

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

Astro • Puja • Vastu

हरी ॐ धार्मिक पूजा विधी केंद्र

ज्योतिष आणि वास्तु सल्लागार

योगेशशास्त्री ढवळे (गुरुजी)

Mob. 95944 28749

निलेशशास्त्री ढवळे (गुरुजी)

Mob. 86524 02078

श्री तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा

श्री

तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा

विषयानुक्रम

श्री तुकारामबाबांच्या अभंगांची गाथा

श्रीतुकारामबाबांच्या निर्याणाला
तीनशें वर्षे पुरीं झालीं त्या प्रसंगीं (इ. स. १९५० सालीं)
मुंबई सरकारनें दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केलेल्या गाथेचें
एकत्र संपूर्ण पुनर्मुद्रण

शके १८९५
प्रमादीनामसंवत्सरे

● शासकीय फोटोझिको मुद्रणालय, पुणे. ●

इसवी सन
१९७३

विषयानुक्रम

प्रथम आवृत्ती १९५०
द्वितीय आवृत्ती १९५५

*

पुनर्मुद्रण १९७३
स्कॅनिंग करून पुनर्मुद्रण २०११

*

प्रकाशक :
सचिव,
महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ,
मुंबई.

*

किंमत : १०० रुपये अधिक टपालखर्च

*

मुद्रक :
व्यवस्थापक,
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय,
पुणे — ४११ ००१.

विषयानुक्रम

निवेदन.....	६
इ. स. १९७३ सालच्या आवृत्तीची प्रस्तावना.....	७
इ. स. १९५० सालच्या आवृत्तीची प्रस्तावना.....	११
इ. स. १९५५ सालच्या आवृत्तीची प्रस्तावना.....	२४
॥ तुकारामाचे अभंग ॥	२५
देहू व तळेगांव या प्रतीत खाली लिहिल्या प्रमाणे ज्यांचा आरंभ झालेला नाही असे पंढरपुरच्या प्रतीतले अभंग.	५९४
तुकारामबावांच्या अभंगांतील कठीण शब्दांचा कोश.	५९९
अभंगांची अनुक्रमणिका.....	६३४
परिशिष्ट.....	७८३

निवेदन

पंढरपूरचा श्री विठ्ठल हा जसा आपल्या 'विठोबा' या मराठमोळ्या नावाने महाराष्ट्रीय समाजाच्या हृदयामध्ये अत्यंत आदरपूर्वक प्रस्थापित झाला आहे, त्याप्रमाणेच त्याचा परमभक्त संत तुकाराम यालाही महाराष्ट्राच्या मनामध्ये अद्वितीय आणि अलौकिक स्वरूपाचे स्थान मिळालेले आहे. मराठी भक्तजन श्री ज्ञानदेवांच्याबरोबरच संत तुकारामांनाही परमश्रद्धेय मानतात आणि 'ज्ञानोबा-तुकाराम' असा उत्कट भावाने गजर करतात. श्री विठ्ठल, श्री नामदेव, संत तुकाराम ही महाराष्ट्राची आराध्य दैवते आहेत. श्री ज्ञानेश्वरांनी आपल्या अजोड प्रतिभेने जशी ज्ञानेश्वरी लिहिली, त्याच उत्कट भक्तीभावाने संत तुकारामांनी आपले अभंग लिहिले. तुकाराम हे महाराष्ट्रातील संत मंडळींचे शिरोभूषण मानले जातात. गेली साडेतीनशे वर्षे तुकारामांची गाथा महाराष्ट्राने हृदयाशी बाळगून आध्यात्मिक वाटचाल केली आहे.

जनसामान्यांना प्रिय असलेल्या संत तुकारामांची सकल गाथा प्रसिद्ध करून ती सर्वांना उपलब्ध करण्याचा निर्णय तत्कालीन मुंबई सरकारने १९५० साली घेतला आणि शासनामध्ये न्यायमूर्ती या उच्च पदावर काम करतानाही अंतरीचे काव्यगुण जोपासणाऱ्या आणि संत वाङ्मयाचा प्रगाढ व्यासंग असलेल्या स्व. पुरुषोत्तम मंगेश लाड या विद्वान सनदी अधिकाऱ्याची गाथेच्या संपादनासाठी नियुक्ती केली. लाड हे स्वतः उत्तम कवी होते आणि त्यांचा संत वाङ्मय आणि आधुनिक कविता यांचा विशेष अभ्यास होता. तुकारामांची गाथा संपादित करून प्रकाशित करण्याचे महत् कार्य लाडांनी स्वीकारले आणि आपल्या अतिशय विवेचक आणि अभ्यासपूर्ण प्रस्तावनेसह १९५० साली तुकारामांची गाथा शासनातर्फे प्रथम प्रकाशित झाली. तिचे वाचकांनी अभूतपूर्व स्वागत केले. १९५५ साली तुकाराम बीजेला गाथेची दुसरी आवृत्ती प्रकाशित झाली. त्यानंतर १९७३ साली तिसरी आवृत्ती शासनातर्फे प्रकाशित झाली आणि आता ती दुर्मीळ झालेली आहे.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळातर्फे श्री एकनाथी भागवत आणि श्री नामदेव गाथा हे दोन बहुमोल ग्रंथ पुन्हा प्रकाशित करण्याचे ठरविण्यात आले. त्याचप्रमाणे दुर्मीळ झालेली तुकारामांची गाथासुद्धा पुन्हा वाचकांना उपलब्ध करून देण्याचे ठरविण्यात आले. त्यानुसार १९५० साली प्रथम प्रकाशित झालेल्या गाथेच्या चौथ्या आवृत्तीच्या प्रकाशनाचा सुयोग सध्याच्या मंडळाला लाभलेला आहे. श्री नामदेव, श्री एकनाथ आणि संत तुकाराम यांचे वाङ्मय महाराष्ट्राला पुन्हा अल्प किंमतीत उपलब्ध करून देण्याची सुसंधी मंडळाचा अध्यक्ष म्हणून मला लाभली, हे मी माझे भाग्य समजतो. संत तुकारामांना विनम्र भावाने अभिवादन करून ही गाथा मी महाराष्ट्राच्या चरणी अर्पण करीत आहे.

मधु मंगेश कर्णिक

अध्यक्ष,

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.

इ. स. १९७३ सालच्या आवृत्तीची

प्रस्तावना

भारतीय लोकजीवनात समता आणि एकात्मता प्रस्थापित करण्याचे महान कार्य करणाऱ्या भागवतधर्माच्या इमारतीचा पाया संत शिरोमणी ज्ञानोबारायांनी घातला तर त्या मंगल मंदिरावर कळस संतश्रेष्ठ तुकारामबावांनी चढविला. महाराष्ट्राचे हे परम भाग्य की त्याला संतकृपेची अखंड छाया लाभली. एवढे भौतिक परिवर्तन झाले असतानाही 'ज्ञानोबा-तुकाराम' या नावांचा गजर महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यांतून सतत आजही घुमत असून, या नामगजराशी खेड्यापाड्यांतील सर्वसामान्य जनता एकरूप झाली आहे.

महाराष्ट्रात ज्ञानदेव, नामदेव, एकनाथ, तुकाराम आणि रामदास या संतपंचकाने बहुमोल असे साहित्य निर्माण करून जनसामान्यांपर्यंत अध्यात्माचे विचार नेले आणि सामान्य जनतेला अध्यात्माची गोडी लावण्याचे एक महान ऐतिहासिक कार्य केले. परिणामतः राजकीय दृष्ट्या अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीतही महाराष्ट्राची संस्कृती आणि अस्मिता शाबूत राहिली. म्हणून या लाडक्या संतांचे समग्र वाङ्मय म्हणजे महाराष्ट्राच्या समाजजीवनाचा एक अमूल्य असा सांस्कृतिक ठेवा आहे. या संतांच्या मालिकेत श्री तुकारामबावांचे स्थान अनन्यसाधारण आहे. त्यांनी सोप्या नामभक्तीचा महिमा पटवून आपल्या अभंगांद्वारे सुविचार व सदाचाराचा प्रसार केला व समाजात भक्तिमार्गाच्या द्वारा नवचैतन्य निर्माण केले आणि आपल्याबरोबरच साऱ्या समाजाला सन्मार्गाला लावले. त्यांच्या बहुमोल वाङ्मयाचा ठेवा श्री **तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा** पुनर्मुद्रित करून कार्तिकी एकादशीच्या या पवित्र दिवशी महाराष्ट्र शासनातर्फे प्रकाशित करित असता मला विशेष आनंद होत आहे.

श्री तुकारामबावांच्या गाथेचे मुद्रण व प्रकाशन दोन भागांत शासनाने १९५० साली प्रथम केले, त्यानंतर त्यांचे पुनर्मुद्रण शासनातर्फे १९५५ साली करून एका पुस्तकातच छापून ती प्रसिद्ध केली. त्याच्याही प्रती फार लवकर संपल्या. मध्यंतरी महाराष्ट्र शासनातर्फे संत नामदेवांच्या सातशेव्या जयंतीनिमित्त **श्री नामदेव गाथा** १९७० साली प्रसिद्ध केली व १९७१ साली एकनाथषष्ठीला **श्री एकनाथी भागवत** अल्प मूल्यात जनतेस उपलब्ध करून देण्यात आले. त्यानंतर केव्हाच अप्राप्य झालेली **श्री तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा** पुनर्मुद्रित करून आज प्रकाशित करण्याचा योग येत आहे.

दुबार अभंगांची यादी

(पं. = पंढरपुरच्या प्रतीतील अधिक ३७ अभंगांपैकी)

६७६ = ३८८१
६८३ = ३८२९ = ४२९६
६८६ = ४२८७
६८८ = ३९१२
७०३ = ३८६२
८०६ = १६३३
१६३३ = ८०६
१८९४ = ३१२५
३१२५ = १८९४
३१२६ = ३४९९
३२२७ = ३८६०
३३०१ = ४४८७
३३३२ = ३५१२
३३३८ = पं. १०
३३६३ = ३८९०
३३७३ = ३८७३
३४९० = ३८४९
३४९९ = ३१२६
३५१२ = ३३३२
३५१८ = ३८५२
३५३९ = पं. २२
३५४० = पं. ३१
३५८१ = ४०११
३६११ = पं. २१
३६६० = ३९७२
३६६६ = पं. २६
३७१४ = पं. ३२
३७५२ = ३९५६
३८०९ = ४२७७
३८२५ = पं. १७
३८२९ = ६८३ = ४२९६
३८४९ = ३४९०
३८५२ = ३५१८
३८६० = ३२२७
३८६२ = ७०३

૩૮૭૦ = પં. ૨૦
 ૩૮૭૧ = ૪૩૯૩ = પં. ૩૦
 ૩૮૭૩ = ૩૩૭૩
 ૩૮૮૧ = ૬૭૬
 ૩૮૯૦ = ૩૩૬૩
 ૩૯૧૨ = ૬૮૮
 ૩૯૨૮ = ૪૦૯૯
 ૩૯૫૬ = ૩૭૫૨
 ૩૯૭૨ = ૩૬૬૦
 ૩૯૮૦ = ૪૦૮૧
 ૪૦૧૧ = ૩૫૮૧
 ૪૦૮૧ = ૩૯૮૦
 ૪૦૯૯ = ૩૯૨૮
 ૪૧૧૧ = ૪૨૮૬
 ૪૧૧૪ = ૪૨૯૭
 ૪૧૯૫ = ૪૩૦૦
 ૪૧૯૬ = પં. ૨
 ૪૨૧૦ = ૪૪૯૦
 ૪૨૬૯ = ૪૩૦૬
 ૪૨૭૭ = ૩૮૦૯
 ૪૨૮૬ = ૪૧૧૧
 ૪૨૮૭ = ૬૮૬
 ૪૨૯૬ = ૬૮૩ = ૩૮૨૯
 ૪૨૯૭ = ૪૧૧૪
 ૪૩૦૦ = ૪૧૯૫
 ૪૩૦૬ = ૪૨૬૯
 ૪૩૧૦ = પં. ૨૩
 ૪૩૮૧ = ૪૪૭૯
 ૪૩૯૩ = ૩૮૭૧ = પં. ૩૦
 ૪૪૭૯ = ૪૩૮૧
 ૪૪૮૭ = ૩૩૦૧
 ૪૪૯૦ = ૪૨૧૦
 પં. ૨ = ૪૧૯૬
 પં. ૧૦ = ૩૩૩૮
 પં. ૧૭ = ૩૮૨૫
 પં. ૨૦ = ૩૮૭૦
 પં. ૨૧ = ૩૬૧૧
 પં. ૨૨ = ૩૫૩૯
 પં. ૨૩ = ૪૩૧૦

पं. २६ = ३६६६

पं. ३० = ३८७१ = ४३९३

पं. ३१ = ३५४०

पं. ३२ = ३७१४

इ. स. १९५० सालच्या आवृत्तीची

प्रस्तावना

१. मराठी भाषेत ज्यांना वेदवाणीप्रमाणे पूज्य मानतात, जे व्युत्पन्न पंडितांच्या तसेंच भोळ्या भाविकांच्या मुखी सारखेच खेळत असतात, समकालीन बहिणाबाईपासून तों आज तीनशे वर्षे ज्यांच्या ‘अनुवादा’ने देशी-परदेशी लोकांचे चित्त नित्य झुरविले, [“तुकोबाचीं पदे अद्वैत प्रसिद्ध । त्यांचा अनुवाद चित्त झुरवी ॥” संत बहिणाबाईंचा गाथा (कोल्हारकर) पान ८, अभंग २१, चरण ६.] त्या तुकारामाच्या अभंगांची ही गाथा मुंबई सरकारतर्फे मराठी वाचकांस सादर केली जात आहे.

२. तुकारामाने आपले अभंग लिहून ठेविले होते यांत कांहीं शंका नाही; पण जनवाद चुकविण्यासाठी अभंगांच्या ज्या वह्यांचे कागद देवाने उदकीं तारिले असें खुद्द तुकारामानेच लिहून ठेविले आहे, त्या वह्यांचे पुढे काय झाले हे सांगणे कठिण आहे. “कोरड्या वह्या निघाल्या उदकीं । त्या तरी लुटूनि नेल्या भाविकीं । प्रख्यात लोकीं व्हावया ।” अशी माहिती महिपतीने दिली आहे. [भक्तलीलामृत, अध्याय ३५, ओवी १६७.] या “निवाड्याच्या” दिवसानंतर तों निर्याणापर्यंत भक्तीच्या व काव्याच्या माधुरीचा ज्यांत परिपाक उतरला होता असे अनेक अभंग तुकारामाने स्वहस्ते लिहून ठेविले असले पाहिजेत. त्या हस्तलिखितांची अद्यापि पत्ता लागला नाही. खुद्द तुकारामाच्या घराण्यांत देहूस पूजेत ठेविलेली अशी त्याच्या हातची म्हणून जी वही दाखवितात तीत फक्त २४८ अभंगच आहेत. सारांश, तुकारामाच्या हातचे समग्र लिखाण गेल्या शंभर वर्षांत तपास करून सुद्धा मिळाले नाही; व नजीकच्या भविष्यकाळांत ते सांपडेल असा संभव दिसत नाही.

३. तुकारामाच्या हयातीतच त्याच्या टाळकरी अनुयायांनी व तसेंच इतर अनेक लोकांनी त्याच्या अभंगांच्या प्रती तयार केल्या होत्या. तुकारामाच्या निर्याणानंतर थोडक्याच वर्षांनी कचेश्वराला खेटकग्रामी (म्हणजे ‘खेड’ गांवीं) अशी माहिती मिळाली की “अंबाजीचे घर । तेथे जावे ॥ सर्वही संग्रह तुकोबाच्या वह्या । जावे लवलाहे तुम्ही तेथे [कचेश्वरकृत आत्मचरित्र, भा. इ. सं. मं. वार्षिक इतिवृत्त शके १८३५, पान २४१.] ॥.” हा संग्रह अद्यापि कोणाच्या हाती लागला नाही. टाळकऱ्यांत दोन प्रमुख लेखक होते; एक कडूसचा ब्राह्मण गंगाधर मवाळ, व दुसरा चाकणचा संताजी तेली जगनाडे. गंगाधर मवाळ हा “तुकयाचा लेखक निरंतर । प्रासादिक उत्तर लिहितसे ।”; आणि “संताजी तेली बहुत प्रेमळ । अभंग लिहित बैसे जवळ ।” असे त्या दोघांचे महिपतीने वर्णन केले आहे. [भक्तलीलामृत, अध्याय ३३, ओवी १२१; अध्याय ३६, ओवी ५१.] कडूसास मवाळ घराण्यांतील मंदिरांत ६९९ पानांचे एक हस्तलिखित आहे. ते गंगाधर मवाळाच्या परंपरेवर आधारलेले आहे. “हस्तअक्षर संताजी तेली जगनाडे, कसबे चाकण” अशी तीन स्थळी नोंद असलेली एक वही उपलब्ध झाली आहे; व जिला हस्ताक्षराच्या साम्यावरून त्याच लेखकाच्या हातची म्हणता येईल अशी दुसरी एक वही मिळाली आहे. [पहा—तुकारामबावांचा अस्सल गाथा, भाग १—२. विनायक लक्ष्मण भावे.] महिपतीने वर्णिल्याप्रमाणे इतरांनी ज्या प्रती प्रेमाने उतरल्या होत्या त्या ठिकठिकाणी महाराष्ट्रांत विखुरल्या आहेत. अनेक बाडांत फुटकळ अभंग किंवा प्रकरणे आहेत. समग्र गाथेसारखे संग्रह फार थोडे आहेत.

४. याप्रमाणे लोकांच्या मनावर ज्यांची कायमची छाप बसली होती व जे त्यांच्या मुखांत घोळत होते ते तुकारामाचे अभंग जेव्हा शिळा-खिळ्यांनी छपावयास सुमार शंभर वर्षांपूर्वी प्रारंभ झाला तेव्हा साहजिकच

हातीं लागलेल्या बाडांतील कांहीं प्रकरणांनीं सुरुवात केली गेली. पांडुरंग बापू जोशी पावसकर यांनीं मुंबईत सुरू केलेल्या ‘ज्ञानचंद्रोदय’ या मासिकांत शके १७६६ म्हणजे इ. स. १८४४ मध्ये (ग्रंथ ५, कागद ३६, ३७), ६५ “अभंग पत्रिकेचे तुकोबाचे” प्रसिद्ध झाले. तत्पूर्वी त्याच पांडुरंग जोशी पावसकर यांनीं १८४१-४२ सालीं ज्ञानचंद्रोदयांतूनच ‘गीतार्थबोधिनी’ नामक पुस्तक क्रमशः प्रसिद्ध करून ते १८४२ सालीं संपूर्ण निराळें प्रसिद्ध केलें. या पुस्तकांत तुकारामाचे भगवद्गीतेच्या भाषांतराचे अभंग प्रसिद्ध केले होते; याचें मुख्य कारण हें असावें कीं, या भाषांतराची स्वतंत्र पोथी त्यावेळीं सहज उपलब्ध होती. [धुळ्याच्या समर्थवाग्देवतामंदिरांतील संग्रहांत शके १७३४ (इ. स. १८१२) ची नोंद असलेली या भाषांतराची एक हस्तलिखित स्वतंत्र प्रत आहे.] ‘ज्ञानचंद्रोदय’ मासिकांत १८४५ सालीं वस्त्रहरणाच्या २५ अभंगांचें प्रकरण प्रसिद्ध झालें. १८४२ ते १८६२ या वीस वर्षांत तुकारामाचे कांहीं निवडक, कांहीं फुटकळ, कांहीं लोकप्रिय प्रकरणात्मक, असे स्फुट अभंग निरनिराळ्या लोकांनीं प्रसिद्ध केलेले आढळतात. तुकारामाचे बरेचसे अभंग अलीकडे मुंबईत छापले आहेत अशी नोंद विल्सनसाहेबानें मोल्स्वर्थच्या कोशाच्या आरंभीं जोडलेल्या जून १८५७ सालीं लिहिलेल्या आपल्या निबंधांत केली आहे.

५. परंतु जिला समग्र गाथा म्हणतां येईल ती छापण्याचा पहिला उपक्रम माधव चंद्रोबा यांनीं केला. ही ३३२९ अभंगांची गाथा त्यांच्या ‘सर्वसंग्रह’ मासिकांत क्रमशः प्रसिद्ध झाली. पहिला भाग १८६२ सालीं, दुसरा १८६४ सालीं, तिसरा १८६६ सालीं व त्यानंतर पुढील दोन भाग मिळून पांच भागांत संपविलेली गाथा १८६८ सालीं स्वतंत्र पुस्तकरूपानें प्रसिद्ध झाली. कोणत्या हस्तलिखितांवर ही गाथा आधारलेली आहे याची माहिती मिळाली नाही. तथापि प्रस्तुत गाथेंतील पाठभेदांशीं तुलना करून पाहतां या “सर्वसंग्रही” गाथेचें मूळ हस्तलिखित पंढरपूर परंपरेंतील होतें असें दिसतें. याच सुमारास रावसाहेब विश्वनाथ नारायण मंडलिक यांच्या प्रेरणेनें पंढरपूरच्याच हस्तलिखितांवरून मुंबईतच गणपत कृष्णाजी यांच्या छापखान्यांत दुसरी एक गाथा छापली गेली. ही गाथा दोन भागांत शके १७८९ च्या (इ. स. १८६७) आषाढांत प्रसिद्ध झाली. प्रत्येक भागाच्या आरंभीं खालील माहिती दिली आहे. “शके १७८६-८७ [इ. स. १८६४-६५] मध्ये क्षेत्र पंढरपूर एथें एका स्नेह्यानें उद्योग करून तुकारामबावाच्या गाथेची एक प्रत तयार करून पाठविली, व ती सुवाच्य अक्षरानें व चांगल्या शाईनें छापली असतां पुष्कळ वारकरी आदिकरून भाविक लोकांस तिचा उपयोग होईल असें कळविलें. नंतर दुसऱ्या प्रती मिळवून त्यांच्या आधारानें ग्रंथ साद्यंत पाहून, जेथें लेखकानें चुक्या केल्या होत्या असें दिसलें, त्या नीट करून सांप्रत हा ग्रंथ अत्यादरें सादर केला आहे.” या दुसऱ्या प्रती कोठून मिळविल्या होत्या, व चुका कोणत्या तत्त्वांप्रमाणें नीट केल्या, याचा कांहींच खुलासा केला नाही. तथापि इतकें स्पष्ट दिसतें कीं गणपत कृष्णाजीची ही खिळ्यांनीं छापलेली आवृत्ति सुद्धां पंढरपूर परंपरेंतीलच होती. प्रस्तुत गाथेंत पं (छापी प्रत) म्हणून जिचा निर्देश केलेला आहे ती प्रत गणपत कृष्णाजीची आवृत्ति होय.

६. दरम्यान इंग्रजी मिशनऱ्यांचें व सुसंस्कृत इंग्रजी अधिकाऱ्यांचें लक्ष तुकारामाकडे वेधलें होतें; व त्यांनीं तुकारामाचा चांगला अभ्याही केला होता. लोकांना “तुकारामनिर्मित सेतूवरुनी” “ख्रिस्तचरणीं” नेतां येईल असा पुढें रे. नारायण वामन टिळकांप्रमाणें त्याकाळींही मिशनऱ्यांचा समज झाला होता. कांहींची अंतर्गामीं अशी खात्री होती कीं तुकारामांत रंगलेल्या मनाला ख्रिस्ताकडे वळण्याची जरूरच भासणार नाही. कसेंही असो, इंग्रजांनीं तुकारामाच्या अभंगांचीं व त्याच्या चरित्राचीं देखील भाषांतरें छपावयास सुरुवात केली होती. मरे मिचेल या महाराष्ट्रांत मुरलेल्या मिशनऱ्यानें महिपतीच्या तुकारामचरित्राचा इंग्रजी गोषवारा आपल्या प्रस्तावनेसह १८४९ सालीं मुंबईच्या रॉयल एशियाटिक सोसायटीच्या ‘जर्नल’मध्ये छापिला. या मिशनऱ्याचा तुकारामाचा व्यासंग इतका गाढ होता कीं त्याला स्वतः मराठींत अभंग रचितां येऊं लागले. त्यानंतर त्यावेळचे डायरेक्टर ऑफ पब्लिक इन्स्ट्रक्शन सर अलेक्झांडर ग्रॅट या साहेबानें,

जानेवारी १८६७ च्या ‘फॉर्टनाइटलि रिव्यू’मध्ये तुकारामावर एक निबंध प्रसिद्ध केला. इंग्रजांना तुकारामाची यथायोग्य ओळख करून द्यावी हा त्या निबंधाचा हेतु होता. निबंधांत ग्रॅंटसाहेबाने तुकारामाच्या कांहीं निवडक अभंगांची पद्यात्मक भाषांतरे दिली होती. ग्रॅंटसाहेबाची तुकारामावर किती भक्ति होती हे त्या निबंधांतील खाली दिलेल्या एक दोन (भाषांतरित) वाक्यांवरून स्पष्ट होते. “तुकारामाच्या अभंगांची डेव्हिडच्या गीतांशी (Psalms) तुलना टाळतां येणें शक्य नाही. हे अभंग म्हणजे देवाच्या सतत सांनिध्यांत असलेल्या हृदयाचे निरनिराळ्या प्रसंगी आणि वेगवेगळ्या भावनांच्या आवेशात, पक्ष्यांच्या कूजिताप्रमाणें सहज गाडलेले उद्गार होत.....ज्यांच्या मुखी तुकारामाची वाणी वसत आहे त्यांना नैतिकदृष्ट्या ख्रिस्तीधर्म श्रेष्ठ आहे हें पटवून देणें दुरापास्त आहे.”

७. सर बार्टल फ्रिअर हे मुंबईचे गव्हर्नर असतांना याच ग्रॅंटसाहेबाच्या प्रेरणेने त्या वेळच्या मुंबई सरकारने तुकारामाची संशोधित आवृत्ति तयार करून प्रसिद्ध करण्याचें ठरविलें. संपादनाचें काम संस्कृत व मराठी भाषांत पारंगत असलेले वे. शा. सं. विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित [विधवाविवाहाचे पुरस्कर्ते सुधारक म्हणून या शास्त्रीबोवांची थोर कीर्ति होती. तुकारामाच्या अभंगांत तल्लीन होणाऱ्या न्यायमूर्ति रानड्यांचे ते मित्र होते. त्यांनीं संस्कृत-मराठी धातुकोश व इंग्रजी-मराठी कोश असे दोन कोशही प्रसिद्ध केले होते. शास्त्रीबोवा त्या काळीं इंदुप्रकाश वर्तमानपत्राच्या संपादकमंडळांत होते, व इंदुप्रकाश छापखान्याचे भागीदार होते; पुढें ते छापखान्याचे मालकही झाले. त्यामुळे गाथा त्या छापखान्यांत छापिली गेली असावी. शास्त्रीबोवांच्या विशेष माहितीकरितां श्रीधर सखाराम पंडित यांनीं लिहिलेलें ‘विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित यांचें चरित्र’ (१९३६) हें पुस्तक पहावें.] यांजवर सोंपविण्यांत आलें; व संस्कृत-प्राकृत भाषांचे तज्ज्ञ, वैदिक विद्वान्, सुप्रसिद्ध पंडित, शंकर पांडुरंग पंडित, त्या वेळचे दक्षिणा प्राइझ कमिटीचे चिटणीस, ह्यांची त्या संपादनावर देखरेख होती. ही गाथा इंदुप्रकाश छापखान्याच्या मालकांनीं मुंबई सरकारच्या आश्रयानें छापून दोन भागांत प्रसिद्ध केली. पहिला भाग १८६९ सालीं व दुसरा भाग १८७३ सालीं प्रसिद्ध झाला. या कार्याकरितां. मुंबई सरकारने त्यावेळीं चोवीस हजार रुपये खर्च केले होते व त्याचा फार बोलबालाही झाला. त्याचा मासला म्हणून निबंधमालेंतील विष्णुशास्त्री चिपळुणकरांच्या लिखाणांतील खालील उतारा मोठा मनोरंजक वाटेल. “असें होतां होतां कांहीं काळानें.....जो बिचारा शूद्रकवि आपल्या लंगोटेबहादर व घोंगडीवाल्या भक्तमंडळींतच काय तो रमायाचा, किंवा फार झालें तर हरदासांच्या कथाप्रसंगीं सत्कार पावायाचा, त्यास एकाएकीं आरबी गोष्टींतील अबू हसनासारखें मोठें ऐश्वर्य प्राप्त झालें! इंदुप्रकाश मुद्रणयंत्रालयांतील मुक्ताफळें आंगभर उधळलेलीं, महावस्त्रांत शरीर लपेटलेलें, व युनिव्हर्सिटीचे शानदार झगे घातलेले तरुण विद्वान् डोक्यावर मोर्चेलें उडवताहेत व चवऱ्या ढाळताहेत अशा थाटानें तुकाराम महाराज फारा दिवसांनीं आपल्या अभिधानाची सार्थता पावून विराजमान झाले. महाराष्ट्र देशाच्या पहिल्या अधिपतीनें पाठविलेलें ऐश्वर्य परत लावून वरील कवीनें जी आपली हानि करून घेतली होती, तिची भरपाई दोन शतकांनंतर त्याच देशाच्या परद्वीपस्थ प्रभूनें करण्याचें मनांत आणिलें कीं काय कोण जाणे! असो; झाली ती गोष्ट बरीच झाली.” [निबंधमाला, अंक ४५.]

८. ही गाथा “शंकरपांडुरंगी”, “पंडितांची”, “इंदुप्रकाश” किंवा “सरकारी” या नांवांनीं ओळखिली जाते. यापूर्वी प्रसिद्ध झालेले अभंग व गाथा ह्या मुख्यत्वे पंढरपुरांतील प्रचलित पाठाच्या परंपरेवर आधारलेल्या होत्या. पंडितांच्या गाथेंत प्रथमच तुकारामाच्या प्रदेशांतील म्हणजे देहूच्या परिसरांतील हस्तलिखितें तपासून संख्या, पाठ व क्रम ठरविण्यांत आले. देहू भागांतील व पंढरपूर परंपरेतील असे दोन्ही पाठ तपासून गाथेचें संपादन केलें हेंच ह्या गाथेचें खरें वैशिष्ट्य होय. आजतागायत हा असा एकच प्रयत्न झाला कीं संपादकांनीं महत्त्वाच्या सर्व उपलब्ध हस्तलिखितांतील पाठक्रमादि तपासून संशोधित संहिता तयार केली. संपादकांनीं कोणतीं हस्तलिखितें तपासलीं, व कोणत्या पद्धतीला अनुसरून काम केलें, याचा थोडक्यांत गोषवारा [मूळ इंग्रजी प्रस्तावनेचा (“Critical Preface”चा) हा गोषवारा आहे; ती संपूर्ण Preface प्रकाशलेखन पद्धतीनें पुनर्मुद्रित करून दुसऱ्या भागाच्या परिशिष्टांत दिली आहे.] येथें दिला पाहिजे.

९. संपादकांपाशीं चार हस्तलिखिते होतीं. तीं येणेप्रमाणे :- (१) देहू प्रत; हिचा निर्देश “दे” या अक्षराने केला आहे. ही प्रत खुद्द तुकारामाच्या घराण्यांतून मिळविली होती, व त्या घराण्यांत वंशाचे धन म्हणून ती जतन करून ठेविली होती. तुकारामाचा ज्येष्ठ पुत्र महादेवबावा याच्या हातची ही प्रत होती असें संपादकांस सांगण्यांत आले होते व म्हणून (त्या वेळीं) ती दोनशें वर्षांपूर्वीची असावी असें त्यांस वाटले. (२) तळेगांव प्रत; हिचा निर्देश “त” या अक्षराने केला आहे. ही त्रिंबक कासार याच्या हातची होती. या त्रिंबक कासाराने तुकारामाचे व इतर विठ्ठलभक्तांचे अभंग गोळा करून ते सुव्यवस्थित रीतीने लिहून काढण्यांत आपल्या आयुष्याची चाळीस वर्षे खर्ची घातली होती. या प्रतीत १७०९ शकेची (इ. स. १७८७) नोंद होती. (३) पंढरपूर प्रत; हिचा “पं” या अक्षराने निर्देश केला आहे. पंढरपुरांतील एका मठाचे अधिपति गंगूतात्या यांनी ही प्रत स्वतः शुद्ध केली होती व इतर मठाधिपतींकडून ती आणखी शुद्ध करून घेतली होती. ही गाथेची आधुनिक प्रत होती. (४) कडूस प्रत; हिचा निर्देश “क” या अक्षराने केला आहे. कडूसचे ब्राह्मण घराणे मवाळ यांजकडून ही प्रत मिळविली होती, पण संपादकांना ती फार वेळ ठेवतां आली नाही. वर परिच्छेद ३ मध्ये उल्लेखिलेला तुकारामाचा टाळकरी लेखक गंगाधर मवाळ याच्या हातची ही प्रत होती असें संपादकांस सांगण्यांत आले होते.

१०. देहू आणि तळेगांव या प्रतींची मूळपीठिका एकच असें संपादकांस आढळून आले. दोन्ही प्रतींत अभंगांचा क्रम एकच होता; व ज्या स्थळीं तो मूळांत भिन्न होता त्या स्थळीं देहू प्रतीत दुरुस्ती करून तळेगांव प्रतीतील क्रम स्वीकारिला होता. असें असले तरी देहू प्रत किंवा तळेगांव प्रत ह्या एकमेकींच्या नकला मात्र नव्हत्या. कडूस प्रतीतील क्रम आणि शुद्धलेखन इत्यादि देहू प्रतीप्रमाणेच होते. ज्या हस्ताक्षरांत कडूस प्रत बहुतांशी लिहिलेली होती, तेच हस्ताक्षर कधीकधी देहू प्रतीत आढळले; तर ज्या हस्ताक्षरांत देहू प्रत बहुतांशी लिहिलेली होती ते हस्ताक्षर कधीकधी कडूस प्रतीत आढळले. या कारणांमुळे संपादकांस असें दिसून आले कीं देहू व कडूस प्रतींचे लेखक समकालीन असले पाहिजेत; व या प्रती अनुक्रमे महादेवबावा व गंगाधर मवाळ—जे दोघे समकालीन होते—यांनी लिहिल्या होत्या ह्या परंपरागत माहितीला पुष्टि मिळाली. पंढरपूरच्या प्रतीची मूळपीठिका अगदीं भिन्न होती. देहू व तळेगांव प्रतांतील क्रमापेक्षां पंढरपूर प्रतीतील अभंगांचा क्रम बराच भिन्न होता; व तिच्या पाठांतही पुष्कळ फेरफार आढळले. ती प्रत अगदीं अलीकडील होती; व मधूनमधून मूळच्या अभंगांना आधुनिक स्वरूप दिले होते. एकंदरीत देहू व तळेगांव प्रतीपेक्षां पंढरपूर प्रत कमी शुद्ध होती.

११. संपादकांनीं तळेगांव प्रतीचा अभंगक्रम स्वीकारिला; कारण तो त्यांना अस्सल वाटला व देहू प्रतीत सुद्धां दुरुस्त्या करून तोच क्रम आदरिला होता. कडूस प्रतीतील क्रम देखील देहू प्रतीसारखाच होता. पाठाचा निर्णय करितांना देहू, तळेगांव व पंढरपूर या तीन प्रतींपैकी अधिक प्रतीत जो पाठ मिळाला तो शक्य तोंवर संपादकांनीं स्वीकारिला; व जो स्वीकारिला नाही तो तळटीपेंत नमूद करून ठेविला. जोंवर कडूस प्रत उपलब्ध होती तोंवर पाठनिर्णयाकरितां तीही प्रत वापरण्यांत आली होती. क्वचित् स्थळीं एकाच प्रतीतला पाठ संपादकांना ग्राह्य वाटला; कारण इतर पाठ एक तर अर्थशून्य होते, किंवा ते लेखकाच्या हस्तदोषामुळे उद्धवले होते. तथापि हे न स्वीकारिलेले पाठ सुद्धां तळटीपांत नमूद करून ठेविले आहेत. वादग्रस्त स्थळीं निर्णय करतांना देहू प्रतीला जास्त महत्त्व देण्यांत आले; कारण पाठ आणि शुद्धलेखनाच्या बाबतींत ती सर्वांत अधिक शुद्ध होती. संपादकांनीं असा शेरा मारिला आहे कीं, जुनीं मराठी हस्तलिखिते एकंदरीत जीं अशुद्ध लिहिलेलीं असतात त्या मानाने देहूची प्रत बरीच शुद्ध होती. कित्येक स्थळीं पंढरपूर प्रतीचे पाठ अर्थशून्य होते किंवा भलताच अर्थ प्रतीत करीत, तर देहू प्रतीतील पाठ अगदीं अन्वर्थक होते.

१२. शब्द तोडून व शुद्धलेखनाच्या सर्वमान्य नियमांना अनुसरून संपादकांनी गाथा छापिली. देहू प्रत, व अभंग म्हणण्याची वारकऱ्यांत मान्य झालेली “संहिता” पद्धति, ह्यांची शुद्धलेखनाला अनुकूलता होतीच असें संपादकांचें म्हणणें आहे. तरी पण तुकारामाचे विशिष्ट प्राकृत शब्द व संस्कृत शब्दांचे अपभ्रंश त्यांनीं जसेच्या तसेच ठेविले. सरतेशेवटीं संपादकांनीं असें नमूद केलें आहे कीं, शब्द किंवा अभंग जरी अश्लील भासला तरी तो न गाळतां तुकारामाचें लिखाण मूळाबरहुकूम छपावयाचें ठरलें होतें; व या बाबतींत डायरेक्टर ऑफ पब्लिक इन्स्ट्रक्शन यांची सल्ला घेतली जात असे, कारण शेवटचा निर्णय सरकारनें त्यांजवर सोंपविला होता.

१३. येणेंप्रमाणें उपलब्ध हस्तलिखितांवरून तारतम्यानें, पण तुकारामाच्या मूळ लिखाणांत ढवळाढवळ न करतां, गाथेची ही आवृत्ति तयार करण्यांत आली. अभंगांचा क्रम—ज्याला “ओळ” म्हणतात तो—देहू, तळेगांव व कडूस ह्या प्रतींत सारखाच होता. व म्हणून तो स्वीकारण्यांत आला. मूळाप्रमाणें अभंगांचे जेथें गट होते तेथें त्या गटांतील संख्या गटाच्या शेवटीं आंकडे घालून दर्शविली आहे. क्रम फिरवून विषयवारीप्रमाणें, कांहीं आधुनिक छापील गाथ्यांत केलें आहे त्याप्रमाणें, वर्गीकरण करण्याचा प्रयत्न केला नाही. प्रतीच्या बहुमतानें, किंवा कांहीं स्थळीं सरस म्हणून, पाठ निवडलेले असले तरी यच्चयावत् पाठांची तळटीपांत नोंद आहे; म्हणजे अभ्यासकाला स्वतःची निवड करण्यास वाव ठेविला आहे. सर्व सांप्रदायिक परंपरांचा या गाथेंत समावेश झाला आहे. वारकऱ्यांतील विशिष्ट फडाच्या किंवा सांप्रदायाच्या सर्वच अभिमान्यांना ही शंभर टक्के मान्य होणें अर्थातच शक्य नव्हतें; तथापि त्या काळीं वारकऱ्यांत प्रमुख मानले जाणारे भाऊ रामचंद्र काटकर सोलापुरकर यांनीं ही गाथा देहू मुक्कामीं पाहून ती शुद्ध आहे व सर्वांनीं घेण्यास योग्य आहे असें स्वदस्तुरचें प्रमाणपत्र दिलें होतें. [हें प्रमाणपत्रही दुसऱ्या भागाच्या परिशिष्टांत दिलें आहे.]

१४. अनाग्रही अभ्यासकांनीं या गाथेचा आजवर गौरवच केला आहे. वानगीदाखल तीन-चार प्रातिनिधिक अवतरणें या ठिकाणीं उद्धृत करणें अप्रस्तुत होणार नाहीं. सुप्रसिद्ध संशोधक श्री. दत्तो वामन पोतदार यांच्या मतें “आज बाजारांत शंकरपांडुरंगी उर्फ जुनी इंदुप्रकाशी, नवी इंदुप्रकाशी, आवटी, सांप्रदायिक आर्यभूषणी, जोगी, माडगांवकरी, निर्णयसागरी वगैरे संहिता मिळतात. त्यांत शंकरपांडुरंगी प्रत सर्वांत वाखाणण्यासारखी आहे, व बाकीच्या संहिता या जुन्या इंदुप्रकाशी गाथ्याच्याच बहंशीं नकला आहेत व राहिलेल्या कांहीं मात्र सांप्रदायिक आहेत. [“तुकारामाची जगनाडी संहिता” द. वा. पोतदार. भा. इ. सं. मं. पंचम संमेलनवृत्त, शके १८३९, पान ७४, ७६.]” पांगारकरांनीं आपल्या तुकारामचरित्राच्या प्रस्तावनेंत “छापील गाथ्यांत हाच गाथा सर्वोत्तम आहे” असें म्हटलें आहे. तुकारामाच्या इंग्रज अभ्यासकांनीं हीच गाथा प्रमाणभूत मानून तिचेंच भाषांतर केलें. तुकारामाचा इंग्रजी चरित्रकार एड्वर्ड्ससाहेब यानें या गाथेचें “सर्वजनमान्य” असें वर्णन केलें आहे. [तुकारामवोबांचा सेतु—जे. एफ. एड्वर्ड्स (१९३२), पान २१.] सरतेशेवटीं ज्यांनीं परिच्छेद ३ मध्ये वर्णिलेल्या संताजी तेली जगनाड्याच्या वहीबरहुकूम “तुकारामबुवांचा अस्सल गाथा” छापिला त्या साक्षेपी संशोधक श्री. विनायक लक्ष्मण भावे यांना या गाथेवर कठोर टीका करतांना सुद्धां असें कबूल करावें लागलें कीं, एकंदरीच्या मानानें फार मेहनतीनें, काळजीपूर्वक निरनिराळे पाठभेद देऊन ही गाथा तयार केली आहे. [तुकारामबुवांचा अस्सल गाथा, भाग १-२. विनायक लक्ष्मण भावे. प्रस्तावना, पान ३. यापुढें भाव्यांच्या नांवानें उद्धृत केलेला मजकूर याच प्रस्तावनेतील आहे.]

१५. स्वतः छापिलेल्या गाथेच्या “अस्सलपणाच्या” अभिनिवेशाच्या भरांत भाव्यांनीं प्रस्तुत गाथेवर जी निराधार व बहंशीं विपर्यस्त टीका केली आहे तिचें येथें निराकरण करणें क्रमप्राप्त आहे. कारण या गाथेविषयीं त्यांनीं निर्माण केलेले गैरसमज अवश्य दूर केले पाहिजेत. भाव्यांचें असें म्हणणें आहे कीं “प्रस्तावनेंत शेवटच्या वाक्यांत उल्लेखिलेल्या सरकारी सूचनेची म्हणजे faithfully to reproduce the text

of Tukārāma and not to leave out any word or verse, even where it appeared indecent या इषारतीची खोंच या संपादकांच्या मुळींच लक्षांत आलेली दिसत नाही. शक्य तो यत्न करून तुकारामाच्या कवनाचें अस्सल वळण, तें कसेंहि असलें तरी, तसेंच कायम ठेवावयाचें ही महत्त्वाची बाब लक्षांत न घेतां, हातीं आलेल्या प्रती आपल्या अकलेप्रमाणें मखलाशी लढवून “शुद्ध करण्याच्या” भानगडींत हे संपादक पडले आहेत. या कारणानें अस्सलपणाच्या दृष्टीनें हा ग्रंथ किती कवडीमोल झाला आहे हें ज्याला शिवकालीन मराठी हस्तलेखांचा थोडासा तरी परिचय आहे त्याच्या सहज लक्षांत येईल.” तसेंच भावे पुढें म्हणतात कीं, “आतां ही गाथा ज्या रूपांत छापली गेली आहे त्याबद्दल इतकेंच म्हणावयाचें आहे कीं, यांतील शब्द व शब्दांची रूपें पार पालटून अर्वाचीन केलीं गेलीं आहेत. तसेंच या प्रतीच्या प्रकाशकांनीं मूळ अभंगांचें लेखनहि आपले समजुतीप्रमाणें सुधारून व दुरुस्त करून शुद्ध केलें आहे.” भावे जिला सरकारी सूचना किंवा इषारत म्हणतात ती तशी नसून सरकारनें ज्यांच्यावर निर्णय सोंपविला होता त्या डायरेक्टरांच्या सल्ल्यानें संपादकांनींच ठराविलेलें धोरण होतें हें मूळ वाक्यावरून स्पष्ट होतें. या धोरणाची खरी “खोंच” अश्लील समजल्या जाणाऱ्या भागाविषयीं होती. शंकर पांडुरंग पंडित हे कांहीं साधेसुधे पदवीधर नव्हते. हस्तलिखितांवरून संहिता कशी तयार करावयाची याची शास्त्रशुद्ध पद्धति त्या काळीं त्यांच्या इतकी फारच थोड्या विद्वानांना अवगत असेल हें त्यांनीं संस्कृत, प्राकृत, वैदिक ग्रंथांच्या ज्या अनेक संहिता तयार केल्या त्यांवरून जगजाहीर झालें आहे. शिवाय ग्रॅंटसाहेबासारख्या तुकारामप्रेमी व्यासंगी अधिकाऱ्यानें सरकारी “सूचनेचा” अनादर होऊं दिला नसता. हस्तलिखितांतले शब्द व रूपें पालटलीं, किंवा मूळ अभंगाचें लेखन आपल्या अकलेप्रमाणें मखलाशी लढवून सुधारून व दुरुस्त करून “शुद्ध” केलें असें संपादकांनीं कोठेंच म्हटलें नाही; व मूळचीं हस्तलिखितें समोर नसल्यामुळें भाव्यांच्या ह्या विधानाला संपादकांच्या म्हणण्याखेरीज दुसरा आधार असणें शक्य नाही. मराठी मुखपृष्ठावरील “विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित यांनीं शंकर पांडुरंग पंडित यांच्या साहाय्यानें शुद्ध करून छापण्याकरितां तयार केली” या मजकुरांतील “शुद्ध करून” या शब्दप्रयोगानें भाव्यांनीं आपला निष्कारण गैरसमज करून घेतला आहे. “शुद्ध करून छापण्याकरितां तयार केली” हा शब्दप्रयोग इंग्रजी मुखपृष्ठावरील “edited” या शब्दाचा समानार्थक म्हणून वापरिला आहे हें उघड आहे. [मूळचीं दोन्ही मुखपृष्ठे दुसऱ्या भागाच्या परिशिष्टांत दिलीं आहेत.] ह्याचा अर्थ असा नव्हे कीं भाव्यांना वाटलें त्या तऱ्हेच्या दुरुस्त्या, सुधारणा, फेरफारादि उलटापालटी संपादकांनीं केल्या. शब्द तोडले व सर्वमान्य शुद्धलेखनाचे नियम पाळले हें संपादकांनीं जाहीर केलें आहे; व त्याचें कारणही त्यांनीं दिलें आहे तें हें कीं, देहू प्रत व वारकऱ्यांतील प्रमुखांनीं मान्य केलेली अभंग म्हणण्याची ‘संहिता’ पद्धति हीं दोन्ही शुद्धलेखनाच्या नियमांना अनुकूलच होती. तरी पण संपादकांनीं स्पष्ट खुलासा केला आहे कीं तुकारामाचे विशिष्ट प्राकृत शब्द व संस्कृत शब्दांचे अपभ्रंश जसेच्या तसेच ठेविले आहेत. तळटीपांकडे लक्ष दिलें असतां हें सहज कळेल कीं संपादकांनीं बारीकसारीक सुद्धां फेरफार करण्याचें टाळलें आहे. संताजीच्या वहीतलें शुद्धलेखन म्हणजेच तुकारामाचें शुद्धलेखन, व तें शिवकालीन आदर्शलेखन, हीं समीकरणेंच आधीं चुकीचीं आहेत; व तसल्या लेखनांच्या. अभावीं संहिता कवडीमोल ठरवावयाची असेल तर आज प्रचलित असलेले एकनाथी भागवत, वामनी ग्रंथ, व बह्मंशीं रामदासी ग्रंथ हातांतच धरावयास नकोत. तुकाराम अडाणी होता व त्याला शुद्ध लिहितां येत नसे म्हणून त्याचें अस्सल लिखाण शुद्धलेखनाला अनुसरून असणेंच असंभवनीय असें जर भाव्यांना सुचवावयाचें असेल तर गोष्ट निराळी. “घे गे बाइले लिहिलें” इत्यादि अभंग व “बालबोध अक्षरें लिहावीं पाहीं । हा मार्गे अभ्यास नव्हता कांहीं । कोऱ्या कागदांची करुनि वही । **स्वमती लिही आपल्या ।**” हें महिपतीचें अवतरण तळटीपांत देऊन सुद्धां “तुकारामास लिहितां येत होतें हें अगदीं निःसंशय आहे, परंतु स्वतःचेंच कवित्व तो लिहून ठेवीत असेल असें वाटत नाही,” ह्या भाव्यांनीं काढिलेल्या निष्कर्षाएवढाच तुकारामाच्या शुद्धलेखनाविषयींचा त्यांचा तर्क अप्रतिष्ठ आहे. अंब्रुत, नारायेण, काये, दुरुषण इत्यादि रूपें तशींच न छापल्यामुळें शिवकालीन

सोवळ्या पंक्तींत भ्रष्टाकार होतो असें वाटत नाही. परमाणूचा पर्वत करण्यासारखे हे कांहीं—पांगारकरांचा शब्द योजावयाचा म्हणजे—“डोंगराएवढे” फेरफार नाहीत. शिवाय हें ध्यानांत ठेविलें पाहिजे कीं तुकारामाचे अभंग कांहीं पढिक विद्वानांकरितां बंदिस्त पुस्तकांत बंदीत घालून ठेविलेले नव्हते. ते पाठ म्हणण्याची वारकऱ्यांत अखंड परंपरा होती. ह्या “संहिता” परंपरेचें महत्त्व ओळखून तिला अनुसरून शुद्धलेखन छापिलें यांत संपादकांनीं संशोधनाचा अपराध केला असें म्हणतां येणार नाही. सारांश, प्रस्तुत गार्थेंत संपादकांनीं तुकारामाचीं अस्सल शब्द-रूपें अबाधित राखिलीं आहेत; व त्यांनीं मूळ अभंगांचें लेखन सुधारिलें किंवा दुरुस्त केलें हा भाव्यांचा अवास्तव आरोप सर्वस्वी निराधार आहे.

१६. भाव्यांनीं असेंही भासवावयाचा उठावदार प्रयत्न केला आहे कीं ज्या देहू, तळेगांव, व कडूस प्रतींवर ही गाथा आधारिली आहे त्या प्रतीच मुळीं अलीकडल्या होत्या. आपला नाहक गैरसमज करून घेतल्यामुळें त्यांना हा आभास झाला. देहू आणि तळेगांव या दोनही प्रती दुर्दैवानें आज उपलब्ध नसल्यामुळें त्या स्वतः तपासून अनुमानें काढणें अशक्य झालें आहे. “असें सांगतात,” “असें दिसतें,” इत्यादि सावधगिरीचे शब्द योजून शंकर पांडुरंग पंडितासारख्या संशोधकांनीं या प्रतींचें जें वर्णन केलें आहे तें यथातथ्य मानून आपण परमार्थानेंच घेतलें पाहिजे. भाव्यांच्या तर्कालाही त्या व्यतिरिक्त दुसरा आधार नव्हता. देहू प्रत ही तुकारामाच्या हयातींतच लिहिली होती असें विधान संपादकांनीं कोठेंच केलें नाही. महादेवबावाचें वय लक्षांत घेतां ती प्रत तुकारामाच्या निर्याणानंतरच केली असली पाहिजे हें उघड आहे. ती महादेवबावाच्या हातची नसून अगदीं अलीकडील व फार कमी दर्जाची होती हें शाबीत करण्याकरितां भाव्यांनीं खालील कारणें दिलीं आहेत—(१) “महादेवबावाचा विशेष ओढा भक्तिमार्गाकडे होता असें दिसत नाही.” (२) “महादेवबावानें तुकोबाचे अभंग लिहिलेले असते तर महिपतीला ही गोष्ट खास कळली असती, व तो तसा उल्लेख आपल्या ग्रंथांत अवश्य करता.” (३) “या देहू प्रतीसंबंधीं संपादक आणखी असें लिहितात कीं, ही प्रत एकाच हस्ताक्षरानें लिहिलेली नसून हींत एकापेक्षां जास्त अशीं भिन्न भिन्न हस्ताक्षरें आढळतात. शिवाय या प्रतींतील शब्द तोडलेले आहेत (words have been separated by spaces) आणि हिचें लिखाण शुद्धलेखनाच्या (इ. स. १८६९ मधील?) सर्वमान्य नियमांप्रमाणें बिनचूक आहे. मला वाटतें कीं, या वर लिहिलेल्या बाबी ही वही अगदीं अलीकडली आहे हें निभ्रांतपणें सिद्ध करण्यास पुरेशा आहेत.” (४) “एकंदरीत ही देहूची हस्तलिखित प्रत एक-हातानें लिहिलेली नसून तींत एकापेक्षां जास्त वळणें आहेत, असें संपादक लिहितात. शिवाय या प्रतींत दुरुस्त्याहि केलेल्या आहेत. म्हणजे मूळ प्रत अगदीं निर्भळ अस्सल व शुद्ध नसून तींत दुरुस्ती करणें हें त्या. लेखकास अवश्य वाटलें होतें. या अशा अंतःस्थ बाबींवरून या गाथेच्या संपादकांस देहू येथें मिळालेली प्रत बावनकशी नसून फार कमी दर्जाची होती हें उघड दिसतें.”

१७. या चार मुद्द्यांपैकीं दोन केवळ वादाकरितां उपस्थित केलेले अतएव फोल, आणि दोन केवळ विपर्यस्त समजामुळें उद्भवलेले म्हणून गैरलागू आहेत. तुकारामानें मुलांना संपत्तीचा वारसा कांहीं ठेविला नव्हता. पण ज्या अमोलिक काव्यसंपत्तीची कीर्ति सगळ्या महाराष्ट्रभर पसरली होती तिचा “ज्येष्ठभाग” म्हणून तरी महादेवबावानें स्वतःची प्रत तयार करणें यांत अस्वाभाविक असें कांहींच नाही. भगवद्भक्तीपेक्षां पितृभक्तीच्याच प्रेरणेंत हें कार्य कोणाही सुपुत्रानें केलें असतें या गोष्टीचा महिपतीनें उल्लेख करावा अशी भाव्यांची अपेक्षा कां होती हें कळत नाही. तुकारामाच्या हयातींत टाळकरी व लेखक म्हणून जे त्याची सेवा करीत त्यांचाच महिपतीनें उल्लेख केला आहे. महादेवबावा हा तुकारामाचा लेखक होता असें संपादकांचें, नव्हे कोणाचेंच, म्हणणें नाही. तुकारामाच्या निर्याणानंतर त्याच्या लिखाणाच्या प्रती कोणी उत्तरून काढिल्या या विषयाकडे महिपतीला लक्ष देण्याचें प्रयोजनच नव्हतें. भाव्यांनीं वर दिलेल्या तिसऱ्या मुद्द्याची

उभारणी संपादकांच्या इंग्रजी निवेदनाच्या विपरीत समजावर केली आहे. देहू प्रतीत शब्द तोडलेले आहेत व तिचें लिखाण (संपादनकाळांतील) प्रचलित शुद्धलेखनाच्या सर्वमान्य नियमांप्रमाणें बिनचूक आहे हें वर्णन संपादकांच्या अंगीं चिकटविण्यांत भाव्यांनीं केवळ अन्याय केला असें म्हणण्यापेक्षां इंग्रजी वाक्यप्रणालीचा अर्थ त्यांच्या ध्यानीं आला नाही असें म्हणणें कदाचित् अधिक न्याय्य होईल. हें वर्णन गाथेच्या छपाईचें आहे, देहू प्रतीचें नव्हे, हें उघड आहे; व “देहू प्रत व अभंग म्हणण्याची वारकऱ्यांची ‘संहिता’ पद्धति ह्या दोहोंची शुद्धलेखनाला अनुकूलता होती” या लगेच पुढें आलेल्या वाक्यानें तें आणखी स्पष्ट केलें आहे. तसेंच एकापेक्षां जास्त अशीं भिन्न भिन्न अक्षरें देहू प्रतीत आढळतात हें विधान अतिव्याप्तीनें दूषित झालें आहे. संपादकांनीं एवढेंच नमूद केलें आहे कीं, देहू प्रतीच्या लेखकाचें हस्ताक्षर कधीं कधीं कडूस प्रतीत व कडूस प्रतीच्या लेखकाचें हस्ताक्षर कधीं कधीं देहू प्रतीत आढळतें. हस्ताक्षरांचा हा अन्योन्यसंबंध लेखकांचें समकालीनत्व दाखविण्यासाठीं सांगितला आहे. देहू प्रतीत अभंगांच्या क्रमांत दुरुस्त्या केल्या आहेत त्या मूळ लेखकाच्या हस्ताक्षरांत आहेत किंवा कसें हें संपादकांनीं सांगितलें नाही. कदाचित् तळेगांव प्रतीला अनुसरून त्या मागाहून केल्या असें जरी गृहीत धरलें तरी तेवढ्यानें मूळ लिखाणाच्या प्राचीनत्वाला बाध येत नाही. त्रिंबक कासारानें संशोधनाचे परिश्रम करून ठरविलेला अभंगक्रम देहू प्रत ज्यांनीं जतन करून ठेविली होती त्यांना अधिक ग्राह्य वाटला असेल. आपण तळेगांव प्रतीचा क्रम स्वीकारिला, व तो देहू प्रतीच्या मूळच्या क्रमापेक्षां कांहीं स्थळीं भिन्न होता, हें संपादकांनीं स्पष्ट केलें आहे. पण त्यामुळें देहू प्रतीचा अस्सलपणा गौण कसा होतो व तिचा दर्जा कमी कसा ठरतो हें समजत नाही. असो. संपादकांनीं ही प्रत नक्की महादेवबावाच्या हातचीच होती असा दावा छातीठोकपणें मांडला नाही. तुकारामाच्या वंशांत ती जतन करून ठेविली होती या गोष्टीचें महत्त्व आपण विसरतां कामा नये. निजधनाचा अभिमान धरणाऱ्यांनीं सुद्धां ती तुकारामाच्या नांवावर खपविण्याचा प्रयत्न केला नाही. संपादकांना गंगाधर मवाळाच्या प्रतीशीं ती समकालीन दिसली. अशा परिस्थितींत कुळांत चालत आलेली परंपरा खोटी म्हणून दूर सारण्यास प्रबळ प्रमाणें पाहिजेत.

१८. कडूस प्रतीविषयीं सुद्धां भाव्यांनीं वरील प्रकारचींच चुकीचीं व संशयग्रस्त विधानें केलीं आहेत. ती प्रत गंगाधर मवाळाच्या हातची समजली जात असे हें पुरें माहीत असून सुद्धां “कडूस येथील कोणा मवाळ नांवाच्या ब्राह्मण कुटुंबांतील” असें आरंभीच तिचें वर्णन करून पहिल्या भेटीलाच ओळख न दाखवून तिची प्रतिष्ठा कमी करण्याचा भाव्यांनीं प्रयत्न केला आहे. पुढें त्या प्रतीचा विस्तारानें विचार करतांना जीं संशयखोर आणि मोठीं चमत्कारिक विधानें भाव्यांनीं केलीं आहेत, त्यांचा मुख्य हेतु हाच दिसतो कीं स्वतः पुरस्कृत केलेल्या संताजीपेक्षां तुकारामाचा लेखक म्हणून श्रेष्ठ मानला गेलेला जो गंगाधर मवाळ त्याच्या लिखाणाचा प्रस्तुत गाथेनें थोडासा घेतलेला आधारही हिरावून घ्यावा. भावे म्हणतात :— “चौथी म्हणजे कडूस येथील प्रत. ही चौदा टाळकऱ्यांपैकीं गंगारामबुवा मवाळ यांचे येथील प्रत होय. प्रत म्हणण्यापेक्षां “एक वही” असें म्हणणें सत्याला जास्त धरून होईल. कारण संपादकांना सर्व वद्द्या न मिळतां मवाळाकडून एकच वही, आणि तीहि कांहीं दिवस, मिळालेली दिसते. हिचा भाग १ पृ. ७४२ अभंग २२४७ या छापील गाथ्याच्या दोन्ही भागांत मिळून पृ. १२९ ते पृ. ३२४ म्हणजे सुमारे दोनशें पृष्ठांपुरताच अधून मधून कांहीं पाठभेद दाखल करण्यापुरता उपयोग केलेला दिसतो. [मूळांत हें वाक्य असेंच छापलेलें आहे.] पण संपादकांच्या म्हणण्याप्रमाणें त्यांना मिळालेल्या कडूस येथील वहींतील अक्षराचें वळण सर्वभर येथून तेथून एक नसून कांहीं ठिकाणीं भिन्न भिन्न आहे. म्हणजे हीहि प्रत गंगाधरबुवा मवाळ यांचेच हातची अस्सल असेल असें दिसत नाही. मवाळांच्या येथें असलेल्या वहीला अजूनहि ते ओवळ्यानें शिवूं देत नाहींत. तेव्हां त्यावेळीं तरी. त्यांनीं त्यांच्या येथील अस्सल प्रत या संपादकांचे स्वाधीन केली असेल असें मुळींच वाटत नाही. फार तर एखादी नक्कल त्यांनीं कांहीं दिवस दिली असावी. कोणी सरकारी नोकरामार्फत हस्तलेख मिळविण्याचा

यत्न केला असतां महाराष्ट्रांत काय काय प्रकार घडतात याचा अनुभव संशोधकांना आहेच. मवाळांच्या प्रतीसंबंधें पुढें थोडें लिहावयाचें आहेच. तेव्हां तूर्त इतकेंच म्हणून ठेवतों कीं, मवाळांकडील अस्सल प्रत या गाथेच्या संपादकांस मिळालेली दिसत नाही; आणि कदाचित ती मिळाली असली तरी तिचें महत्त्व त्यांचे मनांत नीटसें उतरलें नाही, व तिचा योग्य उपयोग त्यांनीं करूं नहि घेतला नाही.”

१९. सत्यदुष्ट आणि तर्कदुष्ट वादाचा असला दुसरा नमुना क्वचितच पाहावयास मिळेल. संपादकांना गंगाधर मवाळाची समग्र प्रत मिळाली नसून एकच वही मिळाली होती हें अजब “सत्य” भाव्यांना कोठें गवसलें कोण जाणे! मवाळ मंडळी पूजेतील प्रत बाहेर द्यावयास नाखूष असतात ही गोष्ट खरी; म्हणूनच संपादकांस ती अधिक वेळ जवळ ठेवितां आली नाही. भावे सुचवितात त्याप्रमाणें जर संपादकांकडे नकलच दिली होती तर ती बेमुदत ठेवण्यास कांहींच हरकत नव्हती. पढरपूरच्या गाथेची नकल मिळाली असें ज्यांनीं प्रांजलपणें लिहिलें त्यांनीं मवाळाच्या प्रतीचीहि नकलच होती हें लपवून कां ठेवावें? व असली सत्याची छपवेगिरी त्यांच्या पदरीं बांधावयास आधार काय? विष्णुशास्त्री पंडित हे त्या काळीं सरकारी नोकर नव्हते हें भावे विसरलेले दिसतात. व सरकारी नोकरांनीं हस्तलिखितें मिळविण्याकरितां केलेल्या प्रयत्नांविषयींच्या वक्रोक्तीनें या बाबतींत मवाळ घराण्याच्या सत्यनिष्ठेची व पंडितद्वयाच्या सुज्ञतेची विनाकारण टवाळी झाली आहे. संपादकांना या प्रतीचें महत्त्व नीटसें कळलें नव्हतें, व त्यांनीं तिचा योग्य उपयोग करून घेतला नाही ही टीका अगदी असमर्थनीय आहे. गंगाधर मवाळाच्या हस्तलेखाचें महत्त्व संपादकांनीं पूर्णपणें जाणिलें होतें; त्यांनीं ती प्रत काळजीपूर्वक तपासून अभंगांचा क्रम, लेखनपद्धति, हस्ताक्षर इत्यादि बाबींबद्दल आपली खात्री करून घेतली; पण अधिक वेळ ती वापरावयास मिळाली नाही म्हणून त्यांचा निरुपाय झाला. दोनशें पृष्ठांत कडूस प्रतीतील पाठ किती ठिकाणीं दिले आहेत हें वाचकांनीं स्वतः पहावें; म्हणजे “अधून मधून कांहीं पाठभेद” देण्यापुरताच त्या प्रतीचा उपयोग केला हें भाव्यांचें विधान येथवर परामर्श घेतलेल्या त्यांच्या इतर कित्येक विधानांप्रमाणेंच शब्दलाघवी आहे याची त्यांस खात्री पटेल.

२०. कडूस प्रतीच्या अस्सलपणाची व गुणावगुणांची चर्चा अन्यत्र विस्तारानें केली जाईल. [पुढें परिच्छेद २९ मध्यें उल्लेखिलेल्या तुकारामचरित्रांत.] या ठिकाणीं एवढेंच सांगितलें म्हणजे पुरे कीं खुद्द भाव्यांनीं या प्रतींतले कांहीं कांहीं पाठ चांगले आहेत हें कबूल केलें आहे. आज उपलब्ध असलेली कडूस प्रत जुन्या एखाद्या वहीवरून नकललेली असावी असें जरी त्यांचें मत असलें तरी असल्या सर्व जुन्या नकला तुकारामबावांनीं अभंग कोणत्या क्रमानें रचिले असावेत त्या क्रमासंबंधीं तर्क बांधण्यास फार उपयोगी आहेत हेंही त्यांना मान्य आहे. कडूस प्रतीचा क्रम देहू प्रतीप्रमाणेंच होता. तेव्हां क्रमाच्या बाबतींत तरी सर्वसाधारण जुनी परंपरा प्रस्तुत गाथेनें स्वीकारिली आहे असें म्हणावयास हरकत नाही.

२१. तळेगांव प्रतींत देखील बहुशः तोच क्रम सांपडला. “ती नीटनेटकी लिहिली असल्यामुळें तिचाच मुख्यत्वेन उपयोग करणें संपादकांस फार सोयीचें, कमी मेहनतीचें, व साधारणपणें सोपें असें वाटलें” हें भाव्यांचें निदान पंडितद्वयासारख्या विद्वज्जनांविषयीं ऋजुता दर्शवीत नाही. त्रिंबक कासार हा तुकारामानंतर सुमारे शंभर वर्षांनीं (इ. सन १७५० च्या पुढें) साक्षेपी संशोधक म्हणून प्रसिद्धि पावलेला लेखक होता असें दिसतें. तो तळेगांवचा असल्यामुळे, देहू व आसमंतांतील प्रदेशांत उपलब्ध असलेलीं हस्तलिखितें त्याच्या अवलोकनांत आलीं असलीं पाहिजेत. ज्यानें अभंग गोळा करण्यांत चाळीस वर्षे घालविलीं त्यानें तुकारामाच्या लेखकांनीं तयार केलेल्या प्रती किंवा अंबाजी सारख्याकडे असलेला संग्रह हे तपासून पाहिले नसतील हें संभवत नाही. “अर्थात्, अभंग मिळाले तसे उतरून न घेतां त्रिंबकानें आपल्यास

योग्य वाटली तशी ढवळाढवळ करून (तळेगांव) प्रत तयार केली” या भाव्यांच्या अनुमानाला दोषान्वेषणाशिवाय दुसरा आधार दिसत नाही. देहू भागांत त्रिबक कासाराची प्रतिष्ठा मोठी होती असें दिसतें. त्रिबक कासारानें शके १७११ मध्ये लिहिलेली ज्ञानेश्वरीच्या नवव्या अध्यायाची एक प्रत देहूचे श्रीधर नथुराम गोसावी यांजपाशीं आहे. “यथा प्रत्यय तथा लिख्यते” अशी प्रतिज्ञा त्यानें लिहून ठेविली आहे. तेव्हां त्यानें अभंगांच्या मूळच्या क्रमांत किंवा पाठांत मनमानेल तशी ढवळाढवळ केली असेल हें सहसा संभवत नाही. देहू प्रतींत त्याचा क्रम मागाहून स्वीकारण्यांत आला. देहू प्रत जर पुढें मागे उपलब्ध झाली तर अस्सल क्रम ठरविण्यांत तिच्या मूळच्या क्रमाचा उपयोग करतां येईल. पाठनिर्णयाच्या वादग्रस्त स्थळीं देहू प्रतीलाच संपादकांनीं प्राधान्य दिलें होतें.

२२. संपादकांचें निवेदन व भाव्यांनीं त्यावर घेतलेल्या आक्षेपांचें निराकरण यांतून निघणारा तात्पर्यार्थ आतां थोडक्यांत सांगतां येईल. जोंवर (१) तुकारामानें स्वहस्ते लिहिलेली समग्र गाथा, किंवा (२) तुकारामानें स्वमुखें सांगितलेल्या काव्याची त्याच्या समक्ष लिहिलेली प्रत, किंवा (३) तुकारामानें पसंत करून मान्य केली होती असें लेखादि पुराव्यावरून निःसंशय शाबीत झालेली प्रत, या तिहींपैकी कोणतेंच साधन उपलब्ध नाही, तोंवर जीं हस्तलिखितें तुकारामाच्या अधिकाधिक नजीक जाऊन पोचतात, व ज्यांचे लेखक अस्सलाशीं प्रतारणा करण्याचा कमीतकमी संभव, अशा हस्तलिखितांवरच संशोधकांस विसंबून राहावें लागणार. प्रस्तुत गाथेला ज्यांचा आधार घेतला तीं तीन देहू, तळेगांव व कडूसर्ची हस्तलिखितें या प्रकारच्या हस्तलिखितांतील सर्वोत्कृष्ट होती. पंढरपूर परंपरेच्या पाठदिकांचाहि या गाथेंत परिपूर्ण अंतर्भाव केला आहे. तेव्हां या गाथेनें तुकारामसंशोधनाचा भरभक्कम पाया घातला असेंच म्हटलें पाहिजे; पुढील संशोधनाची उभारणी याच पायावर करतां येईल. अभ्यासक्रमाला या गाथेवांचून कार्याचा आरंभच करतां यावयाचा नाही. विशेषतः देहू आणि तळेगांव या मूळ प्रती आज तरी उपलब्ध नसल्यामुळे त्यांचा उपयोग या गाथेमार्फतच काय तो करून घेतां येईल.

२३. पंडितांच्या या गाथेनंतर प्रसिद्ध झालेल्या गाथांत मूळ हस्तलिखितांवरून छापलेल्या अशा फक्त तीनच आढळतात. बाकी बहुतेक या गाथेवरच आधारलेल्या दिसतात. माडगांवकरांनीं मुंबईत १८८६ सालीं प्रसिद्ध केलेली गाथा यांपैकीच होय. सप्तऋषी व मोतीवाले (१८९६) यांनीं “माडगांवकर व इंदुप्रकाशचे मालक यांच्या गाथेच्या प्रतीचा वेळोवेळीं उपयोग घडला” असें, व निर्णयसागर (१९०३) गाथेच्या संपादकांनीं “इंदुप्रकाशगाथेचा हें पुस्तक तपासतांना फार उपयोग झाला” असें मान्य केलें आहे. दामोदर सावळाराम आणि मंडळीनें १९०२-३ सालीं याच इंदुप्रकाश गाथेंत दुबार झालेले अभंग कमी करून व त्यांत नसलेले इतर ठिकाणचे मिळवून एक गाथा दोन भागांत छापिली. तुकाराम तात्यांनीं १८८९ सालीं मुंबईत दोन भागांत ८४४१ अभंगांची जी बृहत्-गाथा प्रसिद्ध केली तिला कोणत्या हस्तलिखिताचा आधार घेतला होता तें कळण्यास मार्ग नाही. प्रस्तावनेंत त्यांनीं जें खालीलप्रमाणें निवेदन केलें आहे तें सारें मोघमच आहे :- “प्रस्तुत, पुष्कळ परिश्रम व शोध करून आम्हांस मिळालेल्या व पूर्वी कितीएक लहानमोठ्या पुस्तकांतून छापून प्रसिद्ध झालेल्या अभंगांचा या पुस्तकांत संग्रह केला आहे. अभंगांच्या जितक्या हस्तलिखित प्रती आम्हांस मिळाल्या त्यांत व वर लिहिल्याप्रमाणें पूर्वी छापून प्रसिद्ध झालेल्या अभंगसंग्रहांत विषयाप्रमाणें निरनिराळीं प्रकरणें पाडलेलीं नाहीत.....” आवटे यांनीं गाथापंचकांत छापिलेली गाथा “श्री नानामहाराज साखरे यांच्या संग्रहांतील पुरातन हस्तलिखित वद्द्यांवरून पाठ दुरुस्त करून तयार केली” असें दिसतें; पण ह्या पुरातन हस्तलिखितांचें वर्णन सांपडत नाही. विष्णुबोवा जोगांनीं १९०१ सालीं तयार केलेली व आवटे यांनीं छापिलेली गाथा गणपत कृष्णाजीच्या गाथेवर आधारलेली

दिसते. विष्णुबोवांनीं पुढें तयार केलेल्या आवृत्तींत सांप्रदायिक पाठासंबंधाच्या राहिलेल्या चुका दुरुस्त केल्या; त्या अस्सल हस्तलिखितांच्या आधारें केल्या किंवा कसें याचा खुलासा सांपडत नाही.

२४. ज्या तीन गाथा मूळ हस्तलिखितांवरून छापिल्या त्यांतील एक आर्यभूषण छापखान्यानें १९१३ सालीं पुण्यांत प्रसिद्ध केली. ही आवृत्ति हरिभक्तिपरायण बाबुराव हरि देवडीकर यांचे साहाय्यानें पंढरपूर येथील गंगूकाका शिरवळकर यांच्यापाशीं असलेल्या प्रासादिक पोथीवरून तयार केलेली आहे. ही वही श्रीक्षेत्र पंढरपूर येथें प्रल्हादभाऊ बडवे यांच्याकडे होती. देवानें बडव्यांच्या स्वप्नांत येऊन सांगितल्याप्रमाणें गंगूकाका शिरवळकरांस मिळाली. (१९१३ सालीं) या गोष्टीस ८०—८५ वर्षे झालीं असें संपादकांनीं निवेदन केलें आहे. याच गंगूतात्यांनीं स्वतः शुद्ध केलेली व पंढरपूरच्या इतर मठाधिपतींकडून शुद्ध करून घेतलेली प्रत पंडितांनीं वापरिली होती, व त्या प्रतींतील न स्वीकारिलेले सर्व पाठ तळटीपांत दिले आहेत, व अधिक अभंग शेवटीं छापिले आहेत. तेव्हां एका अर्थी आर्यभूषण गाथेचा प्रस्तुत गाथेंत सर्वस्वी अंतर्भाव झाला आहे असें म्हणतां येईल. देशमुख व दांडेकर यांनीं संपादिलेल्या चित्रशाळेच्या गाथेंत गंगूकाकांच्या पोथीचेच पाठ घेतलेले आहेत; पण अनुक्रमणिकेंत माळ्यांच्या वहीवरून घेतलेले पाठही दिले आहेत. या माळ्यांच्या वहीवरून छापिलेली गाथा ही दुसरी सांप्रदायिक गाथा होय. ही १९१३ सालीं गोडबोले यांनीं “ह. भ. प. देहूकर महाराज, भागवतबुवा बेलापुरकर, व वासकर यांच्या फडांतील वारकरी सांप्रदायिक ओळीची गाथा” या नांवानें प्रसिद्ध केली. तुकारामाचे पंढरपूर येथील वंशज ह. भ. प. सोपानकाका देहूकर यांचेकडे हिचें मूळ आहे असें समजतें. अर्थात् तें हस्तलिखित देहू परंपरेतील असलें पाहिजे; व त्या परंपरेतील सर्वांत जुनें हस्तलिखित हा तर पंडितांच्या गाथेचा मुख्य आधार होता.

२५. तिसरी गाथा “तुकारामबुवांची अस्सल गाथा” या नांवानें विनायक लक्ष्मण भावे यांनीं शके १८४१—४२ (इ. स. १९१९—२०) सालीं दोन भागांत छापिली. तुकाराममहाराजांचे टाळकरी व लेखक संताजी तेली जगनाडे यांचे वहीबरहुकूम ही गाथा छापिली असें श्री. भावे यांनीं मुखपृष्ठावर नमूद केलें आहे. या वह्या कशा लिहिल्या गेल्या असाव्यात याविषयीं भाव्यांनीं कांहीं तर्क सुचविले; पण निष्कर्ष असा काढला कीं “केव्हां तरी एकदम, थोडेच दिवसांचे मुदतींत, आणि तुकारामबुवांच्या मरणापूर्वीं सुमारे तीन चार वर्षेच अगोदर, ह्या वह्या संताजीनें लिहिल्या असाव्यात.” ते पुढें म्हणतात कीं, “संताजी हा तुकारामाच्या प्रीतीतला, त्याचा आवडता टाळकरी, नेहमीं त्याचे जवळ निकट सहवासांत असणारा, यामुळें या वह्या तुकारामबुवांच्या नजरेखालूनहि गेल्या असल्या पाहिजेत हें उघड आहे. इतर टाळकऱ्यांनींहि त्या निःसंशय पाहिल्या असल्या पाहिजेत. आणि म्हणूनच तुकोबाच्या स्वदस्तुरच्या लेखाच्या अभावीं या प्रतीस मी ‘तुकारामबुवांची अस्सल गाथा’ असें म्हटलें आहे.....” संताजींच्या शुद्धलेखनापेक्षां तुकारामाचें लिखाण कांहीं निराळें असेल असें भाव्यांना वाटत नव्हतें. त्यांच्या मतें, तुकाराम स्वमुखें बोलत असतां संताजीनें या वह्या तयार केल्या असण्याचा संभव आहे.

२६. भाव्यांच्या या गाथेंत कांहीं दुबार अभंग, कांहीं तुकयाबंधूचे इत्यादि अभंग जमेला धरून एकंदरीत १३२३ अभंग आहेत. अर्थात् ही गाथा समग्र नाही हें सांगणें नकोच. संताजीच्या वह्यांची विस्तारानें चर्चा अन्यत्र केली जाईल. त्या चर्चेचा निष्कर्ष स्थूलमानानें सांगावयाचा तो असा :— (१) तुकारामाच्या मुखांतून निघत असलेली अभंगवाणी संताजीच्या या वह्यांत टिपून ठेविली असेल हें अगदीं असंभवनीय आहे; (२) या दोनही वह्या तुकारामाच्या हयातींत समग्र लिहिल्या नसून त्याच्या निर्याणानंतर लिहिल्या गेल्या आहेत हेंच अधिक संभवतें. परिच्छेद २२ मध्ये वर्णिलेल्या अस्सल साधनांत ह्या वह्यांचा समावेश करतां येणार नाही. पंडितांच्या प्रस्तुत गाथेस आधार मानिलेल्या साधनांप्रमाणें संताजीच्या वह्या हें एक

दुय्यम साधन होय. शकाची नोंद असल्यामुळे इतर दुय्यम साधनांपेक्षां त्या वह्या तुकारामाच्या काळाला व परंपरेला जास्त जवळच्या असतील; व म्हणून तुकारामाची शुद्ध संहिता निश्चित करतांना या वह्यांतील क्रम व पाठ यांचा काळजीपूर्वक विचार केला पाहिजे. या वह्यांप्रमाणे, तुकारामाच्या घराण्यांत पूजेत असलेली २४८ अभंगांची वही, पंढरपूरचे श्री. सख्या हरि वैकुंठे यांजपाशीं असलेली वही, कडूंसास मवाळ घराण्याच्या मंदिरांत असलेले हस्तलिखित, इत्यादि सर्व खासगी व सार्वजनिक संग्रहांत असलेलीं हस्तलिखितें तपासून, संख्या, क्रम व पाठ निश्चित करून पांगारकरांनीं अपेक्षा केल्याप्रमाणे “सर्वजनमान्य होईल असा एक नवीन गाथा परंपरेच्या व संशोधनाच्या अशा दुहेरी दृष्टीनें तयार झाला पाहिजे.”

[श्रीतुकारामचरित्र. लक्ष्मण रामचंद्र पांगारकर (१९२०), प्रस्तावना, पान ५.]

२७. अशी शुद्ध संहितेची गाथा सिद्ध करण्यासाठीं प्रस्तुत पंडितांची गाथा उपलब्ध करून देणे अत्यावश्यक होतें. कारण, ती आज कैक वर्षे दुर्मिळ झाली होती, व जुन्या पुस्तकांच्या बाजारांत भारी किंमत देऊन सुद्धां मिळत नसे. तुकारामाच्या निर्याणाला तीनशें वर्षे पुरी झालीं त्या प्रसंगीं ती पुनः छापून प्रसिद्ध करावी असें स्वराज्यातील लोकशाही मुंबई सरकारनें ठरविलें. हें “बुनादीचें साचें उजवणें” करण्याचें श्रेय मुंबईचे पंतप्रधान व शिक्षणमंत्री नामदार श्री. बाळ गंगाधर खेर यांस यांस सर्वस्वी दिलें पाहिजे.

२८. हं पुनर्मुद्रण मूळ गाथेवरहुकूम पानास पान या पद्धतीनें केले आहे; याचें कारण हें कीं अनेक ग्रंथांत पानांचे उल्लेख दिले आहेत, ते पाहणे अभ्यासकांस सोपें जावें. मूळ गाथेंत दिलेल्या अभंगांत ज्या केवळ छपाईच्या उघड दिसणाऱ्या चुका होत्या तेवढ्याच दुरुस्त केल्या आहेत; संहितेंत बाकी कोणतेही फेरफार केले नाहीत. कठीण शब्दांच्या कोशांत मूळांत अर्थ दिले नव्हते अशा कांहीं स्थळीं अर्थ दिले आहेत. अनुक्रमणिका अकारविल्ह्याप्रमाणें, मूळ गाथेंत अभंगांचे आंकडे देण्यांत पुष्कळ चुका झाल्या होत्या त्या सर्व नीट करून, संख्या निश्चित करून बिनचूक बनविली आहे. गाथेच्या या पुनर्मुद्रित आवृत्तींतील अभंगांचा हिशेब येणेंप्रमाणें :— ४६०७ पर्यंत अभंगांचे आंकडे छापिले आहेत. शुद्धिपत्रांत दर्शविल्याप्रमाणें २२३१-अ आणि ४१५४-अ असे दोन आणखी अभंग जमेला धरले असतां एकंदर संख्या ४६०९ होते. देहू व तळेगांव या प्रतींत ज्यांचा आरंभ सारखा झालेला नाही असे पंढरपूरच्या प्रतींतील (दुसऱ्या भागाच्या शेवटीं छापलेले) अभंग ३७, आणि पहिल्या भागांत पान ३८० व पान ५४० वर दिलेले रामेश्वरभटाचे एकूण अभंग ५, हे आणखी जमेला धरले म्हणजे अनुक्रमणिकेंत प्रविष्ट झालेल्या अभंगांची एकूण संख्या (४६०९+३७+५=) ४६५१ भरते. दुबार अभंग २० सांपडले [यांतील १९ अभंग अनुक्रमणिकेंत त्या त्या अभंगापुढें दाखविले आहेत. शिवाय ३७५२ हा अभंग ३९५६ अभंगाचा दुबार आहे.]; ते उणे करतां बाकी ४६३१ अभंग उरतात. यांतील रामेश्वरभटाचे ५, तुक्याबंधूचे (कान्होबाचे) ९२, ब्रह्मानंद तुक्याचे ३ (?), एकाजनार्दनाचा १, व वामनाचा १ इतके उणे करतां, देहू, तळेगांव व पंढरपूर या तीनही प्रतींतील मिळून तुकारामाचे असे ४५२९ अभंग या गाथेंत छापिले आहेत. शुद्धिपत्राशिवाय गाथा छापतां आली पाहिजे होती. पण शुद्धिपत्र देतांना शुद्धाशुद्धाद्वैतवाद न स्वीकारितां अगदीं बारीकसारीक अशुद्धें सुद्धां सूक्ष्मदृष्टीनें शोधून दिलीं आहेत; हेतु हा कीं तुकारामाच्या वाणींत वाचकांपुढें अपपाठ ठेवण्याच्या पापापासून पूर्णपणें अलिप्त राहावें.

२९. जनार्दन सखाराम गाडगीळ यांनीं लिहिलेलें तुकारामाचें इंग्रजी चरित्र व बहुधा त्यांनींच लिहिलेलें एक मराठी चरित्र अशीं दोन चरित्रें मूळ गाथेला आरंभीं जोडिलीं होती. गेल्या ऐशीं वर्षांत तुकारामाच्या चरित्राला उपयुक्त असें बरेंच लिखाण झालें आहे. त्याचा परामर्श घेऊन तुकारामाचें चरित्र, काव्य, शिकवणूक व अभ्यास यांची सांगोपांग चर्चा करणारा एक प्रबंध पहिल्या भागांत द्यावयाची मनीषा होती. पण विस्तार व विलंब फार होऊं नये म्हणून तें तुकारामचरित्र स्वतंत्र छापून या गाथेच्या ग्राहकांस

गाथेचाच भाग म्हणून, निराळी किंमत न घेतां, द्यावयाचें ठरविलें आहे. त्याप्रमाणें तें लवकरच प्रकाशित होईल. तुकारामानें दिलेली सुविचाराची, सदाचाराची व समतेची शिकवण लोकांस सहज मिळावी म्हणून (चरित्रासुद्धां) गाथेची किंमत स्वस्त ठेविली आहे. लोकशिक्षणाचा हा प्रयोग उपयुक्त होवो अशी प्रार्थना करून ही प्रस्तावना संपवितों.

पुरुषोत्तम मंगेश लाड

इ. स. १९५५ सालच्या आवृत्तीची

प्रस्तावना

१. तुकारामाच्या निर्याणाला तीनशें वर्षे पुरीं झालीं त्या प्रसंगी (इ. स. १९५० सालीं) दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केलेल्या आवृत्तीच्या सर्व सात हजार प्रती स्वल्पावधींतच संपल्या. पंढरपुरास आषाढी एकादशीच्या पावन लोकयात्रेंत एका दिवसांत एक हजार प्रती अक्षरशः हातोहात खपल्या. तुकारामाच्या लिखाणाचा पुरवठा मागणीपेक्षां सदैव कमी पडतो, तरी पण त्याची वाणी बहुजनांच्या मुखीं सारखी वाढतच राहाते, असें हें परमार्थशास्त्र दिसतें.

२. अर्थात् दुसरी आवृत्ति काढणें क्रमप्राप्त झालें. किंमत पूर्वीप्रमाणें माफक ठेवतां यावी या हेतूनें या वेळीं गाथा अखंड क्रमानें छापून समग्र मजकूर एकाच पुस्तकांत सामावून घेतला आहे. शुद्धिपत्र कांहींसें आटोक्यांत आणतां आलें, व दुबार अभंगांच्या आणखी नव्या ओळखी [कांहीं दुबार अभंग शेवटील अनुक्रमणिकेंत त्या त्या अभंगापुढें दाखविले आहेत; सर्वच तसे दाखविलेले नाहीत. तेव्हां सर्व दुबार अभंगांची संपूर्ण यादी एकत्र दिल्यास उपयुक्त होईल म्हणून अंकानुक्रमानें पुढील पानावर दिली आहे.] झाल्या, यापेक्षां या पुनर्मुद्रणांत नवें असें कांहीं नाही.

३. मनाची हांव कितीहि असली तरी गेल्या पांच वर्षांत लेखणीची प्रत्यक्ष धांव संकल्पित तुकारामचरित्राच्या पूर्वार्धापलीकडे जाऊं शकली नाही. हा पल्ला गांठला हीच देवाची कृपा होय. चरित्राच्या पूर्वार्धाचा हा भाग आतां या आवृत्तीच्या बरोबरच पण स्वतंत्रपणें प्रसिद्ध होत आहे. वाचकांची क्षमा तर अवश्य मागितलीच पाहिजे. पण त्याहीपेक्षां आतां उत्तरार्धाचा अंत गाठण्याची शक्ति, यापुढें आणखी अंत न पाहतां, द्यावी एवढेंच देवापाशीं मागणें आहे.

तुकारामबीज, शके १८७६.

१० मार्च १९५५.

}

पुरुषोत्तम मंगेश लाड

॥ तुकारामाचे अभंग ॥

॥ श्रीविठ्ठलाय नमः ॥

॥ श्रीनिवृत्तिनाथाय नमः ॥ श्रीज्ञानेश्वराय नमः ॥

॥ श्रीराघवचैतन्यश्रीकेशवचैतन्य— ॥

॥ श्रीबाबाचैतन्यसद्गुरुभ्यो नमः ॥

मंगलाचरण—अभंग ६.

१. समचरणदृष्टि विटेवरी साजिरी । तेथें माझी हरी वृत्ति राहो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक न लगे मायिक पदार्थ । तेथें माझें आर्त नको देवा ॥ ५ ॥ ब्रह्मादिक पदें दुःखाची शिराणी । तेथें दुश्चित्त [पं. तेथें चित्त झणी.] झणी जडों देसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें कळलें आम्हां वर्म । जे जे कर्मधर्म नाशवंत ॥ ३ ॥

२. सुंदर तें ध्यान [उभा विटेवरी असें बहुतांच्या ह्मणण्यांत आहे, परंतु तसें कोणत्याही पुस्तकांत आढळत नाही.] उभें विटेवरी । कर कटावरी ठेवूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुळसीहार [दे. त. तुळसीचे हार. -गळां तुळसीहार हाही पाठ ऐकण्यांत आहे.] गळां कासे पीतांबर । आवडे निरंतर [पं. आवडे निरंतर हेचि ध्यान.] तें चि रूप ॥ ५ ॥ मकरकुंडलें तळपती श्रवणीं । कंठीं कौस्तुभमणि विराजित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें हें चि सर्व सुख । पाहीन श्रीमुख आवडीनें ॥ ३ ॥

३. सदा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ती । रखुमाईच्या पती सोयरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोड तुझें रूप गोड तुझें नाम । देई मज प्रेम सर्व काळ ॥ ५ ॥ विठो माउलिये हा चि वर देई । संचरोनि [पं. येऊनियां.] राहीं तृदयामाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न मागे आणीक । तुझे पार्यीं सुख सर्व आहे ॥ ३ ॥

४. राजस सुकुमार मदनाचा पुतळा । रविशशिकळा लोपलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कस्तुरीमळवट चंदनाची उटी । रुळे माळ कंठीं वैजयंती ॥ ५ ॥ मुगुट कुंडले श्रीमुख शोभलें । सुखाचें ओतलें सकळ ही ॥ २ ॥ कासे सोनसळा पांघरे पाटोळा घननीळ सांवळा वाड्यानो ॥ ३ ॥ सकळ ही तुझी व्हा गे एकीसवा । तुका ह्मणे जीवा धीर नाही ॥ ४ ॥

५. कर कटावरी तुळसीच्या माळा । ऐसें रूप होळां दावीं हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविले चरण दोन्ही विटेवरी । ऐसें रूप हरी दावीं डोळां ॥ ५ ॥ कटीं पीतांबर कास मिरवली । दाखवीं वहिली ऐसी मूर्ती ॥ २ ॥ गरुडपारावरी उभा राहिलासी । आठवे मानसीं तें चि रूप ॥ ३ ॥ झुरोनी पांजरा होऊं पाहें आतां । येई पंढरीनाथा भेटावया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवावी आस । विनंती उदास करूं नये ॥ ५ ॥

६. गरुडाचें वारिकें कासे पीतांबर । सांवळें मनोहर कैं देखेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवया बरवंटा घनमेघ सांवळा । वैजयंतीमाळा गळां शोभे ॥ ५ ॥ मुगुट माथां कोटि सूर्याचा झळाळ । कौस्तुभ निर्मळ शोभे कंठीं ॥ २ ॥ ओतीं श्रीमुख सुखाचें सकळ । वामांगीं वेल्हाळ रखुमादेवी ॥ ३ ॥ उद्धव अक्रूर उभे दोहीकडे । वर्णिती पवाडे सनकादिक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नव्हे आणिकांसारिखा । तो चि माझा सखा पांडुरंग ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥

विराण्या—अभंग २५.

७. वाळो जन मज ह्मणोत शिंदळी । परि हा वनमाळी न विसंबें ॥ १ ॥ सांडूनि लौकिक जालियें उदास । नाहीं भय आस जीवित्वाची ॥ २ ॥ नाइकें वचन बोलतां या लोकां । ह्मणे जालों तुका हरिरता ॥ ३ ॥

८. आधिल्या भ्रतारें काम नव्हे पुरा । ह्मणोनि व्यभिचारा टेकलियें ॥ १ ॥ रात्रंदिस मज पाहिजे जवळी । क्षण [पं. क्षण एक निराळी.] त्यानिराळी न गमे घडी ॥ २ ॥ नाम गोष्टी माझी सोय सांडा आतां । रातलें अनंता तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

९. हाचि नेम आतां न फिरें माघारी । बैसलें शेजारीं गोविंदाचे ॥ १ ॥ घररिघी जालें पट्टराणी वळें । वरिलें सांवळें परब्रह्म ॥ २ ॥ वळियाचा अंगसंग जाला आतां । नाहीं भय चिंता तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१०. नाहीं काम माझें काज तुझांसवें । होतें गुप्त ठावें केलें आतां ॥ १ ॥ व्यभिचार माझा पडिला ठाउका । न सर ती लोकांमाजी जालें ॥ २ ॥ न धरावा लोभ कांहीं मजविशीं । जालें देवपिशी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

११. विसरलें कुळ आपुला आचार । पती भावे दीर घर सोय ॥ १ ॥ सांडिला लौकिक लाज भय चिंता । रातलें अनंता चित्त माझें ॥ २ ॥ मज आतां कोणी आळवाल झणी । तुका ह्मणे कानीं बहिरी जाले ॥ ३ ॥

१२. न देखें न वोलें नाइकें आणीक । वैसला हा एक हरि चिर्ती ॥ १ ॥ सासुरें माहेर मज नाहीं कोणी । एक केलें दोन्ही मिळोनियां ॥ २ ॥ आळ आला होता आह्मी भांडखोरी । तुका ह्मणे खरी केली मात ॥ ३ ॥

१३. दुजा ऐसा कोण बळी आहे आतां । हरि या अनंता पासूनिया ॥ १ ॥ बळियाच्या आह्मी जालों बळिवंता । करूं सर्व सप्ता सर्वावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिवाच्या उदारा । जालों प्रीतिकरा गोविंदासी ॥ ३ ॥

१४. क्षणभरी आह्मीं सोसिलें वाईट । साधिलें अवीट निजसुख ॥ १ ॥ सांडी मांडी मार्गे केल्या भरोवरी । अधिक चि परी दुःखाचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें जाणें नाहीं आतां । राहिलों अनंताचिये पार्यी ॥ ३ ॥

१५. आह्मां आह्मी आतां वडील धाकुटीं । नाहीं पाठीं पोटीं कोणी दुजें ॥ १ ॥ फावला एकांत एकविध भाव । हरि आह्मांसवें सर्व भोगी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगसंग एके ठायीं । असों जेथें नाहीं दुजें कोणी ॥ ३ ॥

१६. सर्व सुख आह्मी भोगूं सर्व काळ । तोडियेलें जाळ मोहपाश ॥ १ ॥ याचसाठीं सांडियेले भरतार । रातलों या परपुरुषाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां गर्भ नये धरूं । औषध जें करूं फळ नव्हे ॥ ३ ॥

१७. एका जिवें आतां जिणें जालें दोही । वेगळीक कांहीं नव्हे आतां ॥ १ ॥ नारायणा आह्मां नाहीं वेगळीक । पुरविली हे भाक सांभाळिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें सायासाचें फळ । सरली ते वेळ काळ दोन्ही ॥ ३ ॥

१८. हासों रुसों आतां [त. आपुलें.] वाढवूं आवडी । अंतरींची गोडी अवीट ते ॥ १ ॥ सेवासुखें करूं
विनोदवचन । आह्मी नारायण एकाएकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जालों उदासीन । आपुल्या आधीन केला
पति ॥ ३ ॥

१९. मजसवें आतां येऊं नका कोणी । सासुरवासिनी बाइयानो ॥ १ ॥ न साहवे तुह्मां या जनाची कूट
। बोलती वाईट ओखटें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों उदास मोकळ्या । विचरों गोवळ्यासवें आह्मी ॥ ३ ॥

२०. शिकविलें तुह्मीं तें राहे तोंवरी । मज [पं. माजी.] आणि हरी वियोग तों ॥ १ ॥ प्रसंगी या नाहीं
देहाची भावना । तेथें या वचना कोण मानी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चितीं बैसला अनंत । दिसों । नेंदी नित्य अनित्य
तें ॥ ३ ॥

२१. सांगतों तें तुह्मीं अइकावें कानीं । आमुचे नाचणीं नाचूं नका ॥ १ ॥ जोंवरी या तुह्मां मागिलांची
आस । तोंवरी उदास होऊं नका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय वांयांविण धिंद । पति ना गोविंद दोन्ही नाहीं ॥ ३ ॥

२२. आजिवरी तुह्मां आह्मां नेणपण । कौतुकें खेळणें संग होता ॥ १ ॥ आतां अनावर जालें अगुणाची
। करूं नये तें चि करीं सुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बुडविलीं दोन्ही । कुळें एक मनीं नारायण ॥ ३ ॥

२३. सासुरियां वीट आला भरतारा । इकडे माहेरा स्वभावें चि ॥ १ ॥ सांडवर कोणी न धरिती हातीं ।
प्रारब्धाची गति भोगूं आतां ॥ २ ॥ न व्हावी ते जाली आमुची भंडाई । तुका ह्मणे काई लाजों आतां ॥ ३ ॥

२४. मरणाही आधीं राहिलों मरोनी । मग केलें मनीं होतें तैसें ॥ १ ॥ आतां तुह्मी पाहा आमुचें नवल ।
नका वेचूं बोल वांयांविण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी भयाभीत नारी । कैसे संग सरी तुह्मां आह्मां ॥ ३ ॥

२५. परपुरुषाचें सुख भोगे तरी । उतरोनि करीं घ्यावें सीस ॥ १ ॥ संवसारा आगी आपुलेनि हातें ।
लावूनि मागुतें पाहूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें तयापरी धीट । पतंग हा नीट दीपासोई [पं. दीपावरी.] ॥ ३ ॥

२६. अइकाल परी ऐसें नव्हे बाई । न संडा या सोई भ्रताराची ॥ १ ॥ नव्हे आराणुक लौकिकापासून ।
आपुल्या आपण गोविलें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन कराल कठीण । त्या या निवडोन मजपार्शी ॥ ३ ॥

२७. आहांच वाहांच आंत वरी दोन्ही । न लगा गडणी आह्मां तैशा ॥ १ ॥ भेऊं नये तेथें भेडसावूं कोणा
। आवरुनि मना बंद द्यावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं अभ्यासावांचुनी । नव्हे हे करणी भलतीची ॥ ३ ॥

२८. बहुतांच्या आह्मी न मिळों मतासी । कोणी कैसी कैसी भावनेच्या ॥ १ ॥ विचार करितां वांयां
जाय काळ । लटिकें तें मूळ फजितीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी करा घटापटा । नका जाऊं वाटा आमुचिया ॥ ३ ॥

२९. त्याचें सुख नाहीं आलें अनुभवा । कठिण हें जिवा तोंचिवरी ॥ १ ॥ मागिलांचें दुःख लागों नेदी
अंगा । अंतर हें संग नेदी पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वविशीं हा संपन्न । जाणती महिमान श्रुति ऐसें ॥ ३ ॥

३०. न राहे रसना बोलतां आवडी । पार्यी दिली वुडी माझ्या मनें ॥ १ ॥ मानेल त्या तुझी अझका स्वभावें । मी तों माझ्याभावें अनुसरलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझीं फिरावें बहुतीं । माझी तों हे गती जाली आतां ॥ ३ ॥

३१. न बोलतां तुझां कळों न ये गुज । ह्मणउनी लाज सांडियेली ॥ १ ॥ आतां तुझां पुढें जोडीतसें हात । नका कोणी अंत पाहों माझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आझी बैसलों शेजारीं । करील तें हरी पाहों आतां ॥ ३ ॥ ॥ २५ ॥

३२. नये जरी तुज मधुर उत्तर । दिधला सुस्वर नाही देवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही तयाविण भुकेला विठ्ठल । येइल तैसा वोल रामकृष्ण ॥ १ ॥ देवापाशीं मागें आवडीची भक्ति । विश्वासेंशीं प्रीति भाववळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना सांगतों विचार । धरावा निर्धार दिसेंदिस ॥ ३ ॥

३३. सावध जालों सावध जालों । हरिच्या आलों जागरणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें वैष्णवांचे भार । जयजयकार गर्जतसे ॥ १ ॥ पळोनियां गेली झोप । होतें पाप आड तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया ठाया । ओल छाया कृपेची ॥ ३ ॥

३४. आपुलिया हिता जो असे जागता । धन्य माता पिता तयाचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुळीं कन्यापुत्र होतीं जीं सात्विक । तयाचा हरिख वाटे देवा ॥ १ ॥ गीता भागवत करिती श्रवण । [पं. अखंड.] आणीक चिंतन विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज घडो त्याची सेवा । तरी माझ्या दैवा पार नाही ॥ ३ ॥

३५. अंतरींची घेतो गोडी । पाहे जोडी भावाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव सोयरा देव सोयरा । देव सोयरा दीनाचा ॥ १ ॥ आपुल्या वैभवं । शृंगारावें निर्मळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेवीं सर्वें । प्रेम द्यावें प्रीतीचें ॥ ३ ॥

३६. सुखें वोळव दावी गोहा । माझें दुःख नेणा पाहा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचा मारिला वेडा । होय होय कैसा ह्मणे भिडा ॥ १ ॥ निपट मज न चले अन्न । पायली गहूं सांजा तीन ॥ २ ॥ गेले वारीं तुझीं आणिली साकर [पं. सात दिवसा दाहा शेर.] सातदी गेली साडेदहा शेर ॥ ३ ॥ अखंड मज पोटाची व्यथा । दुधभात [पं. साकर पथ्या.] साकर तूप पथ्या ॥ ४ ॥ दो पाहरा मज लहरी येती । शुद्ध नाही पडे सुपती ॥ ५ ॥ नीज नये घाली फुलें । जवळीं न साहती मुलें ॥ ६ ॥ अंगीं चंदन लावितें भाळीं । सदा शूळ माझे कपाळीं ॥ ७ ॥ हाड गळोनि आलें मास । माझें दुःख तुझां नेणवे कैसें ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे जिता गाढव केला । मेलियावरि नरका नेला ॥ ९ ॥

३७. पावलें पावलें तुझें आह्मां सर्व । दुजा नको भाव होऊं देऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें तेथें देखें तुझीं च पाउलें । त्रिभुवन संचलें विठ्ठला गा ॥ १ ॥ भेदाभेदमत्तें भ्रमाचे संवाद । आह्मां नको वाद त्यांशीं देऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अणु तुजविण नाही । नभाहूनि पाहीं वाढ आहे ॥ ३ ॥

३८. वंदूं चरणरज सेवूं उष्टावळी । पूर्वकर्मा होळी करुनी सांडूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अमुप हें गांठीं बांधूं भांडवल । अनाथा विठ्ठल आह्मां जोगा ॥ १ ॥ अवघे होती लाभ एका या चिंतनें । नामसंकीर्तनें गोविंदाच्या ॥ २ ॥ जन्ममरणाच्या खुंटतील खेपा । होईल हा सोपा सिद्ध पंथ ॥ ३ ॥ गेले [पं. पुढे गेले.] पुढें त्यांचा शोधीत मारग । चला जाऊं माग घेत आह्मी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे घालूं जीवपणा चिरा । जाऊं त्या माहेरा निजाचिया ॥ ५ ॥

३९. जेविले ते संत मागें उष्टावळी । अवघ्या पत्रावळी करुनी झाडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ सोवळ्या ओवळ्या राहिलों निराळा । पासूनि सकळां अवघ्यां दुरीं ॥ ६५ ॥ परें परतें मज न लगे सांगावें । हें तों देवें बरें शिकविलें ॥ २ ॥ दुसऱ्यातें आह्मी । नाहीं आतळत । जाणोनि संकेत उभा असे ॥ ३ ॥ येथें कोणीं कांहीं न धरावी । शंका । मज चाड एका भोजनाची ॥ ४ ॥ लांचावला तुका मारितसे झड । पुरविलें । कोड नारायणें ॥ ५ ॥

४०. देवाच्या प्रसादें करा रे भोजन । व्हाल कोण कोण अधिकारी ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ ब्रह्मादिकांसि हें दुर्लभ उच्छिष्ट । नका मानूं वीट ब्रह्मरसीं ॥ ६५ ॥ अवघियां पुरतें वोसंडलें पात्र । अधिकार सर्वत्र आहे येथें ॥ २ ॥ इच्छादानी येथें वळला समर्थ । अवघें चि आर्त पुरवितो ॥ ३ ॥ सरे येथें ऐसें नाहीं कदाकाळीं । पुढती वाटे कवळीं घ्यावें ऐसें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पाक लक्षुमीच्या हातें । कामारीसांगातें निरुपम ॥ ५ ॥

४१. अवगुणांचे हातीं । आहे अवघी फजीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं पात्रासवें चाड । प्रमाण तें फिकें गोड ॥ ६५ ॥ विष तांब्या वाटी । भरली लावूं नये होटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । शुद्ध बरा सोंग वाव ॥ ३ ॥

४२. हरीच्या जागरणा । जातां कां रे नये मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें पाहासील तुटी । आयुष्य वेवे फुकासाटीं ॥ ६५ ॥ ज्यांची तुज गुंती । ते तों मोकलित्ती अंतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा । लाभ काय तो विचारा ॥ ३ ॥

४३. धर्माची तूं मूर्ती । पाप पुण्य तुझे हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज सोडवीं दातारा । कर्मापासूनि दुस्तरा ॥ ६५ ॥ करिसी अंगीकार । तरी काय माझा भार ॥ २ ॥ जिवींच्या जीवना । तुका ह्मणे नारायणा ॥ ३ ॥

४४. ब्रह्मादिक जया लाभासि ठेंगणे । वळिये आह्मी भले शरणागत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कामनेच्या त्यागें भजनाचा लाभ । [पं. केला.] जाला पद्मनाभ सेवाऋणी ॥ ६५ ॥ कामधेनूचिया क्षीरा पार नाहीं । इच्छेचिये बाही वरुपावें ॥ २ ॥ बैसलिये ठायीं लागलें भरतें । त्रिपुटीवरतें भेदी ऐसें ॥ ३ ॥ हरि नाहीं आह्मा विष्णुदासां जर्गी । नारायण अंगीं विसावला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बहु लाटे हें भोजन । नाहीं रिता कोण राहत राहों ॥ ५ ॥

४५. दुजें खंडे तरी । उरला तो अवघा हरि ॥ आपणावाहेरी । न लगे ठाव धुंडावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इतुलें जाणावया जाणा । कोंडे तरी मनें मना ॥ पारधीच्या खुणा । [पं. जाणे तेणेंचि साधाव्या] जाणतें चि साधावें ॥ ६५ ॥ देह आधीं काय खरा । देहसंबंधपसारा ॥ बुजगावणें चोरा । रक्षणसें भासतें ॥ २ ॥ तुका करी जागा । नको [दे. त. चाचपूं.] वासपूं वाउगा ॥ आहेसि तूं आगा । अंगीं डोळे उघडी ॥ ३ ॥

४६. विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म । भेदाभेदभ्रम [त. भेदाभेदभ्रम.] अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अइका जी तुह्मी भक्त भागवत । कराल तें हित सत्य करा ॥ ६५ ॥ कोणा ही जिवाचा न घडो मत्सर । वर्म सर्वेश्वरपूजनाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका देहाचे अवयव । सुख दुःख जीव भोग पावे ॥ ३ ॥

४७. आह्मी तरी आस । जालों टाकोनि उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण भय धरी । पुढें मरणाचें हरी ॥ ६५ ॥ भलते ठायीं पडों । देह तुरंगीं हा चढो ॥ २ ॥ तुमचें तुह्मांपासीं । आह्मी आहों जैसीं तैसीं ॥ ३ ॥ गेले मानामान । सुखदुःखाचें खंडन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । नाहीं वागवीत खंती ॥ ५ ॥

४८. निंदी कोणी मारी । वंदी कोणी पूजा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज हें ही नाही तें ही नाही । वेगळा दोही पासुनी ॥ ५१ ॥ देहभोग भोगें घडे । जें जें जोडे तें बरें ॥ २ ॥ अवघें पावे नारायणीं । जनार्दनीं तुक्याचें ॥ ३ ॥

४९. जन विजन जालें आह्मां । विठ्ठलनामा प्रमाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें तिकडे बापमाय । विठ्ठल आहे रखुमाई ॥ ५१ ॥ वन पट्टण एकभाव । अवघा ठाव सरता जाला ॥ २ ॥ आठव नाही सुखदुःखा । नाचे तुका कौतुकें ॥ ३ ॥

५०. हिरा ठेवितां ऐरणीं । वांचे मारितां जो घणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोचि मोल पावे खरा । करणीचा होय चुरा ॥ ५१ ॥ मोहरा होय तोचि अंगें । सूत न जळे ज्याचे संगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तोचि संत । सोसी जगाचे आघात ॥ ३ ॥

५१. आलिंगनं घडे । मोक्ष सायुज्यता जोडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा संताचा महिमा । जाली बोलायाची सीमा ॥ ५१ ॥ तीर्थं पर्वकाळ । अवघीं पायांपें सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । त्यांची केली पावे सेवा ॥ ३ ॥

५२. माझिया मीपणा । जाला यावरी उगाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगी त्यागी पांडुरंग । त्यानें वसविलें अंग ॥ ५१ ॥ टाळिलें निमित्त । फार थोडें घात हित ॥ २ ॥ यावें कामावरी । तुका ह्मणे नाही उरी ॥ ३ ॥

५३. सकळ चिंतामणी शरीर । जरी जाय अहंकार आशा समूळ ॥ निंदा हिंसा नाही कपट देहबुद्धि । निर्मळ स्फटिक जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोक्षाचें तीर्थ न लगे वाराणसी । येती तयापासीं अवघीं जनें ॥ तीर्थांसी तीर्थ जाला तो चि एक । मोक्ष तेणें दर्शनं ॥ ५१ ॥ मन शुद्ध तया काय करिसी माळा । मंडित सकळा भूषणांसी ॥ हरिच्या गुणें गर्जताती सदा । आनंद तया मानसीं ॥ २ ॥ तन मन धन दिलें पुरुषोत्तमा । आशा नाही कवणाची ॥ तुका ह्मणे तो परिसाहूनि आगळा । काय महिमा वर्णू त्याची ॥ ३ ॥

५४. आहे तें सकळ कृष्णा चि अर्पण । न कळतां मन दुजें भावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी पाठी लागतील भूतें । येती गवसीत पांचजणें ॥ ५१ ॥ ज्याचें या वंचलें आठव न होतां । दंड या निमित्ताकारणें हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें चेंपियेला गळा । मी मी वेळोवेळा करीतसे ॥ ३ ॥

५५. महारासि सिवे । कोपे ब्राह्मण तो नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया प्रायश्चित्त कांहीं । देहत्याग करितां नाही ॥ ५१ ॥ नातळे चांडाळ । [त. त्याच्या.] त्याचा अंतरीं विटाळ ॥ २ ॥ ज्याचा संग चित्तीं । तुका ह्मणे तो त्या याती ॥ ३ ॥

५६. तेलनीशीं रुसला वेडा । रागें कोरडें खातो भिडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें हित आपण पाही । संकोच तो न धरी कांहीं ॥ ५१ ॥ [पं. नाडिलें.] नावडे लोकां टाकिला गोहो । बोडिले डोकें सांडिला मोहो ॥ २ ॥ शेजारणीच्या गेली रागें । कुतऱ्यांनीं घर भरिलें मार्गें ॥ ३ ॥ पिसारागें [पं. पिसामेणें.] भाजिलें घर । नागविलें तें नेणे फार ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वांच्या रागें । फेडिलें सावलें देखिलें जगें ॥ ५ ॥

५७. मज दास करी त्यांचा । संतदासांच्या दासांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग होत कल्पवरी । सुखें गर्भवास हरी ॥ ५१ ॥ नीचवृत्तिकाम । परी मुखीं तुझें नाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवे । माझे संकल्प वेचावे ॥ ३ ॥

५८. सदा तळमळ । चित्ताचिये हळहळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें दर्शन न व्हावें । शव असतां तो जिवे ॥
५९ ॥ कुशब्दाची घाणी । अमंगळबिली वाणी ॥ २ ॥ नेणे शब्द पर । तुका ह्मणे परउपकार ॥ ३ ॥

५९. जया नाही नेम एकादशीव्रत । जाणावें तें प्रेत शव लोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. त्याचे दिवस.] त्याचें वय
नित्य काळ लेखीताहे । रागें दात खाय करकरा ॥ ५९ ॥ जयाचिये द्वारीं तुळसीवृंदावन । नाहीं तें स्मशान गृह
जाणां ॥ २ ॥ जये कुळीं नाही एक ही वैष्णव । त्याचा बुडे भवनदीतापा ॥ ३ ॥ विठोबाचें नाम नुच्चारी जें तोंड ।
प्रत्यक्ष तें कुंड रजकाचें [पं. चर्मकांचें] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्याचे काष्ठ हातपाय । कीर्तना नव जाय हरीचिया [पं.
हरीच्या जो.] ॥ ५ ॥

६०. आह्मी सदैव सुडके । जवळीं येतां चोर धाके ॥ जाऊं पुडी भिकें । कुतरीं घर राखती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ नांदणूक ऐसी सांगा । नाही तरी वायां भागा ॥ थोरपण अंगा । तरी ऐसें आणावें ॥ ५९ ॥ अक्षय साचार । केलें
सायासांनीं घर ॥ एरंडसिंवार । दुजा भार न साहती ॥ २ ॥ धन कण घोघरीं । पोट भरे भिकेवरी ॥ जतन तीं
करी । कोण गुरें वासरें ॥ ३ ॥ जाली सकळ निश्चिती । भांडवल शेण माती ॥ झळझळीत भिंती । वृंदावनें
तुळसीचीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवा । अवघा निरविला [पं. निरसला.] हेवा ॥ कुटुंबाची सेवा । तो वि करी आमुच्या
॥ ५ ॥

६१. पराविया नारी माउलीसमान । मानिलिया धन काय वेचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करितां परनिंदा
परद्रव्य [पं. द्रव्य.] अभिलाष । काय तुमचें यास वेचे सांगा ॥ ५९ ॥ वैसलिये ठायीं ह्मणतां रामराम । काय होय
श्रम ऐसें सांगा ॥ २ ॥ संताचे वचनीं मानितां विश्वास । काय तुमचें यास वेचे सांगा ॥ ३ ॥ खरें बोलतां कोण
लागती सायास । काय वेचे यास ऐसें [पं. तुमचें.] सांगा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देव जोडे याचसाठीं । आणीक ते आटी
न लगे कांहीं ॥ ५ ॥

६२. शुद्धबीजा पोटी । फळें रसाळ गोमटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ॥ मुखीं अमृताची वाणी । देह वेचावा [पं.
देवाचे.] कारणीं ॥ ५९ ॥ सर्वांगीं निर्मळ । चित्त जैसें गंगाजळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । [त. तीच्या.] ताप दर्शनें
विश्रांती ॥ ३ ॥

६३. चित्त समाधानें । तरी विष वाटे सोनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु खोटा अतिशय । जाणां भले सांगों काय ॥
५९ ॥ मनाच्या तळमळें । चंदनें ही अंग पोळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजा । उपचार पीडा पूजा ॥ ३ ॥

६४. परिमळ ह्मण चोळूं नये फूल । खाऊं नये मूल आवडतें ॥ १ ॥ ॥ [“काय एक नव्हे धरितां अंतरीं । कासवीचे परी
वेळोवेळां” ॥ हे कडवें पंढरपूरच्या प्रतीत अधिक आहे.] मोतियाचें पाणी चारखूं नये स्वाद । यंत्र भेदुनि नाद पाहूं नये ॥ २ ॥
कर्मफळ ह्मणुनी इच्छूं नये काम । तुका ह्मणे वर्म दावूं लोकां ॥ ३ ॥

६५. माया तें वि ब्रह्म ब्रह्म तेंचि माया । अंग आणि छाया तया परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोडितां न तुटे
सारितां निराळी । लोटांगणांतलीं हारपते ॥ ५९ ॥ दुजें नाहीं तेथें बळ कोणासाठीं । आणिक ते आटी
विचाराची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उंच वाढे उंचणें । ठेंगणीं लवणें जैसीं तैसीं ॥ ३ ॥

६६. दुर्जनासि करी साहे । तो ही [दे. दंड हे लाहे.] लाहे दंड हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिंदळीच्या कुंटणी वाटा । संग खोटा खोट्याचा ॥ ५१ ॥ येर येरा कांचणी भेटे । आगी उठे तेथूनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कापूं नाकें । पुढें आणिकें शिकविती ॥ ३ ॥

६७. वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य उपार्जिती । जाणा त्या निश्चितीं देव नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाडेकरी वाहे पाठीवरी भार । अंतरीचें सार लाभ नाही ॥ ५१ ॥ देवपूजेवरी ठेवूनियां मन । पाषाणा पाषाण पूजी लोभें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फळ चिंतिती आदरें । लाघव हे चार शिंदळीचे ॥ ३ ॥

६८. पवित्र सोंवळीं । एक तीं च भूमंडळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यांचा आवडता देव । अखंडित प्रेमभाव ॥ ५१ ॥ तीं च भाग्यवंतें । सरतीं पुरतीं धनवित्तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । त्यांची केल्या पावे सेवा ॥ ३ ॥

६९. आशाबद्ध जन । काय जाणे नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी इंद्रियांची सेवा । पाहे आवडीचा हेवा ॥ ५१ ॥ भ्रमलें चावळे । तैसें उचित न कळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विषें । अन्न नाशियेलें जैसें ॥ ३ ॥

७०. ठेकरें जेवण दिसे साचें । नाही तरि काचें कुंथाकुंथी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे ही बोल ते ही बोल । कोरडे फोल रुचीविण ॥ ५१ ॥ गव्हांचिया होती परी । फके वरी खाऊं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे हातींचें कांकण । तयासी दर्पण विल्हाळक ॥ ३ ॥

७१. करावी ते पूजा मनें चि उत्तम । लौकिकाचें काम काय असे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळावें तयासि कळे अंतरीचें । कारण तें साचें साचा अंगीं ॥ ५१ ॥ अतिशया अंतीं लाभ किंवा घात । फळ देतें चित्त बीजा ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेणें राहे समाधान । ऐसें तें भजन पार पावी ॥ ३ ॥

७२. एकादशीव्रत सोमवार न करिती । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं बहु वाटे तळमळ । आंधळीं सकळ बहिर्मुख ॥ ५१ ॥ हरिहरां नाहीं बोटभरी वाती । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं नारायणीं प्रीति । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ ३ ॥

७३. नव्हे आराणूक संवसारा हातीं । सर्वकाळ चित्तीं हा चि धंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवधर्म सांदीं पडिला सकळ । विषयीं गोंधळ गाजतसे ॥ ५१ ॥ रात्रि दीस न पुरे कुटुंबाचें समाधान । दुर्लभ दर्शन ईश्वराचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आत्महत्या रे घातकी । थोर होते चुकी नारायणीं ॥ ३ ॥

७४. स्मशान ते भूमि प्रेतरूप जन । सेवाभक्तिहीन ग्रामवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरतील पोट श्वानाचिया परी । वस्ति दिली घरीं यमदूतां ॥ ५१ ॥ अपूज्य लिंग तेथें अतित न घे थारा । ऐसी वस्ती चोरां कंटकांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठावी स्थिति मती । यमाची निश्चिती कुळवाडी ॥ ३ ॥

७५. आहाकटा त्याचे करिती पितर । वंशीं दुराचार पुत्र जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गळे चि ना गर्भ नव्हे चि कां वांज । माता त्याची लाजलावा पापी ॥ ५१ ॥ परपीडे परद्वारीं सावधान । सादर चि मन अभाग्याचें ॥ २ ॥ न मिळतां निंदा चाहडी उपवास । संग्रहावे दोष सकळ ही ॥ ३ ॥ परउपकार पुण्य त्या वावडें । विषाचें तें कीडें दुग्धीं मरे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे विटाळाची च तो मूर्ति । दया क्षमा शांति नातळे त्या ॥ ५ ॥

७६. श्वान शीघ्रकोपी । आपणा घातकर पापी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही भीड आणि धीर । उपदेश न जिरें क्षीर ॥ ५१ ॥ माणसांसि भुंके । विजातीनें द्यावे थुंके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । मळिण करा तें फजित ॥ ३ ॥

७७. देखोनि हरखली अंड । पुत्र जाला ह्मणे रांड ॥ तंव तो जाला भांड । चाहाड चोर शिंदळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तिकडे पीडी लोकां । जोडी भांडवल थुंका ॥ थोर जाला चुका । वर कां नाहीं घातली ॥ ५१ ॥ भूमि कांपे त्याच्या भारें । कुंभपाकाचीं शरीरें ॥ निष्ठुर [पं. बोले निष्ठुर उत्तरें.] उत्तरें । पापदृष्टी मळिणचित्त ॥ २ ॥ दुराचारी तो चांडाळ । पाप सांगातें विटाळ ॥ तुका ह्मणे खळ । ह्मणोनियां निषिद्ध तो ॥ ३ ॥

७८. नेणें गाणें कंठ नाहीं हा सुस्वर । घालूं तुज भार पांडुरंगा ॥ १ ॥ नेणें राग वेळ काळ घात मात । तुझे पायीं चित्त ठेवीं देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज चाड नाहीं जना । तुज नारायणा वांचूनिया ॥ ३ ॥

७९. माझी पाठ करा कवी । उट लावी दारोदार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तंव तया पारखी सिव । लाजे ठाव सांडितां ॥ ५१ ॥ उष्टावळी करुनि जमा । कुंथुनि । प्रेमा [पं. अणितो.] अणितसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाहेरमुदी । आहा च गोविंदीं न सरती ॥ ३ ॥

८०. उपाधीच्या नांवे घेतला संतोडा । नेदूं आतां पीडा आतळों तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशासाठीं हात भरुनि धुवावे । चालतिया गोवे मारगासि ॥ ५१ ॥ काय नाहीं देवें करुनि ठेविलें । असे तें आपुलें ते ते ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेव्हां गेला अहंकार । तेव्हां आपपर [त. आप आणि पर.] वोळविले ॥ ३ ॥

८१. योगाचें तें भाग्य क्षमा । आधीं दमा इंद्रियें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं भाग्यें येती घरा । देव सोयरा जालिया ॥ ५१ ॥ मिरासीचें ह्मणू सेत । नाहीं देत पीक उगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उचित जाणां । उगीं सिणा काशाला ॥ ३ ॥

८२. न ये नेत्रां जळ । नाहीं अंतरीं कळवळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तों हे चावटीचे बोल । जन रंजवणें फोल ॥ ५१ ॥ न फळे उत्तर । नाहीं स्वामी जों सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । जंव नाहीं दृष्टादृष्टी ॥ ३ ॥

८३. बाईल सवासिण आई । आपण पितरांचे ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोर वेच जाला नष्टा । अवघ्या अपसव्य चेष्टा ॥ ५१ ॥ विषयांचे चरवणी [त. चरणी.] । केली आयुष्याची गाळणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लंडा । नाहीं दया देव धोंडा ॥ ३ ॥

८४. दानें कांपे हात । नावडे तेविशीं मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथी चावटीचे बोल । हिंग क्षीरीं मिथ्या फोल ॥ ५१ ॥ न वजती पाय । तीर्था ह्मणे वेचूं काय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनीं नाहीं । न ये आकारातें कांहीं ॥ ३ ॥

८५. वळितें जें गाई । त्यासि फार लागे काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निवे भावाच्या उत्तरीं । भलते एके धणी वरी ॥ ५१ ॥ न लगती प्रकार । कांहीं मानाचा आदर ॥ २ ॥ सांडी थोरपणा । तुका ह्मणे सवें दीना ॥ ३ ॥

८६. मैत्र केले महा बळी । कामा न येती [त. ये.] अंतकाळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आधीं घे रे रामनाम । सामा भरीं हा उत्तम ॥ ५१ ॥ नाहीं तरी यम । दांत खातो करकरा ॥ २ ॥ धन मेळविलें कोडी । काळ घेतल्या न

सोडी ॥ ३ ॥ कामा न ये हा परिवार । सैन्य लोक बहु फार ॥ ४ ॥ तंववरि मिरविसी बळ । जंव आला नाही
काळ ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे बापा । [त. जाच चुकवीं या खेपा.] चुकवीं चौऱ्याशींच्या खेपा ॥ ६ ॥

८७. कानडीनें केला मन्हाटा भ्रतार । एकाचें उत्तर एका न ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें मज नको करूं
कमळापति । देई या संगति सज्जनांची ॥ १ ॥ तिनें पाचारिलें इल बा ह्मणोन । येरु पळे आण जाली आतां ॥ २
॥ तुका ह्मणे येरं येरा जें विच्छिन्न । तेथें वाढे सीण सुखा पोटीं ॥ ३ ॥

८८. सुख पाहतां जवापाडें । दुःख पर्वता एवढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरीं धरीं आठवण । मानीं संताचें वचन
॥ १ ॥ नेलें रात्रीनें तें अर्धें । बाळपण जराव्याधें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढा । घाणा जुंती जसी मूढा ॥ ३ ॥

८९. बोलायाचा त्यासीं । नको संबंध मानसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया घडली संतनिंदा । तुज विसरुनि
गोविंदा ॥ १ ॥ जळो त्याचें तोंड । नको दृष्टीपुढें भांड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तया दुरी मज ठेवा ॥ ३ ॥

९०. तीळ जाळिले तांदुळ । काम क्रोध तैसे चि खळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे सिणलासी वाउगा । न
भजतां पांडुरंगा ॥ १ ॥ [पं. मान दंभ पोटासाठी.] मानदंभासाठीं । केली अक्षरांची आटी ॥ २ ॥ तप करुनि तीर्थाटन
। वाढविला अभिमान ॥ ३ ॥ वांटिलें तें धन । केली अहंता जतन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चुकलें वर्म । केला अवघा
चि अधर्म ॥ ५ ॥

९१. संवसारतापें तापलों मी देवा । करितां या सेवा कुटुंबाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनी तुझे आठविले
पाय । ये वो माझे माय पांडुरंगे ॥ १ ॥ बहुतां जन्मींचा जालों भारवाही । सुटिजे हें नाहीं वर्म ठावें ॥ २ ॥
वेढियेलों चोरीं अंतर्बाह्यात्कारीं । कणव न करी कोणी माझी ॥ ३ ॥ बहु पांगविलों बहु नागविलों । बहु दिवस
जालों कासाविस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां धांव घालीं वेगीं । ब्रीद तुजें जर्गी दीननाथा ॥ ५ ॥

९२. भक्तऋणी देव बोलती पुराणें । निर्धार वचनें साच [त. पं खरी.] करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे काय
जाणों अझिकिली वार्ता । कबिर सातें जातां घडिया वांटी ॥ १ ॥ माघारिया धन आणिलें घरासि । ने घे केला
त्यासि त्याग तेणें ॥ २ ॥ नामदेवाचिया घरासि आणिलें । तेणें लुटविलें द्विजां हातीं ॥ ३ ॥ प्रत्यक्षासि काय
द्यावें हें प्रमाण । व्यंकोबाचें [पं. एकोबाचें.] ऋण फेडियेलें ॥ ४ ॥ बीज दळोनियां केली आराधना । लागे नारायणा
पेरणें तें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जयासि निर्धार । नाडला साचार तो चि एक ॥ ६ ॥

९३. भोगें घडे त्याग । त्यागें अंगा येती भोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें उफराटें वर्म । धर्मा अंगीं च अधर्म ॥
१ ॥ देव अंतरे तें पाप । खोटे उगवा संकल्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भीड खोटी । लाभ विचारावा [पं. विचाराच्या पोटी.]
पोटीं ॥ ३ ॥

९४. भोरप्यानें सोंग पालटिलें वरी । बक ध्यान धरी मत्स्या जैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टिळे माळा मेंद मुद्रा
लावी अंगीं । देखों नेदि जर्गी फांसे जैसे ॥ १ ॥ ढीवर या मत्स्या चारा घाली जैसा । भीतरील फांसा कळों
नेदी ॥ २ ॥ खाटिक हा स्नेहवादे पशु पाळी । कापावया नळी तया साठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसा भला मी
लोकांत । परी तूं कृपावंत पांडुरंगा ॥ ४ ॥

९५. गेली वीरसरी । मग त्यासि रांड मारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग नये तैसी सत्ता । गेली मागील आणितां ॥ ५१ ॥ भंगलिया चित्ता । न ये काशानें सांदितां [चं. सांधितां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर । भंगलिया पाठीं कीर [चं. (छापी प्रतीत) कर.] ॥ ३ ॥

९६. युक्ताहार न लगे आणिक साधनें । अल्प नारायणें दाखविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कलियुगामाजी करावें कीर्तन । तेणें नारायण देइल भेटी ॥ ५१ ॥ न लगे हा लौकिक सांडावा वेव्हार । घ्यावें वनांतर भस्म दंड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आणिक उपाव । दिसती ते वाव नामाविण ॥ ३ ॥

९७. कंठीं कृष्णमणी । नाहीं अशुभ ते वाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हो का नर [चं. पुरुष.] अथवा नारी । रांड तयें नावें खरी ॥ ५१ ॥ नाहीं हातीं दान । शूरपणाचें कांकण ॥ २ ॥ वाळियेली संतीं । केली बोडोनि फजिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ताळा । नाहीं त्याची अवकळा ॥ ४ ॥

९८. माया ब्रह्म ऐसें ह्मणती धर्मठक । आपणासरिसे लोक नागविले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयीं लंपट शिकवी कुविद्या । मनामार्गे नांदा होऊनि फिरे ॥ ५१ ॥ करुनी खातां पाक जिरे सुरण राई । करितां अतित्याई दुःख पावे ॥ २ ॥ औषध द्यावया चाळविलें बाळा । दावूनियां गुळा दृष्टीपुढें ॥ ३ ॥ तरावया आधीं शोधा वेदवाणी । वांजट बोलणीं वारा त्याचीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जयां पिंडाचें पाळण । न घडे नारायणभेट तयां ॥ ५ ॥

९९. मृगजळ दिसे साचपणा ऐसें । खोटियाचें पिसें ऊर फोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि कां करा आपुलाले घात । विचारा रे हित लवलाहीं ॥ ५१ ॥ संचित सांगातीं बोळवणें सवें । आचरलें द्यावें फळ तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेखी श्मशान तोंवरी । संबंध गोवरी अंगीं सवें ॥ ३ ॥

१००. गौळीयाची ताकपिरें । कोण [चं. काय.] पोरें चांगलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येवढा त्यांचा छंद देवा । काय सेवा भक्ती ते ॥ ५१ ॥ काय उपास पडिले होते । कण्याभोंवते विदुराच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुब्जा दासी । रूपरासी हीनकळा ॥ ३ ॥

१०१. आतां तरी पुढें हा चि उपदेश । नका करूं नाश आयुष्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळांच्या पायां माझें दंडवत । आपुलालें चित्त शुद्ध करा ॥ ५१ ॥ हित तें करावें देवाचें चिंतन । करूनियां मन एकविध [चं. शुद्धभावे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ [चं. हित.] होय तो व्यापार । करा काय फार शिकवावें ॥ ३ ॥

१०२. भक्ताविण देवा । कैचें रूप घडे सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शोभविलें येर येरां । सोनें एके ठायीं हिरा ॥ ५१ ॥ देवाविण भक्ता । कोण देता निष्कामता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळ । माता जैसें स्नेहजाळ ॥ ३ ॥

१०३. विश्वाचा जनिता । ह्मणे यशोदेसि माता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा भक्तांचा अंकित । लागे तैसी लावी प्रीत ॥ ५१ ॥ निष्काम निराळा । गोपी लावियेल्या चाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें । रूपा अव्यक्त चांगलें ॥ ३ ॥

१०४. काय दिनकरा । केला कोंबड्यानें खरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो ऐसा संत ठेवा । भार माझे माथां देवा ॥ ५१ ॥ आडविलें दासीं । तरि कां मरती उपवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातीं । कळा सकळ अनंतीं ॥ ३ ॥

१०५. जेवितां ही धरी । नाक हागतिया परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाचा [पं. करितां.] करी चाळा । आपुली च अवकळा ॥ ५ ॥ सांडावें मांडावें । काय ऐसें नाहीं ठावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी । ताका दुधा एक सरी ॥ ३ ॥

१०६. हो का पुत्र पत्नी बंधु । त्यांचा तोडावा संबंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें खट्याळसें । शिवों नये लिंपों दोषें ॥ ५ ॥ फोडावें मडकें । मेलें लेखीं घायें ऐकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यागें । विण चुकीजेना भोगें ॥ ३ ॥

१०७. व्याल्याविण करी शोभनतांतडी । चार ते गधडी करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया पाल्हाळ आणिकांचे देखी । सांगतां नव्हे सुखी साखरेसि ॥ ५ ॥ कुंथाच्या ढेकरें न देवेल पुष्टी । रूप दावी [पं. कुष्टी.] कष्टी मळिण वरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरे वाचाळ हो ऐका । अनुभवेविण नका वाव घेऊं ॥ ३ ॥

१०८. जेणें घडे नारायणीं अंतराय । होत बाप माय वर्जावीं तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर प्रिया पुत्र धना कोण लेखा । करिती तीं दुःखा पात्र शत्रु ॥ ५ ॥ प्रल्हादें जनक विभीषणें बंधु । राज्य माता निंदु भरतें केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व धर्म हरिचे पाय । आणीक उपाय दुःखमूळ ॥ ३ ॥

१०९. मान अपमान गोवे । अवघे गुंडूनी ठेवावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि देवाचें दर्शन । सदा राहे समाधान ॥ ५ ॥ शांतीची बसती । तेथें खुंटे काळगती ॥ २ ॥ आली ऊर्मी साहे । तुका ह्मणे थोडें आहे ॥ ३ ॥

११०. थोडें आहे थोडें आहे । चित्त साहे जालिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हर्षामर्ष नाहीं अंगीं । पांडुरंगीं सरलें तें ॥ ५ ॥ अवघ्या साधनांचें सार । न लगे फार शोधावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लटिकें पाहें । सांडीं देह अभिमान ॥ ३ ॥

१११. आतां उघडीं डोळे । जरी अद्यापि न कळे ॥ तरी मातेचिये खोळे । दगड आला पोटासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनुष्यदेहा ऐसा निध । साधिली ते साधे सिद्ध ॥ करुनि प्रबोध । संत पार उतरले ॥ ५ ॥ नाव चंद्रभागे तीरीं । उभी पुंडलीकाचे द्वारीं ॥ कट धरुनियां करीं । उभाउभी पालवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फुकासार्ती । पार्यीं घातली या मिठी । होतो उठाउठी । लवकरी च उतार ॥ ३ ॥

११२. न [पं. नकरीं रे संग.] करीं संग राहें रे निश्चळ । लागों नेदीं मळ ममतेचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या नावें अद्वैत खरें ब्रह्मज्ञान । अनुभवावांचून बडबड ते ॥ ५ ॥ इंद्रियांचा जय वासनेचा क्षय । संकल्पा [पं. संकल्पा ही वरी न ये मन.] ही न ये वरी मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न ये जाणीव अंतरा । अंतरीं या थारा आनंदाचा ॥ ३ ॥

११३. पंढरीचा महिमा । देतां आणीक उपमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा ठाव नाहीं कोठें । देव उभाउभी भेटे ॥ ५ ॥ आहेति सकळ । तीर्थे काळें देती फळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पेट । भूमिवरी हे वैकुंठ ॥ ३ ॥

११४. तीर्थीं धोंडा पाणी । देव रोकडा सज्जनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिळालिया संतसंग । समर्पितां भलें अंग ॥ ५ ॥ तीर्थीं भाव फळे येथें आनाड तें बळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाप । गेलें गेल्या कळे ताप ॥ ३ ॥

११५. घेऊनियां चक्र गदा । हा चि धंदा करी तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्ता राखे पायापासीं । दुर्जनासी संहारी ॥ ५ ॥ अव्यक्त तें आकारलें । रूपा आलें गुणवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुरवी इच्छा । जया तैसा विठ्ठल ॥ ३ ॥

११६. देखोनि पुराणिकांची दाढी । रडे फुंदे नाक ओढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम खरें दिसे जना । भिन्न अंतरीं भावना ॥ १ ॥ आवरितां नावरे । खुर आठवी नेवरे ॥ २ ॥ बोलों नयें मुखावाटां । ह्मणे होतां व्यांचा तोटा ॥ ३ ॥ दोन्ही सिंगें चारी पाय । खुणा दावी ह्मणे होय ॥ ४ ॥ मना आणितां बोकड । मेला त्याची चरफड ॥ ५ ॥ होता भाव पोटी । मुखा आलासे शेवटीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे कुडें । कळों येतें तें रोकडें ॥ ७ ॥

११७. दुर्जनाची गंधी विष्टेचिया परी । देखोनियां दुरी व्हावें तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अइका हो तुह्मी मात हे सज्जन । करूं संघष्टन नये वोलों ॥ १ ॥ दुर्जनाचे अंगीं अखंड विटाळ । वाणी रजस्वला स्रवे तैशी ॥ २ ॥ दुर्जनाचें भय धरावें त्यापरी । पिसाळलेवरी धांवे श्वान ॥ ३ ॥ दुर्जनाचा भला नव्हे अंगसंग । वोलिलासे त्याग देशाचा त्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती सांगावें पृथक । अंग कुंभीपाक दुर्जनाचें ॥ ५ ॥

११८. अतिवादी नव्हे शुद्धया बीजाचा । ओळखा जातीचा अंत्यज [पं. अधम.] तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेद श्रुति नाहीं ग्रंथ ज्या प्रमाण । श्रेष्ठाचें वचन न मानी जो ॥ १ ॥ तुका ह्मणे मद्यपानाचें मिष्टान्न । तैसा तो दुर्जन शिवों नये ॥ २ ॥

११९. शब्दा नाहीं धीर । ज्याची बुद्धि नाहीं स्थिर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें न व्हावें दर्शन । खळा पंगती भोजन ॥ १ ॥ संतास जो निंदी । अधम लोभासाठीं वंदी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटी । भाव अणीक जया होटी ॥ ३ ॥

१२०. चोरें चोरातें करावा उपदेश । आपुला अभ्यास असेल तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिंदळीच्या [पं. अंगणी.] मार्गे वेचितां पाउलें । होईल आपुलें तिच्या ऐसें ॥ १ ॥ तुका ह्मणे भितों पुढिलिया दत्ता । ह्मणऊनि चिंता उपजली ॥ २ ॥

१२१. मांडवाच्या दारा । पुढें आणिला ह्मातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणे नवरी आणा रांड । जाला नवऱ्याचें तोंड ॥ १ ॥ समय न कळे । काय उपयोगीं ये वेळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरा । येथूनिया दूर करा ॥ ३ ॥

१२२. कांहीं नित्यनेमाविण । अन्न खाय तो चि [त. दे. तो श्वान.] श्वान ॥ वांयां मनुष्यपण । भार वाहे तो वृषभ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा होय भूमी भार । नेणे यातीचा आचार ॥ जाला दावेदार । भोगवी अघोर पितरांसि ॥ १ ॥ अखंड अशुभ वाणी । खरें न वोले चि [त. दे. न बोले स्वर्णी.] स्वर्णी ॥ पापी तयाहुनी । आणीक नाहीं दुसरा ॥ २ ॥ पोट पोसी एकला । भूतीं दया नाहीं ज्याला ॥ पाठीं लागे आल्या । अतिताचे दाराशीं ॥ ३ ॥ कांहीं संतांचें पूजन । न घडे तीर्थाचें भ्रमण ॥ यमाचा आंदण । सीण थोर पावेल ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी । देवा विसरुनी । गेलीं ह्मणतां मी माझें ॥ ५ ॥

१२३. कन्या गो करी कथेचा विकरा । चांडाळ तो खरा तया नांवें ॥ १ ॥ गुण अवगुण हे दोन्ही प्रमाण । यातिशीं कारण नाहीं देवा ॥ २ ॥ [पं. “जे जैसे करिती ते तैसें पावती । भोग ते भोगिती केले कर्मी” ॥ हें कडवें जास्ती आहे.] आशाबद्ध नये करूं तें करिती । तुका ह्मणे जाती नरकामधीं ॥ ३ ॥

१२४. हरिहरां भेद । नाहीं करूं नये वाद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक एकाचे हृदयीं । गोडी साखरेच्या ठायीं ॥ १ ॥ भेदकासी नाड । एक वेलांटी च आड ॥ २ ॥ उजवें वामांग । तुका ह्मणे एक चि अंग ॥ ३ ॥

१२५. वक्त्या आधीं मान । गंध अक्षता पूजन । श्रोता यति जाला जाण । तरी त्या नाहीं [त. अधिकार.] उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शीर सर्वांगा प्रमाण । ययाविधि कर चरण । धर्माचें पाळण । सकळीं सत्य करावें ॥ ६५ ॥ पट्ट [त. दे. पटपुत्रा सांभाळी.] पुत्र सांभाळी । पिता त्याची आज्ञा पाळी । प्रमाण सकळीं । ते मर्यादा करावी ॥ २ ॥ वरासर्नी पाषाण । तो न मानावा सामान्य । येर उपकरणें । सोनियाचीं परी तीं नीच ॥ ३ ॥ सोनियाचा पेंजण । मुगुटमणि केला हीण । जयाचें कारण । तया ठायीं अळंकार ॥ ४ ॥ सेवका स्वामीसाठीं मान । त्याचें नाम त्याचें धन । तुका ह्मणे जाण । तुह्मी संत तदर्थी ॥ ५ ॥

१२६. घरीं रांडा पोरे मरती उपवासीं । सांगे लोकांपासीं थोरपण ॥ १ ॥ नेऊनियां घरा दाखवावें काय । काळतोडा जाय चुकावूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जाणों त्या प्रमाण । ठकावे हे जन तैसे नहों ॥ ३ ॥

जोहार—अभंग ३.

१२७. मायबाप [त. जोहार माय बाप जोहार. पं. मायबाप जोहार जी जोहार.] जोहार । सारा साधावया आलों वेसकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागील पुढील करा झाडा । नाहीं तरी खोडा घालिती जी ॥ ६५ ॥ फांकूं नका रुजू जालिया वांचून । सांगा जी कोण घरीं [पं. धरिती धण्या. ५] तीं धण्या ॥ २ ॥ आजि मायबाप करा तडामोडी । उद्यां कोणी घडी राहेना हो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न चले ते बोली । अखरते सालीं झाडा घेती ॥ ४ ॥

१२८. येऊं द्या जी कांहीं वेसकरास । आंतून बाहेर वोजेचा घास ॥ १ ॥ जों यावें तों हात चि रिता नाहीं । कधीं तरी कांहीं द्यावें घ्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उद्यां लावीन [पं. मनेरा.] ह्मनेरा । जे हे दारोदारांभोंवतीं फिरा ॥ ३ ॥

१२९. देती घेती परज गेली । घर खालीं करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवणियाचे न पडे हातीं । खादली राती काळोखी ॥ ६५ ॥ अवघियांचें अवघें नेलें । कांहीं ठेविलें नाहीं मार्गें ॥ २ ॥ सोंग संपादुनि दाविला भाव । गेला आधीं माव वरि होती ॥ ३ ॥ घराकडे पाहूं नये सें चि जालें । अमानत केलें दिवाणांत ॥ ४ ॥ आतां तुका कोणा न लगे चि हातीं । जाली ते निश्चिती बोलों नये ॥ ५ ॥ ॥ ३ ॥

१३०. शुकसनकादिकीं उभारिला बाहो । परिक्षितीला हो दिसां सातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठाउठी करी स्मरणाचा धांवा । धरवत देवा नाहीं धीर ॥ ६५ ॥ त्वरा जाली गरुड टाकियेला मार्गें । द्रौपदीच्या लागें नारायणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी बहु च तांतडी । प्रेमाची आवडी लोभ फार [पं. लोभपर. त. लोभपर.] ॥ ३ ॥

१३१. बोलिलों तें कांहीं तुमचिया हिता । वचन नेणतां क्षमा कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट दावी तया न लगे रुसावें [पं. शिणावें.] । अतित्याई जीवें नाश पावे ॥ ६५ ॥ निंब दिला रोग तुटाया अंतरीं । पोभाळितां वरि आंत चरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित देखण्यासि कळे । पडती आंधळे कृपा माजी ॥ ३ ॥

१३२. माकडें मुठी धरिले फुटाणे । गुंतले ते नेणे हात तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तो तयाचा लेखावा अन्याय । हित नेणे काय आपुलें तें ॥ ६५ ॥ शुकें नळिकेशीं गोवियेले पाय । विसरोनि जाय पक्ष दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक ऐसे पशुजीव । न चले उपाव कांहीं तेथें ॥ ३ ॥

१३३. हरि तूं निष्ठुर निर्गुण । नाही माया बहु कठिण । नव्हे तें करिसी आन । कवणें नाही केलें तें ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ घेऊनि हरिश्चंद्राचें वैभव । राज्य घोडे भाग्य सर्व । पुत्र पत्नी जीव । डोंबाघरीं वोपविलीं ॥ १ ॥ नळा दमयंतीचा योग । विघडिला त्यांचा संग । ऐसें जाणे जग । पुराणें ही बोलती ॥ २ ॥ राजा शिबी चक्रवर्ती । कृपालु दया [पं. दयाळु भूती.] भूतीं । तुळविलें अंतीं । तुळें मास । तयाचें ॥ ३ ॥ कर्ण भिडतां समरंगणीं । बाणीं व्यापियेला [पं. त्रासियेला.] रणीं । मागसी पाडोनी । तेथें दांत तयाचे ॥ ४ ॥ बळी सर्वस्वें उदार । जेणें उभारिला कर । करुनि काहार । तो पाताळीं घातला ॥ ५ ॥ श्रियाळाच्या घरीं । धरणें मांडिलें मुरारी । मारविलें करीं । त्याचें बाळ त्याहार्तीं ॥ ६ ॥ तुज भावें जे भजती । त्यांच्या संसारा हे गति । ठाव नाही पुढती । तुका ह्मणे करिसी तें ॥ ७ ॥

१३४. चाल केलासी मोकळा । बोल विठ्ठल वेळोवेळां ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ तुज पापचि नाही ऐसें । नाम घेतां जवळीं वसे ॥ १ ॥ पंच पातकांच्या कोडी । नामें जळतां न लगे घडी ॥ २ ॥ केलीं मार्गें नको राहों । तुज जमान आह्मी आहों ॥ ३ ॥ करीं तुज जीं करवती । आणिक नामें घेऊं किती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काळा । रीग नाही निघती ज्वाळा ॥ ५ ॥

१३५. बाळ बापा ह्मणे काका । तरी तो कां निपराध ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ जैसा तैसा भाव गोड । पुरवी कोड विठ्ठल ॥ १ ॥ साकरेसि ह्मणतां धोंडा । तरी कां तोंडा न रुचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आरुष बोल । नव्हे वोल आहाच ॥ ३ ॥

१३६. चिप्तीं नाही तें जवळीं असोनि काय । वत्स सांडी माय तेणें न्यायें ॥ १ ॥ प्रीतीचा तो वायु गोड लागे मात । जरी जाय चित्त मिळोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें फिकें भावाविण । मीठ नाही अन्न तेणें न्यायें ॥ ३ ॥

१३७. काय काशी करिती गंगा । भीतरिं चांगा नाही तो ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ अधणीं कुचर बाहेर तैसा । नये रसा पाकासि ॥ १ ॥ काय टिळे करिती माळा । भाव स्वळा नाही त्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे प्रेमें विण । बोले भुंके अवघा । शीण ॥ ३ ॥

१३८. शिंदळा साल्याचा नाही हा विश्वास । बाईल तो त्यास न विसंभे ॥ १ ॥ दुष्ट बुद्धि चोरी करी निरंतर । तो ह्मणे इतर लोक तैसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया चिप्तीं जे वासना । तयाची भावना तयापरी ॥ ३ ॥

काला चेंडुफळी—अभंग १००.

१३९. झेला रे झेला वरचेवर झेला । हातिचें गमावी तो पाठीं साहे टोला ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ त्रिगुणाचा चेंडू हातें झुगारी निराळा । वरिलिया मुखें मन लावी तेथें डोळा ॥ १ ॥ आगळा होऊनि धरी वरिचिया वरी । चपळ तो जिंके गाढ्या ठके येरझारीं ॥ २ ॥ हातीं सांपडलें उभें बैसों नेदी कोणी । सोरीमार्गें सोरी घेती ओणवें करुनि ॥ ३ ॥ डाई पडिलिया सोसी दुःखाचे डोंगर । पाठीवरी भार भोंवता ही उभा फेर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सुख पाहे तयाचें आगळें । जिकी तो [पं. जिकीतो हरिसी.] हरवी कोणी एका तरी काळें ॥ ५ ॥

१४०. अझुनि कां थीर पोरा न ह्मणसी किर । धरुनियां धीर लाजे वुर निघाला ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ मोकळा होतासि कां रे पडिलासि डाई । वरिलांचा भार आतां उतरेसा नाही ॥ १ ॥ मेळवूनि मेळा एकाएकीं दिली

मिठी । कवळिलें एक बहु बैसविलीं पाठीं ॥ २ ॥ तळील तें वरी वरील तें येतें तळा । न सुटे तोंवरी येथें गुंतलिया खेळा ॥ ३ ॥ सांडितां ठाव पुढें सर्ईल धरी हात । चढेल तो पडेल ऐसी ऐका रे मात ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती आवरावे हात पाय । न खेळावें तोंच बरें वरी न ये डाय ॥ ५ ॥

कोडें—अभंग २

१४१. कोडें रे कोडें ऐका हें कोडें । उगवूनि फार राहे गुंतोनियां थोडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुसतसे सांगा मी हें माझें ऐसें काई ॥ रुसूं नका नुगवे तो झवे आपुली आई ॥ ६५ ॥ सांगतो हें मूळ काहीं न धरावी खंती । [दे. ज्यालें ज्यवो. त. ज्यालें जेवो.] जालें जीवो मेलें मरो प्रारब्धा हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अभिमान सांडावा सकळीं । नये अंगावरी वांयां येऊं देऊं कळी ॥ ३ ॥

१४२. नुगवे तें उगवून सांगितलें भाई । घालुनियां ताळा आतां शुद्ध राखा घाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कांहीं नाहीं राहिलें । म्यां आपणा आपण पाहिलें ॥ ६६ ॥ कमाईस मोल येथें नका रीस मानू । निवडूं नये मज कोणा येथें वानू ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पदोपदीं कान्हो वनमाळी । जयेजत मग सेवटिला एक वेळीं ॥ ३ ॥

१४३. [दे. त. हारस.] हरुप आनंदाचा । घोष करा हरिनामाचा । कोण हा दैवाचा । भाग पावे येथील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य पाहिजे बहुत । जन्मांतरीचें संचित । होईल करीत । आला अधिकारी तो ॥ ६७ ॥ काय पाहातां हे भाई । हरुषें नाचा धरा घाई । पोटभरी कांहीं । घेतां [दे. उरी कांही.] उरी न ठेवा ॥ २ ॥ जें सुख दृष्टी आहे । तें च अंतरीं जो लाहे । तुका ह्मणे काय । कळिकाळ तें बापुडें ॥ ३ ॥

१४४. अवघे गोपाळ ह्मणती या रे करूं काला । काय कोणाची सिदोरी ते पाहों द्या मला । नका कांहीं मार्गे पुढें रे ठेवूं [पं. तुह्मी खरें च बोला.] खरें च बोला । वंची वंचला तो चि रे येथें भोवंडा त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतल्या वांचून झाडा रे नेदी आपुलें कांहीं । एकां एक ग्वाही बहुत देती मोकळें नाहीं । ताक सांडी येर येर रे काला भात भाकरी दहीं । आलें घेतो मध्यें बैसला नाहीं आणवीत तें ही ॥ ६८ ॥ एका नाहीं धीर तांतडी दिल्या सोडोनि मोटा । एक सोडितील गाठी रे एक चालती वाटा । एक उभा भार वाहोनि पाहे उगा चि खोटा । एक ते करुनि आराले आतां ऐसें चि घाटा ॥ २ ॥ एकीं स्थिराविल्या गाई रे एक वळत्या देती । एकांच्या फांकल्या वोढाळा फेरे भोंवतीं घेती । एकें चाराबोरा गुंतलीं नाहीं जीवन चित्तीं । एक एका चला ह्मणती एक हुंबरी घेती ॥ ३ ॥ एकीं एकें वाटा लाविलीं भोळीं नेणतीं मुलें । आपण घरींच गुंतले माळा नासिलीं फुलें । गांठीचें तें सोडूं नावडे खाय आडतें दिलें । सांपडलें वेठी वोढी रे भार वाहातां मेलें ॥ ४ ॥ एक ते माया गुंतले घरीं बहुत काम । वार्ता ही नाही तयाची तया कांहीं च ठावें । जैसें होतें शिळें संचित तैसें लागलें खावें । हातोहातीं गेलें वेचुनि मग पडिलें ठावें ॥ ५ ॥ एकीं हातीं पायीं [पं. दे. पट.] पटे रे अंगीं लाविल्या राखा । एक ते सोलिव बोडके केली सपाट शिखा । एक ते आळसी तळीं रे वरी वाढिल्या काखा । सिदोरी वांचून बुद्धि रे केला अवघ्यां वाखा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां कान्होबा आह्मां वांटोनि द्यावें । आहे नाहीं आह्मांपाशीं तें तुज अवघें चि ठावें । मोकळितां तुह्मी शरण आह्मी कवणासि जावें । कृपावंतें कृपा केली रे पोट भरे तों खावें ॥ ७ ॥

१४५. बैसवुनि फेरी । गडियां मध्यभागीं हरी । अवधियांचें करी । समाधान सारिखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहे तो देखे समोर । भोगी अवघे प्रकार । हरुषें झेली कर । कवळ मुखीं देती ते ॥ ६९ ॥ बोले बोलतिया सवें । देतील तें त्यांचें घ्यावें । एक एका ठावें । येर येरा अदृश्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । बहु आवडीचा हेवा । कोणाचिया जीवा । वाटों नेदी विषम ॥ ३ ॥

१४६. आह्मां निकट वासैं । कळों आलें जैसैं तैसैं । नाहीं अनारीसैं । कान्होबाचे अंतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पीडती आपुल्या भावना । जैसी जयाची वासना । कर्माचा देखणा । पाहे लीळा कौतुक ॥ १ ॥ खेळ खेळे न पडे डाई । ज्याचा भार त्याच्या ठायीं । कोणी पडतील डाई । कोणी कोडीं उगवीती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवळ । हातीं घेऊनि गोपाळ । देतो ज्यांचें बळ । त्यांसि तैसा विभाग ॥ ३ ॥

१४७. काम सारुनि सकळ । आले अवघे गोपाळ । जाली आतां वेळ । ह्मणती आणा सिदोऱ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देती आपुलाला झाडा । गाई वैसविल्या वाडां । दोंदिल बोंबडा । वांकड्याचा हरि मेळीं ॥ १ ॥ आपुलालिये आवडी । मुदा बांधल्या परवडी । निवडूनियां गोडी । हरि मेळवी त्यांत तें ॥ २ ॥ भार वागविला खांदीं । नव्हती मिळाली जों मांदी । सकाळांचे संदी । वोझीं अवघीं उतरलीं ॥ ३ ॥ मागे जो तांतडी । त्यासि रागा येती गडी । तुझी कां रे कुडी । येथें मिथ्या भावना ॥ ४ ॥ एक एकाच्या संवादें । कैसे धाले ब्रह्मानंदें [पं. परमानंदें.] । तुका ह्मणे पदें । या रे वंदूं हरीचीं ॥ ५ ॥

१४८. यमुनें पाबळीं । गडियां बोले वनमाळी । आणा सिदोऱ्या सकळी । काला करूं आजी । अवघें एके ठायीं । करुनि स्वाद त्याचा पाहीं । मजपाशीं आहे तें ही । तुह्यामाजी देतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणती वरवें गोपाळ । ह्मणती बरवें गोपाळ । वाहाती सकळ । मोहरी पांवे आनंदें । खडकीं सोडियेल्या मोटा । अवघा केला एकवटा । काला करुनियां वांटा । गडियां देतो हरि ॥ [पं. परमानंदें.] ॥ एकापुढें एक । घाली हात पसरि मुख । गोळा पांवे तया सुख । अधिक चि वाटे । ह्मणती गोड जालें । ह्मणती गोड जालें । [पं. आणीक देई धालें ॥ नाहीं पोट आमुचें ॥] आणिक देई । नाहीं पोट धालें ॥ २ ॥ हात नेतो मुखपासीं । एर आशा तोंड वासी । खाय आपण तयासी । दावी वांकुलिया । देऊनियां मिठी । पळे लागतील पाठीं । धरुनि काढतील ओठीं । मुखामाजी खाती ॥ ३ ॥ ह्मणती ठकडा रे कान्हा । लावी घांसा भरी राणा । दुम करितो शहाणा । पाठोवाठीं तयाच्या । अवघियांचे खाय । कवळ कृष्णा माझी माय । सुरवर ह्मणती हाय हाय । सुखा अंतरलों ॥ ४ ॥ एक एका मारी । हुंगा पाठी तोंडावरी । गोळा न साहवे हरि । ह्मणे पुरे आतां । येतो काकुलती । गोळा न साहवे श्रीपती । ह्मणे खेळों आतां नीती । सांगों आदरिलें ॥ ५ ॥ आनंदाचे फेरी । माजी घालुनियां हरी । एक घालिती हुंवरी । वाती सिंगें पांवे । वांकडे बोंबडे । खुडे भुडे एक लुडे । कृष्णा आवडती पुढें । बहु भाविक ते ॥ ६ ॥ करी कवतुक । त्यांचें देखोनियां मुख । हरी वाटतसे सुख । खदखदां हांसे । एक एकाचें उच्छिष्ट । खातां न मानिती वीट । केलीं लाजतां ही धीट । आपुलिया संगें ॥ ७ ॥ नाहीं ज्याची गेली भुक । त्याचें पसरवितो मुख । अवघियां देतो सुख । सारिखें चि हरी । ह्मणती भला भला हरी । तुझी संगती रे बरी । आतां चाळविसी तरी । न वजों आणिकां सवें ॥ ८ ॥ गाई विसरल्या चार । पक्षी श्वापदांचे भार । जालें यमुनेचें स्थिर । जळ वाहों ठेलें । देव पाहाती सकळ । मुखें घोटूनियां लाळ । धन्य ह्मणती गोपाळ । धिग जालों आह्मी ॥ ९ ॥ ह्मणती कैसें करावें । ह्मणती कैसें करावें । यमुनाजळीं व्हावें । मत्स्य शेष घ्यावया । सुरवरांचे थाट । भरलें यमुनेचें तट । तंव अधिक ची होंट । मटमटां वाजवी ॥ १० ॥ आनंदें सहित । क्रीडा करी गोपीनाथ । ह्मणती यमुनेंत हात । नका धुळं कोणी । ह्मणती जाणे जीवीचें । ह्मणती जाणे जीवीचें । लाजे त्यास येथें कैचें । शेष कृष्णाचें । लाभ थोरिवे ॥ ११ ॥ धन्य दिवस काळ । आजी पावला गोपाळ । ह्मणती धालों रे सकळ । तुझिया नि हातें । मानवले गडी । एक एकांचे आवडी । दहीं खादलें परवडी । धणीवरी आजी ॥ १२ ॥ तुझा संग बरवा । नित्य आह्मां द्यावा । ऐसें करुनि जीवा । नित्य देवा चालावें । तंव ह्मणे वनमाळी । घ्यारे काठिया कांबळी । आतां जाऊं खेळीमेळीं । गाई चारावया ॥ १३ ॥ तुका ह्मणे प्रेमें धालीं । कोणा न साहवे चाली । गाई गोपाळांसि केली । आपण यांसरी ॥ १४ ॥ आजि जाला आनंद । आजि जाला आनंद । चाले परमानंद । सवें आह्मांसहित ॥ १५ ॥

१४९. या हो या चला जाऊं सकळा । पाहों हा सोहळा आजि वृंदावनीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाइला गोपाळें वेणुनाद पडे कार्नी । धीर नव्हे मनीं चित्त जालें चंचळ ॥ ५ ॥ उरलें तें सांडा काम नका करूं गोवी हे चि वेळ ठाची मज कृष्णभेटीची ॥ २ ॥ निवतील डोळे याचें श्रीमुख पाहातां । बोलती तें आतां घरचीं सोसूं वाईट ॥ ३ ॥ कृष्णभेटीआड कांहीं [पं. न साहे.] नावडे आणीक । लाज तरी लोक मन जालें उदास ॥ ४ ॥ एकाएकीं चालियेल्या सादावीत सवें । तुका ह्मणे देवें रुपें केल्या तन्मय ॥ ५ ॥

फुगड्या—अभंग २

१५०. फुगडी फू फुगडी घालितां उघडी राहे । लाज सांडोनि एक एकी पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुगडी गे अवघें मीडी गे । तरीच गोडी गे संसार तोडी गे ॥ ५ ॥ मार्गे जें शिकली होतीस पोटी । तें चि विचारुनि आतां उच्चारी ओठीं ॥ २ ॥ त्रिगुणांची वेणी तुझे उडते पाठीं । सावरुनि धरी घाली मूळवंदीं गांठी ॥ ३ ॥ आगळें पाउल जिंके एकाएक । पावसी मान हे मानवती तिन्ही लोक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुजमजमध्ये एक भाव । सम तुकें वार घेऊं पावों उंच ठाव ॥ ५ ॥

१५१. फुगडी फू सवती माझे तूं । हागुनि । भरलें धू तुझ्या दुंगा तोंडावरि धू ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुगडी घेतां आली हरी । ऊठ जावो जगनोवरी ॥ ५ ॥ हात पाय बेंबळ जाती । दुंगण घोळितां लागे माती ॥ २ ॥ सात पांच आणिल्या हरी । वांचुनी काय तगसी पोरी ॥ ३ ॥ सरला दम पांगले पाय । आझुनि वरी घोळिसी काय ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आझुन तरी । सांगितलें तें गधडी करी ॥ ५ ॥

॥ २ ॥

लखोटा—अभंग १.

१५२. लये लये लखोटा । मूळबंदि कासोटा । भावा केलें साहें । आतां माझें पाहें ॥ १ ॥ हातोहातीं गुंतली । जीवपणा मुकली । धीर माझा निका । सांडीं बोल फिका ॥ २ ॥ अंगीकारी हरि । नको पडों फेरी । लाज धरीं भांडे । जग झोडी रांडे ॥ ३ ॥ बैस भावा पाठीं । ऐक माझ्या गोष्टी । केला सांडीं गोहो । येथें धरीं मोहो ॥ ४ ॥ पाठमोरा डोल । आवरी तें बोल । पांगलीस बाळा पुढें अवकळा ॥ ५ ॥ आतां उभी ठायीं । उभाउभीं पाहीं । नको होऊं डुकरी । पुढें गाढव कुतरी ॥ ६ ॥ नामा केलें खरें । आपुलें म्या बरें । तुका ह्मणे येरी । पांगविल्या पोरी ॥ ७ ॥

हुंबरी—अभंग १.

१५३. तुशीं कोण घाली हुंबरी । साही पांगल्या अठरा चारी ॥ ५ ॥ सहस्र मुखावरी हरी । शेष शिणविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चेंडुवासवें घातली उडी । नाथिला काळिया देऊनि बुडी ॥ २ ॥ अशुद्ध पीतां करुणा नाही । तुवां माउशी ही मारियेली ॥ ३ ॥ रावणाचें घर बुडविलें सारें । त्याचीं रांडापोरें मारियेलीं ॥ ४ ॥ जाणों तो ठावा आहेसि आह्मां । तुवां आपुला मामा मारियेला ॥ ५ ॥ याशीं खेळतां नाश थोरू । तुकयास्वामी सारंगधरू ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

हमामा—अभंग २.

१५४. मशीं पोरा घे रे बार । तुझें बुजीन खालील द्वार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोरा हमामा रे हमामा रे ॥ १ ॥
मशीं हमामा तूं घालीं । पोरा वरी सांभाळीं खालीं ॥ २ ॥ तरी च मशीं बोल । पोरा जिह्वाळ्याची ओल ॥ ३ ॥
मशीं घेतां भास । जीवा मीतूपणा नास ॥ ४ ॥ मज सवें खरा । पण जाऊं नेदी घरा ॥ ५ ॥ आमुचिये रंगीं । दुजें
तगेना ये संगीं ॥ ६ ॥ तुक्यासवें भास । हरी जीवा करी नास ॥ ७ ॥

१५५. हमामा रे पोरा हमामा रे । हमामा घालितां ठकलें पोर । करी येरझार चौऱ्याशीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ पहिले पहारा रंगासि आलें । सोहं सोहं सें बार घेतलें । देखोनि गडी तें विसरलें । डाई पडिलें आपणची ॥
१ ॥ दुसऱ्या । पहारा महा आनंदें । हमामा घाली छंदछंदें । दिस वाढे तों गोड वाटे । परि पुढें नेणे पोर काय
होतें तें ॥ २ ॥ तिसऱ्या पहारा घेतला बार । अहंपणें पाय न राहे स्थिर । सोस सोस करितां डाई पडसी । सत्य
जाणें हा निर्धार ॥ ३ ॥ चौथ्या पहारा हमामा । घालिसी कांपविसी हातपाय । सुऱ्यापाटिलाचा पोर यम । त्याचे
पडसील डाई ॥ ४ ॥ हमामा घालितां भ्याला तुका त्यानें सांडिली गळ्याची सोई । यादवांचा मूल एक विठोबा
त्यासवें चारितो गाई ॥ ५ ॥

॥ २ ॥

गाई—अभंग १.

१५६. आह्मां घरीं एक गाय दुभता हे । पान्हा न समाये त्रिभुवनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वान ते सांवळी नांव तें
श्रीधरा । चरे वसुंधरा चौदा भुवनें ॥ १ ॥ वत्स नाहीं माय भलत्या सवें जाय । कुर्वाळी तो लाहे भावभरणा ॥ २ ॥
॥ चहूं धारीं क्षीर वोळली अमुप । धाले सनकादिक सिद्ध मुनी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी भूक तेथें काय ।
जोगाविते माय तिन्ही लोकां ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

कांडण—अभंग २.

१५७. सिद्ध करुनियां ठेविलें कांडण । मज सांगातीण शुद्ध बुद्धि गे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठव हा धरीं मज
जागें करीं । मागिले पाहारीं सेवटिचा गे ॥ १ ॥ सम तुकें घाव घालीं वो साजणी । मी तुजमिळणी जंव मिळें ॥
२ ॥ एक कशी पाखडी दुसरी निवडी । निःशेष तिसडी ओज करी ॥ ३ ॥ सरलें कांडण पाकसिद्धि करी ।
मेळवण क्षिरीसाकरेचें ॥ ४ ॥ उद्धव अक्रूर बंधु दोघेजण । बाप नारायण जेवणार ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे मज मोहरीं
आवडी । ह्मणोनि तांतडी मूळ केलें ॥ ६ ॥

१५८. सावडीं कांडण ओवी नारायण । निवडे आपण भूस सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुसळ आधारिं
आवरुनि धरीं । सांवरोनि थिरीं घाव घालीं ॥ १ ॥ वाजती कांकणें अनुहात गजरें । छंद माहियेरे गाऊं गीति
॥ २ ॥ कांडितां कांडण नव्हे भाग शीण । तुजमजपण निवडे तों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रूप उमटे आरिसा । पाक
त्या सरिसा शुद्ध जाला ॥ ४ ॥

॥ २ ॥

आडसण दळण—अभंग १.

१५९. शुद्धीचें सारोनि भरियेली पाळी । भरडोनि वोंगळी नाम केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आडसोनि शुद्ध करीं वो साजणी । सिद्ध कां पापिणी नासियेलें ॥ ५ ॥ सुपीं तों चि पाहें धड उगटिलें । नव्हतां नासिलें जगझोडी ॥ २ ॥ सपीं तों चि आहे तुज तें आधीन । दळिल्या जेवण जैसें तैसें ॥ ३ ॥ सुपीं तों चि संग घेईं धडफुडी । एकसा गधडी नास केला ॥ ४ ॥ दळितां आदळे तुज कां न कळे । काय गेले डोळे कान तुझे ॥ ५ ॥ सुपीं तों चि वोज न करितां सायास । पडसी सांदीस तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

दळण—अभंग १.

१६०. शुद्ध दळणाचें सुख सांगों काई । मानवित सईबाई तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध तें वळण लवकरी पावे । डोलवितां निवे अष्टांग तें ॥ ५ ॥ शुद्ध हें जेवितां तन निवे मन । अल्प त्या इंधन बुडा लागे ॥ २ ॥ शुद्ध त्याचा पाक सुचित चांगला । अविट तयाला नाश नाही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध आवडे सकळां । भ्रतार वेगळा न करी जीवें ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

१६१. उपजोनियां पुढती येऊं । काला खाऊं दहीभात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैकुंठीं तों ऐसें नाहीं । कवळ कांहीं काल्याचें ॥ ५ ॥ एकमेकां देऊं मुखीं । सुखीं घालूं हुंबरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाळवंट । बरवें नीट उत्तम ॥ ३ ॥

१६२. याल तर या रे लागें । अवघे माझ्या मार्गे मार्गे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि देतो पोटभरी । पुरे ह्मणाल तोंवरी ॥ ५ ॥ हळू हळू चला । कोणी कोणाशीं न बोला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडा घाटे । तेणें नका भरूं पोटें ॥ ३ ॥

१६३. शिकें लावियेलें दुरी । होतो तिघांचे मी वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी व्हारे दोहीकडे । मुख पसरुनि गडे ॥ ५ ॥ वाहाती त्या धारा । घ्यारे दोहीच्या कोंपरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातीं टोका । अधिक उणें नेदी एका ॥ ३ ॥

१६४. पळाले ते भ्याड । त्यांसि येथें जाला नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीट घेती धणीवरी । शिकीं उतरितो हरी ॥ ५ ॥ आपुलिया मतीं । पडलीं विचारिं तीं रितीं ॥ २ ॥ तुका लागे घ्यारे पायां । कै पावाल या ठाया ॥ ३ ॥

१६५. धालें मग पोट । केला गड्यांनीं बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ये रे ये रे नारायणा । बोलों अबोलण्या खुणा ॥ ५ ॥ खांद्यावरी भार । तीं शिणती बहु फार ॥ २ ॥ तुक्याच्या दातारें । नेलीं सुखी केलीं पोरें ॥ ३ ॥

१६६. पाहाती गौळणी । तंव पालथी दुधाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणती नंदाचिया पोरें । आजि चोरी केली खरें ॥ ५ ॥ त्याविण हे नासी । नव्हे दुसरिया ऐसी ॥ २ ॥ सर्वें तुका मेळा । त्याणें अगुणा आणिला ॥ ३ ॥

१६७. आतां ऐसैं करूं । दोघां धरुनियां मारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग टाकिती हे खोडी । तोंडीं लागली ते गोडी ॥ ५१ ॥ कोंडूं घरामधीं । न बोलोनि जागों बुद्धी ॥ २ ॥ बोलावितो देवा । तुका गडियांचा मेळावा ॥ ३ ॥

१६८. गडी गेले रडी । कान्हो नेदीस तूं चढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी न खेळों न खेळों । आला भाव तुझा कळों ॥ ५१ ॥ न साहावे भार । बहु लागतो उशीर ॥ २ ॥ तुका आला रागें । येऊं नेदी मार्गें मार्गें ॥ ३ ॥

हाल—अभंग २.

१६९. यमुनेतटीं मांडिला खेळ । ह्मणे गोपाळ गडियांसि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हाल महाहाल मांडा । वाउगी सांडा मोकळी ॥ ५१ ॥ नावें ठेवूनि वांटा गडी । न वजे रडी । मग कोणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कान्हो तिळतांदळ्या । जिंके तो करी आपुला खेळ्या ॥ ३ ॥

१७०. बळें डाईं न पडे हरी । बुद्धि करी शाहणा तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोकळें देवा खेळों द्यावें । सम भावें सांपडावया ॥ ५१ ॥ येतो जातो वेळोवेळां । न कळे कळा सांपडती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरा ठार्यींच्या ठार्यीं । मिठी जीवीं पार्यीं घालुनियां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

सुतुतू—अभंग १.

१७१. जीवशिवाच्या मांडूनि हाला । अहं सोहं दोन्ही भेडती भला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घाली सुतुतू फिरोनि पाही आपुणासि । पाही बळिया तो मागिला तुटी पुढिलासि ॥ ५१ ॥ खेळिया तो हाल सांभाळी । धुम घाली तो पडे पाताळीं ॥ २ ॥ बळिया गाढ्या तो चि खेळे । दम पुरे तो वेळोवेळां खेळे ॥ ३ ॥ हातीं पडे तो चि ढांग । दम पुरे तो खेळिया चांग ॥ ४ ॥ मार्गें पुढें पाहे तो जिंके । हातीं पडे तो चि आधार फिके ॥ ५ ॥ आपल्या बळें खळे रे भाई । गडियाची सांडोनि सोई ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मी खेळिया नव्हें । जिकडे पडें त्या चि सवें ॥ ७ ॥

॥ १ ॥

१७२. अनंत ब्रह्मांडें उदरीं । हरि हा बाळक नंदा घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवल केव्हडें केव्हडें । न कळे कान्होबाचें कोडें ॥ ५१ ॥ पृथ्वी जेणें तृप्त केली । त्यासि यशोदा भोजन घाली ॥ २ ॥ विश्वव्यापक कमळापती । त्यासि गौळणी कडिये घेती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नटधारी । भोग भोगून ब्रह्मचारी ॥ ४ ॥

१७३. कृष्ण गोकुळीं जन्मला । दुष्टां चळकांप सुटला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतां कृष्णाचा अवतार । आनंद करिती घरोघर ॥ ५१ ॥ प्रेम [पं. सदा नाम वाचें गाती ॥ प्रेमें आनंदें नाचती.] नाम वाचें गाती । सदा आनंदें नाचती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरती दोष । आनंदानें करिती घोष ॥ ३ ॥

१७४. मेळउनि सकळ गोपाळा । कांहीं करिती विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चला जाऊं चोरूं लोणी । आजि घेऊं चंद्रधणी । वेळ लावियेला अजुणी । एकाकरितां गडे हो ॥ ५१ ॥ वाट काढिली गोविंदीं । मार्गें गोपाळांची मांदी ॥ २ ॥ अवघा चि वावरे । कळों नेदी कोणा फिरे ॥ ३ ॥ घर पाहोनि एकांताचें । नवविधा नवनीताचें ॥ ४ ॥ रिघे आपण भीतरी । पुरवी माथुलियाच्या हरी ॥ ५ ॥ बोलों नेदी ह्मणे स्थीर । खुणा दावी खा रे क्षीर ॥ ६ ॥ जोगावल्यावरी । तुका करितो चाकरी ॥ ७ ॥

विषयानुक्रम

१७५. धन्य त्या गौळणी इंद्राच्या पूजनीं । नैवेद्य हिरोनि खातो कृष्ण ॥ १ ॥ अरे कृष्णा इंद्र अमर इच्छिती । कोण तयांप्रति येइल आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव दाखवी विंदान । नैवेद्य खाऊन हासों लागे ॥ ३ ॥

१७६. तुह्मी गोपी बाळा मज केशा नेणा । इंद्र अमरराणा म्यां चि केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्र चंद्र सूर्य ब्रह्मा तिन्ही लोक । माझे सकळीक यम धर्म ॥ १ ॥ मजपासूनिया जाले जीव शिव । देवांचा ही देव मी च कृष्ण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांसी बोले नारायण । व्यर्थ मी पाषाण जन्मा आलों ॥ ३ ॥

१७७. कां रे गमाविल्या गाई । आली वळती तुझी जाई । मागें जालें काई । एका तें का नेणसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलास फजित । मागें पुढें ही बहुत । लाज नाहीं नित्य । नित्य दंड पावतां ॥ १ ॥ वोला खोडा खिळ गाढी । ऐसा कोण तये काढी । धांवेळ का पाडी । तुझी आधीं वोढाळा ॥ २ ॥ चाल धांवें । मी ही येतों तुजसवें । तुका ह्मणे जंव । तेथें नाहीं पावली ॥ ३ ॥

१७८. काय या संतांचे मानूं उपकार । मज निरंतर जागवित्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय देवा यांसि व्हावें उतराई । ठेवितां हा पार्यी जीव थोडा ॥ १ ॥ सहज बोलणें हित उपदेश । करुनि सायास शिकवित्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वत्स धेनुचिया चित्तीं । तैसें मज येती सांभाळित ॥ ३ ॥

१७९. कंठीं धरिला कृष्णमणी । अवघा जनीं प्रकाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काला वांटूं एकमेकां । वैष्णवा निका संभ्रम ॥ १ ॥ वांकुलिया ब्रह्मादिकां । उत्तम लोकां दाखवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूमंडळीं । आह्मी बळी वीर गाढे ॥ ३ ॥

१८०. कवळाचिया सुखें । परब्रह्म जालें गोरखें । हात गोळुनि खाय मुखें । बोटासांदी लोणचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण जाणे तेथें । कोण लाभ कां तें । [त. ब्रह्मादिकांतें दुर्लभ शेष येथींचें.] ब्रह्मादिकां दुर्लभ ॥ १ ॥ घाली हमामा हुंवरी । पांवा वाजवी छंदें [पं. पांवा वाजवी मोहरी.] मोहरी । गोपाळांचे फेरी । हरि छंदें नाचतसे ॥ २ ॥ काय नव्हतें त्या घरीं खावया । रिघे लोणी चोरावया । तुका ह्मणे सवें तया । आह्मी ही सोंकलों ॥ ३ ॥

१८१. कान्होबा आतां तुह्मी आह्मी च गडे । कोणाकडे जाऊं नेदूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाहीन तुझी भारशिदोरी । वळतीवरी येऊं नेदीं ॥ १ ॥ ढवळे गाईचें दूध काढूं । एकएकल्यां ठोंबें मारूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टोकवूं त्यांला । जे तुझ्या बोला मानीत ना ॥ ३ ॥

१८२. बहु काळीं बहु काळीं । आह्मी देवाचीं गोवळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं विटों देत भात । जेऊं बैसवी सांगातें ॥ १ ॥ बहु काळें बहु काळें । माझें पांघरे कांबळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं नाहीं । त्याचें आमचें सें कांहीं ॥ ३ ॥

१८३. बहु बरा बहु बरा । यासांगातें मिळे चारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि जीवेंसाठीं । घेतली कान्होबाची पाठी ॥ १ ॥ बरवा बरवा दिसे । समागम याचा निमिषें ॥ २ ॥ पुढती पुढती तुका । सोंकला सोंकवितो लोकां ॥ ३ ॥

१८४. घेती पाण्यासी हुंबरी । त्यांचें समाधान करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशी गोपाळांची सवे । जाती तिकडे
मार्गे धांवे ॥ ५१ ॥ स्थिरावली गंगा । पांगविली ह्मणे उगा ॥ २ ॥ मोहरी पांवा काठी । तुका ह्मणे याजसाठी ॥ ३ ॥

१८५. वळी गाई धांवे घरा । आमच्या करी येरझारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नांव घेतां तो जवळी । बहु भला
कान्हो बळी ॥ ५१ ॥ नेदी पडों उणें पुरें । ह्मणे अवघें चि बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्ता । वाटे न व्हावा परता ॥ ३ ॥

१८६. ह्मणती धालों धणीवरी । आतां न लगे शिदोरी । नये क्षणभरी । आतां यासि विसंबों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
॥ चाल चाल रे कान्होबा खेळ मांडूं रानीं । बैसवूं गोठणीं गाई जमा करुनि ॥ ५१ ॥ न लगे जावें घरा ।
चुकलिया येरझारा । सज्जन सोयरा । मायबाप तूं आह्मां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धालें पोट । आतां कशाचा बोभाट ।
पाहाणें ते वाट । मार्गे पुढें राहिली ॥ ३ ॥

१८७. तुझिये संगति । जाली आमुची निश्चिंति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं देखिलें तें मिळे । भोग सुखाचे
सोहळे ॥ ५१ ॥ घरीं ताकाचें सरोवर । येथें नवनीताचे पूर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । आह्मी न वजों दवडितां ॥
३ ॥

१८८. कामें पीडिलों माया । बहु मारी नाहीं दया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या राहिलों आधारें । जालें अवघें
चि बरें ॥ ५१ ॥ तुझे लागलों संगती । आतां येतों काकुळती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या भिडा । कान्होबा हे गेली
पीडा ॥ ३ ॥

टिपरी—अभंग ७.

१८९. खेळ मांडियेला वाळवंटीं घाई । नाचती वैष्णव भाई रे । क्रोध अभिमान केला पावटणी । एक
एका लागतील पायीं रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचती आनंदकल्लोळीं । पवित्र गाणें नामावळी । कळिकाळावरि
घातलीसं कास । एक एकाहुनी बळी रे ॥ ५१ ॥ गोपीचंदनउटी तुळसीच्या माळा । हार मिरवती गळां । टाळ
मृदंग घाई पुष्पवरुषाव । अनुपम्य सुखसोंहळा रे ॥ २ ॥ लुब्धलीं [चं. लुब्धल्या.] नादीं लागली समाधी । मूढ जन
नर नारी लोकां । पंडित ज्ञानी योगी महानुभाव । एकचि सिद्धसाधकां रे ॥ ३ ॥ वर्णाभिमान विसरली याति ।
एकएकां लोटांगणीं जाती । निर्मळ चित्तें जालीं नवनीतें । पाषाणा पाझर सुटती रे ॥ ४ ॥ होतो जयजयकार
गर्जत अंबर । मातले हे वैष्णव वीर रे । तुका ह्मणे सोपी केली पायवाट । उतरावया भवसागर रे ॥ ५ ॥

१९०. एके घाई खेळतां न पडसी डाई । दुचाळ्यानें ठकसील भाई रे । त्रिगुणांचे फेरी थोर कष्टी होसी
। या चौघांची तरी धरीं सोई रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळ खेळोनियां निराळा चि राही । सांडी या विषयाची घाई रे ।
तेणें चि खेळें बसवंत होसी । ऐसें सत्य जाणें माझ्या भाई रे ॥ ५१ ॥ सिंपियाचा पोर एक खेळिया नामा । तेणें
विठ्ठल बसवंत केला रे । आपुल्या संवगडिया सिकवूनि घाई । तेणें सतंतर फड जागविला रे । एक घाई
खेळतां तो न चुके चि कोठें । तया संत जन मानवले रे ॥ २ ॥ ज्ञानदेव मुक्ताबाई वटेश्वर चांगा । सोपान
आनंदें खेळती रे । कान्हो गोवारी त्यांनीं बसवंत केला । आपण भोंवतीं नाचती रे । सकळिकां मिळोनि एकी च
घाई । त्याच्या ब्रह्मादिक लागती पायीं रे ॥ ३ ॥ रामा बसवंत कबिर खेळिया । जोडा बरवा मिळाला रे । पांचा
संवगडियां एक चि घाई । तेथें नाद बरवा उमटला रे । ब्रह्मादिक सुरवर मिळोनियां त्यांनीं । तो ही खेळ

निवडिला रे ॥ ४ ॥ ब्राह्मणाचा पोर खेळिया एका भला । तेणें जन खेळकर केला रे । जनार्दन बसवंत करुनियां । तेणें वैष्णवांचा मेळ मेळविला रे । एक चि घाई खेळतां खेळतो । आपण चि बसवंत जाला रे ॥ ५ ॥ आणीक खेळिये होउनियां गेले । वर्णावया वाचा मज नाही रे । तुका ह्मणे गडे हो हुशारुनि खेळा । पुढिलांची धरुनियां सोई रे । एक चि घाई खेळतां जो चुकला । तो पडेल संसारडाई रे ॥ ६ ॥

१९१. वाराही सोळा गडियांचा मेळा । सतरावा बसवंत खेळिया रे । जतिस पद राखों जेणें टिपरिया घाई । अनुहातें वायें मांदळा रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचत पंढरिये जाऊं रे खेळिया । विठ्ठल रखुमाई पाहूं रे ॥ १ ॥ सा चहूं वेगळा [पं. अठरा.] अठराही निराळा । गाऊं वाजवूं एक चाळा रे । विसरती पक्षी चारा घेणें पाणी । तारुण्य देहभाव बाळा रे ॥ २ ॥ आनंद तेथिचा मुकियासि वाचा । बहिरे ऐकती कानीं रे । आंधळ्यांसि डोळे पांगळांसि पाय । तुका ह्मणे वृद्ध होती [दे. त. तारुण्य.] तरणे रे ॥ ३ ॥

१९२. दोन्ही टिपरीं एक चि नाद । सगुण निर्गुण नाही भेद रे । कुसरी अंगें मोडितील परी । मेळविति एका [पं. एकाएकछंदे रे.] छंदे रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं च न बजे वायां रे । खेळिया एक चि बसवंत अवधियां रे । सम विषम तेथें होऊं च नेदी । जाणऊनि आगळिया रे ॥ १ ॥ संत महंत सिद्ध खेळतील घाई । ते च सांभाळी माझ्या भाई रे । हात राखोन हाणिति टिपऱ्या । टिपरें मिळोनि जाय त्याची सोई रे ॥ २ ॥ विताळाचें [पं. छा. विताळाचें.] अवघें जाईल वायां । काय ते शृंगारुनि काया रे । निवडूनि बाहेर काढिती निराळा । जो न मिळे संताचिया घाई रे ॥ ३ ॥ प्रकाराचें काज नाही सोडीं लाज । निःशंक होउनियां खेळें रे । नेणतीं नेणतीं च एकें पावलीं मान । विठ्ठल नामाचिया बळें रे ॥ ४ ॥ रोमांच गुढिया डोलविती अंगें । भाववळें खेळविती सोंगें रे । तुका ह्मणे कंठ सद्गदित दाटे । या विठोबाच्या अंगसंगें रे ॥ ५ ॥

१९३. या रे गडे हो धरूं घाई जाणतां ही नेणतां । नाम गाऊं टाळी वाहूं आपुलिया हिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फावलें तें घ्यारे आतां प्रेमदाता पांडुरंग । आजि दिवस सोनियाचा वोडवला रंग ॥ १ ॥ हिंडती रानोरान भुजंगांत कांट्यावन । सुख तयांहून आह्मां गातां नाचतां रे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्मादिकां सांवळें दुर्लभ सुखा । आजि येथें आलें फुका नाम [पं. सुखा.] मुखा कीर्तनीं ॥ ३ ॥

१९४. भीमातीरीं एक वसलें नगर । त्याचें नांव पंढरपूर रे । तेथील मोकासी चार भुजा त्यासी । बाइला सोळा हजार रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचत जाऊं त्याच्या गांवा रे खेळिया । सुख देईल विसावा रे । पुढें गेले ते निधाई जाले । वाणितील त्याची सीमा रे ॥ १ ॥ बळियां आगळा पाळी लोकपाळां । रीघ नाही कळिकाळा रे । पुंडलीक पाटील केली कुळवाडी । तो जाला भवदुःखा वेगळा रे ॥ २ ॥ संतसज्जनीं मांडिलीं दुकानें । जया जें पाहिजे तें आहे रे । भुक्तिमुक्ति [त. भुक्ति मुक्ति तेथें.] फुका च साठीं । कोणी तयाकडे न पाहे रे ॥ ३ ॥ दोन्ही च हाट भरले घनदाट । अपार मिळाले वारकरी रे । न वजों ह्मणती आह्मी वैकुंठा । जिहीं देखिली पंढरी रे ॥ ४ ॥ बहुत दिस होती मज आस । आजि घडलें सायासीं रे । तुका ह्मणे होय तुमचेनी पुण्यें । भेटी तया पायांसी रे ॥ ५ ॥

१९५. पंढरी चोहटा मांडियेला खेळ । वैष्णव मिळोनि सकळ रे । टाळ टिपरी मांदळे एक नाद रे । जाला बसवंत देवकीचा बाळ रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चला तें कवतुक भाई रे । पाहों डोळां कार्मी गुंतलेति काई रे । भाग्यवंत कोणी गेले सांगाति । ऐसें सुख त्रिभुवनीं नाही रे ॥ १ ॥ आनंदाचे वाद सुखाचे संवाद । एक एका दाखविती छंद रे । साही अठरा चारी घालुनियां घाई । नाचती फेरी टाळशुद्ध रे ॥ २ ॥ भक्ताचीं भूषणें मुद्रा आभरणें । शोभती चंदनाच्या उत्था रे । सत्त्व सुंदर कास घालूनि कुसरी । गर्जती नाम बोभाटीं रे ॥ ३ ॥ हरि

हर ब्रह्मा तीर्थासहित भीमा । देव कोटी तेहतीस रे । विस्मित होऊनि ठाकले सकळ जन । अमरावती केली ओस रे ॥ ४ ॥ वाणितील थोरी वैकुंठिची परी । न पवे पंढरीची सरी रे । तुकयाचा दास ह्मणे नका आळस करूं । सांगतों नरनारीस [त. नारीबाळांस.] रे ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥

१९६. ब्रह्मादिकां न कळे खोळ । ते हे आकळ धरिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोहरी पांवा वाहे काठी । धांवे पाठीं गाईचे ॥ १ ॥ उच्छिष्ट न लभे देवा । तें हें सदैवां गोवळ्यां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोड जाली । ते हे माउली आमुची ॥ ३ ॥

१९७. कान्होबा तूं आलगट । नाहीं लाज बहु धीट । पाहिलें वाईट । बोलोनियां खोटें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं न संडिसी खोडी । करिसी केली घडीघडी । पाडिसी रोकडी । तुटी माये आह्मांसी ॥ १ ॥ तूं ठायींचा गोवळ । अविचारी अनर्गळ । चोरटा शिंदळ । ऐसा पिटूं डांगोरा ॥ २ ॥ जरी मूळ मायेच्या कारट्या तुझी आई । आह्मी घालूं सर्वा ठायीं । तुका ह्मणे तें ही । तुज वाटे भूषण ॥ ३ ॥

१९८. भोजनाच्या काळीं । कान्हो मांडियेली आळी । काला करी वनमाळी । अन्न एकवटा । देई निवडुनी । माते ह्मणतो जननी । हात पिटूनि मेदिनी । वरि अंग घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा [दे. आळ.] आळी घेसी । नव्हे तें चि करविसी । घेई दुसरें तयेसी । वारी ह्मणे नको ॥ १ ॥ आतां काय करूं । नये यासि हाणूं मारूं । नव्हे बुझावितां स्थिरू । कांहीं करिना हा । [दे. तोंचि.] त्वां चि केलें एके ठायीं । आतां निवडूनि खाई । आह्मा जाचितोसि काई । हरिसि ह्मणे माता ॥ २ ॥ त्याचें तयाकुन । करवितां तुटे भान । तंव जालें समाधान । उठोनियां बैसे । माते बरें जाणविलें । अंग चोरुनि आपुलें । तोडियलें एका बोलें । कैसें सुखदुःख ॥ ३ ॥ ताट पालवें झाकिलें । होतें तैसें तेथें केलें । भिन्नाभिन्न निवडिलें । अन्नं वेगळालीं । विस्मित जननी । भाव देखोनियां मनीं । ह्मणे नाहीं ऐसा कोणी । तुज सारिखा रे ॥ ४ ॥ हरुषली माये । सुख अंगीं न समाये । कवळूनि बाहे । देती आलिंगन । आनंद भोजनीं । तेथें फिटलीसे धणी । तुका ह्मणे कोणी । सांडा शेष मज ॥ ५ ॥

१९९. चला वळूं गाई । बैसों जेऊं एके ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु केली वणवण । पायपिटी जाला सिण ॥ १ ॥ खांदीं भार पोटीं भुक । काय खेळायार्चें सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांवे । मग अवघें बरवें ॥ ३ ॥

२००. नेणों वेळा काळ । धालों तुझ्यानें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं नाहीं रे कान्होबा भय आह्मापाशीं । वळूनि पुरविसी गाई पोटा खावया ॥ १ ॥ तुजपाशीं भये । हें तों बोलों परी नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल । आह्मा अनुभवें फोल ॥ ३ ॥

विट्टदांडू—अभंग १.

२०१. सारा विट्टदांडू । आणीक कांहीं खेळ मांडूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु अंगा आले डाव । स्थिर नाहीं कोठें पाव ॥ १ ॥ कोली हाणे टोला । झेली तेणें तो गोविला ॥ २ ॥ एकमेकां हाका मारी । सेल जाळी एक धरी ॥ ३ ॥ राजी आलें नांव । फेरा न चुके चि धांव ॥ ४ ॥ पुढें एक पाटी । एक एके दोघां आटी ॥ ५ ॥ एका सोस पोटीं । एक धांवे हात पिटी ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां । खेळ मोडावा परता ॥ ७ ॥

॥ १ ॥

२०२. पाहातां गोवळी । खाय त्यांची उष्टावळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती नामाचें चिंतन । गडी कान्होबाचें ध्यान आली ॥ ५१ ॥ द्यावी डाई । धांवे वळत्या मार्गे गाई ॥ २ ॥ एके ठायीं काला । तुका ह्मणे भाविकाला ॥ ३ ॥

२०३. पैल आली आगी कान्हो काय रे करावें । न कळे तें कैसें आजि वांचों आह्मी जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव रे हरी सांपडलों संधी । वोणव्याचे मधीं बुद्धि कांहीं करावी ॥ ५१ ॥ अवचितां जाळ येतां देखियेला वरी । परतोनि पाहतां आधीं होतो पाठमोरी ॥ २ ॥ सभोंवता फेर रीग न पुरे पळतां । तुका ह्मणे जाणसी तें करावें अनंता ॥ ३ ॥

२०४. भिऊं नका बोले झाकुनियां राहा डोळे । चालवील देव धाक नाही येणें वेळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाप रे हा देवांचा ही देव कळों । नेदी माव काय करी करवी ते ॥ ५१ ॥ पसरुनि मुख विश्वरूप खाय जाळ । सारुनियां संधी अवघे पाहाती गोपाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मार्गे भ्यालों वांयांविण । कळों आलें आतां या सांगातें नाही शिण ॥ ३ ॥

२०५. नेणती तयांसि साच भाव दावी हरी । लाज नाही नाचे पांवा वाजवी मोहरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चला रे याच्या पायां लागों आतां । राखिलें जळतां महा आगीपासूनि ॥ ५१ ॥ कैसी रे कान्होबा एवढी गिळियेली आगी । न देखों पोळला तुज तोंडीं कोठें अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी कां रे करितां नवल । आमची सिदोरी खातो त्याचें आलें बळ ॥ ३ ॥

२०६. त्यांनीं धणीवरी संग केला हरीसवें । देऊनि आपुलें तो चि देईल तें खावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न ठेवी आभार प्रेमाचा भुकेला । बहु दिवस संग हा चि निर्धार त्याला ॥ ५१ ॥ [दे. पं. कान्होबा तूं जेवीं घासोघासी.] कान्होबा तूं जेवीं घासोघासीं ह्मणती । आरुष गोपाळें त्यांची बहु देवा प्रीती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जाऊं आपुलिया घरा । तोय वांचविलें ऐसें सांगों रे दातारा ॥ ३ ॥

२०७. घ्या रे भोंकरें भाकरी । दहीभाताची सिदोरी । ताक सांडीं दुरी । असेल तें तयापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें द्यावें तैसें घ्यावें । थोडें परी निरें व्हावें । सांगतो हें [पं. सांगतो रे.] ठावें । असों द्या रे सकळां ॥ ५१ ॥ माझें आहे तैसें पाहे । नाही तरी घरा जाये । चोरोनियां माये । नवनीत आणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । माझें कोणी नाही हरी । नका करूं दुरी । मज पायां वेगळें ॥ ३ ॥

२०८. काल्याचिये आसे । देव जळीं जाले मासे । पुसोनियां हांसे टिरीसांगातें हात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाजे त्यासि वांटा नाही । जाणे अंतरीचें तें ही । दीन होतां कांहीं । होऊं नेदी वेगळें ॥ ५१ ॥ उपाय अपाय यापुढें । खोटे निवडितां कुडे । जोडुनियां पुढें । हात उभे नुपेक्षी ॥ २ ॥ तें घ्या रे सावकाशें । जया फावेल तो तैसें । तुका ह्मणे रसें । प्रेमाचिया आनंदें ॥ ३ ॥

२०९. गोपाळ ह्मणती कान्होबा या रे कांहीं मार्गों । आपुलाले आह्मी जीवीची तया आवडी सांगों । एक ह्मणती उगे रे उगे मार्गे चि लागों । निजों नका कोणी घरीं रे आजि अवघे चि जागों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि नेणता हरि रे मध्यें उगाचि बैसे । नाइकोनि बोल अइके कोण कोणाचें कैसे । एक एकाच्या संवादा [पं. संवादें.] जाणे न मिळे ची ऐसें । [पं. पोटां तील.] पोटीचें होटा आणवी देतो तयांसि तैसें ॥ ५१ ॥ एक ह्मणति बहु रे आह्मी पीडिलों माया । नेदी दहीभातसिदोरी ताक घालिती पिया । तापलों वळितां गोधनें नाही जीवन

छाया । आतां मागों पोटभरी रे याच्या लागोनि पायां ॥ २ ॥ एक ह्मणति तुमचें [त. ह्मणती अरे तुमचें.] अरे पोट तें किती । मागों गाई ह्यैसी घोडे रे धन संपत्ति हति । देव गडी कान्हो आमुचा आह्मां काय विपति [दं. हाति.] । कन्याकुमरें दासी रे बाजावरी सुपती ॥ ३ ॥ एक ह्मणती बेटे हो कोण करी जतन । गाढव तैसें चि घोडें रे कोण तयाचा मान । लागे भवरोग वाहतां खांदीं चवघे जण । हातीं काठ्या डोया बोडक्या हिंडों मोकळे राण ॥ ४ ॥ एक ह्मणती रानीं रे बहु सावजें फार । फाडफाडूं खाती डोळे रे पाय नेतील कर । राखोनि राखे आपणा ऐसा काइचा शूर । बैसोनि राहों [पं. धीर.] घरीं रे कोण करी हे चार ॥ ५ ॥ घरीं बैसलिया बहुतें बहु सांगती काम । रिकामें कोणासि नावडे ऐसें आह्मासि ठावें । चौघांमध्ये बरें दिसेसें तेथें नेमक व्हावें । लपोनि सहज [पं. खेळतां सहज.] खेळतां भलें गडियासवें ॥ ६ ॥ एक ह्मणती गडी ते भले मिळती मता । केली तयावरी चाली रे बरी आपुली सत्ता । नसावे ते तेथें तैसे रे खेळ हाणिती लाता । रडी एकाएकीं गेलिया गोंधळ उडती लाता ॥ ७ ॥ एक ह्मणती खेळतां उगीं राहतीं पोरें । ऐसें काय घडों शके रे कोणी लहान थोरें । अवघीं येती रागा रे एका ह्मणतां बरें । संगें वाढे कलह [पं. संगें वाढे कलह करावा.] हरावा एकाएकीं च खरें ॥ ८ ॥ एक ह्मणती एकला रे तूं जासील कोठें । सांडी मांडी हें वाउगें तुझे बोल चि खोटे । ठार्यो राहा उगे ठार्यो च कां रे सिणसी वाटे । अवधियांची सिदोरी तुझे भरली मोटे ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे [पं. अरे काहण्या काय.] काय काहण्या अरे सांगाल गोष्टी । चाटावे तुमचे बोल रे भुका लागल्या पोटी । जागा करूं या रे कान्होबा मागों कवळ ताटी । धाले गडी तुका ढेकर देतो [पं. देती.] विठ्ठल कंठी ॥ १० ॥

२१०. आजि ओस अमरावती । काला पाहावया येती । देव विसरती । देहभाव आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंद न समाये मेदिनी । चारा विसरल्या पाणी । तटस्थ त्या ध्यानीं । गाई जाल्या श्वापदें ॥ २ ॥ ॥ जें या देवांचें दैवत । उभें आहे या रंगांत । गोपाळांसहित । क्रीडा करी कान्होबा ॥ २ ॥ तया सुखाची शिराणी । तीं च पाउलें मेदिनी । तुका ह्मणे मुनि । धुंडितां न लाभती ॥ ३ ॥

२११. चला बाई पांडुरंग पांहु वाळवंटीं । मांडियेला काला भोंवती गोपाळांची दाटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंदें कवळ देती एकामुखीं एक । न ह्मणती सान थोर अवघीं सकळिक ॥ २ ॥ ॥ हमामा हुंबरी पांवा [त. पांवा वाती ताल्ला लोरी । दे. पंढरपुराप्रमाणे होता तो तळेगांवाप्रमाणें मागून केला आहे.] वाजविती मोहरी । घेतलासे फेर माजी घालुनियां हरी ॥ २ ॥ लुब्धल्या नारी नर अवघ्या पशुयाती । विसरलीं देहभाव शंका नाहीं चित्तीं ॥ ३ ॥ पुष्पाचा वरुषाव जाली आरतियांची दाटी । तुळसी गुंफोनियां माळा घालितील कंठी ॥ ४ ॥ यादवांचा राणा गोपीमनोहर कान्हा । तुका ह्मणे सुख वाटे देखोनियां मना ॥ ५ ॥

२१२. माझे गडी कोण कोण । निवडा भिन्न यांतुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपआपणामध्यें मिळों । एक खेळों एकाशीं ॥ २ ॥ ॥ घाबरियांच्या मोडा काड्या । धाडा भांड्यां [पं. भ्याडां.] वळतियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवापाशीं । विटाळशी नसावी ॥ ३ ॥

२१३. हे चि अनुवाद सदा सर्वकाळ । करुनियां गोपाळकाला सेवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोरसलें कामधेनूचें दुभतें । संपूर्ण आइतें गगनभरी ॥ २ ॥ ॥ संत सनकादिक गोमट्या परवडी । विभाग आवडी इच्छेचिये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मधीं घालूं नारायण । मग नव्हे सीण कोणा खेळें ॥ ३ ॥

२१४. अधिकाचा मज कांटाळा । तुह्मां गोपाळां संगति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय नाहीं तुह्मापाशीं । सकळांविशीं संपन्न ॥ २ ॥ ॥ उद्योगाचा नेघें भार । लागल्या सार पुरतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधीर जिणें । नारायणें न करावें ॥ ३ ॥

२१५. जालों आतां एके ठायीं । न वंचूं कांहीं एकमेकां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरलों हेंगे देउनि मोट । कटकट काशाची ॥ ५१ ॥ सोडोनियां गांठीं पाहें । काय आहे त्यांत तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों निराळा । आतां गोपाळा देऊं बोभा ॥ ३ ॥

२१६. या रे करूं गाई । जमा निजलेती काई । बोभाटानें आई । घरा गेल्या मारील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घाला घाला रे कुकारे । ज्याची तेणें चि मोहरे । एवढें चि पुरे । केलियानें सावध ॥ ५१ ॥ नेणोनियां खेळा । समय समयाच्या वेळा । दुश्चिताजवळा । मिळालेति दुश्चित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शीक । न धरितां लागे भीक । धरा सकळीक । मनेरी धांवा वळतियां ॥ ३ ॥

२१७. वोळलीचा दोहूं पान्हा । मज कान्हा सांगितला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या जि हेंगे क्षीर हातीं । निगुतीनें वाढावें ॥ ५१ ॥ सांगितलें केलें काम । नव्हे धर्म सत्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नवें जुनें । ऐसें कोणें सोसावें ॥ ३ ॥

२१८. येइल तें घेइन भागा । नव्हे जोगा दुसरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी ते तुह्मी जाणा । बहु गुणांसारिखी ॥ ५१ ॥ मज घेती डांगवरी । सर्वें हरि नसलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राबवा देवा । करीन सेवा सांगितली ॥ ३ ॥

२१९. अंतरली कुटी मेटी । भय धरूनियां पोटीं । ह्मणतां जगजेठी । धांवें करुणाउत्तरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाप वळिया शिरोमणी । उताविळ या वचनीं । पडलिया कानीं । धांवा न करी आळस ॥ ५१ ॥ बळ दुनी शरणागता । स्वामी वाहों नेदी चिंता । आइतें चि दाता । पंगतीस बैसवी ॥ २ ॥ वाहे खांदीं पाववी घरा । त्याच्या करी येरझारा । बोबड्या उत्तरा । स्वामी तुकया मानवे ॥ ३ ॥

२२०. धन्य तें गोधन कांवळी काष्ठिका । मोहरी पांवा निका ब्रीद वांकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तें गोकुळ धन्य ते गोपाळ । नर नारी सकळ धन्य जाल्या ॥ ५१ ॥ धन्य ते देवकी जसवंती दोहींचें । वसुदेवनंदाचें भाग्य जालें ॥ २ ॥ धन्य त्या गोपिका सोळा सहस्र बाळा । यादवां सकळां धन्य जालें ॥ ३ ॥ धन्य ह्मणे तुका जन्मा तीं चि आलीं । हरिरंगीं रंगलीं सर्वभावें ॥ ४ ॥

२२१. गौळणी बांधिती धारणासि गळा । खेळे त्या गोपाळांमाजी ब्रह्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवोनियां मागे यशोदे भोजन । हिंडे रानोरान गाईपाठीं ॥ ५१ ॥ तुका ह्मणे सर्व कळा ज्याचे अंगीं । भोळेपणालागीं भीक मागे ॥ २ ॥

२२२. देखिलासि माती खातां । दावियानें बांधी माता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाळी घेउनि कांवळी काठी । गाई वळी वेणु पाठीं ॥ ५१ ॥ मोठें भावार्थाचें बळ । देव जाला त्याचें बाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तासाठीं । देव धांवे पाठोवाठीं ॥ ३ ॥

२२३. हा गे माझे हातीं । पाहा कवळ सांगाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवें दिला खातों भाग । कराल तर करा लाग ॥ ५१ ॥ धालें ऐसें पोट । वरी करूनियां बोट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । मग कैच्या [दे. कै. जी.] या परी ॥ ३ ॥

२२४. अवघें अवधीकडे । दिलें पाहे मजकडे । अशा संवगडे । सहित थोरी लागली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे धरिला अबोला । माझा वांटा देई मला । सिदोरीचा केला । झाडा आतां निवडे ना ॥ ५१ ॥ भूक लागली

अनंता । कां रे नेणसी जाणतां । भागलों वळितां । गाई सैरा ओढाळा ॥ २ ॥ तुका करुणा भाकी । हरि पाहे गोळा टाकी । घेता जाला सुखी । भीतरी वांटी आणीकां ॥ ३ ॥

२२५. आह्मी गोवळीं रानटें । नव्हों जनांतील धीटें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिदोरीचा कसं काला । एक वांटितों एकाला ॥ ५१ ॥ खेळों आपआपणांशीं । आमचीं तीं आह्मांपाशीं ॥ २ ॥ मिळालों नेणते । तुका कान्होबा भोंवते ॥ ३ ॥

२२६. “अवधियां दिला गोर । मजकरे पाहीना” ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुंदे गोपाळ डोळे चोळी । दुंगा थापली हाणे तोंडा ॥ ५१ ॥ आवडती थोर मोटे । मी रे पोरटें दैन्यवाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणों भाव । जीविंचा देव बुझावी ॥ ३ ॥

मृदंग पाट्या—अभंग.

२२७. मार्गे पुढें पाहें सांभाळूनि दोनी ठाय । चुकावूनि जाय गडी राखे गडियांसि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुरडे दंडा दोहीं तोंडें गडियां सावध करी । भेटतियासंगें तया हाल तुजवरी ॥ ५१ ॥ गडियां गडी वांटुनि देई । ज्याचा सोडी ते चि ठायीं ॥ २ ॥ अगळ्या बळें करील काय । तुज देणें लागे डोय ॥ ३ ॥ नवां घरीं पाउला करीं । सांपडे तो तेथें धरीं ॥ ४ ॥ जिंकोनि डाव करीं । टाहो सत्ता आणिकांवरी ॥ ५ ॥ सांपडोनि डाई बहु । काळ गुंतलासी ॥ ६ ॥ बळिया गडी फळी । फोडी न धरितां त्यांसी ॥ ७ ॥ चुकांडी जो खाय मिळोनि अंगीं जाय । गुंतलासी काय तुका ह्मणे अझू नी ॥ ८ ॥

२२८. पाहा रे तमासा तुमचा येथें नव्हे लाग । देईन तो भाग आलियाचा बाहेरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जागा रे गोपाळा नो ठायीं ठायीं जागा । चाहलीनें भागा दूर मजपासूनि ॥ ५१ ॥ न रिघतां ठाव आह्मा ठावा पाळतियां । भयाभीत वायां तेथें काय चांचपा [पं. चांचपाल.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातां चढे जीवाचिये साटीं । मिटक्या देतां गोड मग लागतें शेवटीं ॥ ३ ॥

२२९. डाई घालुनियां पोरें । त्यांचीं गुरें चुकवीलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळ खेळतां फोडिल्या डोया । आपण होय निराळा ॥ ५१ ॥ मारिती माया घेती जीव । नाहीं कीव अन्यायें ॥ २ ॥ तुका कान्होबा मार्गे । तया अंगें कळों आलें ॥ ३ ॥

२३०. आतां हें चि जेऊं हें चि जेऊं । सर्वें घेऊं सिदोरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनामाचा खिचडा केला । प्रेमें मोहिला साधनें ॥ ५१ ॥ चवीं चवीं घेऊं घास । ब्रह्मरस आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड लागे । तों तों मागे रसना ॥ ३ ॥

२३१. अवघें चि गोड जालें । मागीलये भरी आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साह्य जाला पांडुरंग । दिला अभ्यंतरी संग ॥ ५१ ॥ थडिये पावतां तो वाव । मार्गे वाहावतां ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेलें । स्वप्नींचें जागें जालें ॥ ३ ॥

२३२. तुजसवें येतों हरी । आह्मां लाज नाही तरी । उचलिला गिरी । चांग तई वांचलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडा आतां खेळ । गाई गेल्या जाला वेळ । फांकल्या ओढाळ । नाही तो चि आवरा ॥ ५१ ॥ चांग दैवें यमुनेसी

वांचलों बुडतां । निलाजिरीं आह्मी नाहीं भय धाक या अनंता ॥ २ ॥ खातों आगी माती । आतां पुरे हा सांगाती । भोंवतां भोंवेल । आह्मां वाटतें हें चित्तीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उरी नाहीं तुजसर्वें । [दे. शाहाणे या भावें दुरी छंद भोळियां । पं. शाहाणे या दुरी । छंद भोळिया भावें ।] शाहाणिया दुरी छंद भोळियां सर्वें ॥ ४ ॥

२३३. नको आह्मांसर्वें गोपाळा । येऊं ओढाळा तुझ्या गाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण धांवें त्यांच्या लागें । मार्गें मार्गें येरझारी ॥ २ ॥ न बैसती एके ठायीं । धांवती दाही दाहा वाटां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं राख मनेरी । मग त्या येरी आह्मी जाणों ॥ ३ ॥

२३४. मागायास गेलों सिदोरी । तुझ्या मायाघरीं गांजियेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविणें ते नेदी कोणा । सांगतां खुणा जिवें गेलों ॥ २ ॥ बांयांविण केली येरझार । आतां पुरे घर तुझी माया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं आह्मां वेगळा । राहें गोपाळा ह्मणउनी ॥ ३ ॥

२३५. काकुलती येतो हरी । क्षणभरी निवडितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची मज लागली सवे । ठायींचे नवे नव्हों गडी ॥ २ ॥ आणीक बोलाविती फार । बहु थोर नावडती ॥ २ ॥ भाविकें त्यांची आवडी मोठी । तुका ह्मणे मिठी घाली जीवें ॥ ३ ॥

२३६. वरता वेंघोनि घातली उडी । कळंबाबुडीं यमुनेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि बुडाला बोंब घाला । घरचीं त्यांला ठावा नाहीं ॥ २ ॥ भवनदीचा न कळे पार । काळिया माजी थोर विखार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय वाउग्या हाका । हातींचा गमावुनियां थिंका ॥ ३ ॥

२३७. अवर्घी मिळोनि कोल्हाळ केला । आतां होता ह्मणती गेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपलिया रडती भावें । जयासर्वें जयापरी ॥ २ ॥ चुकलों आह्मी खेळतां खेळ । गेला गोपाळ हातींचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांवती थडी । न घली उडी आंत कोणी ॥ ३ ॥

२३८. भ्यालीं जिवा चुकलीं देवा । नाहीं ठावा जवळीं तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहाकटा करिती हाय । हात डोकें पिटिती पाय ॥ २ ॥ जवळी होतां न कळे आह्मां । गेल्या सीमा नाहीं दुःखा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हा लाघवी मोटा । पाहे खोटा खरा भाव ॥ ३ ॥

२३९. काळिया नाथूनि आला वरी । पैल हरी दाखविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसरिया भावें न कळे कोणा । होय नव्हेसा संदेह मना ॥ २ ॥ रूपा भिन्न पालट जाला । गोरें सांवळेंसा पै देखिला ॥ २ ॥ आश्वासीत आला करें । तुका खरें ह्मणे देव ॥ ३ ॥

२४०. हरि गोपाळांसर्वें सकळां । भेटे गळ्या गळा मेळवूनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाविकें त्यांची आवडी मोठी । सांगे गोष्टी जीविंचिया ॥ २ ॥ योगियांच्या ध्याना जो नये । भाकरी त्यांच्या मागोनि खाये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे शाहाणियां दुरी । बोबडियां दास [दे. त. बोबडियां दास कामारी.] हाका मारी ॥ ३ ॥

२४१. धांव कान्होबा गेल्या गाई । न ह्मणे मी कोण ही काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलियांचें वचन देवा । गोड सेवा करीतसे ॥ २ ॥ मागतां आधीं द्यावा डाव । बळिया मी तो नाहीं भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा सर्वें । अनुसरावें जीवेंभावें ॥ ३ ॥

२४२. धाकुट्याचे मुखीं घांस घाली माता । वरी करी सत्ता शाहाणियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसैं जाणपणें पडिलें अंतर । वाढे तों तों थोर अंतराय ॥ ५१ ॥ दोन्ही उभयतां आपण चि व्याली । आवडीची चाली भिन्न भिन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगापासूनि निराळें । निवडिलें बळें रडतें स्तनीं ॥ ३ ॥

२४३. देवाचे ह्मणोनि देवीं अनादर । हें मोठें आश्चर्य वाटतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां येरा जना ह्मणावें तें काई । जया भार डोई संसाराचा ॥ ५१ ॥ त्यजुनी संसार अभिमान सांटा । जुलूम हा मोटा दिसतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अळस करूनियां साहे । वळें कैसे पाहें वांयां जाती ॥ ३ ॥

२४४. उपदेश तो भलत्या हातीं । जाला चितीं धरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये जाऊं पात्रावरी । कवटी सारी नारळें ॥ ५१ ॥ स्त्री पुत्र बंदीजन । नारायण स्मरविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रत्नसार । परि उपकार [पं. परी आधार चिधीचा.] चिधीचे ॥ ३ ॥

२४५. संताचे गुण दोष आणितां या मना । केलिया उगाणा सुकृताचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पिळोनियां पाहे पुष्पाचा परिमळ । चिरोनि केळी केळ गाढव तो ॥ ५१ ॥ तुका ह्मणे गंगे अग्नीसि विटाळ । लावी तो चांडाळ दुःख पावे ॥ २ ॥

२४६. चुंबळीचा करी चुंबळीशीं संग । अंगीं वसे रंग क्रियाहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बीजा ऐसैं फळ दावी परिपाकीं । परिमळ लौकिकीं जाती ऐसा ॥ ५१ ॥ माकडाच्या गळां रत्न कुळांगना । सांडूनियां सुना बिदी धुंडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा व्याली ते गाढवी । फजिती ते व्हावी आहे पुढें ॥ ३ ॥

२४७. सांपडला संदीं । मग बळिया पडे [दे. फंदी.] बंदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी कोणी वाहे वेळ । हातीं काळाच्या सकळ ॥ ५१ ॥ दाता मागे दान । जाय याचका शरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणां । काय सांगों नारायणा ॥ ३ ॥

२४८. सर्प विंचू दिसे । धन अभाग्या कोळसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आला डोळ्यांसि कवळ । तेणें मळलें उजळ ॥ ५१ ॥ अंगाचे भोंवडी । भोय झाड फिरती धोंडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाड । पाप ठाके हिता आड ॥ ३ ॥

२४९. न देखोन कांहीं । म्या पाहिलें सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों अवधियांपरी । मी हें माझें ठेलें दुरी ॥ ५१ ॥ न घेतां घेतलें । हातें पायें उसंतिलें ॥ २ ॥ खादलें न खातां । रसना रस जाली घेतां ॥ ३ ॥ न बोलोनि बोलें । केलें प्रगट झांकिलें ॥ ४ ॥ नाइकिलें कांणीं । तुका ह्मणे आलें मनीं ॥ ५ ॥

ब्रह्मचारी फिर्याद गेला—अभंग २

२५०. काखे कडासन आड पडे । खडबड खडबडे हुसकलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दादकरा दादकरा । फजितखोरा लाज नाहीं ॥ ५१ ॥ अवघा जाला राम राम । कोणी कर्म आचरे ना ॥ २ ॥ हरिदासांच्या पडती पायां । ह्मणती तयां केलें नागवावें ॥ ३ ॥ दोहीं ठायीं फजीत [पं. जाले.] जालें । पारणें केलें अवकळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाश केला । विटंबिला वेश जिहीं [त. पं. जिणें.] ॥ ५ ॥

२५१. कुटुंबाचा केला त्याग । नाही राग जंव गेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भजन तें वोंगळवाणें । नरका जाणें
चुके ना ॥ १ ॥ अक्षराची केली आटी । जरी पोटी संतनिंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मार्गें पाय । तया जाय स्छळासि
॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२५२. तारतिम वरी तोंडा च पुरतें । अंतरा हें येतें अंतरीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी काय बरी दिसे
ठकाठकी । दिसतें लौकिकीं सत्या ऐसें ॥ १ ॥ भोजनांत द्यावें विष कालवूनि । मोहचाळवणी मारावया ॥ २ ॥
तुका ह्मणे मेंद [त. देव.] देखों नेदी कुडें । आदरें [दे. न. आदर.] चि पुढें सोंग दावी ॥ ३ ॥

२५३. ब्रह्मनिष्ठ काडी । जरी जीवानांवे मोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया घडली गुरुहत्या । गेला उपदेश तो
मिथ्या ॥ १ ॥ सांगितलें कानीं । रूप आपुलें वाखाणी ॥ २ ॥ भूतांच्या मत्सरें । ब्रह्मज्ञान नेलें चोरें ॥ ३ ॥
शिकल्या सांगे गोष्टी । भेद क्रोध वाहे पोटी ॥ ४ ॥ निंदा [दे. (नवीन फेर केला आहे.) तुका ह्मणे वाणी । निंदा स्तुति लावी स्तवनीं
॥] स्तुति स्तवनीं । तुका ह्मणे वेंची वाणी ॥ ५ ॥

२५४. इहलोकींचा हा देहे । देव इच्छिताती पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य आह्मी जन्मा आलों । दास
विठोबाचे जालों ॥ १ ॥ आयुष्याच्या या साधनें । सच्चिदानंद पदवी घेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पावठणी । करूं
स्वर्गाची निशाणी ॥ ३ ॥

२५५. पंडित वाचक जरी जाला पुरता । तरी कृष्णकथा ऐके भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीर तुपा साकरे
जालिया भेटी । तैसी पडे मिठी गोडपणें ॥ १ ॥ जाणोनियां लाभ घेई हा पदरीं । गोड गोडावरी सेवीं बापा ॥
२ ॥ जाणिवेचें मूळ उपडोनी खोड । जरी तुज चाड आहे तुझी ॥ ३ ॥ नाना परिमळद्रव्य उपचार । अंगीं उटी
सारचंदनाची [त. पार.] ॥ ४ ॥ जेविलियाविण शून्य ते शृंगार । तैसी गोडी हरिकथेविण ॥ ५ ॥ ज्याकारणें
वेदश्रुति ही पुराणें । तें चि विठ्ठलनाणें तिष्ठे कथे ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे येर दगडाचीं पेंवें । खळखळ [पं. खळखळे चि.]
[दे. (जुना पाठ) आवघें.] आवघें मूळ तेथें ॥ ७ ॥

२५६. आणिकांच्या कापिती माना । निष्ठुरपणा पार नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती बेटे उसणवारी ।
यमपुरी भोगावया ॥ १ ॥ सेंदराचें दैवत केलें । नवस बोले तयासि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाचति पोरे । खोडितां
येरें अंग दुखे ॥ ३ ॥

२५७. गंधर्व अग्नि सोम भोगिती कुमारी । कोठें चराचरीं त्याग केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गायत्री स्वमुखें
भक्षीतसे मळ । मिळाल्या वाहाळ गंगाओघ ॥ १ ॥ कागाचिये विष्टें जन्म पिंपळासि । पांडवकुळासि पाहातां
दोष ॥ २ ॥ शकुंतळा सूत कर्ण शृंगी व्यास । यांच्या नामें नाश पातकांसि ॥ ३ ॥ गणिका अजामेळ कुब्जा तो
विदुर । पाहातां विचार पिंगळेचा ॥ ४ ॥ वाल्हा विश्वामित्र वसिष्ठ नारद । यांचें पूर्व शुद्ध काय आहे ॥ ५ ॥ न
व्हावी तीं जालीं कर्म [दे. (न. पा.) निघ.] नरनारी । अनुतापें हरी स्मरतां मुक्त ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे पूर्व नाठवी
श्रीहरी । मूळ जो उच्चारी नरक त्यासि ॥ ७ ॥

२५८. सोनियाचें ताट क्षीरीनें भरिलें । भक्षावया दिलें श्वाना लागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुक्ताफळहार
खरासि घातला । कस्तुरी सुकराला चोजविली ॥ १ ॥ वेदपरायण बधिरा सांगे ज्ञान । तयाची ते खुण काय
जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणें ज्याचें तो चि एक जाणे । भक्तीचें महिमान साधु जाणे ॥ ३ ॥

२५९. ऐसा हा लौकिक कदा राखवेना । पतितपावना देवराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसार करितां ह्मणती हा दोषी । टाकितां आळसी पोटपोसा ॥ १ ॥ आचार करितां ह्मणती हा पसारा । [पं. न करी त्या.] न करितां नरा निंदिताती ॥ २ ॥ संतसंग करितां ह्मणती हा उपदेशी । येरा अभाग्यासि ज्ञान नाही ॥ ३ ॥ धन नाही त्यासि ठायींचा करंटा । समर्थासि ताठा [पं. ह्मणताती.] लाविताती ॥ ४ ॥ बहु बोलों जातां ह्मणति हा वाचाळ । न बोलतां सकळ ह्मणती गर्वी ॥ ५ ॥ भेटिसि न वजातां ह्मणती हा निष्ठूर । येतां जातां घर बुडविलें ॥ ६ ॥ लग्न करूं जातां ह्मणती हा मातला । न करितां जाला नपुंसक ॥ ७ ॥ निपुत्रिका ह्मणती पहा हो चांडाळ । पातकावें मूळ पोरवडा ॥ ८ ॥ लोक जैसा ओक धरितां धरवे ना । अभक्ता जिरे ना संतसंग ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे आतां ऐकावें वचन । त्यजुनियां जन भक्ति करा ॥ १० ॥

२६०. धर्म रक्षावया साठी । करणें आटी आह्मांसि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाचा बोलों वेदनीती । करूं संतीं केलें तें ॥ १ ॥ न बाणतां स्थिति अंगीं । कर्म त्यागी लंड तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधम त्यासी । भक्ति दूषी हरीची ॥ ३ ॥

२६१. चवदा भुवनें जयाचिये पोटी । तो चि आह्मीं कंठीं साठविला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय एक उणें आमुचिये घरीं । वोळगती द्वारीं रिद्धिसिद्धी ॥ १ ॥ असुर जयानें घातले तोरडीं [दे. पं. तोडरीं.] । तो आह्मांसि जोडी कर दोन्ही ॥ २ ॥ रूप नाही रेखा जयासि आकार । आह्मीं तो साकार भक्तीं केला ॥ ३ ॥ अनंत ब्रह्मांडें जयाचिये अंगीं । समान तो मुंगी आह्मासाठीं ॥ ४ ॥ [हें कडवें पं. प्रतीत नाही.] रिद्धिसिद्धी सुखें हाणितल्या लाता । तेथें या प्राकृता कोण मानी ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे आह्मी देवाहूनि बळी । जालों हे निराळी ठेवुनि आशा ॥ ६ ॥

२६२. केला मातीचा पशुपति । परि मातीसि काय ह्मणती । शिवपूजा शिवासी पावे । माती मातीमाजी सामावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे पूजिती आह्मां संत । पूजा घेतो भगवंत । आह्मी किंकर संतांचे दास । संतपदवी नको आह्मांस ॥ १ ॥ केला पाषाणाचा विष्णु । परी पाषाण नव्हे विष्णु । विष्णुपूजा विष्णुसि अर्पे । पाषाण राहे पाषाणरूपें ॥ २ ॥ केली कांशाची जगदंबा । परि कांसें नव्हे अंबा । पूजा अंबेची अंबेला घेणें । कांसें राहे कांसेंपणें ॥ ३ ॥ ब्रह्मानंद पूर्णामाजी । तुका ह्मणे केली कांजी । ज्याची पूजा त्याणें चि घेणें । आह्मी पाषाणरूप राहणें ॥ ४ ॥

२६३. ते माझे सोयरे सज्जन सांगाती । पाय आठविते विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरा मानी विधि पाळणापुरतें । देवाचीं तीं भूतें ह्मणोनियां ॥ १ ॥ सर्वभावे जालों वैष्णवांचा दास । करीन त्यांच्या आस उच्छिष्टाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसे मानती हरिदास । तैशी नाही आस आणिकांची ॥ ३ ॥

२६४. दया तिचें नांव भूतांचें पाळण । अणीक निर्दळण कंटकांचें ॥ १ ॥ [धर्म नीतीचा तो ऐकुनी वेव्हार । निवडीलें सार असार तें ॥ हे येथें पंढरीच्या छापील प्रतीत आढळतें.] पाप त्याचें नांव न विचारितां नीत । भलतें चि उन्मत्त करी सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धर्म रक्षावया साठी । देवास ही आटी जन्म घेणें ॥ ३ ॥

२६५. करावें गोमटें । बाळा माते तें उमटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया जीवाहूनी । असे वाल्हे तें जननी ॥ १ ॥ वियोग तें तिस । त्याच्या उपचारें तें विष ॥ २ ॥ [हरणी चुकली पाडसा । धुंडाळी ती दाही दिशा ॥ रानीं हिंडों गेली गाय । घरीं वत्स वाट पाहे ॥ हीं दोन कडवीं पंढरपुरच्या छापील प्रतीत आढळतात.] तुका ह्मणे [पं. मायें.] पायें डोळा सुखावे ज्या न्यायें ॥ ३ ॥

२६६. कन्या सासुन्यासि जाये । मार्गे परतोनी पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें माझ्या जिवा । केव्हां भेटसी केशवा ॥ ५ ॥ चुकलिया माये । बाळ हुरु हुरु पाहे ॥ २ ॥ जीवना वेगळी मासोळी । तैसा [दे. तुका ह्मणे तळमळी.] तुका तळमळी ॥ ३ ॥

२६७. हातीं होन दावी बेना । करिती लेंकीच्या धारणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे धर्म जाले कळीं । पुण्य रंक पाप बळी ॥ ५ ॥ सांडिले आचार । द्विज चाहाड जाले चोर ॥ २ ॥ टिळे लपविती पातडीं । लेती विजारा कातडीं ॥ ३ ॥ बैसोनियां तक्तां । अन्नंविण पिडिती लोकां ॥ ४ ॥ मुदबख लिहिणें । तेलतुपावरी [दे. “तेल तूप साबण केणें ।” हा पाठ मागून घातला आहे.] जिणें ॥ ५ ॥ नीचाचे चाकर । चुकलिया खाती मार ॥ ६ ॥ राजा प्रजा पीडी । क्षेत्री दुश्चितासी तोडी ॥ ७ ॥ वैश्यशूद्रादिक । हे तों सहज नीच लोक ॥ ८ ॥ अवघे बाह्य रंग । आंत हिरवें [पं. बाह्य.] वरी सोंग ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे देवा । काय निद्रा केली धांवा ॥ १० ॥

२६८. साळंकृत कन्यादान । करितां पृथ्वीसमान [दे. (नवीन शोध.) पृथ्वी दानाच्या समान.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तें न कळे या मूढा । येइल कळों भोग पुढां ॥ ५ ॥ आचरतां कर्म । भरे पोट राहे धर्म ॥ २ ॥ सत्या देव साहे । ऐसें करुनियां पाहें ॥ ३ ॥ अन्न मान धन । हें तों प्रारब्धा आधीन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सोस । दुःख [दे. (नवीन शोध.) सुख.] आतां पुढें नास ॥ ५ ॥

२६९. दिवट्या वाद्यें लावुनि खाणें । करुनि मंडण दिली हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवरा नेई [पं. नेईल.] नवरी घरा । पूजन वरा पाद्याचें ॥ ५ ॥ गौरविली विहीण व्याही । घडिलें कांहीं ठेवूं नका ॥ २ ॥ करूं द्यावें न्हावें बरें । ठायीचें कां रे न कळे चि ॥ ३ ॥ वन्हाडियांचे लागे पाठीं । जैसी उटिका तेलीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जोडिला थुंका । पुढें नरका सामग्री ॥ ५ ॥

२७०. ब्रह्महत्या मारिल्या गाई । आणीक काई पाप केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका जेणें विकिली कन्या । पवाडे त्या सुन्याचे ॥ ५ ॥ नरमांस खादली भाडी । हाका मारी ह्मणोनि ॥ २ ॥ अवघें पाप केलें तेणें । जेणें सोनें अभिळाषिलें ॥ ३ ॥ उच्चारितां मज तें पाप । जिद्धे कांप सुटतसे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कोरान्न रांड । बेटा भांड मागे ना कां ॥ ५ ॥

२७१. याचा कोणी करी पक्ष । तो ही त्याशी समतुल्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकासाठी पावे दुःखाचा विभाग । पूर्वजांसि लाग निरयदंडी ॥ ५ ॥ ऐके राजा न करी दंड । जरि या लंड दुष्टासि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें अन्न । मद्यपाना समान ॥ ३ ॥

२७२. कपट कांहीं एक । नेणें भुलवायाचें लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचें करितों कीर्तन । गातों उत्तम ते गुण ॥ ५ ॥ दाऊं नेणें जडीबुटी । चमत्कार उठाउटी ॥ २ ॥ नाहीं शिष्यशाखा । सांगों अयाचित लोकां ॥ ३ ॥ नव्हें मठपति । नाहीं चाहुरांची वृत्ति ॥ ४ ॥ नाहीं देवार्चन । असे मांडिलें दुकान ॥ ५ ॥ नाहीं वेताळ प्रसन्न । कांहीं सांगों खाण खुण ॥ ६ ॥ नव्हें पुराणिक । करणें सांगणें आणीक ॥ ७ ॥ नेणें वाद घटा पटा । करितां पंडित करंटा ॥ ८ ॥ नाहीं जालीत भणदीं । उदो ह्मणोनि आनंदी ॥ ९ ॥ नाहीं हालवीत माळा । भोंवतें मेळवुनि गबाळा ॥ १० ॥ आगमीचें कुडें नेणें । स्तंभन [पं. स्तंभ आणि उच्चाटणें.] मोहन उच्चाटणें ॥ ११ ॥ नव्हें यांच्या ऐसा । तुका निरयवासी पिसा ॥ १२ ॥

२७३. रडोनियां मान । कोण मागतां भूषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवें दिलें तरी गोड । राहे रुचि आणि कोड ॥ १ ॥ लावितां लावणी । विके भीके केज्या दानी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीरा । विण कैसा होतो हिरा ॥ ३ ॥

२७४. पूज्या एकासनीं आसनीं आसन [पं. आसनें.] । बैसतां गमन मातेशीं तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगतों ते धर्म नीतीचे संकेत । सावधान हित व्हावें तरी ॥ १ ॥ संतां ठाया ठाव पूजनाची इच्छा । जीवनीं च वळसा सांपडला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकाएकीं वरासन [दे. पं. वरासनें.] । दुजें तेथें भिन्न अशोभ्य तें ॥ ३ ॥

२७५. जेणें मुखें स्तवी । तें चि निंदे पाठीं लावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी अधमाची याती । लोपी सोनें खाय माती ॥ १ ॥ गुदद्वारा वाटे । मिष्टान्नांचा नरक लोटे ॥ २ ॥ विंचु लाभाविण । तुका ह्मणे वाहे शीण ॥ ३ ॥

२७६. अधमाची यारी । रंग पतंगाचे परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटे न लगतां क्षण । मोल जाय वांयां विण ॥ १ ॥ सर्पाचिया परी । विषें भरला कल्हारीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । मज झणी ऐसे दावा ॥ ३ ॥

२७७. आणिकांची स्तुति आह्मां ब्रह्महत्या । एका वांचूनि त्या पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विष्णुदासां एकविध भाव । न ह्मणों या देव आणिकांसि ॥ १ ॥ शतखंड माझी होईल रसना । जरी या वचना पालटेन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आणिका संकल्पें । अवधीं च पापें घडतील ॥ ३ ॥

२७८. तान्हेल्याची धणी । फिटे गंगा नव्हे उणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे मनोरथ सिद्धी । पाववावे कृपानिधी ॥ १ ॥ तूं तों उदाराचा राणा । माझी अल्प चि वासना ॥ २ ॥ कृपादृष्टीं पाहें । तुका ह्मणे होई साहे ॥ ३ ॥

२७९. संताचा अतिक्रम । देवपूजा तो अधर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येती [पं. येती दगड ते वरी.] दगड तैसे वरी । मंत्रपुष्पें देवा शिरीं ॥ १ ॥ अतीतासि गाळी । देवा नैवेद्यासी पोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ताडण भेदकांची सेवा ॥ ३ ॥

२८०. करणें तें देवा । हे चि एक पावे सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें घडे येणें सांग । भक्त देवाचें तें अंग ॥ १ ॥ हें चि एक वर्म । काय बोलिला तो धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें । खरें त्रिवाचा उत्तरें ॥ ३ ॥

२८१. मार्गे नेणपणें [पं. नेमतेपणें.] घडलें तें क्षमा । आतां देतों सीमा करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परनारीचें जया घडलें गमन । दावीतो वदन जननरित ॥ १ ॥ उपदेशा वरी मन नाही हातीं । तो आह्मां पुढती पाहूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साक्षी असों द्यावें मन । घातली ते आण पाळावया ॥ ३ ॥

२८२. आणिकांच्या घातें । ज्यांचीं निवतील चित्तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि ओळखावे पापी । निरयवासी शीघ्रकोपी ॥ [पं. नेमतेपणें.] ॥ कान पसरोनी । एके वदे दुष्ट वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भांडा । धीर नाही ज्याच्या तोंडा ॥ ३ ॥

हनुमंतस्तुति—अभंग ४.

२८३. शरण शरण जी हनुमंता । तुज आलों रामदूता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय भक्तीच्या त्या वाटा । मज दावाव्या सुभटा ॥ ५ ॥ शूर आणि धीर । स्वामिकार्जी तूं सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रुद्रा । अंजनीच्या कुमरा ॥ ३ ॥

२८४. केली सीताशुद्धी । मूळ रामायणा आधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा प्रतापी गहन । सुरां सकळ [पं. सुरां सकळ मोहन.] भक्तांचें भूषण ॥ ५ ॥ जाऊनि पाताळा । केली देवाची अवकळा ॥ २ ॥ राम लक्ष्मण । नेले आणिले चोरून ॥ ३ ॥ जोडूनियां कर । उभा सन्मुख समोर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जपें । वायुसुता जाती पापें ॥ ५ ॥

२८५. काम घातला बांदोडी । [दे. (नवीन पाठ.) काळ घातला तोरडी ।] काळ केला देशधडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया माझें दंडवत । कपिकुळीं हनुमंत ॥ ५ ॥ शरीर वज्रा ऐसें । कवळी ब्रह्मांड जो पुच्छें ॥ २ ॥ रामाच्या सेवका । शरण आलों ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२८६. हनुमंत महाबळी । रावणाची दाढी जाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया माझा नमस्कार । वारंवार निरंतर ॥ ५ ॥ करोनी उड्डाण । केलें लंकेचें शोधन [दे. त. दहन.] ॥ २ ॥ जाळीयेली लंका । धन्य धन्य ह्मणे तुका ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥

२८७. कुंभ अवघा एक आवा । पाकीं एकीं गुफे डावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे भिन्न भिन्न साटे । केले प्रारब्धानें वांटे ॥ ५ ॥ हिरे दगड एक खाणी । कैचें विजातीसी पाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिरीं । एक एकाची पायरी ॥ ३ ॥

२८८. मांडे पुन्या मुखें सांगों जाणे मात । तोंडीं लाळ हात चोळी रिते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाच्या गोष्टी फिक्या मिठेंविण । रुचि नेदी अन्न चवी नाही ॥ ५ ॥ घोळों जाणे अंगीं नाही शूरपण । काय तें वचन जाळावें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतोंडे जे वाचाळ । तेंग तें च मूळ लटिक्याचें ॥ ३ ॥

२८९. न लगे चंदना सांगावा [पं. पुसावा.] परिमळ । वनस्पतिमेळ हाकारुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीचें धांवे स्वभावे बाहेरी । धरितां ही परी आवरे ना ॥ ५ ॥ सूर्य नाही जागें करीत या जना । प्रकाश किरणा कर ह्मून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेघ नाचवी मयूरें । लपवितां खरें येत नाही ॥ ३ ॥

२९०. चंदनाचे हात पाय ही चंदन । परिसा नाही हीन कोणी अंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दीपा नाही पाठीं पोटीं अंधकार । सर्वांगें साकर अवघी गोड ॥ ५ ॥ तुका ह्मणें तैसा सज्जनापासून । पाहातां अवगुण मिळे चि ना ॥ २ ॥

२९१. मन करा रे प्रसन्न । सर्व सिद्धीचें कारण । मोक्ष अथवा बंधन । सुख समाधान इच्छा ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनें प्रतिमा स्थापिली । मनें मना पूजा केली । मनें इच्छा पुरविली । मन माउली सकळांची ॥ ५ ॥ मन गुरू आणि शिष्य । करी आपुलें चि दास्य । प्रसन्न आपआपणास । गति अथवा अधोगति ॥ २ ॥ साधक वाचक पंडित । श्रोते वक्ते ऐका मात । नाही नाही [पं. आन.] आनुदैवत । तुका ह्मणे दुसरें ॥ ३ ॥

२९२. मायबापें जरी सर्पीण बोका । त्यांचे संगें सुखा न पवे बाळ ॥ १ ॥ चंदनाचा शूळ सोनियाची वेडी । सुख नेदी फोडी प्राण नाशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नरकीं घाली अभिमान । जरी होय ज्ञान गर्व ताठा ॥ ३ ॥

२९३. शिकल्या बोलाचे सांगतील वाद । अनुभव भेद नाही कोणा ॥ १ ॥ पंडित हे ज्ञानी करितील कथा । न मिळती अर्था निजसुखा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी लांचासाठीं ग्वाही । देतील हे नाहीं ठावी वस्तु ॥ ३ ॥

२९४. प्रारब्ध क्रियमाण । भक्तां संचित नाही जाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा देव चि जाला पाहीं । भरोनियां अंतर्बाहीं ॥ १ ॥ सत्वरजतमबाधा । नव्हे हरिभक्तांसि कदा ॥ २ ॥ खाय बोले करी । अवघा त्यांच्या अंगें हरी ॥ ३ ॥ देवभक्तपण । तुका ह्मणे नाहीं भिन्न ॥ ४ ॥

२९५. शास्त्रांचें जें सार वेदांची जो मूर्ति । तो माझा सांगाती प्राणसखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी नाहीं आणिकांचा पांग । सर्व जालें सांग नामें एका ॥ १ ॥ सगुण निर्गुण जयाचीं [दे. जयाचीं अंगें.] हीं अंगें । तो चि आह्मां संगें क्रीडा करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी विधीचे जनिते । स्वयंभू आइते केले नव्हों ॥ ३ ॥

२९६. ऐका महिमा आवडीचीं । बोरें खाय भिलटीचीं [पं. भिल्लीचीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोर प्रेमाचा भुकेला । हा चि दुष्काळ तयाला । अष्टमा सिद्धीला । न मनी क्षीरसागराला ॥ १ ॥ पव्हे सुदामदेवाचे । फके मारी कोरडे च ॥ २ ॥ न ह्मणे उच्छिष्ट अथवा थोडे । तुका ह्मणे भक्तीपुढें ॥ ३ ॥

२९७. कोणें तुझा सांग केला अंगीकार । निश्चिति त्वां थोर मानियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणें ऐसा तुज उपदेश केला । नको या विठ्ठला शरण जाऊं ॥ १ ॥ तेव्हां तुज कोण घालील पाठीसी । घासील भूमीसी वदन यम ॥ २ ॥ कां रे नागवसी आयुष्य खातो काळ । दिसेंदिस बळ क्षीण होतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासि सांगा कोणी तरी । विसरला हरी मायबाप ॥ ४ ॥

२९८. साधूनी बचनाग खाती तोळा तोळा । आणिकातें डोळां न पाहवे ॥ १ ॥ साधूनी भुजंग धरितील हातीं । आणिकें कापती देखोनियां ॥ २ ॥ असाध्य तें साध्य करितां सायास । कारण अभ्यास तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२९९. [पं. आमची.] आमचे गोसावी अयाचितवृत्ति । करवी शिष्याहातीं उपदेश ॥ १ ॥ दगडाची नाव आधीं च ते जड । ते काय दगड तारूं जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेष विटंबिला त्यांनीं । सोंगसंपादणी करिती परी ॥ ३ ॥

३००. मृगजळा काय करावा उतार । पावावया [पं. तीर.] पार पैल थडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खापराचे होन खेळती लेंकुरें । कोण त्या वेव्हारें [पं. व्यापारें.] लाभ हाणि ॥ १ ॥ मंगळदायक करिंती कुमारी । काय त्यांची खरी सोयरीक ॥ २ ॥ स्वप्नींचें जें सुखदुःख जालें काहीं । जागृतीं तो नाहीं साच भाव ॥ ३ ॥ सारीं जालीं मेलीं लटिकें वचन । बद्ध मुक्त शीण तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३०१. माझें ह्मणतां याला कां [पं. कांहीं.] रे नाही लाज । कन्या पुत्र भाज धन वित्त ॥ १ ॥ कोणी सोडवी ना काळाचे हातींचें । एकाविणें साचें नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती सांगावें चांडाळा । नेणे जीवकळा [पं. जीवनकळा.] कोण्या जीतो ॥ ३ ॥

३०२. आंधळ्यासि जन अवघे चि आंधळे । आपणासि डोळे दृष्टी नाही ॥ १ ॥ रोग्या विषतुल्य लागे हें मिष्टान्न । तोंडासि कारण चवी नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध नाही जो आपण । तया त्रिभुवन [पं. सर्व.] अवघें खोटें ॥ ३ ॥

३०३. छळी विष्णुदासा कोणी । त्याची अमंगळ वाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊं न द्यावा समोर । अभागी तो दुराचार ॥ १ ॥ नावडे हरिकथा । त्याची व्यभिचारीण माता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याति । भ्रष्ट तयाची [पं. हो का तयाची भलती.] ते मति ॥ ३ ॥

३०४. बोलविसी तैसें आणीं अनुभवा । नाही तरी देवा विटंबना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिठेंविण काय करावें मिष्टान्न [पं. पक्कान्न.] । शव जीवेंविण शृंगारिलें ॥ १ ॥ संपादर्णाविण विटंबिलें सोंग । गुणेंविण चांग रूप हीन ॥ २ ॥ कन्यापुत्रेंविण मंगळदायकें । वेचिलें हें फिकें द्रव्य तरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसी होते मज परी । न देखे अंतरीं प्रेमभाव ॥ ४ ॥

३०५. अंगीं ज्वर तया नावडे साकर । जन तो इतर गोडी जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये तोंडीं पडिली ते माती । अवघे ते खाती पोटभरी ॥ १ ॥ चारितां बळें येत असे दांती । मागोनियां घेती भाग्यवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नसे संचित हें बरें । तयासि दुसरें काय करी ॥ ३ ॥

३०६. धिग जीणें तो बाईले आधीन । परलोक मान नाही दोन्ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग जीणें ज्यावें लोभावरी मन । अतीतपूजन घडे चि ना ॥ १ ॥ धिग जीणें आळस निद्रा जया फार । अमित आहार अघोरिया ॥ २ ॥ धिग जीणें नाहीं विवेक वैराग्य । झुरे मानालागीं साधुपणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धिग ऐसे जाले लोक । निंदक वादक नरका जाती ॥ ४ ॥

३०७. अरे हें देह व्यर्थ जावें । ऐसें जरी तुज व्हावें । द्यूतकर्म मनोभावें । सारीपाट खेळावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कैचें हरिचें नाम । निजेलिया जागा राम । जन्मोजन्मींचा अधम । दुःख थोर साधिलें ॥ १ ॥ विषयसुखाचा लंपट । दासीगमनीं अतिधीट । तया तेचि वाट । अधोगती जावया ॥ २ ॥ अणीक एक कोड । नरका जावयाची चाड । तरी संतनिंदा गोड । करीं कवतुकें सदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें । मना लावी राम पिसें । नाहीं तरी आलिया सायासें । फुकट जासी ठकोनी ॥ ४ ॥

३०८. अवघें ब्रह्मरूप रिता नाहीं ठाव । प्रतिमा तो देव कैसा नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं भाव तया सांगावें तें किती । आपुलाल्या मतीं पाषांडिया ॥ १ ॥ जया भावें संत बोलिले वचन । नाहीं अनुमोदन शाब्दिकांसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतीं भाव केला बळी । न कळतां खळीं दूषिला [पं. दूषिलें देवां.] देव ॥ ३ ॥

३०९. एक तटस्थ मानसीं । एक सहज चि आळसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोन्ही दिसती सारिखीं । वर्म जाणे तो पारखी ॥ १ ॥ एक ध्यानीं करिती जप । एक बैसुनि घेती झोप ॥ २ ॥ एकां सर्वस्वाचा त्याग । एकां पोटासाठीं जोग ॥ ३ ॥ एकां भक्ति पोटासाठीं । एकां देवासवें गांठी ॥ ४ ॥ वर्म पोटीं एका । फळें दोन ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

३१०. काय कळे बाळा । बाप सदैव दुबळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे नाहीं हें न कळे । हातीं काय कोण्या वेळे ॥ १ ॥ देखिलें तें दृष्टी । मागे घालूनियां मिठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । माझ्या मज समजावें ॥ ३ ॥

३११. भजन घाली भोगावरी । अकर्तव्य [पं. अतर्क्य तें.] मनीं धरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग त्याचें साधुपण ।
विटाळूनी वर्ते मन ॥ ५ ॥ नाही वैराग्याचा लेश । अर्थचाड जावें [पं. तं. जीवे आस.] आस ॥ २ ॥ हें ना तें सें जालें
। तुका ह्मणे वांयां गेलें ॥ ३ ॥

३१२. एकादशीस अन्न पान । जे नर करीती भोजन । श्वानविष्टे समान । अधम जन तो एक ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ ऐका व्रताचें महिमान । नेमें आचरती जन । गाती ऐकती हरिकीर्तन । ते समान विष्णूशीं ॥ ५ ॥ अशुद्ध
विटाळसीचें खळ । विडा [पं. भक्षितो.] भक्षितां तांबूल । सांपडे सबळ । काळाहातीं न सुटे ॥ २ ॥ सेज वाज
विलास भोग । करी कामिनीशीं संग । तया जोडे क्षयरोग । जन्मव्याधी बळिवंत ॥ ३ ॥ आपण न वजे
हरिकीर्तना । अणिकां वारी जातां कोणा । त्याच्या पापें जाणा । ठेंगणा महा मेरु ॥ ४ ॥ तया दंडी यमदूत ।
जाले तयाचे अंकित । तुका ह्मणे व्रत । एकादशी चुकलीया ॥ ५ ॥

३१३. करवितां व्रत अर्थे पुण्य लाभे । मोडवितां दोघे नरका जाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्धबुद्धि होय [पं.
दोघां होय.] दोघां एक मान । चोरासवें कोण जिवें राखे ॥ ५ ॥ आपुलें देऊनी आपुला चि घात । न करावा थीत
जाणोनियां ॥ २ ॥ देऊनियां वेच धाडी वाराणसी । नेदावें चोरासि चंद्रबळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तप तीर्थ व्रत याग
। भक्ति हे मारग मोडूं नये ॥ ४ ॥

३१४. इनामाची भरली पेट । वाहाती दाट मारग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघेचीं येती वाण । अवघे शकुन
लाभाचे ॥ ५ ॥ अडचणी त्या केल्या दुरी । देण्या उरी घेण्याच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडी जाली । ते आपुली
आपणा ॥ ३ ॥

३१५. वेदाचें गव्हर न कळे पाठकां । अधिकार लोकां नाही येरां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबाचें नाम सुलभ
सोपारें । तारी एक सरे भवसिंधु ॥ ५ ॥ जाणत्या असाध्य मंत्र तंत्र काळ । येर तो सकळ मूढ लोक ॥ २ ॥
तुका ह्मणे विधि निषेध लोपला । उच्छेद या जाला मारगाचा ॥ ३ ॥

३१६. विधीनें सेवन । विषयत्यागातें समान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्य धर्म देव चित्तीं । आदि अवसान अंतीं
॥ ५ ॥ बहु अतिशय खोटा । तर्कें होती बहु वाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । कृपा करीजेते देवें ॥ ३ ॥

३१७. येथीचिया अळंकारें । काय खरें पूजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैकुंठीच्या लावूं वाटा । सर्व साटा ते ठार्यीं
॥ ५ ॥ येथीचिया नाशवंतें । काय रितें चाळवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वैष्णव जन । माझे गण समुदाय ॥ ३ ॥

३१८. उजळावया आलों वाटा । खरा खोटा निवाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलविले बोल बोलें । धनीविठ्ठला
सन्निध ॥ ५ ॥ तरी मनीं नाही शंका । बलें एका स्वामीच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नये आह्मां । पुढें कामा गबाळ ॥ ३
॥

३१९. बोलावें तें धर्मा मिळे । बरे डोळे उघडूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशासाठीं खावें शेण । जेणें जन थुंकी
तें ॥ ५ ॥ दुजें ऐसें काय बली । जें या जाली अग्नीसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शर रणीं । गाढें मनीं बुरबुरी ॥ ३ ॥

३२०. बरा कुणबी केलों । नाही तरि दंभेंचि असतों मेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलें केलें देवराया । नाचे तुका लागे पायां ॥ ५१ ॥ विद्या असती कांहीं । तरी पडतों अपार्यीं ॥ २ ॥ सेवा चुकतों संताची । नागवण हे फुकाची ॥ ३ ॥ गर्व होता ताठा । जातों यमपंथें वाटा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे थोरपणें । नरक होती अभिमानें ॥ ५ ॥

३२१. दाता नारायण । स्वयें भोगिता आपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय उरलें वाचे । पुढें शब्द बोलायाचे ॥ ५२ ॥ देखती जे डोळे । रूप आपुलें तें खेळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाद । जाला अवघा गोविंद ॥ ३ ॥

३२२. कृपा करुनी देवा । मज साच तें दाखवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी दयावंत कैसे । कीर्ति जगामाजी [पं. असे.] वसे ॥ ५३ ॥ पाहोनियां डोळां । हातीं ओढवाल काळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझा करावा कुठावा [पं. कुडावा.] ॥ ३ ॥

३२३. ठार्यींची ओळखी । येइल टाकूं टाका सुखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचा जाईल ईमान । माझे कपाळीं पतन ॥ ५४ ॥ ठेविला तो ठेवा । अभिळाषें बुडवावा ॥ २ ॥ मनीं न विचारा । तुका ह्मणे हे दातारा ॥ ३ ॥

३२४. तुझें वर्म ठावें । माझ्या पाडियेलें भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप कासवाचे परी । धरुनि [पं. राहिलों.] राहेन अंतरीं ॥ ५५ ॥ नेदी होऊं तुटी । मेळवीन दृष्टादृष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । चिंतन ते तुझी सेवा ॥ ३ ॥

३२५. गहूं एकजाती । परी त्या पाधाणी नासिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म जाणावें तें सार । कोठें काय थोडें फार ॥ ५६ ॥ कमाईच्या सारें । जाति दाविती प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोल । गुणा मिथ्या फिके बोल ॥ ३ ॥

३२६. पुण्यवंत व्हावें । घेतां सज्जनांचीं नांवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघे [पं. माझी वाचा.] माझे वाचे तुटी । महा लाभ फुकासाठी ॥ ५७ ॥ विश्रांतीचा ठाव । पार्यीं संतांचिया भाव ॥ २ ॥ तुका [दे. त. तुका ह्मणे जपें संतांचिया पापें.] ह्मणे पापें । जाती संतांचिया जपे ॥ ३ ॥

३२७. देव होईजेत [पं. होईजेते.] देवाचे संगती । पतन पंगती जगाचिया [पं. देवाचिया.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीकडे दोन्ही वाहातील वाटा । करितील सांटा आपुलाला ॥ ५८ ॥ दाखविले परी नाही वर्जिजेतां । आला तो तो चित्ता भाग भरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं आवडीचें बळ । उपदेश मूळबीजमात्र ॥ ३ ॥

३२८. शोधिसील मूळें । त्याचें करीसी वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे संतांचे बोभाट । तुझे बहु जाले तट ॥ ५९ ॥ लौकिका बाहेरी । घाली रोंखीं जया [पं. घरी.] धरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण । तुझा लागलिया शून्य ॥ ३ ॥

३२९. वैद्य [दे. त. वैद.] वाचविती जीवा । तरी कोण ध्यातें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणों कैसी परी । प्रारब्ध तें ठेवी उरी [पं. “अंगीं दैवत संचरे । मग तेथें काय उरे” । हें कडवें जास्त आहे.] नवसें कन्यापुत्र हाती ॥ तरि कां करणें लागे पती ॥ २ ॥ जाणे हा विचार । स्वामी तुकयाचा दातार ॥ ३ ॥

३३०. मारगीं बहुत । या चि गेले साधुसंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ऐसी गर्जती पुराणें । नका जाऊं आड राणें.] नका जाऊं आडराणें । ऐसीं गर्जती पुराणें ॥ ६० ॥ चोखाळिल्या वाटा । न लगे पुसाव्या धोपटा ॥ २ ॥ झळकती पताका । गरुड टके ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

३३१. कार्तिकीचा सोहळा । चला जाऊं पाहूं डोळां । आलें वैकुंठ जवळां । [पं. पंढरीचे सन्निध.] सन्निध पंढरीये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पीक पिकलें घुमरी । प्रेम न समाये अंबरीं । अवघी मातली पंढरी । घरोघरीं सुकाळ ॥ ५ ॥ चालती स्थिर स्थिर । गरुड टकयांचे भार । गर्जती गंभीर । टाळ श्रुति मृदंग ॥ २ ॥ मिळालिया भद्रजाती । कैशा आनंदें [पं. डुल्लती.] डुलती । शूर उठावती । एका एक आगळे ॥ ३ ॥ नामामृत कल्लोळ । वृंदें कोंदलीं सकळ । आलें वैष्णवदळ । कळिकाळ कांपती ॥ ४ ॥ आस करिती ब्रह्मादिक । देखुनि वाळवंटीचें सुख । धन्य धन्य मृत्युलोक । ह्मणती [पं. भाग्याचा कैसा.] भाग्याचे कैसे ॥ ५ ॥ मरण मुक्ति वाराणसी । पितृऋण गया नासी । उधार नाहीं पंढरीसि । पायापार्शीं विठोबाच्या ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां । काय करणें आह्मां चिंता । सकळ सिद्धींचा दाता । तो सर्वथा नुपेक्षी ॥ ७ ॥

३३२. जया दोषां परीहार । नाहीं नाहीं धुंडितां शास्त्र । ते हरती अपार । पंढरपुर देखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य धन्य भीमातीर । चंद्रभागा सरोवर । पद्मातीर्थी [पं. पद्माळेसी.] विठ्ठल वीर । क्रीडास्थळ वेणुनादीं [पं. वेणुनाद.] ॥ ५ ॥ सकळतीर्थाचें माहेर । भूवैकुंठ निर्विकार । होतो नामाचा गजर । असुरकाळ कांपती ॥ २ ॥ नाहीं उपमा द्यावया । सम तुल्य आणिका ठाया । धन्य भाग्य जयां । जे पंढरपूर [पं. पंढरी.] देखती ॥ ३ ॥ उपजोनि संसारीं । एक वेळ [पं. पाहे पंढरी.] पाहें पा पंढरी । महा दोषां कैची उरी । देवभक्त देखिलिया ॥ ४ ॥ ऐसी विष्णूची नगरी । चतुर्भुज नर नारी । सुदर्शन घरटी करी । रीग न पुरे कळिकाळा ॥ ५ ॥ तें सुख वर्णावया गति । एवढी कैची मज मति । जे पंढरपुरा जाती । ते पावती वैकुंठ ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे या शब्दाचा । जया विश्वास नाहीं साचा । अधम जन्मांतरिचा । तया पंढरी नावडे ॥ ७ ॥

३३३. एक नेणतां नाडलीं । एकां जाणिवेची भुली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलों नेणें मुकें । वेडें वाचाळ काय निकें ॥ ५ ॥ दोहीं सवा नाड । विहीर एकीकडे आड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कर्म । तुझें कळों नेदी वर्म ॥ ३ ॥

३३४. ह्मणवितों दास । [पं. एवढी च मज आस.] मज एवढी च आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी तें अंगीं नाहीं वर्म । करीं आपुला तूं धर्म ॥ ५ ॥ बडबडितों तोंडें । रितें भावेंविण धेंडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरां । दावूं जाणतों पसारा ॥ ३ ॥

३३५. पूजा समाधानें [पं. समाधान.] । अतिशयें [पं. वाटे.] वाढे सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों जाणां तुझी संत । आहे बोलिली ते नीत ॥ ५ ॥ पाहिजे तें केलें । सहज प्रसंगीं घडलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथा । पार्थीं ठेवीं तुझां संतां ॥ ३ ॥

३३६. स्वर्णीचिया गोष्टी । मज धरिलें होतें वेठी । जालिया सेवटीं [पं. सेवटी.] । जालें लटिकें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वायां भाकिली करुणा । मूळ पावावया सिणा । राव रंक राणा । कैचे स्थानावरि आहे ॥ ५ ॥ सोसिलें तें अंगें । खरें होतें नव्हतां जागें । अनुभव ही सांगे । दुःखें डोळे उघडीले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतीं । सावचित केलें अंतीं । नाहीं तरि होती । टाळी बैसोनि राहिली ॥ ३ ॥

३३७. आसुरी स्वभाव निर्दय अंतर । मानसीं निष्ठुर अतिवादी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याति कुळ येथें असे अप्रमाण । गुणाचें कारण असे अंगीं ॥ ५ ॥ काळकुट पितळ सोनें शुद्ध रंग । अंगाचेंच अंग साक्षी देतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरी जातीसर्वे भेटी । नवनीत पोटीं सांटविलें ॥ ३ ॥

३३८. बाळपणीं हरि । खेळे मथुरेमाझारी । पार्यीं घागरिया सरी । कडदोरा वांकी । मुख पाहे माता । सुख न माये चित्ता । धन्य मानव संचिता । वोडवलें आजि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळ चांगलें वो । बाळ चांगलें वो । ह्मणतां चांगलें । वेळ लागे तया बोलें । जीवापरीस तें वाल्हें । मज आवडतें ॥ ५ ॥ मिळोनियां याती । येती नारी कुमारी बहुती । नाहीं आठव त्या चित्तीं । देहभाव कांहीं । विसरल्या घरें । तान्हीं पारठीं लेकुरें । धाक सांडोनियां येरें । तान भूक नाहीं ॥ २ ॥ एकी असतील घरीं । चित्त तयापासीं परी । वेगीं करोनि वोसरी । तेथें जाऊं पाहे । लाज सांडियेली वोज । नाहीं फजितीचें काज । सुख सांडोनियां सेज । तेथें धाव घाली ॥ ३ ॥ वेधियेल्या बाळा । नर नारी या सकळा । बाळा खेळवी अबला । त्याही विसरल्या । कुमर कुमारी । नाभाव हा शरीरीं । दृष्टी न फिरे माघारी । तया देखतां हे ॥ ४ ॥ वैरभाव नाहीं । आप पर कोणीं कांहीं । शोक मोह दुःख ठायीं । तया निरसलीं । तुका ह्मणे सुखी । केलीं आपणासारिखीं । स्वामी माझा कवतुकें । बाळवेपें खेळे ॥ ५ ॥

३३९. अशोकाच्या [पं. त. वासुगीच्या.] बनीं सीता शोक करी । कांहो अंतरले रघुनाथ दुरी । येउनि गुंफेमाजी दुष्टें केली चोरी । कांहो मज आणिलें अवघड लंकापुरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगा वो त्रीजटे सखिये ऐसी मात । देईल कां नेदी भेटी रघुनाथ । मन उताविळ जाला दुरी पंथ । राहों न सके प्राण माझा कुडी आंत ॥ ५ ॥ काय दुष्ट आचरण होतें म्यां केलें । तीर्थ व्रत होतें कवणाचें भंगीलें । गाईवत्सा पत्नीपुरुषा बिघडिलें । न कळे वो संचित चरण अंतरले ॥ २ ॥ नाडियेलें आशा मृगकांतिसोनें । धाडिलें रघुनाथा पाठिलागे तेणें । उलंघिली आज्ञा माव काय मी जाणें । देखुनी सूनाट घेउनि आलें सुनें ॥ ३ ॥ नाहीं मूळ मारग लाग अणीक सोये । एकाविण नामें रघुनाथाच्या माये । उपटी पक्षिया एक देउनि पाये । उदकवेढ्यामध्ये तेथें चाले काये ॥ ४ ॥ जनकाची नंदिनी दुःखें ग्लानी थोरी । चुकली कुरंगिणी मेळा तैशा परी ॥ संमोखी त्रीजटा स्थिर स्थिर वो करी । घेइल तुकयास्वामी राम लंकापुरी ॥ ५ ॥

३४०. वीट नेघे ऐसें रांधा । जेणें बाधा उपजे ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च तें गोड राहे । निरें पाहे स्वयंभ ॥ ५ ॥ आणिकां गुणां पोटीं बाब । दावी भाव आपुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध जाती । ते मागुती परतेना ॥ ३ ॥

३४१. नव्हतो सावचित । तेणें अंतरलें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला नामाचा विसर । वाढविला संवसार ॥ ५ ॥ लटिक्याचें पुरीं । वाहोनियां गेलों दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाव । आह्मां सांपडला भाव ॥ ३ ॥

३४२. अन्नाच्या परिमळें जरि जाय भूक । तरि कां हे पाक घरोघरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलालें तुझी करा रे स्वहित । वाचे स्मरा नित्य राम राम ॥ ५ ॥ देखोनि जीवन जरि जाय तान । तरि कां सांटवण घरोघरीं ॥ २ ॥ देखोनियां छाया सुख न पवीजे । जंव न बैसीजे तया तळीं ॥ ३ ॥ हित [पं. सुख.] तरी होय गातां अईकतां । जरि राहे चित्ता दृढ भाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे होसी भावें चि तूं मुक्त । काय करिसी युक्त जाणिवेची ॥ ५ ॥

३४३. काय उणें आह्मां विठोबाचे पाई । नाहीं ऐसें [पं. कांहीं.] काई येथें एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें [पं. तों.] हें भोंवतालें ठायीं वांटूं मन । बराडी करून दारोदारीं ॥ ५ ॥ कोण बळी माझ्या विठोबा वेगळा । आणीक आगळा दुजा सांगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष विठोबाचे गांवीं । फुकाचीं लुटावीं भांडारें तीं ॥ ३ ॥

३४४. सेवितों [पं. सेवितों हा रस.] रस तो वांटितों आणिकां । घ्या रे होऊं नका राणभरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटेवरी ज्याचीं पाउलें समान । तो चि एक दानशूर दाता ॥ ५ ॥ मनाचे संकल्प पाववील सिद्धी । जरी राहे बुद्धी याचे पार्यीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज धाडिलें निरोपा । मारग हा सोपा सुखरूप ॥ ३ ॥

३४५. ऐसे ऐसियानें भेटती ते साधु । ज्याच्या दरशनें तुटे भवबंदु [पं. बंधु.] । जे कां सच्चिदानंदीं नित्यानंदु । जे कां मोक्षसिद्धी तीर्थ वंदूं रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव सर्वकारण मूळ वंदु । सदा समबुद्धि नास्तिक्यभेदु [दे. नास्ति भेदु.] । भूतकृपा मोडीं द्वेषकंदु । शत्रु मित्र पुत्र सम करीं बंधु रे ॥ ५ ॥ मन बुद्धि काया वाचा शुद्ध करीं । रूप सर्वत्र देखोनि नमस्कारीं । लघुत्व सर्वभावे अंगीकारीं । सांडीमांडी मीतूपण ऐसी थोरी रे ॥ २ ॥ अर्थकामचाड नाही चित्ता [दे. चित्ता.] । मानामान मोह माया मिथ्या । वर्ते समाधानीं जाणोनि नेणता । साधु मेट देती तया अवचिता रे ॥ ३ ॥ मनीं दृढ धरीं विश्वास । नाही सांडीमांडीचा सायास । साधुदर्शन नित्यकाळ त्यास । तुका ह्मणे जो विटला जाणीवेस रे ॥ ४ ॥

३४६. भवसागर तरतां । कां रे करीतसां चिंता । पैल उभा दाता । कटीं कर ठेवुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे पार्यीं घाला मिठी । मोल नेघे जगजेठी । भावा एका साठीं । खांदां वाहे आपुल्या ॥ ५ ॥ सुखें करावा संसार । परि न संडावे दोन्ही वार । दया क्षमा घर । चोजवीत येतील ॥ २ ॥ भुक्तिमुक्तीची चिंता । नाही दैन्य दरिद्रता । तुका ह्मणे दाता । पांडुरंग वोळगिल्या ॥ ३ ॥

३४७. जें [पं. जे का रंजले गांजले । त्यांसि ह्मणे जो आपुले ॥] कां रंजलें गांजलें । त्यासि ह्मणे जो आपुलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो चि साधु ओळखावा । देव तेथें चि जाणावा ॥ ५ ॥ मृदु सबाह्य नवनीत । तैसें सज्जनाचें चित्त ॥ २ ॥ ज्यासि आपंगिता नाही । त्यासि धरी जो तद्दयीं ॥ ३ ॥ दया करणें जें पुत्रासी । ते चि दासा आणि दासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सांगूं किती । तो चि भगवंताची मूर्ती ॥ ५ ॥

३४८. याजसाठीं भक्ति । जगीं [पं. वाढवाया.] रूढवावया ख्याति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही तरी कोठें दुजें । आहे बोलाया सहजें ॥ ५ ॥ गौरव [पं. गौरवावया.] यासाठीं । स्वामिसेवेची कसोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अळंकारा । देवभक्त लोकीं खरा ॥ ३ ॥

३४९. अमंगळ वाणी । नये ऐकों ते कार्नी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो हे दूषी हरिची कथा । त्यासि क्षयरोगव्यथा ॥ ५ ॥ याति वर्ण श्रेष्ठ । परि तो चांडाळ पापिष्ठ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाप । माय नावडे ज्या बाप ॥ ३ ॥

३५०. कैसा सिंदळीचा । नव्हे ऐसी ज्याची वाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाचे नुच्चारी गोविंदा । सदा करी परनिंदा ॥ ५ ॥ कैसा निरयगांवा । जाऊं न पवे विसावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दंड । कैसा न पवे तो लंड ॥ ३ ॥

३५१. आचरणा ठाव । नाही अंगीं स्वता भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करवी आणिकांचे घात । खोडी काढूनि पंडित ॥ ५ ॥ श्वानाचियापरी । मिष्टान्नासि विटाळ करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । सटवे चि ना पांचा दिसां ॥ ३ ॥

३५२. गर्भाचें धारण । तिनें वागविला सिण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्याली कुन्हाडीचा दांडा । वर न घली च तोंडा ॥ ५ ॥ उपजला काळ । कुळा लाविला विटाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाय । नरका अभक्ताची माय ॥ ३ ॥

३५३. पतनासि जे नेती । तिचा खोटा स्नेह प्रीतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विधीपुरतें कारण । बहु वारावें वचन ॥ ५ ॥ सर्वस्वासि नाडी । ऐसी लाघवाची बेडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुरी । राखतां हे तों ची बरी ॥ ३ ॥

३५४. देव आड जाला । तो भोगिता मी उगला । अवघा निवारला । शीण शुभाशुभाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
जीवशिवाचें भातुकें । केलें क्रीडाया [पं. होतें कवतुकें.] कौतुकें । कैचीं येथें लोके । हा आभास अनित्य ॥ २ ॥
विष्णुमय खरें जग । येथें लागतसे लाग । वांटिले विभाग । वर्णधर्म हा खेळ तयाचा [पं. हा शब्द नाही.] ॥ ३ ॥
अवघी एकाची च वीण [पं. विईण.] । तेथें कैचें भिन्नाभिन्न । वेदपुरुष नारायण । तेणें केला निवाडा ॥ ४ ॥
प्रसादाचा रस । तुका लाधला सौरस । पायापाशीं वास । निकट नव्हे निराळा [पं. निरोपी.] ॥ ५ ॥

मंबाजी गोसावी यांनीं स्वामीस पीडा केली—अभंग.

३५५. न [पं. नसोडी न सोडी.] सोडीं न सोडीं न सोडीं । विठोबा चरण न सोडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलतें जड
पडो भारी । जीवावरी आगोज ॥ २ ॥ शतखंड देह शस्त्रधारी । करितां परी न भीयें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केली
आधीं । दृढ बुद्धी सावध ॥ ४ ॥

३५६. बरवें बरवें केलें विठोबा बरवें । [पं. पाहोनियां.] पाहोनि आंत क्षमा अंगी कांटीवरी मारविलें ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ शिव्या गाळी नीत नाही । बहु फार विटंबिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्रोधा हातीं । सोडवूनि घेतलें रे ॥ ३ ॥

३५७. पावलों [त. पावलें पावलें पावलें.] पावलों । देवा पावलों रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें संचित होतें तैसें
जालें रे । आतां काय बोलों रे ॥ २ ॥ सोज्ज्वळ कंटकवाटा भावें करूं गेलों रे । तुका ह्मणे करुनि वेगळा केलों
रे ॥ ३ ॥

३५८. कां होती कां होती । देवा एवढी फजीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुळीं वर्म नसतों [पं. नसतें.] चुकलों । तो
मी ऐसें चित्तीं ॥ २ ॥ होणार होऊनि गेलें । मिथ्या आतां [पं. खंती.] खंती रे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुरे आतां ।
दुर्जनाची संगती रे [पं. हा शब्द नाही.] ॥ ४ ॥

३५९. सोडवा [पं. सोडवा सोडवा हो अनंता. । त. सोडवा सोडवा सोडवा । सोडवा हो अनंता.] सोडवा । सोडवा हो
अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण ऐसा । कोण दुजा प्राणदाता ॥ २ ॥ कोणा लाज नेणां ऐसें [पं. ऐसी.] । आणिकां
शरण [पं. तुझी.] आह्मी जातां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सखया । माझ्या रखुमाईच्या कांता ॥ ४ ॥

३६०. पुत्राची वारता [दे. त. वार्ता.] । शुभ ऐके जेवीं माता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें राहो माझें मन । गातां
ऐकतां हरिगुण ॥ २ ॥ नादें लुब्ध जाला मृग । देह विसरला अंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाहे । कासवीचें पिलें माये
॥ ४ ॥

३६१. ध्यानी योगीराज बैसले कपाटीं । लागे पाठोवांटीं [पं. पाठोवाटी.] तयांचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तान
भुक त्यांचें राखे शीत उष्ण । जाले उदासीन देहभाव ॥ २ ॥ कोण सखें तयां आणीक [पं. सोडरें.] सोयरें । असे
त्यां दुसरें हरीविण ॥ ३ ॥ कोण सुख त्यांच्या जीवासि आनंद । नाहीं राज्यमद घडी तयां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे
विष अमृता समान । कृपा नारायण करितां होय ॥ ५ ॥

३६२. न व्हावें तें जालें [पं. देखिले हे.] देखिले पाय । आतां फिरूं काय मार्गे देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु
दिस होतो करीत हे आस । तें आलें सायासें फळ आजि ॥ २ ॥ कोठवरि जिणें संसाराच्या [पं. संसाराची.] आशा
। उगवो हा फांसा येथूनियां ॥ ३ ॥ बुडालीं तयांचा मूळ ना मारग । [पं. लागला तो लाग सोडूनियां.] लागे तो लाग

सांडूनियां ॥ ३ ॥ पुढें उलंघितां दुःखाचे डोंगर । नाहीं अंतपार गर्भवासा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कास धरीन पीतांबरीं । तूं भवसागरीं तारूं देवा ॥ ५ ॥

३६३. वैकुंठा जावया तपाचे सायास । करणें जीवा नास न लगे कांहीं ॥ १ ॥ तथा पुंडलिकें केला उपकार । फेडावया [पं. हरावया.] भार पृथीवीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोपी केली पायवाट । पंढरी वैकुंठ भूमीवरी ॥ ३ ॥

३६४. शोकें शोक वाढे । हिमतीचे धीर गाढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें केले नव्हे काई । लंडीपण खोटें भाई ॥ २ ॥ करिती होया होय । परी नव्हे कोणी साह्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडी । साधिलिया एक थोडी ॥ ३ ॥

३६५. ह्मणउनी खेळ मांडियेला ऐसा । नाहीं कोणी दिशा वर्जियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. माझिया गोतें बसलें सकळ.] माझिया गोतें हें वसलें सकळ । न देखिजे मूळ विटाळाचें ॥ २ ॥ करुनि ओळखी दिली एकसरें । न देखों दुसरें विषमासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं काळापाशीं गोवा । स्थिति मति देवा वांचूनियां ॥ ३ ॥

३६६. वैष्णव तो जया । अवघी देवावरी माया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणीक प्रमाण । तन धन तृण जन ॥ २ ॥ पडतां जड भारी । नेमा न टळे निर्धारिं [पं. निर्धारी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याती । हो का तयाची भलती ॥ ३ ॥

३६७. करोत तपादि साधनें । कोणी [पं. साधोत.] साधो गोरंजनं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी न वजों तया वाटा । नाचूं पंढरीचोहटां ॥ २ ॥ पावोत आत्मस्थिति । कोणी [पं. कोणी उत्तम ह्मणोत मुक्ति.] ह्मणोत उत्तम मुक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे छंद । आह्मां हरिच्या दासां निंद्य ॥ ३ ॥

॥ स्वामीस सद्गुरूची कृपा जाली—अभंग ४.

३६८. सद्गुरुरायें कृपा मज केली । परी नाहीं घडली सेवा कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांपडविलें वाटे जातां गंगास्नाना । मस्तकीं तो जाणा ठेविला कर ॥ २ ॥ भोजना मागती तूप पावशेर । पडिला विसर स्वप्नामाजी ॥ २ ॥ कांहीं कळे उपजला अंतराय । ह्मणोनियां काय त्वरा जाली ॥ ३ ॥ राघवचैतन्य केशवचैतन्य । सांगितली खुण माळिकेची ॥ ४ ॥ बाबाजी [पं. आपण.] आपलें सांगितलें नाम । मंत्र दिला राम कृष्ण हरि ॥ ५ ॥ माघाशुद्ध दशमी पाहुनि गुरुवार । केला अंगीकार तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

३६९. माझिये मनींचा जाणोनियां भाव । तो करी उपाव गुरुराजा [पं. गुरुरावो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचा मंत्र सांगितला सोपा । जेणें नव्हे गुंफा [पं. गुंफा.] कांहीं कोठें ॥ २ ॥ जाती पुढें एक उतरले पार । हा भवसागर साधुसंत ॥ २ ॥ जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सांगडी नापे पेटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज दावियेला तारु । कृपेचा सागरु पांडुरंग ॥ ४ ॥

३७०. घालूनियां भार राहिलों निश्चितीं । निरविलें संतीं विठोबासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लावूनियां हातें कुरवाळिला माथा । सांगितलें चिंता न करावी ॥ २ ॥ कटीं कर सम चरण साजिरे । राहिला भीवरे तीरीं उभा ॥ २ ॥ खुंटले सायास [पं. आणीक.] अणिकि या जीवा । धरिले केशवा पाय तुझे ॥ ३ ॥ तुज वाटे आतां तें करीं अनंता । तुका ह्मणे संता लाज माझी ॥ ४ ॥

३७१. माझिये मनीचा जाणा हा निर्धार । जिवासि उदार जालों आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण दुजें न धरीं आणिका । भय लज्जा शंका टाकियेली ॥ ५ ॥ ठायींचा संबंध तुज मज होता । विशेष अनंता केला संतीं ॥ २ ॥ जीवभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । हें [पं. त. हे.] चि आतां नाहीं लाज तुम्हां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतीं घातला हावाला । न सोडीं विठ्ठल पाय [पं. तुझे.] आतां ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥

३७२. देव सखा जरी । जग अवघें कृपा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा असोनि अनुभव । कासाविस होती जीव ॥ ५ ॥ देवाची जतन । तया बाधूं न शके अग्र ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । प्रन्हादासि यत्न करी ॥ ३ ॥

३७३. भले ह्मणवितां [दे. क. भणवितां.] संतांचे सेवक । आइत्याची भीक सुखरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठसावितां बहु लागती सायास । चुकल्या घडे नास अल्प वर्म ॥ ५ ॥ पाकसिद्धी लागे संचित आइतें । घडतां सोई तें तेव्हां गोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरे सांगतां चि गोष्टी । रणभूमि दृष्टी न पडे तो ॥ ३ ॥

३७४. संतसमागम एखादिया परी । राहावें त्याचे [पं. घरीं.] द्वारीं श्वानयाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें रामनाम होईल श्रवण । घडेल भोजन उच्छिष्टाचें ॥ ५ ॥ कामारी बटीक सेवेचे सेवक । दीनपण [पं. दीन तेथें रंकपण भलें.] रंक तेथें भलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व सुख त्या संगती । घडेल पंगती संतांचिया ॥ ३ ॥

३७५. एकली राणागोविंदा सवें । गेलें ठावें तें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न ह्मणा न ह्मणा शिंदळी । नाहीं विषम जवळीं आतळलें ॥ ५ ॥ नव्हती देखिली म्यां वाट । ह्मणोनि हा धीट संग केला ॥ २ ॥ भेणें मिठी दिधली गळां । सेजे जवळ दडालें ॥ ३ ॥ सलगी धरी पयोधर । साहाती करमुर सवें ॥ ४ ॥ आहेब मी गर्भीणपणें । हें सांगणें कां लागे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे सेवटा नेलें । संपादिलें उभयतां ॥ ६ ॥

३७६. होतें बहुत हें दिवस मानसीं । आजि नवस हे फळले नवसीं । व्हावी भेटी ते जाली गोविंदासीं । आतां सेवा करीन निश्चयेसीं वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्थिर स्थिर [पं. मजसीं.] मज चि साहे करा । बहु कष्ट सोसिल्या येरझारा । येथें आड मज न साहावे वारा । देऊनि कपाट आलें तें दुसरें वारा वो ॥ ५ ॥ मूळ सत्ता हे सायासाची जोडी । नेदी वेगळें होऊं एकी घडी । नाहीं लौकिक स्मरला आवडी । आतां येणें काळें या वो लोभें वेडी वो ॥ २ ॥ उदयीं उदय साधिला अवकाश । निश्चितीनें निश्चिती सावकाश । धरिये गोडी बहुत आला रस । तुका ह्मणे हा मागुता न ये दिवस वो ॥ ३ ॥

३७७. स्वयें सुखाचे जाले अनुभव । एक एकीपाशीं सांगतील भाव । अवघ्यां अवघा हा कैसा नवलाव । सर्वसाक्ष तेथें चि त्याचा जीव वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपआपणाशीं करिती नवल । परि वादावाद न संडिती बोल । एक मेघःशामें जलधर बोल । रसीं उताविळ हृदय सखोल वो ॥ ५ ॥ एक विषय तो सकळांचा हरि । त्याच्या आवडीनें आवडी इतरीं [पं. इतरी.] । अंध बहिर हे प्रेतलोकाचारी [दे. प्रेत लोकां चारी.] । त्यांची कीर्ति गाइली पुराणांतरीं वो ॥ २ ॥ स्तुति पराविया मुखें रुचिकर । प्रीतिपात्राच्या गौरवीं आदर । परस्परें हें सादरा सादर । योग सज्जनाच्या सुखा नाहीं पार वो ॥ ३ ॥ भक्तिवल्लभ न तुटे चराचरीं । आप्त अनाप्त हे ऐशी ठेवी उरी । दुरी जवळी संचिता ऐसें धरी । रंगा रंगा ऐसें होणें लागे हरि वो ॥ ४ ॥ तुका लाधला हें उच्छिष्ट भोजन । आला बाहेरी प्रेमें वोसडून । पडिलें कानीं त्या जीवाचें जतन । धरियेले एकाभावे हृदयीं चरण वो ॥ ५ ॥

३७८. आजि का वो तूं दिससी दुश्चिती । ह्मणी [पं. ह्मणे.] एका मन लगे तुझ्या चितीं । दिलें ठेवूं तें विसरसी हातीं । नेणों काय बैसला हरि चितीं वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर सर परती जालीस आतां भांड । कैसें दाखविसी जगासी या तोंड । व्याली माग्र ते लाजविली रांड । नाहीं थार दो ठायीं जाला खंड वो ॥ ५ ॥ होतें तैसें [पं. होते तैसे उमटले वरी.] तें उमटलें वरी । बाह्य संपादणी अंतरीची चोरी । नाहीं मर्यादा निःसंग [त. निःशंक.] बावरी । [पं. मन हें गोविंदी काम करी वो.] मन हें गोविंदीं देह काम करी वो ॥ २ ॥ नाहीं करीत उत्तर कोणासवें । पराधीन भोजन दिलें खावें । नाहीं अचळ सावरावा [दे. त. ठाव.] ठावे । देखों [पं. देखोंनुदासीन.] उदासीन तुज गे देहभावें [दे. देहभावें.] वो ॥ ३ ॥ कोठें नेणों हा फावला एकांत । सदा किलकिल भोंवतीं बहुत । दोघे एकवाटा बोलावया मात । नाहीं लाज धरिली दिला हात वो ॥ ४ ॥ करी कवतुक खेळ खेळे कान्हा । दावी लाघव भांडवी सासुसुना [दे. सासा.] । परां भक्ति हे शुद्ध तुह्मी जाणा । तुका ह्मणे ऐसें कळों यावें जना [पं. हे.] वो ॥ ५ ॥

३७९. भरिला उलंझुनि रिता करी घट । मीस पाणियाचें गोविंदाची चट । चाले झडझडां उसंतूनि वाट । पाहे पाळतूनि उभा तो चि नीट वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाळा लावियेले [पं. लावियेले.] गोप गोपीनाथें । जाणे आवडीचें रूप जेथें तेथें । दावी बहुतांच्या बहुवेषपंथें । गुणातीतें खेळ मांडियेला येथें वो ॥ ५ ॥ मनीं आवडे तें करावें उत्तर । कांहीं निमित्ताचा पाहोनि आधार । उगा राहे कां मारिसी कंकर । मात वाढविसी उत्तरा उत्तर वो ॥ २ ॥ धरिली खोडी दे टाकोनियां मार्गें । न ये विनोद हा कामा मशीं संगें । मिठी घालीन या जीवाच्या त्यागें । नाहीं ठाउकीं पडिलीं तुझीं सोंगें रे [पं. वो.] ॥ ३ ॥ सुख अंतरीचें बाह्य ठसठसी । ह्मणे विनोद हा काय सोंग यासी । तुज मज काय सोयरीक ऐसी । नंदानंदन या थोरपणें जासी रे ॥ ४ ॥ करी कारण तें कळों नेदी कोणा । सुख अंतरीचें बाह्य रंग [पं. जाणा.] जाना । मन मिनलें रे तुका ह्मणे मना । भोग अंतरीचा पावे नारायणा वो ॥ ५ ॥

३८०. आजि नवल मी आलें येणें राणें । भेटी अवचिती नंदाच्या कान्हे । गोवी सांगती वो सकळ ही जन । होतें संचित आणियेलें तेणें वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेलें होउनि न चले आतां कांहीं । साद घालितां जवळी दुजें नाहीं । अंगीं जडला [पं. मेग.] मग उरलें तें [पं. कांहीं.] काई । आतां राखतां गुमान भलें बाई वो ॥ ५ ॥ बहुत कामें मज नाहीं आराणूक । एक सारितो तों पुढें उभें एक । आजि मी टाकोनि आलें सकळिक । तंव रचिलें आणिक [पं. कवतुक.] कवतुक वो ॥ २ ॥ चिंता करितां हरिली नारायणें । अंगसंगें मिनतां [पं. आतां.] दोघेजणें । सुखें निर्भर जालियें त्याच्या गुणें । तुका ह्मणे खुंटलें येणें जाणें वो ॥ ३ ॥

३८१. मै भुली घरजानी बाट । गोरस वेचन आयें हाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्हा रे मनमोहन [पं. मोहन.] लाल । सब ही बिसरूं देखें गोपाल ॥ ५ ॥ काहां पग डारूं देख आनेरा । देखें तों सब वोहिन घेरा ॥ २ ॥ हुं तों थकित भैर तुका । भागा रे सब मनका धोका ॥ ३ ॥

३८२. हरिबिन रहियां न जाये जिहिरा । कबकी थाडी देखें राहा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्या मेरे लाल [पं. जाल.] कवन चुकी भई । क्या मोहिपासिती बेर लगाई ॥ ५ ॥ कोई सखी हरी जावे बुलावन । बार हि डारूं उसपर तन ॥ २ ॥ तुका प्रभु कब देखें पाऊं । पासीं आऊं फेर न जाऊं ॥ ३ ॥

३८३. भलो नंदाजीको डिकरो । लाज [पं. राखलीन] राखिलीन हमारो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगळ [पं. आवे. दे. आवि.] आवो देवजी कान्हा । मै [पं. मे घर छाडी आहे ह्मणा.] घरछोडी आहे ह्याना ॥ ५ ॥ उनसुं कळना [त. दे. उन्हसुं कळना वेतो भला.] नव्हे तो भला । खसम अहंकार दादुला ॥ २ ॥ तुकाप्रभु परबल [दे. पं. परवली.] हरी । छपी आहे हुं जगाथी न्यारी ॥ ३ ॥

३८४. नका कांहीं उपचार माझ्या शरीरा । [पं. न साहावे मज बहु होतो उबारा.] करूं न साहती बहु होतो उबारा । मनोजन्य व्यथा वेध जाला अंतरा । लवकरी आणा नंदाचिया कुमरा [पं. कुमारा वो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सखिया वेशिया तुझी प्राणवल्लभा । निवेदिला भाव आर्तभूत या लोभा । उमटली अंगी वो सांवळी प्रभा । साच हे अवस्था कळे मज माझ्या क्षोभा ॥ ५१ ॥ [पं. कळों नेदावी.] नये कळों नेदावी हे दुजियासि मात । घडावा तयासी उत्कंठा एकांत । एकाएकीं साक्षी येथें आपुलें चित्त । कोण्या काळें होइल [पं. हे शब्द नाहीत.] नेणों भाग्य उदित [त. उदीत.] वो [पं. हे शब्द नाहीत.] ॥ २ ॥ स्वाद सीण देहभान निद्रा खंडन । पाहिले तटस्थ उन्मळित लोचन । अवघें वोसाऊन उरले ते चरण । तुका ह्मणे दर्शनापें आलें जीवन [पं. भावन वो.] ॥ ३ ॥

३८५. पडिली भुली धांवतें सैराट । छंद गोविंदाचा चोजवितें वाट । मार्गे सांडोनि सकळ बोभाट । वंदीं पदांबुजें ठेवुनि ललाट वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी सांगा या गोविंदाची शुद्धी । होतें [पं. होते बाईले लपाले.] वहिलें लपाला आतां खांदीं । कोठें आड आली हे देहबुद्धी । धांवा आळवीं करुणा कृपानिधी वो ॥ ५२ ॥ मार्गे बहुतांचा अंतरला संग । मुळें जयाचिया तेणें केला त्याग । [पं. पैल.] पहिलें पाहातां तें हरपलें अंग । खुंटली वाट नाहीसैं जालें जग वो ॥ २ ॥ शोकें वियोग घडला सकळांचा । गेल्या शरण हा अन्याय आमुचा । केला उच्चार [पं. उच्चार.] रे घडल्या दोषांचा । जाला प्रगट स्वामी तुकयाचा वो ॥ ३ ॥

३८६. काय उणें कां करितोसि [त. दे. करिशील.] चोरी । किती सांगों तुज नाइकसी हरी । परपरता [पं. परे परता.] तूं पळोनि जासी दुरी । अनावर या लौकिका बाहेरी वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माया करुणा हे [पं. करिती.] करिते बहुत । किती सोसूं या जनांचे [पं. जगाचे.] आघात । न पुरे अवसरु हें चि नित्यानित्य । तूं चि सोडवीं करुनि स्थिर चित्त वो ॥ ५३ ॥ बहुत कामें मी गुंतलियें घरीं । जासी डोळा [पं. हे शब्द नाहीत.] तूं चुकावूनि हरी । करितां लाग न येसी च पळभरी । नाहीं सायासाची उरों दिली उरी वो ॥ २ ॥ तुज ह्मणीयें मी न संगें अनंता । नको जाऊं या डोळियां परता । न लगे जोडी हे तुजविण आतां । तुकयास्वामी कान्होबा गुणभरिता वो [पं. हे शब्द नाहीत.] ॥ ३ ॥

३८७. घाली कवाड टळली वाड राती । कामें व्यापिली कां पडिली दुश्चिती । कोणे लागला गे सदैवेचे हातीं । आजि शून्य [पं. सेजेसी नाही.] शेजे नाहीं दिसे पती वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोले दूतिकेशीं राधा हें वचन । मशीं लाघव दाखवी नारायण । ह्मणे कोमळ परी बहु गे निर्गुण । याशीं न बोलें कळला मज पूर्ण वो ॥ ५४ ॥ धाडिलें गरुडा आणिलें हनुमंता । तें पाचारिलें होउनि ये [पं. येई.] वो सीता । लाजिनली [पं. त. लाजीनली.] रूप न ये पालटितां । जाला भीमकी आपण राम सीता वो ॥ २ ॥ सत्यभामा दाव करी नारदासी । तें कळला वो मज तद्दृष्टीकेशी । तुळे घालितां न ये कनक वो [पं. हे शब्द नाहीत.] रासी । सम तुके एक पान तुळसी वो ॥ ३ ॥ मज भुली पडली कैशापरी । आह्मां भोगूनि [पं. ह्मणवी.] ह्मणे मी [पं. हे शब्द नाहीत.] ब्रह्मचारी । दिली वाट यमुने माये खरी । तुह्मां आह्मां न कळे अद्यापवरी वो ॥ ४ ॥ जाणे जीवींचें सकळ नारायण । असे व्यापूनि तो न दिसे लपून । राधा संबोखिली प्रीती आलिंगून । तुका ह्मणे येथें भाव चि कारण वो ॥ ५ ॥

३८८. मिळोनि गौळणी देती यशोदे गाऱ्हाणीं । दहिं दुध तुप लोणीं शिंकां नुरे कांहीं । मेळवुनी पोरें तेथें रिघे एकसरें । वेगीं आणोनी सामोरें तेथें लोणी खाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि सोंकला वो हरि सोंकला वो । सोंकला तो [पं. बरी.] वारीं तुज लाज नाही तरी । आम्हां सांपडतां उरी तुज मज नाही ॥ ५५ ॥ तुज वाटतसे कोड [पं. कोडे.] यासि लागतसे गोड । काय हासतेसी वेड तुज लागलें वो । आह्मी जाऊं तुजवरी पोरें चाळविल्या पोरी । काय सांगों भांडखोरी लाज वाटे आह्मां ॥ २ ॥ मुख मळिण वदन उभा हाडतिये घोणे । तंव दसवंती ह्मणे आणा शीक लावूं । थोर आणिला कांटाळा घरीं दारीं लोकपाळां । डेरा रिघोनि गुसळा तेथें

लोणी खाय ॥ ३ ॥ मिळोनि सकळा दावें लावूनियां गळां । कैशा बांधिती उखळा येथें राहे उगा । बरा सांपडलासी हरी आजिच्यानें करिसिल चोरी । डोळे घालुनियां येरी येरीकडे हांसे ॥ ४ ॥ फांकल्या सकळा उपडूनियां उखळा । मोडी वृक्ष विमळार्जुन दोन्ही । उठिला गजर दसवंती नव्हे धीर । धांवे तुकयाचा दातार आळंगिला वेगीं ॥ ५ ॥

३८९. गोरस घेउनी सातें निघाल्या गौळणी । तंव ती कृष्णाची करणी काय करी तेथें । जाला पानसरा मिठी घातली पदरा । आधीं दान माझें सारा मग चाला पंथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर [पं. सर जाऊं दे रे सर जाऊं दे परता.] जाऊं दे परता । मुळीं भेटलासी आतां । नाट लागलें संचिता । खेपा खुंटलिया ॥ ५ ॥ आसुडी पदरा धरी आणीक [पं. आणी.] दुसरा । येरी झोंबतील करा काय वेडा होसी । आलों गेलों बहु वेळां नेणों गोरा कीं सांवळा । सर परता गोवळा काय बोलतोसी [पं. वेडा होसी.] ॥ २ ॥ आह्मी येथें अधिकारी मार्गे केली तुह्मी चोरी । आतां कळलियावरी मार्गे केलें [पं. त्याचे.] त्याचें । बोलिल्या हांसुनी आह्मी सासुरवासिनी । कां रें झोंबसी दुरूनी करी मात कांहीं ॥ ३ ॥ बायां परनारी कैशा धरिसी पदरीं । तयां कळलिया उरी तुज मज नाहीं । जडला जिह्वारीं फांकों नेदी तया नारी । जेथें वर्म तें घरी जाऊं पाहे तियेचें ॥ ४ ॥ तया हातीं सांपडल्या हाटीं पाटीं चुकाविल्या । कृष्णमिळणीं मिळाल्या त्याही न फिरती । तुका ह्मणे खंती वायां न धरावी चितीं । होतें तुमच्या संचितीं वोडवलें आजि ॥ ५ ॥

३९०. हरी तुझी कांति रे सांवळी । मी रे गोरी चांपेकळी । तुझ्या दर्शनें होइन काळी । मग हें वाळी जन मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगला राहें न करीं चाळा । तुज किती सांगों रे गोवळा । तुझा खडवड कांबळा । अरे नंदबाळा आलगाटा ॥ ५ ॥ तुझिये अंगीं धुरट घाणी । बहु खासी दुध तुप लोणी । घरिचें बाहेरिल आणोनी । मी रे चांदणी सकुमार ॥ २ ॥ मज ते हांसतिल [त. दे. हांसिल.] जन । धिःकारिती मज देखोन । [पं. अंगीचें.] अंगीं तुझें देखोनि लक्षण । मग विटंबणा होइल रे ॥ ३ ॥ तुज [पं. तुज तंव.] लाज भय शंका नाहीं । मज तंव सज्जन पिशुन व्याही । आणीक मात बोलूं काहीं । कसी भीड नाहीं तुज माझी ॥ ४ ॥ वचन मोडी नेदी हात । कळलें न साहे ची मात । तुकयास्वामी गोपीनाथ । जीवन्मुक्त करुनि भोगी ॥ ५ ॥

३९१. सात पांच गौळणी आलिया मिळोनी यशोदे गाऱ्हाणें देती कैसें । काय व्यालीस पोर चोरटें सिरजोर जनावेगळें ची कैसें । दहिं दुध लोणी शिकां नुरे चि कांहीं कवाड जैशाचें तैसें । चाळवूनि नाशिलीं कन्याकुमरें आमुच्या सुनांसि लाविलें पिसें गे बाइये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आझुनि तरी यासि सांगें बरव्या परी नाहीं तरी नाहीं उरी जीवेसाटी । मिळोनि सकळे जणी करूं वाखा सखीं तुज मज होईल तुटी गे बाइये ॥ ५ ॥ नेणे आपपर लौकिक वेव्हार भलते ठायीं भलतें करी । पाळतुनि घरीं आह्मी नसतां तेथें आपण संचार करी । सोगया चुंबन देतो आलिंगन लोळे सेजाबाजावरी । शिंकीं कडा फोडी गोसाचे डेरे धरितां न सांपडे करीं गे बाइये ॥ २ ॥ आतां याची चाड नाहीं आह्मां भीड सांपतां कोड पुरवूं मनिचें । सोसिलें बहु दिस नव्हता केला निस ह्मणुनि एकुलतें तुमचें । चरण खांबीं जीवें बांधेन [दे. क. त. बांधेन.] सरिसा जवें न चले कांहीं याचें । अर्थ प्राण देतां न सोडी सर्वथा भलतें हो या जिवाचें गे बाइये ॥ ३ ॥ घेउनी जननी हातीं चक्रपाणी देतिसे गौळणी वेळोवेळां । निष्ठुर वाद झणीं बोलाल सकळा क्षोभ जाइल माझ्या बाळा । जेथें लागे हात वाढतें नवनीत अमृताच्या कल्लोळा । देखोनि तुकयास्वामी देश देहभाव विसरल्या सकळा गे बाइये [क. बाइये.] ॥ ४ ॥

३९२. विरहतापें फुंदे छंद करिते जाती । हा गे तो गे सावधान सवें चि दुश्चिती । न सांभालुनि अंग लोटी पाहे भोंवतीं । वेगळी च पडों पाहे कुळाहुनिया ती [पं. ती. वो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खुंटलीसी जाली येथें अवधियांची गती । आपुलीं परावीं कोण नेणें भोंवतीं । [पं. त्यांच्या नांवें बो बोभे बोभे आवो श्रीपती] त्यांचीं नांवें बोभे अहो

अहो श्रीपती । नवलाव हा येरां वाटोनियां हांसती ॥ ६१ ॥ बाहेरी च धांवे रानां न धरी च घर । न कळे बंधना जाला तेणें संचार । विसरुनि गेली सासुरें कीं माहेर । एका अवलोकी एका पडिला विसर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी अवघ्या राहा निश्चळा । न ये आतां येऊं येथें सर्वथा बळा । त्याचा त्याच्या मुखें [पं. क. अवधियांचा.] अवघाची निर्वाळा । बहुतां मतें येथें तर्कवाद निराळा [पं. क. निराळा वो.] ॥ ३ ॥

३९३. ये रे कृष्णा खुणाविती खेळों भातुकें । मिळालिया बाळा एक ठायीं कवतुकें । कळों नेदी माया [पं. क. त्यास च तें.] त्याचें त्यास ठाउकें । खेळतोंसें दावी लक्षलक्षापें मुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अखंडित चटे त्यांनीं लावियेला कान्हा । आवडे तया त्या [पं. तया ते संकल्प वाहाती मना क. तया त्या संकल्प वाहाती मना.] वाहाती संकल्प मना । काया वाचा मनं रूपीं गुंतल्या वासना । [पं. हा चरण नाही.] एकांताचें सुख जाती घेवोनियां राणा ॥ ६१ ॥ [क. राना.] अवधियांचा जाणें जाला मेळासा हरी । मिळोनियां जावें तेथें तया भीतरी । कळों नेदी घरिच्या करी गोवूनी चोरी । हातोहातीं नेती परपरत्या दुरी ॥ २ ॥ आनंदें निर्भर आपणाशीं आपण । क्रीडतील बाळा [पं. त्यजिले पाविखे.] त्यजिलें पारिखें जन । एकाएकीं तेथें नाहीं दुसरें भिन्न । तुका ह्मणे एका नारायणा वांचून ॥ ३ ॥

३९४. खेळतां मुरारी जाय सरोवरा तिरीं । तंव नग्न [पं. क. नग्न ची.] चि या नारी तेथें देखियेल्या । मांडिले विंदान ख्याल सुखाचें संधान । अंग लपवूनी मान पिलंगत चाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ख्याल मांडिला रे ख्याल मांडिला रे । पायां पडतां रे [पं. हा शब्द नाही.] न सोडी नेदी साउलां रे ॥ ६१ ॥ साड्या साउलीं [पं. पातळा.] पातळें गोंडे कसणिया चोळ्या । बुंथी घेउनी सकळा कळंबावरी पळे । [पं. क. खांदीं घालुनियां.] खांदी धरुनियां करीं दृष्टि घालोनि सामोरी । बैसे पाला वोढी वरी खदखदां हांसे ॥ २ ॥ आनंदें कल्लोळ [पं. कल्लोळा.] बाळा खेळती सकळ [पं. सकळा.] देती उलटिया चपळ [पं. चपळा.] । एकी एकीहूनि ह्रौस वेल सुर काडी । एकी उगविती [पं. नागविती.] कोडीं । नाना परीच्या निकडी [त. क. विकडी.] खेळ मांडियेला ॥ ३ ॥ एकी आलिया बाहेरी पाहे लुगडें तंव नारी । ह्मणे नाहीं नेलें चोरी [क. चोरीं.] काय जाणों केव्हां । केला सकळीं हाकारा तंव आलिया बाहेरा । आतां ह्मणतील घरां जावें कैशा परी ॥ ४ ॥ तंव हांसे वनमाळी वरी पाहोनी सकळी । [पं. क. लाजा.] लाजे रिघालिया जळीं मागें पुढें हात । लाज [क. राखिली.] राखावी गोपाळा आह्मांजणींची सकळां । काय मागसी ये वेळा देऊं गुळवाटी ॥ ५ ॥ जोडोनियां कर या गे सकळी समोर । वांयां न बोलावें फार बडबड कांहीं । भातुकें भूषण नाहीं चाड नेघें धन । करा एक चित्त मन या गे मजपाशीं ॥ ६ ॥ एक एकीकडे पाहे लाज सांडूनियां राहे । ह्मणे चला आतां सये जाऊं तयापाशीं । जोडोनियां हात कैशा राहिल्या निवांत । तुका ह्मणे केली मात लाज राखिली तयांची ॥ ७ ॥

३९५. धरिला पालव न सोडी माझा येणें । कांहीं करितां या नंदाचिया कान्हे । एकली न येतें मी ऐसें काय जाणें । कोठें भरलें अवघड या राणें रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडीं पालव जाऊं दे मज हरी । वेळ लागला [पं. लागल्या.] रे कोपतील घरीं । सासू दारुण सासरा आहे भारी । तुज मज सांगतां नाहीं उरी रे ॥ ६१ ॥ सख्या [त. दे. क. सख्या वेशिया होतिया.] वेशिया होत्या मजपाशीं । तुज फावलें रे फांकतां तयांसी । होतें अंतर तर सांपडतें कैसी । एकाएकीं अंगीं जडलासी रे ॥ २ ॥ कैसी भागली हे करितां उत्तर । शक्ति मावळल्या आसुडितां कर । स्वामी तुकयाचा भोगिया चतुर । भोग भोगी त्यांचा [पं. राखी] राखे लोकाचार वो ॥ ३ ॥

३९६. गाई गोपाळ यमुनेचे तटीं । येती पाणिया मिळोनि जगजेटी । चेंडू चौमुणा खेळती वाळवंटीं । चला चला ह्मणती पाहूं दृष्टी वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा गोपिका त्या कामातुरा नारी । चित्त विव्हळ [पं. विव्हळ तें] देखावया हरी । मिस पाणियाचें करितील घरीं । बारा सोळा मिळोनि परस्परीं वो ॥ ६१ ॥ चिरें चोळिया त्या घुतां विसरती । ऊर्ध्व लक्ष लागलें कृष्णमूर्ती । कोणा नाठवे [पं. नाठवे हे.] कोण कुळ याती । जालीं तटस्थ [दे.

त. क. ताटस्त.] सकळ नेत्रपातीं वो ॥ २ ॥ दंतधावनाचा मुखामाजी हात । वाघें वाजती नाइके जनमात । करी श्रवण [त. श्रवण हा.] कृष्णवेणुगीत । स्वामी तुकयाचा [पं. पुरवी.] पुरवील मनोरथ वो ॥ ३ ॥

३९७. कोठें मी तुझा धरूं गेलें संग । लावियेलें जग माझ्या पाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर सर रे परता अवगुणाच्या गोवळा । नको लावूं चाळा खोटा येथें ॥ ६५ ॥ रूपाच्या लावण्यें नेली चित्तवृत्ती । न देखें भोंवतीं मी ते माझी ॥ २ ॥ तुकयाचा स्वामी माझे जीवीं च बैसला । बोलीं [पं. क. बोली.] च अबोला करुनियां ॥ ३ ॥

३९८. गोड लागे परी सांगतां चि न ये । बैसे मिठी सये आवडीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेधलें वो येणें श्रीरंगरंगें । मीमाजी [पं. मी हे माझीं.] अंगें हारपलीं ॥ ६५ ॥ परते चि ना दृष्टी बैसली ते ठायीं । विसावोनि पायीं ठेलें मन ॥ २ ॥ तुकयाच्या स्वामीसवें जाली भेटी । तेव्हां जाली तुटी मागल्यांची [पं. क. मागिलाची.] ॥ ३ ॥

३९९. पाहावया माजी नभा । दिसे शोभा चांगली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसला तो माझे मनीं । नका कोणी लाजवूं ॥ ६५ ॥ जीवा [पं. क. जीवीं.] आवडे जीवाहूनि । नव्हे क्षण वेगळा ॥ २ ॥ जालें विश्वंभरा ऐसी । तुकया दासी स्वामीची ॥ ३ ॥

४००. कोणी एकी भुलली नारी । विकितां गोरस ह्मणे घ्या हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखिला डोळां बैसला मनीं । तो [पं. तो चि.] वदनीं उच्चारी ॥ ६५ ॥ आपुलियाचा विसर भोळा । गोविंद कळा कौतुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हांसे जन । नाहीं कान ते ठायीं ॥ ३ ॥

४०१. करुनी आइत सत्यभामा मंदिरीं रे । वाट पाहे टळोनि गेली रात्री रे । न ये चि देव येतील [पं. येती.] कामलहरी रे । पडिली दुश्चिती तंव तो कवाड टिमकारी रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर गा परता कळला तुझा भाव रे । कार्या पुरतें हें दाविशी लाघव रे । बोलतोसी [पं. बोल बोलतोसी.] तें अवघी तुझी माव रे । जाणोनि आलासी उजडता समयो रे ॥ ६५ ॥ मी च वेडी तुजला [पं. तुज लागी.] बोल नाहीं रे । दानावेळे विटंबणा जाली काय रे । मागुती रुद्रासि भेटी दिली तई रे । विश्वास [पं. क. विश्वासतें.] तो तुझ्या बोला आझुनि [पं. नाहीं.] तरी रे ॥ २ ॥ भ्रम होता तो अवघा कळों आला रे । मानवत होतें मी [पं. हा शब्द नाहीं.] भला भला रे । नष्टा [पं. क. नष्टक्रिया.] क्रिया नाहीं मां तुझ्या बोला रे । तुकयाबंधुं स्वामी कानड्या कौसाल्या रे ॥ ३ ॥

४०२. तंव तो हरि ह्मणे वो [पं. हा शब्द नाहीं. क. खोडला आहे.] निजांगने वो । लाइ नीच कां देसील [पं. देसी.] डोहणे वो । मजपें दुजें आलें तें देव जाणे वो । शब्द [पं. काय बोलसी.] काय हे बोलसी ते उणे वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा मनीं विचारुनी आधि वो । सांडूनि देई [पं. क. देहे भ्रांति.] भ्रांति करीं स्थिर बुद्धि वो । तंटे [पं. तंट केले हे माझे तुझे.] केलें हें माझें तुझें उपाधीं वो । उघडी डोळे आझुनि तरी धरीं शुद्धि वो ॥ ६५ ॥ कोठें तरी दुनियांत वर्तलें वो । स्त्रियांनीं भ्रतारा [पं. भ्रतार दान.] दानां दिलें वो । कैसा [पं. मी भला.] भला मी नव्हे तें सोसिलें वो । [पं. रुसली तें.] रुसतेसी तूं उफराटें नवल जालें वो ॥ २ ॥ काय सांग म्यां दैन्य केली कैसी वो । तुझ्या गर्वें आणविलें हनुमंतासि वो । कधीं केलें मज गरुडा भीमकीसि [पं. भीमकी.] वो । तुकयाबंधु ह्मणे खरें खोटें नव्हे यासि वो ॥ ३ ॥

४०३. तंव ते ह्मणे ऐका [पं. का.] हृषीकेशी वो । नवाजिलें [पं. नवाजीत होता आपणासी.] तुझीं ह्मणां आपणांसि वो । तरी कां [पं. हा शब्द नाहीं. क. कांकेली.] वंचनुक सुमनासि वो । नट नाट्य बरें संपादूं [पं. जाणसी परी.] जाणतोसि वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर हो परता [पं. आतां. क. हरी आतां हो.] परता हो आतां हरी । ह्मणे सत्राजिताची

कुमरी । जाणतें मी या शब्दाच्या कुसरी । ऐसें च करून ठकविलें आजिवरी ॥ ६५ ॥ भावें गेलें ह्मण न व्हावा वियोग । मनिचे आर्त जन्मांतरीं व्हावा संग । तों तों केलें हें [पं. हा शब्द नाही.] पाठमोरें जग । ऐसें काय जाणें हे तुझे रंग ॥ २ ॥ काय करूं या नागविलें कामें । लागलें तयास्तव इतुकें सोसावें [पं. सोसावें नेमें.] । नाही तरी कां नव्हती ठावीं वर्म । परद्वारीं ऐसा हाकलिते प्रसिद्धनांवें ॥ ३ ॥ काय किती सांगावे तुझे गुण । न फुटे वाणी निष्ठुर ऐसा निर्गुण । आप पर न ह्मणसी माय बहीण । सासूसुनास लावुनि पाहासी भांडण ॥ ४ ॥ इतुकियावरी ह्मणे वैकुंठिचा राणा । होऊन गेलें तें नये आणूं मना । आतां न करीं तैसें करी क्रिया आणा । भक्तवत्सल ह्मणे तुकयाबंधु कान्हा ॥ ५ ॥

४०४. कान्हो एकली रे एकली रे । तुजसवें चुकलें [पं. चुकली.] रे । भय वाटे [पं. जनी.] वनीं मज अबळा धाकली रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निघतां घरीं आई बा वारी । तुजसवें कां आलियें हरी ॥ ६५ ॥ लोक वाटा सांगती खोटा । परी मी चटा लागलियें ॥ २ ॥ पिकल्या बोरी जालें सामोरी । काय जाणें कोठें राहिला हरी ॥ ३ ॥ आड खुंट जालिया जाळी । काय जाणों कान्हें मांडिली रळी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाऊं आलिया वाटा । पाहों हरी पार्यीं न मोडे कांटा ॥ ५ ॥

४०५. क्याला मज आयो वारितेसी घरा । खेळतों सोकरा नंदाचा मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिशीं जाली यासीं मज [पं. मसी.] भेटी । आतां वाटे तुटी न परावी ॥ ६५ ॥ कोवळें बोलतो मना आवरतें । डोळियाचें पातें ढापवेना ॥ २ ॥ आजि सकळांसी आलें चोलुनियां । कां गो पाठी वायां पुलविली ॥ ३ ॥ तुमचें तें काय खोळंबलें काज । बल्या कां गो मज कोंडा घरीं ॥ ४ ॥ तुकयाचा धनी गोकुळनायक [पं. वैकुंठ नायक.] । सरा कांहीं एक बोलतों मी ॥ ५ ॥

४०६. आतां न ये मागें । मी आलें याच्या रागें । काय माझें जगें । कोपोनियां करावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां गो कलित्यां कोल्हाल । तुझी भलत्या च सकल । वेचाल ते बोल । झुटे होती बोलिले ॥ ६५ ॥ याचे भेटी माझें मन । स्वरूपीं ठाकले लोचन । वेगळें तें क्षण आतां होऊं नावरे ॥ २ ॥ काज काम नको जालें । बीजें नावरे बोलिलें । याचिया मेदिलें । कामबाणीं अंतर ॥ ३ ॥ या वेगळें होणें । आतां जळो तैसें जिणें । घेतलें तें मन । आतां मागें न फिरे ॥ ४ ॥ आतां मोटी धार । [पं. माजी.] माझी नका धरूं चार । तुकयाचा दातार । शेजे तो मी सुतलों [त. सुतलें.] ॥ ५ ॥

४०७. हरिरता चपळा नारी । लागवरी न रिघती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघ्या अंगें सर्वोत्तम । भोगी काम भोगता [पं. पुरता.] ॥ ६५ ॥ वाचा वाच्यत्वासि न ये । कोठें काय करावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा ऐशा । देवपिशा उदारा ॥ ३ ॥

४०८. गौळणी आल्या बाज [पं. क. बाजे.] । ह्मणती या गे [पं. रे.] राखों आज । सांपडवुनी माज- । [क. धराधरूं कोंडुनि.] घरांत धरुनी कोंडूं । [पं. उभें.] उघडें कवाड उभ्या काळोशाचे आड । सीता पांचा एक भीड मौनेची ठेल्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य सोंकवला नेदी । सांगों चित्त बोला । आतां सांपडतां याला कोण सोडी जीवें ॥ ६५ ॥ जाणोनियां हरी त्या च घरा आला चोरी । गडियां ठेवुनी बाहेरी पूर्वद्वारें शिरे । त्यांच्या भयाभीत चाले पिलंगत भोवतालें । पाहे तंव देखियेलें नवनीत पुढें ॥ २ ॥ उतरोनि सिंकें । पाहे चाखोनियां निंकें । गोड तें चि एका एकें । हातीं लांबवितो । जाणे राखती तयांसि । तेथें अधिक चि नासी । माग लावी हात पुसी । चोरी जाणावया ॥ ३ ॥ जाणोनियां नारी । मूळ वर्मद्वार धरी । माज [दे. माजे. क. मज. पं. मग.] कोंडूनी भीतरी । [पं. घरांत धरी एकला. क. घरा धरियेला.] घरांत धरीयेला । कां रे नागविसी । माझे मुळीं लागलासी । आणवीन तुजपासीं ।

मार्गे खादलें तें ॥ ४ ॥ [क. देहिं सदे वाहे.] दोही [दे. संदी] संधी बाहे । धरुनि नेती माते पाहे । काय नासी केली आहे । घरामाजी येणें । तुका ह्मणे मुख । त्याचें वाढों नेदी दुःख । दसवंती कवतुक । करुनी रंजविल्या ॥ ५ ॥

४०९. आलियें धांवति धांवति भेट होइल ह्मूण । तंव ते टळली वेळ वो माझा उरला सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय करूं सांग वो मज भेटेल कैसा । हरिलार्गीं प्राण फुटे वो थोरी लागली आशा ॥ ५१ ॥ लाविला उशीर बहुतीं बहु ओढिती ओढा । सांभाळितां सांग असांग दुःख पावल्यें पीडा ॥ २ ॥ जळो आतां संसारु वो कई शेवट पुरे । तुकयाच्या स्वामी गोपाळालार्गीं जीव झुरे ॥ ३ ॥

४१०. आणीक काय थोडीं । परि तीं [दे. क. तें.] फार खोटीं कुडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा मोकळीं च गुरें । होती फजीत तीं पोरे ॥ ५२ ॥ सदा घालिती हुंबरी । एक एकांचें न करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । माय वेळोवेळां मारी ॥ ३ ॥

४११. बहुतांचे संगती । बहु पावलों फजिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें केलें नंदबाळें । मागिलांचें तोंड काळें ॥ ५३ ॥ माझा करितील तंटा । लपती आलिया बोभाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काई । किती ह्मणों बाप आई ॥ ३ ॥

४१२. गाईन ते लीळा चरित्र पवाडे । राखिले संवगडे सहित गाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चोरिलें नवनीत बांधविला गळा । जे तुह्मीं गोपाळा छंद केले ॥ ५४ ॥ मोहिल्या गोपिका पांवयाच्या छंदें । केली ते गोविंदें क्रीडा गाऊं ॥ २ ॥ मायबापा लाड दाखविलें कौतुक । तें या आणूं सुख अंतरासी ॥ ३ ॥ निर्दाळिले दुष्ट भक्तां प्रतिपाळी । ऐसा ह्मणों बळी आमुचा स्वामी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सरसी असों येणें बोधें । लागोनि संबंधें सर्वकाळ ॥ ५ ॥

डांका—अभंग ८.

४१३. चौक भरियेला आसनीं पाचारिली कुळस्वामिनी । वैकुंठवासिनि ये धांवोनी झडकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंगा येई वो विठाई सांवळियें डोळसे । तुझें श्रीमुख साजिरें तें मी केधवां देखेन ॥ ५५ ॥ रजतमधुपारती । पंचप्राणांची आरती । अवघी सारोनी आइती । ये धांवती झडकरी ॥ २ ॥ मन मारोनियां मेंढा । आशा मनसा तृष्णा [पं. तुटी. क. सुटी.] सुटी । भक्तिभाव नैवेद्य ताटीं । भरोनि केला हाकारा ॥ ३ ॥ डांका अनुहात गजरे । येउनि अंगासी संचरे । आपुला घेउनी पुरस्कार । आरोग्य करीं तुकयासी ॥ ४ ॥

४१४. साच माझा देव्हारा । भाक ठेवा भाव खरा । त्रिगुणाचा फुलवरा । आणा विनति सांगतों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें दैवत हें रंगीं । नाचे वैष्णवांच्या संगीं । भरलें मग अंगीं । निवाड करी दोहींचा ॥ ५६ ॥ तुझें आहे तुजपासीं । परि तूं जागा चुकलासी । चिवडुनियां नासी । तुझ्या घरिच्यांनीं केली ॥ २ ॥ आतां न पडे ठावें । वांचूनियां माझ्या देवें । अंधकार व्हावें । नासु ठाव शोधावा ॥ ३ ॥ आंधळ्यासी डोळे । देते पांगुळासी पाय । वांजा पुत्र फळे । नवस पुरविते विठाई ॥ ४ ॥ उगविलीं कोडीं । मार्गे कितेकांचीं बापुडीं । तुका ह्मणे घडी । न लगे नवस द्या आधीं ॥ ५ ॥

४१५. विनति घातली अवधारीं । मज देई वो अभय करीं । पीडिलों खेचरीं । आणीक वारी नांवांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंगा येई वो एकला रंग वोडवला । हरिनाम उठिला गजर केला हाकारा ॥ ५७ ॥ देवांचे दैवते ।

तुज नमिलें आदिनाथे । ये वो कृपावंते । भोगा माझ्या धांवति ॥ २ ॥ न लवीं आतां वेळ । आइत सारिली सकळ । तुका ह्मणे कुळ । आमुचिये दैवते ॥ ३ ॥

४१६. माझा देव्हारा साचा । नाहीं आणीक कोणाचा । त्रिभुवनीं याचा । ठसा न लगे पुसावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे लोटांगणीं । कांहीं करा विनवणी । करील झाडणी । भूत काढी संसार ॥ ५ ॥ पडिले विषयांचे गोंधळीं । ते त्रिगुण आकळी । हरिनाम आरोळी । कार्णी पडतां ते उठी ॥ २ ॥ घेतला अहंकारें [दे. क. अहंकार.] । काम क्रोध या मत्सरें । पळती प्रेमभरें । अवघे ठाव सांडुनी ॥ ३ ॥ घेतलासे पुरा । माया ममता आसरा । अवघ्या एक सरा । पळती रंग देखोनी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे द्यावा भाव । फिटेल मनिचा संदेह । आणीक न लगे ठाव । कांहीं कोठें हिंडावें ॥ ५ ॥

४१७. पुढें येते देवी । तिची [पं. जगति.] जती चालों द्यावी । मागील झाडावी । झाडा मान आसडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकवीरा आली अंगा । आतां निवारील रोगा । माझ्या [पं. हा शब्द नाही.] भक्तापार्शीं सांगा । पूजा भावें करावी ॥ ५ ॥ मेंढा मारावा लोवाळ । पूजा पावली सकळ । तुह्मीं केलें बळ । मग मी ठायीं न पडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुळीं लागली ते आली कुळीं । वंदुनी सकळीं । जीवें भावें ओवाळा ॥ ३ ॥

४१८. अवघ्या जेष्ठादेवी कोण पूजनाचा ठाव । धरितां चि भाव कोठें नाहींसें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिसे सारिखें सारिखें । परि तें कारणीं पारिखें । तळीं गेलें देखें । वरी टोले [त. टोले साहा ती.] न साहाती पट [पं. पट्ट.] एका शिरीं । यथायाविधीनें त्या येरी । बसकोळ्या घागरी डेरे रांझण गाडगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माना । येथें कोणीं रुसावें ना । आपुल्याला स्थानां । जेथें त्या चि शोभल्या ॥ ३ ॥

४१९. खेचर खडतर । काळ कांपती असुर । नांदे भीमातीर । पंढरपुरपाटणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां करी [क. करी] कां रे हाकारा । सहस्र नामें एकसरा । दवडिते खेचरा । अंगसंगें धरुनी ॥ ५ ॥ सीते जाली झडपणी । राहाणे वासुगीच्या [सर्व प्रतीत हाच शब्द आहे; अभंग ३३९ यांत मुळीं “वासुगीच्या” असें होतें त्याच्या जागीं “अशोकाच्या” असा शोध दे. क. या प्रतीत घातला आहे. परंतु येथें तसा शोध नाही. यावरून अशोकास वासुगी असें ह्मणत असतील असें वाटतें.] बनीं । पावली जननी । झोंटि मोकळिया [त. मोकळा.] केशी ॥ २ ॥ लाविलें काबरें । प्रल्हादा ह्यैसासुरें [हिरण्यकशिपूसच ह्यैसासूर असें ह्मटलें असावें.] । आली येकसरें । दांत खात रंगासी ॥ ३ ॥ वसुदेवाचीं बाळें । सात खादलीं ज्या काळें । आली भोगवेळे । तया कारणें तेथें ॥ ४ ॥ पांडवें बापुडीं । वाज [पं. वाज.] केलीं फिरती वेडीं । धांवोनियां काढी । अंगसंगें त्राहाविलीं ॥ ५ ॥ नामाचें चिंतन । तेथें धांवते आपण । न विचारितां—हीण । भाव देखे जयाचा ॥ ६ ॥ कुळीची कुळदेवता । तुका ह्मणे आह्मां माता । काय भय भूतां । काळ यमदूताचें ॥ ७ ॥

४२०. देवी देव [पं. जाले.] जाला भोग सरला [पं. सरले.] यावरी । सागाया दुसरी ऐसी [पं. उरी.] नाहीं उरली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनाम देवनाम तुह्मी गाऊनियां जागा । पेंठवणी [पं. भाउटणी.] मागा नका ठेवूं लिगाड ॥ ५ ॥ शेवटीं सुताळी बरवी वाजवावी डांक । ताळा घाली एक सरलियाचे शेवटीं ॥ २ ॥ गुंडाळा देव्हारा मान देती मानकरी । तुका ह्मणे घरीं आजि कोडीं उगविलीं ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

४२१. जाली झडपणी खडतर देवता । संचरली [पं. चिंता रिधों नेणें.] आतां निघों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज उपचार झणी आतां करा । न साहे दुसरा भार कांहीं ॥ ५ ॥ नेऊनियां घाला चंद्रभागे तिरीं । जीवा नाहीं उरी कांहीं आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें वर्तमान । माझें तों वचन आच्छादलें ॥ ३ ॥

४२२. अंगीं देवी खेळे । कां रें तुह्यासी न कळे । कोणाचे हे चाळे सुख दुःख न [पं. त. नेतितां.] मनितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मीं तों आतां येथें नाहीं. ओळखी वचनाच्या ठायीं । पालटाचा घेई । भाव खरें लोपे ना ॥ ६५ ॥ आपुलाले तुह्मी पुसा । सोवा एव्याच [पं. येवाच.] सरिसा । [दे. त. थिरावल्या.] स्थिरावल्या कैसा काय जाणों विचार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभकाळ । तेथें नसावें शीतळ । मग तैशी वेळ । कोठें जाते सांपडों ॥ ३ ॥

४२३. पांगुळ जालों देवा नाही हात ना पाय । बैसलों जयावरी सैराट तें जाय । खेटितां कुंप कांटी । खुंट दरडी न पाहे । [पं. आधार नाही कोणी । मज बाप ना माय ॥] आधार नाही मज कोणी । बाप ना माये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाते हो दान करा । जातें पंढरपुरा । न्या मज तेथवरी । अखमाचा सोयरा ॥ ६५ ॥ हिंडतां गव्हानें गा । शिणलों [पं. येरझारीं.] दारोदारीं । न मिळे चि दाता कोणी । जन्मदुःखातें [पं. जन्मदुःख निवारी.] वारी । कीर्ति हे संतां मुखीं । तो चि दाखवा हरी । पांगळां पाय देतो । नांदे पंढरपुरीं ॥ २ ॥ या पोटाकारणें गा । जालों पांगीला जना । न सरे चि बापमाय । भीक [पं. नाही भीक.] नाही खंडणा । पुढारा ह्मणती एक । तया नाही करुणा । श्वान हें लागे पाठीं । आशा बहु दारुणा ॥ ३ ॥ काय मी चुकलों गा । मार्गे नेणवे [पं. नेणवे चि.] कांहीं । न कळे चि पाप पुण्य । तेथें आठव नाही । मी माजी भुललों गा । दीप पतंगासोयी । द्या मज जीवदान । संत महानुभाव कांहीं ॥ ४ ॥ दुरोनि आलों मी गा । दुःख जालें दारुण । यावया येथवरी । होतें हें चि कारण । दुर्लभ भेटी तुह्मां । पार्यीं जालें दुरुषन । विनवितो तुका संतां । दोन्ही कर जोडून ॥ ५ ॥

४२४. देश वेष नव्हे माझा । सहज फिरत आलों । करूं सत्ता कवणावरी । कोठें स्थिर राहिलों । पाय डोळे ह्मणतां माझे । तींहीं [त. दे. तोंही.] कैसा मोकलिलों । परदेशीं नाही कोणी । अंध पांगुळ जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझी करीं चिंता । दान देई भगवंता । पाठीं पोटीं नाही कोणी । निरवीं सज्जन संता ॥ ६५ ॥ चालतां वाट पुढें । भय वाटतें चितीं । बहुत जन [पं. जेणें.] गेलीं । नाहीं आलीं मागुतीं । न देखें काय जालें । कान तरी ऐकती । बैसलों संधिभागीं । तुज धरुनि चितीं ॥ २ ॥ भाकितों करुणा गा । जैसा सांडिला ठाव । न भरें पोट कधीं । नाहीं निश्चळ पाव । हिंडतां भागलों गा । लक्ष चौऱ्याशीं गांव । धरुनि राहिलों गा । हा चि वसता ठाव ॥ ३ ॥ भरवसा काय आतां । कोण आणि अवचिता । तैसी च जाली कीर्ति । तया मज बहुतां । ह्मणउनि मारीं हाका । सोयी पावें पुण्यवंता । लागली भूक थोरी । तूं चि कृपाळु दाता ॥ ४ ॥ संचित सांडवलें । कांहीं होतें जवळीं । वित्त गोत पुत माया । तुटली हे लागावळी । निष्काम जालों देवा । होतें माझे कपाळीं । तुका ह्मणे तूं चि आतां । माझा सर्वस्वें वळी ॥ ५ ॥

४२५. देखत होतों आधीं मार्गे पुढें सकळ । मग हे दृष्टी गेली वरी आले पडळ । तिमिर कोंदलेंसं वाढे वाढतां प्रबळ । भीत मी जालों देवा । काय ज्याल्याचें फळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज दृष्टी देई । पांडुरंगा मायबापा । शरण आलों आतां । निवारुनियां पापा । अंजन लेववुनी । करीं मारंग सोपा । जाईन सिद्धपंथें । अवघ्या चुकती खेपा ॥ ६५ ॥ होतसे खेद चित्ता । कांहीं नाठवे विचार । जात होतों जना मार्गे । तोही सांडिला आधार । हा ना तोसा ठाव जाला । अवघा पडिला अंधार । फिरलीं माझीं मज । कोणी न देती आधार ॥ २ ॥ जोंवरि चळण गा । तोंवरि ह्मणती माझा । मानिती लहान थोर । देहसुखाच्या काजा । इंद्रियें मावळलीं । आला बागुल आजा । कैसा विपरीत जाला । तो चि देह नव्हे दुजा ॥ ३ ॥ गुंतलों या संसारें । कैसा झालोंसं अंध । मी [पं. माजी.] माझें वाढवुनी । मायातृष्णेचा बाध । स्वहित न दिसे चि । केला आपुला वध । लागले काळ पाठीं । सर्वें काम हे क्रोध ॥ ४ ॥ लागती चालतां गा । गुणदोषाच्या ठेंसा । सांडिली वाट मग । जालों निराळा कैसा । पाहातों वास तुझी । [पं. थोर.] थोरी करुनी आशा । तुका ह्मणे वैद्यराजा । पंढरीच्या निवासा ॥ ५ ॥

४२६. सहज मी आंधळा गा निजनिराकार पंथें । वृत्ति हे निवृत्ति जाली जन । न दिसे तेथें । मी [पं. माझें.] माजी हारपलें ठायीं जेथींचा तेथें । अदृश्य तें चि जालें कांहीं दृश्य जें होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखी मी निजलों गा शून्य सारुनि तेथें । त्रिकूटशिखरीं गा दान मिळे आइतें ॥ ५ ॥ टाकिली पात्र झोळी धर्मअधर्म आशा । कोल्हाळ चुकविला त्रिगुणाचा वोळसा । न मार्गे मी भीक आतां हा चि जाला भरवसा । वोळली सत्रावी गा तिणें पुरविली इच्छा ॥ २ ॥ ऊर्ध्वमुखें आळविला सोहं शब्दाचा नाद । अरूप जागविला दाता घेऊनि छंद । घेऊनि आला दान निजतत्त्व निजबोध । स्वरूपीं मेळविलें नांव ठेविला भेद ॥ ३ ॥ शब्द हा बहुसार उपकाराची राशी । ह्मणोनि चालविला मार्गे येतील त्यांसीं । मागोनि आली वाट सिद्धओळीचि तैसी । तरले तरले गा आणीक ही विश्वासी ॥ ४ ॥ वर्म तें एक आहे दृढ धरावा भाव । जाणिवनागवण नेदी लागो ठाव । ह्मणोनि संग टाकी सेवीं अद्वैत भाव । तुका ह्मणे हा चि संतीं मार्गे केला उपाव ॥ ५ ॥

४२७. आंधळ्यापांगळ्यांचा एक विठोबा दाता । प्रसवला विश्व तो चि सर्व होय जाणता । घडी मोडी हेळामात्रें पापपुण्यसंचिता । भवदुःख कोण वारी तुजवांचुनि चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धर्म गा जागो तुझा तूं चि कृपाळू राजा । जाणसी जीवींचें गा न सांगतां सहजा ॥ ५ ॥ घातली लोळणी गा पुंडलीकें वाळवंटीं । पंढरी पुण्य ठाव नीरे भीवरे तटीं । न देखें दुसरें गा ॥ जाली अदृश्यदृष्टी । वोळला प्रेमदाता केली अमृतदृष्टी ॥ २ ॥ आणीक उपमन्यु एक बाळ धाकुटें । न देखे न चलवे जना चालते वाटे । घातली लोळणी गा हरिनाम बोभाटे । पावला त्याकारणें धांव घातली नेटें ॥ ३ ॥ बैसोनि खोळी शुक राहे [पं. गर्भी.] गर्भ आंधळा । शीणला येरझारी दुःख आठवी वेळा । मागील सोसिलें तें ना भीं ह्मणे गोपाळा । पावला त्याकारणें । लाज राखिली कळा ॥ ४ ॥ न देखे जो या जना तया दावी आपणा । वेगळा सुखदुःखा मोहो सांडवी [पं. नाठवी.] धना । आपपर तें ही नाहीं बंधुवर्ग सज्जना । तुकया ते चि परी जाली पावें नारायणा ॥ ५ ॥

४२८. भगवंता तुजकारणें मेलों जीता चि कैसी । निष्काम [पं. निःकाम.] बुद्धी ठेली चळण नाहीं तयासी । न चलती हात पाय दृष्टि फिरली कैसी । जाणतां न देखों गा क्षर आणि अक्षरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबा दान दे गा तुझ्या सारिखें [पं. नांवा.] नामा । कीर्ति हे वाखाणिली थोर वाढली सीमा ॥ ५ ॥ भुक्ति मुक्ति तूं चि एक होसि सिद्धीचा दाता । ह्मणोनि सांडवली शोक भय लज्जा चिंता । सर्वस्वें त्याग केला धांव घातली आतां । कृपादान देई देवा येउनि सामोरा आतां ॥ २ ॥ संसारसागरु गा भवदुःखाचें मूळ । जनवाद अंथरुण माजी केले इंगळ । इंद्रियें [पं. इंद्रिय.] वज्रघातें तपे उष्ण वरी जाळ । सोसिलें काय करूं [त. दुर्भर चांडाळें.] दुर्भर हे चांडाळ ॥ ३ ॥ तिहीं लोकीं तुझें नाम वृक्ष पल्लव शाखा । वेंघलों वरि खोडा भाव धरुनि टेंका । जाणवी नरनारी जागो धरम लोकां । पावती पुण्यवंत सोई आमुचिये [पं. आमुचिया.] हाका ॥ ४ ॥ नाठवे आपपर आतां काय वा करूं । सारिखा सोइसबा [पं. दोही.] हारपला विचारु । घातला योगक्षेम तुज आपुला भारु । तुकया शरणागता देई अभयकरु ॥ ५ ॥

वासुदेव—अभंग ६.

४२९. मनु राजा एक देहपुरी । असे नांदतु त्यासि दोघी नारी । पुत्र पौत्र संपन्न भारी । तेणें कृपा केली आह्मांवरी गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि आलों या देशा । होतों नाहीं तरी भुललों दिशा । दाता तो [पं. तोचि.] मज भेटला इच्छा । [पं. देउनि.] येउनि मारग दाविला सरिसा गा ॥ ५ ॥ सर्वे घेउनि चौघेजण । आला कुमार सुलक्षण । कडे चुकवुनि कांटवण । ऐका आणिलीं तीं कोण कोण गा ॥ २ ॥ पुढें भक्तीनें धरिलें हातीं । मार्गे ज्ञान वैराग्य [पं. हा शब्द नाही.] धर्म येती । स्थिर केलीं जीं आचपळें होतीं । सिद्ध आणुनि लाविलीं पंथीं [पं. हा शब्द नाही.] गा ॥ ३ ॥ केले उपकार सांगों काय । बाप न करी ऐसी माय । धर्म त्याच्या देखियेले पाय । दिलें अस्वय

भय [पं. हा शब्द नाही.] वारुनि दान गा ॥ ४ ॥ होतों पीडत हिंडतां गांव । पोट भरेना राहावया ठाव । तो येणें अवघा संदेह । ह्मणे फेडियेला तुकयाचा [पं. तुक्या बांधव.] बंधव गा ॥ ५ ॥

४३०. गातों वासुदेव मीं ऐका । चित्त ठेवुनि ठायीं भावें एका । डोळे झाकुनि रात्र करूं नका । काळ करीत बैसला [पं. बैसला असे.] लेखा गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम राम स्मरा आधीं । लाहो करा गांठ घाला मूळबंदीं । सांडावा उगिया उपाधी । लक्ष लावुनि राहा गोविंदीं गा ॥ ६५ ॥ ऐसा [पं. अल्प आयुष्य.] अल्प मानवी देह । शत [पं. गणिलें तें.] गणिलें अर्ध रात्र स्वाय । पुढें बालत्व पीडा रोग क्षय । काय भजनासि उरलें तें पाहें गा ॥ २ ॥ क्षणभंगुर नाहीं भरवसा । व्हा रे सावध सोडा [पं. तोडा.] माया आशा । न चळे बळ पडेल मग फासा । पुढें हुशार थोर आहे वोळसा गा ॥ ३ ॥ कांहीं थोडें बहुत लागपाठ । करा भक्ति भाव धरा बळकट । तन मन [पं. ध्यान द्या.] ध्यान लावुनियां नीट । जर असेल करणें गोड शेवट गा ॥ ४ ॥ विनवितों सकळां जनां । कर जोडुनि थोरां लाहनां । दान इतुलें द्या मज दीना । ह्मणे तुकयाबंधु राम ह्मणा गा ॥ ५ ॥

४३१. गेले टळले पाहार तीन । काय निदसुरा अझून । जागे होउनि करा कांहीं दान । नका ऐकोनि [पं. एकोण झाकोनि.] झाकों लोचन गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरी राम कृष्ण वासुदेवा । जाणवितसें जना । चिपळ्या टाळ हातीं मुखीं घोष । नारायणा [पं. नामनारायणा गा.] गा ॥ ६६ ॥ जें टाकेल कोणा कांहीं । फळ पुष्प अथवा तोय [पं. तोई.] । द्या परी मीस घेऊं नका भाई । पुढें विन्मुख होतां बरें नाहीं गा ॥ २ ॥ देवाकारणें भाव तस्मात । द्यावें न लगे फारसें वित्त । जालें एक चित्त तरी बहुत । तेवढ्यासाठीं [पं. येवढ्या.] नका करूं वाताहात गा ॥ ३ ॥ आलों येथवरी बहु सायासें । करितां दान हें चि मागावयास । नका भार घेऊं करूं निरास । धर्म सारफळ संसारास गा ॥ ४ ॥ आतां मागुता येईल फेरा । हें तों न घडे या नगरा । ह्मणे [पं. तुक्या बंधु राम धरा.] तुकयाबंधु धरा । ओळखी नाहीं तरी जाल अघोरा गा ॥ ५ ॥

४३२. राम राम दोनी अक्षरें । सुलभ आणि सोपारें । जागा मागिले पाहारें । सेवटिचें गोड तें चि खरें गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम कृष्ण वासुदेवा । जाणवी [पं. जाणवीतसें.] जनासि । वाजवी चिपळिया । टाळ घागऱ्याघोषें गा [पं. हा शब्द नाही.] गाय वासुदेव वासुदेवा । भिन्न नाहीं आणिका नांवा । दान जाणोनियां करीं आवा । न ठेवीं उरीं कांहीं ठेवा गा ॥ २ ॥ एक वेळा जाणविती । धरूनियां राहा चितीं । नेघें भार सांडीं कामा हातीं । नीज घेऊनि फिरती गा ॥ ३ ॥ सुपात्रीं सर्व [त. वेचावें.] भाव । मी तों [पं. सर्वत्र.] सर्व वासुदेव । जाणती कृपाळु संत महानुभाव । जया भिन्न भेद नाहीं ठाव गा ॥ ४ ॥ शूर दान जीवें उदार । नाहीं वासुदेवीं विसर । [पं. वाढे कीर्ति.] कीर्ती वाढे चराचर । तुका ह्मणे तया नमस्कार गा ॥ ५ ॥

४३३. बोल बोले अबोलणे । जागें बाहेर आंत निजेलें । कैसें घरांत घरकुल केलें । नेणों आंधार ना उजेडलें गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वासुदेव करितों फेरा । वाडियांत बाहेर [पं. द्वारा.] दारा । कोणीं कांहीं तरी [पं. दान पुण्य करा.] दान करा । जाब नेदा तरी जातों [पं. माघारा.] सामोरा गा ॥ ६७ ॥ हांती टाळ दिंडी [पं. मुखीं नाम गाणें.] मुखीं गाणें । [पं. होतो गजर.] गजर होतो बहु मोठ्यानें । नाहीं निवडिलीं थोरलाहानें । नका निजों भिकेच्या भेणें गा ॥ २ ॥ मी वासुदेव तत्वता । कळों येईल विचारितां । आहे ठाउका सभाग्या संतां । नाहीं दुजा आणीक मागता गा ॥ ३ ॥ काय जागाचि निजलासी । सुनें [पं. सुनें जागऊनि दारापासीं.] जागोन दारापासीं । तुझ्या हितापाठीं [पं. हितालागीं करसी व्यास व्यासी.] करी व्यास व्यासी । भेटी न घेसी वासुदेवासी गा ॥ ४ ॥ ऐसें जागविलें अवघें जन । होतें संचित तीहीं केलें दान । तुका ह्मणे दुबळीं कोणकोण । गेलीं वासुदेवा विसरून गा ॥ ५ ॥

४३४. रामकृष्ण गीती गात । टाळ चिपळ्या वाजवीत । छंदें आपुलिया नाचत । नीज घेऊनि फिरत गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनीं वर्नीं हा अवघा देव । वासनेचा हा पुसावा ठाव । मग वोळगती वासुदेव । ऐसा मनीं वसूं द्यावा भाव गा ॥ २ ॥ निज दासाची थोर आवडी । वासुदेवासि लागली गोडी । मुखीं नाम उच्चारी घडोघडी । ऐसी करां हे वासुदेवजोडी गा ॥ ३ ॥ अवघा साखनि सेवट जाला । प्रयत्न न चले कांहीं केला । जागा होई सांडुनि झोपेला । दान देई वासुदेवाला गा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे रे धन्य त्याचें जिणें । [पं. जिहीं वासुदेवा केलें दान.] जींहीं घातलें वासुदेवा दान । त्याला न लगे येणें जाणें । जालें वासुदेवीं राहणें गा ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥

गांवगुंड—अभंग १.

४३५. आह्मी जालों गांवगुंड । अवघ्या पुंड भूतांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसरें तें खेळों आलें । एका बोलें तो मियां ॥ २ ॥ अवधियांचा येऊं लाग । नेदूं अंग शिवाया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खुंटूं नाद । जितूं वाद सतीनें ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥

जोगी—अभंग १.

४३६. जग जोगी जग जोगी । [पं. जागे जागे.] जागजागे बोलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जागता जगदेव । राखा कांहीं भाव ॥ २ ॥ अवघा क्षेत्रपाळ । पूजा [पं. पूजावा.] सकळ ॥ ३ ॥ पूजापत्र कांहीं । फल पुष्प तोय [पं. तोई.] ॥ ४ ॥ बहुतां दिसां फेरा । आला या नगरा ॥ ५ ॥ नका घेऊं भार । धर्म तो चि सार ॥ ६ ॥ तुका मागे दान । [पं. द्यावे.] द्या जी अनन्य ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥

सरवदा—अभंग १.

४३७. एका गा ए भाई । सरवदा सांगतो काई । येथें नाडेल माई । दोघां पुत्रांची । ते करिती तिची विटंबना । अवघ्या प्रसिद्ध जना । एक न मारितां शाहाणा । तो जाणा सुख न पवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक ऐका गा ए । सरवदा सांगतो काय । खरें चि [पं. हा शब्द नाही.] बोले तो जाय । नरकामध्यें अधोगती । हें चौघांच्या मुखें । मना आणावें सुखें । अवघीं चुकती दुःखें । खोटें बोला नरनारी ॥ २ ॥ आणीक नाडेल एक जाण । सरवदा बोलतो वचन । जागें [पं. माझें चित्त.] माझें ह्मणोन । पडिलें खान तया घरीं । ह्मणोन न ह्मणा माझें कांहीं । निजीं निजा सुखें ठायीं । यत्न होईल तई । चोराठायीं विश्वास ॥ ३ ॥ आणीक एकी परी । सरवदा सांगतो थोरी । दुःख पावेल नारी । पतिव्रता यामधीं । पांचांनीं दिधली हातीं । ह्मणोनि न मनावी निश्चिती । परपुरुषीं होय रती । सुखगती ते पावे ॥ ४ ॥ एकी परी । सरवदा सांगतो तें करीं । दान देतां जो न वारी । नव्हे भला भला तो. तुका ह्मणे आई । येथें नांव काई । सांगसी तें ठायीं । मरो रांडेचें ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥

मुंढा—अभंग ३.

४३८. संबाल यारा उपर तलें दोन्हो मारकी चोट । नजर करे सो ही राखे [पं. पश्वा.] पश्वा जावे लुट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. प्यार खुदाई प्यार खुदाई प्यार खुदाई रे बाबा जिकिर खुदाई.] प्यार खुदाई रे वावा जिकिर खुदाई ॥ २ ॥

विषयानुक्रम

उडे कुदे डुंग नचावे आगल भुलन प्यार । लडबड खडबड कांहेकां खचलावत भार ॥ २ ॥ कहे तुका [पं. सुनो.] चलो एका हम जिन्होंके सात । मिलावे तो उसे देना तो ही चढावे हात ॥ ३ ॥

४३९. सब संबाल भ्याने लौंढे खडा केऊं गुंग । मदिरथी [पं. महा.] मता हुवा भुलि पाडी भंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [तं. अपसकु संबाल मुंढे खुब राख ताल.] आपसकुं संबाल आपसकुं संबाल । मुंढे खुब राख ताल । मुथिवोहि बोला नहीं तो कसंगा हाल ॥ ५ ॥ आवलका [पं. आवल तो.] तो पीछे नहीं मुदल बिसर जाय । फिरते नहीं लाज रंडी गधे गोते खाय ॥ २ ॥ जिन्हो खातिर इतना होता सो नहीं तुझे बेफाम [पं. बेकाम.] । उचा जोरो लिया तुंबा तुंबा बुरा काम ॥ ३ ॥ निकल जावे चिकल जोरो [पं. जोरा.] मुंढे दिलदारी । जबानीकी छोड दे बात फिर एक तारी ॥ ४ ॥ कहे तुका फिसल रुका मेरेको [पं. मेरेको तो. त. मेरेका.] दान देख । पकड धका गांडगुडघी मार चलाऊं आलेख ॥ ५ ॥

४४०. आवल नाम आल्ला बडा लेते भुल न जाये । इलाम त्याकालजमुपरताही तुंब बजाये ॥ १ ॥ आल्ला एक तुं नवी एक तुं ॥ ५ ॥ काटतें सिर पावों हात नहीं जीव उराये । आगले देखे पिछले बुझे । आपें हजुर आयें ॥ २ ॥ सब सबरी नचाव म्याने । खडा आपनी सात । हात पावों रखते जबाब । नहीं आगली बात ॥ ३ ॥ सुनो भाई बजार नहीं । सब हि निरचे लाव । नन्हा बडा नहीं कोये एक ठोर मिलाव ॥ ४ ॥ एक तार नहीं प्यार । जीवतनकी आस । कहे तुका सो हि मुंढा । राखलिये पायेनपास ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥

डोई फोडा—अभंग १.

४४१. तम भज्याय ते बुरा जिकीर ते करे । सीर काटे ऊर कुटे ताहां सब डरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ताहां एक तु ही ताहां एक तु ही । ताहां एक तु ही रे बाबा हमें तुहमें नहीं ॥ ५ ॥ दिदार देखो भुले नहीं किशे पछाने कोये । सचा नहीं पकडुं सके झुटा झुटे रोये ॥ २ ॥ किसे कहे मेरा किन्हे सात लिया भास । नहीं मेलो मिले जीवना झुटा किया नास ॥ ३ ॥ सुनो भाई कैसा तो ही । होय तैसा होय । बाट खाना आल्ला कहना एकबारां तो ही ॥ ४ ॥ भला लिया भेक मुंढे । आपना नफा देख । कहे तुका सो ही संका । हाक आल्ला एक ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

मलंग—अभंग १.

४४२. नजर करे सो हि [पं. हा शब्द नहीं.] जिके बाबा दुरथी तमासा देख । लकडी फांसा लेकर बैठा आगले ठकण भेख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काहे भुला एक देखत आंखो मार तडांगो बाजार ॥ ५ ॥ दमरी चमरी जो नर भुलां । सोत आघो हि लत खाये ॥ २ ॥ नहि बुलावत किसे बाबा आप हि मत जाये । कहे तुका उस असाके संग फिरफिर [पं. गोते.] गोदे खादे ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

दरवेस—अभंग १.

४४३. अल्ला करे सो होय बाबा करतारका सिरताज [पं. शिरताज.] । गाउ बछरे तिस चलावे यारी बाघो न सात ॥ १ ॥ ख्याल मेरा साहेबका । बाबा हुवा करतार । व्हांटें आगे चढे पीठ । आपे हुवा असवार [पं. असुवार.]

त. असिवार.] ॥ २ ॥ जिकिर करो अल्लाकी बाबा सबल्यां अंदर भेस । कहे तुका जो नर बुझे सो हि भया दरवेस ॥
३ ॥

॥ १ ॥

वैद्यगोली—अभंग १.

४४४. अल्ला देवे अल्ला दिलावे अल्ला दारु अल्ला खिलावे [दे. त. खलावे.] । अल्ला वगर नही कोये अल्ला
करे सो हि होये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मर्द होये वो खडा फीर नामर्दकुं नहीं धीर । आपने दिलकुं करना खुसी तीन
दामकी क्या खुमासी ॥ ५ ॥ सब रसोंका किया मार । भजनगोली एक हि सार । इमान [पं. क. इनाम. त. विमान.]
तो सब ही सखा । थोडी तो भी लेकर ज्या ॥ २ ॥ जिन्हो पास नीत सोये । वो हि वसकर तिरोवे । सांतो पांचो
मार चलावे [पं. लगावें. क. ललावे.] । उतार [त. तो.] सो पीछे खावे ॥ ३ ॥ सब ज्वानी निकल जावे । पीछे गधडा
मटी खावे । गांवढाळ सो क्या लेवे । हगवनि भरी नहि धोवे ॥ ४ ॥ मेरी दारु जिन्हें खाया । दिदार दरगां सो
हि पाया । तल्ले मुंढी घाल जावे । बिंगारी सोवे क्या लेवे ॥ ५ ॥ बजारका बुझे भाव । वो हि पुसता आवे ठाव ।
फुकट बाटु कहे तुका । लेवे सोहि लें हिसखा [त. पं. लेवे सखा.] ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

गोंधळ—अभंग ३.

४४५. राजस सुंदर बाळा । पाहों आलिया सकळा वो । बिंबीं बिंबोनि ठेली माझी परब्रह्म वेल्हाळा वो ।
कोटि रविशशि [पं. कोटि रविशशिप्रभा लोपल्या सकळा वो.] माझी । परब्रह्म वेल्हाळा वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राजस विठाबाई
। माझें ध्यान तुझे पार्यो वो । त्यजुनिया [पं. चौघांसी.] चौघींसी । लावी आपुलिये सोई वो ॥ ५ ॥ सकुमार
साजिरी । कैसीं पाउलें गोजिरीं वो । कंठीं तुळसीमाळा । उभी भीवरेच्या तिरीं वो । दंत हिरया ज्योति ।
शंखचक्र मिरवे करीं वो ॥ २ ॥ निर्गुण निराकार । वेदां न कळे चि आकार वो । शेषादिक श्रमले । श्रुती न कळे
तुझा पार वो । उभारोनि वाहे । भक्तां देत अभयकर वो ॥ ३ ॥ येउनि पंढरपुरा । अवतरली सारंगधरा वो ।
देखोनि भक्ति भाव । वोरसली अमृतधारा वो । देउनि प्रेमपान्हा । तुकया स्वामीनें किंकरा वो ॥ ४ ॥

४४६. सुदिन सुवेळ । तुझा मांडिला गोंधळ वो । पंच प्राण दिवटे । दोनी नेत्रांचे हिलाल वो ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ पंढरपुरनिवासे । तुझे रंगीं [पं. रंगणीं.] नाचत असें वो । नवस पुरवीं माझा । मर्निची जाणोनियां इच्छा वो ॥
५ ॥ मांडिला देव्हारा । तुझा त्रिभुवनामाझारी वो । चौक साधियेला । नाभिकळस ठेविला वरी वो ॥ २ ॥
बैसली देवता । पुढें वैष्णवाचें गाणें वो । उद्गारें गर्जती । कंठीं तुळसीचीं [पं. भूषण.] दर्शनें वो ॥ ३ ॥ स्वानंदाचे
ताटीं । धूप दीप पंचारती वो । ओवाळिली माता । विठाबाई पंचभूतीं वो ॥ ४ ॥ तुझें तुज पावलें । माझा नवस
पुरवीं आतां वो । तुका ह्मणे राखें । आपुलिया शरणागता वो ॥ ५ ॥

४४७. सुंदर मुख साजिरें । कुंडलें मनोहर गोमटीं वो । नागर नाग खोपा । केशर कस्तुरी मळवटीं वो
। विशाळ व्यंकट नेत्र । वैजयंती तळपे कंठीं वो । कास पीतांबरानी चंदन सुगंध साजे उटी वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
अतिबरवंटा बाळा । आली सुलक्षणीं [पं. सुलक्षणा. त. सुलक्षणी.] गोंधळा वो । राजस तेजोराशी । मिरवी शिरोमणी
वेल्हाळा वो । कोटि रविशशिप्रभा लोपल्या सकळा वो । न कळे ब्रह्मादिकां । अनुपम्य इची लीळा ॥ ५ ॥ वो
सावळी सकुमार । गोरी भुजा शोभती चारी वो । सखोल वक्षस्थळ । सुढाळ पदक झळके वरी वो । कटीं क्षुद्र
घंटिका । शब्द करिताती माधुरी वो । गर्जत चरणीं वाकी । अभिनव संगीत नृत्य करी वो ॥ २ ॥ अष्टांगें [पं.

अष्टांगी.] मंडित काय । वर्णावी रूपठेवणी वो । [पं. ही पंक्ती नाही.] शोधिव सुंदर रसाची ओतिली । सुगंध लावण्यखाणी वो । सर्वकळासंपन्न । मंजुळ बोले हास्यवदनीं वो । बहु रूपें नटली । आदिशक्ति नारायणी वो ॥ ३ ॥ घटस्थापना केली । पंढरपुरमहानगरीं वो । अस्मानी मंडप दिला । तिन्ही ताळांवरी वो । आरंभिला गोंधळ इनें । चंद्रभागेतिरीं वो । आली भक्तिकाजा । कृष्णाबाई योगेश्वरी वो ॥ ४ ॥ तेहतिस कोटि देव । [दे. क. त. चौंडा.] चामुंडा अष्ट कोटि भैरव वो । आरत्या कुरवंड्या । करिती पुष्पांचा वरुषाव वो । नारद तुंबर गायन । [पं. ब्रह्मानंदें.] ब्रह्मानंद करिती गंधर्व वो । वंदी चरणरज तेथें । तुकयाचा वंधव वो ॥ ५ ॥

४४८. शंख करिशी ज्याच्या नांवें । त्याचें तुज नाहीं ठावें । ऐक सांगतों एका भावें । सांपडे घरीं तें जीवउनि खावें । रे विठ्ठल ॥ १ ॥ टिळे माळा करंडी सोंग । धरुनि चाळविलें जग । पसरी हात नाहीं त्याग । दावी दगड पुजी [क. भगल.] भग । रे विठ्ठल ॥ २ ॥ राख लावुनि अंग मळीं । वाये ठोके मी एक वळी । वासने हातीं बांधवी नळी । त्यासि येउनि गिळी । रे विठ्ठल ॥ ३ ॥ कोण तें राहडीचें सुख । वरते पाय हारतें मुख । करवी पीडा भोगवी दुःख । पडे नरकीं परी न पळे चि मूर्ख । रे विठ्ठल ॥ ४ ॥ सिकला फाक मारी हाका । रांडा पोरें मेळवी लोकां । विटंबी शरीर मागे रुका । केलें तें गेलें अवघें चि फुका । रे विठ्ठल ॥ ५ ॥ कळावें जनां मी एक बळी । उभा राहोनि मांडी फळी । फोडोनि गुडघे कोंपर चोळी । आपला घात करोनि आपण चि तळमळे । रे विठ्ठल ॥ ६ ॥ फुकट खेळें ठकलीं वायां । धरुनि सोंग बोडक्या डोया । शिवों नये ती अंतरी माया । संपादणीविण विटंबिली काया । रे विठ्ठल ॥ ७ ॥ धुळी माती कांहीं खेळों च नका । जवादी चंदन घ्यावा बुका । आपणा परिमळ आणिकां लोकां । मोलाची महिमा फजिती फुका । रे विठ्ठल ॥ ८ ॥ बहुत दुःखी जालियां खेळें । अंगीं बुद्धि नाहीत बळें । पाठीवरी तोबा तोंड काळें । रसना द्रवे उपस्थाच्या मुळें । रे विठ्ठल ॥ ९ ॥ काय सांगतो तें एका तुका । मोडा खेळ कांहीं अवगों च नका । चला जेवूं आधीं पोटीं लागल्या भुका । धाल्यावरी बरा टाकमटिका । रे विठ्ठल ॥ १० ॥

४४९. ऐक बाई तुज वो कांहीं [पं. सांगतों] सांगतें शकुन । निजलिया भुर होसी जागें ह्मणउन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मान्य माझें केलें सांगतें एका बोलें । न येतां हे भलें कळों कोणा लोकांसि ॥ २ ॥ सांगतें गुण जीवीची खुण ऐक माझी मात । बैस एका भावें माझे हातीं दें वो हात ॥ ३ ॥ बरवा घरचार तुज सांपडला ठाव । फळ नाहीं पोटीं येथें दिसे खोटा भाव ॥ ४ ॥ आहे तुझे हातीं एका नवसाचें फळ । भावा करीं साह्य चहूं अठरांच्या बळें ॥ ५ ॥ करीं लागपाठ चित्त वित्त नको पाहों । अखई तो चुडा तुज भोगईल ना हो ॥ ६ ॥ कुळींची हे मुळी तुझे लागलीसे देवी । पडिला विसर नेदी फळ नाहीं ठावी ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे नांद सुखें धरीं आठवण । माझ्या येती [पं. येथील.] कोणी त्यांचा राख बरा मान ॥ ८ ॥

कावडे—अभंग ५.

४५०. आहा [पं. या सुद्धां पुढील पांच अभंगांत “आहा आहारे भाई.” असा पाठ आहे. क. पांचही ठिकाणीं मुळीं नसतां नवीन “आहा” असा शब्द घातला आहे. त. दे. “आहारे भाई” असेंच सर्वत्र आहे. परंतु दे. ५१ व्या अभंगाच्या आरंभीमात्र “आहा आहारे भाई” असें आहे.] रे भाई । प्रथम नमूं तो विनायक । ठेवुनि गुरुचरणीं मस्तक । वदेल प्रसादिक वाणी । हरिहरांचे पवाडे ॥ १ ॥ माझी ऐसी ब्रीदावळी । दासें दासत्वे आगळी । पान्हेरीनें मार्ग मळी । जीवन घ्या रे कापडि हो ॥ २ ॥ जें या सीतळाहुनि [पं. जें सीतळाहुनि सीतळ । पातळाहुनि पातळ । तें सेवा अहो भाग्याचे नो ॥] सीतळ । पातळाहुनि जें पातळ । प्रेमामृत रसाळ । तें हें सेवा अहो भाग्याचे ॥ ३ ॥ जिंकाल तरी जिंका रे अभिमान । दवडाल तरी दवडा लज्जा आणि मान । धराल ते धरा शंभूचे चरण । दावाल पण ऐसा दावा तो ॥ ४ ॥ काळा घेऊं नेदीं वाव । आला तो राखें घावडाव । शुद्ध सत्वीं राखोनि भाव । ह्मणा महादेव हरिहर वाणी गर्जो द्या ॥ ५ ॥ पराविया नारी माउली समान । परघनीं बाटों नेदीं मन । जीवित्व तें तृणासमान । स्वामिकार्जी जाण शूर ह्मणों तऱ्या ॥ ६ ॥ शक्ति

वेचाविया परउपकारा । खोटें खोट्याचा पसारा । सत्य तें भवनदीचा तारा । आळस तो न करा येथें अहो सांगतों [दे. क. सांगेतों.] ॥ ७ ॥ व्रत करा एकादशी सोमवार । कथा पूजन हरिजागर । पुण्य तें असें गातां नाचतां बहु फार । पुन्हा बोलिला संसार नाही नाही सत्यत्वे ॥ ८ ॥ संग संतांचा करितां बरवा । उत्तमोत्तम कीर्तीचा ठेवा । पंथ तो सुपंथें चालावा । उगवा वासना लिगाड ॥ ९ ॥ तुका चालवितो कावडी । प्रवृत्ति निवृत्ति चोखडी । पुढती [पं. पुढती पुढती.] पुढती अधिक गोडी । भरुनि कळस [त. भजन कळस.] भजन आवडी केशवदास नटतसे ॥ १० ॥

४५१. आहा आहा रे भाई । हें अन्नदानाचें सत्र । पळे घातली सर्वत्र । पंथीं अवघे पंथ मात्र । इच्छाभोजनाचें आर्त पुरवावया ॥ १ ॥ यावें तेणें घ्यावें । न सरेसें केलें सदाशिवें । पात्र शुद्ध पाहिजे बरवें । मंगळभावे सकळ [पं. हरिह्मणा रे हरिह्मणा.] हरि ह्मणा रे ॥ २ ॥ नव्हे हें कांहीं मोकळें । [पं. साक्ष.] साक्षी चौघांचिया वेगळें । नेदी नाचों मताचिया बळें । [पं. अनु आणोरणीया.] अणु अणोरणीया आगळें । महदि महदा साक्षित्वें हरि ह्मणा रे ॥ ३ ॥ हे हरि नामाची आंबिली । जगा पोटभरी केली । विश्रांति कल्पतरूची साउली । सकळां वर्णां सेवितां भली । ह्मणा हर हर महादेव ॥ ४ ॥ तुका हरिदास तराळ । अवघे हाकारी सकळ । या रे वंदूं शिखरातळ । चैत्रमास पर्वकाळ महादेवदर्शने ॥ ५ ॥

४५२. आहा रे भाई । नमो उदासीन जाले देहभावा । आळविती देवा तया नमो ॥ १ ॥ नमो तीर्थपंथें चालती तयांसी । येती त्यांसी बोळविती [पं. येती बोळवीत तयासि नमो.] त्यां नमो ॥ २ ॥ नमो तया संतवचनीं विश्वास । नमो भावें दास्य गुरुचें त्यां ॥ ३ ॥ नमो तया मातापित्यांचें पाळण । नमो त्या वचन सत्य वदे ॥ ४ ॥ नमो तया जाणे आणिकाचें सुखदुःख । राखे [पं. तहान.] तान भुक तया नमो ॥ ५ ॥ परोपकारी नमो पुण्यवंता । नमो त्या [पं. दमी.] दमित्या इंद्रियांसि ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे नमो हरिचिया दासा । तेथें सर्व इच्छा पुरलीसे ॥ ७ ॥

४५३. आहा रे भाई । तयावरी माझी ब्रीदावळी । भ्रष्ट ये कळी क्रियाहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थुंका थुंका रे त्याच्या तोंडावरी । वाणिली ते थोरी दवडा वायां बाहेरी ॥ २ ॥ बाइलेचा दास पित्रांस उदास । भीक भिकाऱ्यास नये दारा ॥ ३ ॥ विद्याबळें वाद [पं. क. करुनियां.] सांगोनियां छळी । आणिकांसि फळी मांडोनियां ॥ ४ ॥ गांविंचिया देवा नाहीं दंडवत । ब्राह्मण अतीत घडे चि ना ॥ ५ ॥ [पं. क. सर्व काळ करी संताचिया निंदा.] सदा सर्वकाळ करितो चि निंदा । स्वप्नीं ही गोविंदा आठवीना ॥ ६ ॥ खासेमध्ये धन पोटासि बंधन । नेणें ऐसा दानधर्म कांहीं ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे नटे दावुनियां सोंग । लवों नेदी अंग भक्तिभावे ॥ ८ ॥

४५४. आहा रे भाई । गंगा नव्हे जळ । वृक्ष नव्हे वड पिंपळ । तुळसी रुद्राक्ष नव्हे माळ । श्रेष्ठ तनु देवाचिया ॥ १ ॥ समुद्र नदी नव्हे पै गा । पाषाण ह्मणों नये लिंगा । संत नव्हती जगा । मानसा त्या सारिखे ॥ २ ॥ काठी ह्मणों नये वेतु । अन्न ह्मणों नये सांतु । राम राम हे मातु । नये ह्मणों शब्द हे ॥ ३ ॥ चंद्र सूर्य नव्हती तारांगणें । मेरु तो [पं. हा शब्द नाही.] नव्हे पर्वता समान । शेष [पं. वासुगी.] वासुकी नव्हे सर्प जापा । विखाराच्या सारिखे ॥ ४ ॥ गरुड नव्हे पाखरूं । ढोर नव्हे नंदिकेश्वरू । झाड नव्हे कल्पतरू । कामधेनु गाय न ह्मणावी ॥ ५ ॥ कूर्म नव्हे कासव । डुकर नव्हे वराह । ब्रह्मा नव्हे जीव । स्त्री नव्हे लक्ष्मी ॥ ६ ॥ गवाक्ष नव्हे हाड । पाटाव नव्हे कापड । परीस नव्हे दगड । सगुण ते ईश्वरीचे ॥ ७ ॥ सोनें नव्हे धातु । मीठ नव्हे रेतु । नाहीं नाहीं चर्मांतु । कृष्णाजिन व्याघ्रांबर ॥ ८ ॥ मुक्ताफळें नव्हेति गारा । खड्याऐसा नव्हे हिरा । जीव नव्हे सोइरा । बोळवीजे स्वइच्छेनें ॥ ९ ॥ गांव नव्हे द्वारावती । रणसोड नव्हे मूर्ति । तीर्थ नव्हे गोमती । मोक्ष घडे दर्शनें ॥ १० ॥ कृष्ण नव्हे भोगी । शंकर नव्हे जोगी । तुका पांडुरंगीं । हा प्रसाद लाधला ॥ ११ ॥

॥ ५ ॥

सौन्या—अभंग ११.

४५५. वेसन गेलें निष्काम जालें नर नव्हे नारी । आपल्या तुटी पारख्या भेटी सौरियांचे फेरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा वेध लागला छंद हरि गोविंद वेळोवेळां । आपुलेमार्गे हासत रागें सावलें घालिती गळां ॥ ५१ ॥ जन वेषा भीतें तोंडा आमुच्या भांडपणा । कर कटीं भीमा तटीं पंढरीचा राणा ॥ २ ॥ वेगळ्या याति पडिलों खंतीं अवघ्या एका भावें । टाकियेली चाड देहभाव जीवें शिवें ॥ ३ ॥ सकळांमधीं आगळी बुद्धि तिची करूं सेवा । [पं. क. वायें.] वाय तुंबामूढासवें भक्ती नाचों भावा ॥ ४ ॥ ह्मणे तुका टाक रुका नाचों निर्लज्जा । बहु जालें सुख [पं. कामें चुकले.] काम चुकलों या काजा ॥ ५ ॥

४५६. आणिकां उपदेशूं नेणें नाचों आपण । मुंढा [पं. मुढा. क. मुढां.] वांयां मारगेली वांयां हांसे जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा नव्हे चाळा आवरीं मन डोळा । पुढिलांच्या कळा कवतुक जाणोनी ॥ ५२ ॥ बाहिरल्या वेषें आंत जसें तसें । झाकलें तों बरें पोट भरे तेणें मिसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला तरी करीं शुद्ध भाव । नाही तरी जासी वांयां हा ना तोसा ठाव ॥ ३ ॥

४५७. टाक रुका चाल रांडे कां गे केली गोवी । पुसोनियां आलें ठाव ह्मणोनि देतें सिवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां येणें छंदें नाचों विनादें । नाही या गोविंदें माझें मजसी केलें ॥ ५३ ॥ कोरडे ते बोल कांगे वेचितेसी वांयां । वर्तें करुनि दावीं तुझ्या मुळींचिया ठाया ॥ २ ॥ याजसाठीं म्या डौर धरियेला हातीं । तुका ह्मणे तुझ्या गाठीं सोडायची खंती ॥ ३ ॥

४५८. मोकळी गुंते रिती कुंथे नाहीं भार दावें । धेडवाडा बैसली खोडा घेतली आपुल्या भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका बाई लाज [पं. कांहीं.] नाही आणिकां त्या गरतीची । समाधानीं उंच स्थानीं [पं. सेवा जाणे.] जाणे सेवा पतीची ॥ ५४ ॥ न बोलतां करी चिंता न मारितां पळे । दादला सेज नावडे निजे जगझोडीचे चाळे ॥ २ ॥ देखत आंध बहिर कार्नी बोल बोलतां मुकें । तुका ह्मणे पतन सोयरीं ऐसीं जालीं एकें ॥ ३ ॥

४५९. सातें चला काजळ घाला तेल फणी करा । दिवाणदारीं बैसले पारीं नाचों फेर धरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या साहेबाचें जालें देणें वेळोवेळां न लगे येणें । आतां हाटीं काशासाठीं हिंडों पाटी दुकानें ॥ ५५ ॥ अवघ्या जणी मुंढा धणी नाचों एकें घाई । सरसावलें सुख कैसा चाळा एके ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोळगों एका तोड चिंता माया । देऊं उद्गार आतां जाऊं मुळींचिया ठाया ॥ ३ ॥

४६०. सौरी सुर जालें दुर डौर घेतला हातीं । माया मोह सांडवलें तीही लोकीं जालें सरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल विटाबाई अवघी पांज [पं. पांच.] देई । न धरीं गुज कांहीं वाळवंटीं सांपडतां ॥ ५६ ॥ हिंडोनि चौऱ्याशीं घरें आलें तुझ्या दारा । एक्या रुक्यासाठीं आंचवलें संसारा ॥ २ ॥ लाज मेली शंका गेली नाचों महाद्वारीं । भ्रांति सावलें फिटोनि गेलें आतां कैची उरी ॥ ३ ॥ जालें भांडी जगा सांडी नाहीं भीड चाड । घालीन चरणीं मिठी पुरविन जीविचें तें कोड ॥ ४ ॥ तुका म्हणे रुका करी संसारतुटी । आतां तुझ्यां आह्मां कैसी जाली जीवे साटीं ॥ ५ ॥

४६१. सम सपाट वेसनकाट निःसंग जालें सौरी । कुडपीयेला देश आतां येऊं नेदीं दुसरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाऊं रघुरामा हें चि उरलें आह्मां । नाही जीवतमा वित्तगोतासहीत ॥ ५७ ॥ ठाव जाला रिता झाकुनि काय आतां । कोणासवें लाज कोण दुजा पाहता ॥ २ ॥ सौरीयांचा संग आह्मां दुरावलें जग । भिन्न जालें सुख

भाव पालटला रंग ॥ ३ ॥ लाज भय झणी नाही तजियेलीं दोन्ही । फिराविला वेष नव्हों कोणाचीं च कोणी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा आह्मां वेष दिला जेणें । जनाप्रचित [पं. जनाप्रति सर्वे.] सर्वे असों एकपणें ॥ ५ ॥

४६२. नव्हे नरनारी संवसारीं अंतरलीं । निर्लज्ज निष्काम जना वेगळे चि [त. जालों] ठेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल रघुरामा ने आपुल्या गांवा । तुजविण आह्मां कोण सोयरा सांगाती ॥ २ ॥ जनवाद लोकनिंघ पिशुनाचे चेरे । [पं. साऊं.] साहूं तुजसाठीं अंतरलीं सहोदरें ॥ २ ॥ बहुता पाठीं निरोप हाटीं पाठविला तुज । तुका ह्मणे आतां सांडुनि लौकिक लाज ॥ ३ ॥

४६३. नीट पाट करुनि थाट । दावीतसे तोरा । आपणाकडे पाहो कोणी । निघाली बाजारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते सौरी नव्हे निकी । भक्तीविण फिकी ॥ २ ॥ चांग भांग करुनि सोंग । दावी माळा मुदी । रुक्याची आस धरुनि । हालवी ती फुदी ॥ २ ॥ थोरे घरीं करी फेरी । तेथें नाचे बरी । जेथें निघे रुका । तेथें हालवी टिरी ॥ ३ ॥ आंत मांग बाहेर चांग । सौरी ती नव्हे तेग । तुका दास नटतसे । न करी त्याचा संग ॥ ४ ॥

४६४. चाल माझ्या राघो । डोंगरीं दिवा लागो ॥ १ ॥ घर केलें दार केलें । घरीं नाही वरो । सेजारणी पापिणीचीं पांच पोरें मरो ॥ १ ॥ घरीं पांच पोरें । तीं मजहुनि आहेत थोरें । पांचांच्या बळें । खादलीं बावन केलें ॥ २ ॥ घर केलें दार केलें । दुकान केला मोटा । पाटाची राणी धांगडधिंगा तिचा मोटा ॥ ३ ॥ दुकान केला मोटा । तर पदरीं रुका खोटा । हिजडा ह्मणसी जोगी । तर सोळा सहस्र भोगी । तुका ह्मणे वेगीं । तर हरि ह्मणा जगीं ॥ ४ ॥

४६५. जन्मा आलिया गेलिया परी । भक्ति नाही केली । माझें माझें ह्मणोनियां । गुंतागुंतों मेलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें कांहीं नाही । लव गुरुच्या पायीं । चाल रांडे टाकीं रुका । नकों करूं बोल । गुरुविण मार्ग नाही । करिसी तें फोल ॥ २ ॥ खाउनी जेउनि लेउनि नेसुनि । ह्मणती आह्मी बऱ्या । साधु संत घरा आल्या । होती पाठमोऱ्या ॥ ३ ॥ वाचोनि पढोनि जाले शाहणे । ह्मणती आह्मी संत । परनारी देखोनि त्यांचें । चंचळ जालें चित्त ॥ ४ ॥ टिळा टोपी घालुनि माळा । ह्मणती आह्मी साधु । दयाधर्म चित्तीं नाही । ते जाणावे भोंदु ॥ ५ ॥ कलियुगीं घरोघरीं । संत जाले फार । वीतिभरी पोटासाठीं । हिंडती दारोदार ॥ ६ ॥ संत ह्मणती केली निंदा । निंदा नव्हे भाई । तुका असे अनन्यें भावें शरण संतां पायीं ॥ ७ ॥

॥ ११ ॥

वाघा—अभंग १.

४६६. अनंत जुगाचा देव्हारा । निजबोधांचा घुमारा । अवचिता भरला वारा । या मल्लारी देवाचा ॥ १ ॥ शुद्धसत्त्वाचा कवडा मोठा । बोधबिरडें बांधला गांठा । गळां वैराग्याचा पट्टा । वाटा दावूं या भक्तीच्या ॥ २ ॥ हृदय कोटंबा सांगातें । घोळ वाजवूं अनुहातें । ज्ञानभंडाराचें पोतें । रितें नव्हे कल्पांतीं ॥ ३ ॥ लक्ष चौऱ्याशीं घरें चारी । या जन्माची केली वारी । प्रसन्न जाला देव मल्लारी । सोहंभावीं राहिलों ॥ ४ ॥ या देवाचें भरतां वारें । अंगीं प्रेमाचें फेंपरें । गुरुगुरु करी वेडे चारें । पाहा [पं. तुका भुंकविला. क. तुका भुंकविलें.] तुकें भुंकविलें ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

लळित—अभंग ११.

४६७. आजी दिवस जाला । धन्य सोनियाचा भला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें संताचे पंगती । बरवें भोजन निगुती ॥ ४६ ॥ रामकृष्णनामें । बरवीं मोहियेलीं प्रेमें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला । चवी रसाळ हा काला ॥ ३ ॥

४६८. तुझी [पं. तरी वो.] तरी सांगा कांहीं । आह्मांविशीं रखुमाबाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं उरलें तें ठायीं । वेगीं पाठवुनी देई ॥ ४६ ॥ टोकत बैसलों देखा । इच्छीतसें ग्रासा एका ॥ २ ॥ प्रेम देउनि बहुडा जाला । तुका ह्मणे विठ्ठल बोला ॥ ३ ॥

४६९. वाट पाहें बाहे निडळीं ठेवुनियां हात । पंढरीचे वाटे दृष्टि लागलें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कई येतां देखें माझा मायबाप । घटिका बोटें दिवस लेखीं धरुनिया माप ॥ ४६ ॥ डावा डोळा लवे उजवी स्फुरते बाहे । मन उताविळ भाव सांडुनियां देहे ॥ २ ॥ सुखसेजे गोडचित्तीं न लगे आणीक । नाठवे घर दार [पं. ताहान हारपली.] तान पळाली भूक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन्य दिवस ऐसा तो कोण । पंढरीचे वाटे येतां मूळ देखेन ॥ ४ ॥

४७०. तुझें दास्य करूं आणिका मागों खावया । धिगू [पं. धन्य जिणें जालें.] जालें जिणें माझें पंढरीराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय गा विठोबा [पं. तुज आतां.] तुज ह्मणावें । थोराच्या [पं. शुभांशुभ गोड तुझां थोरांच्या दैवें.] दैवें गोड शुभअशुभ ॥ ४६ ॥ संसाराचा धाक निरंतर आह्मांसी । मरण भलें परि काय अवकळा तैसी [पं. ऐसी.] ॥ २ ॥ तुझे शरणागत शरण जाऊं आणिकांसी । [पं. तुका ह्मणे लाज हे कां कवणा नेणसी.] तुका ह्मणे कवणा लाज हें कां नेणसी ॥ ३ ॥

४७१. पुरविली आळी । जे जे केली ते ते काळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माय तरी ऐसी सांगा । कृपालुवा पांडुरंगा ॥ ४६ ॥ घेतलें नुतरी उचलोनि कडियेवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घांस । मुखीं घाली ब्रह्मरस ॥ ३ ॥

४७२. कथेची सामग्री [पं. त. सामोत्री. दे. सामुत्री.] । देह अवसानावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको जाऊं देऊं भंगा । गात्रें माझीं पांडुरंगा ॥ ४६ ॥ आयुष्य करीं उणें । परी मज आवडो कीर्तन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हाणी । या वेगळी मना [पं. न आणी.] नाणीं ॥ ३ ॥

४७३. गळित जाली काया । हें चि लळित पंढरिराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें अवसानापासीं । रूप राहिलें मानसीं ॥ ४६ ॥ वाइला कळस । तेथें स्थिरावला रस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड जालें । नारायणीं पोट धालें ॥ ३ ॥

४७४. रत्नजडित सिंहासन । वरी बैसले आपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुंचे ढळती दोहीं बाहीं । जवळी [पं. राही रखुमाई.] रखुमाई राही ॥ ४६ ॥ नाना उपचारीं । सिद्धि वोळगती कामारी ॥ २ ॥ हातीं घेऊनि पादुका । उभा बंदिजन तुका ॥ ३ ॥

४७५. हिरा शोभला कोंदणीं । जडित माणिकांची खाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा दिसे नारायण । मुख सुखाचें मंडण ॥ ४६ ॥ कोटि चंद्रलीळा [पं. चंदकळा.] पूर्णिमेच्या पूर्णकळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दृष्टि धाये । परतोनि माघारी ते न ये ॥ ३ ॥

४७६. पतित पतित । परी मी त्रिवाचा पतित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी तूं आपुलिया सत्ता । मज करावें सरता ॥ ५ ॥ नाही चित्तशुद्धि । स्थिर पायांपाशीं बुद्धि ॥ २ ॥ अपराधाचा केलों । तुका ह्मणे किती बोलों ॥ ३ ॥

४७७. उभारिला हात । जर्गी जाणविली मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव बैसले सिंहासनीं । आल्या याचका होय [पं. पुरि.] धनी ॥ ५ ॥ एकाच्या कैवाडें । उगवे बहुतांचें कोडें ॥ २ ॥ दोहीं ठायीं तुका । नाही पडों देत चुका ॥ ३ ॥

॥ ११ ॥

आशीर्वाद—अभंग ५.

४७८. जीवेंसाठीं यत्नभाव । त्याची नाव बळकट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पैल तीरा जातां कांहीं । संदेह नाही भवनदी ॥ ५ ॥ विश्वासाची धन्य जाती । तेथें वस्ती देवाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळियांचा । देव साचा अंकित ॥ ३ ॥

४७९. आशीर्वाद तया जाती । आवडी चित्तीं देवाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कल्याण [दे. त. ती असो.] तें असे क्षेम । वाढे प्रेम आगळें ॥ ५ ॥ भक्तिभाग्यगांठी धन । त्या नमन जीवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिचे दास । तेथें आस सकळ ॥ ३ ॥

४८०. तया साठीं वेचूं वाणी । अडकों कानीं वारता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षेम माझे हरिजन । समाधान पुसतां त्यां ॥ ५ ॥ परत्रींचे [पं. ते.] जे सांगाती । त्यांची याती न विचारीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धैर्यवंतें । निर्मळचित्तें सरवीं [पं. तीं एक.] तीं ॥ ३ ॥

४८१. अभय उत्तर संतीं केलें दान । जालें समाधान चित्त तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां प्रेमरसें न घडे खंडण । द्यावें कृपादान नारायणा ॥ ५ ॥ आलें जें उचित देहविभागासी । तेणें पायांपाशीं उभीं असों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी पूजन वैखरी । बोंबडा उत्तरीं गातों गीत ॥ ३ ॥

४८२. असो मंत्रहीन क्रिया । [दे. त. नको.] नका चर्या विचारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेवेमधीं जमा धरा । कृपा करा शेवटीं ॥ ५ ॥ विचारुनि ठाया ठाव । येथें भाव राहिला ॥ २ ॥ आतां तुकयापाशीं हेवा । नाही देवा तांतडी ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥

४८३. ऐकें [पं. वचन एका.] वचन कमळापती । मज रंकाची विनंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर जोडितों कथाकाळीं । आपण असावें जवळी ॥ ५ ॥ घेई [घेई घेई माझी भाक । जरी कांहीं मागेन आणिक ॥.] ऐसी भाक । मागेन जरि कांहीं आणिक ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे देवा । शब्द इतुका [पं. इतुका चि.] राखावा ॥ ३ ॥

४८४. आली लळिताची वेळ । असा सावध सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाहो करा वेगीं स्मरा । टाळी [त. पं. वाहोनि.] वाउनि विश्वंभरा ॥ ५ ॥ जालिया अवसान । न संपडती चरण ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे थोडे [दे. त. क. थोडें.] । अवधि उरली आहे पुढें ॥ ३ ॥

४८५. नेणें गाऊं कांहीं धड बोलतां वचन । कायावाचामनेंसहित आलों शरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं अंगीकार नको मोकलूं हरी । पतितपावन ब्रिदें करावीं खरीं ॥ ५१ ॥ नेणें भक्तिभाव तुझा ह्मणवितों दास । जरि देसी अंतर तरि लज्जा कोणास ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु तुझे धरियेले पाये । आतां कोण दुजा ऐसा आह्मांसी आहे ॥ ३ ॥

४८६. तूं च मायबाप बंधु सखा आमचा । वित्त गोत जीवलग जीवाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक प्रमाण नाहीं दुसरें आतां । योगक्षेमभार तुझे घातला माथां ॥ ५१ ॥ तूं च क्रियाकर्म धर्म देव तूं कुळ । तूं च तप तीर्थ व्रत गुरू सकळ ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु करिता कार्यता देवा । तूं च भाव भक्ति पूजा पुनस्कार [पं. छा. पुरस्कार अवघा.] आघवा ॥ ३ ॥

४८७. करुनि उचित । प्रेम घालीं हृदयांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलों दान मागायास । थोरी करुनियां आस ॥ ५१ ॥ चिंतन समयीं । सेवा आपुली च देई ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भावा । मज निरवावें देवा ॥ ३ ॥

४८८. गाऊं वाऊं टाळी रंगीं नाचों उदास । सांडोनि भय लज्जा शंका आस निरास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळियाचा बळी तो कैवारी आमुचा । भुक्तिमुक्तिदाता सकळां ही सिद्धीचा ॥ ५१ ॥ मारूं शब्दशस्त्रबाण निःशंक अनिवार । कंटकाचा [क. कंटकांचा.] चुर शिर [पं. फोडूं काळाचें शिर.] फोडूं काळाचें ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु नाहीं जीवाची चाड । आपुलिया तेथें काय आणिकांची भीड ॥ ३ ॥

४८९. सांडूनि वैकुंठ । उभा विटेवरी नीट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आला आला रे जगजेठी । भक्ता पुंडलिकाचे भेटी ॥ ५१ ॥ पैल चंद्रभागे तिरीं । कट धरुनियां करीं ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे अंबर । गजर होतो जयजयकार ॥ ३ ॥

४९०. कृपाळु भक्तांचा । ऐसा पति गोपिकांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभा न पाचारितां दारीं । न [दे. क. त. संगतां.] सांगतां काम करी ॥ ५१ ॥ भाव देखोनि निर्मळ । रजां वोडवी कपाळ ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे न [पं. हा शब्द नाही.] भजा । कां रे ऐसा भोळा राजा ॥ ३ ॥

४९१. केला अंगीकार पंढरीच्या देवें । आतां काय करिती [पं. करितील.] काळ मशक मानवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घातलीं बाहेर तीं भय होतें [पं. ज्याच्यानें.] ज्यानें । बैसला आपण तेथें घालुनियां ठाणें ॥ ५१ ॥ लागों नेदी वारा दुजियाचा अंगासी । हा पुरता निर्धार कळों आला आह्मांसी ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु न लगे करावी चिंता । कोणेविशीं आतां बैसलों हस्तीवरी माथां ॥ ३ ॥

४९२. अगोचरी बोलिलों आज्ञेविण आगळें । परी तें आतां [पं. न संडावें कृपाळु राउळें.] न संडावें राउळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईल रोकडा बोल न पुसती आह्मां । तुझा तुझें ह्मणविलें पाहा पुरुषोत्तमा ॥ ५१ ॥ न व्हावा न वजावा न कळतां अन्याय । न धरावें तें मनीं भलता करा उपाय ॥ २ ॥ [पं. तुकयाबंधु ह्मणे.] ह्मणे तुकयाबंधु हीन मी ह्मणोनि लाजसी । वारा लागों पाहातोहे उंच्या झाडासी ॥ ३ ॥

४९३. जाली पाकसिद्धि वाट पाहे रखुमाई । उदक तापलें डेरां [पं. डेरा चीकसा मर्दुद्या पायीं. दे. मर्दुनि आई. त. मर्दुनि आई.] चीकसा मर्दुनि पाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठा पांडुरंगा उशीर जाला भोजनीं । उभ्या आंचवणा गोपी कळस घेउनी ॥ ५१ ॥ अवघ्या सावचित्त सेवेलागीं सकळा । उद्धव अक्रूर आले पाचारूं मुळा ॥ २ ॥ सावरिली

सेज सुमनयाति सुगंधा । रत्नदीप तार्ती वाळा विडिया विनोदा ॥ ३ ॥ तुंका विनंती करी पाहे पंढरीराणा ।
असा सावचित्त सांगे सकळा जना ॥ ४ ॥

४९४. उठा सकळ जन उठिले नारायण । आनंदले मुनिजन तिन्ही लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा
जयजयकार वाद्यांचा गजर । मृदंग विणे अपार टाळ घोळ ॥ ५१ ॥ जोडोनि [त. पं. जोडूनियां कर.] दोन्ही कर
मुख पाहा सादर । पायावरी शिर ठेवूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय [त. पं. क. पडियंतें.] पडियंतें तें मागा ।
आपुलालें सांगा सुख दुःख [पं. दुःख सकळ.] ॥ ३ ॥

४९५. करूनी विनवणी [पं. चरणीं.] पायीं ठेवीं माथा । परिसावी विनवणी [पं. विनंती.] माझी पंढरीनाथा
॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अखंडित [पं. असावें ऐसं.] असावेंसें वाटतें पायीं । साहोनि संकोच ठाव थोडासा देई ॥ ५२ ॥ असो
नसो भाव आलों तुझिया ठाया । पाहें कृपादृष्टी मज पंढरीराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं तुझीं वेडीं वांकडीं ।
नामें भवपाश हातें आपुल्या तोडीं ॥ ३ ॥

४९६. घडिया घालुनि तळीं चालती वनमाळी । [पं. उठती.] उमटती कोमळीं कुंकुमार्ची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
वंदा चरणरज अवघे सकळ जन । तारियेले पाषाण उदकीं जेणें ॥ ५३ ॥ पैस धरुनी चला ठाकत ठायीं ठायीं ।
मौन्य धरुनी कांहीं [पं. न.] नो बोलावें ॥ २ ॥ तुका अवसरु जाणवितो पुढें । उघडलीं महाल मंदिरें [पं. मंदिर.]
कवाडें ॥ ३ ॥

४९७. भीतरी गेले हरी राहा क्षणभरी । होईल फळ धीर करावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं त्वरा ऐकें मात
। क्षण एक निवांत बैसावें ॥ ५४ ॥ [पं. बैसोनी.] करूनी मर्दन सारिलें पाणी । न्हाले देव अंग पुसी भवानी ॥ २ ॥
नेसला सोनसळा विनवी रखुमाई । वाढिलें आतां ठायीं चलावें जी ॥ ३ ॥ करुनियां भोजन घेतलें आंचवण ।
आनंदें नारायण पड्डले ॥ ४ ॥ तुका मात जाणवी आतां । सकळां बहुतां होती [पं. होती चित्तीं.] ची ॥ ५ ॥

४९८. द्या जी आह्मां कांहीं सांगा जी रखुमाई । शेष [पं. शेष उरलें ते ठायीं सनकादिका.] उरलें ठायीं
सनकादिकांचें ॥ १ ॥ टोकत बाहेरी बैसलों आशा । पुराया ग्रासा एकमेकां ॥ ५५ ॥ येथवरी आलों तुझिया नांवें
। आस करुनी आह्मी दातारा ॥ २ ॥ प्रेम देउनियां बहुडा आतां दिला [पं. जाला.] । [पं. तुका ह्मणे विठ्ठल बोला.] तुके
ह्मणे आतां विठ्ठल बोला ॥ ३ ॥

४९९. बहुडविले जन मन जालें निश्चळ । चुकवूनी कोल्हाळ आला तुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पर्यंकीं निद्रा
करावें शयन । रखुमाई आपण समवेत ॥ ५६ ॥ घेउनियां आलों हातीं टाळ वीणा । सेवेसि चरणा स्वामीचिया ॥
२ ॥ तुका ह्मणे आतां परिसावीं सादरें [पं. सादर.] । बोबडीं उत्तरें पांडुरंगा ॥ ३ ॥

५००. नाच गाणें माझा जवळील ठाव । निरोपीन भाव होईल तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां निद्रा मज आज्ञा
ते स्वभावें । उतरुनि जीवें जाईन [त. निंबलोण.] लोण ॥ ५७ ॥ एकाएकीं बहु करीन सुस्वरें । मधुर उत्तरें
आवडीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं जगदानी उदार । फेडशील भार एका [पं. क. एक वेळे.] वेळा ॥ ३ ॥

५०१. सिणलेती सेवकां देउनि इच्छादान । केला अभिमान अंगीकारा [पं. अंगीकार.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
अहो दीनानाथा आनंदमुरती [पं. दे. क. मूर्ति.] । तुह्मांसि शोभती ब्रीदें ऐसीं ॥ ५८ ॥ बहुतांनीं विनविलें [पं. निरविलें.]

बहुतां प्रकारीं । सकळां ठायीं हरी पुरलेती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अगा कुटुंबवत्सळा । कोण तुझी लीळा जाणे ऐसी ॥ ३ ॥

५०२. उठा भागलेती उजगरा । जाला स्वामी निद्रा करा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहाते रुक्मिणी । उभी मंचक संवारुणी [पं. संवारुनी.] ॥ ६१ ॥ केली करा क्षमा । बडबड पुरुषोत्तमा ॥ २ ॥ लागतो चरणा । तुकयाबंधु नारायणा ॥ ३ ॥

५०३. पावला प्रसाद आतां [दे. विटोनि.] उठोनि जावें । आपला तो श्रम कळों येतसे [पं. भावें.] जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आतां सुखें स्वामी.] आतां स्वामी सुखें निद्रा करा गोपाळा । पुरले मनोरथ जातों आपुलिया स्थळा ॥ ६२ ॥ तुह्मांसि जागवूं आह्मी आपुलिया चाडा । शुभाशुभ [त. कर्म.] कर्म दोष [पं. हाराया.] वाराया पीडा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिलें उच्छिष्टाचें भोजन । [पं. नाहीं निवडिलें आह्मां आपुल्या भिन्न.] आह्मां आपुलिया नाहीं निवडिलें भिन्न ॥ १३ ॥

५०४. शब्दांचीं रत्नें करुनी अळंकार । तेणें विश्वंभर पूजियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भावाचे उपचार करुनि भोजन । तेणें नारायण जेवविला ॥ ६३ ॥ संसारा हातीं दिलें आंचवण । मुखशुद्धी मन समर्पिलें ॥ २ ॥ रंगलीं [पं. रंगली इंद्रिय.] इंद्रियें सुरंग तांबूल । माथां तुळसीदळ समर्पिलें ॥ ३ ॥ एकभावदीप करुनि निरांजन । देऊनि आसन देहाचें या ॥ ४ ॥ न बोलोनि तुका करी चरणसेवा । निजविलें देवा माजघरीं ॥ ५ ॥

५०५. उठोनियां तुका गेला निजस्थळा । उरले राउळा माजी देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निउल [पं. नेउले.] जालें सेवका स्वामीचें । आज्ञे करुनी चित्त समाधान ॥ ६४ ॥ पहुडलिया हरी अनंतशैनावरी [पं. अनंतसेनावरी.] । तेथें नाहीं उरी कांहीं काम ॥ २ ॥ अवघी बाहेर घालूनि गेला तुका । सांगितलें लोकां निजले देव ॥ ३ ॥

दसरा—अभंग १.

५०६. पवित्र सुदिन उत्तम दिवस दसरा । सांपडला तो साधा आजि मुहूर्त बरा । गर्जा [दे. त. जेजेकार.] जयजयकार हरि हृदयीं धरा । आळस नका करूं लाहानां सांगतों थोरां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या हो या हो बाइयानो निघाले हरी । सिलंगणा वेगीं [पं. घेउनि वेगीं.] घेउनि आरत्या करीं । ओवाळूं श्रीमुख वंदूं पाउलें शिरीं । आह्मां दैव आलें येथें घरिच्या घरीं ॥ ६५ ॥ अक्षय मुहूर्त औठामध्ये [दे. क. औठामध्ये.] साधे तें । मग येरी गर्जे जैसें तैसें होत [क. होतें.] जातें । ह्मणोनि मार्गे पुढें कोणी न पाहावें येथें । सांडा परतें काम जाऊं हरी सांगातें ॥ २ ॥ बहुतां बहुतां रीतीं चित्तीं धरा हें मनीं । नका [पं. गई.] गै करूं आइकाल ज्या कानीं । मग हें सुख कधीं न देखाल स्वप्नीं । उरेल हायहाय मार्गे होईल काहाणी ॥ ३ ॥ ऐसियास वंचती त्यांच्या अभाग्या पार । नाहीं नाहीं सत्य जाणा निर्धार । मग हे वेळ घटिका न ये अजरामर । कळलें असों द्या मग पडतील विचार ॥ ४ ॥ जयासाठीं ब्रह्मादिक जालेति पिसे । उच्छिष्टा कारणें देव जळीं जाले मासे । अर्द्धांगीं विश्वमाता लक्ष्मी वसे । तो हा तुकयाबंधु ह्मणे आलें अनायासें ॥ ५ ॥

५०७. ओवाळूं आरती [पं. आरती माझ्या.] पंढरीराया । सर्वभावे शरण आलों तुझिया पायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व व्यापून कैसें [त. रूप कैसें] रूप आकळ । तो हा गौळ्या घरीं जाला कृष्ण बाळ ॥ ६६ ॥ [पं. स्वरूप गुणातीत अवतार धरी] स्वरूप गुणातीत जाला अवतारधारी । तो हा पांडुरंग उभा विटेवरी ॥ २ ॥ भक्तीचिया काजा कैसा रूपासि आला । ब्रिदाचा तोडर [त. तोरडु. पं. तोडरु.] चरणीं मिरविला ॥ ३ ॥ आरतें आरती [पं. आरती कैसी.]

ओवाळिली । वाखाणितां कीर्ति वाचा परतली ॥ ४ ॥ भावभक्तिबळें होसी कृपाळु देवा । [पं. तुका ह्मणे तुझ्या.]
तुका ह्मणे पांडुरंगा तुझ्या न कळती मावा ॥ ५ ॥

५०८. करुनि आरती । आतां ओवाळूं श्रीपती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि पुरले नवस । धन्य जाला हा
दिवस ॥ ५१ ॥ पाहा वो सकळा । पुण्यवंता तुझी बाळा ॥ २ ॥ तुका वाहे टाळी । होता सन्निध जवळी ॥ ३ ॥

५०९. द्याल माळ [पं. तरी.] जरी पडेन मी पायां । दंडवत वांयां कोण वेची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें तें
हिशोबें [पं. क. ही शोभे.] अवधिया प्रमाण । द्यावें तरी दान मान होतो ॥ ५२ ॥ मोकळिया मनें घ्याल जरी सेवा ।
प्रसाद पाठवा लवकरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी जालिया कृपण । नामाची जतन मग कैची ॥ ३ ॥

५१०. तुझीं जावें निजमंदिरा । आह्मी जातों आपुल्या घरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबा लोभ असों देई ।
आह्मी असों तुमचें पाई ॥ ५३ ॥ चित्त करी सेवा । आह्मी जातों आपुल्या गांवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिशा भुलों ।
फिरोन पायापार्शीं आलों ॥ ३ ॥

५११. पाहें प्रसादाची वाट । द्यावें धोवोनियां ताट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शेष घेरुनि जाईन । तुमचें जालिया
भोजन ॥ ५४ ॥ जालों एकसवा । तुझ्यां आडुनियां देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । करुनि राहिलों निश्चित ॥ ३ ॥

५१२. केली कटकट गाळूं नाचों नेणतां । लाज नाहीं भय आह्मां पोटाची चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसा
सिणलेती पाय रगडूं दातारा । जाणवूं द्या वारा उब जाली शरीरा ॥ ५५ ॥ उशिरा उशीर किती काय ह्मणावा ।
[पं. जननी या.] जननिये बाळका कोप कांहीं न धरावा ॥ २ ॥ तुझिये संगतीं [दे. क. येऊं.] आह्मीं करूं कोल्हाळ ।
तुका ह्मणे बाळें अवधीं [पं. अवघे.] मिळोन गोपाळ ॥ ३ ॥

५१३. कळस वाहियेला शिरीं । सहस्रनामें पूजा करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पीक पिकलें पिकलें । घन
दाटोनियां [त. मोडोनियां.] ॥ ५६ ॥ आलें शेवटीचें दान । भागा आला नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट । भरलें
वारले [पं. क. वारला.] बोभाट ॥ ३ ॥

५१४. आरुष शब्द बोलों मनीं न धरावें कांहीं । लडिवाळ बाळकें तूं चि आमुची आई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देई
गे विठाबाई [पं. विठाई.] प्रेमभातुकें । अवधियां कवतुकें लहानां थोरां सकळां ॥ ५७ ॥ असो नसो भाव आलों
तुझिया ठाया । पाहे कृपादृष्टी आतां पंढरीराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तुझीं वेडीं वांकडीं । नामें भवपाश
आतां आपुलिया तोडीं ॥ ३ ॥

५१५. आडकलें देवद्वार । व्यर्थ काय करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां चला जाऊं घरा । नका करूं
उजगरा ॥ ५८ ॥ देवा लागलीसे निज । येथें उभ्या काय काज ॥ २ ॥ राग येतो [पं. येईल.] देवा । तुका ह्मणे नेघे
सेवा ॥ ३ ॥

५१६. कृष्ण माझी माता कृष्ण माझा पिता । बहिणी बंधु चुलता कृष्ण माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृष्ण माझा
गुरु कृष्ण माझें तारूं । उतरी पैल पारु भवनदीची [पं. भवनदी.] ॥ ५९ ॥ कृष्ण माझें मन कृष्ण माझें जन । सोड्रा
सज्जन कृष्ण माझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा श्रीकृष्ण विसावा । वाटे न करावा परता जीवा ॥ ३ ॥

५१७. कृपा करावी भगवंतें । ऐसा शिष्य द्यावा मातें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें व्रत जो चालवी । त्यासि द्यावें
त्वां पालवी ॥ ५१ ॥ व्हावा ब्रह्मज्ञानी गुंडा । तिहीं लोकीं ज्याचा झेंडा ॥ २ ॥ तुका तुका हाका मारी । माझ्या
विठोबाच्या द्वारीं ॥ ३ ॥

५१८. जातो वाराणसी । निरवी गाई घोडे ह्मैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेलों येतों नाहीं ऐसा । सत्य [त. माना
हा.] मानावा भरवसा ॥ ५२ ॥ नका काढूं माझीं पेंवें । तुह्मीं वरळा भूस खावें ॥ २ ॥ मिकारियाचे पाठीं । तुह्मी
घेउनि लागा काठी ॥ ३ ॥ [दे. त. सांगा.] सांगाल जेवाया ब्राह्मण । तरी [दे. त. कापा.] कापाल माझी मान ॥ ४ ॥
वोकलिया वोका । म्यां खर्चिला नाहीं रुका ॥ ५ ॥ तुह्मीं खावें ताकपाणी । जतन करा तूपलोणी ॥ ६ ॥ नाहीं
माझें मनीं । पोरें रांडा नागवणी ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे नीट [प. नष्ट] । होतें तैसें बोले [त. केलें.] स्पष्ट ॥ ८ ॥

५१९. कास घालोनी बळकट । झालों कळिकाळासी नीट । केली पायवाट । भवसिंधूवरुनि ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ या रे या रे लाहान थोर । याति भलते नारीनर । करावा विचार । न लगे चिंता कोणासी [त. कामी गुंतलें
रिकामें । जपी तपी येथें जमे । लाविलें दमामें । पं. कामी.] कामी गुंतले रिकामे । जपी तपी येथें जमे । लाविले दमामे । मुक्त
आणि मुमुक्षा ॥ २ ॥ एकंदर शिका । पाठविला इहलोका । आलों ह्मणे तुका । मी नामाचा धारक ॥ ३ ॥

५२०. आह्मी वैकुंठवासी । आलों या चि कारणासी । बोलिले जे ऋषी । साच भावें [दे. क. वर्ताव्या प.
वर्ताया.] वर्तावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडूं संतांचे मारग । आडरानें भरलें जग । उच्छिष्टाचा भाग । शेष उरलें तें सेवूं
॥ ५३ ॥ अर्थें लोपलीं पुराणें । नाश केला शब्दज्ञानें । विषयलोभी [त. लोभी.] मन । साधनें [पं. साधन बुडविलें.]
बुडविलीं ॥ २ ॥ पिटूं भक्तीचा डांगोरा । कळिकाळासी दरारा । तुका ह्मणे करा । जयजयकार [दे. त. जेजेकार.]
आनंदें ॥ ३ ॥

५२१. बळियाचे अंकित । आह्मी जालों बळिवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लपता हाणोनि [त. हला. पं. हणिला.]
संसार [पं. त. संसार.] । केला षडूर्मीचा [पं. षडूर्मीमार.] मारा ॥ ५४ ॥ जन धन तन । केलें तृणाही समान ॥ २ ॥
तुका ह्मणे आतां । आह्मी मुक्तीचिया माथां ॥ ३ ॥

५२२. मृत्युलोकीं आह्मां आवडती परी । नाहीं एका हरिनामें विण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटलें हें चित्त
प्रपंचापासूनि । वमन [त. बैसलेंसे मनीं रामनाम.] हें मनीं बैसलेंसे ॥ ५५ ॥ सोनें रूपें आह्मां मृत्तिके समान । माणिकें
पाषाण खडे तैसे [पं. जेसे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैशा दिसतील नारी । रिसाचियापरी आह्मांपुढें ॥ ३ ॥

५२३. स्त्रियांचा तो संग नको नारायणा । काष्ठा या पाषाणामृत्तिकेच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. अंतरे.] नाटवे
हा देव घडे भजन । लांचावलें मन आवरे ना ॥ ५६ ॥ दृष्टिमुखें मरण इंद्रियाच्या द्वारें । लावण्य तें खरें दुःखमूळ
॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी अग्नि जाला साधु । [पं. तरी.] परी पावे बाधूं संघट्टणें ॥ ३ ॥

५२४. पराविया नारी रखुमाईसमान [पं. माउली.] । हें गेलें [त. पं. रखुमाई जन पांडुरंगे.] नेमून ठायींचें चि ॥
१ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाई वो तूं माते न करीं सायास । आह्मी विष्णुदास [पं. तेसे नव्हों.] नव्हों तैसे ॥ ५७ ॥ न साहावें मज
तुझें हें पतन । नको हें वचन दुष्ट वदों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज पाहिजे भ्रतार । तरी [पं. तरी का इतर लोक थोडे.] काय
नर थोडे जाले ॥ ३ ॥

५२५. भक्तिप्रतिपाळे दीन वो वत्सले । विठुले [त. पं. विठ्ठल.] कृपाळे होसी माये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला विसर माझा काय गुणें । कपाळ हें उणें काय करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें जाळूनि संचित । करीं वो उचित भेट देई ॥ ३ ॥

५२६. तुजविण मज कोण वो [त. हो.] सोयरें । आणीक दुसरें पांडुरंगे ॥ १ ॥ लागलीसे आस पाहा तुझें वास । रात्री वो दिवस लेखीं बोटीं ॥ २ ॥ काम गोड मज न लगे हा धंदा । तुका ह्मणे सदा हें चि ध्यान ॥ ३ ॥

५२७. [पं. त. पढीयंतें.] पढियंतें आह्मी तुजपार्शी [त. जयापें.] मागावें । जीवींचें सांगावें हितगुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाळसील लळे दीन वो वत्सले । विठुले कृपाळे [त. होसी माये.] जननिये ॥ १ ॥ जीव भाव तुझ्या ठेवियेला पार्यीं । तूं चि सर्वा ठायीं एक आह्मां ॥ २ ॥ दुजियाचा संग लागों नेदीं वारा । नाहीं जात घरा आणिकांच्या ॥ ३ ॥ सर्वसत्ता एकी आहे तुजपार्शी । ठावें आहे देसी मागेन तें ॥ ४ ॥ ह्मणउनि पुढें मांडियेली आळी । थिंकोनियां चोळी डोळे तुका ॥ ५ ॥

५२८. कोण पर्वकाळ पहासील तीथ [त. थीत.] । होतें माझें चित्त कासावीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठवीं भातुकें प्रेरीं [पं. प्रेमे.] झडकरी । [पं. नका.] नको राखों उरी पांडुरंगा ॥ १ ॥ न धरावा कोप मजवरी कांहीं । अवगुणी अन्यायी ह्मणोनियां ॥ २ ॥ काय रडवीसी नेणतियां पोरां । जाणतियां थोरां याचिपरी ॥ ३ ॥ काय उभी कर ठेवुनियां कटीं । बुझावीं धाकुटीं लडिवाळें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां पदरासी पिळा । घालीन निराळा नव्हे मग ॥ ५ ॥

५२९. कां हो देवा कांहीं न बोला चि गोष्टी । कां मज हिंपुटी करीतसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठीं प्राण पाहें वचनाची आस । तों दिसे उदास धरिलें ऐसें [त. तुझीं.] ॥ १ ॥ येणें [पं. क. काळ बुंथी.] काळें बुंथी घेतलीसे खोल [पं. खोळ.] । कां नये विटाळ होऊं माझा ॥ २ ॥ लाज वाटे मज ह्मणवितां देवाचा । न पुससी फुकाचा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

५३०. उचित तें काय जाणावें दुर्बळें । थोरिवेचें काळें तोंड देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देतां हाका कोणी नाडकती द्वारीं । ओस कोणी घरीं नाहीं ऐसें ॥ १ ॥ आलिया अतीता शब्द समाधान । करितां वचन काय वेंचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझां साजे हें श्रीहरी । आह्मी निलाजिरीं [दे. पं. नाहीं.] नव्हों ऐसीं ॥ ३ ॥

५३१. आम्ही मागों ऐसें नाहीं तुजपार्शी । जरी तूं भीतोसि पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें विचारुनि आहे तुज ठावें । आम्ही धालों नावें तुझ्या एका ॥ १ ॥ ऋद्धिसिद्धि तुझें मुख्य [पं. मोक्ष.] भांडवल । हें तों आह्मां फोल भक्तीपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं वैकुंठा चालत । बैसोनि निश्चित [क. निश्चित. पं. निवांत.] सुख भोगूं ॥ ३ ॥

५३२. न लगे हें मज तुझें ब्रह्मज्ञान । गोजिरें सगुण रूप पुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागला उशीर पतितपावना । विसरोनि वचना गेलासि या [पं. हे.] ॥ १ ॥ जाळोनि संसार बैसलों अंगणीं । तुझे नाहीं मनीं मानसीं ही [क. हे. पं. तें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको रागेजों विठुला । उठीं देई मला भेटी आतां ॥ ३ ॥

५३३. कमोदिनी [पं. कुमुदिनी.] काय जाणे तो परिमळ । भ्रमर सकळ भोगीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें तुज ठावें नाहीं तुझें नाम । आह्मी च तें प्रेमसुख जाणों ॥ १ ॥ माते तृण बाळा दुधाची ते गोडी । ज्याची नये जोडी त्यासी कामा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्ताफळ शिंपीपोटीं । नाहीं त्याची भेटी भोग तिये ॥ ३ ॥

५३४. काय सांगो तुझ्या चरणांच्या [पं. चरणींच्या.] सुखा । अनुभव ठाउका नाही तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलतां हें कैसें वाटे खरेपण । अमृताचे गुण अमृतासी ॥ ५१ ॥ आह्मी एकएका ग्वाही मायपुतें । जाणों तें निरुतें सुख दोघें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां मोक्षाचा कांटाळा । कां तुह्मी गोपाळा नेणां ऐसें ॥ ३ ॥

५३५. देखोनियां तुझ्या रूपाचा आकार । उभा कटीं कर ठेवूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें माझ्या चित्ता होतें समाधान । वाटतें चरण न सोडावे ॥ ५२ ॥ मुखें गातों गीत वाजवितों टाळी । नाचतों राउळीं प्रेमसुखें ॥ २ ॥ तुका म्हणे मज तुझ्या नामापुढें । [त. तुष्य. दे. तुश.] तुच्छ हें बापुडें सकळी [त. पं. सकळ ही.] काळ ॥ ३ ॥

५३६. आतां येणेंविण नाही आह्मां चाड । कोण बडबड करी वायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख तें चि दुःख पुण्यपाप खरें । हें तों आह्मां बरें कळों आलें ॥ ५३ ॥ तुका ह्मणे वाचा [दे. क. वाईली.] वाहिली अनंता । बोलायचें आतां काम नाही ॥ २ ॥

५३७. बोलों अबोलणें मरोनियां जिणें । असोनि नसणें [त. पं. जनी (जनी?).] जनि आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगीं त्याग जाला संगीं च असंग । तोडियेले लाग माग दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हें दिसतों मी तैसा । पुसणें तें पुसा पांडुरंगा [पं. विठोबासी.] ॥ ३ ॥

५३८. अधिकार तैसा [त. पं. दावियेला.] दावियेले मार्ग । चालतां हें मग कळों येतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाळूं नयें नाव पावलेनि पार । मागील आधार बहुतांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोग वैद्याचे [दे. त. वैदाचे.] अंगीं । नाहीं करी जर्गीं उपकार ॥ ३ ॥

५३९. संवसार तीहीं केला पाठमोरा । नाहीं द्रव्य दारा जया चित्तीं ॥ १ ॥ शुभाशुभ नाहीं हर्षामर्ष अंगीं । जनार्दन जर्गीं होउनि ठेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देहें दिला एकसरें । जयासि दुसरें नाहीं मग ॥ ३ ॥

५४०. देहबुद्धि वसे लोभ जयां चित्तीं । आपुलें जाणती परावें जे ॥ १ ॥ तयासि चालतां पाहिजे सिदोरी । दुःख पावे करी असत्य तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धर्म रक्षाय़ा कारणें । छाया इच्छी उन्हे तापला तो ॥ ३ ॥

५४१. काळें खादला हा अवघा आकार । उत्पत्तिसंहारघडामोडी ॥ १ ॥ वीज तो अंकुर आच्छादिला पोटीं । अनंता सेवटीं एकचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शब्दें व्यापिलें आकाश । गुढार हें तैसें [पं. कैसें.] कळों नये ॥ ३ ॥

५४२. आणीक काळें न चले उपाय । धरावे [पं. ते.] या पाय विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें चि पुण्य असे तया पोटीं । अवघिया तुटी होय पापा ॥ ५४ ॥ अवघें मोकळें अवघिया काळें । उद्धरती कुळें नरनारी ॥ २ ॥ काळ वेळ नाहीं गर्भवासदुःखें । उच्चारितां मुखें नाम एक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न लगे सांडावें । सांगतसें भावें घेती तयां ॥ ४ ॥

५४३. कां रे [पं. हा शब्द नाही.] माझा तुज न ये कळवळा । असोनि जवळा हृदयस्था ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा नारायणा निष्ठुरा निर्गुणा । केला शोक नेणां कंठस्फोट ॥ ५५ ॥ कां हें चित्त नाहीं पावलें विश्रांती । इंद्रियांची गति कुंटे [क. खुंटे.] चि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे धरियेला कोप । पाप सरलें नेणों पांडुरंगा ॥ ३ ॥

५४४. दीनानाथा तुझीं ब्रिदें चराचर । घेसील कैवार शरणागता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुराणीं जे तुझे गर्जती पवाडे । ते आह्मां रोकडे कळों आले ॥ ५४ ॥ आपुल्या दासांचें न साहासी उणें । उभा त्याकारणें राहिलासी ॥ २ ॥ चक्र गदा हातीं आयुधें अपारें । न्यून तेथें [पं. तें. चि.] पुरें करूं धावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज भक्तीचें कारण । करावया पूर्ण अवतार ॥ ४ ॥

५४५. वर्णू महिमा ऐसी नाही [पं. मज नाही वाचा.] मज वाचा । न बोलवे साचा पार तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठायींची हे काया ठेविली चरणीं । आतां ओवाळुनि काय सांडूं ॥ ५५ ॥ नाहीं भाव ऐसा करूं तुझी सेवा । जीव वाहूं देवा तो ही तुझा ॥ २ ॥ मज माझें कांहीं न दिसे पाहातां । जें तुज अनंता समर्पावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं मज थार । तुझे उपकार फेडावया ॥ ४ ॥

५४६. [पं. नव्हे.] नाहीं सुख मज न लगे हा मान । न राहे हें जन काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहउपचारें पोळतसे अंग । विषतुल्य [पं. विषातुल्य.] चांग मिष्टान्न तें ॥ ५६ ॥ नाइकवे स्तुति वाणितां [पं. क. वानितां.] थोरीव । होतो माझा जीव कासावीस ॥ २ ॥ तुज पावें ऐसी सांग कांहीं कळा । नको मृगजळा गोवूं मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां करीं माझें हित । काढावें जळत आर्गीतूनि ॥ ४ ॥

५४७. न मिळो खावया न वाढो संतान । परि हा नारायण कृपा करो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी माझी वाचा मज उपदेशी । आणीक लोकांसी हें चि सांगे ॥ ५७ ॥ विटंबो शरीर होत कां विपत्ति । परि राहो चित्तीं नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नासिवंत हें सकळ । आठवे गोपाळ तें चि हित ॥ ३ ॥

५४८. पिंड पोसावे हें अधमाचें ज्ञान । विलास मिष्टान्न करुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरीर रक्षावें हा धर्म बोलती । काय असे हातीं तयाचिया ॥ ५८ ॥ क्षणभंगुर हें जाय न कळतां । ग्रास गिळी सत्ता नाहीं हातीं ॥ २ ॥ कर्वतिलीं [पं. कर्वतिले देह.] देहें कापियेलें मांस । गेले वनवासा [त. वनवासास.] शुकादिक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राज्य करितां जनक । अग्नीमाजी एक पाय जळे ॥ ४ ॥

५४९. जरी माझी कोणी कापितील मान । तरी नको आन वदों जिव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळां इंद्रियां हे माझी विनंती । नका होऊं परतीं पांडुरंगा ॥ ५९ ॥ आणिकांची मात नाइकावी कार्णी । आणीक नयनीं न पाहावें ॥ २ ॥ चित्ता तुवां पार्यीं रहावें अखंडित । होउनी निश्चित एकविध ॥ ३ ॥ चला पाय [पं. हात पाय.] हात हें चि काम करा । माझ्या नमस्कारा विठोबाच्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां-भय काय करी । आमुचा कैवारी नारायण ॥ ५ ॥

५५०. करिसी तें देवा करीं माझें सुखें । परी मी त्यासी मुखें न ह्मणें संत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया राज्य द्रव्य करणें उपार्जना । वश दंभमाना इच्छे जाले ॥ ६० ॥ जगदेव परी निवडीन निराळे । ज्ञानाचे आंधळे भारवाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय न धरीं मानसीं । ऐसियाचे विशीं करितां दंड ॥ ३ ॥

५५१. ह्मणविती ऐसे आइकतों संत । न देखीजे होत डोळां कोणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियांचा कोण मानितें विश्वास । निवडे तो रस घाईडाई ॥ ६१ ॥ पर्जन्याचे काळीं वाहाळाचे नद । ओसरतां बुंद न थारे चि ॥ २ ॥ हिऱ्या ऐशा गारा दिसती दूरोन । तुका ह्मणे घन [क. पं. त. घण.] न भेटे तों ॥ ३ ॥

५५२. अतिवाद [क. अतिवादें.] लावी । एक बोट सोंग दावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा बहुरूपी नट । नव्हे वैष्णव तो चाट ॥ ५१ ॥ प्रतिपादी वाळी । एक पुजी एका छळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही । भूतदया ज्याचे ठायीं ॥ ३ ॥

५५३. पोटाचे ते नट पाहों नये छंद । विषयांचे भेद विषयरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अर्थी परमार्थ कैसा घडों सके । चित्त लोभी [त. भीकें.] भीके सोंग वांयां ॥ ५१ ॥ देवाचीं चरित्रें दाखविती लीळा । लाघवाच्या कळा मोहावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं राहे अभिळास । दोघां नरकवास सारिखा चि ॥ ३ ॥

५५४. भुंकती तीं द्यावीं भुंकों । आपण त्यांचें नये शिकों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाविकांनीं दुर्जनाचें । [पं. कांहीं मानूं नये साचें.] मानूं नये कांहीं साचें ॥ ५१ ॥ होइल तैसें बळ । फजीत करावे ते खळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [क. त. पं. त्याचे.] त्यांचें । पाप नाहीं ताडणाचें ॥ ३ ॥

५५५. जप करितां राग । आला जवळी तो मांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको भोंवतालें जर्गी । पाहों जवळी राख अंगीं ॥ ५१ ॥ कुड्याची संगती । सदा भोजन पंगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्म । साधी विरहित कर्म ॥ ३ ॥

५५६. कांहीं च मी नव्हे कोणिये गांवींचा । एकट ठायींचा ठायीं एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं जात कोठें येत फिरोनियां । [पं. अवघेचि वांयां विण बोल.] अवघें चि वांयांविण बोलें ॥ ५१ ॥ नाहीं मज कोणी आपुलें दुसरें । कोणाचा मी खरें कांहीं नव्हे ॥ २ ॥ नाहीं आह्मां ज्यावें मरावें लागत । आहों अखंडित जैसे तैसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नांवरूप [त. नाम.] नाहीं आह्मां । वेगळा ह्या कर्मा अकर्मासी ॥ ४ ॥

लोहगांवास परचक्रवेढा पडला—अभंग ३.

५५७. न देखवे डोळां ऐसा हा आकांत । परपीडे चित्त दुःखी होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुह्मी येथें नसालसें जालें । आह्मीं न देखिलें पाहिजे हें ॥ ५१ ॥ परचक्र कोठें हरिदासांच्या वासें । न [दे. त. हा शब्द नाहीं.] देखिजेत [पं. देखिजे तें.] देशें राहातिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी लाजविली सेवा । हीनपणें देवा जिणें जालें ॥ ३ ॥

५५८. काय म्यां मानावें [पं. कथेचें हें फळ.] हरिकथेचें फळ । तरिजे सकळ [पं. जन.] जनीं ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उच्छेद तो असे हा गे आरंभला । रोकडें विठ्ठला परचक्र [क. परचक्रे. (क्रे?).] ॥ ५१ ॥ पापाविण नाहीं पाप येत पुढें । [दे. क. साक्षसी.] साक्षीसी रोकडें साक्ष आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेथें वसतील दास । तेथें तुझा वास कैसा आतां ॥ ३ ॥

५५९. भीत नाहीं आतां आपुल्या मरणा । दुःखी होतां जना न देखवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमची तो जाती ऐसी परंपरा । कां तुह्मी दातारा नेणां ऐसें ॥ ५१ ॥ भजनीं विक्षेप तें चि पें मरण । न वजावा क्षण एक वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आघाताचा वारा । ते स्छळीं दातारा [त. ठेवीं मज.] ठाव मार्गे ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

५६०. फिरंगी वाखर लोखंडाचे विळे । परि ते निराळे गुणमोल ॥ १ ॥ पायरी प्रतिमा एक चि पाषाण परि तें महिमान वेगळालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैशा नव्हतील परी । संतजना सरी सारिखिया ॥ ३ ॥

५६१. कोण जाणे कोणा घडे उपासना । कोण या वचनाप्रति [क. प्रीति.] पावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा श्रोता वक्ता तूं चि देवा । करावी ते सेवा तुझी च म्यां [दे. क. त. मां.] कुशळ चतुर येथें न [पं. पवती. क. सरतें.] सरते । करितील [पं. करितील रीति तर्क मत. क. करितील रिते तर्क मते.] रिते तर्क मते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. केणें जालें. त. जालें केणें.] जालें पेणें एके घरीं । मज आणि हरी तुझ्यां गांठी ॥ ३ ॥

५६२. आमचा विनोद तें जगा मरण । करिती भावहीण दखोवेखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न कळे [(स्वतंत्र?) संतत हा शब्द कांहींसा बरा लागेल.] सतंत हिताचा विचार । तों हे दारोदार खाती फेरे ॥ ५१ ॥ वंदिलें वंदावें निंदिलें निंदावें । एक गेलें जावें त्याचि वाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणी नाइके सांगतां । होती यमदूता वरपडे ॥ ३ ॥

५६३. दीप घेउनियां धुंडिती अंधार । भेटे [पं. तो.] हा विचार अघटित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विष्णुदास आह्मी न [त. भों.] भ्यों कळिकाळा । भुलों मृगजळा न घेडे तें ॥ ५१ ॥ उधळितां माती रविकळा मळे । हें कैसें न कळे भाग्यहीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तृणें झांके हुताशन । हें तंव वचन वाउगें चि ॥ ३ ॥

५६४. नटनाट्यें [पं. क. नटनाट्य.] अवघें संपादिलें सोंग । भेद [पं. दावी.] दाऊं रंग न पालटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मांडियेला खेळ कौतुक [क. कौतुकें. पं. कवतुकें.] बहुरूप । आपुलें स्वरूप जाणतसों ॥ ५१ ॥ स्फटिकाची शिळा उपाधि न मिळे । भाव दावी पिवळे लाल संगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी या जनाविरहित । होउनि निश्चित [पं. निश्चित.] क्रीडा करूं ॥ ३ ॥

५६५. तुजविण [त. पं. क. याणी.] वाणीं आणिकांची [पं. आणिकाची.] थोरी । तरी माझी हरी जिह्वा झडो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण चित्ता आवडे आणीक । तरी हा मस्तक भंगो माझा ॥ ५१ ॥ नेत्रीं आणिकांसि पाहीन आवडी । जातु ते चि घडी चांडाळ [त. हें.] हे ॥ २ ॥ कथामृतपान न करिती श्रवण । काय प्रयोजन मग यांचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय वांचून कारण । तुज एक क्षण विसंबतां ॥ ४ ॥

स्वामींचे स्त्रीनें स्वामींस कठिण उत्तरें केलीं—अभंग ७.

५६६. मज चि भोंवता केला [त. घेतलासे जोग.] येणें जोग । काय याचा भोग अंतरला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चालोनियां घरा सर्व सुखें येती । माझी तों फजीती चुके चि ना ॥ ५१ ॥ कोणाची बाईल होऊनियां वोढूं । संवसारीं काढूं आपदा किती ॥ २ ॥ काय तरी देऊं तोडितील पोरें । मरतीं तरी बरें होतें आतां ॥ ३ ॥ कांहीं नेदी वांचों धोवियेलें घर । सारवावया ढोर शेण नाही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे रांड न करितां विचार । वाहुनियां भार कुंथे माथां ॥ ५ ॥

५६७. काय नेणों होता दावेदार मेला । वैर तो साधिला होउनि गोहो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती सर्वकाळ सोसावें हें दुःख । किती लोकां मुख वासूं तरी ॥ ५१ ॥ झवे आपुली आई काय माझें केलें । धड या विठ्ठलें संसाराचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येती बाईले असडे [पं. आसडे.] । फुंदोनियां रडे हांसे कांहीं ॥ ३ ॥

५६८. गोणी आली घरा । दाणे खाऊं नेदी पोरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरी लोकांची पांटोरी । मेला चोरटा खाणोरी ॥ ५१ ॥ खवळली पिशी । हाता झोंबे [पं. लांसी जैसी.] जैसी लांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटा । रांडे संचिताचा सांटा ॥ ३ ॥

५६९. आतां पोरा काय खासी । गोहो जाला देवलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोचकें तिंबी घातल्या माळा । उदमाचा सांडी चाळा ॥ ५१ ॥ आपल्या पोटा केली थार । आमचा नाही येसपार ॥ २ ॥ हातीं टाळ तोंड वासी । गाय देउळीं देवापासीं ॥ ३ ॥ आतां आह्मी करूं काय । न वसे घरीं राणा जाय ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां धीरी । आझुनि [पं. जालें नाही.] नाही जालें तरी ॥ ५ ॥

५७०. वरें जालें गेलें । आजी अवघें मिळालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां खाईन पोटभरी । ओल्या कोरड्या भाकरी ॥ ५२ ॥ किती तरी तोंड । याशीं वाजवूं मी रांड ॥ २ ॥ तुका बाइले मानवला । चीथू करूनियां बोला ॥ ३ ॥

५७१. न करवे धंदा । आइता तोंडीं पडे लोंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठितें तें [पं. कुटी.] कुटितें टाळ । अवघा मांडिला कोल्हाळ ॥ ५३ ॥ जिवंत चि मेले । लाजा वाटुनियां प्याले ॥ २ ॥ संसाराकडे । न पाहाती ओस पडे ॥ ३ ॥ तळमळती यांच्या रांडा । घालिती जीवा नावें धोंडा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बरें जालें । घे गे बाइले लीहिलें ॥ ५ ॥

५७२. कोण घरा येतें आमुच्या काशाला । काय ज्याचा त्याला नाही धंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवासाठीं जालें ब्रह्मांड सोडरें । कोमळ्या उत्तरें काय वेचे ॥ ५४ ॥ मानें पाचारितां [पं. नाही.] नव्हे आराणुक । ऐसे येती लोक प्रीतीसाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांडे नावडे भूषण । कांतेलेंसें श्वान [दे. पाठीं लागे.] लागे पाठीं ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥

५७३. भाव धरी तया तारील पाषाण । दुर्जना सज्जन काय करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितां नव्हे नीट श्वानाचें हें पुच्छ [दे. पुंस. पं. पुस.] । खापरा परीस काय करी ॥ ५५ ॥ काय करिल तया साकरेचें आळें । बीज तैसीं फळें येती तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वज्र भंगें [पं. भेदे.] एक वेळ । कठीण हा खळ तयाहूनी ॥ ३ ॥

५७४. इच्छावें तें जवळी आलें । काय बोलें कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामरूपीं पडिली गांठी । अवघ्या गोष्टी सरल्या ॥ ५६ ॥ मुकियाचे परी जीवीं । साकर जेवीं खादली [त. खादल्या.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय बोलें । आतां भलें मौन्य ची ॥ ३ ॥

५७५. साधनें तरी हीं च दोन्ही । जरी कोणी साधील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परद्रव्य परनारी । याचा धरीं विटाळ ॥ ५७ ॥ देवभाग्यें घरा येती । संपत्ती त्या सकळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणें तें शरीर । गृह भांडार देवाचें ॥ ३ ॥

५७६. आह्मासाठीं अवतार । मत्स्यकूर्मादि सूकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोहें धांवे घाली पान्हा । नांव घेतां पंढरीराणा ॥ ५८ ॥ कोठें न दिसे पाहतां । उडी घाली अवचिता ॥ २ ॥ सुख ठेवी आह्मासाठीं । दुःख आपणची घोंटी ॥ ३ ॥ आह्मां घाली पाठीकडे । [पं. आपण.] पुढें कळिकाळाशीं भिडे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कृपानीधी । आह्मां उत्तरीं नांवेमधीं ॥ ५ ॥

५७७. रवि रश्मिकळा । नये काढितां निराळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा आह्मां जाला भाव । अंगीं जडोनि ठेला देव ॥ ५९ ॥ गोडी साकरेपासुनी । कैसी निवडती दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाद उठी । विरोनि जाय नभा पोटीं ॥ ३ ॥

५७८. थोडें परी निरें । अविट तें घ्यावें खरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें जेणें नये तुटी । बीज वाढे बीजा पोटीं ॥ ५७८ ॥ चित्त ठेवीं ग्वाही । आणिकांशी चाड नाही ॥ २ ॥ आपलें तें हित फार । तुका ह्मणे खरें सार ॥ ३ ॥

५७९. अवघे देव साध । परी या अवगुणांचा बाध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी नव्हे सरी । राहे एका एक दुरी ॥ ५७९ ॥ ऊंस कांदा एक आळां । स्वाद गोडीचा [त. पं. पाहतां.] निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे सरी । विष अमृताची परी ॥ ३ ॥

५८०. शांतीपरतें नाहीं सुख । येर अवघें ची दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी शांति धरा । उतराल पैल तीरा ॥ ५८० ॥ खवळलिया कामक्रोधीं । अंगीं भरती आधिव्यापी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्रिविध ताप । जाती मग आपेंआप ॥ ३ ॥

५८१. गोडीपणें जैसा गुळ । तैसा देव जाला सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां भजों कवणे [पं. कोणे.] परी । देव सबाह्य अंतरीं ॥ ५८१ ॥ उदका वेगळा । नव्हे तरंग निराळा ॥ २ ॥ हेम अळंकारा नाहीं । तुका ह्मणे तैसे आह्मी ॥ ३ ॥

५८२. परमेष्ठिपदा । तुच्छ [त. तुष्य.] करिती सर्वदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि ज्यांचें धन । सदा हरीचें स्मरण ॥ ५८२ ॥ इंद्रपदादिक भोग । भोग नव्हे तो भवरोग ॥ २ ॥ सार्वभौमराज्य । त्यांसि कांहीं नाहीं काज ॥ ३ ॥ पाताळींचें आधिपत्य । ते तों मानिती विपत्य ॥ ४ ॥ योगसिद्धिसार । ज्यासि वाटे तें असार ॥ ५ ॥ मोक्षायेवढें सुख । सुख नव्हे चि तें दुःख ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे हरीविण । त्यासि अवघा वाटे सिण ॥ ७ ॥

५८३. मोहोऱ्याच्या संगें । सुत नव्हे आगीजोगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी त्याचें भक्ष । काय सांगणें [क. तें.] ते साक्ष ॥ ५८३ ॥ स्वामीचिया [पं. स्वप्नीचिया.] अंगें । रूप नव्हे कोणाजोगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोडी । देवमनी [दे. क. देवमणी.] न देती दडी ॥ ३ ॥

५८४. मजसवें नको चेष्टा । नव्हे साळी कांहीं कोष्टा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैस सांडोनि दिमाख । जाय काळें करीं मुख ॥ ५८४ ॥ येथें न सरे चार । हीण आणीक वेव्हार ॥ २ ॥ तुका विष्णुदास । रस जाणतो नीरस ॥ ३ ॥

५८५. भाव देवाचें [त. पं. देवाचे.] उचित । भाव तोचि भगवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य शुद्ध जाती । संदेश केंचा तेथें चित्तीं ॥ ५८५ ॥ बहुत वराडी । देवजवळी [पं. देवावरी.] आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें रोकडें । लाभ अधिक रिचो खडें ॥ ३ ॥

५८६. गौरव गौरवापुरतें । फळ सत्याचे [पं. सत्यच संकल्पें.] संकल्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कठिण योगाहुनि क्षेम [दे. क्षम.] । ओकलिया होतो श्रम ॥ ५८६ ॥ पावलें मरे सिवेपार्शीं । क्लेश [पं. उत्तर ते.] उरत ते क्लेशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु आणी । कठिण निघालिया रणीं ॥ ३ ॥

५८७. न संडी अवगुण । [क. वर्म.] वर्भें मानीतसे सिण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोग देतां करिती काई । फुटतां यमदंडें [पं. यमदंड.] डोई ॥ ५८७ ॥ पापपुण्यझाडा । देतां तेथें मोटी पीडा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोला । माझ्या सिणती विठ्ठला ॥ ३ ॥

५८८. पावे ऐसा नाश । अवधियां दिला त्रास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अविटाचा केला संग । सर्व भोगी पांडुरंग ॥ ५८ ॥ आइता च पाक । संयोगाचा सकलिक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । सीमा राहिली होउनी ॥ ३ ॥

५८९. दुर्बळ हें अवघें जन । नारायणीं विमुख [पं. विमुख.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडोनियां हात जाती । पात्र होतीं दंडासी ॥ ५९ ॥ सिदोरी तें पापपुण्य । सर्वेसिण भिकेचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पडिला वाहो । कैसा [पं. पाहो.] पाहा हो [पं. हा शब्द नाही.] लटिक्याचा ॥ ३ ॥

५९०. वाजतील तुरें । येणें आनंदें गजरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिंकोनियां अहंकार । पावटणी केलें शिर ॥ ५९ ॥ काळा नाही वाव । परा श्रमा कोठें ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । सोपें वैकुंठासी जातां ॥ ३ ॥

५९१. झाड कल्पतरु । न करी याचकीं आव्हेरु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी सर्वीं सर्वोत्तम । ऐसे विसरतां धर्म [त. पं. नाम.] परिसा तुमचें देणें । तो त्या जागे अभिमानें ॥ २ ॥ गाहाण्यानें तुका । गर्जे मारुनियां हाका ॥ ३ ॥

५९२. वसवावें घर । देवें बरें निरंतर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संग आसनीं शयनीं । घडे भोजनीं गमनीं ॥ ५९ ॥ संकल्प विकल्प । मावळोनि पुण्यपाप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । अवघा गोविंदें सुकाळ ॥ ३ ॥

५९३. येथील हा ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घरीं देवाचे अबोला । [दे. त्याची.] त्यासि ते चि सवे त्याला ॥ ५९ ॥ नाही पाहावें लागत । एकाएकीं च तें रितें [दे. ते रित.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन । तयामध्यें येवढें भिन्न ॥ ३ ॥

५९४. करितां देवार्चन । घरा आले संतजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव [त. पं. तरी ते.] सारावे परते । संत पूजावे आरते ॥ ५९ ॥ शाळिग्राम विष्णुमूर्ती । संत हो का भलते याती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संधी । अधिक वैष्णवांची मांदी ॥ ३ ॥

५९५. ज्याची खरी सेवा । त्याच्या भय काय जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितां स्वामीसर्वें वाद [पं. पाद.] । अधिक अधिक आनंद ॥ ५९ ॥ असावा तो धर्म । मग साहों जातें वर्म ॥ २ ॥ वदे वाग्देवी । तुका विठ्ठली गौरवी ॥ ३ ॥

५९६. देवें जीव धाला । संसार तो कडू झाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि येतील ढेंकर । आनंदाचें हरिहर ॥ ५९ ॥ वेधी आणिकांस । ऐसा जया अंगीं कस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुक । येणें न लगे आणीक ॥ ३ ॥

५९७. नाम साराचें ही सार । शरणागत यमकिंकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उतमाउत्तम [पं. नाम उत्तम उत्तम. क. उत्तम उत्तम.] । वाचे बोला पुरुषोत्तम ॥ ५९ ॥ नाम जपतां चंद्रमौळी । नामें तरला वाल्हाकोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्णू काय । तारक विठोबाचे पाय ॥ ३ ॥

५९८. गातों भाव नाही अंगीं । भूषण करावया जर्गी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं पतितपावन । करीं साच हें वचन ॥ ५९ ॥ मुखें ह्मणवितों दास । चित्तीं माया लोभ आस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दावीं वेश । तैसा अंतरीं नाही लेश ॥ ३ ॥

५९९. द्रव्य असतां धर्म न करी । नागविला राजद्वारीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माय त्यासि व्याली जेव्हां । रांड
[त. राणसटवी. दे. “रांड” असें असतां वर “रान” हा शोध घातला आहे.] सटवी नव्हती तेव्हां ॥ ५९ ॥ कथाकाळीं निद्रा लागे ।
कार्मीं श्वानापरी जागे ॥ २ ॥ भोग [पं. देतां स्त्रियेसि.] स्त्रियोसि देतां लाजे । वस्त्र दासीचें घेउनि निजे ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे जाण । नर गाढवाहुनी हीन ॥ ४ ॥

६००. सुखें बोले ब्रह्मज्ञान । मनीं धनअभिमान [त. आणि मान.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशियाची करी सेवा ।
काय सुख होय जीवा ॥ ५९ ॥ पोटासाठीं संत । झाले कलींत बहुत ॥ २ ॥ विरळा ऐसा कोणी । तुका त्यासि
लोटांगणी ॥ ३ ॥ [पं. करितां.]

६०१. एक वेळ प्रायश्चित्त । केलें चित्त मुंडण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहंकारा नावें दोष । त्याचें ओस पाडिले ॥
५९ ॥ अनुतापें स्नानविधि । यज्ञसिद्धि देहहोम ॥ २ ॥ जीवशिवा होतां चुका । तेथें तुका विनटला ॥ ३ ॥

६०२. त्रैलोक्य पाळितां उबगला नाही । आमचें त्या काई असे ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाषाणाचे पोटीं
बैसला दर्दुर । तया मुखीं चार कोण घाली ॥ ५९ ॥ पक्षी अजगर न करी संचित । तयासि अनंत प्रतिपाळी ॥ २
॥ तुका ह्मणे तया भार घातलिया । उपेक्षीना दयासिंधु माझा ॥ ३ ॥

६०३. बोली मैदाची बरवी असे । वाटे अंतरीं घालावे फांसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा वरिवरि दिसताहे
चांग । नव्हे भाविक केवळ मांग ॥ ५९ ॥ टिळा टोपी माळा कंठीं । अंधारीं नेउनि चेंपी घांटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे
तो [पं. “तो” हा शब्द नाही.] केवळ पुंड । [दे. त्याजवरी यमदंड.] त्यावरि वाजती यमदंड ॥ ३ ॥

६०४. दोष पळती कीर्तने । तुझ्या [दे. नामें संकीर्तने.] नामसंकीर्तने ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां करूं आदरिलें ।
खोटें वचन आपुलें ॥ ५९ ॥ तुह्मी पापा भीतां । आह्मां उपजावया चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । कळिकाळा
जिकी देवा ॥ ३ ॥

६०५. करा नारायणा । माझ्या दुःखाची खंडणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वृत्ति राखा पायांपाशीं । वस्ती धरुनि
मानसीं ॥ ५९ ॥ पाळोनियां लळा । आतां पाववावें फळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीनें । त्यांचा हरतिया सीण ॥ ३ ॥

६०६. मी तों दीनाहूनि दीन । माझा तूज अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों आलों शरणागत । माझें करावें
स्वहित ॥ ५९ ॥ दिनानाथा कृपाळुवा । सांभाळावें आपुल्या नांवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । भलें नव्हे मोकलितां
॥ ३ ॥

६०७. सुख वाटे तुझे वर्णितां पवाडे । प्रेम मिठी पडे वदनासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्याले दोन्ही पक्षी एका
वृक्षावरी । आला दुराचारी पारधी तो ॥ ५९ ॥ वृक्षाचिया माथां सोडिला ससाना [पं. ससाणा.] । धनुष्यासि बाणा
लावियेलें ॥ २ ॥ तये काळीं तुज पक्षी आठविती । धांवें गा श्रीपती मायबापा ॥ ३ ॥ उडोनियां जातां ससाना [पं.
ससाणा.] मारील । बैसतां विंधील पारधी तो ॥ ४ ॥ ऐकोनियां धांवा तया पक्षियांचा । धरिला सर्पाचा वेश वेगीं ॥
५ ॥ डंखोनि पारधी भुमीसि पाडिला । बाण [क. तों.] तो लागला ससान्यासी ॥ ६ ॥ ऐसा तूं कृपाळु आपुलिया
दासा । होसील कोंवसा संकटींचा ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे तुझी कीर्ति त्रिभुवना । वेदाचिये [क. वेदासि जे वाणी. त. वेदाची
ही वाणी.] वाणी वर्णवेना ॥ ८ ॥

६०८. नाही दुकळलों अन्ना । परि या मान जनार्दना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव केला सकळसाक्षी । काळीं आणि शुद्धपक्षीं ॥ ५ ॥ भोगी भोगविता । बाळासवें तो चि पिता ॥ २ ॥ कर्म अकर्म जळालें । प्रौढें [पं. त. प्रौढ.] तुका तें उरलें ॥ ३ ॥

नाटाचे—अभंग ६३.

६०९. प्रथम नमन तुज एकदंता । रंगीं रसाळ वोडवीं कथा । मति सौरस करीं प्रबळता । जेणें [पं. तेणें फिटे आतां अंधकार.] फिटे आतां अंधकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझिये कृपेचें भरितें । आणीक काय राहिलें तेथें । मारग सिद्धाच्यानि पंथें । पावविशी तेथें तूं चि एक ॥ ५ ॥ आरंभा आदि तुझें वंदन । सकळ करितां कारण । देव ऋषि मुनि आदिकरुन । ग्रंथ पुराण निर्माणी ॥ २ ॥ काय वर्णू तुझी गती । एवढी कैची मज मती । दिनानाथ तुज ह्मणती । करीं सत्य वचन हें चि आपुलें ॥ ३ ॥ मज वाहावतां मायेच्या पुरीं । बुडतां डोहीं भवसागरीं । तुज वांचुनि कोण तारी । पाव झडकरी तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

६१०. प्रथमारंभीं लंबोदर । सकळ सिद्धींचा दातार । चतुर्भुज फरशधर । न कळे पार वर्णितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो देव नटला गौरीबाळ । पांथीं बांधोनि घागच्या घोळ । नारदतुंबरसहित मेळ । सुटला पळ विघ्नांसी ॥ २ ॥ नटारंभीं थाटियला रंग । भुजा नाचवी हालवी अंग । सेंदुरविलेपनें [पं. सेंदुर विलेपन.] चांग । मुगुटीं नाग मिरविला ॥ ३ ॥ जया मानवती देव ऋषि मुनी । पाहातां न पुरे डोळियां धनी । असुर जयाच्या चरणीं । आदीं अवसांनीं तो चि एक ॥ ४ ॥ सकळां सिद्धींचा दातार । जयाच्या रूपा नाही पार । तुका ह्मणे आमुचा दातार । भवसागर तारील हा ॥ ५ ॥

६११. विठ्ठल आमचें जीवन । आगमनिगमाचें स्थान । विठ्ठल सिद्धीचें साधन । विठ्ठल ध्यानविसावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल कुळींचें दैवत । विठ्ठल वित्त गोत चित्त । विठ्ठल पुण्य पुरुषार्थ । आवडे मात विठ्ठलाची ॥ २ ॥ विठ्ठल विस्तारला जनीं । सप्त ही पाताळें भरुनी । विठ्ठल व्यापक त्रिभुवनीं । विठ्ठल मुनिमानसीं ॥ ३ ॥ विठ्ठल जीवाचा जिह्वाळा । विठ्ठल कृपेचा कोंवळा । विठ्ठल प्रेमाचा पुतळा । लावियेलें चाळा विश्व विठ्ठलें ॥ ४ ॥ विठ्ठल [पं. माय बाप.] बाप माय चुलता । विठ्ठल भगिनी आणि भ्राता । विठ्ठलेंविण चाड नाही गोता । तुका ह्मणे आतां [पं. हा शब्द नाही.] नाही दुसरें ॥ ५ ॥

६१२. बरवा झाला वेवसाव । पावलें चिंतिला चि ठाव । दृढ पायीं राहिला भाव । पावला जीव विश्रांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा फळला शकुन । अवघा निवारिला सिण । तुमचें जालिया दुरुषण । जन्ममरण नाही आतां ॥ ५ ॥ बरवें जालें आलों या ठाया । होतें संचित ठायींचा [दे. ठायींच.] पाया । देहभाव पालटली काया । पडली छाया ब्रह्मींची ॥ २ ॥ जोडिलें [पं. हें न सरे.] न सरे हें धन । अविनाश आनंदघन । अमूर्तमूर्ति मधुसूदन । सम [पं. समचरणी.] चरण देखियेले ॥ ३ ॥ जुनाट जुगादियें नाणें । बहुता काळाचें ठेवणें । लोपलें होतें पारिखेपणें । ठावचळण चुकविला ॥ ४ ॥ आतां या जीवाच्यासाठीं । न सुटे पडलिया मिठी । तुका ह्मणे सिणलों जगजेठी । न लवीं दिठी दुसऱ्याची ॥ ५ ॥

६१३. मी तंव अनाथ अपराधी । कर्महीन मतिमंदबुद्धी । तुज म्यां [“आठविलें” पाहिजे.] पाठविलें नाही कधीं । वाचे कृपानीधी मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही ऐकिलें गाडलें गीत । धरिली लाज सांडिलें हित । नावडे पुराण [पं. पुराणा.] बैसले संत । केली बहुत परनिंदा ॥ ५ ॥ केला करविला नाही उपकार । नाही दया आली पीडितां पर । करूं नये तो केला व्यापार । वाहिला भार कुटुंबाचा ॥ २ ॥ नाही केलें तीर्थाचें भ्रमण । पाळिला

पिंड करचरण । नाही संतसेवा घडलें दान । पूजावलोकन मुर्तीचें ॥ ३ ॥ असंगसंग घडले अन्याय । बहुत अधर्म उपाय । न कळे हित करावें तें काय । नये बोलूं आठवूं तें ॥ ४ ॥ आप [पं. आप आपण्यां.] आपण्या घातकर । शत्रु जालों मी दावेदार । तूं तंव कृपेचा सागर । उतरीं पार तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६१४. आतां पावेन [दे. क. पावन.] सकळ सुखें । खादलें कदा तें [पं. न देखें.] नखें । अवघें सरलें पारिखें । सकळ देखें माहियरें [पं. माहियेरे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जवळी विठ्ठल रखुमाई । बहिणी बंधु बाप आई । सकळ गोताची च साई । पारिखें काई ऐसें नेणजे ॥ २ ॥ जगदाकारीं जाली सत्ता । वारोनी गेली पराधीनता । अवघें आपुलें चि आतां । लाज आणि चिंता दुःहावली ॥ ३ ॥ वावरे इच्छा वसे घरीं । आपुले सत्तेचे माहेरीं । करवी तैसें आपण करीं । भीड न धरी चुकल्याची ॥ ४ ॥ सोसिला होता सासुरवास । बहुतांचा बहुत दिवस । बहु कामें पुरविला सोस । आतां उदास आपुल्यातें ॥ ५ ॥ करिती कवतुक लाडें । मज बोलविती कोडें । मायबाप उत्तरें गोडें । बोले बोबडें पुढें तुका ॥ ६ ॥

६१५. सर्वसुखाचिया [पं. सर्व सुखाची.] आशा जन्म गेला । क्षण मुक्ती यत्न नाही केला । हिंडतां दिशा सीण पावला । मागनावेष्टिला जीव माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें स्वहित नेणती कोणी । कांहीं न करितां मजवांचुनी । सज्जन तंव सुखमांडणी । नेणती कोणी आदि अंत ॥ २ ॥ काय सांगों गर्भीची यातना । मज भोगितां नारायणा । मांस मळ मूत्र जाणा । तुज क्षणक्षणा [पं. ध्यातसें.] ध्यात असें ॥ ३ ॥ मज चालतां प्रयाणकाळीं । असतां न दिसती जवळी । मृत्तिके मृत्तिका कवळी । ऐकले मेळीं संचिताचे ॥ ४ ॥ आतां मज ऐसें करीं गा देवा । कांहीं घडे तुझी चरणसेवा । तुका विनवीतसे केशवा । चालवीं दावा संसारें ॥ ५ ॥

६१६. अगा ए सावळ्या सगुणा । गुणनिधिनाम नारायणा । आमची परिसा विज्ञापना । सांभाळी दीना आपुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु या उदराचे कष्ट । आह्मांसि केलें कर्मभ्रष्ट । तुमची चुकविली वाट । करीं वटवट या निमित्त्यें ॥ २ ॥ जालों पांगिला जनासी । संसाराची आंदणी दासी । न कळे कधीं सोडविसी । दृढपाशीं बहु बांधलों ॥ ३ ॥ येथें तों नये आठव कांहीं । विसावा तो क्षण एक नाही । पडिलों आणि के प्रवाहीं । हित तों कांहीं दिसे चि [पं. हा शब्द नाही.] ना ॥ ४ ॥ जीवित्व वेचिलें [दे. क. त. वेचलों.] वियोगें । हिंडतां प्रवास वाउगें । कांहीं व्याधि पीडा रोगें । केलिया भोगें तडातोडी [पं. तडातडा तोडी.] ॥ ५ ॥ माझा मीं च जालों शत्रु । कैचा पुत्र दारा कैचा मित्रु । कासया घातला पसरु । अहो जगद्गुरु तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

६१७. आतां मज धरवावी शुद्धि । येथुनी परतवावी बुद्धि । घ्यावें सोडवुनि कृपानिधि । सांपडलों संधीं काळचक्रीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिशील तरि नव्हे काई । राईचा डोंगर पर्वत राई । आपुले करुणेची खाई । करीं वो आई मजवरी ॥ २ ॥ मागील काळ अज्ञानपणें । सरला स्वभावें त्या गुणें । नेणें आयुष्य [पं. होतें.] जालें उणें । पुढील पेणें अंतरलें ॥ ३ ॥ आतां मज वाटतसे भय । दिवसेंदिवस चालत जाय । येथें म्या येउनि केलें काय । नाही तुझे पाय आठविलें ॥ ४ ॥ करुनि अपराध क्षमा । होतील केले पुरुषोत्तमा । आपुले नामीं घ्यावा प्रेमा । सोडवीं भ्रमापासुनिया [पं. भवभ्रमापासुनि.] ॥ ५ ॥ हृदय वसो तुमच्या गुणीं । ठाव हा पायापें चरणीं । करूं [दे. त. कहा रस सेवन.] हा रस सेवन वाणी । फिटे तों धणी तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

६१८. जेणें हा जीव दिला दान । तयाचें करीन चिंतन । जगजीवन नारायण । गाईन गुण तयाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो या उभा [पं. हा शब्द नाही.] भीवरेच्या [क. भीमरेच्या.] तिरीं । कट धरुनियां करीं । पाउलें सम चि साजिरीं । अंतरीं धरोनि राहेन ॥ २ ॥ जो या असुरांचा काळ । भक्तजनप्रतिपाळ । खेळे हीं लाघवें सकळ । तयाच्या भाळ पायांवरी ॥ ३ ॥ जो या गोपाळांच्या मेळीं । खेळु खेळे वनमाळी । रसातळा नेला बळी । राहे

पाताळीं स्वामी माझा ॥ ३ ॥ जो हा लावण्यपुतळा । जयाचे अंगीं सकळ कळा । जयाचे गळां वैजयंतीमाळा ।
तया वेळोवेळां दंडवत ॥ ४ ॥ जयाचे नाम पाप नासी । लक्ष्मी ऐसी जयाची दासी । तो [दे. जो हा तेजोपुंजरासी. क.
तो हा तेजो पुंजरासी.] हा तेजःपुंज रासी । सर्वभावें त्यासि तुका शरण ॥ ५ ॥

६१९. काय मी उद्धार पावेन । काय कृपा करील नारायण । ऐसें [पं. सांगाल तुझी संतजन.] तुझी सांगा
संतजन । करा समाधान चित्त माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय हें खंडईल कर्म । पारुषतील धर्माधर्म । कासयानें मर्ते
कळे वर्म । ह्मणउनी श्रम वाटतसे ॥ २ ॥ काय हो स्थिर राहेल बुद्धी । कांहीं अरिष्ट [त. पं. न येलकीं मधीं.] न येल
मधीं । [त. पं. धरिले जाईल ते सिद्धी.] धरिली जाईल ते शुद्धी । शेवट कधीं तो मज न कळे ॥ २ ॥ काय ऐसें पुण्य
होईल गांठी । घालीन पायीं देवाचे मिठी । मज तो [दे. त. कृवाळील.] कुरवाळील जगजेठी । दाटइन कंठीं
सद्गदित ॥ ३ ॥ काय हे [त. ते.] निवतील डोळे । सुख तें देखोनी सोहळे । संचित कैसें तें न कळे । होतील
डोहळे वासनेसी ॥ ४ ॥ ऐसी चिंता करीं सदा सर्वकाळ । रात्रिदिवस हे चि [दे. क. “हे चि” हे शब्द नाहीत.] तळमळ ।
तुका ह्मणे नाहीं आपुलें बळ । जेणें फळ पावें निश्चयेंसी ॥ ५ ॥

६२०. तूंचि अनाथाचा दाता । दुःख मोह नासावया चिंता । शरण आलों तुज आतां । तारीं कृपावंता
मायबापा ॥ १ ॥ संतसंगति देई चरणसेवा । जेणें [त. जेणें तुझा विसर न व्हावा. पं. क. जेणें हा तुझा विसर न पडावा.] तुझा
विसर न पडावा । हा च भाव माझिया जीवा । पुरवीं देवा मनोरथ ॥ २ ॥ मज [पं. मज भाव देई परमप्रीति.] भाव प्रेम
देई कीर्ती । गुण नाम वर्णावया स्तुती । विघ्नां सोडवूनि हातीं । विनंती माझी परिसावी हे ॥ ३ ॥ आणीक कांहीं
नाहीं मागणें । सुखसंपत्ति-राज्यचाड धन [त. धनं.] । सांकडें न पडे तुज जेणें । दुर्जे भक्तीविण मायबापा ॥ ४ ॥
जोडोनियां कर पायीं ठेवीं [पं. ठेवितों.] माथा । तुका विनवी पंढरिनाथा । रंगीं वोडवावी रंगकथा । पुरवीं [पं. देवा
मनोरथ.] व्यथा मायबापा ॥ ५ ॥

६२१. सेंदरीं [त. सेंदरीं हेंदरीं देवी दैवतें. पं. सेंदरीं हेंदरीं दैवतें.] हें देवी दैवतें । कोण [पं. हा शब्द नाही.] तीं पुजी
भुतेंकेतें । आपुल्या पोटा जीं रडतें । मागती शितें अवदान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुले इच्छे आणिकां पीडी । काय तें
देईल बराडी । कळों ही आली तयाची जोडी । अल्प रोकडी बुद्धि [पं. अधीरा.] अधरा ॥ २ ॥ दासीचा [त. पं.
पाहुणे उखितें.] पाहुनरउखतें । धणी देईल आपुल्या हातें । करुणाभाषणउचितें । हें तों रितें सतंत शक्तिहीन ॥
२ ॥ काय तें थिल्लरीचें पाणी । ओठ न भिजे न फिटे धणी । सीण तरीं आदीं आवसानीं । क्षोभे पुरश्चरणीं दिलें
फळ ॥ ३ ॥ विलेपनें बुजविती तोंड । भार [क. भारखोळ.] खोल वाहाती उदंड । करविती आपणयां दंड ।
ऐसियास भांड ह्मणे देव तो ॥ ४ ॥ तैसा नव्हे नारायण । जगव्यापक जनार्दन । तुका ह्मणे त्याचें करा चिंतन ।
वंदूं चरण येती सकळें ॥ ५ ॥

६२२. विषयओढीं भुलले जीव । आतां यांची कोण करील कींव । नुपजे नारायणीं भाव । पावोनि ठाव
नरदेह ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण सुख धरोनि संसारीं । पडोनि काळाचे आहारीं । माप या लागलें शरीरीं ।
जालियावरी सळे ओढिती ॥ २ ॥ बापुडीं होतील सेवटीं । आयुष्यासवें जालिया तुटी । भोगिले मार्गे पुढें ही
कोटी । होईल भेटी जन्मासी ॥ २ ॥ जंतिली [पं. जुतिले.] घाणां बांधोनि डोळे । मार्गे जोडी आर तेणेंही पोळे ।
चालिलों किती तें न कळे । दुःखें [क. हारबळे. पं. आरंबळे.] हारंबळे भूकतान ॥ ३ ॥ एवढें जयाचें निमित्त । प्रारब्ध
क्रियमाण संचित । तें हें देह मानुनि अनित्य । न करिती नित्य नामस्मरण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे न वेंचतां मोल । तो
हा यासि महाग विट्ठल । वेंचितां फुकाचे चि बोल । केवढें खोल अभागिया ॥ ५ ॥

६२३. आले हो संसारा तुझी एक करा । मुक्तिमारग हळू चि धरा । काळदंड कुंभयातना थोरा । कां रे अघोरा [दे. क. देखसी ना.] दचकसी ना ॥ १ ॥ नाही त्या यमासि करुणा । बाहेर काढितां कुडी प्राणा । ओढाळ सांपडे [पं. जेसं.] जें धान्या । चोर यातना धरिजेतां ॥ २ ॥ नाही दिलें [दे. क. पं. पावडल.] पावेल कैसा । चालतां पंथ [त. पंथं.] तेणें वळसा । नसेल ठाउकें ऐकतो कैसा । नेती बंद जैसा धरोनियां ॥ ३ ॥ क्षण एक नागीवा पार्यो । न चलवे तया करितां कांहीं । ओढिती [दे. क. वोढितां.] कांटवणा सोई । अग्निस्तंभीं बाही कवटाळविती ॥ ४ ॥ देखोनि अंगें कांपती । तये नदीमाजी चालविती । लागे ठाव न लगे वुडविती । वरि मारिती यमदंड ॥ ५ ॥ तानभूक न साहावे वेळ । तो राखिती कितीएक काळ । पिंड पाळूनि कैसा सीतळ । तो तप्तभूमीं ज्वाळ लोळविती ॥ ६ ॥ ह्मणउनी करा कांहीं सायास । व्हावेल तर व्हा रे उदास । करवेल तर करा नामघोष । सेवा भक्तिरस तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

६२४. न बोलसी तें ही कळलें देवा । लाजसी आपुलिया नांवा । तुज मी नाही घालीत गोवा । भीड केशवा कासयाची ॥ १ ॥ उतरीं आपुला हा पार । मजशीं बोलोनि उत्तर । माझा तुज नव्हे अंगीकार । मग विचार करीन मी ॥ २ ॥ [दे. त. दातया आणि मागतयासीं.] दात्या आणि मागत्यासी । धर्मनीति तरी बोलिली ऐसी । यथानशक्ति टाकेल तैसी । बाधी दोघांसी विन्मुखता ॥ ३ ॥ ह्मणोनि करितों मी आस । तुझिया वचनाची वास । धीर हा करुनि सायास । न टळें नेमास आपुलिया ॥ ४ ॥ तुझें म्यां घेतल्या वांचून । न [पं. येथून न वजें वचन.] वजें एथूनि वचन । हा चि माझा नेम सत्य जाण । आह नाही ह्मण तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६२५. आतां मी न पडें सायासीं । संसारदुःखाचिये पार्शीं । शरण रिघेन संतांसी । ठाव पायांपार्शीं मागेन त्यां ॥ १ ॥ न कळे संचित होतें काय । कोण्या पुण्यें तुझें [दे. क. त. लाधती.] लाधले पाय । आतां मज न विसवें माय । मोकलूनि धाय विनवीतसें ॥ २ ॥ बहुत जाचलों संसारें । मोहमायाजाळाच्या विखारें । त्रिगुण येतील लहरें । तेणें दुःखें थोरें [पं. थोर.] आक्रंदलों ॥ ३ ॥ आणीक दुःखें सांगों मी किती । सकळ संसारस्थिती । न साहे पाषाण फुटती । [पं. भय कांप चितीं भरलासे.] भय चितीं कांप भरलासे ॥ ४ ॥ आतां मज न साहवे सर्वथा । संसारगंधीची हे [त. हा शब्द नाही.] वार्ता । जालों वेडा असोनि जाणता । पावें अनंता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६२६. आतां तुज कळेल तें करीं । तारिसी तरि तारीं मारीं । जवळी अथवा दुरी धरीं । घाली संसारीं अथवा नको ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण आलों नेणतपणें । भाव आणि भक्ति कांहीं च नेणें । मतिमंद सर्वज्ञानें । बहु रंक उणें रंकाहुनी ॥ २ ॥ मन स्थिर नाही माझिये हातीं । इंद्रियें धांवतां नावरती । सकळ खुंटलिया युक्ती । शांति निवृत्ति जवळी नाही ॥ ३ ॥ सकळ निवेदिला भाव । तुझिये पार्थीं ठेविला जीव । आतां करीं कळे तो उपाव । तूं चि सर्व ठाव माझा देवा ॥ ४ ॥ राहिलों धरुनि विश्वास । आधार नेटीं तुझी कास । आणीक नेणें मी सायास । तुका ह्मणे यास तुझें उचित ॥ ५ ॥

६२७. देवा तूं कृपाकरुणासिंधु । होसी मायबाप आमचा बंधु । जीवनसिद्धि साधनसिंधु । तोडिसी भवबंधु काळपाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरणागता वज्रपंजर । अभयदाना तूं उदार । सकळां देवा [दे. देवां.] तूं अगोचर । होसी अविकार अविनाश ॥ २ ॥ भागली स्तुति करितां फार । तेथें मी काय तें गव्हार । जाणावया तुझा हा विचार । नको अंतर देऊं आतां ॥ ३ ॥ नेणें भाव परि ह्मणवीं तुझा । नेणें भक्ति परि करितों पूजा । आपुल्या नामाचिया काजा । तुज केशीराजा लागे धांवणें ॥ ४ ॥ तुझिया बळें पंढरीनाथा । जालों निर्भर तुटली व्यथा । घातला भार तुझिया माथां । [पं. भियें.] न भीं सर्वथा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६२८. कोण सुख धरोनि संसारी ॥ राहों सांग मज [पं. बाहेरी.] वा हरी । अवघ्या नाशिवंता परी । थिता [पं. थिता दुरी तूही अंतरसी.] दुरी अंतरसी ॥ १ ॥ प्रथम केला गर्भी वास । काय ते सांगावें सायास । दुःख भोगिलें नव ही मास । आलों जन्मास येथवरी ॥ २ ॥ बाळपण गेलें नेणतां । तारुण्यदशे विषयव्यथा । वृद्धपणीं प्रवर्तली चिंता । मरें मागुता जन्म धरीं ॥ ३ ॥ क्षण एक तो ही नाही विसावा । लक्ष चौऱ्याशीं घेतल्या धांवो । भोवडिती पाठीं लागल्या हांवा । लागो आगी नांवा माझ्या मीपणा ॥ ४ ॥ आतां पुरे ऐसी भरोवरी । रंक होऊनि राहेन द्वारीं । तुझा दास मी दीन कामारी । तुका ह्मणे करीं कृपा आतां ॥ ५ ॥

६२९. सुख या संतसमागमें । नित्य दुनावे [पं. दुणावे.] तुझिया नामें । दहन होती सकळ कर्म । सर्वकाळ प्रेमें डुलतसों [क. पं. डुलतसों.] ॥ १ ॥ ह्मणोनि नाहीं कांहीं चिंता । तूं चि आमुचा मातापिता । बहिणी बंधु आणि चुलता । आणिकां गोतां सर्वाठायीं ॥ २ ॥ ऐसा हा कळला निर्धार । [दे. त. मा माझा तुज न पडे विसर.] माझा तुज न पडे विसर । अससी देऊनियां धीर । बाह्य अभ्यंतर मजजवळा ॥ ३ ॥ दुःख तें कैसें नये स्वप्नासी । भुक्तिमुक्ति जाल्या कामारी दासी । त्यांचें वर्म तूं आह्मांपाशीं । सुखें राहिलासी प्रेमाचिया ॥ ४ ॥ जेथें तुझ्या कीर्तनाचा घोष । जळती पापें पळती दोष । काय तें उणें आह्मां आनंदास । सेवूं ब्रह्मरस तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६३०. देवा तूं आमचा कृपाळ । भक्तिप्रतिपाळ [पं. भक्तिपाळ.] दीनवत्सळ । माय तूं माउली स्नेहाळ । भार सकळ चालविसी ॥ १ ॥ तुज लागली सकळ चिंता । राखणें लागे वांकडें जातां । [दे. त. पुढती.] पुढती निरविसी संतां । नव्हे विसंबतां धीर तुज ॥ २ ॥ आह्मां भय चिंता नाहीं धाक । जन्म मरण कांहीं एक । जाला इहलोकीं परलोक । आलें सकळैकवैकुण्ठ ॥ ३ ॥ न कळे दिवस कीं [दे. त. रात्री.] राती । अखंड लागलीसे ज्योती । आनंदलहरीची गती । वर्णू [पं. किती.] कीर्ति तया सुखा ॥ ४ ॥ तुझिया नामाचीं भूषणें । तों यें [त. पं. तोये मज लेवविलें लेणें.] मज लेवविलीं लेणें । तुका ह्मणे [पं. तुझिया गुणें.] तुझियान गुणें । काय तें उणें एक आह्मां ॥ ५ ॥

६३१. न पवे सन्निध वाटते चिंता । वरि [क. वारियां; त. वरया; पं. वरीया.] या बहुतांची सत्ता । नुगवे पडत जातो गुंता । [पं. कर्म.] कर्मा बळिवंता सांपडलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु भार पडियेला शिरीं । मी हें माझें मजवरी । उघड्या नागविलों चोरीं । घरिच्याघरीं जाणजाणतां ॥ २ ॥ तुज मागणें इतुलें आतां । मज या निरवावें संतां । जाला कंठस्फोट आळवितां । उदास आतां न करावें ॥ ३ ॥ अति हा निकट समय । मग म्यां करावें तें काय । दिवस गेलिया टाकईल छाय । उरईल हाय रातिकालीं ॥ ४ ॥ होईल संचिताची सत्ता । अंगा येईल पराधीनता । ठाव तो न दिसे लपतां । बहुत [पं. बहु.] चिंता प्रवर्तली ॥ ५ ॥ ऐसी या संकटाची संधी । धांव घालावी कृपानिधी । तुका ह्मणे माझी बळबुद्धी । सकळ सिद्धी पाय तुझे ॥ ६ ॥

६३२. आतां धर्माधर्मी कांहीं उचित । माझें विचारावें हित । तुज मी ठाउका पतित । शरणागत परि जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें राया रंका एकी सरी । नाहीं भिन्नाभिन्न तुमच्या घरीं । पावलों पाय भलत्या परी । मग बाहेरी न घालावें ॥ २ ॥ ॥ ऐसें हें चालत आलें मागें । नाहीं मी बोलत वाउगें । आपुलिया पडिल्या प्रसंगें । कीर्ति हे जगें [क. वाखाणिजेते. पं. वाखाणिजे.] वाणिजेते ॥ ३ ॥ घालोनियां माथां बैसलों भार । सांडिला लौकिक वेव्हार । आधीं हे विचारिली थार । अविनाश पर पद ऐसें ॥ ४ ॥ येथें एक वर्म पाहिजे धीर । परि म्यां लेखिलें असार । देह हें नाशिवंत जाणार । धरिलें सार नाम तुझें ॥ ५ ॥ केली आराणुक सकळां हातीं । धरावें धरिलें तें चितीं । तुका ह्मणे सांगितलें संतीं । देई अंतीं ठाव मज देवा ॥ ६ ॥

६३३. बरवें झालें आलों जन्मासी । जोड जोडिली मनुष्य देहा ऐसी । महा लाभाची उत्तम रासी । जेणे [त. पं. जेणें सर्व सुखासी.] सुखासी पात्र होइजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिलीं इंद्रियें हात पाय कान । डोळे मुख बोलावया

वचन । जेणें तूं जोडसी नारायण । नासे जीवपण भवरोग ॥ ६३७ ॥ तिळेंतीळ पुण्य सांचा पडे । तरि हें बहुतां जन्मीं जोडे । नाम तुझें वाचेसी आतुडे । समागम घडे संतांचा ॥ २ ॥ ऐसिये पावविलों ठायीं । आतां मी काई होऊं उतराई । येवढा जीव ठेवीन पायीं । तूं माझे आई पांडुरंगे ॥ ३ ॥ फेडियेला डोळियांचा कवळ । धुतला गुणदोषांचा मळ । लावूनि स्तनीं केलों सीतळ । निजविलों बाळ निजस्थानीं ॥ ४ ॥ नाहीं या [पं. हा शब्द नाही.] आनंदासी जोडा । सांगतां गोष्टी लागती गोडा । आला आकारा आमुच्या चाडा । तुका ह्मणे भिडा भक्तीच्या [पं. भक्ताच्या.] ॥ ५ ॥

६३८. अल्प भाव अल्प मती । अल्प आयुष्य नाहीं हातीं । अपराधाची वोळिलों मूर्ती । अहो वेदमूर्ती परियेसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती दोषा देऊं परिहार । गुणदोषें मळिलें अंतर । आदि वर्तमान भविष्याकार । गेला अंतपार ऐसें [पं. नाही. ऐसें.] नाहीं ॥ ६३९ ॥ विविध कर्म चौऱ्याशी फेरा । त्रिविध भोग या शरीरा । कर्मकोठार पांजरा । जन्मजरामरणसांटवण ॥ २ ॥ जीवा नाहीं कुडीचें लाहातें । ये [दे. क. ये.] भिन्न [पं. भिन्नभिन्न.] पंच भूतें । रचतें खचतें संचितें [पं. त. संचितें.] । असार रितें फलकट ॥ ३ ॥ पुत्र पत्नी सहोदर । मायबाप गोताचा पसर । मिळतां काष्ठें लोटतां पूर । आंदळीं दूर होती [दे. खळाळी. त. पं. खळाळी.] खळाळीं ॥ ४ ॥ ह्मणोनि [क. नसावें.] नासावें अज्ञान । इतुलें करीं कृपादान । कृपाळु तूं जनार्दन । धरुनि चरण तुका विनवी ॥ ५ ॥

६३५. ऐसी हे गर्जवूं वैखरी । केशव मुकुंद [त. पं. मुकुंदा.] मुरारी । राम कृष्ण नामें वरीं । हरी हरी दोष सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनार्दना जगजीवना । विराटस्वरूपा वामना । महदादि मधुसूदना । भवबंधना तोडितिया ॥ ६४० ॥ चक्रपाणी गदाधरा । असुरमर्दना वीर्यवीरा । सकळमुगुटमणि शूरा । अहो दातारा जगदानिया ॥ २ ॥ मदनमूर्ती मनमोहना । गोपाळगोपिकारमणा । नटनाट्यकौशल्य कान्हा । अहो संपन्ना सर्वगुणें ॥ ३ ॥ गुणवंता आणि निर्गुणा । सर्वसाक्षी आणि सर्वजाणा । करोनि अकर्ता आपणा । नेदी अभिमाना आतळों ॥ ४ ॥ कासयानें घडे याची सेवा । काय एक समर्पावें या देवा । वश्य तो नव्हे वांचुनि भावा । पाय जीवावेगळे न करी तुका ॥ ५ ॥

६३६. होतों तें चिंतीत मानसीं । नवस फळले नवसीं । जोडिते नारायणा ऐसी । अविट ज्यासी नाश नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरिले जीवीं न सोडीं पाय । आलें या जीवित्वाचें काय । कै हें पाविजेती ठाय । लाविली सोय संचितानें ॥ ६४१ ॥ मज तों पडियेली होती भुली । चित्ताची अपसव्य चाली । होती मृगजळें गोवी केली । दृष्टि उघडली [पं. बरवें.] बरें जालें ॥ २ ॥ आतां हा सिद्धि पावो भाव । मध्यें चांचल्यें [पं. चांचल्य.] न व्हावा जीव । ऐसी तुझ्यां भाकीतसें कीव । कृपाळुवा जगदानिया ॥ ३ ॥ कळों येते [दे. त. क. येतें.] आपुले बुद्धी । ऐसें तों न घडतें कधीं । केवढे [पं. येवढे.] आघात ते मधीं । लज्जा रिद्धी उभी आड ठाके ॥ ४ ॥ कृपा या केली संतजनीं । माझी अळंकारिली वाणी । प्रीति हे [त. ही.] लाविली कीर्तनीं । तुका चरणीं लोळतसे ॥ ५ ॥

६३७. तुझिया पार नाहीं गुणां । माझी अल्प मति नारायणा । भवतारका जी सुजाणा । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणावें म्यां दीनें । तुझिये भक्तीचीं लक्षणें । धड ते तोंड धोऊं [पं. धुऊं.] नेणें । परि चिंतनें काळ सारीं ॥ ६४२ ॥ न लवीं आणीक कांहीं पिसें । माझिया मना वांयां जाय ऐसें । चालवीं आपुल्या प्रकाशें । हातीं सरिसें धरोनियां ॥ २ ॥ तुज [पं. तुज ह समर्पिली काया.] समर्पिली काया । जीवें भावें पंढरीराया । सांभाळीं समविषम डाय । करीं छाया कृपेची ॥ ३ ॥ चतुर तरीं चतुरां [दे. क. पं. रावो.] राव । जाणता तरीं जीवांचा जीव । न्यून तो कोण एक ठाव । आरुष भाव परि माझा ॥ ४ ॥ होतें तें माझें भांडवल । पायांपें निवेदिले बोल । आदरा ऐसें पाविजे मोल । तुका ह्मणे साच फोल तूं जाणसी ॥ ५ ॥

६३८. कां हो माझा मानियेला भार । ऐसा दिसतसे [दे. त. दिसे.] फार । अनंत पावविलीं उद्धार । नव्हे चि थार मज शेवटीं ॥ १ ॥ पाप वळिवंत गाढें । तुज ही राहों सकतें पुढें । मागील कांहीं राहिले ओढें । नवल कोढें [त. पं. केवढें.] देखिलें ॥ २ ॥ काय मानिती संतजन । तुमचें हीनत्ववचन । कीं वृद्ध जाला नारायण । न चले पण आधील तो ॥ ३ ॥ आतां न करावी चोरी । बहुत न धरावें दुरी । पडदा काय घरच्याघरीं । धरिलें दुरी तेव्हां धरिलें ॥ ४ ॥ नको चाळवूं अनंता । कासया होतोसि नेणता । काय तूं नाहीं धरीत सत्ता । तुका ह्मणे आतां होई प्रगट ॥ ५ ॥

६३९. मज ते हांसतील संत । जींहीं देखिलेती मूर्तिमंत । ह्मणोनि उद्वेगलें चित्त । [त. आहां क. अहा.] आहा च भक्त ऐसा दिसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ध्यानीं म्या वर्णावेति कैसे । पुढें एकीं स्तुति केली असे । तेथुनि जीव निघत नसे । ऐसिये [दे. क. आश.] आसे लागलोंसें ॥ २ ॥ कासया पाडिया जी धडा । उगा चि वेडा आणि वांकडा । आह्मां लेंकरांसि पीडा । एक मार्गे जोडा दुसऱ्याचा ॥ ३ ॥ सांगा कोणाचा अन्याय । ऐसें मी धरीतसें पाय । तूं तंव सम चि सकळां माय । काय अन्याय एक माझा ॥ ४ ॥ नये हा जरी कारणा । तरी कां व्यालेति नारायणा । वचन द्यावें जी वचना । मज अज्ञाना समजावीं ॥ ५ ॥ बहुत दिवस केला बोमाट । पाहातां श्रमलों ते वाट । तुका ह्मणे विस्तारलें ताट । काय वीट आला नेणों स्वामी ॥ ६ ॥

६४०. बरें जालें आजिवरी । नाहीं पडिलों मृत्याचे आहारीं । वांचोन आलों एथवरी । उरलें तें हरी तुह्मां समर्पण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिला या काळें अवकाश । नाहीं पावलें आयुष्य नाश । कार्या कारण उरलें शेष । गेलें तें भूस जावो परतें ॥ २ ॥ बुडणें खोटें पावतां थडी । स्वर्णीं जाली ओढाओढी । नासली जागृतीची घडी । साच जोडी शेवटीं गोड घास ॥ ३ ॥ तुह्मांसि पावविली हाक । तेणें निरसला धाक । तुमचें भातें हें कवतुक । जे शरणागत लोक रक्षावे ॥ ४ ॥ रवीच्या नावें निशीचा नाश । उदय होतां चि प्रकाश । अतां कैचा [त. आह्मां कैचा.] आह्मां दोष । तूं जगदीश कैवारी ॥ ५ ॥ आतां जळो देह सुख दंभ मान । न करीं याचें साधन । तूं जगदादि [क. पं. जगदीश.] नारायण । आलों शरण तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

६४१. आतां माझा नेणो [क. दे. नेणों.] परतों भाव । विसावोनि पार्यीं ठेविला जीव । सकळां लाभांचा हा ठाव । ऐसा वाव जाला चित्ताठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांडवल गांठी तरि विश्वास । जालों तों जालों निश्चय दास । न पाहें मागील ते वास । पुढती सोस सेवेचा ची ॥ २ ॥ आहे तें निवेदिलें सर्व । मी [पं. “मी हें” हे दोन शब्द नाहीत.] हें [पं. क. माझा.] माझें मोडियला गर्व । अकाळीं [पं. अकाळ.] काळ अवघें पर्व । जाला भरवसा कृपेलाभाचा ॥ ३ ॥ वेव्हारीं वेव्हारा अनंत । नाहीं यावांचुनी जाणत । तरी हें समाधान चित्त । लाभहानी नाहीं येत अंतरा ॥ ४ ॥ करुनि नातळों संसारा । अंग भिन्न राखिला पसारा । कळवळा तो जीवनीं खरा । बीजाचा थारा दुरी आघात ॥ ५ ॥ बहु [त. बहुत.] मतापासूनि निराळा । होऊनि राहिलों सोंवळा । बैसल्या [पं. क. बैसला.] रूपाचा कळवळा । तुका ह्मणे डोळां लेइलों तें ॥ ६ ॥

६४२. तुळसीमाळा घालुनी कंठीं । उभा विटेवरी जगजेठी । अवलोकोनि पुंडलीका दृष्टी । असे भीमातटीं पंढरीराय ॥ १ ॥ भुक्तिमुक्ति जयाच्या कामारी । रिद्धिसिद्धि वोळगती द्वारीं । सुदर्शन घरटी करी । काळ कांपे दुरी धाकें तया ॥ २ ॥ जगज्जननी असे वाम भागीं । भीमकी शोभली अर्धांगीं । जैसी विद्युल्लता झमके मेघीं । दुरुषणें भंगी महा दोष ॥ ३ ॥ सुखसागर परमानंदु । गोपीगोपाळां [त. क. पं. गोपी गोपाळा गोधना छंदु.] गोधनां छंदु । पक्षिश्वापदां जयाचा वेधु । वाहे गोविंदु पांवा छंदें ॥ ४ ॥ मुखमंडित चतुर्भुजा । [दे. त. मनमोहना.] मनमोहन गरुडध्वजा । तुका ह्मणे स्वामी माझा । पावे भक्तिकाजा लवलाही ॥ ५ ॥

६४३. हातींचे न संडावें देवें । शरण आलों जीवें भावें । आपुलें ऐसें ह्मणावें । करितों जीवें निंबलोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसतां संतांचे पंगती [पं. क. संगती.] । कळों आलें कमळापती । आपुलीं कोणी च नव्हती । निश्चय चित्तीं दृढ जाला ॥ १ ॥ येती तुझिया भजना आड । दाविती प्रपंचाचें कोड । कनिष्ठीं [पं. क. कनिष्ठ.] रुचि ठेऊनि गोड । देखत नाड कळतसे ॥ २ ॥ मरती मेली नेणों किती । तो चि लाभ तयाचे संगती । ह्मणोनि येतों काकुलती । धीर तो चित्तीं दृढ द्यावा ॥ ३ ॥ सुखें निंदोत हे जन । न करीं तयांशीं वचन । आदिपिता तूं नारायण । जोडी चरण तुमचे तें [पं. क. ते. 'जोडी चरण तुमचे ते' असा पाठ असता तर हल्लींच्यापेक्षां चांगला अर्थ होता. पण 'जोडी' यावर अनुस्वार कोणत्याच प्रतीत नाही, व 'तें' असें दे. त. व क. या पुस्तकांत आढळतें. क. च्या प्रतींतील 'तें' वरचा अनुस्वार मागून खोडला आहे.] ॥ ४ ॥ आपलें आपण न करूं हित । करूं हें प्रमाण संचित । तरी मी नष्ट चि पतित । तुका ह्मणे मज संत हांसती ॥ ५ ॥

६४४. बरवें जालें लागलों कारणीं । तुमचे राहिलों चरणीं । फेडीन संतसंगती धणी । गर्जइल गुणीं वैखरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न वंचें [दे. वंचें.] शरीर सेवेसी । काया वाचा आणि मनेसीं । जालों संताची अंदणी दासी । केला याविशीं निर्धार ॥ १ ॥ जीवनीं राखिला [पं. राहिला.] जिह्वाळा । जालों मी मजसीं निराळा । पंचभूतांचा पुतळा । सहज लीळा वर्ततसे ॥ २ ॥ जयाचें जया होईल ठावें । लाहो या साधियेला भावें । ऐसें होतें राखिलें [त. राखिलें होतें.] जीवें । येथूनि देवें भोवहुनी [क. भोंवहुनि.] ॥ ३ ॥ आस निरसली ये खेपे । अवघे पंथ जाले सोपे । तुमचे दीनबंधु कृपें । दुसरें कांपे सत्ताधाकें ॥ ४ ॥ अंकिले पणें आनंदरूप । आतळों नये पुण्यपाप । सारूनि ठेविले संकल्प । तुका ह्मणे आपें आप एकाएकीं ॥ ५ ॥

६४५. अवघ्या दशा येणें साधती । मुख्य उपासना सगुणभक्ती । प्रगटे हृदयींची मूर्ती । भावशुद्धि जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीज आणि फळ हरीचें नाम । सकळ पुण्य सकळ धर्म । सकळां कळांचें हें वर्म । निवारी श्रम सकळ ही ॥ १ ॥ जेथें कीर्तन हें नामघोष । करिती निर्लज्ज हरीचे दास । सकळ वोथंबले रस । तुटती पाश भवबंधाचे ॥ २ ॥ येती अंगा वसती लक्षणें । अंतरीं देवें धरिलें ठाणें । आपण चि येती तयाचे [दे. क. त. तयाचा.] गुण । जाणें येणें खुंटे वस्तीचें ॥ ३ ॥ न लगे सांडावा आश्रम । उपजले कुळींचे धर्म । आणीक न करावे श्रम । एक पुरे नाम विठोबाचें ॥ ४ ॥ वेदपुरुष नारायण । योगियांचें ब्रह्म शून्य । मुक्ता आत्मा परिपूर्ण । तुका ह्मणे सगुण भोळ्या आह्मां ॥ ५ ॥

६४६. श्रीअनंता मधुमूधना । पद्मनाभा नारायणा । जगव्यापका जनार्दना । आनंदघना अविनाशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळदेवा [क. सकळ देवाधिदेवा.] आदिदेवा । कृपालुवा जी केशवा । [पं. महानंदा महानुभावा.] महा महानुभावा [क. पं. महानुभावा.] । सदाशिवा सहजरूपा ॥ १ ॥ चक्रधरा विश्वंभरा । गरुडध्वजा करुणाकरा । सहस्रपादा सहस्रकरा । क्षीरसागरा शेषशयना ॥ २ ॥ [दे. क. हा शब्द नाही.] कमलनयना कमलापती । कामिनीमोहना मदनमूर्ती । भवतारका धरित्या क्षिती । वामनमूर्ती त्रिविक्रमा ॥ ३ ॥ अगा ये सगुणा निर्गुणा । जगज्जनित्या जगज्जीवना । वसुदेवदेवकीनंदना । बाळरांगणा बाळकृष्णा ॥ ४ ॥ तुका आला लोटांगणी । मज ठाव द्यावा जी चरणीं । हे चि करीतसें विनवणी । भवबंधनीं सोडवावें ॥ ५ ॥

६४७. आतां येणें बळें पंढरीनाथ । जवळी राहिला तिष्ठत । पाहातां न कळे जयाचा अंत । तो चि हृदयांत घालूं आतां ॥ १ ॥ विसरोनि आपुला देहपणभाव । नामें चि भुलविला पंढरीराव । न विचारी [क. यातु कुळ ठाव.] याती कुळ नांव । लागावया पाव संतांचे ॥ २ ॥ बरें वर्म आलें आमुचिया हातां । हिंडावें धुंडावें न लगतां । होय अविनाश सहाकारी दाता । चतुर्भुज संता परि धाकें ॥ ३ ॥ होय आवडी सानें थोर । रूप सुंदर मनोहर । भक्तिप्रिय लोभापर । करी आदर याचकपणें ॥ ४ ॥ तें वर्म आलें आमुच्या हाता । ह्मणोनि शरण निघालों संतां । तुका ह्मणे पंढरीनाथा । न सोडीं आतां जीवें भावें ॥ ५ ॥

६४८. माझा तंव खुंटला उपाव । जेणें तुझे आतुडती पाव । करूं भक्ति तरि नाही भाव । नाही हातीं जीव कवणेविशीं ॥ १ ॥ धर्म करूं तरि नाही चित्त । दान देऊं तरि नाही वित्त । नेणें पुजों ब्राह्मण अतीत । नाही भूतदया पोटा हातीं ॥ २ ॥ नेणें गुरुदास्य संतसेवन । जप तप अनुष्ठान । नव्हे वैराग्य वनसेवन । नव्हे दमन इंद्रियांसी ॥ ३ ॥ तीर्थ करूं तरि मन नये सवें । व्रत करूं तरि विधि नेणें स्वभावे । देव जरि आहे ह्मणों मजसवें । तरि आपपरावें न वंचे ॥ ४ ॥ ह्मणोनि जालों शरणागत । तुझा दास मी अंकित । यास कांहीं न लगे संचित । जालों [दे. त. निश्चित.] निश्चित तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६४९. तरि म्यां आळवावें कोणा । कोण हे [पं. हा शब्द नाही.] पुरवील वासना । तुजवांचूनि नारायणा । लावीं स्तना कृपावतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुला न विचारिं सिण । न धरीं अंगसंगें भिन्न । अंगीकारिलें राखें दीन । देई जीवदान आवडीचें ॥ २ ॥ माझिया मनासिहे आस । नित्य सेवावा ब्रह्मरस । अखंड चरणींचा वास । पुरवीं आस याचकाची ॥ २ ॥ माझिया संचिताचा ठेवा । तेणें हे वाट दाविली देवा । एवढ्या आदराचा हेवा । मागें सेवादान आवडीनें [पं. आवडीचें.] ॥ ३ ॥ आळवीन करुणावचनीं । आणीक गोड न लगे मनीं । निद्रा जागृती आणि स्वप्नीं । धरिलें ध्यानीं मनीं रूप ॥ ४ ॥ आतां भेट न भेटतां आहे । किंवा नाहीं ऐसें विचारुनि पाहें । लागला झरा अखंड आहे । तुका ह्मणे [पं. साह्य.] साह्ये केलें अंतरीं ॥ ५ ॥

६५०. हें चि भवरोगाचें औषध । जन्म जरा तुटे व्याध । आणीक कांहीं नव्हे बाध । करील वध षड्वर्गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांवळें रूप ल्यावें डोळां । सा चौ अठरांचा गोळा । पदर लागों नेदी खळा । नाममंत्रमाळा विष्णुसहस्र ॥ २ ॥ भोजना न द्यावें अन्न । जेणें चुके अनुपान । तरीं च घेतल्याचा गुण । होईल जाण सत्य भाव ॥ २ ॥ नये निघों आपुलिया घरा । बाहेर लागों नये वारा । बहु बोलणें तें सारा । संग दुसरा वर्जावा ॥ ३ ॥ पास तें एक द्यावें वरी । नवनीताची होईल परी । होईल गुसळिलें तें निवारी । सार भीतरी नाहीं तया ॥ ४ ॥ न्हायें अनुतापीं पांघरें दिशा । स्वेद निघों दे अवघी आशा । होसिल [पं. होइल.] मागें होतासि तैसा । तुका ह्मणे दशा भोगीं वैराग्य ॥ ५ ॥

६५१. मागुता हा चि जन्म पावसी । भोगिलें सुखदुःख जाणसी । हें तों न घडे रे सायासीं । कां रे अंध होसी जाणोनियां ॥ १ ॥ लक्ष चौऱ्याशी न चुके फेरा । गर्भवासीं यातना थोरा । येउनि पडसी संदेहपुरा । वोळसा थोरा मायाजाळीं ॥ २ ॥ पशु काय पापपुण्य जाणती । उत्तम मध्यम भोग भोगिती । कांहीं एक उपजतां मरती । [क. पं. बहिर.] बहिरीं अंध होती पांगुळ मुकीं ॥ ३ ॥ नरदेह निधान लागलें हातीं । उत्तम सार उत्तम गती । होइन देव चि ह्मणती ते होती । तरि कां चित्तीं न धरावें ॥ ४ ॥ क्षण एक मन स्थिर करुनी । सावध [दे. साव.] होई डोळे उघडोनी । पाहें [त. पाहें वेदीं बोलिलें. क. पाहें वेद बालिलें.] वेद बोलिले पुराणीं । तुका विनवणी करीतसे ॥ ५ ॥

६५२. दास्य करी दासांचें । उणें न साहे तयांचें । वाढिलें ठायींचें । [दे. भानें. पं. भाणे. क. भाने.] भाणें टाकोनियां धांवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कृपेचा सागर । विटे उभा कटीं कर । सर्वस्वें उदार । भक्तांलागीं प्रगटे ॥ २ ॥ हृदयीं श्रीवत्सलांछन । मिरवी [त. पं. भक्तांचें.] भक्तांचें भूषण । नाहीं तयाचा सीण । सुख धरिलें लातेचें ॥ २ ॥ सत्यभामा दान करी । उजुर नाहीं अंगीकारी । सेवकाच्या शिरीं । धरुनि चाले पादुका ॥ ३ ॥ राखे दारवंटा [पं. दारवंट.] वळीचा । सारथी [दे. त. क. रथी.] जाला अर्जुनाचा । दास सेवकांचा । होय साचा अंकित ॥ ४ ॥ भिडा नो [पं. त. न.] बोलवें पुंडलिकाशीं । उभा मर्यादा पाठीशीं । तुका ह्मणे ऐसी । कां रे न भजा माउली ॥ ५ ॥

६५३. हरि तैसे हरीचे दास । नाहीं तयां भय मोह चिंता आस । होउनि राहाती उदास । बळकट कांस भक्तीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरुनि पाय त्यजिलें [दे. त. तजिलें.] जन । न लगे मान मृत्तिकाधन । कंठीं नाम अमृताचें पान । न लगे आन ऐसें जालें ॥ ५ ॥ वाव तरी उदंड च पोटीं । धीर सिंधु ऐसे जगजेठी । कामक्रोधा न सुटे मिठी । [दे. त. वेठी तरी गिऱ्हे राबवीती.] गिऱ्हे तरी वेठीं रावविती ॥ २ ॥ बळें तरि नागवती [दे. क. नांगवती.] काळा । लीन तरि सकळांच्या तळा । उदार देहासी सकळा । जाणोनि कळा सर्व नेणते ॥ ३ ॥ संसार तो तयांचा दास । मोक्ष तें [पं. तो.] पाहातसे वास । रिद्धिसिद्धि देशवटा [दे. क. देशटा.] त्रास । न शिवति यास वैष्णवजन ॥ ४ ॥ जन्ममृत्युस्वप्नांसारिखें । आप त्यां न दिसे पारखें । तुका ह्मणे अखंडित सुखें । वाणी वदे मुखें प्रेमामृताची [दे. प्रेमा अमृताची.] ॥ ५ ॥

६५४. बहुत जाचलों संसारीं । वसें गर्भी मातेच्या उदरीं । लक्ष चौऱ्याशी योनिद्वारीं । जालों भिकारी याचक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिणें पराधीन आणिकां हातीं । दृढ पार्शी बांधलों संचितीं । प्रारब्ध क्रियमाण सांगाती । भोवंडिती सत्ता आपुलिया ॥ ५ ॥ न भरे पोट नाहीं विसांवा । नाहीं नेम एक ठाव गांवा । नाहीं सत्ता न फिरे ऐसी देवा । [दे. क. लाहे.] लाही जीवा खापरीं तडफडी ॥ २ ॥ काळ बहुत गेले ऐसिया रीती । आणीक [पं. पुढें ही.] पुढें नेणों किती । खंडणा नाहीं पुनरावृत्ती । मज कल्पांतीं तरी वेगळें ॥ ३ ॥ ऐसें दुःख कोण हरील माझें । कोणा भार घालूं आपुलें ओझें । भवसिंधुतारक नाम तुझें । धांवसि काजें आडलिया ॥ ४ ॥ आतां धांव घालीं नारायणा । मजकारणें रंका दीना । गुण न विचारीं अवगुणा । तुका करुणा भाकीतसे ॥ ५ ॥

६५५. जंव हें सकळ सिद्ध आहे । हात चालावया पाये । तंव तूं आपुलें स्वहित पाहें । तीर्थयात्रे जायें चुकों नको ॥ १ ॥ जंव काळ असे दुरी ठेला । तंव तूं हरिगुण गायें आइक वहिला । मनीं भाव धरुनि भला । न वंचें त्याला चुकों नको ॥ २ ॥ जोडोनि धन न [पं. घालीं.] घलीं माती । ब्रह्मवृंदें पूजन [दे. त. इति. क. यिति.] यती । सत्य आचरण दया भूतीं । करीं सांगाती चुकों नको ॥ ३ ॥ दशा यौवन [त. यवोन.] वाणली अंगीं । पांगिला नव्हें विषयसंगीं । काम क्रोध लोभ मोह त्यागीं । राहें संतसंगीं चुकों नको ॥ ४ ॥ मग तेथें न चले कांहीं । सत्ता संपदा राहेल ठायींच्या ठायीं । पुढें संचित जाईल ग्वाही । तुका ह्मणे ते ही यमआज्ञा ॥ ५ ॥

६५६. ऐक पांडुरंगा एक मात । कांहीं बोलणें आहे एकांत । आह्मां जरी तारील संचित । तरी उचित काय तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उसनें फेडितां धर्म तो कोण । काय तया मानवेल जन । काय गा मिरवूनि भूषण । वांयां थोरपण जनांमध्ये ॥ ५ ॥ अन्न जरी न मिळे तयासी देणें । आगांतुक पात्र उचित दान । उपकार तरी धनमंत्रीपणें । जरी देणेंघेणें नाहीं आशा ॥ २ ॥ शूर तों तयासी बोलिजे जाणा । पाठीशीं घालूनि राखे दीना । पार पुण्य नाहीं त्या भूषणा । ऐक नारायणा वचन हें ॥ ३ ॥ आतां पुढें बोलणें तें काई । मज तारिसी तरी च सही । वचन आपुलें सिद्धी नेई । तुका ह्मणे तई मज कळसी ॥ ४ ॥

६५७. चांगलें नाम गोमटें रूप । निवती डोळे हरती ताप । विठ्ठल विठ्ठल हा जप । प्रगट स्वल्प अति सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शस्त्र हें [त. हा.] निर्वाणीचा बाण । निकट समय अवसान । कोठें योजेल दश दान । खंडी नारायण दुःख चिंतनें ॥ ५ ॥ सकळ श्रेष्ठांचें मत । पावे सिद्धी पाववी अनंत । ह्मणोनि व्हावें शरणागत । आहे उचित एवढें चि ॥ २ ॥ ह्मणोनि रुसलों संसारा । सर्प विखार [पं. हा विखार.] हा पांढरा । तुजशीं अंतर रे दातारा । या चि दावेदारानिमित्त [पं. निमित्त.] ॥ ३ ॥ येणें मज भोगविल्या खाणी । नसतां छंद लाविला मनीं । माजलों मी माझे भ्रमणीं । जाली बोंडणी विटंबना ॥ ४ ॥ पावलों केलियाचा दंड । खाणी भोगिविल्या [त. पं. भोगिल्या.] उदंड । आतां केला पाहिजे खंड । तुका दंडवत घाली देवा ॥ ५ ॥

६५८. चांगला तरी पूर्णकाम । गोड तरी याचें चि नाम । दयाळु [दे. त. दयाळ.] तरी अवघा धर्म । भला तरी दासा श्रम होऊं नेदी ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ उदार तरी [त. लक्ष्मीयेसी.] लक्ष्मीयेसी । जुंझार तरी कळिकाळासी । चतुर तरी गुणांची च रासी । जाणता तयासी तो एक ॥ २ ॥ जुनाट तरी बहु काळा । न कळे जयाची लीळा । नेणता गोवळी गोवळा । लाघवी अवळाभुलवणा ॥ ३ ॥ गाढ्या तरी भावाचा अंकित । बराडी तरी उच्छिष्टाची प्रीत । ओंगळ तरी कुब्जेशीं रत । भ्याड अनंत बहु पापा ॥ ४ ॥ खेळतो येणें चि खेळावा । नट तो येणें चि अवगावा [दे. त. पं. आवगावा.] । लपोनि जीवीं न कळे जीवा । धरितां देवा नातुडेसी [पं. त. नातुडेसी.] ॥ ५ ॥ उंच तरी बहुत चि उंच । नीच तरी बहुत चि नीच । तुका ह्मणे वोलिलों साच । नाहीं [त. पं. आहाच.] अहाच पूजा केली ॥ ६ ॥

६५९. काय आह्मी भक्ति करणें कैसी । काय एक वाहावें तुह्मांसी । अवघा भरोनि उरलासी । वाणीं खाणीं रसीं [दे. क. रूपगंधीं.] रूपीं गंधीं ॥ १ ॥ कसें करूं इंद्रियां बंधन । पुण्यपापाचें खंडण । काय व्रत करूं आचरण । काय तुजविण उरलें तें ॥ २ ॥ काय डोळे झांकुनियां पाहूं । मंत्रजप काय ध्याऊं । कवणें ठायीं धरुनि भाव । काय तें वाव तुजविण ॥ ३ ॥ काय हिंडो कवण दिशा । कवणे ठायीं पाय ठेवूं कैसा । काय तूं नव्हेसि न कळे तैसा [पं. ऐसा.] । काय मी कैसा पाहों आतां ॥ ४ ॥ तुझिया नामाची सकळ । पूजा अर्चन मंत्र माळ । धूप दीप नैवेद्य फळ तांबूल । घेऊं पुष्पांजुळ तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६६०. शरीर दुःखाचें कोठार । शरीर रोगाचें भांडार । शरीर दुर्गंधीची थार । नाहीं अपवित्र शरीरा ऐसें ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ शरीर उत्तम चांगलें । शरीर सुखाचें घोंसुलें । शरीरें साध्य होय केलें । शरीरें साधलें परब्रह्म ॥ २ ॥ शरीर विटाळाचें [दे. क. अळें.] आळें । मायामोहपाशजाळें । पतन शरीराच्या मुलें । शरीर काळें व्यापिलें ॥ ३ ॥ शरीर सकळ हें [त. पं. ही.] शुद्ध । शरीर निर्धोचा ही निध । शरीरें तुटे भवबंध । वसे मध्यें भोगी देव शरीरा ॥ ४ ॥ शरीर अविद्येचा बांधा । शरीर अवगुणाचा रांधा । शरीरीं वसे बहुत बाधा । नाहीं गुण [पं. सुधा.] सुदा एक शरीरीं ॥ ५ ॥ शरीरा सुख नेदावा [त. न द्यावा] भोग । न द्यावें दुःख [दे. क. पं. सुख.] न करीं त्याग । नव्हे वोखटें ना चांग । तुका ह्मणे वेग [त. वेग हरी भजनीं.] करीं हरिभजनीं ॥ ६ ॥

६६१. इतुलें करीं भलत्या परी । परद्रव्य परनारी । सांडुनि अभिलाष अंतरीं । वर्तें वेव्हारीं सुखरूप ॥ १ ॥ न करीं दंभाचा सायास । शांती राहें बहुवस । जिव्हे सेवीं सुगंधरस । न करीं आळस रामनामीं ॥ २ ॥ जनमित्र होई सकळांचा । अशुभ न बोलावी वाचा । संग न धरावा [त. धरीं.] दुर्जनाचा । करीं संतांचा सायास ॥ ३ ॥ करिसी देवाविण आस । अवघी होईल निरास । तृष्णा वाढविसी बहुवस । कधीं सुखास न पवसी [पं. पावसी.] ॥ ४ ॥ धरुनि विश्वास करीं धीर । करितां देव हा चि निर्धार । तयाचा वाहे योगक्षेमभार । नाहीं अंतर [पं. अंतपार.] तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६६२. संसारसिंधु हा दुस्तर । नुलंघवे उलंघितां पार । बहुत वाहाविलें दूर । न लगे चि तीर पैल थडी ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ किती जन्म जाला फेरा । गणित नाहीं जी दातारा । पडिलों आवर्ती भोंवरा । बहुता थोरा वोळसिया [क. वोळखिस्या.] ॥ २ ॥ वाढलों परी नेणती बुद्धी । नाहीं परतली धरिली शुद्धि । मग म्यां विचारावें कधीं । ऐसी संधी सांडुनियां ॥ ३ ॥ अनेक खाणीं आहार निद्रा । भयमैथुनाचा चि थारा । बाळत्व तारुण्य जरा । प्रधान पुरा भोग तेथें ॥ ४ ॥ ऐसीं उलंघूनि आलों स्थळें । बहु भोंवडिलों काळें । आतां हें उगवावें जाळें । [पं. उजेडाचे बळें. क. उजेडावें बळें.] उजेडा वळें दिवसाच्या ॥ ५ ॥ [पं. सांडुनियां.] सांडीन या संसाराची वाट । बहु येणें भोगविले कष्ट । दावी सत्या ऐसें नष्ट । तुका ह्मणे भ्रष्ट जालों देवद्रोही ॥ ६ ॥

६६३. विठ्ठल भीमातीरवासी । विठ्ठल पंढरीनिवासी । विठ्ठल पुंडलिकापासी । कृपादानाविर्सी उदार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल स्मरणा कोंवळा । विठ्ठल गौरवीं आगळा । आधार ब्रह्मांडा सकळा । विठ्ठल लीळाविग्रही ॥ ५ ॥ उभा चि परी न मनी सीण । नाहीं उद्धरितां [पं. त. उद्धरिता.] भिन्न । समर्थाचे घरीं एक [पं. एक चि.] अन्न । आर्तभूता क्षणोक्षणा सांभाळी ॥ २ ॥ रुचीचे प्रकार । आणिताती आदरें । कोठें ही न पडे अंतर । थोरां [पं. थोरांस ही थोर.] थोर धाकुट्यां धाकुटा ॥ ३ ॥ करितां बळ धरितां नये । झोंबतां डोळे मनं च होय । आपुल्या उद्देशाची सोय । जाणे हृदयनिवासी ॥ ४ ॥ पान्हा तरी आल्या अंतर तेथें । तों नाहीं भरिलें रितें । करितों सेवन [पं. आतें.] आइतें । तुका ह्मणे चितें चित्त मेळवूनी ॥ ५ ॥

६६४. ताप हें हरण श्रीमुख । हरी भवरोगा ऐसें दुःख । अवलोकितां उपजे सुख । उभें सन्मुख दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुरे डोळ्यांची धणी । सखोल कृपेची च खाणी । स्तवितां न पुरे वेदवाणी । तो हा समचरणी कृपानिधी ॥ ५ ॥ रामकृष्णध्यान वामननारसिंहीं । उग्र आणि सौम्य कांहीं च नाहीं । सांपडे भरलीये वाही । भाव शुद्ध पाहीं याचें भातुकें ॥ २ ॥ गुणगंभीर चतुर सुजाण । शूर धीर उदार नारायण । व्यापक तरी त्रिभुवन । मनमोहन लावण्य हें ॥ ३ ॥ ठाण हें साजिरें सुंदर । अविनाश अविकार । अनंत आणि [त. पं. अपरांपार.] अपार । तो हा कटीं [पं. हा शब्द नाही.] कर [त. धरिताही.] धरिताहे ॥ ४ ॥ जयाची वाणी सुमनमाळा । परमामृतजिह्वाळा । अनंता अंगीं अनंत कळा । तुका जवळा चरणसेवक [दे. चरण सेवे.] ॥ ५ ॥

कान्होबा ०नाट अभंग ७.

६६५. अगा ये वैकुंठनायका । अगा ये त्रैलोक्यतारका । अगा जनार्दना जगव्यापका । अगा पाळका भक्तांचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा ये वसुदेवदेवकीनंदना । अगा ये गोपिकारमणा । अगा बळिबंध वामना । अगा निधाना गुणनिधी ॥ ५ ॥ अगा ये द्रौपदीबांधवा । अगा ये सखया पांडवा । अगा जीवाचिये जीवा । अगा माधवा मधुसूदना ॥ २ ॥ अगा महेश्वरा महाराजा । अगा श्रीहरी गरुडध्वजा । अगा सुंदरा सहस्रभुजा । पार मी तुझा काय वर्णू ॥ ३ ॥ अगा अंबर्द्धषिपरंपरा । [दे. निरारंभ त. निळारंभ.] निरालंबा निर्विकारा । अगा गोवर्धन धरणीधरा । अगा माहेरा दीनाचिया ॥ ४ ॥ अगा धर्मराया धर्मशीळा । कृपासिंधु कृपाळा । अगा प्रेमाचिया कल्लोळा । सकळकळाप्रवीणा ॥ ५ ॥ अगा चतुरा सुजाणा । मधुरागिरा सुलक्षणा । अगा उदारा असुरमर्दना । राखें शरणा तुकयाबंधु ॥ ६ ॥

६६६. उभा देखिला भीमातीरीं । कर मिरवले कटावरी । पाउलें तरी सम चि साजिरीं । नाम तरी अनंत अतिगोड ॥ १ ॥ शंखचक्रांकित भूषणें । जडितमेखळा चिद्रत्नं । पीतांबर उटी शोभे गोरेपणें । लोपलीं तेणें रवितेजें ॥ २ ॥ श्रवणीं कुंडलें देती ढाळ । दशांगुळीं मुद्रिका माळ । दंतओळी हिरे झळाळ । मुख निर्मळ सुखरासी ॥ ३ ॥ कडीं कडदोरा वांकी वेळा । बाहीं [त. बाहीवटे] बाहुवटे पदक [पं. माळा.] गळां । मृगनाभी रेखिला टिळा । लवती डोळां विद्युल्लता ॥ ४ ॥ सुंदरपणाची साम्यता । काय वर्णू ते पावे आतां । तुकयाबंधु ह्मणे रे अच्युता । धन्य ते मातापिता प्रसवली ॥ ५ ॥

६६७. एक मागणें हृषीकेशी । चित्त द्यावें सांगतां वचनासी । मज अंतर तुझ्या चरणासी । न पडे ऐसी कृपा करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको दुजी बुद्धि आणीक । रिद्धिसिद्धी परलोक । तूं स्वामी मी सेवक । खंडणा नको करूं ऐसी ॥ ५ ॥ मना येईल तो जन्म देई । भलते कुळीं भलते ठायीं । तें मी सांकडें घालीत नाहीं । हृदयींहुनीं [पं. तुवां न वजावें] तूं न वजें ॥ २ ॥ इतुलें करीं भलत्या परी । भलत्या भावें तुझे द्वारीं । राहेन दास

होऊनि कामारी । वदो वैखरी नित्य नाम ॥ ३ ॥ नको विचारुं दुसरें आतां । शरण आलों जी पंढरीनाथा ।
तुकयाबंधु ह्मणे रे अच्युता । आहेसि तूं दाता दानशूर ॥ ४ ॥

६६८. कई देखतां होईन डोळीं । सकळां भूतीं मूर्ति सांवळी । जीवा नांव भूमंडळीं । जळीं स्थळीं काष्ठीं
पाषाणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कृपा करील नारायण । जीव जगाचा होईन । प्रेमसागरीं बुडईन । होईल स्नान
अनुतापीं ॥ २ ॥ ऐसा कई येईन दैवास । दृश्य नासोनि जाईल आस । सदा संतचरणीं देहाचा वास । सेवीन
शेष धणीवरी ॥ ३ ॥ कई नवसा येतील अंकुर । सुखा नाहीसा होईल पार । अमृत तें पृथ्वीजळ सागर । वाहाती
पूर आनंदाचे ॥ ४ ॥ प्रसन्न दया क्षमा शांति । कई नवविधा होईल भक्ति । भोगीन वैराग्यसंपत्ति । मनोरथ
कळती तई पुरले ॥ ५ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे सांग । नव्हे तुजविण निरसेना पांग । ह्मणोनि घातलें साष्टांग ।
पांडुरंगा [पं. चरणावरी.] वरी चरणा ॥ ६ ॥

६६९. तूं वळिया शिरोमणी । आहेसि माजी ये त्रिभुवनीं । रिघालों पाठी तुझी ह्मणउनी । आतां करीन
मी असेल तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं देवा प्रतापदिनकर । सुरा असुरांचा सुर । महावीरां वीर धनुर्धर । मी तों पामर
काय तेथें ॥ २ ॥ कृपासिंधु दीनवत्सल । फोडिली देवाची बंदशाळ । संहारुनि राक्षसदळ । शरणागत राजीं
स्थापिला ॥ ३ ॥ [दे. त. क. उपकर्म.] उपक्रम करावा बहुत । तरी तूं जाणसी धर्मनीत । उचित काय तें अनुचित ।
राखें शरणागत आलों आतां ॥ ४ ॥ किती म्यां काय विनवावें । शरण आलों जीवें भावें । तुकयाबंधु ह्मणे करावें
। क्षेम अवघें येणें काळें ॥ ५ ॥

६७०. देवा मी चांडाळ चांडाळ । ह्मणतां लागताहे वेळ । नसे पाहातां भूमंडळ । ऐसा अमंगळ खळ
दुसरा ॥ १ ॥ जन्मा उपजलियापासुनी । असत्य कर्म तें अझुनी । सत्य आचरण नेणें स्वप्नीं । निखळ खाणी
अवगुणांची ॥ २ ॥ भक्ति दया अथवा कथा । कार्णी न साहवे वार्ता । अखंड विषयांची वेथा । अघम पुरता
अधमाहुनी ॥ ३ ॥ काम क्रोध दंभ अहंकार । गर्व ताठा मद मत्सर । यांचें तरी माहेरघर । परउपकार वैरी तैसा
॥ ४ ॥ निंदा द्वेष घात विश्वास । करितां नाहीं केला आळस । करूं नये [क. तें केलें] ते केले संतउपहास । अभक्ष
[दे. त. क. अभक्ष भक्ष तें ही भक्षिलें] तें ही भक्षिलें ॥ ५ ॥ पाळिलें नाहीं पितृवचन । सदा परद्वारीं परघनीं ध्यान । बोलों
नये घडलें ऐसें [दे. अनोविन. त. अणोविन.] अन्योन्यविण । दासीगमन आदिकरुनी ॥ ६ ॥ कायामनें वाचाइंद्रियांशीं
। सकळ पापांची च राशी । तुकयाबंधु ह्मणे ऐसियासी । आलों हृषीकेशी तुज शरण ॥ ७ ॥

६७१. काय काय करितों या मना । परी नाइके नारायणा । करूं नये त्याची करी विवंचना । [क. पं. नेऊं
पतना.] पतना नेऊं आदरिलें ॥ १ ॥ [दे. त. भलतियं सर्वा. क. भक्तियेसवा.] भलतिया सर्वे घांवे सैराट । वाट आडवाट
दरे दरकुट । न विचारी कुडें कांहीं कपट । घात बळकट मांडियेला ॥ २ ॥ न पुरती भ्रमणा दाही दिशा । सप्त
ही पाताळ आकाशात घाली उडी बळें चि देखोनि फांसा । केलों या देशा पाहुणा ॥ ३ ॥ चेतवूनि इंद्रियें सकळ
। आशा तृष्णा कल्पना काम क्रोध काळ । दुराविली शुद्ध बुद्धि केली राळ । ऐसें चांडाळ अनिवार हें ॥ ४ ॥
आतां काय ऐसें करावें यासी । बहु जाचिलों केलों कासाविसी । तुकयाबंधु ह्मणे हृषीकेशी । धांव मज ऐसी
परी जाली ॥ ५ ॥

नाटाचे अभंग समाप्त ६३.

[तं. ६७२, ६७३, ६७४, ६७५ हे चार अभंग जास्ती आहेत.] ६७२. अखंडक्षीराब्धी भरितें आलें । अध्यात्मविद्येचें
भांडार उघडिलें । सूर्यकोटीस तेज फांकलें । ध्यानीं प्रगटलें भक्तांचिया ॥ १ ॥ अनादि ब्रह्मज्ञानाचें गुज ।

श्रवणीं अवचित पडिलें सहज । परमनिर्वाणाचें बीज । गुंडाळिलें निजसर्वभाग्यें ॥ २ ॥ मंत्र महामंत्र मंगळनिधी । सत्संगदर्शन प्रगटलें आधीं । वैराग्यविवेकाची बुद्धी । नामामृतसिद्धी साधिलें तें ॥ ३ ॥ क्षमादयाशांतीचें निजसुख । सच्चित्सुखें बोलला पुंडलीक । अनंतसुखाचा हारिख । उगवला देख पंढरीये ॥ ४ ॥ नेणें भवभक्तीची निरपेक्षता । नेणें भूतदयेची ममता । तुका ह्मणे पंढरीनाथा । संग साधुसंतां देई आतां ॥ ५ ॥

६७३. क्षीराब्धिवासा शेषशयना । लीळाविग्रहा गोपिकारमणा । सगुणस्वरूप भक्तभूषणा । गुणनिधाना गुप्तरूपा ॥ १ ॥ अनंत अवतार धरितिया । अखंडस्वरूपा करुणालया । अमरपाळका देवराया । हरीं भवभया भक्तांचिया ॥ २ ॥ सर्वव्यापका सर्वातीता । गजेंद्ररक्षका वैकुंठनाथा । भोळ्या भक्तांसि सौख्यदाता । तुजविण सर्वथा असे चि ना ॥ ३ ॥ चित्तचाळका चैतन्यघना । भक्तकैवारी असुरमर्दना । भक्तअभिमानी नारायणा । जगजीवना पांडुरंगा ॥ ४ ॥ ब्रह्मादिकांचा निजजनिता । सकळकारण अकर्ता । अणुरेणुव्याप्यभरिता । पावन पतिता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६७४. अखंडकर्मा कर्मप्रकाशका । मजसाठीं कां रे जालासि मुका । धर्मा धर्मप्रतिपाळका । सर्वचाळका सर्वातीता ॥ १ ॥ न देखसी वर्णाश्रममर्यादा । त्याचा सर्वस्वें करिसी कामधंदा । कधीं न लाजसी तूं गोविंदा । कां रे मुकुंदा बोल आतां ॥ २ ॥ मत्स्यकूर्मादिअवतारांसाठीं । श्रमले असतील जगजेठी । करितां घडमोड सृष्टी । जालासि कष्टी काय जाणें ॥ ३ ॥ किती म्यां विनवावें श्रीपती । पुन्हा पुन्हा यावें काकुलती । पुरे आतां तुझी संगती । करुणामूर्ती काय जालें ॥ ४ ॥ काय म्यां तुजसी करावें आतां । कां रे कोपलासी पंढरीनाथा । सकळ दुःख निवारिता । पावन पतिता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६७५. वासुदेवा दिनानाथा । कमललोचना श्रीअच्युता । निजभक्तांसि सौख्यदाता । तुजविण सर्वथा असे चि ना ॥ १ ॥ विठ्ठला अनंता विश्वपती । विराट्स्वरूपा वामनमूर्ती । ब्रह्मादिकर्ता वैकुंठपती । अगम्यस्थिती वेदशास्त्रा ॥ २ ॥ अद्वैतअखंडभरिता । विश्वबाहु अपरिमिता । विश्वचक्षु विश्वदेवता । आदिपिता ब्रह्मयाचा ॥ ३ ॥ भक्ताधीना भवभयभंगा । परमपुरुषा पांडुरंगा । अनादि अखिलअंतरंगा । संगी असंगा वेगळा ची ॥ ४ ॥ हें विराट्स्वरूप भोळिया भक्तांसी । सर्वथा न कळे हृषीकेशी । सगुण रूप धरुनि त्यांसी । लावीं भजनासी तुका ह्मणे [त. येथें “नाट अभंग समाप्त” असें आहे.] ॥ ५ ॥

६७६. काय खावें आतां कोणीकडे जावें । गांवांत राहावें कोण्या बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोपला पाटील गांवचे हे लोक । आतां घाली भीक कोण मज ॥ २ ॥ आतां येणें चवी सांडिली ह्मणती । निवाडा करिती दिवाणांत ॥ २ ॥ भल्या लोकीं यास सांगितली मात । केला माझा घात दुर्बळाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याचा संग नव्हे भला । शोधीत विठ्ठला जाऊं आतां ॥ ४ ॥

६७७. संत मागे पाणी नेदी एक चूळ । दासीस आंघोळ ठेवी पाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतासी देखोनी होय पाठमोरा । दासीचिया पोरा चुंबन देतो ॥ २ ॥ संतासी देखोनि करितों ढवाळ्या । भावें धुतो चोळ्या दासीचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या तोंडावरी थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥ ३ ॥

६७८. एक प्रेमगुज ऐकें जगजेठी । आठवली गोष्टी सांगतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक मृग दोन्ही पाडसांसहित । आनंदें चरत होती वनी ॥ २ ॥ अवचिता तेथें पारधी पावला । घेऊनियां आला श्वानें दोन्ही ॥ २ ॥ एकीकडे त्याणें चिरिल्या वाघुरा । ठेविलें श्वानपुत्रा एकीकडे ॥ ३ ॥ एकीकडे तेणें वोणवा लाविला । आपण राहिला एकीकडे ॥ ४ ॥ चहूंकडोनियां मृगें वेढियेलीं । स्मरों तें लागलीं नाम तुझें ॥ ५ ॥ रामा कृष्णा

हरी गोविंदा केशवा । देवाचिया देवा पावें आतां ॥ ६ ॥ कोण रक्षी [पं. आम्हां.] आतां ऐसिये संकटीं । बापा जगजेठी तुजविण ॥ ७ ॥ [पं. ऐकोनियां.] आइकोनि तुझी तयांचीं वचनें । कृपाअंतःकरणें कळवळिलां ॥ ८ ॥ आज्ञा तये काळीं केली पर्जन्यासी । वेगीं पावकांसी विझवावें ॥ ९ ॥ ससैं एक तेथें [पं. उठोनि चालिलें.] उठवुनी पळविलें । तया पाठीं गेली [पं. गेले श्वान दोन्ही] श्वानें दोन्ही ॥ १० ॥ मृगें [पं. चवकोनी] चमकोनी सत्वर चाललीं । गोविंदें रक्षिलीं ह्मणोनियां ॥ ११ ॥ ऐसा तूं कृपालु दयाळु आहेसी । आपुल्या [पं. दासासी.] भक्तांसी जीवलग ॥ १२ ॥ ऐसी तुझी कीर्ती जीवीं आवडती । रखुमाईच्या पती तुका ह्मणे ॥ १३ ॥

६७९. आशाबद्ध वक्ता । [पं. भय.] धाक श्रोतयाच्या चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां गेलें तें भजन । उभयतां लोभी मन ॥ २ ॥ बहिर्मुख एके ठायीं । तैसें जालें तया दोहीं ॥ २ ॥ माप तैसी गोणी । तुका ह्मणे रितीं दोन्ही ॥ ३ ॥

६८०. विठ्ठला रे तूं उदाराचा राव । विठ्ठला तूं जीव या जगाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठला रे [पं. हा शब्द नाही.] तूं उदाराची रासी । विठ्ठला तुजपार्शीं सकळसिद्धी ॥ २ ॥ विठ्ठला रे तुझें नाम बहु गोड । [पं. विठ्ठला रे तूं कोड पुरविसी.] विठ्ठला रे कोड पुरविसी ॥ २ ॥ विठ्ठला रे तुझें श्रीमुख चांगलें । विठ्ठला लाभलें ध्यान मनीं ॥ ३ ॥ विठ्ठला रे वाचे बोला बहुरस । विठ्ठला रे सोस घेतला जीवें ॥ ४ ॥ विठ्ठला रे शोक करीतसे तुका । विठ्ठला तूं ये [पं. येगा.] कां झडकरी ॥ ५ ॥

६८१. [त. बाहेरी] बाहिर पडिलों आपुल्या कर्तव्यें । संसारासि जीवें वेटाळिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकामध्ये [पं. एका मधीं.] एक नाहीं मिळों येत । ताक नवनीत निवडीलें ॥ २ ॥ जालीं ढोनी नामें एका चि मथनीं । दुसरिया गुणीं वेगळालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाखविल्या मुक्ताफळीं । शिंपले [त. शिंपल्या.] चि स्वस्थळीं खुंटलिया ॥ ३ ॥

६८२. [पं. बरवा बरवा देवा तूं । जीवाहूनि आवडसी देवा तूं.] बरवा बरवा बरवा रे देवा तूं । जीवाहूनि आवडसी जीवा रे देवा तूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहातां वदन संतुष्ट लोचन [पं. वचन.] । जाले आइकतां गुण श्रवण [पं. हा शब्द नाही.] रे देवा [दे. पं. अष्टे.] अष्ट अंगें तनु त्रिविध ताप गेला सीण । वर्णितां लक्षण रे देवा ॥ २ ॥ मन जालें उन्मन अनुपम [पं. अनुपम्य गहन.] ग्रहण । तुकयाबंधु ह्मणे महिमा नेणें रे ॥ ३ ॥

६८३. सोइरियासि करी [पं. पाहुणे.] पाहुणेरु बरा । काढितो ठोंबरा संतांलार्गी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाईसि देखोनि बदबदा मारी । घोड्याची चाकरी गोड लागे ॥ २ ॥ [पं. फुले पानें.] पानफुल वेश्येसी नेतसे उदंड । देखों [पं. देवों.] नेदी खांड ब्राह्मणासी ॥ २ ॥ बाइलेच्या गोता आवडिनें पोसी । माता पितियासी दवडितो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ४ ॥

६८४. सोलीव जें सुख अतिसुखाहुनि । उभें [पं. तें.] हें अंगणी वैष्णवांच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वृंदावन सडे चौक रंग माळा । नाचे तो सोहोळा देखोनियां ॥ २ ॥ भूषणमंडित सदा सर्वकाळ । मुद्रा आणि माळ तुळसी कंठीं ॥ २ ॥ नामओघ मुखीं अमृताचें सार । मस्तक पवित्र सहित रजें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष भक्ताचिया मना । नये हा वासना त्याची करी ॥ ४ ॥

६८५. तीर्थे केलीं कोटीवरी । नाही देखिली पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो त्याचें [पं. जालेंपण.] ज्यालेंपण । न देखे चि समचरण ॥ ५१ ॥ योग याग अनंत केले । नाही समचरण देखिले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठ्ठलपारीं । अनंत तीर्थे घडिलीं पाहीं ॥ ३ ॥

६८६. कोणतें कारण राहिलें यामुळें । जें म्यां तुज बळें [त. कष्टविलें.] कष्टवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही जात जीव नाही होत हानी । सहज तें मनीं आठवलें ॥ ५१ ॥ नाही कांहीं चिंता मरतो उपवासी । अथवा त्या ह्मैसी गाई व्हाव्या ॥ २ ॥ हें तों तुज कळों येतसे अंतरीं । लाखणीक वरी साच भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा नासिवंतासाठीं । पायांसवें तुटी करिती तुझ्या ॥ ४ ॥

६८७. रामा अयोध्येच्या राया । दिनानाथा रे सखया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाप ताप विघ्न हरीं । दिनानाथा सुख करीं ॥ ५१ ॥ [त. पं. भिल्लटिचिया.] भिलटीचिया रे उच्छिष्टा । [पं. स्वीकारिसी तूं रे भ्रष्टा.] स्वीकारिसी रे तूं भ्रष्टा ॥ २ ॥ मी तों सलगीचें मूल । तुका ह्मणे तूं सखोल ॥ ३ ॥

६८८. [दे. क. अंबिसाचिया. त. आबिसाचिये.] आमिषाचिये आसे गळ गिळी मासा । फुटोनियां घसा मरण पावे ॥ १ ॥ मरणाचे वेळे [पं. वेळीं.] करी तळमळ । आठवी कृपाळ तये वेळीं ॥ २ ॥ अंतकाळीं ज्याच्यां नाम आलें मुखा । तुका ह्मणे सुखा पार नाही ॥ ३ ॥

६८९. तुजवरी ज्याचें मन । दुरुशन [दे. त. दुरुषण.] दे त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा जाती शुद्ध भाव । हात पाव ना वृत्ती ॥ ५१ ॥ अवधियांचा करुनि मेळा । तुज डोळां रोखिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज आड । लपोनि कोड दावीं देवा ॥ ३ ॥

६९०. विश्वव्यापी माया । तिणें झाकुळिलें छाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य गेलें भोळ्यावारी । अविद्येची [क. अवधेचि.] चाली थोरी ॥ ५१ ॥ आपुलें चि मन । करवी आपणां बंधन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुझी कोडीं हीं उगवा ॥ ३ ॥

६९१. पोटीं जन्मती रोग । तरि कां ह्मणावे आप्तवर्ग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रानीं वसती औषधी । तरि कां ह्मणाव्या निपराधी ॥ २ ॥ तैसें शरीराचें नातें । तुका ह्मणे सर्व आप्तें ॥ ३ ॥

६९२. नव्हे शब्द एक देशी । सांडी गवशी कोणाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली माझी वैखरी । विश्वंभरी व्यापक ॥ ५१ ॥ मोकलिलें जावें बाणें । भाता जेणें वाईलें ॥ २ ॥ आतां येथें कैचा तुका । बोले सिका स्वामीचा ॥ ३ ॥

६९३. गायनाचे रंगीं । शक्ति अद्भुत हे अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों देणें तुमचें देवा । घ्यावी अखंडित सेवा ॥ ५१ ॥ अंगीं प्रेमाचें [त. भातें.] भरतें । नाही उतार चढतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी ॥ [प. परम अमृताची खाणी.] नाम अमृताची खाणी ॥ ३ ॥

६९४. माप ह्मणे [त. हा शब्द नाही.] मी मवितें । भरी धणी ठेवी रितें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा अभिमान नको । माझेठायीं देऊं [पं. शकों.] सकों ॥ ५१ ॥ देशीं चाले सिका । रितें कोण लेखी रंका ॥ २ ॥ हातीं सूत्रदोरी । तुका ह्मणे त्याची थोरी ॥ ३ ॥

६९५. कोण सांगायस । गेलें होतें देशोदेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेलें वाऱ्या हातीं माप । समर्थ तो माझा बाप ॥ ५ ॥ कोणाची हे सत्ता । जाली वाचा वदविता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे या निश्चयें । माझें निरसलें भय ॥ ३ ॥

६९६. सकळिकांच्या पायां माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहो श्रोते वक्ते सकळ ही जन । बरें पारखुन बांधा गांठी ॥ ५ ॥ फोडिलें भांडार धन्याचा हा माल । मी तंव हामाल भारवाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाली जाली चहूं देशी । उतरला कसीं खरा माल ॥ ३ ॥

६९७. कोण त्याचा पार पावला धुंडितां । पुढें विचारितां विश्वंभरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अणुरेणु सूक्ष्मस्थूळा पार नाही । श्रुती नेती त्या ही खुंटलिया ॥ ५ ॥ फळांत कीटक येवढें आकाश । ऐसीं तरुवरास अनेक किती ॥ २ ॥ दाविलें अनंते अर्जुनासि पोटीं । आणीक त्या सृष्टि कृष्णलोक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लागा संतांचिये कासे । ठाव घेतां कैसे वांचा जीवें ॥ ४ ॥

६९८. जें जें कांहीं करितों देवा । तें तें सेवा समर्पें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेद नाही सर्वात्मना । नारायणा तुज मज ॥ ५ ॥ आह्मी दुजें नेणों कोणा । हें चि मना मन साक्ष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगन्नाथा । हें अन्यथा नव्हे कीं ॥ ३ ॥

६९९. स्तुति करूं तरी नव्हे चि या वेदा । तेथें माझा धंदा कोणीकडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी हे वैखरी गोडावली सुखें । रसना रस मुखें इच्छीतसे ॥ ५ ॥ रूप वर्णावया कोठें पुरे मती । रोमीं होती जाती ब्रह्मांडें हीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं ऐसा एक साचा । ऐसी तंव वाचा जाली नाही ॥ ३ ॥

७००. तुज वर्णीं ऐसा तुज विण नाही । दुजा कोणी तीहीं त्रिभुवनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहस्रमुखें शेष सिणला बापुडा । चिरलिया धडा जिह्वा त्याच्या ॥ ५ ॥ अव्यक्ता अलक्षा अपारा अनंता । निर्गुणा [त. सिद्धि.] सच्छिद नारायणा ॥ २ ॥ रूप नाम घेसी आपुल्या स्वइच्छा । होसी भाव तैसा त्याकारणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी दाविसी आपणा । तरि च नारायणा कळों येसी ॥ ४ ॥

७०१. पूर आला आनंदाचा । लाटा उसळती प्रेमाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बांधूं विठ्ठलसांगडी । पोहुनि जाळं पैल थडी । अवघे जन गडी । घाला उडी भाई नो ॥ ५ ॥ हें तों नाही सर्वकाळ । अमुप अमृतांचें [क. अमृतजळ] जळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थोरा पुण्यें । ओघ आला पंथें येणें ॥ ३ ॥

७०२. आणीक दुसरें मज नाही आतां । नेमिलें [क. न मिळे.] या चित्तापासुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग मनीं पांडुरंग ध्यानीं । जाग्रतीं स्वप्नीं पांडुरंग ॥ ५ ॥ पडिलें वळण इंद्रियां सकळां । भाव तो निराळा नाही दुजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेत्रीं केलें ओळखण । साजिरें तें [त. हें.] ध्यान विटेवरी ॥ ३ ॥

७०३. मी तों सर्वभावे अनधिकारी । होइल कैसी परी नेणों देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुराणींचे अर्थ आणितां [त. मानसी.] मनास । होय [त. कासावीसी.] कासावीस जीव माझा ॥ ५ ॥ [पं. इंद्रियाचे आह्मी पांगिलों अंकित.] इंद्रियांचीं आह्मी [त. पांगिलीं.] पांगिलों अंकितें । त्यांचे रंगीं चित्त रंगलेंसे ॥ २ ॥ एकाचें ही मज न घडे दमन । अवघीं नेमून कैसीं राखों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज तारीं पंढरीराया । नाही तरी वांयां गेलों दास ॥ ४ ॥

७०४. लक्ष्मनियां योगी पाहाती आभास । तें दिसे आह्मांस दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर दोनी कटी राहिलासे उभा । सांवळी हे प्रभा अंगकांती ॥ ५ ॥ व्यापूनि वेगळें राहिलेंसे दुरी । सकळां अंतरीं निर्विकार ॥ २ ॥ रूप नाही रेखा नाम ही जयासी । [दे. क. त. आपुला.] आपुल्या मानसीं शिव ध्याय ॥ ३ ॥ अंत नाही पार वर्णा नाही थार । कुळ याति शिर हस्त पाद ॥ ४ ॥ अचेत चेतलें भक्ताचिया सुखें । आपुल्या कौतुकें तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

७०५. कैसें करूं ध्यान कैसा पाहों तुज । वर्म दावीं मज याचकासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी भक्ति करूं सांग तुझी सेवा । कोण्या भावें देवा आतुडसी ॥ ५ ॥ कैसी कीर्ती [क. वानू.] वाणूं कैसा लक्षा आणूं । जाणूं हा [दे. कवण.] कवणु कैसा तुज ॥ २ ॥ कैसा गाऊं गीतीं [दे. किती. त. कीर्ती.] कैसा ध्याऊं चितीं । कैसी स्थिती मती दावीं मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जैसें दास केलें देवा । तैसें हें अनुभवा आणीं मज ॥ ४ ॥

७०६. निगमाचें वन । नका शोधूं करूं सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे गौळियांचे घरीं । बांधलें तें दावें वरी ॥ ५ ॥ पीडलेती भ्रमें । वाट न कळतां वर्में ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार । माया टाका अहंकार ॥ ३ ॥

७०७. मन वोळी मना । बुद्धि बुद्धी क्षण क्षणां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी च मज राखण जालों । ज्याणें तेथें चि धरिलों ॥ ५ ॥ जें जें जेथें उठी । तें तें तया हातें कुंटी [पं. त. कुटी.] ॥ २ ॥ भांजिली [पं. भाजिली.] खांजनी [क. खाजनी. त. खाजणी.] । तुका साक्ष उरला दोन्ही ॥ ३ ॥

७०८. ब्रह्म न लिपे त्या मेलें । कर्माकर्मा वेगळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो चि एक तया जाणे । पावे अनुभविलें खुणें ॥ ५ ॥ शौच अशौचाचे संधी । तन आळा तना चि [पं. हा शब्द नाही.] मधीं ॥ २ ॥ पापपुण्यां नाहीं ठाव । तुका ह्मणे सहज भाव ॥ ३ ॥

७०९. काय दरा करील वन । समाधान नाही जंव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी काय तेथें असती थोडीं । काय जोडी तयांसी ॥ ५ ॥ रिघतां [दे. पं. त. रिगतां.] धांवा पेंवामध्यें । जोडे सिद्धि ते ठार्यीं ॥ २ ॥ काय भस्म करील राख । अंतर [दे. त. क. पाख.] पाक नाही तों ॥ ३ ॥ वर्णाआश्रमाचे धर्म । जाती श्रम जालिया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सोंग पाश । निरसे आस तें हित ॥ ५ ॥

७१०. तें ही नव्हे जें करितां कांहीं । ध्यातां ध्यायीं तें ही नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें ही नव्हे जें जाणवी जना । वाटे मना तें [दे. तें. नव्हे.] ही नव्हे ॥ ५ ॥ त्रास मानिजे कांटाळा । अशुभ वाचाळा तें ही नव्हे ॥ २ ॥ तें [पं. 'तें ही' याच्याबद्दल 'नाहीं'] ही नव्हे जें भोंवतें भोंवे । नागवें धांवे तें ही नव्हे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एक चि आहे । सहजि पाहें सहज ॥ ४ ॥

७११. बोल [त. पं. बोल बोळतां सोपे.] बोलतां वाटे सोपें । करणी करितां टीर कांपे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे वैराग्य सोपारें । मज बोलतां न [दे. त. न वटे.] वाटे खरें ॥ ५ ॥ विष खावें ग्रासोग्रासीं । धन्य तो चि एक सोसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुनि दावी । त्याचे पाय माझे जीवीं ॥ ३ ॥

७१२. होईन भिकारी । पंढरीचा वारकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि माझा नेम धर्म । अवघें विठोबाचें नाम ॥ ५ ॥ हे चि माझी उपासना । [दे. क. लागन.] लागेन संतांच्या चरणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । करीन ते भोळी सेवा ॥ ३ ॥

७१३. सांटविला हरी । जीहीं हृदयमंदिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांची सरली बेरझार । जाला [क. त. सकळ.] सफळं व्यापार ॥ ६१ ॥ हरी आला हाता । मग कैचीं भय चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । कांहीं उरों नेदी उरी ॥ ३ ॥

७१४. मोक्ष तुमचा देवा । तुह्मी दुर्लभ तो ठेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज भक्तीची आवडी । नाहीं अंतरीं ते गोडी ॥ ६१ ॥ आपल्या प्रकारा । करा जतन दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । पुरे एक चि शेवटीं ॥ ३ ॥

७१५. नामपाठ मुक्ताफळांच्या ओवणी । हें सुख सगुणीं अभिनव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी आह्मी जालों उदास निर्गुणा । भक्तांचिया मना मोक्ष नये ॥ ६१ ॥ द्यावें घ्यावें ऐसा [दे. त. क. ऐसे.] येथें उरे भाव । काय ठाया ठाव पुसोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां अभयदान करा । ह्मणा विश्वंभरा दिलें ऐसें ॥ ३ ॥

७१६. भवसिंधूचें काय कोडें । दावी वाट चाले पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तारूं भला पांडुरंग । पाय भिजों नेदी अंग ॥ ६१ ॥ मार्गें उतरिले बहुत । पैल तिरीं साधुसंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाग वेगें । जाऊं तयाचिया मार्गें ॥ ३ ॥

७१७. नाहीं साजत हा मोठा । मज अळंकार खोटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असें तुमचा रजरेण । संतां पार्यींची वाहाण ॥ ६१ ॥ नाहीं स्वरूपीं ओळखी । भक्तिभाव करीं देखीं ॥ २ ॥ नाहीं शून्याकारीं । क्षर ओळखी अक्षरीं ॥ ३ ॥ नाहीं विवेक या ठायीं । आत्मा अनात्मा तें [दे. त. हा शब्द नाही.] काई ॥ ४ ॥ कांहीं नव्हे तुका । पांयां पडेन [त. पं. पडणें. दे. पडनें.] हें [पं. 'हें' हा शब्द नाही.] ऐका ॥ ५ ॥

७१८. सत्य साच खरें । नाम विठोबाचें बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें तुटती बंधनें । उभयलोकीं कीर्ति जेणें ॥ ६१ ॥ भाव ज्याचे गांठी । त्यासी लाभ उठाउठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळा । जिकूं जाणे कळिकाळा ॥ ३ ॥

७१९. सत्य तो आवडे । विकल्पानें भाव उडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तुमच्या कृपादानें । जाणों शुद्ध मंद सोनें ॥ ६१ ॥ आला भोग अंगा । न लवूं उसीर त्या त्यागा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । अंजन ते तुझी सेवा ॥ ३ ॥

७२०. करावें चितन । तें चि बरें न भेटून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा अंगीं राहे भाव । [पं. तोगे.] तग तो चि जाणा देव ॥ ६१ ॥ [दे. क. दर्शनाची.] दर्शनाची उरी । अवस्था चि अंग धरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । तेथें सकळ कारण ॥ ३ ॥

७२१. जें जें जेथें पावे । तें तें समर्पावें सेवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहज पूजा या चि नावें । गळित अभिमानें व्हावें ॥ ६१ ॥ अवघें भोगितां गोसावी । आदीं आवसानां जीवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिण । न धरितां नव्हे भिन्न ॥ ३ ॥

७२२. नसे तरी [दे. क. मनो.] मनीं नसो । परी वाचे तरी वसो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह पडो या चिंतनें । [दे. विठ्ठलनामे.] विठ्ठलनामसंकीर्तनें ॥ ६१ ॥ दंभस्थिती भलत्या भावें । मज हरिजन ह्मणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें तरी । मज सांभाळील हरी ॥ ३ ॥

७२३. नये जरी कांहीं । तरी भलतें चि वाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणविल्या दास । कोणी न धरी वेठीस ॥
५१ ॥ समर्थाच्या नांवें । भलतैसैं विकावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । वरी असते बहुतां ॥ ३ ॥

७२४. न संडवे अन्न । मज न सेववे वन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी नारायणा । कीव भाकितों करुणा ॥
५१ ॥ नाही अधिकार । कांहीं घोकाया अक्षर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थोडें । आयुष्य अवघें चि कोडें ॥ ३ ॥

७२५. एकांचीं उत्तरें । गोड अमृत मधुरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा देवाच्या विभुती । भिन्न प्रारब्धाची गती ॥
५१ ॥ एकांचीं वचनें । कडु अत्यंत तीक्ष्णें ॥ २ ॥ प्रकाराचें तीन । तुका ह्मणे केलें जन ॥ ३ ॥

७२६. [क. पं. वचन.] वचनें ही नाड । न बोले तें मुकें खोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीं [क. वेगळ.] वेगळें तें हित ।
बोली अबोलणी नीत ॥ ५१ ॥ अंधार प्रकाशी । जाय दिवस पावे निशी ॥ २ ॥ बीज पृथिवीच्या पोटीं । तुका ह्मणे
दावी दृष्टी ॥ ३ ॥

७२७. विचारा वांचून । न पवीजे समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह त्रिगुणांचा बांधा । माजी नाही गुण सुदा
॥ ५१ ॥ देवाचिये चाडे । देवा द्यावें जें जें घडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होतें । बहु गोमटें उचितें ॥ ३ ॥

७२८. तुटे भवरोग । संचितक्रियमाणभोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसैं विठोबाचें नाम । उच्चारितां खंडे जन्म ॥
५१ ॥ वसों न सके पाप । पळे त्रिविध तो ताप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माया । होय दासी लागे पायां ॥ ३ ॥

७२९. मुसावलें अंग । रंगीं मेळविला रंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकीं एक दृढ जालें । मुळा आपुलिया आलें ॥
५१ ॥ सागरीं थेंबुडा । पडिल्या निवडे कोण्या वाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नवें । नव्हें जाणावें हें देवें ॥ ३ ॥

७३०. अनुतापें दोष । जाय न लगतां निमिष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तो राहे विसावला । आदीं अवसानां
भला ॥ ५१ ॥ हें चि प्रायश्चित । अनुतापीं न्हाय चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पापा । शिवों नये अनुतापा ॥ ३ ॥

७३१. चहूं आश्रमांचे धर्म । न राखतां जोडे कर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी नव्हे भोळी सेवा । एक भाव चि
कारण देवा ॥ ५१ ॥ तपें इंद्रियां आघात । [क. क्षणें एक. पं. क्षणा एका.] क्षणें एका वाताहात ॥ २ ॥ मंत्र चळे थोडा ।
तरि [दे. क. धडे चि.] धड चि होय वेडा ॥ ३ ॥ व्रतें करितां सांग । तरी एक चुकतां भंग ॥ ४ ॥ धर्म सत्त्व चि कारण
। नाही तरी केला सिण ॥ ५ ॥ भूतदयेसि आघात । [क. उंच. निच.] उंचनीच वाताहात ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे दुजें ।
विधिनिषेधाचें ओझें ॥ ७ ॥

७३२. सोडिला संसार । माया तयावरि फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवत चाले मार्गे मार्गे । सुखदुःख साहे
अंगें ॥ ५१ ॥ यानें घ्यावें नाम । तीसीकरणें त्याचें काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळी । विठ्ठलकृपेची कोंवळी ॥ ३ ॥

७३३. वैसों खेळूं जेवूं । तेथें नाम तुझें गाऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रामकृष्णनाममाळा । घालूं ओवुनियां गळां ॥
५१ ॥ विश्वास हा धरूं । नाम बळकट करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां ॥ आह्मां जीवन शरणागतां ॥ ३ ॥

७३४. पार्टी पोटीं देव । कैचा हरिदासां भेव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा आनंदें कीर्तन । नका आशंकितमन ॥
५१ ॥ एथें कोठें काळ । करील देवापाशीं बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धनी । [क. संपुरतां. दे. सपुरतां.] सपुरता काय वाणी
॥ ३ ॥

७३५. मनोमय पूजा । हे चि [पं. पंढरीये.] पढीयें केशीराजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतो कल्पनेचा भोग । न
मानेती बाह्य रंग ॥ ५१ ॥ अंतरीचें जाणे । आदिवर्तमान खुणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुडें । कोठें सरे त्याच्या पुढें ॥ ३
॥

७३६. जाणे भक्तीचा जिह्वाळा । तो चि [पं. देवाचा.] देवाचा पुतळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक नये माझ्या
मना । हो का पंडित शाहाणा ॥ ५१ ॥ नामरूपीं जडलें चित । त्याचा दास मी अंकित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नवविध
। भक्ति जाणे तो चि शुद्ध ॥ ३ ॥

७३७. याजसार्ती वनांतरा । जातों सांडुनियां घरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें दिठावेल प्रेम । बुद्धि होईल
निष्काम ॥ ५१ ॥ अद्वैताची वाणी । नाही ऐकत मी कार्नी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहं ब्रह्म । आड येऊं नेदीं भ्रम ॥ ३ ॥

७३८. बुडतां आवरीं । मज भवाचे सागरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको मानूं भार । [त. पाहोन.] पाहों दोषांचे
डोंगर ॥ ५१ ॥ आहे तें सांभाळीं । तुझी कैसी ब्रीदावळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोषी । मी तों पातकांची राशी ॥ ३ ॥

७३९. अक्षई तें झालें । आतां न मोडे रचिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाया पडिला खोले ठायीं । तेथें पुढें चाली
नाहीं ॥ ५१ ॥ होतें विखुरलें । ताळा जमे झडती आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोली । पुढें कुंटित चि जाली ॥ ३ ॥

७४०. तुझे थोर थोर । भक्त करिती विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जपतपादि साधनें । मज चिंतवेना मनें ॥ ५१
॥ करुणावचनें । म्यां भाकावीं तुझ्यां दीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेई । माझें थोडें फार ठायीं ॥ ३ ॥

७४१. लावुनि काहाळा । सुखें करितों सोहळा [दे. त. सोहोळा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सादवीत गेलों जना । भय
नाहीं सत्य जाणां ॥ ५१ ॥ गात नाचत विनोदें । टाळघागऱ्यांच्या छंदें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेव । नाही पुढें येतो
देव ॥ ३ ॥

७४२. मुक्त कासया ह्मणावें । बंधन तें नाही ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें करितों कीर्तन । भय विसरलें
मन ॥ ५१ ॥ देखिजेना नास । घालूं कोणावरी कास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साहे । देव आहे तैसा आहे ॥ ३ ॥

७४३. ओनाम्याच्या [पं. वेळे.] काळें । खडे [त. मांडियेले. पं. मांडवले.] मांडबिले बाळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें चि
पुढें पुढें काई । मग लागलिया सोई ॥ ५१ ॥ रज्जु सर्प होता । तोंवरी चि न कळतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचें । भय
नाहीं बागुलाचें ॥ ३ ॥

७४४. आतां पुढें धरीं । माझे आठव वैखरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको बडबडूं भांडे । कांहीं वाउगें तें रांडे ॥
५१ ॥ विठ्ठल विठ्ठल । ऐसे सांडुनियां बोल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आण । तुज स्वामीची हे जाण ॥ ३ ॥

७४५. काय नव्हे करितां तुज । आतां राखें माझी लाज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों अपराधाची राशी । शिखा अंगुष्ठ तोंपाशीं ॥ ५१ ॥ त्राहें त्राहें त्राहें । मज कृपादृष्टी पाहें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । सत्य घ्यावी आतां सेवा ॥ ३ ॥

७४६. वंदीन मी भूतें । आतां अवर्घीं चि [\[त. पं. हा शब्द नाही.\]](#) समस्तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची करीन भावना । पदोपदीं नारायणा ॥ ५१ ॥ गाळुनियां भेद । प्रमाण तो ऐसा वेद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग । नव्हे दुजयाचा संग ॥ ३ ॥

७४७. पूजा पुज्यमान । कथे उभे हरिजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याची कीर्ती वाखाणिती । तेथें ओतली ते मुर्ती ॥ ५१ ॥ देहाचा विसर । केला आनंदें संचार ॥ २ ॥ गेला अभिमान । लाज बोळविला मान ॥ ३ ॥ शोक मोह चिंता । याची नेणती ते वार्ता ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सखे । विठोबा च ते सारिखे ॥ ५ ॥

७४८. भाव तैसें फळ । न चले देवापाशीं बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवे जातीपाशीं जाती । खुण येरयेरां चिर्ती ॥ ५१ ॥ हिरा हिरकणी । काढी आंतुनि [\[त. दे. पं. आहिरणी.\]](#) अहिरणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें [\[त. पं. भलें.\]](#) । [\[त. मन शुद्ध जीर्ही केलें. पं. मन शुद्ध तीर्ही केलें.\]](#) मन शुद्ध हें चांगले ॥ ३ ॥

७४९. वरि बोला रस । कथी ज्ञान माजी फोस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे लटिके जे ठक । तयां इह [\[दे. त. येहे.\]](#) ना पर लोक ॥ ५१ ॥ परिस एक सांगे । अंगा धुळी हे न लगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हाडें । कुतऱ्या लाविलें झगडें ॥ ३ ॥

७५०. हे चि तुझी पूजा । आतां करीन केशीराजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [\[क. द. अवर्घीं तुझींच हें पदें.\]](#) अवर्घीं तुझीं पदें । नमस्कारीन अभेदें ॥ ५१ ॥ न बर्जितदिशा । जाय तेथें चि सरिसा ॥ २ ॥ नव्हे एकदेशी । तुका ह्मणे गुणदोषी ॥ ३ ॥

७५१. आपलें तों कांहीं । येथें सांगिजेसें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हे वाणी वायचळ । छंद करविते बरळ ॥ ५१ ॥ पंचभूतांचा हा मेळा । देह सत्यत्वे निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुली । [\[पं. इची उफराटी चाली.\]](#) इच्या उफराट्या चाली ॥ ३ ॥

७५२. विठ्ठल नावाडा फुकाचा । आळविल्या साटीं वाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कटीं कर जैसे तैसे । उभा राहिला न बैसे ॥ ५१ ॥ न पाहे सिदोरी । [\[पं. याती.\]](#) जाती कुळ न विचारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । हाका देतां उठाउठीं ॥ ३ ॥

७५३. कृपावंत किती । [\[पं. दीन.\]](#) दीनें बहु आवडती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचा भार वाहे माथां । करी योगक्षेमचिंता ॥ ५१ ॥ भुलों नेदी वाट । करीं धरुनि दावी नीट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें । अनुसरतां एका [\[पं. एका.\]](#) भावें ॥ ३ ॥

७५४. नेणती वेद श्रुति कोणी । आह्मां भाविकां वांचुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप आवडे आह्मांशी । तैसी जोडी हृषीकेशी ॥ ५१ ॥ आह्मीं भावें बळिवंत । तुज घालूं हृदयांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज धाक । देतां पावसील हाक ॥ ३ ॥

७५५. मन गुंतलें लुलयां । जाय धांवोनि त्या ठाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे [दे. त. परती पं. परतावी.] परतावी तो बळी । शूर एक भूमंडळीं ॥ ५१ ॥ येऊनियां घाली घाला । नेणों काय होई [त. पं. होईल.] तुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें । बहु नाडिले शाहाणे ॥ ३ ॥

७५६. घेईं ['घेईंघेईं' असें लोकांच्या म्हणण्यांत आहे; पण तसें कोणत्याही प्रतीत आढळत नाही.] माझे वाचे । गोड नाम विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी घ्या रे डोळे सुख । पाहा विठोबाचें मुख ॥ ५१ ॥ तुझी ऐका रे कान । माझ्या विठोबाचे गुण ॥ २ ॥ मना तेथें धांव घेईं । राहें विठोबाचे पार्यीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवां । नको सोडूं या केशवा ॥ ४ ॥

७५७. धणी न पुरे गुण गातां । रूप दृष्टी न्याहाळितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा बरवा पांडुरंग । कांति सांवळी सुरंग ॥ ५१ ॥ सर्वमंगळाचें सार । मुख सिद्धीचें भांडार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखा । अंतपार नाही लेखा ॥ ३ ॥

७५८. जरी मी नव्हतों पतित । तरि तूं पावन कैचा येथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि माझें नाम आधीं । मग तूं पावन कृपानिधी ॥ ५१ ॥ लोहो महिमान परिसा । नाही तरी दगड [पं. दगडा ऐसा.] जैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याचकभावे । कल्पतरु [पं. नाम.] मान पावे ॥ ३ ॥

७५९. एक भाव चित्तीं । तरी न लगे कांहीं युक्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें जीवें । मज माझियाचि भावें ॥ ५१ ॥ आठव चि पुरे । सुख अवघें मोहो रे [त. मोहोरें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । पूजा इच्छी नारायण ॥ ३ ॥

७६०. मज संतांचा आधार । तूं एकलें निर्विकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा विचारुनि देवा । नको आह्मांसवें दावा ॥ ५१ ॥ तुज बोल न बोलवे । आह्मां भांडायाची सवे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी । ऐक्यभाव [पं. एका भावेंन उरे उरी । त. ऐक भाव उरे उरी.] उरे उरी ॥ ३ ॥

७६१. तुज मागणें तें देवा । आह्मां तुझी चरणसेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आन नेघों देसी तरी । रिद्धि सिद्धि मुक्ति चारी ॥ ५१ ॥ संतसंगति सर्वकाळ । थोर प्रेमाचा सुकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । तेणें पुरे माझें काम ॥ ३ ॥

७६२. तुझा शरणागत । जन्मोजन्मींचा अंकित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक [पं. आणीक कांहीं नेणें देवा.] नेणें कांहीं हेवा । तुजवांचूनि केशवा ॥ ५१ ॥ हें चि माझें गाणें । तुझें नामसंकीर्तन ॥ २ ॥ तुझ्या नामाचीं भूषणें । तुका म्हणे ल्यालों लेणें ॥ ३ ॥

७६३. उतरलों पार । सत्य झाला हा निर्धार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें नाम धरिलें कंठीं । केली संसारासी तुटी ॥ ५१ ॥ आतां नव्हे बाधा । कोणेविशीं कांहीं कदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । आतां उरलें ऐसें नाही ॥ ३ ॥

७६४. क्रियामतिहीन । एक मी गा तुझें दीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा करावा सांभाळ । वारीं माझी तळमळ ॥ ५१ ॥ नको माझे ठार्यीं । गुणदोष घालूं कांहीं ॥ २ ॥ अपराधाच्या कोटी । तुका ह्मणे [पं. घाला.] घालीं पोटीं ॥ ३ ॥

७६५. नाहीं निर्मळ जीवन । काय करील साबण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी चित्तशुद्धि नाही । तेथें बोध करील काई [दे. वृक्षा.] वृक्ष न धरी पुष्पफळ । काय करील वसंतकाळ ॥ २ ॥ वांजे न होती लेकरें । काय करावें भ्रतारें ॥ ३ ॥ नपुंसका पुरुषासी । काय करील बाइल त्यासी ॥ ४ ॥ प्राण गेलिया शरीर । काय करील वेव्हार ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जीवनेविण । पीक नव्हे नव्हे जाण ॥ ६ ॥

७६६. नवां नवसांचीं । जालों तुह्मासी वाणीचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण तुझें नाम घेतें । देवा [पं. कोण.] पिंडदान देतें ॥ १ ॥ कोण होतें मागें पुढें । दुजें बोलाऱ्या रोकडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । कोणा घेतासि वो संगी ॥ ३ ॥

७६७. एका बीजा केला नास । मग भोगलें [दे. भोगेल.] कणीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळे सकळां हा भाव । लाहानथोरांवरी जीव ॥ १ ॥ लाभ नाहीं फुकासाठीं । केल्याविण जीवासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रणीं । जीव देतां लाभ दुणी ॥ ३ ॥

७६८. [क. ऐसं. त. आविष्य. दे. ऐश.] आयुष्य गेलें वांयांविण । थोर झाली नागवण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धांवें धांवें तरी । काय पाहातोसि हरी ॥ १ ॥ माझे तुझे या चि गती । दिवस गेले तोंडीं माती ॥ २ ॥ मन वाव घेऊं नेदी । बुडवूं पाहे भवनदी ॥ ३ ॥ पडिला विषयाचा घाला । तेणें नागविलें मला ॥ ४ ॥ शरण आलों आतां धांवें । तुका ह्मणे मज पावें ॥ ५ ॥

७६९. सोसोनि विपत्ती । जोडी दिली तुझे हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा हा चि उपकार । अंतीं आह्माशीं वेव्हार ॥ १ ॥ नामरूपा केला ठाव । तुज कोण ह्मणतें देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । तुज ठाव दिला घरीं ॥ ३ ॥

७७०. आपुलें मागतां । काय नाहीं आह्मां सत्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि या लौकिकाकारणें । उरीं [दे. क. त. ठेविली.] ठेविलें बोलणें ॥ १ ॥ ये चि आतां घडी । करूं बैसों ते ची [क. फडी.] फडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करितों तुला । ठाव नाहीसैं विठ्ठला ॥ ३ ॥

७७१. असो आतां किती । तुज यावें काकुलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें प्रारब्ध हें गाढें । तूं बापुडें तयापुढें ॥ १ ॥ सोडवीन आतां । ब्रीदें तुझीं पंढरीनाथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । तो गाढ्याचे कान पिळी ॥ ३ ॥

७७२. काय नव्हे केलें । एका चिंतितं विठ्ठलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसाधनांचें सार । भवसिंधु उतरी पार ॥ १ ॥ योगयागतपें । केलीं तयानें अमुपें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जपा । मंत्र [त. त्रिअक्षरी. दे. क. तीं अक्षरी.] तीअक्षरी सोपा ॥ ३ ॥

७७३. हो कां दुराचारी । वाचे नाम जो उच्चारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा दास मी अंकित । कायावाचामनसहित ॥ १ ॥ नसो भाव चिर्ती । हरिचे गुण गातां गीतीं ॥ २ ॥ [पं. करो.] करी अनाचार । वाचे हरिनामउच्चार ॥ ३ ॥ हो कां भलतें कुळ । शुचि अथवा चांडाळ ॥ ४ ॥ ह्मणवी हरिचा दास । तुका ह्मणे धन्य त्यास ॥ ५ ॥

७७४. हाकेसरिसी उडी । घालूनियां स्तंभ फोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी कृपावंत कोण । माझे विठाईवांचून ॥ ५१ ॥ करिंता आठव । घांवोनियां घाली कव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गीती [त. हा शब्द नाही.] गातां । नामें द्यावी सायुज्यता ॥ ३ ॥

७७५. लोह चुंबकाच्या बलें । उभें राहिलें निराळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा तूं चि आह्मांठार्यीं । खेळतोसी अंतर्बाहीं ॥ ५१ ॥ भक्ष अग्नीचा तो दोरा । त्यासि वांचवी मोहरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधीलपणें । नेली लांकडें चंदनें ॥ ३ ॥

७७६. डोई वाढवूनि केश । भूतें आणिती अंगास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी ते नव्हति संतजन । तेथें नाहीं आत्मखुण ॥ ५१ ॥ मेळवूनि नरनारी । शकुन सांगती नानापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मैद । नाहीं त्यापासीं गोविंद ॥ ३ ॥

७७७. गाढवाचे [त. गाढवाचें घोडें.] घोडे । आह्मी करूं दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चघळी वाहाणा । माघारिया बांडा सुना ॥ ५१ ॥ [दे. त. सोंगसंपादनी.] सोंगसंपादणी । तरि करूं शुद्ध वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळ । करूं समयीं निर्मळ ॥ ३ ॥

७७८. बाईल मेली मुक्त जाली । देवें माया सोडविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठो तुझें माझें राज्य । नाहीं दुसऱ्याचें काज ॥ ५१ ॥ पोर मेलें बरें जालें । देवें मायाविरहित केलें ॥ २ ॥ माता मेली मज देखतां । तुका ह्मणे हरली चिंता ॥ ३ ॥

७७९. योग तप या चि नांवें । गळित व्हावें अभिमानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करणें तें हें चि करा । सत्यें बरा व्यापार ॥ ५१ ॥ तरि खंडे येरझार । निघे भार देहाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मानामान । हें बंधन नसावें ॥ ३ ॥

७८०. करी संध्यास्नान । वारी खाउनियां अन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया नाहीं लाभहानी । आदा वेंचाचिये [पं. मनीं.] मानीं ॥ ५१ ॥ मजुराचें धन । विळा दोर चि जतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । अधीरासी देव कांहीं ॥ ३ ॥

७८१. वाखर घेउनि आलें । त्यासी तरवारेनें [दे. त. तरवारेणें.] हालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे आपुलें उचित । करुनि टाकावें फजित ॥ ५१ ॥ अंगुळिया मोडी । त्यासी काय सिलें घोडीं ॥ २ ॥ नपुंसकासाठीं । तुका ह्मणे न लगे जेठी ॥ ३ ॥

७८२. वर्णाश्रम करिसी चोख । तरि तूं पावसी उत्तम लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. त. परि त तुज नाहीं ठावें । जेणें अंगें ब्रह्म व्हावें ।] तुजला तें नाहीं ठावें । जेणें अंगें चि ब्रह्म व्हावें ॥ ५१ ॥ जरि तूं जालासी पंडित । करिसी शब्दाचें पांडित्य ॥ २ ॥ गासी तान मान बंध । हाव भाव गीत छंद ॥ ३ ॥ जाणसील तूं स्वतंत्र । आगमोक्त पूजायंत्र ॥ ४ ॥ [पं. साधनाच्या ओढाओढी.] साधनाच्या ओढी । डोळियांच्या मोडामोडी ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे देहीं । संत [पं. जाले ते विदेही.] जाहाले विदेही ॥ ६ ॥

७८३. प्रेमसूत्र दोरी । नेतो तिकडे जातों हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनसहित वाचा काया । अवघें दिलें पंढरीराया ॥ ५१ ॥ सत्ता सकळ तया हातीं । माझी कीव काकुलती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवी तैसें । आह्मी राहों त्याचे इच्छे ॥ ३ ॥

७८४. पाववील ठाया । पांडुरंग चिंतिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासी चिंतिलिया मनीं । चित्ता करी गंवसणी ॥ ५१ ॥ पावावया फळ । अंगीं असावें हें बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तई । सिद्धि वोळगती पार्यीं ॥ ३ ॥

७८५. धन्य भावशीळ । ज्याचें हृदय निर्मळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. मानी.] पूजी प्रतिमेचे देव । संत ह्मणती तेथें भाव ॥ ५१ ॥ विधिनिषेध नेणती । एक निष्ठा धरुनी चितीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसें देवा । होणें लागे त्यांच्या भावा ॥ ३ ॥

७८६. आधीं च आळशी । वरी गुरूचा उपदेशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग त्या कैची आडकाठी । विधिनिषेधाची भेटी ॥ ५१ ॥ नाचरवे धर्म । न करवे विधिकर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ते गाढव । घेती [पं. मनामागें.] मनासवें धांव ॥ ३ ॥

७८७. नाचे टाळी पिटी । प्रेमें अंग धरणीं लोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे सखे ते सज्जन । भोळे भाविक हरिजन ॥ ५१ ॥ न धरिती लाज । नाहीं जनासवें काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाटे । कंठ नेत्रीं जळ लोटे ॥ ३ ॥

७८८. टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें । वागवी वोंगळें [दे. त. वोंगळ.] पोटासाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुळसी खोवी कानीं दर्म खोवी शेंडी । लटिकी धरी बोंडी नासिकाची ॥ ५१ ॥ कीर्तनाचे वेळे रडे पडे लोळे । प्रेमेंविण डोळे [पं. गळे दाटताती.] गळताती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मइंद । त्यांपाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥

७८९. धन्य देहूं गांव पुण्य भूमि ठाव । तेथें नांदे देव पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य क्षेत्रवासी लोक [त. लोक हे दैवाचे. दे. क. लोक दइवाचे.] ते दैवाचे । उच्चारिती वाचे नामघोष ॥ ५१ ॥ कर कटी उभा विश्वाचा जनिता । वामांगीं ते [त. हे.] माता रखुमादेवी ॥ २ ॥ गरुड पारीं उभा जोडुनियां कर । अश्वत्थ समोर उत्तरामुख ॥ ३ ॥ दक्षिणे शंकर लिंग हरेश्वर । शोभे गंगातीर इंद्रायणी ॥ ४ ॥ लक्ष्मीनारायण [पं. बलाळाचें.] बल्लाळाचें बन । तेथें अधिष्ठान सिद्धेश्वर ॥ ५ ॥ विघ्नराज द्वारीं बहिरव बाहेरी । हनुमंत शेजारीं सहित दोघे ॥ ६ ॥ तेथें दास तुका करितो कीर्तन । हृदयीं चरण विठोबाचे ॥ ७ ॥

शाक्तावर—अभंग १३.

७९०. टंवकास्नि दृष्टी लावुनियां रंग । दावी झगमग डोळ्यांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणती शिष्यासी लागली समाधी । लटकी चि उपाधी झकविती ॥ ५१ ॥ दीपाचिया ज्योती कोंडियेलें तेज । उपदेश सांजरात्रीमाजी ॥ २ ॥ रांगोळिया चौक शृंगारुनी बोजा । आवरण पूजा यंत्र करी ॥ ३ ॥ पडदा लावोनियां दीप चहूं कोनीं । बैसोनि आसनीं मुद्रा दावी ॥ ४ ॥ नैवेद्यासी ह्मणे करावें पक्वान्न । पात्रासी दिव्यान्न परवडी ॥ ५ ॥ जाला उपदेश कवळ घ्या रे मुखीं । आपोशन [दे. शर्खी.] शेखी बुडविलें ॥ ६ ॥ पाषांड करोनी मांडिली जीविका । बुडवी भाविकां लोकांप्रती ॥ ७ ॥ कायावाचामनं सोडवी संकल्प । गुरु गुरु जप प्रतिपादी ॥ ८ ॥ शुद्ध परमार्थ बुडविला तेणें । गुरुत्वभूषणें भोग भोगी ॥ ९ ॥ विधीचा ही लोप बुडविला वेद । शास्त्रांचा ही बोध हरविला ॥ १० ॥ योगाची धारणा नाहीं प्राणायाम । सांडी यम नेम नित्यादिक ॥ ११ ॥ वैराग्याचा लोप हरिभजनीं विक्षेप । वाढविलें पाप मतिलंडें ॥ १२ ॥ तुका ह्मणे गेलें गुरुत्व गुखाडी । पूर्वजांसी धाडी नर्कवासा ॥ १३ ॥

७९१. शाक्त गधडा जये देशीं । तेथें राशी पापाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुकृताचा उदो केला । गोंधळ घाला इंद्रियें ॥ ५१ ॥ क्रोधरूपें वसे काम । तीचें नाम जपतसे ॥ २ ॥ मद्यभक्षण मांगिणजाती । विटाळ चित्ती

सांटविला ॥ ३ ॥ स्तवुनियां पूजी रांड । न [पं. लगे.] लजे भांड दाढीसी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भगवती । नेइल अंतीं आपणार्पे ॥ ५ ॥

७९२. राजा प्रजा द्वाड देश । शाक्त वास करिती तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अधर्माचें उबड [पं. उबेड.] पीक । धर्म रंक त्या गांवीं ॥ ६१ ॥ न पिके भूमि कांपे भारें । मेघ वारें पीतील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवधीं दुःखें । येती सुखें वस्तीसी ॥ ३ ॥

७९३. ऐसें [पं. ऐका.] कलियुगाच्या मुळें । जालें धर्माचें वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडुनियां रामराम । ब्राह्मण ह्मणती दोमदोम ॥ ६१ ॥ शिवों नये तीं निर्ळीं । वस्त्रें पांघरती काळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वृत्ति । सांडुनि गदा मागत जाती ॥ ३ ॥

७९४. अवघ्या पापें घडला एक । उपासक शक्तीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा विटाळ नको अंगा । पांडुरंगा माझिया ॥ ६१ ॥ काम क्रोध मद्य अंगीं । रंगला रंगीं अवगुणी ॥ २ ॥ करितां पाप न धरी शंका । ह्मणे तुका कोणी ही ॥ ३ ॥

७९५. वारितां बळें धरितां हातीं । जुलुमें जाती नरकामर्धी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंडीदासाप्रति कांहीं । उपदेश तो ही चालेना ॥ ६१ ॥ जन्म केला वाताहात । थोर घात येठार्यीं [पं. त. ठार्यीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । तुझी कथा दूषीती ॥ ३ ॥

७९६. शाक्तांची शूकरी माय । विष्ठा खाय विदीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तिची त्या पडली [पं. लागली.] सवे । मार्गे धांवे ह्मणोनि ॥ ६१ ॥ शाक्तांची गाढवी माय । भुंकत जाय वेसदारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिंदळीचे । बोलतां वाचे निंद्य ते ॥ ३ ॥

७९७. हरिहर सांडुनि देव । धरिती भाव क्षुल्लकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका त्यांची विटंबणा । देवपणा [त. देवपणा त्या भक्तांची.] भक्तांची ॥ ६१ ॥ अंगीं कवडे घाली गळां । परडी कळाहीन हातीं ॥ २ ॥ गळां गांठा हिंडे दारीं । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥ ३ ॥ माथां सेंदुर दांत खाती । जेंगट हातीं सटवीचें ॥ ४ ॥ [पं. पूजिती विकट दोंद तोंड.] पूजिती विकट दोंद । पशु सोंड गजाची ॥ ५ ॥ ऐशा छंदें चुकलीं वाटा । [त. भाव खोटा तें भजन.] भाव खोटा भजन ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे विष्णुशिवा । वांचुनि देवा भजती ते [त. तें. देहूच्या प्रतीत “तीं” असा पाठ होता तो चांगला होता, पण तो बदलून “ते” असा केला आहे.] ॥ ७ ॥

७९८. कांद्यासाठीं जालें ज्ञान । तेणें जन नाडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध बुचबुची । भुंके पुची व्यालीची ॥ ६१ ॥ पूजेलागीं द्रव्य मागे । काय सांगे शिष्यातें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें कैचें ब्रह्म । अवघा भ्रम विषयांचा ॥ ३ ॥

७९९. सांडुनियां पंढरीराव । कवणातें ह्मणों देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु लाज वाटे चित्ता । आणिकांतें देव ह्मणतां ॥ ६१ ॥ सांडुनियां हिरा । कोणें वेचाव्या त्या गारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिहर । [प. ऐसे.] ऐसी सांडुनियां धुर ॥ ३ ॥

८००. बहुते गेलीं वायां । न भजतां पंढरीराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती कामिकांची सेवा । लागोन मागोन खात्या देवा ॥ ५१ ॥ अवधियांचा धनी । त्यासी गेलीं विसरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । पडती यमाचिया हातीं ॥ ३ ॥

८०१. असो आतां ऐसा धंदा । तुज गोविंदा आठवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रक्षिता तूं होसी जरी । तरि काय येरीं करावें ॥ ५१ ॥ काया वाचा मन पार्यीं । राहे ठायीं करूं तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाइन गीतीं । रूप चित्तीं धरूनियां ॥ ३ ॥

८०२. नाहीं आह्मी विष्णुदास । करीत आस कोणांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हे नष्ट करिती निंदा । नेणों सदा आमुची ॥ ५१ ॥ असों भलते ठायीं मनें । समाधानें आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं देवा । तुझी सेवा धंदा तो ॥ ३ ॥

॥ १३ ॥

८०३. पाखांड्यांनीं पाठी पुरविला दुमाला । तेथें मी विठ्ठला काय बोलों [पं. करूं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांद्याचा खाणार चोजवी कस्तुरी । [पं. आपण.] आपुलें भिकारी अर्थ नेणे ॥ ५१ ॥ न कळे तें मज पुसती छळूनी । लागतां चरणीं न सोडिती ॥ २ ॥ तुझ्या पांयांविण दुजें नेणें कांहीं । तूं चि सर्वांठायीं एक मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खीळ पडो त्यांच्या तोंडा । किती बोलों भांडां वादकांशीं ॥ ४ ॥

८०४. कलियुगीं कवित्व करिती पाषांड । कुशळ हे भांड बहु जाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्रव्य दारा चित्तीं प्रजांची आवडी । [पं. मुखीं बडबडी भलते चि.] मुखें बडबडी कोरडा चि ॥ ५१ ॥ दंभ [दे. क. त. ढव.] करी सोंग मानावया जग । मुखें बोले त्याग मनीं नाहीं ॥ २ ॥ वेदाज्ञे करोनि न करिती स्वहित । नव्हती अलिप्त देहाहुनी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दंड [दे. साहिले.] साहील यमाचे । न करी जो वाचे बोले तैसें ॥ ४ ॥

८०५. विषयाचें सुख एथें वाटे गोड । पुढें अवघड यमदंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारिती तोडिती झोडिती निष्ठुर । यमाचे किंकर बहुसाल ॥ ५१ ॥ [पं. असिपत्र तरुवर.] असिपत्रीं तरुवरखैराचे इंगळ [दे. पं. त. विंगळ.] । निघतील ज्वाळ तेलपाकीं ॥ २ ॥ तप्तभूमीवरि [पं. चालविती पार्यीं.] लोळविती पाहीं । अग्निस्तंभ वाहीं कवळविती ॥ ३ ॥ ह्मणऊनि तुका येतो काकुलती । पुरे आतां याती गर्भवास ॥ ४ ॥

८०६. अल्प माझी मती । ह्मणोनि येतों काकुलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दाखवा दाखवा । मज पाउलें केशवा ॥ ५१ ॥ धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दया । मज करा अभागिया ॥ ३ ॥

८०७. वाटुली पाहातां सिणले डोळुले । दाविसी पाउलें कै [दे. त. कडूं.] वो डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माय माउली कृपेची साउली । विठ्ठले पाहिली वास तुझी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या [दे. असांवल्या.] आसावल्या बाह्या । तुज क्षेम [क. देया. पं. घेया.] द्याया पांडुरंगा ॥ ३ ॥

८०८. देह हा सादर [पं. पाहावया.] पाहावा निश्चित । सर्व सुख एथें नाम आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्म जें देखणें द्वैत जेव्हां गेलें । शरीर तें जालें ब्रह्मरूप ॥ ५१ ॥ यजन याजन तप [क. त. व्रत.] व्रतें करिती । विकल्पें नागवती शुद्ध पुण्या [पं. पुण्यें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व सुख एथें आहे । भ्रांति दूर पाहें टाकुनियां ॥ ३ ॥

८०९. तुझे वर्णू गुण ऐसी नाही मती । राहिल्या त्या श्रुती मौन्यपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मौन्यपणें वाचा थोंटावल्या चारी । ऐसें तुजें हरी रूप आहे ॥ ५ ॥ रूप तुजें ऐसें डोळां न देखवे । जेथें हें झकवे ब्रह्मादिक ॥ २ ॥ ब्रह्मादिकां [दे. क. त. ब्रह्मादिक.] देवां [दे. क. पं. देवां.] कर्माची कचाटी । ह्मणोनि आटाटी फार त्यांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुजें गुण नाम रूप । आहेसी अभुप वाणूं [पं. काय.] काई ॥ ४ ॥

८१०. मनवाचातीत तुजें हें स्वरूप । ह्मणोनियां माप भक्ति केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तीचिया मापें मोजितों अनंता । इतरानें तत्त्वता न मोजवे ॥ ५ ॥ योग याग तपें देहाचिया योगें । ज्ञानाचिया लागें न [दे. क. सांपडेसी.] सांपडसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी भोळ्या भावें सेवा । घ्यावी जी केशवा करितों ऐसी ॥ ३ ॥

८११. देवा ऐसा शिष्य देई । ब्रह्मज्ञानी निपुण पाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो कां भावाचा आगळा । भक्तिप्रेमाचा पुतळा ॥ ५ ॥ ऐशा युक्ति ज्याला वाणे । तेथें वैराग्याचें ठाणें ॥ २ ॥ ऐसा जाला हो [दे. शरीरें.] शरीरी । तुका लिंबलोण करी ॥ ३ ॥

८१२. जंववरी [दे. त. जंव नाही.] नाही देखिली पंढरी । [पं. तंयवरि.] तोंवरी वर्णिशी [त. वर्णिशील.] थोरी वैकुंठीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोक्षसिद्धि तेथें हिंडे दारोदारी । होऊनि कामारी दीनरूप ॥ ५ ॥ वृंदावन सडे चौक रंग माळा । अभिनव [दे. त. पं. अभिनव.] सोहोळा घरोघरी ॥ २ ॥ नामघोष कथापुराणकीर्तनीं । ओविया कांडणीं पांडुरंग ॥ ३ ॥ सर्व सुख तेथें असे सर्वकाळ । ब्रह्म तें केवळ नांदतसे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जें न साधे सायासें । तें हें प्रत्यक्ष दिसे विटेवरि ॥ ५ ॥

८१३. दुःख वाटे ऐसी ऐकों [पं. ऐकोनियां. दे. ऐकोनियें क. ऐकोनिये.] नये गोष्टी । जेणें घडे तुटी तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतो कळवळा देखोनियां घात । करितों फजित नाइकती ॥ ५ ॥ काय करूं देवा ऐसी नाही शक्ति । दंडुनि पुढती वाटे लावूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज दावूं नको ऐसे । दृष्टीपुढें पिसे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

८१४. शूकरासी विष्ठा माने सावकास । मिष्टान्नाची त्यास काय गोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं अभक्तांसी आवडे पाखांड । न लगे त्यां गोड परमार्थ ॥ ५ ॥ श्वानासी भोजन दिलें पंचामृत । तरी त्याचें चित्त हाडावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्पा पाजिलिया क्षीर । वमितां विखार विष जालें ॥ ३ ॥

८१५. रासभ धुतला महा तीर्थांमाजी । नव्हे जैसा तेजी शामकर्ण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं खळा काय केला उपदेश । नव्हे चि मानस शुद्ध त्याचें ॥ ५ ॥ सर्पासी पाजिलें शर्करापीयूष । अंतरीचें विष जाऊं नेणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे श्वाना क्षिरीचें भोजन । सर्वें चि वमन जेवी तया ॥ ३ ॥

८१६. जेवीं नवज्वरें तापलें शरीर । लागे तया क्षीर [त. विषतुल्य.] विषातुल्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं परमार्थ जीहीं दुराविला । तयालागीं झाला सन्निपात [दे. “कामिण.” असें नवीन केलें आहे.] कामिनी जयाच्या जाहाली नेत्रासी । देग्वी तो चंद्रासी पीतवर्ण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मद्यपानाची आवडी । न रुचे त्या गोडी नवनीताची ॥ ३ ॥

८१७. आतां असों मना अभक्तांची कथा । न होई दुश्चिंता हरिनामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये त्याची कदा गोष्टी करूं मात । जिद्धे प्रायश्चित्त त्याच्या नांवें ॥ ५ ॥ प्रभातें न घ्यावें नांव माकडाचें । तैसें अभक्ताचें सर्वकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आठवूं मंगळ । जेणें सर्व काळ सुखरूप ॥ ३ ॥

८१८. नाम आठवितां सद्गदित कंठी । प्रेम वाढे पोटीं ऐसैं करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रोमांच जीवन [त. आनंदाश्रू.] आनंदाश्रु नेत्रीं । अष्टांग ही गार्त्री प्रेम तुझें ॥ ५१ ॥ सर्व ही शरीर वेचो या कीर्तनीं । गाळं निशिदिनीं नाम तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुर्जे न करीं कल्यांतीं । सर्वदा विश्रांति संतां पाई ॥ ३ ॥

८१९. जननी हे जाणे बाळकाचें वर्म । सुख दुःख धर्म जें जें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंधापुढें जेणें दिधला आधार । त्याचा हा विचार तो चि जाणे ॥ ५१ ॥ शरणागता जेणें घातलें पाठीशीं । तो जाणे तेविशीं राखों तया ॥ २ ॥ कासे लागे तया न [पं. लागती.] लगती सायास । पोहोणारा त्यास पार पावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव विठ्ठलाचे हातीं । दिला त्याची गति तो चि जाणे ॥ ४ ॥

८२०. नका वांटूं मन विधिनिषेधांसी । स्मरावा मानसीं पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खादलिया अन्ना मासी बोलों [दे. बोळों.] नये । अवघें चि जाये एका घांसें ॥ ५१ ॥ जोडी होते परी ते बहु कठिण । करितां जतन सांभाळावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें न [त. माना.] मना विषाद । निंबेविण व्याध तुटों नये ॥ ३ ॥

८२१. नको होऊं देऊं भावीं अभावना । या चि नांवें जाणा बहु दोष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मेघदृष्टि येथें होते अनिवार । जिह्वाळ्या [दे. जिह्वाळ्यां.] उखर लाभ नाड ॥ ५१ ॥ उत्तमा विभागें कनिष्ठाची इच्छा । कल्पतरु तैसा फळे त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें बहु थोडें आहे । आपुलिया पाहें पुढें बरें ॥ ३ ॥

८२२. त्याग तंव मज न वजतां केला । कांहीं च विठ्ठला मनांतूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागलिया आला उबग सहज । न धरितां काज जालें मनीं ॥ ५१ ॥ देह जड जालें ऋणाच्या आभारें । केलें संवसारें कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेला आळसकिळस । अकर्तव्य दोष निवारले ॥ ३ ॥

८२३. मढें झांकुनियां करिती पेरणी । कुणबियाचे वाणी लवलाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयापरी करीं स्वहित आपुलें । जयासी फावलें नरदेह ॥ ५१ ॥ ओटीच्या परिस मुठीचें तें वाढे । यापरि कैवाडें स्वहिताचें ॥ २ ॥ नाहीं काळसत्ता आपुलिये हातीं । जाणते हे गुंती उगविती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाहें आपुली सूचना । करितो शाहणा मृत्युलोकीं ॥ ४ ॥

८२४. राजा चाले तेथें वैभव सांगातें । हें काय लागतें सांगावें त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी कोणा एथें न मनी [त. ती.] जी फुका । कृपेविण एका देवाचिया ॥ ५१ ॥ शृंगारिलें नाहीं तगोंयेत वरि । उमटे लौकरि जैसैं तैसैं [दे. तैसैं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं वसे नारायण । कृपेची ते खुण [क. दिसों.] साम्या येते ॥ ३ ॥

८२५. वत्स पळे धेनु धांवे पाठीलागीं । प्रीतीचा तो अंगीं [दे. पं. क. त. आयुर्भाव.] आविर्भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिकविलें काय येईल कारणा । सूत्र ओढी मना आणिकांच्या ॥ ५१ ॥ सांडिलें तें नाहीं घेत मेळवितां । ह्मणऊनि लाता मार्गे सारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आग्रह करावा न लगे । सांगतसे अंगें अनुभव ॥ ३ ॥

८२६. देवाच्या संबंधें विश्व चि सोयरें । सूत्र ओढे दोरें एका एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहाच हें नव्हे विटायाराखें । जीव जीवनीं देखें सामावलें ॥ ५१ ॥ आणिकांचें सुख दुःख उमटे अंतरीं । एथील इतरीं तेणें न्यायें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठसावलें शुद्ध जाती । शोभा चि पुढती विशेषता ॥ ३ ॥

८२७. अवघा वेंचलों इंद्रियांचे ओढी । जालें तें तें घडी निरोपिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असावा जी ठावा सेवेसी विचार । आपुला म्यां भार उतरिला ॥ ५१ ॥ कायावाचामनें तो चि निजध्यास । एथें जालों ओस भक्तिभावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं येईल धावणें । तरि नारायणें सांभाळावे ॥ ३ ॥

८२८. राहो आतां हें चि ध्यान । डोळां मन लंपटो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोंडकोंडुनि धरीन जीवें । देहभावे ओंवाळीन ॥ ५१ ॥ होईल येणें कळसा आलें । स्थिरावलें अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोजिरिया । विठोबा पायां पडों द्या ॥ ३ ॥

८२९. आदि मध्य अंत दाखविला दीपें । हा तों आपणापें यत्न बरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. क. त. दासत्वे. पं. दास्यत्वे.] दासत्वे दाविलें धन्याचें भांडार । तोंतों नव्हे सार एथुनियां ॥ ५१ ॥ उपायानें सोस नासला सकळ । [त. सत्ये.] सत्ते सत्तावळ अंगा आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दृष्टि सकळांचे शिरीं । वचन चि करी बैसोनियां ॥ ३ ॥

८३०. [पं. साटविला वान.] सांटविले वाण । पैस घातला दुकान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जें ज्या पाहिजे जे कार्ळीं । आहे सिद्ध चि जवळी ॥ ५१ ॥ निवडिलें साचें । उत्तममध्यमकनिष्ठाचें ॥ २ ॥ तुका बैसला दुकानीं । [पं. मोला ऐसी दावी वानि.] दावी मोला ऐसी वाणी ॥ ३ ॥

८३१. लागलिया मुख स्तनां । घाली पान्हा माउली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभयतां आवडी लाडें । कोडें कोड पुरतसे ॥ ५१ ॥ मेळवितां अंगें अंग । प्रेमें रंग वाढतो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जड भारी । अवघें शिरीं जननीचे ॥ ३ ॥

८३२. अवगुण तों [त. 'कोणी नाही' यांच्याबद्दल 'नाहीं कोणी'. पं. कांहीं नाही.] कोणीं नाहीं प्रतिष्ठिले । मार्गे होत आले शिष्टाचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुर्बळाच्या नांवें पिटावा डांगोरा । हा [क. त. तो.] तों नव्हे बरा सत्यवाद ॥ ५१ ॥ मद्य आणि मधु एकरासी नांवें । तरि [त. पं. 'कां तें' याबद्दल 'तें कां'.] कां तें खावें आधारे त्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा उच्छिष्ट प्रसाद । निवडी भेदाभेद दृष्टिन्याये ॥ ३ ॥

८३३. भूतीं भगवंत । हा [पं. हा शब्द नाही.] तों जाणतों संकेत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भारी मोकलितों बाण । ज्याचा त्यासी कळे गुण ॥ ५१ ॥ करावा उपदेश । निवडोनि तरि दोष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे । चुकतां आडरानें कांटे ॥ ३ ॥

८३४. आह्मां हें कौतुक [दे. त. क. कवतुक.] जगा द्यावी नीत । करावे फजित चुकती ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयाचा बाध एकाच्या निरोपें । काय व्हावें कोपें जगाचिया ॥ ५१ ॥ अविद्येचा येथें कोठें परिश्रम । रामकृष्णनाम ऐसे बाण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें खऱ्याचा विकरा । न सरती येरा खोट्या परी ॥ ३ ॥

८३५. दर्पणासी नखटें [पं. नकटें.] लाजे । शुद्ध खिजे देखोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें अवगुणांच्या बाधें । दिसे सुदें विपरीत ॥ ५१ ॥ अंधळ्यास काय हिरा । गारां चि तो सारिखा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुंकें [दे. "सुणें" असे मागून केलें आहे.] सुणें । ठाया नेणे ठाव तो ॥ ३ ॥

८३६. नावडे तरि कां येतील हे भांड । घेउनियां तोंड काळें येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासोनियां जाय रस यासंगती । खळाचे पंगती नारायणा ॥ ५१ ॥ तोंडावाटा नर्क काढी अमंगळ । मिष्टान्ना विटाळ करी [दे. "सुणें" असे मागून केलें आहे.] सुणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही संतांची मर्यादा । निंदे तो चि निंदा मायझवा ॥ ३ ॥

८३७. लेकरा आईतें पित्याची जतन । दावी निजधन सर्व जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यापरि आमचा जालासे सांभाळ । देखिला चि काळ नाही आड ॥ ५१ ॥ भुकेचे संनिध वसे स्तनपान । उपायाची भिन्न चिंता नाही ॥ २ ॥ आळवूनि तुका उभा पैलथडी । घातली या उडी पांडुरंगें ॥ ३ ॥

८३८. शुद्ध चर्या हें चि [पं. 'चि' हा शब्द नाही.] संताचें पूजन । लागत चि धन नाही वित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सगुणाचे सोई सगुण विश्रांती । आपण चि येती चोजवीत ॥ ५१ ॥ कीर्तनीं [पं. कीर्तनेची.] चि वोळे कृपेचा वोरस । दुरीपणें वास संनिधता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म सांगतों [त. सवंग.] सवंगें । मन लावा लागें स्वहिताच्या ॥ ३ ॥

८३९. जीवींचें जाणावें या नांवें आवडी । हेंकड तें ओढी अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ताच्या संकोचें कांहीं च न घडे । अतिशयें वेडे चार ते [दे. तो.] चि ॥ ५१ ॥ काळाविण कांहीं नाहीं रुचों येत । करुनि संकेत ठेवियेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे वचनें चांचणी । काय बोलवूनि वेळोवेळां ॥ ३ ॥

८४०. कामातुर चवी सांडी । बरळ तोंडीं बरळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंगलें तें अंगीं दावी । विष देववी आसडे ॥ ५१ ॥ धनसोसें लागे वेड । ते बडबड शमेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेसनें दोन्ही । नर्कखाणी भोगावया ॥ ३ ॥

८४१. [पं. कृष्णांजन.] कृष्णांजनें जाले सोज्वळ लोचन । तेणें दिले [पं. त. वाण.] वान निवडुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरोपाच्या मार्पें [पं. करील बडबड. दे. करी.] करी लडबड । त्याचें [पं. त. तेणे.] त्यानें गोड नारायणें ॥ ५१ ॥ भाग्यवंतांघरीं करितां विश्वासें । [पं. काये.] कार्य त्यासरिसें होईजेतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट भरे बरेबोजा । निज ठाव निजा निजस्थानीं ॥ ३ ॥

८४२. मेंद आला पंढरीस । हातीं घेउनि प्रेमपाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें नाडियलें जग । नेतो लागों नेदी माग ॥ ५१ ॥ उभारोनि बाहे । दृष्टादृष्टी वेधीताहे ॥ २ ॥ वैकुंठीहुनि पेणें । केलें पंढरीकारणें ॥ ३ ॥ पुंडलिकें थारा । देउनि [दे. क. आणिलें चोरा.] आणिलें या चोरा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चला । तुह्मी आह्मी धरूं त्याला ॥ ५ ॥

८४३. भांवडी माउली कवतुकें बाळा । आपणा सकळां साक्षित्वेसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी माझी ह्मणे [पं. एकमेका.] एकएकां मारी । हें तों नाहीं दुरी उभयतां ॥ ५१ ॥ तुझें थोडें भातें बहु फार । छंद करकर वाद मिथ्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं आहे वर्म । हें चि होय श्रम निवारितें ॥ ३ ॥

८४४. लटकियाची [दे. लटकियाच्या. पं. लटिक्याच्या.] आशा । होतों पडिलों वळसा । होउनियां दोषा । पात्र मिथ्या अभिमानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवी उघडली दृष्टी । नाहीं तरी होतों कष्टी । आक्रंदते सृष्टी । मात्र या चेष्टांनीं ॥ ५१ ॥ मरणाची नाहीं शुद्धी । लोभीं प्रवर्तली बुद्धी । परती तों कधीं । घडे चि ना माघारीं ॥ २ ॥ सांचूनि मरे धन । लावी पोरांसी भांडण । नाहीं नारायण । तुका ह्मणे स्मरीला ॥ ३ ॥

८४५. जवळी मुखापाशीं । असतां नेघे [दे. अहिर्णसी. पं. अहिर्णसी. त. आहीर्णसी.] अहर्निशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवनिर्दालण नाम । विठ्ठल विठ्ठल नासी काम ॥ ५१ ॥ सुखाचें शेजार । करूं कां नावडें घर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवा । कां हा न करी चि बरवा ॥ ३ ॥

८४६. बरवें देशावर [दे. त. पं. देशावर.] जालें । काय बोलें बोलावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभें लाभ दुणावला । जीव धाला [दे. त. दुरुषणें.] ॥ ५१ ॥ दर्शनें भाग्यें जाली संतभेटी । आवडी पोटीं होती ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे श्रम केला । अवघा आला फळासी ॥ ३ ॥

८४७. सांगतां हें नये सुख । कीर्ती मुख न पुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें सेवन करूं । जीवींचें धरूं जीवीं च ॥ ५१ ॥ उपमा या देतां लाभा । काशा शोभा सारिखी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नुचलीं डोई । ठेविली पायीं संतांचे ॥ ३ ॥

८४८. [पं. आपुला लाहो.] आपुलाला लाहो करूं । केणें भरूं हा विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्य पावलों या ठाया । आतां काया कुरवंडी ॥ ५१ ॥ [दे. त. पुढती.] पुढती कोठें घडे ऐसें । बहुतां दिसें फावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली जोडी । चरण घडी न विसवें [दे. क. विसमें.] ॥ ३ ॥

८४९. उजळलें भाग्य आतां । अवघी चिंता वारली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतदर्शनें लाभ । पद्मनाभ जोडला ॥ ५१ ॥ संपुष्ट [पं. हे.] हा हृदयपेटी । करुनि पोटीं सांटवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होता ठेवा । तो या भावा सांपडला ॥ ३ ॥

८५०. [त. आह्मांसी आपुलें नावडे स्वहित.] आह्मां आपुलें नावडे संचित । [दे. त. पं. चरफडी.] चरफडे चित्त कळवळ्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न कळतां जाला खोळंब [पं. खोळंबा.] मारगा । जर्गीं जालों जगा बहुरूपी ॥ ५१ ॥ कळों आलें बरें उघडले डोळे । कर्णधार मिळे तरि बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हाल ऐकत करुणा । तरि नारायणा उडी घाला ॥ ३ ॥

८५१. बरगासाटीं खादलें शेण । मिळतां अन्न न संडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फजित तो केला लाहे । ताडण साहे गौरव ॥ ५१ ॥ ओढाळाची ओंगळ ओढी । उगी खोडी नवजाय ॥ २ ॥ तुका फजीत करी [पं. बुका.] बुच्या । विसरे कुच्या खोडी तेणें ॥ ३ ॥

८५२. धांव घालीं आई । आतां पाहातेसी काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर नाही माझे पोटीं । जालें वियोणें हिंपुटी [दे. हिंपुटी.] करावें सीतळ । बहु जाली हळहळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोई । कधीं ठेवीन हे पायीं ॥ ३ ॥

८५३. तुह्मां ठावा होता देवा । माझे अंतरींचा हेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होती काशानें सुटका । तरि हे वैकुंठनायका ॥ ५१ ॥ नसतें सांभाळिलें । जरि तुह्मीं आश्वासिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपाळुवा । वरवा केला सावाधावा ॥ ३ ॥

८५४. देऊं ते उपमा । आवडीनें पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहातां काशा तूं सारिखा । तिहीं लोकांच्या जनका ॥ ५१ ॥ आरुष हे वाणी । गोड करुनि घेतां कार्णी ॥ २ ॥ आवडीनें खेळे । तुका [पं. फुकावे.] पुरवावे सोहाळे [दे. पं. सोहाळे.] ॥ ३ ॥

८५५. दर्शनाची आस । आतां न सांह उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव आला पायांपाशीं । येथें असें कलिवरेंसीं ॥ ५१ ॥ कांहीं च नाठवे । ठायीं बैसलें [पं. नुठावे.] नुठवे ॥ २ ॥ जीव असतां पाहीं । तुका ठकावला ठायीं ॥ ३ ॥

८५६. भोगावरि आह्मीं घातला पाषाण । मरणा मरण आणियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्व तूं व्यापक काय मी निराळा । काशासाठी बळा येऊं आतां ॥ ६५ ॥ काय साखूनियां काढावें बाहेरी । आणूनि भीतरी काय ठेवूं ॥ २ ॥ केला तरी उरे वाद चि कोरडा । बळें घ्यावी पीडा स्वपनीची ॥ ३ ॥ आवघे चि वाण आले तुह्मां घरा । मजुरी मजुरा रोज [त. कीर्ती.] कीर्दी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नेणें लाभ हानी । असेल तो धनी राखो वाडा ॥ ५ ॥

८५७. कां हो एथें काळ आला आह्मां आड । तुह्मांपाशीं नाड करावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो विचारावें पडिलें सांकडें । काय ऐसें कोडें उपजलें ॥ ६५ ॥ कां हो उपजेना द्यावी ऐशी भेटी । काय द्वैत पोटीं धरिलें देवा ॥ २ ॥ पाप फार किंवा जालासी दुर्बळ । मागिल तें बळ नाहीं आतां ॥ ३ ॥ काय जालें देणें [पं. नेणें.] निघालें दिवाळें । कीं बांधलासि बळें ऋणेंपायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कां रे ऐसी केली गोवी । तुझी माझी ठेवी निवडुनियां ॥ ५ ॥

८५८. काय देह घालूं करवती [दे. कर्मरी.] कर्मरी । टाकूं या भितरी अग्नीमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सेवूं वन शीत उष्ण [पं. ताहान.] तान । साहों कीं मोहन [पं. मौन.] धरुनी बैसों ॥ ६५ ॥ काय लावूं अंगीं भस्म उधळण । हिंडूं देश कोण खुंट चारी ॥ २ ॥ काय [दे. क. त. तजू.] त्यजूं अन्न करुनि उपास । काय करूं नास जीवित्वाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय करावा [पं. उपाय.] उपाव । ऐसा देई भाव पांडुरंगा ॥ ४ ॥

८५९. दंभें कीर्ति पोट भरे मानी जन । स्वहित कारण नव्हे कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरती तुझे पाय मज दुरी । धरितां हे थोरी जाणिवेची ॥ ६५ ॥ पिंडाच्या पाळणें धांवती विकार । मज दावेदार मजमाजी ॥ २ ॥ कैसा करूं घात आपुला आपण । धरुनि गुमान लोकलाज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज दावी तो सोहळा [दे. त. सोहळा.] । देखें पाय डोळां तुझे देवा ॥ ४ ॥

८६०. धिग [पं. त. जीणें.] जिणें त्याचा स्वामी हीन वर । मरण तें [दे. बर. पं. बरें.] बर भलें मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. ऐका जी.] आइका जी देवा ऐसी आहे नीत । काय तें उचित सांभाळावें ॥ ६५ ॥ देशोदेशीं धाक जयाच्या उत्तरें । तयाचें कुतरें परि भलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें कां सुचलें उत्तर । जाणोनि अंतर ओळखावें ॥ ३ ॥

८६१. आतां [पं. तुज गाऊं.] गाऊं तुज ओविया [दे. मंगळीं.] मंगळी । करूं गदारोळी हरिकथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसि निवारिता आमुचें सकळ । भय तळमळ पापपुण्य ॥ ६५ ॥ भोगिले ते भोग लावूं तुझे अंगीं । अलिप्त या रगीं होउनि राहों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी लाडिकीं लेकरें । न राहों अंतरें [दे. त. पं. अंतरे.] पायांविण ॥ ३ ॥

८६२. सर्व सुखें आजी एथें चि वोळलीं । संतांचीं देखिलीं चरणांबुजें ॥ १ ॥ ॥ सर्वकाळ होतो आठवीत मनीं । फिटली ते धणी येणें काळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाचा राहिली कुंटित । पुढें जालें चित्त समाधान ॥ ३ ॥

८६३. विठ्ठल सोयरा सज्जन सांगाती । विठ्ठल या चित्तीं बैसलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलें हें अंग व्यापिली ते काया । विठ्ठल हे [त. ही.] छाया माझी मज ॥ ६५ ॥ बैसला विठ्ठल जिव्हेचिया माथां । न वदे अन्यथा आन दुजें ॥ २ ॥ सकळां इंद्रियां मन एक प्रधान । तें ही करी ध्यान विठोबाचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या [पं. तुका ह्मणे या हो विठलासी आता. त. तुका ह्मणे या विठोबासी आतां.] विठ्ठलासी आतां । नये विसंवतां माझें मज ॥ ४ ॥

८६४. होय [पं. होय होय. दे. होयें वारेकरी पाहें पाहें रे.] वारकरी । पाहें पाहें रे पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावी साधनें । फळ अवघें चि तेणें ॥ ५१ ॥ अभिमान नुरे । कोड अवघें चि पुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोळां । [पं. विठु. त. विठल.] विठो बैसला सांवळा ॥ ३ ॥

८६५. पंढरीसी जाय । तो विसरे बापमाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा होय पांडुरंग । राहे धरुनियां अंग ॥ ५१ ॥ न लगे धन मान । देहभावे उदासीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । [क. नाही.] नासी तात्काळ तें स्थळ ॥ ३ ॥

८६६. बळें बाह्यात्कारें संपादिलें सोंग । नाही जाला त्याग अंतरीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें येतें नित्य माझ्या अनुभवा । मनासी हा ठावा समाचार ॥ ५१ ॥ जागृतीचा नाही अनुभव स्वर्णी । जातों विसरुनि सकळ हें ॥ २ ॥ प्रपंचाबाहेरि नाही आलें चित्त । केले करी नित्य [पं. वेवसाव.] वेवसाय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज भोरप्या चि परी । जालें सोंग वरी आंत तैसें ॥ ४ ॥

८६७. ह्मणवितों दास ते नाही करणी । आंत वरी दोन्ही भिन्न भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गातों नाचतों तें दाखवितों जना । प्रेम नारायणा नाही अंगी ॥ ५१ ॥ पाविजे तें वर्म न कळे चि कांहीं । बुडालों या डोहीं दंभाचिया ॥ २ ॥ भांडवल काळें होतोहातीं नेलें । माप या लागलें आयुष्यासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वांयां गेलों ऐसा दिसें । होईल या हांसे लौकिकाचें ॥ ४ ॥

८६८. न कळतां काय करावा उपाय । जेणें राहे भाव तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊनियां वास करिसी हृदयीं । ऐसें घडे कई कासयानें ॥ ५१ ॥ साच भावें तुझें चिंतन मानसीं । राहे हें करिसी कें गा देवा ॥ २ ॥ लटिकें हें माझें करुनियां दुरी । साच तूं अंतरीं येउनि राहें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज राखावें पतिता । आपुलिया सत्ता पांडुरंगा ॥ ४ ॥

८६९. चिंतिलें तें मनिचें जाणें । पुरवी खुणे अंतरीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रात्री न कळे दिवस न कळे । अंगीं खेळे दैवत हें ॥ ५१ ॥ नवसियाचे नव [पं. पुरवी नवस.] रस । भोगी त्यास भिन्न नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सम चि देणें । समचरण उभा असे ॥ ३ ॥

८७०. [दे. त. क. उधाराचा.] उद्धाराचा संदेह नाही । याचा कांहीं सेवकां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग अभिमानी । जीवदानी कोंवसा ॥ ५१ ॥ बुडतां जळीं जळतां अंगीं । ते प्रसंगी राखावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांसाठीं । कृपा पोटीं वागवी ॥ ३ ॥

८७१. काय विरक्ति [त. काय विरक्ति ते.] कळे आह्मां । जाणों एका नामा विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [क. नाचों सुख. पं. नाचों प्रेमसुखें वैष्णवांचे मेळीं । दिंडी टाळघोळीं आनंदे या ॥ त. नाचों पे सुख वैष्णवमेळीं । सदा टाळघोळीं आनंदेसी] नाचों सुखें वैष्णवमेळीं । टाळघोळीं आनंदें ॥ ५१ ॥ शांति क्षमा दया मी काय जाणें । गोविंद कीर्तनेवांचूनियां ॥ २ ॥ [क. हें कडवें नाही व पं. “कासया एकांत” याच्या मागून आहे.] कासया उदास असों देहावरी । अमृतसागरीं बुडोनियां ॥ ३ ॥ कासया एकांत सेवूं तया वना । आनंद तो जनामाजी असे ॥ ४ ॥ तुका [पं. तुका ह्मणे मज आहे हा भरवसा ।] ह्मणे आह्मां ऐसा भरवसा । विठ्ठल सरसा चालतसे ॥ ५ ॥

८७२. जेथें वैष्णवांचा वास । धन्य भूमी पुण्य देश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोष नाही ओखदासी । दूत [त. सांगती.] सांगे यमापाशीं [पं. गरुड ठकियांच्या.] गरुडठकयांच्या भारें । भूमि गर्जे [दे. त. जेजेकारें.] जयजयकारें ॥ २ ॥

सहज तयां जनां छंद । वाचे गोविंद गोविंद ॥ ३ ॥ तुळसीवनें रंगमाळा । अवघा वैकुण्ठसोहळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भेणें । काळ नये तेणें राणें ॥ ५ ॥

८७३. [या व मागील अभंगांच्या मध्ये “तुका सज्जन तिनक कहिये । जीनथें प्रेम दुनाये । दुर्जन तेरा मुख काला । थीता प्रेम घटायें” हा दोहरा **दे. क.** या दोन प्रतीत आहे.] माझ्या विठोबाचा कैसा प्रेमभाव । आपण चि देव होय गुरु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पढियें देहभावे पुरवितो वासना । अंतीं तें आपणापाशीं न्यावें ॥ ५ ॥ मागें पुढें उभा राहे सांभाळीत । आलिया आघात निवारावे ॥ २ ॥ योगक्षेम **[दे. त्यांचें पं. त्यांचा.]** त्याचें जाणे जडभारी । वाट दावी करीं धरूनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं विश्वास ज्या मनीं । पाहावें पुराणीं विचारुनी ॥ ४ ॥

८७४. सकळ धर्म मज विठोबाचें नाम । आणीक तें वर्म नेणें कांहीं ॥ १ ॥ काय जाणों संतां निरविलें देवें । करिती या भावें कृपा मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा कोण अधिकार । तो मज विचार कळों यावा ॥ ३ ॥

८७५. उदंड शाहाणे होत **[पं. होती]** तर्कवंत । **[पं. परी नेणवे चि०.]** परि या नेणवे अंत विठोबाचा ॥ १ ॥ उदंडा **[पं. उदंड अक्षरे.]** अक्षरां करोत भरोवरी । **[पं. परी नेणवे चि०.]** परि ते नेणवे थोरी विठोबाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं भोळेपणाविण । जाणीव ते **[क. त. पं. तो.]** सिण रितीं माप ॥ ३ ॥

८७६. आधारावांचुनी । काय सांगसी **[क. सांगशील.]** काहाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठावा नाहीं पंढरीराव । तोंवरी अवघें चि वाव ॥ ५ ॥ मानिताहे कोण । तुझें कोरडें ब्रह्मज्ञान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवा । जाणपण एक सवा ॥ ३ ॥

८७७. अनाथांची तुझां दया । पंढरीराया येतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ऐकोनियां कीर्ति । बहु विश्रांति पावलों ॥ ५ ॥ अनाथांच्या धांवा घरा । नामें करा कुडावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सवघड हित । ठेवूं चित्त पायांपें ॥ ३ ॥

८७८. येथें नाहीं उरों आले अवतार । येर ते पामर जीव किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयांचे झणी व्हाल लोलिंगत । चेवलिया अंत न लगे मज ॥ ५ ॥ वाहोनियां भार कुंथसील ओंझे । तें चि माझें थीता त्याग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैसी नाहीं त्याची लाज । संतीं केशीराज साधियेला ॥ ३ ॥

७८९. हीं च त्यांचीं पंचभूतें । जीवन भातें प्रेमाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळवळा धरिला संतीं । ते निगुती कैवाड ॥ ५ ॥ हा च काळ वर्तमान । साधन ही संपत्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिवसरातीं । हें चि खाती अन्न ते ॥ ३ ॥

८८०. दीप न देखे अंधारा । आतां हें चि करा जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण नारायण । गांठी धन बळकट ॥ ५ ॥ चिंतामणीपाशीं चिंता । **[पं. सत्वता.]** तत्वता ही नयेल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभयलोकीं । हे चि निकी **[दे. त. पं. सामोप्री.]** सामग्री ॥ ३ ॥

८८१. धन्य काळ संतभेटी । पार्यीं मिठी पडिली तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संदेहाची सुटली गांठी । जालें पोटीं शीतळ ॥ ५ ॥ भवनदीचा जाला तारा । या **[त. उत्तरा.]** उत्तरा प्रसादें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मंगळ आतां । कोण दाता याहूनि ॥ ३ ॥

८८२. दिनरजनीं हा चि धंदा । गोविंदाचे पवाडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्पिला देह देवा । सकळ हेवा तये ठायीं ॥ ५ ॥ नाहीं अवसान घडी । सकळ जोडी इंद्रियां ॥ २ ॥ कीर्ति मुखें गर्जे तुका । करी लोकां सावध ॥ ३ ॥

८८३. खरें नानवट [दे. त. निक्षुपीचें.] निक्षुपीचें जुनें । काढिलें ठेवणें समर्थाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मजुराच्या हातें मापाचा उकल । मी तों येथें फोल सत्ता त्याची ॥ ५ ॥ [क. पं. कुलाळाच्या.] कुलाळाच्या हातें [पं. घटाची.] घटाच्या उत्पत्ति । पाठवी त्या जाती पाकस्थळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवन तें नारायणीं । प्रभा जाते [क. “प्रभा जाते” याच्याबद्दल “प्रभाते”.] कीर्णी प्रकाशाची ॥ ३ ॥

८८४. गंगेचिया [पं. अंतेविण.] अंताविण काय चाड । आपुलें तें कोड तृपेपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल हे मूर्ति साजिरी सुंदर । [पं. घालूं.] घालीं निरंतर हृदयपुटीं ॥ ५ ॥ कारण तें असे नवनीतापाशीं । गवाळ तें सोसी इतर कोण ॥ २ ॥ बाळाचे सोईतें घांस घाली माता । [दे. त. आटाहास.] अट्टाहास चिंता नाहीं तया ॥ ३ ॥ गाऊं नाचों करूं आनंदसोहळा । भाव चि [पं. वेगळा नाहीं आतां. त. नाहीं हांता.] आगळा नाहीं हातां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अवघें जालें एकमय । परलोकींची काय चाड आतां ॥ ५ ॥

८८५. स्त्रीपुत्रादिकीं राहिला आदर । विषयीं पडिभर अतिशय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [दे. त. हाता. पं. सोडवण्या] सोडवणें धांवा नारायणा । मज हे वासना अनावर ॥ ५ ॥ येउनियां आड ठाके लोकलाज । तें हें दिसे काज अंतरलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जेथें जेथें गोवा । तेथें तुझीं देवा सांभाळावें ॥ ३ ॥

८८६. पडिलों भोवनीं [दे. क. भोवणीं.] । होतो बहु चिंतवनी [दे. क. चिंतवणी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतो चुकलों मारग । लाहो केला लाग [पं. वेग.] वेगें ॥ ५ ॥ इंद्रियांचे संदी । होतो सांपडलों बंदी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें जालें । विठ्ठलसें वाचे आलें ॥ ३ ॥

८८७. बरें जालें आलीं ज्याचीं त्याच्या घरा । चुकला [क. पांहेरा.] पांहेरा ओढाळांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु केलें दुखी त्यांचिया सांभाळें । आतां तोंड काळें तेणें लोभें ॥ ५ ॥ त्यांचिया अन्यायें भोगा [क. भोग.] माझें अंग । सकळ ही लाग द्यावा लागे ॥ २ ॥ नाहीं कोठें स्थिर राहों दिलें क्षण । आजिवरी सिण पावलों तो ॥ ३ ॥ वेगळाल्या खोडी केली तडातडी । सांगावया घडी नाहीं सुख ॥ ४ ॥ निरवूनि तुका चालिला गोवारें । देवापाशीं भार सांडवूनि ॥ ५ ॥

८८८. न करावी आतां पोटासाठीं चिंता । आहे त्या संचिता माप लावूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दृष्टि ते घालावी परमार्थाठायीं । क्षुल्लका उपायीं सिण जाला ॥ ५ ॥ येथें तंव नाहीं घेइजेसं सर्वें । कांहीं नये जीवें वेचों मिथ्या ॥ २ ॥ खंडणें चि नव्हे उद्वेग [पं. उद्योग.] वेरझारीं । वापुडे संसारीं सदा असों ॥ ३ ॥ शेवटा पाववी [दे. नावेचें बैसनें. क. नावेचें बैसोनें.] नावेचें बैसणें । भुजाबळें कोणें कष्टी व्हावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां सकळांचें सार । करावा व्यापार तरी ऐसा ॥ ५ ॥

८८९. आमच्या हें आलें भागा । जिह्वार [दे. क. त. जीह्वार.] या जगाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरूनियां ठेलों जीवें । बळकट भावें एकविध ॥ ५ ॥ आणूनियां केला रूपा । उभा सोपा जवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंकित केला । खालीं आला वचनें ॥ ३ ॥

८९०. खरें भांडवल सांपडलें गांठी । जेणें नये तुटी उदमासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. क. पं. संवगाचें.]
संवगाचें केणें सांपडलें घरीं । भरुनि वैखरी सांटविलें [त. पं. माप केलें.] घेतां देतां लाभ होतसे सकळां । [पं.
सदैव. त. सदैवां दुर्बळां लाभ तैसा.] सदैवां दुर्बळा भाव तैसा ॥ २ ॥ फडा आलिया तो न वजे निरासे । जरि कांहीं
त्यास न कळतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां जालीसे निश्चिती । आणीक तें चित्तीं न धरूं दुजें ॥ ४ ॥

८९१. पदोपदीं दिलें अंग । जालें सांग कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुधवूनि ठेलों ठाव । जागा वाव सकळ ॥
५१ ॥ पुढती चाली मनालाहो । वाढे देहो संतोष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षरभागीं । जालों जगीं व्यापक ॥ ३ ॥

८९२. निवडुनि दिलें नवनीत । संचित ते भोगीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुढें [पं. भवसार.] भावसार । [त.
जीव थार.] जीवना थार पाहावया ॥ ५१ ॥ पारखियाचे [त. पडिलों.] पडिलें हातीं । चांचपती आंधळीं ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे सेवन घडे । त्यासी जोडे [त. हा लाभ.] लाभ हा ॥ ३ ॥

८९३. उचित न कळे इंद्रियाचे ओढी । मुखें बडबडी शिकलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपण जाऊन [त. न्यावें
आणिकांस. पं. न्यावें नरकास.] न्यावीं नरकास । बळें बेताळीस कुळें जग ॥ ५१ ॥ अबोलणें बोले डोळे झांकुनियां ।
बडबडी वायां दंभासार्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तेथील पारखी । नाचे देखोवेखीं जाणों खरें ॥ ३ ॥

८९४. एक मन तुझ्या अवघ्या भांडवला । वांटितां तें तुला येई [त. पं. येईल.] कैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
ह्मणउनि दृढ धरीं पांडुरंग । देहा लावीं संग प्रारब्धाचा ॥ ५१ ॥ आणिका संकल्पा नको गोळं मन । तरी च
कारण साध्य होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जाणावें उचित । तरी सहज स्थित येईल कळों ॥ ३ ॥

८९५. गावे ह्मणउनि गीत । धरुनि राहे तैसें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि थोर अवघड आहे । अन्न
देखोनि भूक राहे ॥ ५१ ॥ ऐकावी [पं. ह्मणे.] ह्मण कथा । राहे तैसें धरुनि चित्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । नव्हे
जेविल्यावांचुनि ॥ ३ ॥

८९६. [पं. कळेल.] कळल हे खुण । तरि दावी नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य संतांपाशीं राहे । येरां भय
आड आहे ॥ ५१ ॥ [दे. त. अनुचिया.] अणुचिया ऐसें । असे भरलें प्रकाशें ॥ २ ॥ इंद्रियांचें धनी । ते हे जाती
समजूनि ॥ ३ ॥ तर्क कुतर्क वाटा । नागवण घटापटा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ल्यावें । डोळां अंजन बरवें ॥ ५ ॥

८९७. जातो न येतिया वाटा । काय निरवितो करंटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा जालासे बेश्रम । लाज नाहीं
न ह्मणे राम ॥ ५१ ॥ पाहे वैरियाकडे । डोळे वासुनियां रडे ॥ २ ॥ बांधुनियां यमा हातीं । दिला [पं. दिलें.] नाहीं
त्याची खंती ॥ ३ ॥ नाहीं यापें काम । ऐसें जाणे तो अघम ॥ ४ ॥ अझुन तरि भुका । कां रे जालासि ह्मणे तुका
॥ ५ ॥

८९८. वांटा घेई लवकरि । मागें अंतरसी दुरी । केली भरोवरी । सार नेती आणीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
ऐसीं [दे. भांभावलीं.] भांभावलीं किती । काय जाणों भेणों [पं. भिती.] किती । समय नेणती । माथां भार वाहोनि ॥
५१ ॥ नाहीं सारिलें तोंवरी । धांव घेई वेग करीं । घेतलें पदरीं । फावलें तें आपुलें ॥ २ ॥ फट लंडी ह्मणे तुका ।
एक न साहावे धका । तरि च या सुखा । मग कैसा पावसी ॥ ३ ॥

८९९. चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया । [त. पं. आइकिल्या.] ऐकिल्या वांयां वारता त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
ऐका जी वोजे पडतसें पायां । भावाचि तें जायावाट नव्हे ॥ ५१ ॥ व्याली कुमारीचा अनुभवं अनुभव । सांगतां
तो भाव येत नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे आरालें । [पं. बिब.] बिबी निवळलें तरि भासे ॥ ३ ॥

९००. काय नाही लवत झाडें । विसरे वेडें देहभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया न फळे उपदेश । घस ऐसा त्या
नांवें ॥ ५१ ॥ काय नाही असत जड । दगड तो अबोलणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुचर दाणा । तैसा ह्मणा [जाणा.]
डेंग हा ॥ ३ ॥

९०१. देखीचा दिमाख शिकोनियां दावी । हिऱ्या ऐसी केवीं गारगोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मर्यादा ते जाण
[पं. जाणे.] अरे अभागिया । देवाच्या ऐसिया सकळ मूर्ति ॥ ५१ ॥ काय पडिलेंसी लटिक्याचे भरी । वोंवाळुनि
थोरी परती सांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढें दिसतसे घात । करितों फजित ह्मणउनी ॥ ३ ॥

९०२. [पं. संसाराच्या.] संसाराचा माथां भार । कांहीं पर न ठेवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तीची ते जाती ऐसी ।
सर्वस्वासी मुकावें ॥ ५१ ॥ भिक्षा [दे. भिक्षाणी वेवसाव ।.] आणि वेवसाव । काला करितो गाढव ॥ २ ॥ करुनि वस्ती
बाजारीं । [पं. कैसा ह्मणवी निस्पृही ।.] ह्मणवी कासया निस्पृही ॥ ३ ॥ प्रसादा आडुनि कवी । केलें तुप पाणी तेवीं
[त. पं. जेवीं.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे होई [दे. सुर.] शूर । किंवा निसुर मजुर ॥ ५ ॥

९०३. तेज्या इशारती । तटा फोक [पं. फोकावरी.] वरी घेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगावें त्याहुनी । ऐका
रे धरा मनीं ॥ ५१ ॥ नव्हे भांडखोर । ओढुनि धरूं पदर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तोंड । काळें करा खालीं मुंड ॥ ३ ॥

९०४. मार्गे संतीं होतें जें जें सांगितलें । तें येऊं लागलें अनुभवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आचारभ्रष्ट होती [त.
“होती लोक” याच्याबद्दल “लोक होती”.] लोक कळी । पुण्य क्षीण बळी जालें पाप ॥ ५१ ॥ वर्णधर्म कोणी न धरी विटाळ
। घालिती गोंधळ एके ठायीं ॥ २ ॥ वेदाचे पाठक सेवितील मद्य । न देखती भेद विषयीं भांड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
किती करावे फजित । ते चि छंद नित्य बहु होती ॥ ४ ॥

९०५. अक्षरांचा श्रम केला । [त. कळों.] फळा आला तेणें तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियाचा तळ धरी ।
जीवा उरी नुरउनी ॥ ५१ ॥ [त. भरलें.] फळलें तें लवे भारें । पिक [पं. बरें.] खरें आलें तई ॥ २ ॥ [त. पं. तुका ह्मणे हागे
देव ।.] तुका ह्मणे देवा । पुढें भाव सारावा ॥ ३ ॥

९०६. उचित जाणावें मुख्य धर्म आधीं । चित्तशुद्ध बुद्धी ठायीं स्थीर ॥ १ ॥ न [पं. घालावी.] घलावी धांव
मनाचिये ओढी । वचन आवडी संताचिये ॥ २ ॥ अंतरीं या राहे वचनाचा विश्वास । न लगे उपदेश तुका ह्मणे ॥
३ ॥

९०७. जीवन हे मुक्त नर जाले पावन । तजा [पं. त्यजावे. त. तजा हे.] हो दुर्जनसंगति ही ॥ १ ॥ ॥ बहुत
अन्न विष मोहरीच्या मानें । अवघें चि तेणें विष होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेणें आपलें स्वहित । तैसी करीं नीत
विचारुनि ॥ ३ ॥

९०८. द्रव्याचा तो आह्मी धरितों विटाळ । तया पाठी काळ लाग करी ॥ १ ॥ करोनियां हें चि राहिलें
[त. राहिलें.] जीवन । एक नारायण नाम ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि करुनि जतन । आलिया ही दान याचकासी
॥ ३ ॥

९०९. द्रव्याचिया मार्गे कळिकाळाचा लाग । ह्मणोनियां संग खोटा त्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरयाचें मूळ
घालुनियां मार्गे । मांडिली प्रसंगें कथा पुढें ॥ ५ ॥ आजिच्या प्रसंगें हा चि लाभ घ्यावा । पुढील भार देवावरी
घाला ॥ २ ॥ प्रालब्ध कांहीं न पालटे सोसें । तृष्णेचें हें पिसें वांयांविण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घेई राहे ऐसें धन ।
सादर श्रवण करोनियां ॥ ४ ॥

९१०. रडे अळंकार [दे. याच्यावर “विधवेचे संगती” असा पाठ घातला आहे.] दैन्याचिये कांती । उत्तमा विपत्तिसंग
[त. संगें.] घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाविण एक [दे. अशोभ.] अशोभ्य दातारा । कृपेच्या सागरा पांडुरंगा ॥ ५ ॥ रांगूं
नेणे तया पुढील आइतें । केलें तें सोइतें वांयां जाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंतामणि शेळी गळा । पावे अवकळा
ह्मणउनी ॥ ३ ॥

९११. दुःखाचे डोंगर लागती सोसावे । ऐसें तंव ठावें सकळांसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न करिती विचार
हिताचा । न करिती वाचा नामघोष ॥ ५ ॥ भोग कळों येतो मागिल ते जन्म । उत्तम मध्यम कनिष्ठ ते ॥ २ ॥
तुका ह्मणे येथें झांकितील डोळे । भोग देतेवेळे येइल कळों ॥ ३ ॥

९१२. सदैव तुह्मां अवघें आहे । हातपाय चालाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखीं वाणी कार्नी कीर्ति । डोळे मूर्ती
देखाया ॥ ५ ॥ अंध बहिर ठकलीं किती । मुकीं होती पांगुळें ॥ २ ॥ घरास आगि लावुनि जागा । न पळे तो [पं.
तं.] गा वांचे ना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जागा हिता । कांहीं आतां आपुल्या ॥ ४ ॥

९१३. ऐसे पुढती मिळतां आतां । नाहीं सत्ता स्वतंत्र ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ म्हणउनि फावलें तें घ्यावें । नाम
गावें आवडी ॥ ५ ॥ संचित प्रारब्ध गाढें । धांवे पुढें क्रियमाण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घुबडा ऐसें । जन्म सरिसें
शुकराचें ॥ ३ ॥

९१४. सर्वविशीं माझा त्रासलासे जीव । आतां कोण भाव निवडे [पं. निवडूं.] एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
संसाराची मज न साहे चि वार्ता । आणीक ह्मणतां माझें कोणी ॥ ५ ॥ देहसुख कांहीं बोलिले उपचार । विष
तें आदर बंद [पं. बंध.] वाटे ॥ २ ॥ उपाधि दाटणी प्रतिष्ठा गौरव । होय माझा जीव कासावीस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
कांहीं आणीक न साहे । आवडती पाय वैष्णवांचे ॥ २ ॥

९१५. आणीक कांहीं या उत्तराचें काज । नाहीं आतां मज बोलावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भिन्न भेद हे
भावनास्वभाव । नव्हे कांहीं देव एकविप ॥ ५ ॥ गुण दोष कोणें निवडावे धर्म । कोण जाणे कर्म अकर्म तें ॥ २
॥ तरि च भलें आतां न करावा संग । दुःखाचा [पं. दुःखाचे.] प्रसंग तोडावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुण गाई या
देवाचे । घेई माझे वाचे हे चि धणी ॥ ४ ॥

९१६. आपुल्या विचार करीन जीवाशीं । काय या जनाशीं चाड मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें स्वहित
जाणती सकळें [दे. सकळ.] । निरोधितां बळें दुःख वाटे ॥ ५ ॥ आइको नाइको कथा कोणी तरी । जाऊनियां

घरीं निजो सुखें ॥ २ ॥ माझी कोण वोज जाला हा शेवट । देखोनियां वाट आणिकां लावूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाकूं आपुली करुणा । जयाची वासना तया फळे ॥ ४ ॥

९१७. घाई अंतरिंच्या सुखें । काय बडबड वाचा मुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विधिनिषेध उर फोडी । जंव नाहीं अनुभवगोडी ॥ २ ॥ वाढे तळमळ उभयता । नाहीं देखिलें अनुभवितां ॥ २ ॥ अपुल्या मते पिसें । परि तें आहे जैसैंतैसैं ॥ ३ ॥ साधनाची सिद्धि । मौन [त. मौन्य. दे. “मोन” असतां तें खोडून “मन” केलें आहे.] करा स्थिर बुद्धि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वादें । वांयां गेलीं ब्रह्मवृंदे ॥ ५ ॥

९१८. कुशळ गुंतले निषेधा । वादी प्रवर्तले वादा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी ठकलीं बापुडीं । दंभविषयांचे सांकडीं ॥ २ ॥ भुस [पं. उफणुनि.] उपणुनि केलें काय । हारपले दोन्ही ठाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागे हातां । काय मथिलें [पं. दे. गुसळितां.] घुसळितां ॥ ३ ॥

९१९. संतांचीं उच्छिष्टें बोलतों उत्तरें । काय म्यां गव्हारें जाणावें हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलाचें नाम घेतां नये शुद्ध । तेथें मज बोध काय कळे ॥ २ ॥ करितों कवतुक बोंबडा उत्तरीं । झणी मजवरि कोप धरा ॥ २ ॥ काय माझी याति नेणां हा विचार । काय मी तें फार बोलों नेणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज बोलवितो देव । अर्थ गुह्य भाव तो चि जाणे ॥ ४ ॥

९२०. चंदनाच्या वासें धरितील नाक [त. दे. नाकें.] । नावडे कनक न घडे हें ॥ १ ॥ साकरेची गोडी सारखी [त. दे. सारिखी.] सकळां । थोरां मोठ्यां बाळां धाकुटियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें चित्त शुद्ध होतें । तरि का निंदितें जन मज ॥ ३ ॥

९२१. तुज ऐसा [त. पं. ऐसी.] कोण उदाराची रासी । आपुलें चि देसी पद दासा ॥ १ ॥ शुद्ध हीन कांहीं न पाहासी कुळ । करिसी निर्मळ वास देहीं ॥ २ ॥ भावें हें कदान्न खासी त्याचे घरीं । अभक्तांच्या [त. दे. अभक्तांची परी नावडेती.] परी नावडती ॥ ३ ॥ न वजासी जेथें दुरी दवडितां । न येसी जो चित्ता योगियांच्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं ब्रीदें तुझीं खरीं । बोलतील चारी वेद मुखें ॥ ५ ॥

९२२. तरि कां नेणते होते मार्गे ऋषी । तींहीं या जनासी दुराविलें ॥ १ ॥ वोळगती जया अष्ट [दे. अष्टमासिद्धि.] महासिद्धी । ते या जनबुद्धी नातळती ॥ २ ॥ कंदमूळें पाला धातूच्या पोषणा । [पं. खाती.] खातील वास राणां तरी केला ॥ ३ ॥ लावुनियां नेत्र उगे चि बैसले । न बोलत ठेले [त. मौन्यरूप.] मौन्यमुद्रे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसैं करीं माझ्या चित्ता । दुरावीं अनंता जन दुरी ॥ ५ ॥

९२३. कोणाच्या आधारें करूं मी विचार । कोण देइल धीर माझ्या जीवा ॥ १ ॥ शास्त्रज्ञ पंडित नव्हें मी वाचक । यातिशुद्ध एक ठाव नाहीं ॥ २ ॥ कलियुगीं बहु कुशळ हे जन । छळितील गुण [त. गातां तुझें.] तुझे गातां ॥ ३ ॥ मज हा संदेह झाला दोहीं सवा । भजन करूं देवा किंवा नको ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां दुरावितां जन । किंवा हें मरण भलें दोन्ही ॥ ५ ॥

९२४. काय उणें जालें तुंज समर्थासी । ऐसा मजपार्शी कोण दोष ॥ १ ॥ जो तूं माझा न करिसी अंगीकार । सांगेन वेव्हार संतांमधीं ॥ २ ॥ तुजविण रत आणिकांचे ठायीं । ऐसैं कोण [दे. “ग्वाही” यावें “गोही” केलें आहे.] ग्वाही दावीं मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय धरुनी गुमान । सांग उगवून पांडुरंगा ॥ ४ ॥

९२५. काय करुं आन दैवतें । एका विण पंढरीनार्थें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरिता मिळाली सागरीं । आणिकां [पं. आन.] नांवां कैची उरी ॥ ५१ ॥ अनेक दीपीचा प्रकाश । सूर्य उगवतां नाश ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें दुजें । एका विण पंढरीराजें ॥ ३ ॥

९२६. काय करुं कर्माकर्म । बरें सांपडलें वर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसी नामा च [दे. त. सारिका.] सारिखा । समजाविली नाहीं लेखा ॥ ५१ ॥ नाहीं वेचावेच जाला । उरला आहेसी संचला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें । काय होईल तुह्मां ओझें ॥ ३ ॥

९२७. एकाएकीं हातोफळी । ठाया बळी पावले ते [पं. हा शब्द नाही.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी देवा शक्तिहीनें [त. पं. शक्तिहीणें.] । भाकूं तेणें करुणा ॥ ५१ ॥ पावटणी केला काळ । जया बळ होतें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वीर्यावीर । संतधीर समुद्र ॥ ३ ॥

९२८. पुढिलाचें इच्छी फळ । नाहीं बळ तें अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत गेले त्या ठाया । देवराया पाववीं ॥ ५१ ॥ ज्येष्ठांचीं कां आह्मां जोडी । परवडी न लभों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं कोड । पुरवीं लाड आमुचा ॥ ३ ॥

९२९. कैवल्याच्या तुह्मां घरीं । रासी हरी उदंड [पं. उदंडा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मजसार्टीं कां जी वाणी । [पं. नहों.] नव्हे धणी विभागा ॥ ५१ ॥ सर्वा गुणीं सपुरता । ऐसा पिता असोनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । जालों सांगा सन्मुख ॥ ३ ॥

९३०. आपलाल्या तुह्मी रूपासी समजा । [पं. कासीया.] कासया वरजा आरसिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों नव्हे देहबुद्धीचें कारण । होइल नारायणें दान केलें ॥ ५१ ॥ बब्रूचिया बाणें वर्मासि स्पर्शविं । हें तों नाहीं ठावें मोकलित्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु मुखें [पं. मुख.] या वचना । सत्याविण जाणा चाल नाहीं ॥ ३ ॥

९३१. न मनावी चिंता तुह्मीं संतजनीं । हिरा स्पटिकमणी केंवि होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला प्रसंग [दे. स्तळा.] स्थळा त्या सारिखा । देखिला पारिखा भाव कांहीं ॥ ५१ ॥ बहुतांसी भय एकाचिया दंडें । बहुत [पं. बहुता.] या तोंडें वचनासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं वैखरी बा सर । करायाचे चार वेडे वेडे ॥ ३ ॥

९३२. यथाविधि पूजा करी । [पं. सामुग्री.] सामोग्री तोंवरि हे नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा सर्व भार । तूं दातार चालविशी ॥ ५१ ॥ मंगळे तें [पं. आम्हा जाणों.] तुह्मी जाणां । नारायणा काय तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समर्पिला । तुज विठ्ठला देहभाव ॥ ३ ॥

९३३. भवसिंधूचें हें तारुं । मज विचारुं पाहातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चितीं तुझे धरिण पाय । सुख काय तें तेंथें ॥ ५१ ॥ माझ्या खुणा मनापाशीं । तें या रसीं बुडालें [पं. बुडालों.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म आलें । हातां भलें हें [पं. हें चि.] माझ्या ॥ ३ ॥

९३४. पाहातां श्रीमुख सुखावलें सुख । डोळियांची भूक न वजे माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिह्मे गोडी तीन अक्षरांचा रस । अमृत जयास फिकें पुढें ॥ ५१ ॥ श्रवणीची वाट चोखाळली शुद्ध । गेले भेदाभेद [पं. निवारुनि.] वारोनियां ॥ २ ॥ महामळें मन होतें जें गांदलें । शुद्ध चोखाळलें स्पटिक जैसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवाचें जीवन । विठ्ठल निधान सांपडलें ॥ ४ ॥

९३५. हा चि परमानंद आळंगीन वाहीं । क्षेम देतां ठायीं द्वैत तुटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलायासि मात मन निवे हर्षे [दे. हरुषे. त. हर्षे. पं. हर्ष.] चित्त । दुणी वाढे प्रीत [पं. प्रेमसुखे.] प्रेमसुख ॥ ५ ॥ जनांत भूषण वैकुंठी सरता [सरतां?] । फावलें स्वहिता सर्वभावे ॥ २ ॥ तुटला वेव्हार माया लोकाचार । समूळ संसार पारुपला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. ह्मणे तो हा.] हा विठ्ठल चि व्हावा । [पं. आणीक.] आणिकी या जीवा चाड नाही ॥ ४ ॥

९३६. आमुची कृपाळू तूं होसी माउली । विठ्ठले साउली शरणागता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमपान्हा स्तनीं सदा सर्वकाळ । दृष्टि हे निर्मळ अमृताची ॥ ५ ॥ भूक तान दुःख वाटों नेदीं सीण । अंतरींचा गुण जाणोनियां ॥ २ ॥ आशा तृष्णा माया चिंता दवडीं दुरी । ठाव आह्मां करीं खेळावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लावीं संताचा सांगात । जेथें न पवे हात कळिकाळाचा ॥ ४ ॥

९३७. जेथें जावें तेथें कपाळ सरिसें । लाभ तो विशेषें [त. पं. विशेष संतसंगें.] संतसंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूर्व पुण्यें जरि होतीं सानुकूल । [त. पं. अंतरायें मूळ.] अंतरायमूळ नुपजे तेथें ॥ ५ ॥ भाग्य तरी नव्हे धन पुत्र दारा । निकट वास बरा संतांपाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे चि करावी मिरासी । बळी संतांपाशीं द्यावा जीव ॥ ३ ॥

९३८. आतां कांहीं सोस न करीं आणीक । धरीन तें एक हें चि दृढ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें भवसिंधु उतरिजे पार । [पं. पुढें.] तुटे हा दुस्तर गर्भवास ॥ ५ ॥ जोडीन ते आतां देवाचे चरण । अविनाश धन परमार्थ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा जोडला हा देह । [त. पं. मनुष्यपणा.] मनुष्यपणें इहलोका आलों ॥ ३ ॥

९३९. जतन करीन जीवें । शुद्धभावे करुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल विठ्ठल हें धन । जीवन [त. अंत जीवन काळींचें.] अंतकाळींचें ॥ ५ ॥ [पं. वरदळ.] वर्दळ हें संचित सारूं । वरवा करूं उदिम हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हृदयपेटी । ये संपुटीं सांटवूं ॥ ३ ॥

९४०. एवढा प्रभु भावें । तेणें संपुष्टीं राहावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय भक्तीं केला तैसा । पुरवी धरावी ते इच्छा ॥ ५ ॥ एवढा जगदानी । मागे तुळसीदळ पाणी ॥ २ ॥ आला नांवा रूपा । तुक ह्मणे जाला सोपा ॥ ३ ॥

९४१. भाग्यें ऐसी जाली जोडी । आतां घडी विसंभेना [त. विसंभेना. पं. विसंभे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटेवरी समचरण । संतीं खुण सांगितली ॥ ५ ॥ अवघें आतां काम सारूं । हा चि करूं कैवाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खंडूं खेपा । पुढें पापापुण्याच्या ॥ ३ ॥

९४२. पतिव्रते जैसा भ्रतार प्रमाण । आह्मां नारायण तैशापरी [पं. तयापरी.] ॥ १ ॥ ॥ सर्वभावे लोभ्या आवडे हें धन । आह्मां नारायण तैशापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकविध जालें मन । विठ्ठला वांचून नेणे दुजें ॥ ३ ॥

९४३. विठ्ठल गीतीं गावा विठ्ठल चित्तीं घ्यावा । विठ्ठल उभा पाहावा विटेवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथाचा बंधु विठ्ठल कृपासिंधु । तोडी भवबंधु यमपाश ॥ ५ ॥ तो चि शरणागतां हा विठ्ठल मुक्तिदाता । विठ्ठल या संतांसमागमें ॥ २ ॥ विठ्ठल गुणनिधि विठ्ठल सर्व सिद्धि । लागली समाधि विठ्ठलनामें ॥ ३ ॥ विठ्ठलाचें नाम घेतां जालें सुख । गोडावलें मुख तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

९४४. विठो सांपडावया हातीं । ठावी जाली एक [पं. एकी.] गती । न धरीं भय चित्तीं । बळ किती तयाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागे आपण चि हातीं । किंव भाकावी काकुलती । करी मग चित्तीं । असेल तें [पं. तयाचें. दे. त.

तयाचें.] तयाचे ॥ ६५ ॥ एकलिया भावबळें । कैं सांपडे तो काळें । वैष्णवांच्या मेळें । उभा ठाके हाकेसी ॥ २ ॥ बांधा माझिया जीवासी । तुका ह्मणे प्रेमपाशीं । न सोडीं तयासी । सर्वस्वासी उदार ॥ ३ ॥

९४५. वाट वैकुंठीं पाहाती । भक्त कैं पां येथें येती । तयां जन्ममरणखंती । नाहीं चितीं परलोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य हरिचे दास । तयां सुलभ । गर्भवास । ब्रह्मादिक करिती आस । [त. तीर्था आस.] तीर्थावास भेटीची ॥ ६५ ॥ कथाश्रवण व्हावयास । यमधर्मा थोर आस । पाहे रात्रदिवस । वाट कर जोडोनियां ॥ २ ॥ रिद्धिसिद्धी न पाचारितां । त्या धुंडिती हरिभक्तां । [दे. त. पं. सायोज्यता.] मोक्षसायुज्यता । वाट पाहे भक्तांची ॥ ३ ॥ असती जेथें उभे ठेले । सदा प्रेमसुखें धाले । आणीक ही उद्धरिले । महादोषी चांडाळ ॥ ४ ॥ सकळ करिती त्यांची आस । सर्वभावे ते उदास । धन्यभाग्य त्यांस । तुका ह्मणे दुरुषणें ॥ ५ ॥

९४६. सोनें दावी वरी तांबें तयापोटीं । खरियाचे साटीं विकूं पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पारखी तो जाणे तयाचे जीवींचें । निवडी दोहींचें वेगळालें ॥ ६५ ॥ क्षीरा नीरा कैसें होय एकपण । [दे. स्वादीं.] स्वादी तो चि भिन्न भिन्न काढी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीता [पं. आपण.] नागवला चि खोटा । अपमान मोटा [पं. पाववील.] पावईल ॥ ३ ॥

९४७. फोडुनि सांगडी बांधली माजासी । पैल थडी कैसी [पं. पावेल.] पावे सहजीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपला घात आपण चि करी । आणिकां [पं. आणीक.] सांगतां नाइके तरी ॥ ६५ ॥ भुकेभेणें विष घेऊं [दे. त. देऊं.] पाहे आतां । [आपला चि घाता. त. आपला चि घात.] आपल्या चि घाता करूं पाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक चालतील पुढें । तयांसी वांकडें जातां ठके ॥ ३ ॥

९४८. उपकारासाठीं बोलों [पं. बोलतों हे.] हे उपाय । येणेंविण काय [त. चाड आह्मां.] आह्मां चाड ॥ १ ॥ बुडतां हे जन न [पं. देखवे हें डोळां.] देखवे डोळां । येतो कळवळा ह्मणउनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे देखतिल डोळे । भोग देते वेळे येईल कळों ॥ ३ ॥

९४९. आठवे देव तो करावा उपाव । येर तर्जी वाव [पं. खटपट.] खटपटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होई बा जागा होई बा जागा । [पं. कां. सिणसील.] वाउगा कां गा सिणसील ॥ ६५ ॥ जाणिवेच्या भारें भवाचिये डोहीं । बुडसी तों [पं. कहीं.] कांहीं निघेसि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा पावसील भावें । जाणतां तें ठावें कांहीं नव्हे ॥ ३ ॥

९५०. माझ्या मुखावाटा [पं. नये.] नयो हें वचन । व्हावें हें संतान द्रव्य कोणां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सुखाचा.] फुकाचा विभाग पतनदुःखासी । दोहींमुळें त्यासी तें चि [पं. साध्य.] साधे ॥ ६५ ॥ [त. आइकावी.] नाइकावी निंदा स्तुति माझ्या कानें । सादर या मनें होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव असाध्य यामुळें । आशामोहजाळें गुंतलिया ॥ ३ ॥

९५१. चित्त ग्वाही तेथें लौकिकाचें काई । स्वहित तें ठायीं आपणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनासी विचार तो चि साच भाव । [पं. व्यापला.] व्यापक हा देव अंतर्बाहीं ॥ ६५ ॥ शुद्ध भावा न लगे सुचावा परिहार । उमटे साचार आणिके ठायीं ॥ २ ॥ भोगित्यासी काज अंतरीचें गोड । बाहिरल्या चाड नाहीं रंगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. शुद्ध भाव.] भाव शुद्ध हें कारण । भाट नारायण होईल त्यांचा ॥ ४ ॥

९५२. नव्हती माझे बोल । अवघें करितो विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न धरावी खंती । हित होइल धरा चितीं ॥ ६५ ॥ खोटी ते अहंता । वाट टाकिली सांगतां ॥ २ ॥ ज्याचें तो चि जाणें । मी मापाडें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

९५३. वासनेच्या मुखीं अदळूनि भीतें । निर्वाहापुरतें कारण तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या नांवें अंतरा आला नारायण । चित्तसमाधान खुण त्याची ॥ ५१ ॥ सर्वकाळ हा चि करणें विचार । विवेकीं सादर आत्मत्वाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जों जों भजनासी [त. पं. वोळे.] वळे । अंग [पं. आंगें.] तों तों कळे सन्निधता ॥ ३ ॥

९५४. चिंतनें अचिंत राहिलों निश्चळ । तें चि किती काळ वाढवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अबोल्याचा काळ आतां [पं. ऐशापरी.] ऐशावरी । वचनाची उरी उरली नाही ॥ ५१ ॥ [पं. हें कडवें नाही.] करूं आला तों तों केला लवलाहो । उरों च [दे. संदेहे.] संदेहो दिला नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोह परते चि ना मागें । ह्मणउनि त्यागें त्याग जाला ॥ ३ ॥

९५५. [पं. निर्गुणासी.] निर्गुणाचे घ्यावें गुणासी दर्शन । एकाएकीं भिन्न भेद घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां आह्मां आतां न पडे यावरी । आहों तें चि बरी जेथें तेथें ॥ ५१ ॥ आपणापासुनी नसावें अंतर । वेचिलें उत्तर ह्मणउनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगा आली [दे. त. कठिन्यता.] कठिणता । आमच्या अनंता तुह्मां ऐसी ॥ ३ ॥

९५६. तुज च पासाव [त. पं. जालोंसे] जालोंसों निर्माण । असावें तें भिन्न कासयानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहावा जी ठायीं करुनि विचार । [दे. त. न्यून. पं. न्यून.] न्यून कोठें फार असे चि ना ॥ ५१ ॥ ठेविलिये ठायीं आज्ञेचें पाळण । करुनि जतन राहिलोंसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बोलतसें स्पष्ट । जालों क्रियानष्ट तुह्मां ऐसा ॥ ३ ॥

९५७. प्रीतिभंग माझा केला पांडुरंगा । भक्तिरस सांगा कां जी तुह्मीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि कांहीं न ठेवीं चि उरी । आलों वर्मावरी एकाएकीं ॥ ५१ ॥ न देखों चि कांहीं [पं. परतो.] परती माघारी । उरली ते उरी नाहीं मुळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला [त. अंतरा.] अंतरासी खंड । तरि माझें तोंड खवळिलें ॥ ३ ॥

९५८. [पं. लटिका देव ह्मणतां ऐसा.] लटिका ऐसा ह्मणतां देव । संदेहसा वाटतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आलें अनुभवा । मज ही सेवा करितां ॥ ५१ ॥ शून्याकारी बहु मोळा । भेंडोळा हे पवाडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताळी नाही । एके ठायीं चपळत्वं ॥ ३ ॥

९५९. जैशासाठीं तैसें हावें । हें बरवें कळलेंसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. उदार.] उदास तूं नारायणा । मी ही ह्मणा तुह्मी च ॥ ५१ ॥ ठका [पं. महाठका.] महाठक जोडा । जो धडफुडा लागासी ॥ २ ॥ एकांगी च भांडे तुका । नाहीं धोका जीवित्वें ॥ ३ ॥

९६०. बहुतां रीती काकुलती । आलों चित्तीं न धरा च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काशासाठीं देवा । मिथ्या हेवा वाढवूं ॥ ५१ ॥ तुह्मां आह्मां जाली तुटी । आतां भेटी चिंतनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाजिरवाणें । [दे. त. आधार.] अधीर जिणें इच्छेचें ॥ ३ ॥

९६१. आश्चर्य तें एक जालें । मना आलें माझिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मढ्यापाशीं करुणा केली । तैसी गेली वृथा हे ॥ ५१ ॥ न यावा तो कैसा राग । खोटें मग देखोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैचा बोला । शोध विठ्ठला माझिया ॥ ३ ॥

९६२. मागायाची नाही इच्छा । जो मी ऐसा संकोचो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटकियाची न करूं स्तुति । इच्छा चित्ती धरुनि ॥ ५१ ॥ हिशोबें तें आलें घ्यावें । हें तों ठावें सकळांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वामिसेवा । येथें देवा काशाची ॥ ३ ॥

९६३. पाठवणें [पं. पाठवणें.] पडणें पायां । उद्धार वायां काशाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडलें तें भेटीसवें । दिसेल बरवें सकळां ॥ ५१ ॥ न घडतां दृष्टादृष्टी । काय गोष्टी कोरड्या ॥ २ ॥ अबोल्यानं असे तुका । अंतर एका [पं. एका.] साक्षीतें ॥ ३ ॥

९६४. अभयाचें स्थळ । तें हें एक अचळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि धरिला विश्वास । ठेलों होउनियां दास ॥ ५१ ॥ पुरली आवडी । पार्यीं लागलीसे गोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कंठीं नाम । अंगीं [दे. भरलें सप्रेम.] भरलेंसे प्रेम ॥ ३ ॥

९६५. संदेह निरसे तरि रुचिकर । फिक्यासी आदर चवी नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नको मज खोट्यानें फटवूं । कोठें येऊं जाऊं वेळोवेळां ॥ ५१ ॥ गेला तरि काय जीवाचें सांकडें । वांचउनि पुढें काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कसीं निवडा जी बरें । केलीं तैसीं पोरें आळीपार्यीं ॥ ३ ॥

९६६. वदे वाणी परि दुर्लभ [पं. अनुभवो.] अनुभव । चालीचा चि वाहो बहुतेक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी ऐसें कैसें राहावें निश्चळ । [दे. पाठिलाग.] पाठिलागा काळ जितितसे ॥ ५१ ॥ वाढवितां पोट दंभाचे पसारे । येतील माघारे मुदला तोटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें जागवितां मना । तुमच्या नारायणा [त. अभयंकर.] अभयें करें ॥ ३ ॥

९६७. उगें चि हें मन राहातें निश्चळ । तरि कां तळमळ [त. साठ.] साट होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुमचीं नेणों कवतुक विंदानें । सर्वोत्तमपणें खेळतसां ॥ ५१ ॥ नानाछंदें आह्मां नाचवावें जीवां । वाढवाव्या हांवा भलत्यापुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी आपुली प्रतिष्ठा । वाढवावया चेष्टा करीतसां ॥ ३ ॥

९६८. आह्मी बळकट जालों फिराउनी । तुमच्या वचनीं तुह्मां गोळं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें तेव्हां जालें मागील तें मार्गें । आतां वर्मलागें ठावीं जालीं ॥ ५१ ॥ तोडावया अवघ्या चेष्टांचा संबंध । शुद्धापाशीं शुद्ध बुद्ध व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां आत्मत्वाची [पं. आत्मत्वी.] सोय । आपण चि होय तैसा चि तूं ॥ ३ ॥

९६९. तुह्मी साच नुपेक्षाल हा भरवसा । मज जाणतसां अधीरसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया घातला लांबणी उद्धार । ठेवा करकर वारुनियां ॥ ५१ ॥ सुटों नये ऐसें कळले निरुतें । कां घ्यावें मागुतें आळवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी सभाग्य जी देवा । माझा तुह्मां केवा काय आला ॥ ३ ॥

९७०. तुह्मां होईल देवा पडिला विसर । आह्मीं तें उत्तर [पं. यत्न.] यत्न केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावन ब्रीदें मिरविसी । याचा काय देसी झाडा सांग ॥ ५१ ॥ आहाच मी नव्हे अर्थाचें भुकेलें । भलत्या एका बोलें वारेन त्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह देईन सांडणें । सहित अभिमानें ओवाळूनि ॥ ३ ॥

९७१. जडलों अंगाअंगीं । मग ठेवीं प्रसंगीं । कांहीं उरीजोगी । लोकीं आहे पुरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवीं निवारुनि आधीं । अवकाश तो चि बुद्धी । [पं. सांपडलों.] सांपडली संधी । मग बळ कोणासी ॥ ५१ ॥ गळा बांधेन

पार्थी । हालों नेदीं ठायिचा ठायीं । निवाड तो तई । अवकळा केलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठावे । [पं. आह्मां.] तुह्मी असा जी बरवे । बोभाटाची सवे । मुळींहुनी विठोबा ॥ ३ ॥

९७२. आह्मी शक्तिहीनें । कैसें कराल ते नेणे । लिगाडाच्या गुणें । खोळंबला राहिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें मज देई देवा । [पं. असेल तो ठेविला ठेवा.] असे ठेविला तो ठेवा । नाहीं करीत हेवा । कांहीं अधीक आगळा ॥ १ ॥ नाहीं गळां पडलों झोंड । तुमचें तें चि माझें तोंड । चौघां चार खंड । लांबणी हे अनुचित ॥ २ ॥ नाहीं येत बळा । आतां तुह्मासी गोपाळा । तुका ह्मणे गळा । उगवा [त. पं. पार्थी.] पायां लागतो ॥ ३ ॥

९७३. काय कृपेविण घालावें सांकडें । निश्चिती निवाडें कोण्या एका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहों तैसीं पुढें असों दीनपणें । वेचूनि वचनें करुणेचीं ॥ १ ॥ [पं. धरुनि.] धरूं भय आतां काय वाहों चिंता । काय करूं आतां आप्तपण [पं. आप्तपणें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी भावहीन जीव । ह्मणउनी देव दुरे दुरी ॥ ३ ॥

९७४. नाहीं उल्लंघिले कोणाचें वचन । मज कां नारायण दुरी जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आशंकित मनं. दे. शंकितमनं.] अशंकितें मनें करीं आळवण । नाहीं समाधान निश्चितीचें ॥ १ ॥ दासांचा विसर हें तों अनुचित । [पं. असो.] असे सर्व नीत पायांपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां लाज येत नाही । आह्मां चिंताडोहीं बुडवितां ॥ ३ ॥

९७५. जीव जायवरी सांडी करी माता । हे तों आश्चर्यता बाळकाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुर्बळ कीं नाहीं आइकत कार्नी । काय नारायणीं न्यून जालें ॥ १ ॥ क्षणक्षणा माझा [दे. ने. घावा.] न घ्यावा सांभाळ । अभाग्याचा काळ ऐसा आला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं वचनासी [पं. वचनाची.] रुचि । फल कटवें चि तें तें होय ॥ ३ ॥

९७६. ह्मणउनी दास नव्हे ऐसा जालों । अनुभवे बोलों स्वामीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां नाहीं वचन प्रतिउत्तराचें । मी च माझ्या वेचें [पं. अट्टाहास्यें. त. बाटाहास्यें.] अट्टाहासें ॥ १ ॥ कासयानें गोडी उपजावा विश्वास । प्रीती कांहीं रस वांचुनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अगा चतुरा शिरोमणी । विचारावें मनीं केशीराजा ॥ ३ ॥

९७७. काय आतां आह्मीं पोट चि भरावें । जग चाळवावें भक्त ह्मूण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा तरि एक सांगा जी विचार । बहु होतो फार कासावीस ॥ १ ॥ काय कवित्वाची घालूनियां रूढी । करूं जोडाजोडी अक्षरांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय [पं. गुफोनि.] गुंपोनि दुकाना । राहों नारायणा करुनी घात ॥ ३ ॥

९७८. वर्म तरि आह्मां दावा । काय देवा जाणें मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतां रंगीं हीन जालों । तरि आलों शरण ॥ १ ॥ द्याल जरि तुह्मी धीर । होईल स्थिर मन ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ताबळें । लडिवाळें राखावीं ॥ ३ ॥

९७९. [पं. सांगों देवा नेणा काय । बोलाचिये आवडी ॥.] सांगों काय नेणा देवा । बोलाची त्या आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां मज चुकुर करा । विश्वंभरा विनोदें ॥ १ ॥ आवडीच्या करा ऐसें । अंतर्वासें जाणतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समाधानें । होइन मनें मोकळा ॥ ३ ॥

९८०. निर्धारार्चें अवर्घें गोड । वाटे कोड कौतुक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलिया भाव पांयीं । बरा तई नाचेन ॥ ५ ॥ स्वामी कळे सावधान । तरि मन उल्हासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आश्वासावें । प्रेम द्यावें विठुले [त. विठुलें.] ॥ ३ ॥

९८१. जाली तडातोडी । अवर्घीं [पं. पडिलीं.] पडिलों उघडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हों कोणांची च कांहीं । तुझे भरलिया वाहीं ॥ ५ ॥ पारुषला [दे. पारुशला.] संवसार । मोडली बैसण्याची थार ॥ २ ॥ आतां ह्मणे तुका । देवा अंतरें राखों नका ॥ ३ ॥

९८२. आधार तो व्हावा । ऐसी आस करीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांपाशीं काय उणें । काय वेचे समाधानें ॥ ५ ॥ सेवेच्या [दे. अभिलाषें.] अभिलाषें । मन बहु जालें पिसें ॥ २ ॥ अरे भक्तपराधीना । तुका ह्मणे नारायणा ॥ ३ ॥

९८३. तुमचा [पं. आह्मी.] तुह्मीं केला गोवा । आतां चुकवितां देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें सरे चाळवणें । कैलें काशाला शाहाणें ॥ ५ ॥ [पं. कासया हो रूपा.] कासया रूपा । नांवा आलेति गा बापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । न सरे हवाले घालितां ॥ ३ ॥

९८४. माझी भक्ती भोळी । एकविध भावबळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी कां पडेन निराळा । ऐसा सांडूनि सोहळा ॥ ५ ॥ आतां अनारिसा । येथें न व्हावें सहसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडुनि पाय । पुढें उगा उभा राहें ॥ ३ ॥

९८५. आहे तरिं सत्ता । ऐशा करितों वारतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगसंगार्ची उत्तरें । सलगीसेवेनें लेंकरें ॥ ५ ॥ तरी निकटवासें । असों [दे. पं. अशंकेच्या.] आशंकेच्या नासें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रुची । येथें भिन्नता कैची ॥ ३ ॥

९८६. काळ सारावा चिंतनें । एकांतवासीं गंगास्नानें । देवाचें पूजन । प्रदक्षणा तुळसीच्या [पं. तुळसीची.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ युक्त आहार विहार [दे. वेहार. त. वेहार.] । नेम इंद्रियांचा [पं. इंद्रियासीसार.] सार । नसावी बासर । निद्रा बहु भाषण ॥ ५ ॥ परमार्थ महाधन । जोडी देवाचे चरण । व्हावया [त. करावया.] जतन । हे उपाय लाभाचे ॥ २ ॥ देह समर्पिजे देवा । भार कांहीं च न घ्यावा । होईल आघवा । तुका ह्मणे आनंद ॥ ३ ॥

९८७. मऊ मेणाहून [दे. मेणाहूनि.] आह्मी विष्णुदास । कठिण वज्रास भेदूं ऐसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मेले जित असों निजोनियां [त. निजेलिया.] जागे । जो [दे. त. जो जो जो जें मागे.] जो जें जें मागे तें तें देऊं ॥ ५ ॥ भले तरि देऊं गांडीची लंगोटी । [त. नाट्याळाचा. पं. नाट्याळाचे काटी.] नाट्याळा चि गांठी देऊं माथां ॥ २ ॥ मायबापाहूनि बहु मायावंत । करूं घातपात शत्रूहूनि ॥ ३ ॥ अमृत तें काय गोड आह्मांपुढें । विष तें बापुडें कडू किती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी अवघे चि गोड । ज्याचें पुरे कोड त्याचेपरि ॥ ५ ॥

९८८. गाढवाचें तानें । पालटलें क्षणक्षणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे अधमाचे गुण । एकविध नाहीं मन ॥ ५ ॥ उपजतां बरें दिसे । रूप वाढतां तें नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुंकते वेळे । वेळ अवेळ न कळे ॥ ३ ॥

९८९. विटाळ तो परद्रव्य परनारी । येथुनि [पं. येथूनि दुरी तो सोवळा.] जो दुरी तो सोंवळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
[पं. गद्य पद्य.] गद्यें पद्यें कांहीं न धरावी उपाधी । स्वाधीन चि बुद्धि करुनी ठेवा ॥ ५ ॥ विचाराचें कांहीं करावें
स्वहित । [त. पापपुण्याचीत. पं. पापपुण्याति.] पापपुण्यांचीत भांडवल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे जावें वनांतरा । विश्व
विश्वंभरा सारिखें चि ॥ ३ ॥

९९०. कल्पतरु रुया नव्हती बाभुळा । पुरविती फळा [पं. इच्छी तया.] इच्छितिया ॥ १ ॥ उदंड त्या गाई
ह्रैसी आणि शेळ्या । परि त्या निराळ्या कामधेनु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव दाखवील दृष्टी । तया सवें भेटी थोर
पुण्य ॥ ३ ॥

९९१. जळो प्रेमा तैसा रंग । जाय [दे. भुलोनि.] उडोनि पतंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सासूसार्तीं रडे सून । भाव
अंतरींचा भिन्न ॥ ५ ॥ मैद मुखींचा कोंवळा । भाव अंतरीं निराळा ॥ २ ॥ जैसी वृंदावनकांती । उत्तम [दे. धरूं ये
हार्ती.] धरूं नये हार्ती ॥ ३ ॥ बक ध्यान धरी । सोंग [पं. धरुनि.] करुनि मासे मारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सर्प डोले ।
तैसा कथेमाजी खुले ॥ ५ ॥

९९२. वेशा नाही बोल अवगुण दूषीले । ऐशा बोला भले [पं. झणी.] झणें क्षोभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण नेणे
अन्न जीवाचें जीवन । विषमेळवण विष होय ॥ ५ ॥ सोनें शुद्ध नेणे कोण हा विचार । डाकें हीनवर [पं. हीणवर.]
केलें त्यासी ॥ २ ॥ याती शुद्ध परि अधम लक्षण । वांयां गेलें तेणें [पं. सोंगहीत.] सोंगें ही तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर
तो चि पावे मान । आणीक मंडण भार वाही ॥ ४ ॥

९९३. [पं. अणुरेणुया.] अणुरणीयां थोकडा । तुका आकाशाएवढा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गिळुनि सांडिलें [पं.
कलीवर.] कळिवर । भव भ्रमाचा आकार ॥ ५ ॥ सांडिली त्रिपुटी । दीप उजळला घटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां
। उरलों उपकारापुरता ॥ ३ ॥

९९४. धन्य आजि दिन । जालें संताचें दर्शन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली पापातापा तुटी । दैन्य गेलें
उठाउठीं ॥ ५ ॥ जालें समाधान । पार्यी विसांवलें मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आले घरा । तो चि दिवाळीदसरा ॥ ३
॥

९९५. हें चि माझें धन । तुमचे वंदावे चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें भाग्यें असों जीत । एवढें समपूर्नी चित्त
॥ ५ ॥ सांभाळिलें देवा । मज अनाथा जी जीवा ॥ २ ॥ जोडूनियां कर । तुका विनवितो किंकर ॥ ३ ॥

९९६. फजितखोरा मना किती तुज सांगों । नको कोणा लागों मार्गें मार्गें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्नेहवादे दुःख
[पं. जडले हें आंगी.] जडलेंसे आंगीं । निष्ठुर हें जर्गी प्रेमसुख ॥ ५ ॥ निंदास्तुति कोणी करो दयामाया [दे. त.
दयामया.] । [पं. न धरीं चाड तया सुखदुःखा.] न धरीं चाड या सुखदुःखें ॥ २ ॥ योगिराज कां रे न राहाती बैसोनी ।
एकिये आसनीं या चि गुणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मना पाहें विचारुन । होई रे कठिण [त. पं. वज्राऐसा.] वज्राऐसें ॥ ४ ॥

९९७. जळो माझी ऐसी बुद्धी । मज घाली तुजमधीं । आवडे हे विधि । निषेधीं चि चांगली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ तूं स्वामी मी सेवक । उंच [पं. उंचनिच पद एक.] पद निच एक । ऐसें करावें कौतुक । नको करूं खंडणा ॥ ५ ॥
जळ न खाती जळा । वृक्ष आपुलिया फळा । भोक्ता निराळा । तेणें गोडी निवडिली ॥ २ ॥ हिरा शोभला कोंदणें
। अळंकारीं मिरवे सोनें । एक असतां तेणें । काय दुजें जाणावें ॥ ३ ॥ उष्णें छाये सुख वाटे । बालें माते पान्हा

फुटे । एका एक भेटे । कोण सुख ते काळीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हित । हें चि मानी माझें चित्त । नव्हे आतां मुक्त ।
ऐसा जाला भरवसा ॥ ५ ॥

१९८. मनीं वसे त्याचें आवडे उत्तर । वाटे समाचार घ्यावा ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातीचें तें [पं. झुरे येरा०.]
झुरे येर येरासाठीं । वियोगें ही [पं. हे.] तुटी नेघे कधीं ॥ ५१ ॥ भेटीची अपेक्षा [दे. त. वरता आदर.] वारता आदर ।
पुसे नव्हे धीर मागुतालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवाचें जीवन । सोडरे हरिजन प्राणसखे ॥ ३ ॥

१९९. नव्हे आराणूक परि मनीं वाहे । होईल त्या [पं. साह्ये.] साहे पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीसि जावें
उद्वेग [दे. उद्वेग. त. उद्वेग.] मानसीं । धरिल्या पावसी संदेह नाहीं ॥ ५२ ॥ नसो बळ देह असो पराधीन । परि हें
चिंतन टाकों नको ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह पडो या चिंतनें । [पं. पुढतीलागे०.] पुढें लागे येणें याजसाठीं ॥ ३ ॥

१०००. कोठें देवा आलें अंगा थोरपण । बरें होतें [पं. होतों.] दीन होतों तरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधन ते
सेवा संतांची उत्तम । आवडीनें नाम [पं. गाईजेतें.] गाईन तें ॥ ५३ ॥ न पुसतें कोणी कोठें ही असतां । समाधान
चित्ताचिया सुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें जन अवेरितें मज । तरी केशीराज सांभाळिता ॥ ३ ॥

१००१. चतुर मी जालों आपुल्या भोंवता । भावेंविण रिता फुंज [पं. स्फुंद.] अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुढें
वांयां जावें हें तें काई । कामक्रोधें ठायीं वास केला ॥ ५४ ॥ गुणदोष आले जगाचे अंतरा । भूताच्या मत्सरावरी
बुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं उपदेश लोकां । नाहीं जालों एका [पं. एका दोषा परता.] परता दोषा ॥ ३ ॥

१००२. धन्य ते संसारिं । दयावंत जे अंतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें उपकारासाठीं । आले घर ज्यां वैकुंठीं
[दे. वैकुंठी.] ॥ ५५ ॥ लटिकें वचन । नाहीं देहीं उदासीन ॥ २ ॥ मधुरा वाणी ओटीं । तुका ह्मणे वाव पोटीं ॥ ३ ॥

१००३. [पं. कांडिल्या कुटिल्या होतो मांडा ।.] कुटल्याविण नव्हे मांडा । अळसें धोंडा पडतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
राग नको धरूं मनीं । गांडमणी [त. गांडमनी.] सांगतों ॥ ५६ ॥ तरटापुढें वरें नाचे । सुतकाचें मुसळ ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे [पं. काटी सार.] काटी सार । करी फार शाहाणें ॥ ३ ॥

१००४. कळों येतें तरि कां नव्हे । पडती गोवे भ्रमाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतां चि होतो घात । परिसा [पं.
मात देवा हे.] मत देवा हें ॥ ५७ ॥ [“आमिषासाठीं” असें असावें.] आंविसासाठीं फासा मान । पाडी धनइच्छा ते ॥ २ ॥
तुका ह्मणे होणार खोटें । कर्म मोटें बलिवंत ॥ ३ ॥

१००५. मोकळें मन रसाळ वाणी । या चि गुणीं संपन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लक्ष्मी ते ऐशा नावें । भाग्यें ज्यावें
तरि त्यांनीं ॥ ५८ ॥ नमन नम्रता अंगीं । नेघे रंगीं पालट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या नावें । घेतां व्हावें संतोपी ॥ ३
॥

१००६. शेवटीची विनवणी । संतजनीं परिसावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विसर तो न पडावा । माझा देवा
तुझांसी ॥ ५९ ॥ पुढें फार बोलों काई । अवघें पायीं विदित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पडिलों पायां । करा छाया कृपेची
॥ ३ ॥

१००७. करितों कवित्व ह्यणाल हें कोणी । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिये युक्तीचा नव्हे हा प्रकार । मज विश्वंभर बोलवितो ॥ ५ ॥ काय मी पामर जाणे अर्थभेद । वदवी गोविंद तें चि वदें ॥ २ ॥ निमित्त [त. पं. निमित्त] मापासी बैसविलों आहें । मी तों कांहीं नव्हे स्वामिसत्ता ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे आहें पाईक चि खरा । वागवितों मुद्रा नामाची हे ॥ ४ ॥

१००८. आझीं गावें तुझीं कोणीं कांहीं न ह्यणावें । ऐसें तंव आह्मां सांगितलें नाहीं देवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्यणा रामराम टाळी वाजवा हातें । [पं. ना. नाचा.] नाचा डोला प्रेमें आपुलिया स्वहितें ॥ ५ ॥ सहज घडे तया आळस करणें तें काई । अग्नीचें भातुकें हात [त. पोळितां.] पाळितां कां पार्यीं ॥ २ ॥ येथें नाहीं लाज भक्तिभाव लौकिक । हांसे तया घडे ब्रह्महत्यापातक ॥ ३ ॥ जया जैसा भाव निरोपण करावा । येथें नाहीं चाड ताळविताळ या देवा ॥ ४ ॥ सदैव ज्यां कथा काळ घडे श्रवण । तुका ह्यणे येर जन्मा आले पाषाण ॥ ५ ॥

१००९. देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी । आइता आला घर पुसोनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव न लगे देव न लगे । [पं. सांटवणाचे.] सांटवणेचे रुघले जागे ॥ ५ ॥ देव मंदला देव मंदला । भाव बुडाला काय करूं ॥ २ ॥ देव घ्या फुका देव घ्या फुका । न लगे रुका मोल कांहीं ॥ ३ ॥ दुबळा तुका [पं. भावहीन.] भावेंविणें । उधारा देव घेतला रुणें ॥ ४ ॥

१०१०. विष्णुमय सर्व वैष्णवांसी ठावें । येरांनीं वाहावे भार मायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधनें संकटें सर्वालागीं सीण । व्हावा लागे क्षणी अहंमान [त. अहंभाव.] ॥ ५ ॥ भाव हा कठीण वज्र हें भेदवे । परि न छेदवे [त. मायाजाळा.] मायाजाळ ॥ २ ॥ तुका ह्यणे वर्म भजनें चि सांपडे । येरांसी तों पडे ओस दिशा ॥ ३ ॥

१०११. कीर्तनाची गोडी । देव निवडी आपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी व्हा रे अधिकारी । त्यासी हरि देईल ॥ ५ ॥ वैराग्याचे [त. बळ.] बळें । साही खळ जिणावे ॥ २ ॥ उरेल ना उरी । तुका करी बोभाट ॥ ३ ॥

१०१२. कायावाचामन ठेविलें गाहाण । घेतलें तुझें रिण जोडीलागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें आलें आंत पोटा पडिलें थीतें । सारुनि निश्चित [पं. निश्चित.] जालों देवा ॥ ५ ॥ द्यावयासी आतां नाहीं तोळा मासा । आधील मवेशा तुज ठावी ॥ २ ॥ तुझ्या रिणें गेले बहुत बांधोन । जाले मजहून थोरंथोर ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे तुझे खतीं जें गुंतलें । करुनि आपुलें घेई देवा ॥ ४ ॥

धुर्वक—अभंग २८.

१०१३. करिसी कीं न करिसी माझा अंगीकार । हा मज विचार पडिला देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देसी कीं न देसी पायांचें दर्शन । ह्यणरुनि मन स्थिर नाहीं ॥ ५ ॥ बोलसी कीं न बोलसी मजसवें देवा । ह्यणोनियां जीवा भय वाटे ॥ २ ॥ होईल कीं [पं. कीं नव्हे तुज०] न होय तुज माझा आठव । पडिला संदेह हा चि मज ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे [दे. मी कमाईचे. पं. कमाईचा.] मी तों कमाईचें हीण । ह्यणरुनि सीण करीं देवा ॥ ४ ॥

१०१४. ऐसा माझा कोण आहे भीडभार । नांवाचा मी फार वायां गेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सेवा रुजु आहे सत्ताबळ । तें मज राउळ कृपा करी ॥ ५ ॥ काय याती शुद्ध आहे कुळ कर्म । तेणें पडे वर्म तुझे ठार्यीं ॥ २ ॥ कोण तपोनिध दानधर्मसीळ । अंगीं एक बळ आहे सत्ता ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे वायां जालों भूमी भार । होईल विचार काय नेणों ॥ ४ ॥

१०१५. साच मज काय कळों नये देवा । काय तुझी सेवा [दे. त. काहे.] काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें तें बरें जेणें [त. जनसमाधान.] समाधान । सेवावें हें वन न बोलावें [पं. बोलवे.] ॥ ५ ॥ शुद्ध माझा भाव होइल तुझे पायीं । तरि च हें देई निवडूनि ॥ २ ॥ उचित अनुचित कळों आली गोष्टी । तुझे कृपादृष्टी पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज पायांसवें चाड । सांगसी तें गोड आहे मज ॥ ४ ॥

१०१६. नाही कंटाळलों परि वाटे भय । करावें तें काय न कळतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन वन आह्मां समान चि जालें । कामक्रोध गेले [पं. केले.] पावटणी ॥ ५ ॥ षडरुमी शत्रु जितिले [पं. जिकिले.] अनंता । नामाचिया सत्ताबळें तुझ्या ॥ २ ॥ मुख्य धर्म आह्मां सेवकांचा ऐसा । स्वामी करी शिरसा पाळावें तें ॥ ३ ॥ ह्मणऊनि तुका अवलोकुनी पाय । वचनाची पाहे वास एका ॥ ४ ॥

१०१७. वांयांविण वाढविला हा लौकिक । आणिला लटिक वाद दोघां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही ऐसा जाला देव माझ्या मते । भुकेलें जेवितें काय जाणे ॥ ५ ॥ शब्दज्ञानें गौरविली हे वैखरी । साच तें अंतरीं बिंबे चि ना ॥ २ ॥ जालों परदेशी गेले दोन्ही ठाय । संसार ना पाय तुझे देवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मार्गे कळों येतें ऐसें । न घेतों हें पिसें लावूनियां ॥ ४ ॥

१०१८. न कळे तत्त्वज्ञान मूढ माझी मती । परि ध्यातों चित्तीं चरणकमळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगमाचे भेद मी तों [दे. मी काय०. त. मी तें काय०.] काय जाणें । काळ तो चिंतनें सारीतसें ॥ ५ ॥ कांहीं नेणें परि ह्मणवितों दास । होइल त्याचा त्यास अभिमान ॥ २ ॥ संसाराची सोय सांडिला मारग । दुराविलेंजग एका घायें ॥ ३ ॥ मागिल्या लागाचें केलेंसे खंडण । एकाएकीं मन राखियेलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अगा रखुमादेवीवरा [पं. रुक्मादेवीवरा.] । [पं. आतां करुणाकरा.] भक्तकरुणाकरा सांभाळावें ॥ ५ ॥

१०१९. इतुलें करीं देवा ऐकें हें वचन । समूळ अभिमान जाळीं माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इतुलें करीं देवा ऐकें हे गोष्टी । सर्व समदृष्टी तुज देखें ॥ ५ ॥ इतुलें करीं देवा विनवितों तुज । संतांचे [पं. संतचरणरज०.] चरणरज वंदीं माथां ॥ २ ॥ इतुलें करीं देवा ऐकें हे मात । हृदयीं पंढरीनाथ दिवसरात्रीं [पं. दिवसराती.] ॥ ३ ॥ भलतिया भावें तारीं पंढरीनाथा । तुका ह्मणे आतां शरण आलों ॥ ४ ॥

१०२०. तुझा दास ऐसा ह्मणती लोकपाळ । ह्मणऊनि सांभाळ करीं माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथाचा नाथ पतितपावन । हें आतां जतन करीं नाम ॥ ५ ॥ माझे गुण दोष पाहातां न [पं. कळे.] लगे अंत । ऐसें माझें चित्त मज ग्वाही ॥ २ ॥ नेणें तुझी कैसी करावी हे [पं. ते.] सेवा । जाणसी तूं देवा अंतरींचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं [पं. तू. कृपेचा०.] या कृपेचा सिंधु । तोडीं भवबंधु माझा देवा ॥ ४ ॥

१०२१. जाणावें तें काय नेणावें तें काय । घ्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें तें काय न करावें तें काय । घ्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥ ५ ॥ बोलावें तें काय न बोलावें तें काय । घ्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥ २ ॥ जावें तें कोठें [दे. न बजावें आतां.] न जावें तें आतां । वरवें आठवितां नाम तुझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं करिसी तें सोपें । पुण्यें होती पापें आमुच्या [पं. मतीं.] मते ॥ ४ ॥

१०२२. नको ब्रह्मज्ञान आत्मस्थितिभाव । मी भक्त तूं देव ऐसें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दार्वी रूप मज गोपिकारमणा ॥ ठेवीन [पं. ठेवूंदे.] चरणांवरी माथा ॥ ५ ॥ पाहोनि श्रीमुख देइन आलिंगन । जीवें निंबलोण

उतरीन ॥ २ ॥ पुसतां सांगेन हितगुज मात । बैसोनि एकांत सुखगोष्ठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासी न लावीं उशीर । माझें अभ्यंतर जाणोनियां ॥ ४ ॥

१०२३. मार्गे शरणागत तारिले बहुत । ह्मणती दीनानाथ तुज देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिले अपराध नाहीं याती कुळ । तारिला अजामेळ गणिका भिल्ली ॥ ५ ॥ अढळपदीं बाळ बैसविला धुरु । क्षीराचा सागरु उपमन्या [दे. त. उपमन्ये.] ॥ २ ॥ गर्जेद्रपशु [पं. नाडिला.] नाडियें जळचरें । भवसिंधुपार उतरिला ॥ ३ ॥ प्रल्हाद अर्णीत राखिला जळांत [त. पं. जळत.] । विषाचें अमृत तुझ्या नामें ॥ ४ ॥ पांडवां संकट पडतां जडभारी । त्यांचा तूं कैवारी नारायणा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे तूं या अनाथाचा नाथ । ऐकोनियां मात शरण आलों ॥ ६ ॥

१०२४. तुझा शरणागत जालों मी अंकित । करीं माझें हित पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावन तुझी ब्रीदावळी । ते आतां सांभाळीं मायबापा ॥ ५ ॥ अनाथाचा नाथ [पं. बोलती ते.] बोलतील संत । ऐकोनियां मात विश्वासलों ॥ २ ॥ न करावी निरास न धरावें उदास । देई याचकास कृपादान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी तों पातकांची रासी । देई पायापासीं ठाव देवा ॥ ४ ॥

१०२५. सर्वस्वाचा त्याग तो सदा सोंवळा । न लिंपे विटाळा अग्नि जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यवादी [पं. करितां.] करी संसार सकळ । [पं. अलिप्त तो जळकमळ जैसा.] अलिप्त कमळ जळीं [त. तैसें.] जैसें ॥ ५ ॥ घडे ज्या उपकार [त. भूताची हे दया. दे. भूतांची दया.] भूतांची ते दया । आत्मस्थिति तया अंगीं वसे ॥ २ ॥ [पं. न. त. ना.] नो बोले गुणदोष नाइके जो कानीं । वर्तौनि तो जनीं जनार्दन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वर्म जाणितल्याविण । पावे करितां सीण सांडीमांडी ॥ ४ ॥

१०२६. कुळधर्म ज्ञान कुळधर्म साधन । कुळधर्म निधान हातीं चढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. पं. कुळधर्म भक्ति कुळधर्म गति.] कुळधर्म भक्ति कुळधर्म गति । कुळधर्म विश्रांति पाववील ॥ ५ ॥ कुळधर्म [त. पं. कुळधर्म दया कुळधर्म उपकार.] दया कुळधर्म उपकार । कुळधर्म सार साधनाचें ॥ २ ॥ कुळधर्म [त. पं. कुळधर्म महत्त्व कुळधर्म मान.] महत्त्व कुळधर्म मान । कुळधर्म पावन परलोकींचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुळधर्म दावी देवीं देव । यथाविध भाव जरीं होय ॥ ४ ॥

१०२७. पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा । आणीक नाहीं जोडा दुजा यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य तो चि धर्म असत्य तें कर्म । आणीक हें वर्म नाहीं दुजें ॥ ५ ॥ गति ते चि मुखीं नामाचें स्मरण । अधोगति जाण विन्मुखता [दे. त. विन्मुखते.] ॥ २ ॥ संतांचा संग [त. सांगात.] तो चि स्वर्गवास । नर्क तो उदास [पं. अनर्गळ.] अनर्गळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उघडें आहे हित घात । जयाचें उचित करा तैसें ॥ ४ ॥

१०२८. न वजे वांयां कांहीं ऐकतां हरिकथा । आपण करितां वांयां न वजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न वजे वांयां कांहीं देवळासी जातां । देवासी पूजितां वांयां न वजे ॥ ५ ॥ न वजे वांयां कांहीं केलिया [पं. केलियाही तीर्थ. त. केलिया तीर्थ.] तीर्थ । अथवा कां [त. व्रतें.] व्रत वांयां न वजे ॥ २ ॥ न वजे वांयां जालें संतांचें दर्शन । शुद्ध आचरण वांयां न वजे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव असतां नसतां । सायास करितां वांयां न वजे ॥ ४ ॥

१०२९. चितीं धरीन मी पाउलें सकुमार [दे. त. सकुमारे.] । सकळ बिडार संपत्तीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठीं धरिन [पं. “मी” हा शब्द नाही.] मी नाम अमृताची वल्ली । होईल राहिली शीतळ तनु ॥ ५ ॥ पाहेन श्रीमुख साजिरें

सुंदर । सकळां अगर लावण्यांचें ॥ २ ॥ करिन अंगसंग बाळकाचे परी । बैसेन तों वरी [पं. नुतरे. त. नुतरें.] नुतरीं कडिये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हा केला तैसा होय । धरिली मनं सोय विठोबाची ॥ ४ ॥

१०३०. बाळ मातेपार्शी सांगे तानभूक । उपायाचें दुःख काय जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयापरी करीं पाळण हें माझें । घेउनियां ओझें सकळ भार ॥ १ ॥ कासया गुणदोष आणिसील मना । सर्व नारायणा अपराधी ॥ २ ॥ सेवाहीन दीन पातकांची रासी । आतां विचारिसी काय ऐसें ॥ ३ ॥ जेणें काळें पायीं [पं. अनुसलें.] अनुसरलें चित्त । निर्धार हें हित जालें ऐसें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी तारिलें बहुतां । माझी कांहीं चिंता [असों द्यावी.] असों दे वो ॥ ५ ॥

१०३१. जीवनावांचूनि तळमळी मासा । प्रकार हा तैसा होतो जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न संपडे जालें भूमिगत धन । चरफडी मन तयापरी ॥ १ ॥ मातेचा वियोग जालिया [पं. जाहालिया बाळा । होतो कळवळा.] हो बाळा । तो कळवळा जाणा देवा ॥ २ ॥ सांगावे ते किती तुह्मांसी प्रकार । सकळांचें सार पाय दावीं ॥ ३ ॥ ये चि चिंते माझा करपला भीतर । कां नेणों विसर पडिला [पं. देवा.] माझा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं हें जाणसी सकळ । यावरि कृपाळ होई देवा ॥ ५ ॥

१०३२. [पं. शरण आली त्यासी ने दावी पाठी. त. न द्यावी.] शरण आलें त्यासी न दावीं हे पाठी । ऐका जगजेठी विज्ञापना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अळविती तयांसी उत्तर झडकरी । द्यावें परिसा हरी विज्ञापना ॥ १ ॥ गांजिलियाचें करावें धांवणें । विनंती नारायणें परिसावी हे ॥ २ ॥ भागलियाचा होई रे विसांवा । परिसावी केशवा [पं. देवा.] विज्ञापना ॥ ३ ॥ अंकिताचा भार वागवावा माथां । परिसावी अनंता विज्ञापना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मां विसरावें ना देवा । परिसावी [पं. परिसावी केशवा.] हे देवा विज्ञापना ॥ ५ ॥

१०३३. कोण आह्मां पुसे सिणलें भागलें । तुजविण उगलें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणापार्शी आह्मीं [पं. सांगों.] सांगावें सुखदुःख । कोण [पं. ताहान.] तानभूक निवारील ॥ १ ॥ कोण या तापाचा करील परिहार । उतरील [भार.] पार कोण दुजा ॥ २ ॥ कोणापें इच्छेचें मागावें भातुकें । कोण कवतुकें बुझावील ॥ ३ ॥ कोणावरी आह्मीं करावी हे सत्ता । होईल साहाता कोण दुजा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अगा स्वामी सर्व जाणां । दंडवत चरणां तुमच्या देवा ॥ ५ ॥

१०३४. तेव्हां धालें पोट बैसलों पंगती । आतां आह्मां मुक्तिपांग काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवा केला आतां येई [पं. होईल धांवणे । तया कायी करणें लागे सध्या ॥ त. तया काई करणें लागे संदेह ॥.] वो धांवोन । येथें काई करणें न लगे संदेह ॥ १ ॥ गायनाचा आतां कोठें उरला काळ । [पं. आनंद.] आनंदें सकळ भरी आलें ॥ २ ॥ देवाच्या सख्यत्वे विषमासी ठाव । मध्यें कोठें वाव राहों सके ॥ ३ ॥ तेव्हां जाली अवघी बाधा वाताहात । प्रेम हृदयांत प्रवेशलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं जितिलें भरवसा । देव कोठें दासा मोकलितो ॥ ५ ॥

१०३५. तरि कां पवाडे गर्जती पुराणें । असता नारायण शक्तिहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कीर्तीविण नाही नामाचा डांगोरा । येर कां इतरां वाणीत ना ॥ १ ॥ तरि च ह्मणा तो आहे चिरंजीव. केलियाचा जीव सुखीं गुण ॥ २ ॥ चांगलेंपण हें निरुपमता [त. दे. निरुपायता.] अंगीं । बाणलें श्रीरंगा ह्मणरुनि ॥ ३ ॥ तरि च हा थोर सांगितलें करी । अभिमान हरीपार्शी नाही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तरि करिती याची सेवा । देवापार्शी हेवा नाही कुडें ॥ ५ ॥

१०३६. अविट हें क्षीर हरिकथा माउली । सेविती सेविली [पं. सेवितां सेविली.] वैष्णवजनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अमृत राहिलें लाजोनि माघारें । येणें रसें थोरें ब्रह्मानंदे ॥ ५ ॥ पतित पातकी पावनपंगती । चतुर्भुज होती देवाऐसे ॥ २ ॥ सर्व सुखें तया मोहोरती [पं. मोहरती. त. मोहोरली.] ठाया । जेथें दाटणी या वैष्णवांची ॥ ३ ॥ [त. निर्गुण आकार झाला गुणवंत. पं. हें कडवें नाही.] निर्गुण हें सोंग धरिलें गुणवंत । धरुनियां प्रीत गाये नाचे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे केलीं साधनें गाळणी । सुलभ कीर्तनीं होउनि ठेला ॥ ५ ॥

१०३७. संसारसोहळे भोगितां सकळ । [त. भक्तांसी तें बळ विटोबाचें.] भक्तां त्याचें बळ विटोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भय चिंता [त. चिंती.] धाक न मनिती मनीं । भक्तां चक्रपाणि सांभाळीत ॥ ५ ॥ पापपुण्य त्याचें धरुं न शके अंग । भक्तांसी श्रीरंग सर्वभावें ॥ २ ॥ नव्हती ते मुक्त आवडे संसार । देव [त्यांचा.] भक्तां भार सर्व वाहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देव भक्तां वेळाईत । भक्त ते [त. हे निश्चीत.] निश्चित त्याचियानें ॥ ४ ॥

१०३८. देवासी अवतार भक्तांसी संसार । दोहींचा विचार एकपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तांसी सोहळे देवाचिया अंगें । देव त्यांच्या संगें सुख भोगी ॥ ५ ॥ देवें भक्तां रूप दिलासे आकार । भक्तीं त्याचा पार वाखाणिला ॥ २ ॥ एका अंगीं दोन्ही जालीं हीं निर्माण । देवभक्तपण स्वामिसेवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें नाही भिन्नभाव । भक्त तो चि देव देव भक्त ॥ ४ ॥

१०३९. हुंवरती गाये तयांकडे कान । कैवल्यनिधान देउनि ठाके ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोपाळांची पूजा उच्छिष्ट कवळी । तेणें वनमाळी सुखावला ॥ ५ ॥ चोरोनियां खाये दुध दहीं लोणी । भावें चक्रपाणि गोविला तो ॥ २ ॥ निष्काम तो जाला कामासी लंपट । गोपिकांची वाट पाहात बैसे ॥ ३ ॥ जगदानी इच्छी तुळसीएकदळ । भावाचा सकळ विकिला तो ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि चैतन्य [दे. चैतन्यें.] सावळें । व्यापुनि निराळें राहिलेंसे ॥ ५ ॥

१०४०. समर्थासी नाही वर्णावर्णभेद । सामग्री ते [पं. सिद्ध सर्व.] सर्व सिद्ध घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदराचे ठायीं बहु च आदर । मागितलें फार तेथें [पं. तें तें.] वाढी ॥ ५ ॥ न ह्मणे सोइरा [सुहृद सोईरा. दे. सुहृद.] सुहृद आवश्यक । राजा आणि रंक [पं. सारिखे ची.] सारिखा चि ॥ ३ ॥ भाव देखे तेथें करी [त. बडबड.] लडबड । जडा राखे जड निराळें चि ॥ ३ ॥ कोणी [पं. कोणा.] न विसंभे याचकाचा ठाव । विनवुनी देव शंका फेडी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पोट भरुनी उरवी । [त. पं. आलें.] धालें ऐसें दावी अनुभवे [त. अनुभव. पं. अनुभवा.] ॥ ५ ॥

१०४१. आलें भरा केणें । येरझार [दे. पं. वेरझार.] चुके जेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभें केले विटेवरी । पेंढ इनाम पंढरी ॥ ५ ॥ वाहाती मारग । अवघें मोहोरलें जग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप । खरें आणा माझे बाप ॥ ३ ॥

१०४२. लक्ष्मीवल्लभा । दिनानाथा पद्मनाभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख वसे तुझे पायीं । मज ठेवीं ते [पं. “ते चि” याबद्दल “तये.”] चि ठायीं ॥ ५ ॥ माझी अल्प [पं. “अल्प” शब्द नाही.] हे वासना । तूं तो उदाराचा राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोगें । पीडा केली धांव वेगें ॥ ३ ॥

१०४३. करीं ऐसें जागें । वेळोवेळां पायां लागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम झोंवो [पं. झोंवे.] कंठीं ॥ देह धरणिये लोटीं ॥ ५ ॥ राहे लोकाचार । पडे अवघा वेसर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ध्यावें । तुज [त. दे. विभीचारभावें.] व्यभिचारभावें ॥ ३ ॥

१०४४. टाळ दिंडी हातीं । वैकुंठीचे ते [दे. “ते” शब्द नाही.] सांगाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाल तरी कोणी जागा । करा सिदोरी ते वेगा ॥ ५ ॥ जाती सादावीत । तेथें असों द्यावें चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोल । जाती बोलत विठ्ठल ॥ ३ ॥

१०४५. वांयां जातीं देवा । नेणें भक्ती करूं सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जोडोनियां हात । उभा राहिलों निवांत ॥ ५ ॥ करावें तें काय । न कळे अवलोकितों पाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दान । दिलें पदरीं घेईन ॥ ३ ॥

१०४६. जीव खादला दैवतें [दे. त. देवत.] । माझा येणें महाभूतें । झोंबलें निरुतें । कांहीं करितां [पं. केल्या.] न सुटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां करूं काय । न चले करितां उपाय । तुह्मां आह्मां [दे. सय. पं. सय्य.] सये । विघडाविघड [पं. विघडाविघडी.] केली ॥ ५ ॥ बोलतां दुश्चिती । मी वो पडियेलें भ्रांती । [पं. “आठव हा” याबद्दल “आठवण.”] आठव हा चितीं । न ये ह्मणतां मी माझें ॥ २ ॥ भलतें चि चावळे । जना अवधिया वेगळे । नाठवती वाळें । आपपर सारिखें ॥ ३ ॥ नका बोलों [पं. सय्य.] सये । मज वचन न साहे । बैसाल [पं. बैसल्या.] त्या राहें । उग्या वाचा खुंटोनी ॥ ४ ॥ तुह्मां आह्मां भेटी । नाहीं जाली जीवेंसाटीं । तुका ह्मणे दृष्टी । पाहा जवळी आहे तों ॥ ५ ॥

१०४७. जीवीचा जिह्वाळा । पाहों आपुलिया डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विठ्ठल एक देव । येर अवघे चि वाव ॥ ५ ॥ पुंडलिकाचे पाठीं । उभा हात ठेवुनि कटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चितीं । वाहूं रखुमाईचा पती ॥ ३ ॥

१०४८. माझें आराधन । पंढरपुरीचें [दे. पंढरपुरचें.] निधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया एकाविण [पं. “एका” शब्द नाही.] दुजें । कांहीं नेणें पंढरीराजें ॥ ५ ॥ दास विठ्ठलाचा । अंकित अंकिला ठायींचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । नव्हे पालट सर्वथा ॥ ३ ॥

१०४९. आतां आह्मां हें चि काम । न [पं. बाचे गोळें तुझें नाम.] विसंभावें तुझें नाम । वाहुनियां टाळी । प्रेमसुखें [पं. “प्रेमसुखें” याबद्दल “सुखें आनंदें.”] नाचावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघी जाली आराणूक । मार्गें पुढें सकळिक । त्रिपुटीचें दुःख । प्रारब्ध [पं. प्रारब्धें.] सारिलें ॥ ५ ॥ गोदातटें निर्मळें । देव देवांचीं देवळें । संत महंत मेळें । दिवस जाय सुखाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । आणिक नाहीं मज चिंता । योगक्षेम माथां । भार तुझ्या घातला ॥ ३ ॥

१०५०. चोरटें सुनें मारिलें टाळे । केंउं करी परि न संडी चाळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें एक दुराचारी गा देवा । आपुलिया जीवा घात करी ॥ ५ ॥ नाक गेलें तरि लाज ना विचार + हिंडे फजितखोर दारोदारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कर्म बळिवंत गाढें जेदी तया पुढेंमार्गें सरों ॥ ३ ॥

१०५१. मुनि मुक्त जाले भेणें गर्भवासा । आह्मां विष्णुदासां सुलभ तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा चि संसार केला ब्रह्मरूप । विठ्ठलस्वरूप ह्मणोनियां ॥ ५ ॥ पुराणीं उपदेश साधन उद्धट । [पं. आह्मी.] आह्मां सोपी वाट वैकुंठीची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जनां सकळांसहित । घेऊं [पं. बैसोनि निवांत सुख भोगू] अखंडित प्रेमसुख ॥ २ ॥

१०५२. न करावी स्तुति माझी संतजनीं । होईल या वचनीं अभिमान ॥ १ ॥ ॥ भारें भवनदी नुतरवे पार । दुरावती दूर तुमचे पाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गर्व पुरवील पाठी । होईल माझ्या तुटी विठोबाची ॥ ३ ॥

१०५३. तुमचिये दासीचा दास करुनि ठेवा । आशीर्वाद द्यावा हा चि मज ॥ १ ॥ नवविधा काय बोलिली जे भक्ती । [पं. द्यावी.] घ्यावी माझ्या हातीं संतजनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुमच्या पायांच्या आधारें । उत्तरेन खरें भवनदी ॥ ३ ॥

१०५४. चोर टेंकाचे निघाले चोरी । आपलें तैसें पारखे [पं. धरी.] घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नाहीं कांहीं नफा०.] नाहीं नफा नागवे आपण । गमाविले कान हात पाय ॥ २ ॥ बुद्धिहीन [पं. नव्हे.] नये कांहीं चि कारणा । तयासवें जाणा तें चि सुख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठाउकें वर्म । [त. तयासी तें कर्म०.] तयासी कर्म वोडवलें ॥ ३ ॥

१०५५. समर्थाचें बाळ कीविलवाणें दिसे । तरी कोणा हांसे जन देवा ॥ १ ॥ अवगुणी जरी जालें तें वोंगळ । करावा सांभाळ लागे त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसा मी एक पतित । [पं. दास.] परि मुद्रांकित जालों तुझा ॥ ३ ॥

१०५६. गाढवाचे अंगीं चंदनाची उटी । [दे. राख तया तेणें केलीसे भेटी.] राखेसवें भेटी केली तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहज [पं. सहज तो गुण०.] गुण जयाचे [त. जयाचा.] देहीं । [पं. पालटतो कांहीं०.] पालट कांहीं नव्हे तया ॥ २ ॥ [माकडाचिया गळां मोलाचा तो मणि ॥ घातला ओवुनि थुंकुनि टाकी ॥.] माकडाचे गळां मोलाचा मणि । घातला चावुनी टाकी थुंकोनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणें खळा नावडे [पं. नावडे तें हित.] हित । अविद्या वाढवी [पं. मत आपलें तें.] आपुलें मत ॥ ३ ॥

१०५७. नेणे सुनें चोर पाहुणा मागता । देखून भलता भुंकतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिकविलें कांहीं न [पं. न चले तें तया.] चले तया । बोलिलेले वांयां बोल जाती ॥ २ ॥ क्षीर ओकुनियां खाय अमंगळ । आपुली ते ढाळ जाऊं नेदी ॥ ३ ॥ वंदूं [पं. वंदूं निंदूं संतां काय०.] निंदूं काय [त. दुराचारी थोर.] दुराचार । खळाचा विचार तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१०५८. जन मानवलें [दे. त. मानविलें.] वरी बाह्यात्कारी । तैसा मी अंतरीं नाहीं जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी पंढरीनाथा वाटतसे चिंता । प्रगट बोलतां लाज वाटे ॥ २ ॥ संतां ब्रह्मरूप जालें अवघें जन । ते माझे अवगुण न देखती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी तों आपणांसी ठावा । आहें बरा देवा जैसा तैसा ॥ ३ ॥

१०५९. काम क्रोध माझे जीताती शरीरीं । कोवळें तें वरी बोलतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा [त. कइसा०. पं. कैसा मी सरता०.] सरतां जालों तुझ्या पार्यीं । पांडुरंगा कांहीं न कळे हें ॥ २ ॥ पुराणींची ग्वाही वदतील संत । तैसें नाहीं चित्त शुद्ध जालें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज आणूनि अनुभवा । दाखवीं हें देवा साच खरें ॥ ३ ॥

१०६०. स्तुति करीं जैसा नाहीं अधिकार । न कळे विचार योग्यतेचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तुमचा.] तुमचें मी दास संतांचें दुर्बळ । करुनि सांभाळ राखा पार्यीं ॥ २ ॥ रामकृष्णहरि मंत्र उच्चारणा । आवडी चरणां विठोबाच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुमचें सेवितों उच्छिष्ट । क्षमा करीं धीट होऊनियां ॥ ३ ॥

१०६१. बहु दूरवरी । वेठी [पं. बेटी.] ओझें होतें शिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां उतरला भार । तुझीं केला अंगीकार ॥ २ ॥ बहु काकुलती । [पं. आलों असं मार्गें.] आलों मार्गें किती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । आजि सफल जाली सेवा ॥ ३ ॥

पाईक—अभंग ११.

१०६२. [पं. पाईक ह्मणे.] पाईकपणें जोतिला सिद्धांत । शूर [दे. सुर. पं. त. शूर.] धरी मात वचन चितीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाइकावांचून नव्हे कधीं सुख । प्रजामध्ये दुःख न सरे पीडा ॥ ५१ ॥ [पं. तरीच पाईक.] तरि व्हावें पाईक जिवाचे [दे. जिवाचा.] उदार । सकळ त्यांचा भार स्वामी वाहे ॥ २ ॥ पाइकीचें सुख जयां नाहीं ठावें । धिग त्यांनीं ज्यावें वांयांविण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका क्षणांचा करार । पाईक अपार सुख भोगी ॥ ४ ॥

१०६३. पाइकीचें सुख पाइकासी ठावें । ह्मणोनियां जीवें केली साटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतां गोळ्या बाण साहिले भडमार । वर्षातां अपार वृष्टि वरी ॥ ५१ ॥ स्वामीपुढें व्हावें पडतां भांडण । मग त्या मंडन शोभा दावी ॥ २ ॥ पाइकांनीं सुख भोगिलें अपार । शुद्ध आणि धीर अंतर्वाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या सिद्धांताच्या खुणा । जाणे तो शाहाणा करी तो भोगी ॥ ४ ॥

१०६४. पाईक जो जाणे पाइकीचा भाव । [पं. लाग बग टाव.] लाग पणें ठाव चोरवाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणां राखोनि ठकावें आणीक । घ्यावें सकळीक हरूनियां ॥ ५१ ॥ येऊं नेदी लाग लागों नेदी माग । पाईक त्या जग स्वामी मानी ॥ २ ॥ ऐसें जन केलें पाइकें पाईक । जया कोणी भीक न घलिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे जयाचे पाईक । बळिया तो नाइक त्रैलोकींचा [पं. त्रैलोकीचे.] ॥ ४ ॥

१०६५. पाइकांनीं पंथ चालविल्या वाटा । पारख्याचा सांटा मोडोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पारखिये ठार्यीं घेउनियां [त. खाण.] खाणें । आपलें तें जन राखियेलें ॥ ५१ ॥ आधारेंविण जें बोलतां चावळे । आपलें तें कळे नव्हे ऐसें ॥ २ ॥ सांडितां मारग मारिती पाईक । आणिकांसी शीक लागावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विश्वा घेऊनि विश्वास । पाईक तयास सुख देती ॥ ४ ॥

१०६६. पाईक तो प्रजा राखोनियां कुळ । पारख्या मूळ छेदी दुष्टा [त. पं. दृष्टा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो एक पाईक पाइकां नाईक । भाव सकळीक स्वामिकार्जी ॥ ५१ ॥ तृणवत तनु सोनें ज्या पाषाण । पाइका त्या भिन्न नाहीं स्वामी ॥ २ ॥ विश्वासावांचूनि पाइकासी मोल । नाहीं मिथ्या बोल बोलिलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नये स्वामी उणेपण । पाइका जतन करी त्यासी ॥ ४ ॥

१०६७. धनी ज्या पाइका मानितो आपण । तया भितें जन सकळीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिवाचे उदार शोभती पाईक । मिरवती नाईक मुगुटमणि ॥ ५१ ॥ आपुलिया सत्ता स्वामीचें वैभव । भोगिती गौरव सकळ सुख ॥ २ ॥ कमाइचीं हीणें पडिलीं उदंडें । नाहीं तयां खंड येती जाती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरि पाइकी च भली । थोडीबहुत केली स्वामिसेवा ॥ ४ ॥

१०६८. [पं. पाइकपणें तो खरा.] पाइकपणें खरा मुशारा । पाईक तो खरा पाइकीनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पाईक तो जाणे.] पाईक जाणें मारितें अंग । पाइकासी भंग नाहीं तया ॥ ५१ ॥ [पं. एक दोही.] एके दोहीं घरीं घेतलें खाणें । पाईक तो पणें निवडला ॥ २ ॥ करुनि कारण [त. पारण] स्वामी यश द्यावें । पाइका त्या नांवें [त. पं. नांवें.] खरेपण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठाव पाइकां निराळा । नाहीं स्वामी सळळा गेल्याविण ॥ ४ ॥

१०६९. उंच निंच कैसी पाइकाची [पं. बोली (दे. त. वोळी).] ओळी । कोण [त. गाढे.] गांढे वळी निवडिले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिकार्जी एक सर्वस्वें तत्पर । एक ते कुचर [पं. आशा बहु.] आशाबद्ध ॥ ५१ ॥ प्रसंगावांचूनि

आणिती [दे. त. पं. आयुर्भाव.] आविर्भाव । पाईक तो नांव मिरवी वायां ॥ २ ॥ गणतीचे एक उंच निंच फार । तयांमध्ये शूर विरळा थोडे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्वामी जाणे त्यांचा मान । पाईक पाहोन मोल करी ॥ ४ ॥

१०७०. एका च स्वामीचे पाईक सकळ । जैसें [त. पं. जैसे तेसे बळ मोल०.] बळ तैसें मोल तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिपदीं एकां ठाव उंच स्थळीं । [पं. एक ते नि० त. एके ते नि०.] एक तीं निराळीं जवळी दुरी ॥ २ ॥ ॥ हीन कमाईचा हीन आन ठाव । उंचा सर्व भाव उंच पद ॥ २ ॥ पाइकपणें तो सर्वत्र सरता । चांग तरी परता गांढ्या [पं. वाव.] ठाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मरण आहे या सकळां । भेणें अवकळा अभयें मोल ॥ ४ ॥

१०७१. प्रजी तो पाईक ओळीचा नाईक । पोटासाठीं एकें जैशीं तैशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगळें पाऊल आणिकांसी तरी । पळती माघारीं तोडिजेती ॥ २ ॥ पाठीवरी [त. धाव.] घाय ह्मणती फटभर । धडा अंगें [दे. पं. अंग.] शूर मान पावे ॥ २ ॥ घेईल दरवडा देहा तो पाईक । मारी सकळीक सर्व हरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नव्हे बोलाचें कारण । कमाईचा पण सिद्धी पावे ॥ ४ ॥

१०७२. जातीचा पाईक ओळखे पाइका । आदर तो एका त्याचे ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरितील पोटासाठीं [पं. हातियेर. त. हातीयेरें.] हतियेरें । कळती तीं [त. येरे.] खरें [पं. वेटीसीची.] वेटीचींसीं ॥ २ ॥ ॥ [पं. जातीचे असे खरे डाये घाये । सारखिया काय पासी लोपे ।.] जातीचें तें असे खरें घायडाय । पारखिया काय पाशीं लोपे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नमूं देव [पं. म्हण.] ह्मूण जना । जालियांच्या खुणा जाणतसों ॥ ३ ॥

॥ ११ ॥

१०७३. बुद्धीचा पालट धरा रे कांहीं । मागुता नाहीं मनुष्यदेह ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुल्या हिताचे [दे. नव्हेती.] न होती सायास । गृहदाराआसधनवित्त ॥ २ ॥ ॥ [पं. अवचिता निधान लागलें से हातीं.] अवचितें निधान लागलें हें हातीं । भोगावी विपत्ती गर्भवास ॥ २ ॥ यावें जावें पुढें ऐसें चि कारण । भोगावें पतन नरकवास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धरीं आठव या देहीं । नाहीं तरि कांहीं बरें नव्हे ॥ ४ ॥

१०७४. आह्मीं पतितांनीं घालावें सांकडें । तुह्मां [पं. लागीं.] लागे कोडें उगवणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आचरतां दोष न धरूं सांभाळ । निवाड उकल तुह्मां हातीं ॥ २ ॥ ॥ न घेतां कवडी करावा [पं. कुडावा.] कुडावा । पाचारितां देवा नामासाठीं ॥ २ ॥ दयासिंधु नाम पतितपावन । हें आह्मां वचन सांपडलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करूं अन्यायाच्या कोटी । कृपावंत पोटीं तूं चि देवा ॥ ४ ॥

१०७५. जो भक्तांचा विसावा । उभा पाचारितो धांवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं प्रेमाचें भातुकें । मुखीं घाली कवतुकें । भवसिंधू सुखें । उतरी कासे लावूनि ॥ २ ॥ ॥ थोर भक्तांची आस । पाहे भोंवताली वास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपादानी । फेडी आवडीची धणी ॥ ३ ॥

१०७६. अखंड [पं. जया तुझी.] तुझी जया प्रीति । मज दे त्यांची संगति । मग मी कमळापति । [पं. तुज वा नाणी कंटाळा०. दे. तुज नाणीं.] तुज नाणीं कांटाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडोन राहेन ते ठायीं । उगा चि संतांचिये पार्यीं । न मगें न करीं कांहीं । तुझी [पं. आण गा विठोबा.] आण विठोबा ॥ २ ॥ ॥ तुह्मी आह्मी पीडों [पं. जन.] ज्यानें । दोन्ही वारती [पं. वारतील कान] एकानें । बैसलों धरणें हाका देत [पं. द्वारासीं.] दारेशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे या बोला । चित द्यावें वा विठुला । न पाहिजे केला । अवघा [पं. आतां.] माझा आव्हेर ॥ ३ ॥

१०७७. पुनीत केलें विष्णुदासीं । संगें आपुलिया दोषी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पाहे तयांकडे । वीर विठ्ठलाचे गाढे । अशुभ त्यांपुढें शुभ होउनियां [दे. 'ठाके' याच्यापुढें 'गाडे' असा शोध घातला आहे.] ठाके ॥ ५१ ॥ प्रेमसुखाचिया रासी । पाप नाही ओखदासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । केली वैकुंठ मेदिनी ॥ ३ ॥

१०७८. [पं. जग.] जन देव तरी पायां चि पडावें । त्याचिया स्वभावे चाड नाही ॥ १ ॥ अग्नीचें सौजन्य शीतनिवारण । पालवीं बांधोनि नेतां नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विंचु सर्प नारायण । वंदावे दुरीन शिवों नये ॥ ३ ॥ [याच्यापुढें 'भक्तभागवत', 'पंडित वैदिक', 'माझी मज' व 'वैष्णवांची याती', हे चार अभंग तळेगांवच्या प्रतीत रामेश्वर भटाचे आहेत. देहूच्या व पंढरपूरच्या प्रतीत 'भक्तभागवत', हा मात्र आहे. यांपैकीं प्रत्येक अभंगांत तुकारामाची प्रशंसा इ० आहे, त्याच्या शेवटच्या कडव्यांत "ह्मणे रामेश्वर" असें आहे यांवर तळेगांवच्या प्रतीत "रामेश्वर भ० अ० ४" असें सदर आहे इत्यादि कारणांवरून ते चार अभंग रामेश्वर भट याचेच आहेत असें खचित समजतें; ह्मणून ते येथें फक्त टिपेत दाखल केले आहेत :-

रामेश्वरभट याचे अभंग ४.

१०७९. भक्त भागवत जीवन्मुक्त संत । महिमा अत्यद्भुत चराचरीं । ऐसिया अनंतामाजी तूं अनंत । लीलावेश होत जगत्राता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मानंद तुकें तुळे आला तुका । तो हा विश्वसखा क्रीडे जनीं ॥ ५१ ॥ शास्त्रा श्रेष्ठाचार अविरुद्ध क्रिया । तुझी भक्तराया देखिलेली । देऊनि तिळाजुळी काम्य निषिद्धांसी । विधिविण योगेशी ब्रह्मार्पण ॥ २ ॥ संत ग्रहमेळीं जगधंद्या गिळी । पैल उदयाचळीं भानु तुका । संत वृंदें तीर्य गौतमी हरिकथा । तुकया नर सिंहस्ता भेटों आली ॥ ३ ॥ शांति पतिव्रते जाले परि नयन । काम संतर्पण निष्कामता । क्षमा क्षमापणें प्रसिद्ध प्रथा जगीं । तें तों तुझ्या अंगीं मूर्तिमंत ॥ ४ ॥ दया दिनानाथा तुवा जीविली । विश्वीं विस्तारली कीर्ति तुझी । वेदवाक्यबाहु उभारिला ध्वज । पूजिले देव द्विज सर्वभूतें ॥ ५ ॥ अधर्म क्षयव्याधि धर्माशी स्पर्शला । तो त्वां उपचारिला अनन्यभक्ति । ब्रह्म ऐक्यभावे भक्ति विस्तारिली । वाक्यें सपळ केलीं वेदविहितें ॥ ६ ॥ देहबुद्धि जात्या अभिमानें वंचलीं । तो मी उपेक्षिलों न पाहिजे । न घडो याचे पार्यी बुद्धांचा व्यभिचार । मागे रामेश्वर रामचंद्र ॥ ७ ॥

१०८०. पंडित वैदिक अथवा दशग्रंथी । परि सरी न पवती तुकयाची । शास्त्र ही पुराणें गीता नित्य नेम । वाचिताती वर्म न कळे त्यांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्म अभिमानें वर्ण अभिमानें । नाडले ब्राह्मण कलियुगीं ॥ ५२ ॥ तैसा नव्हे तुका वाणी व्यवसाई । भाव त्याचा पार्यी विठोबाचे । अमृताची वाणी वरुषला शुद्ध । करी त्या अशुद्ध ऐसा कोण ॥ २ ॥ चहूं वेदाचे हें केलें विवरण । अर्थ ही गहन करुनियां । उत्तम मध्यम कनिष्ठ वेगळे । करुनी निराळे ठेविले ते ॥ ३ ॥ भक्तिज्ञानें आणि वैराग्यें आगळा । ऐसा नाही डोळा देखिलेला । जप तप यज्ञ लाजविलीं दाणें । हरिनाम कीर्तनें करुनियां ॥ ४ ॥ मार्गें कवीश्वर जाले थोर थोर । नेले कलिवर कोणें सांगा । ह्मणे रामेश्वर सकळा पुसोनि । गेला तो विमानी बैसोनियां ॥ ५ ॥

१०८१. माझी मज आली रोकडी प्रचित । होऊनि फजित दुःख पावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं द्वेष त्याचा करितां अंतरीं । व्यथा या शरीरीं बहुत जाली ॥ ५३ ॥ ज्ञानेश्वरें मज केला उपकार । स्वर्णीं सविस्तर सांगितलें ॥ २ ॥ तुका सर्वा श्रेष्ठ प्रिय आह्मा थोर । कां जे अवतार नामयाचा ॥ ३ ॥ त्याची तुज कांहीं घडली रे निंदा । ह्मणोनि हे बाधा घडली तुज ॥ ४ ॥ आतां एक करीं सांगेन तें तुला । शरण जाई त्याला निश्चयेशीं ॥ ५ ॥ दर्शनें चि तुझ्या दोषा परिहार । होय तो विचार सांगितला ॥ ६ ॥ तो चि हा विश्वास धरुनि मानसीं । जाय कीर्तनासी नित्य काळ ॥ ७ ॥ ह्मणे रामेश्वर त्याच्या समागमें । जालें हें आराम देह माझें ॥ ८ ॥

१०८२. वैष्णवांची याती वाणी जो आपण । भोगी तो पतन कुंभपाकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशी वेद श्रुति बोलती पुराणें । नाही तें दुषण हरिभक्ता ॥ ५४ ॥ उंच निच वर्ण न ह्मणावा कोणी । जें कां नारायणीं प्रिय जालें ॥ २ ॥ चहूं वर्णांसी हा असे अधिकार । करितां नमस्कार दोष नाही ॥ ३ ॥ जैसा शालिग्राम न ह्मणावा पाषाण । होय पूज्यमान सर्वत्रासी ॥ ४ ॥ गुरु परब्रह्म देवाचा तो देव । त्यासी तो मानव ह्मणूं नये ॥ ५ ॥ ह्मणे रामेश्वर नामीं जे रंगले । स्वयें चि ते जाले देवरूप ॥ ६ ॥

१०७९. भूत भविष्य कळों यावें वर्तमान । हें तों भाग्यहीन त्यांची जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं विष्णुदासीं देव घ्यावा चित्तें । होणार तें होतें [त. परारब्धें.] प्रारब्धें ॥ ५५ ॥ जगरूढीसाठीं [दे. त. घातला.] घातलें दुकान । जातो नारायण अंतरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हा हो [त. परंपंच०. पं. प्रपंच चि गाढा.] प्रपंच गाढा । थोरली ते पीडा रिद्धिसिद्धी ॥ ३ ॥

॥ घोंगड्याचे अभंग—॥ १२ ॥

१०८०. ठकिलें काळा मारिला दडी । दिली कुडी टाकोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पांघरलों.] पांघुरलों बहु काळें । घोंगडें वळें सांडवलें ॥ ५६ ॥ नये ऐसा [पं. ऐशा.] लाग वरी । परते दुरी [पं. लपालो.] लपालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड सेवा । लाविला हेवा धांदली ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०८१. घोंगडियांचा पालट केला । मुलांमुलां आपुल्यांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्होबा तो मी च दिसें । लाविलें पिसें संवगडियां ॥ ५१ ॥ तो बोले मी उगाच बैसें । आनारिसें न दिसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिलें सोंग । नेदी [पं. नेदी व्यंग जाउ देवा. दे. त. वेंग.] व्यंग जाऊं देऊं ॥ ३ ॥

१०८२. खेळों [पं. लागली.] लागलों सुरकवडी । माझी घोंगडी हारपली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्होबाचे पडिलों गळां । घेई गोपाळा देई झाडा ॥ ५१ ॥ मी तों हागे उघडा जालों । अवघ्या आलों बाहेरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि काची । नाहीं ठायींची मजपाशीं ॥ ३ ॥

१०८३. घोंगडियांची एकी राशी । त्याचपाशीं तें ही होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझियाचा माग दावा । केला गोवा [पं. उगउ द्या.] उगवों द्या ॥ ५१ ॥ व्हावें ऐसें निसंतान । घेइन [पं. घेयी.] आन तुजपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाहाण मोठा । [पं. मांडवा.] सांडा ताठा हा देवा ॥ ३ ॥

१०८४. नाहीं तुझे उगा पडत गळां । पुढें गोपाळा जाऊं नको ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाहाड तुझे दाविन घरीं । बोलण्या उरी नाहीं ऐसी ॥ ५१ ॥ तुह्मां आह्मां पडदा होता । सरला आतां सरोबरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरती गोठी । पडिली मिठी न सुटे ॥ ३ ॥

१०८५. तुह्मां आह्मां उरी तोंवरी । जनाचारी ऐसे [दे. ऐसें. पं. आहे.] तैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें घोंगडें टाकुन देई । एके ठायीं मग असों ॥ ५१ ॥ विरोधानें पडे तुटी । कपट पोटीं नसावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं जाणता हरी । मज वेव्हारीं बोलविसी ॥ ३ ॥

१०८६. मुर्लीचा तुह्मां लागला चाळा । तो गोपाळा न संडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें त्याचें देणें चि नाहीं । ये चि [पं. वाहि. दे. बाहिं.] वाहीं देखतसों ॥ ५१ ॥ माझी तरी घोंगडी मोठी । गांडीची लंगोटी सोडिस ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे म्यां सांडिली आशा । हुंगिला [पं. हुंगला.] फांसा येथुनियां ॥ ३ ॥

१०८७. घोंगडियास घातली मिठी । न सोडी साटी केली जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा गे चोर धरा धांवा कोणी । घरांत राहाटे चहूं [पं. कोनि.] कोणी ॥ ५१ ॥ नोळखवे म्यां धरिला हातीं । देहा [दे. देह्यादिपं.] दीप माय लाविली वाती ॥ २ ॥ [पं. न. पवे मारितो.] न पावे धांवणें मारितो हाका । जनाचारीं तुका नागवला ॥ ३ ॥

१०८८. आतां मी देवा पांघरों काई । भिकेचें तें ही उरे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. सदैव. त. सदैव.] सदैव दुबळें नेणें चोर । देखोनि सुनाट फोडितो घर ॥ ५१ ॥ नाहीं मजपाशीं फुटकी फोडी । [पं. पांचा घोंगडी.] पांचांनीं घोंगडी दिली होती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जना वेगळें जालें । एक चि नेलें एकल्याचें ॥ ३ ॥

१०८९. मी माझें करित होतों जतन । भीतरिल्या चोरें घेतलें [पं. घेतली खाण. त. घेतलें खान.] खानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आल्याविण आधीं च होता । मज न कळतां मज [पं. मजपाशीं] माजी ॥ ५१ ॥ घोंगडें नेलें घोंगडें नेलें । उघडें केलें [पं. उघड चि.] उघडें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरटा चि जाला साव । [पं. सहज न्याय त. सहज चि न्याव.] सहज चि न्याय नाहीं तेथें ॥ ३ ॥

१०९१. माझें घोंगडें पडिलें ठायीं । माग तया पार्यी सांपडला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चोर तो भला चोर तो भला । पाठिसी घातला पुंडलिकें ॥ ६४ ॥ चोर कुठोरि एके चि ठायीं । वेगळें पाहावें [दे. नलगेच कांहीं.] न लगे कांहीं ॥ २ ॥ आणिकांचीं ही चोरलीं आधीं । माझें तयामधीं मेळविलें ॥ ३ ॥ आपल्या आपण शोधिलें तीहीं [पं. तेहि.] । करीन मी ही ते चि परी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझें हित चि जालें । फाटकें जाउन [दे. धडकें चि आलें.] धडकें आलें ॥ ५ ॥

१०९२. सर्प भुलोन गुंतला नादा । [पं. गारुडिये फांदा घालीतसे.] गारुडिये फांदां घातलासे । हिंदबुनि पोट भरी दारोदारी । कोंडुनि पेटारी [पं. पेटारी आसेरया.] असेरया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी परी मज जाली पांडुरंगा । गुंतलों [पं. गुंतलो मी०.] तो मी गा सोडीं आतां । माझें मज कांहीं न चलेमें जालें । कृपा [पं. कृपा हे तुज०.] तुज न करितां ॥ ४ ॥ आविसें मीन [दे. मिनु. त. मीनु.] [त. पं. लावियेला.] लावियेला गळीं । भक्ष तो गिळी ह्यणउनियां । काढुनि बाहेरी प्राण घेऊं पाहे । तेथे बापमाये [दे. त. बापुमाये] कवण रया ॥ २ ॥ पक्षी पिलयां [पं. पीलीया पातले. त. पीलिया पातले.] पातलें आशा । देखोनियां फांसा गुंते बळें । मरण नेणें [पं. तावासे धादोनि०] माया धांवोनि वोसरे । जीवित्व [पं. जीवित्वा नाम जाली०.] ना जालीं बाळें ॥ ३ ॥ गोडपणें मासी गुंतली लिगाडीं । सांपडे फडफडी [पं. अधिकाधिक.] अधिकाधिक । तुका ह्यणे प्राण घेतला आशा । पंढरीनिवासा धाव घालीं ॥ ४ ॥

१०९४. शीतळ साउली आमुची माउली । विठाई वोळली प्रेमपान्हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाऊनि वोसंगा रिघेन वोरस । [पं. लागेल.] लागलें तें इच्छे पीइन वरी ॥ ५ ॥ कृपा तनु माझी सांभाळी दुभूनि । अमृतजीवनी लोटलीसे ॥ २ ॥ आनंदाचा ठाव नाही [दे. त. माझा.] माझे चित्ती । सागर तो किती उपमेसी ॥ ३ ॥ सैर जाये पडे तयेसी सांकडें । सांभाळीत पुढें मार्गें [पं. त. असे.] आस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चिंता कैसी ते मी नेणें । लडिवाळ तान्हें विठाईचें ॥ ५ ॥

१०९६. राम ह्यणे ग्रासोग्रासीं । [पं. तो जेविला०.] तो चि जेविला उपवासी ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य तें शरीर । तीर्थाव्रतांचें माहेर ॥ ११ ॥ राम ह्यणे [पं. करी धंदा०.] करितां धंदा । सुखसमाधि त्या सदा ॥ २ ॥ राम ह्यणे [दे. वाटे.] वाट चाली । यज्ञ पाउलापाउलीं ॥ ३ ॥ राम ह्यणे भोगीं त्यागीं । कर्म न लिपे त्या अंगीं ॥ ४ ॥ ऐसा राम जपे नित्य । तुका ह्यणे [पं. तो चि मुक्त.] जीवन्मुक्त ॥ ५ ॥

१०९७. तारी ऐसे जड । उदकावरी जो दगड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा न करी तें [त. तो.] काई । कां रे लीन [पं. व्हाना.] नव्हां पार्यी ॥ ५ ॥ सीळा [पं. सीळा होती मनुष्य०.] मनुष्य जाली । ज्याच्या चरणाचे चाली ॥ २ ॥ वानरां हातीं लंका । घेवविली ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

१०९८. राम ह्मणतां राम चि होइजे । पदीं बैसोन [पं. पद] पदवी घेइजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सुख वचनीं आहे । विश्वासें अनुभव पाहें ॥ ५ ॥ रामरसाचिया चवी । आन रस रुचती केवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाखोनि सांगें । मज अनुभव आहे अंगें ॥ ३ ॥

१०९९. रामराम उत्तम अक्षरें । कंठीं धरिलीं आपण शंकरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसीं तारक उत्तम तिहीं [लोकी । हाळ हाळ०.] लोकां । हळाहळ शीतळ केलें शिवा देखा ॥ ५ ॥ हा चि मंत्र उपदेश भवानी । तिच्या चुकल्या गर्भादियान ॥ २ ॥ [दे. जुन्हाट.] जुनाट नागर नीच नवें । तुका ह्मणे म्यां धरिलें जीवें भावें ॥ ३ ॥

११००. राम ह्मणतां तरे जाणता अणतां । हो का यातिभलता कुळहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम ह्मणतां न लगे आणीक सायास । केले महा दोष तेही जळती ॥ ५ ॥ राम [पं. ह्मणती.] ह्मणे तया जवळी नये भूत । कैचा यमदूत ह्मणतां राम ॥ २ ॥ राम ह्मणतां तरे भवसिंधुपार । चुके वेरझार ह्मणतां राम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें [त. हें तों सुखाचें०.] सुखाचें साधन । सेवीं अमृतपान एका भावें ॥ ४ ॥

११०१. पैल आला राम रावणासी सांगती । काय निदसुरा निजलासी भूपति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघे लंकेमाजी जाले रामाचे दूत । व्यापिलें सर्वत्र बाहेरी भीतरी आंत ॥ ५ ॥ अवघे अंगलग तुझे वधियेले वीर । होई शरणागत किंवा युद्धासी सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक्या भावें [पं. रामासी.] रामेसी भेटी । करुनि घेई [पं. आतां या या संमधेसी०] आतां संवधेसी तुटी ॥ ३ ॥

११०२. समरंगणा आला । रामें रावण देखिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसे भीडतील दोन्ही । [पं. नावे.] नांव सारुनियां रणीं ॥ ५ ॥ प्रेमसुखाचें संधान । बाणें निवारिती बाण ॥ २ ॥ [पं. तुकास्वामी.] तुकयास्वामी रघुनाथ । वर्म जाणोनि केली मात ॥ ३ ॥

११०३. केला रावणाचा वध । अवघा तोडिला संबंध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लंकाराज्यें [लंकाराज्य.] बिभीषणा । केली चिरकाळ स्थापना ॥ ५ ॥ औदार्याची [दे. त. उदार्याची.] सीमा । काय वर्णू रघुरामा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा दाता । रामें सोडविली सीता ॥ ३ ॥

११०४. रामरूप केली । [राम.] रामें कौसल्या माउली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम राहिला मानसीं । ध्यानीं चिंतनीं जयासी । राम होय त्यासी । संदेह [त. पं. नाहीं भरवसा.] नाहीं हा भरवसा ॥ ५ ॥ अयोध्येचे लोक । राम जाले सकळीक ॥ २ ॥ स्मरतां जानकी । रामरूप जाले [त. ककी.] कपि ॥ ३ ॥ रावणेसी लंका । राम आपण झाला देखा ॥ ४ ॥ ऐसा नित्य राम ध्याय । तुका वंदी त्याचे पाय ॥ ५ ॥

११०५. आनंदले लोक नरनारी परिवार । शंखभेरीतुरें [पं. ० तुरें यायावाद्याचे०.] वाद्यांचे गजर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंद [पं. “आनंद जाला अयोध्येसी” हें ध्रुपद पूर्वी असून “आनंदले लोक” हे पहिले कडवें मागून आहे.] जाला अयोध्येसी आले रघुनाथ । अवघा जयजयकार [दे. त. जेजेकार.] आळंगिला [पं. भरथ.] भरत ॥ ५ ॥ करिती अक्षवाणें ओंवाळिती

रघुवीरा । लक्ष्मीसहित लक्ष्मण दुसरा ॥ २ ॥ जालें रामराज्य आनंदलीं सकलें । तुका ह्मणे गाईवत्सें नरनारीवाळें ॥ ३ ॥

११०६. जालें रामराज्य काय उणें आह्मांसी । धरणी धरी पीक [त. पिका.] गाई वोळल्या ह्मैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम वेळोवेळें आह्मी गाळुं ओविये । दळितां कांडितां जेवितां गे बाइये ॥ २ ॥ स्वर्णी ही दुःख कोणी न देखे डोळां । नामाच्या गजरें भय सुटलें काळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रामें सुख दिलें [त. प. दिधलें.] आपुलें । तयां गर्भवासीं येणें जाणें खुंटले ॥ ३ ॥

११०७. अहल्या जेणें तारिली रामें । गणिका परलोका नेली नामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रामहरे रघुराजहरे । रामहरे महाराजहरे ॥ २ ॥ कंठ शीतळ जपतां शूळपाणी । राम जपतां [पं. जपे.] अविनाशभवानी [दे. अविनाश भवाणी.] ॥ २ ॥ तारकमंत्रश्रवण काशी । नाम जपतां वाल्मीक ऋषि ॥ ३ ॥ [त. राममंत्र जप बीज मंत्र०. पं. राम जपे बीज०. दे. नाम जपें बीज मंत्र०.] नामजप बीजमंत्र नळा । सिंधु तरती ज्याच्या प्रतापें शिळा ॥ ४ ॥ नामपज जीवन मुनिजना । तुकयास्वामी रघुनंदना ॥ ५ ॥

११०८. मी तों अल्प मतिहीन [पं. मतिहीन.] । काय वर्णू तुझे गुण । उदकीं तारिले पाषाण । हें महिमान नामाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम चांगलें चांगलें । माझे कंठीं राहो भलें । कपिकुळ उद्धरिलें । मुक्त केलें राक्षसां ॥ २ ॥ द्रोणागिरि कपिहातीं । आणविला सीतापती । थोर केली ख्याति । भरतभेटीसमयीं ॥ २ ॥ शिळा होती मनुष्य जाली । थोर कीर्ति वाखाणिली । लंका दहन केली । हनुमंतें काशानें ॥ ३ ॥ राम जानकीजीवन । योगियांचें निजध्यान । राम राजीवलोचन तुका चरण वंदितो ॥ ४ ॥

॥ १४ ॥

श्लोकरूपी अभंग— ॥ ६ ॥

११०९. तुजवांचुनी मागणें काय कोणा । महीमंडळीं विश्वव्यापकजना । जीवभावना पूरवूं कोण जाणे । तुजवांचुनी होत कां रावराणे ॥ १ ॥ नसे मोक्षदाता तिहींमाजि लोकां । भवतारकु तूजवांचुनि एका । मनीं मानसीं चिंतितां रूपनाम । पळे पाप ताप भयें [त. नासे काम.] नास काम ॥ २ ॥ हरी नाम हें. साच तूजें पुराणीं । हरीहातिचें काळगर्भादियोनी । करूं मुखवाणी कैसी देशधडी । तुजवांचुनि वाणितां व्यर्थ गोडी ॥ ३ ॥ भवभंजना व्यापका [दे. व्यापक] लोक तिन्ही । तुज वाणितां श्रमला शेषफणी । असो भावें जीव तुझ्या सर्व पार्यीं । दुजें मागणें आणीक व्यर्थ कांई ॥ ४ ॥ दिनानाथ हे साक्ष तूझी जनासी । दिनें तारिलीं पातकी थोर दोषी । तुका राहिला पायिं तो राख देवा । असें मागतसे तुझी चरणसेवा ॥ ५ ॥

१११०. उभा भींवरेच्या तिरीं राहिलाहे । असे सन्मुख दक्षिणे मूख वाहे । महापातकांसी पळ कांप थोर । कैसे गर्जती घोष हे नामवीर ॥ १ ॥ गुणगंभीर हा धीर हास्यमुख । वदे वदनीं अमृत सर्वसुख । लागलें मुनिवरां [दे. मुनिवरां गोड.] हें गोड चितीं । देहभावना तुटलियासि खंती ॥ २ ॥ ठसा घातला ये भूमिमाजी थोर । इच्छादाना हा द्यावयासी उदार । जया वोळगती सिद्धि सर्वठायीं । तुजें नाम हें चांगलें गे विठाई ॥ ३ ॥ असे उघडा हा विटेवरि उभा । कटसूत्र हें धरुनि भक्तिलोभा । पुढें वाट दावी भवसागराची । विठो माउली हे सिद्धसाधकांची ॥ ४ ॥ करा वेगु हा धरा पंथ आधीं । जया पार नाहीं सुखा तें च साधीं । ह्मणे तुका पंढरीस सर्व आलें । [दे. आस.] असे विश्व हें जीवनें त्याचि ज्यालें ॥ ५ ॥

११११. धना गुंतलें चित्त माझें मुरारी । मन घेउनी हिंडवी दारोदारी । मरे हिंडतां न पुरे यासि कांहीं । मही ठेंगणी परी तें तृप्त नाही ॥ १ ॥ न दिसे शुद्ध पाहातां निजमती । पुढें पडिलों इंद्रियां थोर घातीं । जिवा नास त्या संगती दंड वेडी । हरी शीघ्र या दृष्टसंगासि [“दृष्ट” हा शब्द “दुष्ट” याबद्दल आढळतो. याचें कारण “दुष्ट” याचा अपभ्रंश “दृष्ट”; आणि त्याचा “दृष्ट” असा झाला आहे.] तोडीं ॥ २ ॥ असीं आणिकें काय सांगों अनंता । मोहो पापिणी दृष्टमायाममता [“दृष्ट” हा शब्द “दुष्ट” याबद्दल आढळतो. याचें कारण “दुष्ट” याचा अपभ्रंश “दृष्ट”; आणि त्याचा “दृष्ट” असा झाला आहे.] । क्रोध काय [त. काम हा यातना.] यातना थोर करी । तुजवांचुनी सोडवी कोण हरी ॥ ३ ॥ निज देखतां निज [त. हें.] हे दूरि जाये । निद्रा आळस दंभ या भीत [दे. आहे.] आहें । तयां वस्ति देहीं नको देउं देवा । तुजवांचुनी आणिक नास्ति हेवा ॥ ४ ॥ करीं घात पात शंका लाज थोरी । असे सत्य भाव बहू भक्ति दूरी । नको मोकलूं दीनबंधु अनाथा । तुका वीनवी ठेवुनी पायिं माथा ॥ ५ ॥

१११२. पैल सांवळें तेज पुंजाळ कैसें । सिरिं तुर्बिलीं साजिरीं मोरवीसें [मोर पीसें?] । हरे त्यासि रे देखतां ताप माया । भजा रे भजा यादवा [दे. यादव. त. “यादवा” असतां ‘यादव’ केलें आहे.] योगिराया ॥ १ ॥ जया कामिनी लुब्धल्या सहस्रसोळा । सुकुमार ह्या गोपिका दिव्य बाळा । शोभे मध्यभागीं कळा चंद्रकोटी । रुपा मीनली साजिरी माळकंठी ॥ २ ॥ [त. “असे” शब्द नवा घातला आहे तो दे. नाही.] असे यादवां श्रेष्ठ हा चक्रपाणी । [त. त्या.] जया वंदिती कोटि तेहतीस तीन्ही । महाकाळ हे कांपती दैत्य ज्यासी । पाहा सांवळें रूप हें पापनासी ॥ ३ ॥ कसी पाउलें साजिरीं कुंकुमार्ची । कसी वीट हे लाधली दैवांची [त. दइवाची.] ॥ जया चित्तितां अग्नि हा शांति नीवे । धरा मानसीं आपला देहभाव ॥ ४ ॥ [त. मनी.] मुनी देखतां मूख हें चित्त ध्याय । देह मांडला भाव हा बापमाय । तुक्या लागलें मानसीं देवपीसें । चित्त चोरटें सांबळें रूप कैसें ॥ ५ ॥

१११३. असे नांदतु हा हरी सर्वजीवीं । असे व्यापुनी अग्नि हा काष्ठ तेवीं । घटीं बिंबलें विंव हें ठायिठायीं । तया संगती नासु हा त्यासि नाही ॥ १ ॥ तन वाटितां क्षीर हें होत नाही । पशू भक्षितां पालटे तें चि देहीं । तया वर्म तो जाणता एक आहे । असे व्यापक व्यापुनी अंतर्बाहे ॥ २ ॥ फळ कर्दळीं सेवटीं येत आहे । असे शोधितां पोकळीमाजि काये । धीर नाही तें [दे. त्वें.] वाउगें धीग जालें । फळ पुष्पना [दे. यत्न व्यर्थ.] यत्न ते व्यर्थ गेले ॥ ३ ॥ असे नाम हें दर्पणें सिद्ध केलें । असे बिंब तें या मळा [दे. आहे.] आड ठेलें । [दे. त. कैसें.] कसें शुद्ध नाही दिसे माजिरूप । नका वाढवूं सीण हा पुण्यपाप ॥ ४ ॥ करा वर्म ठावें नका सोंग वायां । तुका वीनवीतो पडों काय पायां । तुज पुत्र दारा धन वासना हे । मग ऊरलें शेवटीं काय पाहें ॥ ५ ॥

१११४. मना सांझिं हे वासना दुष्ट खोडी । मती मानसीं एक हे व्यर्थ गोडी । असे हीत माझें तुज कांहीं एक । धरीं विठुलीं प्रेम हें पायिं सूख ॥ १ ॥ ऐसा सर्वभावे तुज शरण आलों । देहदुःख हें भोगितां फार भ्यालों । भवतारितें दूसरें नाहिं कोणी । गुरु होत कां देव तेहेतीस तीन्ही ॥ २ ॥ जना वासना हे धना थोरि आहे । तुज लागली संगती ते चि सोये । करीं सर्व संगी परि त्यागु ठायीं । तुका विनवीतो मस्तक ठेवुनि पायीं ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥

१११५. सुटायचाचा [पं. सुटायचे कांहीं करितों उपाय ।] कांहीं पाहातो उपाय । तों हे देखें पाय गोवियेले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसिया दुःखाचे सांपडलों संदी [पं. संधी.] । हारपली बुद्धि वळ माझें [पं. प्रारब्ध क्रियमाण संताचे.] प्रारब्ध क्रियमाण संचितार्चें । वोढत ठायींचें आलें साचें ॥ २ ॥ विधिनिषेधाचे सांपडलों चपे । [पं. एका एक.] एके एक लोपे निवडेना [त. सांपडेना.] ॥ ३ ॥ सारावें तें वाढे त्याचिया चि अंगें । तृष्णेचिया संगें दुःखी जालों ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां करीं सोडवण । सर्वशक्तिहीन जालों देवा ॥ ५ ॥

१११६. भय वाटे पर । न सुटे हा संसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा पडिलों [पं. काकरणी.] कांचणी । करीं धांवा ह्मणउनी ॥ ६५ ॥ विचारितों कांहीं । तों हें मन हातीं नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । येथें न पुरे रिघावा ॥ ३ ॥

१११७. येगा [पं. यगा येगा.] येगा पांडुरंगा । घेई उचलुनि वोसंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी असोनियां वेसी । दिसतों मी परदेसी ॥ ६५ ॥ उगवूनि गोवा । सोडवूनि न्यावें देवा ॥ २ ॥ तुज आड कांहीं । बळ करी ऐसें नाही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हृषीकेशी । काय उशीर [दे. लाविसी.] लाविलासी ॥ ४ ॥

१११८. माझी विठ्ठल माउली । प्रेमपान्हा [दे. प्रेमें पान्हा०.] पान्हायेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. कृवाळूनि.] कुर्वाळूनि लावी स्तनीं । न वजे दुरी जवळूनि ॥ ६५ ॥ केली पुरवी आळी । नव्हे निष्ठुर कोंवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घांस । मुखीं घाली ब्रह्मरस ॥ ३ ॥

१११९. आह्मी उतराई । भाव निरोपूनि पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी पुरवावी आळी । करावी [पं. करविली लडवाळी] ते लडवाळी ॥ ६५ ॥ आमचा हा नेम । तुह्मां उचित हा धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जाणों सांगितली सेवा ॥ ३ ॥

११२०. केलें पाप जेणें दिलें अनुमोदन [दे. त. पं. आनमोदन.] । दोघांसी पतन [दे. त. सारिके चि.] सारिखें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विष नवनीता विष करी संगें । दुर्जनाच्या त्यागें सर्व हित ॥ ६५ ॥ देखिलें ओढाळ निघालिया सेता । टाळावें निमित्ता [दे. त. निमित्या.] थैक ह्मूण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडे केल्याविण कर्म । देखता [त. नेणती तो.] तो श्रम न मनितां ॥ ३ ॥

११२१. विठ्ठल गीतीं विठ्ठल चितीं । विठ्ठल विश्रांति भोग जया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल आसनीं विठ्ठल शयनीं । विठ्ठल भोजनीं ग्रासोग्रासीं ॥ ६५ ॥ विठ्ठल [दे. जागृतिस्वप्नी सुषुप्ति.] जागृतिस्वप्नसुषुप्ती । आन दुजें नेणती विठ्ठलेंविण ॥ २ ॥ भूषण अळंकार सुखाचे प्रकार । विठ्ठल [पं. विठ्ठलीं.] निर्धार जयां नरां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ते ही विठ्ठल चि जाले । संकल्प मुराले दुजेपणें ॥ ४ ॥

११२२. दास जालों हरिदासांचा बुद्धिकायामनेंवाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें प्रेमाचा सुकाळ । टाळमृदंगकल्लोळ [पं. कल्होळ.] । नासे दृष्टबुद्धि सकळ । समाधि हरिकीर्तनीं ॥ ६५ ॥ ऐकतां हरिकथा । भक्ति लागे त्या अभक्तां ॥ २ ॥ देखोनि कीर्तनाचा रंग । कैसा उभा पांडुरंग ॥ ३ ॥ हें सुख ब्रह्मादिकां । [पं. नाही नाही ह्मणे तुका.] ह्मणें नाही नाही तुका ॥ ४ ॥

११२३. गति अधोगति [पं. मनाची हे युक्ति.] मनाची युक्ति । मन लावीं एकांतीं साधुसंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जतन करा जतन करा । धांवतें सैरा ओढाळ तें ॥ ६५ ॥ मान अपमान मनावें लक्षण । लाविलिया ध्यान तें चि करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन उतरी भवसिंधु । मन करी बंधु [त. बाधु.] चौऱ्याशीचा ॥ ३ ॥

११२४. पंढरीस दुःख न मिळे ओखदा । प्रेमसुख सदा सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंडलिकें हाट भरियेली पेंठ । अवघें वैकुंठ आणियेलें ॥ ६५ ॥ उदमासी [पं. उदिमासी.] तुटी नाही कोणा हानि । घेऊनियां धणी लाभ घेती [त. देती. पं. येती.] ॥ २ ॥ पुरलें देशासी भरलें सिंगेसी । अवघी पंचक्रोशी दुमदुमीत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतां लागलीसे धणी ॥ बैसले राहोनि पंढरीस ॥ ४ ॥

११२५. द्वारकेचें केणें आलें या चि ठाया । पुढें भक्तराया चोजवीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोविलें विसारें माप केलें खरें । न पाहे माघारें अद्यापवरी ॥ ६५ ॥ वैष्णव मापारी नाही जाली [दे. त. सळ.] सळे । पुढें ही न कळे पार त्याचा ॥ २ ॥ लाभ जाला त्यांनीं धरिला [पं. धरिला विचार । अहिक्य.] तो विचार । आदिक्य परत्र सांटविलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज मिळाली मजुरी । विश्वास या घरीं संतांचिया ॥ ४ ॥

११२६. सुरवर येती तीर्थे नित्यकाळ । पेंठ त्या निर्मळ चंद्रभागा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साक्षभूत नव्हे सांगितली मात । महिमा अत्यद्भुत [पं. न वर्णवे.] वर्णवेना ॥ ६५ ॥ पंचक्रोशीमाजी रीघ [दे. त. रीग.] नाही दोषा । जळती आपैसा अघोर ते ॥ २ ॥ निर्विषय नर चतुर्भुज नारी । अवघा घरोघरीं ब्रह्मानंदु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्यापें नाही पुण्यलेश । जा रे पंढरीस घेई कोटि ॥ ४ ॥

११२७. विचार नाही नर खर तो तैसा । वाहे ज्ञान पाठी भार लगड तैसा [पं. जेसा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वादावाद करणें त्यासी तों च वरी । गुखाडीची चाड सरे तों च वाहेरी ॥ ६५ ॥ सौभाग्यसंपन्न हो कां वृद्ध [पं. प्रतिष्ठा.] प्रतिष्ठ । चिकरुनि [पं. विकरुनि.] सांडी पायां लागली ते विष्ठ [पं. विष्ठा.] ॥ २ ॥ नाही याति कुळ फांसे ओढी तयासी । तुका ह्मणे काय मुद्रासोंग जाळिसी ॥ ३ ॥

११२८. देव होसी तरी आणिकांतें [त. अणिकासी.] करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥ १ ॥ दुष्ट होसी तरी अणिकांतें करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जें दर्पणीं बिंबलें । तें तया वाणलें निश्चयेसीं ॥ ३ ॥

११२९. कलिधर्म मार्गे सांगितलें संतीं । आचार सांडिती द्विजलोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि कळों आतां येतसे प्रचिती । अधर्मा टेंकती धर्म नव्हे ॥ ६५ ॥ तप व्रत करितां लागती सायास । पाळितां पिंडास गोड वाटे ॥ २ ॥ देव ह्मणऊनी न येती देऊळा । संसारा वेगळा तरी कां नव्हे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज धरितां गुमान । ऐसे कोणी जन नरका जाती ॥ ४ ॥

११३०. नमो विष्णुविश्वरूपा मायबापा । अपरा अमुपा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विनवितों रंक दास मी सेवक । वचन तें एक आइकावें ॥ ६५ ॥ तुझी स्तुति वेद करितां भागला । निवांत चि ठेला नेति नेति ॥ २ ॥ [पं. ऋषि मुनि सिद्ध बहुत कविजन । वार्णिता तुझे गुण०.] ऋषि मुनि बहु सिद्ध कविजन । वर्णितां ते गुण न सरती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें काय माझी वाणी । जे तुझी वाखाणी कीर्ती देवा ॥ ४ ॥

११३१. अंतरींचा भाव जाणोनियां गुज । तैसें केलें काज पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घातलें वचन न पडे चि खालीं ॥ तूं आह्मां माउली अनाथांची ॥ ६५ ॥ मज याचकाची पुरवावी आशा । पंढरीनिवासा मायबापा ॥ २ ॥ नाशिली [पं. नाशली.] आशंका माझिया जीवाची । उरली भेदाची होती कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां केलों मी निर्भर । गार्हान अपार गुण तुझे ॥ ४ ॥

११३२. उदार कृपाळ अनाथांचा नाथ ऐकसी [पं. ऐकसील.] मात शरणागतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व भार माथां चालविसी त्यांचा । अनुसरलीं [पं. अनुसरे.] वाचा काया मनें ॥ ६५ ॥ पाचारितां उभा राहासी जवळी । पाहिजे ते काळीं पुरवावें ॥ २ ॥ चालतां ही पंथ सांभाळिसी वाटे । वारिसील कांटे खडे हातें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चिंता नाही तुझ्या दासां । तूं त्यांचा कोंवसा सर्वभावें ॥ ४ ॥

११३३. काय कीर्ती करुं लोक दंभ मान । दाखवीं चरण तुझे मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आतां ऐसैं नको करुं देवा । तुझा दास जावा वांयां विण होइल थोरपण जाणीवेचा भार । [पं. दुःखावेन.] दुरावेन दूर तुझ्या [दे. त. तुझा.] पार्थी ॥ २ ॥ अंतरींचा भाव काय कळे लोकां । एक मानी एकां देखोवेखीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे पाय आतुडती । [पं. त्या.] ते मज विपत्ति गोड देवा ॥ ४ ॥

११३४. मानावया जग व्हावी द्रव्यमाया । [पं. हे नाही माझिया.] नाही हे माझिया जीवा चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या पायांसाठीं केली आराणूक । आतां कांहीं एक नको दुजें ॥ ५ ॥ करूनियां कृपा करीं अंगीकार । न [पं. लावीं.] लबीं उसीर आतां देवा ॥ २ ॥ नव्हे साच कांहीं कळों आलें मना । ह्मणोनि वासना आवरिली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां मनोरथ सिद्धी । माझे कृपानिधी पाववावे ॥ ४ ॥

११३५. [पं. आतां सर्वभावें हा माझा निर्धार.] आतां माझा सर्वभावें हा निर्धार । न करीं विचार आणिकांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वभावें नाम गाईन आवडी । सर्व माझी जोडी पाय तुझे ॥ ५ ॥ लोटांगण तुझ्या घालीन अंगणीं । पाहीन भरोनि डोळे मुख ॥ २ ॥ निर्लज्ज होऊनि नाचेन रंगणीं । येऊं नेदी मनीं शंका कांहीं ॥ ३ ॥ अंकित अंकिला दास तुझा देवा । संकल्प हा जीवा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

११३६. जनीं जनार्दन ऐकतो हे मात । [पं. कैसा हा वृत्तांत०.] कैसा तो वृत्तांत न कळे आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्म जरा मरण कवण [त. कोण.] भोगी भोग । व्याधि नाना रोग सुखदुःखें [पं. सुख दुःख.] ॥ ५ ॥ [पं. पापपुण्य.] पापपुण्यें शुद्धाशुद्ध [त. आचरण । हें कोणा०.] आचरणें । [पं. कीं कोणा.] हीं कोणांकारणें कवणें केलीं ॥ २ ॥ आह्मां मरण नाश तूं तंव अविनाश । कैसा हा विश्वास साच मानूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं चि निवडीं [पं. हे.] हा गुढार । दाखवीं साचार तें चि मज ॥ ४ ॥

११३७. यथार्थ वाद सांडूनि उपचार । बोलती ते अघोर भोगितील ॥ १ ॥ ॥ चोरा धरितां सांगे कुठोन्याचें नांव [पं. कुठोन्याचे०.] । दोघांचे ही पाव हात जाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे पुराणीं निवाड । माझी हे बडबड नव्हे कांहीं ॥ ३ ॥

११३८. धीर तो कारण [दे. त. साहे.] साह्य होतो नारायण । नेदी होऊं सीण वाहों चिंता दासांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें करावें कीर्तन हर्षे गावे हरिचे गुण । वारी सुदर्शन आपण चि कळिकाल ॥ ५ ॥ जीव वेची माता बाळा जडभारी होतां । तो तों नव्हे दाता प्राकृतां यां सारिखा ॥ २ ॥ हें तों माझ्या अनुभवं अनुभवा आलें जीवें । तुका ह्मणे सत्य व्हावें आहाच नये कारणा ॥ ३ ॥

११३९. पुढें आतां कैचा जन्म । ऐसा श्रम वारेसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वथाही फिरों नये । ऐसी सोय लागलिया ॥ ५ ॥ पांडुरंगा ऐसी नाव । तारुं भाव असतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. चुकवी.] चुकती बापा । पुन्हा खेपा सकळा ॥ ३ ॥

११४०. [दे. त. दुद.] दुध दहीं ताक पंशूचें पाळण । त्यांमध्ये कारण घृतसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि वर्म आह्मां भाविकांचे हातीं । ह्मणऊनि चित्तीं धरिला राम ॥ ५ ॥ लोहो कफ गारा अग्नीचिया काजें । येहवी तें ओझें कोण वाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोरीं पाहारा जतन । जोंवरि हें धन [पं. हाता.] हातीं लागे ॥ ३ ॥

११४१. वीर विठ्ठलाचे गाढे । कळिकाळ पायां पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती घोष [दे. त. जेजेकार.] जयजयकार । जळती दोषांचे डोंगर ॥ ५ ॥ [पं. दया क्षमा शांति०.] क्षमा दया शांति । वाण [दे. अभंग ते हातीं.] अभंग हे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । ते चि एक भूमंडळीं ॥ ३ ॥

११४२. ऐकें [पं. आयीक.] रे जना तुझ्या स्वहिताच्या खुणा । पंढरीचा राणा मनामाजी स्मरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कैचें रे बंधन वाचे गातां नारायण । भवसिंधु तो जाण ये चि [दे. तरी.] तीरीं सरेल ॥ ५ ॥ दास्य करील कळिकाळ बंद [पं. वध.] तुटेल मायाजाळ । होतील सकळ रिद्धिसिद्धी ह्मणियारीं ॥ २ ॥ सकळशास्त्रांचें सार हें वेदांचें गव्हर । पाहातां विचार हा चि करिती पुराणें ॥ ३ ॥ ब्राह्मण [दे. त. पं. क्षेत्री.] क्षत्रिय वैश्य शूद्र [पं. चांडाळांही अधिकार.] चांडाळां आहे अधिकार । [पं. स्त्रिया बाळें०.] बाळें नारीनर आदि करोनि वेश्या ही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अनुभवंे आह्मीं पाडियलें ठावें । आणीक ही दैवें सुख घेती भाविकें ॥ ५ ॥

११४३. न करीं तळमळ राहें रे निश्चळ । आहे [पं. “हा” शब्द नाही.] हा कृपाळ स्वामी माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अविनाश सुख देईल निर्वाणी । चुकतील खाणी चौऱ्याशीच्या ॥ ५ ॥ आणिकियां जीवां होईल उद्धार । ते ही उपकार घडती कोटि ॥ २ ॥ [ऐहिक्य असें असावे.] आहिक्य परत्रीं होसील सरता । [पं. वाचे उच्चारितां रामनाम.] उच्चारिं रे वाचा रामराम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांडीं संसाराचा छंद । मग परमानंद पावसील ॥ ४ ॥

११४४. कां रे दास होसी संसाराचा खर । दुःखाचे डोंगर भोगावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिष्टान्नाची गोडी जिव्हेच्या अगरीं । मसक भरल्यावरी स्वाद नेणे ॥ ५ ॥ आणीक ही भोग आणिकां इंद्रियांचे । नाहीं ऐसे साचे जवळी [पं. “काहीं” याच्याबद्दल “ही” आहे.] कांहीं ॥ २ ॥ रूप दृष्टि धाय पाहातां पाहातां । न घडे सर्वथा [आणीक.] आणि तृष्णा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कां रे नाशिवंतासाठीं । देवासर्वें [पं. देवासाठीं.] तुटी करितोसी ॥ ४ ॥

११४५. बैसोनि निश्चळ करीं त्याचें ध्यान । देईल तो अन्नवस्त्रदाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आह्मां करणें अधिक सांचुनी । देव जाला ऋणी पुरविता ॥ ५ ॥ दयाळ मयाळ जाणे कळवळा । शरणागतां लळा राखों जाणे ॥ २ ॥ [पं. न लगे सांग मागे तयासी०.] न लगे मागणें सांगणें तयासी । जाणे इच्छा तैसी पुरवी त्याची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लेई अळंकार अंगीं । विठ्ठल हा जगीं तूं चि होसी ॥ ४ ॥

११४६. सोनियांचा कळस । माजी भरिला सुरारस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें प्रमाण । तुह्मी सांगा संतजन ॥ ५ ॥ मृत्तिकेचा घट । माजी अमृताचा सांट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित । तें मज सांगावें त्वरित ॥ ३ ॥

सेतावर—अभंग ३.

११४७. सेत करा रे फुकाचें । नाम विठोबारायाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं वेठी जेवा सारा । [त. ‘जाहाती’ यावर ‘जाहाजती’ असा शोध घातला आहे] जाहाती नाहीं ह्मणियारा । सरिक [पं. नाहीं दुसरा] नाहीं रे दुसरा । धनी सारा तुझा तूं ॥ ५ ॥ जपतप नांगरणी । न लगे आटी दुनवणी [त. दुणवणी. पं. दुणवनी.] ॥ २ ॥ कर्म कुळवणी । न लगे धर्मपाळी दोन्ही ॥ ३ ॥ ज्ञानपाभारी ती फणी । न लगे करावी पेरणी ॥ ४ ॥ वीज न लगे संचिताचें । पीक पिकलें ठायींचें ॥ ५ ॥ नाहीं यमाचें चोरटें । विठ्ठल पागोऱ्याच्या नेटें ॥ ६ ॥ पीक न वजे हा भरवसा । करी उद्देग [पं. उद्योग.] तो पिसा ॥ ७ ॥ [पं. दे. सराये.] सराई सर्व काळ । वांयां न वजे घटिकापळ ॥ ८ ॥ प्रेम पिकलें अपार । नाहीं सांटवावया थार ॥ ९ ॥ ऐसीये [पं. ऐसी.] जोडी जो चुकला । तुका ह्मणे विग त्याला ॥ १० ॥

११४८. वोणच्या [द. वोनव्या.] सोंकरीं । सेत खादलें पांखरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा खाऊं नको दगा । निदसुरा राहुनि जागा ॥ ५१ ॥ चोरासवें वाट । चालोनि केलें तळपट ॥ २ ॥ डोळे झांकुनि राती । कूपीं पडे दिवसा जोती ॥ ३ ॥ पोसी वांज [पं. वांझ.] गाय । तेथें कैची दुध [पं. दुधसोय.] साय ॥ ४ ॥ फुटकी सांगडी । तुका ह्मणे न पवे थडी ॥ ५ ॥

११४९. सेत आलें सुगी सांभाळावे चारी कोण । पिका आलें परी केलें पाहिजे जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोंकरीं सोंकरीं विसावा [दे० तों वरा नको उभें आहे तों ॥ पं.० तो वरी उभे आहे तो ।.] तोंवरीं । नको खाऊं उभें आहे तों ॥ ५१ ॥ गोफणेसी गुंडा घालीं पागोऱ्याच्या नेटें । पळती हाहाकारें अवघीं पांखरांचीं थाटें ॥ २ ॥ पेटवूनि आगटी राहें जागा पालटूनि । पडिलिया [पं. मानी बळबुद्धि.] मान बळ बुद्धि व्हावीं दोनी ॥ ३ ॥ खळे [त. पं. दानी.] दानें विश्व सुखी करीं होतां रासी । सारा सारूनियां ज्याचे भाग देई त्यासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मन नाहीं आपुलें कारण । निज आलें हातां भूस सांडिलें निकण ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥

११५०. नका घालूं दुध जयामध्ये सार । ताकाचे उपकार तरी करा ॥ १ ॥ नेदा तरी हें हो नका देऊं अन्न । फुकाचें जीवन तरी पाजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सगुणाची चाड । पुरवा कोणी कोड दुर्बळाचें ॥ ३ ॥

उतराधिपदे—२२.

११५१. क्या गाऊं कोई सुननवाला । देखें तों सब जग ही भुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेलों [दे. आपणे.] आपने रामहिसात [दे. राम इसातें.] । जैसी वैसी करहों मात ॥ ५१ ॥ काहांसे [दे. ल्यावों माधुर वाणी. त. ल्यावो मधुरावाणी.] लाऊं मधुरा बानी । रीझे ऐसी लोक बिरानी [दे. त. बिराणी.] ॥ २ ॥ गिरिधर लाल तो [दे. त. भावहि भुका.] भावका भुका । राग कला नहिं जानत तुका ॥ ३ ॥

११५२. छोडे [त. “छोडे” हा शब्द नाही. दे. बाहेर नवीन घातला आहे.] धन मंदिर बन बसाया । मांगत [दे. टूका.] टुका घरघर खाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तीनसों हम करवों सलाम । [दे. ज्या मुखें.] ज्यामुख बैठा राजाराम ॥ ५१ ॥ [पं. तुलसीकी माला.] तुलसीमाला बभूत चऱ्हावे । हरजीके गुण निर्मल गावे ॥ २ ॥ कहे तुका जो साई हमारा । हिरनकश्यप [पं. जिन्हे.] उन्हें मारहि डारा ॥ ३ ॥

११५३. मंत्रयंत्र [पं. मंत्र तंत्र.] नहिं मानत साखी । प्रेमभाव नहिं अंतर राखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम कहे त्याके पगहूं लागूं । देखत कपट अभिमान दुर भागूं ॥ ५१ ॥ अधिक याती कुलहीन ‘नहिं [दे. ज्यानु. त. जाणु.] जानूं । [दे. ज्याणे त. ज्याने त. नारायण.] जाने नारायन सो [दे. प्राणी. त. प्राणी माणु.] प्राणी मानूं ॥ २ ॥ कहे तुका जीव [पं. तन धन डारूं.] तन डारूं वारी । राम उपासिंहु बलियारी [“बळिहारी;”.] ॥ ३ ॥

११५४. चुराचुराकर माखन खाया । गौलनीका [दे. त. गौळणीका.] नंद कुमर कन्हया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काहे [दे. त. बडाई.] बराई दिखावत मोहि । [दे. त. पं. जाणत हुं प्रभुपणा.] जानतहुं प्रभुपना तेरा [त. तेरा खुवाहि.] खव [“सब ही;” असावें.] हि ॥ ५१ ॥ और बात सुन उखलसुं [दे. त. उखळसुं गळा.] गला । बांधलिया आपना तूं गोपाला [दे. त. गोपाळा.] ॥ २ ॥ फेरत वनबन गाऊ [दे. धरावतें. पं. धरावतते.] धरावत । कहे तुकयाबंधु लकरी लेले [पं. हाते.] हात ॥ ३ ॥

११५५. हरिसुं मिल दे एक हि वेर । पाछे तूं फिर नावे घर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मात सुनो दुति [त. आवो.] आवे मनावन । जाया करति भर जोबन ॥ ५५ ॥ हरिसुख मोहि कहिया न जाये । तब तूं बुझे [दे. आंगोपाये. पं. आगे पाय.] आगो पाये ॥ २ ॥ देखहि भाव कछु पकरि हात । मिलाइ [पं. मीललई.] तुका प्रभुसात ॥ ३ ॥

११५६. क्या कहूं नहीं बुझत लोका । लिजावे जम मारत धका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्या जीवनेकी पकड़ी आस । हातों लिया नहीं तेरा घांस ॥ ५६ ॥ किसे दिवाने कहता मेरा । कुछ जावे तन तूं सब ल्या न्यारा [दे. प. ०. ल्या नेरा.] ॥ २ ॥ कहे तुका तूं भया दिवाना । अपना विचार कर ले जाना ॥ ३ ॥

११५७. कब मरूं पाऊं [त. पं. चरण.] चरन तुह्यारे । ठाकुर मेरे जीवन प्यारे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जग रडे ["रडे" याच्या बदल "रोवे" असं असावें.] ज्याकुं सो मोहि मीठा । मीठा [पं. मीठा दर आनंदासाहि पैठा.] दर आनंदमाहि पैठा ॥ ५७ ॥ भला पाऊं जनम [दे. ईण्हे. पं. ०. पहूंजनम ईण्हे.] इण्हे बेर । बस [पं. सब.] मायाके असंग फेर ॥ २ ॥ कहे तुका धन मानहि दारा । वोहि [दे. वोहिलिये गुंडलीयें. पं. गुंडली.] लिये गुंडलीया पसारा ॥ ३ ॥

११५८. दासों पाछें दौरे राम । सोवे खडा आपें मुकाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमसरडी ["प्रेमसरडी" असावें.] बांधी [दे. त. गळे.] गले । खैच [पं. खैचलले उधर चले.] चले उधर [दे. आपणे त. आपले.] आपने जनसुं भुल न [पं. लेवे.] देवे । कर हि धर आघें बाट बतावे ॥ २ ॥ तुकाप्रभु दीनदयाला । वारि रे तुज पर हुं मोपाला ॥ ३ ॥

११५९. ऐसा कर घर आवे राम । और धंदा सब छोर हि काम ॥ ५९ ॥ इतन गोते काहे खाता । जब तूं [दे. त. आपणा.] अपना भूल न होता ॥ १ ॥ अंतरजामी जानत साचा । मनका [पं. मन येक उवर वाचा] एक उपर बाचा ॥ २ ॥ तुकाप्रभु देसबिदेस । भरिया खाली नहीं लेस ॥ ३ ॥

११६०. मेरे रामको नाम जो लेवे बारोंबार । [पं. याके.] त्याके पाऊं मेरे तनकी पैजार ॥ ५९ ॥ हांसत खेलत चालत बाट । [द. त. पं. खाणा.] खाना खाते सोते खाट ॥ १ ॥ जातनसुं [पं. मजे.] मुजे कछु नहीं प्यार । असतेके [द. असते की नही०.] नहीं हैंदु ["हिंदु" असावें.] धेड चंभार ॥ २ ॥ ज्याका चित लगा मेरे रामको [दे. त. नाव.] नाम । कहे तुका मेरा चित लगा त्याके पाव ॥ ३ ॥

११६१. [पं. आप.] आपे तरे त्याकी कोण [पं. बडाई. आवरनकु.] बराई । औरनकुं [त. भली.] भलो नाम घराई ॥ ५९ ॥ काहे भूमि इतना भार राखे । दुभत धेनु नहीं दुख चाखे ॥ १ ॥ बरसतें मेघ [त. मेघा.] फलतेंहे [पं. तेही.] बिरखा । कोन काम आपनी [पं. उणोति. त. उण्हेति.] उण्हेति रखा ॥ २ ॥ काहे चंदा सुरज खावे फेरा । खिन एक बैठन पावत घेरा ॥ ३ ॥ काहे परिस कंचन करे धातु । नहीं मोल तुटत पावत घातु ॥ ४ ॥ कहे तुका [पं. उपकर.] उपकार हि काज । सब [पं. करक रहिया.] कररहिया रघुराज ॥ ५ ॥

११६२. जग चले उस घाट कोन जाय । नहीं समजत फिरफिर गोते [दे. त. गोदे.] खाय ॥ ५९ ॥ नहीं एकदो सकल संसार । जो बुझे सो आगला [दे. त. श्वार.] श्वार ॥ १ ॥ उपर [दे. त. श्वार.] श्वार बैठे [पं. कृष्णापिठ.] कृष्णापीठ । नहीं बाचे कोइ जावे लूठ ॥ २ ॥ देख हि डर फेर बैठा तुका । जोवत [पं. जावत.] मारग राम हि एका ॥ ३ ॥

११६३. भले रे भाई जिन्हें किया चीज [पं. चित्त.] । आछा नहीं मिलत बीज ॥ ५९ ॥ फीरतफीरत पाया सारा । मीलत [त. ०. सार । मीटत ०. किनार. ॥ दे. मीटत.] लोले धन किनारा ॥ १ ॥ तीरथ बरत फिर पाया जोग । नहीं

तलमल तुटत [दे. त. तुटति.] भवरोग ॥ २ ॥ कहे तुका में ताको [पं. तेकोदास. दे. त. ताको दासा.] दास । नहीं सिरभार चलावे [दे. त. पासा.] पास ॥ ३ ॥

११६४. लाल कमलि वोढे पेनाये । मोसु [पं. हरिते.] हरिथें कैसैं बनाये ॥ ६५ ॥ कहे सखि तुम्हें करति सोर । हिरदा हरिका कठिन कठोर ॥ १ ॥ नहीं किया [“कन्या” असावें.] सरम कछु लाज । और सुनाउं बहुत हे भाज ॥ २ ॥ और नामरूप नहीं गोवलिया । तुकाप्रभु माखन खाया ॥ ३ ॥

११६५. राम कहो जीवना फल सो ही । हरिभजनसुं विलंब न पाई ॥ ६६ ॥ कवनका मंदर कवनकी झोपरी । एकरामविन सब हि फुकरी ॥ १ ॥ कवनकी काया कवनकी माया । एकरामविन सब हि जाया ॥ २ ॥ कहे तुका सब हि [दे. चेलणहार. त. चेलाणहारा. पं. चलणार.] चलनार । एकरामविन नहीं [दे. पं. वासार.] बासारा ॥ ३ ॥

११६६. काहे भुला धनसंपत्तीघोर । रामराम [पं. रामनाम.] सुन गाउ हो बाप रे ॥ ६७ ॥ राजे लोक सब [पं. कह.] कहे तूं आपना । जब काल नहीं पाया ठाना ॥ १ ॥ माया मिथ्या मनका सब धंदा । तजो अभिमान भजो गोविंदा ॥ २ ॥ राना रंक डोंगरकी राई । कहे तुका [पं. कर.] करे इलाहि ॥ ३ ॥

११६७. काहे रोवे आगले मरना । गंधार तूं भुला आपना ॥ ६८ ॥ केते [पं. तालुम नहि परे । नन्हे बरे गये हिसारे ॥.] मालुम नहीं पडे । नन्हे बडे गये सो ॥ १ ॥ बाप भाई लेखा नहीं । [पं. पाछे चलनार तुं हि.] पाछें तूं हि चलनार ॥ २ ॥ काले बाल [पं. सोपत.] सिंपत [“स्वेत” असावें.] भये । खबर पकडो तुका कहे ॥ ३ ॥

११६८. क्या मेरे राम कवन सुख सारा । कहकर दे पुछूं दास तुह्यारा ॥ ६९ ॥ तनजोबनकी कोन बराई । ब्याधपीडादि स काटहि खाई ॥ १ ॥ कीर्त बधाऊं तो [पं. तों मन मेरा.] नाम न मेरा । काहे [पं. सुटा.] झुटा पछतऊं घेरा ॥ २ ॥ कहे तुका नहीं समजत [दे. समज्यात.] मात । तुह्यारे शरन हे जोडहि [पं. जोडत हि.] हात ॥ ३ ॥

११६९. देखत [पं. देखो आखो० घर बारा.] आखों झुटा कोरा । तो काहे छोरा घरंबार ॥ ७० ॥ मनसुं किया चाहिये पाख । उपर खाक पसारा [पं. पसारा राख] ॥ १ ॥ कामक्रोधसो संसार [सबसारा.] । वो सिरभार चलावे [पं. चलावे खरा.] ॥ २ ॥ कहे तुका [पं. सो सन्यास छोड तनकी ही आस.] वो संन्यास । छोडे आस तनकी हि ॥ ३ ॥

११७०. रामभजन सब सार मिठाई । हरि संताप जनमदुख राई ॥ ७१ ॥ दुधभात घृत सकरपारे [पं. साकरपारे.] । हरते भुक नहि अंततारे [पं. अनंत तारे.] ॥ १ ॥ खावते जुग सब चलिजावे । [पं. खाट मीठापर चलावे.] खटमिठा फिर पचतावे ॥ २ ॥ कहे तुका रामरस जो [पं. पीवे.] पावे । वहुरि फेरा वो कबहु न खावे ॥ ३ ॥

११७१. [दे. बारंबार.] बारबार काहे मरत अभागी । बहुरि मरन संक्या [“संका;” असावें.] तोरेभागी [पं. मरनसे क्या तोरे भोगी.] ये हि तन करते क्या ना होय । भजन भगति करे बैकुंठे जाय ॥ १ ॥ रामनाम मोल नहीं वेचे कवरि । वो हि सब माया छुरावत [पं. छुरावन सगरी.] झगरी ॥ २ ॥ कहे तुका [पं. रामनसुं.] मनसुं मिल राखो । रामरस जिह्वा नित्य [पं. नित.] चाखो ॥ ३ ॥

११७२. हम उदास तीन्हके [पं. तीन्हको सुनाउं त. हामदास तीन्हके सुनाहो] सुनाहो लोकां । रावणमार विभीषण दिई लंका ॥ ७२ ॥ गोवरधन नखपर गोकुल राखा । बर्सन [पं. लगा जब महु.] लागा जव मेंहुं फत्तरका ॥ १ ॥

बैकुंठनायक काल कौंसासुरका । दैत डुबाय सब मंगाय गोपिका ॥ २ ॥ स्तंभ फोड पेट चिरीया [दे. कसेपका. पं. कश्यपका] । कश्यपका प्रल्हाद के लिये कहे भाई तुकयाका [पं. तुकाका.] ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥

॥ सांख्या [पं. “दोहोरे” हे सदर आहे.] ॥ ३० ॥

११७३. तुका बस्तर बिचारा क्या [पं. क्या करे ।.] करे रे । अंतर भगवान होय । भीतर मैला केव मिटे [“भेटे;” असावे.] रे । मरे उपर धोय ॥ १ ॥

११७४. रामराम [पं. कहे मन.] कहे रे मन । औरसुं नहिं काज । बहुत उतारे पार । आघे राख तुकाकी लाज ॥ १ ॥

११७५. लोभीकें चित धन बैठे । कामीन चित काम । माताके चित पुत बैठें । [पं. तुकाके रामं.] तुकाके मन राम ॥ १ ॥

११७६. तुका पंखिबहिरन. मानुं । बोई जनावर वाग । असंतनकुं [पं. असंतकु.] संत न मानूं । जे वर्मकुं दाग ॥ १ ॥

११७७. तुका राम बहुत मिठा रे । भर राखूं शरीर । तनकी करूं [पं. तावरी.] नावरि । उतारूं पैल तीर ॥ १ ॥

११७८. संतन [पं. त. सत.] पन्हयां लें खडा । राहूं ठाकुरद्वार । चलत पाछेंहुं फिरों । रज उडत लेऊं सीर ॥ १ ॥

११७९. तुकाप्रभु [त. तुका प्रभु बडो न मानु । पं. ० नमानो.] बडो न मनूं न मानूं बडो । जिसपास बहु दाम । बलिहारि उस मुखकी । जिसती [दे. जीसंती.] निकसे राम ॥ १ ॥

११८०. राम कहे सो मुख भलारे । खाये खीर खांड । हरिबिन मुखमो घूल परी रे । क्या जनि उस रांड ॥ १ ॥

११८१. राम कहे सो मुख भला रे । बिन रामसें वीख । आव न जानूं रमते वेरों । जब काल लगावे सीख ॥ १ ॥

११८२. कहे तुका मैं [दे. पं. में.] सवदा बेचूं । लेवेके तन हार । मिठा साधुसंतजन रे । मुरुखके सिर [पं. सीस.] मार ॥ १ ॥

११८३. तुका दास तिनका रे । रामभजन निरास । क्या बिचारे पंडित करो रे । हात [पं. जब पसारे हात ।.] पसारे आस ॥ १ ॥

११८४. तुका प्रीत रामसुं । तैसी मिठी राख । पतंग जाय दीप [त. दीपपर.] परे रे । करे तनकी खाक ॥
१ ॥

११८५. कहे तुका जग भुला रे । कह्या न मानत कोय । हात परे [त. पड़े.] जब कालके । मारत फोरत डोय ॥ १ ॥

११८६. तुका सुरा नहि सबदका रे । जब कमाइ न होये । चोट [पं. ० साहे जबधन.] साहे घनकि रे । हिरा नीवरे तोये ॥ १ ॥

११८७. तुका सुरा [पं. सुर बहुत.] बहुत कहावे । लडत विरला कोये । एक पावे उंच पदवी । एक खौंसां जोये ॥ १ ॥

११८८. तुका मान्या पेटका । और न जाने कोये । जपता कछु रामनाम । हरिभगतनकी सोये ॥ १ ॥

११८९. काफर सोही आपण बुझे । आला दुनिया [पं. भार.] भर । कहे तुका तुम्हें सुनो रे भाई । हिरिदा [पं. हिरदा जिन्हका०. हिरदा जिणहेका०.] जिन्होका कठोर ॥ १ ॥

११९०. भीस्त [“भेस्त” असावें.] न पावे मालथी । पढीया लोक रिझाये । निचा जथें कमतरिण [पं. कमतारीण] । सो ही सो फल खाये ॥ १ ॥

११९१. फल पाया तो [पं. सुख.] खुस भया । किन्होसुं [पं. किन्हे सुनकरवे.] न करे बाद । बान न देखे मिरगा [पं. मिरगी ।.] रे । चित मिलाया नाद ॥ १ ॥

११९२. तुका दास रामका । मनमे एक हि भाव । तो न पालटू आव । ये हि तन जाव ॥ १ ॥

११९३. तुका रामसुं चित बांध राखूं । तैसा [पं. आनि.] आपनी हात । धेनु बछरा छोर जावे । प्रेम न छुटे सात ॥ १ ॥

११९४. चितसुं चित जब मिले । तब तनु थंडा होये । तुका मिलनां [पं. मिलन.] जिन्होसुं । ऐसा विरला कोये ॥ १ ॥

११९५. चित मिले तो सब मिले । नहिं तो फुकट संग । पानी पथर [दे. त. पाथर. पं. पानी पथर येक ठोर । कोरन भिजे.] येक ही ठोर । कोरनभिगे अंग ॥ १ ॥

११९६. तुका संगत तीन्हसैं कहिये । जिनथें सुख दुनाये । दुर्जन तेरा [पं. मुख.] मू काला । थीतो प्रेम घटाये ॥ १ ॥

११९७. तुका मिलना तो मला । मनसुं मन मिल जाय । उपर उपर माटि घसनी । उनकि कोन बराई ॥ १ ॥

११९८. तुका कुटुंब छोरे रे । लरके [पं. जोरे.] जोरों सिर गुंदाय । जबथे इच्छा नहिं मुई । तब तूं किया काय ॥ १ ॥

११९९. तुका इच्छा मीटइ तो । काहा करे जट खाक । मथीया गोला डारदिया तो । नहिं मिले फेरन ताक ॥ १ ॥

१२००. ब्रीद मेरे साइंयाके [त. साईका.] । तुका चलावे पास । सुरा सो हि लरे हमसैं । छोरे तनकी आस ॥ १ ॥

१२०१. कहे तुका भला भया । हुं [पं. “हुं” व “जो न” हे शब्द नाहीत.] हुवा संतनका दास । क्या जानूं केते मरता । जो [पं. “हुं” व “जो न” हे शब्द नाहीत.] न मिटती मनकी आस ॥ १ ॥

१२०२. तुका और मिठाई क्या करूं रे । पाले बिकारपिंड । राम कहावे सो भली रुखी । [पं. माखना. त. माखन खीर खांड.] माखन खांडखीर ॥ १ ॥

॥ ३० ॥

१२०३. ह्मणसी नाही रे संचित । न करीं न करीं ऐसी मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाहो घेई हरिनामाचा । जन्म जाऊं नेदीं साचा गळा [दे. गळां पडेल यमफांसा.] पडेल यमफांसीं । मग कैचा हरि ह्मणसी ॥ २ ॥ पुरलासाटीं देहाडा । ऐसैं न ह्मणें न ह्मणें मूढा ॥ ३ ॥ नरदेह दुबळा । ऐसैं न ह्मणें रे चांडाळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सांगों किती । सेको [पं. शेखी.] तोंडीं पडेल [त. पडे.] माती ॥ ५ ॥

१२०४. संतांचा महिमा तो वहु दुर्गम । शाब्दिकांचें काम नाही येथें ॥ १ ॥ बहु धड जरी जाली ह्रैस गाय । तरी होईल काय कामधेनु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आंग.] अंगें व्हावें तें आपण । तरी च महिमान येईल कळों ॥ ३ ॥

१२०५. नाही संतपण मिळतें [त. पं. मीळत.] हें हार्टी । हिंडतां कपाटीं रानीं वनीं ॥ १ ॥ नये मोल देतां धनाचिया राशी । नाही तें आकाशीं पाताळीं तें ॥ १ ॥ तुका ह्मणे मिळे जिवाचिये साटीं । नाही तरी गोष्टी बोलों नये ॥ ३ ॥

१२०६. नामाची आवडी तो चि जाणा देव । न [पं. धरा.] धंरीं संदेह कांहीं मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसैं मी हें नाही बोलत नेणतां । आणोनि [दे. आनुनि. पं. जाणोनी संमता संताचिया.] संमता संतांचिया ॥ १ ॥ नाम ह्मणे तया [पं. उरलें.] आणीक साधन । ऐसैं हें वचन बोलों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख पावे या वचनीं । [पं. ज्याचे शुद्ध दोनी मायेबाप.] ज्याचीं शुद्ध दोन्ही मायबापें ॥ ३ ॥

१२०७. सुखें होतो कोठें घेतली सुती । बांधविला गळा आपुले हार्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं बहु गुंतलों आतां । नये सरतां मार्गें पुढें ॥ १ ॥ ॥ होतें गांठी तें सरलें येतां [पं. आतां] । आणीक माथां ऋण [पं. दे. त. रीण.] जालें ॥ २ ॥ [पं. सोकरविल्याविणे.] सोंकरिलियाविण गमाविलें पिक । रांडापोरें भिके लावियेलीं ॥ ३ ॥ बहुतांचीं वहु घेतलीं घरें । न पडे पुरें कांहीं केल्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न धरावी आस । जावें हें सर्वस्व टाकोनियां ॥ ५ ॥

१२०८. न मनावें तैसें गुरूचें वचन । जेणें नारायण अंतरे तें ॥ आड आला ह्यून [पं. ह्यणोनी.] फोडियेला डोळा । बळिनें आंधळा शुक्र केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी देव [दे. त. ते.] तरी काय नव्हे एक । कां तुझी पृथक सिणा वायां ॥ ५ ॥ [दे. त. उलंघुनि.] उलंघुनियां भ्रताराची आज्ञा । अन्न ऋषिपत्न्या घेउनि गेल्या ॥ अवघे चि त्यांचें देवें केलें काज । धर्म आणि लाज राखियेली ॥ २ ॥ पितियासी [पं. पितयासी.] पुत्रें केला वैराकार । प्रल्हादें असुर मारविला ॥ बहुत विघ्नें केलीं तया [पं. आड आड.] आड । परि नाहीं कैवाड सांडियेला ॥ ३ ॥ गौळणी करिती देवाशीं व्यभिचार । सांडुनी आचार भ्रष्ट होती ॥ [दे. तयां दिलें ते कोणासी नाहीं । त. तया दिलें तैसे कवणासी नाहीं.] तयांसी दिलें तें कवणासी नाहीं । अवघा अंतर्वाहीं तो [पं. हरी जाला.] चि जाला ॥ ४ ॥ देव जोडे ते [पं. तरी करावा अधर्म.] करावे अधर्म । अंतरे तें कर्म नाचरावें ॥ तुका ह्यणे हा जाणतो कळवळा । ह्यणोनि अजामेळा उद्धरिलें ॥ ५ ॥

१२०९. अरे गिलिलें हो संसारें । कांहीं तरि राखा खरें । दिला करुणाकरें । मनुष्यदेह [पं. संतसंग.] सत्संग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें न घलीं न घलीं आड । संचितसा शब्द नाड । उठाउठीं गोड [पं. कोड.] । बीजें बीज वाढवा ॥ ५ ॥ केलें ते क्रियमाण । जालें तें संचित ह्यण । [पं. प्रारब्ध ते जाण । उरउरीत उले ते.] प्रारब्ध जाण । उरवरित उरलें तें ॥ २ ॥ चित्त खोटें चालीवरि । रोग भोगाचे अंतरीं । रसने अनावरी । तुका ह्यणे दुंग [पं. दुंदुंग.] वाहे ॥ ३ ॥

१२१०. अग्न तापलिया काया चि होमे । तापत्रयें संतप्त होती । संचित क्रियमाण प्रारब्ध तेथें । न चुके संसारस्थिति । राहाटघटिका जैसी फिरतां चि राहिली । भरली [पं. जाली होती रिती.] जाती एके रितीं । [पं. एके रिती सार्धी०.] सार्धी हा प्रपंच पंचाय अग्न । तेणें पावसील निजशांती रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणनाम नारायणनाम । नित्य करीं काम जिह्वामुखें । जन्मजराव्याधि पापपुण्य तेथें । नासती सकळ ही दुःखें [पं. दुःखें रे.] ॥ ५ ॥ शीत उष्ण वन सेवितां कपाट । आसनसमाधी सार्धी । तप तीर्थ दान व्रत आचरण । यज्ञ नाना मन बुद्धी । भोगाभोग तेथें न चुकती प्रकार । [पं. जन्म मरण जरा०.] जन्मजरादुःखव्याधि । साहोनि काम क्रोध अहंकार । आश्रमीं अविनाश [पं. सार्धी रे] सार्धी ॥ २ ॥ घोकितां अक्षर अभिमानविधि [पं. अभिमान ।.] । निषेध लागला पाठी । वाद करितां निंदा घडती दोष । होय वज्रलेपो भविष्यति । दूषणाचें मूळ भूषण तुका ह्यणे । सांडीं मिथ्या खंती । रिघोनि संतां शरण सर्वभावें । राहें भलतिया स्थिती ॥ ३ ॥

१२११. नव्हे गुरुदास्य संसारियां । वैराग्य तरी भेणें कांपे विषयां । तैसें [दे. नाम पंढरीराया.] नाम नव्हे पंढरीराया । जया सायास न लगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्यणोनि गोड सर्वभावें । आंधोळी न लगे तोंड धुवावें । अर्थचाड जीवें । न लगे भ्यावें संसारा ॥ ५ ॥ कर्मा तंव न पुरे संसारिक । धर्म तंव [पं. तरी.] फळदायक । नाम विठ्ठलाचें एक । नाशी दुःख भवाचें ॥ २ ॥ न लगे सांडणें मांडणें । आगमनिगमाचें देखणें । अवघें तुका [पं. ह्यणे येणे.] ह्यणे । विठ्ठलनाम आटलें ॥ ३ ॥

१२१२. नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची । अवज्ञा देवाची घडे तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहाचा निग्रही त्याचें तो सांभाळी । मग नये कळि अंगावरी ॥ ५ ॥ आपलिया इच्छा माता सेवा करी । न बाधी ते थोरी येणें क्षोभें ॥ २ ॥ तुका ह्यणे सांडा देखीचे दिमाख । मोडसीचें दुःख गांड फाडी ॥ ३ ॥

१२१३. [त. सत्यें सत्य. पं. सत्य सत्य.] सत्य सत्यें देतें फळ । नाहीं लागत चि बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावे देवाचे ते पाय । धीर सकळ उपाय ॥ ५ ॥ करावी च चिंता । नाहीं [दे. त. लागती.] लागत तत्त्वता ॥ २ ॥ तुका ह्यणे भावें । शरण ह्यणवितां वरवें ॥ ३ ॥

१२१४. साधक जाले कळी । [पं. गुडगुडीची.] गुरुगुडीची लांब नळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पर्ची [पं. पडिलें.] पडे मद्यपान । भांगभुर्का हें साधन ॥ ५ ॥ [दे. अभेदाचा.] अभेदाचें पाठांतर । अति विषयीं पडिभर ॥ २ ॥ चेल्यांचा सुकाळ । पिंड दंड भंगपाळ [पं. भगपाळ.] ॥ ३ ॥ सेवा मानधन । वरे इच्छेनें संपन्न ॥ ४ ॥ सोंगाच्या नरकाडी । तुका वोडोनियां [पं. वोडोनियां.] सोडी ॥ ५ ॥

१२१५. मज पाहातां हें लटिकें सकळ । कोठें मायाजाळ दावीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणाचा कोणासीं न [पं. न धरवे.] धरे संबंध । आहे शुद्धबुद्ध ठायींचे ठायीं ॥ ५ ॥ [दे. काढा काढा जी० जाळ. पं. जाळ.] काढा जी आपुलें मोह बुंधा जालें । नका लावूं [पं. वेड बळें.] बळें वेड आह्मां ॥ २ ॥ जीव शिव [दे. कां. ठेवियेलीं.] कांहीं ठेवियेलीं नांवें । सत्य तुह्मां ठावें असोनियां ॥ ३ ॥ सेवेच्या [दे. त. अभिलाषें.] अभिलाषें न धरा चि विचार । आह्मां दारोदार हिंडविलें ॥ ४ ॥ आहे तैसें आतां कळलियावरी । परतें सांडा दुरी दुजेपण ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे काय छायेचा अभिलाष । हंस पावे नाश [त. पं. तारांगणी.] तारागणीं ॥ ६ ॥

१२१६. पंचभूतांचा गोंधळ । केला [पं. एके ठायीं केला मेळ ।.] एकेठायीं मेळ । लाविला सबळ । अहंकार त्यापाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें काय मी तें माझें । कोण वागवी हें ओझें । देहा केवीं रिझे । हें काळाचें भातुकें ॥ ५ ॥ जीव न देखे मरण । धरी नवी सांडी जीर्ण । संचित प्रमाण । भोगा [पं. भोग शुभा अशुभाच्या ।.] शुभा अशुभा ॥ २ ॥ इच्छा वाढवी ते वेल । खुंटावा तो खरा बोल । तुका ह्मणे मोल । [पं. झाकेल तो पावेल ।.] झाकलें तें पावेल ॥ ३ ॥

१२१७. पुसावेंसें हें चि वाटे । जें जें भेटे तयासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव कृपा करील मज । काय लाज राखील ॥ ५ ॥ अवधियांचा विसर जाला । हा राहिला उद्योग [त. उद्येग. दे. उदेग.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंता वाटे । कोण भेटे [पं. सांगेसा.] सांगेसें ॥ ३ ॥

१२१८. जाळा तुझी माझें जाणतें मीपण । येणें माझा खुण मांडियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खादलें [पं. खादल्या खादलें हें पचे.] पचे तरि च तें हित । ओकलिया थीत पिंड पीडी ॥ ५ ॥ तरि भलें भोगे जोडिलें तें धन । पडिलिया [त. खान. पं. खाण.] खानें जीवनासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज तारीं गा विठ्ठला । नेणतां चि भला दास तुझा ॥ ३ ॥

१२१९. याती मतिहीन रूपें लीन दीन । आणीक अवगुण जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला त्या विठ्ठलें माझा अंगीकार । ऐसा हा विचार जाणोनियां ॥ ५ ॥ जें कांहीं करितों तें माझें स्वहित । आली हे प्रचित कळों चित्ता ॥ २ ॥ जालें सुख जीवा आनंद अपार । परमानंदें भार घेतला माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. यास नामाचा.] यासी नांवाचा अभिमान । ह्मणोनि शरण तारी वळें ॥ ४ ॥

१२२०. बहु उतावीळ भक्तीचिया काजा । होसी केशीराजा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या पायीं मज जालासे विश्वास । ह्मणोनियां आस मोकलिली ॥ ५ ॥ ऋषि मुनि सिद्ध साधक अपार । कळला [पं. कळला हा विचार०.] विचार त्यांसी तुझा ॥ २ ॥ नाही [पं. नाश.] नास तें सुख दिलें तयांस । जाले जे उदास सर्वभावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुख न माये मानसीं । धरिले जीवेंसी पाय तुझे ॥ ४ ॥

१२२१. मायामोहजाळीं [दे. त. माया मोहो०.] होतो सांपडला [दे. सांपडलो.] । परि या विठ्ठला कृपा आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काढूनि बाहेरि ठेविलों निराळा । कवतुक डोळां दाखविलें नाचे उडे माया करी कवतुक । [दे. त.

पं. नासिवंत.] नाशवंत सुखें साच केलीं ॥ २ ॥ रडे फुंदे दुःखें कुटितील माथा । एकासी रडतां तें ही मरे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज वाटतें नवल । मी [दे. मी माझे बोल० पं. मी हे माझे बोल०.] माझें हे बोल ऐकोनियां ॥ ४ ॥

१२२२. देहभाव आह्मी राहिलों ठेवूनि । निवांत चरणीं विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुच्या हिताचा जाणोनि उपाव । तो चि पुढें देव करीतसे ॥ ५ ॥ ह्मणउनी नाहीं सुख दुःख मनीं । ऐकिलिया कानीं वचनाचें ॥ २ ॥ जालों मी निःसंग निवांत एकला । भार त्या विठ्ठला घालूनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों जयाचे अंकित । तो चि माझें हित सर्व जाणे ॥ ४ ॥

१२२३. आलें फळ तेव्हां राहिलें पिकोन । जरी तें जतन होय देंठी [पं. देठी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामें चि सिद्धि नामें चि सिद्धि । व्यभिचारबुद्धि न पवतां ॥ ५ ॥ चालिला पंथ तो [दे. पावईल] पाववील ठाया । जरि आड त्या नये कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मध्यें पडती आघात । तेणें होय घात [दे. त. पं. हाणी.] हानि लाभ ॥ ३ ॥

१२२४. निरोघाचें मज न साहे वचन । बहु होतें मन कासावीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि जीवा न साहे संगति । बैसतां एकांतीं गोड वाटे ॥ ५ ॥ देहाची भावना वासनेचा संग । [त. न. साहे उबग०.] नावडे उबग आला यांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव अंतरे [पं. यामुळे.] ज्यामुळें । आशामोहजाळें [दे. त. मोहो जाळे०.] दुःख वाढे [पं. वाटे.] ॥ ३ ॥

१२२५. तुजशीं संबंध [पं. संबंध तो खोटा.] चि खोटा । परता परता रे थोंटा [पं. रे. तू खोटा] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा तुझें काय घ्यावें । आप आपणां ठकावें [पं. टकावे.] जेथें मुदल न ये हातां । व्याज मरावें लेखितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । त्रिभुवनीं तुझा ठसा ॥ ३ ॥

१२२६. या चि हाका तुझे द्वारीं । सदा देखों ऋणकरी [दे. रिणकरी. त. पं. रीणकरी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा [दे. करिसी.] करिती खंड दंड । देवा [पं. बहुत.] बहु गा तूं लंड ॥ ५ ॥ सुखें गोविसी भोजना । लपवूनियां आपणां ॥ २ ॥ [पं. एक एक.] एकें एक बुझाविसी । तुका ह्मणे ठक होसी ॥ ३ ॥

१२२७. आह्मी जाणों तुझा भाव । दृढ धरियेले पाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फांकूं नेदूं चुकावितां । नेघों थोडें बहु देतां ॥ ५ ॥ बहुता दिसाचें लिगाड । आलें होत होत जड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । नेघों [दे. न. नेघें.] सर्वस्व ही देतां ॥ ३ ॥

१२२८. [दे. रिण. प. त. रीण०] ऋण वैर हत्या । हे तों न सुटे नेंदितां [“न देतां” याच्या बदल “नेंदितां.”] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां नेणां पांडुरंगा । तुह्मी सांगतसां जगा ॥ ५ ॥ माझा संबंध तो किती । चुकवा लोकाची फजिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे या चि साठीं । मज [पं. मज घेतां नये तुटी] न घेतां नये तुटी ॥ ३ ॥

१२२९. नाहीं मागितला । तुह्मां मान म्यां विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे हे करविली फजिती । माझी एवढी जना हातीं ॥ ५ ॥ नाहीं केला पोट [पं. पोटें] । पुढें घालूनि बोभाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरुनि हात । नाहीं नेलें [पं. नाहीं केली दिवानांत. दे. नाहीं नेले दिवानांत.] दिवाणांत ॥ ३ ॥

१२३०. तूं पांढरा स्पटिक मणी । करिसी आणिकां त्याहुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्यणोनि तुझ्या दारा । न येत ठकती दातारा ॥ १ ॥ तुझी ठावी नांदणूक [दे. नांदणूक.] । अवघा बुडविला लोक [पं. लौकिक.] ॥ २ ॥ तुका ह्यणे ज्याचें घेसी । त्यास हें चि दाखविसी ॥ ३ ॥

१२३१. बोलतों निकुरें । [पं. नव्हती.] नव्हेत सलगीचीं उत्तरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे संतापलें मन । परपीडा ऐकोन ॥ १ ॥ अंगावरि आलें । तोंवरि जाईल सोसिलें ॥ २ ॥ तुज भक्तांची आण देवा । [पं. तरी.] जरि तुका येथें ठेवा ॥ ३ ॥

१२३२. बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति । आठवितां चित्तीं काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकां उपायां कोण वांटी मन । सुखाचें निधान पांडुरंग ॥ १ ॥ गीत [पं. गीती गावों नाम । छंदें वाहों टाळी । त. वाहों०.] गावों नाचों छंदें वावों टाळी । वैष्णवांचे मेळीं सुखरूप ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडें एके रोमावळी । आह्मी केला भोळीं भावें उभा ॥ ३ ॥ [दे. लडिका.] लटिका हा केला संवसारसिंधु [पं. संसार] । मोक्ष खरा वंधु नाही पुढें ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे ज्याच्या नामाचे अंकित । राहिलों निश्चित [पं. निश्चित.] त्याच्या वळें ॥ ५ ॥

१२३३. न लगे मायेसी [पं. बाळ.] बाळें निरवावें । आपुल्या स्वभावें ओढे त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज कां लागला करणें विचार । ज्याचा जार भार त्याचे मायां ॥ १ ॥ गोड धड त्यासी ठेवी न [दे. मगतां.] मागतां । समाधान खातां नेदी मना ॥ २ ॥ खेळतां गुंतलें उमगूनी आणी । बैसोनियां स्तनीं लावी बळें ॥ ३ ॥ त्याच्या [पं. दुःखें पडे. (दुःखी पणें?).] दुःखेंपणें आपण खापरि । लाही तळीं वरी होय जैसी ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे देह विसरे आपुला । आघात तो त्याला लागों नेंदी ॥ ५ ॥

१२३४. ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी ज्याची बुद्धि । पाहा श्रुतीमधीं विचारुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयासी नावडे [पं. नाम सकीर्तन ।.] हरिनामकीर्तन । आणीक [“नर्तन” असावे.] नृत्य न वैष्णवांचें ॥ १ ॥ सत्य त्याचे वेळे घडला व्यभिचार । मातेसी वेव्हार [पं. व्यवहार.] अंत्यजाचा [दे. अंतेजाचा.] ॥ २ ॥ तुका ह्यणे येथें मानी आनसारिखें । तात्काळ तो मुखें कुष्ठ [दे. त. पं. कुष्ठ.] होय ॥ ३ ॥

१२३५. ब्राह्मण तो याती अंत्यंज [दे. अंतेज.] असतां । मानावा तत्वता निश्चयेसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. रामकृष्णें नाम उच्चारी सरळे । त. रामकृष्ण नाम०.] रामकृष्णनामें उच्चारी [पं. सरळ.] सरळें । आठवी सांवळें रूप मनीं ॥ १ ॥ शांति क्षमा दया अलंकार अंगीं । अभंग प्रसंगीं धैर्यवंत ॥ २ ॥ तुका ह्यणे गेल्या [दे. त. पं. शडऊर्मी.] पडऊर्मी अंगें । सांडुनियां मग [पं. ब्राह्मण तो.] ब्रह्म चि तो ॥ ३ ॥

१२३६. एक करिती गुरु गुरु । भोंवता भारु शिष्यांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंस नाही पाय चारी । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥ १ ॥ परस्त्री मद्यपान । पेंडखान [पं. पेडखान.] माजविलें ॥ २ ॥ तुका ह्यणे निर्भर चित्तीं । अधोगती जावया ॥ ३ ॥

१२३७. एका पुरुषा दोघी नारी । पाप वसे [त. त्या घरीं.] त्याचे घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाप न लगे धुंडावें । लागेल तेणें [त. त्याणें] तेथें जावें ॥ १ ॥ कांहीं दुसरा विचार । न लगे करावा चि फार ॥ २ ॥ [पं. असत्याची वाणी.] असत्य जे वाणी । तेथें पापाची च खाणी ॥ ३ ॥ सत्य बोले मुखें । तेथें उचंबळती सुखें ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे दोन्ही । जवळी च लाभहानी ॥ ५ ॥

१२३८. [दे. जळाते. पं. जळे तें] जळतें संचित । ऐसी आहे धर्म नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या विठोबाचे पाय । वेळोवेळां मनीं ध्याय ॥ ६१ ॥ नेदी कर्म घडों । कोठें [पं. आडराणीं.] आडराणें पडों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । राहों नेदी ताप जाळ ॥ ३ ॥

१२३९. संतापाशीं वहु असावें मर्यादा । फलकटाचा [पं. फलकटेचा.] धंदा उर फोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वासर तो भुंके गाढवाचेपरी । उडे पाठीवरि दंड [पं. यमदंड.] तेणें ॥ ६१ ॥ समय नेणें तें वेडें चाहाटळ । अवगुणाचा ओंगळ मान पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय वांयां चाळवणी । पिटपिटघाणी हागवणेची ॥ ३ ॥

१२४०. घेसी तरी घेई संतांची [दे. संताची भेटी.] हे भेटी । आणीक ते गोष्टी नको मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वभावें त्यांचें देव भांडवल । आणीक ते बोल न बोलती ॥ ६१ ॥ करिसील तो करीं संतांचा सांगत । आणीक ते मात नको मना ॥ २ ॥ बैससी [पं. बैससील तर । बैस संतांमधीं ।] तरी बैस संतां च मधीं । आणीक ते बुद्धि नको मना ॥ ३ ॥ जासी तरि जाई संतांचिया गांवां । होईल विसावा तेथें मना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे संत सुखाचे सागर । मना निरंतर धणी घेई ॥ ५ ॥

१२४१. संतांचिये गांवीं प्रेमाचा सुकाळ । नाहीं तळमळ दुःखलेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें मी [त. प. राहेन.] राहीन होऊनि याचक । घालितील भीक ते चि मज ॥ ६१ ॥ संतांचिये गांवीं वरो भांडवल । अवघा विठ्ठल धन वित्त ॥ २ ॥ संतांचें भोजन अमृताचें पान । करिती कीर्तन सर्वकाळ ॥ ३ ॥ संतांचा उदीम उपदेशाची पेठ । प्रेमसुख साटीं घेती देती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे येथें आणिक नाहीं परी । ह्मणोनि भिकारी जालों त्यांचा ॥ ५ ॥

१२४२. संतांचें [त. संतांचें द्या सुख जालें तें या देवा ।] सुख जालें या देवा । ह्मणऊनि सेवा करी त्यांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें माझा काय कोण तो विचार । वर्णावया पार महिमा त्यांचा ॥ ६१ ॥ निर्गुण आकार जाला गुणवंत । घाली दंडवत पूजोनियां ॥ २ ॥ तीर्थें त्यांची इच्छा करिती नित्यकाळ । व्हावया निर्मळ [त. संतांचें द्या सुख जालें तें या देवा ।] आपणांसी ॥ ३ ॥ अष्टमा सिद्धीचा कोण आला पाड । वागों नेदी आड कोणी तया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ते बळिया शिरोमणी । राहिलों चरणीं निकटवासें ॥ ५ ॥

१२४३. जो मानी तो देईल काई । न मनी तो नेईल काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विठ्ठल सर्वभूतीं । [पं. हो चितीं०.] राहो चितीं भलतैसा [दे. त. आध्येन.] आधीन तें जना काई । जल्पें वांयांविण ठायीं ॥ २ ॥ वंदी निंदी तुज तो गा । तुका ह्मणे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१२४४. भावबळें कैसा जालासी लाहान । मार्गें संतीं ध्यान वर्णियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें मज उचित करूनियां देवा । दाखवीं केशवा मायबापा ॥ ६१ ॥ पाहोनियां डोळां बोलेन मी गोष्टी । [दे. त. आळंगुनि.] आळिंगुनि मिठी देइन पांयीं ॥ २ ॥ चरणीं दृष्टि उभा राहेन समोर । जोडोनियां कर पुढें दोन्ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. उत्कंठित हे वासना.] उत्कंठित वासना । पुरवीं नारायणा आर्त माझें ॥ ४ ॥

१२४५. कृपाळु ह्मणोनि बोलती पुराणें । निर्धार वचनें यांचीं मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक उपाय [दे. नेणें मी कांहीं. त. नेणें मी हे कांहीं.] नेणें चि मी कांहीं । तुझें वर्म ठायीं पडे तैसें [पं. ऐसे.] नये धड कांहीं बोलतां वचा । रिघालों शरण सर्वभावें ॥ २ ॥ कृपा करिसी तरि थोडें तुज काम । माझा तरि श्रम बहु हरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज दाखवीं श्रीमुख । हरेल या भूक डोळियांची ॥ ४ ॥

१२४६. सर्वभावें आलों तुज चि चरण । कायावाचामनेंसहित [त. कायावाचामन सहित.] देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
आणीक दुसरें नये माझ्या मना । राहिली वासना तुझ्या पार्यी ॥ ५ ॥ माझिये वारचें कांहीं जडभारी । तुजविण
वारी कोण एक ॥ २ ॥ तुझे आह्मी दास आमुचा तूं ऋणी । चालत दूरुनी [त. आलों.] आलें मागें ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे आतां घेतलें धरणें । हिशोबाकारणें भेटी देई ॥ ४ ॥

१२४७. कई मात माझे ऐकती कान । बोलतां वचन संतां मुखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला पांडुरंगें [पं. माझा.]
तुझा अंगीकार । मग होइल धीर माझ्या जीवा ॥ ५ ॥ ह्मणऊनि मुख अवलोकितों पाय । हे चि मज आहे थोरी
आशा ॥ २ ॥ माझिया मनाचा हा चि [पं. हा चि पै विश्वास.] विश्वास । न करीं सायास साधनांचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
मज होईल भरवसा । तरलों मी ऐसा साच [त. पं. साच भावें.] भाव ॥ ४ ॥

१२४८. दोन्ही हात ठेवुनि कटीं । उभा भीवरेच्या तटीं । कष्टलासी सा । [पं. तूं जगजेटी भक्तिकाजा.]
भक्तिकाजें विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागलासी मायबापा । बहु श्रम केल्या खेपा । आह्मालागीं सोपा । दैत्या
काळ कृतांत ॥ ५ ॥ होतासी क्षीरसागरीं । म दाटली असुरीं । [पं. ह्मणोनिया हरी । गौळ्या घरीं अवतार ॥.] ह्मणोनियां
घरीं । गौळियांचे अवतार ॥ २ ॥ केला पुंडलिकें गोवा । तुज पंढरीसि देवा । तुका ह्मणे भावा । साटीं हातीं
सांपडसी ॥ ३ ॥

१२४९. गोड जालें पोट धालें । [पं. अवचित्ता.] अवचित वाचे आलें । ह्मणतां पाप गेलें । विठ्ठलसें वाचेसी
॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य माना रे सकळ । उद्धरिला अजामेळ [पं. महा पातकी०.] पातकी चांडाळ । नामासाटीं
आपुलिया ॥ ५ ॥ चित्त पावलें आनंदा । सुखसमाधीतें सदा । ह्मणतां गोविंदा । वेळोवेळें वाचेसी ॥ २ ॥ हें
जाणती अनुभवी । जया चाड तो चोजवी । तुका ह्मणे दावी । रूप तें चि अरूपा [पं. अरूप.] ॥ ३ ॥

१२५०. आंत हरि बाहेर हरि । हरिनें घरीं कोंडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनें [पं. काम.] कामा घातला चिरा
। वित्तवरा मुकविलें ॥ ५ ॥ हरिनें जीवें केली साटी । [पं. पडिली.] पाडिली तुटी सकळांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे
वेगळा नव्हे । [पं. हरि हा भोवे.] हरि भोवे भोंवताला ॥ ३ ॥

१२५१. हरिनें माझें हरिलें चित्त । भार वित्त विसरलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कैसी जाऊं घरा । नव्हे बरा
लौकिक ॥ ५ ॥ पारख्यांसी सांगतां [दे. त. गोटी.] गोष्टी । घरची [पं. कुट.] कुटी खातील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे
निवांत राहीं । पाहिलें [पं. परतूनि.] पाहीं धणीवरि ॥ ३ ॥

॥ भुपाळ्या ॥ अभंग ॥ ८ ॥

१२५२. बोलोनि दाऊं कां तुह्मी नेणा जी देवा । ठेवाल तें ठेवा ठार्यी तैसा राहेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
पांगुळलें मन कांहीं नाठवे उपाय । ह्मणऊनि पाय जीवीं धरुनि राहिलों ॥ ५ ॥ त्यागें भोगें दुःख काय सांडावें
मांडावें । ऐसी धरियेली जीवें माझ्या थोरी आशंका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते बाळा चुकलिया वनीं । न [त. पावतां.]
पवतां जननी दुःख पावे विठ्ठले ॥ ३ ॥

१२५३. ऐसी वाट पाहे कांहीं निरोप कां मूळ । [पं. कांही कळवळा तुझां उमटे चि. ना.] कां हे कळवळ तुज
उमटे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आहों.] आवो पांडुरंगे पंढरीचे निवासे । लावूनियां [पं. असे.] आस चाळवूनी

ठेविलें ॥ ५१ ॥ काय जन्मा येवूनियां केली [पं. म्यां केली जोडी.] म्यां जोडी । ऐसें घडीघडी चित्तां येतें आठवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरा न पवे चि विभाग । धिकारितें जग हें चि लाहों हिशोबें ॥ ३ ॥

१२५४. कां गा किविलवाणा केलों दीनाचा दीन । काय तुझी हीन शक्ति [पं. जालीसे.] जालीसी दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाज येते मना तुझा ह्मणवितां दास । गोडी नाही रस बोलिली यासारिखी ॥ ५१ ॥ लाजविलीं मार्गे संतांचीं हीं उत्तरें । कळों येतें खरें दुजें एकावसूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी कोणें वदविली वाणी । प्रसादावांचूनि तुमचिया विठ्ठला ॥ ३ ॥

१२५५. जळो माझें कर्म वांया केली कटकट । जालें तैसें तंट नाही आलें अनुभवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुढें धीर काय देऊं या मना । ऐसें नारायणा प्रेरिलें तें पाहिजे ॥ ५१ ॥ गुणवंत केलों दोष जाणायासाठीं । माझें माझें पोटीं बळकट दूषण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहो केशीराजा दयाळा । वरवा हा लळा पाळियेला शेवटीं ॥ ३ ॥

१२५६. कामें नेलें चित्त नेदी अवलोकूं मुख । बहु वाटे दुःख फुटो पाहे हृदय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां जी [पं. कां गा] सासुरवासी मज केलें भगवंता । आपुलिया सत्ता स्वाधीनता [दे. तें.] ते नाही ॥ ५१ ॥ प्रभातेसि वाटे तुमच्या यावें दर्शना । येथें न चले चोरी उरली राहे वासना ॥ २ ॥ येथें अवघे वांयां गेले दिसती सायास । तुका ह्मणे नास दिसे जाल्या वेचाचा ॥ ३ ॥

१२५७. जळोत तीं येथें उपजविती अंतराय । सायासाची जोडी [त. पं. माझे.] माझी तुमचे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज [दे. त. साहें.] साह्य येथें करावें देवा । तुझी घेई सेवा सकळ गोवा उगवूनि ॥ ५१ ॥ भोगें रोगा जोडोनियां दिलें आणीकां । अरुचि ते हो कां आतां सकळांपासूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असो तुझें तुझे मस्तकीं । नाही ये लौकिकीं आतां मज वर्तणें [दे. पं. वर्तने.] ॥ ३ ॥

१२५८. न संगतां तुझां कळों येतें अंतर । विश्वीं [दे. विश्वें विश्वीं भर.] विश्वंभर परिहार [पं. परीहर.] चि न लगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हे अनावर आवरितां आवडी । अवसान ते घडी [पं. “पुरों देत” याबद्दल “पुरों एकी देत”.] पुरों देत नाही ॥ ५१ ॥ काय उणें मज येथें ठेविलिये ठायीं । पोटा आलों तईपासूनिया समर्थ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघी आवरिली वासना । आतां नारायणा दुसरियापासूनि ॥ ३ ॥

१२५९. तुजसवें आह्मीं अनुसरलों अबळा । नको अंगीं कळा राहों हरी हीन [त. हीण.] देऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सासुरवासी भीतें.] सासुरवासा भीतों जीव ओढे तुजपाशीं । आतां दोहींविशीं लज्जा राखें आमुची ॥ ५१ ॥ न कळतां संग जाला सहज खेळतां ॥ प्रवर्तली चिंता मागिलांचियावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असतां जैसें तैसें बरवें । वचन या भावें वेचुनियां विनटलों ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

१२६०. रवि दीप हीरा दाविती देखणें । अदृश्य [दे. त. दर्षणें.] दर्शनें संतांचे [पं. संतांचिया] नी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचा महिमा काय वर्णू मी पामर । न कळे तो साचार ब्रह्मादिकां ॥ ५१ ॥ [पं. तापलिया.] तापली चंदन निववितो कुडी । त्रिगुण तो काढी संतसंग ॥ २ ॥ मायबापें पिंड [दे. पं. पाळीला.] पाळियेला माया । जन्ममरण जाया संतसंग ॥ ३ ॥ संतांचें वचन वारी जन्मदुःख । मिष्टान्न तें भूकनिवारण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जवळी न पाचारितां जावें । संतचरणीं भावें रिघावया ॥ ५ ॥

१२६१. हरि हरि तुझीं ह्मणारे सकळ । तेणें मायाजाळ तुटईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिका नका कांहीं गावाळाचे भरी । [पं. पडों तेथें.] पडों येथें थोरी नागवण ॥ ६५ ॥ भावें तुळसीदळ पाणी जोडा हात । ह्मणावा पतित वेळोवेळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. “हा तंव” यांच्या बदल “आहे”.] हां तंव कृपेचा सागर । नामासाठीं पार पाववील ॥ ३ ॥

१२६२. ऐसे कुळीं पुत्र होती । बुडविती पूर्वजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाहाडी चोरी भांडवला । वांटा आला भागासी ॥ ६६ ॥ त्याचियानें दुःखी मही । भार तेही न साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ग्रामपशु । केला नाशु आयुष्या [दे. अयुशा. त. आविष्या.] ॥ ३ ॥

१२६३. गांठोळीस धन भाकावी करुणा । दावूनि सज्जना कीव पीडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नाटेळाची.] नाटेळाची भक्ति कुचराचें बळ । कोरडें वोंगळ मार खाय ॥ ६७ ॥ सांडोव्यासी घाली देवाची करंडी । विल्हाळ त्या धोंडी पूजा दावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे माकडाचे छंद । अवघे धंदधंद [पं. धिंदधिंद.] सिंदळीचे ॥ ३ ॥

१२६४. कैसें [पं. ‘कैसे असोनि’ हें ध्रुवपद असून ‘आता जागा’ हें पहिले कडवें आहे.] असोनि ठाउकें नेणां । दुःख पावाल पुढिले पेणा [पं. पणा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [पं. जागा रे भाई जागा रे. । ० भागा रे ।.] जागें रे भाई जागें रे । चोर निजल्या नाडूनि भागे रे ॥ ६८ ॥ आतां नका रे भाई नका रे । आहे [पं. गाडीस.] गांठीं तें लुटवूं लोकां रे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकांच्या घायें । कां रे जाणोनि न धरा भये ॥ ३ ॥

१२६५. मुदल जतन जालें । मग लाभाचें काय आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घरीं देउनि अंतर गांठी । राखा [दे. राख्या.] पारिख्यां न सुटे मिठी ॥ ६९ ॥ घाला पडे थोडें च वाटे । काम मैदाचें च पेटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरदळ खोटें । फांसे अंतरिंच्या कपटें ॥ ३ ॥

१२६६. मज अंगाच्या अनुभवं । काई वाईट [त. बरवें.] बरें ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों दोहींचा [पं. देहींचा.] देखणा । नये मार्गें पुढें ही मना ॥ ७० ॥ वोस [पं. वोसीन.] वसती ठावी । परि हे चाली दुःख पावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेरूं देवा । सर्वें करुनि बोळावा ॥ ३ ॥

१२६७. पाववावें ठाया । ऐसें सर्वें बोलों तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भावा ऐसी किया राखे । खोट्या [पं. खोटेपण.] खोटेपणें वाखे ॥ ७१ ॥ न ठेवूं अंतर । कांहीं भेदाचा पदर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें भावें । [पं. सत्य.] सत्या मानविजे देवें ॥ ३ ॥

१२६८. मोल देऊनियां सांटवावे दोष । नटाचे ते वेष [दे. पं. वेश.] पाहोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिदासां मुखें हरिकथाकीर्तन । तेथें पुण्यें पुण्य विशेषता ॥ ७२ ॥ हरितील वस्त्रें गोपिकांच्या वेशें । पाप त्यासरिसें मात्रागमन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहा ऐसें जालें जन । सेवाभक्तिहीन रसीं गोडी ॥ ३ ॥

१२६९. [त. बहुक्षेद. (क्षोद?) क्षीण.] बहुक्षीदक्षीण । [पं. जालों.] आलों सोसुनियां वन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबा विसांवया विसांवया । पडों देई पायां ॥ ७३ ॥ बहुतां काकुलती । आलों सोसिली फजिती ॥ २ ॥ केली तुजसाठीं । तुका ह्मणे येवढी आटी ॥ ३ ॥

१२७०. कांगा धर्म केला । असोन सत्तेचा आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभाउभी पाय जोडीं । आतां फांकों नेदीं घडी ॥ ५१ ॥ नको सोडूं ठाव । आता घेऊं नेदीं वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छा । तैसा करीन सरिसा ॥ ३ ॥

१२७१. तुमची तों भेटी नव्हे ऐसी जाली । कोरडी च बोली ब्रह्मज्ञान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न बोलावें ऐसें वाटे देवा । संग न करावा कोणांसवें ॥ ५१ ॥ तुह्मां निमित्यासी सांपडलें अंग । नेदावा [त. न. द्यावा.] हा संग विचारिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी राहिली वासना । आवडी दर्शनाची च होती ॥ ३ ॥

१२७२. आहे तें चि आह्मी मागों तुजपाशीं । [पं. नव्हे तुज ऐसीं क्रियानष्ट.] नव्हों तुज ऐसीं क्रियानष्टें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. न बोलावीं वर्में तों चि बरें दिसें.] न बोलावीं तों च वर्में वरें दिसे । प्रकट ते कैसे गुण करूं ॥ ५१ ॥ एका ऐसें [पं. ऐसा.] एका द्यावयाचा [पं. द्यावा त्याचा.] मोळा । कां तुह्मां गोपाळा नाहीं ऐसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोकां नाहीं कळों आलें । करावें आपुलें जतन तों ॥ ३ ॥

१२७३. आह्मीं याची केली सांडी । कोठें तोंडीं लागावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तैसा [पं. तैसें.] असो आतां चितें [पं. चित्ते.] चिंता वाढते ॥ ५१ ॥ बोलिल्याचा [पं. मनी.] मानीसीण । भिन्न भिन्न राहावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांपाशीं । धीराऐसी जतन ॥ ३ ॥

१२७४. आह्मांपाशीं याचें बळ । कोण काळवरी [पं. ते.] तों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. धरुनि] करुनि ठेलों जीवेंसाटीं । होय भेटी तोंवरि ॥ ५१ ॥ लागलों तों न फिरें पाठी । पडिल्या गांठी वांचूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवकाशें । तुमच्या ऐसें होवया [त. व्हावया.] ॥ ३ ॥

१२७५. बोलिलें चि बोलें [पं. पडत पडताळूनि.] पडपडताळूनि । उपजत मनीं नाहीं शंका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांची माय बहुत कृपाळ । साहोनि कोल्हाळ [पं. बुझविसी.] बुझाविसी ॥ ५१ ॥ बहुतांच्या [पं. नांवें.] भावें वांटिसी भातुकें । बहु कवतुकें खेळविसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जाणतसों वर्म । करणें तों श्रम न वजे वांयां ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥

१२७६. कोठें भोग उरला आतां । आठवितां तुज मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आड कांहीं नये दुजें । फळ बीजें आणिलें ॥ ५१ ॥ उद्वेग तें [पं. तो.] वांयांविण । कैचा सीण चिंतनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेला भ्रम । तुमच्या धर्म पायांच्या ॥ ३ ॥

१२७७. संसार तो कोण देखे । आह्मां सखे हरिजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काळ ब्रह्मानंदें सरे । आवडी उरे संचली ॥ ५१ ॥ स्वप्नीं ते ही नाहीं चिंता । रात्री जातां दिवस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्मरसें । होय सरिसें भोजन ॥ ३ ॥

१२७८. पडियेलों वर्नीं थोर चिंतवनी । उसीर कां आझूनि लावियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येई गा विठ्ठला येई गा विठ्ठला । प्राण हा फुटला आळवितां ॥ ५१ ॥ काय तुज नाहीं लौकिकाची शंका । आपुल्या वाळका मोकलितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु खंती वाटे जीवा । धरियेलें देवा दुरी दिसे ॥ ३ ॥

१२७९. आपुले गांवींचें न देखेसें जालें । परदेसी एकलें किती कुंटूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि पाहें मूळ येतां वाटे । जीवलग भेटे कोणी तरी ॥ ५१ ॥ पाहातां अवघ्या दिसतील दिशा । सकळ ही वोसा दृष्टीपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणी न संगे वारता । तुझी वाटे चिंता पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१२८०. जन तरी देखें [प. देखा गुंतले प्रपंच । स्मरण तों त्याचें ०] गुंतलें प्रपंचें । स्मरण तें त्याचें त्यासी नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि मार्गे परतलें मन । घालणीचें रान देखोनिया ॥ ५१ ॥ इंद्रियांचा गाजे गोंधळ ये ठायीं । फोडीतसे डोई अहंकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा वासनेच्या आटे । केलीं तळपटें बहुतांचीं ॥ ३ ॥

१२८१. धांवे त्याची [पं. पावे.] फावे । दुजे उगवूनि गोवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें भरुनियां घर । मग नाही येरझार ॥ ५१ ॥ धणी उभें केलें । पुंडलिकें या उगलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥ ३ ॥

१२८२. लाहानपण दे गा देवा । मुंगी साखरेचा रवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐरावत [पं. एरावती.] रत्न थोर । [पं. त्यासी.] तया अंकुशाचा मार ॥ ५१ ॥ ज्याचे अंगीं मोठेपण । तया यातना कठीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाण । व्हावें लाहनाहुनि लाहन ॥ ३ ॥

१२८३. नीचपणा [दे. निचपण.] बरवें देवा । न चले कोणाचा [पं. कोणाचा ची.] ही दावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ महा पुरें झाडें जाती । तेथें लव्हाळे राहाती ॥ ५१ ॥ येतां सिंधूच्या लहरी । नम्र होतां जाती वरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळ । पाय धरिल्या न चले बळ ॥ ३ ॥

१२८४. उष्ट्या पत्रावळी करुनियां गोळा । दाखविती कळा कवित्वाची ॥ १ ॥ ॥ ऐसे जे पातकी ते नरकीं पचती । जोंवरी भ्रमती चंद्रसूर्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक [पं. एका नारायणा.] नारायण घ्याई । वरकडा वाहीं शोक असे ॥ ३ ॥

१२८५. आवडीच्या मते करिती भजन । भोग नारायणें ह्मणती केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा देव ह्मणे वेगळें तें काय । अर्थासाठीं डोय फोंडू पाहे ॥ ५१ ॥ लाजे [पं. कुमंडल.] कमंडल धरितां भोपळा । आणीक थीगळा प्रावरणा ॥ २ ॥ शाला गडवे धातुद्रव्यइच्छा चित्तीं । नैश्वर्य [पं. नैश्वर.] बोलती अवघें मुखें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यांस [त. पं. त्यां.] देवा नाहीं भेटी । ऐसे कल्पकोटि जन्म घेतां ॥ ४ ॥

१२८६. ह्मणतां [पं. ह्मणवितां.] हरिदास [पं. 'कां. रे' याच्याबद्दल 'कांहीं' असें आहे.] कां रे नाहीं लाज । दीनास महाराज ह्मणसी हीना ॥ १ ॥ काय ऐसें पोट न [पं. भरेसे जालें.] भरे तें गेलें । हालविसी कुले सभेमाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटे केली विटंबना । दीन जाला जना कींव भाकी ॥ ३ ॥

१२८७. रिद्धिसिद्धी दासी कामधेनु घरीं । परि नाहीं भाकरी भक्षावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोडें [त. लोडें आणि बालिस्तें.] बालिस्तें पलंग सुपति । परि नाहीं लंगोटी नेसावया ॥ ५१ ॥ पुसाल तरि आह्मां वैकुंठीचा वास । परि नाहीं राह्यास ठाव कोठें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी राजे त्रैलोक्याचे । परि नाहीं कोणाचें उणें पुरें ॥ ३ ॥

१२८८. घरोघरीं अवघें. जालें ब्रह्मज्ञान । परि मेळवण बहु माजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरें [पं. नीरें.] कोणापार्शी होय एक रज । तरि द्या रे मज दुर्बळासी ॥ ५१ ॥ आशा तृष्णा माया कालवूनि दोन्ही । दंभ तो

दूरोनि दिसतसे ॥ २ ॥ काम क्रोध लोभ सिणवी बहुत । मेळवूनि आंत काळकूट ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें कांहीं हातां नये । [पं. आयुष्यमोल.] आयुष्य मोलें जाये वांयांविण ॥ ४ ॥

१२८९. अवघ्या भूतांचें केलें संतर्पण । अवघी च दान दिली भूमि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा चि [त. काळ वेळ दिनशुद्धी.] काळ दिनरात्रशुद्धी । साधियेली विधि पर्वकाळ ॥ ५ ॥ अवघीं च तीर्थे व्रतें केले याग । अवघें चि सांग जालें कर्म ॥ २ ॥ अवघें चि फळ आलें आह्मां हातां । अवघें चि अनंता समर्पिलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां बोलों [पं. बोलणें.] अबोलणें । कायावाचामनं उरलों नाहीं ॥ ४ ॥

१२९०. महुरा ऐसीं फळें नाहीं । आलीं कांहीं गळती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पक्कदशे येती थोडीं । नास आढी वेचे तों ॥ ५ ॥ विरळा [दे. पं. विरळा पावे विरळा.] पावे विरळा पावे । अवघड गोवे सेवटाचे ॥ २ ॥ उंच निंच परिवार देवी । धन्या ठावी चाकरी ॥ ३ ॥ झळके तेथें पावे आणी । ऐसे क्षणी बहु थोडे ॥ ४ ॥ पावेल तो पैल थडी । ह्मणों गडी आपुला ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे उभाऱ्यानें । कोण [पं. खरें कोण.] खरें मानितसे ॥ ६ ॥

१२९१. अवघ्या उपचारा । एक [दे. मनं.] मन चि दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावी घ्यावी हे चि सेवा । [पं. दीवदुर्बळाची.] माझी दुर्बळाची देवा ॥ ५ ॥ अवघियाचा ठाव । पायांवरि जीवभाव ॥ २ ॥ चित्ताचें आसन । तुका करितो कीर्तन ॥ ३ ॥

१२९२. आली सलगी पायांपाशीं । होइल तैसी करीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक आह्मीं कोठें जावें । येथें जीवें वेचलों ॥ ५ ॥ अवघ्या निरोपणा भाव । हा चि ठाव उरलासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाळीं लळे । कृपालुवे विठुले ॥ ३ ॥

१२९३. देह आणि देहसंबंधें निंदावीं । इतरें वंदावीं श्वानशूकरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें नांवें जाला मी माझ्याचा झाडा । मोहा नांवें खोडा गर्भवास ॥ ५ ॥ गृह आणि वित्त स्वदेशा विटावें । इतरा भेटावें [पं. श्वापदा झाडां.] श्वापदझाडां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी हें [त. “मी हें” याच्याबद्दल “मुखें.”] माझें न यो वाचे । येणें नांवें साचे साधुजन ॥ ३ ॥

१२९४. देवाचिये माथां घालुनियां भार । सांडीं कळिवर ओंवाळुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाथिला हा छंद अभिमान अंगीं । निमित्याचे वेगीं सारीं ओझें ॥ ५ ॥ करुणावचनीं लाहो एकसरें । नेदावें [त. न द्यावें.] दुसरें आड येऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडीं लटिक्याचा संग । आनंद तो मग प्रगटेल ॥ ३ ॥

१२९५. देह नव्हे मी हें सरे । उरला उरे विठुल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि लाहो करा । काळ सारा चिंतनें ॥ ५ ॥ पाळणाची नाहीं चिंता । ठाव रिता देवाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवासाठीं । देव पोटीं पडेल ॥ ३ ॥

१२९६. पृथक मी सांगों किती । धर्म नीती सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियांचा एक ठाव । शुद्ध भाव विठुलीं ॥ ५ ॥ क्षराअक्षराचा भाग । करा लाग पंढरीये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगमींचें । मथिलें साचें नवनीत ॥ ३ ॥

१२९७. पुण्यविकरा तें मातेचें गमन । भाडी ऐसें धन विटाळ तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आत्महत्यारा [पं. ‘हा’ हा शब्द नाहीं.] हा विषयांचा लोभी । ह्मणावें तें नाभी करवी दंड ॥ ५ ॥ नागवला अल्प लोभाचिये साटीं । घेऊनि

कांचवटि परिस दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हात झाडिले परत्री । [पं. श्रम तो श्रोत्री ठेवी केली.] श्रम तो चि श्रोत्री वेठी केली ॥ ३ ॥

१२९८. अंतरीचें ध्यान । मुख्य या नांवें पूजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपाधि तें अवघें पाप । गोड [पं. गोडी.] निरसतां संकल्प ॥ १ ॥ आज्ञा पाळावी हा धर्म । जाणते हो जाणा वर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वृत्ति । अविट हे सहज स्थिति ॥ ३ ॥

१२९९. मूळ [पं. कारण.] करणें संतां । नाहीं मिळत उचिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडे कासयानें सेवा । सांग ब्रह्मांडाच्या जीवा ॥ १ ॥ सागर सागरीं । सामावेसी केंची थोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । शरण ह्मणवितां वरवें ॥ ३ ॥

१३००. वरवी नामावळी । तुझी महादोषां होळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें आह्मांसी जीवन । धणीवरि हें सेवन ॥ १ ॥ सोपें आणि गोड । किती अमृता ही वाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अच्युता । आमचा कल्पतरु दाता ॥ ३ ॥

१३०१. [दे. त. तृषाकाळें.] तृषाकाळीं उदकें भेटी । पडे मिठी आवडीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाचा हो कां संग । जिवलग संतांचा ॥ १ ॥ मिष्टान्नाचा योग भुके । ह्मणतां चुके पुरेसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते बाळा । कळवळा भेटीचा ॥ ३ ॥

१३०२. [त. कुचराचें.] कुचराचे श्रवण । गुणदोषांवरि मन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असोनियां नसे कथे । मूर्ख अभाग्य तें तेथें ॥ १ ॥ निरर्थक [दे. करणी.] कारणीं । कान डोळे वेची वाणी ॥ २ ॥ पापाचे सांगाती । तोंडीं ओढाळांचे माती ॥ ३ ॥ हिताचिया नांवें । वोस पडिले देहभावें ॥ ४ ॥ फजीत करुनि [पं. सोडी.] सांडीं । तुका करी बोडाबोडी ॥ ५ ॥

१३०३. जग तरि आह्मां देव । परि हे निंदितों स्वभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतो हिताचा कळवळा । पडती हातीं [पं. ह्मणोनि.] ह्मून काळा ॥ १ ॥ नाहीं कोणी सखा । आह्मां निपराध पारिखा ॥ २ ॥ उपक्रमें वदे । तुका वर्मासी तें भेदे ॥ ३ ॥

१३०४. सोपें [त. हें कडवें येथें अभंगांत नाही. पं. मूळचेंच आहे. दे. या ठिकाणीं नवीन घातलें आहे.] वर्म आह्मां सांगितलें संतीं । टाळ दिंडी हातीं घेउनि नाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समाधीचें सुख सांडा ओंवाळून [पं. ओंवाळूनी । ऐसा हा कीर्तनीं ब्रह्मरस.] । ऐसें हें कीर्तन ब्रह्मरस ॥ १ ॥ पुढती घडे [पं. घडतें.] चढतें सेवन आगळें । भक्तिभाग्यबळें निर्भरता ॥ २ ॥ उपजों चि नये संदेह चित्तासी । मुक्ति चारी दासी हरिदासांच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मन पावोनि विश्रांती । त्रिविध नासती ताप क्षणें ॥ ४ ॥

१३०५. गंगा न देखे विटाळ । तें चि रांजणीं ही जळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अल्पमहदा नव्हे सरी । विटाळ तो भेद धरी ॥ १ ॥ काय खंडिली भूमिका । वर्णा पायरिकां लोकां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अगीविण । वीजें वेगळीं तों भिन्न ॥ ३ ॥

१३०६. देवावरिल भार । काढूं नये कांहीं पर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तानभुके आठवण । घडे तें बरें चिंतन ॥
५१ ॥ देखावी निश्चिती । ते चि अंतर श्रीपती ॥ २ ॥ वैभव सकळ । तुका मानितो विटाळ ॥ ३ ॥

१३०७. थुंकोनियां [पं. तुकोनिया.] मान । दंभ करितों कीर्तन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों उदासीन देहीं ।
एकाविण चाड नाही ॥ ५१ ॥ अर्थ अनर्थ सारिखा । करुनि ठेविला पारिखा ॥ २ ॥ उपाधिवेगळा । तुका
राहिला सोंवळा ॥ ३ ॥

१३०८. काय ह्याचें घ्यावें । नित्य नित्य कोणें गावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें हरिकथेनें वाज । अंतरोनी
जाते निज ॥ ५१ ॥ काम संसार । अंतरीं [पं. अंतरे.] हे करकर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हेंड । ऐसे मानिती ते लंड ॥ ३
॥

१३०९. वदे साक्षत्वेसीं वाणी । नारायणीं मिश्रित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे कांहीं चाचपावें । जातों भावें
पेरीत ॥ ५१ ॥ भांडार त्या दातियाचें । मी कैचें ये ठायीं ॥ २ ॥ सादावीत गेला तुका । येथें एकाएकीं तो ॥ ३ ॥

१३१०. ऐसी जिह्वा निकी । विठ्ठल विठ्ठल कां न घोकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें पाविजे उद्धार । तेथें
राखावें अंतर ॥ ५१ ॥ गुंपोनि चावटी । तेथें कोणा [पं. कोण लाभ.] लाभें भेटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । देवाविण
अमंगळा ॥ ३ ॥

१३११. साजे अळंकार । तरि भोगितां भ्रतार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्यभिचारा टाकमटिका । उपहास होती
लोकां ॥ ५१ ॥ शूरत्वाची वाणी । रूप मिरवे मंडणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें । शर्तीविण लाजिरवाणें ॥ ३ ॥

१३१२. मानामान किती । तुझ्या क्षुल्लका संपत्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जा रे चाळवीं बापुडीं । कोणी [पं.
धरितील ते गोडी] धरिती तीं गोडी ॥ ५१ ॥ रिद्धिसिद्धी देसी । आह्मी चुंभळें नव्हों तैसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठका ।
ऐसें नागविलें लोकां ॥ ३ ॥

१३१३. पाहातोसी काय । आतां पुढें करीं पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वरि ठेवूं दे मस्तक । ठेलों जोडूनि
हस्तक ॥ ५१ ॥ बरवें करीं सम । नको भंगों देऊं प्रेम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चला । पुढती सामोरे विठ्ठला ॥ ३ ॥

१३१४. [पं. भक्ता ऐसे.] भक्त ऐसे जाणा जे देहीं उदास । गेले आशापाश निवारुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
विषय तो त्यांचा जाला नारायण । नावडे धन जन माता पिता ॥ ५१ ॥ निर्वाणीं गोविंद असे मार्गेपुढें । कांहीं च
सांकडें पडों नेदी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य कर्मा व्हावें [दे. त. साहे.] साह्ये । घातलिया भये नर्का जाणें ॥ ३ ॥

१३१५. तों च हीं क्षुल्लकें सखीं सहोदरें । नाहीं विश्वंभरें वोळखी तों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण विश्वंभर
विश्वपिता । प्रमाण तो होतां सकळ मिथ्या ॥ ५१ ॥ रवि नुगवे तों दीपिकांचें [दे. पं. दीपिकांचें.] काज । [पं. प्रकाश
तें.] प्रकाशें तें तेज सहज लोपे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देहसंबंध संचितें । कारण निरुतें नारायणीं ॥ ३ ॥

१३१६. यज्ञ भूतांच्या पाळणा । भेद कारिया [दे. त. कारीये.] कारणा । पावावया उपासना । ब्रह्मस्थानीं
प्रस्थान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक परी पडिलें भागीं । फळ बीजाचिये अंगीं । धन्य तो चि जर्गी । आदि अंत सांभाळी ॥
५१ ॥ [दे. आवश्यक. पं. आवस्यक.] आवश्यक तो शेवट । मार्गे अवघी खटपट । चालों जाणे वाट । ऐसा विरळा

एखादा ॥ २ ॥ तुका होवोनि निराळा । [पं. क्षराक्षरावेगळा.] क्षराअक्षरावेगळा । पाहे निगमकळा । बोले विठ्ठलप्रसादें [पं. विठ्ठल प्रसाद] ॥ ३ ॥

१३१७. वेदपुरुष तरि नेती कां वचन । निवडूनि भिन्न दाखविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझीं वर्में तूं चि दावूनि अनंता । होतोसी नेणता कोण्या गुणें ॥ १ ॥ यज्ञाचा भोक्ता तरि कां नव्हे सांग । उणें पडतां अंग क्षोभ घडे ॥ २ ॥ वससी तूं या भूतांचे अंतरीं । तरि कां भेद हरी दावियेला ॥ ३ ॥ [पं. तपें तीर्थाटणें.] तपतिर्थाटणें तुझें [दे. पं. तुझे.] मूर्तिदान । तरि कां अभिमान आड येतो ॥ ४ ॥ आतां क्षमा कीजे विनवितो तुका । देऊनियां [पं. तुका. (म्हणजे पंढरपुरच्या प्रतीत या अभंगांत दोन वेळ “तुका” हा शब्द एकाच अर्थानें घातला आहे).] हाका उभा द्वारीं ॥ ५ ॥

लोहागांवीं स्वामींच्या अंगावर ऊन पाणी घातलें—

तो अभंग ॥ १ ॥

१३१८. [पं. जळो.] जळे माझी काया लागला वोणवा । धांव रे केशवा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पेटली सकळ कांति रोमावळी । नावरे हे होळी दहन जालें ॥ १ ॥ फुटोनियां दोन्ही भाग होऊं पाहे । पाहातोसी काय हृदय माझें ॥ २ ॥ घेऊनि जीवन धांवें लवलाहीं । कवणाचें कांहीं न चले येथें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी तूं होसी जननी । आणीक निर्वाणीं कोण राखे ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

१३१९. अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचें तोंड । काय त्यासी रांड प्रसवली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैष्णव चांभार धन्य त्याची माता । शुद्ध उभयतां कुळ याती ॥ १ ॥ ऐसा हा निवाडा जालासे पुराणीं । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगी लागो थोरपणा । दृष्टि त्या दुर्जना न पडो माझी ॥ ३ ॥

नामदेव व पांडुरंग यांनीं स्वप्नांत येऊन स्वामींस आज्ञा केली कीं कवित्व करणें—ते अभंग ॥ २ ॥

१३२०. नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागें । सर्वें पांडुरंगें येऊनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितलें काम करावें कवित्व । वाउगें निमित्त्य बोलों [त. नये.] नको ॥ १ ॥ माप टाकी [त. सळे.] सळ धरिली विठ्ठलें । थापटोनि केलें सावधान ॥ २ ॥ प्रमाणाची संख्या सांगे शत कोटी । [पं. उरले ते सेवटी.] उरले शेवटीं लावी तुका ॥ ३ ॥

१३२१. द्याल ठाव तरि राहेन संगती । संतांचे पंगती [पं. संगती.] पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचा ठाव आलोंसें टाकून । आतां उदासीन न धरावें ॥ १ ॥ सेवटील स्रळ नीच [दे. निच.] माझी वृत्ति । आधारें विश्रांती पावईन ॥ २ ॥ नामदेवापायीं तुक्या स्वर्णीं भेटी । प्रसाद हा पोटीं राहिलासे ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

१३२२. त्रिपुटीच्या योगें । कांहीं नव्हे कोणां जोगें । एक [त. आतां.] जातां लागें । एक पाटीं लागतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे पुढें अवघा काळ । पळों नये न चले बळ । करितां कोल्हाळ । कृपे खांदां हरि वाहे ॥ १ ॥ [पं. पापपुण्यात्मा याच्या०.] पापपुण्यात्मयाच्या शक्ती । असती योजिल्या श्रीपती । यावें काकुलती । तेथें [पं. येथें.] सत्तानायेका ॥ २ ॥ तुका उभा पैल थडी । तरि हे प्रकाश निवडी । घातल्या सांगडी । तापे पेटीं हाकारी ॥ ३ ॥

१३२३. देखण्याच्या तीन जाती । वेठी वार्ता अत्यंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसा भाव तैसें फळ । स्वातीतोय एक जळ ॥ ५ ॥ पाहे सांगे आणि जेवी । अंतर [दे. त. पं. महदांतर.] महदंतर तेवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हिरा । पारख्यां मुढां गारा ॥ ३ ॥

१३२४. अनुभवं अनुभव अवघा चि साधिला । तरि स्थिरावला मनु ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पिटूनियां मुसे आला अळंकार । दग्ध तें असार होऊनियां ॥ ५ ॥ एक चि उरलें कायावाचामना । आनंद भुवनामाजी त्रयीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिंकिला संसार । होऊनि किंकर विठोबाचे ॥ ३ ॥

१३२५. ऐसिया संपत्ती आह्मां संवसारी [पं. संसारी.] । भोगाचिया परि काय सांगों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम तो कामना भोगीतसे देवा । आळिगणें हेवा चरण चुंबीं ॥ ५ ॥ शांतीच्या संयोगें निरसला ताप । दुसरें तें पाप भेदबुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहें तिकडे सारिखें । आपुलें [त. पारखें.] पारिखे निरसलें ॥ ३ ॥

१३२६. राम राज्य राम प्रजा लोकपाळ । एक चि सकळ दुर्जे नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मंगळावांचूनि उमटेना वाणी । अखंड चि खाणी एकी रासी ॥ ५ ॥ मोडलें हें स्वामी ठावाठाव [पं. ठाया ठाव.] सेवा । [दे. वाढवा तो.] वाढवावा हेवा कोणा अंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें दुमदुमिलें देवें । उरलें तें गावें हें चि आतां ॥ ३ ॥

१३२७. निवडोनि वाण काढिले निराळे । प्रमाण डोहळे यावरि ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयाचा विभाग तयासी च [त. फळें.] फळे । देखणें निराळें कौतुकासी ॥ ५ ॥ शूर तो ओळखे [पं. डायघायहात.] घायडायहात । येरां होइल मात सांगायासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी केळवते [त. केळवती.] वाणी । केला निजस्थानीं जाणवसा ॥ ३ ॥

१३२८. याजसाटीं केला होता [दे. त. पं. अटाहास्ये.] अटाहास । शेवटाचा [पं. सेवटीचा.] दिस गोड व्हावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां निश्चितीनें [त. निश्चितीनें.] पावलों विसांवा । खुंटलिया धांवा तृष्णेचिया ॥ ५ ॥ कवतुक वाटे जालिया वेचाचें । नांव मंगळाचें तेणें गुणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्ति परिणिली नोवरी । आतां दिवस चारी खेळीमेळीं ॥ ३ ॥

१३२९. भक्तीचिया पोटीं रत्नाचिया खाणी । ब्रह्मींची ठेवणी सकळ वस्तु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माउलीचे मार्गे [त. बाळकाच्या. पं. बाळकाचे.] बाळकांची हरी । एका [पं. सूत्र.] सूत्रें दोरी ओढतसे ॥ ५ ॥ जेथील जें [पं. मागे रायासमोर] मागे तें रायासमोर । नाहीसें उत्तर येत नाही ॥ २ ॥ सेवेचिये सत्ते धनी च सेवक । आपुलें तें एक न वंची कांहीं ॥ ३ ॥ आदिअंताठाव असे मध्यभाग । भोंवतें भासे मग उचासन [दे. पं. उंचासनी.] ॥ ४ ॥ भावारूढ तुका जाला एकाएकीं । देव च लौकिकीं अवघा केला ॥ ५ ॥

१३३०. सांगतां दुर्लभ ज्ञानाचिया गोष्टी । अनुभव [पं. अनुभव पोटीं] तो पोटीं कैचा घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भजनाचे सोई जगा [पं. परिचार.] परिहार । नेणत्यां सादर चित्त कथे ॥ ५ ॥ नाइकवे कानीं साधन उपाय । ऐकतो गाय [पं. हर्षगीत.] हरुषें गीत ॥ २ ॥ नव्हे आराणूक जावयासी वना [पं. वचना.] । वेध कामिमना हरिकथेचा ॥ ३ ॥ काळाच्या साधना कोणा अंगीं बळ । चिंतना मंगळ अष्टप्रहर [पं. अष्ट प्रहर (अष्टौ प्रहर).] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी खेळों भातुकुलें । विभागासी मुलें भोळीं येथें ॥ ५ ॥

१३३१. जाणपण बरें देवाचिये [दे. पं. देवाचे.] शिरीं । आह्मी ऐसीं बरीं नेणतीं च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखण्यांपुढें रुचे कवतुक । उभयतां सुख वाढतसे ॥ ६१ ॥ [दे. पं. आशंकेचा.] आशंकेची बाधा नाही लडिवाळां । चित्त वरि खेळा समबुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिशा मोकळ्या सकळा । अवकाशीं खेळा ठाव जाला ॥ ३ ॥

१३३२. वचनांचे मांडे दावावे प्रकार । काय त्या साचार कौतुकाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातां घरा मार्गे । उरों नेणें खंती । मिळाल्या [दे. बहुती.] बहुती फांकलिया ॥ ६२ ॥ उदयीं च अस्त उदय [दे. त. पं. उदयो.] संपादला । कल्पनेचा केला [त. जाला.] जागेपणें ॥ २ ॥ जाणवूनि [पं. जाणोनियां.] गेला हांडोरियां पोरां । सावध इतरां करुनी तुका ॥ ३ ॥

स्वामीस संतांनीं पुसलें कीं तुह्मांस वैराग्य कोण्या प्रकारें जालें तें सांगा—ते अभंग ॥ ३ ॥

१३३३. [दे. याति शुद्र वैश. पं. याति शुद्ध वैश्य. त. याति शुद्र वींश.] याती शूद्र वंश केला बेवसाव । आदि तो हा देव कुळपूज्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये बोलों परि पाळिलें वचन । केलियाचा प्रश्न तुह्मीं संतीं ॥ ६३ ॥ संवसारें जालों अतिदुःखें दुखी । मायबाप सेखीं क्रमिलिया [दे. त. कर्मलिया.] ॥ २ ॥ दुष्काळें आटिलें [पं. त. दव्ये.] द्रव्यें नेला मान । स्त्री एकी अन्न अन्न [पं. करित.] करितां मेली ॥ ३ ॥ लज्जा वाटे जीवा त्रासलों या दुःखें । वेवसाय देखें [दे. पं. देख.] तुटी येतां ॥ ४ ॥ देवाचें देऊळ होतें [पं. त. होतें जें भंगलें.] तें भंगलें । चित्तासी जें आलें करावेंसें ॥ ५ ॥ आरंभीं कीर्तन करीं एकादशी । नव्हतें अभ्यासीं चित्त आधीं ॥ ६ ॥ कांहीं पाठ केलीं संतांचीं उत्तरें । विश्वासें आदरें करोनियां ॥ ७ ॥ गाती पुढें त्यांचें धरावें धृपद । भावें चित्त शुद्ध करोनियां ॥ ८ ॥ संताचें सेविलें तीर्थ पायवणी । लाज नाही मनीं येऊं दिली ॥ ९ ॥ टाकला तो कांहीं केला [पं. पर उपकार.] उपकार । केलें हें शरीर कष्टवूनि ॥ १० ॥ वचन मानिलें नाही [दे. सुहृदांचें.] सुहृदाचें । समूळ प्रपंचें वीट आला ॥ ११ ॥ सत्यअसत्यासी [पं. सत्यअसत्याचें.] मन केलें ग्वाही । मानियेलें नाही बहुमतां ॥ १२ ॥ मानियेला स्वप्नीं गुरूचा उपदेश । धरिला विश्वास दृढ नामीं ॥ १३ ॥ [पं. यावरी.] यावरि या जाली कवित्वाची स्फूर्ति । पाय धरिले चित्तीं विठोबाचे ॥ १४ ॥ निषेधाचा कांहीं पडिला आघात । तेणें मध्यें चित्त दुखविलें ॥ १५ ॥ बुडविल्या वह्या बैसलों धरणें । केलें नारायणें समाधान ॥ १६ ॥ विस्तारीं सांगतां बहुत प्रकार । होईल उशीर आतां पुरे ॥ १७ ॥ आतां आहे तैसा दिसतो विचार । पुढील प्रकार देव जाणे ॥ १८ ॥ भक्ता नारायण नुपेक्षी सर्वथा । कृपावंत ऐसा कळों [पं. आला.] आलें ॥ १९ ॥ तुका ह्मणे माझें सर्व भांडवल । बोलविले बोल [दे. “बोल” हा शब्द नाही.] पांडुरंगें ॥ २० ॥

१३३४. एका वचन हें संत । मी तों आगळा पतित । काय काजें प्रीत । करीतसां आदरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त मज ग्वाही । सत्य तरलों मी नाही । एकांचिये वांहीं । एक देखीं मानिती ॥ ६४ ॥ बहु पीडिलों संसारें । मोडीं पुसें पिटीं ढोरें । न पडतां पुरें । या विचारें राहिलों ॥ २ ॥ सहज सरलें होतें कांहीं । द्रव्य थोडें बहु तें ही । त्याग केला नाही । दिलें द्विजां याचकां ॥ ३ ॥ प्रियापुत्रबंधु । यांचा तोडिला संबंधु । सहज जालों मंदु । भाग्यहीन करंटा ॥ ४ ॥ तोंड न दाखवे जना । शिरें सांदी भरें राणां । एकांत तो जाणां । तयासाठीं लागला ॥ ५ ॥ पोटे पिटिलों [पं. पीडिलों.] काहारें । दया नाही या विचारें । बोलावितां बरें । सहज ह्मणें यासाठीं ॥ ६ ॥ सहज वडिलां होती सेवा । ह्मणोनि पूजितों या देवा । तुका ह्मणे भावा । साटीं झणी घ्या कोणी ॥ ७ ॥

१३३५. बरें जालें देवा निघालें दिवाळें । बरी या दुष्काळें पीडा केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुतापें तुझें राहिलें चिंतन । जाला [पं. “हा” हा शब्द नाही.] हा वमन संवसार ॥ ६५ ॥ बरें जालें देवा वाईल कर्कशा । बरी हे दुर्दशा जनामध्ये ॥ २ ॥ बरें जालें जर्गी पावलों अपमान । बरें गेलें धन ढोरें गुरें ॥ ३ ॥ बरें जालें नाही धरिली

लोकलाज । बरा आलों तुज शरण देवा ॥ ४ ॥ बरें जालें तुझें केलें देवाईल । लेंकरें बाईल उपेक्षिलीं ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे वरें व्रत एकादशी । केलें उपवासीं जागरण ॥ ६ ॥

॥ ३ ॥

१३३६. बोलावा विठ्ठल पाहावा विठ्ठल । करावा विठ्ठल जीवभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें सोसें [पं. सोस०
परत माघारी०] मन जालें हांवभरी । परती माघारी घेत नाहीं ॥ २ ॥ बंधनापासूनि उकलली गांठी । देतां आली
मिठी [पं. सावकाश.] सावकाशें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह [पं. ०देहीं भरला विठ्ठल । काम क्रोध केलें०.] भारिला विठ्ठलें ।
कामक्रोधें केलें घर रितें ॥ ३ ॥

१३३७. मीचि मज व्यालों । पोटा आपुलिया आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुरले नवस । निरसोनी गेली
आस ॥ २ ॥ जालों बरा बळी । गेलों मरोनि तेकाळीं ॥ २ ॥ दोहीकडे पाहे । तुका आहे तैसा आहे ॥ ३ ॥

१३३८. जग अवघें देव । मुख्य उपदेशाची ठेव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आधीं आपणयां नासी । तरि उत्तरे ये
कसीं ॥ २ ॥ ब्रह्मज्ञानाचें कोठार । तें [पं. तें या निश्चयें] हें निश्चयें उत्तर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ते उन्मनी । नास कारया
कारणीं ॥ ३ ॥

१३३९. साधनांच्या कळा आकार आकृति । कारण नवनीतीं मथनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पक्षियासी नाहीं
मारगीं आडताळा । अंतरिक्षीं [पं. अंतरिक्ष. दे. त. अंतराक्षी.] फळासी चि पावे ॥ २ ॥ भक्तीची जोडी [पं. गोडी.] ते
उखत्या चि साटीं । उणें पुरें तुटी तेथें [पं. येथें] नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आहे.] आलें सांचत सांचणी । आजि
जाली धणी एकसरें ॥ ३ ॥

१३४०. नाहीं येथें वाणी । सकळां वर्णी घ्यावी धणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें दर्पणाचें अंग । ज्याचा त्यासी
दावी रंग एका भावाचा एकांत । पीक पिकला अनंत ॥ २ ॥ तुका [पं. खळ] खळे दाणीं । करी बैसोनी वांटणी ॥
३ ॥

१३४१. ठेविलें जतन । करूनियां निज धन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयापासाव उत्पत्ति । तें हें बीज धरिलें
हातीं ॥ २ ॥ निवडिलें वरळा भूस । सार आइन [त. जिन्नस.] जिनस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायण । भाग
संचिताचा गुण ॥ ३ ॥

१३४२. [दे. भ्रमना.] भ्रमणा पाउलें वेचिलीं तीं वाव । प्रवेशतां ठाव एक द्वार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सार तीं
पाउलें विठोबाचीं जीवीं । कोणीं न [पं. विसंबावीं.] विसंभावीं क्षणभरि ॥ २ ॥ सुलभ हें केलें सकळां जीवन ।
फुंकावे [पं. फुंकावा.] चि कान न लगेसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें सकळ ही कोड । पुरे [पं. मुळे.] मूळ खोड
विस्ताराचें ॥ ३ ॥

१३४३. कांहीं जाणों नये पांडुरंगाविण । पाविजेल सीण संदेहानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलतिया नावें [पं.
आळवितां.] आळविला पिता । [त. परि.] तरि तो जाणता कळवळा ॥ २ ॥ अळंकार [पं. होतो.] जातो [पं. होतो.]
गौरवितां वाणी । सर्वगात्रा धणी हरिकथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. उपज विल्हाळे. पं. उपजे विल्हाळ.] उपजे विल्हाळें
आवडी । करावा तो घडी घडी लाहो ॥ ३ ॥

१३४४. बीजापोटीं पाहे फळ । विध न करितां सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया मूर्ख [पं. ह्मणावे तें वेडें.] ह्मणावें वेडें । कैसें तुटेल सांकडें ॥ ६५ ॥ [पं. दावाविया.] दावितिया वाट । वेठी [पं. धरुनि.] धरूं पाहे चाट ॥ २ ॥ पुढिल्या उपाया । तुका ह्मणे राखे काया ॥ ३ ॥

१३४५. मातेचीं जो थानें फाडी । तया जोडी कोण ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेदां निंदी तो चांडाळ । भ्रष्ट [दे. पं. सुतकिया.] सुतकीया खळ ॥ ६५ ॥ अगी लावी घरा । मग वसती कोठें थारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म । येरा [पं. जाणवितो.] नाचवितो भ्रम ॥ ३ ॥

१३४६. वेश वंदाया पुरते । कोण ब्राह्मण निरुते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा मजपाशीं । संतां निरवितों येविशीं ॥ ६५ ॥ असा जी प्रवीण । ग्रंथीं [पं. ग्रंथ केले. सुद्धहीण.] कळे शुद्धहीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोपें । सत्याचिया घडती पापें ॥ ३ ॥

१३४७. ज्या ज्या आह्मांपाशीं होतील [पं. होईल.] ज्या शक्ति । तेणें हा श्रीपती अळंकारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा पायांपाशीं दिला जीवभाव । जन्ममरणाठाव पुसियेला ॥ ६५ ॥ ज्याचें देणें त्यासी घातला संकल्प । बंधनाचें पाप चुकविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें उरला विठ्ठल । खाये बोले बोल [गायनाचे.] गाये नाचे ॥ ३ ॥

१३४८. आह्मी आळीकरें । प्रेमसुखाचीं लेंकुरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पार्यीं गोविली वासना । [दे. तुश. त. तुष्य.] तुच्छ केलें ब्रह्मज्ञाना ॥ ६५ ॥ येतां पाहें मुळा । [पं. वास पंढरीचा.] वाट पंढरीच्या डोळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्थळें । मग मी पाहेन [पं. सकळ.] सकळें ॥ ३ ॥

१३४९. आइत्याची राशी । आली पाकसिद्धीपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां सांडोनि भोजन । भिके जावें वेडेपण [दे. त. वेडेपणें.] ॥ ६५ ॥ [पं. उसतील.] उसंतिली वाट । मार्गे परतावें फुकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । वेचों वैसोन [पं. टाकनी.] टाकणीं ॥ ३ ॥

१३५०. [दे. धन्यें] धन्य शुद्ध जाती । धरीं लौकरी परती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐकिलें तें चि कानीं । होय परिपाक मनीं ॥ ६५ ॥ कळवळा पोटीं । सावधान हितासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । [पं. ज्याचा.] त्याचा तो चि जाणां देव ॥ ३ ॥

१३५१. जीवित्व तें किती । हें चि धरितां बरें चितीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत [पं. सुमन.] सुमनें उत्तरें । मृदु रसाळ मधुरें ॥ ६५ ॥ विसांवतां कानीं । परिपाक घडे मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडी । हाय जतन रोकडी ॥ ३ ॥

१३५२. अभिमानाची [पं. स्वामिणी.] स्वामिनी शांति । महत्व घेती सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळोनि ही [पं. हें.] न कळे वर्म । तरि श्रम पावती ॥ ६५ ॥ सर्व सत्ता [पं. धरितां.] करितां धीर । वीर्या वीर आगळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिखट तिखें । मृदसखें आवडी ॥ ३ ॥

१३५३. भोजन तें [पं. “ते” शब्द नाही.] पाशांतीचें । निचें [पं. उंच नीच.] उंचें उसाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैशी कारंज्याची कळा । तो जिह्वाळा [पं. स्वहिताचा.] स्वाहिता ॥ ६५ ॥ कल्पना ते देवाविण । न करी भिन्न इतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पावे भूतीं । ते निश्चिंती मापली ॥ ३ ॥

१३५४. पोटापुरतें काम । परि अगत्य तो राम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें हें चि करीं । चित्तीं पांडुरंग घरीं ॥ ५१ ॥ प्रारब्धीं हेवा । जोडी देवाची ते सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळ । बुद्धी वेचूनि सकळ ॥ ३ ॥

१३५५. बहुतां जन्मां अंतीं । जोडी [पं. लाघली.] लागली हे हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनुष्यदेहा ऐसा ठाव । धरीं पांडुरंगीं भाव ॥ ५२ ॥ बहु केला फेरा । येथें सांपडला थारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणे । ऐसे [पं. भलते. त. भले ते शाहणे.] भले ते शाहाणे ॥ ३ ॥

१३५६. [पं. रूप नाव.] रूप नावें माया घोलावया ठाव । भागा आले भाव तयावरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सींव वाटे परी न खंडे पृथिवी । शाहाणे ते जीवीं समजती ॥ ५३ ॥ पोटा आलें तिच्या लोळे [पं. लोडे मड्यावरी । पारखीये करी खंती तिची.] मांड्यांवरि । पारखी न करी खंतीं चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तीसाठीं हरिहर । अरुपीचें [पं. क्षीर०.] क्षरविभाग हें ॥ ३ ॥

१३५७. लेकराची आळी न पुस्वी कैसी । काय तयापाशीं उणें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां लडिवाळां नाहीं तें प्रमाण । कांहीं ब्रह्मज्ञान आत्मस्थिती ॥ ५४ ॥ वचनाचा घेईन अनुभव पदरीं । जें हें जनाचारीं मिरवलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी भोळिवेची आटी । दावीन शेवटीं कौतुक हें ॥ ३ ॥

१३५८. [पं. आर्तभूत प्रति.] आर्तभूतांप्रति । उत्तम योजाव्या त्या शक्ति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फळ आणि समाधान । तेथें उत्तम कारण ॥ ५५ ॥ अल्पें तो संतोषी । स्थळीं सांपडे उदेसीं ॥ २ ॥ सहज संगम । तुका ह्मणे तो उत्तम ॥ ३ ॥

१३५९. मुळाचिया मुलें । दुःखें वाढती सकळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा योगियांचा धर्म । नव्हे वाढवावा श्रम ॥ ५६ ॥ न कळे आवडी । कोण [त. आणे.] आहे कैसी घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. थीतें. पं. स्थीत.] थीत । दुःख पाववावें चित्त ॥ ३ ॥

१३६०. भाग्यवंतां हें चि काम । मापी नाम वैखरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंदाची पुष्टि अंगीं । श्रोते संगीं उद्धरती ॥ ५७ ॥ पिकविलें [पं. पिकलें.] तया खाणें किती । पंगतीस सुकाळ ॥ २ ॥ तुका करी प्रणिपात । दंडवत [पं. आचार्या.] आचारियां ॥ ३ ॥

१३६१. लटिकें तें रुचे । साच कोणां ही न पचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा माजल्याचा गुण । भोगें कळों येइल सीण ॥ ५८ ॥ वाढवी ममता । नाहीं वरपडला तो दूतां ॥ २ ॥ [दे. पं. न मनी माकड । कांहीं उपदेश हेकड ॥.] कांहीं न मनी हेकड । तुका उपदेश माकड ॥ ३ ॥

१३६२. कौतुकाची सृष्टी । कौतुकें चि केलें कष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडे तरी भलें खेळ । फांके फांकिल्या कोल्हाळ ॥ ५९ ॥ [त. पं. जाणनिया.] जाणणियासाठीं । भय सामावलें पोटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चेता । होणें तें तूं च आइता ॥ ३ ॥

१३६३. भोवंडींसरिसें । अवघें भोंवत चि दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठार्यीं राहिल्या निश्चळ । आहे अचळीं अचळ ॥ ६० ॥ एक [पं. एके.] हाकेचा कपाटीं । तेथें आणीक नाद उठी ॥ २ ॥ [पं. अभ्र.] अभ्रें धांवे शशी । [दे. असे ते तें दुसरें भासी. पं. असे तेथे दुसरे भासी.] तुका ह्मणे दुसरें भासी ॥ ३ ॥

१३६४. [पं. नव्हे.] नव्हों आह्मी आजिकालीचीं । कार्ची कुर्ची चाळवणी [पं. वाळवणी] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एके ठायीं मूळडाळ । ठावा सकळ आहेसी ॥ ५१ ॥ तुमचें [पं. आमचें तें कांही ।.] आमचेंसैं कांहीं । भिन्न नाहीं वांटलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेथें असें । तेथें दिसें तुमचासा ॥ ३ ॥

१३६५. योग्याची संपदा त्याग आणि शांति । उभयलोकीं कीर्ति सोहळा मान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरयेरांवरी जायांचें उसिणें । भाग्यस्थळीं देणें झाडावेसीं ॥ ५१ ॥ केलिया फावला ठायींचा तो लाहो । तृष्णेचा तो काहो काव्हवितो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ अकर्तव्या नावें । शिवंपद जीवें भोगिजेल ॥ ३ ॥

१३६६. मरणा हातीं सुटली काया । विचारें या निश्चयें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासोनियां गेली खंती । सहजस्थिति भोगाचे [पं. भोगाचे.] ॥ ५१ ॥ न देखें सें जालें श्रम । आलें वर्म हाता हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैची कीव । कोठें जीव निराळा ॥ ३ ॥

१३६७. नव्हे ब्रह्मचर्य बाइलेच्या त्यागें । वैराग्य वाउगें देशत्यागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम वाढे भय वासनेच्या द्वारे । सांडावें तें धीरें [पं. आचावचे.] आचावाचे ॥ ५१ ॥ कांपवूनि टिरी शूरत्वाची मात । केलें वाताहात उचित काळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी जिव्हेसी विटाळ । लटिक्याची मळ स्तुति होतां ॥ ३ ॥

१३६८. नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन । [पं. चिंती.] चिंतीं नारायण सर्व भोगीं [त. भागी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मातेचिये खांदीं बाळ नेणे सीण । भावना त्या भिन्न मुंडाविया ॥ ५१ ॥ नको गुंपों भोगीं [पं. भागी.] नको पडों त्यागीं । लावुनि [पं. सर्व.] सरें अंगीं देवाचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको पुसों वेळोवेळां । उपदेश वेगळा [त. निराळा.] उरला नाहीं ॥ ३ ॥

१३६९. अवघी मिथ्या आटी । राम नाहीं तंव कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सावधान सावधान । उगवीं संकल्पीं हें मन ॥ ५१ ॥ सांडिलें तें मांडे । [दे. आग्र. पं. अग्र.] आग्रह उरल्या [पं. काळ.] काळें दंडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आला.] आलें भागा । देउनि चिंतीं पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१३७०. न संगावें [संगवे.] वर्म । जनीं असों द्यावा भ्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगींच लागतील पाटीं । होतीं रितीं च हिंपुटीं ॥ ५१ ॥ सिकविल्या गोटी । शिकोन [पं. शिकोनि धरितील पोटीं.] न धरिती पोटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सीण । होइल अनुभवाविण ॥ ३ ॥

१३७१. जातिविजातीची व्हावयासि भेटी । संकल्प तो पोटीं वाहों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होणार तें घडो होणाराच्या गुणें । होइल नारायणें निर्मिलें तें ॥ ५१ ॥ [पं. व्याघ्राची ते.] व्याघ्राचिये भुके वधावी ते गाय । याचें नांव काय पुण्य असे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न करी विचार पुरता । गरज्याची माता पिता खर ॥ ३ ॥

१३७२. शाहाणियां पुरे एक चि वचन । विशारती [“इशारती” असावें.] खुण ते चि त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपदेश असे तांकारणें । घेतला तो मनें [पं. “पाहिजे हा” याच्याबद्दल “पाहिजेल”.] पाहिजे हा ॥ ५१ ॥ फांसावेना तरिं दुःख घेतें वाव । मग होतो जीव कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको राग धरूं झोंडा । नुघडितां पीडा होइल डोळे ॥ ३ ॥

१३७३. अभिनव [दे. त. पं. अभिनव.] सुख तरि या विचारें । विचारावें बरें संतजनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
रूपाच्या आठवें दोन्ही ही आपण । वियोग [दे. वियोगें तो क्षीण.] तो क्षण होत नाही ॥ ५ ॥ पूजा तरि चितें कल्या
[पं. कल्प.] तें ब्रह्मांड । आहाच तो खंड एकदेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा अनुभव यापरि । डोई पायांवरि ठेवीतसें
॥ ३ ॥

१३७४. नटनाट्य तुह्मी केलें याच साटीं । कवतुकें दृष्टी निववावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही तरि काय
कळलें चि आहे । वाघ आणि गाय लांकडाची ॥ ५ ॥ अभेद चि असे मांडियेलें खेळा । केल्या दीपकळा
बहुएकी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रूप नाही दर्पणांत । संतोषाची मात दुसरें तें ॥ ३ ॥

१३७५. रवीचा प्रकाश । तो चि निशी घडे नाश । जाल्या बहुवस । तरि त्या काय दीपिका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ आतां हा चि वसो जीवीं । माझे अंतरीं गोसावीं । होऊं येती ठावीं । काय वर्म [पं. त्या यानें.] याच्यानें ॥ ५ ॥
सर्वें असतां धणी । आड येऊं न सके कोणी । न लगे विनवणी । पृथकाची [दे. त. पृथकाची.] करावी ॥ २ ॥
जन्माचिया गति । येणें अवघ्या खुंटती । कारण ते प्रीति । तुका ह्मणे जवळी ॥ ३ ॥

१३७६. ऐसे सांडुनियां धुरे । किविलवाणी दिसां [पं. दिसतां.] कां रे । कामें [पं. कामीं.] उर भरे । हातीं नुरे
मृत्तिका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदार हा जगदानी । पांडुरंग अभिमानी । तुळसीदळ पाणी । चिंतनाचा भुकेला ॥ ५ ॥
न लगे पुसावी चाकरी । कोणी [पं. कोण वकील या घरीं.] वकील ये घरीं । [पं. ज्याचा.] त्याचा तो चाकरी । पारपत्य
सकळ ॥ २ ॥ नाही आडकाटी । तुका ह्मणे [पं. जा भेटी.] जातां भेटी । न बोलतां मिठी । उगी च पायीं घालावी ॥
३ ॥

१३७७. [पं. अपकारी असो उरोनि उरला.] उपकारी असे आरोणि उरला । आपुलें तयाला पर नाही ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ लाभावरि घ्यावें सांपडलें काम । आपला तो श्रम न विचारी [पं. विचारितां.] जीवा ऐसें [पं. ऐसा.] देखे
आणिकां जीवांसी । निखळ चि रासि गुणांची च ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव [पं. गुणांचा.] तयांचा पांगिला । न भंगे
संचला धीर सदा ॥ ३ ॥

१३७८. कोणा [पं. कोण्या पुण्यें त्यांचा] पुण्यें यांचा होईन सेवक । जीहीं द्वंदादिक [दे. त. पं. द्वंदादिक.]
दुराविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें वर्म मज दावीं नारायणा । अंतरीं [पं. अंतरींच्या.] च खुणा [त. पं. प्रगटोनि.] प्रकटोनि ॥
५ ॥ बहु अवघड असे संतभेटी । तरि जगजेठी करुणा केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग [पं. गन] नयें तृप्तीवरी ।
सुखाचे शेजारीं पडुडईन ॥ ३ ॥

१३७९. क्षणक्षणां सांभाळितों । साक्षी होतों आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न घडावी पायीं तुटी । [पं. मनं भिठी
घातली.] मन मुठी घातलें ॥ ५ ॥ विचारतां वचनां आधीं । धरुनि शुद्धी ठेविली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मार्गे भ्यालों ।
तरीं जालों जागृत ॥ ३ ॥

१३८०. आणूनियां मना । आवघ्या धांडोळिल्या खुणा । देखिला तो राणा । पंढरपूरनिवासी ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ यासी अनुसरल्या काय । घडे ऐसें वायां जाय । देखिले [पं. धरिले.] ते पाय । सम जीवीं राहाती ॥ ५ ॥ तो
देखावा हा विध । चिंतनें [पं. चिंतनें चि.] तें कार्य सिद्ध । [पं. आणीक.] आणिकां संबंध । नाही पर्वकाळासी ॥ २ ॥
तुका ह्मणे खळ । होती [दे हो त. होय] क्षणें चि निर्मळ । जाऊनियां मळ । वाळवंटीं नाचती ॥ ३ ॥

१३८१. [पं. धरितां पंढरीची०.] धरितां ये पंढरीची वाट । नाही संकट मुक्तीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वंदूं येती देव पदे । न्या आनंदें उत्साहें ॥ ५ ॥ नृत्यछंदें उडती रज । जे सहज चालतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गरुड [दे. ढके.] टके । वैष्णव निके संभ्रम ॥ ३ ॥

१३८२. नाम घेतां मन निवे । जिव्हे [पं. जीवें.] अमृत चि स्रवे । होताती बरवे । ऐसे शकुन लाभाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन रंगलें रंगलें । तुझ्या चरणीं स्थिरावलें । केलिया विठ्ठलें । ऐसी कृपा जाणावी ॥ ५ ॥ जालें भोजनसें दिसे । चिरा पडोनि ठेला [दे. छेला.] इच्छे । घालियाच्या ऐसें । अंगा येती उद्गार ॥ २ ॥ सुख भेटों आलें सुखा । निघ सांपडला मुखा । तुका ह्मणे लेखा । आतां नाही आनंदा ॥ ३ ॥

१३८३. रुची रुची घेऊं गोडी । प्रेमसुखें जाली जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काळ जाऊं नेदूं वायां । चिंतूं [दे. चिंतितां. त. चिंती.] विठोबाच्या पायां ॥ ५ ॥ करूं भजन भोजन । धणी घेऊं नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव घाला । होय तुझ्यानें विठ्ठला ॥ ३ ॥

१३८४. वेळोवेळां हें चि सांगें । दान मागें जगासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल हे मंगळवाणी । घेऊं धणी पंगती ॥ ५ ॥ वेचतसे पळें पळ । केलें बळ पाहिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुश्चित नका । [पं. राहे.] राहों फुका नाड हा ॥ ३ ॥

१३८५. आणीक ऐसें कोठें सांगा । पांडुरंगा सारिखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दैवत ये भूमंडळीं । उद्धार कळी [दे. पावितें.] पाववितें ॥ ५ ॥ कोठें कांहीं कोठें कांहीं । शोध ठायीं स्छळासी ॥ २ ॥ [दे. आनेत्रीचें. त. अनेत्रीचें.] अन्यत्रीचें तीर्थी नासे । तीर्थी वसे वज्रलेप ॥ ३ ॥ पांडुरंगीचें पांडुरंगीं । पाप अंगीं राहेना ॥ ४ ॥ ऐसें हरें गिरिजेप्रति । गुह्य स्थिती सांगितली ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे तीर्थ क्षेत्र । सर्वत्र हें दैवत ॥ ६ ॥

१३८६. [त. हा अभंग चार चरणी धरून “भावे घ्यारे भावे घ्यारे । एकदा जारे पंढरीये” हें एवढेंच ध्रुवपद धरलें आहे; आणि शेवटच्या कडव्यांत “तुका ह्मणे०” हे अर्ध पूवा असून “घ्यावी हातीं०” हें अर्ध पुढें आहे.] पुराणींचा इतिहास । मोड रस सेविला [त. पं. निवडिला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हती हे आहाच बोल । मोकळें फोल कवित्व ॥ ५ ॥ भावें घ्या रे भावें घ्या रे । [दे. येगदा.] एकदा जा रे पंढरिये ॥ २ ॥ भाग्यें आलेति मनुष्यदेहा । तो हा पाहा विठ्ठल ॥ ३ ॥ पापपुण्य करील झाडा । जाइल पीडा जन्माची ॥ ४ ॥ घ्यावी हातीं टाळदिंडी । गावे तोंडीं गुणवाद ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे घटापटा । न लगे वाटा शोधाव्या ॥ ६ ॥

१३८७. कर्म वर्म नव्हती सांग । उण्या अंगें पतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलत्या [पं. काळीं.] काळें नामावळी । सुलभ भोळी भाविकां ॥ ५ ॥ प्रायश्चित्तें पडती पायां । गाती तयां वैष्णवां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नुपजे दोष । करा घोष आनंदें ॥ ३ ॥

१३८८. पाहा रे हें दैवत कैसें । भक्तिपिसें [पं. भाविका.] भाविक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाचारिल्या सरिसें पावे । ऐसें [पं. ऐसी सवें] सेवे वराडी ॥ ५ ॥ शुष्ककाष्ठीं [दे. त. शुल्क काष्ठीं. पं. शुष्क काष्ठीं गुरुगुरी.] गुरुगुरी । लाज हरि न धरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अर्धनारी । ऐसीं धरी रूपडीं ॥ ३ ॥

१३८९. बहुत सोसिले मागें न कळतां । पुढती काय आतां अंध व्हावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये अंगीं हें ठेवावें लावून । नये भिन्न भिन्ना [पं. भिन्न भिन्न.] चांचपडो ॥ ५ ॥ कोण होईल तो ब्रह्मांडचाळक । आपण चि [दे.

आपणें चि हाके देईल हाके. । पं. आपण चि हाके देईल हाक.] हाक देईल हाके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिलीं चेतवूनि [दे. गुणी.] सुनीं । कौतुकावांचूनि नाहीं छळ ॥ ३ ॥

१३९०. आश्चर्य या वाटे नसत्या छंदाचें । कैसें दिलें साचें करोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजियासी तंव [दे. त. पं. आकळ.] अकळ हा भाव । करावा तो जीव [दे. पं. साक्ष.] साक्षी येथें ॥ ५१ ॥ एकीं अनेकत्व अनेकीं एकत्व । प्रकृतिस्वभाव प्रमाणें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं उगवूं जाणसी । कुशळ येविशीं तुह्मी देवा ॥ ३ ॥

१३९१. अस्त नाहीं आतां एक चि मोहोरा [पं. मोहरा.] । पासूनि अंधारा दुरि जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. साक्षेत्वं.] साक्षेत्वं या जालों गुणाचा देखणा । करीं नारायणा तरी खरें ॥ ५१ ॥ आठवें विसरु पडिलेया मार्गें । आलें तें चि भागें यत्न केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा विनोद देवासी । आह्मी तुह्मां ऐसीं दोन्ही नव्हों ॥ ३ ॥

१३९२. क्षर अक्षर हे तुमचे विभाग । कासयानें जग दुरी धरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे आह्मी नेणों पालटों च कांहीं । त्यागिल्याची नाहीं मार्गें चाड ॥ ५१ ॥ प्रतिपादिता तूं समविषमाचा । प्रसाद तो याचा पापपुण्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां नाना अवगणीं । लागे संपादणी लटिक्याची ॥ ३ ॥

१३९३. सर्वरसीं मीनलें चित्त । अखंडित आनंदु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोत पति विश्वंभरीं । जाला हरि सोयरा ॥ ५१ ॥ वोळखी ते एका नांवें । [पं. त. इतर वाव.] इतरभावं खंडणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नांवें रूपें । दुसरीं पापें हारपलीं ॥ ३ ॥

१३९४. मीं हें ऐसें काय जाती । अवघड किती पाहातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं होत उल्लंघन । नसतां भिन्न दुसरें ॥ ५१ ॥ अंधारानें तेज नेलें । दृष्टीखालें अंतर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सवें देव । घेतां ठाव दावील ॥ ३ ॥

१३९५. [दे. कवेश्वरांचा. त. पं. कवेश्वराचा.] कवीश्वरांचा तो आह्मांसी [पं. आह्मां.] विटाळ । प्रसाद वोंगळ चिवडिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंमाचे [पं. दंमाची आवडी बहिरट०.] आवडी बहिराट अंधळे । सेवटासि काळें होइल तोंड ॥ ५१ ॥ सोन्यासेजारीं [पं. सोन्याचे सेजारीं०.] तों लाखेची जतन । [पं. सतंत.] सतंत ते गुण जैसेतैसे ॥ २ ॥ सेव्यसेवकता [दे. सेव्य सेववता. पं. सेव्य सेकता.] न पडतां ठावी । तुका ह्मणे गोवी पावती हीं ॥ ३ ॥

१३९६. वाढलियां मान न मनावी निश्चिती । भूतांचिये प्रीती भूतपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ह्मणोनिया.] ह्मणरुनि मना लावावी कांचणी । इंद्रियांचे झणी ओढी भरे ॥ ५१ ॥ एका एकपणें एकाचिये अंगीं । लागे रंग रंगीं मिळलिया [त. मिळालिया.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव निष्काम निराळा । जीवदशे चाळा चळणांचा ॥ ३ ॥

१३९७. माया साक्षी आह्मी नेणों भीड भार । आप आणि पर नाहीं दोन्ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्याचिये सार्ती अवघा चि भरे । नावडे व्यापार तुटीचा तो ॥ ५१ ॥ पोभाळितां [दे. पोभाळितां.] चरे अंतरांचें दुःख । लांसें फांसें मुख उघडावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे स्फीतीचा हा ठाव । निवाड्यासी देव साक्षी केला ॥ ३ ॥

१३९८. संतां आवडे तो काळाचा ही काळ । समर्थाचें बाळ जेवीं समर्थ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिसतां तेथें नाहीं [पं. एकेविणे. त. एकेविण.] एकविणें । मोहें [पं. मोहो.] न पवे सीण ऐसें राखे ॥ ५१ ॥ केले अन्याय ते सांडवी उपचारें । न देखें दुसरें [दे. पं. नासा.] नाशा मूळ ॥ २ ॥ तुका ह्मा मुख्य कल्पतरुछाया । काय नाहीं दया तये ठायीं ॥ ३ ॥

१३९९. संतांच्या धिक्कारें [दे. त. पं. धीकारें.] अमंगळ जिणें । विश्वशत्रु तेणें सांडी परि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुळ आणि रूप वांयां संवसार [पं. संसार.] । गेला भरतार [पं. भ्रतार.] मोकलितां ॥ ६५ ॥ मूळ राखे तया फळा काय उणें । चतुर [पं. लक्षण.] लक्षणें राखों जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सायास तो एके ठायीं । दीप हातीं तई अवघें बरें ॥ ३ ॥

१४००. ओलें मूळ भेदी खडकाचें अंग । अभ्यासासी सांग कार्यसिद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे ऐसें कांहीं नाहीं अवघड । नाहीं कईवाड तोंच वरि ॥ ६५ ॥ दोरें चिरा कापे पडिला [पं. पडिल्या.] कांचणी । [पं. अभ्यास.] अभ्यासें सेवनीं विप पडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैचा बैसण्यासी ठाव । जठरीं बाळा वाव एकाएकीं ॥ ३ ॥

१४०१. अमर आहां अमर आहां । खरें कीं पाहा खोटें हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न ह्मणां देह माझा ऐसा । मग भरवसा कळेल ॥ ६५ ॥ कैचा धाक कैचा धाक । सकळिक हें आपुलें ॥ २ ॥ देव चि बरे देव चि बरे । तुका ह्मणे [त. खरे खरे तुझी.] खरे तुझी ॥ ३ ॥

१४०२. काम नाहीं काम नाहीं । जालों पाहीं रिकामा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फावल्या या करूं चेष्टा । निश्चळ द्रष्टा [दे. त. पं. दृष्टा.] बैसोनि ॥ ६५ ॥ नसत्या छंदें नसत्या छंदें । जग विनोदें विव्हाडतसे [पं. विव्हाडतसे.] ॥ २ ॥ एकाएकीं एकाएकीं । तुका लोकीं [त. लोकिनीं.] निराळा ॥ ३ ॥

१४०३. हातीं घेऊनियां काठी । तुका लागला [पं. कलिबरा.] कळिवरा पाठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेऊनि निजविलें स्मशानीं । माणसें [पं. “जाळी ते” याच्याबद्दल “जाळीत.”] जाळी ते ठाकर्णी ॥ ६५ ॥ काडिलें तें ओढें । मागील उपचाराचें पुढें ॥ २ ॥ नाहीं वाटों आला भेव । सुख दुःख भोगिता देव ॥ ३ ॥ [पं. याच साटी.] याजसाटीं हें निर्वाण । केलें कसियेलें मन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अनुभव बरा । नाहीं तरी [दे. सास्त.] शास्त होय चोरा ॥ ५ ॥

१४०४. कीर्तन चांग कीर्तन चांग । होय अंग हरिरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमाछंदें नाचे डोले । [पं. हरपले.] हारपला देहभाव ॥ ६५ ॥ एकदेशीं जीवकळा । हा सकळां सोयरा [पं. सोइरा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरला देव । गेला भेव [पं. ते काळीं.] त्या काळें ॥ ३ ॥

१४०५. [पं. न. बोलसी.] न बोलेसी करा वाचा । उपाधीचा संबंध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका तुमच्या नामाविण । अवघा सीण कळतसे ॥ ६५ ॥ संकल्पाचे ओढी मन । पापपुण्य [पं. सवें.] सम चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणीं । पावो वाणी विसांवा ॥ ३ ॥

१४०६. प्रारब्धा हातीं जन । सुख सीण पावतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितां [दे. घाईळाचा.] घायाळाचा संग । अंगें अंग माखावें ॥ ६५ ॥ आविसा अंगें पीडा वसे । त्यागें असे बहु सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव भ्याला । अवघ्या आला बाहेरी ॥ ३ ॥

१४०७. आशा ते करविते बुद्धीचा लोप । संदेह तें पाप कैसें नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आपुल्या.] आपला आपण करावा विचार । प्रसन्न तें सार मन [दे. गोही.] ग्वाही ॥ ६५ ॥ नांवें रूपें अंगीं लाविला विटाळ । होतें [पं. ते.] त्या निर्मळ शुद्ध वृद्ध ॥ २ ॥ अंधळ्यानं नये देखण्याची चाली । चालों ऐसी बोली तुका बोले ॥ ३ ॥

१४०८. जळो आतां नांव रूप । माझें पाप गांठीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतांचिया चरणरजें । उतरूं ओझें मातीचें ॥ ५ ॥ [पं. लटिका चि.] लटिकियाचा अभिमान । होता सीण [दे. पावित.] पाववित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरूपीचें । सुख साचें निनावें ॥ ३ ॥

१४०९. निंदा स्तुती करवी पोट । सोंग दाखवी बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जटा राख विटंबना । धीर नाही क्षमा मना ॥ ५ ॥ शृंगारिलें मढें । जीवेंविण जैसें कुडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रागें । भलतें चाबळे वाउगें ॥ ३ ॥

१४१०. भिक्षापात्र [दे. भिक्षापात्र. त. भिक्षापात्र.] अवलंबणें । जळो जिणें लाजिरवाणें । ऐसियासी नारायणें । उपेक्षीजे सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा पायीं नाही भाव । भक्ति वरी वरी वाव । समर्पिला जीव । नाही तो हा व्यभिचार ॥ ५ ॥ जगा घालावें सांकडें । दीन होऊनि बापुडें । हें चि अभाग्य रोकडें । मूळ [पं. मूळ आणि विश्वासा.] आणि विश्वास ॥ २ ॥ काय न करी विश्वंभर । सत्य करितां निर्धार । तुका ह्मणे सार । दृढ पाय धरावे ॥ ३ ॥

१४११. भावबळें विष्णुदास । नाही [दे. त. नास.] नाश पावत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ योगभाग्यें घरा येती । सर्व शक्ति चालत ॥ ५ ॥ पित्याचें जें [पं. का.] काय धन । पुत्रा कोण वंचील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कडे बैसों । तें असां निर्भर ॥ ३ ॥

१४१२. कोरड्या [दे. त. गोठी.] गोष्टी चटक्या बोल । शिकल्या सांगे नाही ओल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण यांचें मना आणी । ऐकों कानीं नाइकोनि ॥ ५ ॥ घरोघरीं सांगती ज्ञान । भूस [पं. त. सीण.] सिणें कांडिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपुल्या मति । काय रितीं पोकळें [पं. पोकळ.] ॥ ३ ॥

१४१३. नव्हतियाचा सोस होता । झडो आतां पदर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखणें तें देखियेलें । आतां भलें साक्षित्वें ॥ ५ ॥ [पं. लाभ.] लाभें कळों आली हानि । राहों दोन्हीं निराळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकाएकीं । [पं. हा लोकिकीं पसारा. त. हा कां लोकिकीं पसारा.] हा कां लोकीं पसारा ॥ ३ ॥

१४१४. सोसें वाढे दोप । जाला न पालटे कस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें वरवें वचन । [त. करितो.] करितां तें नारायण ॥ ५ ॥ [पं. असो.] असे प्रारब्ध नेमें । श्रम [दे. श्रमुचि उरे श्रम. त. श्रमुचि उरे श्रम.] चि उरे श्रम ॥ २ ॥ सुख देते शांती । तुका ह्मणे धरितां चितीं ॥ ३ ॥

१४१५. काय शरीरापें काम । कृपा साधावया प्रेम । उचिताचे धर्म । भागा आले ते करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देईन हाक नारायणा । तें तों नाकळे बंधना । पंढरीचा राणा । आइकोन धांवेळ ॥ ५ ॥ सातांपांचांचें गोठलें । प्रारब्धें आकारलें । आतां हें संचलें । असो भोगा सांभाळीं ॥ २ ॥ [पं. पावली.] फावली ते बरवी संधि । सावधान करूं बुद्धी । तुका ह्मणे मधीं । कोठें नेघें विसावा ॥ ३ ॥

१४१६. न लगे देशकाळ । मंत्रविधानें सकळ । मनें चि निश्चळ । करुनि करुणा भाकावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतो बैसलिया ठाया । [दे. आसणें. त. असणें.] आसनें व्यापी देवराया । निर्मळ ते काया । अधिष्ठान तपाचें ॥ ५ ॥ कल्पनेचा साक्षी । तरि [पं. आवरें लक्ष] आदरें चि लक्षी । आवडीने भक्षी । कोरडें धान्य मटमटां ॥ २ ॥ घेणें तरि भाव । लक्षी दासांचा उपाव । तुका ह्मणे जीव । जीवीं मेळविल अनंत ॥ ३ ॥

१४१७. नाही [पं. त. “आलें” हा शब्द नाही.] आलें भक्तिसुख अनुभवा । तो मी ज्ञान देवा काय करूं ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ नसावें जी तुझी कांहीं निश्चितीनें । माझिया वचनें अभेदाच्या ॥ ५ ॥ एकाएकीं मन नेदी समाधान ।
देखिल्या चरण वांचूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाचा गुणीं लांचावली । न राह उगली मौन्य मज ॥ ३ ॥

१४१८. मागतां विभाग । कोटें लपाल जी मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत साक्षी या वचना । त्यांसी ठाउकिया
खुणा ॥ ५ ॥ होइन धरणेकरी । मग मी रिघों नेदीं बाहेरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी अक्षर । तुज देवपणाचा भार ॥
३ ॥

१४१९. [मी ठेवण्याचे धनी । तुझीं येवसाय.] मिटवण्याचे धनी । तुझी [दे. वेवसाय.] व्यवसाय जनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ कोण पडे ये लिगाडीं । केली तैसीं उगवा कोडीं ॥ ५ ॥ केलें सांगितलें काम । दिले पाळूनियां धर्म ॥ २ ॥
तुका ह्मणे आतां । असो तुमचें तुमचे माथां ॥ ३ ॥

१४२०. समर्पिली वाणी । पांडुरगीं घेते [पं. घेती.] धणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूजा होते [पं. होती.] मुक्ताफळीं ।
रस ओविया मंगळीं ॥ ५ ॥ धार अखंडित । ओघ चालियेला [दे. नित्त.] नित्य ॥ २ ॥ पूर्णाहुति [पं. जीव.] जीवें ।
तुका घेऊनि [त. होउनि] ठेला [पं. भाव.] भावें ॥ ३ ॥

१४२१. अवघा चि आकार ग्रासियेला काळें । एक [त. एका चि. पं. एकतें. निराळें.] चि निराळें हरिचें नाम ॥
१ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरुनि राहिलों अविनाश कंठीं । जीवन हें पोटीं सांटविलें ॥ ५ ॥ शरीरसंपत्ति मृगजळभान ।
जाईल नासोन खरें नव्हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां उपाधीच्या नांवें । आणियेला देवें वीट मज ॥ ३ ॥

१४२२. बोलणें चि नाही । आतां देवाविण कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकसरें केला नेम । देवा दिले क्रोध
काम ॥ ५ ॥ पाहेन ते पाय । जोंवरि हे दृष्टि धाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनं । हे चि संकल्प वाहाणें ॥ ३ ॥

१४२३. येथूनियां ठाव । अवघे लक्षायाचे भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उंची देवाचे चरण । तेथें जालें अधिष्ठान
॥ ५ ॥ आघातावेगळा । असे ठाव हा निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्थळ । धरुनि राहिलों अचळ ॥ ३ ॥

१४२४. भरला दिसे हाट । अवघी वाढली खटपट । संचिताचे [त. संचिताची वाट. पं. संचिताचे वाटे । वाटा
होउनि फाकती ॥.] वाट । वाटाऊनि फांकती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगा ऐसे ठायाठाव । कर्मा त्रिविधाचे भाव । द्रष्टा येथें
देव । विरहित संकल्पा [त. पं. संकल्प.] ॥ ५ ॥ दिला पाडूनियां धडा । पापपुण्यांचा निवाडा । आचरती गोडा ।
आचरणें आपुलाल्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पराधीनें । जालीं ओढलिया ऋणें । तुटती बंधनें । [पं. जरि या देवा.] जरि
देवा आळविते ॥ ३ ॥

१४२५. आला भागासी तो करीं वेवसाव । परि राहो भाव तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय चाले तुझीं
बांधलें दातारा । वाहिलिया भारा उसंतितों ॥ ५ ॥ शरीर तें करी [पं. शरीराचा.] शरीराचे धर्म । नको देऊं वर्म
चुकों मना [पं. मज.] ॥ २ ॥ चळण फिरवी ठाव बहुक्स । न [पं. पडो.] घडो आळस चिंतनाचा ॥ ३ ॥ इंद्रियें करोत
[त. आपुला. पं. आपुलाला.] आपुले व्यापार । आवडीसी थार देई पायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नको देऊं काळा हातीं ।
येतों काकुलती ह्मणऊनि ॥ ५ ॥

१४२६. आह्मां अवघें भांडवल । येथें [पं. एक.] विठ्ठल एकला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कायावाचामनोभावें । येथें जीवें वेचलों ॥ ५१ ॥ परतें कांहीं नेणें दुजें । [पं. तत्वबीज.] तत्त्वबीजें पाउलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतसंगें । येणें रंगें रंगलों ॥ ३ ॥

१४२७. साहोनियां टोले उरवावें सार । मग अंगीकार खऱ्या मोलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगाचे सांभाळीं द्यावें कळिवर । संचिताची [दे. संचित चि.] थार मोडूनियां ॥ ५१ ॥ महत्त्वाचे ठायीं भोगावी अप्रतिष्ठा । विटवावें नष्टां पंचभूतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग कैचा संवसार । जयाचा आदर तें चि व्हावें ॥ ३ ॥

१४२८. निर्वैर होणें [पं. साधनाच्या मुळें.] साधनाचें मूळ । येर ते विल्हाळ सांडीमांडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चालों येत [दे. येती.] सोंगसंपादणी [त. सोंग संपादनी.] । निवडे अवसानीं शुद्धाशुद्ध ॥ ५१ ॥ त्यागा नांव तरी निर्विषयवासना । [दे. त. करीये.] कार्यकारणांपुरते विधि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे चिंतनीं आवडी । येणें नांवें जोडी सत्यत्वेशीं ॥ ३ ॥

१४२९. पशु ऐसे होती ज्ञानी । चर्वणीं [पं. “या” नाही.] या विषयांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवूनियां लोभीं लोभ । जाला क्षोभ आत्मत्वीं ॥ ५१ ॥ केला आणिकां वाढी पाक । खाणें ताक मूर्खासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोठा घात । वाताहात हा देह ॥ ३ ॥

१४३०. कां जी धरिलें नाम । तुह्मी असोनि निष्काम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणां सांगतसां ज्ञान । ठकाठकीचें लक्षण ॥ ५१ ॥ आवडीनें नाचें । आहे तरी पुढें साचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे प्रेम । नाहीं भंगायाचें काम ॥ ३ ॥

१४३१. खरें बोले तरी । फुकासाठीं जोडे हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे फुकाचे उपाय । सांडूनियां वांयां जाय ॥ ५१ ॥ परउपकार । एका वचनाचा फार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । मनें सांडितां शीतळ ॥ ३ ॥

१४३२. दया क्षमा शांति । तेथें [पं. तेथें देवाची हे वस्ती.] देवाची वसति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावे धांवोनियां घरा । राहे धरोनियां थारा ॥ ५१ ॥ कीर्तनाचे वाटे । बराडिया ऐसा लोटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडे । पूजा [पं. नाम देव.] नामें देव जोडे ॥ ३ ॥

१४३३. शिष्याची जो नेघे सेवा । मानी देवासारिखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा [त. खरा.] फळे उपदेश । [पं. येरा.] आणिकां दोष उफराटे ॥ ५१ ॥ त्याचें खरें ब्रह्मज्ञान । उदासीन देहभावीं [पं. देहेभावे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य सांगें । योत [पं. येउत.] रागें येती ते ॥ ३ ॥

१४३४. माझीं मेलीं बहुवरि । तूं कां जैसा तैसा हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठो कैसा वांचलासि । आतां सांग मजपाशीं ॥ ५१ ॥ तुज देखतां चि माझा । बाप गेला आज्ञा पणजा ॥ २ ॥ आह्मां लागलेंसे पाठी । बालत्व [दे. तारुण्यें.] तारुण्य काठी ॥ ३ ॥ तुज फावलें तें मार्गें । कोणी नसतां वादिलार्गें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या अंगीं । मज देखिल लागलीं [दे. ओघीं.] अवघीं ॥ ५ ॥

१४३५. आणीक कोणाचा न करीं मी संग । जेणें होय भंग माझ्या चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलावांचूनि आणीक जे वाणी । नाइकें मी कानीं आपुलिया ॥ ५१ ॥ समाधानासाठीं बोलावी हे मात । परि माझें चित्त नाहीं

कोठें ॥ २ ॥ जिवाहूनि मज ते चि आवडती । आवडे ज्या चितीं पांडुरंग ॥ ३ ॥ [पं. तुका ह्मणे तो चि जाणे माझें हित ।.]
तुका ह्मणे माझें तो चि जाणे हित । आणिकांच्या चित्त नेदीं [पं. नाही.] बोला ॥ ४ ॥

१४३६. आशा हे समूळ खाणोनि काढावी । तेव्हां चि गोसावी व्हावें [त. त्यांनी.] तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं
तरि सुखें असावें संसारीं । फजिती दुसरी करूं नये ॥ ५ ॥ आशा मारुनियां जयवंत व्हावें । तेव्हां चि निघावें
सर्वातूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरीं योगाची तांतडी । आशेची बीवुडी करीं आधीं ॥ ३ ॥

१४३७. निष्ठावंत भाव भक्तांचा स्वधर्म । निर्धार हें वर्म चुकों नये ॥ १ ॥ निष्काम निश्चळ विठ्ठलीं
विश्वास । पाहों नये वास आणिकांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा [पं. कोण.] कोणें उपेक्षिला । नाहीं ऐकिला ऐसा
कोणीं ॥ ३ ॥

१४३८. नामाचें चिंतन प्रगट पसारा । असाल तें करा जेथें तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडवील माझा स्वामी
निश्चयेसीं । प्रतिज्ञा हे दासीं केली आझीं ॥ ५ ॥ गुण दोष नाहीं [त. पाहातां.] पाहात कीर्तनीं । प्रेमें चक्रपाणी
वश्य होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कडु वाटतो प्रपंच । रोकडे रोमांच कंठ दाटे ॥ ३ ॥

१४३९. नाम ह्मणतां मोक्ष नाहीं । ऐसा उपदेश [त. करितिल.] करिती कांहीं । बधिर व्हावें त्याचे ठायीं ।
दुष्ट वचन वाक्य तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयाचे राहिलें मानसीं । तें [त. तें चि पावलें.] चि पावले तयासी । चांचपडतां
मेलीं पिरीं । भलतैसीं वाचालें ॥ ५ ॥ [पं. नवविधाचा.] नवविधीचा निषेध । जेणें मुखें करिती वाद । जन्मा आले
निंद्य । शूकरयाती संसारा ॥ २ ॥ काय सांगों वेळोवेळीं । आठव [पं. नाही त्या चांडाळा.] नाही चांडाळा । नामासाठीं
बाळा । क्षीरसागरीं कोंडिलें ॥ ३ ॥ आपुलिया नामासाठीं । लागे शंखासुरापाठीं । फोडोनियां [पं. फोडिया.] पोटीं
। वेद चारी काढिले ॥ ४ ॥ जगीं [पं. प्रसिद्ध बोली.] प्रसिद्ध हे बोली । नामें गणिका तारिली । आणिकें ही उद्धरिलीं
। पातकी महादोषी ॥ ५ ॥ जे हे पवाडे गर्जती । नाम प्रल्हादाच्या [दे. त. प्रल्हादाचा.] चितीं । जळतां बुडतां घातीं ।
राखे हातीं विषाचे ॥ ६ ॥ काय सांगों ऐशीं किती [त. कीर्ती.] । तुका ह्मणे नामख्याती । नरकाप्रती जाती ।
निषेधिती तीं एके ॥ ७ ॥

१४४०. किती या काळाचा सोसावा [पं. वोळसा.] वळसा । लागला सरिसा पाठोवाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
लक्ष चौऱ्याशीची करा सोडवण । रिघा या शरण पांडुरंगा ॥ ५ ॥ उपजल्या पिंडा [पं. पीडा.] मरण सांगातें ।
मरतें उपजतें [पं. सरे चि तो.] सर्वें चि तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माळ गुंतली राहाटीं । गाडग्याची सुटी फुटलिया ॥ ३
॥

१४४१. गासी तरि एक विठ्ठल चि गाई । नाहीं तरि ठायीं राहें उगा ॥ १ ॥ अद्वैतीं तों नाहीं बोलावें
कारण । जाणीवेचा [पं. सीण.] श्रम करिसी वांया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती करावी फजिती । लाज नाहीं चितीं
[दे. त. नीति.] निलाजिरा ॥ ३ ॥

१४४२. जयाचिये वाचे नये हा विठ्ठल । त्याचे मज बोल नावडती ॥ १ ॥ शत्रु तो म्यां केला न ह्मणें
आपुला । जो विन्मुख विठ्ठला सर्वभावं ॥ २ ॥ जयासी नावडे विठोबाचें नाम । तो जाणा अधम तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१४४३. आह्मांसी तों नाहीं आणीक प्रमाण । नामासी कारण विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनियां
कास करितों कैवाड । वागों नेदीं आड कळिकाळासी ॥ ५ ॥ अबद्ध वांकडें जैशातैशा [त. पं. जैसे तैशापरी.] परी ।

वाचे हरि हरि उच्चारारवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां सांपडलें निज । सकळां [पं. सकळ ही बीज०.] हें बीज पुराणांचें ॥ ३ ॥

१४४४. जीव तो चि देव भोजन ते भक्ति । [त. पं. मरण ते मुक्ति.] मरण ते चि मुक्ति पापांड्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पिंडाच्या पोषकीं नागविलें जन । लटिकें पुराण केले वेद ॥ ५१ ॥ मना आला तैसा करिती विचार । ह्मणती संसार नाही पुन्हा ॥ २ ॥ [पं. आपुले मनीचें करुनि पाषांड । जनामध्ये भांड पोट भरी ॥ हें कडवें येथें जास्त आहे.] तुका ह्मणे पाठीं उडती यमदंड । पापपुण्य लंड न विचारिती [दे. विचारी.] ॥ ३ ॥

१४४५. [पं. भक्तीचा] भक्तांचा महिमा भक्त चिं जाणती । दुर्लभ यां गति आणिकांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि नेणते जाले तेणें सुखें । [दे. नो.] न बोलोनि मुखें बोलताती ॥ ५२ ॥ अभेदूनि भेद राखियेला अंगीं । वाढावया जर्गी प्रेमसुख ॥ २ ॥ टाळ [पं. त. घोळ.] घोष कथा प्रेमाचा सुकाळ । मूढ लोकपाळ तरावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें तों आहे तयां ठावें । जिहीं एक्या भावें जाणीतलें ॥ ४ ॥

१४४६. आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज । [पं. नासील या.] नासिलिया पूज्य होइजेतें ॥ १ ॥ अधीरासी नाही चालों जातां मान । दुर्लभ [दे. त. दुरुषण.] दर्शन धीर त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही आणिकांसी बोल । वांयां जाय मोल बुद्धीपार्शी ॥ ३ ॥

१४४७. चितनें [पं. चितने जो सरे तो चि धन्य काळ ।.] सरे तो धन्य [दे. “धन्य जाणा काळ” याच्याबद्दल “धन्य काळ ।.”] जाणा काळ । सकळ मंगळ मंगळांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संवसारसिंघु [दे. त. संसार.] नाही हरिदासा [पं. हरिच्या दासा.] । गर्भवास कैसा नेणती ते ॥ ५३ ॥ जनवन ऐसें [पं. ऐसा.] कृपेच्या सागरें । दाटला आभारें [पं. आभार.] पांडुरंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा भक्तांचें बंधन । दाखविलें भिन्न परी एक ॥ ३ ॥

१४४८. मोक्षाचें आह्मांसी नाही अवघड । तो असे उघड [दे. उघाड.] गांठोळीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तीचे सोहळे होतील जीवासी । नवल तेविशीं पुरवितां ॥ ५४ ॥ ज्याचें त्यासी देणें कोण [पं. कोणाचें उचित.] तें उचित । मानूनियां हित घेतों सुख [पं. सुखें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें देई [पं. घेई.] संवसार । आवडीसी थार करी माझे ॥ ३ ॥

॥१२॥

१४४९. चितनासी न लगे वेळ । सर्व काळ करावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा वाचे नारायण । तें वदन मंगळ ॥ ५५ ॥ पढिये [दे. सर्वोत्तमा.] सर्वोत्तम भाव । येथें [पं. इतर.] वाव पसारा ॥ २ ॥ ऐसें उपदेशी तुका । अवघ्या लोकां सकळां ॥ ३ ॥

१४५०. अंतराय पडे गोविंदीं अंतर । जो जो घ्यावा भार तो चि बाधी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलिये ठायीं आठवीन पाय । पाहीन तो [पं. ठाव.] ठाय तुझा देवा ॥ ५६ ॥ अखंड तें खंडे संकल्पीं विकल्प । मनोजन्य पाप रज्जुसर्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वीं विश्वंभर वसे । राहों ऐसे दशे सुखरूप ॥ ३ ॥

१४५१. एकाचिया [पं. घाटा टोकें । एका फिके०.] घाट्या टोके । एक फिके उपचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी सवे गोवळिया । भाव तया पढियंता ॥ ५७ ॥ [दे. एकाचे थें उच्छिष्ट०.] एकाचें तें उच्छिष्ट खाय । एका जाय [पं. ठकउनी. दे. त. ठकोणि.] ठकवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु सोपें । बहु रूपें अनंत ॥ ३ ॥

१४५२. कोठें नाहीं अधिकार । गेले नर वांयां ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका हें सोपें धर्म । न लभे श्रम चिंतना ॥ ५१ ॥ मृत्याचिये अंगीं छाये । उपाये चि खुंटतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे जन । येथें मन असों द्या ॥ ३ ॥

१४५३. [दे. त. ज्याणें ज्याणें.] ज्यानें ज्यानें जैसें घ्यावें । तैसें व्हावें कृपाळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सगुणनिर्गुणांचा ठाव । विटे पाव धरियेले ॥ ५१ ॥ अवघें साकरेचें अंग । नये व्यंग निवडितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जें जें करी । तें तें हरी भोगिता ॥ ३ ॥

१४५४. आचरती कर्म । तेथें काळें [पं. धर्माधर्म.] कर्मधर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळे गोवळियांसवें । करिती तें त्यांचें साहावें ॥ ५१ ॥ यज्ञमुखें घांस । मंत्रपूजेसी उदास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरी । योगियां ही सवें करी ॥ ३ ॥

१४५५. नामाचे पवाडे बोलती पुराणें । होऊनि कीर्तन [पं. कीर्तने तू चि ठेलें.] तो चि ठेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदिनाथा कंठीं आगळा हा मंत्र । आवडीचें स्तोत्र सदा घोकी ॥ ५१ ॥ आगळें हें सार उत्तमा उत्तम । ब्रह्मकर्मा नाम एक तुझें ॥ २ ॥ तिहीं त्रिभुवनीं गमन नारदा । हातीं विणा सदा नाम मुखीं ॥ ३ ॥ परिक्षिती मृत्यु सातां दिवसांचा । मुक्त जाला [पं. जाली.] वाचा उच्चारितां ॥ ४ ॥ कोळियाची कीर्ति वाढली गहन । केलें रामायण रामा आधीं ॥ ५ ॥ सगुण निर्गुण तुज ह्मणे वेद । तुका ह्मणे भेद नाहीं नांवां [पं. नामीं.] ॥ ६ ॥

१४५६. भूतदयापरत्वे जया तया परी । संत नमस्कारीं सर्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिकल्या बोलाचा धरीसील [पं. धरितील.] ताठा । तरी [पं. जाती.] जासी वाटा यमपंथें ॥ ५१ ॥ हिरा परिस मोहरा आणीक पाषाण । नव्हे परीजन संतां तैसी ॥ २ ॥ सरितां [पं. वोहळ. त. वाहळ.] वाहाळां गंगे सागरा समान । लेखी तयाहून अधम नाहीं ॥ ३ ॥ आणीक अमुप होती तारांगणें । रविशशिमानें लेखूं [पं. मोजूं.] नये ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं [पं. नम्रता.] नरमता अंगीं । नव्हे तें फिरंगी कठिण लोह ॥ ५ ॥

१४५७. आणीक कांही [पं. “मज” हा शब्द नाहीं.] मज नावडे मात । [दे. त. एक पंढरिनाथ वांचुनिया.] एका पंढरिनाथावांचुनियां ॥ १ ॥ त्याची च कथा आवडे कीर्तन । तें मज [दे. श्रवणें.] श्रवण गोड लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संत ह्मणोत भलतें । विठ्ठलापरतें न मनी कांहीं ॥ ३ ॥

१४५८. ठेवा जाणीव गुंडून । येथें भाव चि प्रमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका अनुसरल्या काज । अवघें जाणे पंढरिराज ॥ ५१ ॥ तर्कवितर्कासी । वाव न लगे सायासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावेंविण । अवघा बोलती तो सीण ॥ ३ ॥

१४५९. येथें दुसरी न सरे आटी । देवा भेटी जावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो चि घ्यावा [पं. एक चित्तें.] एका चित्तें । कसुनि रितें कळिवर ॥ ५१ ॥ षडुर्मी हृदयांत । यांचा अंत पुरवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खुंटे आस । तेथें वास करी तो ॥ ३ ॥

१४६०. मुक्त तो आशंका नाहीं जया अंगीं । बद्ध मोहोसंगीं लज्जा चिंता [पं. चित्ता.] ॥ १ ॥ सुख पावे शांती धरुनि एकांत । दुःखी तो लोकांत दम करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागे थोडा च विचार । परी हे प्रकार नागविती ॥ ३ ॥

१४६१. कार्नी धरी बोल बहुतांचीं मते । चाट त्यापरतें आणीक नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावेल गौरव वोढाळाचे परी । दंड पाठीवरी यमदूतां ॥ ५ ॥ शब्दज्ञानी एक आपुल्याला मते । सांगती वेदांत भिन्नभावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक भाव न धरिती । पडिली हे माती त्यांचे तोंडीं ॥ ३ ॥

१४६२. देवा ऐकें हे विनंती । मज नको रे हे मुक्ति । तया इच्छा गति । हें चि सुख आगळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या वैष्णवांचे घरीं । प्रेमसुख इच्छा करी । रिद्धिसिद्धी द्वारीं । कर जोडूनि [पं. उभया.] उभ्या ॥ ५ ॥ नको वैकुंठीचा वास । असे तया सुखा नास । अद्भुत हा रस । कथाकाळीं नामाचा ॥ २ ॥ तुझ्या नामाचा महिमा । तुज न कळे रे मेघश्यामा [दे. त. मेघशामा.] । तुका ह्मणे आह्मां । जन्म गोड यासाठीं ॥ ३ ॥

१४६३. न पूजीं आणिकां देवां न करीं त्यांची सेवा । न मनीं या केशवाविण दुजें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय उणें जालें मज तयापार्यीं । तें मी मार्गों काई कवणासी [पं. कवणाचें. त. आणिकांसी.] ॥ ५ ॥ आणिकाची कीर्ती नाइकें [पं. “न बोलें” याबद्दल “ना बोल.”] न बोलें । चाड या विठ्ठलेंविण नाही ॥ २ ॥ न पाहें लोचनीं श्रीमुखावांचूनि । पंढरी सांडूनि न वजें कोठें ॥ ३ ॥ न करीं कांहीं आस मुक्तीचे सायास । न भें [पं. भीषे] संसारास येतां जातां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं व्हावें ऐसें जीवा । नाही या केशवाविण दुजें ॥ ५ ॥

१४६४. नव्हे खळवादी मता [त. मताचा पुरता. पं. मताचि.] च पुरता । सत्याची हे सत्ता उपदेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साक्षत्वेसी मना आणावीं उत्तरें । परिपाकीं खरें खोटें कळे ॥ ५ ॥ नव्हे एकदेशी शब्द हा उखता । ब्रह्मांडापुरता घेईल त्यासी ॥ २ ॥ तुका विनवणी करी जाणतियां । बहुमतें वांयां श्रमों नये ॥ ३ ॥

१४६५. या चि नावें दोष । राहे अंतरीं किल्मिष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मना अंगीं पुण्य पाप । शुभ [पं. अशुभ.] उत्तम संकल्प ॥ ५ ॥ विजाऐसीं फळें । उत्तम कां अमंगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । शुद्ध करावें हे नित [पं. हित.] ॥ ३ ॥

१४६६. कुशल वक्ता नव्हे [पं. जाणीव तो श्रोता.] जाणीव श्रोता । राहे भाव चित्ता धरुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तो जर्गी धन्य तो जर्गी । ब्रह्म तया अंगीं वसतसे ॥ ५ ॥ न धोवी तोंड न करी अंधोळी । जपे सदाकाळीं [पं. रामनाम.] रामराम ॥ २ ॥ जप तप ध्यान नेणे योग [दे. याग.] युक्ती । कृपाळु जो भूर्ती दयावंत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे होय जाणोनि नेणता । आवडे अनंता जीवाहूनि ॥ ४ ॥

१४६७. [पं. काळाची ते सत्ता.] काळाचिया सत्ता ते नाही घटिका । पंढरीनायका आठवितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदाकाळ गणना करी आयुष्याची । कथेचे वेळेची आज्ञा नाही ॥ ५ ॥ याकारणें माझ्या विठोबाची कीर्ति । आहे हे त्रिजगतीं थोर [पं. वाटे.] वाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आलियाचें फळ । स्मरावा गोपाळ तें चि खरें ॥ ३ ॥

१४६८. घरोघरीं बहु [पं. “बहु” शब्द नाही.] जाले कवि । नेणे प्रसादाची चवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लंडा भूषणांची चाड । पुढें न विचारी नाड ॥ ५ ॥ काढावें आइतें । तें चि जोडावें स्वहितें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । [पं. आहाच श्राकितील डोळे ।] परि होताती अंधळे ॥ ३ ॥

१४६९. नये पाहों मुख मात्रागमन्याचें । तैसें अमक्ताचें गुरुपुत्रा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्यणऊनि बरें धरितां
एकांत । तेणें नव्हे घात भजनासी ॥ ५१ ॥ नये होऊं कदा निंदकाची भेटी । जया द्वैत पोटीं चांडाळाच्या ॥ २ ॥
तुका ह्यणे नका बोलों त्यासी गोष्टी । जयाचिये दृष्टी पाप वाढे ॥ ३ ॥

१४७०. कथा करोनियां द्रव्य घेती देती । तयां अघोगति नरकवास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रवरव कुंभपाक [पं.
करिता.] भोगिती यातना । नये नारायणा करुणा त्यांची ॥ ५१ ॥ असिखङ्गधारा छेदिती सर्वांग । तप्तभूमी अंग
लोळविती ॥ २ ॥ तुका ह्यणे तया नरक न चुकती । सांपडले हातीं यमाचिया ॥ ३ ॥

१४७१. नाइकावे कार्नीं तयाचे ते बोल । भक्तीविण फोल ज्ञान सांगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाखाणी अद्वैत
भक्तिभावेविण । दुःख पावे सीण श्रोता वक्ता ॥ ५१ ॥ अहं ब्रह्म ह्यणोनि [दे. त. पाळित.] पाळीतसे पिंडा । नो [पं.
बोलों नये भांडा०.] बोलावें भांडा तया सर्वे ॥ २ ॥ वेदबाह्य लंड बोले [पं. तो.] जो पाषांड । त्याचें काळें तोंड
संतांमध्ये ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे खंडी देवभक्तपण । [त. वरिष्ठ तो जाण श्वपचाहूनि ।.] वरिष्ठ त्याहूनि श्वपच तो ॥ ४ ॥

१४७२. वेदविहित तुह्मी आइका हो कर्म । बोलतो [पं. बालतो तें वर्म.] तीं वर्मे संतांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
चारी वर्ण जाले एकाचिये अंगीं । पापपुण्य भारीं [पं. जर्गी.] विभागिलें ॥ ५१ ॥ प्रथम पाउलीं पावविला पंथ ।
आदि मध्य अंत भेद नाही ॥ २ ॥ आंबे बोरी वड [पं. वन.] बाभुळा चंदन । गुणागुणें [पं. गुणागुण. त. गुणागुणी.] भिन्न
अग्नि एक ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे मन उन्मन जो होय । तोंवरि हे सोय विधि पाळीं ॥ ४ ॥

१४७३. तीर्थाचें [दे. तीर्थोचे मूळ व्रतांचें फळ. त. तीर्थोचें तें मूळ व्रतांचें तें फळ.] जें मूळ व्रतांचें जें फळ । ब्रह्म तें
केवळ पंढरिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें आह्मी देखिलें आपुल्या नयनीं । फिटलीं पारणीं डोळियांचीं ॥ ५१ ॥ जीवांचें
जीवन सुखाचें सेजार । उभें कटीं कर ठेवूनियां ॥ २ ॥ जनाचा [पं. जगाचा.] जनिता कृपेचा सागर । दीनां
लोभापर [दे. त. पं. दृष्टां.] दुष्टां काळ ॥ ३ ॥ सुरवरां चिंतनीं मुनिवरां ध्यानीं । आकार निर्गुणीं [पं. तो.] तें चि असे
॥ ४ ॥ तुका ह्यणे नाही श्रुती आतुडलें । आह्मां सांपडलें गीतीं गातां ॥ ५ ॥

१४७४. माझे मनोरथ पावविले [दे. पावले.] सिद्धी । तई पायीं बुद्धि स्थिरावली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समाधान
जीव राहिला निश्चळ । गेली हळहळ स्मरणें [दे. स्मरण हें.] हे ॥ ५१ ॥ त्रिविध तापाचें जालेंसे दहन । सुखावलें
मन प्रेमसुखें ॥ २ ॥ महालाभ वाचे वसे पांडुरंग । अंगाअंगीं [पं. अंगोअंगीं.] संग अखंडित ॥ ३ ॥ जीवनाचा जाला
ओलावा अंतरीं । विश्व विश्वंभरीं सामावलें [पं. मावळलें.] ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे माप भरी आलें सिंगे [पं. सींग.] ।
धारबोळ गंगे पूर वाहे ॥ ५ ॥

१४७५. [पं. कृपेची.] कृपेचें उत्तर देवाचा प्रसाद । आनंदीं आनंद वाढवावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांच्या
भाग्यें लागलें जाहाज । येथें आतां काज [पं. लवलाहो.] लवलाहें ॥ ५१ ॥ अलभ्य तें आलें दारावरी फुका । येथें
[पं. आतां येथं चुका०.] आतां चुका न पाहिजे ॥ २ ॥ तुका ह्यणे जिह्वाश्रवणाच्या द्वारें । माप भरा बरें सिंगेवरि ॥ ३ ॥

१४७६. पापपुण्यसुखदुःखाचीं मंडळें । एक एकाबळें [पं. एका वेळे डाव घेती ।] बाब घेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
कवतुक डोळां पाहिलें सकळ । नाचवितो काळ जीवांसी [त. भूतांसी.] तो [पं. हा.] ॥ ५१ ॥ स्वर्गाचिया भोगें सरतां
नरक । मार्गे पुढें एक एक दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्यणे भय उपजलें मना । घेई नारायणा कडिये मज ॥ ३ ॥

१४७७. वचना फिरती अधम जन । नारायण तो नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला आतां अंगीकार । न मनी भार समर्थ ॥ ५ ॥ संसाराचा नाही पांग । देव [पं. देवें.] सांग सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. कीर्ती.] कीर्त वाणूं । मध्ये नाणूं संकल्प ॥ ३ ॥

१४७८. कथा करोनियां मोल ज्यापें घेती । ते ही दोघे जाती नरकामध्ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्म पूर्ण करा ब्रह्म पूर्ण करा । [पं. अखंडित स्मरा रामनाम. ।] अखंड स्मरा रामराम ॥ ५ ॥ मधुरवाणीच्या [पं. मधुरा वाणीच्या.] नका पडों भरी । जाल यमपुरी भोगावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं ब्रह्मांड [पं. कळिकाळ.] टेंगणें । हात पसरी जिणें धिग त्याचें ॥ ३ ॥

१४७९. गोड नावें क्षीर । [त. परि त्या साकरेचा०] परी साकरेचा धीर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जाणा ब्रह्मज्ञान । बापुडें तें भक्तीविण ॥ ५ ॥ रुची नेदी अन्न । ज्यांत नसतां लवण ॥ २ ॥ अंधळ्याचे श्रम । शिकविल्याचें चि [पं. काम.] नाम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तारा । [दे. पं. नाव] नावें तंवुन्याच्या सारा ॥ ४ ॥

१४८०. नम्र जाला भूतां । तेणें कोंडिलें अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि शूरत्वाचें अंग । हरी आणिला श्रीरंग ॥ ५ ॥ अवघा जाला पण । लवण सकळां कारण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाणी । [पं. पातळपणें तळा आणि ।] पाताळ तें परी खणी ॥ ३ ॥

१४८१. आपुल्या महिमानें । धातु [पं. परिस.] परिसें केलें सोनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे न मनीं माझे आतां । गुणदोष पंढरिनाथा ॥ ५ ॥ [पं. गांवा मागील वोहळ.] गांवाखालील वाहाळ । गंगा न मनी अमंगळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माती । केली कस्तुरीनें सरती ॥ ३ ॥

१४८२. आशाबद्ध वक्ता । भय श्रोतियाच्या [दे. त. श्रोतयाच्या.] चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गातो तें चि [पं. ही.] नाही ठावें । तोंड वासी [पं. काय.] कांहीं द्यावें ॥ ५ ॥ जालें लोभाचें मांजर । भीक मागे दारोदार ॥ २ ॥ [पं. “उभयतां लोभ मन । वायां गेले तें भजन ॥ बहिरुख एके ठायीं । तैसें जाले तयां दोहीं ॥” हीं दोन कडवीं जास्त आहेत.] माप आणि गोणी । तुका [दे. त. तुका ह्मणे गोणी । माप आणि रितीं दोन्ही.] ह्मणे रितीं दोन्ही ॥ ३ ॥

१४८३. तक्र शिष्या मान । दुग्धा ह्मणे नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशीं ज्ञानाचीं डोबडें । आशाविटंबिलीं मूढें ॥ ५ ॥ उपदेश तो जगा । आपण सोंवळा इतका मांगा ॥ २ ॥ रसनाशिश्नाचे अंकित । तुका ह्मणे वरदळ स्फीत [दे. स्थित त. स्थित.] ॥ ३ ॥

१४८४. ब्रह्मचारी धर्म घोकावें [पं. घोकावी अक्षरें.] अक्षर । आश्रमीं विचार षट्कर्म [त. पं. षट्कर्म.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वानप्रस्थ तरी संयोगीं वियोग । संन्यास तो त्याग संकल्पाचा ॥ ५ ॥ परमहंस तरी जाणे सहज वर्म । तेथें याती धर्म कुळ नाही ॥ २ ॥ बोले वर्म जो चाले याविरहित । तो जाणा पतित श्रुति बोले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नाही नेमाविण । मोकळा तो सीण दुःख पावे ॥ ४ ॥

१४८५. आह्मी क्षेत्रींचे संन्यासी । देहभरित हृषीकेशी । नाही केली ऐशी । आशाकामबोहरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें अयाचित अंगा । सहज तें आह्मां भागा । दाता पांडुरंगा । ऐसा करितां निश्चिती ॥ ५ ॥ दंड धरिला दंडायमान । मुळीं मुंडिलें मुंडण । बंदी [पं. बंद बंदाचा कोपीन ।] बंद कौपीन । बहिरवास औठडें ॥ २ ॥ काळें साधियेला काळ । मन करुनि निश्चळ । लौकिकीं विटाळ । धरुनि असों [पं. एकांता.] एकांत ॥ ३ ॥

कार्यकारणाची चाली । [“वाच्यावाच्यत्वे” असावे.] वाचावाच्यत्वे नेमिली । एका नेमें चाली । स्वरूपी च राहाणें ॥ ४ ॥
नव्हे वेषधारी । तुका आहाच वरवरी । आहे तैसीं वरीं । खंडें निवडितों [पं. “निवडितों” याबद्दल “निवडी.”] वेदांची ॥
५ ॥

१४८६. निर्वाहापुरतें अन्न आच्छादन । आश्रमासी स्थान कोंपी गुहा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें ही चित्तासी
नसावें बंधन । हृदयीं नारायण सांटवावा [पं. सर्वकाल.] ॥ ५१ ॥ नये बोलों फार बैसों जनामधीं । सावधान बुद्धी
इंद्रियें [पं. इंद्रिय.] दमी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडी घडीनें साधावी । त्रिगुणांची गोवी उगवूनि ॥ ३ ॥

१४८७. जैसीं तैसीं तरी । शरणागतें [पं. तुझीं शरण गतें हरी.] तुझीं हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न पाहिजे
केलें । ब्रीद लटिकें आपुलें ॥ ५२ ॥ शुद्ध नाहीं चित्त । परी ह्मणवितों भक्त ॥ २ ॥ मज कोण पुसे रंका । नाम
सांगे तुझें तुका ॥ ३ ॥

१४८८. नाशवंत देह नासेल हा जाणा । कां रे उच्चाराना वाचे नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामें चि तारिले
कोट्यान हे कोटी । नामें हे [पं. ची] वैकुंठीं वैसविले ॥ ५३ ॥ नामापरतें सार नाहीं त्रिभुवनीं । तें कां तुह्मी मनीं
आठवाना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम वेदांसी आगळें । तें दिलें गोपालें फुकासाठीं ॥ ३ ॥

१४८९. [पं. आळविती.] आळवितां बाळें । मातेतें सुख आगळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्यावें आवडी भातुकें । पाहे
निवे कवतुकें ॥ ५४ ॥ लेववूनि [पं. लेउनि.] अळंकार । दृष्टी करावी सादर ॥ २ ॥ आपुलिये पदीं । बैसवूनि कोडें
वंदी ॥ ३ ॥ नेदी लागों दिठी । उचलोनि लावी कंठीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे लाभा । वारी घ्या [पं. घ्यावें.] वो
पद्मनाभा ॥ ५ ॥

१४९०. तप तीर्थ दान व्रत आचरण । गातां हरिगुण वारूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोटि [पं. कुळी.] कुळें
त्याचीं वाटुली पाहाती । त्या तया घडती ब्रह्महत्या ॥ ५५ ॥ आपुलिया पापें न सुटे सायासें । कोणा काळें ऐसें
निस्तरेल ॥ २ ॥ व्हावें साह्य तया न घलावें भय । फुकासाठीं पाहे लाभ घात ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित माना या
वचना । सुख दुःख जाणा साधे फुका ॥ ४ ॥

१४९१. देवासाठीं जाणा तयासी च आटी । असेल ज्या गांठीं पुण्यराशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्बळा पाठवी
बळें वाराणसी । गेला [दे. त. मेला] आला त्यासी अर्ध पुण्य ॥ ५६ ॥ कथे निद्राभंग करावा भोजनीं । तया सुखा
धणी पार नाहीं ॥ २ ॥ यागीं ऋण [दे. त. रीण. पं. रुण.] घ्यावें द्यावें सुख लाहीं । बुडतां चिंता नाहीं उभयतां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वर्म जाणोनि करावें । एक न घलावें [पं. घालावें.] एकावरी ॥ ४ ॥

१४९२. अग्नीमाजी पडे धातु । लीन होउनि राहे आंतु [दे. अतु. त. अतुं. पं. आतु.] । होय शुद्ध न पवे धातु ।
[दे. पं. पटंतुप्रमाण.] पटंतुप्रमाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाह्यरंगाचें कारण । मिथ्या अवघें चि [दे. भषण. पं. भृषज.] भाषण ।
गर्व ताठा हें अज्ञान । [पं. मरणा.] मरण सवें वाहातसे ॥ ५७ ॥ पुरें मातलिया नदी । लव्हा नांदे जीवनसंधी । वृक्ष
उन्मळोनि भेदी । परि तो कधीं भंगेना ॥ २ ॥ हस्ती [त. परदळा तें भंगी. दे. परदळ तें भंगी.] परदळा जो भंगी । तया
पारीं न मरे मुंगी । कोण जाय संगी । पाणोवाणी तयेच्या [पं. तयाच्या.] ॥ ३ ॥ पिटितां घणें वरि सैरा । तया पोटीं
राहे हिरा । तैशा काय तगती गारा । तया थोरा होऊनि ॥ ४ ॥ लीन दीन हें चि सार । भव उतरावया पार । बुडे
माथां भार । तुका ह्मणे [पं. राहोनि.] वाहोनि ॥ ५ ॥

१४९३. आह्मी वीर जुंझार । करुं जमदाढे मार । [पं. थापटिले भार । मोड जाला महा दोषां ।.] तापटिले भार । मोड जाला दोषांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला हाहाकार [पं. हाहकार.] । आले हांकीत जुंझार । शंखचक्रांचे शृंगार । कंठीं हार तुळसीचे ॥ २ ॥ रामनामांकित बाण । गोपी लाविला चंदन । झळकती निशार्णे [पं. निशार्णे.] । गरुडटके पताका ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काळ । जालों जिंकोनि निश्चळ । पावला सकळ । भोग आह्मां आमचा ॥ ४ ॥

१४९४. आशाबद्ध तो जगाचा दास । पूज्य तो उदास सर्वजना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तें अधीन आपुले हातीं । आणिकां ठेविती काय बोल ॥ २ ॥ जाणतिया पाठीं लागला उपाध । नेणता [पं. नेणता तो सावध भजनासी ।.] तो सिद्ध भोजनासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भय बांधलेंसे [दे. बांधलें गांठीं. त. बांधियेलें.] गांठी । चोर लागे पाठी दुम तया ॥ ४ ॥

१४९५. आणिकांसी तारी ऐसा नाही कोणी । धड तें नासोनि भलता टाकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोनें शुद्ध होतें अविट तें घरीं । नासिलें सोनारीं [त. अळकारें.] अळकारीं ॥ २ ॥ ओल शुद्ध काळी [पं. काळी.] काळें जिरें बीज । कैचें लागे निज [पं. हातीं.] हाता तेथें ॥ ३ ॥ [पं. एका गहु करी.] एक गहु करिती अनेक प्रकार । सांजा दिवसी क्षीर घुगरिया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे विषा रुचि एका [पं. एक.] हातीं । पाधानी नासिती नवनीत ॥ ५ ॥

१४९६. वाटे या जनाचें थोर बा आश्चर्य । न करिती विचार कां हिताचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण दम ऐसा आहे यांचे पोटी । येईल शेवटीं कोण कामा ॥ २ ॥ काय मानुनियां राहिले निश्चिंती । काय जाब देती यमदूतां ॥ ३ ॥ कां हीं विसरलीं मरण बापुडीं । काय यांसी गोडी लागलीसे ॥ ४ ॥ काय हातीं नाही करील तयासी । काय जालें यांसी काय जाणों ॥ ५ ॥ [पं. “कां हीं” याच्याबद्दल “कां हे”.] कां हीं नाठविती देवकीनंदना । सुटाया बंधनापासूनियां ॥ ६ ॥ काय मोल यासी लागे धन वित्त । कां हें यांचें चित्त घेत नाही ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे [पं. “कां हीं” याच्याबद्दल “कां हे”.] कां हीं भोगितील खाणी । कां त्या चक्रपाणी विसरलीं ॥ ८ ॥

१४९७. काय एकां जालें तें कां नाही ठावें । काय हें सांगावें काय [पं. ह्मणे.] म्हूण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखतील डोळां ऐकतील [दे. पं. ऐकती.] कार्णी । बोलिलें पुराणीं तें ही ठावें ॥ २ ॥ काय हें शरीर साच कीं जाणार । सकळ विचार जाणती हा ॥ ३ ॥ कां हें कळों नये [पं. आपण.] आपुलें आपणा । बाळत्व तारुण्य वृद्धदशा ॥ ४ ॥ कां हें आवडलें प्रियापुत्रधन । काय कामा कोण कोणा [पं. काम (ह्मणजे “कामा” असें दोन वेळ आहे).] आलें ॥ ५ ॥ कां हें जन्म वायां घातलें उत्तम । कां हे रामराम न ह्मणती ॥ ६ ॥ काय भुली यांसी पडली जाणतां । देखती मरतां आणिकांसी ॥ ७ ॥ काय करिती हे बांधलिया [पं. बांधियेले.] काळें । तुका ह्मणे बळें वज्रपाशीं ॥ ८ ॥

१४९८. जुंझार ते एक विष्णुदास जर्गी । पापपुण्य अंगीं नातळे त्यां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोविंद आसनीं गोविंद शयनीं । गोविंद त्यां मनीं बैसलासे ॥ २ ॥ [दे. ऊर्ध्व पुंड भाळीं. त. ऊर्ध्व पुंड भाळीं. पं. ऊर्ध्व पुंड भाळ.] ऊर्ध्व पुंड भाळीं कंठीं [दे. कंठीं शोभे भाळीं. त. कंठीं शोभे माळ.] शोभे माळ । कांपिजे [त. कळि काळें.] कळिकाळ तया भेणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शंखचक्रांचे शृंगार । नामामृतसार मुखामाजी ॥ ४ ॥

१४९९. जेणें नाही केलें आपुलें स्वहित । पुढिलांचा घात इच्छीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संचितासी जाय मिळोनियां खोडी । पतनाचे ओढीवरी [पं. ओढीवरि.] हांव ॥ २ ॥ बांधलें गांठी तें लागलें [पं. लागतें.] भोगावें ।

ऐसियासी देवें काय कीजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया गांवां जाणे जया । पुसोनियां [पं. “तथा” हा शब्द नाही.] तया वाट चाले ॥ ३ ॥

१५००. मानी भक्तांचे उपकार । [दे. त. रुणीचा.] ऋणीया ह्मणवी निरंतर । केला निर्गुणीं आकार । [पं. कीर्ति मुखें गर्जतां.] कीर्त मुखें वर्णितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि जया जे वासना । ते पुरवितो पंढरिराणा । जाला भक्तांचा आंदणा । ते उपकार फेडावया ॥ ५ ॥ अंबऋषीकारणें । जन्म घेतले नारायणें । एवढें भक्तीचें लहणें [पं. लाहाणें.] । दास्य करी [त. पं. “हा” शब्द नाही.] हा दासाचें ॥ २ ॥ ह्मणियें [पं. मनीवें.] करितां शंका न धरी । रक्षपाळ बळिच्या द्वारीं । भक्तीचा आभारी । रीग न पुरे जावया ॥ ३ ॥ अर्जुनाचे रथवारु । ते वागवी सर्वेश्वरु । एवढे भक्तीचे उपकारु । मार्गे मार्गे हिंडतसे ॥ ४ ॥ पुंडलिकाचे द्वारीं । सम [पं. पाउलें.] पाउलीं विटेवरी । न वजे कट करीं । धरुनि तेथें राहिला ॥ ५ ॥ भावभक्तीचा अंकित । नाम साजे दिनानाथ । ह्मणोनि राहिला निवांत । तुका चरण धरोनि ॥ ६ ॥

१५०१. सांगों जाणती शकुन । भूत भविष्य वर्तमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचा आह्मांसी कंटाळा । पाहों नावडती डोळां ॥ ५ ॥ रिद्धिसिद्धींचे साधक । वाचासिद्ध होती एक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । पुण्यक्षयें अधोगती ॥ ३ ॥

१५०२. ठाकलोंसें द्वारीं । उभें याचक भीकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज भीक कांहीं देवा । प्रेमभातुकें [पं. प्रेम बाहेरी पाठवा.] पाठवा ॥ ५ ॥ याचकाचा भार । नये घेऊं येरझार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दान । सेवा घेतल्यावांचून ॥ ३ ॥

सदाशिवावर अभंग ॥ २ ॥

१५०३. काय धर्म नीत । [पं.] तुह्मां शिकवावें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें रचियेलें हेळा । लीळा ब्रह्मांड सकळा ॥ ५ ॥ नाम महादेव । येथें निवडला भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेळे । माझें तुह्मां कां न कळे ॥ ३ ॥

१५०४. भांडावें तें [त. तों.] गोड । पुरे सकळ ही कोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा घरींचा या मोळा । ठावा निकटां जवळां ॥ ५ ॥ हाक देतां दारीं । येती जवळी सामोरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिवें । मागितलें हातीं द्यावें ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

१५०५. ऐसैं [पं. ऐसैं कां जालें मज तें ही न कळे.] कां जालें तें मज ही न कळे । कीर्तनाचे रळेपळे जर्गी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसैं तुह्मां देवा वाटतसे बरें । संतांचीं उत्तरें लाजविलीं ॥ ५ ॥ भाविकां कंटक करिताती पीडा । हा तंव रोकडा अनुभव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम निर्वाणीचा बाण । याचा अभिमान नाही तुह्मां ॥ ३ ॥

१५०६. तुह्मी बैसलेती निर्गुणाचे खोळे । आह्मां कां हे डोळे कान दिले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाइकवे तुझी अपकीर्ति देवा । अव्हेरली [पं. अव्हेरिले.] सेवा न देखवे ॥ ५ ॥ आपुले पोटीं तों राखियेला वाव । आह्मांसी कां भाव अल्प दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखी [पं. ऐसैं. त. आहें.] असैं हें कळों द्या । पुढिलिया धंद्या मन नेघे ॥ ३ ॥

१५०७. सोंगें छंदें कांहीं । देव जोडे ऐसें नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सारा अवघें गाबाळ । डोळ्या आडील पडळ ॥ ५१ ॥ शुद्ध भावाविण । जो जो केला तो तो सीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । परि होताती अंधळे ॥ ३ ॥

१५०८. अवघीं भूतें साम्या आलीं । देखिलीं म्यां कें होतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वास तो खरा मग । पांडुरंगकृपेचा ॥ ५१ ॥ माझी कोणी न धरो शंका । हो [पं. ऐसें हो कां निर्द्वंद्व] कां लोकां [दे. निर्द्वंद्व. त. निर्द्वंद्व.] निर्द्वंद्व ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जें जें भेटे । तें तें वाटे मी ऐसें [पं. ऐसा.] ॥ ३ ॥

१५०९. सत्यसंकल्पाचा दाता नारायण । सर्व करी पूर्ण मनोरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें अळंकार शोभती सकळ । भावबळें फळ इच्छेचें तें ॥ ५१ ॥ अंतरीचें बीज जाणे कळवळा । व्यापक सकळां ब्रह्मांडाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही चालत तांतडी । प्राप्तकाळघडी आल्याविण ॥ ३ ॥

१५१०. काय वाणूं आतां न पुरे हे वाणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोरीव सांडिली आपुली परिसें । [दे. नेणसि वो. पं. नेणो सिवो.] नेणे सिवों कैसें लोखंडासी ॥ ५१ ॥ जगाच्या कल्याणा संतांच्या विभूति । देह कष्टविती उपकारें [पं. पर उपकारें.] ॥ २ ॥ भूतांची दया हे भांडवल संतां । आपुली ममता नाही देहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुख पराविया सुखें । अमृत हें मुखें स्रवतसे ॥ ४ ॥

१५११. जन्मा आलों त्याचें । आजि फळ जालें साचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी सांभाळिलों [पं. सांभाळिलें.] संतीं । भय निवारली [पं. निरसली.] खंती ॥ ५१ ॥ [दे. त. कृत्याकृत्य. पं. कृत्यकृत्य.] कृतकृत्य जालों । इच्छा केली ते पावलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । आतां करूं न शके बळ ॥ ३ ॥

१५१२. काय पुण्यराशी । गेल्या भेदूनि आकाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी जालेति कृपाळ । माझा केला जी सांभाळ ॥ ५१ ॥ काय वोळलें संचित । ऐसें नेणें अगणित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें । काय केलें नारायणें ॥ ३ ॥

१५१३. असें येथींचिया दीनें [दे. पं. दिनें.] । [त. भाग्यहीने.] भाग्यहीन सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांडवल एवढें गांठी । नाम कंठीं धरियेलें ॥ ५१ ॥ आणिक तें दुजें कांहीं । मज नाही यावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला कोणें । एवढा नेणें लौकिक ॥ ३ ॥

१५१४. गायें नाचें [त. पं. वाहें.] वायें टाळीं । साधन [पं. कली.] कळी उत्तम हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणों तरले किती । [दे. “बैसती या नावेवरी” असें मागून शोध व अंक घालून केलें आहे. प्रथम पं. व. त. यांजप्रमाणेंच पाठ होता. त. नाव आइती.] नाव ऐती या वैसा ॥ ५१ ॥ सायासाचें नाही काम । घेतां नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्वाणीचें । शस्त्र साचें हें एक ॥ ३ ॥

१५१५. सर्वकाळ माझे चित्तीं । हे चि खंती राहिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलें तें रूप डोळां । वेळोवेळां आठवे ॥ ५१ ॥ वेव्हाराची सरली मात । अखंडित अनुसंधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेध जाला । अंगा आला श्रीरंग ॥ ३ ॥

१५१६. जैसें [पं. जैसा.] दावी तैसा राहे । तरि कां देव दुरी आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुःख पावायाचें मूळ । [दे. रहनी.] रहणी ठाव नाही ताळ ॥ ५१ ॥ माळामुद्रांवरी । कैचा सोंगें जोडे हरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देखें । ऐसे [पं. ऐसी.] परीचीं बहुतेकें ॥ ३ ॥

१५१७. अवघा तो शकुन । हृदयीं देवाचे [पं. चिंतन.] चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नसतां वियोग । लाभा उणें काय मग ॥ ५१ ॥ संग हरिच्या नामाचा । शुचिर्भूत सदा वाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिच्या दासां । शुभकाळ अवघ्या दिशा ॥ ३ ॥

१५१८. ब्रह्मरूपाचीं कर्मे ब्रह्मरूप । विरहित संकल्प होती जाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविलिया दिसे [त. दावी.] रंगाऐसी शिळा । उपाधि निराळा स्फटिक मणि ॥ ५२ ॥ [त. नानाभाषा मर्त्ये आळवितां बाळा. पं. नानाभाषे माते आळविती बाळें.] नानाभाषामते आळविती बाळा । [पं. प्रबोधी तो मूळ जननी०.] प्रबोध तो मूळा जननीठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें नमन जाणतियां । लागतसें पायां वेळोवेळें ॥ ३ ॥

१५१९. नाहीं सुगंधाची [दे. लागती.] लागत लावणी । लावावी ते मनीं शुद्ध होतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाऱ्या हातीं माप चाले सज्जनाचें । कीर्ति मुख त्याचें नारायण ॥ ५३ ॥ प्रभा आणि रवि काय असे आन । उदयीं तंव [पं. तें.] जन सकळ साक्षी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा सत्याचा सायास । नवनीता नाश नाहीं पुन्हा ॥ ३ ॥

१५२०. तीर्थाटणें एकें तपें हुंवरती । नाथिले धरिती अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे विष्णुदास नव्हती साबडे । एकाचिया पडे पायां एक ॥ ५४ ॥ अक्षरें आणिती अंगासी जाणीव । इच्छा ते गौरव पूज्य व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विधिनिषधाचे डोही । पडिले [पं. बुडाले.] त्यां नाहीं देव कधीं ॥ ३ ॥

१५२१. पटे ढाळूं आह्मी विष्णुदास जर्गी । लागों नेदूं अंगीं पापपुण्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्भर अंतरीं सदा सर्वकाळ । घेतला सकळ भार देवें ॥ ५५ ॥ बळिवंत जेणें रचिलें सकळ । आह्मां त्याचें बळ अंकितांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी देखत चि नाहीं । देवाविण कांहीं दुसरें तें ॥ ३ ॥

१५२२. कथेचा उलंघ तो अधमां अधम । नावडे ज्या नाम ओळखा [पं. ओळखावा तो.] तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया जीऊन जाला भूमी भार । अनउपकार [दे. आत्र. त. आण. (“अनुपकार” याच्याबद्दल “अनउपकार” असा कवीचा अभिप्राय दिसतो.).] माते कुंसी ॥ ५६ ॥ निद्रेचा आदर जागरणीं वीट । त्याचे पोटीं कीट कुपथ्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोन्ही बुडविलीं कुळें । [पं. त्याचें.] ज्याचें तोंड काळें कथेमाजी ॥ ३ ॥

१५२३. [दे. त. सांडोनी.] सांडोनियां दो अक्षरां । काय करूं हा पसारा । विधिनिषेधाचा भारा । तेणें दातारा [दे. नातुडेसी.] नातुडसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि बोंबड्या [दे. त. बोंबडा.] उत्तरीं । वाचे जपें निरंतरीं । नाम तुझें हरी । भवसागरीं तारूं तें [पं. हें.] ॥ ५७ ॥ सर्वमय ऐसें वेदांचें वचन । श्रुति [पं. बोलती.] गर्जती पुराणें । [पं. नाहीं आन ध्यान । साधनें मज चाड ॥.] नाहीं आणीक ध्यान । रे साधन मज चाड ॥ २ ॥ शेवटीं [पं. सेवटीं हें ब्रह्मार्पण ।.] ब्रह्मार्पण । या चि मंत्राचें कारण । काना [दे. त. मात्र.] मात्रा वांयांविण । तुका ह्मणे बिंदुलीं [पं. बिंदुलें.] ॥ ३ ॥

१५२४. हरिनामाचें करूनि तारूं । भवसिंधुपार उतरलों [त. उतरीलों. पं. उतरले.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फावलें फावलें आतां । पायीं संतां विनटलों ॥ ५८ ॥ हरिनामाचा शस्त्र घोडा । संसार गाढा छेदिला ॥ २ ॥ हरिनामाचीं [त. पं. हरिनामाचें.] धनुष्यकांडें विन्मुख तोंडें कळिकाळ ॥ ३ ॥ येणें चि बळें सरते आह्मी । हरिचे [दे. नामें.] नामीं [पं. तिहीं लोकीं.] लोकीं तिहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जालों साचे । श्रीविठ्ठलाचे डिंगर ॥ ५ ॥

१५२५. [पं. नव्हे गुरुत्व.] नव्हे हें गुरुत्व मेघवृष्टि वाणी । ऐकावी कानीं संतजनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आरुष हा शब्द देवाचा प्रसाद । करविला वाद तैसा केला ॥ ५१ ॥ देहपिंड दान दिला एकसरें । मुळिचें तें खरें टांकसाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झरा लागला नवनीत । सेविलिया हित पोट धाय ॥ ३ ॥

१५२६. घटीं अलिप्त असे रवि । अग्नि काष्ठामाजी जेवी [त. तेवी.] । तैसा नारायण जीवीं । जीवसाक्षीवर्तनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोग ज्याचे तया अंगीं । भिन्न प्रारब्ध जगीं । विचित्र ये रंगीं । रंगें रंगला गोसावी ॥ ५१ ॥ देह संकल्पासारिखें [पं. संचल्यासारिखें.] । एक एकांसी पारिखें । सुख आणि दुःखें । अंगीं कर्म त्रिविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोडें । न कळे तयासी सांकडें । त्याचिया निवाडें । [पं. उठाव (पण हा लेखकप्रमाद आहे).] उगवे केलें विंदान ॥ ३ ॥

१५२७. सद्रदित कंठ [त. दाटे.] दाटो । येणें [त. फुटे.] फुटो हृदय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चिंतनाचा एक लाहो । तुमच्या [पं. हो.] अहो विठ्ठला ॥ ५१ ॥ नेत्रीं जळ [त. वाहे.] वाहो सदां । आनंदाचे रोमांच ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपादान । इच्छी मन हे जोडी ॥ ३ ॥

१५२८. जेथें देखें तेथें उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळां बैसलें बैसलें । ध्यान राहोनि संचलें ॥ ५१ ॥ सरसावलें मन । केले सोज्वळ लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वे । आतां [असिजेतें?] असिजेत देवें ॥ ३ ॥

१५२९. तान्हे तान्ह प्याली । [त. भूक भुकेली च ठेली.] भूक भुकेनें खादली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयें तें च नाहीं जालें । झाडा घेतला विठ्ठलें ॥ ५१ ॥ वास वासनेसी नाहीं । मन पांगुळलें पार्यीं ॥ २ ॥ शेष उरला तुका । जीवा [पं. जीव जीवा जाला०.] जीवीं जाला चुका ॥ ३ ॥

१५३०. पाणिपात्र दिगंबरा [दे. त. दिगांबरा. पं. दिगांबर.] । हस्त करा सारिखे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवश्यक देव मनीं । चिंतनींच सादर ॥ ५१ ॥ भिक्षा कामधेनुऐशी । अवकाशीं शयन ॥ २ ॥ पांघरोनि तुका दिशा । केला वास [पं. त. आलक्षीं.] अलक्षीं ॥ ३ ॥

१५३१. विषयीं विसर पडिला निःशेष । अंगीं ब्रह्मरस ठसावला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी मज झाली अनावर वाचा । छंद या नामाचा घेतलासे ॥ ५१ ॥ लाभाचिया सोसें पुढें चाली मना । धनाचा कृपणा लोभ जैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गंगासागरसंगमीं । अवघ्या जाल्या ऊर्मि एकमय ॥ ३ ॥

१५३२. [पं. रामकृष्णनाम.] कृष्णरामनाम मांडीं [त. मांडी पारे वोळी. (मांडीं रे पांवोळी असावें).] पांवोळी । तेणें होइल होळी [पं. पापधुनी.] पापा धुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा मना छंद लावीं रे अभ्यास । जया नाहीं नास ब्रह्मरसा ॥ ५१ ॥ जोडी तरी ऐसी करावी न सरे । पुढें आस [पं. उरे.] नुरे मागुताली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें धरा कांहीं मनीं । यातायाती खाणीं चुकतील ॥ ३ ॥

१५३३. परमार्थी तो न ह्मणावा आपुला । सलगी धाकुला हेळूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोडा चि स्फुलिंग बहुत दावाग्नी । वाढतां इंधनीं [त. विंधनीं.] वाढविला ॥ ५१ ॥ पितियांनै तैसा वंदावा कुमर । जयाचें अंतर देवें [पं. देवकाजीं.] वसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिरीं वाहावें खापर । माजी असे सार नवनीत ॥ ३ ॥

१५३४. ज्याचा ऐसा अनुभव । विश्व देव सत्यत्वे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव तया जवळी असे । पाप नासे [दे. त. पं. दुरुषणें.] दर्शने ॥ १ ॥ कामक्रोधा नाही चाली । भूर्ती जाली समता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेदाभेद । गेले [चं. गेला.] वाद खंडोनि ॥ ३ ॥

१५३५. सेवा ते आवडी उच्चारवें नाम । भेदाभेदकाम निवास्नि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे हालावें चालावें बाहेरी । अवघें चि घरीं बैसलिया ॥ १ ॥ देवाचीं च नामें देवाचिये शिरीं । सर्व अळंकारीं समर्पावीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [चं. होय.] आहे भावें चि संतोषी । वसे नामापाशीं आपुलिया ॥ ३ ॥

१५३६. ज्ञानियांचे घरीं चोजवितां देव । तेथें अहंभाव पाठी लागे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनियां ऐसे [चं. ह्मणउनि आवघे सांडीं रे उपाया.] सांडिले उपाय । धरियेले पाय दृढ तुझे ॥ १ ॥ वेदपरायण [दे. वेदपारायण.] पंडित वाचक । न मिळती एक [चं. एकामतीं.] एकामधीं ॥ २ ॥ पाहों गेलों भाव कैसी आत्मनिष्ठा । तेथें देखें चेष्टा विपरीत ॥ ३ ॥ आपुलिया नाही निवाले जे अंगें [चं. आंग । येकी करती ०.] । योगी करती रागें गुरगुरु ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज कोणांचा पांगिला । नको वा विठ्ठला करूं आतां ॥ ५ ॥

१५३७. पंढरीची वाट पाहें निरंतर । निडळावरी कर ठेवूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातियां निरोप पाठवीं माहेरा । कां मज सासुरा सांडियेलें ॥ १ ॥ पैल [चं. हें कडवें नाही.] कोण दिसे गरुडाचे वारिकें । विठ्ठलासारिकें चतुर्भुज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर नाही माझ्या जीवा । भेटसी केधवां- पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१५३८. ऐसी जोडी करा [चं. नाम.] राम कंठीं धरा । जेणें चुके फेरा गर्भवास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासिवंत आटी प्रियापुत्रधन । बीज ज्याचा सीण तें चि फळ ॥ १ ॥ नाव धड करा सहस्रां [चं. त. सहस्र.] नामांची । जे भवसिंधूची थडी पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळा हाणा तोंडावरी । भाता भरा [चं. हरिराम बाणें.] हरिरामबाणीं ॥ ३ ॥

१५३९. पाहें मजकडे भरोनियां दृष्टी । बहुत हिंपुटी [दे. हिंपुष्टी.] जालों माते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावेंसें वाटे जीवा स्तनपान । नव्हे हें वचन शृंगारिक [दे. त. शृंगारिक. पं. शृंगारिक.] ॥ १ ॥ सत्यासाठीं माझी शब्दविवंचना । जोडिल्या वचनाचें तें नव्हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी कळवळ्याची कीव । भागलासे जीव कर्तव्यानें ॥ ३ ॥

१५४०. तुज ह्मणतील कृपेचा सागर । तरि कां केला धीर पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आझुनि कां नये तुज माझी दया । काय देवराया पाहातोसि ॥ १ ॥ आळवितों जैसें पाडस कुरंगिणी । पीडिलिया वनीं तानभूक [त. तान भुके.] ॥ २ ॥ प्रेमरसपान्हा पाजीं माझे आई । धावें वो विठाई वोरसोनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें कोण [चं. हरिल.] हरी दुःख । तुजविण एक पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१५४१. भक्ति [चं. ते.] तों कठिण शुळावरील पोळी । निवडे [चं. “निवडेतो” याबद्दल “निवडतो”.] तो बळी विरळा शूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें पाहें तेथें देखीचा पर्वत । पायाविण भित [चं. भीत] तांतडीची ॥ १ ॥ कामावलें [चं. कामाविलें तरी पिका बोज घडे.] तरि पाका ओज घडे । रुचि आणि जोडे श्लाघ्यता हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना पाहिजे अंकुश । नित्य नवा दिस जागृतीचा ॥ ३ ॥

१५४२. पापीं ह्मणों तरि आठवितों पाय । दोष बळी काय तयाहूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा विचाराचे [पं. विचाराची.] घालूनि कोंडणी । काय चक्रपाणी निजलेती [पं. पाहातोसी.] ॥ ५१ ॥ एकवेळ जेणें पुत्राच्या उद्देशें । घेतल्याचें कैसें नेलें दुःख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहो वैकुंठनायका । चिंता कां सेवका तुमचिया ॥ ३ ॥

१५४३. उगविल्या गुंती । ऐशा मार्गे नेणों किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ख्याती [दे. त. ख्यात.] केली अजामेलें । होतें निघालें दिवाळें ॥ ५२ ॥ मोकलिला प्रायश्चितीं । कोणी न धरिती हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्त वाट । वैकुंठीची घडघडाट ॥ ३ ॥

१५४४. सरळीं हीं [पं. हें.] नामें उच्चारवीं सदा । हरि बा गोविंदा रामकृष्णा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य पर्वकाळ तीर्थे ही सकळ । कथा सिंधुजळ न्हाऊं येती ॥ ५३ ॥ अवघे चि लाभ बैसालिया घरा । येती भाव धरा एके ठायीं ॥ २ ॥ सेळ्या मेंढ्या गाई सेवा घेती ह्मैसी । कामधेनु तैसी नव्हे एक [पं. एकी.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुखें पाविजे अनंता । हें वर्म जाणतां सुलभ चि ॥ ४ ॥

१५४५. पवित्र तो देह वाणी पुण्यवंत । जो वदे अच्युत सर्व काळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयाच्या चिंतनें तरतील दोषी । जळतील रासी पातकाच्या ॥ ५४ ॥ देव इच्छी रज चरणींची माती । धांवत चालती मार्गे मार्गे ॥ २ ॥ काय त्यां उरलें वेगळें आणीक । वैकुंठनायक जयां कंठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवभक्तांचा संगम । तेथें ओघ नाम त्रिवेणीचा ॥ ४ ॥

१५४६. पाप ताप दैन्य जाय उठाउठीं । जालिया भेटी हरिदासांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें बळ नाहीं आणिकांचे अंगीं । [पं. तप तीर्थ जर्गी दान व्रतें ।] तपें तिर्थे जर्गी दानें व्रतें ॥ ५५ ॥ चरणींचें रज वंदी शूळपाणी । नाचती कीर्तनीं त्यांचे माथां ॥ २ ॥ भव तरावया उत्तम हे नाव । भिजों नेंदी पाव हात कांहीं ॥ ३ ॥ [पं. हें क्रडवें लेखकप्रसादानें लिहिण्याचें राहिलें आहे] तुका ह्मणे मन जालें समाधान । देखिले चरण वैष्णवांचे ॥ ४ ॥

१५४७. येणें बोधें आह्मी असों सर्वकाळ । करूनि निर्मळ हरिकथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी भूमीवरी एक [पं. “दैवांचे” याबद्दल छंदासाठीं “दइवांचे” असें सर्व प्रतीत लिहिलें आहे.] दइवांचे । निधान हें वाचे सांपडलें ॥ ५६ ॥ तरतील कुळें दोन्ही उभयतां । गातां आइकतां सुखरूप ॥ २ ॥ न चळे हा मंत्र न [पं. न ह्मणे] ह्मणों यातीकुळ । न लगे काळ वेळ विचारावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझा विठ्ठल विसांवा । सांठवीन हांवा हृदयांत ॥ ४ ॥

१५४८. बहुतां जन्मींचें [पं. जन्मांचें.] संचित । सबळ होय [पं. जरि होय.] जरि बहुत । तरि चि होय हरिभक्त । कृपावंत [पं. अंतरीं.] मानसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवी ह्मणियारा तयांचा । दास आपुल्या दासांचा । अनुसरले [पं. अनुसरल्या.] वाचा । काया मन विठ्ठलीं ॥ ५७ ॥ असे भूतदया मानसीं । अवघा देखे हृषीकेशी । जीवें न विसंबे [दे. त. तयासी.] त्यासी । मार्गे मार्गे हिंडतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्विकार । शरणागतां वज्रपंजर । जे जे अनुसरले नर । तयां [पं. जन्मा.] जन्म चुकलें ॥ ३ ॥

१५४९. तारूं लागलें बंदरीं । चंद्रभागेचिये तिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लुटा लुटा संतजन । अमुप हें रासी धन ॥ ५८ ॥ जाला हरिनामाचा तारा । सीढ लागलें फरारा ॥ २ ॥ तुका जवळी हमाल । भार चालवी विठ्ठल ॥ ३ ॥

१५५०. आळवीन स्वरें । कैशा [पं. मधुर.] मधुरा उत्तरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यें वो यें वो पांडुरंगे । प्रेमपान्हा मज दें गे ॥ ५१ ॥ पसरुनि चोंची । [दे. वचन हें करुणेची. पं. वचन हें करुणेची.] वचन हें करुणेची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । आह्मी [त. पं. लडिवाळे आळी] लडिवाळें आळी ॥ ३ ॥

१५५१. सकळिकांचें समाधान । [पं. नाही.] नव्हे देखिल्यावांचून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. रूप दावी रे अनंता ।.] रूप दाखवी रे आतां । सहस्रभुजांच्या मंडिता ॥ ५२ ॥ शंखचक्रपद्मगदा । गरुडासहित ये गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कान्हा । भूक लागली नयनां ॥ ३ ॥

१५५२. पतितपावना । दिनानाथा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें रूप माझे मनीं । राहो नाम जपो वाणी ॥ ५३ ॥ ब्रह्मांडनायका । भक्तजनाच्या पाळका ॥ २ ॥ [पं. जीवींचिया.] जीवांचिया जीवा । तुका ह्मणे देवदेवा ॥ ३ ॥

१५५३. करीं हें चि काम । मना जपें राम राम ॥ १ ॥ लागो हा चि छंद । मना गोविंद गोविंद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना । मज भीक द्यावी दीना ॥ ३ ॥

१५५४. आपुलिया लाजा । धांवे भक्तांचिया काजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम धरिलें दिनानाथ । सत्य करावया व्रत ॥ ५४ ॥ [पं. “आघात” याबद्दल “घात आघात”.] आघात निवारी । छाया पीतांबरें [त. पीतांबर.] करी ॥ २ ॥ उभा कर कटीं । तुका ह्मणे याजसाटीं ॥ ३ ॥

१५५५. साधावया भक्तिकाज । [पं. नाही लाज धरीत.] नाही लाज हा धरीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियासी शरण जावें । शक्ती जीवें न वंची ॥ ५५ ॥ भीष्मपण केला खरा । धनुर्धरा रक्षिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. साक्षी.] साक्ष हातीं । तो म्यां चित्तीं धरियेला ॥ ३ ॥

१५५६. धेनु चरे वनांतरीं । चित्त बाळकापें घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें करीं वो माझे आई । ठाव देउनि राखें पायीं ॥ ५६ ॥ काढितां तळमळी । जिवनाबाहेर मासोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुडी । जीवाप्राणांची आवडी ॥ ३ ॥

१५५७. हरिजनाची कोणां न घडावी निंदा । साहात गोविंदा नाही त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूपा येऊनियां धरी अवतार । भक्तां अभयंकर खळां कष्ट ॥ ५७ ॥ दुर्वास [पं. “हा”] हा छळों आला आवंढणी । सुदर्शन त्यासी जाळित फिरे ॥ २ ॥ द्रौपदीच्या क्षोभें कौरवांची शांति । होऊनि श्रीपति साह्य [दे. त. साहे.] केलें ॥ ३ ॥ न साहे चि वधु पांडवां पारिखा । धुडाविला सखा बळिभद्र ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अंगीं राखिली दुर्गंधी । अश्वत्यामा वधी पांडवपुत्रां ॥ ५ ॥

१५५८. ज्यासी आवडी हरिनामांची । तो चि एक बहु शुचि ॥ १ ॥ जपतो [पं. जपे हरिनाम बीज. दे. जपतो हरिनाम बीज.] हरिनाम बीज । तो चि वर्णामाजी द्विज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्णा धर्म । अवघें आहे सम ब्रह्म ॥ ३ ॥

१५५९. विठ्ठल हा चित्तीं । गोड लागे गातां गीतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विठ्ठल जीवन । टाळ चिपळिया धन ॥ ५९ ॥ विठ्ठल [पं. विठ्ठल विठ्ठल वाणी.] हे वाणी । अमृत हे संजिवनी ॥ २ ॥ रंगला या रंगें । तुका विठ्ठल [पं. सर्व अंगें.] सर्वांगें ॥ ३ ॥

१५६०. विठ्ठल विठ्ठल मंत्र सोपा । करी पापा निर्मूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्यवंता छंद मनीं । कोडें [पं. कोड.] कार्नी ऐकती ॥ ५१ ॥ विठ्ठल हें दैवत भोळें । चाड काळें न धरावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भलते याती । विठ्ठल चितीं ते [पं. शुद्ध ते.] शुद्ध ॥ ३ ॥

१५६१. ह्मणे विठ्ठल ब्रह्म नव्हे । त्याचे बोल नाइकावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो [पं. “तो” नाही.] हो का कोणी एक । आदि करोनि ब्रह्मादिक ॥ ५१ ॥ [पं. जया विठ्ठल नाही ठावा.] नाही विठ्ठल जया ठावा । तो ही डोळां न पाहावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही । त्याची भीड मज कांहीं ॥ ३ ॥

१५६२. एक पाहातसां एकांचीं दहनें । सावध त्या गुणें कां रे नव्हा [पं. न्हावा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारा हाक देवा भय [पं. अटाहास्य] अटाहासें । जंव काळाऐसें जालें नाही ॥ ५१ ॥ मरणांची तंव गांठोडी पदरीं । जिणें [पं. जिणें तो चि माप भरे.] तो चि वरि माप भरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धिंग [दे. त. पं. धींग (फक्त स्वकोशांत “धिग” असा आहे).] वाहाती मारग । अंगा आलें मग हालों नेदी ॥ ३ ॥

१५६३. संतांसी तों नाही सन्मानाची चाड । परि पडे द्वाड [पं. अव्हेरिती.] अव्हेरितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि तया न वजावें ठाया । होतसे घात या [पं. दुर्बळासी.] दुर्बळाचा ॥ ५१ ॥ भावहीना आड येतसे आशंका । उचितासी चुका घालाक्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया संकोच दर्शनें । तया ठाया जाणें अनुचित ॥ ३ ॥

१५६४. संसारसंगें परमार्थ जोडे । ऐसें काय घडे जाणतेनो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हेंडग्याच्या [पं. हेंडगाच्या.] आळां अवघीं चिपाडें । काय तेथें [पं. तेथी] गोडें निवडावीं ॥ ५१ ॥ ढेकणाचे बाजे सुखाची कल्पना । मूर्खत्व वचना येऊं पाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मद्य सांडवी लंगोटी । सांगितला सेटीं [पं. सेवटीं.] विचार त्या ॥ ३ ॥

१५६५. [पं. जातीच्याला चडे०.] जातीचें तें चढे प्रेम । पक्षी स्मरे राम राम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते काय गुण लागती येरां । [पं. कामा न शोभे पिंजरा.] कामा पिंजरा शोभेना ॥ ५१ ॥ शिकविलें तें [पं. “तें” नाही] सुजात सोसी । [पं. मग मोल चढे त्यासी] मग तयासी मोल चढे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेषधारी । हिजड्या नारी [पं. न होती. दे. नव्हेती.] नव्हेति ॥ ३ ॥

१५६६. [दे. त. वसने] वसोनि थिल्लरीं । बेडुक सागरा धिक्कारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही देखिला ना ठावा । तोंड पिटी करी हांवा ॥ ५१ ॥ [दे. त. फुगातें.] फुगतें काउळें । ह्मणे मी राजहंसा आगळें ॥ २ ॥ गजाहूनि खर । ह्मणे चांगला मी फार ॥ ३ ॥ मुलाम्याचें नाणें । तुका ह्मणे नव्हे सोनें ॥ ४ ॥

१५६७. मुक्त होता परी बळें जाला बद्ध । घेउनियां छंद माझें माझें ॥ १ ॥ पाप पुण्य अंगीं घेतलें जडून । वर्म नेणे कोण [पं. धरिता.] करिता तो ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे गेले व्यर्थ वांयां विणे । जैसा मृग शीणें मृगजळें.] तुका ह्मणे वांयां गेलें वांयां विण । जैसा मृगशीण मृगजळीं ॥ ३ ॥

१५६८. पंढरिये माझें माहेर साजणी । ओविये कांडणीं गाऊं गीत [पं. त. गीती] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राही रखुमाई सत्यभामा माता । पांडुरंग पिता [पं. माहेर माझें.] माहियेर ॥ ५१ ॥ उद्धव अक्रूर व्यास आंबर्हृषि । भाई नारदासी गौरवीन ॥ २ ॥ गरुड बंधु लडिवाळ पुंडलीक । यांचें कवतुक वाटे मज ॥ ३ ॥ मज बहु गोत संत आणि महंत । नित्य आठवीत ओवियेसी ॥ ४ ॥ निवृत्ति ज्ञानदेव सोपान चांगया । जिवलगा माझिया नामदेवा ॥ ५ ॥ नागोजन मित्रा नरहरि सोनारा । रोहिदास [पं. रोहिदासा.] कबिरा सोईरिया ॥ ६ ॥ [पं. परसा.] परसो

भागवता सुरदास सांवता । गाईन नेणतां सकळांसी ॥ ७ ॥ चोखामेळा संत जिवाचे सोडरे । न पडे विसर यांचा घडी ॥ ८ ॥ जीवींच्या जीवना एका जनार्दना । पाटका [पं. पाठक हा कान्हा मिराबाई । त. पाटक कान्हया ०. दे. पाटका०.] कान्हया मिराबाई ॥ ९ ॥ आणीक [दे. हे.] ही संत महानुभाव मुनि । सकळां चरणीं जीव माझा ॥ १० ॥ आनंदें ओविया गाईन मी त्यांसी । जाती पंढरीसी वारकरी [दे. वारेकरी.] ॥ ११ ॥ तुका ह्मणे माझा बळिया बापमाय । [दे. त. हरुषें. पं. हर्षे नांटे.] हर्षे नांदों सये घराचारी ॥ १२ ॥

१५६९. पोट लागलें पाठीशीं । हिंडवितें देशोदेशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटाभेणें जिकडे जावें । तिकडे पोट येतें सवें ॥ २ ॥ जप तप अनुष्ठान । पोटासाठीं जाले दीन ॥ २ ॥ पोटे सांडियेली चवी । नीचापुढें तें नाचवी ॥ ३ ॥ पोट काशियानें भरे । तुका ह्मणे झुरझुरूं मरे ॥ ४ ॥

आरत्या ॥ १३ ॥

१५७०. जगदीश [दे. त. जगदेश जगदेश.] जगदीश तुज ह्मणती । परि या जनामाजी असशील युक्ति । पुण्यपापविरहित [पं. पुण्यपापविरहित.] सकळां अधिपति । दृष्टा परि नळणी अलिप्त गति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव जय पंढरिनाथा । श्रीपंढरिनाथा । [पं. नुरे चि पाप.] नुरे पाप विठ्ठल ह्मणतां सर्वया ॥ २ ॥ आगम निगम तुज नेणती कोणी । परि तूं भाव भक्ति जवळी च दोन्ही । नेणतां विधियुक्त राते [(“पूजनीं” अथवा “पूजेनें” असं असावें) पं. ०पूजनी । न माय ब्रह्मांडीं तो संतुष्ट०.] पूजेनी । न माये ब्रह्मांडीं संपुष्टशयनीं ॥ २ ॥ असुरां काळ भासे विक्राळ पुढें । पसरी मुख एक चावितो धुडें । भक्ता शरणागता चाले तो पुढें । दावी वाट जाऊं नेदी वांकडें ॥ ३ ॥ एकाएकीं बहु विस्तरला सुखें । खेळे त्याची लीळा तो चि कवतुकें । तेथें नरनारी कवण बाळकें । काय पापपुण्य कवण सुखदुःखें ॥ ४ ॥ सकळां वर्मा तूं चि जाणशी एक । बद्ध मोक्ष प्राप्त आणि सुखदुःख । जाणों ह्मणतां तुज ठकलीं बहुतेकें [पं. त. बहुतेक.] । तुका ह्मणे शरण आलों मज [त. राख.] राखें ॥ ५ ॥

१५७१. दैत्यभारें पीडिली [दे. पृथ्वी.] पृथ्वी बाळा । ह्मणोनि तूज येणें जालें गोपाळा । भक्तिप्रतिपाळक उत्सव [पं. ०उत्साहो सोहळा । मंगळ तुज गाती आबळा बाळा.] सोहळा । मंगळें तुज गाती [त. आबळें बाळा.] आबळ बाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव जय गरुडध्वजा । श्रीगरुडध्वजा [पं. एवढा चरण नाही.] । आरती ओवाळूं तुज भक्तीकाजा ॥ २ ॥ गुण रूप नाम नाहीं जयासी । चिंतितां तैसा चि होसी [त. जयांसी.] तयांसी । मत्स्य कूर्म वराह नरसिंह जालासी । असुरां काळ [दे. मुणि] ह्मण ठाके ध्यानासी ॥ २ ॥ सहस्र रूपें नाम सांवळा ना गोरा । श्रुति नेती ह्मणती तुज विश्वंभरा । जीवनां जीवन तूं चि होसी दातारा । न कळे पार ब्रह्मादिकां सुरवरां ॥ ३ ॥ संतां महंतां [पं. ह्मणवी घरीं.] घरीं ह्मणवी ह्मणियारा । शंखचक्रगदाआयुधांचा भारा । सुदर्शन घरटी फिरे अवश्वरा [पं. आवस्वरा (अवसरा?).] । सकुमार ना स्थूल होसी गोजिरा ॥ ४ ॥ भावेंविण तुझें न घडे पूजन । सकळ ही गंगा जाल्या तुजपासून । उत्पत्ति प्रलय तूं [पं. करिसी तूं चि पाळण.] चि करिसी पाळण । धरुनि राहिला तुका निश्चर्यी चरण ॥ ५ ॥

१५७२. काय तुझा महिमा वर्णू मी किती । [दे. पं. नामे मात्रें.] नाममात्रें भवपाश तुटती । पाडातां [दे. पं. पाउले.] पाउलें हे विष्णुमूर्ती । कोटिकुळां सहित जे [पं. “जे” याबद्दल “जग”.] उद्धरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव [पं. “जय” नाही.] जय पंढरिराया । श्रीपंढरिराया । करुनियां कुरवंडी । सांडीन काया ॥ २ ॥ मंगळआरतीचा थोर महिमा । आणीक द्यावया नाहीं उपमा । श्रीमुखासहित देखे जो कर्मा । पासुन सुटे जैसा रवि नासी तमा ॥ २ ॥ धन्य व्रतकाळ हे एकादशी । जागरण उपवास घडे जयांसी । विष्णूचें पूजन एकाभावेसी । नित्यमुक्त पूज्य तिहीं लोकांसी ॥ ३ ॥ न वजे वांयां काळ जे तुज ध्याती । [पं. अखंड तुझा वास जयांच्या चित्तीं.] असे तुझा वास

तयांच्या चित्ती । धाले सुखें सदा प्रेमें हुल्लती । तीर्थे [त. मळिणें, दे. पं. मळिन.] मळिण वास तयांचा पाहाती ॥ ४ ॥
देव भक्त तूं चि जालासी दोन्ही । वाढावया सुख भक्ति हे जनीं । जड जीवां उद्धार होय लागोनि । शरण तुका
वंदी पाउलें दोन्ही ॥ ५ ॥

१५७३. कंसरायें गर्भ बघियेले सात । ह्मणोनि गोकुळासी आले अनंत । घ्यावया अवतार [पं. “जालें”
शब्द नाही.] जालें हें चि निमित्त [दे. त. पं. निमित्त.] । असुर संहारुनि तारावे भक्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव
जय विश्वरूपा । श्रीविश्वरूपा । [पं. “श्रीविश्वरूपा” नाही.] । ओवाळीन तुज देहदीपें बापा ॥ २ ॥ ॥ स्थूलरूप होऊनि
धरितसे सानें । जैसा भाव तैसा तयांकारणें । दैत्यांसी भासला सिंह [दे. सिहीं गजान. त. सिही ग्लाने.] गजाने ।
काळासी महाकाळ यशोदेसी तान्हें ॥ २ ॥ अनंत वर्णी कोणा न कळे चि पार । सगुण कीं निर्गुण हा ही निर्धार ।
पांगलीं [दे. साई.] साही अठरा करितां वेव्हार । तो वळितसे [पं. तो हा वळितसे] गौळियांचें खिल्लार ॥ ३ ॥ तेहतिस
कोटि तिहीं देवांसी श्रेष्ठ । [पं. पाउलें पाताळी स्वर्गी मुगुट.] पाउलें पाताळी नेणती स्वर्ग मुगुट । गिळिलीं चौदा भुवनें
तरि न भरे चि पोट । तो खाउन घाला गोपाळाचें उच्छिष्ट ॥ ४ ॥ महिमा वर्णू तरि पांगलिया श्रुति । सिणला
शेष चिरल्या जिह्वा करितां स्तुती । भावेंविण कांहीं न चले चि युक्ति । राखें शरण तुकयाबंधु करी विनंती ॥ ५ ॥

१५७४. परमानंदा परमपुरुषोत्तमरामा । अच्युता अनंता हरि मेघश्यामा । अविनाशा अलक्षा परता
परब्रह्मा । अकळकळा कमळापती न कळे महिमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव [दे. त. जया जी श्रीपती.] जय
जी श्रीपती । मंगळशुभदायका करीन ॥ २ ॥ ॥ आरती गोविंदा गोपाळा गोकुळरक्षणा । गिरिधरकर
भवसागरतारक दधिमथना । मधुसूदन मुनिजीवन धरणीश्रमहरणा । दीनवत्सळ सकळां मूळ जय जयनिधाना
॥ २ ॥ विश्वंभरा [पं. विश्वंभरा सर्वेश्वरा जगदोद्वारा.] सर्वेश्वर जगदाधारा । चक्रधर करुणाकर पावन गर्जेद्रा ।
सुखसागर गुणआगर मुगुटमणी शूरा । कल्याणकैवल्यमूर्ति मनोहरा ॥ ३ ॥ गरुडासना शेषशयना नरहरी ।
नारायणा ध्याना [दे. त. सुरहरवरगौरी.] सुरवरहरगौरी । नंदा नंदनवंदन त्रिभुवनांभीतरी । अनंतनामीं ठसा
अवतारांवरी ॥ ४ ॥ सगुणनिर्गुणसाक्ष श्रीमंत संतां । भगवाना [पं. ‘भगवाना’ नाही.] भगवंता कालकृतांता [दे. त.
कालकृदांता (कालकृदांता?).] । उत्पत्तिपाळणपासुन संहारणसत्ता । शरण तुकयाबंधु तारीं रिति बहुतां ॥ ५ ॥

१५७५. पंढरि पुण्यभूमी भीमा दक्षिणवाहिनी । तीर्थ हें चंद्रभागा महा पातकां धुनी । उतरलें
वैकुंठमहासुख मेदिनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा पांडुरंगा [दे. त. जया] जय अनाथनाथा । आरती ओवाळीन तुझां
लक्ष्मीकांता ॥ २ ॥ ॥ नित्य नवा सोहळा हो [पं. ही.] महावाद्यांचा [दे. महावाद्यां गजर] गजर । सन्मुख गरुड पारीं
उभा जोडुनि कर । मंडितचतुर्भुजा कटीं मिरवती कर ॥ २ ॥ हरिनाम कीर्तन [पं. कीर्तनें.] हो आनंद महाद्वारीं ।
नाचती प्रेमसुखें नर तेथिंच्या नारी । जीवन्मुक्त लोक नित्य पाहाती हरी ॥ ३ ॥ आषाढी कार्तिकी हो
गरुडटकयां [पं. गरुडटकियांचा.] भार । गर्जती नामघोषें [दे. नाम घोष.] महावैष्णववीर । पापासी रीग नाही असुर
कांपती सुर ॥ ४ ॥ हें सुख पुंडलिकें कसें आणिलें बापें । निर्गुण साकारलें आह्मांलागिं [पं. आह्मांलागीं सोपें.] हें
सोपें । ह्मणोनि चरण धरोनि तुका राहिला सुखें ॥ ५ ॥

१५७६. अवतार गोकुळीं हो जन तारावयासी । लावण्यरूपडें हें तेजपुंजाळरासी [पं. तेजः पुंजाळ रासी.] ।
उगवतां कोटि बिबें रवि लोपले शशी । [पं. उत्साह.] उत्साव सुरवरां मही थोर मानसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा
कृष्णनाथा जय रखुमाईकांता । आरती ओवाळीन तुझां देवकीसुता । जय देवा कृष्णनाथा ॥ २ ॥ ॥
वसुदेवदेवकीची बंद फोडुनी [पं. फोडिली.] शाळ । होउनि विश्वजनिता तया पोटीचा बाळ । दैत्य हे त्रासियेले
समूळ कंसासी [पं. कंसादि.] काळ । राजया [पं. राज्यया.] उग्रसेना केला मथुरापाळ ॥ २ ॥ राखतां गोधनें हो इंद्र

कोपला [दे. वरि.] भारी । मेघ जो कडाडिला शिळा वर्षतां धारीं । राखिलें गोकुळ [त. हो.] हें नखीं धरिला गिरी । निर्भय लोकपाळ अवतरले हरी ॥ ३ ॥ कौतुक पाहावया माव ब्रह्मानें केली । [पं. वत्सं हे चारोनियां. दे. वत्सं चारोनियां.] वत्सं ही चोरुनियां सत्यलोकासि नेलीं । गोपाळ [पं. गाई वत्स.] गाईवत्सं दोहीं ठायीं [त. पं. रक्षिली.] राखील्यो । सुखाचा प्रेमसिंधु अनाथांची माउली ॥ ४ ॥ तारिलें भक्तजना दैत्य निर्दालूनि । पांडवां साहकारी आडल्यां निर्वाणी । गुण मी काय वर्णू मति केवढी [दे. वाणू.] वाणी । विनवितो दास तुका ठाव देई [पं. मागे.] चरणीं ॥ ५ ॥

१५७७. सुंदर अंगकांती [दे. मुखें. पं. मुळ.] मुख भाळ सुरेख । बाणली उटी अंगीं टिळा [पं. साजिरा.] साजिरी रेख । मस्तकीं मुगुट कानीं कुंडलां [पं. कुंडलें.] तेज फांके । आरक्त दंत हिरे कैसे शोभले निके ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा चतुर्भुजा जय [दे. त. जया.] लावण्यतेजा । आरती ओवाळीन [त. भवतारिया वोजा. पं. भवतारी हा वजा.] भवतारिया हा वोजा । जय० ॥ ५४ ॥ उदार जुंझार हा जया वाणिती श्रुति । परतल्या नेति ह्मणती तयां न कळे गति । भाट हा चतुर्मुखें अनुवाद करिती । पांगलीं साही अठरा रूप न गति ॥ २ ॥ ऐकोनि रूप ऐसें तुजलागीं धुंडिती । बोडके नग्न एक निराहार [दे. ईति. त. इति.] यति । साधनें योग नाना तपें दारुण किती [पं. तपती.] । सांडिलें सुख दिली [पं. दिले संसाराची त्या शांति ।.] संसारा शांती ॥ ३ ॥ भरुनि माजी लोकां तिहीं नांदसि एक । कामिनी मनमोहना रूप नाम अनेक । नासति नाममात्रें भवपातकें [पं. भवपातक.] शोक । पाउलें वंदिताती [पं. वंदितो.] सिद्ध आणि साधक ॥ ४ ॥ उपमा द्यावयासी दुजें काय हें तुज । तत्त्वासि तत्त्वसार मूळ जालासी बीज । खेळसि बाळलीळा अवतार सहज । विनवितो दास तुका कर जोडोनि तुज ॥ ५ ॥

१५७८. सकुमार मुखकमळ निजसारनिर्मळ । सावळी सुनीळ तनु भ्रमरांग कुरळ । झळकति दिव्य तेजें दंत माज पातळ [पं. पाताळ] । मिरवलिं मपूरपत्रें [दे. त. पं. मयोरपत्रें.] मुगुट कुंडलें माळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा जगदीश्वरा । धन्य रखुमाईवरा । आरती करीन काया । ओवाळिन सुंदरा । जय० ॥ ५४ ॥ गोजिरें ठाणमान [दे. ढाणमाण.] भुजा मंडित चारी । शोभति शंखचक्रगदापद्म मोहरी । हृदयीं ब्रह्मपद बाणलें शृंगारीं । गर्जति चरणीं वांकी कंठ कोकिलास्वरीं [पं. कोकिलस्वरी.] ॥ २ ॥ घवघवित उटी अंगीं बावन चंदनांची । [दे. लळाट. पं. लल्लाट.] लल्लाटीं कस्तुरिचा कास पितांवराची । [पं. ही पंक्ति नाही.] कटिसूत्र वरि साजिरें प्रभा वर मोतियांची । संगीत सकळ मुद्रा पाउलें कुंकुमाचीं ॥ ३ ॥ सौभाग्यसुख सागर गुणलावण्यखाणी । लाघवी दीनवत्सळ विश्व लाविलें ध्यानीं । आश्चर्य देव करिती ऋषि राहिले मुनि । धन्य ते प्रसवली ऐसिया नंदपत्नी ॥ ४ ॥ वर्णितां ध्यान महिमा श्रुति राहिल्या नेति । रविकोटि चंद्र तारा प्रकाशा न तुळती । उदार सुर गंभीर [पं. ० गंभीर आनंद हे मूर्ति.] पूर्ण आनंदमूर्ति । तुकयाबंधु ह्मणे स्तवूं मी काय किती ॥ ५ ॥

१५७९. महा जी महादेवा महाकाळमर्दना । मांडियेलें उग्रतप महादीप्त दारुणा । परिधान व्याघ्रांबर चिताभस्मलेपना [दे. चिदाभस्मलेपना.] । स्मशानं [पं. स्मशानीं.] क्रीडास्थळ तुह्मा जी त्रिनयना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा हरेश्वरा जय पार्वतीवरा । आरती ओवाळिन कैवल्यदातारा । जय० रुद्र हें नाम तुह्मां उग्र संहारासी [पं. त. संहाररासी.] । शंकर शिव भोळा उदार सर्वस्वीं । उदक बेलपत्र टाळी वाहिल्या देसी । आपुलें पद दासां ठाव देई [पं. देसी.] कैलासीं ॥ २ ॥ त्रैलोक्यव्यापका हो जन [पं. वन.] आणि विजन । विराटस्वरूप हें तुझें साजिरें ध्यान । [पं. करिती.] करितो वेद स्तुती कीर्ती [पं. मुख्य.] मुखें आपण । जाणतां नेणवे हो तुमचें महिमान ॥ ३ ॥ बोलतां नाम महिमा असे आश्चर्य जगीं । उपदेश केल्यानंतरें पापें पळती वेगीं । हरहर वाणी गजें प्रेम संचरे अंगीं । राहिलि दृष्टी चरणीं रंग मीनला रंगीं ॥ ४ ॥ [पं. पूजिलें.] पुजूनि लिंग उभा तुका जोडोनी हात । करिती विज्ञापना परिसावी हे मात । अखंड राहूं द्यावें माझें चरणीं चित्त । घातले साष्टांग [पं. माझे.] मागे मस्तकीं हात ॥ ५ ॥

१५८०. अवतारनामभेद गणा आदि [पं. अगाध.] अगाद । जयासि पार नाही पुढें खुंटला वाद । एक वि दंत शोभे मुख विक्राळ दोंद । ब्रह्मांडामाजि दावी अनंत हे छंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय जया गणपती ओंवाळित आरती । साजिन्या सरळ भुजा फरशकमळ शोभती ॥ ५ ॥ हे मही ठेंगणी हो तुज नृत्यनायका । भोंवरि फेर देतां असुर मर्दिले एकां । घातले तोडरीं हो भक्तजनपाळका । [पं. ही पंथि नाही.] सहस्र नाम तुज भुक्तिभुक्तिदायका ॥ २ ॥ सुंदर शोभला हो रूपें लोपलीं तेजें । उपमा काय देऊं असे आणिक दुजें । रविशशितारागणें [त. ० तारांगणें ०.] जयामाजी सहजें । उदरीं सामावलीं जया ब्रह्मांडबीजें ॥ ३ ॥ वर्णिता शेष लीळा तया भागलीं मुखें । पांगुळले वेद चारी कैसे राहिले सुखें । अवतार जन्मला हो लिंगनाभी या मुखें । अमूर्त मूर्तिमंत होय भक्तीच्या सुखें ॥ ४ ॥ विश्व हें रूप तुझें हस्त पाद मुखडें । ऐसा चि भाव देई तया नाचतां पुढें । धूप दीप पंचारति ओंवाळिन निवाडें । [त. राख या शरणांगता. पं. राखे शरणांगता.] राखें या शरणागता तुका खेळतां लाडें ॥ ५ ॥

१५८१. कनकाच्या परियेलीं उजळूनि आरती । [पं. रत्नदीपप्रभा.] रत्नदीपशोभा कैशा पाजळल्या ज्योती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओंवाळूं गे माये सबाह्य साजिरा । राहिरखुमाईसत्यभामेच्या बरा ॥ ५ ॥ मंडितचतुर्भुज दिव्य कार्नी कुंडलें । श्रीमुखाची शोभा पाहतां तेज कांकलें ॥ २ ॥ वैजयंती [पं. माळा.] माळ गळां शोभे श्रीमंत । शंखचक्रगदापद्म आयुधें शोभत ॥ ३ ॥ सांवळा सकुमार जैसा कर्दळीगाभा । चरणीचीं नेपुऱें बांकी गर्जती नभा ॥ ४ ॥ ओंवाळितां मन हें [पं. “हें” नाही.] उभें ठाकलें ठायीं । [पं. समदृष्टि समान तुक्या लागला पार्यी.] समदृष्टि समाधि तुक्या लागली पार्यी ॥ ५ ॥

१५८२. भक्तीच्या पोटीं बोध कांकडा ज्योती । पंचप्राण जीवें भावें ओंवाळूं आरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओंवाळूं आरती माझ्या पंढरीनाथा । दोन्ही कर जोडोनि चरणीं ठेवीन माथा ॥ ५ ॥ काय महिमा वर्णू आतां सांगणें तें किती । कोटि ब्रह्महत्या मुख पाहतां जाती ॥ २ ॥ राही रखुमाई दोही दों बाही । मयूर पिच्छचामरें ढाळिति ठायीं ठायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दीप घेऊनि जन्मनति शोभा । विटेवरी उभा दिसे लावण्यगाभा ॥ ४ ॥ [या अभंगाच्या पुढें रामेश्वर भटाचा एक अभंग तळेगांवच्या प्रतीत आहे तो :-

तूं चि आत्माराम नव्हेसी देहधारी । स्तुति जरीं होय झडो माझी वैखरी । पातकीं मूढ जन पडतील अघोरीं । यालागीं अवतार केला महीवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय जय भक्तराया धर्ममूर्ति तुक्या । आरती वोंवाळीं भावें तुझिया पायां ॥ ५ ॥ तुझे ठायीं असे भ्रम कोणा नकळे नेम । जन हें काय जाणे अनुभवितो राम । टाकोनि अभिमान जीवीं धरिलें प्रेम । बोलोनि महिमा तुझा जना दिला विश्राम ॥ २ ॥ अद्भुत महिमा तुझा काय वर्णू दातारा । उदकेंविण अन्न दिवस क्रमिले तेरा । आतां हे ऐसी प्राप्ति काय घडेल येरां । उदकीं कागद दिन रक्षिले अठरा ॥ ३ ॥ ऐकतां तुझें वचन मन होय उन्नम । सच्चिदानंद गाभा तुजठायीं पूर्ण । नित्य हें असो माझें तुझे पार्यी अनुसंधान । करुनि कृपादान देई इतुकें दान ॥ ४ ॥ शास्त्र आणि वेदांत शिष्टाचार समस्त । आणिला एकवाक्या जनलोक कृतार्थ । विशेष रामेश्वरा प्रेम दिलें बहुत । विनवितों तुज आतां ठेवीं मस्तकीं हात ॥ ५ ॥

॥१३॥

१५८३. धन्य दिवस आजि [दे. त. दुरुषण.] दर्शन संतांचें । नांदे तया घरीं दैवत पंढरीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य पुण्य रूप कैसा जाला संसार । देव आणि भक्त दुजा नाहीं विचार ॥ ५ ॥ धन्य पूर्व पुण्य वोडवलें निरुतें । संतांचें [दे. त. दुरुषण.] दर्शन जालें भाग्यें बहुतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य आह्मां जोडली जोडी । संतांचे चरण [त. आतां न विसंभें घडी ।] आतां जीवें न सोडी ॥ ३ ॥

१५८४. [पं. गाळूं नाचूं विठु तुझा०.] गाळूं वाणूं तुज विठो तुझा करूं अनुवाद । जिकडे पाहें तिकडे सर्वमय गोविंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंद रे विठोबा जाला माझे मनीं । देखिले [त. देखिलें लोचनीं विटेसहित पाउलें । दे. पं. (पाउल शब्द पुल्लिगी धरिला आहे).] लोचनीं विटेसहित पाउले ॥ ५ ॥ [त. न करीं तप रे मुक्तीचे०. पं. न करीं तप साधन मुक्तीचे०.] न

करीं तपसाधनें रे मुक्तीचे सायास । हा चि जन्मोजन्मीं गोड [त. सेवीं.] भक्तीचा रस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां प्रेमा उणें तें काई । पंढरीचा राणा सांटविला हृदयीं ॥ ३ ॥

१५८५. मागणें तें एक तुजप्रति आहे । देशी तरि पाहें पांडुरंगा ॥ १ ॥ या संतांसी निरवीं हें मज देई । आणिक दुजें काहीं न [पं. नागें.] मगें तुज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां उदार होई । मज ठेवीं पार्यीं संतांचिया ॥ ३ ॥

स्वामींनीं काया ब्रह्म केली ते अभंग ॥ २४ ॥

१५८६. शोधितां चि नये । ह्मणोनि वोळगतों पाये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दिसों नये जना । ऐसें करा नारायणा ॥ १ ॥ परतोनि मन । गेलें ठायीं चि मुरोन ॥ २ ॥ विसरला तुका । बोलों चालों जाला मुका ॥ ३ ॥

१५८७. रज्जुसर्पाकार । भासयेलें [त. भासयेलें.] जगडंबर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि [पं. आठवितों.] आठवती पाय । घेतों आलाय बलाय ॥ १ ॥ दृश्य [दे. दृश द्रुमाकार०. त. पं. दृश्य द्रुमाकार०.] द्रुमाकार लाणी । केलों [दे. सर्व सासी.] सर्वस्वासी धणी ॥ २ ॥ तुकीं तुकला तुका । विश्वीं भरोनि उरला लोकां [पं. जोकां.] ॥ ३ ॥

१५८८. ह्मणवितों दास । परि मी असें उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि निश्चय माझा । परि मी निश्चयाहुनि दुजा ॥ १ ॥ सरतें कर्तृत्व [दे. त. कर्तृत्व.] माझ्यानें । परि मी [पं.० त्याहुनि असे भिन्न ।.] त्याही हून भिन्न ॥ २ ॥ तुका तुकासी तुकला । तुका तुकाहुनि निराळा ॥ ३ ॥

१५८९. घोंटवीन लाळ ब्रह्मज्ञान्या हातीं । मुक्तां आत्मस्थिती सांडवीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मभूत [पं. ब्रह्मभूत काया हा तसे कीर्तनीं ।.] होते काया च कीर्तनीं । भाग्य तरी ऋणी देवा ऐसा ॥ १ ॥ तीर्थभ्रामकासी [दे. तीर्थ भ्रमकासी.] आणीन आळस । कडु स्वर्गवास करिन भोग ॥ २ ॥ सांडवीन तपोनिधा अभिमान । यज्ञ आणि दान लाजवीन ॥ ३ ॥ भक्तिभाग्यप्रेमा [पं. भक्ति भाग्य सीमा०.] साधीन पुरुषार्थ । ब्रह्मींचा जो अर्थ निजठेवा ॥ ४ ॥ धन्य ह्मणवीन येह [दे. येहे. पं. येही. “इह” त्याबद्दल.] लोकीं लोकां । भाग्य आह्मीं तुका देखियेला ॥ ५ ॥

१५९०. संसाराचे अंगीं अवर्धी च व्यसनें [दे. त. बसनें.] । आह्मी या कीर्तनें शुद्ध जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें सोंवळें जालें त्रिभुवन । विषम धोऊन सांडियेलें ॥ १ ॥ ब्रह्मपुरीं वास करणें अखंड । न देखिजे तोंड विटाळाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां एकांताचा वास । ब्रह्मीं ब्रम्हारस सेवूं सदा ॥ ३ ॥

१५९१. तुह्मी सनकादिक संत । ह्मणावितां कृपावंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एवढा करा उपकार । देवा [पं. सांगा देवा.] सांगा नमस्कार ॥ १ ॥ [पं. भाकावी.] भाकूनि करुणा । विनबा वैकुंठीचा [पं. पंढरीचा.] राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आठवा । [दे. त. पं. मुळ.] मूळ लवकरी पाठवा ॥ ३ ॥

१५९२. आपुल्या माहेरा जाईन मी आतां । निरोप या संतां हातीं आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख दुःख माझे ऐकिलें कानीं । कळवळा मनीं करुणेचा ॥ १ ॥ करुनी सिद्ध मूळ साउलें भातुकें । येती दिसें [पं. एक.] ऐकें न्यावयासी ॥ २ ॥ त्या चि पंथें माझे लागलेंसे चित्त । वाट पाहें नित्य माहेराची [आठवाची.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां येतील न्यावया । अंगें आपुलिया मायबाप ॥ ४ ॥

१५९३. चिन्हें उमटती [दे. उमटताती.] अंगीं । शकुना जोगीं उत्तम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवला बापमाय । येइल काय मूळ नेणों ॥ ५१ ॥ उत्कंठित जालें मन । ते [पं. ते खुण ०.] चि खुण तेथींचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. पं. कामा.] काम वारीं । आळस घरीं करमेना ॥ ३ ॥

१५९४. आरोनियां पाहे वाट । कटकट सोसेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलियांस पुसें मात । तेथें चित्त लागलें ॥ ५२ ॥ दळीं कांडी लोकांऐसें । परि मी नसें ते ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पिसें । तेथें [पं. तैसे तेथें.] तैसें असेल ॥ ३ ॥

१५९५. येथीलिया [पं. येथील या.] अनुभवे । कळों जीवें [पं. जीवें येतसे.] हें येतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोही ठायीं एक जीव । माझी कीव त्या अंगीं ॥ ५३ ॥ भूक भूके चि खाउनि धाय । नाहीं हाय अन्नाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख जालें । अंतर धालें त्यागुणें ॥ ३ ॥

१५९६. पैल आले हरि । शंख चक्र शोभे करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गरुड येतो [पं. फडात्कारें.] फडात्कारें । ना भी ना भी ह्मणे [पं. खरें.] त्वरे ॥ ५४ ॥ मुगुटकुंडलांच्या दीप्ति । तेजें [पं. तेज.] लोपला गभस्ति ॥ २ ॥ मेघश्यामवर्ण हरि । मूर्ति डोळस साजिरी ॥ ३ ॥ चतुर्भुज वैजयंती । गळां माळ हे रुळती ॥ ४ ॥ पीतांबर झळके कैसा । उजळल्या दाही दिशा ॥ ५ ॥ तुका जालासे संतुष्ट । घरा आलें वैकुंठपीठे [पं. “वैकुंठपीठ” याबद्दल “वैकुंठ”] ॥ ६ ॥

१५९७. शंखचक्रगदापद्य । पैल आला पुरुषोत्तम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ना भी ना भी भक्तराया । वेगीं पावलों सखया ॥ ५५ ॥ दुरुनि येतां दिसे दृष्टी । धाकें दोष पळती सृष्टी ॥ २ ॥ तुका देखोनि एकला । वैकुंठींहुनि हरि आला ॥ ३ ॥

१५९८. पैल दिसतील भार । दिंडी पताका अपार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आला पंढरीचा राणा । दिसतील त्याच्या खुणा । सुख वाटे मना । डोळे बाह्या स्फुरती ॥ ५६ ॥ उठिले गजर नामाचे । दळभार वैष्णवांचे ॥ २ ॥ तुका करी रिता ठाव । त्यांसी बैसावया वाव ॥ ३ ॥

१५९९. चला जाऊं रे सामोरे । पुढें भेटों विठ्ठल धुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुका आनंदला मनीं । कैसा जातो लोटांगणीं । फेडावया [पं. “फेडावया. आजि ।”] धणी । प्रेमसुखाची आजि ॥ ५७ ॥ पुढें आले कृपावंत । मायबाप साधुसंत ॥ २ ॥ तुका आळंगिला वाहीं । ठेविला विठोबाचे पार्यीं ॥ ३ ॥

१६००. पाहुणे घरासी । आजि आले हृषीकेशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “दरदरीत पाण्या माजी रांधियेल्या कृष्णा ।” एवढेंच ध्रुवपद आहे.] काय करूं उपचार । कोप मोडकी जर्जर । कण्या दरदर । पाण्यामाजी रांधिल्या ॥ ५८ ॥ घरीं मोडकिया वाजा । वरि वाकळांच्या शेजा ॥ २ ॥ मुखशुद्धि तुळसी दळ । तुका ह्मणे मी दुर्बळ ॥ ३ ॥

१६०१. संतीं केला अंगीकार । त्यासी अभिमान थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं ठेविलें चरणीं । घेती तें चि पुरवूनि । तुका पायवणी । घेऊनियां निराळा ॥ ५९ ॥ नसतां कांहीं संचित । भेटी [पं. “भेटी जाली०” आणि पुढच्या कडव्यांतलें “देव मिळोनियां०” हे दोन चरण एकमेकाशीं बदलले आहेत.] अवचित ॥ २ ॥ देव मिळोनियां भक्त । तुका केलासे सनाथ ॥ ३ ॥

१६०२. अवधियांच्या आलों मुळें । [पं. एक.] एका वेळे न्यावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिद्ध व्हावें सिद्ध व्हावें । आधीं ठावें करितों ॥ १ ॥ जोंवरि ते [पं. हे.] घटिका दुरी । आहे उरी तो काळ ॥ २ ॥ मंगळाचे वेळे उभे । [पं. असा.] असों शोभे सावध ॥ ३ ॥ अवधियांचा योग घडे । तरी जोडे श्लाघ्यता ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पाहें वाट । बहु आट करुनि ॥ ५ ॥

१६०३. सकळ ही माझी बोळवण करा । परतोनि घरा जावें तुझीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कर्म धर्म.] कर्मधर्म तुझां असावें कल्याण । घ्या माझें वचन आशीर्वाद ॥ १ ॥ वाढवूनि [पं. दिले.] दिलों एकाचिये हातीं । सकळ निश्चिती जाली तेथें ॥ २ ॥ आतां मज जाणें प्राणेश्वरासवें । माझिया भावें अनुसरलों ॥ ३ ॥ वाढवितां लोभ होईल उसीर । अवधींच स्थिर करा ठायीं ॥ ४ ॥ धर्म अर्थ काम जाला एके ठायीं । मेळविला जिहीं हाता हात ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे [दे. “आतां जाली” यावर “तुझां आह्मां” असा पाठ घातला आहे.] आतां जाली हे चि भेटी । उरल्या त्या गोष्टी बोलावया ॥ ६ ॥

१६०४. बोलिलों तें आतां पाळावें वचन । ऐसें [पं. काय ऐसे पुण्य माझे गांठी ।] पुण्य कोण माझे गांठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातों आतां आज्ञा घेऊनियां स्वामी । काळक्षेप आह्मी करूं कोठें ॥ १ ॥ न घडे यावरि न धरवे धीर । पीडतां राष्ट्र देखोनि जग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी दिसे मोकलिलें । काय आतां आलें जीवित्वाचें ॥ ३ ॥

१६०५. करावें तें काम । उगाच वाढवावा श्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें एकमय । राज्य बोलों चोलों नये ॥ १ ॥ दुजयाची सत्ता । न चलेसी जाली आतां ॥ २ ॥ आतां नाहीं तुका । पुन्हा हारपला लोकां ॥ ३ ॥

१६०६. आह्मी जातों तुझी कृपा असों द्यावी । सकळा सांगावी विनंती माझी ॥ १ ॥ वाढवेळ जाला उभा पांडुरंग । वैकुंठा श्रीरंग बोलावितो ॥ २ ॥ अंतकाळीं विठो आह्मांसी पावला । कुडीसहित जाला गुप्त तुका ॥ ३ ॥

१६०७. तुका उतरला तुकीं । नवल जालें तिहीं लोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य करितों कीर्तन । हें चि माझें अनुष्ठान ॥ १ ॥ तुका बैसला विमानीं । संत पाहाती लोचनीं ॥ २ ॥ देव भावाचा भुकेला । तुका वैकुंठासी नेला ॥ ३ ॥

१६०८. न देखिजे ऐसें केलें । या विठलें दुःखासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपेचिये सिंहासनीं [दे. त. पं. सिंहासनीं.] । अधिष्ठानीं बैसविलें ॥ १ ॥ वाजता तो नलगे वारा क्षीरसागरा [पं. नयनी.] शयनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे ठायीं । मज पायीं राखिलें ॥ ३ ॥

१६०९. वाराणसीपर्यंत असों सुखरूप । सांगावा निरोप संतांसी हा ॥ १ ॥ येथूनियां आह्मां जाणें निजधामा । सवें असे आह्मां गरुड हा ॥ २ ॥ कृपा असों द्यावी मज दीनावरी । [त. जातसे दे. जातोंसों] जातसों माहेरी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥ ॥ २४ ॥

शखे १५७१ [पं. “एकाहातरीं” नाहीं.] एकाहत्तरीं विरोधनामसंवत्सरीं फालगुनवद्य द्वितीया सोमवासरीं [प. प्रथम प्रहरीं तुकोबा गुप्त जाले” याबद्दल “प्रात काळी स्वामी गुप्त जाले असे.] प्रथमप्रहरी [“तुकोबा गुप्त जाले” याबद्दल “तुकाराम गुप्त.”] तुकोबा गुप्त जाले ॥ १ ॥

१६१०. जाती पंढरीस । ह्मणे जाईन तयांस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया आहे संवसार [पं. त. संसार.] । ऐसें बोले तो माहार ॥ ६१ ॥ असो नसो भाव । जो हा देखे पंढरिराव ॥ २ ॥ चंद्रभागे न्हाती । तुका ह्मणे भलते याती ॥ ३ ॥

१६११. धरियेलीं सोंगें । येणें अवघीं पांडुरंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें हें ब्रह्म विटेवरी । उभें चंद्रभागे तिरीं ॥ ६२ ॥ अंतर्व्यापी [दे. त. अंतर व्या०.] बाहे । [पं. धुंडाळितां.] धांडोळितां कोठें [दे. पं. नाहीं.] नोहे ॥ २ ॥ योगयागतपें । ज्याकारणें [पं. ज्ञान.] दानजपें ॥ ३ ॥ दिले नेदी जाति । भोग सकळ ज्या होती ॥ ४ ॥ अवघी लीळा पाहे । तुका ह्मणे दासां साहे ॥ ५ ॥

१६१२. ज्याचे गर्जतां पवाडे । कळिकाळ पायां पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा पंढरीचा राणा । पुसा सा चौं अठरां जणां ॥ ६३ ॥ चिंतितां जयासी । [पं. रिद्धिसिद्धि होती दासी.] भुक्तिमुक्ति कामारी दासी ॥ २ ॥ वैकुंठासी जावें । तुका ह्मणे ज्याच्या नावें ॥ ३ ॥

१६१३. ज्याचे गर्जतां पवाडे । श्रुतिशास्त्रां मौन्य पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें माझी वाचा किती । पुरे करावया स्तुती ॥ ६४ ॥ सिणलीं [दे. सिणलें.] सहस्र तोंडें । शेषफणीऐसें [दे. शेषाफणी ऐसें.] घेंडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मही । पत्र सिंधु न पुरे [“शाई” याबददल.] शाही ॥ ३ ॥

१६१४. देव राखे तया मारील कोण । न मोडे कांटा हिंडतां वन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न जळे न बुडे नव्हे कांहीं । विष तें ही अमृत [त. पं. “पाहीं” नाहीं.] पाहीं ॥ ६५ ॥ न चुके वाट न पडे फंदीं । नव्हे [दे. “कधीं” याबदल “कधीं कधीं” आहे.] कधीं यमवाधा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायण येता [पं. ये ऊन.] गोळ्या वारी बाण ॥ ३ ॥

१६१५. कोठें गुंतलासी द्वारकेच्या राया । वेळ कां सखया लावियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिनानाथ ब्रीद सांभाळीं आपुलें । नको पाहों केलें पापपुण्य ॥ ६६ ॥ पतितपावन ब्रीदें [पं. ब्रीद.] चराचर । पातकी अपार उद्धरिले ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे द्रौपदीचा धांवा । केला तैसा मला पावें आतां ॥ ३ ॥

१६१६. कोठें गुंतलासी कोणांच्या धांवया । आली देवराया निद्रा तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें गुंतलासी भक्तिप्रेमसुखें । न [दे. सुटेती.] सुटती मुखें गोपिकांचीं ॥ ६७ ॥ काय पडिलें तुज कोणाचें संकट । दुरी पंथ वाट न [पं. चलवे.] चालवे ॥ २ ॥ काय माझे तुज गुण दोष दिसती । ह्मणोनि श्रीपती कोपलासी ॥ ३ ॥ काय [त. जालों.] जालें सांग माझिया कपाळा । उरला जीव डोळां तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१६१७. परस्त्रीतें ह्मणतां माता । चित्त लाजवितें चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बोलोनियां तोंडें । मनामाजी कानकोंडें ॥ ६८ ॥ धर्मधारिष्ठगोष्टी सांगे । उष्ट्या हातें [त. न उडवी. पं. नुठवी.] नुडवी काग ॥ २ ॥ जें जें कर्म वसे अंगी । तें तें आठवे प्रसंगी ॥ ३ ॥ बोले तैसा चाले । तुका ह्मणे तो अमोल ॥ ४ ॥

१६१८. असत्य वचन होतां [पं. कोटि.] सर्व जोडी । जरी लग्नघडी परउपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईल पतना यासि संदेह नाही । साक्ष [त. असे.] आहे कांही सांगतों ते ॥ ६९ ॥ वदविलें मुखें नारायणें धर्मा । अंगुष्ठ त्या कर्मासाठीं गेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां सांभाळा रे पुढें । अंतरिचें कुडें देइल दुःख ॥ ३ ॥

१६१९. जळों [पं. तिचें.] त्याचें तोंड । ऐसी [पं. ऐसीयातें ०.] कां ते व्याली रांड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा भोवयासी [पं. आटी.] गांठी । क्रोध धडधडीत पोटी ॥ १६ ॥ फोडिली गोंवरी । ऐसी दिसे तोंडावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही । चित्ता समाधान कांहीं ॥ ३ ॥

१६२०. तोंडें खाये फार । पादे बोचा करी मार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक ऐसे ते शाहाणे । आपुले अधीन तें नेणें ॥ १६ ॥ कुले घालूनि उघडे । रागें पाहे लोकांकडे ॥ २ ॥ खेळे [दे. जुत.] द्यूतकर्म । मग बोंबली जुलूम ॥ ३ ॥ निजतां आला मोहो । वीतां ह्मणे मेला गोहो ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी ॥ ५ ॥

१६२१. पतिव्रता नेणे आणिकांची स्तुती । सर्वभावे पति ध्यनीं मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें माझें मन एकविध जालें । नावडे विठ्ठलेंविण [पं. दुजें कांहीं.] दुजें ॥ १६ ॥ सूर्यविकासिनी नेघे चंद्रकळा । गाय ते कोकिळा वसंतेंसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळ मातेपुढें नाचे । बोल आणिकांचे नावडती ॥ ३ ॥

१६२२. पंडित ह्मणतां थोर सुख । परि तो पाहातां अवघा मूर्ख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें घोकिलें । वेदपठण वायां गेलें ॥ १६ ॥ वेदीं [पं. वेदें.] सांगितलें तें [त. पं. “तें” नाही.] न करी । सम ब्रह्म नेणे दुराचारी ॥ २ ॥ तुका देखे [पं. जीवशिव.] जीवीं शिव । [दे. हा तेथींचा.] हा चि तेथींचा अनुभव ॥ ३ ॥

१६२३. पंडित [पं. पंडित तो भला.] तो चि एक भला । नित्य भजे जो विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें सम ब्रह्म पाहे । संवा भूतीं विठ्ठल आहे ॥ १६ ॥ रिता नाही कोणी ठाव । सर्वा भूतीं वासुदेव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो चि दास । त्या [दे. त्यां.] देखिल्या जाती दोष ॥ ३ ॥

१६२४. ऐका पंडितजन । तुमचे वंदितों चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका करूं नरस्तुति । माझी परिसा [पं. परिसावी विनंती.] हे विनंती ॥ १६ ॥ अन्न आच्छादन । हें तों प्रारब्धा अधीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । सुखें वेचा नारायणीं ॥ ३ ॥

१६२५. विठ्ठल टाळ विठ्ठल दिंडी । विठ्ठल तोंडीं उच्चार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल अवघ्या भांडवला । विठ्ठल बोला विठ्ठल ॥ १६ ॥ विठ्ठल नाद विठ्ठल भेद । विठ्ठल छंद विठ्ठल ॥ २ ॥ विठ्ठल सुखा विठ्ठल दुःखा । तुकया मुखा विठ्ठल ॥ ३ ॥

१६२६. काय तुझें वेचे मज भेटी देतां । वचन बोलतां एक दोन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुझें रूप घेतों मी चोरोनि । त्या भेणें लपोनि राहिलासी ॥ १६ ॥ काय तुझें आह्मां करावें वैकुंठ । भेऊं [दे. पं. भेवों.] नको भेट आतां मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी नलगे दसोडी । परि [पं. “आहे” याबद्दल “हे”.] आहे आवडी दर्शनाची ॥ ३ ॥

१६२७. संतनिंदा ज्याचे घरीं । नव्हे घर ते यमपुरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याच्या पापा नाही जोडा । [पं. “संगें” याच्याबद्दल “ज्याच्या संगें”.] संगें जना होय पीडा ॥ १६ ॥ संतनिंदा आवडे ज्यासी । तो जिता चि नर्कवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो [पं. “तो” नाही.] नष्ट । जाणा गाढव तो स्पष्ट ॥ ३ ॥

१६२८. आलें देवाचिया मना । तेथें कोणाचें चालेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिश्चंद्र ताराराणी । वाहे डोंबा घरीं पाणी ॥ १६ ॥ पांडवांचा साहाकारी । राज्यावरोनि केले दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उगेचि राहा । होईल तें सहज पाहा ॥ ३ ॥

१६२९. निजल्यानें गातां उभा नारायण । बैसल्या कीर्तन करिंतां डोले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभा राहोनियां मुखीं नाम वदे । [पं. नाचे हा गोविंद नाना छंदें । दे. व त. यांतही प्रथमतः हाच पाठ होता, परंतु मागून आंकडे घालून वर छापल्याप्रमाणें फिरविला आहे.] नाचे नाना छंदें गोविंद हा ॥ ५१ ॥ मारगीं चालतां मुखीं नाम वाणी । उभा चक्रपाणी मार्गे पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यासी कीर्तनाची गोडी । प्रेमें घाली उडी [त. नामापाठी.] नामासाटीं ॥ ३ ॥

१६३०. काम क्रोध आह्मी वाहिले विठ्ठलीं । आवडी धरिली पायांसवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण पाहे मार्गे परतोनि । गेले [पं. गेला] हारपोनि देहभाव ॥ ५१ ॥ रिद्धिसिद्धी सुखें हाणितल्या लाता । तेथें या प्राकृता कोण मानी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी विठोबाचे दास । [त. गिळूनि. दे. मुळीं हाच पाठ होता.] करुनि ठेलों ग्रास ब्रह्मांडाचा ॥ ३ ॥

१६३१. उठाउठीं अभिमान । जाय ऐसें स्छळ कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें [पं. हे.] या पंढरीस घडे । खळां पाझर रोकडे ॥ ५१ ॥ अश्रूचिया धारा । कोठें रोमांच शरीरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काला । कोठे अभेद देखिला [पं. राहिला] ॥ ३ ॥

१६३२. पंढरी पंढरी । ह्मणतां पापाची बोहरी [दे. बोहोरी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य धन्य जर्गीं ठाव । होतो नामाचा उत्साव ॥ ५१ ॥ रिद्धिसिद्धी लोटांगणीं । प्रेमसुखाचिया खाणी ॥ २ ॥ अधिक अक्षरानें एका । भूवैकुंठ ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

१६३३. अल्प माझी मति । ह्मणोनि येतो काकुलंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दाखवा दाखवा । मज [पं. तुमचीं.] पाउलें केशवा ॥ ५१ ॥ धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दया । मज करा अभागिया ॥ ३ ॥

१६३४. भार घालीं देवा । न लगे देश डोई घ्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देइ प्रारब्धा अधीन । सोसें अधिक वाढे सीण ॥ ५१ ॥ व्यवसाय निमित्त । फळ देतसे संचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फिरे । भोंवडीनें दम जिरे ॥ ३ ॥

१६३५. भोग भोगावरी द्यावा । संचिताचा करुनी ठेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शांती धरणें जिवासाटीं । दशा उत्तम गोमटी ॥ ५१ ॥ देह लेखावें असार । सत्य परउपकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे मिरासी । बुडी द्यावी ब्रह्मरसी ॥ ३ ॥

१६३६. येथें बोलोनियां काय । व्हावा गुरु तरि जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न साहे वांकडें । ये विठ्ठलकथेपुढें ॥ ५१ ॥ ऐकोनी मरसी कथा । जंव आहेसि तुं जीता ॥ २ ॥ हुरमतीची चाड । तेणें न करावी बडबड ॥ ३ ॥ पुसेल कोणी त्यास । जा रे करीं उपदेश ॥ ४ ॥ आह्मी विठ्ठलाचे वीर । फोडूं कळिकाळाचें शीर ॥ ५ ॥ घेऊं पुढती जन्म । वाणूं कीर्त [पं. कीर्ती.] मुखें नाम ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मुक्ती । नाहीं आस चि ये चित्ती ॥ ७ ॥

१६३७. अनुहातीं [दे. त. अनुहातीं] गुंतला नेणे बाह्य रंग । वृत्ति येतां मग बळ लागे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मर्दे [त. मातळें. पं. मार्जे.] माते तया नाहीं देहभाव । आपुले [दे. त. पं. आवेव] अवयव आवरितां ॥ ५१ ॥ आणिकांची वाणी वेद तेणें मुखें । उपचारदुःखें नाठवती ॥ २ ॥ तें सुख बोलतां आश्चर्य या जना । विपरीत मना भासतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बाह्य रंग तो विठ्ठल । अंतर [पं. अंतरी] निवालें ब्रह्मरसें ॥ ४ ॥

१६३८. ब्रह्मरसगोडी तयांसी फावली । वासना निमाली सकळ ज्यांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही त्यां विटाळ अखंड सोंवळीं [पं. सोवळा । उपाधीवेगळा जाणिवेसी ॥ मन हें संचलें जालें०. त. ०सोदळे । उपाधी वेगळें वासनेसी ॥] । उपाधीवेगळीं जाणिवेच्या ॥ ५१ ॥ मन हें निश्चळ जालें एके ठायीं । तयां उणें काई निजसुखा ॥ २ ॥ तीं [पं. तेचि पुण्यवंत पर०.] चि पुण्यवंतें परउपकारी । प्रबोधी त्या नारीनरलोकां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यांचे पार्यी पायपोस । होऊनियां वास करिन तेथें ॥ ४ ॥

१६३९. जैसैं तैसैं राहे देवाचें [त. पं. देवाचें देणे] हें देणें । यत्न करितां तेणें काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासां कृपासिंधु नुपेक्षी सर्वधा । अंतरींची व्यथा कळे ॥ ५१ ॥ त्यासी मार्गों नेणे परी माय जाणे वर्म । बाळा नेदी श्रम पावों कांही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज अनुभव अंगे । वचन वाउगें मानेना हें ॥ ३ ॥

१६४०. आह्मां हरिच्या दांसा कांही । भय नाही त्रैलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव उभा मार्गें पुढें । उगवी कोडें संकट ॥ ५१ ॥ जैसा केला तैसा होय । धांवे सोय धरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असों सुखें । गाऊं सुखें विठोबा ॥ ३ ॥

१६४१. परद्रव्यपरनारीचा अभिळास । तेथूनि हारास सर्वभाग्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घटिका दिवस मास [दे. वरुषें लागेतीन.] वर्षें लागती तीन । बांधलें पतन गांठोडीस ॥ ५१ ॥ पुढें घात त्याचा रोकडा शकुन । पुढें करी गुण निश्चयेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकां तडताथवड । काळ [पं. गेला] लागे नाड परी खरा ॥ ३ ॥

१६४२. समर्थाचें केलें । कोणां जाईल मोडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां करावी ते उरे । खटपट [दे. खटपटें.] सोस पुरे ॥ ५१ ॥ ठेविला जो ठेवा । आपुलाला तैसा खावा ॥ २ ॥ ज्याचें [त. तुका ह्मणे ज्याचे०. पं. प्रतीतून येथे छापलेलें “तुका ह्मणे कोटी” हें कडवें तळेगांवची प्रत लिहिणारास लब्ध न झाल्यामुळे याच कडव्यांत “तुका ह्मणे” हें घातलें असावें असें वाटतें.] त्याचे हार्ती । भुंके [दे. भुके.] तयाची फजिती ॥ ३ ॥ तुका [पं. प्रतीत मात्र हें कडवें आहे. दे. प्रतीत नाही; परंतु तीत शेवटच्या कडव्यांत “तुका” हा शब्द नाही यावरून “तुका ह्मणे कोटी” हें कडवें लिहिणें राहिलें असावें.] ह्मणे कोटी । बाळे जाले शूळ पोटी ॥ ४ ॥

१६४३. हे [दे. “देवा हे माझी०.” येथें “देवा” हें मागूनच घातले आहे.] माझी मिराशी । ठाव तुझ्या पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचा धरीन अभिमान । करीन आपुलें जतन ॥ ५१ ॥ देऊनियां जीव । [दे. “वडिली” असें “बळी” याच्या ठिकाणीं मागून केलें आहे.] बळी साविला हा ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जुन्हाट हे माझी सेवा ॥ ३ ॥

१६४४. नेणे गति काय कवण अधोगति । मानिली निश्चिती तुझ्या पार्यी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्म धर्म कोण नेणें हा उपाय । तुझ्या पार्यी भाव ठेवियेला ॥ ५१ ॥ नेणें निरसूं पाप पुण्य [पं. पुण्य काय.] नेणें काय । ह्मणऊनि पाय धरिले तुझे ॥ २ ॥ वेडा मी अविचार न कळे विचार । तुज माझा भार पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज करितां नव्हे काय । माझा तो उपाय कवण तेथें ॥ ४ ॥

१६४५. तुझा ह्मणऊनि जालों उतराई । त्याचें [पं. कर्म.] वर्म काई तें मी नेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हार्ती धरोनियां दावीं मज वाट । पुढें कोण नीट तें चि देवा ॥ ५१ ॥ देवभक्तपण करावें जतन । दोहीं पक्षीं जाण तूं चि बळी ॥ २ ॥ अभिमानें तुज लागली हे लाज । शरणागतां काज करावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु नेणता मी फार । [पं. ह्मणोनि.] ह्मणऊनि विचार जाणविला ॥ ४ ॥

१६४६. मारगीं चालतां पाउलापाउलीं । चिंतावी माउली पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सुख लागे घेरुनियां पाठी । आवडीचा कंठीं रस ओती ॥ १ ॥ पीतांबरें [पं. पीतांबर छाया.] छाया करी लोभापर । पाहे तें उत्तर आवडीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि करावें जीवन । वाचे नारायण [पं. ताहान भूक. त. तानभुके.] तान भूक ॥ ३ ॥

१६४७. जालों आतां दास । माझे तोडोनियां पाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठाव द्यावा पायांपाशीं । मी तों पातकांची राशी ॥ १ ॥ सकळ ही गोवा । माझा उगवूनि देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय । करा [त. कदा.] जवळी तें नये ॥ ३ ॥

१६४८. अंतरीचें जाणां । तरि कां येऊं दिलें मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची करावी म्यां सेवा । आतां अद्वेहितां देवा ॥ १ ॥ नव्हती मोडामोडी । केली मागें ते चि घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिला वाव । पार्यीं लागों दिला भाव ॥ ३ ॥

१६४९. पवित्र होईन चरित्रउच्चारें । रूपाच्या आधारें गोजिरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुरती बुद्धि पुण्य नाहीं गांठी । पार्यीं घालीं मिठी पाहें डोळां ॥ १ ॥ गार्हान ओविया शिष्टांच्या आधारें । सारीन विचारें आयुष्या या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे नाम नारायणा । ठेवीन मी मना आपुलिया ॥ ३ ॥

१६५०. काय ऐसा जन्म जावा वांयांविण । कांहीं तरी ऋण असो माथां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणे तरी काळें होईल आठव । नाहीं जरी भाव भार खरा ॥ १ ॥ शता एका तरी जन्माच्या शेवटीं । कृपालुवा पोटीं होइल [पं. येईल.] दया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं फांकों तरी देत । सर्वांचें उचित सांपडलें ॥ ३ ॥

१६५१. नाहीं कोणी दिस जात वांयांविण । साध्य नाहीं सीण लटिका चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये माथां असावें निमित्त । नसो नाहीं हित [पं. “हित” नाही.] कपाळीं तें ॥ १ ॥ कांही एक तरी बोलायाचा जागा । नेदिती वाउगा उभा ठाकों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्मे कळों येती कांहीं । ओळखी जे नाहीं होईल ते ॥ ३ ॥

१६५२. काय करील तें नव्हे विश्वंभर । सेवकां [पं. दरिद्र.] दारिद्र लाज नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मजपासूनि हें पडिलें अंतर । काय तो अद्वेह करूं जाणे ॥ १ ॥ नामाच्या चिंतनें नासी गर्भवास । नेदी करूं आस आणिकांची [पं. “ऐसें हें कळों आलें माझ्या मना । हरिचिया जना नाश नाहीं ॥” हे कडवें येथें जास्त आहे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणों किती वांयां गेले । तयां उद्धरिलें पांडुरंगें ॥ ३ ॥

१६५३. संध्या करितोसी केशवाच्या नांवें । आरंभीं तें ठावें नाहीं कैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती या सांगावें करुनि फजित । खळ नेणे हित जवळी तें ॥ १ ॥ माजल्या न कळे उचित तें काय । [दे. नेघावें.] न घ्यावें तें खाय घ्यावें सांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेती भिंती सवें डोकें । वावसी [दे. तें पं. तें एक अंधां.] तीं एकें अंधारलीं ॥ ३ ॥

१६५४. दुधाचे घागरी मद्याचा हा बुंद [पं. बिंद.] । पडिलिया शुद्ध नव्हे मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें खळां मुखें न करावें श्रवण । अंहकारें मन विटाळलें ॥ १ ॥ काय करावीं तीं [दे. पं. तें.] बत्तीस लक्षणें । नाक नाहीं तेणें वांयां गेलीं [त. पं. गेले.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अन्न जिरों नेदी माशी । आपुलिया जैशी संवसगें [दे. संवेंश्वर्गे. त. संवश्वर्गे. पं. संवसर्गे.] ॥ ३ ॥

१६५५. सांगावें तें बरें [पं. असावें.] असतें हें पोटीं । दुःख देते खोटी बुद्धि मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपला आपण करावा वेव्हार [पं. विचार] । जिंकोनि अंतर मन ग्वाही ॥ ५ ॥ नाहीं मार्गे येत बोलिलें वचन । पावावा तो सीण वरा मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु भ्यालों खटपटे । आतां देवा खोटे शब्द पुरे ॥ ३ ॥

॥ वाराणसीस यात्रा चालली तेव्हां स्वामींनी भागीरथीस पत्र धाडिलें—ते अभंग ॥ ३ ॥

१६५६. परिसें वो माते माझी विनवणी । मस्तक [त. “मस्तक०” व दुसऱ्या चरणांतील “सकळां०” या दोन चरणांच्या जागा परस्पराशीं बदलल्या आहेत.] चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागीरथी महादोष निवारणी । सकळां स्वामिणी तीर्थाचिये ॥ ५ ॥ जीतां [पं. जितां.] भुक्ति मोक्ष मरणें तुझ्या तिरिं । [त. आहिक्य.] अहिक्यपरत्रीं सुखरूप ॥ २ ॥ तुका विष्णुदास संतांचें पोसणें [दे. पोसणें.] । [दे. त. वागपुष्प.] वाक्पुष्प तेणें पाठविलें ॥ ३ ॥

१६५७. तुझी विश्वनाथ । दीनरंक मी अनाथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपा कराल ते थोडी । पायां [पं. पडतों.] पडिलों बराडी ॥ ५ ॥ काय उणें तुझांपाशीं । मी तों [पं. अल्प.] अल्पें चि संतोषी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । कांहीं भातुकें पाठवा ॥ ३ ॥

१६५८. पिंड पदावरी । दिला आपुलिये करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें जालें गयावर्जन । फिटलें पितरांचें ऋण ॥ ५ ॥ केलें कर्मांतर । बोंब मारिली हरिहर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें । भार उतरलें ओझें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

१६५९. मथुरेच्या राया । माझें दंडवत पायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचे कृपेचें पोषणें [दे. त. पोसणें] । माझा समाचार घेणें ॥ ५ ॥ नाम धरिलें कंठीं । असें आर्तभूत पोटीं ॥ २ ॥ जीवींचें ते जाणा । तुका ह्मणे नारायणा ॥ ३ ॥

१६६०. जाय तिकडे लागे पाठीं । नाहीं तुटी आठवाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरूनियां नेलें चित्त । माझें थीत भांडवल ॥ ५ ॥ [पं. लावूनियां.] दावूनियां रूप डोळां । मन चाळा लावियेलें ॥ २ ॥ आणीक तोंडा पडिली मिठी । [पं. कानगोटी.] कान गोठी नाडकती ॥ ३ ॥ बोलिल्याचा आठव न घडे । वाणी ओढे ते सोई ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे प्रेमधर्गी । भरली अंगी अखंड ॥ ५ ॥

१६६१. नको ऐसें जालें अन्न । भूक तान ते गेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोविंदाची आवडी जीवा । करीन सेवा धणीवरी ॥ ५ ॥ राहिलें तें राहो काम । सकळ धर्म देहीचे ॥ २ ॥ देह [त. धरिलें. पं. “धरिला त्याचें” याबद्दल “धरिल्याचें”] धरिला त्याचें फळ । आणीक काळ धन्य हा ॥ ३ ॥ जाऊं नेदीं करितां सोस । [दे. पं. क्षमा.] क्षमा दोष करवीन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे या च [पं. पाटी.] पाठी आतां साटी जीवाची ॥ ५ ॥

१६६२. वाट पाहें हरि कां नये आझूनि । निष्ठुर कां मनीं धरियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं धीर होत नाहीं जीवा । काय आड ठेवा उभा ठेला ॥ ५ ॥ नाहीं माझा धांवा पडियेला कार्नीं । कोठें चक्रपाणी गुंतलेती ॥ २ ॥ नाहीं आलें कळों अंतरा अंतर । कृपावंत फार ऐकतो ॥ ३ ॥ बहुता दिसांचें राहिलें भातुकें । नाहीं कवतुकें [दे. त. कृवाळिलें.] कुरवाळिलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देई एकवेळा भेटी । शीतळ हें पोटीं होइल मग ॥ ५ ॥

१६६३. नाही दिलें कधीं कठिण उत्तर । तरी कां अंतर पडियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि आतां वियोग न साहे । लांचावलें देहे संघष्टणें ॥ ६५ ॥ वेळोवेळां वाचे आठवितों नाम । अधिक चि प्रेम चढे घेतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे जननिये । घेऊनि कडिये बुझाविलें ॥ ३ ॥

१६६४. आतां न करीं सोस । सेवीन हा ब्रह्मरस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. सुखें सेवीन अमृत १०] आह्मां लक्षण [त. लक्षणें] अमृत । ब्रह्मपदींचे निश्चित ॥ ६५ ॥ तुमचा निज ठेवा । आह्मी पडियेला ठावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवराया । आतां [पं. लेपालेती] लपालेती वांया ॥ ३ ॥

१६६५. जेथें जेथें जासी । तेथें मज चि तूं [दे. त. पासी] पाहसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा पसरीन भाव । रिता [पं. तरी] नाही कोणी ठाव ॥ ६५ ॥ चित्त जडलें पार्यीं । पाळती हें ठार्यीं ठार्यीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटीं । देव घालुनि सांगें गोष्टी ॥ ३ ॥

१६६६. सांपडला हातीं । तरी जाली हे निश्चिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही [पं. धांव.] धांवा घेत मन । इंद्रियांचे समाधान ॥ ६५ ॥ सांडियेला हेवा । अवघा संचिताचा ठेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काम । निरसुनियां घेतों नाम ॥ ३ ॥

१६६७. मुक्तिपांग नाही विष्णुचिया दासां । संसार तो कैसा न देखती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसला गोविंद जडोनियां चितीं । [पं. आदि तो चि अवसानीं.] आदि ते चि अंतीं अवसानीं [दे. त. अवसान.] ॥ ६५ ॥ भोग नारायणा देऊनि निराळीं । ओविया मंगळीं तो चि गाती ॥ २ ॥ बळ बुद्धि त्यांची उपकारासाठीं । अमृत तें पोटीं सांटवलें ॥ ३ ॥ दयावंत तरी देवा च सारिखीं । आपुलीं पारसीं नोळखती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा जीवा तो चि देव । वैकुंठ तो ठाव वसती [दे. पं. तो.] ते ॥ ५ ॥

१६६८. सेवीन उच्छिष्ट लोलेन अंगणीं [पं. चरणीं.] । वैष्णवां [त. पं. वैष्णवांचे न्हाणी होइन. किडा.] चरणीं होइन जोडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जन्म आतां मज देंई देवा । आवडी हे जीवा सर्व काळ ॥ ६५ ॥ त्यांचे चरणरज येती अंगावरी । वंदीत [त. पं. वंदीन] ते शिरीं जाइन मागें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें राहिलासे भाव । सकळ ही वाव जाणोनियां ॥ ३ ॥

१६६९. क्षेम देयाला ["द्यायाला" याबद्दल.] हो । स्फुरताती दंड वाहो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां झडझडां चालें । देंई उचलूं पाउलें ॥ ६५ ॥ [पं. सांडीं हे संगती.] सांडीं हंसगती । बहु उत्कंठा हे चितीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आई । श्रीरंगे विठाबाई ॥ ३ ॥

१६७०. जेणें वेळ लागे । ऐसें सांडीं पांडुरंगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठ कंठा मिळीं देंई । माझा वोरस तूं घेंई ॥ ६५ ॥ नको पीतांबर । सांवरूं हे अळंकार ॥ २ ॥ टाकीं वो भातुकें । लौकिकाचें [पं. लौकिकाची.] कवतुकें ॥ ३ ॥ [पं. आतां] हातां पायां नको । कांहीं वेगळालें राखों ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे यावरी । मग सुखें अळंकारीं ॥ ५ ॥

१६७१. कृपेचा ओलावा । दिसे वेगळा चि देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी हें इच्छीतसें साचें । न लगे फुकटशाई [पं. फुकटसाई काचें.] काचें ॥ ६५ ॥ जेणें जाय कळसा । पाया उत्तम तो तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । तुझ्या अवधिया परी ॥ ३ ॥

१६७२. दावूनियां कोणां कांहीं । ते चि वार्हीं चाळविलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें नको करूं देवा । शुद्धभावा माझिया ॥ ५ ॥ रिद्धिसिद्धी [दे. रिद्धिसिद्धी ऐसे आड ।.] ऐसीं आड । येती नाड नागवूं ॥ २ ॥ [दे. उदकाऐसे.] उदकाऐसी दावुनि ओढी । उर फोडी [पं. झळाळी.] झळई ॥ ३ ॥ दर्पणींचें दिलें धन । दिसे पण [दे. चरफडी] चरफड ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पायांसाठीं । [पं. करितों.] करीं आटी [दे. आट.] कळों द्या ॥ ५ ॥

१६७३. काय माता विसरे बाळा । कळवळा प्रीतीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें गळां मिठी । घाली उठी बैसवी ॥ ५ ॥ लावूं धांवें मुख स्तना । नये मना निराळें ॥ २ ॥ भावंडाचें भातें दावी । आपुलें लावी त्यास जी ॥ ३ ॥ माझें थोडें त्याचें फार । उत्तर हें वाढवी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । तुझी जाणां बुझावूं ॥ ५ ॥

१६७४. तरीं आह्मी तुझी धरियेली कास । नाही कोणी दास वायां गेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगा पंढरीशा [दे. पंढरीच्या] उभ्या [पं. उभा.] विटेवरी । येई लवकरी [त. पं. धांव.] धावें नेटें ॥ ५ ॥ [पं. पालवितों वरी उभारोनि वाहे.] पालवितों तुज उभी करोनि वाहे । कृपावंता पाहें मजकडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज बहु कान डोळे । [पं. कांगा माझे.] कां हे माझे वेळे ऐसी परी ॥ ३ ॥

१६७५. करावा कांटाळा नव्हे हें उचित । आधीं च कां प्रीत लावियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतसां तुझीं रूपाचें लाघव । [पं. आपुलाले जीव.] आपुलें तें जीव घेतें ऐसा ॥ ५ ॥ काय ह्मणऊनि आलेती आकारा । आह्मां उजगरा करावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भीड होती आजिवरी । आतां देवा उरी कोण ठेवी ॥ ३ ॥

१६७६. धरुनि पालव असुडीन करें । मग काय बरें दिसे लोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तें विचारा ठायींचें आपणां । जो [पं. जोडा नारा.] हा नारायणा अवकाश ॥ ५ ॥ अंतर पायांसी तों वरीं या गोष्टी । पडिलिया मिठी हालों नेदीं ॥ २ ॥ रुसलेती तरी होइल बुझावणी । तांतडी करुनि साधावें हें ॥ ३ ॥ सांपडलिया आधीं कारणासी ठाव । येथें करूं भाव दृढ आतां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुझे ठाउके बोभाट । मग खटपट चुकली ते ॥ ५ ॥

१६७७. निष्ठुरा उत्तरीं न धरावा राग । आहे लागभाग ठायींचा चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझा जनिता तूं माझा जनिता । रखुमाईच्या कांता पांडुरंगा ॥ ५ ॥ मुळींच्या ठेवण्यां [त. पं. ठेवण्या.] आहे अधिकार । दुरावोनि दूर गेलों होतो ॥ २ ॥ पोटीच्या आठवा पडिला विसर । कांहीं आला भार माथां तेणें ॥ ३ ॥ राखिला हा होता बहु चौघां चार । साक्षीनें [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार निवडिला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं बोलणें न लगे । आतां पांडुरंगे [पं. “तूं मी” याबद्दल “तुझी”] तूं मी ऐसें ॥ ५ ॥

१६७८. सांगतां गोष्टी लागती गोडा । हा तो रोकडा अनुभव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख जालें सुख जालें । नये बोलें बोलतां ॥ ५ ॥ अंतर तें नये दिसों । आतां सोस [पं. कराया.] कासया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जतन करूं । हें चि धरूं जीवेंसी ॥ ३ ॥

१६७९. मजशीं पुरें न पडे वादें । सुख दोहींच्या संवादें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि आगळा काशानें । शिर काय पायांविणे ॥ ५ ॥ वाहों तुझा भार । दुःख साहोनि अपार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही भेद । देवा करूं नये वाद ॥ ३ ॥

१६८०. तुज नाही शक्ति । काम घेसी आह्मां हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें अनुभवे पाहीं । उरलें बोलिजेसें नाही ॥ १ ॥ लपोनियां आड । आह्मां तुझा [पं. तुझा कधी वाडा.] कैवाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुजसाठीं । आह्मां संवसारें [पं. संसार तुटी.] तुटी ॥ ३ ॥

१६८१. [दे. त. तुझाठायीं.] तुझ्याठायीं ओस । दोन्ही पुण्य आणि दोष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. झडले किती आह्मी । आह्मी धरि०.] झडलें उरलें किती । आह्मी धरियेलें चित्तीं ॥ १ ॥ कळलासी नष्टा । यातिक्रियाकर्मभ्रष्टा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोला । नाही ताळा गा विठ्ठला ॥ ३ ॥

१६८२. भांडावें तों हित । ठायीं पडा [पं. पडतें उचित.] तें उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये खंडों देऊं वाद । आह्मां भांडवलभेद ॥ १ ॥ [पं. शब्द सरसे.] शब्दसारसें भेटी । नये पडों देऊं तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळस । तो चि कारणांचा नास ॥ ३ ॥

१६८३. नव्हों गांढे आळसी । जो तूं आह्मांपुढें जासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे दिलें आह्मां हातीं । वर्म वेवादाचें [“विवादाचें” याबद्दल.] संतीं ॥ १ ॥ धरोनियां वाट । [पं. जाला.] जालों शिरोमणि थोंट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । वाद करीन खरी सेवा ॥ ३ ॥

१६८४. तुझा विसर नको माझिया जीवा । क्षण एक [पं. रे.] केशवा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाओ राहो देह आतां ये चि घडी । कायसी आवडी याची मज ॥ १ ॥ [पं. कुशळ.] कुश्रीळ इंद्रियें आपुलिया गुणें । यांचिया पाळणें कोण हित ॥ २ ॥ पुत्र पत्नी बंधु सोयरीं खाणोरीं । यांचा कोण [त. करी.] धरी संग आतां ॥ ३ ॥ पिंड हा उसना आणिला पांचांचा । सेकीं लागे ज्याचा त्यासी देणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाही आणिक सोडरें । तुजविण दुसरें पांडुरंगा ॥ ५ ॥

१६८५. ऐसें सत्य [त. पं. माझ्या.] माझें येईल [पं. देईल.] अंतरा । तरि मज करा कृपा देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनांसारिखें तळमळी चित्त । बाहेरि तो आंत होइल भाव ॥ १ ॥ तरि मज ठाव द्यावा पायांपाशीं । सत्यत्वे जाणसी दास खरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य निकट सेवकें [पं. सेवक.] । तरि च भातुकें प्रेम द्यावें ॥ ३ ॥

१६८६. आदि वर्तमान जाणसी भविष्य । मार्गे पुढें नीस संचिताचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय देऊं पायांपें परिहार । जाणां तो विचार करा देवा ॥ १ ॥ आपुलें तें येथें काय चाले केलें । जोडावे ते भले हात पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फिके बोल माझे वारा । कराल दातारा होईल तें ॥ ३ ॥

१६८७. सुखें न मनी अवगुण । [पं. दुःख त्याचें भोगी कोण ।] दुःख भोगी [त. भोगील.] त्याचें कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां ठायींचें न कळें । राती करा झांकुनि डोळे ॥ १ ॥ चालोनि आड वाटे । पार्यीं मोडविले कांटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणा । बोल ठेवितो शाहाणा ॥ ३ ॥

१६८८. आह्मी न देखों अवगुणां । पापी पवित्र शाहाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवर्घीं रूपें तुझीं देवा । वंदूं भावें करूं सेवा ॥ १ ॥ मज [दे. मज मुक्ती सर्वे०.] भक्तीसर्वें चाड । नेणें पाषाण धातु वाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घोटीं । विष अमृत तुजसाठीं ॥ ३ ॥

१६८९. मज नाही तुझ्या [त. ज्ञानाची हे चाड. दे. ज्ञानाची चाड.] ते चाड । घेतां वाटे गोड नाम तुझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणतें लेंकरूं आवडीचें तान्हें । बोलतों वचनें आवडीनें ॥ ५१ ॥ भक्ती नेणें कांहीं वैराग्य तें नाही । घातला विटाई भार तुज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाचें निर्लज्ज होऊनि । नाही माझे मनीं दुजा भाव ॥ ३ ॥

१६९०. काय माझी संत पाहाती जाणीव । सर्व माझा भाव त्यांचे पार्यी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण सरतें करा पांडुरंगी । भूषणाची जर्गी [त. कोण.] काय चाड ॥ ५१ ॥ बोंबड्या [दे. त. बोंबडा.] उत्तरीं ह्मणें हरिहर । आणीक भीकारी नेणें दुजें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी विठ्ठलाचे दास । करितों मी आस उच्छिष्टाची ॥ ३ ॥

१६९१. जीवाचें जीवन अमृताची तनु । ब्रह्मांड भूषणु नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचा सांगात अंतकासी अंत । निजांचा निवांत नारायण ॥ ५१ ॥ गोडाचें ही गोड हर्षाचें ही कोड । प्रीतीचा ही लाड नारायण ॥ २ ॥ भावाचा निज भाव नांवांचा ही [दे. त. हा.] नांव । अवघा पंढरिराव [पं. अवतरला.] अवतरलासे ॥ ३ ॥ तुका [पं. तुका ह्मणे हें साराचें ही सार.] ह्मणे जें हें साराचें हें सार । माझा अंगीकार तेणें केला ॥ ४ ॥

१६९२. आतां मी सर्वथा [पं. नोव्हें.] नव्हे गा दुर्बळ । यातिहीनकुळ दैन्यवाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माय रखुमाई पांडुरंग पिता । शुद्ध उभयतां पक्ष दोन्ही ॥ ५१ ॥ बापुडा मी नव्हे दुर्बळ ठेंगणा । पांगिला हा कोणा आणिकांसी ॥ २ ॥ [दे. त. पं. दृष्ट] दुष्ट नव्हों आह्मी अभागी अनाथ । आमुचा समर्थ कैवारी हा ॥ ३ ॥ संवसार आह्मां सरला सकळ । लपोनियां काळ ठेला धाकें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जालों निर्भर मानसीं । जोडलिया रासी सुखाचिया ॥ ५ ॥

१६९३. केलें नाही मनीं तया घडे त्याग । [दे. उबगें.] उबग उद्वेग नाही चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव चि हा जाणे अंतरींचा भाव । मिथ्या तो उपाव बाह्य रंग ॥ ५१ ॥ त्यागिल्याचें ध्यान राहिलें अंतरी । अवघी ते परी विटंबना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपआपणां [दे. त. पं. आपण्यां.] विचारा । कोण हा दुसरा सांगे तुह्मां ॥ ३ ॥

१६९४. हित व्हावें तरी दंभ दुरी ठेवा । चित्तशुद्धि [दे. त. चित्त शुद्ध.] सेवा देवाची हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी विठ्ठल गाईजे एकांतीं । अलभ्य ते येती लाभ घरा ॥ ५१ ॥ आणीका अंतरीं [दे. निदावी.] न द्यावी वसति । करावी हे शांती वासनेची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाण हा चि निर्वाणीचा । वाउगी हे वाचा वेचूं नये ॥ ३ ॥

१६९५. हो कां नर अथवा नारी । ज्यांचा आवडता हरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते मज विठोबासमान । नमूं [त. पं. आवडीने.] आवडी ते जन ॥ ५१ ॥ [त. अंतरी निर्मत्सर । सूबाह्य कोमळ जिह्वार ॥ दे. मूळ पाठ कायम ठेवून हा पाठ समासांत दाखविला आहे.] ज्याचें अंतर निर्मळ । त्याचें सबाह्य कोमळ ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे जीवें । जिही प्रेम०.] तुका ह्मणे भावें । जिह्में प्रेम वोंसडावें ॥ ३ ॥

१६९६. हरिची हरिकथा नावडे जया । अधम ह्मणतां तया वेळ लागे । मनुष्यदेहीं तया [पं. ० नाट पैं लागला । अघोर साधिला कुंभ०.] नाट लागलें । अघोर [त. साधिलें.] साधिलें कुंभपाक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया जन्मा आला तो पाषाण । जंत कां होऊन पडिला नाही । उपजे मरोनि वेळोवेळां भांड । [दे. परिलाज न०. पं. परि न धरी लंड लाज कांहीं.] । परि लाज लंड न धरी कांहीं ॥ ५१ ॥ ऐसियाची माता कासया प्रसवली । वर नाही घातली मुखावरी । देवधर्माविण [दे. त. तो हा चांडाळ ।] चांडाळ हा नर । न साहे भूमि भार क्षणभरी ॥ २ ॥ राम ह्मणतां तुजें [दे. त. काय वेचेल.] काय तें वेचलें । कां हित आपुलें न विचारिसी । जन्मोजन्मीचा होईल [पं. होसील.] नरकीं । तुका ह्मणे चुकी [पं. जयासी.] जरी यासी ॥ ३ ॥

१६९७. उपेक्षिला येणें कोणी शरणागत । ऐसी नाहीं मात आईकिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय ब्रीद सांडील आपुलें । ठायींचें धरिलें जाणोनियां ॥ ६५ ॥ माझ्या दोषासाठीं होइल पाठमोरा [त. पं. पाठीमोरा.] । ऐसा कोण पुरा भोग बळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रूप आमुच्या कैवारें । धरिलें गोजिरें चतुर्भुज ॥ ३ ॥

१६९८. आवडीसारिखें संपादिलें सोंग । अनंत [पं. अनंत हीं मग जालीं नामे.] हें मग जालें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळे ऐशा वाटा रचिल्या सुलभा । दुर्गम या नभाचा ही साक्षी ॥ ६५ ॥ हातें जेवी एक मुखीं मागे घांस । माउली जयास तैसी [दे. माळा.] बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें ध्यान विटेवरी । तैसी च गोजिरी दिसे मूर्ति ॥ ३ ॥

१६९९. धन्य मी मानीन आपुलें संचित । राहिलिसे प्रीत तुझे नामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य जालों आतां यासि संदेह नाहीं । न पडों [पं. यावा कांहीं.] या वाहीं काळा हातीं ॥ ६५ ॥ ब्रह्मरस करूं भोजन पंगती । संतांचे संगती सर्वकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट धालें चि न धाये । खादलें चि खायें आवडीनें ॥ ३ ॥

१७००. आवडी न पुरे सोवितां न सरे । पडियेली [दे. धरे.] धुरेसवें गांठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुरे हा जन्म हें सुख सांठितां । पुढती ही आतां हें चि मागों ॥ ६५ ॥ मारगाची चिंता पालखी बैसतां । नाहीं उसंतितां कोसपेणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी विठ्ठल माउली । जाणे ते लागली भूक तान ॥ ३ ॥

१७०१. नाहीं त्रिभुवर्नी सुख या समान । ह्मणऊनि मन स्थिरावलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरियेलीं जीवीं पाउलें कोमळीं [पं. कोवळी । कंठी एकां.] । केली एकावळी नाममाळा ॥ ६५ ॥ शीतळ होऊनियां पावलों विश्रांती । न साहे पुढती घाली चित्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाले सकळ सोहळे । पुरविले डोहळे [पं. पांडुरंगा.] पांडुरंगें ॥ ३ ॥

१७०२. मायबापापुढें [दे. लाटिकें.] लाडिकें लेंकसं । तैसे बोल करूं कवतुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपावंता घालीं प्रेमपान्धारस । वोळली वोरस [दे. वोरसे.] पांडुरंग ॥ ६५ ॥ नाहीं धीर खुंटी जवळी हुंबरे । ठायीं च पाखर कवळिते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज होऊं नेदी सीण । कळों नेदी भिन्न आहे ऐसें ॥ ३ ॥

१७०३. आठवों नेंदी आवडी आणीक । भरुनियां लोग तिन्ही राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन धांवे तेथें तिचें चि दुभतें । संपूर्ण आइतें सर्वकाळ ॥ ६५ ॥ न लगे [दे. त. वोळावीं.] वळावीं इंद्रियें धांवतां । ठाव नाहीं रिता उरों दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समपाउलाचा खुंट । केला [पं. जाला.] बळकट हालों नेदी ॥ ३ ॥

१७०४. उत्तम घालावें आमुचिये मुखीं । निवारावें दुःखी होऊनि [पं. होऊं नेदी.] तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बैसे न वजे जवळूनि दुरी । मार्गे पुढें वारी घातपात ॥ ६५ ॥ नाहीं शंका असो भलतिये ठायीं । मावळलें पाहीं द्वैताद्वैत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार घेतला विठ्ठलें । अंतरीं भरलें बाह्य रूप ॥ ३ ॥

१७०५. आह्मां अळंकार मुद्रांचे शृंगार । तुळसीचे हार [पं. राहो.] वाहों कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाडिके डिंगर पंढरिरायाचे । निरंतर [पं. वाचा.] वाचे नामघोष ॥ ६५ ॥ आह्मां आणिकांची [दे. चाड चि नाहीं. पं. चाड चित्ती नाहीं.] चि पें नाहीं । सर्व [पं. त. सुख] सुखें पार्यीं विठोबाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी नेघों [दे. त. नेघों या.] चि या मुक्ती । [दे. त. एकविण.] एकाविण चित्तीं दुजें नाहीं ॥ ३ ॥

१७०६. चला पंढरीसी जाऊं । रखुमादेवीवरा पाहूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे निवतील कान । मना तेथें समाधान ॥ ६५ ॥ [“होईल सज्जन । संतजन भेटती ॥” हें कडवें आढळतें. दे. हें मागून बाहेर घातलें आहे. पं. हें मुळींच नाहीं. याचा अर्थ पुढील

कडव्यांत आला आहे.] संतां [दे. पं. यांत हें कडवें आहे; त. नाही. पं. संत महंता०.] महंतां होतील भेटी । आनंदें नाचों वाळवंटी ॥ २ ॥ तें [पं. तेथें.] तीर्थाचें माहेर । सर्वसुखाचें भांडार ॥ ३ ॥ जन्म नाही रे आणीक । तुका ह्मणे माझी भाक ॥ ४ ॥

१७०७. पैल घरीं जाली चोरी । देहा [पं. देहा बोंब करी.] करीं बोंब ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हावा हावा करिसी काये । फिराऊनि नेय्यां [पं. चाये.] वायें ॥ १ ॥ सांडुनियां शुद्धी । निजलासी गेली बुद्धी ॥ २ ॥ चोरीं तुझा काढिला बुर । वेगळें भावा घातलें दूर ॥ ३ ॥ भलतियासी देसी वाव । लाहेसि तूं एवढा ठाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अझुनि तरी । उरलें तें [त. त्या.] जतन करीं ॥ ५ ॥

१७०८. किती वेळा खादला दगा । अझून कां गा जागासी ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाज नाही हिंडतां गांवें । दुःख नवें नित्य नित्य ॥ १ ॥ सवें चोरा हातीं फांसे । देखतां कैसे न देखसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडिती वाट । तळपट करावया ॥ ३ ॥

१७०९. मुदलामध्यें पडे तोटा । ऐसा खोटा उदीम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकांची कां लाज नाही । आळसा जिहीं तजिलें ॥ १ ॥ एके सांते [पं. सारिखे.] सारिखीं वितें । हानि हित वेगळालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित धरा । नव्हे पुरा गांवढाळ ॥ ३ ॥

१७१०. निरोप सांगतां । न धरीं भय न करीं चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असो ज्याचें [दे. “त्याचे” याबद्दल “त्याचे त्याचे”.] त्याचे माथां । आपण करावी ते कथा ॥ १ ॥ उतरावा भार । किंवा न व्हावें सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाहे धाक । त्या इह ना परलोक ॥ ३ ॥

१७११. शूरत्वासी मोल । नये कामा फिके बोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला न संडी कैवाड । जीवेंसाठीं तों हे होड [पं. होंड.] ॥ १ ॥ धीर तो कारण । साह्य होतो नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि । दासां रक्षितो [त. रक्षिता.] निर्धारीं ॥ ३ ॥

१७१२. हरिच्या दासां भये । ऐसें बोलों तें [पं. “तेंही” याबद्दल “परी”.] ही नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहोनियां आड । उभा देव पुरवी कोड ॥ १ ॥ हरिच्या दासां चिंता । अघटित हे वार्ता ॥ २ ॥ खावें ल्यावें द्यावें । तुका ह्मणे पुरवावें ॥ ३ ॥

१७१३. दासां सर्व काळ । तेथें [पं. सुखाचा.] सुखाचे कल्लोळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें वसती हरिदास [पं. हरिचे दास.] । पुण्य पिके पापा नास ॥ १ ॥ फिरे सुदर्शन । घेऊनियां नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । होय ह्मणियारा कामारी ॥ ३ ॥

१७१४. आमचा स्वदेश । भुवनत्रयामध्यें वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मायबापाचीं लाडकीं । कळों आलें हें लौकिकीं ॥ १ ॥ नाही निपराद [त. निपराध. पं. निरपराध.] । कोणां आह्मांमध्यें भेद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । अवघें आमचें हें धन ॥ ३ ॥

१७१५. काय ढोरापुढें घालूनि मिष्टान्न । [पं. खरासी लेपन.] खरा विलेपन चंदनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको नको देवा खळाची संगति । रस ज्या पंगती नाही कथे ॥ ५१ ॥ काय सेज बाज माकडा विलास । अळंकारा नास करुनी टाकी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय पाजूनि नवनीत । सर्पा विष थीत अमृताचें ॥ ३ ॥

१७१६. आनंदें एकांतीं प्रेमें वोसंडत । घेऊं अगणित प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोप्य धन नये वारा लागों यास । पाहों नेदूं वास दुर्जनासी ॥ ५२ ॥ झणी दृष्टि लागे आवडीच्या रसा । सेवूं जिरे तैसा आपणासी ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे बहु असे सकुमार ।] तुका ह्मणे हें बहु सकुमार । न साहावे भार वचनाचा ॥ ३ ॥

१७१७. मोक्षपदें तुच्छ केलीं याकारणें । आह्मां जन्म घेणें युगायुगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटे ऐसें सुख [पं. नाही.] नव्हे भक्तिरस । पुडतीपुडती [पं. पुढपुढती आस सेवावी हे ।] आस सेवावें हें ॥ ५३ ॥ देवा हातीं रूप [पं. धरवूं.] धरविला आकार । नेदूं निराकार होऊं त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त निवांत राहिलें । ध्याईं तीं पाउलें विटेवरि ॥ ३ ॥

१७१८. [पं. जये.] नको बोलों भांडा । खीळ घालुन बैस तोंडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐक विठोबाचे गुण । करीं सादर श्रवण ॥ ५४ ॥ प्रेमसुखा आड । काय [दे. वाजातें.] वाजतें चाभाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हिता । कां रे नागवसी थीता ॥ ३ ॥

१७१९. अति जालें उत्तम वेश्येचें लावण्य । परि ते सवासीण न ह्मणावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उचित अनुचित केले ठाया ठाव । गुणां मोल वाव थोरपण ॥ ५५ ॥ शूरत्वावांचूनि शूरांमाजी ठाव । नाही [दे. त. पं. आयुर्भाव.] आविर्भाव आणिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोंग पोटाचे उपाय । कारण कमाईविण नाही ॥ ३ ॥

१७२०. शूरां साजती हतियारें । गाढ्यां हांसतील पोरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय केली विटंबण । मोतीं नासिकावांचून ॥ ५६ ॥ पतिव्रते रूप साजे । सिंदळ काजळ लेतां लाज ॥ २ ॥ दासी पत्नी सुता । नव्हे सरी [त. एक चि पिता.] एक पिता ॥ ३ ॥ मान [दे. पं. बुद्धिवंतां.] बुद्धिमंतां । थोर न [त. ह्मणावा.] मनिती पिता ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तरी । आंत शुद्ध दंडे [पं. दंड.] वरी ॥ ५ ॥

१७२१. काय केलें जळचरीं । ढीवर त्यांच्या घातावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों ठार्यांचा विचार । आहे यातिवैराकार ॥ ५७ ॥ श्वापदातें वधी । निरपराधें पारधी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळ । संतां पीडिती चांडाळ ॥ ३ ॥

१७२२. वाइटानें भलें । हीनें [पं. दाखविलें.] दाविलें चांगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाविण एका । कैचें मोल होतें फुका ॥ ५८ ॥ विषें दाविलें अमृत । कडू गोड घातें हित ॥ २ ॥ काळिमेनें ज्योती । दिवस [पं. दिवसें कळों आली राती ।] कळों आला राती ॥ ३ ॥ उंच निंच गारा । हिरा परिस मोहरा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भले । ऐसे नष्टांनीं कळले ॥ ५ ॥

१७२३. असो [पं. ऐसे खळ.] खळ ऐसे फार । आह्मां त्यांचे उपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती पातकांची धुनी । मोल न घेतां [दे. साबनीं.] साबणीं ॥ ५९ ॥ फुकाचे मजुर । ओझें वागविती भार ॥ २ ॥ पार उतरुन ह्मणे तुका । आह्मां आपण जाती नरका ॥ ३ ॥

१७२४. संत पंढरीस जाती । निरोप [पं. धाडिन.] धाडीं तया हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा न पडावा विसर । तुका विनवितो किंकर ॥ ५ ॥ केरसुणी महाद्वारी । ते मी असें निरंतरीं ॥ २ ॥ तुमचे पायीं पायतन [दे. त. पाइतन.] । मोचे माझे तन मन ॥ ३ ॥ तांबुलाची [पं. तांबोल पिकधरणी.] पिकधरणी । ते मी असें मुख पसरुनि ॥ ४ ॥ तुमची विष्टा [दे. पं. इष्टा.] पंढरीराया । ते [पं. “ते” शब्द नाही.] सारसुबी माझी काया ॥ ५ ॥ लागती पादुका । ते मी तळील मृत्तिका ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । दुर्जे न धरावें सर्वथा ॥ ७ ॥

१७२५. इच्छेचें पाहिलें । डोळीं अंतीं मोकलिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यांचा विश्वास तो काई । ऐसें विचारुनि पाहीं ॥ ५ ॥ सुगंध अभ्यंगें पाळितां । केश फिरले [पं. फिरला.] जाणतां ॥ २ ॥ पिंड पाळितां ओसरे । [पं. अवघें.] अवघी घेऊनि मार्गें सरे ॥ ३ ॥ करितां उपचार । कोणां नाहीं उपकार ॥ ४ ॥ अल्प जीवन करीं । तुका ह्मणे सार्धीं हरी ॥ ५ ॥

१७२६. यज्ञनिमित्त तें [पं. “ते” नाही.] शरिरासी बंधन । कां रे तृष्णा वायांविण वाढविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे ते भक्ति परलोकसाधन । विषयांनीं बंधन केलें तुज ॥ ५ ॥ आशा धरुनि फळाची । तीर्थी व्रतीं मुक्ति कैचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिणसी वायां । शरण न वजतां पंढरिराया ॥ ३ ॥

१७२७. संध्या कर्म ध्यान जप तप अनुष्ठान । अवघें घडे नाम उच्चारितां । न वेचे मोल कांहीं लगती न सायास । तरी कां आळस करिसी झणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें हें सार कां नेघेसी [पं. न घेसी.] फुकाचें । काय तुझें वेचे मोल तया ॥ ५ ॥ पुत्रस्नेहें शोक करी अजामेळ । तंव तो कृपाळ जवळी उभा । अनाथांच्या नाथें घातला विमानीं । नेला उचलूनि परलोका ॥ २ ॥ अंतकाळीं गणिका पक्षियाच्या छंदें । राम राम उच्चारिलें । तंव त्या दिनानाथा कृपा आली । त्यानें [दे. तयेसी.] तियेसि वैकुंठा नेलें ॥ ३ ॥ अवचिता नाम आलिया हे गती । चिंतितां चितीं जवळी [त. उभा.] असे । तुका ह्मणे भावें स्मरा [पं. स्मरतां.] राम राम । कोण जाणे तये दशे ॥ ४ ॥

१७२८. दुष्टाचें चित्त [पं. चित्त भिन्न दे अंतरीं ।] न भिने [दे. त. भिन्ने.] अंतरीं । जरी जन्मवरी उपदेशिला । पालथे घागरी घातलें जीवन । न धरी च जाण [पं. जाणें.] तें ही त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मा येउनि तेणें पतन चि साधिलें । [पं. तमोगुण.] तमोगुणें व्यापिलें जया नरा । जळो जळो हें त्याचें ज्यालेपण । कासया हें आलें संवसारा ॥ ५ ॥ पाषाण जीवनीं असतां कल्पवरी । पाहातां अंतरीं कोरडा तो । कुचर मुग [पं. नये चि हा पाका.] नये चि पाका । पाहांता सारिखा होता तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे उपाय सकळां । न चले या खळा प्रयत्न [दे. त. पं. प्रेत्न.] कांहीं । ह्मणऊनि संग न करितां भला । धरितां अबोला सर्व हित ॥ ३ ॥

१७२९. कासियानें पूजा करूं केशीराजा । हा चि संदेह माझा फेडीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदकें न्हाणूं तरी स्वरूप [दे. स्वरूप तुझें. त. स्वरूप चि तुझें.] तें तुझें । तेथें काय माझें वेचे देवा ॥ ५ ॥ गंधाचा सुगंध पुष्पाचा परिमळ । तेथें मी दुर्बळ काय [पं. वाहूं.] करूं ॥ २ ॥ फळदाता तूंच तांबोल अक्षता । तरी काय आतां वाहों तुज ॥ ३ ॥ वाहूं दक्षिणा [पं. तरी.] जरी धातु नारायण । ब्रह्म तें चि अन्न दुर्जे काई ॥ ४ ॥ गातां तूं ओंकार टाळी नादेश्वर । नाचावया थार [पं. पार.] नाहीं कोठें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे मज अवघें तुझें नाम । धूप दीप रामकृष्णहरि ॥ ६ ॥

१७३०. गातां आइकतां कांटाळा जो करी । वास त्या अघोरीं कुंभपाकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रागें यमधर्म जाचविती तया । तुज दिलें कासया मुख कान ॥ ५ ॥ विषयांच्या सुखें अखंड जागसी । न वजे एकादशी जागरणा ॥ २ ॥ वेचूनियां द्रव्य सेवी मद्यपान । नाहीं दिलें अन्न अतीतासी ॥ ३ ॥ तीर्थाटण नाहीं केले उपकार

। पाळिलें शरीर पुष्ट [पं. पुष्टिलोभें.] लोभें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मग [पं. केला मग.] केला साहे दंड । नाइकती लंड सांगितलें ॥ ५ ॥

१७३१. तुझें ह्मणवितां काय नास जाला । ऐकें बा विठ्ठला कीर्ती तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी तुज नाही आमचे उपकार । नामरूपा थार केलियाचे ॥ ५१ ॥ समूर्ली संसार केला देशधडी । सांडिली आवडी ममतेची ॥ २ ॥ लोभ दंभ काम क्रोध अहंकार । यांसी नाही थार ऐसें केलें ॥ ३ ॥ मृत्तिका पाषाण तैसें केलें धन । आपले ते कोण पर नेणों [पं. नेणें.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जालों देहासी उदार । आणीक विचार काय तेथें ॥ ५ ॥

१७३२. जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें । चर्म प्रक्षाळिलें वरी वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीचें शुद्ध कासयानें जालें । भूषण [दे. तों.] त्वां केलें आपणया ॥ ५१ ॥ वृंदावन [दे. त. इंद्रावण.] फळ घोळिलें साकरा । भीतरील थारा मोडे चि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही शांति क्षमा दया । तोंवरी कासया फुंदां तुझी ॥ ३ ॥

१७३३. बैसोनि निवांत शुद्ध करीं चित्त । तया सुखा अंतपार नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊनि अंतरीं [त. राहेल.] राहील गोपाळ । सायासाचें फल बैसलिया ॥ ५१ ॥ राम कृष्ण हरि मुकुंद मुरारि । मंत्र हा उच्चारीं वेळोवेळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें देईन मी दिव्य । जरी होईल [पं. होय.] भाव एकविध ॥ ३ ॥

१७३४. धन्य पुंडलिका बहु बरें केलें । निधान आणिलें पंढरिये ॥ १ [पं. “न करीं आळस आलिया संसारीं । पाहें पा पंढरी भूवैकुंठ ॥” हें कडवें जास्त आहे. त. हें समासावर आलीकडे कोणी घातलें आहे; परंतु हें मूळचें येथलें नव्हे असें वाटतें.] ॥ ध्रु. ॥ न पवीजे केल्या तपांचिया रासी । तें [त. तें हें जन०.] जनलोकांसी दाखविलें ॥ ५१ ॥ सर्वोत्तम तीर्थ क्षेत्र आणि देव । शास्त्रांनी हा भाव निवडिला ॥ २ ॥ विष्णुपद गया [त. पं. रामनाम.] रामधाम काशी । अवघीं [पं. अवघें.] पायांपाशीं विठोबाच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष देखिल्या कळस । तात्काळ [पं. चि.] या नास अहंकाराचा ॥ ४ ॥

१७३५. धन्य दे पंढरी धन्य भीमातीर । आणियेलें सार पुंडलिकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तो हि लोक अवघा दैवांचा । सुकाळ प्रेमाचा घरोघरीं ॥ ५१ ॥ धन्य ते [पं. “ही” नाही.] ही भूमी धन्य तरुवर । [दे. धन्य ते सुरवर०. पं. धन्य सरोवर.] धन्य तें सरोवर तीर्थरूप ॥ २ ॥ धन्य त्या नरनारी मुखीं नाम ध्यान । आनंदें भवन [पं. भुवन.] गर्जतसे ॥ ३ ॥ धन्य पशु पक्षी कीटक पाषाण । अवघा नारायण [पं. अवतरलासे.] अवतरला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धन्य संसारातें आलीं । हरिरंगीं रंगलीं सर्वभावें ॥ ५ ॥

१७३६. मायबाप करिती चिंता । पोर नाइके सांगतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको जाऊं देउळासी । नेतो बागुल लोकांसी ॥ ५१ ॥ कर्णद्वारें पुराणिक । भुलवी [पं. शब्द.] शब्दें लावी भीक [त. भीके.] ॥ २ ॥ वैष्णवां संगती । हातीं पडलीं [पं. पडी.] नेणों किती ॥ ३ ॥ आह्मा केंचा मग । करिसी उघडियांचा संग ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाणें नरका । त्यांचा उपदेश आइका ॥ ५ ॥

१७३७. मन माझें चपळ न राहे निश्चळ । घडी एकी पळ स्थिर नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तूं उदास नव्हें नारायणा । [पं. धांव.] धावें मज दीना गांजियेलें ॥ ५१ ॥ धांव घालीं पुढें इंद्रियांचे ओढी । केलें [दे. तडातडी.] तडातोडी चित्त माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा न चले सायास । राहिलों हे आस धरुनी तुझी ॥ ३ ॥

१७३८. मागतिआचे दोनि च कर । अमित भांडार दातियाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं आतां कासयांत भरूं । हा मज विचारु पडियेला ॥ ५१ ॥ एकें सांटवणें प्रेमें वोसंडलीं । जिह्वा हे भागली करितां माप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आहे तेथें असो । अंखुनियां बैसों पायांपाशीं ॥ ३ ॥

१७३९. जिचें पीडे बाळ । प्राण तियेचा [दे. तयेचा.] विकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा मातेचा स्वभाव । सूत्र दोरी एक जीव ॥ ५१ ॥ सुखाची विश्रांति । उमटे मातेचिये चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संत । तुझी बहु कृपावंत ॥ ३ ॥

१७४०. यावें माहेरास । हे च सर्वकाळ आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावी उच्छिष्टाची धणी । तीर्थ इच्छी पायवणी ॥ ५१ ॥ भोग उभा आड । आहे तोंवरी च नाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । माझें सिद्धी पाववावें ॥ ३ ॥

१७४१. लेंकराचें हित । वाहे माउलीचें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी कळवळ्याची जाती । करी लाभेंविण प्रीती ॥ ५१ ॥ पोटीं भार वाहे । त्याचें सर्वस्व ही साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें । तैसें तुझां संतां ओझें ॥ ३ ॥

१७४२. आह्मां गांजी जन । तरि कां मेला नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों पोरटीं निढळें । नाहीं ठाव बुड आळें ॥ ५१ ॥ आह्मीं जना भ्यावें । तरि कां न लाजिजे देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देश । [त. देवा विण पडिला ओस । पं. जाले देवाविण०.] जाला देवाविण ओस ॥ ३ ॥

१७४३. तुझी पाय संतीं । माझे ठेवियेले चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वाधूं न सके काळ । जालीं विषम शीतळ ॥ ५१ ॥ भय नाहीं मनीं । देव वसे घरीं रानीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भये । आतां स्वप्नीं [पं. स्वप्नीं तें ही. दे. स्वप्नीं ही नये.] ही तें नये ॥ ३ ॥

१७४४. काळाचे ही काळ । आह्मी विठोबाचे लडिवाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं सत्ता संवा ठार्यीं । वसों निकटवासें [त. प. वास.] पार्यीं ॥ ५१ ॥ ऐसी कोणाची वैखरी । वदे आमुचे समोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाण । हातीं हरिनाम तीक्षण ॥ ३ ॥

१७४५. जन्मा येऊन उदार जाला । उद्धार केला वंशाचा । मेळवूनि धन मेळवी [त. मेळविलें.] माती । सदा विपत्ती भोगीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम घेतां न मिळे अन्न । नव्हे कारण देखिलिया । धर्म करितां एके कार्नी । वांधे निजोनि डोकियासी ॥ ५१ ॥ घरा [त. पाहुणा व्याही.] व्याही पाहुणा आला । ह्मणे त्याला बरें नाहीं । तुमचे गावीं वैद्य आहे । वैसोनि काय प्रयोजन ॥ २ ॥ उजवूं किती होतिल [पं. होती.] पोरें । मरतां बरें ह्मणे यांसी । ह्मणऊनि देवा नवस करी । दावी घरींहुनि बोनें ॥ ३ ॥ पर्वकाळीं भट घरासी आला । बोंब घाला ह्मणे पोरं । तुमचा उणा होईल [त. येईल.] वाटां । काळ पिठासी [पं. पिठासी पें आला.] आला ॥ ४ ॥ दाढी करितां अडका गेला । घरांत आला वाइलेपें । ह्मणे आतां उगवीं मोडी । डोई बोडीं आपुली ॥ ५ ॥ तीर्थ स्वप्नीं नेणे गंगा । पूजन लिंगा गांविचिया । आडकुनि [पं. द्वार बैसे द्वारीं.] दार बैसे दारीं । आल्या घर ह्मणे ओस ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे ऐसे आहेत गा हरी । या ही तारीं जीवांसी । माझ्या भय वाटे चित्तीं । नरका जाती ह्मणोनी ॥ ७ ॥

१७४६. जाणे वर्तमान । परि तें न वारे त्याच्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो ही कारणांचा दास । देव ह्मणवितां पावे नास ॥ ५१ ॥ वेची अनुष्ठान । सिद्धी कराया प्रसन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें । मुदल गेलें हाटवेचें ॥ ३ ॥

१७४७. घातला दुकान । पढीये तैसा आहे वान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी भांडरी देवाचे । घावें घ्यावें माप वाचे ॥ ५१ ॥ उगवूं [पं. जाणें.] जाणों मोडी । जाली नव्हे त्याची जोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुडी । मोल [पं. मोला तैसी.] तैसी खरी कुडी ॥ ३ ॥

१७४८. सादाविलें एका । सरें अवघियां लोकां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आवडीचे हातीं । भेद नाही ये पंगती ॥ ५१ ॥ मोकळी च पोती । नाही पुसायाची गुंती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा । आहे [त. ढीसाळ.] ढसाळ वेव्हारा ॥ ३ ॥

१७४९. तडामोडी करा । परि उत्तम तें भरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें खंडे एके खेपे । जाय तेथें लाभें बोपे ॥ ५१ ॥ दाविल्या सारिखें । मार्गें नसावें पारिखें ॥ २ ॥ मार्गें पुढें ऋण । तुका ह्मणे फिटे हीण ॥ ३ ॥

१७५०. नसावें ओशाळ । मग मानिती सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तेथें पावे मान । चाले बोलिलें वचन ॥ ५१ ॥ राहों नेदी बाकी । [पं. ज्याचें दान.] दान ज्याचें त्यासी टाकी ॥ २ ॥ होवा [पं. व्हावा.] वाटे जना । तुका ह्मणे सार्ती गुणां ॥ ३ ॥

॥ अनघडसिद्धाच्या शब्देकरून रामेश्वरभटाच्या शरीरीं दाह जाला तो ज्यानें शमला तो अभंग ॥ १ ॥

१७५१. चित्त शुद्ध तरी शत्रु मित्र होती । व्याघ्र हे [पं. ही.] न खाती सर्प तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विष तें अमृत [दे. अघातें हित.] आघात तें हित । अकर्तव्य नीत होय त्यासी ॥ ५१ ॥ दुःख तें देईल सर्व सुख फळ । होतील शीतळ अग्निज्वाळा ॥ २ ॥ आवडेल जीवां [दे. जीवाचें.] जीवाचिये परी । सकळां अंतरीं एक भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कृपा केली नारायणें । जाणिजेते येणें अनुभवं ॥ ४ ॥

१७५२. लाज वाटे मज मानिती हे लोक । हें तों नाही एक माझे अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. मजुनि.] मोजुनि झिजलों मापाचिया परी । जाळावी हे [पं. ते.] थोरी लाभाविण ॥ ५१ ॥ कोमळ कंटक तीक्ष्ण अगरीं । पोचट ते वरी अंगकांति ॥ २ ॥ चित्रींचें लेप शृंगारिलें निकें । जीवेंविण फिकें रूप त्याचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दिसें वांयां गेलों देवा । अनुभव ठावा नाही तेणें ॥ ४ ॥

१७५३. बोलविसी माझें मुख [पं. मुखें.] । परी या जना वाटे दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया जयाची आवडी । तया लागीं तें चरफडी ॥ ५१ ॥ कठीण देतां काढा । जल्पे रोगी मेळवी दाढा ॥ २ ॥ खाऊं नये तें चि मागे । निवारितां रडों लागे ॥ ३ ॥ वैद्या भीड काय । अतित्याई जीवें जाय ॥ ४ ॥ नये भिडा सांगों आन । पथ्य औषधा [दे. पं. औषधाकारण.] कारण ॥ ५ ॥ धन माया पुत्र दारा । हे तों [त. “तों” नाही.] आवडी नरका थारा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे यांत । आवडे ते करा मात ॥ ७ ॥

१७५४. पतिव्रते आनंद मनीं । सिंदळ खोचें व्यभिचारवचनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो वर्म लागो आगी । शुद्धपण भलें जर्गी ॥ ५१ ॥ सुख पुराणीं आचारशीळा । दुःख वाटे अनर्गळा ॥ २ ॥ शूरा उल्हास अंगीं । गाढ्या मरण ते प्रसंगीं ॥ ३ ॥ शुद्ध सोनें उजळे अगी । हीन काळें धांवें रंगीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तो चि हिरा । घनघायें निवडे पुरा ॥ ५ ॥

१७५५. चालिती आड वाटा । आणिकां दाविती जे नीटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न मनीं तयांचे उपकार । नाहीं जोडा तो गंढार ॥ ५ ॥ विष सेवूनि वारी मागें । प्राण जातां जेणें संगें ॥ २ ॥ बुडतां [पं. हाका.] हाक मारी । ठाव नाहीं आणिकां वारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न करीं हिका [दे. हिका.] । गुण घेऊन [त. अगुण.] अवगुण टाका ॥ ४ ॥

१७५६. कुळींचें दैवत ज्याचें पंढरीनाथ । होईन दासीसुत त्याचे घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध यातिकुळवर्णा चाड नाहीं । करीं भलते ठायीं दास तुझा ॥ ५ ॥ पंढरीस कोणी जाती वारेकरी [पं. वारकरी.] । होईन त्यांचे घरीं पशुयाति ॥ २ ॥ विठ्ठलचिंतन दिवसरात्रीं ध्यान । होईन पायतन त्याचे पायीं ॥ ३ ॥ तुळशीवृंदावन जयाचे अंगणीं । होईन केरसुणी त्याचे घरीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा चि भाव माझ्या चित्तीं । नाहीं आणिकां गती चाड मज ॥ ५ ॥

१७५७. अवधिया चाडा कुंटित करुनि । लावीं आपुली च गोडी । आशा मनसा तृष्णा कल्पना । करुनियां देशधडी । मीतूपणापासाव गुंतलों । मिथ्या संकल्प तो माझा तोडीं । तुझिये चरणीं माझे दोन्ही पक्ष । अवधी करुनि दाखवीं पिंडी रे रे [पं. पीडि रे रे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें साच काय केलें मृगजळ । वर्णा याती कुळ अभिमान । कुमारी भातुकें खेळती कवतुकें । काय त्यांचें साचपण ॥ ५ ॥ वेगळाल्या भावें चित्ता [पं. चित्ता.] तडातोडी । केलों देशधडी मायाजाळें । गोत वित्त माय बाप बहिणी सुत । बंधुवर्ग माझीं वाळें । एका एक न धरी संबंध पुरलिया । पातलिया जवळी काळें । जाणोनियां त्याग सर्वस्वें केला । सांभाळीं आपुलें जाळें ॥ २ ॥ एकां जवळी धरी आणिकां अंतरीं । [पं. “तीं” नाहीं.] तीं काय सोयरीं नव्हतीं माझीं । एकांचें पाळण एकांसी भांडण । चाड [पं. कवणे ये.] कवणिये काजीं । अधिक असे उणें कवण कवण्या गुणें । हे माव न कळे चि तुझी । ह्मणोनि चिंतनीं राहिलों श्रीपती । तुका ह्मणे भाक माझी ॥ ३ ॥

१७५८. आणिकां छळावया जालासी शाहाणा । स्वहिता घातलें [पं. खाणे. त. खाण.] खानें । आडिके पैके करुनि सायास । कृपणें सांचलें धन । न जिरे क्षीर श्वानासी भक्षितां । याती तयाचा गुण । तारुण्यदशे अधम मातला । दवडी हात पाय कान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जालें यांस वायां कां ठकले । हातीं सांपडलें टाकीतसे । घेउनि स्फटिकमणी टाकी चिंतामणी । नागवले आपुले इच्छे ॥ ५ ॥ सिद्धीं सेविलें सेविती अधम । पात्रासारिखें फळ । सिंपिला [पं. सिंपिला तों मोती जन्मलें स्वातीचें । वरुषलें०.] मोतीं जन्मलें स्वाती । वरुषलें सर्वत्र जळ । कापुस पट नये चि कारणा । तयास पातला काळ । तें चि भुजंगें धरिलें कंठीं । मा [दे. माविश. त. माविस.] विष जालें त्याची गरळ ॥ २ ॥ भक्षुनि मिष्टान्न घृतसाकर । सहित सोलुनि केलें । घालुनियां घसां [दे. अंगोळिया हाते वांत करूं०.] अंगोळिया । वांती करूं पाहे बळें । कुंथावयाची आवडी वोंवां [पं. देवा.] । [पं. उन्हवनी.] उन्हवणी रडवी बाळें । तुका ह्मणे जे जैसें करिती । ते पावती तैसीं च फळें ॥ ३ ॥

१७५९. चंदनाचे गांवीं [दे. सर्पाच्या.] सर्पाची वसति । भोगिती [दे. भोगीत ते होती०. त. भोगीते ते होती०.] ते होती द्विपांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका ओझें एका लाभ घडे देवा । संचिताचा ठेवा वेगळाला ॥ ५ ॥ क्षीराची [पं. क्षीराच्या.] वसति अशुद्ध सेवावें । जवळी तें जावें भोगें दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी बुद्धि ज्याची जड । त्याहुनी दगड बरे देवा ॥ ३ ॥

१७६०. तुज दिलें आतां करीं यत्न याचा । जीवभाववाचाकायामन [पं.० मनं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागलों दातारा सीण जाला भारी । आतां मज तारीं शरणागता ॥ ५ ॥ नेणतां सोसिली तयाची आटणी । नव्हतां ही कोणी कांहीं माझीं ॥ २ ॥ वर्म नेणें दिशा हिंडती मोकट [पं. मोकाट.] । इंद्रियें सुनाट दाही दिशा ॥ ३ ॥ [पं. वेरझारी]

पोरा. दे. वेरझारी फेरा.] येरझारीफेरा सिणलों सायासीं । आतां हृषीकेशी अंगिकारीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मन इंद्रियांचे सोई । धांवे यासी काई करूं आतां ॥ ५ ॥

१७६१. [पं. स्वयंपाक.] स्वयें पाक करी । संशय तो चि धरी । संदेहसागरीं । आणीक परी बुडती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणे विरळा एक । जालें तेथींचें हें [पं. ही.] सुख । देखिले बहुतेक । पुसतां वाट चुकले ॥ २ ॥ तो चि जाणे सोंवळें । शोधी विकल्पाचीं मुळें । नाचती पाल्हाळें । जे विटाळें कोंडिले ॥ २ ॥ तो चि साधी संधी । सावध त्रिकाळ जो बुद्धी । संदेहाचा संधी । वेठी [दे. आणि करियेळे. पं. आणीक धरियेली.] आणीक धरियेले ॥ ३ ॥ अखंड तें ध्यान । समबुद्धि समाधान । सोंग वांयांविण । ते झांकून बैसती ॥ ४ ॥ करणें जयासार्ती । जो नातुडे कवणे आटी । तुका ह्मणे साटी । चित्तवित्तेंवांचूनि ॥ ५ ॥

१७६२. माझिया संचिता । दृढ देखोनि बळिवंता । पळसी पंढरिनाथा । भेणें आतां तयाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि मज कळलासी । नव्हतां भेटी जाणीवेसी । एक संपादिसी । मान करिसी लोकांत ॥ २ ॥ तरि हें प्रारब्ध जी गाढें । कांहीं न चले तयापुढें । काय तुज म्यां कोडें । रे [पं. सांकडे रे.] सांकडें घालावें ॥ २ ॥ [पं. भोगाधिपति.] भोगाधिपति क्रियमाण । तें तुज नांगवे आझून । तरि का वांयांविण । तुज म्यां सीण करावा ॥ ३ ॥ तुज नव्हतां माझें कांहीं । परि मी न संडीं भक्तिसोई । हो कां भलत्या ठायीं । कुळीं जन्म भलतैसा ॥ ४ ॥ तूं भितोसि माझिया दोषा । कांहीं मागणें ते आशा । तुका ह्मणे ऐसा । कांहीं न [पं. धरणें.] धरीं संकोच ॥ ५ ॥

१७६३. लोकमान देहसुख । [पं. संपत्तिभोग.] संपत्तिउपभोग अनेक । विटंबना दुःख । तुझिये भेटीवांचूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी मज ये भेट ये भेट । काय ठाकलासी नीट । थोर [पं. थोर पुण्य वीट । तुज देव चि लाधली. ॥] पुण्यें वीट । तुज दैवें चि लाधली ॥ २ ॥ काय ब्रह्मज्ञान करूं कोरडें । रितें [त. मापाचें.] मावेचें मापाडें । भेटीविण कुडें । तुझिये अवघें मज वाटे ॥ २ ॥ आत्मस्थितीचा विचार । काय करूं हा उद्धार । न देखतां धीर । चतुर्भुज मज नाहीं ॥ ३ ॥ रिद्धिसिद्धी काय करूं । अथवा [पं. आगम.] अगम्य विचारु । भेटीविण भारु । तुझिये वाटे मज यांचा ॥ ४ ॥ तुजवांचूनि कांहीं व्हावें । ऐसें नको माझिया जीवें । तुका ह्मणे द्यावें । दुरुषण पायांचें ॥ ५ ॥

१७६४. तुझा ह्मणवून तुज नेणें । ऐसें काय माझें जिणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि मज कवणाचा आधार । करोनियां राहों धीर ॥ २ ॥ काय [पं. शब्द.] शब्दीं चि ऐकिला । भेटी [पं. नसतां.] नव्हतां गा विठ्ठला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । अभय देई पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

१७६५. उद्धवअक्रूरासी । आणीक व्यासआंबन्धरी । [दे. रुक्मांगदा. पं. प्रह्लादासी.] रुक्मांगदप्रह्लादासी । दाविलें तें दाखवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि मी पाहेन पाहेन । तुझे श्रीमुखचरण । उताविळ मन । तयाकारणें तेथें ॥ २ ॥ जनकश्रुतदेवा करीं । कैसा शोभलासी हरी । विदुराच्या घरीं । कण्या धरी कवतुकें ॥ २ ॥ पांडवां अकांतीं । तेथें [पं. पावती.] पावसी स्मरती । घातलें द्रौपदी । यागीं बिरडें चोळीचें [पं. चोळीस.] ॥ ३ ॥ करी गोपीचें कवतुक । गाईगोपाळांसी सुख । दावीं तें चि मुख । दृष्टी माझ्या आपुलें ॥ ४ ॥ तरि तूं अनाथाचा दाता । मागतियां शरणागत । तुका ह्मणे आतां । कोड पुरवीं हें [पं. “हें” नाही.] माझें ॥ ५ ॥

१७६६. मागता भिकारी जालों तुझे द्वारीं । देई मज हरी कृपादान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम प्रीति नाम उचित करावें । भावें संचरावें हृदयामाजी ॥ २ ॥ सर्वभावें शरण आलों पांडुरंगा । कृपाळु तूं जगामाजी एक ॥ २ ॥ [पं. तापत्रयीं] तापत्रयें माझी तापविली काया । शीतळ व्हावया पाय तुझे ॥ ३ ॥ संबंधीं [पं. जनवादी.] जनवाद पीडलों परोपरी । अंतरलों दुरी तुजसी तेणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां तुझा शरणागत । करावें सनाथ मायबापा ॥ ५ ॥

१७६७. भाव नाही काय मुद्रा वाणी । बैसे बगळा निश्चळ ध्यानीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न मनी नाम न मनी त्यासी । वाचाळ शब्द पिटी भासी ॥ ५१ ॥ नाही चाड देवाची कांहीं । छळणें टोंके तस्करघाई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचा संग । नको शब्द स्पर्शअंग ॥ ३ ॥

१७६८. दिनदिन शंका वाटे । आयुष्य नेणवतां गाढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसीं भुललीं बापुडीं । [दे. दंब०. त. बंद०.] दभविषयांचे सांकडीं ॥ ५१ ॥ [दे. विसरला.] विसरलीं मरण । त्याची नाही आठवण ॥ २ ॥ देखत देखत पाहीं । तुका ह्मणे आठव नाही ॥ ३ ॥

१७६९. माझें मज आतां न देखें निरसतां । ह्मणऊन आधार केला । संसाराची आस सांडुनि लौकिक । जीव भाव तुज दिला । नव्हतीं माझीं कोणी मी कवणांचा । अर्थ मोहो [पं. मोहें सांडला.] सांडवला । तारीं मारीं करीं भलतें दातारा । होऊन तुझा [पं. आतां तुझा.] आतां ठेलों [त. ठेला रे.] रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असो माझें कोडें तुज हें सांकडें । मी असेन निवाडें सुखरूप । बाळकासी चिंता काय पोटवेथा । जया शिरीं मायबाप ॥ ५१ ॥ पापपुण्यें श्रुति आटिल्या । शास्त्रांस न लगे चि ठाव । विधिनिषेधें गोविलीं पुराणें । वेदांसी तो अहंभाव । ओंकाराचें मूळ व्यापिलें माया । तेथें न [पं. धरवे.] धरे च भाव । ह्मणऊन काबाड सांडिलें उपसतां । धरिलें तुझें चि नांव ॥ २ ॥ तनमनइंद्रियें ठेवूनि राहिलों । सर्व आशा तुझे पायीं । तप तीर्थ दान करवूं कवणा । हातीं अधीन तें मज काई । आहिक्यें परत्रें चाड नाही सर्वथा । जन्म सदा मज देई [दे. देहीं.] । मायामोहपाश करीं विष तैसें । तुका ह्मणे माझ्याठायीं ॥ ३ ॥

१७७०. [पं. “तुझें” नाही.] तुझें नाम गोड नाम गोड । पुरे कोड सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रसना येरां रसां विटे । घेतां घोट अधिक हें ॥ ५१ ॥ आणिं रसें मरण गांठी । येणें तुटी संसारें [पं. संसारा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहार जाला । हा विठ्ठला [त. पं. विठ्ठल.] आह्मांसी ॥ ३ ॥

१७७१. धालों सुखें ढेंकर देऊं । उमटे जेवूं तोंवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्रीडा करूं निरंजनीं [दे. त. पं. निरांजनीं.] । न पुरे धणी हरिसर्वें ॥ ५१ ॥ अवघे खेळों अवघ्यामधीं । डाई न पडों ऐसी बुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांचवितां [दे. वांचवीत.] । आह्मां सत्ता समर्थ ॥ ३ ॥

१७७२. एकल्या [पं. एकल्यानें नव्हे खेळ चांग । धरी संग०.] नव्हे खेळ चांग । धरिला संग ह्मणऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उमटे तेव्हां कळे नाद । भेदाभेद निवडेना ॥ ५१ ॥ दुसरा परी एक ऐसा । न वजे रिसा निकुरें ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. कळे त्या कळे । पं. कळत्या काळें ।] कळत्यां कळे । येर [पं. येरा खेळे०. त. येरां खेळ खेळे०.] खेळे खेळ ह्मण ॥ ३ ॥

१७७३. बोलविलें जेणें । तो चि [पं. त्याचें.] याचें गुह्य जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों काबाडाचा धनी । जेवूं मागावें थिंकोनि ॥ ५१ ॥ मजुराच्या हातें । माप [पं. माप केलें जालें रितें.] जालें गेलें रितें ॥ २ ॥ जाला पुरविता । पांडुरंग माझा पिता ॥ ३ ॥ मायबापासवें । बाळें कौतुकें खेळावें ॥ ४ ॥ जैसा करिती धंदा । तैसा पडोनियां छंदा ॥ ५ ॥ त्याच्या साच गाई ह्मैसी । येणें खेळावें मातीशीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे बोल । माझा बोलतो विठ्ठल ॥ ७ ॥

१७७४. कां हो [पं. माझी तुझी.] तुझी माझी वदविली वाणी । नेदा हे [पं. “हे” नाही.] निवडूनि पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक म्यां कोणां पुसावा विचार । [पं. समुळी०.] मुळीं संवसार दुराविला ॥ ५१ ॥ स्वामिसेवा ह्मण घेतली पदरीं । सांगितलें करीं कारण तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही शिकविलें जेणें । तो याच्या वचनें उगा राहे ॥ ३ ॥

१७७५. सेवकासी आज्ञा स्वामीची प्रमाण । जोंवरी [पं. तोंवरी.] हा प्राण जाय त्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
आणिकांचा धाक न धरावा मनीं । निरोपावचनीं [त. निरोपावांचूनि०.] टळों नये ॥ ५ ॥ समय सांभाळूनि आगळें
उत्तर । द्यावें भेदी वज्र तयापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी ह्मणवावें सेवक । खादलें तें अन्न [दे. त. हाक अन्न.] हक
होय ॥ ३ ॥

१७७६. नये पुसों आज्ञा केली एकसरें । आह्मांसी दुसरें [पं. नाही आतां.] आतां नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं.
ज्याचा. दे. ज्याचें.] ज्याचे तो बळिवंत सर्व निवारिता । आह्मां काय चिंता करणें लागे ॥ ५ ॥ बुद्धीचा जनिता
विश्वाचा व्यापक । काय नाही एक अंगीं तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज होईल वारिता । तरी काय सत्ता नाही
हार्ती ॥ ३ ॥

१७७७. बळिवंत आह्मी समर्थाचे दास । घातली या कास कळिकाळासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें मानसाचा
[पं. माणसाचा.] कोण आला पाड । उलंघोनि जड गेलों आधीं ॥ ५ ॥ संसाराचे बळी साधिलें निधान । मारिले
दुर्जन षडवर्ग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक उरला धरिता ठाव । येर केले वाव तृणवत ॥ ३ ॥

१७७८. एका गावें आह्मीं विठोबाचें नाम । आणिकांपें काम नाही आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडूनियां वाटा
सूक्ष्म [पं. सूक्ष्म.] सगर । केला राज्यभार चाले ऐसा ॥ ५ ॥ लावूनि मृदंग [दे. त. मृदांग.] टाळश्रुतिघोष [पं.
श्रुतिटाळघोष.] । सेवूं ब्रह्मरस आवडीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे महापातकी पतित । ऐसियांचें हित हेळामात्रें ॥ ३ ॥

१७७९. [दे. त. वाचाचापल्ये.] वाचेच्या चापल्यें बहु जालों कुशळ । नाही बीजमूळ हाता आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
॥ ह्मणोनि पंढरिराया दुखी होतें मन । अंतरीचें कोण जाणे माझें ॥ ५ ॥ पूज्य जालों अंगा आला अभिमान ।
पुढील कारण खोळंबलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खूण न [पं. न कळे निरुती.] कळे चि निरुती । सांपडलों हार्ती
अहंकाराचे ॥ ३ ॥

१७८०. आतां काढाकाढी करीं बा पंढरिराया । नाही तरी वांयां गेलों दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतां
बैसलों दगडाचे नावे । तिचा [पं. तिचा तो स्वभाव प्राण घ्यावा.] धर्म घ्यावे प्राण हा चि ॥ ५ ॥ मनाचा स्वभाव इंद्रियांचे
[पं. इंद्रियांची.] ओढी । [पं. पतनाची.] पतनाचे जोडी वरी हांव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली अंधळ्याची परी । आतां मज
हरी वाट दार्वी ॥ ३ ॥

१७८१. सज्जन तो शब्द सत्य जो मानी । छळी दुर्जन आणिकांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक गुण तो केला [पं.
केलासं दोठार्यी.] दोंठार्यीं । ज्याचा त्यास पाहीं [पं. पाहिजे.] जैसा तैसा ॥ ५ ॥ भाविक [पं. भाविक तो शब्द.] शब्द बोले
वाणीचा । लटिका वाचा वाचाळ तो ॥ २ ॥ परउपकार [पं. पडे तो चि भला.] घडे तो भला । नाठ्याळ तया दया
नाहीं ॥ ३ ॥ जाणीवंत तो [पं. तो चि पायरी०.] पायरी जाणे । अधम तो नेणे खुंट जैसा ॥ ४ ॥ हित तें अनहित केलें
कैसें । तुका ह्मणे पिसें लागलें [पं. त्या.] यास ॥ ५ ॥

१७८२. तुझें नाम मुखीं न घेतां आवडी । जिह्वा ते चि घडी झडो माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें मज देई हें
मज देई । आणिक दुजें कांहीं न मगें तुज ॥ ५ ॥ बहिर कान तुझी कीर्ती नाइकतां । पाय न देखतां जात डोळे
॥ २ ॥ मना तुझें ध्यान नाही नित्य काळ । धिग तें चांडाळ जळो जळो ॥ ३ ॥ हातपाय तेणें पंथें न [त. पं. चालतां.]
चलतां । [त. जावो तें. पं. जावो ते.] जावे ते अनंता गळोनियां ॥ ४ ॥ तुजविण जिणें नाही मज चाड । तुका ह्मणे
गोड नाम तुझें ॥ ५ ॥

१७८३. ह्यणसी होऊनी निश्चिंता [पं. निश्चिंता.] । हरुनियां अवघी चिंता । मग जाऊं एकांता । भजन करूं । संसारसंभ्रमे आशा लागे पाठी । तेणें जीवा साटी होईल तुझ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेकीं नाडसील नाडसील । विषयसंभ्रमे अवघा नाडसील । मागुता पडसील भवडोही ॥ ६५ ॥ शरीर सकळ मायेचा बांधा । यासी नाही [त. पं. कदा.] कधीं अराणूक । करिती तडातोडी [पं. अंतर्बाह्यात्कारी.] आंत बाह्यात्कारी । ऐसे जाती चारी दिवस वेगीं ॥ २ ॥ मोलाची घडी जाते वायांविण । न मिळे मोल धन देतां कोडी । जागा होई करीं हिताचा उपाय । तुका ह्यणे हाय करिसी मग ॥ ३ ॥

१७८४. कनवाळू कृपाळू भक्तांलागीं मोही । गजेंद्राचा धांवा तुवां केला [पं. विठाबाई.] विठाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगे ये [पं. येई वो. दे येवो ('येईवो' याबद्दल आहे ह्यणून).] वो पांडुरंगे । जीवाचे जिवलगे ये वो पांडुरंगे ॥ ६५ ॥ भक्तांच्या कैवारे कष्टलीस विठुले । आंबळषीकारणें जन्म दाहा घेतले ॥ २ ॥ [पं. प्रल्हादाकारणें.] प्रल्हादाकारणें स्तंभीं अवतार केला । विदारुनि दैत्य प्रेमपान्हा पाजिला ॥ ३ ॥ उपमन्याकारणें कैसी धांवसी लवलाहीं । पाजी प्रेमपान्हा क्षीरसागराठायीं ॥ ४ ॥ [त. कौरवें.] कौरवीं पांचाळी सभेमाजी आणिली । [त. पं. वस्त्राहरणीं.] वस्त्राहरणीं वस्त्रें कैसी जाली माउली ॥ ५ ॥ दुर्वास पातला [प. धर्म.] धर्मा छळावया वर्नी । धांवसी लवलाहीं [पं. शाखापत्र.] शाखादेठ घेऊनि ॥ ६ ॥ कृपाळू माउली भुक्तिमुक्तिभांडार । करीं माझा अंगीकार तुका ह्यणे विठुले [पं. विठ्ठल.] ॥ ७ ॥

१७८५. कवणा पाषाणासी धरुनि भाव । कवणावरी पाव ठेवूं आतां । ह्यणऊनि निश्चित राहिलों मनीं । तूं चि सर्वां खाणीं देखोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवणाचें कारण न लगे चि कांहीं । [दे. त. सर्वांठायीं तूं एक.] सर्वीं सर्वां ठायीं तूं मज एक । कायावाचामन ठेविलें तुझ्या पायीं । आतां उरलें काई न दिसे देवा ॥ ६५ ॥ जळें जळ काय धोविलें [पं. धोवियेलें.] एक । कवण तें पातक हरलें तेथें । पापपुण्य हे [त. हें.] वासना सकळ । ते तुज समूळ समर्पिली ॥ २ ॥ पितरस्वरूपी तूं चि जनार्दन । सव्य तें कवण अपसव्य । तुका ह्यणे जीत पिंड तुझां हातीं । देऊनि निश्चिंती मानियेली ॥ ३ ॥

१७८६. सिणलों दातारा करितां वेरझारा । आतां सोडवीं संसारापासोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न सुटे चि बाकी नव्हे झाडापाडा । घातलोंसें खोडा हाडांचिया ॥ ६५ ॥ [पं. मायबाप.] मायबापें माझीं जीवाचीं सांगाती । [पं. ते.] तीं देतील हातीं काळाचिया ॥ २ ॥ पडताळूनि सुरी बैसली सेजारीं । यमफासा करीं घेऊनियां ॥ ३ ॥ पाठी पोटीं एकें लागलीं सरसीं । नेती नरकापाशीं ओढूनियां ॥ ४ ॥ जन [दे. त. साहेभूत.] साह्यभूत असे या सकळां । मी एक निराळा परदेशी ॥ ५ ॥ कोणां काकुलती नाहीं कोणे परी । तुजविण हरी कृपाळुवा ॥ ६ ॥ तुका ह्यणे मज तुझाची भरवसा । ह्यणऊनि आशा मोकलिली ॥ ७ ॥

१७८७. [त. देवभक्त.] देवाचा भक्त तो [पं. देवासी च.] देवासी गोड । आणिकांसी चाड नाहीं त्याची । कवणाचा सोडरा नव्हे च सांगाती । अवधियां हातीं अंतरला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निष्काम वेडें [दे. ह्यणतील.] ह्यणती बापुडें । [पं. अवघी.] अवधियां सांकडें जाला कैसा । माझें ऐसें तया न ह्यणती [दे. त. ह्यणत.] कोणी । असे रानीं वर्नी भलते ठायीं ॥ ६५ ॥ प्रातःस्नान करी विभूतिचर्चन । देखोनियां जन निंदा करी । कंठीं तुळसीमाळा बैसोनि निराळा । ह्यणती या चांडाळा काय जालें ॥ २ ॥ गातां शंका नाहीं बैसे भलते ठायीं । शिव्या देती आई बाप भाऊ । घरीं बाइल ह्यणे कोठें व्याली रांड । बरें होतें षंड [दे. त. शंड. पं. षंड.] मरता तरी ॥ ३ ॥ जन्मोनि [पं. जन्मोनियां.] जाला अवधियां वेगळा । ह्यणोनि गोपाळा दुर्लभ तो । तुका ह्यणे जो [पं. जो या संसारा.] संसारा रुसला । तेणें चि टाकिला सिद्धपंथ ॥ ४ ॥

१७८८. कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके । तयेसी आणिके कैसी सरी ॥ १ ॥ लोखंडाचे अंगी लागला परिस । तया आणिकास कैसी सरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी न वजें यातीवरी । पूज्यमान करीं वैष्णवांसी ॥ ३ ॥

१७८९. अनुहात ध्वनि वाहे सकळां पिंडीं । राम नाहीं तोंडीं कैसा तरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळां जीवांमाजी देव आहे खरा । देखिल्या दुसरा विण न तरे ॥ १ ॥ ज्ञान सकळांमाजी आहे हें साच । भक्तीविण तें च ब्रह्म नव्हे ॥ २ ॥ काय मुद्रा कळल्या कराव्या सांगतां । दीप न [पं. लागतां.] लगतां उन्मनीचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नका पिंडाचें पाळण । स्थापूं नारायण आतुडेना ॥ ४ ॥

१७९०. नेणें अर्थ कांहीं नव्हती माझे बोल । विनवितों कोपाल संत झणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हती माझे बोल बोले पांडुरंग । असे अंगसंगें [त. पं. अंगसंग.] व्यापूनियां ॥ १ ॥ मज मूढा शक्ति कैचा हा विचार । निगमादिकां पार बोलावया ॥ २ ॥ राम कृष्ण हरी मुकुंदा मुरारि । बोबड्या [दे. त. बोबडा.] उत्तरीं हें चि ध्यान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुरुकृपेचा आधार । पांडुरंगें भार घेतला माझा ॥ ४ ॥

१७९१. देवासी लागे [पं. सकळां.] सकळांसी पोसावें । [पं. आह्मां काय खावें न लगे चिंता.] आह्मां न लगे खावें काय चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा [पं. देवासी.] विचारावें लागे पापपुण्य । आह्मासी हें जन अवघें भलें ॥ १ ॥ देवासी उत्पत्ति लागला संहार । आह्मां नाहीं फार थोडें कांहीं ॥ २ ॥ देवासी काम [पं. लागला हा धंदा.] लागला धंदा । आह्मासी ते सदा रिकामीक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी भले देवाहून । विचारितां गुण सर्वभावें ॥ ४ ॥

१७९२. घेईन मी जन्म याजसार्ती देवा । तुझी चरणसेवा साधावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनामकीर्तन संतांचें पूजन । घालूं लोटांगण महाद्वारीं ॥ १ ॥ आनंदें निर्भर असों भलते ठायीं । [दे. पं. सुखदुःख.] सुखदुःखें नाहीं चाड आह्मां ॥ २ ॥ आणीक सायास न करीं न धरीं आस । होईन उदास सर्व भावें ॥ ३ ॥ मोक्ष आह्मां घरीं कामारी तें दासी । होय सांगों तैसी तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१७९३. देवा तुज मज पण । पाहों आगळा तो कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी साच मी पतित । तूं च खोटा दिनानाथ । ग्वाही [दे. त. साधुसंत.] साधुसंत जन । करुनि अंगी लावीन ॥ १ ॥ आह्मी धरिले भेदाभेद । तुज नव्हे त्याचा छेद ॥ २ ॥ न चले तुझें कांहीं त्यास । आह्मी बळकाविले दोष ॥ ३ ॥ दिशा भरल्या माझ्या मनें । लपालासी त्याच्या भेणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चित्त । करी तुझी माझी नीत ॥ ५ ॥

१७९४. [पं. त. लापणीक०.] लापनिकशब्दें नातुडे हा देव । [पं. मनिचा.] मनिचे गुह्य भाव शुद्ध बोला ॥ १ ॥ अंतरिंचा भेद जाणे परमानंद । [पं. तयासी.] जयासी संवाद करणें लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी आपुलें स्वहित । तरी करीं चित्त शुद्धभावें ॥ ३ ॥

१७९५. नव्हे ब्रह्मज्ञान बोलतां [त. पं. बोलतां हें सिद्ध.] सिद्ध । जंव हा [त. पं. “हा” नाहीं.] आत्मबोध नाहीं चिर्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करिसी वांया लटिका चि पाल्हाळ । श्रम तो केवळ जाणिवेचा ॥ १ ॥ मी च देव ऐसें [पं. ऐसा.] सांगसी [त. सांगसील.] या लोकां । विषयांच्या सुखा टोंकोनियां ॥ २ ॥ अमृताची गोडी पुढिलां सांगसी । आपण उपवासी मरोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरि राहील तळमळ । ब्रह्म तें केवळ सदोदित ॥ ४ ॥

१७९६. गंगाजळा पाहीं पाठी पोट नाही । अवगुण तो कांहीं अमृतासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रवि दीप काळिपा काय जाणे हिरा । आणिकां तिमिरां [दे. नासे.] नाश तेणें ॥ १ ॥ कर्पूरकांडणी काय कोंडा कणी । सिंधू

मिळवणीं काय चाले ॥ २ ॥ परिस चिंतामणि आणिकांचा गुणी । पालटे लागोनि नव्हे तैसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसे जाणा संतजन । सर्वत्र संपूर्ण गगन जैसे ॥ ४ ॥

१७९७. परिस [दे. “परिस काय धातु” इतकें एकदांच आहे. पं. परिस काय धातु सोनें करितु ॥ फेडी निभ्रांतु०.] काय धातु परिस काय धातु । फेडितो निभ्रांतु लोहपांगु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. काय ते तयाहूनि.] काय तयाहूनि जालासी बापुडें । फेडितां सांकडें माझें एक ॥ ५ ॥ कल्पतरु कोड पुरवितो रोकटा । चिंतामणि खडा चिंतिलें तें ॥ २ ॥ चंदनांच्या वासें बसतां चंदन । होती काष्ठ आन वृक्षयाती ॥ ३ ॥ काय त्याचें उणें जालें त्यासी देतां । विचारिं अनंता तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१७९८. तोडुनि पुष्पवटिका फळवृक्षयाती । बाभळा राखती करुनि सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण हित तेणें देखिलें आपुलें । आणीक पाहिलें [त. हित.] सुख काई ॥ ५ ॥ [पं. धान्यबीज जेणें जाळिलें सकळ. । पेरितो कारळे जिरें०. त. पेरितो तें काळें.] धान्यें बीजें जेणें जाळिलीं सकळें । पेरितो काळें जिरें बीज ॥ २ ॥ मोडोनियां वाटा पुढिलांची सोय । आडरानें जाय घेउनि लोकां ॥ ३ ॥ विषाचें अमृत ठेवूनियां नाम । करितो अधम ब्रह्महत्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यास नाइके सांगतां । तया हाल करितां पाप नाही ॥ ५ ॥

१७९९. संसाराच्या भेणें । पळों न लाहेसें केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें तेथें आपण आहे । आह्मीं करावें तें काये ॥ ५ ॥ [पं. एकांतासी.] एकांतींसी ठाव । तिहीं लोकीं नाही वाव ॥ २ ॥ गांवा जातो ऐसें । न लगे ह्मणावें तें कैसें ॥ ३ ॥ स्वप्नाचे परी । जागा पाहे तंव घरीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काये । तुझें घेतलें म्यां आहे ॥ ५ ॥

१८००. [पं. आपण.] आण काय सादर । विशीं आह्मां कां निष्ठुर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें भक्त तैसें देई । तुझें प्रेम माझ्याठायीं ॥ ५ ॥ काय पंगतीस कोंडा । एकांतासी साकरमांडा ॥ २ ॥ काय एकपण । पोतां घालूनि गांठी खूण [पं. धन.] ॥ ३ ॥ काय घ्यावें ऐसें [पं. तैसें.] । तया आपण अनारिसें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मघीं [पं. संधी.] । आतां तोडूं भेद बुद्धी ॥ ५ ॥

१८०१. चित्त तुझ्या पायीं । ठेवुनि जालों उतराई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं खोटा केशीराजा । अंतपार न कळे तुझा ॥ ५ ॥ आह्मी सर्वस्वें उदार । तुज [पं. देऊनि वेव्हार.] देऊनियां धीर ॥ २ ॥ इंद्रियांची होळी । संवसार दिला बळी ॥ ३ ॥ न पडे विसर । तुझा आह्मां निरंतर ॥ ४ ॥ प्रेम एकासाठीं । तुका ह्मणे न वेचे [पं. वजे.] गांठी ॥ ५ ॥

१८०२. आह्मी पतित ह्मणोनि तुज आलों शरण । करितों चित्तन दिवस रात्रीं । नाही तरी मज काय होती चाड । धरावया भीड तुज चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां न तारावें तुह्मी काय करावें । [सांगीजे जी.] सांगीजोजी भावें नारायणा ॥ ५ ॥ अन्याय एकाचा अंगीकार करणें । तया हातीं देणें लाज ते चि । काय तें शूरत्व मिरवूनि बोलणें । जनामाजी दावणें बळरया ॥ २ ॥ पोह्या [पं. ० अन्नसत्र ० दंडी जो बाहेरी०.] अन्नछत्र घालूनियां घरीं । दंडितो बाहेरी आलियासी । नव्हे कीर्त [पं. कीर्ति.] कांहीं न माने [पं. माने चि लोकां.] लोकां । काय विटंबणा तैसी [पं. तैसी तैसी.] ॥ ३ ॥ प्रत्यक्षासी काय [त. द्यावें तें प्रमाण. पं. द्यावें गा प्रमाण.] द्यावें हें प्रमाण । पाहातां दर्पण साक्ष काई । तुका ह्मणे तरी आह्मां कां न कळे । [पं. तरलों अथवा किंवा आह्मी नाही.] तरलों किंवा आह्मी नाही ॥ ४ ॥

१८०३. काग बग रिठा मारिले बाळपणीं । अवघी दैत्यखाणी बुडविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो मज दावा तो मज दावा । नंदानंदन जीवा [त. पं. आवडतो.] आवडे तो ॥ ५ ॥ गोवर्धन गिरी उचलिला करीं । [त. गोकुळा.] गोवुळ भीतरी राखिलेलें ॥ २ ॥ बघुनि भौमासुरा आणिल्या गोपांगना । राज्य उग्रसेना मथुरेचें ॥ ३ ॥ पांडव जोहरीं राखिले कुसरी । विवराभीतरीं चालविले ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा भक्तांचा कृपाळ । दुष्टजना काल नारायण ॥ ५ ॥

१८०४. तुजविण देवा । कोणा ह्मणे माझी जिह्वा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हे हो कां शतखंड । पडो झडोनियां रांड ॥ ५ ॥ कांहीं इच्छेसार्ती । [त. करी.] करिल वळवळ करंटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कर । कर्ती तयाचा विसर ॥ ३ ॥

१८०५. आह्मां [पं. “सर्वभावें” याबद्दल “सर्व”.] सर्वभावें हें चि काम । न विसंभावें तुझें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे करावी हे चिंता । तरणें करणें काय आतां ॥ ५ ॥ आसनीं भोजनीं [पं. “भोजनीं” नाही.] शयनीं । दुजें नाहीं ध्यानीं मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपानिधी । माझी तोडिली उपाधी ॥ ३ ॥

१८०६. नव्हे कांहीं कवणाचा । भाव जाणवला साचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तुझ्या पार्थी । जीव ठेविला निश्चयीं ॥ ५ ॥ शरीर जायाचें कोंपट । याची काय खटपट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांयांविण । देवा कळों आला सीण ॥ ३ ॥

१८०७. रज्जु धरूनियां हातीं । भेडसाविलीं नेणतीं । कळों येतां चित्तीं । दोरी दोघां सारिखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांआह्मांमध्ये हरी । जाली होती तैसी [त. ऐसी.] परी । मृगजळाच्या पुरीं । ठाव पाहों तरावया ॥ ५ ॥ सरी [त. चितांक.] चिताक भोंवरी । अळंकाराचिया परी । नामें जालीं दुरी । एक सोनें आटितां ॥ २ ॥ पिसांचीं पारवीं । करोनि बाजागिरी दावी । तुका ह्मणे तेवीं । मज नको चाळवूं ॥ ३ ॥

१८०८. नेघें तुझें नाम । न करीं सांगितलें काम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाटे.] वाढे वचनें वचन । दोष उच्चारितां गुण ॥ ५ ॥ आतां तुझ्या घरा । कोण करी येरझारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठायीं । मजपार्शीं काय नाहीं ॥ ३ ॥

१८०९. व्यवहार तो खोटा । आतां न वर्जो तुझ्या वाटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका नामा नाहीं [पं. ताळा.] ताळ । केली सहस्रांची माळ [पं. माळा.] ॥ ५ ॥ पाहों जातां घाई । खेळसी [पं. खेळसील. त. “खेळसी तूं.”] लपंडाई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चार । बहु करितोसी फार ॥ ३ ॥

१८१०. लटिका चि केला । सोंग पसारा दाविला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा बुडालासी ऋणें । बहुतांचें देणें [पं. घेणें देणें.] घेणें ॥ ५ ॥ [पं. “लावियेलीं” येथपासून तों पुढील अभंगांत “भेटलासी नागवणी” येथपर्यंत ग्रंथ मुळीच नाही.] लावियेलीं चाळा । बहू दावूनि पुतळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हात । आह्मी अवरिली मात ॥ ३ ॥

१८११. दाखवूनि आस । केला बहुतांचा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोंटा झोडा शिरोमणी । भेटलासी नागवणी ॥ ५ ॥ सुखाचें उत्तर । नाहीं मुदलासी थार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय । तुझें घ्यावें उरे हाय ॥ ३ ॥

१८१२. लाज ना विचार । बाजारी तूं [पं. तो.] भांडखोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें ज्याणें व्हावें । त्याची गांठी तुजसवें ॥ १ ॥ फेडिसी [पं. फेडी.] लंगोटी । घेसी सकळांसी तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरा । तुला आप ना दुसरा ॥ ३ ॥

१८१३. ठाव नाहीं बुड । घरें वसविसी [पं. वसविली.] कुड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलते ठायीं तुझा वास । सदा एरवी उदास ॥ १ ॥ जागा ना [पं. चि.] निजेला । धाला ना भुकेला ॥ २ ॥ न पुसतां भलें । तुका ह्मणे बुझें बोलें ॥ ३ ॥

१८१४. श्वाना दिली सवे । पायांभोंवतें तें भोंवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी जाली मज परी । वसे निकट सेजारीं ॥ १ ॥ जेवितां जवळी । येऊनियां पुच्छ [दे. त. पुस.] घोळी ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे धणी : कोपले हें मना नाणी ।] कोपेल तो धनी । तुका ह्मणे नेणें मनीं ॥ ३ ॥

१८१५. वटवट केली । न विचारितां मना आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज कराल तें क्षमा । कैसें नेणों पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ उचित न कळे । जिद्धा भलतें चि बरळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । लौकिकाची चाड नाहीं ॥ ३ ॥

१८१६. जीवें व्हावें साटी । पडे संवसारें तुटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशीं बोलिलों वचनें । सवें घेउनि नारायण ॥ १ ॥ [पं. “येणें नाहीं जाणें । केलें कोणा न मागणें ॥” हें कडवें जास्त आहे.] नाहीं जन्मा आलों । करील ऐसें नेदीं बोलों ॥ २ ॥ ठाव पुसी सेणें [पं. येणें.] । तुका ह्मणे खुंटी येणें ॥ ३ ॥

१८१७. आतां पंढरीराया । माझ्या निरसावें भया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनीं राहिली आशंका । [त. पं. स्वामी भयाची.] स्वामिभयाची सेवका ॥ १ ॥ ठेवा माथां हात । कांही बोला अभयमात ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाडें । खेळें ऐसें करा पुढें ॥ ३ ॥

१८१८. कवतुकवाणें । बोलों बोबड्या वचनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों नसावें अंतरीं । [पं. आतां.] आह्मां धरायाचें दुरी ॥ १ ॥ स्तुति तैसी निंदा । माना [पं. “सम चि” याबद्दल “समान”.] सम चि गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोलें । मज तुह्मी शिकविलें ॥ ३ ॥

१८१९. असो मार्गे जालें । पुढें गोड तें चांगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझे मनीं । कांहीं अपराध न मनीं ॥ १ ॥ नेदीं अवसान । [पं. करीं.] करितां नामाचें चिंतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोलें । तुज आधीं च गोविलें ॥ ३ ॥

१८२०. मातेविण बाळा । आणिक न माने सोहळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें माझ्या चित्ता । तुजविण पंढरिनाथा ॥ १ ॥ वाट पाहे मेघा बिंदु । नेघे चातक सरिता सिंधू ॥ २ ॥ सारसांसी निशीं । ध्यान रवीच्या प्रकाशीं ॥ ३ ॥ [पं. जीवनालागीं.] जीवनाविण मत्स्य । जैसें धेनूलागीं वत्स ॥ ४ ॥ पतिव्रते जिणें । भ्रताराच्या वर्तमानें ॥ ५ ॥ कृपणाचें घन । लोमालागीं जैसें मन ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे काय । तुजविण प्राण राहे ॥ ७ ॥

१८२१. तुजऐसा कोणी न देखें उदार । अभयदानशूर पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण येती त्यांचे न विचारिसी दोष । न मागतां त्यांस अढळ देसी ॥ १ ॥ धांवसी [पं. धावसील.] आडणी ऐकोनियां धांवा । कड्वारें

देवा भक्तांचिया ॥ २ ॥ दोष त्यांचे जाळी कल्पकोटिवरी । नामासाठीं हरि आपुलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज वाणूं केशा परी । एक मुख हरी आयुष्य थोडें ॥ ४ ॥

१८२२. काय तुझे उपकार पांडुरंगा । सांगों मी या जगामाजी आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जतन हें माझें करुनि संचित । दिलें अवचित आणूनियां ॥ १४ ॥ घडल्या दोषांचे [पं. दोषांची.] न घली च भरी । आली यास थोरी कृपा देवा ॥ २ ॥ नव्हतें ठाउकें आइकिलें नाहीं । न [पं. मागतां.] मगतां पाहीं दान दिलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याच्या उपकारासाठीं । नाहीं माझे गांठी कांहीं एक ॥ ४ ॥

१८२३. वाळूनियां जन सांडी मज दुरी । करिसील हरी ऐसें कधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवीन पाय धरुनि अनुताप । वाहे जळ झोंप नाहीं डोळां ॥ १५ ॥ नावडती जीवा आणीक प्रकार । आवडी ते फार एकांताची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी धरितों वासना । होई नारायणा साह्य मज ॥ ३ ॥

१८२४. सांगतों या [पं. तें.] मना तें माझें नाइके । घातावरी टेंके चांडाळ हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि पाहे तरतें बुडतें । न [दे. त. न्हाये.] लाहे पुरतें बळ करूं ॥ १६ ॥ काय तें संचित न कळे पाहातां । मतिमंदचिंत्ता [पं. चिंत्ता.] उपजतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें बळ नाहीं अंगीं । पाहोनियां वेगीं पार टाकीं ॥ ३ ॥

१८२५. आतां नको चुकों आपुल्या उचिता । उदारा या कांता रखुमाईच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आचरावे दोष हें आह्मां विहित । तारावे पतित तुमचें तें ॥ १७ ॥ आह्मी तों आपुलें केलेसें जतन । घडो [पं. तुह्मांकडून.] तुह्मांकून घडेल तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठो चतुराच्या राया । आहे तें कासया मोडों देसी ॥ ३ ॥

१८२६. मुखें बोलावें तें जीविचें जाणसी । विदित पायांपाशीं सर्व आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें चि भलें भाकावी करुणा । विनियोग तो जाणां तुह्मी त्याचा [पं. वाचा.] ॥ १८ ॥ आपलें तों येथें केलें नव्हे कांहीं । [दे. त. साधनाचा.] साधनाच्या वांहीं पडों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह दिला पिंडदान । वेळोवेळां कोण चिंत्ता करी ॥ ३ ॥

१८२७. कामातुरा भय लाज ना विचार । शरीर असार [पं. तृणवत्.] तृणतुल्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवल हे लीळा [दे. करात्याचें. पं. करत्याचें.] करित्याचें लाघव । प्रारब्धें भाव दाखविले ॥ १९ ॥ लोभालोभ एका धनाचिये ठायीं । आणिकांची सोई चाड नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूक न विचारी प्रकार । योजे [पं. “तें चि” याबद्दल “तें तें”.] तें चि सार यथाकालें ॥ ३ ॥

१८२८. बांधे सोडी हें तों धन्याचिये हातीं । हेंकडें गोविती आपणां बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भुललियासी नाहीं देहाचा आठव । धोतन्यानें भाव पालटिला ॥ २० ॥ घरांत रिघावें दाराचिये सोई । भिंतीसवें डोई घेऊनि फोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा गेलीं विसरोन । आतां वर्म कोण दावी यांसी ॥ ३ ॥

१८२९. कवण जन्मता कवण जन्मविता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवण हा दाता कवण हा मागता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ २१ ॥ [पं. कवण भोगविता कवण भोगता ।.] कवण भोगिता कवण भोगविता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ २ ॥ कवण तें रूप कवण अरूपता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ ३ ॥ सर्वा ठायीं तूं चि सर्व ही जालासी । तुका ह्मणे यासी दुजें नव्हे ॥ ४ ॥

१८३०. जेथें देखें तेथें तुझी च पाउलें । विश्व अवघें कोंदाटलें । रूप गुण नाम अवघा मेघश्याम । वेगळें तें काय उरलें । [पं. जातों.] जातां लोटांगणीं अवघी च मेदिनी । सकळ देव पाट जालें । सदा पर्वकाळ सुदिन सुवेळ । चित्त प्रेमें असे धालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा आह्मां तूं च जालासी देवा । संसार हेवा कामधंदा । न लगे जाणें कोठें कांहीं च करणें । मुखीं नाम ध्यान सदा ॥ ५ ॥ वाचा बोले ते तुझे चि गुणवाद । मंत्रजप कथा स्तुति । भोजन सारूं ठायीं फल तांबोल कांहीं । पूजा नैवेद्य तुज होती । चालतां [दे. पं. प्रदक्षणा.] प्रदक्षिण निद्रा लोटांगण । दंडवत तुजप्रति । देखोन दृष्टी परस्परें गोष्टी । अवघ्या तुझ्या मूर्ति ॥ २ ॥ जाल्या तीर्थरूप वावी नदी कूप । अवघें गंगाजळ जालें । महाल मंदिरें माळ्या तनघरें । झोपड्या अवघीं देव देवाइलें । ऐकें कानीं त्या हरिनामध्वनी । नाना शब्द होत [पं. होते.] जाले । तुका [पं. ह्मणे आह्मी या०.] ह्मणे या विठोबाचे दास । सदा प्रेमसुखें [पं. धालों.] धाले ॥ ३ ॥

१८३१. जे दोष घडले न फिटे करितां कांहीं । सरते तुझ्या पार्यीं जाले तैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा कां हो करूं नये अंगीकार । जालेती निष्ठुर पाडुरंगा ॥ ५ ॥ यातिहीन नये ऐकों ज्यां वेद । तयां दिलें पद वैकुंठीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे एकांचा आभार । घेसी माथां भार वाहोनियां ॥ ३ ॥

१८३२. हरिकथेची आवडी देवा । करितो सेवा दासांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि हिंडे मार्गें मार्गें । घरटी जागे घालितसे ॥ ५ ॥ निर्लज्ज भोजें [पं. नाचे.] नाचत रंगीं । भरतें अंगीं प्रेमाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विकलें देवें । आपण भावें [पं. समसाटी.] संवसाटी ॥ ३ ॥

१८३३. साधन संपत्ति हें चि माझें धन । सकळ चरण विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शीतळ हा पंथ माहेराची वाट । जवळी च नीट सुखरूप वैष्णवांचा संग [दे. रामगाणे ।] रामनाम गाणें । मंडित [दे. भूषण.] भूषणें अळंकार ॥ २ ॥ भवनदी आड नव्हतीसी जाली । कोरडी [पं. कोरडे.] च चाली जावें पार्यीं ॥ ३ ॥ [पं. मायबापें.] मायबाप दोघें पाहातील वाट । ठेवूनियां कटीं कर उभीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे केव्हां देखिन कळस । पळाली आळस निद्रा भूक ॥ ५ ॥

१८३४. यथार्थवादें तुज न वर्णवे कदा । बोलतों ते निंदा करितों तुझी । वेदश्रुति तुज नेणती कोणी । चोवीस ठेंगणी धांडोळितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज क्षमा [पं. करावें तें देवा । सलगी केशवा०.] करावें देवा । सलगी ते केशवा बोलिलेलीं ॥ ५ ॥ सगुण कीं साकार निर्गुण कीं निराकार । न कळे हा पार वेदां श्रुतीं । तो [पं. केलासी लहान तो तूं आह्मा भावें.] आम्ही भावें केलासी लहान । ठेवूनियां नांवे पाचारितों ॥ २ ॥ सहस्रमुखें शेष सीणला स्तवितां । पार न कळतां ब्रह्मां ठेला । तेथें माझी देहबुद्धि तें काई । थोर मी अन्यायी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१८३५. [पं. कृष्णध्यातां चित्तीं कृष्ण गातां गीतीं.] कृष्ण गातां गीतीं कृष्ण ध्यातां चित्तीं । ते ही कृष्ण होती कृष्णध्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आसनीं शयनीं भोजनीं जेवितां । ह्मणारे भोगिता [पं. भोक्ता.] नारायण ॥ ५ ॥ ओविये दळणीं गावा नारायण । कांडितां कांडण करितां काम ॥ २ ॥ नर नारी याति हो कोणी भलतीं । भावें [त. एका प्रति.] एका प्रीती नारायणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका भावें भजा हरी । कांति ते दुसरी रूप एक ॥ ४ ॥

१८३६. डोळियां पाझर कंठ माझा [पं. दाटी.] दाटे । येऊं देईं भेटे [पं. भेटी.] पांडुरंगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिस टाकिलें निरास कां केलें । कोठें वो गुंतलें चित्त तुझें ॥ ५ ॥ बहु धंदा तुज नाहीं वो आठव । राहिलासे जीव माझा कंठीं ॥ २ ॥ पंढरीस जाती वारकरी संतां । निरोप बहुतां हातीं धाडीं ॥ ३ ॥ तुजविण कोण सांवा धांवा करी । ये वो झडकरी पांडुरंगे [पं. पांडुरंगा] ॥ ४ ॥ काय तुझी वाट पाहों कोठवरी । [पं. कृपाळुवा हरी विसरलासी.]

त. कृपालुवा परी०.] कृपालु कांपरी विसरलासी ॥ ५ ॥ एक वेळ [पं. वेळे.] माझा धरुनि आठव । तुका ह्मणे ये वो न्यावयासी ॥ ६ ॥

१८३७. अधिक कोंडितां चरफडी । भलतीकडे घाली उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं या मना आतां । कां विसरतें [दे. त. विसरातें.] पंढरिनाथा । करी संसाराची चिंता । वेळोवेळां मागुती ॥ १ ॥ भजन नावडे श्रवण । धांवे विषय अवलोकून ॥ २ ॥ बहुत चंचळ चपळ । जातां येतां न लगे वेळ ॥ ३ ॥ किती राखों दोनी काळ । निजलिया जागे वेळ [दे. वेळे.] ॥ ४ ॥ मज राखें आतां । तुका ह्मणे पंढरिनाथा ॥ ५ ॥

१८३८. कंथा प्रावर्ण । नव्हे भिक्षेचें तें अन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं यापरी स्वहित । विचारुनि धर्म ॥ १ ॥ नीत देऊळ नव्हे घर । प्रपंच परउपकार ॥ २ ॥ विधिसेवन काम । नव्हे शब्द रामराम ॥ ३ ॥ हत्या क्षत्रधर्म [त. क्षेत्रधर्म.] । नव्हे निष्काम तें कर्म ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे संतीं । करुनि ठेविली आइती ॥ ५ ॥

१८३९. पडोनियां राहीं । उगा च संतांचियें पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे [त. पुसावें.] पुसणें सांगावें । चित्त शुद्ध करीं भावें ॥ १ ॥ सहज ते स्थिति । उपदेश परयुक्ति [दे. परवृत्ति.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । जवळी धरुनि आणी देव ॥ ३ ॥

१८४०. देवाचे घरीं देवें केली चोरी । देवें देव नागवूनि केला भिकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवणियां धांवा धांवणियां धांवा । माग चि नाहीं जावें कवणिया गांवा ॥ १ ॥ सवें चि होता चोर घरिचिया घरीं । फावलिवावरी केलें अवघें वाटोळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें कोणी च नाहीं । नागवलें कोण गेलें कोणाचें काई ॥ ३ ॥

१८४१. [पं. “अवघे० कांहीं” ह्या दोन ओळी “जतन० चोरटें” ह्या दोन ओळींच्या पुढें आहेत.] अवघे चि निजों नका अवघिये ठायीं । वेळ अवेळ तरी सांभाळावी कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जतन करा रे जतन करा । घालूं पाहे घरावरी घाला चोरटें ॥ १ ॥ [पं. सीतरीली० भोंवताली.] सीतरिलीं फार खाती भोंवताले फेरे । गेलें नये हातां सेकीं [पं. सेखी.] तळमळ उरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी करूं आपलें जतन । न लगे कांहीं कोणां द्यावें उघडा रे कान ॥ ३ ॥

१८४२. काळोखी खाऊन कैवाड केला धीर । आपुलिया हितें [पं. आलों.] जाले जनामध्ये शूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे तुह्मी नेणां कां रे तुह्मी नेणां । अल्पसुखासाठीं पडशी विपत्तीचे घाणां ॥ १ ॥ नाहीं ऐसी लाज काय तयापें आगळें । काय नव्हे केलें आपुलिया बळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी सुख अवघें चि बरें । जतन करुन हीं [दे. हें आपुलालीं० पं. हे आपुलीं.] आपुलालीं ढोरें ॥ ३ ॥

१८४३. जाय परतें काय आणिला कांटाळा । बोला एक वेळा ऐसें तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो केलें [पं. कां हो तुह्मी केली निष्ठुरता देवा. त. कां हो केलें तुह्मी निष्ठुर हे देवा.] तुह्मी निष्ठुर देवा । मानेना हे सेवा करितों ते ॥ १ ॥ भाग्यवंत त्यांसी सांगितल्या गोष्टी । तें नाहीं अदृष्टीं आमुचिया ॥ २ ॥ [पं. “तुच ऐसा स्वामी असोनि मस्तकीं । होतसे वा चुकी संघिताची ॥” हें कडवें जास्त आहे.] तुका ह्मणे तुह्मापासूनि अंतर । न पडे नाहीं स्थिर बुद्धि माझी ॥ ३ ॥

१८४४. अनुभवं कळों येतें पांडुरंगा । रुसावें तें कां गा तुह्मांवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवरितां चित्त नावरे दुर्जन । घात करी मन माझें मज ॥ १ ॥ अंतरीं संसार भक्ति बाह्यात्कार । ह्मणोनि अंतर तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय करूं नेणें वर्म । आलें तैसें [पं. वर्म.] कर्म सोसूं पुढें ॥ ३ ॥

१८४५. तुजकरितां होतें आनाचें आन । तारिले पाषाण उदकीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां नये कैवार कसं अंगीकार । माझा बहु भार जड [दे. चड.] जाला ॥ ५१ ॥ चुकलासी ह्मणों तरी जीवांचा ही जीव । रिता नाहीं ठाव उरों दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [पं. काय ऐसें.] काय सत्ताबळ । [दे. पं. माझे.] माझे परी कृपाळ आहां तुह्मी ॥ ३ ॥

१८४६. फळ देंठींहून झडे । मग [पं. मागुती न जडे.] मागुतें न जोडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तांतडी [पं. तातडी.] खोटी । कारण उचिताचे पोटी ॥ ५१ ॥ पुढें चढे हात । त्याग मागिलां उचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रणीं । नये पाहों परतोनि ॥ ३ ॥

१८४७. अगी देखोनियां सती । अंगीं रोमांच उठती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तो नव्हे उपदेश । सुख अंतरीं उल्हास [दे. त. उल्हासे.] ॥ ५१ ॥ वित्तगोतांकडे । चित्त न घाली न रडे ॥ २ ॥ आठवूनि एका । उडी घाली ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

१८४८. फळ पिके देंठीं [पं. देठीं । निमित्य वारियाचे०.] । निमित्य वारियाची भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों अनुभव रोकडा । कळों येतो खरा कुडा ॥ ५१ ॥ तोडिलिया बळें । वायां जाती काचीं फळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । तेथें [पं. सकळ.] आपुलें कारण ॥ ३ ॥

१८४९. हालवूनि खुंट । आधीं करावा बळकट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग त्याच्या आधारें । [पं. करणें तें अवघे बरें.] करणें अवघें चि बरें ॥ ५१ ॥ सुख दुःख साहे । [पं. हर्षमर्ष.] हर्षमर्षी भंगा नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें । आधीं मरोनि राहावें ॥ ३ ॥

१८५०. धांवे माते सोई । बाळ न विचारितां [पं. विचारी.] कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग त्याचें जाणें निकें । अंग वोडवी कौतुकें ॥ ५१ ॥ नेणे सर्प दोरी । अगी भलतें हातीं धरी ॥ २ ॥ [दे. तीविन. त. तीविण.] तीविणें तें नेण । आणीक कांहीं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१८५१. भोग द्यावे देवा । त्याग भोगीं च बरवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपण व्हावें एकीकडे । देव कळेवरी जोडे ॥ ५१ ॥ योजे यथाकाळें । उत्तम पाला कंदें [पं. कंदमुळ.] मूळें ॥ २ ॥ वंचक [पं. वंचकासी दोष.] त्यासी दोष । तुका ह्मणे मिथ्या सोस ॥ ३ ॥

१८५२. पायांच्या प्रसादें । कांहीं बोलिलों विनोदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज क्षमा करणें संतीं । नव्हे अंगभूत युक्ति ॥ ५१ ॥ नव्हे हा उपदेश । तुमचें बडबडिलों शेष ॥ २ ॥ तुमचे कृपेचें पोषणें [दे. पं. पोसणें.] । जन्मोजन्मीं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१८५३. जायांचें अंगुलें लेतां [पं. लेत.] नाहीं मान । शोभा नेदी जन हांसविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. गुसळितां.] घुसळितां ताक [पं. कांडितां पे भूस.] कांडितां भूस । साध्य नाहीं क्लेश जाती वायां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं स्वता भांडवल । भिकेचें तें फोल बीज नव्हे ॥ ३ ॥

१८५४. न बोलावें परी पडिला प्रसंग । हाकलितें जग तुझ्या नामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें चि सोंग मांडिला पसारा । भिकारी तूं खरा कळों आलें ॥ ५१ ॥ निलाजिरीं आह्मी करोनियां धीर । राहिलों आधार

धरुनियां ॥ २ ॥ कैसा [पं. नेणें.] नेणों आतां करिसी शेवट । केली कटकट त्याची पुढें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न बोलसी देवा । उचित हे सेवा घेसी माझी ॥ ४ ॥

१८५५. नाहीं जालें मोल कळे देतां कार्ळीं । कोण पाहों बळी दोघांमध्ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तरी जालों जीवासी उदार । कैचा हा धीर तुजपार्शीं ॥ १ ॥ बहु चाळविलें मार्गें आजिवरी । आतां पुढें हरी जाऊं नेदीं ॥ २ ॥ नव्हती जों भेटी नामाची ओळखी । ह्मणऊनि दुःखी बहु [दे. जालें.] जालों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं राहों नेदीं बाकी । एकवेळा चुकी जाली आतां ॥ ४ ॥

१८५६. कैसा कृपाळु हें [पं. "हें" नाहीं.] न कळसी देवा । न बोलसी सेवा घेसी माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय ऐसें बळ आहे तुजपार्शीं । [पं. पाहों हरी घेसी कोण आड.] पाहों हा [दे. रिघेसी.] रिघसी कोणा आड ॥ १ ॥ पाडियेला ठार्यीं तुझा थारा मारा । अवघा दातारा लपसी तो ॥ २ ॥ आतां तुह्मां आह्मां उरी तों चि बरें । काय [दे. हें. पं. तें.] हीं उत्तरें वाढवूनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज साह्य जाले संत । ह्मणऊनि मात फावली हे ॥ ४ ॥

१८५७. चुकलिया आह्मां करितसां दंड । हाकासी कां खंड पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. चाळविले एक रिद्धी वारी.] चाळविलीं एके रिद्धिसिद्धीवरी । तैसा मी भिकारी नव्हे देवा ॥ १ ॥ कां मी येथें गुंतों मांडूनि पसारा । मागुता दातारा दंभासाटीं ॥ २ ॥ केलें म्यां जतन आपुलें वचन । ठार्यींचें धरून होतों पोटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ताळा घातला [दे. आडांखीं.] आडाखीं । ठावें होतें सेकीं आडविसी ॥ ४ ॥

१८५८. कृपावंता कोप न धरावा चित्तीं । छळूं वक्रोक्ती स्तुती करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तुझा पार काय जाणों देवा । नेणों कैसी सेवा करावी ते ॥ १ ॥ अनंता अरूपा अलक्षा अच्युता । निर्गुणा [पं. सच्चिदा नारायणा. दे. त. सचिता.] सच्चिता सर्वोत्तमा ॥ २ ॥ चांगलीं हीं नामें घेतलीं ठेवून । जालासी लाहान [त. भक्तिकार्जी.] भक्तिकार्जा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या पायांवरी सदा । मस्तक गोविंदा असो माझा ॥ ४ ॥

१८५९. आतां तुझा भाव कळों आला देवा । ठकूनियां सेवा घेसी माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टाकूनि सांकडें आपुलिये माथां । घातला या संतावरी भार ॥ १ ॥ स्तुती [पं. करूनियां.] करवूनि पिटिला डांगोरा । तें [पं. तो.] कोण दातारा साच करी ॥ २ ॥ जातीचें वाणी मी [पं. असे.] पोटींचे कुडें । नका मजपुढें ठकाठकी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आलें अनुभवा । आधीं च मी देवा कैसें [पं. कैसा.] नाचों ॥ ४ ॥

१८६०. जन पूजी याचा मज कां आभार । हा तुह्मी विचार जाणां देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पत्र कोण मानी वंदितील सिक्का । गौरव सेवका त्या [पं. या.] चि मुळें ॥ १ ॥ मी मीपणें होतों जनामधीं आधीं । कोणें दिलें कधीं काय तेव्हां ॥ २ ॥ आतां तूं भोगिता सर्व नारायणा । नको आह्मां दीनां पीडा करूं ॥ ३ ॥ आपुलिया हातें देसील मुशारा । तुका ह्मणे खरा तो चि आह्मां ॥ ४ ॥

१८६१. आमची कां नये तुह्मासी करुणा । किती नारायणा आळवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणां तुह्मी दुर्बळाचें जिणें । वैभवाच्या गुणें आपुलिया ॥ १ ॥ देती घेती करिती खटपटा आणिकें । निराळा कौतुकें पाहोनियां ॥ २ ॥ दिवस बोटीं आह्मीं धरियेलें माप । वाहातों संकल्प स्वहिताचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मग देसी कोण्या काळें । चुकुर दुर्बळें होतों आह्मी ॥ ४ ॥

१८६२. [पं. आह्मा तुह्या.] तुह्यां आह्मां तुटी होईल यावरी । ऐसें मज हरी दिसतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनाचा कांहीं न देखों आधार । करावा हा धीर कोठवरी ॥ ५ ॥ सारिलें संचित होतें गांठी कांहीं । पुढें ऋण तें ही नेदी कोणी ॥ २ ॥ जावें चि न लगे कोणांचिया घरा । उडाला पातेरा तुझ्या संगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां हा चि लाभ जाला । मनुष्यधर्म गेला पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१८६३. देव मजुर देव मजुर । नाहीं उजुर सेवेपुढें ॥ १ ॥ देव गांढ्याळ देव गांढ्याळ । देखोनियां बळ [दे. तपतसे.] लपतसे ॥ २ ॥ देव तर काई देव तर काई । तुका ह्मणे राई [पं. तर.] तरी मोटी ॥ ३ ॥

१८६४. देव दयाळ देव दयाळ । साहे कोल्हाळ बहुतांचा ॥ १ ॥ देव उदार देव उदार । थोड्यासाठीं [पं. थोड्यासी.] फार देऊं जाणे ॥ २ ॥ देव चांगला देव चांगला । तुका लागला चरणीं ॥ ३ ॥

१८६५. देव बासर देव बासर । असे निरंतर जेथें तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव खोळंबा देव खोळंबा । मज झळंबा म्हूण कोडी ॥ ५ ॥ देव लागट [पं. लगट.] देव लागट [पं. लगट.] । लाविलिया चट जीवीं जडे ॥ २ ॥ देव बावळा देव बावळा । भावें जवळा लुडबुडी ॥ ३ ॥ देव न व्हावा देव न व्हावा । तुका ह्मणे गोवा करी कार्मी ॥ ४ ॥

१८६६. देव निढळ देव निढळ । मूळ नाहीं डाळ परदेशी ॥ १ ॥ देव [त. पं. आकुळी.] अकुळी देव अकुळी [त. पं. आकुळी] । भलते ठायीं [पं. स्थळीं.] सोयरीक ॥ २ ॥ देव लिगाड्या देव लिगाड्या । [पं. तुका भाड्या दंभ टाकी.] तुका ह्मणे भाड्या [त. शंडें.] दंभें ठकी ॥ ३ ॥

१८६७. देव बराडी देव बराडी । घाली देंठासाठीं उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव भ्याड देव भ्याड । राखे बळीचें कवाड ॥ ५ ॥ देव [पं. देव भाविक देव भाविक.] भाविक भाविक । होय [दे. दासाचें.] दासांचा सेवक ॥ २ ॥ देव होया देव होया । जैसा ह्मणे तैसा तया ॥ ३ ॥ देव [पं. देव लहान देव लहान.] लाहान लाहान । तुका ह्मणे अनुरेण ॥ ४ ॥

१८६८. देव भला देव भला । मिळोनि जाय जैसा त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव [पं. देव उदार देव उदार.] उदार उदार । देतां नाहीं थोडें फार ॥ ५ ॥ देव बळी देव बळी । जोडा नाहीं भूमंडळीं ॥ २ ॥ देव व्हावा देव व्हावा । [त. आवडतो सर्वो.] आवडे तो सर्वा जीवां ॥ ३ ॥ देव [पं. देव चांगला देव चांगला । तुका चरणासी लागला .] चांगला चांगला । तुका चरणीं लागला ॥ ४ ॥

१८६९. देव पाहों देव पाहों । उंचे ठायीं उभे राहों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव [पं. देव देखिला देव देखिला .] देखिला देखिला । तो नाहीं कोणां भ्याला ॥ ५ ॥ देवा [पं. देवासी.] कांहीं मार्गों मार्गों । जीव भाव त्यासी सांगों ॥ २ ॥ देव जाणे देव जाणे । पुरवी [त. अतरीचे.] मनींचिये खुणे ॥ ३ ॥ देव [पं. देव कातर देव कातर .] कातर कातर । तुका ह्मणे अभ्यंतर ॥ ४ ॥

१८७०. देव [पं. देव आमुचा देव आमुचा .] आमचा आमचा । जीव सकळ जीवांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव आहे देव आहे । जवळीं आम्हां अंतरबाहे [पं. अंतर्बाह्य.] ॥ ५ ॥ देव गोड देव गोड । पुरवी कोडाचें ही कोड ॥ २ ॥ देव आह्मां राखे राखे । घाली कळिकाळासी काखे ॥ ३ ॥ देव दयाळ देव दयाळ । करी तुक्याचा सांभाळ ॥ ४ ॥

१८७१. जाऊं देवाचिया गांवां । देव देईल विसांवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा सांगों सुखदुःख । देव निवारील भूक ॥ ५१ ॥ घालूं देवासी च भार । देव सुखाचा सागर ॥ २ ॥ राहों जवळी देवापाशीं । आतां जडोनि पायांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बालें । या देवाचीं लडिवाळें ॥ ४ ॥

१८७२. प्रेम तेथें वास करी । मुखीं उच्चारितां हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमें [दे. त. प्रेम] यावें तया गांवा । चोजवीत या वैष्णवां ॥ ५१ ॥ प्रेम [दे. प्रेम.] पाठी लागे बळें । भक्त देखोनियां भोळे [त. भोळें. दे. “भोळे” असतां “भोळे” केलें आहे.] ॥ २ ॥ प्रेम न वजे दवडितां । शिरे वळें जेथें कथा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थोर आशा । प्रेमा [पं. धरी] घरीं विष्णुदासां ॥ ४ ॥

१८७३. संत मानितील मज । तेणें वाटतसे लाज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी कृपा केली नाहीं । चित्त माझें मज ग्वाही ॥ ५१ ॥ गोविलों थोरिवा [दे. थोरिवां.] । दुःख वाटतसे जीवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माया । अवरा हे पंढरिराया ॥ ३ ॥

१८७४. नाहीं तुझी केला । अंगीकार तो विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोंगें [पं. सांगे.] न पवीजे थडी । माजी फुटकी सांगडी ॥ ५१ ॥ प्रेम नाहीं अंगीं । भले ह्मणविलें जर्गी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । मज वांयां कां चाळवा ॥ ३ ॥

१८७५. आतां चक्रधरा । झणी आह्मांस अवेरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचीं ह्मणविल्यावरी । जैसीं तैसीं तरी हरी ॥ ५१ ॥ काळ आह्मां खाय । तरी तुझें नांव जाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आतां पण सिद्धी न्यावा ॥ ३ ॥

१८७६. मज ऐसें कोण उद्धरिलें सांगा । ब्रीदें पांडुरंगा बोलतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातींच्या कांकणां [पं. काय तो आरसा.] कायसा आरिसा । उरलों मी जैसा तैसा आहें ॥ ५१ ॥ [दे. त. धनमंत्री. पं. धनवंत्री.] धनवंतरी हरी रोग्याचिये वेथे । तें तों कांहीं येथें न देखिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं अनुभव अंगें । वचन वाउगें कोण मानी ॥ ३ ॥

१८७७. काय तें सामर्थ्य न चले या काळें । काय [पं. जाले.] जालीं बळें शक्तिहीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिया संचितें आणिलासी हरी । जालें तुजवरी वरिष्ठ तें ॥ ५१ ॥ काय गमाविली सुदर्शन गदा । [पं. त्याभेणें गोविंदा०.] नो बोला गोविंदा लाजतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय ब्रिदाचें तें काम । सांडा [पं. सांडी० दिनानाथा ।.] परतें नाम दिनानाथ ॥ ३ ॥

१८७८. बळ बुद्धी वेचुनियां शक्ती । उदक [पं. उदका.] चालवावें युक्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चळण तया अंगीं । धावें [त. लवणामागें.] लवणामागें वेगीं ॥ ५१ ॥ पाट मोट कळा । भरित [दे. पखाळा.] पखाला [पं. सगळा.] सागळा ॥ २ ॥ वीज ज्यासी घ्यावें । तुका ह्मणे तैसें व्हावें ॥ ३ ॥

१८७९. न ह्मणे साना थोर । [दे. त. पं. दृष्ट] दुष्ट पापी अथवा चोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळा द्यावी [पं. एक.] एकी चवी । तान हसुनि निववी ॥ ५१ ॥ न ह्मणे दिवस राती । सर्व काळ सर्वा भूर्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झारी । घेतां तांब्यानें खापरी ॥ ३ ॥

१८८०. इच्छा चाड नाही । न धरी संकोच ही कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदका नेलें तिकडे जावें । केलें तैसें सहज व्हावें ॥ १ ॥ [दे. मुहरि. पं. मुहुरी.] मोहरी कांदा ऊंस । एक वाफा भिन्न रस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख । पीडा इच्छा पावे दुःख ॥ ३ ॥

१८८१. तरले ते मार्गे आपुलिया सत्ता । कपाई अनंता करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उसनें फेडितां धर्म तेथें कोण । ते तुज [दे. अनन्ये.] अनन्य तुह्मी त्यांसी ॥ १ ॥ मज ऐसा कोण सांगा [पं. सांगावया गेला.] वांयां गेला । तो तुह्मी तारिला पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. नामासारिखी.] नांवासारिखी करणी । न देखें हें [पं. “हें” नाही.] मनीं समजावें ॥ ३ ॥

१८८२. कवणांशीं भांडों कोण माझें साहे । कोण मज आहे तुजविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरिलें उदास [“दूर अंतरें” असावें?] दुरदुरांतरें । सांडी एकसरें केली माझी ॥ १ ॥ आइकोन माझे नाइकसी बोल । देखोनियां खोळ बुंथी घेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके गांवींची वसती । ह्मणऊनि खंती वाटे देवा ॥ ३ ॥

१८८३. आळवितां कंठ शोकला भीतर [दे. त. भीतर.] । आयुष्य वेचे धीर [त. धीर.] नाही मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अझून कां नये हें तुझ्या अंतरा । दिनाच्या माहेरा पांडुरंगा ॥ १ ॥ धन दिसे डोळा दगडाचे परी । भोग ते शरीरीं विष जालें ॥ २ ॥ चुकलों काय तें मज क्षमा करीं । आळिगूनि हरी प्रेम द्यावें ॥ ३ ॥ अवस्था राहिली रूपाची अंतरीं । बाहेर भीतरी सर्व काळ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझे सकळ उपाय । पांडुरंगा पाय तुझे आतां ॥ ५ ॥

॥ शिवाजी राजे यांनीं स्वामींस अबदागिरी, घोडा, कारकून असे न्यावयास पाठविले ते अभंग ॥ १४ ॥

१८८४. दिवट्या छत्री घोडे । हें तों बऱ्यांत न पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां येथें पंढरिराया । मज गोविसी कासया ॥ १ ॥ मान दंभ चेष्टा । हे तों शूकराची विष्टा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझे सोडववणे धांवा ॥ ३ ॥

१८८५. नावडे जें चित्ता । तें चि होसी पुरविता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे पुरविली पाठी । माझी केली जीवेसार्ती ॥ १ ॥ न करावा संग । वाटे दुरावावें जग ॥ २ ॥ सेवावा एकांत । वाटे न बोलावी मात ॥ ३ ॥ जन धन तन । वाटे लेखावें वमन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरिनाथा ॥ ५ ॥

१८८६. विरंचीनें केलें ब्रह्मांड सकळ । तयामाजी खेळ नाना युक्ति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ युक्तीचा बाळक ब्रह्मनिष्ठ ज्ञानी । गुरुभक्ति मनीं विश्वासेंसी ॥ १ ॥ ऐसा तुझा प्रेमा कळे कांहीं एक । पाहूनियां लेख पत्रिकींचे ॥ २ ॥ शिव तुझें नाम ठेविलें पवित्र । छत्रपति सूत्र विश्वाचें कीं ॥ ३ ॥ व्रत नेम तप ध्यानयोग कळा । करुनि मोकळा जालासी तूं ॥ ४ ॥ हहेता लागला आमुचिये भेटी । पत्रामाजी गोष्टी हे चि थोर ॥ ५ ॥ याचें हें उत्तर ऐक गा भूपती । लिहिली विनंती हेता ची हे ॥ ६ ॥ अरण्यवासी आह्मी फिरों उदासीन । दर्शन ही हीन अमंगळ ॥ ७ ॥ वस्त्राविण काया जालीसे मळीन । अन्नरहित हीन फळाहारी ॥ ८ ॥ रोडके हात पाय दिसे अवकळा । काय तो सोहळा दर्शनाचा ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे माझी विनंती सलगीची । वार्ता हे भेटीची करूं नका ॥ १० ॥

१८८७. ऐसा माझी वाणी दीनरूप पाहे । हे त्या करुणा आहे हृदयस्थाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नहों कीविलवाणें नाही आह्मी दीन । सर्वदा शरण पांडुरंगीं ॥ १ ॥ पांडुरंग आह्मां पाळिता पोसिता । आणिकांची कथा काय तेथें ॥ २ ॥ तुझी भेट घेणें काय हें मागणें । आशेचें हें शून्य केलें आह्मीं ॥ ३ ॥ निराशेचा गांव दिधला आह्मांसी । प्रवृत्तिभागासी सांडियेलें ॥ ४ ॥ पतिव्रतेचें हें मन पति भेटो । तैसे आह्मी विठोमाजी नांदों ॥

५ ॥ विश्व हें विठ्ठल नाहीं दुजें कांहीं । देखणें तुझें ही तयामाजी ॥ ६ ॥ तुज ही विठ्ठल ऐसें चि वाटलें । परि एक आलें आडवें हें ॥ ७ ॥ सद्गुरुश्रीरामदासाचें भूषण । तेथें घालीं मन चळीं नको ॥ ८ ॥ बहुतां ठायीं वृत्ति चाळवली जेव्हां । रामदास्य तेव्हां घडे कैसें ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे बापा चातुर्यसागरा । भक्तिभाव तारा भाविकांसी ॥ १० ॥

१८८८. तुह्मांपाशीं आह्मी येऊनियां काय । वृथा सीण आहे चालण्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागावें हें अन्न तरी भिक्षा थोर । वस्त्रासी हें [दे. "हे" नाही.] थार विंध्या विदी ॥ २ ॥ निद्रेसी आसन उत्तम पाषाण । वरी आवरण आकाशाचें ॥ ३ ॥ तेथें काय करणें कवणाची आस । वांयां होय नाश आयुष्यांचा ॥ ४ ॥ राजगृही यावें मानाचिये आसे । तेथें काय वसे समाधान ॥ ५ ॥ रायाचिये घरीं भाग्यवंता मान । इतरां सामान्यां [त. सामान्य.] मान नाहीं ॥ ६ ॥ देखोनियां वस्त्रें भूषणांचें जन । तात्काळ मरण येतें मज ॥ ७ ॥ ऐकोनियां मानाल उदासता जरी । तरी आह्मां हरि उपेक्षीना ॥ ८ ॥ आतां हें चि तुह्मा सांगणें कौतुक । भिक्षे ऐसें सुख नाहीं नाहीं ॥ ९ ॥ तपव्रतयाग महां भले जन । आशाबद्ध हीन वर्तताती ॥ १० ॥ तुका ह्मणे तुह्मी श्रीमंत मानाचे । पूर्वीं च दैवांचे हरिभक्त ॥ १० ॥

१८८९. आतां एक योग साधावा हा नीट । भल्याचा तो वीट मानूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें योगें तुह्मां घडों पाहे दोष । ऐसा हा सायास करूं नये ॥ २ ॥ निंदक दुर्जन संग्रहीं असतीं । त्यांची युक्ती चितीं आणूं नका ॥ ३ ॥ परीक्षावे कोण राज्याचे रक्षक । विवेकाविवेक पाहोनियां ॥ ४ ॥ सांगणें न लगे सर्वज्ञ तूं राजा । अनाथांच्या काजा साह्य व्हावें ॥ ५ ॥ हें चि ऐकोनियां चित्त समाधान । आणीक दर्शनं चाड नाहीं ॥ ६ ॥ घेऊनियां भेटी कोण हा संतोष । आयुष्याचे दिस गेले गेले ॥ ७ ॥ एकदोनी कर्म जाणोनियां [दे. वर्म.] वर्मे । आपुलिया भ्रमें राहूं आतां ॥ ८ ॥ कल्याणकारक अर्थ याचा एक । सर्वा भूतीं देख एक आत्मा ॥ ९ ॥ आत्मारामीं मन ठेवूनियां राहें । रामदासीं पाहें आपणें ॥ १० ॥ तुका ह्मणे राया धन्य जन्म क्षिती । त्रैलोकीं हे ख्याति कीर्ति तुझी ॥ १० ॥

१८९०. आतां हे विनवणी प्रधानअष्टक [त. अष्टका । प्रभूसी विवेका.] । प्रभूसी विवेक समजावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रतिनिधी मानरक्षक चतुर । सात्विकाचें घर तुह्मांपाशीं ॥ २ ॥ मजुमुचे धणी लेखनकारक । पत्रींचा विवेक समजावा ॥ ३ ॥ पेशवे सुरनिस चिटनिस डबीर । राजाज्ञा सुमंत सेनापति ॥ ४ ॥ भूषण पंडितराय विद्याधन । वैद्यराजा नमन माझें असे ॥ ५ ॥ पत्राचा हा अर्थ अंतरीं जाणोनि । विवंचोनि श्रवणीं घाला [त. राया.] तया ॥ ६ ॥ सात्विक प्रेमळ दृष्टांताच्या मते । बोलिलों बहुत कळावया ॥ ७ ॥ यथास्थित निरोप सांगणें हा राया । अर्थ पाहा वांयां जाऊं नेदा ॥ ८ ॥ भिडेसाटीं बोला गाळूनि अर्थातें । अनर्थकारी तुमते होइल तेणें ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां नमन अधिकाऱ्यां । सांगणें तें राया पत्र माझें ॥ १० ॥

१८९१. जाणोनि अंतर । टाळिंसील करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज लागली हे खोडी । पांडुरंगा बहु कुडी ॥ २ ॥ उठविसी दारीं । धरणें एखादिया परी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाये । कैसे सोडीन के पाहें ॥ ४ ॥

१८९२. नाहीं विचारीत । मेघ [दे. हागनदारी.] हागणदारी सेत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये पाहों त्याचा अंत । ठेवीं कारणापें चित्त ॥ २ ॥ वर्जीत गंगा । नाहीं उत्तम अधम जगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मळ । नाहीं अग्नीसी विटाळ ॥ ४ ॥

१८९३. काय दिला ठेवा । [पं. आह्मी.] आह्मां विठ्ठल चि व्हावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी कळलेती उदार ।
सार्ती परिसाची गार ॥ ५१ ॥ जीव दिला [पं. ० देतां तरी । वचना नये एकासरी ॥ २ ॥ गोमासासमान । तुका ह्मणे आह्मां धन ॥ ३ ॥]
तरी । वचना माझ्या नये सरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन । आह्मां गोमासासमान ॥ ३ ॥

१८९४. पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें उरे खातां देतां । नव्हे खंडण मवितां
॥ ५१ ॥ खोलीं पडे ओली बीज । [पं. तरी हाता लागे०.] तरी च हातीं लागे निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धनी । विठ्ठल [पं.
अक्षरी ही०. पं. अक्षरे हे०.] अक्षरें हीं तिन्ही ॥ ३ ॥

१८९५. मुंगी आणि राव । आह्मां सारखाची जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेला मोह आणि आशा ।
कळिकाळाचा हा फांसा ॥ ५१ ॥ सोनें आणि माती । आह्मां समान हें चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें । घरा वैकुंठ
[पं. साबळें.] सगळें ॥ ३ ॥

१८९६. तिहीं त्रिभुवनीं । आह्मी वैभवाचे धनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातां आले घाव डाव । आमचा मायबाप
देव ॥ ५१ ॥ काय त्रिभुवनीं बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । अवघी आमुची च आतां ॥ ३ ॥

१८९७. आह्मी तेणें सुखी । ह्मणा विठ्ठल विठ्ठल मुखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचें येर वित्त धन । तें मज
मृत्तिकेसमान ॥ ५१ ॥ कंठीं मिरवा तुळसी । व्रत करा एकादशी ॥ २ ॥ ह्मणवा हरिचे दास । तुका ह्मणे मज हे
आस ॥ ३ ॥

॥ १४ ॥

१८९८. नाही काष्ठाचा गुमान । गोवी भ्रमरा [पं. भ्रमरापासून.] सुमन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम प्रीतीचें बांधलें । तें
न सुटे कांहीं केलें ॥ ५१ ॥ पदरीं घालीं पिळा । बाप निर्बळ साटी बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । येणें देवें [दे.
देवा.] आकारावें ॥ ३ ॥

१८९९. भावापुढें बळ । नाही कोणाचें सबळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी देवावरी सत्ता । कोण त्याहूनि परता
॥ ५१ ॥ बैसे तेथें येती । न पाचारितां सर्व शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे । त्याकडे कोण पाहे ॥ ३ ॥

१९००. [पं. भावाचेया.] भावाचिया बळें । आह्मी निर्भर [पं. निर्बळ.] दुर्बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही आणिकांची
सत्ता । सदा समाधान चित्ता ॥ ५१ ॥ तर्का नाही ठाव । येथें रिघावया वाव ॥ २ ॥ एकछत्रीं [पं. राज्य.] राज ।
तुक्या पांडुरंगीं काज ॥ ३ ॥

१९०१. [दे. सत्तावृत्तें (सत्ताव्रतें?).] सत्तावर्ते मन । [पाळीं?.] पाळी विठ्ठलाची [पं. त. आण.] आन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
आज्ञा वाहोनियां शिरीं । सांगितलें तें चि करीं ॥ ५१ ॥ सरलीसे धांव । न लगे वाढवावी हांव [पं. वाह.] ॥ २ ॥
आहे नाही त्याचें । तुका ह्मणे कळे साचें ॥ ३ ॥

१९०२. खावें ल्यावें द्यावें । जमाखर्च तुझ्या नांवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां चुकली खटपट । झाड्या
पाड्याचा बोभाट ॥ ५१ ॥ आहे नाही त्याचें । आह्मां काम सांगायाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंता । भार वाहे तुझ्या
[पं. त्याचे.] माथां ॥ ३ ॥

१९०३. आतां बरें जालें । माझे माथांचें निघालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकली हे मरमर । भार माथांचे डोंगर ॥
५१ ॥ नसतां कांहीं जोडी । करिती बहुतें तडातोडी ॥ २ ॥ जाला झाडापाडा । तुका ह्मणे गेली पीडा ॥ ३ ॥

१९०४. संचित [दे. त. संचितें.] चि खावें । पुढें कोणाचें न घ्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुरे हे चाकरी । राहों
बैसोनियां घरीं ॥ ५१ ॥ नाहीं काम हातीं । आराणूक दिवसराती [दे. दिसराती.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । [पं. आतां
पुरे पराधीनता.] पुरे पराधीन आतां ॥ ३ ॥

१९०५. ज्याचे गांवीं केला वास । त्यासी नसावें उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च जोडिलें तें [पं. “तें” नाहीं.]
भोगे । कांहीं आघात न [पं. लागे.] लगे ॥ ५१ ॥ वाढवावी थोरी । [पं. सुखें०. त. मुखें ह्मणें तुजें.] मुखें ह्मणे तुझे हरी ॥ २
॥ तुका ह्मणे हे गोमटी । दासा न [दे. घलावी.] घालावी तुटी ॥ ३ ॥

१९०६. माझा तुझी देवा केला अंगीकार । हें मज साचार कैसें कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो कांहीं
माझ्या नये अनुभवा । विचारितां देवा आहें तैसा ॥ ५१ ॥ लौकिकाचा मज लाविसी आभार । शिरोरत्नभार
दुःखाचा हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं पालट अंतरीं । तेथें दिसे हरी ठकाठकी ॥ ३ ॥

१९०७. तोंडें बोलावें तें तरी वाटे खरें । जीव येरयेरें [पं. येरेंयेरें.] वंचिजे ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तुझां
सांगणें काय उगवूनि । जावें समजोनि पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ जेवित्याची खूण वाढित्या अंतरीं । प्रीतीनें हें धरी
चाली तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु परीचे आदर । अत्यंत वेव्हारसंपादणी ॥ ३ ॥

१९०८. न पालटे एक । भोळा भक्त चि भाविक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरां [पं. नाश.] नास आहे पुढें । पुण्य
सरतां उघडें ॥ ५१ ॥ नेणे गर्भवास । एक विष्णूचा चि दास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें । नाम विठोबाचें बरें ॥ ३ ॥

॥ स्वामींनीं पत्र पंढरीनाथास पंढरीस पाठविलें तें अभंग ॥ ३६ ॥

१९०९. कोणा मुखें ऐसी ऐकेन मी मात । चाल [दे. चाल पंढरिनाथ. “तुज” खोडलें आहे.] तुज पंढरिनाथ
बोलावितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी न घरीं आस मागील बोभाट । वेगीं धरिन वाट माहेराची ॥ ५१ ॥ [दे. निरांजिरे.
त. निरांजळें.] निरांजलें चित्त [पं. करी.] करितें तळमळ । केधवां देखती मूळ आलें डोळे [पं. डोळां.] ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे कई भाग्याची उजरी । होईल पंढरी देखावया ॥ ३ ॥

१९१०. कां माझा विसर पडिला मायबापा । सांडियेली कृपा कोण्या गुणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा
कंटूनियां राहों संवसार । काय एक धीर देऊं मना ॥ ५१ ॥ नाहीं निरोपाची पावली वारता । [पं. न करावी ते चिंता
ऐसे कांहीं.] करावी ते चिंता ऐसी कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक वेचूनि वचन । नाहीं समाधान केलें माझें ॥ ३ ॥

१९११. कांहीं माझे कळों आले गुणदोष । ह्मणऊनि उदास धरिलें ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी येथें
न घडे अनुचित । नाहीं ऐसी रीत तया घरीं ॥ ५१ ॥ कळावें तें मना आपुलिया सवें । ठायींचें हें घ्यावें विचारुनि
॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज अवेरिलें देवें । माझिया [पं. कर्तव्य बुद्धी चिया.] कर्तव्यें बुद्धीचिया ॥ ३ ॥

१९१२. नव्हें धीर कांहीं पाठवूं निरोप । आला तरी कोप येऊ सुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोपोनियां तरी देईल उत्तर । जैसैं तैसैं पर फिरावूनि ॥ ५ ॥ नाहीं तया तरी काय एक पोर । मज तों माहेर आणीक नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे तयामध्ये हित । आपण निवांत असों नये ॥ ३ ॥

१९१३. आतां पाहों पंथ माहेराची वाट । कामाचा बोभाट पडो सुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं आतां न [दे. नमगेंसैं.] गमेसैं जालें । बहुत सोसिलें [पं. बहुत.] बहु दिस ॥ ५ ॥ घर लागे पाठी चित्ता उभे वारे । आपुलें तें झुरे पाहावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव गेला तरी [पं. जावो.] जाव । धरिला तो देव भाव सिद्धी [पं. शुद्ध.] ॥ ३ ॥

१९१४. विनवीजे ऐसें भाग्य नाहीं देवा । पायांशीं केशवा सलगी केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीटपणें पत्र लिहिलें आवडी । पार नेणे थोडी मति माझी ॥ ५ ॥ जेथें देवा तुझा न कळे चि पार । तेथें मी पामर काय वाणूं ॥ २ ॥ जैसे तैसे माझे बोल अंगीकारीं । बोबड्या उत्तरीं गौरवितों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विटेवरि जीं पाउलें । तेथें म्यां ठेविलें मस्तक हें ॥ ४ ॥

१९१५. देवांच्या ही देवा गोपिकांच्या पती । उदार हे ख्याती त्रिभुवनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पातकांच्या रासी नासितोसी नामें । जळतील कर्म महा दोष ॥ ५ ॥ सर्व सुखें तुझ्या वोळगती पायीं । रिद्धि सिद्धि ठायीं मुक्तिचारी ॥ २ ॥ इंद्रासी दुर्लभ पाविजे तें पद । गीत [पं. गीति.] गातां छंद [त. वाहातां.] वातां टाळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जड जीव शक्तिहीन । त्यांचें तूं जीवन पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१९१६. काय जालें नेणों माझिया कपाळा । न देखीजे डोळां मूळ येतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिस पाहें वचनाची वास । धरिलें उदास पांडुरंगा ॥ ५ ॥ नाहीं निरोपाचें पावलें उत्तर । ऐसें तों उतर निष्ठुर न पाहिजे ॥ २ ॥ पडिला विसर किंवा कांहीं धंदा । त्याहून गोविंदा जरूरसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आलें वेचाचें सांकडें । देणें घेणें पुढें तो ही धाक ॥ ४ ॥

१९१७. एवढा संकोच तरि कां व्यालासी । आह्मी कोणांपाशीं तोंड वासूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण मज पुसे सिणलें भागलें । जरी मोकलिलें तुझीं देवा ॥ ५ ॥ कवणाची [पं. वास.] वाट पाहों कोणीकडे । कोण मज ओढे जीवलग ॥ २ ॥ कोण जाणे माझे जीवींचें सांकडें । [पं. उगविलें.] उगवील कोडें संकटाचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझी देखिली निश्चिंती [पं. निश्चिती.] । काय [पं. माझी.] माझे चित्तीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१९१८. देई डोळे भेटी न धरीं संकोच । न घलीं कांहीं वेच तुजवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज बुडवावें ऐसा कोण धर्म । अहर्निशीं नाम घेतां थोडें ॥ ५ ॥ फार थोडें काहीं करुनि पातळ । त्याजमध्ये काळ कडे लावूं ॥ २ ॥ आहे माझी ते चि सारीन सिदोरी । भार तुजवरी नेदीं माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां लेंकराची जाती । भेटावया खंती वाटतसे ॥ ४ ॥

१९१९. सीण भाग हरे तेथींच्या निरोपें । देखिलिया रूप उरी नुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांची धांव होईल कुंटित । पावेल हें चित्त समाधान ॥ ५ ॥ माहेर आहेसैं लौकिकीं कळावें । निढळ वरवें शोभा नेदी ॥ २ ॥ आस नाहीं परी [त. “उत्तरी” असैं मागून केलें आहे.] उरी वरी वाटे । आपलें तें भेटे आपणासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी अविट आवडी । खंडण [पं. खंडणा.] तांतडी होऊं नेदीं ॥ ४ ॥

१९२०. धरितों वासना परी नये फळ । प्राप्तीचा तो काळ नाही आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तळमळी चित्त घातलें खापरी । फुटतसे परी लाहीचिया ॥ ५ ॥ प्रकार ते कांहीं नावडती जीवा । नाही पुढें ठावा काळ हातीं ॥ २ ॥ जातो तळा येतो [पं. मागुता लौकरी. दे. “मागुता लौकरी” याचें “मागुताला वरी” केलें आहे.] मागुताला वरी । वोळशाचे फेरी सांपडलों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु करितों विचार । उतरें डोंगर एक चढें ॥ ४ ॥

१९२१. कां माझे पंढरी न देखती डोळे । काय हें न कळे पाप यांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाय पंथें कां हे न चलती वाट । कोण हें अदृष्ट कर्म बळी ॥ ५ ॥ कां हें पायांवरी न पडे मस्तक । क्षेम [पं. क्षम.] कां हस्तक न पवती ॥ २ ॥ कां या इंद्रियांची न पुरे वासना । पवित्र होईना जिह्वा कीर्ती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कई जाऊनि मोटळें [पं. मोटाळें.] । [पं. पडेना हा.] पडेन हा लोळें महाद्वारी ॥ ४ ॥

१९२२. काय पोरें जालीं फार । किंवा न साहे करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि केली सांडी । घांस घेऊं न [पं. न ल्हाये.] ल्हां तोंडी ॥ ५ ॥ करूं कलागती । तुज भांडणें भोंवतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टांचें । घरीं [त. जालेंसेवरोचे. अर्थ बरोबर समजत नाही सबब पदच्छेद केला नाही.] जालेंसेवरोचें ॥ ३ ॥

१९२३. कांहीं चितेविण । नाही उपजत सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी हा पडिला विसर । माझा तुझां जाला भार ॥ ५ ॥ आली कांहीं तुटी । गेली सुटोनियां गांठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । बहु बैसले रिणकरी ॥ ३ ॥

१९२४. निरोपासी वेचे । काय बोलतां फुकाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी हें [पं. न घेवे.] नेघेवे चि यश । भेओं नको सुखी आस ॥ ५ ॥ सुख समाधानें । कोण पाहे देणे घेणें ॥ २ ॥ न लगे निरोपासी मोल । तुका ह्मणे वेचे बोल ॥ ३ ॥

१९२५. जोडीच्या हव्यासें । लागे [पं. धन्याचें.] धनांचें चि पिसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग आणीक दुसरें । लोभ्या नावडती पोरें ॥ ५ ॥ पाहे रुक्याकडे । मग अवघें ओस पडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुला बहुत चि हेवा ॥ ३ ॥

१९२६. मविलें मविती । नेणों रासी पडिल्या किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं धाला चि न धासी । आलें उभाउभीं घेसी ॥ ५ ॥ अवघ्यां [पं. अवघ्या.] अवघा काळ । वाटा [पं. वाहाती.] पाहाती सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही । अराणूक तुज कांहीं ॥ ३ ॥

१९२७. न बैससी खालीं । [पं. उभा सम चि०.] सम उभा च पाउलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे जाले [पं. बहु.] बहुत दिस । जालीं युगें अठ्ठाविस ॥ ५ ॥ नाही भाग सीण । अराणूक एक क्षण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । मापें केलीं देती घेती ॥ ३ ॥

१९२८. जोडी [त. जोडी केली कोणा०] कोणांसाठीं । एवढी करितोसी आटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरी हें आह्मां नाही सुख । रडों पोरें पोटीं भूक ॥ ५ ॥ करुनि जतन । कोणा देसील हें [पं. “हें” नाही.] धन ॥ २ ॥ आमचे तळमळे । [पं. तुमचें.] तुझें होईल वाटोळें ॥ ३ ॥ घेसील हा श्राप । माझा होऊनियां बाप ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे उरी । आतां न ठेवीं यावरी ॥ ५ ॥

१९२९. करुनि चाहाडी । अवघी बुडवीन जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरि तूं होऊनि उदास । माझी बुडविसी आस ॥ ५१ ॥ येथें न करीं काम । मुखें नेघें तुझें नाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुळ । तुझें बुडवीन समूळ ॥ ३ ॥

१९३०. समर्थाचे पोटीं । आह्मी जन्मलों करंटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी जाली जर्गी कीर्ति । [पं. माझ्या.] तुझ्या नामाची फजिती ॥ ५१ ॥ येथें नाहीं खाया । न ये कोणी मूळ न्याया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें । आतां खोटें जीवपणें ॥ ३ ॥

१९३१. पुढें तरी चित्ता । काय येईल तें आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज सांगोनिया धाडीं । वाट पाहातों वराडी ॥ ५१ ॥ कंठीं धरिला प्राण । पायांपाशीं आलें मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंता । बहु वाटतसे आतां ॥ ३ ॥

१९३२. कैचा मज धीर । कोठें बुद्धि माझी स्थिर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जें या मनासी आवरूं । आंत [त. आतां.] पोटीं वाव धरूं ॥ ५१ ॥ कैची शुद्ध मति । भांडवल ऐसें हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगा । कोण दशा आली सांगा ॥ ३ ॥

१९३३. [त. आतां समर्पक.] समर्पक वाणी । नाहीं ऐकिजेसी कानीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आतां पायां पडिलों पायां पडिलों । देहूच्या प्रतीत याप्रमाणेंच होतें, पण मागून वर छापल्या प्रमाणें केलें आहे.] आतां भावें करुनि साचा । पायां पडिलों विठोबाच्या ॥ ५१ ॥ न कळे उचित । करूं समाधान चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विनंती । विनविली [त. विनविलें.] धरा चितीं ॥ ३ ॥

१९३४. येती वारकरी । वाट पाहातों तोंवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनियां दंडवत । पुसेन निरोपाची मात ॥ ५१ ॥ पत्र हातीं दिलें । [पं. त्या तेथें पाठविलें ।] जया जेथें पाठविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येती । जाइन सामोरा पुढती ॥ ३ ॥

१९३५. [दे. रुळें.] रुळे महाद्वारीं । पायांखालील पायरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें माझें दंडवत । निरोप [दे. सांगा निरोप हा संत.] सांगतील संत ॥ ५१ ॥ पडे दंडकाठी । देह भलतीसवा लोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळ । लोळे न धरितां सांभाळ ॥ ३ ॥

१९३६. तुह्मी संतजर्नीं । माझी [त. पं. करा.] करावी विनवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुक्याचा अन्याय । त्यासी अंतरले पाय ॥ ५१ ॥ भाका बहुतां रीती । [पं. कीव माझी.] माझी कीव काकुलती ॥ २ ॥ न देखे पंढरी । तुका चरण विटेवरी ॥ ३ ॥

१९३७. होइल कृपादान । तरी मी येईन धांवोन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होती संतांचिया भेटी । आनंदें नाचों वाळवंटीं ॥ ५१ ॥ रिघेन मातेपुढें । स्तनपान करीन कोडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताप । हरती देखोनियां बाप ॥ ३ ॥

१९३८. परिसोनि उत्तर । जाब देईजे सत्वर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरी तूं होसी कृपावंत । तरि हा बोलावीं पतित ॥ ५१ ॥ नाणीं कांहीं मना । करुनि पापाचा उगाणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । काय शक्ति तुझे पार्यी ॥ ३ ॥

१९३९. ऐकोनियां कीर्ती । ऐसी वाटतीं विश्रांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माते सुख डोळां पडे । तेथें कोण लाभ जोडे ॥ १ ॥ [पं. बोलतां एकाचे ।] बोलतां ये वाचे । वीट नये जिह्वा नाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांवे । [त. वासना हे रस०. पं. रसना ते रस०.] वासना ते रस घ्यावे ॥ ३ ॥

१९४०. किती करूं शोक । पुढें वाढे दुःखें दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जाणसी तें करीं । माझें कोण मनीं धरी ॥ १ ॥ पुण्य होतें [पं. होती.] गांठी । तरि कां लागती हे आटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळ । माझी राहिली तळमळ ॥ ३ ॥

१९४१. करील आबाळी । माझ्या दांताची कसाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जासी एखादा मरोन । पाठी लागेल हें जन ॥ १ ॥ घरीं लागे [पं. कळ हे. दे. त. कळहे.] कळह । नाहीं जात तो शीतळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोरवडे । मज येतील रोकडे ॥ ३ ॥

१९४२. आतां आशीर्वाद । माझा असो सुखें नांद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणसी कोणा तरी काळें । आहेतसी माझीं बाळें ॥ १ ॥ दुरी दूरांतर । तरी घेसी समाचार ॥ २ ॥ नेसी कधीं तरी । तुका ह्मणे लाज [पं. धरी.] हरी ॥ ३ ॥

१९४३. आतां हे सेवटीं । माझी आइकावी गोष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां द्यावा वचनाचा । जाब [पं. कळेल.] कळे तैसा याचा ॥ १ ॥ आतां करकर । पुढें न करीं उत्तर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठसा । तुझा आहे [पं. राख.] राखें तैसा ॥ ३ ॥

१९४४. बोलिलों तें आतां । कांहीं जाणतां नेणतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षमा [पं. करावा.] करावे अन्याय । पांडुरंगे माझे माय ॥ १ ॥ स्तुती निंदा केली । लागे पाहिजे साहिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाड । दिला तैसें [पं. तैसा.] पुरवा कोड ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥

१९४५. माहेरिंचा काय येईल निरोप । ह्मणऊनि झोंप नाहीं डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहें आस धरूनियां जीवीं । निडळा हे ठेंवी वरी बाहे ॥ १ ॥ बोटवरी माप लेखितों दिवस । होतों कासावीस धीर नाहीं ॥ २ ॥ काय नेणों संतां [पं. पडिला] पडेल विसर । कीं नव्हे सादर मायबाप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें होईल दाटणी । कोण माझें आणी मना तेथें ॥ ४ ॥

१९४६. परि तो आहे कृपेचा सागर । तोंवरी अंतर पडों नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुकानदृष्टी [त. आईकं.] आइके देखणा । पुरोनियां जना उरलासे ॥ १ ॥ सांगितल्याविणें जाणे अंतरिंचें । पुरवावें ज्याचें तैसें कोड ॥ २ ॥ बहुमुखें कीर्ती आइकिली कानीं । विश्वास ही मनीं आहे [दे. त. माझा.] माझ्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जात वांयांविण । पाळितो वचन बोलिलों तें ॥ ४ ॥

१९४७. यावरि न कळे संचित आपुलें । कैसें वोडवलें होइल पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करील विक्षेप धाडितां मुळासी । किंवा धाडा ऐसी तांतडी हे ॥ १ ॥ जोंवरी हे डोळां देखें [पं. देखों.] वारकरी । तों हें भरोवरी करी चित्त ॥ २ ॥ आस वाढविते [त बुद्धीचा.] बुद्धीचे तरंग । [पं. चित्ताचे ते वेग वावरती.] मनाचे ही वेग वावडती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेव्हां होतील निश्चळ । इंद्रियें सकळ निरोपानें ॥ ४ ॥

१९४८. होईल निरोप घेतला यावरी । राउळाभीतरीं जाऊनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूनियां दधिमंगळभोजन । प्रयाण [पं. शकुनसुमुहूर्त.] शकुनसुमुहूर्त ॥ ५५ ॥ होतील दाटले सद्गदित कंठी । भरतें या [पं. त्या.] पोटी वियोगाचें ॥ २ ॥ येरयेरां भेटी क्षेम आलिंगनें । केलीं [दे. समाधान.] समाधानें होतीं संतीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चाली न साहे मनास । पाहाती कळस [पं. परतोनि.] परपरतो ॥ ४ ॥

१९४९. ऐसी ते सांडिली होईल पंढरी । येत [दे. येते वारकरी होत वाटे । त. येते वारकरी होते वाटे.] वारकरी होते वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखिले सोहळे होती आठवत । चालती ते मात करूनियां ॥ ५५ ॥ केली आइकिली होईल जे कथा । राहिलें तें चित्ता होइल प्रेम ॥ २ ॥ गरुडटके टाळ [दे. त. पं. मृदांग.] मृदंग पताका । सांगती [सांगताती] ते एकां एक सुख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां येती लवलाहीं । आलिंगूनि बाहीं देइन क्षेम ॥ ४ ॥

१९५०. क्षेम [पं. ० मायबापा पुसेन आधीं ।] मायबाप पुसेन हें आधीं । [पं. न घालीं.] न घालीं हें मधीं सुख दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं तांतडी आपणांपासूनि । आइकेन कानीं सांगती तें ॥ ५५ ॥ अंतरीचें संत जाणतील गूज । निरोप तो मज सांगतील ॥ २ ॥ पायांवरी डोई ठेवीन आदरें । प्रीतिपडिभरें [पं. आलिंगन.] आळिगून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काया करीन कुरवंडी । ओवाळून सांडीं त्यांवरून ॥ ४ ॥

१९५१. होइल माझी संतीं भाकिली करुणा । जे त्या नारायणा मनीं बैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शृंगारुनि माझीं बोंबडीं उत्तरें । होतील विस्तारें सांगितलीं ॥ ५५ ॥ क्षेम आहे ऐसें होइल सांगितलें । [पं. होईल.] पाहिजे धाडिलें शीघ्र मूळ ॥ २ ॥ अवस्था जे माझी ठावी आहे संतां । होइल कृपावंता [पं. निरूपिली.] निरोपिली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सर्वें येईल [“मुळहारी” असावें?] मुन्हाळी । किंवा कांहीं उरी राखतील ॥ ४ ॥

१९५२. दोहींमध्ये एक घडेल विश्वासें । भातुकें सरिसें मूळ तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती निरास [पं. निराश.] निःशेष न घडे । [पं. कांहीं तरि चि ओढे०.] कांहीं तरी ओढे चित्त माये ॥ ५५ ॥ लौकिकाची तरी धरितील लाज । काय माझ्या काज आचरणें ॥ २ ॥ अथवा कोणाचें घेणें लागे रीण । नाही तरी हीनकर्म [पं. हीन कर्म.] कांहीं ॥ ३ ॥ व्यालीचिये अंगीं असती वेधना । तुका ह्मणे मना मन [पं. साक्षी.] साक्ष ॥ ४ ॥

१९५३. बैसतां कोणापें नाही समाधान । विवरे हें मन ते चि सोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडी घडी मज आठवे माहेर । न पडे विसर क्षणभरी ॥ ५५ ॥ नो [त. पं. न.] बोलावें ऐसा करितों विचार । [पं. पडती विसर प्रसंगीं तो.] प्रसंगीं तों फार आठवतें ॥ २ ॥ इंद्रियांसी वाहो पडिली ते चाली । होती विसांवली ये चि ठायीं ॥ ३ ॥ एकसरें सोस माहेरासी जावें । तुका ह्मणे [पं. जीव.] जीवें घेतलासे ॥ ४ ॥

१९५४. नाही [त. पं. हाणी. दे. “हानि” असतां मागून “हाति” केलें आहे.] हानि परी न राहावे निसुर । न पडे विसर काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुसाविसी वाटे मात कापडियां । पाठविती न्याया मूळ मज ॥ ५५ ॥ आणीक या मना नावडे सोहळा । करितें टकळा माहेरींचा ॥ २ ॥ बहु कामें केलें बहु कासावीस । बहु जाले दिस भेटी नाही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याचें न कळे अंतर । अवस्था तों [पं. ते फार होत मज.] फार होते मज ॥ ४ ॥

१९५५. तोंवरी म्यां त्यास कैसें निषेधावें । जों नाही बरवें कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणाचिया मुखें तट [पं. तंट] नाही मागें । वचन वाउगें बोलों नये ॥ ५५ ॥ दिसे हानि परी निरास न घडे । हे तंव रोकडे अनुभव ॥ २ ॥ आपुलिया भोगें होईल उशीर । तोंवरी कां धीर केला नाही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गोड करील सेवट । पाहिली ते वाट ठायीं [पं. ठावी.] आहे ॥ ४ ॥

१९५६. माहेरींचें आलें तें मज माहेर । सुखाचें उत्तर करिन त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायांवरी माथा आळिगीन बाहीं । घेईन लवलाहीं पायवणी ॥ ५५ ॥ सुख समाचार पुसेन सकळ । कैसा पर्वकाळ [पं. पूर्वकाळ.] आहे त्यास [त. ऐसा.] ॥ २ ॥ आपुले जीवींचें सुखदुःख भावें । सांगेन अघवें आहे तैसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वीट नेधें आवडीचा । बोलिली च वाचा बोलवीन ॥ ४ ॥

१९५७. वियोग न घडे सन्निध वसलें । अखंड राहिलें होय चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विसरु न पडे विकल्प न घडे । आलें तें आवडे तया पंथें ॥ ५६ ॥ कामाचा विसर नाठवे शरीर । रसना मधुर नेणे फिकें ॥ २ ॥ निरोपासी काज असो अनामिक । निवडितां एक नये मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित चितें ओढियेलें । जेंथें तें उगलें जावें यणें ॥ ४ ॥

१९५८. आतां माझे सखे येती [दे. त. वारेकरी.] वारकरी । जीवा आस थोरी [पं. लागलीसे.] लागली ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगतील माझ्या निरोपाची मात । सकळ वृत्तांत माहेरींचा ॥ ५७ ॥ काय लाभ जाला काय होतें केणें । काय काय कोणें सांटविलें ॥ २ ॥ मागणें तें काय धाडिलें भातुकें । पुसेन तें सुखें आहेतसीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय सांगती ते कार्नी । ऐकोनियां मनीं धरुनी राहें ॥ ४ ॥

१९५९. काय करावें म्यां केले ते विचार । घडेल साचार काय पाहों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मन नाही धरीत आवडी । [त. परारब्धी. पं. प्रारब्ध.] प्रारब्धीं जोडी ते चि खरी ॥ ५८ ॥ काय म्यां तेथींचें रांधिलें चाखोनि । तें हें करी मनीं विवंचना ॥ २ ॥ आणीक ही त्यासी बहुत कारण । बहु असे जिणें ओढीचें ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां बोळविल्यावरी । परती माघारी केली नाही ॥ ४ ॥

१९६०. आह्मां अराणूक संवसारा हातीं । पडिली नव्हती आजिवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुत्रदाराधन होता [पं. होती.] मनी धंदा । गोवियेलों [पं. गोवियेलें सदा होतें कामें ।.] सदा होतों कामें ॥ ५९ ॥ वोडवलें ऐसें दिसतें कपाळ । राहिलें सकळ आवरोनि ॥ २ ॥ मार्गे पुढें कांहीं न दिसे पाहातां । तेथूनियां चिंता उपजली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाट पाह्याचें कारण । येथीचिया [पं. तेथीचिया.] हिणें [त. हीन.] जालें भाग्य ॥ ४ ॥

१९६१. बहु दिस नाही माहेरिची भेटी । जाली होती तुटी व्यवसायें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुल्याला होतों गुंतलों व्यासंगें । नाही त्या प्रसंगें आठवलें ॥ ६० ॥ तोडिलें [त. तोडितां तुटाते०. दे. तुटातें. पं. तोडिलें तुटतें जोडिलें जडलें ।.] तुटतें जडती जडलें । आहे तें आपुलें आपणापें ॥ २ ॥ [पं. नाही.] बहु निरोपाचें पावलें उत्तर । जवळी च पर एक तें ही ॥ ३ ॥ काय जाणों मोह होईल सांडिला । बहु दिस तुटला तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१९६२. होती [पं. नेणें. त. जाली नेणों.] नेणों जालीं कठिणें कठीण । जवळी च मन मनें ग्वाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी होतों सोई सांडिला मारग । घडिलें तें मग तिकून ही ॥ ६१ ॥ निश्चितीनें [पं. निश्चितीनें.] होते पुढिलांची सांडी । न चाले ते कोंडी मायबापा ॥ २ ॥ आह्मां नाही त्यांचा घडिला आठव । त्यांचा बहु जीव विखुरला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालें धर्माचें माहेर । पडिलें अंतर आह्मांकूनि ॥ ४ ॥

१९६३. आतां करावा कां [पं. “कां” नाही.] सोंस वांयांविण । लटिका चि सीण मनासी हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असेल तें कळों येईल लौकरी । आतां वारकरी आल्यापाटी ॥ ६२ ॥ बहु विलंबाचें सन्निध पातलें । धीराचें राहिलें फळ पोटी ॥ २ ॥ चालिलें तें ठाव पावेल सेवटीं । पुरलिया तुटी पाउलांची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आसे लागलासे जीव । ह्मणऊनि कीव भाकीतसें ॥ ४ ॥

१९६४. भागलेंती देवा । माझा नमस्कार घ्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी क्षेम की सकळ । बाळ अवघे गोपाळ ॥ १ ॥ मारगीं चालतां । श्रमलेती येतां जातां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । कृपा आहे माझ्या ठायीं ॥ ३ ॥

१९६५. घालूनियां ज्योती । वाट पाहें दिवसराती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु उताविल मन । तुमचें व्हावें दुरुषण ॥ १ ॥ आलों बोळवीत । तैसें या चि पंथें चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पेणी । येतां जातां दिवस गणीं ॥ ३ ॥

१९६६. आजि दिवस धन्य । तुमचें जालें दुरुषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगा माहेरींची मात । अवघा विस्तारीं वृत्तांत ॥ १ ॥ आइकतों मन [त. पं. मन.] । करुनि सादर श्रवण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । माझा सकळ संभ्रम ॥ ३ ॥

१९६७. बोलिलीं तीं काय । माझा बाप आणि माय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा जी झडकरी । तुझी सखे वारकरी ॥ १ ॥ पत्राचें वचन । काय दिलें फिरावून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । मना आणिलें कीं नाहीं ॥ ३ ॥

१९६८. काय पाठविलें । सांगा भातुकें विठुलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आसे लागलासे जीव । काय केली माझी कींव ॥ १ ॥ फेडिलें मुडतर । किंवा कांहीं जरजर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगा । कैसें आर्त पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१९६९. आजिचिया लाभें ब्रह्मांड ठेंगणें । सुखी जालें मन कल्पवेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आर्तभूत माझा जीव जयांसाठीं । त्यांच्या जाल्या भेटी पायांसवें ॥ १ ॥ वाटुली पाहातां सिणले नयन । बहु होतें मन आर्तभूत ॥ २ ॥ माझ्या निरोपाचें आणिलें उत्तर । होइल समाचार सांगती तो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेटी निवारला [त. निरसला. पं. निवाला.] ताप । [दे. त. फळलें.] फळले संकल्प संत आले ॥ ४ ॥

१९७०. आजि बरवें जालें । माझे माहेर भेटलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळां देखिले [पं. देखिला.] सज्जन । निवारला भाग सीण ॥ १ ॥ धन्य जालों आतां । क्षेम देऊनियां संतां ॥ २ ॥ इच्छेचें पावलों । तुका ह्मणे धन्य जालों ॥ ३ ॥

१९७१. वोरसोनि येती । [पं. वत्स.] वत्सें धेनुवेच्या चिर्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा [पं. करावा.] कराया सांभाळ । वोरसोनियां कृपाळ ॥ १ ॥ स्नेहें भूक तान । विसरती जाले सीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कौतुकें । दिलें प्रेमाचें भातुकें ॥ ३ ॥

१९७२. आलें तें आधीं खाईन भातुकें । मग कवतुकें गाईन ओव्या ॥ १ ॥ सांगितला आधीं आइकों निरोप । होइल माझा बाप [पं. पुसे तो चि. दे. पुसें तों तें.] पुसे तो तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे सखे वारकरी । आले हे माहेरीहून आजि ॥ ३ ॥

१९७३. आमप जोडल्या सुखाचिया रासी । पार त्या भाग्यासी नाहीं आतां ॥ १ ॥ काय सांगों सुख जालें [दे. आलिंगन.] आलिंगनें । निवाली दर्शनें कांति माझी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त्याच्या.] यांच्या उपकारासाठीं । नाहीं माझे गांठी कांहीं एक ॥ ३ ॥

१९७४. पवित्र व्हावया घालीन लोळणी । ठेवीन चरणीं मस्तक हें ॥ १ ॥ जोडोनि हस्तक करीन विनवणी । घेइन पायवणी धोवोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें भांडवल सुचें । संतां हें ठार्यीचें ठावें आहे ॥ ३ ॥

[संतांबरोबर पाठविल्या पत्राचे अ० ३६; या पत्राच्या उत्तराच्या मार्गप्रतीक्षेने अ० १९ : व संत परत आले त्यांची भेट झाली ते अभंग ११ ; एकंदर अभंग ६६.] **पत्राचे अभंग समाप्त । ३६ । १९ । ११ ॥ ६६ ॥**

१९७५. मना एक करीं । [दे. त. ह्मणे. पं. ह्मणे मी जाईन०.] ह्मणें जाईन पंढरी । उभा विटेवरी । तो पाहेन [पं. पाहिन.] सांवळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन [दे. सांगती.] सांगसी तें काम । जरी जपसी हें नाम । नित्य वाचे राम । हरि कृष्ण गोविंदा [पं. गोविंद.] ॥ ६५ ॥ [पं. लागन.] लागें संतांचिया पायां । कथे उल्हास गावया । आलों मागावया । शरण देई उचित ॥ २ ॥ नाचें रंगीं [पं. रंग.] वाहें टाळी । होय सादर ते काळीं । तुका ह्मणे मळी । सांडूनियां [पं. अंतरिची.] अंतरी ॥ ३ ॥

१९७६. न राहे क्षण एक वैकुंठी । [पं. क्षीरसागरा.] क्षीरसागरीं त्रिपुटी । जाय तेथें [त. जेथें.] दाटी । वैष्णवांची धांवोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाविक गे माये भोळें [पं. भोळ्या] गुणाचें । आवडे तयाचें नाम घेतां तयासी ॥ ६४ ॥ जो नातुडे कवणिये परी । तपें दानें व्रतें थोरी । [पं. वाचे ह्मणतां हरि०. त. ह्मणता नाचे हरि०.] ह्मणतां वाचे हरि । राम कृष्ण गोविंदा [पं. गोविंद.] ॥ २ ॥ चौदा भुवनें जया पोटीं । तो राहे भक्तांचिये कंठीं । करूनियां साटी । चित्त प्रेम दोहीची [पं. राहिची.] ॥ ३ ॥ जया रूप ना आकार । धरी नाना अवतार । घेतलीं हजार । नांवें ठेवूनि आपणां ॥ ४ ॥ ऐसा भक्तांचा ऋणी । पाहातां आगमीं पुराणीं । नाही तुका ह्मणे ध्यानीं । तो कीर्तनीं नाचतसे ॥ ५ ॥

१९७७. स्वल्प वाट [पं. वाटे.] चला जाऊं । वाचे गाऊं विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आह्मी खेळीमेळीं । गदा रोळी आनंदें ॥ ६३ ॥ ध्वजा कुंचे गरुडटके । शृंगार निके करोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि नीट । जवळी वाट [पं. वाटे वैकुंठ.] वैकुंठा ॥ ३ ॥

१९७८. आनंदाच्या कोटी । सांटवल्या आह्मां पोटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम [पं. प्रेमा.] चालिला प्रवाहो । नामओघ लवलाहो ॥ ६२ ॥ अखंड खंडेना जीवन । राम कृष्ण नारायण ॥ २ ॥ थडी आहिक्य परत्र । तुका ह्मणे सम तीर ॥ ३ ॥

१९७९. चाहाडाची माता । व्यभिचारीण तत्त्वता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहे संतांचें उणें । छिद्र छळावया सुनें ॥ ६१ ॥ [दे. “जेणों” (जणों ?)] जाणों त्याच्या वाचें । कांहीं सोडिलें गाठीचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घात । व्हावा ऐसी जोडी मात ॥ ३ ॥

१९८०. सापें ज्यासी खावें । तेणें प्राणासी मुकावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय लाधला दुर्जन । तोंडावरी थुंकी जन ॥ ६० ॥ विंचु [दे. हाणें.] हाणी नांगी । अग्न लावी आणिकां अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । नरका पाउलीं चालती ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥

॥ स्वामींनीं स्त्रीस उपदेश केला ते अभंग ॥ ११ ॥

१९८१. पिकल्या [पं. केल्या.] सेताचा आह्मां देतो वांटा । चौधरी गोमटा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्तर टके बाकी उरली मागे तो हा । मार्गे झडले दाहा आजिवरी ॥ ६५ ॥ हांडा भांडीं गुरें दाखवी ऐवज । माजघरीं [त. बाज.] बाजे बैसलासे ॥ २ ॥ मज यासी भांडतां जाब नेदी बळें । ह्मणे [पं. एक वेळे.] एका वेळे घ्याल वांटा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्त्रिये काय वो करावें । नेदितां लपावें काय कोठें ॥ ४ ॥

१९८२. करितां विचार अवघें एक [त. राज.] राज्य । दुजा कोण मज पाठी घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण्या रीती जावें आह्मी वो पळोनि । मोकळे [त. मोकळा. दे. मोकळ.] अंगणीं मार्गे पुढें ॥ ६५ ॥ काय तें गव्हाणें हिंडावीं वो किती । दूत ते लागती [दे. याच.] याचे पाठी ॥ २ ॥ कोठें याची करूं गेलों [दे. केलों.] कुळवाडी । आतां हा न सोडी जीवें आह्मां ॥ ३ ॥ होऊनि बेबाख [पं. बोख.] येथें चि राहावें । देईल तें खावें तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१९८३. नागवूनि एके नागवीं च केलीं । फिरोनियां आलीं नाहीं येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेणें सुती कोणी न घेती पालवीं । करुनियां गोवी निसंतान ॥ ६५ ॥ एके तीं गोविलीं घेऊनि जमान । हांसतील जन लोक तयां ॥ २ ॥ सरले तयांसी [पं. घालितो.] घाली वैकुंठीं । न सोडी हे साटी जीवें [पं. जाली जिवें.] जाली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों जाणोनि नेणतीं । सांपडलों हातीं याचे आह्मी ॥ ४ ॥

१९८४. आतां तूं तयास होई वो उदास । आरंभला नास माझ्या जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जस्वर हें जालें मज [पं. तुज.] कां नावडे । उपास रोकडे येती आतां ॥ ६५ ॥ बरें [त. पं. मा.] म्या तुझिया जीवाचें तें काय । व्हावें तें [दे. हें. तें.] हें पाहें विचारुनि ॥ २ ॥ तुज मज तुटी नव्हे या विचारें । सहित [पं. लेकरें.] लेकरें राहों सुखें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरी तुझा माझा संग । घडेल वियोग कधीं नव्हे ॥ ४ ॥

१९८५. काय करूं आतां माझिया संचिता । तेणें जीववित्ता साटी केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न ह्मणावें कोणी माझें हें करणें । हुकुम तो येणें देवें केला ॥ ६५ ॥ करुनि मोकळा सोडिलों भिकारी । पुरविली तरी पाठी माझी ॥ २ ॥ पाणिया भोंपळा जेवावया पानें । लाविलीं वो येणें देवें आह्मां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासी नाही वो करुणा । आहे नागवणा ठावा मज ॥ ४ ॥

१९८६. नको धरूं आस व्हावें या बाळांस । निर्माण तें [पं. त्यांचें त्यांस.] त्यांस त्यांचें आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुला [पं. तो.] तूं गळा घेई उगवूनि । चुकवीं जाचणी गर्भवास ॥ ६५ ॥ [दे. त. अवेज.] ऐवज देखोनि बांधितील गळा । ह्मणोनि निराळा [दे. त. पं. पळतुसें.] पळतसें ॥ २ ॥ देखोनियां त्यांचा अवघड मार । कांपे थरथर जीव माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी आहे माझी चाड । तरी करीं वाड चित्त आतां ॥ ४ ॥

१९८७. भले लोक तुज बहु मानवती । वाढेल या कीर्ति जगामाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणे मेलीं गुरें भांडीं नेलीं चोरें । नाहीत लेकरें जालीं मज ॥ ६५ ॥ आस निरमूनि कठिण हें मन । करीं वो समान वज्र तैसें ॥ २ ॥ किंचित हें सुख टाकीं वो थुंकोनि । पावसील धनी परमानंद ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थोर [पं. चुकती वो सत्यास ।] चुकती सायास । [दे. त. भवबंध पाश.] भवबंधपाश तुटोनियां ॥ ४ ॥

१९८८. ऐक हें सुख होईल दोघांसी । सोहळा [पं. सोहळे.] हे ऋषि करिती देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जडितविमानें बैसविती मानें । गंधर्वांचें गाणें नामघोष ॥ ६५ ॥ संत महंत सिद्ध येतील सामोरे । सर्वसुखा पुरे

कोड तेथें ॥ २ ॥ आलिगूनि [पं. लोळें.] लोळीं त्यांच्या पायांवरी । जाऊं तेथवरी [पं. मायबाप.] मायबापें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तया सुखा वर्णू काय । जेव्हां बापमाय देखें [पं. देखों.] डोळां ॥ ४ ॥

१९८९. देव पाहावया करीं वो सायास । न धरीं हे आस [पं. नाशिवंत.] नाशिवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिन [पं. सोम शुद्ध.] शुद्ध सोम सकाळीं पातला । द्वादशी घडला पर्वकाळ ॥ २ ॥ द्विजां पाचारुनि शुद्ध करीं मन । देई वो हें दान यथाविध ॥ २ ॥ नको चिंता करूं वस्त्रा या पोटाची । माउली आमुची पांडुरंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुरी सांगतो पाल्हाळीं । परी तो जवळी आहे आह्मां ॥ ४ ॥

१९९०. सुख हें नावडे आह्मां कोणा [पं. कोण्या.] बळें । नेणसी अंधळे [दे. अंधळें.] जालीशी तूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भूक तान कैसी राहिली निश्चळ । खुंटलें चपळ मन ठायीं ॥ २ ॥ द्रव्य जीवाहूनि आवडे या जना । आह्मांसी पाषाणाहूनि हीन ॥ २ ॥ सोइरे सज्जन जन आणि वन । अवघें समान काय गुणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जवळी च आहे । सुख दुःख [पं. आहे.] साहे पांडुरंग ॥ ४ ॥

१९९१. गुरुकृपे मज बोलविलें देवें । होईल हें [पं. तें.] घ्यावें हित कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य देवें माझा केला अंगीकार । आणीक विचार नाही [पं. दुजा.] आतां ॥ २ ॥ होई बळकट घालूनियां कास । हा चि उपदेश तुज आतां ॥ २ ॥ सडा संमार्जन तुळसीवृंदावन । अतीतपूजन ब्राह्मणाचें ॥ ३ ॥ वैष्णवांची दासी होई सर्वभावे । मुखीं नाम घ्यावें विठोबाचें ॥ ४ ॥ पूर्णबोध स्त्रीभ्रतारसंवाद । धन्य जिहीं वाद आइकिला ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे आहे पांडुरंगकथा । तरेल जो चित्ता धरील कोणी ॥ ६ ॥

॥ ११ ॥

१९९२. खडा रवाळी साकर । जाला नामाचा चि फेर । न दिसे अंतर । गोडी ठायीं निवडितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आह्मी पांडुरंगा । भिन्न ऐसें काय सांगा । [दे. जाळविलें.] चाळविलें जगा । मी हें माझें यासाठीं ॥ २ ॥ पायीं हातीं नाकीं शिरीं । हेम [त. साजे.] राहे अळंकारीं । मुसे आल्यावरी । काय निवडे वेगळें ॥ २ ॥ निजलिया लाभ हानी । तों च खरी ते स्वर्णी । तुका ह्मणे दोन्ही । निवारलीं जागतां ॥ ३ ॥

१९९३. आह्मी जाणों तुझा भाव । कैचा भक्त कैचा देव । बीजा नाहीं ठाव । कैचें फळ शेवटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संपादिलें बहु रूप । कैचें पुण्य कैचें पाप । नव्हतो आह्मी आप । आपणासी देखिलें ॥ २ ॥ एके ठायीं घरिच्याघरीं । न कळतां जाली चोरी । [पं. तेथें चि दुसरी । जाणें.] तेथें तें चि दुरी । जाणें येणें खुंटलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरुनि हातीं । [पं. उरी.] उर ठेविली मागुती । एकांतीं लोकांतीं । देवभक्तिसोहळा [त. देवभक्त सोहळा.] ॥ ३ ॥

१९९४. कांहीं बोलिलों बोबडें । मायबापा तुह्मांपुढें । सलगी लाडें कोडें । मज क्षमा करावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणावा महिमा । तुमच्या म्यां पुरुषोत्तमा । आवडीने सीमा । सांडविली मज हातीं ॥ २ ॥ घडे अवज्ञा सख्यत्वे । [त. बापें बाळासी निमावें. दे. “बाळे बापासी न भ्यावें” असें असतां मागून त. प्रमाणें केलें आहे.] बाळें बापासीं न भ्यावें । काय म्यां सांगावें । आहे ठावें तुह्मासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । प्रेम लोभ न संडावा । पाळिला पाळावा । लळा पुढती आगळा ॥ ३ ॥

१९९५. बहु भितो जाणपणा । आड न यो नारायणा । घेइन प्रेमपान्हा । भक्तिसुख निवाडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी तुळे ऐसें कांहीं । दुजें त्रिभुवनीं नाहीं । काला भात दही । ब्रह्मादिकां दुर्लभ ॥ २ ॥ निमिषार्ध [त. पं.

निमिष्यार्ध. [दे. निमिषा अर्ध.](#)] संतसंगति । वास वैकुंठी कल्पांती । मोक्षपदे [\[पं. येती । त्या विश्रान्ति०.\]](#) होती । ते विश्रान्ति बापुडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि देई । मीतूपणा खंड नाही । बोलिलों त्या नाही । अभेदाची आवडी ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

१९९६. देवा आतां ऐसा करीं उपकार । देहाचा [\[दे. त. देहेचा.\]](#) विसर पाडीं मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरीं च हा जीव सुख पावे माझा । वरें केशीराजा कळों आलें ॥ [५१](#) ॥ ठाव देई चित्ता [\[दे. त. राख.\]](#) राखें पायांपाशीं । सकळ वृत्तींसी अखंडित ॥ २ ॥ [\[दे. असे भय आतां लाज०. त. आशाभय०.\]](#) त्रास भय चिंता लाज काम क्रोध । तोडावा संबंध यांचा [\[पं. मज.\]](#) माझा ॥ ३ ॥ मागणें तें एक हें चि आहे आतां । नाम मुखीं [\[पं. त. संतासंग. \(संतां संग?\).\]](#) संतसंग देई ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नको वरपंग देवा । [\[पं. घ्यावी.\]](#) घेई माझी सेवा भावशुद्ध ॥ ५ ॥

१९९७. तुज न करितां काय नव्हे एक । हे तों सकळिक संतवाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेई माझा भार करीं कडवार । उतरीं हा पार भवसिंधु ॥ [५२](#) ॥ उचित अनुचित पापपुण्यकाला । हा [\[प. हें.\]](#) तों नये मला निवडितां ॥ २ ॥ कुंटित राहिली बोलतां बोलतां । पार न पवतां वाणी पुढें ॥ ३ ॥ पुसतां ही कोणां न कळे हें गुज । राखें आतां लाज पांडुरंगा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बहु पाहिलें या जीवें । वर्म जालें जी ठावें नाम तुझें ॥ ५ ॥

१९९८. मज त्याची भीड नुलंघवे देवा । जो ह्मणे केशवा दास तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आवडती बहु तैसे जन । करिती कीर्तन कथा तुझी ॥ [५३](#) ॥ सांडूनियां लाज नाचेन त्यापुढें । आइकती कोडें नाम तुझें ॥ २ ॥ न लगे उपचार होईन भिकारी । वैष्णवांच्या घरीं उष्टावळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाणों उचित अनुचित । विचारुनि हित तें चि करूं ॥ ४ ॥

१९९९. तुझे पाय माझे राहियेले चित्तीं । ते मज दाविती वर्म देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां अंधां तुझ्या पायांचा आधार । जाणसी विचार [\[दे. त. चाळवितां.\]](#) चालवितां ॥ [५४](#) ॥ मन स्थिर ठेलें इंद्रियें निश्चळ । हें तों माझें बळ नव्हे देवा ॥ २ ॥ पापपुण्य भेद नासिलें तिमिर । त्रिगुण [\[त. पं. त्रिगुणें.\]](#) शरीर सांखियेलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझा प्रताप हा खरा । मी जाणें दातारा शरणागत ॥ ४ ॥

२०००. जेथें जातों तेथें [\[त. ० तेथें तुझा च सांगाती.\]](#) तूं माझा सांगाती । चालविसी हातीं धरुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चालों वाटे आह्मी तुझा चि आधार । चालविसी भार सर्वे माझा ॥ [५५](#) ॥ बोलों जातां बरळ करिसी तें नीट । नेली लाज धीट केलों [\[पं. केलें.\]](#) देवा ॥ २ ॥ [\[दे. अवघें.\]](#) अवघे जन मज जाले लोकपाळ । सोडरे सकळ प्राणसखे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां खेळतों कौतुके । जालें तुझें सुख अंतर्बाही ॥ ४ ॥

२००१. जालें पीक आह्मां अवघा सुकाळ । घेऊं अवघा काळ प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली अराणुक अवधियांपासून । अवघा गेला सीण भाग आतां ॥ [५६](#) ॥ अवघा जाला आह्मां एक पांडुरंग । आतां नाहीं जग माझें तुझें ॥ २ ॥ अवघे चि आह्मी ल्यालों अळंकार । शोभलों हि फार अवघ्यांवरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी [\[पं. देवाचे. दे. सदेवांचे.\]](#) सदेवांचे दास । करणें न लगे आस आणिकांची ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥

२००२. साधनें आमुचीं आज्ञेचीं धारकें । [\[पं. प्रधान सेवकें.\]](#) प्रमाण सेवकें स्वामिसत्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रकाशिलें जग आपुल्या प्रकाशें । रवि कर्मरसें अलिप्त त्या ॥ [५७](#) ॥ [\[दे. सांगणें ते तें नाही०.\]](#) सांगणें तें नाहीं करणें

आपण । मोलही वचन बाध [पं. जालों.] जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां भांडवल हातीं । येरझारा खाती केवढियें ॥ ३ ॥

२००३. शुभ जाल्या दिशा अवघा चि काळ । अशुभ मंगळ मंगळाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातींचिया दीपें दुराविली निशी । न देखिजे कैसी आहे ते ही ॥ ५१ ॥ सुख दुःखाहूनि नाहीं विपरीत । देतील आघात हितफलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आह्मांसी हें भलें । अवघे चि जाले जीव जंत ॥ ३ ॥

२००४. पाप पुण्य दोन्ही वाहाती मारग । स्वर्गनर्कभोग [पं. यांची खाणी.] यांचीं पेणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका आड एक [पं. एका.] न लगे पुसावें । जोविल्या देखावें मार्गें भूक ॥ ५२ ॥ राहाटीं पडिलें भरोनियां रितीं । होतील मागुतीं येतीं जातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी खेळतियांमधीं । नाहीं केली बुद्धि स्थिर पाहों ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२००५. हित तें हें एक राम कंठीं राहे । नाठविती [त. पं. नाठवती.] देहभाव [त. देहभाव देहीं.] देही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि एक धर्म निज बीजवर्म । हें चि जाळी कर्म केलीं महा ॥ ५३ ॥ चित्त राहे पार्यी रूप बैसे डोळां । जीवें कळवळा आवडीचा ॥ २ ॥ अखंड न खंडे अभंग न भंगे । तुका ह्मणे गंगे मिळणी सिंधु ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२००६. माझिये जातीचें मज भेटो कोणी । आवडीची धणी फेडावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडे ज्या हरि अंतरापासूनि । ऐसियांचें [त. दे. ऐसियाचे मनीं आर्त माझे.] मनीं आर्त माझे ॥ ५४ ॥ तयालागीं जीव होतो कासावीस । पाहातील वास नयन हे ॥ २ ॥ [त. सफळ.] सुफळ हा जन्म होईल तेथून [पं. येथून.] । देतां आलिंगन वैष्णवांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तो चि सुदिन सोहळा । गाऊं या गोपाळा धणीवरि ॥ ४ ॥

२००७. आमुचें जीवन हें कथाअमृत । आणिक ही संतसमागम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सारूं एके ठायीं भोजन परवडी । स्वादरसें गोडी पदोपदीं ॥ ५५ ॥ घालिया ढेंकर येती आनंदाचे । वोसंडलें वाचे प्रेमसुख ॥ २ ॥ पिकलें स्वरूप आलिया [दे. घुमरि.] घुमरी । रासी ते अंबरीं न समाये ॥ ३ ॥ मोजितां तयाचा अंत नाहीं पार । खुंटला व्यापार तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

२००८. जोडिलें तें आतां न सरे सारितां । जीव बळी देतां हाता आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संचित सारूनि बांधिलें धरणें । तुंबिलें जीवन [त. आक्षोप हें. दे. आक्षय हें.] साक्षेपें हें ॥ ५६ ॥ शीत उष्ण तेथें सुखदुःख नाहीं । अंतर सबाही एक जालें ॥ २ ॥ बीज तो अंकुर [त. आच्छादलें फळ । प्राप्तबीजें मूळ अवघें.] पत्र शाखा फलें । प्राप्तबीज [पं. मूळ.] मुळें अवघें नासे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नामीं राहिलीसे गोडी । बीजाच्या [पं. बीजाची.] परवडी होती जाती ॥ ४ ॥

२००९. भक्तिभाव आह्मी बांधिलासे गांठी । [दे. त. साधावितों.] सादावितों हाटीं घ्या रे कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचिया पेंटे घातला दुकान । मांडियेले वान रामनाम ॥ ५७ ॥ सुखाचें फुकाचें सकळांचें सार । तरावया पार भवसिंधु ॥ २ ॥ मार्गें भाग्यवंत जाले थोर थोर । तिहीं केला फार हा चि सांटा ॥ ३ ॥ खोटें कुडें तेथें नाहीं घातपात । तुका ह्मणे चित्त शुद्ध करीं ॥ ४ ॥

२०१०. [दे. त. पं. प्रजन्ये.] पर्जन्यें पडावें आपुल्या स्वभावे । आपुलाल्या दैवें पिके भूमि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बीज तें चि फळ येईल शेवटीं । लाभहानितुटी ज्याची तया ॥ ६५ ॥ दीपाचिये अंगीं [दे. “नाहीं” शब्द नाही.] नाहीं दुजाभाव । [पं. चोर आणि साव सारिखाची ।] धणी चोर साव सारिखे चि ॥ २ ॥ काउळें ढोंपरा कंकर [पं. करकर तीतरा. त. कंकर तित्तरा. दे. ककर तित्तरा.] तित्तिरा । राजहंसा चारा मुक्ताफळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें आवडी कारण । पिकला नारायण जयां तैसा ॥ ४ ॥

२०११. धीर तो कारण एकविधभाव । पतिव्रते [त. नाव्हो.] नाहो सर्वभावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चातक हे जळ न पाहाती दृष्टी । वाट पाहे कंठीं प्राण मेघा ॥ ६६ ॥ [दे. सूर्यविकासनी. त. ० विकासनी. पं. विकाशिनी.] सूर्यविकासिनी नेघे चंद्रामृत । वाट पाहे अस्तउदयाची ॥ २ ॥ धेनु येऊं नेदी जवळी आणिकां । आपुल्या बाळकाविण वत्सा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेम [पं. प्राणासंवसाटी] प्राणांसवेंसाटी । [पं. तरि च माझ्या गोष्टी०.] तरी च या गोष्टी विठोबाची ॥ ४ ॥ ॥ ६ ॥

२०१२. [दे. त. रामें.] नामें स्नानसंध्या केलें क्रियाकर्म । त्याचा भवश्रम निवारला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकें दुरावलीं करितां खटपट । [पं. वाउगा.] वाउगे बोभाट वर्माविण ॥ ६७ ॥ रामनामीं जिहीं धरिला विश्वास । तिहीं भवपाश तोडियेले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें कळिकाळ [त. कळिकाळा.] ठेंगणें । नामसंकीर्तनें भाविकांनीं ॥ ३ ॥

२०१३. वैष्णवांची कीर्ती गाइली पुराणीं । साही अठरांजणीं चहूं वेदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे कोणी दावा ग्रंथांचे वाचक । [पं. कर्मिष्ठ.] कर्मठ धार्मिक पुण्यशील ॥ ६८ ॥ आदिनाथ शंकर नारद [दे. त. पं. मुनेश्वर.] मुनीश्वर । शुका ऐसा थोर आणिक नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुगुटमणी हे भक्ति । आणीक विश्रांति [दे. अरतिया.] आरतिया ॥ ३ ॥

२०१४. बोलिलों जैसें बोलविलें देवें । माझें तुम्हां ठावें जातिकुळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा क्षमा कांहीं नका धरूं कोप । संत मायबाप दीनावरि ॥ ६९ ॥ वाचेचा चाळक जाला दावी वर्म [पं. कर्म.] । उचित ते धर्म मजपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडे अपराध नेणतां । द्यावा मज आतां ठाव पायीं ॥ ३ ॥

२०१५. संतांचे घरींचा दास मी कामारी । दारीं [त. परवरी.] परोवरीं लोळतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चरणींचे रज लागती अंगांस । तेण बेताळीस उद्धरती ॥ ७० ॥ उच्छिष्ट हें जमा करुनि पत्रावळी । घालीन कवळी मुखामाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. मज.] मी आणीक विचार । नेणें हें चि सार मानीतसें ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥

२०१६. एक शेरा अन्ना चाड । येर वाउगी बडबड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां [पं. काय तृष्णा.] रे तृष्णा वाढविसी । बांधवूनि मोहपाशीं ॥ ७१ ॥ औट [दे. ओठ.] हात तुझा जागा । येर सिणसी वाउगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे श्रम । एक विसरतां राम ॥ ३ ॥

२०१७. आलें [पं. भरायेचि. दे. धरायच पेट.] धरायेच पेंटे । पुढें [पं. मागुती.] मागुतें न भेटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसी फजीती वरपडा । लक्ष चौऱ्यासीचे वेढां ॥ ७२ ॥ नाहीं कोणांचा सांगात [पं. सांगत.] । दुःख भोगितां आघात ॥ २ ॥ एका पाउलाची वाट । कोणां सांगावा बोभाट ॥ ३ ॥ [पं. जुंतिजेसी.] जुंतिजेसी घाणां । नाहीं मारित्या करुणा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हित पाहें । जोंवरि हें हातीं आहे ॥ ५ ॥

२०१८. लाभ जाला बहुतां दिसीं । लाहो करा पुढें नासी । मनुष्यदेहा ऐसी । उत्तमजोडी जोडिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेई हरिनाम सादरें । भरा सुखाचीं भांडारें । जालिया व्यापारें । लाहो हेवा जोडीचा ॥ ६५ ॥ घेउनि माप हातीं । काळ मोवी दिवस राती । चोर लाग घेती । पुढें तैसें पळावें ॥ २ ॥ हित [त. पं. सावकाशें.] सावकासें । ह्मणे करीन तें पिसें । हातीं काय ऐसें । तुका ह्मणे नेणसी ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०१९. सुखाचें ओतलें । दिसे श्रीमुख चांगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनें धरिला [पं. अभिलाष.] अभिलास । मिठी घातली पायांस ॥ ६६ ॥ होतां दृष्टादृष्टी । ताप गेला उठाउठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला । लाभें लाभ दुणावला ॥ ३ ॥

२०२०. झरा लागला सुखाचा । ऐसा मापारी कइंचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो हें माप तोंडें धरी । सळे जाली ते आवरी ॥ ६७ ॥ जाले बहु काळ । कोणा नाहीं ऐसें बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तळ । नाही पाहेसा सकळ ॥ ३ ॥

२०२१. आह्मी बोलों तें तुज कळे । एक दोहीं ठायीं खेळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय परिहारार्थें काम । जाणें अंतरीचें राम ॥ ६८ ॥ कळोनियां काय चाड । माझी लोकांसी बडबड ॥ २ ॥ कारण सवें एका । अवघें आहे ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२०२२. उमटे तें ठायीं । तुझे निरोपावें पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं करावें चिंतन । तुझें नामसंकीर्तन ॥ ६९ ॥ भोजन भोजनाच्या काळीं । मार्गों करूनियां आळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथां । भार तुझ्या पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

२०२३. केला पण सांडी । ऐसियासी ह्मणती लंडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पाहा विचारून । समर्थासी बोले कोण ॥ ७० ॥ आपला निवाड । [दे. आपणें.] आपण चि करितां गोड ॥ २ ॥ तुझीं आह्मीं देवा । बोलिला बोल सिद्धी न्यावा ॥ ३ ॥ [त. ऐसें. दे. पं. आसे.] असे धुरे उणें । मार्गें सरे तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

२०२४. न व्हावें तें जालें । [पं. आह्मां तुह्मांसी.] तुह्मां आह्मांसी लागलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हालमाकलमें । भांडोनियां काढूं वर्मे ॥ ७१ ॥ पाटोळ्यासर्वेसाठी [पं. पाटोळ्यासंवसाठी.] । दिली [पं. रकट्याची.] रगट्याची गांठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । आणूनियां करिन सरी ॥ ३ ॥

२०२५. पतितमिरासी । ते म्यां धरिला जीवेंसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बळिया सांग कोण । ग्वाही तुझें माझें मन ॥ ७२ ॥ [दे. पावणांचा. त. पावणाचा.] पावनाचा ठसा । दावीं मज तुझा कैसा ॥ २ ॥ [पं. “वाव” नाही.] वाव तुका ह्मणे जालें । रोख पाहिजे दाविलें ॥ ३ ॥

२०२६. करितां वेरझारा । उभा न राहासी वेव्हारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे तों झोंडाईचे चाळे । काय पोटीं तें न कळे ॥ ७३ ॥ [दे. त. आरगुणी.] आरगुनी मुग । बैसलासी जैसा बग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । बुडविलीं आळवितीं ॥ ३ ॥

२०२७. नाहीं देणें घेणें । गोवी [पं. गोंवा केला अभिमानें.] केली आभिमानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कां हो निवडूं नेदां । पांडुरंगा येवढा धंदा ॥ ७४ ॥ पांचांमधीं जावें । थोड्यासाठीं फजित व्हावें ॥ २ ॥ तुज ऐसीं नाहीं ।

पांडुरंगा आह्मी कांहीं ॥ ३ ॥ टांकू तो वेव्हार । तुज बहु करकर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां । निवडूं संतां हें देखतां ॥ ५ ॥

॥ ९ ॥

२०२८. सिंचन करितां मूळ । वृक्ष ओलावे [दे. त. पं. वोल्हावे.] सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको [पं. पृथुकाचे.] पृथुकाचे भरी । पडों एक मूळ धरीं ॥ ५ ॥ [पं. पानचोन्याचें तें द्वार ।.] पाणचोन्याचें दार । वरिल दाटावें तें थोर ॥ २ ॥ [दे. त. पं. वस्व.] वश जाला राजा । मग आपुल्या त्या प्रजा ॥ ३ ॥ एक चिंतामणी । फिटे सर्व सुखधणी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धांवा । आहे [दे. पंढरिये.] पंढरी विसांवा ॥ ५ ॥

२०२९. करूं याची कथा नामाचा गजर । आह्मां संवसार काय करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवूं हरिचे दास लेऊं तीं भूषणें । कांपे तयाभेणें कळिकाळ ॥ ५ ॥ आशा भय लाज आड नये चिंता । ऐसी तया सत्ता समर्थाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं ऐसियांचा [त. पं. ऐसियाचा.] संग । जेणें नव्हे भंग चिंतनाचा ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२०३०. काय सर्प खातो अन्न । काय ध्यान बगाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीची बुद्धि खोटी । भरलें पोटीं वाईट ॥ ५ ॥ काय उंदीर [पं. नाहिडवी ।.] नाही धांवीं । राख लावी गाढव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुसर जळीं । काउळीं कां न न्हाती ॥ ३ ॥

२०३१. मदें मातलें नागवें नाचे । अनुचित वाचे बडबडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां शिकवावा कोणासी विचार । कर्म तें दुस्तर करवी धीट ॥ ५ ॥ आलें अंगासी तें बळिवंत गाढें । काय वेड्यापुढें धर्मनीत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळों येईल तो भाव । अंगावरि [दे. त. अंगावरिल.] घाव उमटतां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२०३२. सोन्याचे पर्वत करवती पाषाण । अवघे रानोरान कल्पतरु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि या दुर्लभ विठोबाचे पाय । तेथें हे उपाय न सरती ॥ ५ ॥ अमृतें सागर [दे. भरवे ती.] भरवती गंगा । ह्मणवेल उगा राहें काळा ॥ २ ॥ भूत भविष्य कळों येईल वर्तमान । करवती प्रसन्न रिद्धिसिद्धी ॥ ३ ॥ स्थान मान कळों येती योगमुद्रा । नेववेल वारा ब्रह्मांडासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष राहे [पं. ऐलीकडे.] आलीकडे । इतर बापुडें काय तेथें ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

२०३३. भाविकां हें वर्म सांपडलें निकें । सेविती [दे. त. सेवितु.] कवतुकें घणीवरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इच्छितील तैसा नाचे त्यांचे छंदें । वंदिती तीं [पं. ते पदें सकुमार.] पदें सकुमारें ॥ ५ ॥ विसरले मुक्ती भक्तिअभिळासें [पं. अभिळाष.] । ओढत सरिसें [दे. त. सुखा.] सुख आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही मागायाची आस । पांडुरंग त्यांस विसंबेना ॥ ३ ॥

२०३४. भक्तां समागमें सर्वभावें हरि । सर्व काम करी न सांगतां [दे. सगतां.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांटवला राहे हृदयसंपुष्टीं । बाहेर धाकुटी मूर्ति उभा ॥ ५ ॥ मागण्याची वास पाहे मुखाकडे । चिंतिल्या रोकडे मनोरथ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव भाव देवापारीं । ठेवूनि [पं. ठेवूनियां कांहीं.] ते कांहीं न [दे. मगती.] मागती ॥ ३ ॥

२०३५. प्रेमअमृतें रसना ओलावली । मनाची राहिली वृत्ति पार्यी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळ ही तेथें वोळलीं मंगळें । वृष्टि केली जळें आनंदाच्या ॥ ५ ॥ सकळ इंद्रियें जालीं ब्रह्मरूप । ओतलें स्वरूप माजी तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेथें वसे भक्तराव । तेथें नांदे देव संदेह नाहीं ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०३६. कासया गुणदोष पाहों आणिकांचे । मज काय त्यांचें उणें असे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय पापपुण्य पाहों आणिकांचें । मज काय त्यांचें उणें असे ॥ ५ ॥ नष्टदुष्टपण कवणाचें वाणू । तयाहून [दे. आनु. पं. अनु.] अणु अधिक माझें ॥ २ ॥ कुचर खोटा मज कोण असे आगळा । तो मी पाहों डोळां आपुलिये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी भांडवलें पुरता । [पं. तुज.] तुजसी पंढरिनाथा लावियेलें ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

२०३७. काळ जवळि च उभा नेणां । घाली झांपडी खुंटी कानां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा हुशार सावध राहीं । आपुला तूं अपुलेठार्यी ॥ ५ ॥ काळ जवळिच उभा पाहीं । नेदि कोणासि देऊं कांहीं ॥ २ ॥ काळें पुरविली पाठी । वरुषें जालीं तरी साठी ॥ ३ ॥ काळ भोंवताला भोंवे । राम येऊं नेदी जिद्धे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काळा । कर्म मिळतें [पं. मिळत.] तें जाळा ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

२०३८. दुष्ट भूषण सज्जनाचें । अलभ्यलाभ पुण्य त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य ऐसा परउपकारी । जाय नरका आणिकांवारि ॥ ५ ॥ मळ खाये संवदणी । करी आणिकांची उजळणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचा । प्रीती आदर करा साचा ॥ ३ ॥

२०३९. साहोनियां टांकीघाये । पाषाण देव चि जाला पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया रीती दृढ मन । करीं साधाय़ा कारण ॥ ५ ॥ बाण शस्त्र साहे गोळी । [दे. सुरां. त. पं. सुरां.] शूरां ठाव उंच स्थळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सती । [त. “अग्न” असें मागून केलें आहे.] अग्न न देखे ज्या रीती ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२०४०. तेणें वेशें माझीं चोरिलीं अंगें । मानावया जग [त. आत्मपणे. दे. “आत्मपणे” असतां मागून “आत्मपणें” केलें आहे. पं. आपणें.] आत्मपणें । नाहीं चाड भीड संसाराचें कोड । उदासीन सर्व गुणें । भय मोह लज्जा निरसली शंका । अवधियां एक चि [पं. पणें.] पणें । विठ्ठलाच्या पार्यी बैसोनि राहिलीं । भागलीं नुटित तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां त्यांसीं काय चाले माझें बळ । जालोंसें दुर्बळ सत्त्वहीन । दग्ध पट दिसे संगति [पं. दुरोनि.] बरवंट । काय त्याचें कारण ॥ ५ ॥ आळसें दृष्टी न पाहे आपुलें । एक चि देखिलें सर्वरूप । मानामान तेथें खुंटोनि राहिलें । पिशुन [दे. त. पिसुन. पं. पिसुण.] तो कोण बाप । ज्योति ना अंधार अवघा एकंकार । तेथें काय पुण्यपाप । विठ्ठलावांचुनि कांहीं च नावडे । वेगळाल्या भावें रूप ॥ २ ॥ बळवडिवार लौकिक वेव्हार । गेली आशा तृष्णा माया । सुखदुःखाची वार्ता नाइके । अंतरलों दुरी तया ॥ मीतूपणनिष्काम [दे. पं. निःकाम.] होऊनि । राहिलों आपुलिया ठायां । तुजविण आतां मज नाहीं कोणी । तुका ह्मणे देवराया ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२०४१. कथा पुराण [पं. पुराणें.] ऐकतां । [दे. “झोंप नाथिलि” असतां मागून “झोंपें नाथिलि” असे केलें आहे. त. झोंपें नाथिला.] झोंपें नाथिलें तत्त्वता । खाटेवरि पडतां । व्यापी चिंता [पं. तळमळी.] तळमळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी गहन

कर्मगति । काय तयासी रडती । जाले जाणते जो चित्ती । कांहीं नेघे आपुला ॥ ५१ ॥ उदक लावितां न धरे । चिंता करी केव्हां सरे । जाऊं नका धीरें । ह्मणे करितां [पं. टवाळ्या.] ढवाळ्या ॥ २ ॥ जवळी गोंचिड क्षीरा । जैसी कमळणी दर्दुरा । तुका ह्मणे दुरा । देशत्यागें तयासी ॥ ३ ॥

२०४२. संदेह बाधक आपआपणयांतें । रज्जुसर्पवत भासतसे । भेऊनियां काय देखिलें येणें । [त. विण घाये कैसें लोळतसें. दे. अमेंच असतां मागून “मारे घायें विण लोळतसे” असें केलें आहे. पं. घायें विण कैसें०.] मारें घायेंविण लोळतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. आपणें. पं. “आपण उद्धरी” याबद्दल ‘आपण चि उद्धरी’.] आपण चि तारी [दे. आपणें. पं. “आपण उद्धरी” याबद्दल ‘आपण चि उद्धरी’.] आपण चि मारी । [दे. आपणें. पं. “आपण उद्धरी” याबद्दल ‘आपण चि उद्धरी’.] आपण उद्धरी आपणयां । शुक्रनळिकेन्यायें गुंतलासी काय । विचारुनि पाहें मोकळिया ॥ ५२ ॥ पापपुण्य कैसे [पं. भाजिले.] भाजिले अंक [दे. त. अख. पं. अंख.] । दशकाचा एक उरविला । जाणोनियां काय होतीसी नेणता । [त. शून्याचा ठाव नाही जाला । पं. शून्याचा ठाव रिता नाही ।.] शून्या ठाव रिता नाही नाही ॥ २ ॥ दुरा दृष्टी पाहें न्याहाळूनि । मृगजला पाणी न ह्मणें चाडा । धांवतां चि फुटे नव्हे [त. सावधान.] समाधान । तुका ह्मणे जाण पावे पीडा ॥ ३ ॥ ॥ २ ॥

२०४३. कथे उभा अंग [दे. राखे.] राखेल जो कोणी । ऐसा कोण गणी तया पापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें तो पातकी न येता [त. पं. येता.] च भला । रणीं कुचराला काय [पं. जालें.] चाले ॥ ५३ ॥ [पं. कथे बैसोनियां आणिक करी चर्चा ।.] कथे बैसोनी आणीक चर्चा । धिग त्याची वाचा कुंभपाक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐलपैल ते [पं. “ते” नाही.] थडीचे । बुडतील साच मध्यभागीं ॥ ३ ॥

२०४४. नावडे ज्या कथा उठोनियां जाती । ते यमा फावती [पं. बऱ्या.] बरे बोजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो असे जवळी गोंचिडाच्या न्यायें । देशत्यागें [दे. ठायें.] ठाय तया दुरी ॥ ५४ ॥ नव्हे भला कोणी नावडे दुसरा । पाहुणा किंकरा यमा होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया करावें तें काई । पाषाण कां नाहीं जळामध्यें ॥ ३ ॥

२०४५. जवळी नाहीं चित्त । काय मांडियेलें प्रेत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा पाहे [त. चद्रीदाटी. पं. चद्रीदृष्टी. दे. “चद्रीदाष्टी” असतां “चर्मदृष्टि” केलें आहे.] चर्मदृष्टि । दीप स्नेहाच्या शेवटीं ॥ ५५ ॥ कांतेलेंसें श्वान । [पं. दाहीं दिशा.] तैसें दिशा हिंडे मन ॥ २ ॥ त्याचे कानीं हाणे । कोण बोंब तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२०४६. दुर्बळा वाणीच्या एक दोनि सिद्धि । सदैवा समाधि विश्वरूपीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्याचें वांयां गेलें तें एक । सदा प्रेमसुख सर्वकाळ ॥ ५६ ॥ तीर्थ देव दुरी तया भाग्यहीना । विश्व त्या सज्जना दुमदुमिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक वाहाती मोळिया । भाग्यें आगळिया घरा येती ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२०४७. परिमळें काष्ठ ताजवां तुळविलें । आणीक नांवांचीं [पं. नावडे चि.] थोडीं । [दे. एक तें कातिवें. पं. एक तें कितीची.] एक तीं कांतिवें उभविलीं ढवळारें । एकाचिया कुड मेडी । एक दीनरूप आणित्ती मोळिया । एक ते बांधोनि माडी । अवधियां बाजार एक चि जाला । मांविकलीं आपुल्या पाडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण तो सार रूपमध्यकार । अवगुण तो फार पीडीतसे ॥ ५७ ॥ एक गुणें आगळे असती । अमोत्य नांवांचे खडे । एक समर्थ दुर्बळा घरीं । फार मोलाचे थोडे । एक झगझग करिती वाळवंटीं । कोणी न पाहाती तयांकडे । सभाग्य संपन्न आपुलाले [पं. परी । मायेक दैत्यवानें यापुढें.] घरीं । मायेक दैन्य बापुडें ॥ २ ॥ एक नामें रूपें सारिख्या असती । अनेकप्रकार याती । ज्याचिया संचितें [पं. संचिती.] जैसें आलें पुढें । तयाची तैसी [पं. “च” नाही.] च गति । एक

उंचपदीं बैसोनि [दे. त. पं. बैसउनि.] सुखें । दास्य [पं. करविती.] करवी एका हातीं । तुका ह्मणे कां मानिती सुख ।
चुकलिया वांयां स्वंती ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२०४८. नाहीं आह्मां शत्रु [पं. सोइरें.] सासुरें पिशुन [दे. त. पं. पिसुन.] । दाटलें हें घन माहियेर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
॥ पाहें तेथें पांडुरंग रखुमाई । सत्यभामा राही जननिया ॥ ६१ ॥ लज्जा भय कांहीं आह्मां चिंता नाहीं । सर्वसुखें
पार्यीं वोळगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी सदैवाचीं बालें । जालों लडिवाळें सकळांचीं ॥ ३ ॥

२०४९. गर्भी असतां बाळा । कोण पाळी त्याचा लळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा लाघवी सूत्रधारी । कृपाळुवा
माझा हरी ॥ ६२ ॥ सर्प पिलीं वितां चि [पं. “चि” नाहीं.] खाय । वांचलिया [पं. वांचक्ति.] कोण माय ॥ २ ॥ गगनीं
लागला कोसेरा [दे. कोसरा.] । कोण पुरवी तेथें चारा ॥ ३ ॥ पोटीं पाषाणांचे जीव । कवण जीव त्याचा भाव ॥ ४
॥ तुका ह्मणे निश्चळ राहें । होईल तें सहज पाहें ॥ ५ ॥

२०५०. न ह्मणे कवणां सिद्ध साधक गंधार । अवघा विश्वंभर वांचूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें माझे बुद्धि
काया वाचा मन । लावीं तुझे ध्यान पांडुरंगा ॥ ६३ ॥ गातां प्रेमगुण शंका माझ्या मनीं । नाचतां रंगणीं नाठवावी
॥ २ ॥ देई चरणसेवा भूतांचें भजन । वर्णा अभिमान सांडवूनि ॥ ३ ॥ आशापाश माझी तोडीं माया चिंता ।
तुजविण [दे. त. वेथा.] व्यथा नको कांहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सर्व [पं. भावें.] भाव तुझे पार्यीं । राहे ऐसें देई प्रेम देवा ॥
५ ॥

२०५१. अग्निमाजी गेलें । अग्नि होऊन तें च [पं. “च” नाहीं.] ठेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय उरलें तया पण ।
मागील तें नाम गुण ॥ ६४ ॥ लोह लागे परिसा अंगीं । तो ही भूषण जाला जर्गी ॥ २ ॥ सरिता ओहळा [पं. वोहळ.
दे. वोहळा.] ओघा । गंगे [पं. मिळोनियां जाल्या गंगा.] मिळोनि जाल्या गंगा ॥ ३ ॥ चंदनाच्या वासें । [पं. तरुवर.] तरु
चंदन जाले स्पर्श ॥ ४ ॥ तुका [पं. जवळा. दे. जला.] जडला संतां पार्यीं । दुजेपणा ठाव नाहीं ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥

२०५२. ऐशा भाग्यें जालों । तरी धन्य जन्मा आलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुळें [पं. तळील.] तळीले पायरी । संत
पाय देती वरी ॥ ६५ ॥ प्रेमामृतपान । होईल चरणरजें स्नान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें । तया हरतील दुःखें ॥ ३ ॥

२०५३. करितां या सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माथां पडती संतपाय । सुख कैवल्य तें
काय ॥ ६६ ॥ ऐसा लाभ नाहीं । दुजा विचारितां कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड । तेथें पुरे माझें कोड ॥ ३ ॥
॥ २ ॥

२०५४. वेद जया गाती । आह्मां तयाची संगति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम धरियेलें कंठीं । अवघा सांटविला
पोटीं ॥ ६७ ॥ ओंकाराचें बीज । हातीं आमुचे तें निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु मोटें । [पं. आणुरेणुयां.] अणुरणियां
धाकुटें ॥ ३ ॥

२०५५. तूं [पं. तुझी तरी हो श्रीपति. । दे. मूळांतल्याप्रमाणेंचें होतें तें मागून पं. प्रतीप्रमाणें केलें आहे.] श्रीयेचा पति । माझी
बहु हीन [पं. दीन.] याती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोघे असों एके ठायीं । माझा माथा तुझे पार्यीं ॥ ६८ ॥ [पं. माझा दीनपणा फार
।.] माझ्या दीनपणां पार । नाहीं बहु तूं उदार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । मी ओहोळ तूं गंगा ॥ ३ ॥

२०५६. मी याचक तूं दाता । काय सत्य पाहों आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ म्या तों पसरिला हात । करीं आपुलें उचित ॥ १ ॥ आह्मी घ्यावें नाम । तुह्मां समाधान काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवराजा । वाद खंडीं तुझा माझा ॥ ३ ॥

२०५७. तुझे पोटीं [दे. ठाव.] वाव । व्हावा ऐसा माझा भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं वासनेसारिखें । प्राण फुटे येणें दुःखें ॥ १ ॥ अहंकार खोटे । वाटे [दे. श्वापदांचीं थाटे. पं. श्वापदांची थाटे.] श्वापदांचे थाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आई । हातीं धरुनि संग देई ॥ ३ ॥

२०५८. दारीं परोवरी । [पं. कुटि.] कुडीं कवाडीं मी घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमच्या लागलों पोषणा । अवघे ठायीं नारायणा ॥ १ ॥ नेदीं खाऊं जेवूं । हातींतोडींचें ही घेऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं । जडलों ठायींचा सलगी ॥ ३ ॥

२०५९. मज कोणी कांहीं करी । उमटे तुमचे अंतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्याला वाडविलें ह्मूण । मन सुख तुज सीण ॥ १ ॥ माझें पोट धालें । तुझे अंगीं उमटलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खेळें । तेथें [पं. येथें.] तुमचिया बळें ॥ ३ ॥

२०६०. जोडोनियां कर । उभा राहिलों समोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि माझें भांडवल । जाणे कारण विव्ठल ॥ १ ॥ भाकितों करुणा । आतां नुपेक्षावें दीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोई । टेवीं वेळोवेळां पार्यीं ॥ ३ ॥

२०६१. आह्मी घ्यावें तुझें नाम । तुझी [पं. असों] आह्मां द्यावें प्रेम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें निवडिलें मुळीं । संतीं बैसोनि सकळीं ॥ १ ॥ माझी डोई पायांवरी । तुह्मी न [पं. धरावे.] धरावी दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला । खंड दोघांचा विव्ठला ॥ ३ ॥

२०६२. वारिलें लिगाड । बहुदिसांचें हें जाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बोलावें ऐसें केलें । कांहीं वाउगें तितुलें ॥ १ ॥ जाला चौघांचार । गेला खंडोनि वेव्हार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । करीन ते घ्यावी सेवा ॥ ३ ॥

२०६३. पायरवे अन्न । मग करी क्षीदक्षीण [त. क्षेदक्षीण.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे होती घातपात । लाभे विण संगें थीत ॥ १ ॥ जन्माची जोडी । वाताहात एके घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शंका । हित आड या लौकिका ॥ ३ ॥

२०६४. आह्मां वैष्णवांचा । नेम काया मनें वाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर धरूं जिवासाठीं । येऊं नेदूं लाभा तुटी ॥ १ ॥ उचित समय । लाज निवारावें भय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । जाणों नेम नाही बाळा ॥ ३ ॥

२०६५. उलंघिली लाज । तेणें सोधियेलें काज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें नाचे पैलतीरीं । गेलों भवाचे सागरीं ॥ १ ॥ नामाची सांगडी । [त. मुखीं] सुखें बांधली आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोकां । उरली वाचा मारीं हाका ॥ ३ ॥

२०६६. बैसलोंसें दारीं । धरणें कोंडोनि भिकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोठें हालों नेदीं । बरी सांपडली [पं. संधी.] संदी ॥ १ ॥ किती वेरझारा । मागें घातलिया घरा ॥ २ ॥ माझें मज नारायणा । देतां कां रे नये मना ॥ ३ ॥ भांडावें तें किती । बहु सोसिली फजिती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाही । लाज तुझे अंगीं कांहीं ॥ ५ ॥

२०६७. जालों द्वारपाळ । तुझें राखिलें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं लागों दिलें अंगा । आड ठाकलों मी जगा ॥ ५५ ॥ करूनियां नीती । दिल्याप्रमाणें चालती ॥ २ ॥ हातीं दंड काठी । उभा जिवाचिये साटीं ॥ ३ ॥ बळ बुद्धी युक्ती । तुज दिल्या सर्व शक्ती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे खरा । आतां घेईन सुशारा ॥ ५ ॥

२०६८. फळाची तों पोटीं । घडे वियोगें ही भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें चिंतन । सार तें चि आढवण ॥ ५६ ॥ चित्त चित्ता ग्वाही । उपंचारें चाड नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । पावे अंतरींची सेवा ॥ ३ ॥

॥ १५ ॥

२०६९. दुर्बळाचें कोण । ऐके घालूनियां मन । राहिलें कारण । तयावांचूनि काय तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें अनुभवं । पांडुरंगा माझ्या जीवें । न [पं. नसतां हें ठावें ।.] संगतां ठावें । पडे चर्या देखोनि ॥ ५७ ॥ काम क्रोध माझा देहीं । भेदाभेद गेले नाहीं । होतें तेथें कांहीं । तुज कृपा करितां ॥ २ ॥ हें तों नव्हे उचित । नुपेक्षावें शरणागत । तुका ह्मणे रीत । तुमची आह्मां न कळे ॥ ३ ॥

२०७०. आह्मी भाव जाणों देवा । न कळती तुझिया मावा । [पं. गणिकेचा करिशी कुडावा ।.] गणिकेचा कुडावा । पतना न्यावा दशरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी म्यां काय गा करावें । कोण्या रीती तुज पायें । न संगतां ठावें । तुह्मांविण न पडे ॥ ५८ ॥ दोनी [पं. दोही.] फाकलीया वाटा । गोबी केली [दे. केला.] घटापटा । नव्हे धीर फांटा । आड रानें भरती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. “माझे” नाहीं.] माझे डोळे । तुझे देखती हे चाळे । आतां येणें वेळे [पं. काळें. त. बळें.] । चरण जीवें न सोडीं ॥ ३ ॥

२०७१. बेरझारीं जाला सीण । बहु केलें खेदक्षीण [दे. क्षीदक्षीण. त. क्षेदक्षीण.] । भांडणासी दिन । आजी येथें फावला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय भीड भार । धरूनियां लोकाचार [दे. त. लोकचार.] । बुडवूनि वेव्हार [पं. व्यवहार.] । सरोवरी करावी ॥ ५९ ॥ आलें बहुतांच्या मना । कां रे न होसी शाहाणा । मुळींच्या वचना । आह्मी जागों आपुल्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चौघांमधीं । तुज नेलें होतें आधीं । [दे. त. आतां नामधीं ।.] आतां नाहीं मधीं । उरी कांहीं राहिली ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०७२. कल्पतरूखालीं । फळें येती मागीतलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें बैसल्याचा भाव । विचारुनि बोलें ठाव ॥ ६० ॥ द्यावें तें उत्तर । येतो प्रतित्याचा [पं. प्रीतीचा चि. त. प्रतीत्याथार्थी.] फेर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनीं । आपुल्या च लाभहानि ॥ ३ ॥

२०७३. रंगलें या रंगें पालट न घरी । खेवलें अंतरीं पालटेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सावळें निखळ कृष्णनाम ठसे । अंगसंगें [पं. अंगसंग.] कैसे शोभा देती ॥ ६१ ॥ पवित्र जालें तें न लिपे विटाळा । नेदी बैसों मळा [दे. त. मला.] आडवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें केलें तोंड । प्रकाश अभंड देखोनियां ॥ ३ ॥

२०७४. जगा काळ खाप । आह्मी मायां दिले पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचों तेथें उभा राहे । जातां व्यंग [त. वेगें.] करी साहे ॥ ६२ ॥ हरिच्या गुणें घाला । होता खात चि भुकेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हळु । जाला कढत शीतळु ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०७५. ब्रह्मरस घेई काढा । जेणें [पं. तेणें.] पीडा वारेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पथ्य नाम विठोबाचें । अणीक वाचे न सेवीं ॥ ५१ ॥ भवरोगाऐसें जाय । आणीक काय क्षुल्लकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे बाधा । [पं. आणि कदा०.] अणीक कदा भूतांची ॥ ३ ॥

२०७६. अंगे अनुभव जाला मज । संतरजचरणांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखी जालों या सेवनें । दुःख नेणें यावरी ॥ ५१ ॥ निर्माल्याचें तुळसीदळ । विष्णुजळ चरणींचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. भवसार.] भावसार । करुनि फार मिश्रित ॥ ३ ॥

२०७७. वैद्य एक पंढरिराव । अंतर्भाव तो जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रोगाऐशा द्याव्या वल्ली । जाणे जाली बाधा ते ॥ ५१ ॥ नेदी रुका वेचों मोल । पोहे बोल प्रीतीचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दयावंता । सदा चिंता दीनांची ॥ ३ ॥

२०७८. करितां कोणाचें ही काज । नाहीं लाज देवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें करावें हें काम । धरिलें नाम दीनबंधु ॥ ५१ ॥ करुनि अराणूक पाहे । भलत्या साह्य व्हावपा ॥ २ ॥ बोले तैसी करणी करी । तुका ह्मणे एक हरि ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२०७९. उभें चंद्रभागे तीरीं । कट धरोनियां करीं । पाउलें गोजिरीं । विटेवरी शोभलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा छंद माझ्या जीवा । काया वाचा मनं हेवा । संचिताचा ठेवा । जोडी हातीं लागली ॥ ५१ ॥ रूप डोळियां आवडे । कीर्ति श्रवणीं पवाडे । मस्तक नावडे । [पं. नुठों.] उठों पायांवरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । ज्याचें नासी क्रोध काम । हरी भवश्रम । उच्चारितां वाचेसी ॥ ३ ॥

२०८०. आह्मां हें चि भांडवल । ह्मणों विठ्ठल विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें तरों भवनदी । [दे. संग.] संगें वैष्णवांची मांदी ॥ ५१ ॥ बाखराचें वाण । सांडूं हें जेवूं जेवण ॥ २ ॥ न लगे वारंवार । तुका ह्मणे वेरझार ॥ ३ ॥

२०८१. आतां माझ्या भावा । अंतराय नको देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें भागा तें करितों । तुझें नाम उच्चारितों ॥ ५१ ॥ दृढ माझें मन । येथें राखावें बांधोन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे । नको फुटों देऊं फांटे ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०८२. काय देवापाशीं उणें । हिंडे दारोदारीं [पं. सुणें.] सुनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी अक्षरांची आटी । एके कवडी च साटीं ॥ ५१ ॥ निंदी कोणां स्तवी । चिंतातुर सदा जीवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भांड । जळो जळो त्याचें तोंड ॥ ३ ॥

२०८३. मागणें तें मागों देवा । करूं भक्ती त्याची सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय उणें तयापाशीं । रिद्धिसिद्धी ज्याच्या [पं. त्याच्या.] दासी ॥ ५१ ॥ कायावाचामन । करूं देवा [पं. देवासीअर्पण.] हें अर्पण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभर । [पं. त्याच्यानें.] ज्याच्यानें हें चराचर ॥ ३ ॥

२०८४. चितीं नाहीं आस । त्याचा पांडुरंग दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असे भक्तांचिये घरीं । काम न [दे. संगतां.] सांगतां करी ॥ ५१ ॥ अनाथाचा बंधु । [पं. अंगीं असे.] असे अंगीं हा संबंधु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । देवा सत्ता राबवावें ॥ ३ ॥

२०८५. कर्कशसंगति । दुःख उदंड फजिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं इह ना परलोक । मजुर दिसे [त. जालें.] जैसैं रंक ॥ ५१ ॥ वचन सेंटावरी [पं. सेटावारी.] । त्याचें ठेवूनि धिक्कारी [दे. त. धिकारी. पं. धीःकारी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायीं बेडी । पहिली कपाळीं कुऱ्हाडी ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२०८६. बीज पेरे [पं. परि.] सेतीं । मग गाडेवरी वाहाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां गेलें ऐसैं दिसे । लाभ त्याचे अंगीं वसे ॥ ५१ ॥ पाल्याची जतन । तरि प्रांतीं येती कण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळा । उदक देतां लाभे फळा ॥ ३ ॥

२०८७. जाणावें तें सार । नाहीं तरी दगा फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे झांकिलिया रवि । नाहीं ऐसा होय जेवीं [पं. जोवीं.] ॥ ५१ ॥ बहुथोड्या आड । निवारितां लाभें जाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें । नेलें हातींचें अंधारें ॥ ३ ॥

२०८८. मुळीं नेणपण । जाला तरी अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां जावें हें चि खरें । केलें तेणें चि प्रकारें ॥ ५१ ॥ अराणूक नाहीं कधीं । जाली तरि भेदबुद्धि ॥ २ ॥ अंतरली नाव । तुका ह्मणे नाहीं ठाव ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०८९. संवसारसांते [पं. संसारसांते.] आले हो आइका । तुटीचें तें नका केणें भरूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभाचा हा काळ अवघे विचारा । पारखी ते करा साह्य येथें ॥ ५१ ॥ शृंगारिलें दिसे न कळे अंतर । गोविला [पं. गोविचा.] पदर उगवेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटें गुंफतां विसारें । हातिचिया खरें हातीं घ्यावें ॥ ३ ॥

२०९०. सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ । जावें उसंतीत हळूहळू ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें जातियाचे उमटले माग । भांबावलें जग आडरानें ॥ ५१ ॥ वेचल्याचा पाहे वरावरि झाडा । बळाचा निधडा पुढिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी दाखवावी वाणी । ते द्यावी भरोनी शेवट तों ॥ ३ ॥

२०९१. बुद्धिमंदा [दे. बुद्धिमंद.] शिरीं । भार फजिती पदरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तेथें अपमान । पावे [दे. त. पं. हाणी.] हानि थुंकी जन ॥ ५१ ॥ खरियाचा पाड । मागें लावावें लिगाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी । वर्म नेणें भरोवरी ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०९२. पूर्वजांसी नर्का । जाणें तें एक आइका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंदा करावी चाहाडी । मनीं धरूं नि आवडी ॥ ५१ ॥ मात्रागमना ऐसी । जोडी पातकांची रासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाट । कुंभपाकाची ते नीट ॥ ३ ॥

२०९३. देहा [दे. पं. “देहा लावी” हें कडवें “वेडी ते वेडी” या ध्रुवपदाच्या पुढे आहे.] लावी वात । पालव घाली जाली रात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेडी [दे. वेडीं ते वेडीं बहुत चि वेडीं ।] ते वेडी [पं. बुडत.] बहुत च वेडी । चाखतां गोडी चवी नेणे ॥

५५ ॥ कडिये मूल भोंवतें भोंये । मोकलुनि रडे धाये ॥ २ ॥ लेंकरें वित्त पुसे जगा । माझा गोहो कोण तो सांगा ॥
३ ॥ आपुली शुद्धि जया नाही । आणिकांची ते जाणे काई ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसे जन । नर्का जातां राखे कोण ॥
५ ॥

२०९४. आवडीचें दान देतो नारायण । बाहे उभारोन राहिलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जें [पं. जया.] जयासी
रुचे तें करी समोर । सर्वज्ञ उदार मायबाप ॥ ५५ ॥ ठायीं पडिलिया तें चि लागे खावें । ठायींचें चि घ्यावें
विचारुनि ॥ २ ॥ बीज पेखनियां तें चि घ्यावें फळ । डोरलीस केळ [पं. केळें.] कैचें लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा
कांहीं बोल नाही । तुझा तूं चि पाहीं शत्रु सखा ॥ ४ ॥

२०९५. अडचणीचें दार । बाहेर माजी पैस फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें तें मौन्य । दाही दिशा हिंडे
मन ॥ ५६ ॥ बाहेर [पं. बारीर.] दावी वेश । माजी वासनेचे लेश ॥ २ ॥ नाही इंद्रियां दमन । काय मांडिला दुकान
॥ ३ ॥ सारविलें निकें । वरि माजी अवघें फिकें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अंती । कांहीं न लगे चि हार्ती ॥ ५ ॥

२०९६. लय लक्षूनियां जालों ह्मणती देव । तो ही नव्हे भाव सत्य जाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों बहुश्रुत
न लगे आतां कांहीं । नको राहूं ते ही निश्चितीनें ॥ ५७ ॥ तपें दानें [त. काई.] काय मानिसी विश्वास । वीज फळ
त्यास आहे पुढें ॥ २ ॥ कर्म आचरण यातीचा स्वगुण । विशेष तो गुण काय तेथें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी होईल
निष्काम । तरि च होय राम देखे डोळां ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ [दे. त. “४” हा अंक आहे, पण तो चुकला असावा.]

२०९७. पुरली धांव कडिये घेई । पुढें पार्यीं न चलवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपाळुवे पांडुरंगे । अंगसंगे
जिवलगे ॥ ५८ ॥ अवघी निवारावी भूक । अवघ्या दुःख जन्माचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोलवेना । लावीं स्तनां
ईश्वरे [दे. त. पं. विश्वरें.] ॥ ३ ॥

२०९८. जें जें मना वाटे गोड । तें तें कोड पुरविसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तूं चि बाह्यात्कारी ।
अवघ्यापरी जालासी ॥ ५९ ॥ नाही सायासाचें काम । घेतां नाम आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वसांगे [पं. सर्वसंगे.] ।
पांडुरंगे दयाळे ॥ ३ ॥

२०९९. जेथें माझी दृष्टि जाय । तेथें पाय भावीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. असें तया समाधानें.] असेन या समाधानें
। पूजा मनें करीन ॥ ६० ॥ अवघा च अवघे देसी । [दे. सुख घेविसी संपन्य. । त. अवघ्याविसों सपन्न ।] सुखरासी संपन्न ॥
२ ॥ तुका ह्मणे बंधन नाही । ऐसें कांहीं तें करूं ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२१००. नातुडे जो कवणे परी । उभा केला विटेवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भला भला पुंडलिका । मानलासी
जनलोकां ॥ ६१ ॥ कोण्या काळें सुखा । ऐशा [पं. ऐसा.] कोण पावता ॥ २ ॥ अवघा आणिला परिवार । गोपी
गोपाळांचा भार ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन्य जालें । भूमी वैकुंठ आणिलें ॥ ४ ॥

२१०१. अवघे चुकविले सायास । तप रासी जीवा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव देऊनियां बळी । अवघीं तारिलीं दुर्बळीं । केला भूमंडळीं । माजी थोर पवाडा ॥ ५ ॥ कांहीं न [त. मग.] मगे याची गती । [त. लुटविती.] लुटवितो जगा हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तराजा । कोण [पं. पार वर्णी.] वर्णी पार तुझा ॥ ३ ॥

२१०२. प्रमाण हें त्याच्या बोला । देव भक्तांचा अंकिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुसतां जातां नये । खालीं बैसतां ही भिये ॥ ५ ॥ अवघा त्याचा होत [पं. होय । जीवभाव सहित.] । जीव भावाही सहित ॥ २ ॥ वदे [पं. उपचारवाणी.] उपचाराची वाणी । कांहीं माग ह्मणऊनि ॥ ३ ॥ उदासीनाच्या लागें । तुका ह्मणे धांवे मार्गें ॥ ४ ॥

२१०३. कांहीं न [पं. मगती.] मागती देवा । त्यांची करूं धांवे सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हळूहळू फेडी ऋण । होऊनियां [पं. रूप धरोनिया दीना.] रूपें दीन ॥ ५ ॥ होऊं न सके वेगळा । क्षण एक त्यां निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तिभाव । [पं. तो.] हा चि देवाचा ही देव ॥ ३ ॥

२१०४. जाणे अंतरिंचा भाव । तो चि करितो उपाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे सांगावें मागावें । जीवें भावें अनुसरावें । अविनाश घ्यावें । फळ धीर धरोनि ॥ ५ ॥ [पं. बाळ.] बाळा न मागतां भोजन । माता घाली पाचारून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी । एकीं लंघियेले [पं. लंघियेली.] गिरी ॥ ३ ॥

२१०५. आह्मी नाचों तेणें सुखें । वाऊं टाळी गातों मुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव कृपेचा कोंवळा । शरणागता पाळी लळा ॥ ५ ॥ आह्मां जाला हा निर्धार । मार्गें तारिलें अपार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतीं । वर्म दिलें आह्मां हातीं ॥ ३ ॥

२१०६. जालों निर्भर मानसीं । ह्मणऊनि कळलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे ह्मणविती त्यांस । भय चिंता नाहीं आस ॥ ५ ॥ चुकविसी पाश । गर्भवासयातना ॥ २ ॥ तुजें जाणोनियां वर्म । कंठीं धरियेलें नाम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेणें [पं. “तेणें” नाहीं.] सुखें । विसरलों [दे. जन्मदुःख.] जन्मदुःखें ॥ ४ ॥

॥ ७ ॥

२१०७. नको [दे. दृष्टसंग. त. दृष्टसंग.] दृष्टसंग । पडे भजनामधीं भंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय विचार देखिला । सांग माझा तो विठ्ठला ॥ ५ ॥ तुज निषेधितां । मज न [पं. साहबे.] साहे सर्वथा ॥ २ ॥ एका माझ्या जीवें । वाद करूं कोणासवें ॥ ३ ॥ तुझे वर्णू गुण । कीं हे राखों दुष्टजन ॥ ४ ॥ काय करूं एका । मुखें सांग ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

२१०८. विठ्ठल [त. माझा.] माझी माय । आह्मां [त. सुखें.] सुखा उणें काय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतों अमृताची धनी । प्रेम वोसंडलें स्तनीं ॥ ५ ॥ क्रीडों वैष्णवांच्या मेळीं । करूं आनंदाच्या जळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंत । ठेवीं आह्मांपाशीं चित्त ॥ ३ ॥

२१०९. भक्तिसुखें जे मातले । ते कळिकाळा शूर जाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं बाण हरिनामाचे । वीर गर्जती विठ्ठलाचे ॥ ५ ॥ महां दोषां आला त्रास । जन्ममरणां केला नाश ॥ २ ॥ सहस्रनामाची आरोळी । एक एकाहूनि बळी ॥ ३ ॥ नाहीं आणिकांचा गुमान । ज्याचें अंकित त्यावांचून ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांच्या घरीं । मोक्षसिद्धी या कामारी ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥

२११०. पंधरा दिवसां एक एकादशी । कां रे न करिसी व्रतसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुझा जीव जातो एका दिसें । फराळाच्या मिसें धणी घेसी ॥ ६५ ॥ स्वहित कारण मानवेल जन । हरिकथा पूजन वैष्णवांचें ॥ २ ॥ थोडे तुज घरीं होती उजगरे । देउळासी कां रे [पं. जातां मरसी.] मरसी जातां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कां रे सकुमार जालासी । काय जाब देसी यमदूतां ॥ ४ ॥

२१११. कथा हें भूषण जनामध्ये सार । [पं. उतरले अपार बहु येणें.] तरले अपार बहुत येणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नीचिये कुळींचा उंचा वंद्य होय । हरीचे जो गाय गुणवाद ॥ ६५ ॥ देव त्याची माथां वंदी पायधुळी । दीप झाला कुळीं वंशाचिये ॥ २ ॥ त्याची निंदा करी त्याची कुष्ठ वाणी । मुख संवदणी रजकाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाही चोरीचा व्यापार । विठ्ठलाचें सार नाम घ्यावें ॥ ४ ॥

२११२. टाळघोळ सुख नामाचा गजर । घोषें [दे. त. जेजेकार.] जयजयकार ब्रह्मानंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गरुडटके दिंडी पताकांचे भार । आनंद अपार ब्रह्मादिकां ॥ ६५ ॥ आनंदें वैष्णव जाती लोटांगणीं । एक एकाहून भद्रजाति ॥ २ ॥ तेणें सुखें सुटे पाषाणां पाझर । नष्ट खळ नर शुद्ध होती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सोपें वैकुण्ठवासी जातां । रामकृष्ण कथा हे ची वाट ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥

२११३. देखोवेखीं करिती गुरु । नाहीं ठाउका विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म तें न पडे ठायीं । पांडुरंगाविण कांहीं न ॥ ६५ ॥ शिकों कळा शिकों येती । प्रेम नाहीं कोणां हातीं ॥ २ ॥ तुका हाणे सार । भक्ति नेणती गव्हार ॥ ३ ॥

२११४. भाग्यवंत ह्मणो तयां । शरण गेले पंढरिराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरले तरले हा भरवसा । नामधारकांचा ठसा ॥ ६५ ॥ भुक्तिमुक्तीचें तें स्थळ । भोळेभाविकां [त. दे. भाविकनिर्मळ.] निर्मळ ॥ २ ॥ गाडलें पुराणीं । तुका ह्मणे वेदवाणी ॥ ३ ॥

२११५. जैसैं चित्त जयावरी । तैसैं जवळी तें दुरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे द्यावा परिहार । या कोरडें उत्तर । असे अभ्यंतर । साक्षभूत जवळी ॥ ६५ ॥ अवघें जाणे सूत्रधारी । कोण नाचे कोणे परी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि । [पं. ज्याची तया ते चि सिद्धि.] ज्याची ते च तया सिद्धि ॥ ३ ॥

२११६. नाहीं पाइतन भूपतीशीं दावा । धिग त्या कर्तव्या आगी लागो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुंगियांच्या [पं. मुंगीचिया.] मुखा गजाचा आहार । न साहावे भार जाय जीवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आधीं करावा विचार । शूरपणें तीर मोकलावा ॥ ३ ॥

२११७. तिन्ही लोक ऋणें बांधिले जयानें । सर्वसिद्धि केणें [पं. तया.] तये घरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचोहोटां [त. पं. पंढरीचोहटा.] घातला दुकान । मांडियेले वान आवडीचे ॥ ६५ ॥ आषाढी कार्तिकी [त. पं. भरियेला.] भरियेले हाट । इनाम हे पेंठ घेतां [पं. देतां घेतां.] देतां ॥ २ ॥ मुक्ति कोणी तेथें हातीं नेघे फुका । लुटितील सुखा प्रेमाचिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतसज्जन भाग्याचें । अनंतां ज [पं. जन्माचे.] पीचें सांटेकरी ॥ ४ ॥

२११८. दुःखाचिये साटीं तेथें मिळे सुख । अनाथाची भूक दैन्य जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदाराचा राणा पंढरीस आहे । उभारोनि बाहे पालवितो ॥ ६५ ॥ जाणतियाहूनि नेणत्याची गोडी । आळिगी आवडी करुनियां

॥ २ ॥ शीण घेरुनियां प्रेम देतो साटी । न विचारी तुटी लाभा कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असों अनाथ दुबळीं । आह्मांसी तो पाळी पांडुरंग ॥ ४ ॥

२११९. आणिक मात माझ्या नावडे जीवासी । काय करूं यासी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखा तें चि गोड [पं. श्रवणीं.] श्रवणां आवडी । चित्त माझें ओढी तुझे पार्यीं ॥ २ ॥ जये पर्दी नाहीं विठ्ठलाचें नाम । मज होती श्रम आइकतां ॥ ३ ॥ आणिकाचें मज ह्मणवितां लाज । वाटे हें सहज न बोलावें [पं. बोलवे.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज तूं च आवडसी । [दे. त. सर्वभावेंविशीं.] सर्वभावेविशीं पांडुरंगा ॥ ५ ॥

२१२०. कळेल हें तैसें गाईन मी तुज । जनासवें काज [पं. नाहीं.] काय माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन मी स्तुती आपुले आवडी । जैसी माझ्या गोडी वाटे जीवा ॥ २ ॥ होऊनी निर्भर नाचेन मी छंदें । आपुल्या आनंदें करुनियां ॥ ३ ॥ काय करूं कळा युक्ती या कुसरी । जाणिवेच्या परी [पं. सकळिक.] सकळिका ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझें जयासवें काज । भोळा तो सहज पांडुरंग ॥ ५ ॥

२१२१. तयासी नेणतीं बहु आवडती । होय जयां चितीं एक भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपमन्यु धुरु हे [दे. त. हें.] काय जाणती । प्रल्हादाच्या चितीं नारायण ॥ २ ॥ [दे. कोळें भिल्लें. त. काळें भिल्लें.] कोळी भिल्ल पशु स्वापदें [पं. अपार.] अपारें । कृपेच्या सागरें तारियेलीं ॥ ३ ॥ [दे. काय तें गोपाळें. पं. काय ते गोपाळें.] काय तीं गोपाळें चांगलीं शाहाणी । तयां चक्रपाणी जेवीं सवें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भोळा भाविक हा देव । आह्मी त्याचे पाव धरुनी ठेलों ॥ ५ ॥

२१२२. न लगे पाहावें अबद्ध वांकडें । उच्चारवें कोडें नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [तं. नेणों वेळा नाहीं. पं. नाहीं वेळकाळ पंडितांचा.] नाहीं वेळ नाहीं पंडितांचा धाक । होत कां वाचक वेदवक्ते ॥ २ ॥ [दे. 'पं. वेदीं जें प्रतिपाद्य न कळे पाहातां' हें दे. मागून केलें आहे. पूर्वी मूळांतल्याप्रमाणेंच होतें.] पुराणीं ही कोठें न मिळें पाहातां । तैशीं या अनंता ठेवूं नामें ॥ ३ ॥ आपुलिया मना उपजे आनंद । तैसे करूं छंद [दे. कथेकाळीं.] कथाकाळीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी आनंदें चि घालों । आनंद चि ल्यालों अळंकार ॥ ५ ॥

२१२३. दैन्य दुःख आह्मां न येती जवळी । दहन हे होळी होती दोष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सुखें येती मानें लोटांगणीं । कोण यांसी आणी दृष्टीपुढें ॥ २ ॥ आमुची आवडी संतसमागम । आणीक त्या नाम विठोबाचें ॥ ३ ॥ आमचें मागणें मागों त्याची सेवा । मोक्षाची निर्देवा कोणा चाढ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पोटीं सांटविला देव । [त. नुन्य तो हा भाव. पं. नुन्य तो ही भाव. दे. नुन्य तो भाव.] न्यून तो हा भाव कोण आह्मां ॥ ५ ॥

२१२४. काळतोंडा सुना । भलतें चोरुनि करी जना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग त्याचें साधुपण । विटालुनि वर्तें मन ॥ २ ॥ मंत्र ऐसे घोकी । वश व्हावें जेणें लोकीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थीत । नागवला नव्हे हित ॥ ४ ॥

२१२५. विठ्ठल मुक्तिदाता । नव्हे मरो हें बोलता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न साहावें कानीं । विष उत्तर लागे मनीं ॥ २ ॥ हरीकथेतें धिक्कारी [दे. त. धीकारी. पं. धीःकारी.] । शत्रु माझा तो वैरी ॥ ३ ॥ सुना काळतोंडा । जो या देवा ह्मणे धोंडा ॥ ४ ॥ अहं ह्मणे ब्रह्म । नेणे [पं. भक्तिभाव वर्म.] भक्तीचें तें वर्म ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे क्षण । [त. तयाचें कोण दर्षण.] नको तयाचें दर्षण ॥ ६ ॥

२१२६. यमपुरी त्याणीं वसविली जाणा । उच्छेद भजना विधी केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघड कोणी न करी सांगतां । सुलभ बहुतां गोड वाटे ॥ ५ ॥ काय ते नेणते होते मार्गे ऋषी । आधार लोकांसी ग्रंथ केले ॥ २ ॥ द्रव्य दारा कोणें स्थापियेलें धन । पिंडाचें पाळण विषयभोग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दोहीं ठायीं हा फजित । पावे यमदूतजना हातीं ॥ ४ ॥

२१२७. न कळतां कोणीं मोडियेलें व्रत । तया प्रायश्चित्त चाले कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतियां वज्रलेप जाले थोर । तयांस अघोर कुंभपाक ॥ ५ ॥ आतां जरी कोणी नाइके सांगतां । तया शिकवितां तें चि पाप ॥ २ ॥ काय करूं मज देवें बोलविलें । माझें खोळंबलें काय होतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जना पाहा विचारुनी । सुख वाटे मनीं तें चि करा ॥ ४ ॥

२१२८. वाचे विठ्ठल नाही । तो चि प्रेतरूप पाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग त्याचें ज्यालेपण । भार न साहे मेदिन ॥ ५ ॥ न बैसे कीर्तनी । गुण नाइके जो कानीं ॥ २ ॥ जातां कांटाळे देउळा [पं. राउळा.] । तो चि सुना मुखकाळा ॥ ३ ॥ हरिभक्तीविण । [पं. जळो त्याचें.] त्याचें जळो शाहाणपण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तेणें । वंशा आणियेलें उणें ॥ ५ ॥

२१२९. [पं. वारिलीं.] तारिलीं [“बहुत” हें यमकास जुळतें; पण कोणत्याही प्रतीत तसें आढळत नाही.] बहुतें चुकवूनि घात । नाम हें अमृत स्वीकारितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणतां सायास शुद्ध आचरण । यातीकुळहीन नामासार्ती ॥ ५ ॥ जन्म नांवे [पं. नाम.] धरी भक्तीच्या पाळणा । आकार कारणा या च सार्ती ॥ २ ॥ असुरीं दाटली पाप होतां फार । मग फेडी भार पृथिवीचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देव भक्तपण सार । [पं. कौतुकें वेव्हार.] कवतुकवेव्हार तयासार्ती ॥ ४ ॥

२१३०. याचिया आधारें राहिली निश्चित । ठेवूनियां चित्त पार्यीं सुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें सुखदुःख जाणे हित फार । घातलासे भार पांडुरंगा ॥ ५ ॥ कृपेचीं पोसणीं ठायींचीं अंखिलीं । ह्मणऊनि लागली यास चिंता ॥ २ ॥ मन राखे हातीं घेउनियां काठी । इंद्रियें [पं. थापटी.] तापटीं फांकों नेदी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासी अवघड नाही । शरणागत कांहीं रक्षावया ॥ ४ ॥

२१३१. उभाउभी फळ । अंगीं मंत्राचे या बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणा विठ्ठल विठ्ठल । गोड आणि स्वल्प बोल ॥ ५ ॥ कळिकाळाची बाधा । नव्हे उच्चारितां [पं. कदा.] सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोग । वारे भवाऐसा भोग ॥ ३ ॥

२१३२. जैसा [पं. पाहोनियां दे. मागून ‘जैसा’ खोडून ‘पाहोनी’ केले आहे.] अधिकार । तैसें बोलावें उत्तर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय वाउगी घसघस । आह्मी विठोबाचे दास ॥ ५ ॥ आह्मी जाणों एका देवा । जैसी तैसी करूं सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । माझें पुढें पडेल ठावें ॥ ३ ॥

२१३३. न [दे. त. पं. वजातां] वजतां घरा । आह्मी कोणाच्या दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हे छळूं येती लोक । दाट बळें चि कंटक ॥ ५ ॥ नाही आह्मी खात । कांहीं कोणाचें लागत ॥ २ ॥ कळे तैसी सेवा । तुका ह्मणे करूं देवा ॥ ३ ॥

२१३४. मोहरोनी चित्ता । आणूं हळू चि वरि हिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तों हे पडती आघात । खोडी काढिती पंडित ॥ ५१ ॥ संवसारा भेणें । कांहीं उसंती तों पेणें ॥ २ ॥ एखादिया भावें । तुका ह्मणे जवळी यावें ॥ ३ ॥

२१३५. काय जाणों वेद । आह्मी [पं. आगमीचे.] आगमाचे भेद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक रूप तुझें मनीं । धरुनि राहिलों चिंतनीं ॥ ५१ ॥ कोठें अधिकार । नाहीं रानट विचार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीना । नुपेक्षावें नारायणा ॥ ३ ॥

२१३६. धर्माचे पाळण । करणें [पं. पाषांडा.] पाषांड खंडण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि आह्मां करणें काम । बीज वाढवावें नाम ॥ ५१ ॥ तीक्ष्ण [पं. उत्तर.] उत्तरें । हातीं घेउनि बाण फिरें ॥ २ ॥ नाहीं भीड भार । तुका ह्मणे साना थोर ॥ ३ ॥

२१३७. निवडावे खडे । तरी दळण [पं. दळणा वोज घडे ।.] वोजें घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि नासोनि जाय । कारण आळस उरे हाय ॥ ५१ ॥ निवडावें तन । सेतीं करावें रावण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नीत । न विचारितां नव्हे हित ॥ ३ ॥

२१३८. दुर्जनाचा मान । सुखें करावा खंडण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लात हाणोनियां वारी । गुंड वाट शुद्ध करी ॥ ५१ ॥ बहुतां पीडी खळ । त्याचा धरावा विटाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नखें । काढुनि टाकिजेती सुखें ॥ ३ ॥

२१३९. नका धरूं कोणी । राग वचनाचा मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें बहुतांचें हित । शुद्ध करोनि राखा चित्त ॥ ५१ ॥ नाहीं केली निंदा । आह्मीं [दे. त. पं. दुसिलेंसे.] दूषिलेंसे भेदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज । येणें विण काय काज ॥ ३ ॥

२१४०. कांहीं जडभारी । पडतां ते [दे. त. अवश्वरी.] अवसरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज आठवावे पाय ॥ आह्मीं मोकलूनि धाय ॥ ५१ ॥ तान पीडी भूक । शीत उष्ण वाटे दुःख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाड । तेथें पुरे माझें कोड ॥ ३ ॥

२१४१. होउनि कृपाळ । भार घेतला सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि चालविसी माझें । भार सकळ ही ओझें ॥ ५१ ॥ देह तुझ्या पार्यीं । ठेवुनि झालों उतराई ॥ २ ॥ कायावाचामनें । तुका ह्मणे दुजें नेणें ॥ ३ ॥

२१४२. आतां होई माझे बुद्धीचा जनिता । अवरावें चित्ता पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथूनियां कोठें न वजें बाहेरी । ऐसें मज धरीं सत्ताबळें ॥ ५१ ॥ अनावर गुण बहुतां जातींचे । न बोलावें वाचे ऐसें करीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित कोणिये जातीचें । तुज ठावें साचें मायबापा ॥ ३ ॥

२१४३. नित्य [पं. सत्य मनासी. दे. नित्य मनासी.] या मनासी करितों विचार । तों हें अनावर विषयलोभी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज राखें आपुलिया बळें । न देखें हें [पं. “हें” नाहीं.] जाळें उगवतां ॥ ५१ ॥ सांपडलों [त. सांपडला.] गळीं नाहीं त्याची सत्ता । उगळी मागुता घेतला तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों अज्ञान चि आहें । परि तुझी पाहें वास देवा ॥ ३ ॥

२१४४. दुर्बळाचे हातीं सांपडलें धन । करितां जतन नये त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी परी मज झाली नारायणा । योगक्षेम जाणां तुझी आतां ॥ ५ ॥ ॥ खातां लेतां नये मिरवितां वरि । राजा दंड करी [पं. जनाराग.] जनाराग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग तळमळ उरे । देखिलें तें झुरे पाहावया ॥ ३ ॥

२१४५. मार्गे जैसा होता माझे अंगीं भाव । तैसा एका ठाव नाही आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें गोही माझें मन मजपाशीं । तुटी मुदलेंसी दिसे पुढें ॥ ५ ॥ ॥ पुढिलांचे मना आणि गुणदोष । पूज्य आपणांस करावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली कोंबड्याची परी । पुढें चि उकरी लाभ नेणें ॥ ३ ॥

२१४६. किती तुजपाशीं देऊं [पं. परिहर.] परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें [पं. आतां माझे हातीं देई माझें हित.] माझे हातीं देई हित । करीं माझें चित्त समाधान ॥ ५ ॥ ॥ राग आला तरी कापूं नये मान । बाळा मायेविण कोण दुजें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा होईल लौकिक । मागे बाळ भीक समर्थाचें ॥ ३ ॥

२१४७. लाज वाटे पुढें तोंड दाखवितां । परि जाऊं आतां कोणापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकलिया काम मागतों मुशारा । लाज फजितखोरा नाही मज ॥ ५ ॥ ॥ पाय सोडूनियां [दे. सांडूनिया] फिरतों बासर । स्वामिसेवे चोर होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज पाहिजे दंडिलें । पुढें हें घडलें न पाहिजे ॥ ३ ॥

२१४८. पुढिलिया सुखें निंब देतां भले । बहुत वारलें होय दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों वर्म असे माउलीचे हातीं । हाणी मारी प्रीती हितासाठीं ॥ ५ ॥ ॥ खेळतां विसरे भूक तान घर । धरूनियां कर आणी [पं. बळ.] बळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. पोळी.] पाळी तोंडींचिया घांसें । उदार सर्वस्वें सर्वकाळ ॥ ३ ॥

२१४९. आतां गुण दोष काय विचारिसी । मी तों आहे रासी पातकांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावनासवें समागम । अपुलाला धर्म चालवीजे ॥ ५ ॥ ॥ [पं. घणें घायी भेटी लोखंडा परीसा ।.] घनघायें भेटी लोखंडपरिसा । तरी अनारिसा न पालटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माती कोण पुसे फुका । कस्तुरीच्या तुका समागमें ॥ ३ ॥

२१५०. कृपावंता दुजें नाही तुझां पोटीं । लाडें बोलें [पं. गोष्टी.] गोटी सुख मातें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेउनि भातुकें लागसील पाठी । लाविसील ओठीं ब्रह्मरस ॥ ५ ॥ ॥ आपुलिये पांख घालिसी पाखर । उदार मजवर कृपाळू तूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांकारणें गोविंदा । वागविसी [पं. कदा.] गदा सुदर्शन ॥ ३ ॥

२१५१. पाळिलों पोसिलों जन्मजन्मांतरीं । वागविलों करीं धरोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय माझा घडेल अद्देर । मार्गे बहु दूर वागविलें ॥ ५ ॥ ॥ नेदी [पं. अर्गी वारा.] वारा अंगीं लागों आघाताचा । घेतला ठायींचा भार माथां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल करितीं आवडी । अविट ते चि [पं. “चि” नाही.] गोडी अंतरींची ॥ ३ ॥

२१५२. पांडुरंगा कांहीं आइकावी मात । न करावें मुक्त आतां मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मांतरे मज ऐसीं [दे. तैसी.] देई देवा । जेणें चरणसेवा घडे तुझी ॥ ५ ॥ ॥ वाखाणीन कीर्ती आपुलिया मुखें । नाचेन मी सुखें तुजपुढें ॥ २ ॥ करुनि कामारी दास दीनाहुनी । [पं. आपलें.] आपुला अंगणीं ठाव मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मृत्युलोकीं भलें । तुझे चि अंकिले [दे. त. अंखिले.] पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२१५३. माझे अंतरींचें तो चि जाणे एक । वैकुंठनायक पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव भाव त्याचे ठेवियेला पायीं । मज चिंता नाही कवणेविशीं ॥ ५ ॥ ॥ सुखसमारंभें संतसमागमें । गाऊं वाचे नाम विठोबाचें ॥ २ ॥

॥ गातां पुण्य होय आइकतां लाभ । संसारबंद तुटतील ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव तयासी विकिला । आणीक विठ्ठालाविण नेणें ॥ ४ ॥

२१५४. कथा दुःख हरी कथा मुक्त करी । कथा या [दे. त. याचि.] चि बरी विठोबाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथा पाप नासी उद्धरिले दोषी । समाधि कथेसी मूढजना ॥ २ ॥ कथा तप ध्यान कथा अनुष्ठान । अमृत हे पान हरिकथा ॥ २ ॥ कथा मंत्रजप कथा हरी ताप । कथाकाळीं [पं. कळि कांपे कळिकाळासी.] कांप कळिकाळासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कथा देवाचें हीं [पं. हे.] ध्यान । समाधि लागोन उभा तेथें [पं. कथे.] ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥

२१५५. काय ऐसा सांगा । धर्म मज पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे पायीं पावें ऐसा । जेणें उगवे हा फांसा ॥ २ ॥ करीं कृपादान । तैसें बोलवीं वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझें हृदय वसवा ॥ ३ ॥

२१५६. भला ह्मणे जन । परि नाही समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें तळमळी चित्त । अंतरलें दिसे हित ॥ २ ॥ कृपेचा आधार । नाही दंभ जाला भार [पं. फार.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. पं. रूपें.] कृपे । अंतराय कोण्या पापें ॥ ३ ॥

२१५७. [पं. शिकलों ते बोल । बोल तैसी.०.] शिकविले बोल । बोले तैसी नाही ओल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां देवा संदेह नाही । वांयां गेलों यासी कांहीं ॥ २ ॥ एकांताचा वास । नाही संकल्पाचा नास ॥ २ ॥ बुद्धि नाही स्थिर । तुका ह्मणे शब्दा धीर ॥ ३ ॥

२१५८. उचिताचा दाता । कृपावंत तू अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे न घलिसी धांव । तुझें [पं. उच्चारितों.] उच्चारितां नांव ॥ २ ॥ काय बळयुक्ति । नाही तुझे अंगीं शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं विश्वंभर । ओस माझें कां अंतर ॥ ३ ॥

२१५९. [दे. वाहवितों.] वाहावतों पुरीं । आतां उचित तें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी शक्ति नारायणा । कीव भाकावी करुणा ॥ २ ॥ आह्मां ओढी काळ । तुझें क्षीण झालें बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोडी । जीवा मातेचिया ओढी ॥ ३ ॥

२१६०. आतां घेई माझें । भार सकळ ही ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करिसी होई वाड । आलों पोटासीं दगड ॥ २ ॥ तूं चि डोळे वाती । होई दीपक सांगातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । विचाराया चाड नाही ॥ ३ ॥

२१६१. असोत हे बोल । अवघें तूं चि भांडवल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा मायबाप देवा । सज्जन सोयरा केशवा ॥ २ ॥ [पं. गाळियेला.] गाळियेले भेद । सारियेले वादावाद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मधीं । आतां न पडे उपाधि ॥ ३ ॥

२१६२. करीन कोल्हाळ । आतां हा चि सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां ये वो माझे आई । देई भातुकें विठाई ॥ २ ॥ उपायासी नाम । दिलें याचें पुढें क्षेम ॥ २ ॥ बीज आणि फळ । हें चि तुका ह्मणे मूळ ॥ ३ ॥

२१६३. धनासीं च धन । करी [पं. आपणा.] आपण जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज आळवितां गोडी । पांडुरंगा खरी जोडी ॥ ५१ ॥ जेविल्याचें खरें । वरी उमटे ढेंकरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धाय । तेथें कोठें उरे हाय ॥ ३ ॥

२१६४. अनुभवा आलें । माझे चितींचें क्षरलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असे जवळी अंतरे [दे. त. अंतर.] । फिरे आवडीच्या फेरें ॥ ५१ ॥ खादलें चि वाटे । खावें भेटलें चि भेटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभें । आह्मी राखियेलें लोभें ॥ ३ ॥

॥ १० ॥

२१६५. पोटीं शूळ अंगीं उटी चंदनाची । आवडी सुखाची कोण तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें मज कांगा केलें पंढरिराया । लौकिक हा [त. व्हावया वाढविला.] वायां वाढविला ॥ ५१ ॥ ज्वरिलियापुढें [पं. वाढिलें मिष्टान्न.] वाढिलीं मिष्टान्न । काय चवी तेणें घ्यावी [दे. त. पं. त्याची.] त्यांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मढें शृंगारिलें वरी । ते चि जाली परी मज देवा ॥ ३ ॥

२१६६. बेगडाचा रंग राहे कोण काळ । अंगें [त. आग.] हें पितळ न देखतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त मज जवळीच [त. ग्वाही. दे 'गो ही' याचें 'गोही' केलें आहे.] गोही । तुझी मज नाही भेटी ऐसें ॥ ५१ ॥ दासीसुतां नाही पितियाचा ठाव । अवघें चि वाव सोंग त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी केली विटंबना । अनुभवं जना येईल कळों ॥ ३ ॥

२१६७. मजपुढें नाही आणीक बोलता । ऐसें कांहीं चित्ता वाटतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचा कांहीं तुझीं देखावा [दे. त. देखा.] परिहार । सर्वज्ञ उदार पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ [दे. त. काम क्रोध.] कामक्रोधें नाही सांडिलें आसन । राहिलें वसोन देहामध्यें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जालों उतराई । कळों यावें पायीं निरोपिलें ॥ ३ ॥

२१६८. [दे. त. सावित्रीची.] सावित्रीचें विटंबण । रांडपण करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाळावें तें नांव । अवघें वाव असे तें ॥ ५१ ॥ [दे. त. कुबिर.] कुबेर नांव मोळी वाहे । कैसी पाहें फजिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टुणगुण देखें [पं. टुणगुण देख.] । [पं. उगेच. त. उगी मुखें.] उगीं मूर्ख फुंदतां ॥ ३ ॥

२१६९. न [दे. नमगेसी.] गमसी जाली दिवसरजनी । राहिलों लाजोनी नो [पं. न.] बोलावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुचिविण काय शब्द वाऱ्या माप । [पं. आदरें.] अनादरें कोप येत असे ॥ ५१ ॥ आपुलिया रडे आपुलें चि मन । दाटे समाधान पावतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी असा जी जाणते । काय करूं रिते वादावाद ॥ ३ ॥

२१७०. मेल्यावरि मोक्ष संसारसंबंध [दे. त. संसारसंबंधें.] । आरालिया [दे. बधे.] बद्ध ठेवा आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वागवीत संदेह राहों कोठवरी । मग काय थोरी सेवकाची ॥ ५१ ॥ गाणें गीत आह्मां नाचणें आनंदें । प्रेम कोठें भेदें अंगा येतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती सांगावे दृष्टांत । नसतां तूं अनंत [दे. त. पं. सानकुळ.] सानुकूळ ॥ ३ ॥

२१७१. एकाएकीं आतां असावेंसें वाटे । तरि च हे खोटे चाळे केले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाजवूनि तोंड [पं. घातलें.] घातलों बाहेरी । [पं. कल्यें] कुल्य करुनी दारीं माजी वसा ॥ ५१ ॥ उजेडाचा केला दाटोनि अंधार । सर्वें हुद्देदार चेष्टाविला [पं. चेष्टविला.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय होतें तों चि वरी । होती कांहीं उरी स्वामिसेवा ॥ ३ ॥

२१७२. काय नव्हेसी तूं एक । देखों कासया पृथक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुंग्या कैचे [पं. कैचे ते मुंगळे.] मुंगळे । नटनाट्य तुझे चाळे ॥ १ ॥ जाली तरी मर्यादा । किंवा त्रासावें गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचा । कोठें जासी हृदयींचा ॥ ३ ॥

२१७३. कां जी वाढविलें । न लगतां हें उगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मानितां कांटाळा । भोवतीं मिळालिया बाळा ॥ १ ॥ लावूनियां [पं. सेवे.] सवे । पळतां दिसाल बरवे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वापा । येतां न कळा चि रूपा ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२१७४. क्षुधेलिया अन्न । द्यावें पात्र न [पं. “न” नाही.] विचारून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धर्म आहे वर्मा अंगीं । कळलें पाहिजे प्रसंगीं ॥ १ ॥ द्रव्य आणि कन्या । येथें कुळ कर्म सोघण्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुण्य गांठी । तरि च उचितासी [पं. उचिताची.] भेटी ॥ ३ ॥

२१७५. वेचावें तें जीवें । पूजा घडे ऐशा नावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बिगारीची त बिगारी । [पं. साक्ष.] साक्षी अंतरींचा हरी ॥ १ ॥ फळ बीजाऐसें । कार्यकारणासरिसें [पं. “सरिसें” याबद्दल “सारिखें”.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । लवणासारिखें लवण ॥ ३ ॥

२१७६. मज नाही धीर । तुह्मी न करा अंगीकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें पडिलें विषम । बळी देवाहूनि कर्म ॥ १ ॥ चालों नेणें वाट । केल्या न [दे. त. पवा.] पवे बोभाट ॥ २ ॥ वेचों नेणे जीवें । तुका उदास धरिला देवें ॥ ३ ॥

२१७७. तळमळी चित्त दर्शनाची आशा । बहु जगदीशा करुणा केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनीं च संत पावले स्वरूप । माझें नेदी पाप योगा येऊं ॥ १ ॥ वेठीऐसा करीं भक्तिवेवसाव । न पवे चि जीव समाधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कई देसील विसांवा । पांडुरंगे धांवा घेतें मन ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१७८. हागतां ही खोडी । [पं. चरण.] चळण मोडवितें काडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे अनावर गुण । आवरावे काय [पं. ह्मण.] ह्मण ॥ १ ॥ नाही जरी संग । तरी बडबडविती रंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुमची न घडे चि सेवा ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२१७९. देह निरसे तरी । बोलावया नुरे उरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर वाचेचें वाग्जाळ । अळंकारापुरते बोल ॥ १ ॥ काचें तरी कडे । जाती ऐसें चित्त ओढे ॥ २ ॥ विष्णुदास तुका । पूर्ण धनी जाणे चुका ॥ ३ ॥

२१८०. खोट्याचा विकरा । येथें नव्हे कांच हिरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय दावायाचें काम । उगा च वाढवावा श्रम ॥ १ ॥ परीक्षकाविण । मिरवों [पं. जाणे.] जाणां तें तें हीण ॥ २ ॥ तुका पायां पडे । वाद पुरे हे झगडे ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२१८१. पंढरीस घडे [पं. अतित्याई.] अतित्यायें मृत्यु । तो जाय पतित अधःपाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. दुराचाच्या मोक्षसुखाची वसति.] दुराचारें मोक्ष सुखाचे वसति । भोळी बाळमूर्ति पांडुरंग ॥ १ ॥ केला न [त. साहे.] सहावे तीर्थउपवास । कथेविण दोषसाधन तें ॥ २ ॥ कालियापें भेद मानितां निवडे [पं. निवाडे.] । श्रोत्रियांसी जोडे अंत्यजता [दे. आंतेजेता.] ॥ ३ ॥ माहेरीं सलज्ज ते जाणा सिंदळी । काळिमा काजळी पावविते ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [पं. येथें.] तेथें विश्वास जतन । पुरे भीमास्नान सम पाय ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

२१८२. चातुर्याच्या अनंतकळा । [पं. सत्य.] सत्या विरळा [दे. त. जाणत. पं. तया] जाणता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हांसत्यासवें हांसे जन । रडतां भिन्न पालटे ॥ १ ॥ जळो ऐसे वांजट बोल । गुणां मोल भूस मिथ्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंधळ्याऐसें । वोंगळ पिसें कौतुक ॥ ३ ॥

२१८३. नयो वाचे अनुचित वाणी । नसो मनीं कुडी बुद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मागा अरे जना । नारायणा विनवूनि ॥ १ ॥ कामक्रोधां पडो चिरा । ऐसा बरा सायास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नानाछंदें । या विनोदें न पडावें ॥ ३ ॥

२१८४. माझिया देहाची मज नाही चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इच्छितां ते मान मागा देवापासीं । [दे. आसा.] असा संचितासी गुंपले [पं. गुंफले.] हो ॥ १ ॥ देह आह्मी केला भोगाचे सांभाळीं । राहिलों निराळीं [पं. मानापान.] मानामानां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणें [पं. नलगे.] वेचावें वचन । [त. पं. नसता.] सतां तो सीण वाढवावा ॥ ३ ॥

२१८५. धरितां इच्छा दुरी पळे । पाठी सोहळे उदासा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि असट मन । नका खुण सांगतों ॥ १ ॥ [दे. त. पं. आविसापासीं.] आमिषापाशीं अवघें वर्म । सोस श्रम पाववी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीज न्यावें । तेथें यावें फळानें ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१८६. वेद शास्त्र नाही पुराण प्रमाण । तयाचें वदन [पं. नावलोकार्थें.] नावलोका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तार्कियाचें अंग आपणा पारिखें । माजिन्यासांरिखें [त. बाईचळ.] बाईचाले ॥ १ ॥ माता निंदी तया कोण तो आधार । भंगलें खापर [त. याचें नांव. पं. याची नावें.] याचे नावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आडराणें ज्याची चाली । तयाची ते बोली मिठेंविण ॥ ३ ॥

२१८७. कस्तुरीचे अंगीं मीनली मृत्तिका । मग वेगळी कां येईल लेखूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयापरि भेद नाही देवभक्तीं । संदेहाच्या युक्ति सरों द्याव्या ॥ १ ॥ इंधनें [पं. इंधन.] तें आग संयोगाच्या गुणें । सागरा [पं. दर्शन वोहळ तो चि.] दुरुषणें वाहाळ तों चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें साक्षीचें वचन । येथें तों कारण शुद्ध भाव ॥ ३ ॥

२१८८. भक्ति तें नमन वैराग्य तो त्याग । ज्ञान ब्रह्मीं भोग ब्रह्मतनु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहाच्या निरसनें पाविजे या ठाया । माझी ऐसी काया जंव नव्हे ॥ १ ॥ उदक अग्नि धान्य जाल्या घडे पाक । एकाविण एक कामा नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज [दे. केले ते.] कळे ते चांचणी । बडबडीची वाणी अथवा सत्य ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२१८९. श्रीसंतांचिया माथा चरणांवरी । साष्टांग हें करीं दंडवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्रांती पावलों
सांभाळउत्तरीं । वाढलें अंतरीं प्रेमसुख ॥ ५१ ॥ डौरली हे काया कृपेच्या वोरसें । नव्हे अनारिसें [पं. उद्धरले.]
उद्धरलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज न घडतां सेवा । पूर्वपुण्यठेवा वोडवला ॥ ३ ॥

२१९०. नेणों काय नाड । आला उचित काळा आड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं जाली संतभेटी । येवढी हानी
काय मोठी ॥ ५१ ॥ सहज पायांपासीं । [पं. तुज जवळी पावली ऐसी.] जवळी पावलिया ऐसी ॥ २ ॥ चुकी जाली आतां
काय । तुका ह्मणे उरली हाय ॥ ३ ॥

२१९१. आणीक कांहीं नेणें । असें पायांच्या चिंतनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा न व्हावा विसर । नाहीं
आणीक आधार ॥ ५१ ॥ भांडवल सेवा । हा चि ठेवियेला ठेवा ॥ २ ॥ करीं मानभावा । तुका विनंती करी देवा ॥
३ ॥

२१९२. [दे. आरुश.] आरुष माझी वाणी बोंबडीं उत्तरें । केली ते लेंकुरें सलगी पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
करावें कवतुक संतीं मायबापीं । जीवन देउनि रोपीं विस्तारिजे ॥ ५१ ॥ आधारे वदली प्रसादाची वाणी ।
उच्छिष्टसेवनीं [दे. त. ०सेवणी.] तुमचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे चि करितों विनंती । [दे. त. मागोनि.] मागेन पुढती
सेवादान ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१९३. पुरुषा [पं. पुरुषहार्ती०.] हातीं कंकणचुडा । नवल दोडा वृत्तिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा कैसी
विटंबणा । नारायणा देखिली ॥ ५१ ॥ जळो ऐसी ब्रिदावळी । भाटबोळीपणाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहों डोळां ।
अवकळा नये हे ॥ ३ ॥

२१९४. वितीयेवढेंसें पोट । केवढा [पं. येव्हडा.] बोभाट तयाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो [पं. त्याची.] याची
विटंबना । भूक जना नाचवी ॥ ५१ ॥ अभिमान सिरीं भार । जाले खर तृष्णेचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नरका जावें । हा
चि जीवें व्यापार ॥ ३ ॥

२१९५. सेवटासी जरी आलें । तरी जालें आंधळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वहिताचा लेश नाहीं । दगडा [पं.
दगड.] कांहीं अंतरीं ॥ ५१ ॥ काय परिसासवें भेटी । खापरखुंटी जालिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधम जन । [दे.
अवगुणें.] अवगुण चि [पं. “चि” नाही.] वाढवी ॥ ३ ॥

२१९६. प्रायश्चित्तें देतो तुका । जाती लोकां सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरितील ते तरती मनीं । जाती
घाणी वांयां त्या ॥ ५१ ॥ निग्रहअनुग्रहाचे ठाय । देतो घाय पाहोनि ॥ २ ॥ तुका जाला नरसिंहीं । भय नाहीं
कृपेनें ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१९७. दुर्जनाचें अंग अवघें चि [पं. “चि” नाही.] सरळ । नर्काचा कोथळ सांटवण [पं. सांटवला.] ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ खाय अमंगळ बोले अमंगळ । उठवी कपाळ संघष्टणें ॥ ५१ ॥ सर्पा मंत्र चाले धरावया हातीं । खळाची ते
जाती [दे. निखळे.] निखळ चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न साहे उपमा । आणीक अधमा वोखट्याची [पं.
वोखट्यासी.] ॥ ३ ॥

२१९८. ऐका जी संतजन । सादर मन करुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळांचें सार एक । कंटक ते [दे. त. तजावे.] त्यजावे ॥ १ ॥ विशेषता कांद्याहूनि । सेवित्या घाणी आगळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याची जोडी । [पं. त्याची] ते परवडी बैसीजे ॥ ३ ॥

२१९९. आज्ञा पाळुनियां असें एकसरें । तुमचीं उत्तरें संतांचीं हीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागवूनि देह ठेवियेला पार्यी । चरणावरि डोई येथून [दे. येथुन.] चि ॥ १ ॥ येणें जाणें हें तो उपाधीचें मूळ । पूजा ते सकळ अकर्तव्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असें चरणींचा रज । पर्दी च सहज जेथें तेथें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२००. न संडावा ठाव । ऐसा निश्चयाचा भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुरे पुन्हा यात्रा । हें चि सास्त्रनि सर्वत्रा ॥ १ ॥ संनिध चि सेवा । असों करुनियां देवा ॥ २ ॥ आज्ञेच्या पाळणें । असें तुका संतां ह्मणे ॥ ३ ॥

२२०१. उपाधीचें बीज । जळोनि राहिलें सहज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां राहिली ते आतां । चाली देवाचिया सत्ता ॥ १ ॥ [दे. त. प्राधीन.] पराधीन तें जिणें । केलें सत्ता नारायणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणें पाय । खुंटले आणीक उपाय ॥ ३ ॥

२२०२. गोविंदावांचोनि वदे ज्याची वाणी । हगवण घाणी पिटपिट ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मस्तक सांडूनि सिसफुल गुडघां । चार तो अवघा [पं. बावळाचा] बावळ्याचा ॥ १ ॥ अंगभूत ह्मूण पूजितो वाहाणा । ह्मणतां शाहाणा येइल कैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेऱ्या सांगे [पं. सुवासिनी.] सवासिणी । इतर पूजनीं भाव तैसा ॥ ३ ॥

२२०३. कुतऱ्याऐसें ज्याचें जिणें । संग [पं. कोणें.] कोणी न करीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तिकडे हाडहाडी । गोऱ्हावाडी [पं. गोऱ्हावाडी.] च सोइरीं ॥ १ ॥ अवगुणांचा त्याग नाही । खवले पाहीं [पं. उपदेश.] उपदेशें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैची लवी । ठेंग्या [त. ठेंग्या.] केवीं अंकुर ॥ ३ ॥

२२०४. सर्वथा ही खोटा संग । उपजे भंग मनासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु रंगें भरलें जन । संपन्न चि अवगुणी ॥ १ ॥ सेविलिया निष्कामबुद्धी [दे. निष्कामबुद्धी.] । मर्दे शुद्धी [पं. सांडावी.] सांडवी ॥ २ ॥ त्रासोनियां बोले तुका । आतां लोकां दंडवत ॥ २ ॥

॥ ५ ॥

२२०५. उपचारासी बाज जालों । [पं. नको.] नका बोलों यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असेल तें असो तैसें । भेटीसरिसें नमन ॥ १ ॥ दुसऱ्यामध्ये कोण मिळे । छंद चाळे बहु मर्ते ॥ २ ॥ एकाएकीं आतां तुका । लौकिका या बाहेरी ॥ ३ ॥

२२०६. मी तें मी तूं तें तूं । कुंकुड [पं. कुंकुड.] हें लाडसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वचनासी पडे तुटी.] वचनाची पडो तुटी । पोटीचें पोटीं राखावें ॥ १ ॥ तेथील [पं. येथील तेथें तेथील येथें.] तेथें येथील येथें । वेगळ्या कुंथे कोण भारें ॥ २ ॥ याचें यास त्याचें त्यास । [पं. तुकानें.] तुक्यानें कास घातली ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२०७. लाडाच्या उत्तरीं वाढविती [“कळ” (भांडण) असतें तर यमकास जुळतें.] कळ्हे । हा तो अमंगळ जातिगुण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तमाचे शरीरीं विटाळ चि वसे । विचाराचा नसे लेश तो ही ॥ ५१ ॥ कवतुके घ्यावे लेंकराचे बोल । साहिलिया मोल ऐसें नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय उपदेश खळा । न्हाउनि काउळा [दे. खतें.] क्षतें धुंडी ॥ ३ ॥

२२०८. आतां मज देवा । इचे हार्तीचें सोडवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी लागलीसे लांसी । इच्छा जिते जैसी तैसी ॥ ५२ ॥ फेडा आतां पांग । अंगीं लपवुनी अंग ॥ २ ॥ दुजें नेणें तुका । कांहीं तुझ्यासी ठाउका ॥ ३ ॥

२२०९. बहु वाटे भये । माझे उडी घाला दये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फांसा गुंतलों लिगाडीं । न चले बळ चरफडी ॥ ५३ ॥ कुंटित चि युक्ति । माझ्या जाल्या सर्व शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । काममोहें केला गोवा ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२१०. विष्ठा भक्षी तया अमृत पारिखें । वोंगळ [पं. त. वोंगळासी सखें वोंगळ चि ।] चि सखें वोंगळाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये पाहों कांहीं गोन्हावाडीचा अंत । झणी [पं. टाका.] ठाका संत दुर्जनापें ॥ ५४ ॥ भेंसळीच्या बीजा [त. वीर्या] अमंगळ गुण । उपजवी सीण दुरुषणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त. चीथू०.] छी थूं जया घरीं घन । तेथें तें कारण कासयाचें ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२११. [पं. चळलें.] चावळलें काय न करी बडबड । न ह्मणे फिकें गोड भुकेलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उमजल्याविण न धरी सांभाळ । असो खळखळ जनाची हे ॥ ५५ ॥ गरज्या न कळे आपुलिया चाडा । करावी ते पीडा कोणा काई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोग भोगितील भोगें । संचित तें जोगें [पं. नाही.] आहे कोणा ॥ ३ ॥

२२१२. आपुला तो देह आह्मां उपेक्षित । कोठें जाऊं हित सांगों कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण नाही दक्ष करितां संसार । आह्मी हा विचार वमन केला ॥ ५६ ॥ नाही या धरीत जीवित्वाची चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. असें.] असों चितोनियां देवा । [पं. मी हें माझा हेवा०.] मी माझें हा हेवा सारूनियां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२१३. चाकरीवांचून । [पं. खावें.] खाणें अनुचित वेतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धणी काढोनियां निजा । करील ये [पं. कामेची.] कामाची पूजा ॥ ५७ ॥ उचितावेगळें । अभिलाषें तोंड काळें ॥ २ ॥ सांगे तरी तुका । पाहा लाज नाही लोकां ॥ ३ ॥

२२१४. बरें सावधन । राहावें समय राखोन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही सारखिया वेळा । अवघ्या पावतां अवकळा लाभ अथवा हानी । थोड्यामध्ये च भोवनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. सखा.] राखा । आपणा नाही तोंचि वाखा ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२१५. काय करूं जी दातारा । कांहीं न पुरे संसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली माकडाची परि । येतों तळा जातों वरी ॥ ५१ ॥ घालीं भलतें ठायीं हात । होती शिव्या बैस लात ॥ २ ॥ आदि अंतीं तुका । सांगे न कळे झाला चुका ॥ ३ ॥

२२१६. धर्म तो न कळे । काय झांकितील डोळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव भ्रमले या कामें । कैसीं कळों येती वर्मे ॥ ५१ ॥ विषयांचा माज । कांहीं धरूं नेदी लाज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लांसी । माया नाचविते कैसी ॥ ३ ॥
॥ २ ॥

२२१७. दुर्जनाची जोडी । सज्जनाचे खेंटर तोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहे निमित्त्य तें उणें । धांवे छळावया सुनें ॥ ५१ ॥ न ह्मणे रामराम । मनें वाचे हें चि काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भागा । आली निंदा करी मागा ॥ ३ ॥

२२१८. शादीचें तें सोंग । संपादितां राजा व्यंग [दे. वेंग.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा कैसी विटंबना । मूर्खा अभाग्याची जना ॥ ५१ ॥ दिसतें तें लोपी । झिंज्या बोहुनियां पापी ॥ २ ॥ सिंदळी त्या सती । तुका ह्मणे थुंका घेती ॥ ३ ॥
॥ २ ॥

२२१९. भक्ता ह्मणऊनि वंचावें [पं. वंचावें तें जावें.] जीवें । तेणें शेण खावें काशासाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासिले अडबंद कौपीन ते [त. हे.] माळा । अडचण राउळामाजी केली ॥ ५१ ॥ अंगीकारिले सेवे [दे. “धडे” नाही. त. “धडे” याबद्दल “बरी”.] धडे अंतराय । तया जाला न्याय खापराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें तगों येती घाणीं । आहाच ही मनीं अधीरता ॥ ३ ॥
॥ १ ॥

२२२०. [पं. गहिल्याचें.] गयाळाचें काम हिताचा आवारा । लाज फजितखोरा असत नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ता न मिळे तें डोळां सलों येतें । असावें परतें जवळूनि ॥ ५१ ॥ न करावा संग न बोलावी मात । सावधान चित्त नाही त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःख देतील माकडें । घालिती सांकडें उफराटें ॥ ३ ॥

२२२१. बहु बरें एकाएकीं । संग चुकी करावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें बरें जालें ठावें । अनुभवं आपुल्या ॥ ५१ ॥ सांगावें तें काम मना । सलगी जना नेदावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निघे अगी । दुजे संगीं आतळतां ॥ ३ ॥
॥ २ ॥

[पं. अभंगाच्या वद्द्या उदकांत बुडवून, पांच दिवस उगेच राहिले; तेव्हां छळवादी येऊन फिरोन निषेधाच्या गोष्टी बोलिले. श्रीसन्मुख तेरा दिवस निद्रा केली ते अभंग १९ करून. मग निद्रा केली. अळकापुरी स्वामी कीर्त० ॥ कवित्वाचा निषेध के० ॥ लोका० ते० ॥.] **अलकापुरी स्वामी कीर्तनास उभे राहिले तेव्हां कवित्वाचा निषेध करून लोक बोलिले कीं कवित्व बुडवणें तेव्हां कवित्व बुडवून पांच दिवस होते ॥ लोकांनीं फार पीडा केली कीं संसारही नाही व परमार्थही बुडविला आणीक कोणी असतें तें जीव देतें मग निद्रा केली ते अभंग ॥ २० ॥**

२२२२. भूतबाधा आह्मां घरीं । हें तों आश्चर्य गा हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला भक्तीचा कळस । आले [पं. दे. त. वस्तीस.] वसतीसी दोष ॥ ५१ ॥ जागरणाचें फळ । दिली जोडोनि तळमळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आहाच कळों आली सेवा ॥ ३ ॥

२२२३. नाही जों वेचलों जिवाचिया त्यागें । तोंवरी वाउगें [पं. नये.] काय बोलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. जाणविलें.] जाणिवलें आतां करीं ये उदेश । जोडी किंवा नाश तुमची जीवें ॥ ५१ ॥ [पं. ठायीं च.] ठायींचें चि आलें होतें ऐसें मना । जावें ऐसें वना दृढ जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग वेचीन उत्तरें । [दे. त. उद्धसिलें.] उद्देशिलें खरें जाल्यावरी ॥ ३ ॥

२२२४. करूं [दे. त. कवि काव आतां नाही लाज ।.] कवित्व काय नाही आतां लाज । मज भक्तराज हांसतील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आला एका निवाड्याचा दिस । सत्याविण रस विरसला [पं. विसरला.] ॥ ५१ ॥ अनुभवाविण कोण करी पाप । रिते चि संकल्प [पं. लाजवावे.] लाजलावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां न धरवे धीर । नव्हे जीव स्थिर माझा मज ॥ ३ ॥

२२२५. नाही आइकत तुझी माझे बोल । कासया हें फोल उपणूं भूस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येसी तें करीन बैसलिया ठाया । तूं [पं. तुझी बुझावया०.] चि बुझावया जवळी देवा ॥ ५१ ॥ करावे ते केले सकळ उपाय । आतां पाहों काय अझुनि वास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला आझेसी सेवट । होऊनियां नीट पायां [पं. पडें.] पडों ॥ ३ ॥

२२२६. नव्हे तुझां सरी । येवढें कारण मुरारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग जैसा तैसा काळ । दाट सारावा पातळ ॥ ५१ ॥ स्वामीचें तें सांडें । पुत्र होतां [पं. काळें तोंड.] काळतोंडें ॥ २ ॥ शब्दा नाही रुची । मग कोठें तुका वेची ॥ ३ ॥

२२२७. केल्यापुरती आळी । कांहीं होते टाळाटाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यसंकल्पाचें फळ । होतां [पं. हें तों.] न दिसे चि बळ ॥ ५१ ॥ दळणांच्या ओव्या । रित्या खरें मापें घ्याव्या ॥ २ ॥ जातीं [पं. उखळ.] उखळें चाटूं । तुका ह्मणे राज्य घाटूं ॥ ३ ॥

२२२८. आतां नेम जाला । या च कळसीं विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं न धरीं लेखणी । काय भुसकट ते वाणी ॥ ५१ ॥ जाणें तेणें काळ । उरला सारीन सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घाटी । चाटू कोरडा शेवटीं ॥ ३ ॥

२२२९. पावावे संतोष । तुझी यासाठीं सायास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं आवडी [पं. वचन.] वचनें । पालटूनि [दे. प. क्षणक्षण.] क्षणक्षणे ॥ ५१ ॥ द्यावें अभयदान । भुमी न पडावें वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे परस्परें । कांहीं वाढवीं उत्तरें ॥ ३ ॥

२२३०. बोलतां वचन असा पाठमोरे । मज भाव बरे कळों आले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागितलें नये अरुचीनें हातां । नाही वरी सत्ता आदराची ॥ ५१ ॥ समाधानासाठीं लाविलासे कान । चोरलें तें मन दिसतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां तुमचे चि फंद । वरदळ छंद कळों येती ॥ ३ ॥

२२३१. काशासाठीं बैसों करूनियां हाट । वाउगा बोभाट डांगोरा हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आलें एका जिवाच्या [दे. उधारें. पं. उदारें.] उद्धारें । पावशी उच्चारें काय हो तें ॥ ५१ ॥ नेदी पट परी अन्नें तों न [दे. त. मरी.] मारी । आपुलिये थोरीसाठीं राजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां अव्हेरिलें तरी । मग कोण करी दुकान हा ॥ ३ ॥

२२३१-अ. माझा मज नाही । आला [दे. उबेग.] उबग तो कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. तुझ्या.] तुमच्या नामाची जतन । नव्हतां थोर वाटे सीण ॥ ५ ॥ न पडावी निंदा । कानीं स्वामीची गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाज । आह्मां स्वामीचें तें काज ॥ ३ ॥

२२३२. कांहीं मागणें हें आह्मां अनुचित । वडिलांची रीत जाणतसों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह तुच्छ जालें सकळ उपाधी । सेवेपार्शीं बुद्धि राहिलीसे ॥ ५ ॥ शब्द तो उपाधि अचळ निश्चय । अनुभव हा [पं. “हा” नाही.] काय नाही अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह फांकिला विभागीं । उपकार अंगीं [पं. उभविला.] उरविला ॥ ३ ॥

२२३३. मागितल्यास [त. पं. पसरी कर.] कर पसरी । पळतां भरी वाखती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आह्मी नेणों वर्म । केला श्रम नेणतां ॥ ५ ॥ बोलतां बरें येतां रागा । कठीण लागा मागेंमागें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें बोली । असे चाली उफराटी ॥ ३ ॥

२२३४. असो तुझें तुजपार्शीं । आह्मां त्यासी काय चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरोधें [पं. विरोधें.] कां कोंडूं मन । समाधान असोनी ॥ ५ ॥ करावा तो उरे आट । खटपट वाढतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येउनि रागा । कां मी [पं. विभागा.] भागा मुकेन ॥ ३ ॥

२२३५. आहे तें चि पुढें पाहों । बरे आहों येथें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय वाढवूनि काम । उगा च श्रम तृष्णेचा ॥ ५ ॥ स्थिरावतां ओघीं बरें । चाली पुरें पडेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वळितां मन । आह्मां क्षण न लगे ॥ ३ ॥

२२३६. सांगा दास नव्हे तुमचा मी कैसा । ऐसें पंढरीशा विचारुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणासाठीं केली प्रपंचाची होळी । या पायां वेगळी मायबापा ॥ ५ ॥ नसेल तो द्यावा सत्यत्वासी धीर । नये भाजूं हीर उफराटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां आहिक्य परत्रीं । नाही कुळगोत्रीं [पं. तुजविण.] दुजें कांहीं ॥ ३ ॥

२२३७. अनन्यासी ठाव एक [पं. सर्वकाज ।] सर्वकाजें । एकाविण दुजें नेणे चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुरतां आळी देशधडी व्हावें । हें काय बरवें दिसतसे ॥ ५ ॥ लेंकराचा भार माउलीचे शिरीं । निढळ तें दुरी धरिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती घातली लांबणी । समर्थ होउनि केवढ्यासाठीं ॥ ३ ॥

२२३८. स्तुती तरि [पं. काय करू.] करूं काय कोणापार्शीं । [दे. त. कीर्त.] कीर्ती तरि कैसी वाखाणावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोट्या तंव नाही अनुवादाचें काम । उरला तो भ्रम वरि वरा ॥ ५ ॥ ह्मणवावें त्याची खुण नाही हातीं । अवकळा फजिती [पं. सावकाश.] सावकाशें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हेंगे तुमचें माझें तोंड । होऊनीयां लंड आळवितों ॥ ३ ॥

२२३९. कांहीं च न लगे आदि अवसान । बहुत कठीण दिसतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघ्याच माझ्या वेचविल्या शक्ती । न चलेसी युक्ति जाली पुढें ॥ ५ ॥ बोलिलें वचन हारपलें नभीं । उतरलों तो उभीं आहों तैसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न करावेंसें जालें । थकित चि ठेलें चित्त उगें ॥ ३ ॥

२२४०. [पं. रूपीं गोबियेलें चित्त ।.] रूपें गोविलें चित्त । पार्थी राहिलें निश्चित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मीं देवा अवघे चि गोमटे । मुख देखतां दुःख न भेटे ॥ ५१ ॥ जाली इंद्रियां विश्रांति । भ्रमतां पीडत [पं. पीडित होती.] ते होतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । सुटली भवबंदाची गांठी ॥ ३ ॥

॥ २० ॥

[त. स्वामींनीं तेरा दिवस निद्रा के० ते० ॥ ७ ॥ पं. अभंग करून तेरा दिवस निद्रा केली. उदकांत वह्या बुडविल्या त्या कोरड्या निघाल्या; तेव्हा अन्याय ह्म० अ०.] **स्वामींनीं तेरा दिवस निद्रा केली. मग भगवंतें येऊन समाधान केलें कीं, कवित्व कोरडें आहे तें काढणें उदकांतून.**

२२४१. थोर अन्याय केला तुझा अंत म्यां पाहिला । [पं. जगाचिया.] जनाचिया बोलासाठीं चित्त क्षोभविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागविलासी केला सीण अधम मी यातिहीन । झांकूनि लोचन दिवस तेरा राहिलों ॥ ५१ ॥ अवघें घालूनियां कोडें तानभुकेचें सांकडें । योगक्षेम पुढें [पं. तुज कारणें लागले.] तुज कारणें लागेल ॥ २ ॥ उदकीं राखिले कागद चुकविला जनवाद [पं. जनापवाद.] । तुका ह्मणे ब्रीद साच केलें आपुलें ॥ ३ ॥

२२४२. तूं कृपाळू माउली आह्मां दीनांची साउली । न संरित [(संवृत. ?) तं. संवरीत. पं. स्वरित.] आली बाळवेशें जवळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें केलें समाधान रूप गोजिरें सगुण । निवविलें मन आलिंगन देऊनी ॥ ५१ ॥ कृपा केली जना हातीं पार्थी ठाव दिला संती । कळों नये चित्तीं दुःख कैसें आहे तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी अन्यायी क्षमा करीं वो माझे आई । आतां पुढें काई तुज घालूं सांकडें ॥ ३ ॥

२२४३. कापो कोणी माझी मान सुखें पीडोत दुर्जन । तुज होय सीण तें मी न करीं सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकी जाली एकवेळा मज पासूनि चांडाळा । उभें करोनियां जळा माजी वह्या राखिल्या ॥ ५१ ॥ नाहीं केला हा विचार माझा कोण अधिकार । समर्थासी भार न कळे कैसा घालावा ॥ २ ॥ गेलें होऊनियां मार्गें नये बोलों तें वाउगें । पुढिलिया प्रसंगें तुका ह्मणे जाणावें ॥ ३ ॥

२२४४. काय जाणें मी पामर पांडुरंगा तुझा पार । धरिलिया धीर काय एक न करिसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उताविळ जालों आधीं मतिमंद हीनबुद्धि । परि तें कृपानिधी नाहीं केला अव्हेर ॥ ५१ ॥ तूं देवांचा ही देव [पं. सकळ.] अवघ्या ब्रह्मांडाचा जीव । आह्मां दासां कींव कां भाकणें लागली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरा मी तों पतित चि खरा । अन्याय दुसरा दारीं धरणें बैसलों ॥ ३ ॥

२२४५. नव्हती आली सीसा सुरी अथवा घाय पाठीवरी । तो म्यां केला हरी एवढा तुह्मां आकांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांटिलासी दोहीं ठायीं मजपाशीं आणि डोहीं । लागों दिला नाहीं येथें तेथें आघात ॥ ५१ ॥ जीव घेती मायबापें थोड्या अन्यायाच्या कोपें । हें तों नव्हे सोपें साहों [पं. त्वां.] तों चि जाणीतलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता तुज ऐसा नाहीं दाता । काय [पं. वाणूं तुज आतां.] वाणूं आतां वाणी माझी कुंटली [पं. खुंटली.] ॥ ३ ॥

वर्षाव केला.

२२४६. तूं माउलीहून मयाळ चंद्राहूनि शीतळ । पाणियाहूनि पातळ कल्लोळ प्रेमाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देऊं काशाची उपमा दुजी तुज पुरुषोत्तमा । ओंवाळूनि नामा तुझ्या वरुनि टाकिलों ॥ ५१ ॥ तुवां केलें रे अमृता गोड त्या ही तूं परता । पांचां तत्त्वांचा जनिता सकळ सत्तानायक ॥ २ ॥ कांहीं न बोलोनि आतां उगा च चरणीं ठेवितों माथा । तुका ह्मणे पंढरिनाथा क्षमा करीं अपराध ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२४७. मी अवगुणी अन्यायी किती ह्मणोन सांगों काई । आतां मज पायीं ठाव देईं विठुले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
॥ पुरे पुरे हा संसार कर्म बळिवंत दुस्तर । राहों नेदी स्थिर एके ठायीं निश्चळ ॥ १ ॥ ॥ अनेक बुद्धिचे तरंग
क्षणक्षणां [पं. पालटे.] पालटती रंग । धरूं जातां संग तंव तो होतो बाधक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां अवघी तोडीं
माझी चिंता । येऊनि पंढरिनाथा वास करीं हृदयीं ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥

२२४८. बरें आह्मां कळों आलें देवपण । आतां गुज कोण राखे तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारिलें कां मज
सांग आजिवरी । आतां सरोबरी तुज मज ॥ १ ॥ ॥ जें आह्मी बोलों तें आहे तुझ्या अंगीं । देईन प्रसंगीं आजि
शिव्या ॥ २ ॥ निलाजिरा तुज नाहीं याति कुळ । चोरटा शिंदळ ठावा जना ॥ ३ ॥ खासी धोंडे माती जीव जंत
झाडें । एकलें उघडें परदेसी ॥ ४ ॥ गाढव कुतरा ऐसा मज ठावा । बईल तूं देवा भारवाही ॥ ५ ॥ [दे. लडिका.]
लटिका तूं मार्गे बहुतांसी ठावा । आलें अनुभवा माझ्या तें ही ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मज खवळिलें भांडा । आतां
धीर तोंडा न धरवे ॥ ७ ॥

२२४९. आह्मी भांडों तुजसवें । वर्मी धरूं जालें ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसी सरड बेडुक । [दे. त. वाग.]
वाघ गाढ्या ही पाईक ॥ १ ॥ ॥ बळ करी तया भ्यावें । पळों लागे तया घ्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दूर परता । नर
नारी ना तूं भूता ॥ ३ ॥

२२५०. काय साहतोसी फुका । माझा बुडविला रुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रीण घराचें पांगिलें । तें न सुटे
कांहीं केलें ॥ १ ॥ ॥ चौघांचिया मर्ते । आधीं खरें केलें होतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यावरी । आतां भीड कोण धरी ॥ ३ ॥

२२५१. प्रीतीचा [पं. कळह.] कळहे पदरासी घाली पीळ । सरों नेदी बाळ मार्गे पुढें पित्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ काय लागे त्यासी बळ हेडावितां कोण काळ । गोवितें सबळ [पं. जाली.] जालीं स्नेहसूत्राचीं ॥ १ ॥ ॥ सलगी
दिला लाड [पं. बोले तैसें वाटे ०.] बोले तें तें वाटे गोड । करी बुझावोनि कोड हातीं देऊनि भातुकें ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे बोल कोणा हें कां नेणां नारायणा । सलगीच्या वचना कैचें उपजे विषम ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२२५२. भार देखोनि वैष्णवांचे । दूत पळाले यमाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आले आले वैष्णववीर । काळ
कांपती असुर ॥ १ ॥ ॥ [दे. गरुडडकयांच्या. पं. गरुडटक्याच्या.] गरुडटकयाच्या भारें । भूमी गर्जे [दे. त. जेजेकारें.]
जयजयकारें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । पळे देखोनियां बळ ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२५३. [पं. रंगा रंगारे श्रीरंगा । काय भुललासी पतंगा ॥ .] रंगी रंगें रे [त. वो.] श्रीरंगे । काय भुललासी पतंगें ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ शरीर जायांचें ठेवणें । धरिसी अभिळास [पं. अभिळाश.] झणें ॥ १ ॥ ॥ नव्हे तुझा हा परिवार । द्रव्य दारा
क्षणभंगुर ॥ २ ॥ अंतकाळींचा सोडरा । तुका ह्मणे विठो धरा ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२५४. जन्मा येउनि काय केलें । तुवां मुदल गमाविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे न फिरसी माघारा । अझुनि तरी फजितखोरा ॥ ५ ॥ केली गांठोळीची नासी । पुढें भीक [दे. भीके.] चि मागसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठाया । जाई आपल्या आलिया ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२५५. पंढरीस जाते निरोप आइका । वैकुंठनायका क्षेम [दे. पं. क्षेम.] सांगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथांचा नाथ हें तुझें वचन । धावें नको दीन गांजों देऊं ॥ ५ ॥ ग्रासिलें भुजंगें सर्पें महाकाळें । न दिसे हें जाळें उगवतां ॥ २ ॥ कामक्रोधसुनीं [पं. श्वापदें.] श्वापदीं बहुती । वेढलों [दे. आवुती.] आवर्ती मायेचिये ॥ ३ ॥ मृगजलनदी बुडविना तरी । आणूनियां वरी तळा नेते ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुवां धरिलें उदास । तरि पाहों वास कवणाची ॥ ५ ॥

२२५६. कृपाळू सज्जन तुह्मी संतजन । हें चि कृपादान तुमचें मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवण तुह्मी द्यावी पांडुरंगा । कीव माझी सांगा काकुलती ॥ ५ ॥ अनाथ अपराधी पतिताआगळा [पं. पतित०.] । परि पायांवेगळा नका करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी निरविल्यावरि । मग मज हरि उपेक्षीना ॥ ३ ॥

२२५७. संतांचिया पार्थी माझा विश्वास [त. विसवास.] । सर्वभावें दास जालों त्यांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि माझें हित करिती सकळ । जेणें हा गोपाळ कृपा करी ॥ ५ ॥ भागलिया मज वाहतील [पं. कडिये.] कडे । [दे. यांचियातें.] त्यांचियानें जोडे सर्व सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेष घेईन आवडी । वचन न मोडीं बोलिलों [त. पं. बोलिले तें.] तें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२५८. लाघवी [पं. सूत्र दोरी०.] सूत्रधारी दोरी नाचवी कुसरी । उपजवी पाळूनि संहारि [पं. नानापरिचें.] नानापरिचीं लाघवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरोनि पंढरिये उरलें भक्तिसुखें [पं. सुखावलें.] लांचावलें । उभें चि राहिलें कर कटीं न बैसे ॥ ५ ॥ बहु काळें ना सावळें बहु कठिण ना कोंवळें । गुणत्रया वेगळें बहुबळें आथीलें ॥ २ ॥ असोनि नसे सकळांमधीं मना अगोचर बुद्धी । स्वामी माझा कृपानिधि तुका ह्मणे विठ्ठल [पं. श्रीविठ्ठले.] ॥ ३ ॥

२२५९. कीर्तन ऐकावया भुलले श्रवण । श्रीमुख लोचन देखावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदित हें भाग्य होईल कोणे कार्ळी । चित्त तळमळी ह्मणरुनि ॥ ५ ॥ उतावीळ बाह्या भेटिलागीं दंड । लोटांगणीं धड जावयासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथा ठेवीन चरणीं । होतील पारणी इंद्रियांची [पं. डोळियांची.] ॥ ३ ॥

२२६०. नाम घेतां कंठ शीतळ शरीर । इंद्रियां व्यापार नाठवती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोड गोमटें हें अमृतासी वाड । केला कइवाड माझ्या चित्तें ॥ ५ ॥ प्रेमरसें जाली पुष्ट अंगकांति । त्रिविध सांडिती ताप [दे. अंग.] अंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें विकाराची मात । बोलों नये हित सकळांचें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२६१. स्वामिकाज [दे. 'स्वामिसेवा गुरुभक्ति । पितृवचन पाळिती ॥' असा पाठ नवीन केला आहे; पूर्वी मूळांत लिहिल्याप्रमाणेंच होता.] गुरुभक्ति । पितृवचन सेवा पाति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि विष्णूची महापूजा । अनुभाव नाहीं दुजा ॥ ५ ॥ सत्य बोले मुखें । दुखवे आणिकांच्या दुःखें ॥ २ ॥ निश्चयाचें बळ । तुका ह्मणे तें च फळ ॥ ३ ॥

२२६२. चित्त घेऊनियां तूं काय देसी । ऐसें मजपासीं सांग आधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि च पंढरिराया करिन साटोवाटी । नेघें [पं. नघें.] जया तुटी येईल तें ॥ ५१ ॥ रिंद्धिसिद्धि कांहीं दाविसी अभिळास । नाहीं मज आस मुक्तीची ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. माझें तुझें.] तुझें माझें घडे तर । भक्तीचा भाव रे देणें [पं. घेणें देणें.] घेणें ॥ ३ ॥

२२६३. तुझा संग पुरे संग पुरे । संगति पुरे विठोबा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपल्या सारिखें करिसी दासां । भिकारिसा जग जाणे ॥ ५१ ॥ [पं. रूप नाहीं ठाव नांवा ।.] रूपा नाहीं ठाव नांवा । तैसें [त. आह्मां.] आमुवें करिसी देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तोयें आपुलें भेंडोळें । करिसी वाटोळें माझें तैसें ॥ ३ ॥

२२६४. आतां मज तारी । वचन हें साच करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें नाम दिनानाथ । ब्रिदावळी जगविख्यात ॥ ५१ ॥ कोण लेखी माझ्या दोषा । तुझा त्रिभुवर्नी ठसा ॥ २ ॥ वायां जातां मज । तुका ह्मणे तुह्मां लाज ॥ ३ ॥

२२६५. विठ्ठल आमुचा निजांचा । सज्जन सोयरा जीवाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मायबाप चुलता बंधु । अवघा तुजशीं संवंधु ॥ ५१ ॥ उभयकुळींसाक्ष । तूं चि माझा मातुळपक्ष ॥ २ ॥ समर्पिली काया । तुका ह्मणे पंढरिराया ॥ ३ ॥

२२६६. वेदाचा तो अर्थ आह्मांसी च ठावा । येरांनीं वाहावा भार माथां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खादल्याची गोडी देखिल्यासी नाहीं । भार धन वाही मजुरीचें ॥ ५१ ॥ उत्पत्तिपाळणसंहाराचें निज । जेणें नेलें बीज त्याचे हातीं ॥ २ ॥ तुका [दे. 'तुका ह्मणे आह्मां सांपडलें मूळ । आपण चि फळ आलें हातां ।' असा पाठ मागून केला आहे; पूर्वी मूळांतल्या प्रमाणेंच होता.] ह्मणे आले आपण चि फळ । हातोहातीं मूळ सांपडलें ॥ ३ ॥

२२६७. आमचा तूं [पं. 'तूं' नाही.] ऋणी ठायींचा चि देवा । मागावया ठेवा आलों [पं. द्वारा.] दारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म तुझें आह्मां सांपडले हातीं । धरियेले चित्तीं दृढ पाय ॥ ५१ ॥ बैसलों धरणें कोंडोंनियां द्वारीं । आंतूनि बाहेरी येओं नेदी ॥ २ ॥ तुज मज सरी होइल या विचारें । जळो भांडखोरें निलाजिरीं [पं. निलाजिरे.] ॥ ३ ॥ भांडवल माझें भिरविसी जनीं । सहस्र वोवणी [दे. वोवनी.] नाममाळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी केली जिवें साटी । तुह्मां आह्मां तुटी घालू आतां ॥ ५ ॥

२२६८. काय धोविलें बाहेरी मन मळलें अंतरीं । गादलें जन्मवरी असत्यकाटें काटलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडी व्यापार दंभाचा शुद्ध करीं रे मन वाचा । तुझिया चित्ताचा तूं च ग्वाही आपुला ॥ ५१ ॥ पापपुण्यविटाळ देहीं [पं. करितां.] भरितां न विचारिसी कांहीं । काय चाचपसी मही जी अखंड सोंवळी ॥ २ ॥ कामक्रोधा वेगळा ऐसा होई [पं. कां रे सोवळा.] कां सोंवळा । तुका ह्मणे कळा गुंडुन ठेवीं कुसरी ॥ ३ ॥

२२६९. ऊंस वाढवितां वाढली गोडी । गुळ साकर हे त्याची परवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यकर्म आचरें रे । बापा सत्यकर्म आचरें रे । सत्यकर्म आचरें होईल हित । वारेल [दे. त. वाढेल.] दुःख असत्याचें ॥ ५१ ॥ साकरेच्या आळां लाविला कांदा । स्थूळसानापरि वाढे दुर्गंधा ॥ २ ॥ सत्य असत्य हें ऐसिया परी । तुका ह्मणे याचा विचार करीं ॥ ३ ॥

२२७०. पाषाण देव पाषाण पायरी । पूजा एकावरी पाय ठेवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सार तो भाव सार तो भाव । अनुभवीं देव ते चि जाले ॥ १ ॥ उदका भिन्न पालट काई । गंगा गोड येरां [पं. काय चवी.] चवी काय नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें भाविकांचें वर्म । येरीं धर्माधर्म विचारावे ॥ ३ ॥

॥ १० ॥

२२७१. जन्मा येऊनि कां रे निदसुरा । जायें भेटी वरा रखुमाईच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाप ताप दैन्य जाईल सकळ । पावसी अढळ उत्तम तें ॥ १ ॥ संतमहंतसिद्धहरिदासदाटणी । फिटती पारणीं इंद्रियांचीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें नामाचा गजर । फुकाची अपार लुटी घेई ॥ ३ ॥

२२७२. काय धोविलें कातडें । काळकुट भीतरि कुडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगा राहें लोकभांडा । चाळविल्या पोरें रांडा ॥ १ ॥ घेसी बुंथी पानवथां । उगा च हालविसी माथा ॥ २ ॥ लावूनि बैसे टाळी । मन इंद्रियें मोकळीं ॥ ३ ॥ हालवीत बैस माळा । विषयजप वेळोवेळां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा व्यापार । नाम विठोबाचें सार ॥ ५ ॥

॥ २ ॥

२२७३. येई वो येई वो येई [पं. धांवोनि लवलाह्या ।.] धांवोनियां । विलंब कां वायां लाविला [पं. लावियेला.] कृपाळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठाबाई विश्वंभरे भवच्छेदके । कोठें गुंतलीस [पं. माय.] अगे विश्वव्यापके ॥ १ ॥ न करीं न करीं न करीं आतां अळस अढेरु । [पं. प्रगट व्हावयासी कैचे.] व्हावया प्रकट कैचें दूरि अंतरु ॥ २ ॥ नेघें नेघें नेघें [पं. माझे.] माझी वाचा विसांवा । तुका ह्मणे हांवा [पं. हांवहांव साधावा.] हांवा हांवा साधावा ॥ ३ ॥

२२७४. हें चि याच्या ऐसें [त. मागावें हो दोन.] मागावें दान । वंदूनि चरण नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर उदारीव निर्मळ निर्मत्सर । येणें सर्वेश्वर ऐसें नांव ॥ १ ॥ हा चि होईजेल याचिया विभागें । [पं. अनुभवी अंगें अनुभविलें.] अनुभववी अंगें अनुभववील ॥ २ ॥ जोडे तयाचे [पं. 'कां' नाही.] कां न करावे सायास । जाला तरि अळस दीनपणें ॥ ३ ॥ पावल्यामागें कां न [पं. घालावी.] घालावी धांव । धरिल्या तरि हांव [पं. बळी येते ।.] बळ येतें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे घालूं खंडीमध्ये टांक । देवाचें हें एक करुनी घेऊं ॥ ५ ॥

२२७५. सत्ताबळें येतो मागतां विभाग । लावावया लाग निमित्त करु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझीं ऐसीं मुखें करुं [पं. उच्चारणा । बोले नारायणा.] उच्चारण बोलें नारायण सांपडवूं ॥ १ ॥ आसेविण नाही उपजत मोहो । तरि च हा गोहो न पडे फंदीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां व्हावें याजऐसें । सरिसें सरिसें समागमें ॥ ३ ॥

२२७६. करितां होया [पं. होय.] व्हावें चित्त चि नाही । घटपटा कांहीं करुं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग हालत चि नाही जवळून । करावा तो सीण सीणवितो ॥ १ ॥ साहत चि नाही कांहीं पांकुळलें । उगल्या उगलें ढळत आहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी बोलावें झांकून । येथें खुणे खूण [त. पुरे ते. पं. पुरत.] पुरतें चि ॥ ३ ॥

२२७७. संतसंगें [पं. संतसंग.] याचा वास सर्वकाळ । संचला सकळ [दे. मूर्तिमंद.] मूर्तिमंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनियां काळ अवघा बाहेरी । त्यासी च अंतरीं वास दिला ॥ १ ॥ आपुलेंसं जिहीं नाही [पं. "उरों" नाही.] उरों दिलें । चोजवितां भलें ऐसीं स्थळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही झांकत परिमळ । चंदनाचें स्थळ चंदन चि ॥ ३ ॥

२२७८. पुष्ट कांति निवती डोळे । हे सोहळे श्रीरंगी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतर्बाहीं विलेपन । हें भूषण मिरवूं ॥
॥ इच्छेऐसी आवड पुरे । विश्वंभरे जवळी ॥ २ ॥ तुका करी नारायण । या या सेवन नामाचें ॥ ३ ॥

२२७९. सुकाळ हा दिवसरजनी । नित्य [दे. त. नीत.] धणी नवी च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करुण सेवूं नानापरी ।
राहे उरी गोडीनें ॥ ॥ सरे ऐसा नाहीं झरा । पंक्ती करा समवेत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरवा पान्हा । कान्हाबाई
माउलीचा ॥ ३ ॥

२२८०. पाहतां तव एकला दिसे । कैसा असे व्यापक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याचे त्याचे मिळणीं मिळे । तरी
खेळे बहुरूपी ॥ ॥ जाणिवेचें नेदी अंग । [पं. दिसे.] दिसों रंग निवडीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये चि ठायीं । हें तों
नाहीं सर्वत्र ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

२२८१. तुह्मांसाठीं आह्मां आपुला विसर । करितां अवेर कैसें [पं. केसा.] दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
विचाराजी आतां ठायीचें हे देवा । आह्मां नये हेवा वाढवितां ॥ ॥ आलों टाकोनियां सुखाची वसती । पुढें
माझ्या युक्ति खुंटलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला सकळ वृत्तांत । केला प्रणिपात ह्मणरुनि ॥ ३ ॥

२२८२. करावा उद्धार हें तुह्मां उचित । आह्मी केली नीत कळली ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाववील हाक
धांवा ह्मणरुन । करावें जतन ज्याचें तेणें ॥ ॥ दुश्चितासी बोल ठेवायासी ठाव । ऐसा आह्मी भाव जाणतसों
॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें कायावाचामन । दुसरें तें ध्यान करित नाहीं ॥ ३ ॥

२२८३. संताचे उपदेश आमुचे मस्तकीं । नाहीं [दे. मृतेलोकीं.] मृत्यलोकीं राहाणेसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
ह्मणरुनि बहु तळमळी चित्त । येई वो धांवत पांडुरंगे ॥ ॥ उपजली चिंता लागला उसीर । होत नाहीं धीर
निढळ वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटीं रिघालेंसे भय । करूं आतां काय ऐसें जालें ॥ ३ ॥

२२८४. काळावरि घालूं तरि तो सरिसा । न पुरतां इच्छा दास कैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नाहीं कांहीं
उसिराचें काम । न खंडावें प्रेम नारायणा ॥ ॥ देणें लागे मग विलंब कां आड । गोड तरि गोड आदि अंत ॥
२ ॥ तुका ह्मणे होइल [दे. त. दुरुषणें.] दर्शनें निश्चिंती [पं. निश्चिंति.] । गाईन तें गीतीं ध्यान मग ॥ ३ ॥

२२८५. [पं. पर उपकार कायावाचामनें.] परिउपकारें कायावाचामन । वेचे सुदर्शन रक्षी तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
याजसाठीं असें योजिलें श्रीपति । संकल्पाचे हातीं सर्व जोडा ॥ ॥ परपीडे ज्याची जिह्वा मुंडताळे [त.
मुंडताळे] । यमदूत [पं. टाळे.] डाळे करिती पूजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंबऋषी दुर्योधना । काय झालें नेणां दुर्वासया
॥ ३ ॥

२२८६. हागिल्याचे सिंके [पं. सिंके.] वोणवा चि राहे । अपशकुन पाहे वेडगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अत्यंत
समय नेणतां अवकळा । येऊं नये बळा सिक धरा ॥ ॥ भोजनसमयीं [पं. भोजनासमयी.] ओकाचा आठव ।
ठकोनियां जीव कष्टी करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती [पं. सांगावे.] सांगों उगवून । अभाग्याचे गुण अनावर ॥ ३ ॥

२२८७. [पं. नारडे.] नारे तरि काय नुजेडे कोंबडें । करूनियां वेडें [पं. आग्रो (आग्रह).] आग्रो दावी ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ [त. आइत्याची.] आइत्याचें साहे फुकाचा विभाग । विक्षेपानें जग ची थू करी ॥ ॥ नेमून ठेविला करत्यानें

काल । नल्हायेसैं बळ [पं. पुढे करूं.] करूं पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव साहे जाल्यावरी । असांग चि [पं. तें.] करी [दे. सर्व संग ।.] सर्व सांग ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥

२२८८. तरी सदा निर्भर दास । चिंताआसविरहित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा च एकीं ठाव । [पं. शुद्ध.] सर्व भाव विठ्ठलीं ॥ ६५ ॥ निरविलें तेव्हां त्यास । जाला वास त्यामाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. गुण गावे ।.] रूप घ्यावें । नाहीं ठाव गुणदोष ॥ ३ ॥

२२८९. वेडिया उपचार करितां सोहळे । काय सुख कळे तयासी तें [त. “तें” नाही.] अंधापुढें दीप नाचती नाचणें । भक्तिभावेंविण भक्ति तैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तिमाणें [पं. तिमांनं.] राखण ठेवियेलें सेता । घालुनियां माथां चुना तया । खादलें ह्मणोनि सेवटीं बोंबली [दे. बोंबाली.] । ठायींची भुली कां नेणां रया ॥ ६५ ॥ मुकियापासाव सांगतां [पं. पुराणें.] पुराण । रोगिया मिष्टान्न [दे. काई.] काय होय । नपुंसका काय करील पदिमणी । रुचिविण वाणी तैसे होय ॥ २ ॥ हात पाय नाहीं करिल तो [दे. काई.] काय । [पं. वृक्षीं.] वृक्षा फळ आहे अमोलिक । हातां नये तैसा बायां च तळमळी । भावेंविण भोळी ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२२९०. मेघवृष्टीनें [दे. “मेघवृष्टीनें” असतां “मेघवृष्टीन” केलें आहे.] करावा उपदेश परि गुरुनें न करावा शिष्य । बांटा लाभे त्यास केल्या अर्धकर्माचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्रव्य वेचावें [अन्नसत्रीं.] अन्नछत्रीं भूतीं द्यावें सर्वत्र । नेदावा [त. न द्यावा.] हा पुत्र उत्तमयाती पोसणा [दे. त. पोसना.] ॥ ६५ ॥ बीज न पेरावें खडकीं ओल नाहीं ज्याचे बुडखीं । थीतां ठके सेखीं पाठी लागे दिवाण ॥ २ ॥ गुज बोलावें संतांशीं पत्नी राखावी जैसी [पं. दासी जैसी.] दासी । लाड देतां तियेसी वांटा पावे कर्माचा ॥ ३ ॥ शुद्ध कसूनि पाहावें वरि रंगा न भुलावें । तुका ह्मणे घ्यावें जया नये तुटी तें ॥ ४ ॥

२२९१. नावडावें जन नावडावा मान । करुनि प्रमाण तूं चि होई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडवूनि [दे. सोडुनि. पं. सांडुनियां.] देहसंबंध [दे. त. वेसनं.] व्यसनं । ऐसी नारायणें कृपा कीजे ॥ ६५ ॥ नावडावें रूप नावडावे रस । अवघी राहो आस पायांपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुलिया सत्ता । करुनि अनंता ठेवा [पं. ठेवी.] ऐसें ॥ ३ ॥

२२९२. उपाधिवेगळे तुह्मी निर्विकार । कांहीं च संसार तुह्मां नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मज करुनी ठेवा नारायणा । समूळ वासना नुरवावी ॥ ६५ ॥ निसंग तुह्मांसी राहणें एकट । नाहीं कटकट साहों येत [दे. त. येक.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मिळों येत शिळा [दे. शिळ.] । रंगासी सकळा [दे. सकळ. (हे दोन्ही पाठ मागून केलेले आहेत).] स्पटिकाची ॥ ३ ॥

२२९३. माहार माते चपणी भरे । न कळे खरें पुढील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोंगळ [पं. अधमाचे वोंगळ गुण.] अधमाचे गुण । जातां घडी न लगे चि ॥ ६५ ॥ श्वान झोळी स्वामिसत्ता । कोप येतां उत्तरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुमान कां । सांगों लोकां अधमासी ॥ ३ ॥

२२९४. डोळ्यामध्ये जैसें कणु । अणु तें हि न [पं. साहे.] समाये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें शुद्ध [पं. राखा.] करीं हित । नका चित्त बाटवूं ॥ ६५ ॥ [पं. अपल्याचा.] आपल्याचा कळवळा । आणिका बाळावरि न ये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीज [दे. मुडां.] मुडा । जैशा [पं. तैशा.] चाडा पिकाच्या ॥ ३ ॥

२२९५. मुखीं नाम हातीं मोक्ष । ऐसी साक्ष [पं. बहुतांची.] बहुतांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैष्णवांचा माल खरा ।
[पं. तूर्तातूर्त.] तुरतुरा वस्तूसी ॥ ५ ॥ भस्म दंड न लगे काठी । तीर्था आटी भ्रमण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आडकाठी ।
नाहीं भेटी देवाचे ॥ ३ ॥

२२९६. आगी लागो तया सुखा । जेणें हरि नये मुखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज होत कां विपत्ति । पांडुरंग
राहो चितीं ॥ ५ ॥ जळो तें समूळ । धन संपत्ति उत्तम कुळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जेणें घडे तुझी सेवा ॥ ३ ॥

२२९७. आतां न ह्मणे मी माझें । नेघें भार कांहीं ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि तारिता मारिता । कळों
आलासी निरुता ॥ ५ ॥ अवघा तूं चि जनार्दन । संत बोलती वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा [पं. ० कांहीं । माझें
तिळभरी नाही.] । तुझ्या रिगालों वोसंगा ॥ ३ ॥

२२९८. समुद्रवळ्यांकित पृथ्वीचें दान । करितां समान न ये नामा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि कोणीं न
करावा आळस । ह्मणा रात्रीदिवस रामराम ॥ ५ ॥ सकळ ही [पं. शास्त्र.] शास्त्रें पठण करितां वेद । सरी नये
गोविंदनामें [दे. नाम एकें. पं. नामें एका०.] एकें ॥ २ ॥ सकळ ही तीर्थे [त. प्रयाग हे काशी. पं. प्रयागादि काशी.] प्रयाग काशी ।
करितां नामाशीं तुळेति ना ॥ ३ ॥ कर्वतीं कर्मरीं देहासी दंडण । करितां समान नये नामा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे
ऐसा आहे श्रेष्ठाचार । नाम हें चि सार विठोबाचें ॥ ५ ॥

२२९९. अवघ्या वाटा जाल्या क्षीण [पं. कली.] कळीं न घडे साधन । उचित विधि विधान न कळे न घडे
सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तिपंथ बहु सोपा पुण्य [पं. नागवती.] नागवया पापा । येणें जाणें खेपा येणें [पं. अवघ्या येणें
खंडती.] चि एक खंडती ॥ ५ ॥ उभारोनि वाहे विठो पालवीत आहे । दासां मी चि [पं. आहे.] साहे मुखें बोले
आपुल्या ॥ २ ॥ भाविक विश्वासी पार [पं. पावविलें. त. उतरील.] उतरिलें त्यांसी । तुका ह्मणे नासी कुतर्क्याचे
कपाळीं ॥ ३ ॥

२३००. आह्मीं नामाचे धारक नेणों प्रकार आणीक । सर्व भावें एक विठ्ठल चि प्रमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न
लगे जाणावें नेणावें गावें आनंदें नाचावें । प्रेमसुख [पं. ० घ्यावे या वैष्णवांसंगती ।] घ्यावें वैष्णवांचे संगती ॥ ५ ॥
भाववळें घालू कास लज्जा चिंता दवडूं आस । पार्यीं निजध्यास [पं. ह्मणवूं.] ह्मणों दास विष्णूचे ॥ २ ॥ भय नाहीं
जन्म घेतां मोक्षपदा [पं. मोक्षसुखा.] हाणों लाता । तुका ह्मणे सत्ता धरूं निकट सेवेची ॥ ३ ॥

२३०१. आह्मी हरिचे संवगडे जुने ठायींचे वेडे वागडे । हातीं धरुनी कडे पाठीसवें वागविलों ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ ह्मणोनि भिन्न भेद नाहीं देवा आह्मां [पं. त. एकदोही.] एकदेहीं । नाहीं जालों [त. कांहीं.] कहीं एका एक वेगळे
॥ ५ ॥ निद्रा करितां होतो पार्यीं सवें चि लंका घेतली तई । [दे. त. वात्ररें.] वानरें गोवळ गई सवें चारित
फिरतसों ॥ २ ॥ आह्मां नामाचें चिंतन राम कृष्ण नारायण । तुका ह्मणे क्षण खातां जेवितां न विसंभों [पं. विसंबों.]
॥ ३ ॥

२३०२. मार्गे बहुतां जन्मीं हें चि करित आलों आह्मी । भवतापश्रमी दुःखें पीडिलीं निववूं त्यां ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ गर्जो हरिचे पवाडे मिलों [पं. मिळवूं.] वैष्णव बागडे । पाझर रोकडे काढूं पाषाणामध्यें ॥ ५ ॥ भाव शुद्ध
नामावळी हर्षे नाचों पिटूं टाळी । घालूं पायां तळीं कळिकाळ [पं. याबळें.] त्याबळें ॥ २ ॥ कामक्रोध बंदखाणी [पं.
बंदीखाणी.] तुका ह्मणे दिले दोन्ही । इंद्रियांचे धणी आह्मी जालों गोसांवी ॥ ३ ॥

२३०३. अमर तूं खरा । नव्हे कैसा भी दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल जाळं संतांपुढें । वाद सांगेन निवाडें ॥ ५ ॥ तुज नांव जर नाही । तर माझें दाव काई ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें नाही.] तुज रूप नाही । तर माझें दाव काई ॥ ३ ॥ खेळसी तूं लीळा । तेथें [पं. तरी काय मी वेगळा.] मी काय वेगळा ॥ ४ ॥ साच तूं लटिका । तैसा मी ही ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

२३०४. मंत्र [दे. पं. चळ.] चळे पिसें लागतें सत्वर । अबद्ध ते फार तरले नामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. आशोचे. त. आशौच्य.] अशौच तो बाधी आणिकां अक्षरां । नाम निदसुरा घेतां तरे ॥ ५ ॥ रागज्ञानघात चुकतां होय वेळ । नाम सर्वकाळ शुभदायक ॥ २ ॥ आणिकां [पं. ० भजना विधि बोलिलां.] भजना बोलिला निषेध । नाम तें अभेद सकळां मुखीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तपें घालती घालणी । वेश्या उद्धरुनि नेली नामें ॥ ४ ॥

२३०५. नव्हती ते संत करितां कवित्व । संताचे ते आप्त [पं. होती (पण “न” लेखकप्रमादानें चुकला आहे असें उघड दिसतें).] नव्हती संत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाही वेश सरतें [त. सरत आड नावें. पं. सरत आड नांव.] आडनांवें । निवडे घावडाव व्हावा अंगीं ॥ ५ ॥ नव्हती ते संत धरितां भोंपळा । करितां वाकळा प्रावरण [पं. प्रावर्ण तें. त. प्रावर्ण.] ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें या ठिकाणीं नसून “नव्हती संत करितां तप तीर्थाटणें” या कडव्याच्या पुढें आहे.] नव्हती ते संत करितां कीर्तन । सांगतां पुराणें नव्हती संत ॥ ३ ॥ नव्हती ते संत वेदाच्या पठणें । कर्म आचरणें नव्हती संत ॥ ४ ॥ [पं. नव्हती ते संत.] नव्हती संत करितां तप तीर्थाटणें । सेविलिया वन नव्हती संत ॥ ५ ॥ नव्हती संत माळामुद्रांच्या भूषणें । भस्मउद्धळणें नव्हती संत ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे नाहीं निरसला देहे । [पं. तंव हे अवघे संसारिक.] तों अवघे हे संसारिक ॥ ७ ॥

२३०६. हें चि दान देगा देवा । तुझा विसर न व्हावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण गाईन आवडी । हे चि माझी सर्व जोडी ॥ ५ ॥ न लगे मुक्ति [पं. धनसंपदा.] आणि संपदा । संतसंग देई सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गर्भवासी । सुखें घालावें आह्मासी ॥ ३ ॥

२३०७. भाग्यवंता हे परवडी । करिती जोडी जन्माची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. आपुल्याला लाहो भावें. पं. आपुल्याला हो भावें.] आपुल्याला लाहो भावें । जें ज्या व्हावें तें आहे ॥ ५ ॥ इच्छाभोजनाचा दाता । न लगे चिंता करावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आल्या थाऱ्या । वस्तु बऱ्या मोलाच्या ॥ ३ ॥

२३०८. वंचुनियां [पं. वेचुनियां.] पिंड । भाता दान करी लंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी याची चाली वरी । तैसा अंतरला दुरी ॥ ५ ॥ मेला राखे दिस । [दे. ज्यालेपणें.] ज्यालेपण जालें वोस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । लोभें न पुरे चि सेवा ॥ ३ ॥

२३०९. अधीरा माझ्या मना ऐकें [दे. ऐक एकी. पं. ऐक एक.] एकी मात । तूं कां रे दुश्चित निरंतर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि चिंता काय खावें ह्मणऊनि । भले तुजहूनि पक्षिराज ॥ ५ ॥ पाहा तें चातक नेघे भूमिजळा । वरुषे उन्हाळा मेघ तया ॥ २ ॥ सकळयातींमध्ये ठक हा सोनार । त्याघरीं व्यापार झारियाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळीं वर्नी जीव एक । तयापाशीं लेख काय असे ॥ ४ ॥

२३१०. कां रे नाठविसी कृपाळु देवासी । पोसितो जनासी एकला तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळा [पं. दुध.] दुधा कोण करितें उत्पत्ती । वाढवी श्रीपति [पं. स्वये] सवें दोन्ही ॥ ५ ॥ फुटती तरुवर उष्णकाळमासी । जीवन

तयांसी कोण घाली ॥ २ ॥ तेणें तुझी काय [पं. केली नाही.] नाही केली चिंता । राहे त्या अनंता आठवूनि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ज्याचें [पं. नांव] नाम विश्वंभर । त्याचें निरंतर ध्यान करीं ॥ ४ ॥

२३११. उदारा कृपाळा पतितपावना । ब्रिदें नारायणा साच तुझीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्णिलासी जैसा
जाणतां नेणतां । तैसा तूं अनंता साच होसी ॥ २ ॥ ॥ दैत्यां काळ भक्तां मेघश्याममूर्ति । चतुर्भुज हातीं शंख चक्र
॥ २ ॥ काम इच्छा तयां तैसा होसी राणीं । यशोदेच्या स्तनीं पान करी ॥ ३ ॥ होऊनि सकळ कांहींच न होसी ।
तुका ह्मणे यासी वेद ग्वाही ॥ ४ ॥

२३१२. ऐका संतजन उत्तरें माझे बोंबडे बोल । करीं लाड तुझांपुढें हो कोणी झणी कोपाल ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ उपाय साधन आइका कोण गति अवगति । दृढ बैसोनि सादर तुझी धरावें चित्तीं ॥ २ ॥ ॥ धर्म तयासी घडे
रे ज्याचे [पं. आधीन.] स्वाधीन भाज । कर्म तयासी जोडे रे भीत नाहीं लाज ॥ २ ॥ पुण्य तें जाणां रे भाइनो [पं.
परोपकाराचें.] परउपकाराचें । परपीडा परनिंदा रे [पं. 'रे' नाही.] खरें पाप [पं. त्याचें.] तयाचें ॥ ३ ॥ लाभ तयासी
जाला रे मुखीं देव उच्चारी । प्रपंचापाठी गुंतला हाणी तयासी च थोरी ॥ ४ ॥ सुख तें जाणा रे भाइनो
संतसमागम । दुःख तें जाणारे भाइनो [दे. पं. शमें तेथे विशम.] सम तेथें विषम [त. विशम.] ॥ ५ ॥ साधन तयासी साधे
रे ज्याची स्वाधीन बुद्धि । [पं. पराधीन.] पराधीनासी आहे घात रे थोर [पं. जाणा.] जाण संबंधी ॥ ६ ॥ मान पावे तो
आगळा मुख्य इंद्रियें [पं. इंद्रिय. त. इंद्रियें.] राखे । अपमानी तो अधररसस्वाद चाखे ॥ ७ ॥ जाणता तयासी
बोलिजे जाणे समाधान [पं. सारलक्षण.] । नेणता तयासी बोलिजे वाद करी भूषण ॥ ८ ॥ भला तो चि एक जाणा
रे गयावर्जन करी । बुरा धन नष्ट मेळवी परद्वार जो करी ॥ ९ ॥ आचारी अन्न काढी रे गाई अतितभाग ।
अनाचारी करी भोजन ग्वाही नसतां संग ॥ १० ॥ स्वहित तेणें चि [पं. "चि" नाही.] केलें रे भूतीं देखिला देव ।
अनहित तयाचें जालें रे आणी अहंभाव ॥ ११ ॥ धन्य जन्मा ते चि आले रे एक हरिचे दास । धिग ते विषयीं
गुंतले केला [पं. आयुष्याचा नाश.] आयुष्या नास ॥ १२ ॥ जोहरी [दे. जोहोरि तो.] तो चि एक जाणा रे जाणे
सिद्धलक्षणें [पं. सिद्धलक्षण.] । वेडसरु तो भुले रे वरदळभूषणें ॥ १३ ॥ बळियाढा तो चि जाणा रे । भक्ति दृढ
शरीरीं । गाढ्या तयासी बोलिजे एक भाव न धरी ॥ १४ ॥ खोल तो वचन गुरूचें जो गिळूनि बैसे । उथळ धीर
नाहीं अंगीं रे ह्मणे होईल कैसें ॥ १५ ॥ उदार तो [पं. तो चि जीव.] जीवभाव रे ठेवी देवाचे पार्यीं । कृपण तयासी
बोलिजे पडे उपाधिडाई ॥ १६ ॥ चांगलेंपण तें चि रे ज्याचें अंतर शुद्ध । वोंगळ [दे. मळिन.] मळिण अंतरीं वाणी
वाहे दुर्गंध ॥ १७ ॥ गोड तें चि [पं. 'एक' नाही.] एक आहे रे सार विठ्ठलनाम । कडु तो संसार रे लक्षचौन्याशी
जन्म ॥ १८ ॥ तुका ह्मणे मना [पं. रे धरी.] धरी रे संतसंगतिसोई । न लगे कांहीं करावें राहें विठ्ठलपार्यीं ॥ १९ ॥

॥ येकाखडी ॥ १ ॥

२३१३. करावा कैवाड । नाही तरी आला नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्मरा पंढरीचा देव । मनीं धरोनिया भाव
॥ २ ॥ ॥ खचविलें काळें । उगवा लवलाहें जालें ॥ २ ॥ गजर नामाचा । करा लवलाहे वाचा ॥ ३ ॥ घरटी
चक्रफेरा । जन्ममृत्याचा भोंवरा ॥ ४ ॥ नानाहव्यासांची जोडी । तृष्णा करी देशधडी ॥ ५ ॥ चरणीं ठेवा [पं. ठेवी.]
चित्त । ह्मणवा देवाचे अंकित ॥ ६ ॥ छंद नानापरी । कळा न पविजे हरी ॥ ७ ॥ जगाचा जनिता ।
भुक्तिमुक्तीचा ही दाता ॥ ८ ॥ झणी माझें माझें । भार वागविसी ओझें ॥ ९ ॥ यांची कां रे गेली बुद्धि । नाहीं [पं.
तयाची हे शुद्धि.] तरायाची शुद्धि ॥ १० ॥ टणक धाकुलीं । अवधी सरती विठ्ठलीं ॥ ११ ॥ ठसा त्रिभुवनीं । उदार हा
शिरोमणि ॥ १२ ॥ डगमगी तो वांयां जाय । धीर नाहीं गोता खाय ॥ १३ ॥ ढळों नये जरी । लाभ घरिचिया घरीं
॥ १४ ॥ नाहीं ऐसें राहे । कांहीं नासिवंत देहे ॥ १५ ॥ तरणा भाग्यवंत । नटे हरिकीर्तनांत ॥ १६ ॥ थडी टाकी
पैलतीर । बाहे ठोके होय वीर ॥ १७ ॥ [पं. 'दमातिचें नांवें । अहंकार जाय जीवें ॥' असें आहे. दे. पूर्वी असा पाठ होता; मागून फिरविला

आहे.] दया तिचें नांव । अहंकार जाय जंव ॥ १८ ॥ धनधान्य हेवा । [पं. नाड.] नाडे कुटुंबाची सेवा ॥ १९ ॥ नाप गोविंदाचें । घ्या रे हें चि भाग्य साचें ॥ २० ॥ परउपकारा । वेचा शक्ति निंदा वारा ॥ २१ ॥ फळ भोग इच्छा । देव आहे [पं. जैसा.] जयां तैसा ॥ २२ ॥ बरबा ऐसा छंद । वाचे गोविंद गोविंद ॥ २३ ॥ भविष्याचे माथां । भजन न [दे. 'न द्यावें' या बदल 'नेदावे'.] द्यावें सर्वथा ॥ २४ ॥ माग लागला न संडी । अळसें माती घालीं तोंडीं ॥ २५ ॥ यश [दे. कीर्त.] कीर्ति मान । तरी जोडे नारायण ॥ २६ ॥ रवि लोपे तेजें । जरी हारपे हें दुजें ॥ २७ ॥ लकार लाविला । असतां नसतां चि उगला ॥ २८ ॥ [दे. पं. वासने चि.] वासनेची धाडी । बंद खोड्या नाड्या [पं. नाड.] बेडी ॥ २९ ॥ [पं. सार तें.] सरतें न कळे । काय झांकियेले डोळे ॥ ३० ॥ खंती ते न धरा । होणें [पं. होय.] गाढव कुतरा ॥ ३१ ॥ सायासाच्या जोडी । पिके [त. पिकें. दे. 'पिकें' असतां 'पिके' केलें आहे. पं. पीक काढिले ते पेडी.] काढियेल्या पेडी ॥ ३२ ॥ हातीं हित आहे । परि न करिसी पाहें ॥ ३३ ॥ अळंकार लेणें । ल्या रे तुळसीमुद्राभूषणें [पं. तुळसीभूषणें.] ॥ ३४ ॥ [दे. क्ष्याति. त. क्षाति.] ख्याती केली विष्णुदासीं । तुका ह्मणे पाहा कैसी ॥ ३५ ॥

२३१४. देवें देऊळ सेविलें । उदक कोरडें चि ठेविलें [त. ठेलें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे मत गूढ उमानें कांहीं । तूं आपआपणापें [दे. कांहीं.] पाहीं ॥ २ ॥ पाठें पूर वोसंडला । सरिता सागर तुंबोनि ठेला ॥ ३ ॥ [पं. वाझेघरीं.] वांजेघरीं बाळ तान्हा । एक बाळी दों कानां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पैस । अनुभविया ठावा गोडीरस ॥ ५ ॥

॥ [त. कीर्त० मूल मृ०. पं. लोहोगांवीं मूल कीर्तनांत जीवंत जालें ते अ०.] **लोहागांवीं कीर्तनांत मेलें मूल जीत झालें ते समयीं स्वामींनीं अभंग केले ते**

२३१५. अशक्य तों [पं. तें.] तुह्मां नाहीं नारायणा । निर्जीवा चेतना आणावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे काय जाणों स्वामीचे पवाडे । आतां कां रोकडे दावूं नये ॥ २ ॥ थोर भाग्य आह्मी [पं. समर्थाची.] समर्थाचे [त. काशे.] कासे । ह्मणवितों दास काय थोडें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझे निववावे डोळे । दावूनि सोहळे सामर्थ्याचे ॥ ४ ॥

२३१६. दाता तो एक जाणा । नारायणा स्मरवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक नासिवंतें काय । न सरे हाय [पं. ज्याचनी.] ज्यांच्यानें ॥ २ ॥ यावें तयां काकुलती । जे दाविती सुपंथ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उरी नुरे । त्याचे खरे उपकार ॥ ४ ॥

अलंकापुरी ब्राह्मण धरणें बसून बेताळीस दिवस उपवासी होता त्यास दृष्टांत कीं देहूस तुकोबापाशी जाणें. ब्राह्मण स्वामीपें आला त्याबदल अभंग ॥ ३१ ॥

२३१७. श्रीपंढरीशा पतितपावना । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथां जीवांचा तूं काजकैवारी । ऐसी चराचरीं ब्रिदावळी ॥ २ ॥ न संगतां [पं. सांगतां.] कळे अंतरींचें गुज । आतां तुझी लाज तुज देवा ॥ ३ ॥ आळिकर [पं. त्याचें.] ज्याचें करिसी समाधान । अभयाचें दान देऊनियां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं चि खेळें दोहीं ठायीं । नसेल तो देई धीर मना ॥ ५ ॥

२३१८. अगा ये उदारा अगा विश्वंभरा । रखुमाईच्या वरा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा सर्वोत्तमा अगा कृष्णा रामा । अगा मेघश्यामा विश्वजनित्या ॥ २ ॥ अगा कृपावंता जीवन तूं दाता । अगा सर्वसत्ता धरितया ॥ ३ ॥ अगा सर्वजाणा अगा नारायणा । करुणावचना चित्त द्यावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं अधिकार तैसी । सरती पायांपाशीं केली मार्गे ॥ ५ ॥

२३१९. नव्हे दास खरा । परि जाला हा डांगोरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी काय करूं आतां । तूं हें सकळ जाणता ॥ ५१ ॥ नाही पुण्यगांठी । जे [पं. देहे वेचू.] हें वेंचू कोणासाठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां उपाधी । वाढविली कृपानिधी ॥ ३ ॥

२३२०. तुजविण सत्ता । नाही वाचा वदविता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे आह्मी जाणों दास । ह्मणोनि जालों उदास ॥ ५१ ॥ तुह्मी दिला धीर । तेणें मन झालें स्थिर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड । केलों मी हें तुझें कोड ॥ ३ ॥

२३२१. काय मी जाणता । तुह्माहूनि अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. जे.] जो हा करूं अतिशय । [त. काय.] कां तुह्मां दया नये ॥ ५१ ॥ काय तुज नाही कृपा । विश्वाचिया मायबापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । माझी वदे तुह्मांहूनि ॥ ३ ॥

२३२२. काय ज्ञानेश्वरीं उणें । तिहीं पाठविलें धरणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐकोनियां लिखित । ह्मूण जाणवली हे मात ॥ ५१ ॥ तरी जाणे धणी । वदे सेवकाची वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवा [त. देवा । होता सांभाळी हा ठेवा ॥.] । होतां सांभाळावें देवा ॥ ३ ॥

२३२३. ठेवूनियां डोई । पार्यीं जालों उतराई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें तुह्मी जाणां । मी तराळ नारायणा ॥ ५१ ॥ प्रसंगीं वचन । दिलें तें चि खावें अन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार । तुह्मी जाणां थोडा फार ॥ ३ ॥

उपदेश अभंग ॥ ११ ॥

२३२४. नको कांहीं पडों ग्रंथाचिये [दे. प्रथाचे.] भरीं । शीघ्र व्रत करीं हें चि एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाचिये चाडे आळवावें देवा । ओस देहभावा पाडोनियां ॥ ५१ ॥ साधनें घालिती काळाचिये मुखीं । गर्भवास सेखीं [दे. सेकीं.] न चुकती ॥ २ ॥ उधाराचा मोक्ष होय [पं. नोहे.] नव्हे ऐसा । पतनासी इच्छा आवश्यक ॥ ३ ॥ रोकडी पातली अंगसंगें जरा । आतां उजगरा कोठवरि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे घालीं नामासाठीं उडी । पांडुरंग थडी पाववील ॥ ५ ॥

२३२५. नाही देवापाशीं मोक्षाचें गांठोळें । आणूनि निराळें द्यावें हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांचा जय साधुनियां मन । निर्विषय कारण असे तेथें ॥ ५१ ॥ उपास पारणीं अक्षरांची आटी । सत्कर्मा शेवटीं असे फळ ॥ २ ॥ आदरें संकल्प वारीं अतिशय । सहज तें काय दुःख जाण [पं. जाणे.] ॥ ३ ॥ स्वप्नींच्या घायें विवळसी [दे. त. विळ्वसी.] वांयां । रडे रडतियासवें मिथ्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे फळ आहे मूळापाशीं । शरण देवासीं जाय वेगीं ॥ ५ ॥

२३२६. [दे. त. तजिलें.] त्यजिलें भेटवी आणूनि वासना । दाविल्याचे जना काय काज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आळवावें देवा भाकूनि करुणा । आपुलिया मना साक्ष [पं. साक्षे.] करीं ॥ ५१ ॥ नाही जावें यावें दुरूनि लागत । आहे साक्षभूत अंतरींचा ॥ २ ॥ तुका [पं. ह्मणे तो हा.] ह्मणे हा आहे कृपासिंधु । तोडी भवबंधु तात्काळिक ॥ ३ ॥

२३२७. गोविंद गोविंद । मना लागलिया छंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग गोविंद ते काया । भेद नाही देवा तया ॥ ५१ ॥ आनंदलें मन । प्रेमें पाझरती लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळी । जेवी नुरे चि वेगळी ॥ ३ ॥

२३२८. [पं. जय ज्याचें.] ज्याचें जया ध्यान । तें चि होय त्याचें मन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि अवघें सारा । पांडुरंगा दृढ धरा ॥ ६५ ॥ सम खूण त्याचे पाय । उभा व्यापक विटे ठाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नभा । परता अनूचा ही गाभा ॥ ३ ॥

२३२९. पाहुनियां ग्रंथ करावें कीर्तन । तेव्हां आलें जाण फळ त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि वांयां केली तोंडपिटी । उरी ते शेवटी [पं. उरलीं आहे.] उरलीसे ॥ ६५ ॥ पढोनियां वेद हरिगुण [पं. गाये.] गावे । ठावें तें जाणावें तेव्हां जालें ॥ २ ॥ [दे. तप तिथटिण.] तपतीर्थाटणें तेव्हां कार्यसिद्धि । स्थिर राहे बुद्धि हरिच्या नामीं ॥ ३ ॥ यागयज्ञादिक काय दानधर्म । तरि फळ नाम कंठीं राहे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नको काबाडाचे भरी । पडों सार धरीं हें चि एक ॥ ५ ॥

२३३०. सुखें खावें अन्न । त्याचें करावें चिंतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. त्याचें दिलें त्यासी पावे । फळ आपणासी फावे ॥ . दे. पूर्वी पं. प्रमाणें होतें, मागून फिरविलें आहे.] त्याचें दिलें त्यासी । पावे फळ आपणासी ॥ ६५ ॥ आहे हा आधार । नाम त्याचें विश्वंभर ॥ २ ॥ नाहीं रिता ठाव । तुका ह्मणे पसरीं भाव ॥ ३ ॥

२३३१. संकोचोनि काय जालासी लहान । घेई अपोशण ब्रह्मांडाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करोनि पारणें आंचवें संसारा । उशीर उशिरा लावूं नको ॥ ६५ ॥ [त. घरकुल्यानं.] घरकुलानें होता पडिला अंधार । तेणें केलें फार कासावीस ॥ २ ॥ झुगारुनि दुरी लपविलें काखे । तुका ह्मणे वाखे कौतुकाचे ॥ ३ ॥

२३३२. माझ्या बापें मज दिधलें भातुकें । ह्मणोनि कवतुकें क्रीडा करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केली आळी पुढें बोलिलों वचन । उत्तम हें ज्ञान आलें त्याचें ॥ ६५ ॥ घेऊनि विभाग जावें लवलाह्या । आलेति [त. त्या.] या ठाया आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ज्ञानदेवीं समुदाय । करावा मी पाय येइन वंदूं ॥ ३ ॥

२३३३. ज्ञानियांचा गुरुं [पं. तूं. त. ०राजा गुरु महा०.] राजा महाराव । ह्मणती ज्ञानदेव ऐसें तुह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज पामरा हें काय थोरपण । पायींची वाहाण पायीं बरी ब्रह्मादिक जेथें तुह्मां वोळगणे [पं. वोळगण । आणीक तुळणें०.] । इतर तुळणें काय पुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणे [पं. नेणें.] युक्तीची ते खोली । ह्मणोनि ठेविली पायीं डोई ॥ ३ ॥

२३३४. बोलिलीं लेंकुरें । वेडीं वांकुडीं उत्तरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा क्षमा अपराध । महाराज तुह्मी सिद्ध ॥ ६५ ॥ नाहीं विचारिला । अधिकार म्यां आपुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्ञानेश्वरा । राखा पायापें किकरा ॥ ३ ॥

॥ ११ ॥

२३३५. काय तुह्मी जाणां । करूं अव्हेर नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी या लटिक्याची गोही [त. ग्वाही.] । निवडली दुसरे ठायीं ॥ ६५ ॥ कळों अंतरींचा गुण । नये फिटल्यावांचून [पं. फुटल्या०.] ॥ २ ॥ आणिलें अनुभवा । जनाच्या हें ज्ञानदेवा ॥ ३ ॥ आणीक कोणी भिती । [पं. याच्या.] त्यांच्या चिंतनें विश्रांति ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बीज पोटीं । फळ तैसें चि सेवटीं ॥ ५ ॥

२३३६. अविश्वासीयाचें शरीर सुतकी । विटाळ पातकी भेद [पं. वाहे.] वाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्याचा वेल जाईल मांडवा । होता तैसा ठेवा [पं. पुढें आला.] आला पुढें ॥ ६५ ॥ मातेचा संकल्प व्हावा राजबिंडा । [दे.

कपाळीचें. **त.** कपाळीचें तोंडा उभें ठाके.] कपाळीचा धोंडा उभा ठाके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसा कुचराचा दाणा । परिपाकीं अन्ना **[पं. परिपाका जाणा रसा नये ।.]** न मिळे जैसा ॥ ३ ॥

२३३७. तामसाचीं तपें पापाची सिदोरी । तमोगुणें भरी **[पं. घातलेसे.]** घातले ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राज्यमदा आड सुखाची संपत्ति । उलंघूनि जाती निरयगांवा ॥ ५१ ॥ इंद्रियें दमिलीं इच्छा **[दे. जिति. पं. जिती. त. जीते.]** जीती जीवीं । नागविती ठावीं नाहीं पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिभजनावांचून । करिती तो सीण पाहों नये ॥ ३ ॥

२३३८. हरिकथेवांचून **[पं. हरिकथेविण.]** इच्छिती स्वहित । हरिजन **[पं. हरिजनि चित न घाला तेथें.]** चित न घला तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईल भंगोन आपुला विश्वास । होईल या नास कारणांचा ॥ ५१ ॥ ज्याचिया बैसावें भोजनपंगती । त्याचिया संगती तैसें खावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालेसि जाणते । देवा ही परते थोर तुह्मी ॥ ३ ॥

२३३९. सेवकें करावें स्वामीचें वचन । त्यासी हुंतुंण कामा नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेईल जीव कां सारील परतें । भंगलिया चित्तें सांदी जेना **[दे. सांदी जनां.]** ॥ ५१ ॥ खद्योतें दावावी रवी केवीं वाट । आपुलें चि नीट उसंतावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो ज्ञानाचा सागर । परि नेंदी अगर भिजों भेदें ॥ ३ ॥

२३४०. जयाचिये द्वारीं सोन्याचा पिंपळ । अंगीं ऐसें बळ रेडा बोले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करील तें काय नव्हे महाराज । परि पाहे बीज शुद्ध अंगीं ॥ ५१ ॥ जेणें हे घातली मुक्तीची गवांदी । मेळविली मांदी वैष्णवांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें सुखा काय उणें । राहे समाधानें चित्ताचिया ॥ ३ ॥

२३४१. बहुतां छंदाचें बहु वसे जन । नये वांटूं मन त्यांच्या संगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावा जतन आपुला विश्वास । अंगा आला रस आवडीचा ॥ ५१ ॥ सुखाची समाधि हरिकथा माउली । विश्रांति साउली सिणलियांची **[पं. सिणलिया.]** ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुडे बांधोनि दगड । तेथें काय कोड धांवायाचें ॥ ३ ॥

२३४२. हरिकथे नाहीं । विश्वास ज्याचे ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याची वाणी अमंगळ । कान उंदराचें **[पं. उंदिराचें.]** बीळ ॥ ५१ ॥ सांडुनि हा रस । करिती आणीक सायास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पिर्सी । वांयां गेलीं किती ऐसीं ॥ ३ ॥

२३४३. प्रेम अमृताची धार । वाहे देवा **[त. देवा हे. पं. देवाचे.]** ही समोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ **[दे. त. उर्ध्व वाहिणी.]** उर्ध्ववाहिनी हरिकथा । मुगुटमणि **[पं. सकळ तीर्था.]** सकळां तीर्था ॥ ५१ ॥ **[पं. जीवाचें.]** शिवाचें जीवन । जाळी महादोष कीर्तन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि । इची स्तुति वाणी थोरी ॥ ३ ॥

२३४४. आतां माझ्या मना । इची घडो उपासना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें **[पं. करीं गा पांडुरंगा ।.]** करीं पांडुरंगा । प्रेम वोसंडेसें अंगा ॥ ५१ ॥ सर्व काळ नये । वाचे विट आड भये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वैष्णवांसंगती । हें चि **[पं. भोजनपंगती.]** भजन पंगती ॥ ३ ॥

२३४५. उपास **[त. कडाडी.]** कराडी । तिहीं करावीं बापुडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी विठोबाचे दास । चिंता **[दे. झुगारावी.]** झुगारिली आस ॥ ५१ ॥ भक्तीच्या उत्कर्षें । नाहीं मुक्तीचें तें पिसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥ ३ ॥

२३४६. करविली तैसी केली कटकट । वांकडें [त. वांकडी कां नीट०. पं. वांकुडें हे नीट०.] कीं नीट देव जाणे ॥ १ ॥ कोणाकारणें हें जालेंसे निर्माण । देवाचें कारण देव जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी या अभिमाना वेगळा । घालूनि गोपाळा भार असें ॥ ३ ॥

२३४७. तुह्मी येथें पाठविला धरणेकरी । त्याची जाली परी आइका ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय पुढें वाढवुनि विस्तार । जाला समाचार आइका तो ॥ ५१ ॥ देवाचे उचित एकादश अभंग । महाफळ त्याग करुनि गेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा समपूर्ति पायीं । जालों उतराई ठावें असो ॥ ३ ॥

॥ ३१ ॥

२३४८. मरण माझें मरोन गेलें । मज केलें अमर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठाव पुसिलें बुड पुसिलें । वोस वोसलें देहभावा [पं. देहभाव.] ॥ ५१ ॥ आला होता गेला पूर । धरिला धीर जीवनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुनादीचें । जालें साचें उजवणें ॥ ३ ॥

२३४९. माझे लेखीं देव मेला । असो त्याला असेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोष्टी न करीं नांव नेघें । गेलों दोघें खंडोनी ॥ ५१ ॥ स्तुतिसमवेत निंदा । केला धंदा [पं. धांवा.] उदंड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवांत ठेलों । वेचित आलों जीवित्व ॥ ३ ॥

२३५०. [पं. लवविली.] लवविलें तया सवें लवे [त. लविजेती.] जाती । अभिमाना हातीं सांपडेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोळिवेचें लेणें विष्णुदासां साजे । तेथें भाव दुजे हारपती ॥ ५१ ॥ अर्चन वंदन नवविधा भक्ति । दया क्षमा शांति तया ठायीं ॥ २ ॥ तये गांवीं नाहीं दुःखाची वसती । अवघा चि भूतीं नारायण ॥ ३ ॥ अवघें चि जालें सोंवळें ब्रह्मांड । विटाळाचें तोंड न देखती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गाजे वैकुंठीं सोहळा । [पं. आणि या भूमंडळा०.] याही भूमंडळामाजी कीर्ति ॥ ५ ॥

२३५१. पंढरीची वारी आहे माझे घरीं । आणीक न करीं तीर्थव्रत ॥ १ ॥ व्रत एकादशी करीन उपवासी । गाइन [पं. उपासी (ह्मणजे “उपवासी” व “उपासी” असे दोन शब्द यांत आहेत.)] अहर्निशीं मुखीं नाम ॥ २ ॥ नाम विठोबाचें घेईन मी वाचे । बीज कल्पांतीचें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२३५२. संपदा सोहळा नावडे मनाला । [पं. करितों.] करी तें टकळा पंढरीचा ॥ १ ॥ जावें पंढरिसी [पं. उद्योग मानसी.] आवडी मनासी । कधीं एकादशी आषाढी हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आर्त ज्याचे मनीं । त्याची चक्रपाणी वाट पाहे ॥ ३ ॥

२३५३. कथनी पठणी करुनि काय । वांचुनि रहणी वांयां जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखीं वाणी अमृतगोडी । मिथ्या भुकें चरफडी ॥ ५१ ॥ पिळणी पाक करितां दगडा । काय जडा होय तें ॥ २ ॥ मधु मेळवूनि माशी । आणिका [पं. आणिकासी पारधीया ।] सांसी पारधीया ॥ ३ ॥ मेळऊनि धन मेळवी माती । लोभ्या हातीं तें चि मुखीं ॥ ४ ॥ आपलें केलें आपण खाय । तुका वंदी त्याचे पाय ॥ ५ ॥

२३५४. उमटती वाणी । वाटे नामाचिया ध्वनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें सेवन उपकारा । द्यावें द्यावें या उत्तरा ॥ ५१ ॥ सरळ आणि मृद । कथा पाहावी ते [दे. उर्ध्व.] ऊर्ध्व ॥ २ ॥ गात [पं. जातो.] जात तुका । हा चि उपदेश आइका ॥ ३ ॥

२३५५. कथाकाळींची मर्यादा सांगतों ते भावें वंदा । प्रीतीनें गोविंदा हें चि एक आवडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
टाळ वाद्य गीत नृत्य [पं. अंतःकरण] अंतःकरणें प्रेमभरित । वाणिता तो कीर्त तद्भावने लेखावा ॥ ५ ॥ नये अळसें
मोडूं अंग कथे कानवडें दुंग । हेळणेचा रंग दावी तो चांडाळ ॥ २ ॥ तोंडीं विडा माने ताठा थोरपणें घाली गेंठा
[त. गाठा] । चित्त नेदी नामपाठा गोष्टी लावी तो चांडाळ ॥ ३ ॥ कथे इच्छी मान दावूनियां थोरपण । रजा संकोच
[त. संकोचोन.] न लुगडीं सांवरी तो चांडाळ ॥ ४ ॥ आपण बैसे बाजेवरी [दे. सामान] सामान्य हरिच्या दासां धरी ।
तरि तो सुळावरी वाहिजे निश्चयेसीं ॥ ५ ॥ येतां न करी नमस्कार कर जोडोनियां नम्र । न [दे. त. ह्मणवितां.]
ह्मणतां थोर आणिकां खेटी तो चांडाळ ॥ ६ ॥ तुका विनवी जना कथे नाणावें अवगुणा । करा नारायणा ऋणी
समर्पक भावें ॥ ७ ॥

२३५६. कथा देवाचें ध्यान कथा साधना मंडण । कथे ऐसें पुण्य आणीक नाहीं सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
ऐसा साच खरा भाव । कथेमाजी उभा देव ॥ ५ ॥ मंत्र स्वल्प जना उच्चारितां वाचे मना । ह्मणतां नारायणा
क्षणें जळती महा दोष ॥ २ ॥ भावें करितां कीर्तन तरे तारी आणीक जन । भेटे नारायण संदेह नाहीं ह्मणे तुका
॥ ३ ॥

२३५७. कथा त्रिवेणीसंगम देव [दे. भक्त आणि देव नाम] भक्त आणि नाम । तेथींचें उत्तम चरणरज वंदितां
॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळती दोषांचे डोंगर शुद्ध होती नारी नर । गाती ऐकती सादर जे पवित्र हरिकथा ॥ ५ ॥ तीर्थें
तया ठाया येती पुनीत व्हावया । पर्वकाळ पांया तळीं वसे वैष्णवां ॥ २ ॥ अनुपम्य हा महिमा नाहीं द्यावया
उपमा । तुका ह्मणे ब्रह्मा नेणे वर्णू या सुखा ॥ ३ ॥

२३५८. सांडूनि कीर्तन न करीं आणीक काज । नाचेन निर्लज्ज तुझ्या रंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचें
आर्त पुरवीं पंढरिराया । शरण तुझ्या पायां या चि लागीं ॥ ५ ॥ टाळी [दे. बाहूनियां त. बाहोनियां.] वाऊनियां विठ्ठल
ह्मणेन । तेणें निवारीन भवश्रम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा दुपेक्षावें आह्मां । न्यावें निजधामा आपुलिया ॥ ३ ॥

२३५९. जळती कीर्तनें । दोष पळतील विघ्नें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि बळिवंत गाढें । आनंद करूं
दिंडीपुढें ॥ ५ ॥ कळि पापाची हे मूर्ति । [पं. नामखर्ग] नामखड्ग घेऊं हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं । बळें दमामे
[पं. हे.] ही लावूं ॥ ३ ॥

२३६०. [पं. यमधर्म.] यम सांगे दूतां तुझ्यां नाहीं तेथें सत्ता । जेथें होय कथा सदा घोष नामाचा ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ नका जाऊं तया गांवां नामधारकाच्या शिवां [त. सीवा. पं. शिवा.] । सुदर्शन यावा घरटी फिरे भोंवती ॥ ५ ॥
चक्र गदा घेउनी हरि उभा असे [दे. येवा] त्याचें द्वारीं । लक्ष्मी कामारी रिद्धिसिद्धीसहित ॥ २ ॥ ते
वळियाशिरोमणी हरिभक्त ये मेदिनी । तुका ह्मणे कार्णी यम सांगे दूतांचे ॥ ३ ॥

२३६१. कान्हया रे जगजेठी । देई भेटी एकवेळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मोकलिलें वर्नी । सावजांनीं
वेढिलें ॥ ५ ॥ येथवरी होता संग । अंगें अंग लपविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहिलें मार्गें । एवढ्या वेगें अंतरला ॥
३ ॥

२३६२. आपुल्या आह्मी पुसिलें नाहीं । तुज कांहीं कारणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गें मार्गें धांवत आलों ।
कांहीं बोलों यासाठीं ॥ ५ ॥ बहुत दिस [पं. दिवस] होतें मनीं । घ्यावी धणी एकांतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभा राहें ।
कान्हो पाहें मजकडे ॥ ३ ॥

२३६३. धन्य [पं. बाबा ऐशा०.] बा ह्मा ऐशा नारी । घरीं दारीं नांदती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चोरूनिया तुजपार्शी । येतां त्यांसी न कळतां ॥ ६५ ॥ दोन्हीं ठायीं समाधान । सम कठिण [पं. बहुता चि ।] बहुतचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवासाठीं । दुर्लभ भेटी ते देवा ॥ ३ ॥

२३६४. उदासीना पावल्या वेगीं । अंगा अंगीं जडलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेटाळिला भोंवता हरी । [दे. त. पं. मयोरफेरीं.] मथूरफेरीं नाचती ॥ ६५ ॥ मना आले करिती चार । त्या फार हा एकला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणीं । निरंजनीं [दे. त. निराजनी.] मीनलिया ॥ ३ ॥

२३६५. विषमाची [दे. विशमाची.] शंका वाटे । सारिखें भेटे तरी सुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि चोरिलें जना । आल्या [दे. त. पं. राणां] रानां एकांतीं ॥ ६५ ॥ दुजियासी कळों नये । जया सोय नाहीं हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोकळें मन । नारायण भोगासी ॥ ३ ॥

२३६६. आलिंगन कंठाकंठीं । पडे मिठी सर्वांगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न घडे मार्गे [पं. परतो.] परतें मन । नारायण संभोगी ॥ ६५ ॥ वचनासी वचन मिळे । रिघती डोळे डोळियांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतर्ध्यानीं । जीव जीवनीं विराल्या ॥ ३ ॥

२३६७. कोणी सुना कोणी लेंकी । कोणी एकी [पं. संतता.] सतंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियांची जगनिंद [त. जगनिंद.] । जाली धिंद सारखी ॥ ६५ ॥ अवध्या अवध्या चोरा । विना वरा मायबापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करा सेवा । आलें जीवावर तरी ॥ ३ ॥

२३६८. येथील जे [दे. जें.] एक घडी । तये जोडी पार नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ती त्यांचा सासुरवास । कैचा रस हा तेथें ॥ ६५ ॥ अवघे दिवस गेले कामा । हीं जन्मा खंडण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रतल्या [पं. रातल्या.] जनीं । सोडा झणी कान्होबा ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

२३६९. चिंता नाही गांवीं विष्णुदासांचिये । घोष जयजयकार सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण घरीं सांठविलें धन । अवघे चि वाण तया पोटीं ॥ ६५ ॥ सवंग सकळां पुरे धणीवरी । सेवावया नारी नर बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें आनंदी आनंदु । गोविंदें गोविंदु पिकविला ॥ ३ ॥

२३७०. करिती तया वेवासाव आहे । येथें व्हा रे साहे एकां एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गातां आइकतां समान चि घडे । लाभें लाभ जोडे विशेषता ॥ ६५ ॥ प्रेमाचें भरतें भातें घ्यावें अंगीं । नटे टाळी रंगीं शूरत्वेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुजन्मांचें खंडण । होईल हा सीण निवारोनि ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

स्वामीचें अभंगीचें नांव काढून सालोमालो आपुलें नांव घालीत त्यावर अभंगा ॥ ८ ॥

२३७१. नाहीं घाटावें लागत । एका सितें कळें भात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीर निवडतें [दे. निवडितें.] पाणी । चोंची हंसाचिये आणी ॥ ६५ ॥ आंगडें फाडुनि घोंगडें करी । अवकळा तये परी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कण । भुसीं निवडे कैचा सीण ॥ ३ ॥

२३७२. सालोमालो हरिचे दास । ह्मणउन केला [पं. अवघा केला.] अवघा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें बचमंगळ केलें । ह्मणती एकांचें आपुलें ॥ ५१ ॥ मोडूनि संतांचीं वचनें । करिती आपणां भूषणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवी । जगामधीं खूढ दावी ॥ ३ ॥

२३७३. [पं. जयांचे.] जायाचे अळंकार । बुडवूनि होती चोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांसी [ताडण चि.] ताडणाची पूजा । योग घडे बऱ्या वोजा ॥ ५१ ॥ अभिलाषाच्या सुखें । अंतीं होती काळीं मुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरा । होय भूषण मातेरा ॥ ३ ॥

२३७४. कालवूनि विष । केला अमृताचा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा अभाग्याच्या बुद्धि । सत्य लोपी नाहीं शुद्धि ॥ ५१ ॥ नाक कापुनि लावी सोनें । कोण अळंकार तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बावी । मोडूनि मदार बांधावी ॥ ३ ॥

२३७५. कण भुसाच्या आधारे । परि तें निवडितां बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. काय घोंगालि पाधाणी । पं. काय घोंगाणी पादाणी । घाटी ताकामध्यें लोणी ॥ .] काय घोंघाणिया घाणी । ताकामध्यें घाटी लोणी ॥ ५१ ॥ सुइणीपुढें चेंटा । काय लपविसी चाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्ञान । दिमाकाची [पं. भणभण.] भनभन ॥ ३ ॥

२३७६. क्लिल तेथें विका । माती नांव ठेवूनि चुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तो निवाड्याचा ठाव । खऱ्या खोट्या निवडी भाव ॥ ५१ ॥ गन्हवारे हा विधि । पोट वाढविलें चिंधी ॥ २ ॥ लावूं जाणे विल्हे । तुका साच [पं. आणि.] आणिक कल्हे ॥ ३ ॥

२३७७. विषयीं अद्वये । त्यासी आह्मां सिवों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव तेथुनि निराळा । असे निष्काम [दे. त. निष्काम] वेगळा ॥ ५१ ॥ वासनेची बुंधी [पं. गुंती.] । तेथें कैची ब्रह्मस्थिति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. असा] असतां देहीं । तेथें नाहीं [दे. त. जेमेतीं. पं. जमेति.] जमतीं ॥ ३ ॥

२३७८. नमितों या देवा । माझी एके ठायीं सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुणअवगुण निवाडा । ह्मैस ह्मैस रेडा रेडा ॥ ५१ ॥ जर्नी जनार्दन । साक्ष त्यासी लोटांगण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खडे । निवडूं दळणीं घडघडे ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

२३७९. जीव [पं. जीवती.] जीती जीवना संगें । मत्स्या मरण त्या वियोगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया चिर्ती जैसा भाव । तयां जवळि तैसा देव ॥ ५१ ॥ सकळां [दे. पाडीये.] पडिये भानु । परि त्या कमळाचें जीवनु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माता । वाहे [दे. तान्हें याची.] तान्हयाची चिंता ॥ ३ ॥

२३८०. मुंगीचिया घरा कोण जाय [पं. धाडी.] मूळ । देखोनियां गूळ घांव घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचकाविण काय खोळंबला दाता । तोचि धांवे हिता आपुलिया ॥ ५१ ॥ उदक अन्न काये ह्मणे मज खा ये । भुकेला तो जाये चोजवीत ॥ २ ॥ व्याधी पिडिला धांवे वैद्याचिया घरा । दुःखाच्या परिहारा आपुलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जया आपुलें स्वहित । करणें तो चि प्रीत धरी कये ॥ ४ ॥

२३८१. जन्मांतरिंचा परिट न्हावी । जात ठेवी त्यानें ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाखर जैसा चरचरी । तोंड करी संव दणी ॥ १ ॥ [पं. पूर्वजन्मी.] पूर्व जन्म शिखासूत्र । मळ मूत्र अंतरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करिती निंदा । धुवटधंदा पुढिलांचा ॥ ३ ॥

२३८२. नाम [पं. नामद्वेषी दे. त. नाम दुसी] दूषी त्याचें नको दरषण । विष तें वचन वाटे मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अमंगळ वाणी नाइकवे [पं. नाइकावी] कानीं । निंदेची पोहणी [दे. पोहोणी.] उठे तेथें ॥ १ ॥ काय [त. काय लभ्य असे त्याचिये०. दे. काय लभ्य त्याचिये०.] साच लभ्य त्याचिये वचनीं । कोणत्या पुराणीं दिली ग्वाही ॥ २ ॥ काय आड लावूं त्याचिया तोंडासी । आतां या जिभेसी [पं. जिबे.] काय करूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संत न मनिती त्यांस । घेऊं पाहे ग्रास यमदूत ॥ ४ ॥

२३८३. येऊनि नरदेहा झांकितील डोळे । बलें चि अंधळे होती लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उजडासरसी न चलती वाट । पुढील बोभाट जाणोनियां ॥ १ ॥ बहु फेरे आले सोसोनि वोळसा । पुढें नाहीं ऐसा लाभ मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं सादावीत वाट । भेटे तरी भेटो [त. पं. भेटे] कोणी तरी ॥ ३ ॥

२३८४. नव्हे जाखाई जोखाई । मायराणी मेसाबाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळिया माझा पंढरिराव । जो या देवांचा [पं. यादवांचा] ही देव ॥ १ ॥ रंडी चंडी शक्ति । [दे. पं. मद्यमांस.] मद्यमांसातें भक्षिती ॥ २ ॥ बहिरव खंडेराव । रोटीसुटीसाठीं देव ॥ ३ ॥ गणोबा [पं. गणोजी.] विक्राळ । लाडुमोदकांचा काळ ॥ ४ ॥ मुंज्या ह्रैसासुरें [पं. ह्रैसासुर.] । हें तों कोण लेखी पोरें ॥ ५ ॥ वेताळें [पं. वेताळ फेताळ । जळो त्यांचें तोंड काळ ॥.] फेताळें । जळो त्यांचें तोंड काळें ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे चितीं । धरा रखुमाईचा पती ॥ ७ ॥

२३८५. पडतां जड भारी । दासीं आठवावा हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो होऊं नेदी सीण । आड घाली सुदर्शन ॥ १ ॥ [पं. हरिनामाच्या.] नामाच्या चिंतनें । बारा वाटा पळती विघ्नें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे प्राण । करा देवासी अर्पण ॥ ३ ॥

२३८६. मायें मोकलिलें कोठें जावें बालें । आपुलिया बलें न वंचे [पं. वांचे.] तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुसोनियां पळे सांडुनियां [पं. सोडुनियां.] ताट । मागें पाहे वाट यावें ऐसी ॥ १ ॥ भांडवल आह्मां आळी करावी हे । [दे. आपणें.] आपणची माये धांवसील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळी करुनियां निकी । देसील भातुकीं बुझाऊनि ॥ ३ ॥

२३८७. नागर [पं. गोंडे.] गोडें बाळरूप । तें स्वरूप काळीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाईगोपाळांच्या संगें । आलें लागें पुंडलीका ॥ १ ॥ तें हें ध्यान दिगंबर [दे. त. दिगांबर.] । कटीं कर मिरवती ॥ २ ॥ नेणपणें [पं. नेणेपणें] उगें चि उभें । भक्तिलोभें राहिलें ॥ ३ ॥ नेणे वरदळाचा मान । विटे चरण सम उभें ॥ ४ ॥ सहज कटावरी हात । दहीभात शिदोरी ॥ ५ ॥ मोहरी पांवा गांजिवा पाठीं । धरिली काठी ज्या काळें ॥ ६ ॥ रम्य स्थळ चंद्रभागा । पांडुरंगा क्रीडेसी ॥ ७ ॥ भीमा दक्षणमुख वाहे । दृष्टी पाहे समोर ॥ ८ ॥ तारावेसे मूढ लोक । दिली भाक पुंडलिका ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे वैकुंठवासी । भक्तांपासीं राहिला ॥ १० ॥

२३८८. विठ्ठलनामाचा नाहीं ज्या विश्वास । तो वसे उदास नरकामध्यें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयासी बोलतां होईल विटाळ । [पं. न वजे तो०.] नव जाये तो जळस्नान करितां ॥ १ ॥ विठ्ठलनामाची [पं. ज्या नाहीं.] नाहीं ज्या आवडी । त्याची काळ घडी लेखिताहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज विठोबाची आण । जरी प्रतिवचन करिन त्यासी ॥ ३ ॥

२३८९. तया घडले सकळ नेम । मुखीं विठोबाचें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न लगे सिणावें । आणिक वेगळाल्या भावें । वाचे उच्चारवें । रामकृष्णगोविंदा ॥ ५१ ॥ फळ पावाल अवलिळा । भोग वैकुंठ सोहळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या नांवें । तो चि होइजे [दे. होइजे.] स्वभावें ॥ ३ ॥

२३९०. पुराणप्रसिद्ध सीमा । नामतारकमहिमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गें जाळी महा दोष । पुढें नाहीं गर्भवास ॥ ५१ ॥ जें निदिलें शास्त्रें । वंद्य जालें नाममात्रें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । त्रिभुवनीं नामठसा ॥ ३ ॥

२३९१. नाम घेतां न लगे मोल । नाममंत्र नाहीं खोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दों चि [दे. त. “चि” नाहीं.] अक्षरांचें काम । उच्चारवें राम राम ॥ ५१ ॥ नाहीं वर्णधर्मयाती [दे. त. वर्णधर्म.] । नामीं अवर्घीं चि [त. पं. “चि” नाही.] सरतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । चैतन्य [पं. चैतन्य हें निज ०.] निजघाम ॥ ३ ॥

२३९२. नाम घेतां वांयां गेंला । ऐसा कोणें आईकिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगा विनवितों तुह्मांसी । संत महंत सिद्ध ऋषी ॥ ५१ ॥ नामें तरला नाहीं कोण । ऐसा द्यावा निवडून ॥ २ ॥ सलगीच्या उत्तरा । तुका ह्मणे क्षमा करा ॥ ३ ॥

२३९३. फुकाचें तें लुटा सार । व्हा रे अमर सदैव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं गर्भवास पुढती । डोंगर जळती दोषांचे ॥ ५१ ॥ उदंड भावें उदंड घ्यावें । नाम गावें आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरिच्या घरीं । देशा उरीं न सीणीजे [पं. सीणी.] ॥ ३ ॥

॥ १५ ॥

२३९४. प्रीति नाहीं [पं. रायें वर्जिलेली] राया वर्जिली ते कांता । परी तिची सत्ता [पं. सर्वावरी.] जगावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे [पं. दांभी.] दंभी जालों तरी तुझे भक्त । वास यमदूत न पाहाती ॥ ५१ ॥ राजयाचा पुत्र अपराधी देखा । तो काय आणिकां दंडवेल ॥ २ ॥ [पं. बाहातर खोडा घोडे देव०.] वाहातरी खोडी परी देवमण कंठीं । तैसा [पं. तैसा मी जग०.] जगजेठी ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२३९५. करावा उद्धार किंवा घ्यावी हारी । एका बोला स्थिरी [पं. राहवें.] राहें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरसनें [पं. निराने.] माझा होईल संदेह । अवघें चि आहे मूळ पायीं ॥ ५१ ॥ राहिलों चिकटूण कांहीं चि न कळे । कोणा [पं. कोण्या नेणें.] नेणों काळें उदय भाग्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु उद्वेगला जीव । भाकीतसें कीव देवराया ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२३९६. आलिया भोगासी असावें सादर । देवावरी भार घालूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो कृपासिंधु निवारी सांकडें । येर तें बापुडें काय रंक [दे. त. रंकें.] ॥ ५१ ॥ [पं. भवाचिया.] भयाचिये पोटीं दुःखाचिया रासी । शरण देवासी जातां भलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे काय त्या करितां । चिंतावा तो आतां विश्वंभर ॥ ३ ॥

२३९७. भोग तो न घडे संचितावांचूनि । करावें तें मनीं समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणरुनी मनीं मानू नये खेद [दे. पं. ०खेदु । ह्मणावा गोविंदु०.] । ह्मणावा गोविंद वेळोवेळां ॥ ५१ ॥ आणिकां रुसावें न लगे बहुतां । आपुल्या संचितावांचूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार घातलिया वरी । होईल कैवारी नारायण ॥ ३ ॥

२३९८. निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसवें । साधन बरवें हें चि एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च अंगीकार करिल [पं. करी.] नारायण । बडबड तो सीण येणेंविण ॥ ५ ॥ सोइरें पिशुन समान चि घडे । चित्त पर ओढे उपकारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त जालिया निर्मळ । तरि च सकळ केलें होय ॥ ३ ॥

२३९९. दिली चाले वाचा । क्षय मागिल्या तपाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिद्धि सिद्धि येती घरा । त्याचा करिती पसारा ॥ ५ ॥ मानदंभांसाठीं । पडे देवासवें तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेवा । कैचा वेठीच्या [पं. वेठीचा नदेंवा. दे. वेठीच्या नदवां.] निर्देवां ॥ ३ ॥

२४००. तापल्यावांचून नव्हे अळंकार । पिटूनियां सार उरलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कदाकाळीं [पं. शुद्ध नव्हे.] नव्हे शुद्ध जाति । नासें शत्रु होती मित्र ते चि ॥ ५ ॥ कळिवर बरें भोगूं द्यावें भोगां । फांसिलें तें रोगा हातीं सुटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन करावें [पं. पाटेळ] पाटेळ । साहावे चि जाळ सिजेवरि ॥ ३ ॥

२४०१. पाटेळ करितां न साहावे वारा । साहेलिया ढोरा गोणी चाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणां आपण हे चि कसवटी । हर्षामर्ष पोटीं विरों द्यावे ॥ ५ ॥ नवनीत तोंवरी कडकडी लोणी । निश्चळ होऊनी राहे मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी जग टाकी घाया । त्याच्या पडे पायां जन मग ॥ ३ ॥

२४०२. [पं. कावळिया.] कावळियासी नाही दया उपकार । काळिमा अंतर विटाळसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें कुघनाचें जिणें अमंगळ । घाणेरी वोंगळ वदे पाणी ॥ ५ ॥ कडु भोपळ्याचा उपचारें पाक । सेविल्या तिडीक कपाळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विष सांडूं नेणे [पं. नये] साप । आदरें तें पाप त्याचे ठायीं ॥ ३ ॥

२४०३. लाभ खरा नये तुटी । नाही आडखळा भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय अवधिया देशा । येथें संचलासी [दे. त. सचलाची.] तैसा ॥ ५ ॥ मग न लगे पारखी । अवघीं [पं. सकळ] सकट सारखीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोळे । रूपें भुलविले डोळे ॥ ३ ॥

२४०४. नको आतां पुसों कांहीं । लवलाहीं उसंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय वेगीं पंढरपुरा । तो सोयरा दीनांचा ॥ ५ ॥ वचनाचा न [पं. वचनाचा न रिघे गोवा । रिघे देवासी शरण .] करीं गोवा । रिघें देवासी शरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता । बहु चिंता दीनाची ॥ ३ ॥

२४०५. बुद्धिहीनां जडजीवां । [पं. नका.] नको देवा उपेक्षूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिसावी हे [पं. “हे” नाही.] विज्ञापना । आह्मां दीनां दासांची ॥ ५ ॥ चिंतूनियां आले पाय । त्यांती काय वंचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुरुषोत्तमा । करीं क्षमा अपराध ॥ ३ ॥

२४०६. ह्मणऊनि काकुळती । येतों पुढतों पुढती । [पं. तुमच्या.] तुह्मां असे हातीं । कमळापती भांडार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फेडूं आलेती दरिद्र । तरी न लगे उशीर । पुरे अभयंकर । [पं. ठायीं.] ठाया ठाव रंकाशी ॥ ५ ॥ कोठें न घली धांव । याजसाठीं [पं. त्यजिली.] तजिली हांव । घेऊं नेदी वाव । मना केला विरोध [पं. निरोध] ॥ २ ॥ कारणांच्या गुणें । वेळ काळ तोही नेणें । तुमच्या कीर्तनें । तुका तुह्मां जागवी ॥ ३ ॥

२४०७. बहु नावें ठेविलीं [पं. स्तुतीची.] स्तुतीचे आवडी । बहुत या गोडी आली रसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु सोसें सेवन केलें बहुवस । बहु आला दिस गोमट्याचा ॥ ५१ ॥ बहुतां पुरला बहुतां उरला । बहुतांचा केला बहु नट ॥ २ ॥ बहु तुका जाला निकट वृत्ती । बहु काकुलती येऊनियां ॥ ३ ॥

२४०८. [दे. त. पं. येह.] इहलोकीं आह्मां वस्तीचें पेणें । उदासीन तेणें देहभावीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय [दे. त. पुरातें.] पुरतें कारण मारगीं । उलंघूनि वेगीं जावें स्थळा ॥ ५१ ॥ सोंगसंपादणी चालवितों वेव्हार । [पं. दे. अत्यंतिक आदर] अत्यंतीं आदरें नाहीं गोवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेंच लाविला संचिता । होइल घेतां देतां लाभ कोणां ॥ ३ ॥

२४०९. रोजकीर्दी [दे. त. रोज कीर्ति.] जमा धरुनी सकळ । खताविला काळ वरावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं होत झाड्यापाड्याचें लिगाड । हुजराती ते [पं. “ते” नाहीं.] गोड सेवा रुजू ॥ ५१ ॥ चोरासाठीं रदबदल [दे. त. आटा हास. पं. अटाहास्य.] आटाहास । जळो जिणें [दे. दाश० त. दाष्ये०. पं. दास बहुताचे ।.] दास्य बहुताचें ॥ २ ॥ सावधान तुका निर्भर मानसीं । सालझाड्यापाशीं गुंपों नेणे ॥ ३ ॥

२४१०. त्रिविधकर्माचे वेगळाले भाव । निवडूनि ठाव [पं. दाखविले.] दाखविला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलियाचा झाडा राहिल्याचा ठाव । [त. सुखाच गौरव. पं. सुख तो गौरव.] सुख गौरव संतां अंगीं ॥ ५१ ॥ हिशेबें [त. हिशेबें.] आलें तें सकळांसी प्रमाण । तेथें नाहीं आन चालों येत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं [त. पापपुण्यें खंती. पं. पापपुण्या खंती] पापपुण्य खतीं । झाड्याची हुजती हातां आली ॥ ३ ॥

२४११. साकरेचें नाम घेतां कळे गोडी । तैसी आह्मां जोडी वैष्णवांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोक्ष गांठी असे ठेविला बांधोनी । सोस तो भजनीं आवडीचा ॥ ५१ ॥ भोजनाची चिंता माय वाहे बाळा । [दे. त. आह्मांसि.] आह्मां तरी खेळावरि चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी देहउपकारें । गाऊं निरंतर नाचों लागों ॥ ३ ॥

२४१२. सुखें घेऊं जन्मांतरें । [पं. हें चि.] एक बरें इहलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचे वारकरी । होतां थोरी जोडी हे ॥ ५१ ॥ हें [दे. या अभंगांतील “हें तों आले अनुभवा । पाहावें जीवावरुनि ॥ ” हें कडवें. आणि पुढल्या अभंगांतील “हरिदासांचा समागम । अंगीं प्रेम विसावे ॥ ” हें कडवें यांच्या जागा मागून आंकड घालून परस्पराशीं पालटल्या आहेत.] तों आलें अनुभवा । पाहावें जीवावरुनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला त्याग । सर्वसंग ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

२४१३. करूं जातां सन्निधान । [पं. क्षण.] क्षणि जन पालटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां गोमटे ते पाय । तुझे माय विठुले ॥ ५१ ॥ हरिदासांचा समागम । अंगीं प्रेम विसावे ॥ २ ॥ [दे. “तुका ह्मणे केला त्याग । सर्व संग ह्मणऊनि ” असें मूळचा पाठ खोडून मागून केलें आहे, प्रथम मूळांतल्याप्रमाणेंच होतें.] तुका ह्मणे हें चि मन । इच्छादान मागतसे ॥ ३ ॥

२४१४. क्षीरं मागे तया रायतें वाढी । पाधानी गधडी ऐशा नावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समयो जाणां समयो जाणां । भलतें नाणां भलतेथें ॥ ५१ ॥ [पं. मंगळ.] अमंगळ वाणी वदवी मंगळी [पं. अगळी.] । अशुभ वोंगळी शोमन तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें समयो ठाया ठाव । राहाडी ते वाव नरकाडी ॥ ३ ॥

२४१५. विंचा पीडी नांगी । ज्याचा दोष त्याचे अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला पाहिजे विचार । मन मित्र दावेदार ॥ ५१ ॥ मधुरा उत्तरीं । रांवा [पं. राखा.] खेळे उरावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रेडा । सुखें जाती ऐशा पीडा ॥ ३ ॥

२४१६. तीर्थीची अपेक्षा स्थळीं वाढे धर्म । जाणावें तें वर्म बहु पुण्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु बरी ऐसी भाविकांची जोडी । काळ नाही घडी जात वायां ॥ १ ॥ करूनी चिंतन करवावें आणिकां । तो या जाला लोकां नाव जर्गी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे परउपकारी । त्यांच्या पायांवरी डोई माझी ॥ ३ ॥

२४१७. भयाची तों आह्मां चित्तीं । राहो खंती सकेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “समर्पिलों” आणि “करीन तें” या कडव्यांच्या जागा परस्परांशी पालटल्या आहेत.] समर्पिलों जीवें भावें । काशा भ्यावें [पं. कारणा.] कारणें ॥ १ ॥ करीन तें कवतुकें । अवघें निकें शोभेल [त. शोभलें] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप भरूं । दिस सारूं कवतुकें ॥ ३ ॥

२४१८. पाचारितां [पं. पावे] धावे । ऐसी ठायींची हे सवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोले करुणा वचनीं । करी कृपा लावी स्तनीं ॥ १ ॥ जाणे कळबळा । भावसिद्धीचा जिह्वाळा [पं. सोहळा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । मार्गें मार्गें धांवे प्रेम ॥ ३ ॥

२४१९. कां जी माझे जीवीं । आळस ठेविला गोसावीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येवढा घात आणीक काय । चिंतनासी अंतराय ॥ १ ॥ देहआत्म वंदी । केला घात कुबुद्धी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । कळवळी वाटे सीण ॥ ३ ॥

२४२०. दर्शनाचें आर्त जीवा । बहु देवा राहिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जाणसी तें करीं । विश्वंभरीं काय उणें ॥ १ ॥ येथें जरी उरे चिंता । कोण दाता याहूनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणवलें । आह्मां भलें एवढेंच ॥ ३ ॥

२४२१. बैसों पाठमोरीं । मना वाटे तैसें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं जाणसी आवडी । बाळा बहुतांची परवडी ॥ १ ॥ आपुल्याला इच्छा । मार्गों जया व्हावें जैशा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आई । नव्हसी उदास विठाई ॥ ३ ॥

२४२२. विश्वंभरा वोळे । बहुत हात कान डोळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें असे तेथें देखे [त. देखें.] । मागितलें तें [त. आइकें.] आइके ॥ १ ॥ जें जें वाटे गोड । तैसें [पं. पुरवितो कोडें.] पुरवितो कोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । कांहीं पडों नेदी तुटी ॥ ३ ॥

२४२३. दाटे कंठ लागे डोळियां पाझर । गुणाची अपार दृष्टि वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें सुखें छंदें घेईन सोंहळा । होऊनि निराळा पापपुण्यां ॥ १ ॥ तुझ्या मोहें [पं. पडे.] पडो मागील विसर । आलापें सुस्वर करिण कंठ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे सौरस । तुह्मांविण रस गोड नव्हे ॥ ३ ॥

२४२४. पसरुनि राहिलों बाहो । सोयी अहो तुमचिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां यावें लागवेगें । पांडुरंगे धांवत ॥ १ ॥ बैसायाची इच्छा कडे । चाली खडे [पं. रुपती.] रुपताती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपाळुवा । करीन सेवा लागली ॥ ३ ॥

२४२५. आह्मी जालों एकविध । सुद्या सुदें असावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यावरी तुमचा मोळा । तो गोपाळा अकळ ॥ १ ॥ घेतलें तें उसणें द्यावें । कांहीं भावें विशेषें [त. विशेष.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्रियानष्ट । तरी कष्ट घेतसां ॥ ३ ॥

२४२६. [त. “आह्मी” नाही.] आह्मी आर्तभूत जिवी । तुह्मी गोसावी तों [पं. “तों” नाही.] उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वादावाद समर्थाशीं । काशानशीं करावा ॥ ५१ ॥ आह्मी मरों वेरझारीं । स्वामी घरीं बैसले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करितां वाद । कांहीं भेद कळेना ॥ ३ ॥

२४२७. पुसावें तें ठाई आपुल्या आपण । अहंकारा शून्य घालूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर वाग्जाळ मायेचा अहंकार । वचनाशीं थार अज्ञान तें ॥ ५२ ॥ फळ तें चि बीज बीज तें ची फळ । उपनांवें मूळ न पालटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे गव्हांचे प्रकार । सोनें अलंकार मिथ्या नांव ॥ ३ ॥

२४२८. माझी आतां सत्ता आहे । तुह्मां पायां हे वरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाविण नेणें दुजा । पंढरिराजा सर्वांगें ॥ ५३ ॥ पुरवावी केली आळी । जे जे काळीं [दे. त. मागण.] मागेन तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुटसी कैसा । धरुनि दिशा राहिलों ॥ ३ ॥

२४२९. फावलें तुह्मां मार्गे । नवतों लागें पावलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलों आतां उभा राहें । जवळी पाहें सन्मुख ॥ ५४ ॥ घरीं होती गोवी जाली । कामें बोली न घडे चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धडफुडा । जालों झाडा देई देवा ॥ ३ ॥

२४३०. आतां नये बोलों अद्वेराची मात । बाळावरि चित्त असों द्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज कां सांगणें लागे हा प्रकार । परि हें उत्तर आवडीचें ॥ ५५ ॥ न वंचीं वो कांहीं एकही प्रकार । आपणां अंतर नका मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोहो राखावा सतंत । नये पाहों अंत पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२४३१. करुनि राहों जरी आत्मा चि प्रमाण । निश्चळ नव्हे मन काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेवलिया विण काशाचे ढेंकर । शब्दाचे प्रकार शब्द चि ते ॥ ५६ ॥ पुरे पुरे आतां तुमचें ब्रह्मज्ञान । आह्मासी चरण न सोडणें [त. दे. सोडवे.] ॥ २ ॥ विरोधें विरोध वाढें पुढतोपुढती । वासनेचे हातीं गर्भवास ॥ ३ ॥ सांडीमांडीअंगीं वसे पुण्यपाप । बंधन [त. बंधने.] संकल्प या चि नांवें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाही मुक्तता मोकळी । ऐसा कोण बळी निरसी [पं. निरसे.] देह ॥ ५ ॥

२४३२. तुमचे स्तुतियोग्य कोठें माझी वाणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तिभाग्य तरी नेदीं तुळसीदळ । जोडूनि अंजुळ उभा असें ॥ ५७ ॥ कैचें भाग्य ऐसें पाविजे संनिध । नेणें पाळूं विध करुणा भार्की ॥ २ ॥ संतांचे सेवटीं उच्छिष्टाची आस । करुनियां वास पाहातसें ॥ ३ ॥ करीं इच्छा मज ह्मणोत आपुलें । एखादिया बोलें निमित्याच्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों हें साधन । करितों चिंतन रात्रदिवस ॥ ५ ॥

२४३३. सर्वविशीं आह्मीं हे चि जोडी केली । स्वामीची साधिली चरणसेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिलें चि नाही मार्गे परतोनी । जिकिला तो [पं. क्षणक्षणीं.] क्षणीं क्षण काळ ॥ ५८ ॥ नाही पडों दिला विचाराचा गोवा । नाही पाठी हेवा येऊं दिला [पं. दिली.] ॥ २ ॥ केला [पं. केली लागवेणीं.] लाग वेगीं अवघी चि तांतडी । भावना ते कुडी दुरावली ॥ ३ ॥ कोठें मग ऐसें होतें सावकास । जळो तया आस वेव्हाराची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणें लाभ घेतला पालवीं । आतां नाही गोवी कशाची ही ॥ ५ ॥

२४३४. येणें मुखें तुझे वर्णी गुण नाम । तें चि मज प्रेम देई देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे भरुनियां पाहें तुझें मुख । तें चि मज सुख देई देवा ॥ ५९ ॥ कान भरोनियां ऐकें [पं. ऐकेन.] तुझी कीर्ती । ते मज विश्रांती देई देवा ॥

२ ॥ वाहें रंगीं टाळी नाचेन उदास । हें देई हातास पायां बळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझा सकळ देहभाव । आणीक नको ठाव चिंतुं यासी ॥ ४ ॥

२४३५. तूं माझा मायबाप सकळ वित्त गोत । तूं चि माझें हित करिता देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि माझा देव तूं चि माझा जीव । तूं चि माझा भाव पांडुरंगा ॥ ५ ॥ तूं चि माझा आचार तूं चि माझा विचार । तूं चि सर्व भार चालविसी ॥ २ ॥ । सर्व भावें मज तूं होसी प्रमाण । ऐसी तुझी आण [दे. त. वाहातुसें.] वाहातसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज विकला जीवभाव । कळे तो उप करीं आतां ॥ ४ ॥

२४३६. वारंवार तुज द्यावया आठव । [दे. पं. ऐक.] आइक तो भाव माझा कैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेले [पं. गेला.] मग नये फिरोन दिवस । पुढिलांची आस गणित नाहीं ॥ ५ ॥ गुणां अवगुणांचे पडती आघात । तेणें होय चित्त कासावीस ॥ २ ॥ कांहीं एक तुझा न देखों आधार । ह्मणऊनी धीर नाहीं जीवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं ब्रह्मांडाचा जीव । तरी कां आह्मी कीव भाकीतसों ॥ ४ ॥

२४३७. असोत हे तुझे प्रकार सकळ । काय खळखळ करावी हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुचें स्वहित जाणतसों आह्मी । तुझें वर्म नामीं आहे तुझ्या ॥ ५ ॥ विचारितां आयुष्य जातें वांयांविण । रोज [त. सेज जन्मा गोवण पडतसे । दे. पूर्वी तळेगांवाप्रमाणे होतें.] नागवण पडतसे ॥ २ ॥ राहेन मी तुझे पाय आठवूनी । आणीक तें मनीं येऊं नेदीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें येसी अनायासें । थोर [पं. “तुज” नाही.] तुज पिसें कीर्तनाचें ॥ ४ ॥

२४३८. विष्णुदासां [पं. ‘विष्णुदासां’ याबद्दल नाहीं हरिच्या दासां.] भोग । [पं. ‘जरी’ याबद्दल तरि कां.] जरी आह्मां पीडी रोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हें दिसे लाजिरवाणें । काय तुह्मांसी सांगणें ॥ ५ ॥ आह्मां काळें [पं. खाये । बोलितें वायां जाये ।] खावें । बोलिलें तें वांयां जावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दास । आह्मी भोगूं गर्भवास ॥ ३ ॥

२४३९. भावें गावें गीत । शुद्ध करूनियां चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. जरि तुज व्हावा देव ।] तुज व्हावा आहे देव । तरि हा सुलभ उपाव ॥ ५ ॥ आणिकांचे कानीं । गुण दोष मना नाणीं ॥ २ ॥ मस्तक ठेंगणा । [पं. लागें.] करी संतांच्या चरणा ॥ ३ ॥ वेचीं तें वचन । जेणें राहे समाधान ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे फार । थोडा तरी पर उपकार ॥ ५ ॥

२४४०. वचन तें [पं. हें.] नाहीं तोडीत शरीरा । भेदत अंतरा [पं. वज्राऐसा.] वज्राऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न सहावे [दे. काशा करणें. त. कास करणें.] काशा ही कारणें । संदेह निधान देह बळी ॥ ५ ॥ नाहीं शब्द मुखीं लागत तिखट । नाहीं जड होत [पं. पोट होत. त. मागून ‘पोट होत’ असा पाठ केला आहे.] पोट तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी गिळे अहंकार । तरी वसे घर नारायण ॥ ३ ॥

२४४१. नव्हो आतां जीवीं कपटवसती । मग काकुळती कोणा यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्याचिये मापें गांठीं नये नाड । आदि अंत गोड नारायण ॥ ५ ॥ चोखटिया नाहीं विटाळाचा आघात । साच तें साचांत सांचा [पं. सांच.] पडे ॥ २ ॥ विचारिली वाट उसंत सीतळ । बुद्धीपुढें बळ तृष्णतुल्य ॥ ३ ॥ आहाराच्या घासें पचोनियां जिरे । वासना ही उरे [दे. त. उरउरीत.] उर्वरीत ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ताळा घालावा वचनीं । तूं माझी जननी पांडुरंगे ॥ ५ ॥

२४४२. नव्हती ही माझी [पं. जयाची.] जायाची भूषणें । असे नारायणें उचित केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शब्दाच्या [पं. वोवणी.] वोवोनी रत्नाचिया माळा । मुळीच जिह्वाळा झरवणी ॥ ५१ ॥ अर्थातरीं असे अनुभवसेवन । परिपार्की मन [पं. साक्षी.] साक्ष येथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सरतें परतें । हें नाहीं अनंतें उरों दिलें ॥ ३ ॥

२४४३. सहज लीळा मी साक्षी [पं. त्याचा.] याचा । नये वंचूं वाचा ऐसें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपक्रमें वदे निशब्दाची वाणी । जे कोठें बंधनीं गुंपों नेणें ॥ ५१ ॥ तम नासी परि वेव्हारा वेगळा । रविप्रभाकळा [पं. ०कळे.] वर्ते जन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें गेला अतिशय । आतां पुन्हा नये तोंड दावूं ॥ ३ ॥

२४४४. बोलाल या आतां आपुल्यापुरतें । मज या अनंतें गोवियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडिला न सोडी हातींचा पालव । वेधी वेधें जीव वेधियेला ॥ ५१ ॥ तुमचे ते शब्द कोरडिया गोष्टीं । मज सवें मिठी अंगसंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझां । होईल हे परी । अनुभव वरी येईल मग ॥ ३ ॥

२४४५. जैशा तुझी दुरी आहां । तैशा राहा अंतरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका येऊं देऊं आळ । अंगीं गोपाळ जडलासे ॥ ५१ ॥ अवघा हा [पं. “हा” नाहीं.] चि राखा काळ । विक्राळ चि भोंवता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज ऐशा । होतां पिशा जगनिंद्य ॥ ३ ॥

२४४६. सतीचें तें घेतां वाण । बहु कठीण परिणामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिवासाठीं गौरव वाढे । आहाच जोडे तें नव्हे ॥ ५१ ॥ जरि होय उघडी दृष्टि । तरि गोष्टी युद्धाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगा येतां । तरी सत्ता धैर्याची ॥ ३ ॥

२४४७. आडवा तो उभा । असे [त. ताणेनियां.] दाटोनियां [पं. उभा.] प्रभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव नाहीं एकविध । एक भाव असे शुद्ध ॥ ५१ ॥ भेदाभेद आटी । नाहीं फार कोठें तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोवा । उगवा वेव्हाराचा हेवा ॥ ३ ॥

२४४८. एका बोटाची निशाणी । [दे. त. परीपाख.] परीपाक नाहीं मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि ते संपादिलें सोंग । कारणावांचूनिया [दे. वेग.] व्यंग ॥ ५१ ॥ वैष्णवांचा धर्म । [पं. जर्गी.] जग विष्णु नेणे वर्म ॥ २ ॥ अतिशयें पाप । तुका सत्य करी माप ॥ ३ ॥

२४४९. सत्यत्वेंशीं घेणें भक्तीचा अनुभव । स्वामीचा गौरव इच्छीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तें अवीट न भंगे साचारें । पावलें विस्तारें फिरों नेणे ॥ ५१ ॥ वाणी वदे त्याचा कोणांसी विश्वास । [त. प. आभयकरें दास.] अभयें करें दास सत्य तई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आधीं न करीं तांतडी । पार्यो जाली जोडी तेणें शुद्ध ॥ ३ ॥

२४५०. सर्वात्मकपण । माझें हिरोनि नेतो [पं. नेतें.] कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनीं भक्तीची आवडी । हेवा व्हावी ऐशी जोडी ॥ ५१ ॥ घेईन जन्मांतरें । हें चि करावया खरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ऋणी करुनि ठेवूं सेवा ॥ ३ ॥

२४५१. [पं. आणितानि गती । हंस काउळी.] आणितानि त्या गती । हंस काउळे न होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडा सांडा रे मठारे । येथें गांठीसवें धुरें ॥ ५१ ॥ नाकेंविण मोती । उभ्या [पं. बाजारा.] बाजारें फजिती ॥ २ ॥ [दे. त. हा चरण कायम ठेवून त्याजवर “ह्मणे विष्णुदास तुका ।” हा पाठ घातला आहे.] हुकुमदाज तुका । येथें कोणी फुंदों नका ॥ ३ ॥

२४५२. ढेंकणासी बाज गड । उतरचढ केवढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होता तैसा कळों भाव । आला वाव अंतरीचा ॥ ५ ॥ बोरामध्ये [पं. असे.] बसे अळी । अठोळीच भोंवती ॥ २ ॥ पोटासाठी वेंची चणे । राजा ह्मणे तोंडें मी ॥ ३ ॥ बेडकानें चिखल खावा । काय ठावा सागर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आहे । काय पाहे त्यांत तें ॥ ५ ॥

२४५३. धांव धांव गरुडध्वजा । आह्मां अनाथांच्या काजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु जालों कासावीस । ह्मणोनि पाहें तुझी वास ॥ ५ ॥ [पं. “पाहें पाहें” व “असोनियां” या दोन कडव्यांच्या जागा परस्परांशी पालटल्या आहेत; आणि “पाहें पाहें” याबद्दल “पाहें” इतकेंच आहे.] पाहें पाहें त्या मारगें । कोणी येतें माझ्या लागें ॥ २ ॥ असोनियां ऐसा । तुज सारिखा कोंवसा ॥ ३ ॥ न लवावा उशीर । नेणों कां [पं. हो.] हा केला धीर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चाली । नको चालूं धांव घालीं ॥ ५ ॥

२४५४. पांडुरंगे पांडुरंगे । माझे गंगे माउलिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पान्हां घालीं प्रेमधारा । पूर क्षीरा लोटों दे ॥ ५ ॥ अंगें अंग मेळउनी । करीं धणी फेडाया [पं. फेडांवया.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेइन उड्या । सांङिन कुड्या भावना ॥ ३ ॥

२४५५. [त. पं. गजेंद्र.] गजइंद्र पशु आप्तें मोकलिला । तो तुज स्मरला पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासाठीं गरुड सांडुनि धांवसी । माया [दे. झळंबेसी.] झळंबसी दिनानाथा ॥ ५ ॥ धेनु वत्सावरी झेंप घाली जैसी । तैसें गजेंद्रासी सोडविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रीद बांधलें यासाठीं । भक्तांसी संकटीं रक्षावया ॥ ३ ॥

२४५६. चारी वेद जयासाठीं । त्याचें नाम धरा कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं आणीक [दे. साधनें.] साधन । कष्टसी कां वांयांविण ॥ ५ ॥ अठरा पुराणांचे पोटीं । नामाविण नाहीं गोठी [त. पं. गोष्टी.] ॥ २ ॥ गीता जेणें उपदेशिली । ते [पं. हे.] ही विटेवरी माउली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सार धरीं । वाचे हरिनाम उच्चारिं ॥ ४ ॥

२४५७. पाहातां ठायाठाव । जातो अंतरोनि देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये वाटों गुणदोषीं । मना जतन येविशीं ॥ ५ ॥ त्रिविधदेह परिचारा । जर्नी जनार्दन खरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीरें- । विण कैसें होतें बरें ॥ ३ ॥

२४५८. नामसंकीर्तन साधन पै सोपें । जळतील पापें जन्मांतरें [पं. जन्मांतरिचीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न [पं. लगती.] लगे सायास जावें वनांतरा । सुखें येतो घरा नारायण ॥ ५ ॥ ठार्यीच बैसोनि करा एकचित्त । आवडी अनंत आळवावा ॥ २ ॥ रामकृष्णहरिविठ्ठलकेशवा । मंत्र हा जपावा सर्वकाळ ॥ ३ ॥ [पं. याहूनि आणीक नाहीं पै साधन । दे. पूर्वी असें होतें.] याविण असतां आणीक साधन । वाहातसें आण विठोबाची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सोपें आहे सर्वाहूनि । शाहाणा तो धणी घेतो [पं. घेत असे.] येथें ॥ ५ ॥

२४५९. भाविकांचें काज अंगें देव करी । काढी धर्माघरीं उच्छिष्ट तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उच्छिष्ट तीं फळें खाय भिल्लटीचीं । आवडी तयांची मोठी देवा ॥ ५ ॥ काय देवा घरीं न मिळेची अन्न । मागे भाजीपान [पं. द्रौपदीचें.] द्रौपदीसी ॥ २ ॥ अर्जुनाचीं घोडीं धुतलीं अनंतें । संकटें [पं. बहुत.] बहुतें निवारिलीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं आवडती लडिवाळें । जाणीवेचें काळें तोंड देवा ॥ ४ ॥

२४६०. सांवळे रूपडें चोरटें चित्ताचें । उभें पंढरीचे विटेवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळियांची धणी पाहातां न पुरे । तया लागीं झुरे मन माझें ॥ ५ ॥ आन गोड कांहीं न लगे संसारीं । राहिले अंतरीं पाय तुझे ॥ २ ॥ प्राण

रिघों पाहे कुडी हे सांडुनी । श्रीमुख नयनीं न देखतां ॥ ३ ॥ चित्त मोहियेलें नंदाच्या नंदनें । तुका ह्मणे येणें [पं. गरुडध्वजा.] गरुडध्वजे ॥ ४ ॥

२४६१. ऐका [त. ऐका गा भाविक हो । कोण कोण व्हाल ते ॥.] ऐका भाविकजन । कोण [दे. “व्हाल कोण कोण ते” असें मागून केलें आहे.] कोण व्हाल ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तार्किकांचा टाका संग । पांडुरंग स्मरा हो ॥ २ ॥ नका शोधूं मतांतरें । नुमगे खरें बुडाल ॥ २ ॥ कलिमध्ये दास तुका । [पं. करी लोक सावध ।.] जातो लोकां सांगत ॥ ३ ॥

२४६२. आपुलिया आंगें तोडी मायाजाळ । ऐसें नाही बळ कोणापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रांडापोरें त्याग करी कुटुंबाचा । नावरे हे वाचा आणि मन ॥ २ ॥ हर्षामर्ष [पं. हें कडवें नाही. त. हर्षामर्ष हे जों नाही जिराळे ।.] जों हे नाही जों जिराले । तोंवरि हे केले चार त्यानीं ॥ २ ॥ मुक्त जालों ऐसें बोलों जाये मुखें । तुका ह्मणे दुःखें बांधला तो ॥ ३ ॥

२४६३. आलिया अतीता ह्मणतसां पुढारें । आपुलें रोकडें सत्त्व जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्याचा भार घेऊनि मस्तकीं । हीनकर्मीं लोकीं ह्मणावया ॥ २ ॥ दारीं हाका कैसें करवतें भोजन । रुची तरि अन्न कैसें देतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ध्वज उभारिला कर । ते शक्ति उदार काय जाली ॥ ३ ॥

२४६४. जेथें लक्ष्मीचा वास । गंगा आली पापा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें म्यां हृदयीं धरिलें । ताप [पं. तापशमन.] हरण पाउलें ॥ २ ॥ सेवा केली संतजनीं । [पं. सुख राहिलें.] सुखें राहिले लपोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांकी । भाट जाली तिहीं लोकीं ॥ ३ ॥

२४६५. रूपीं जडले लोचन । पार्यीं स्थिरावलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव हरपला । तुज पाहातां विठ्ठला ॥ २ ॥ कळों नये सुखदुःख । तान हरपली भूक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे परती । तुझ्या दर्शनें मागुती ॥ ३ ॥

२४६६. [पं. जालें जाणतें०.] जाणतें लेंकरूं । माता लागे दूर धरूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें न करीं कृपावते । पांडुरंगे माझे माते ॥ २ ॥ नाही मुक्ताफळा । भेटी मागुती त्या जळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोणी । ताक सांडी निवडूनि ॥ ३ ॥

२४६७. तुजविण कोणां । शरण जाऊं नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा न देखें मी कोणी । दुजा तिहीं त्रिभुवनीं ॥ २ ॥ पाहिलीं पुराणें । धांडोळिलीं दुरुषणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठायीं । जडून ठेलों तुझ्या पार्यीं ॥ ३ ॥

२४६८. ऐसें भाग्य कईं लाहाता होईन । अवघें देखें जन ब्रह्मरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तया सुखा अंत नाही पार । आनंदें सागर हेलावती ॥ २ ॥ शांति क्षमा दया मूर्तिमंत अंगीं । परावृत्त संगीं कामादिकां ॥ २ ॥ विवकासहित वैराग्याचें बळ । धग्धगितोज्ज्वाळ अग्नि जैसा ॥ ३ ॥ भक्ति नवविधा भावशुद्ध [पं. करी.] बरी । अळंकारावरी मुगुटमणि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवी वासना । कोण नारायणा तुजविण ॥ ५ ॥

२४६९. कासया करावे तपाचे डोंगर । आणीक अपार दुःखरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया फिरावे [त. पं. आणीक.] अनेक ते देश । दावितील आस पुढें लाभ ॥ २ ॥ कासया पुजावीं अनेक [पं. आणीक.] दैवतें । पोटभरे तेथें लाभ नाही ॥ २ ॥ कासया करावे मुक्तीचे सायास । मिळे पंढरीस फुका साटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करीं कीर्तन पसारा । लाभ येईल घरा पाहिजे तो ॥ ४ ॥

२४७०. वैष्णवमुनिविप्रांचा सन्मान । करावा आपण घेऊं नये ॥ १ ॥ प्रभु जाला तरी संसाराचा दास । विहित [पं. विहित हे त्यास.] तयासी [त. तयास.] यांची सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे आशीर्वादें बळी । जाईल तो छळी नरकायासी ॥ ३ ॥

२४७१. देव वसे चित्ती । त्याची घडावी संगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आवडतें मना । देवा पुरवावी वासना ॥ १ ॥ हरिजनासी [पं. हरिजनाची.] भेटी । नहो अंगसर्गे [पं. अंगसंग.] तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें । भलें संतसंघष्टणें ॥ ३ ॥

२४७२. भाग सीण गेला । माझा सकळ विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझा ह्मणवितों दास । केली उच्छिष्टाची आस ॥ १ ॥ राहिली तळमळ । तई पासोनी सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धालें । पोट ऐसें कळों आलें ॥ ३ ॥

२४७३. रायाचें सेवक । सेवटीचें [सेवटील.] पीडी रंक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों हिणाव कवणा । कां हो नेणां नारायणा ॥ १ ॥ परिसेंसी भेटी । नव्हे लोहोपणा तुटी ॥ २ ॥ तुझें नाम कंठी । तुक्या काळासवें भेटी ॥ ३ ॥

२४७४. सुखरूप ऐसें कोण दुर्जे सांगा । माझ्या पांडुरंगा सारिकें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे हिंडणें मुंडणें तें कांहीं । साधनाची नाही आटाआटी ॥ १ ॥ चंद्रभागे स्नान विध [“विधि” याबद्दल.] तो हरिकथा । समाधान चित्ता सर्वकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काला वैकुंठीं दुर्लभ । विशेष तो [त. हा.] लाभ संतसंग ॥ ३ ॥

२४७५. नसतां अधिकार उपदेशासी बळात्कार [दे. त. बळत्कार.] । तरि ते केले हो [पं. “हो” नाही.] चार माकडा आणि [दे. गारुडी. — त. गारुडी.] गारोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. धन्यधन्य राज्य०.] धन धान्य राज्य बोल वृथा रंजवणें फोल । नाहीं तेथें ओल बीज वेची मूर्ख तो ॥ १ ॥ नये बांधों गांठी पदरा [दे. पं. आण.] आणि ऐसी तुटी । असोन कसोटी शिष्टाचारअनुभव ॥ २ ॥ उपदेसी तुका मेघ दृष्टीनें आइका । संकल्पासी धोका सहज तें उत्तम ॥ ३ ॥

२४७६. घालुनियां मापीं । देवभक्त बैसले जपीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी होते सांडउलंडी । निजनिजांची मुकुंडी [दे. मुकुंडी.] ॥ १ ॥ अमुपीं उखतें । आपण वोस आपण यातें ॥ २ ॥ देव आतां जाला । उगवे संकोच [पं. गहिला.] वहिला ॥ ३ ॥ अखंड नेलें वेठी । भार सत्याविण [पं. गोठी.] गांठी ॥ ४ ॥ [पं. हें कडवें नाही.] आडकिला झोंपा । रिता कळिवराचा खोंपा ॥ ५ ॥ गोदातीरीं [पं. गंगेतीरीं.] आड । [त. करी.] करिते करविते द्वाड ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे बळें । उपदेशाचें तोंड काळें ॥ ७ ॥

२४७७. उंबरांतील कीटका । हें चि ब्रह्मांड ऐसें लेखा [पं. देखा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं उंबरें किती झाडीं । ऐशीं झाडें किती [दे. नवखडीं.] नव खंडीं ॥ १ ॥ हें चि ब्रह्मांड आह्मांसी । ऐसीं अगणित अंडें कैसीं ॥ २ ॥ विराटाचे अंगीं तैसे । मोजूं जातां अगणित केंश ॥ ३ ॥ ऐशा विराटाच्या कोटी । सांटवल्या ज्याच्या पोटीं ॥ ४ ॥ तो हा नंदाचा बाळमुकुंद । तान्हा ह्मणवी परमानंद ॥ ५ ॥ ऐशी अगम्य ईश्वरी लीळा । ब्रह्मानंदीं गम्य तुक्याला ॥ ६ ॥

२४७८. ब्रह्मज्ञान [दे. त. तरी.] जरी एके दिवसीं कळे । तात्काळ हा गळे अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभिमान लागे शुकाचिये पाठी । व्यासें उपराटी दृष्टी केली ॥ १ ॥ [पं. जनकभेटी.] जनकभेटीसी पाठविला तेणें

। अभिमान नाणें खोटें केलें ॥ २ ॥ खोटें करुनियां लाविला अभ्यासीं । मेरुशिखरासी शुक गेला ॥ ३ ॥
जाऊनियां तेणें [पं. तेथें.] साधिली समाधी । तुका ह्मणे तर्धी होतों आह्मी ॥ ४ ॥

२४७९. सहज पावतां भगवंतीं परि [पं. हे.] हीं विकल्पें परतीं । फुकाची हे चित्तीं [दे. वाठवण.] आठवण
कां न धरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि व्यापक सर्वगत [पं. हा.] हें तंव मुख्यत्वे वेदांत । चिंतनासी चित्त असों द्यावें
सावध ॥ ५ ॥ विरजाहोम या चि नावें देह नव्हे मी जाणावें । मग कां जी यावें वरी लागे संकल्पा ॥ २ ॥
कामक्रोधे देह मळिण स्वाहाकारी कैचें पुण्य । मंत्रीं पूजियेला यज्ञ मनमुंडण नव्हे चि ॥ ३ ॥ अनन्यभक्तीचे
उपाय ते या विठोबाचे पाय । ध्याइल तो काय [पं. चुकों जाणे.] जाणे चुकों मारग ॥ ४ ॥ आतां सांगे तुका एक
तुह्मी चुकों नका । सांडीमांडी धोका शरण रिघतां गोमटें ॥ ५ ॥

२४८०. आह्मी जाणावें तें काई तुजें वर्म कोणे ठायीं । अंतपार नाहीं ऐसें श्रुति बोलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
होई मज तैसा मज तैसा साना सकुमार [दे. त. रुषीकेशा.] हृषीकेश । पुरवीं माझी आशा भुजा चारी दाखवीं ॥ ५ ॥
॥ खालता सप्त ही पाताळा वरता स्वर्गाहूनि ढिसाळा । तो मी [दे. त. मस्यक. पं. मश्यक] मशक डोळां कैसा पाहों
[दे. आपला] आपुल्या ॥ २ ॥ मज [पं. आहे.] असे हा भरवसा पढीयें होसी [दे. वोसी.] तयां तैसा । पंढरीनिवासा तुका
ह्मणे गा विठोबा ॥ ३ ॥

२४८१. वृक्ष वल्ली आह्मां सोयरीं वनचरें । पक्षी ही सुस्वरें आळविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें सुखें रुचे
एकांताचा वास । नाहीं गुण दोष अंगा येत ॥ ५ ॥ आकाश मंडप पृथिवी [पं. पृथ्वी. दे. पृथुवी.] आसन । रमे तेथें
मन क्रीडा करी ॥ २ ॥ कंयाकुमंडलु देहउपचारा । जाणवितो वारा [दे. त. अवश्वरु.] अवसरु ॥ ३ ॥ हरिकथा
भोजन परवडी विस्तार । करोनि प्रकार सेवूं रुची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे होय मनासी संवाद । आपुला चि वाद
आपणांसी ॥ ५ ॥

२४८२. अनंत [पं. ब्रह्मांड.] ब्रह्मांडें । एके रोमीं ऐसें धेंडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो या [पं. हा.] गौळियांचे घरीं ।
उंबरा चढतां टेंका धरी ॥ ५ ॥ [पं. मारियेले.] मारी दैत्य गाढे । ज्यांचे पुराणीं पवाडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा ।
अंगीं जयाच्या सकळा ॥ ३ ॥

२४८३. सावधान ऐसें काय तें विचारा । आले हो संसारा सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतीं समयाचा
करणें विचार । वेचती सादर घटिका पळें ॥ ५ ॥ मंगळ हें नोहे कन्यापुत्रादिक । राहिला लौकिक अंतरपाट
[पं. अंत्रपाट.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव अंतरला दुरी । डोळिया अंधारी पडलीसे ॥ ३ ॥

२४८४. लवण मेळवितां जळें । काय उरलें निराळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा समरस जालों । तुजमाजी
हरपलों ॥ ५ ॥ अग्निकर्पूराच्या मेळीं । काय उरली काजळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होती । तुझी माझी एक ज्योती
॥ ३ ॥

२४८५. सुख नाहीं कोठें आलिया संसारीं । वांया हांवभरी होऊं नका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुःखबांदवडी
आहे हा संसार । सुखाचा विचार नाहीं कोठें ॥ ५ ॥ चवदा कल्पेंवरी आयुष्य जयाला । परी तो राहिला [पं.
ताटीतळीं.] ताटीखालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेगीं जाय सुटोनियां । धरुनि हृदयामाजी हरि ॥ ३ ॥

२४८६. तुज करितां [त. दे. होय.] नव्हे ऐसें कांहीं नाहीं । डोंगराची राई रंक [पं. राणे.] राणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अशुभाचें शुभ करितां तुज कांहीं । अवघड नाहीं पांडुरंगा [पं. नारायणा.] ॥ ६५ ॥ सोळा सहस्र नारी ब्रह्मचारी कैसा । निराहारी दुर्वासा नवल नव्हे ॥ २ ॥ पंचभ्रतार [पं. पंचभ्रतारांची द्रौपदी ते सती ॥.] द्रौपदी सती । करितां पितृशांती [पं. गोत्रशांती.] पुण्य धर्मा ॥ ३ ॥ दशरथा पातकें ब्रह्महत्ये [पं. ब्रह्महत्यारासी.] ऐसीं । नवल त्याचे कुशीं जन्म तुझा ॥ ४ ॥ मुनेश्वरा [“मुनीश्वरा” याबद्दल.] नाहीं दोष [“अणुमात्र” याबद्दल.] अनुमात्र । भांडवितां सुत्र [पं. ‘सुत्र वध’ याबद्दल स्तोत्रवंध. सुत्र (सुत) असें यमका करितां केलें असावें.] वध होती ॥ ५ ॥ तुका [पं. ह्मणे तेथें माझे.] ह्मणे माझे दोष ते [पं. “ते” नाहीं.] कायी । सरता तुझे [त. दे. तुझा.] पायीं जालों देवा ॥ ६ ॥

पाळणा.

२४८७. जननिया बाळका रे घातलें पाळणा । पंचतत्त्वीं जडियेल्या बारतिया चहूं कोणा । अखंड जडियेल्या तया ढाळ अंगणा । वैखरी धरुनि हातीं भाव दावी खेळणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निजीं रे निजीं आतां । ह्मणोनि परिये [त. पं. परिये.] दे माता । खेळतां कष्टलासी बाळा तूं रे नेणतां । निजीं रे निजीं आतां ॥ ६५ ॥ खेळतां बाहेरि रे मुला लोकांच्या सवें । बागुल काळतोंडा नाहीं नेतो तें ठावें । खेळतां दुश्चिंता [पं. दुश्चित्त.] रे देखोनि तें न्यावें । ह्मणोनि सांगें तुज शीघ्र वचन पाळावें ॥ २ ॥ संचित मार्गें तुज शुद्ध होतें सांगाती । तेणें तुज वांचविलें वेरझारिया हातीं । आणीक नेलीं मार्गें काय जाणों तीं किती । आलासे येथवरि थोरपुण्यें [पं. थोरपुण्य.] बहुती ॥ ३ ॥ खेळतां शुक्र देवा तो रे लागला पाठीं । लपाला वरुषें वारा तिये [पं. तये.] मातेचे पोटीं । रिघतां बाहेरि रे पळे घेऊनि कासोटी । ते [पं. तेणें परि०.] चि परी जाली स्वामी भेणें रिघें कपाटीं ॥ ४ ॥ खेळतां चक्रवर्ती जनका लागला धाक । पडिला अग्नीमाजी पाव जळत एक । भरलासे कांप अंगीं सुख नाठवें दुःख । आप पर तें ही नाहीं देहभाव सकळिक ॥ ५ ॥ सिंभ्रीया [शिंबिराया.] चक्रवर्ती कव पडिली अवचिती । धीट तो न भे तया मास कापिलें हातीं । टाकिलें तयावरी खुणें गोविला अंतीं । पावला मायबाप हिरोन घेतला हातीं ॥ ६ ॥ बांधलें अजामेळा वेश्यागणीका कैसी । मारिली हाक धाकें कळलें मायबापासी । घातली धांव नेटें [पं. त्वरे.] वेगीं पावला त्यासी । हिरोनि नेलीं दोघें आपणयां [पं. आपयातीपासी.] तीं पासीं ॥ ७ ॥ धरुनी [पं. आठवू.] आठवू रे बाळा राहें निश्चळ । खेळतां दुश्चिंता रे नको जाऊं बरळ । टोंकताहे तुजलागीं दिवस लेखूनी काळ । मम नेदी आठवूं रे नेत्रीं घालीं पडळ ॥ ८ ॥ ऐसी तीं कृपावंतें बाळा मोहिलें चित्त । सुस्वरें कंठ गाय मधुर आणि संगीत । तेणें तें चि चित्त राहे होऊनियां निवांत । पावती तुका ह्मणे नाहीं विश्वास ते घात ॥ ९ ॥

॥ १ ॥

२४८८. उभ्या बाजारांत कथा । हे तों नावडे पंढरिनाथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें पोट्यासाठीं ढोंग । तेथें कैचा पांडुरंग ॥ ६५ ॥ लावी अनुसंधान । कांहीं देईल ह्मणऊन ॥ २ ॥ काय केलें रांडलेंका । तुला राजी नाहीं तुका ॥ ३ ॥

२४८९. असोत लोकांचे बोल शिरावरी । माझी मज बरी विठाबाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपंगिलें मज आहे ते कृपाळु । बहुत कनवाळु अंतरींची ॥ ६५ ॥ वेदशास्त्रें जिशी वर्णिती पुराणें । तिचें मी पोसणें लडिवाळ ॥ २ ॥ जिचें नाम कामधेनु कल्पतरु । तिचें मी लेंकरूं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२४९०. वाराणसी गया पाहिली द्वारका । परी नये तुका पंढरीच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीसी नाहीं कोणा अभिमान । पायां पडे जन एकमेका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाय [पं. एक वेळा.] एकवेळ पंढरी । तयाचिये घरीं यम न ये ॥ ३ ॥

२४९१. सांडुनियां सर्व लौकिकाची लाज । आळवा यदुराज भक्तिभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहूनियां झाडें वरबडूनि पाला । खाऊनि विठ्ठला आळवावें ॥ ५१ ॥ वेंचूनियां चिंध्या भरूनियां धागा । गुंडाळूनि दुंगा आळवावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें मांडिल्या निर्वाण । तया नारायण उपेक्षीना ॥ ३ ॥

२४९२. दह्यांचिया अंगीं निघे ताक लोणी । एका मोलें दोन्ही मार्गें नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आकाशाचे पोटीं चंद्र तारांगणें । दोहींशी समान पाहों नये ॥ ५२ ॥ पृथ्वीचा पोटीं हिरा गारगोटी । दोहोंसी संसाटी [दे. त. समसाटी.] करूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसे संत आणि जन । दोहींसी समान भजूं नये ॥ ३ ॥

२४९३. तेरा दिवस जाले निश्चक्र करितां । न पवसी अनंता मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाषाणांची [पं. बोधाची] खोळ घेउनि बैसलासी । काय हृषीकेशी जालें तुज ॥ ५३ ॥ तुजवरी आतां प्राण मी [दे. त. तजीन] त्यजीन । हत्या मी घालीन पांडुरंगा ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें नाही.] फार विठाबाई धरिली तुझी आस । करीन जीवा नास पांडुरंगा [त. तुजवरी.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां मांडिलें निर्वाण । प्राण हा सांडीन चंद्रभागे [पं. तुजवरी.] ॥ ४ ॥

२४९४. लोक फार वाखा अमंगळ जाला । त्याचा त्याग केला पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयां [पं. विषयीं चवलों.] वंचलों मीपणा मुकलों । शरण तुज आलों पांडुरंगा ॥ ५४ ॥ घर दार अवघीं त्यजिलीं [दे. त. तजिलीं.] नारायणा । जीवींच्या जीवना पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. बहु जालों कासाविसी ।] पडिलों पुंडलिकापार्शीं । धांव हृषीकेशी आळिगीं मज ॥ ३ ॥

२४९५. इंद्रियांचीं दिनें । आह्मी केलों नारायणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि ऐसें सोसीं । काय सांगों कोणांपाशी ॥ ५५ ॥ नाहीं अंगीं बळ । त्याग करींसा सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोटें । प्रारब्ध होतें खोटें ॥ ३ ॥

२४९६. हातीं धरूं [पं. धांवें.] जावें । तेणें परतें चि व्हावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कां हो आला वांटा । हीन भाग्याचा करंटा ॥ ५६ ॥ देव ना संसार । दोहीं ठायीं नाहीं थार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पीक । भूमि न दे न मिळे भीक ॥ ३ ॥

२४९७. मोलें घातलें रडाया । नाहीं असुं आणि माया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा भक्तिवाद काय । रंगबेगडीचा न्याय ॥ ५७ ॥ वेठी धरिल्या दावी भाव । मार्गें पळायचा पाव [पं. ठाव.] ॥ २ ॥ काजव्याच्या ज्योती । तुका ह्मणे न लगे वाती ॥ ३ ॥

२४९८. तरि च जन्मा यावें । दास विठ्ठलाचें व्हावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि काय थोडीं । श्वानशूकरें [पं. श्वान शूकर.] बापुडीं ॥ ५८ ॥ [पं. जाल्याचें.] ज्याल्याचें तें फळ । अंगीं लागों नेदी मळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भले । ज्याच्या [पं. नांवा.] नांवें मानवलें ॥ ३ ॥

॥ लळतें ९ ॥

२४९९. देव ते संत देव ते संत । निमित्त त्या प्रतिमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों सांगतसें भावें । असो ठावें सकळां ॥ ५९ ॥ निराकारी ओस दिशा । येथें इच्छा पुरतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोकडें केणें । सेवितां येणें पोटा धाय ॥ ३ ॥

२५००. न कळे [पं. न कळे वो भाव०.] माव मुनि मागे एकी [पं. एक.] अंतुरी । साठी संवत्सरां जन्म तया उदरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा [त. पं. आकळ वो.] आकळे गे माये चपळ वो । त्रिभुवनव्यापक [पं. ० व्यापक हरि सकळ वो.] सकळ वो ॥ ५ ॥ हनुमंता भेटी गर्व हरिला दोहींचा । गरुडा विटंबना रूपा सत्यभामेच्या ॥ २ ॥ द्रौपदीचा भेद पुरविला समर्थी । ऋषि फळवर्नी देंठी [पं. लावित्या.] लावितां [त. तई.] ठायीं ॥ ३ ॥ अर्जुनाच्या रथीं कपि स्तंभीं ठेविला । दोहीं पैज तेथें गर्व हरी [पं. हरी हा दादुला.] दादुला ॥ ४ ॥ भावभक्ती सत्त्वगुण जाला दुर्जना । तुका ह्मणे सकळां छंदें खेळे [दे. आपण.] आपणा ॥ ५ ॥

२५०१. उदारा कृपाळा अगा देवांच्या देवा । तुजसर्वे पण आतां आमुचा दावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा जासी सांग आतां मजपासुनी । केलें वाताहात दिलें संसारा पाणी ॥ ५ ॥ अवधीं आवरुनि तुझे लाविलीं पाठीं । आतां त्या विसर सोहंकोहंच्या गोष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां चरणीं घातली मिठी । पडिली ते पडो तुझा आह्मांसी तुटी ॥ ३ ॥

२५०२. जाली होती काया । [पं. त मळिण पंढरिराया.] बहु मळीन देवराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तुझ्या.] तुमच्या उजळली नामें । चित्त प्रक्षाळिलें प्रेमें ॥ ५ ॥ अनुतापें झाला झाडा । प्रारब्धाचा केला [पं. नि तोडा.] तोडा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह पायीं । ठेवूनि झालों उतराई ॥ ३ ॥

२५०३. [पं. “आजि” नाही.] आजि आनंदु रे एकी परमानंदु रे । जया श्रुति नेति नेति ह्मणती गोविंदु रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबाचीं वेडीं आह्मां आनंदु सदा । गाऊं नाचों वाऊं टाळी रंजवूं गोविंदा ॥ ५ ॥ सदा सण [दे. त. सन.] सांत आह्मां नित्य दिवाळी । आनंदें निर्भर आमचा कैवारी बळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जन्ममरणांचा धाक । संत सनकादिक तें आमचें कवतुक ॥ ३ ॥

२५०४. प्राणिया [दे. त. प्राण्यां.] एक बीजमंत्र उच्चारिं । प्रतिदिनीं रामकृष्ण ह्मण कां मुरारि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि साधन रे तुज सर्व सिद्धीचें । नाम उच्चारि पां [पं. रे.] गोपाळाचें वाचे ॥ ५ ॥ उंपास पारणें न लगे वनसेवन । न लगे धूम्रपान पंचाअग्नतापन [पं. पंचाग्निसाधन.] ॥ २ ॥ फुकाचें सुखाचें कांहीं न वेचें भांडार । कोटी यज्ञां परिस तुका ह्मणे हें सार ॥ ३ ॥

२५०५. विठ्ठल कीर्तनाचे अंती । जय जय हरी जे ह्मणती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें चि सुकृताचें फळ । वाचा रामनामें निखळ ॥ ५ ॥ बैसोनि हरिकथेसी । होय सावध चित्तासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचा जन्म । सुफळ जाला [पं. भवश्रम.] भवक्रम ॥ ३ ॥

२५०६. न चलवे पंथ बेच [पं. वचन न सतां] नसतां पालवीं । शरीर विटंबिलें वाटे भीक मागावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं रे तैसें आपआपणां । नित्य राम राम तुझी सकळ ह्मणा ॥ ५ ॥ राम [पं. ह्मणतां.] ह्मणवितां रांडा पोरें निरविशी । पडसी यमा हांतीं जाचविती चौऱ्याशी ॥ २ ॥ मुखीं नाहीं राम तो [त. तर. पं. “१” नाही.] ही आत्महत्यारा । तुका ह्मणे लाज नाहीं तया गंधारा ॥ ३ ॥

२५०७. थडियेसी निघतां पाषाणांच्या सांगडी । बुडतां मध्यभागीं तेथें कोण [त. घाला.] घाली उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करी रे तैसें [दे. आपआपणा. पं. आपआपण्या.] आपआपणिया । पतंग जाय वांयां जीवें ज्योती घालूनियां ॥ ५ ॥ सावधपणें सोमदल [त. सोमल. पं. सोमवोल.] वाटी भरोनियां प्याला । मरणा अंतीं वैद्य बोलावितो गाहिला

॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. करीं रे ठार्यीचा०.] करीं ठार्यीचा चि विचार । जंव [पं. जवळि.] नाही पातला यमाचा किंकर ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥

२५०८. द्या जी माझा विचारोनियां विभाग । न खंडे हा लाग आहाचपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती नेणों तुह्मां साहाते कटकट । आह्मी च वाईट निवडलों ते [पं. “ते” नाही.] ॥ ५१ ॥ करितां [दे. त. करवितां कलहें.] कलह जिवाचियेसाठीं । हे तुह्मां वोखटीं ढाळ देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर कारण आपुला । तुह्मीं तों विठुला मायातीत ॥ ३ ॥

२५०९. आमुचे ठाउके तुह्मां गर्भवास । बळिवंत दोष केले भोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय हा सांगावा नसतां नवलाव [दे. त. नवळावो.] । मैदपणें भाव [दे. त. भावो.] भुलवणेचा ॥ ५१ ॥ एका पळवूनि एका पाठी लावा । कवतुक देवा पाहावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. ऐसं जेंणें.] ज्याणें असें चेतविलें । त्याच्यानं उगलें कैसं नव्हे ॥ ३ ॥

२५१०. निर्दयासी तुह्मी करितां दंडण । तुमचें गाऱ्हाणें [पं. कोणें.] कोठें द्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाकितों करुणा ऐकती कान । उगलें चि मौन्य धरिलें ऐसं ॥ ५१ ॥ दीनपणें पाहें पाय भिडावोनि । मंजुळा वचनीं विनवीतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गांठी मनाची उकला । काय जी विठुला पाहातसां ॥ ३ ॥

२५११. [त. नसतां.] नसतों किविलवाणें । कांहीं तुमच्या कृपादानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि तयाची ओळखी । धालें टवटवित मुखीं ॥ ५१ ॥ वांयां जात नाही । वचन प्रीतीचें तें कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । सत्य येतें अनुभवा ॥ ३ ॥

२५१२. [पं. जाले नवसाचे.] जालों तंव साचें । दास राहवणें काचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां मिळतें उचित [पं. उचिता.] । तुह्मी नेणा [पं. कृपावंता.] कृपावंत ॥ ५१ ॥ सिंहाचें तें पिलें । जाय घेऊनियां कोलहें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नास । आह्मां ह्मणविलियां दास ॥ ३ ॥

२५१३. देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव । तो तो वसे ठाव विश्वंभरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोभाचे संकल्प पळालियावरी । कैची तेथें उरी पापपुण्या ॥ ५१ ॥ शुद्ध भक्ती मन जालिया निर्मळ । [पं. कुशळ.] कुशळी विटाळ वज्रलेप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें तयासी च कळे । प्रांत येतो फळें [पं. फळ.] कळों मग ॥ ३ ॥

२५१४. कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव । ह्मणऊनि जीव त्रासलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लौकिकाबाहेरि राहिलों निराळा । तुजविण वेगळा नाही दुजा ॥ ५१ ॥ संकोचानें नाही होत धणीवरी । उरवूनि उरी काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें इच्छे चि सारिखें । नाहीसं पारिखें येथें कोणी ॥ ३ ॥

२५१५. हें चि जतन करा दान । धरुनी चरण [पं. राहिलोंसं.] राहिलों तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक कांहीं न [त. पं. घालीं.] घलीं भार । [पं. बहु.] बहुत फार सांकडें ॥ ५१ ॥ घ्यावी माझ्या हातें सेवा । हे चि देवा विनवणी ॥ २ ॥ तुका तुमचा ह्मणवी दास । तेणें [पं. त्याची.] आस पुरवावी ॥ ३ ॥

२५१६. आपल्या च [पं. फुंदे. दे. स्फुंदे.] स्फुंदें । जेथें तेथें घेती छंदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला सत्याचा दुष्काळ । बहु फार जाली घोळ ॥ ५१ ॥ विश्वासाचे माठ । त्याचे कपाळीं तें नाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घाणा । मूढा तीर्थी [पं. तीर्थ प्रदक्षणा.] प्रदक्षिणा ॥ ३ ॥

२५१७. उद्वेगाची धांव बैसली आसनीं । [पं. पडिलों.] पडिलें नारायणीं मोटळें [पं. मोटालें हें.] हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळ निश्चिंती जाली हा भरवसा । नाहीं गर्भवासा येणें ऐसा ॥ ५१ ॥ आपुलिया नांवें नाहीं आह्मां जिणें । अभिमान तेणें नेला देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. चेळें.] चळे एकाचिया सत्ता । आपुलें मिरावितां [पं. मी रिता पणें आसे ।.] पणें ऐसें ॥ ३ ॥

२५१८. बहुतां पुरे ऐसा वाण । आलें धन घरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या रे फुका मोलेंविण । नारायण न भुला ॥ ५१ ॥ ऐका निवळल्या मनें । बरवें कानें सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुनि अंतीं । निश्चिंती [दे. त. निश्चिंती.] हे ठेवावी ॥ ३ ॥

२५१९. माझी मज जाती आवरली देवा । नव्हतां या गोवा इंद्रियांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया मी तुझा ह्मणवितों दास । असतों उदास सर्व भावें ॥ ५१ ॥ [दे. त. भयाचिया.] भवाचिये भेणें धरियेली कास । न पुरतां आस काय थोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपआपुलीं जतन । कैचें थोरपण मग तुझां ॥ ३ ॥

२५२०. विनवितों तरी आणितोसि परी । याचकानें थोरी दातयाचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुचे ही कांहीं असों द्या [पं. उपकार.] प्रकार । एकल्यानें थोर कैचे तुझी ॥ ५१ ॥ नेघावी जी काहीं बहू साल सेवा । गौरव तें [पं. तो.] देवा यत्न कीजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आमुची मिरासी । [दे. असावेंसें.] असावेंसीं ऐसीं दुर्बळें चि ॥ ३ ॥

२५२१. एका ऐसें एक होतें कोणा [पं. कोण्या. दे. कोणां.] काळें । समर्थाच्या बळें काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनि बैसलों मिरासीस पाया । जिंकों देवराया संदेह नाहीं ॥ ५१ ॥ केला तो न संडीं आतां कडवाड । वारीन हे आड कामक्रोध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. जाली.] जालीं अळसाची धाडी । नव्हती आली जोडी कळों साच ॥ ३ ॥

२५२२. जालें समाधान । तुमचे [पं. देखिले.] धरिले चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां उठावेंसें मना । येत नाहीं नारायणा ॥ ५१ ॥ [त. पं. सुरवाडिकपणें.] सुरवाडिकपणें । येथें सांपडलें केणें [पं. पणें] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. भोग.] भाग । गेला निवारला लाग ॥ ३ ॥

२५२३. मुखाकडे वास । पाहें करुनियां [पं. वास.] आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां होईल ते शिरीं । मनोगत [पं. आज्ञाधारी.] आज्ञा धरीं ॥ ५१ ॥ तुझीं अंगीकार । केला पाहिजे हें [पं. तो.] सार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दारीं । उभें याचक मीं हरी ॥ ३ ॥

२५२४. नाहीं माथां भार । तुझी घेत हा विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनियां ऐसें केलें । दुरिल अंगेसी लाविलें ॥ ५१ ॥ आतां बोलावें आवडी । नाम घ्यावें घडी घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुरी [त. थरीं] । देवा खोटी ऐसी उरी ॥ ३ ॥

२५२५. माझें जड भारी । आतां अवघें तुझांवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों अंकित अंकिला । तुमच्या मुकलों मागिला ॥ ५१ ॥ करितों जें काम । माझी सेवा तुझें नाम ॥ २ ॥ तुका पायां लागे । कांहीं नेदी ना न [त. मागे.] मगे ॥ ३ ॥

२५२६. तुझी आह्मी भले आतां । जालों चिंता काशाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलाले [पं. गेलों.] आलों स्थळीं । मौन [त. काळी.] कळी वाढेना ॥ ५१ ॥ [पं. सहजें०.] सहज जें मनीं होतें । तें [पं. उचित.] उचितें घडलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. नसतां.] नसतें अंगा । येत संगी सारिखें ॥ ३ ॥

२५२७. चित्ता ऐसी नको देऊं आठवण । जेणें [पं. “जेणें” नाही.] देवाचे चरण अंतरे तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलिया [त. पं. वचन.] वचनें रामनामध्वनि । ऐकावीं [पं. विनवणी ऐसी गोड.] कानीं ऐसीं गोडें ॥ ५१ ॥ मत्सराचा ठाव शरीरी नसावा । लाभेविण जीवा दुःख देतो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे अंतर शीतळ । शांतीचें तें बळ क्षमा अंगी ॥ ३ ॥

२५२८. कोण पुण्य कोणा गांठी । ज्यासी ऐसियांची भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिहीं हरी धरिला मनीं । दिलें संसारासी [दे. संवसारा.] पाणी ॥ ५१ ॥ कोण हा भाग्याचा । ऐसियांसी बोले वाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त्यांचे.] त्याचे भेटी । होय संसारासी तुटी ॥ ३ ॥

२५२९. तरि च हा जीव संसारीं उदास । धरिला विश्वास [त. तुझा.] तुझ्यां सोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एके जातीविण नाही कळवळा । ओढली गोपाळा सूत्रदोरी ॥ ५१ ॥ फुटतसे प्राण क्षणांच्या विसरें । हें तों परस्परें सारिखें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं राखिला अनुभव । तेणें हा संदेह निवारला [पं. निरसला.] ॥ ३ ॥

२५३०. किती विवंचना करीतसें जीवीं । मन धांवडवी दाही दिशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणा एका भावें तुझी अंगीकार । करावा विचार या च साटीं ॥ ५१ ॥ इतर ते आतां लाभ [दे. त. तुझा.] तुच्छ जाले । अनुभवा आले गुणागुण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागो अखंड समाधि । जावें प्रेमबोधीं बुडोनियां ॥ ३ ॥

२५३१. दिक चि [पं. “या” नाही.] या नाही संसारसंबंधा । [पं. तुटे चि ना बाधा०.] तुटेना या बाधा भवरोगाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तांतडी ते.] तांतडींत करीं ह्मणऊनि तांतडी । साधिली ते घडी सोनियाची ॥ ५१ ॥ संकल्पाच्या बीजें इंद्रियांची चाली । [दे. प्रारब्ध. त. परारब्ध.] प्रारब्ध तें घाली गर्भवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीजें जाळुनी सकळ । [पं. करावें गोपाळें आपुले भाट.] करावा गोपाळ आपुला तो ॥ ३ ॥

२५३२. आतां होइन धरणेकरी । भीतरीच कोंडीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही केली जीवेंसाटी । तों कां गोष्टी रुचे ते [दे. तें.] ॥ ५१ ॥ आधीं निर्धार तो सार । मग भार सोसीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खाऊं जेवूं । नेदूं होऊं वेगळा ॥ ३ ॥

२५३३. होइल तरि पुसापुसी । उत्तर त्यासी योजावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंवरि मी पुढें कांहीं । आपुलें नाही घालीत ॥ ५१ ॥ जाणोनियां अंतर देव । जेव्हां भेव फेडील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरिला हातीं । करील खंतीवेगळें ॥ ३ ॥

२५३४. हा तों नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव । भलें पोटीं वाव राखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वंभरें विश्व
सामाविलें पोटीं । तेथें चि सेवटीं आह्मी असों ॥ ५१ ॥ नेणतां चिंतन करितो अंतरीं । तेथें अभ्यंतरीं उमटले ॥ २
॥ तुका ह्मणे माझा स्वामी अबोलणा । पुरवूं खुणें खुणा [पं. जाणतसे.] जाणतसों ॥ ३ ॥

२५३५. निष्ठुर तो दिसे [त. असे.] निराकारपणें । कोंवळा [पं. सगुण.] सगुणें प्रतिपाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
केला च करावा केला कडवाड । होईल तें गोड न [पं. पुरते.] परते ॥ ५१ ॥ मथिलिया लागे नवनीत हातां । नासे
वितळितां [पं. वितळतां.] आहाच तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां मनाशीं विचार । करावा तो सार एकचित्त ॥ ३ ॥

२५३६. बहु देवा बरें जालें । नसतें गेलें सोंवळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धोवटाशीं पडिली गांठी ।
जगजेठीप्रसादें ॥ ५१ ॥ गादल्याचा जाला जाडा । गेली पीडा विकल्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरावरी । निर्मळ करी
निर्मळ ॥ ३ ॥

२५३७. स्वामित्वाचीं वर्में असोनि जवळी । वाहों जावें मोळी गुणांसवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काबाडापासूनि
सोडवा दातारा । कांहीं नका भारा पात्र करूं ॥ ५१ ॥ [दे. त. धनमंत्र्याचिये. “धनवंतऱ्याचिये” असावें.] धनवंत्र्याचिये अंगीं
सत्ताबळ । व्याधि तो सकळ तोडावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें मोड्यासी कोंपट । सांडव्याची वाट विसरावी ॥
३ ॥

२५३८. ऋणाच्या परिहारा जालों वोळगणा । द्यावी नारायणा वासलाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों उतराई
शरीरसंकल्पें । चुकों द्यावीं पापें सकळ ही ॥ ५१ ॥ आजिवरि होतों धरुनि जिवासी । व्याजें कासाविसी बहु
केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना आणिला म्यां भाव । तुमचा तेथें ठाव आहे देवा ॥ ३ ॥

२५३९. येणें पांगें पायांपाशीं । निश्चयेंसी राहेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितली करीन सेवा । सकळ देवा [त.
दासत्व.] दास्यत्व ॥ ५१ ॥ बंधनाची तुटली बेडी । हे चि जोडी मग आह्मां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हें क्षण । पायांविण
वेगळा ॥ ३ ॥

२५४०. आपुल्या आपण उगवा लिगाड । काय माझें जड करुन घ्याल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. उधारासी.]
उद्धारासी काय उधाराचें काम । वाढवूं चि श्रम नये देवा ॥ ५१ ॥ करा आतां मजसाठीं वाड पोट । ठाव नाहीं
तंट [पं. तट.] जालें लोकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाकी झडलियावरी । न पडें व्यवहारी [दे. त. वेव्हारी] संचिताचे ॥ ३ ॥

२५४१. सर्व संगीं विट आला । तूं एकला आवडसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिली आतां पार्यी मिठी । जगजेठी
न सोडीं ॥ ५१ ॥ बहु जालों क्षेदक्षीण [दे. क्षीदक्षीण (खेदक्षीण?).] । येणें सीण तो नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गंगे [दे. त.
गंगवास ॥ ०.] वास । बहु त्या आस स्थळाची ॥ ३ ॥

२५४२. शीतळ तें शीतळाहुनी । पायवणी चरणींचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेवन हें [पं. ही.] शिरसा धरीं । अंतरीं
ही [दे. हीं.] वरदळा ॥ ५१ ॥ अवघें चि नासी पाप । तीर्थ बाप माझ्याचें ॥ २ ॥ बैसोनियां तुका तळीं । त्या कल्लोळीं
डौरला ॥ ३ ॥

२५४३. गोदे कांठी होता आड । करुनि कोड कवतुके ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखण्यांनीं एक केलें । आइत्या नेलें जिवनापें ॥ ५१ ॥ राखोनियां ठाव । अल्प जीव लावूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फिटे धनी । हे सज्जनीं विश्रांति ॥ ३ ॥

२५४४. न पाहें माघारें आतां परतोनि । संसारापासूनि विटला जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सामोरें येऊनि कवळीं दातारा । काळाचा हाकारा न साहावे ॥ ५१ ॥ सावधान चित्त होईल आधारें । खेळतां ही बरें वाटईल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कंठ दाटला या सोसें । न पवे चि कैसें जवळी हें ॥ ३ ॥

२५४५. मथनीचें नवनीत । सर्व हितकारक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडवत दंडा परी । मार्गें उरी [दे. नुरावी.] नुरवावी ॥ ५१ ॥ वचनाचा तो पसरुं काई । तांतडी डोईपारीच ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगजेठी । लावीं कंठीं उचलूनि ॥ ३ ॥

२५४६. अवचिता चि हातीं ठेवा । दिला सेवा न करितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्य फळलें जाली भेटी । नेघें तुटी यावरी ॥ ५१ ॥ दैन्य गेलें हरली चिंता । [दे. पं. सदैव.] सदैव आतां यावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांटा जाला । बोलों बोली देवासीं ॥ ३ ॥

२५४७. समर्थाची धरिली कास । आतां [त. नास.] नाश काशाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. धांव.] धावें पावें करीन लाहो । [दे. तुमच्या पं. "तुमचा" बदल "नामे".] तुमचा आहो विठ्ठला [पं. विठ्ठल.] ॥ ५१ ॥ न लगे मज पाहाणें दिशा । हाकेसरिसा ओढसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे धीर । तुह्मां स्थिर दयेनें ॥ ३ ॥

२५४८. करुं तैसें पाठांतर । करुणाकर भाषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिहीं केला मूर्तिमंत । ऐसे [पं. ऐसा.] संतप्रसाद ॥ ५१ ॥ सोज्ज्वळ केल्या वाटा । आइत्या नीटा [पं. मागील्या.] मागीलां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेऊं धांवा । करुं हांवा ते जोडी ॥ ३ ॥

२५४९. अचळ न चळे ऐसें जालें मन । धरुनि निज खुण राहिलोंसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी बैसली गुणांची अंतरीं । करु धणीवरी सेवन तें ॥ ५१ ॥ एकविध भाव नव्हे अभावना । आणिकिया [पं. आणीक या.] गुणां न मिळवे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे पडिलें आहारीं । ध्यान विटेवरी ठाकलें तें ॥ ३ ॥

२५५०. काय तुझी थोरी वर्णू मी पामर । होसी दयाकर कृपासिंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज ऐसी दया नाही आणिकासी । ऐसें [पं. ऐके.] हृषीकेशी नवल एक ॥ ५१ ॥ कुरुक्षेत्रभूमीवरी पक्षी व्याले । तृणामाजी केलें कोठें त्यांनीं ॥ २ ॥ अकस्मात तेथें रणखांब रोविला । युद्धाचा नेमिला ठाव तेथें ॥ ३ ॥ कौरव पांडव दळभार दोन्ही । झुंजावया रणीं आले तेथें ॥ ४ ॥ तये काळीं तुज पक्षी आठविती । पाव बा श्रीपती ह्मणोनियां ॥ ५ ॥ [पं. हत्ती.] हस्ती घोडे रथ येथें धांवतील । पाषाण होतील शतचूर्ण ॥ ६ ॥ ऐसिये आकांतीं वांचों कैसे परी । धांव बा श्रीहरी लवलाहें ॥ ७ ॥ टाकोनियां पिलीं कैसें जावें आतां । पावें जगन्नाथा लवलाहीं ॥ ८ ॥ आली तिये [पं. तये.] काळीं कृपा तुझ्या चित्ता । अनाथांच्या नाथा नारायणा ॥ ९ ॥ एका गजाचिया कंठीं घंटा होती । [पं. पडिली.] पाडिली अवचिति तयांवरी ॥ १० ॥ अठरा दिवस तेथे द्वंद्वयुद्ध [दे. द्वंदजुंज.] जालें । वारा ऊन लागलें नाही तयां ॥ ११ ॥ जुंज [पं. जुंज.] जाल्यावरी दाविलें अर्जुना । तुह्मीं नारायणा पक्षियांसी ॥ १२ ॥ पाहें आपुलिया दासां [पं. मी.] म्यां रक्षिलें । रणीं वांचविलें कैशा परी ॥ १३ ॥ ऐसी तुज माया आपुल्या भक्तांची । माउली आमुची तुका ह्मणे ॥ १४ ॥

२५५१. वैष्णवां संगती सुख वाटे जीवा । आणीक मी देवा कांहीं नेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गायें नाचें उडें
आपुलिया छंदें । मनाच्या आनंदें आवडीनें ॥ ५१ ॥ लाज भय शंका दुराविला मान । न कळे साधन यापरतें ॥ २
॥ तुका ह्मणे आतां आपुल्या सायासें । आह्मां [दे. त. जगदेशें.] जगदीशें सांभाळावें ॥ ३ ॥

२५५२. शरण शरण वाणी । शरण त्रिवाचा विनवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्तुती न पुरे हे वाचा । सत्य दास
मी दासांचा ॥ ५२ ॥ देह [पं. देह न सांभा०] सांभाळून । पायांवरी लोटांगण ॥ २ ॥ विनवी तुका [दे. संता तुका.] संतां
दीन । नव्हे गोरवें उत्तीर्ण ॥ ३ ॥

२५५३. लेंकरा लेववी माता अळंकार । नाहीं अंतपार आवडीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपेचें पोसणें तुमचें मी
दीन । आजि संतजन मायबाप ॥ ५३ ॥ आरुषा उत्तरीं संतोषे माउली । कवळूनि घाली हृदयात ॥ २ ॥ पोटा
आलें त्याचे नेणें गुणदोष । कल्याण [त. पं. कल्याणाची आस असावें हें ।.] चि असे असावें हें ॥ ३ ॥ मनाची ते चाली
मोहाचिये सोई । [पं. बोघ.] ओघें गंगा काई परतो जाणे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कोठें उदार मेघां शक्ति । माझी तृषा
किती चातकाची ॥ ५ ॥

२५५४. युक्ति तंव जाल्या कुंटित सकळा । उरली हे कळा जीवनाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतचरणीं भावें
ठेविलें मस्तक । जोडोनि हस्तक राहिलोंसें ॥ ५४ ॥ जाणपणें नेणें कांहीं चि प्रकार । साक्षी तें अंतर अंतरासी ॥
२ ॥ तुका ह्मणे तुझी केलें अभयदान । तेणें [दे. जेणें.] समाधान [पं. राहिलोंसें.] राहिलेंसे ॥ ३ ॥

२५५५. हागे आलों [ह्मणे कोणी.] कोणी ह्मणे बुडतिया । तेणें किती तया बळ चढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी
तंव भार घेतला सकळ । आश्वासिलों बाळ अभयकरें ॥ ५५ ॥ भुकेलियां आस दावितां निर्धार । किती होय धीर
समाधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिली चिंतामणीसाठीं । उचित कांचवटी दंडवत ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२५५६. कैसा [पं. तो.] तीं देखिला होसील गोपाळीं । [पं. पुण्यवंता.] पुण्यवंतीं डोळीं नारायणा ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ तेणें लोभें जीव [पं. जालोसे.] जालासे बराडी । आह्मी ऐशी जोडी कई लाभों ॥ ५६ ॥ असेल तें कैसें
दर्शनाचें सुख । अनुभवं श्रीमुख अनुभावितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे देसी आलिंगन । अवस्था ते क्षणक्षणा [दे.
क्षणाक्षणां.] होते [पं. होते.] ॥ ३ ॥

२५५७. कासया या लोभें केलें आर्तभूत । सांगा माझें चित्त नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चातकाचे परी एक
चि निर्धार । लक्षभेदीतीर फिरों नेणे ॥ ५७ ॥ सांवळें रूपडें चतुर्भुज मूर्ति । कृष्णनाम चितीं संकल्प हा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे करीं आवडीसी ठाव । नको माझा भाव भंगों देऊं ॥ ३ ॥

२५५८. काय माझा पण होईल लटिका । ब्रिदावळी लोकां दाविली ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खरी करूनियां
देई माझी आळी । येऊनि [दे. त. कृवाळी.] कुरवाळीं पांडुरंगे ॥ ५८ ॥ आणीक म्यां कोणा ह्मणवावें हातीं । नये
काकुलती दुजियासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज येथें चि ओळखी । होईन तो सुखी पायांनीं च ॥ ३ ॥

२५५९. तुह्मां आह्मां जंव जालिया समान । तेथें कोणां कोण सनमानी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उरी तों [दे. त.
राहिली.] राहिलें गोमटें गौरव । ओढे माझा जीव पायांपाशीं ॥ ५९ ॥ नेणपणें आह्मी आळवूं वोरसें । बोलवितों रसें
शब्दरत्नें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लळे पालीं वो विठ्ठले । कां हे उरविले भेदाभेद ॥ ३ ॥

२५६०. नको माझे मानूं आहाच ते शब्द । कळवळ्याचा वाद करीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयानें बळ करूं पायांपाशीं । भाकावी ते दासीं करुणा आह्मीं ॥ १ ॥ काय मज चाड असे या लौकिकें । परी असे निकें अनुभवार्थें ॥ २ ॥ लांचावल्यासाठीं वचनाची आळी । टकळ्यानें घोळी जवळी मन ॥ ३ ॥ वाटतसे आस पुरविसी ऐसें । तरि अंगीं पिसें लावियेलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी येथें [पं. येथीची.] चि आवडी । श्रीमुखाची जोडी इच्छीतसें ॥ ५ ॥

२५६१. ह्मणऊनी लवलाहें । पाय [पं. असें.] आहें चिंतीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठिलागा [पं. पाठिलाग.] येतो काळ । तूं [दे. त. कृपाळू.] कृपाळ माउलीं ॥ १ ॥ बहु उसंतीत आलों । तया भ्यालों स्थळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं जननी । ये निर्वाणीं विठुले ॥ ३ ॥

२५६२. जेणें वाढे अपकीर्ति । सर्वार्थी तें [पं. त्यजावें.] वर्जावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य रुचे भलेपण । वचन तें जगासी ॥ १ ॥ होइजेतें [दे. त. शूर.] शुद्ध त्यागें । वाउगें तें सारावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटें वर्म । निंदकर्म [पं. नित्यकर्म.] काळिमा ॥ ३ ॥

२५६३. याची सवे लागली जीवा । गोडी हेवा संगाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परतें न सरवे दुरी । क्षण हरीपासूनि ॥ १ ॥ जालें तरी काय तंट । आतां चट न संडे [दे. त. संटे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चक्रचाळे । वेड [दे. त. वेळ.] बळें लाविलें ॥ ३ ॥

२५६४. याचा तंव हा [पं. ऐसा चि मोळा.] चि मोळा । देखिला डोळा उदंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदी मग फिरों मार्गें । अंगा अंगें संचरे ॥ १ ॥ कां गा याची नेणां खोडी । जीभा जोडी करितसां ॥ २ ॥ पांघरे तें बहु काळें । घोंगडें ही ठायींचें ॥ ३ ॥ अंगीं वसे चि ना लाज । न ह्मणे भाज कोणाची ॥ ४ ॥ सर्वसाक्षी अबोल्यानें । दुश्चित [पं. कोणी.] कोणें नसावें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे धरिला हातीं । मग निश्चिंतीं [पं. हरीन.] हरीनें ॥ ६ ॥

२५६५. प्रसिद्ध हा असे जगा । अवघ्या रंगारंगाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी वाटा न वजे कोणी । नारायणीं घरबुडी ॥ १ ॥ बहुतां ऐसें केलें मार्गें । लाग लागें लागेना ॥ २ ॥ हो कां नर अथवा नारी । लाहान थोरीं आदर ॥ ३ ॥ जालें वेगळें लोकीं पुरे । मग नुरे समूळ ॥ ४ ॥ कळेना तो आहे कैसा । कोणी दिशा [पं. दिसा.] बहु थोडा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे दुसऱ्या भावें । छायें नावें न देखवे ॥ ६ ॥

२५६६. न संडावा आतां ऐसें [पं. ऐसा.] वाटे ठाव । भयाशी उपाव रक्षणाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि मनें [पं. वोळियेलें मना.] वळियेलें मन । [पं. ०कारणा.] कारियेकारण चाड नाहीं ॥ १ ॥ [दे. त. नाना वीचि.] नानाची उपाधि करूनियां मूळ । राखतां विटाळ तें चि व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें न वेचे वचन । निजीं निजखूण सांपडली ॥ ३ ॥

२५६७. सत्तेवें भोजन समयीं आतुडे । सेवन ही घडे [त. रुचिनेसी.] रुचिनेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्मे श्रम नेला जालें एकमय । हृदयस्थीं सोय संग जाला ॥ १ ॥ कोथळीस जमा पडिलें संचित । मापल्याचा वित्त नेम जाला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी ऐसा जालों आतां । करीन ते सत्ता माझी आहे ॥ ३ ॥

२५६८. देईल तें उणें नाही । याचे कांहीं पदरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिजे तें संचित आतां । येथें सत्ता करावया ॥ ५१ ॥ गुणां ऐसा भरणा भरी । जो जें विचारी [दे. त. चारी.] तें लाभे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवीं देव । फळे भाव आपुला ॥ ३ ॥

२५६९. तेव्हां होतो भोगाधीन । तुझां भिन्न पासूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बोलों नये ऐसें । आनारिसें वेगळें ॥ ५२ ॥ सन्मुख जालों स्वामीकडे । भव औठडे निराळे ॥ २ ॥ चिंतिलें तें चिंतामणी । फिटे धणी तों द्यावें ॥ ३ ॥ सहज स्थिति [दे. त. स्थित.] आहे अंगीं । प्रसंगीं ते वंचेना ॥ ४ ॥ तुमची देवा धरिली कास । केला नास प्रपंचा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जाणोनि वर्म । कर्माकर्म ठेविलीं ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥

२५७०. केला कईवाड [त. कईवाड. दे. कैवाड] संतांच्या आधारें । अनुभवं खरें कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जीवित्वाची धरुनियां आशा । व्हावें गर्भवासा पात्र भेणें ॥ ५३ ॥ [पं. आभाळीनें.] अबालीनें जावें निश्चितीच्या [दे. निश्चित्या] ठायां । रांडा रोटा वायां करूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी देतां तें निधान । भिकेसाठीं कोण राज्य देतो ॥ ३ ॥

२५७१. संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ । अशोभीं [पं. अशुभ.] अनुभव असिजेतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसीं तैसीं असों पुढिलांचे सोई । धरिती हातीं पार्यीं आचारिये ॥ ५४ ॥ उपकारी नाहीं देखत आपदा । पुढिलांची सदा दया चितीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरीं सज्जनाची कीर्ति । पुरवावी आर्ति निर्बळांची ॥ ३ ॥

२५७२. करितां विचार सांपडलें वर्म । [त. समूळनिश्रम.] समूळ निश्रम परिहाराचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज घेऊनियां आपणांसी द्यावें । [पं. सांडीं जीवें भावें नारायणा. दे. साटी.] साटीं जीवें जीवें नारायणा ॥ ५५ ॥ उरी नाहीं मग पडदा कां आला । स्वमुखें चि भला करितां वाद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें खरें देणें घेणें । तुह्मी साक्षी जाणें अंतरीचें ॥ ३ ॥

२५७३. कुळींची हे कुळेदेवी । केली ठावी संतांनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें जालें शरण गेलों । उगविलों संकटीं ॥ ५६ ॥ आणिला रूपा ही बळें । करुनि [पं. खळ.] खळें हरिदासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समागमें । नाचों प्रेमें लागलों ॥ ३ ॥

२५७४. आतां देह अवसान । हें जतन तोंवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाळूं नाचों गदारोळें । जिंकों बळें संसार ॥ ५७ ॥ या चि जीऊं अभिमानें । सेवाधनें बळकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न सरें मार्गें । होईन लागें आगळा ॥ ३ ॥

२५७५. ज्यानें आड यावें कांहीं । त्याचें नाहीं बळ आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन येथें साह्य जालें । हरिच्या धालें गुणवादीं ॥ ५८ ॥ चुकुर तो गेला काळ । जालें बळ संगार्चें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरूं सत्ता । होईल आतां करूं तें ॥ ३ ॥

२५७६. देवासी तो पुरे एकभाव गांठी । तो चि त्याचे मिठी देइल पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहोनि राहीन कवतुक निराळा । मी मज वेगळा होऊनियां ॥ ५९ ॥ कांहीं नेघें शिरीं निमित्त्याचा भार । न लगे उत्तर वेचावें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें पडिलिया गांठी । मग नाहीं मिठी सुटों येत ॥ ३ ॥

२५७७. लौकिकासाठी या पसाऱ्याचा गोवा । कांहीं नाहीं देवा लागों येत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवावा माथा तो नुचलावा पायीं । ठांयींचिये ठांयीं हालों नये ॥ ५१ ॥ [दे. त. पं. डवळिल्या.] ढवळिल्या मनं वितळिलें रूप । नांवऐसें पाप उपाधीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव प्रीतीनें कवळी । ठेवील जवळी उठवूनि ॥ ३ ॥

२५७८. नाहीं होत भर घातल्या उदास । पुरवावी आस सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा नाहीं मज एकाचा अनुभव । धरिला तो भाव [दे. त. उद्धरलें.] उद्धरील ॥ ५१ ॥ उतावीळ असे शरणागतकाजें । धांव केशीराजे आइकतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित चिंतन [त. चिंतनें.] भरवंसा । नेदी गर्भवासा येऊं देवा ॥ ३ ॥

२५७९. [पं. उपजोनि मरों.] उपजों मरों हे तों आमुची मिरासी । हें तूं निवारिसी तरी थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभा राहीं करीं खरा खोटा वाद । आह्मी जालों निंद्य [दे. निंद.] लंडीपणें ॥ ५१ ॥ उभयतां आहे करणें समान । तुह्मां ऐसा ह्मणें मी ही देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातीं सांपडलें वर्म । अवघाची [पं. श्रम.] भ्रम फेडिन आतां ॥ ३ ॥

२५८०. मेलियांच्या रांडा इच्छितील करूं । लाज नाहीं धरूं प्रीती कैशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागिलां पुढिलां [दे. एकी.] एक सरोवरी । काळाची पेटारी खांदा [पं. खादीं.] वाहे ॥ ५१ ॥ आन दिसे परी मरणें चि खरें । सांपळा उंदिरें सामाविलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली मनाची परती । निवळली ज्योती दिसों आली ॥ ३ ॥

२५८१. निष्ठुर मी जालों अतिवादागुणें । हें कां नारायणें नेणिजेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडियेली तुह्मी गोत परिसोय । फोडविली डोय कर्मा हातीं ॥ ५१ ॥ [पं. संधी.] सांपडूनि संदी केली जीवेंसाठीं । घ्यावयासि तुटी कारण हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज काय ह्मणों उणें । नाहीं अभिमानें चाड देवा ॥ ३ ॥

२५८२. माझें माझ्या हाता आलें । आतां भलें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशासाठीं विषम थारा । तो अंतरा विटाळ ॥ ५१ ॥ जालीं तया दुःखें तुटी । मागिल पोटीं नसावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्धकुळ । तेथें मळ काशाचा ॥ ३ ॥

२५८३. समर्थपणें हे [पं. “हे” नाहीं.] करा संपादणी । नसतें चि मनीं धरिल्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसऱ्याचें येथें नाहीं चालों येत । [पं. परी.] तरि मी निवांत पाय पाहें ॥ ५१ ॥ खोटियाचें खरें खरियाचें खोटें । मानलें गोमटें तुह्मांसी तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां सर्वे करितां वाद । होईजेतें निंद्य [दे. निंद.] जनीं देवा ॥ ३ ॥

२५८४. तुह्मां आह्मांसर्वे न पडावी गांठी । [त. आली ती जग०.] आलेति जगजेठी कळों आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती ह्मणों आतां वाइटा वाइट । शिवों नये वीट आल्यावरी ॥ ५१ ॥ बोलिल्याची आतां हे चि परचित । भीड भार थीत बुडवील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आली रोकडी प्रचिती । झांकणें तें किती कोठें देवा ॥ ३ ॥

२५८५. सकळ सत्ताधारी । व्हावें ऐसें काय हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि या कृपेच्या वोरसें । कुढावयाचें चि पिसें ॥ ५१ ॥ अंगें सर्वोत्तम । अवघा चि पूर्णकाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाता । तरि हा जीव दान देतां [दे. देता.] ॥ ३ ॥

२५८६. कोणापाशीं द्यावें माप । [पं. आपे आप.] आपीं आप राहिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयाची भरोवरी । काय दुरी जवळी ॥ ५१ ॥ एकें दाखविले दाहा । फांटा पाहा पुसून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सरलें वोझें । आतां माझें सकळ ॥ ३ ॥

२५८७. नभोमय जालें जळ । एकीं सकळ हरपलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय सारासारी । त्याच्या लहरी तयांत ॥ ५१ ॥ कैचा तेय यावा सांडी । आप कोंडी आपणा [दे. आपण्यां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कल्प जाला । [पं. अस्ता.] अस्त गेला उदय ॥ ३ ॥

२५८८. राजा करी तैसे दाम । [पं. चाम ते ही.] ते ही चाम चालती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण ते सत्ता शिरीं । कोण करी अव्हेर ॥ ५१ ॥ वाइले तें सुनें खांदीं । चाले पदीं बैसविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरें । करुणाकरें [त. रक्षिलों.] रक्षिलें ॥ ३ ॥

२५८९. आह्मी देव तुह्मी देव । मध्यें भेव अधीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैवाडाच्या धांवा लागें । मार्गे मार्गे विठुले ॥ ५१ ॥ भेडसाविलें हाके नादें । वोळखी भेदें मोडिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभा राहे । मार्गे पाहे परतोनि ॥ ३ ॥

२५९०. हीनसुरबुद्धीपासीं । आकृतीसी भेद नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक दांडी एक खांदी । [पं. पदोपदीं जोगणें.] पदीं पदीं भोगणें ॥ ५१ ॥ एकाऐसें एक नाही । भिन्न पाहीं प्रकृती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूमी खंडे । पीक दंडे जेथें तें ॥ ३ ॥

२५९१. काय बोलों सांगा । याउपरी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं आधारावांचून । पुढें न चले वचन ॥ ५१ ॥ वाढे ऐसा रस । कांहीं करावा सौरस ॥ २ ॥ भक्तिभाग्यसीमा । द्यावा जोडोनियां प्रेमा ॥ ३ ॥ कोरड्या उत्तरीं । नका गौरवूं वैखरी ॥ ४ ॥ करी विज्ञापना । तुका प्रसादाची दाना ॥ ५ ॥

२५९२. आहाच तो मोड वाळलियामधीं । अधीराची बुद्धि तेणें न्यायें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि संग न करीं दुसरें । चित्त मलीन द्वारें दोड [त. पूर्वीं “द्वोडपडें” असून “द्वोडपडें” केलें आहे.] पडे ॥ ५१ ॥ विषासाटीं सर्पा भयाभीत लोक । हें तों सकळीक जाणतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काचें राहे कुळांकुड । अवगुण तो नाड ज्याचा तया ॥ ३ ॥

२५९३. क्षणक्षणां जीवा वाटतसे खंती । आठवती चितीं पाय देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येई वो येई वो येई लवलाही । आळिगूनि बाहीं क्षेम देई ॥ ५१ ॥ उताविळ मन पंथ अवलोकी । आठवा ते चुकी काय जाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवींच्या जीवना । घाला नारायणा उडी वेगीं ॥ ३ ॥

२५९४. आळी करावी ते कळतें बाळका । बुझवावें हें कां नेणां तुह्मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निवाड तो तेथें [पं. येथे.] असे पायांपाशीं । तुह्मांआह्मांविशीं एकेठायीं ॥ ५१ ॥ आणीक तों आह्मी न देखोंसें जालें । जाणावें शिणलें भागलेंसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां लागतें सांगावें । अंतरींचें ठावें काय नाही ॥ ३ ॥

२५९५. तांतडीनें आह्मां धीर चि न कळे । पळावे हे लळे लवलाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका कांहीं पाहों सावकाशीं देवा । करा एक हेवा तुमचा माझा ॥ ५१ ॥ वोरसाचा हेवा [पं. यावा.] सांभाळावी प्रीत । नाहीं राहों येत अंगीं [पं. धंदा.] सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज नका गोवूं खेळा । भोजनाची वेळा राखियेली ॥ ३ ॥

२५९६. नाही लोपों येत गुण । वेधी [पं. आणीकां.] आणीकें चंदन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न संगतां पडे ताळा । रूप दर्पणीं सकळा ॥ १ ॥ सारविलें वरी । आहाच तें क्षणभरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोहळें । सागराच्या ऐसें व्हावें ॥ ३ ॥

२५९७. वचनें चि व्हावें आपण उदार । होइल विश्वंभर संतुष्ट [दे. त. संपुष्ट.] चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यसंकल्पाचीं फळें बीजाऐसीं । शुद्ध नाही नासी पावों येत ॥ १ ॥ वंचिलिया काया येतसे उपेगा । शरीर हें नरकाचें चि आळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव जितां थारे लावा । पडिलिया गोवा देशधडी ॥ ३ ॥

२५९८. उखतें आयुष्य जायांचें कलिवर [दे. त. कळिवर.] । अवघें वोंडबर विषयांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणासी हा लागे पुसणें विचार । [पं. मन.] मनें चि सादर करूं आतां ॥ १ ॥ उत्पत्ति प्रळय पडिलें दळण । पाकाचें भोजन बीज वाढे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं अभयाच्या ठायां । रिघों देवराया शरण वेगीं ॥ ३ ॥

२५९९. बोलावे ह्मण हे [पं. “हे” नाही.] बोलतो उपाय । प्रवाहें हें जाय गंगाजळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्ययोगें कोणां घडेल सेवन । केंचे येथें जन अधिकारी ॥ १ ॥ मुखीं देतां घांस पळवितीं तोंडें [पं. तोंड.] । अंगींचिया भांडे असुकानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पूजा करितों देवाची । आपुलिया रुची मनाचिये ॥ ३ ॥

२६००. लटिवयाचे वाणी चवी ना [त. पं. संवाद. दे. पूर्वी ‘संवाद’ असें होतें.] सवाद । नाही कोणां वाद रुचों येत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अन्याय तो त्याचा नव्हे वायचाळा । मायबापीं वेळा न साधिली ॥ १ ॥ अनावर अंगीं प्रबळ अवगुण । तांतडीनें मन लाहो साधी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोष आणि अवकळा । न पडतां ताळा [दे. घडे तसे.] घडतसे ॥ ३ ॥

२६०१. नये स्तवूं काचें होतें क्रियानष्ट । फुंदाचे [पं. स्फुंदाचे.] ते कष्ट भंगा मूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही परमार्थ साधत लौकिकें । धरुन होतों फिकें अंगा आलें ॥ १ ॥ पारखिया पुढें नये घालूं तोंड । तुटी लाभा खंड होतो [त. होती.] [त. पं. मना.] माना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी मिरवतें परवडी । कामावल्या गोडी अविनाश [त. अविनाश.] ॥ ३ ॥

२६०२. कोण्या काळें येईल मना । नारायणा तुमचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा करणें अंगीकार । सर्व भार फेडूनि ॥ १ ॥ लागली हे तळमळ चित्ता [पं. चित्ता.] । तरी दुश्चिंता संसारीं ॥ २ ॥ सुखाची च पाहें वास । मार्गे दोष सांभाळीं ॥ ३ ॥ इच्छा पूर्ण जाल्याविण । कैसा सीण वारेल ॥ ४ ॥ लाहो काया मनें वाचा । देवा [पं. दिवसाचा भेटीचा.] साच्या भेटीचा ॥ ५ ॥ कांटाळा तो न धरावा । तुह्मी देवा दासांचा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे माझे वेळे । न कळे कां हें उफराटें ॥ ७ ॥

२६०३. घ्यावी तरी घ्यावी उदंड चि सेवा । द्यावें तरी देवा उदंड चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं कैचीं आह्मी पुरतीं भांडवलें । आल्या करीं बोलें समाधान ॥ १ ॥ व्हावें तरी व्हावें बहुत चि दुरी । [पं. आपुल्या.] आलिया अंतरीं वसवावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें सख्यत्व आपणीं । अससील ऋणी आवडीचा ॥ ३ ॥

२६०४. काय करूं जीव होतो कासावीस । कोंडलिये [पं. कोंडली हे.] दिस गमे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिलें हें दिसे ब्रह्मांड चि वोस । दाटोनि उच्छ्वास राहातसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगा सर्वजाणतिया । विश्वंभरें काया निववाची ॥ ३ ॥

२६०५. सुकलियां कोमां अत्यंत जळधर । तेणें च प्रकार न्याय असे ॥ १ ॥ न चलें पाउलीं सांडीं गरुडासन । मनाचें हो [त. ही.] मन त्वरेलार्गी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूक न साहावे बाळा । जीवनांची कळा ओढलीसे ॥ ३ ॥

२६०६. शृंगारिक माझीं नव्हती उत्तरें । आळवितों खरे अवस्थेच्या ॥ १ ॥ न घलावा [पं. घालावा.] मधीं कामाचा विलंब । तुझी तों स्वयंभ करुणामूर्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें सन्मुख वदन । देखतां चरण पोटाळीन ॥ ३ ॥

२६०७. तूं माझी माउली तूं माझी साउली । पाहातों वाटुली पांडुरंगे ॥ १ ॥ तूं मज येकुला वडील धाकुला । तूं मज आपुला सोयरा जीव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव तुजपाशीं असे । [दे. त. तुझियानें.] तुजविण ओस सर्व दिशा ॥ ३ ॥

२६०८. कराल तें करा । हातें आपुल्या दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळियाचीं आह्मी बाळें । असों निर्भर या सळे ॥ १ ॥ आतां कोठें काळ । [पं. मध्यें रिघेल वोंगळ.] करील देवापाशीं बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरीराया । थापटितों ठोक बाह्या ॥ ३ ॥

२६०९. डोळां भरिलें रूप । [पं. चित्ती पायांचे संकल्प.] चित्ता पायांपें संकल्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघी घातली वांटणी । प्रेम राहिलें कीर्तनीं ॥ १ ॥ वाचा केली माप । रासीं हरिनाम अमुप ॥ २ ॥ भरुनियां भाग । तुका बैसला पांडुरंग ॥ ३ ॥

२६१०. आतां आहे नाही । न कळे आळी करा कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देसी पुरवुनी इच्छा । आतां पंढरीनिवासा ॥ १ ॥ नेणे भाग सीण । दुजें कोणी [पं. कांही.] तुह्मांविण ॥ २ ॥ आतां नव्हे दुरी । तुका पार्यो मिठी मारी ॥ ३ ॥

२६११. संकल्पासी अधिष्ठान । नारायण गोमटें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियांचें पुरे कोड । फिटे जड देहत्व ॥ १ ॥ उभय लोकीं उत्तम कीर्ति । देव चित्ती राहिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव धाय । नये हाय जवळी ॥ ३ ॥

२६१२. भाग्यवंता ऐशी जोडी । परवडी संतांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन घरीं पांडुरंग । अभंग जें सरेना ॥ १ ॥ जनाविरहित हा लाभ । टांचें नभ सांटवणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विष्णुदासां । नाही आशा दुसरी ॥ ३ ॥

२६१३. जरी आलें राज्य मोळविक्या हातां । तरी तो मागुता व्यवसायी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तृष्णेचीं मजुरें नेणती विसांवा । वाढे हांव हांवां काम कामीं ॥ १ ॥ वैभवाचीं सुखें [पं. नाताळती अंगी.] नातळतां अंगा । चिंता करी भोगा [पं. भोगी विघ्नें.] विघ्न जाळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाहे मरणाचें भय । रक्षणउपाय करुनि असे ॥ ३ ॥

२६१४. कोण होईल आतां संसारपांगिलें । आहे उगवलें [पं. सहजचि.] सहजें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला तो चालवीं आपुला प्रपंच । काय कोणां वेच आदा घे दे ॥ १ ॥ [पं. सहजचि.] सहजें चि घडे आतां मोळ्याविण । येथें काय सीण आणि लाभ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों सहज देखणा । ज्याच्या तेणें खुणा दाखविल्या ॥ ३ ॥

२६१५. आह्मां शरणागतां । एवढी काय करणें चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हे कौतुकाचे खेळ । अवघे [त. पाहातो गोपाळा.] पाहतों सकळ ॥ १ ॥ अभयदानवृंदें । आह्मां कैचीं [दे. त. द्वंद्वें.] भयद्वंद्वें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी । हरिजन साधनाचे स्वामी ॥ ३ ॥

२६१६. देवाचिये चाडे प्रमाण उचित । नये वांटूं चित्त निषेधासीं ॥ १ ॥ नये राहों उभें [पं. कश्मळापाशीं.] कश्मळापाशीं । भुंकतील तैसीं सांडावीं [पं. ते.] तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षमा सुखाची हे रासी । सांडूनि कां ऐसी दुःखी व्हावें ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२६१७. खळा सदा [पं. क्षुद्र.] क्षुद्धीं दृष्टी । करी कष्टी सज्जना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. करितां.] करिती आपुलाले परी । धणीवरी व्यापार ॥ १ ॥ दया संतां भांडवल । वेची बोल उपकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपुलालें । उंसतिलें ज्यांणीं तें ॥ ३ ॥

२६१८. जग ऐसें बहुनावें । बहुभावे भावना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पाहों बहु बोलों नये.] पाहों बोलों बहु नये । सत्य काय सांभाळा ॥ १ ॥ कारियासी जें कारण । तें जतन करावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतजनीं । हें चि मनीं धरावें ॥ ३ ॥

२६१९. निघालें तें अगीहूनि । आतां झणी आतळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पळवा परपरतें दुरी । आतां हरी येथूनि ॥ १ ॥ धरिलें तैसें श्रुत करा हो । येथें आहो प्रपंचीं ॥ २ ॥ अबोल्यानं ठेला तुका । भेउनि [पं. बोलुनि.] लोकां निराळा ॥ ३ ॥

२६२० आतां दुसरें नाही वनीं । निरंजनीं [दे. त. निरांजनीं.] पडिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची च पाहें वास । अवघी आस निरसली ॥ १ ॥ मागिलांचा मोडला माग । घडला त्याग अरुची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुणाकरा । तूं सोयरा जीवींचा [पं. दीनांचा.] ॥ ३ ॥

२६२१. धरुनियां सोई परतलें मन । [दे. त. अनुरक्षीं.] अनुलक्षीं चरण करुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येई पांडुरंगे नेई सांभाळूनि । करुणावचनीं आळवितों ॥ १ ॥ बुद्धि जाली साह्य परि नाही बळ । अवलोकितां जळ वाहे नेत्रीं ॥ २ ॥ न चलती पाय गळित जाली काया । ह्मणऊनि दया येऊं [त. व्हावी.] द्यावी ॥ ३ ॥ दिशेच्या [दे. दिश्या. पं. दिसेच्या.] करितों वारियासीं मात । जोडुनियां हात वास पाहें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वेग करावा सत्वर । पावावया तीर [त. पं. भवनदी.] भवनदीचें ॥ ५ ॥

२६२२. कौलें भरियेली पेंठ । निग्रहाचे खोटे तंट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें माता जाणे वर्म । बाळ वाढवितां धर्म ॥ १ ॥ [पं. कामावितां.] कामवितां लोहो कसे । तांतडीनें काम नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खडे । देतां [दे. अक्षरें.] अक्षर तें जोडे ॥ ३ ॥

२६२३. चालिलें न वाटे । गाऊनियां जातां वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा वैष्णवांचा संग । येतो सामोरा श्रीरंग ॥ १ ॥ नाहीं भय आड । कांहीं विषमांचें जड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्ति । सुखरूप आदीं अंतीं ॥ ३ ॥

२६२४. करितां विचार तो हा दृढ संसार । ब्रह्मादिकां पार नुलंघवे सामर्थ्ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण शरण नारायणा मज अंगीकारीं [पं. अगीकार.] दीना । आलें तें वचनांपासीं माझ्या [त. सामर्थ्ये] सामर्थ्य ॥ १ ॥ पाठीवरी मोळी तो चि कळवा [पं. पायांतळीं] पायीं तळीं । सांपडला जाळीं मत्स्य जाला तो न्याय ॥ २ ॥ आतां करीन तांतडी लाभाची ते याच जोडी । तुका ह्मणे ओढी पायां सोई मनाची ॥ ३ ॥

२६२५. बहुतां जातीचा केला अंगीकार । बहुत ही फार सर्वोत्तमं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. धरला.] सरला चि नाहीं कोणांचिये वेचें । अक्षोभ ठायींचें ठायीं आहे ॥ १ ॥ लागत चि नाहीं घेतां अंतपार । वसवी अंतर अणुचें ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला होय [पं. हाये.] टाकीऐसा । पुरवावी इच्छा धरिली ते [त. ती.] ॥ ३ ॥

२६२६. पोट धालें आतां जीवनीं आवडी । पुरवावे परवडी बहुतांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आंचवणा तांतडीचें काम । मागील तीं श्रम न [त. पावारीं.] पवारीं ॥ १ ॥ वाढितिया पोटीं बहु [त. बहुत.] असे वाव । सांभाळितां ठाव काय [पं. वेचे.] वांचे ॥ २ ॥ दाविल्यावांचूनि नाहीं कळों येत । तेथें ही [पं. हे.] दुश्चित [पं. एकपण.] एकपणें ॥ ३ ॥ नावेचा भार तो उदकाचे शिरीं । काय हळू भारी तये ठायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गीतीं गाऊनि गोविंद । करुं ब्रह्मानंद एकसरें ॥ ५ ॥

२६२७. एका हातीं टाळ एका हातीं चिपळिया । घालिती हुंमरी एक [पं. वाहाताती.] वाताती टाळिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मातले वैष्णव नटती नांना छंदें । नाहीं [दे. चाट.] चाड मोक्षपदें भजनीं आवडी ॥ १ ॥ हाका अरोळिया गीत [दे. गीतवादें सुख०.] वाद्ये सुखसोहळे । जाय तें न कळे केव्हां रजनी दिवस ॥ २ ॥ तीर्थी नाहीं चाड न लगे जावें वनांतरा । तुका ह्मणे हरिहरात्मक चि [दे. पृथुवी. त. पृथ्वी. पं. पृथ्वी.] पृथिवी ॥ ३ ॥

२६२८. देव सखा आतां केलें नव्हे काई । येणें [पं. तेणें.] सकळ [दे. सकळई सोइरीं च.] ही सोइरीं च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्यवंत जालों गोतें सपुरतीं । आतां पुण्या नीती पार नाहीं ॥ १ ॥ पाहातां दिसती भरलिया दिशा । ठसावला ठसा लोकत्रयीं ॥ २ ॥ अविनाश जोडी आह्मां भाग्यवंतां । जाली होती सत्ता संचिताची ॥ ३ ॥ पायांवरी डोई ठेवाया अरोथा । जाली द्यावी सत्ता क्षेम ऐसी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जीव पावला विसावा । ह्मणवितां देवा तुमचींसीं ॥ ५ ॥

२६२९. कोण आतां कळिकाळा । येऊं बळा देईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्ता झाली त्रिभुवनीं । चक्रपाणी कोंवसा ॥ १ ॥ लडिवाळांचा भार वाहे । उभा आहे [पं. कुडावया.] कुडावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घटिका दिस । निमिष [दे. निमिश. त. निमिश. पं. निमिष.] ही न विसंभे ॥ ३ ॥

२६३०. आह्मां आवडे नाम घेतां । तो [पं. हा.] ही पिता संतोषे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभयतां एकाचित्त । तरी प्रीत वाढली ॥ १ ॥ आह्मी शोभों निकटवासें । अनारिसें न दिसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे । अवघीं अंगें निवालीं [पं. निवविलीं.] ॥ ३ ॥

२६३१. देह तंव असे भोगाचे अधीन । याचें सुख सीण [दे. क्षीणभंगर. त. क्षण भंगरे.] क्षणभंगुर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अविनाश जोडी देवापायीं भाव । कल्याणाचा ठाव सकळही ॥ १ ॥ क्षणभंगुर हा येथील पसारा । आलिया [त. दे. हाकारा.] आकारा अवघें [त. राहे. दे. हा पाठ दिला आहे.] नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें सकळ विश्रांति । आठवावा चित्तीं नारायण ॥ ३ ॥

२६३२. आतां आवश्यक करणें समाधान । पाहिलें निर्वाण न पाहिजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें तरी आतां
[दे. शुशोभें.] सुशोभ्य करावें । दिसतें बरवें संतांमधीं ॥ ६१ ॥ नाहीं भक्तराजीं ठेविला [दे. उधार] उद्धार । नामाचा
आकार [पं. याचियाचें.] त्यांचियानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या वडिलांचें ठेवणें । गोप्य [पं. नारायण०.] नारायणें न
करावें ॥ ३ ॥

२६३३. काया वाचा मनें श्रीमुखाची वास । आणीक उदास विचारासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आतां मोक्ष
करावा जी देवा । तुमचिया गोवा दर्शनासी ॥ ६१ ॥ केलिया नेमासी [पं. नेमा उभें ठाड०.] उभें ठाडें व्हावें । नेमलें
तें भावें पालटेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जों जों कराल उशीर । तों तों मज फार रडवील ॥ ३ ॥

२६३४. पुढीलांचे सोयी माझ्या मना चाली । मताची आणिली नाहीं बुद्धी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलासी तो
उभा आजवरी संती । धरविलें हातीं कट देवा ॥ ६१ ॥ आहे तें ची मागो नाहीं खोटा चाळा । नये येऊं बळा
लेंकराशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा साक्षीचा [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार । कृपण जी थोर परी तुझी ॥ ३ ॥

२६३५. बहुत करुनि चाळवाचाळवी । किती तुझी गोवी कंरीतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागटपणें मी आलों
येथवरी । चाड ते दुसरी न धरुनि ॥ ६१ ॥ दुजियाचा तंव तुझांसी कांटाळा । राहासी निराळा एकाएकीं ॥ २ ॥
तुका ह्मणे आतां यावरी गोविंदा । मजशीं विनोदा येऊं नये ॥ ३ ॥

२६३६. तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा । संत ते अधमा [त. दे. माणसा ऐसे.] माणसांऐसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
वांजेच्या मैथुनापरी [पं. मैथुन परि.] गेलें वांयां । बांडेल्याचें [त. बांडेल्यांचे वांयां आलें०.] जायां जालें पीक ॥ ६१ ॥
अभाविक सदा सुतकी चांडाळ । सदा तळमळ चुके चि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरदळी ज्याची दृष्टी । देहबुद्धि
कष्टी सदा दुःखी ॥ ३ ॥

२६३७. नव्हे मतोळ्याचा वाण । नीच नवा नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख उपजे श्रवणें । खरें टांकसाळी
नाणें ॥ ६१ ॥ लाभ हातोहातीं । अधिक पुढतोंपुढती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणों किती । पुरोनि उरलें [त. उरलों.]
पुढती ॥ ३ ॥

२६३८. [पं. घातलें.] घातला दुकान । देती आलियासी दान [पं. वान.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत उदार उदार ।
भरलें अनंत भांडार ॥ ६१ ॥ मागत्याची पुरे । धणी आणिकांसी उरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोतें । देवें भरिलें नव्हे
रितें ॥ ३ ॥

२६३९. नरस्तुति आणि कथेचा विकरा । हें नको दातारा घडों देऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसिये कृपेची
भाकितों करुणा । आहेसि तूं [पं. तो.] राणा उदाराचा ॥ ६१ ॥ पराविया नारी आणि परधना । नको देऊं मनावरी
येऊं ॥ २ ॥ भूतांचा मत्सर आणि संतनिंदा । हें नको गोविंदा घडों देऊं ॥ ३ ॥ देहअभिमान [पं. हें कडवें नाही.]
नको देऊं शरीरीं । चढों कांहीं परी एक देऊं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या पायांचा विसर । नको वारंवार पडों देऊं
॥ ५ ॥

२६४०. लौकिकापुरती नव्हे माझी सेवा । अनन्य केशवा दास तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि करीं
पायांसवें आळी । आणीक वेगळी नेणें परी ॥ ६१ ॥ एकविध आह्मी स्वामिसेवेसाठीं । वरी तो चि पोटीं एकभाव
॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं सांगितलें काम । तुझां धर्माधर्म ठावे देवा ॥ ३ ॥

२६४१. ज्यांच्या संगें होतो पडिलों भोवनीं । ते केली धोवनी [पं. सांडोनियां.] झाडूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
आतां एकाएकी मनासी विचार । करूं नाहीं भार दुजियाचा [दे. दुजा याचा.] ॥ ६५ ॥ प्रसादसेवनें आली उष्टावळी
। उचित ते कार्ळी अवचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्ष सांपडलें हातीं । सांडिली ते खंती चिंता देवा ॥ ३ ॥

२६४२. आवडीभोजन प्रकार परवडी । भिन्नभिन्न [दे. त. भिन्नाभिन्न गोडी एक रसा.] गोडी एका रसा ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ भोगित्या पंगती लाधलों प्रसाद । तिहीं नाहीं भेद राखियेला ॥ ६५ ॥ पाकसिद्धि [पं. स्वये हस्तकें.] स्वहस्तकें
विनियोग । आवडीचे भाग सिद्ध केले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला उच्छिष्ट प्रसाद । तेणें हा आनंद माझ्या जीवा ॥
३ ॥

२६४३. समर्थाचा ठाव संचलाचि असे । दुर्बळाची आस पुढें करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलें घेईन पदरी हें
[पं. ते.] दान । एकांतीं भोजन करूं जाऊं [दे. त. दाऊं.] ॥ ६५ ॥ न लगे पाहावी उचिताची वेळ । अयाचित काळ
साधला तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट धालिया उपरी । गौरवा उत्तरीं पूजूं देवा ॥ ३ ॥

२६४४. आपुल्यांचा करीन मोळा । माझ्या कुळाचारांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियांचे वंदिन पाय ।
ठायाठाय न देखें ॥ ६५ ॥ नेदीं तुटों समाधान । थांबों जन सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झाडा होय । तों हे सोय न
संडीं [त. सोडी.] ॥ ३ ॥

२६४५. जन्ममरणांची विसरलों चिंता । तूं माझा अनंता मायबाप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतील ते डोळां
पाहेन प्रकार । भय आणि भार निरसलीं ॥ ६५ ॥ [पं. लिगाडाच्या मुळें.] लिगाडाचें मूळ होती पंच भूतें । [पं. त्याच्या त्या
पुरतें.] त्याचें यां पुरतें विभागिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला प्रपंच पारिखा । जिवासी तूं सखा [पं. पांडुरंग.] पांडुरंगा
॥ ३ ॥

२६४६. उदार तूं हरी ऐसी कीर्ति चराचरीं । अनंत हे थोरी [पं. वर्णिताती.] गर्जतील पवाडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
तुझे पार्यी माझा भाव पुसी [पं. जन्ममरण.] जन्ममरणां ठाव । देवाचा तूं देव स्वामी [पं. सकळ.] सकळा ब्रह्मांडा ॥
६५ ॥ मागणें तें तुज मागों जीवभाव तुज सांगों । लागों तरी लागों पायां तुमच्या दातारा ॥ २ ॥ दिसों देसी
कीविलवाणें तरी [पं. तुजसी हें.] तुज चि हें उणें । तुका ह्मणे जिणें माझें [पं. तुझ्या.] तुज अधीन ॥ ३ ॥

२६४७. पाहा किती आले शरण समान चि केले । नाहीं विचारिले गुण दोष कोणांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
मज सेवटींसा द्यावा ठाव तयांचिये देवा । नाहीं करीत हेवा कांहीं थोरपणाचा ॥ ६५ ॥ नाहीं पाहिला आचार
कुळगोत्रांचा विचार । फेडूं आला भार मग न ह्मणे दगड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वजाणा तुझ्या आल्यावरि मना ।
केला तो उगाणा घडल्या महादोषांचा [दे. दोषांच्या] ॥ ३ ॥

२६४८. आतां चुकलें बंधन गेलें [पं. गेलों.] विसरोनि दान । आपुले ते [पं. वानं] वाण सावकाश विकावे ॥
१ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभ जोडला अनंत घरीं सांपडलें वित्त । हातोहातीं थीत उरों तळ नल्हाचि ॥ ६५ ॥ होतें गोविलें
विसारें माप जालें एकसरें । होतें होरें [त. हारे वारें.] वारें तों चि लाहो साधिला ॥ २ ॥ कराया जतन तुका ह्मणे
निजधन । केला नारायण साह्य नेदी विसंबो ॥ ३ ॥

२६४९. तुझ्या रूपें माझी काया भरों द्यावी पंढरीराया । दर्पणीची छाया एका रूपें भिन्नत्व ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ सुख पडिलें साटवण सत्ता वेचे [पं. शनःशने. त. शनेशनं.] शनं शनं । अडचणीचे कोन चारी मार्ग उगवले ॥ ६५ ॥

[त. वसे] वसो डोळ्यांची बाहुली कवळे भिन्न छाया आली । कृष्णांजन चाली नव्हे [दे. प्रति०.] परती माघारी ॥ २ ॥ जीव ठसावला शिवें मना आलें तेथें जावें । फांटा पडिला नांवें तुका ह्मणे खंडलें ॥ ३ ॥

२६५०. सोसैं सोसैं मासूं हाका । होइल चुका ह्मणऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे पुढें क्षणभरी । नव्हे दुरी अंतर ॥ ६५ ॥ नाम मुखीं बैसला चाळा । वेळोवेळां पडताळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखी केलें । या विठ्ठलें बहुतांसी ॥ ३ ॥

२६५१. धरुनियां [पं. चाले.] चाली हांवा । येइन गांवां धांवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठविसी मूळ तरी । लवकरी विठ्ठले ॥ ६५ ॥ नाचेन त्या प्रेमसुखें । कीर्ती मुखें गाईन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतमेळीं । पायधुळी वंदीन ॥ ३ ॥

२६५२. मायबापाचिये भेटी । अवघ्या तुटी संकोचा [त. पं. संकोच्या.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगिलें तें आहे सुख । खातां मुख मोकळें ॥ ६५ ॥ उत्तम तें बाळासाठीं । लावी ओठीं [त. पं. होठीं.] माउली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली घणी । आनंद मनीं न समाये ॥ ३ ॥

२६५३. उदासीनाचा देह ब्रह्मरूप । नाहीं पुण्य पाप लागत त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुताप अंगीं अग्निचिया ज्वाळा । नाहीं मृगजळा विझीं येत ॥ ६५ ॥ दोष ऐशा नावें देहाचा आदर । विटलें [पं. विटाळे.] अंतर अहंभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाय नासोनियां खंती । तंव चि हे चित्तीं बद्धता ते ॥ ३ ॥

२६५४. बंधनाचा तोडूं फांसा । देऊं आशा टाकोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तें च घेतां शिरीं । होइल दुरी निजपंथ ॥ ६५ ॥ नाथिलें चि माझें तुझें । कोण वोझें वागवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतराय । देवीं काय जिणें तें ॥ ३ ॥

२६५५. तें च किती वारंवार । बोलों फार बोलिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें दंडवत । तुमच्या संत चरणांसी ॥ ६५ ॥ आवडी ते नीच नवी । जाली जीवीं वसती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरवें जालें । घरा आलें बंदरीचें ॥ ३ ॥

२६५६. उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी । तैसी माझी मिठी पडो पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवीं वासना साच सर्वजाणा । आह्मां नारायणा अंकिताची [त. अंकितासी.] ॥ ६५ ॥ [पं. बहुदिस पुत्रा मातेसवें भेटी ।] बहुदिसां पुत्रमातेमध्ये भेटीं । तैसा दाटो पोटीं प्रीतिउभड [दे. त. उमोड.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन कृपणा । सोडरें [दे. सोयरें.] । यापरि दुसरें नहो आतां ॥ ३ ॥

२६५७. रणीं निघतां शूर न पाहे माघारें । ऐशा मज धीरें [पं. राखे.] राख आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसारा हातीं अंतरलों दुरी । आतां कृपा करीं नारायणा ॥ ६५ ॥ वागवितों तुझिया नामाचें हत्यार । हा चि बडिवार मिरवितों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज फिरतां माघारें । तेथें उणें पुरें तुझी जाणां ॥ ३ ॥

२६५८. सकाळ पूजा स्तुति । करावी ते [दे. व्होवें.] व्हावें या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि वारा जन । संतपूजा नारायण ॥ ६५ ॥ सेवावें [पं. सेबावी.] तें वरी । दावी उमटूनि डेंकरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुरा । दुधा ह्मणतां केवीं बरा ॥ ३ ॥

२६५९. धीर नव्हे मनं । काय तयापार्शीं उणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भार घातलियावरी । दासां नुपेक्षील हरी ॥
५१ ॥ याऐसी आटी । द्यावी द्रव्याचिये साटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटे । देवा बहु केलें खोटे ॥ ३ ॥

२६६०. द्रव्याचिया कोटी । नये गांडीची लंगोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतीं बोळवणेसाठीं । पांडुरंग धरा
कंठी ॥ ५१ ॥ लोभार्चीं [पं. लोभाचें.] लोभिकें । [पं. त्याचें.] यांचें सन्निधान फिकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हितें । [पं. जाग नको
पडो रिते.] जगं नव्हो पडो रितें ॥ ३ ॥

२६६१. कोणापार्शीं आतां सांगों मी बोभाट । कधीं खटखट सरेल हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणां आराणूक
होईल कोणे काळीं । आपुलालीं जाळीं उगवूनि ॥ ५१ ॥ माझा येणें दुःखें फुटतसे प्राण । न कळतां [पं. जाण]
जन सुखी असे ॥ २ ॥ भोगा आधीं मनं मानिलासे त्रास । पाहें लपायास ठाव कोठें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देतों
देवाचें गांहाणें । माझें [दे. त. रिण.] ऋण येणें सोसियेलें ॥ ४ ॥

२६६२. राहिलों निराळा । पाहों कवतुक डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं जगाचा विनोद । डोळां पाहोनियां
छंद ॥ ५१ ॥ भुललिया संसारें । आलें डोळ्यासी माजिरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथा । कोणी [पं. नुचलिती.] नुचली
सर्वथा ॥ ३ ॥

२६६३. आह्मां एकविधा पुण्य सर्वकाळ । चरणसकळ [पं. 'चरण सकळ' याबद्दल 'चरणकमळ'.] स्वामीचे ते ॥ १
॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ताचे संकल्प राहिलें चळण । आज्ञा ते प्रमाण करुनी असों ॥ ५१ ॥ दुजियापासून परतलें मन ।
केलें [पं. घ्यावें.] द्यावें दान होईल तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आजि.] आतां पुरला नवस । एकाविण [पं. सोस.] ओस
सकळ ही ॥ ३ ॥

२६६४. राहाणें तें पायांपार्शीं । आणिकां रसीं विटोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा धीर देई मना । नारायणा
विनवितों ॥ ५१ ॥ अंतरीं तों तुझा वास । आणिकां नास [दे. कारण.] कारणां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेवटींचें । वाटे [पं.
साच.] साचें राखावें ॥ ३ ॥

२६६५. चंदन तो चंदनपणें । [दे. सहज गुणसंपन्न ।.] सहजगुणें संपन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेधलिया धन्य जाती ।
[पं. भोग्यें.] भाग्यें होती सन्मुख ॥ ५१ ॥ परिसा अंगीं परिसपण । बाणोनि तें राहिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैची खंती ।
सुजाती ते [पं. टाकणी.] टाकणी ॥ ३ ॥

२६६६. लय लक्ष्मी मन न राहे निश्चळ । मुख्य तेथें बळ आसनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें [पं. हें चित्तों असाध्य
सर्वत्र.] तों असाध्य जी सर्वत्र या जना । भलें नारायणां आळवितां ॥ ५१ ॥ कामनेचा त्याग वैराग्य या नांव ।
कुटुंब ते सर्वविषयजात [पं. सवे विषये जात.] ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें नाही.] कर्म उसंतावें चालत पाउलीं । होय जों
राहिली देहबुद्धि ॥ ३ ॥ [पं. भक्ती ते नमावीं जीव जंतु भूतें. त. भक्ती तें नमावें जीव जंतु भूतें.] भक्ती तें नमावें जीवजंतुभूत ।
शांतवूनि ऊत कामक्रोध ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे साध्य साधन अवघडें [पं. अवघड देतां हें सांकडं.] । देतां हें सांकडें देह
बळी ॥ ५ ॥

२६६७. ऐसें कां हो न करा कांहीं । पुढें नाही नास ज्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वंभरा शरणागत । भूतजात
वंदूनि ॥ ५१ ॥ श्रुतीचें कां नेघा फळ । सारमूळ जाणोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढें कांहीं । वाट नाही यावरी ॥ ३ ॥

२६६८. जाला प्रेतरूप शरीराचा भाव । लक्षियेला ठाव श्मशानीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रडती रात्रदिवस कामक्रोधमाया । ह्मणती हायहाया यमधर्म ॥ ६५ ॥ वैराग्याच्या शेणी लागल्या शरीरा । ज्ञानाग्नि [पं. लागला ब्रह्मत्वेसी । दे. त. यांत असाच पाठ असतां मागून मूळांतल्या प्रमाणें केला आहे.] भरभरां जीवित्वेसी ॥ २ ॥ फिरविला घट फोडिला चरणीं । [पं. महा वाक्यध्वनि बोंब०.] महावाक्य जनीं बोंब जाली ॥ ३ ॥ दिली तिळांजुळी कुळनामरूपांसी । शरीर ज्याचें त्यासी समर्पिलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे रक्षा जाली [पं. आपें आप.] आपींआप । उजळला दीप गुरुकृपा ॥ ५ ॥

२६६९. आपुलें मरण पाहिलें म्यां डोळां । तो जाला सोहळा अनुपम्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंदें दाटलीं तिन्ही त्रिभुवनें । सर्वात्मकपणें भोग जाला ॥ ६५ ॥ एकदेशीं होतों अहंकारें आथिला । त्याच्या त्यागें जाला सुकाळ हा ॥ २ ॥ फिटलें सुतक जन्ममरणाचें । मी माझ्या संकोचें दुरी जालों ॥ ३ ॥ नारायणें दिला [दे. पं. वस्तीस.] वसतीस ठाव । ठेवूनियां भाव ठेलों पार्यीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे दिलें उमटूनि जर्गी । घेतलें तें अंगीं लावूनियां ॥ ५ ॥

२६७०. बोळविला देह आपुलेनि हातें । हुताशिर्ली भूतें ब्रह्माग्नीसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकवेळे जालें सकळ कारण । आतां नारायण नारायण ॥ ६५ ॥ अमृतसंजीवनी निवविली खाई । अंगें तये ठायीं हारपलीं ॥ २ ॥ एकादशीविध जागरण उपवास । बारावा दिवस भोजनाचा ॥ ३ ॥ अवधीं कर्म जालीं घटस्पोटापाशीं । संबंध एकेसी उरला नांमीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां आनंदीं आनंदु । गोविंदीं [पं. गोंबिदे.] गोविंदु विस्तारला ॥ ५ ॥

२६७१. [पिंडदानें पिंड०.] पिंडदान पिंडें ठेविलें करून । तिळीं तिळवण मूळत्रयीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सारिले संकल्प एका चि वचनें । ब्रह्मीं ब्रह्मार्पण सेवटींच्या ॥ ६५ ॥ सव्य अपसव्य बुडालें हें कर्म । एका [पं. एकाएकी वर्म] एक वर्म एकोविष्णु ॥ २ ॥ पित्यापुत्रत्वाचें जालें अवसान । जनीं जनार्दन अभेदेंसी ॥ ३ ॥ आहे तैसी पूजा पावली सकळ । सहज तो काळ साधियेला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे केला [दे. त. अवधियांचा] अवध्यांचा उद्धार । आतां नमस्कार सेवटींचा ॥ ५ ॥

२६७२. सरलें आतां नाही । न ह्मणे वेळकाळ कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल कृपाळु माउली । सदा प्रेमें पान्हायेली ॥ ६५ ॥ सीण [दे. त. सीण न विचारी०.] विचारी भाग । नव्हे निष्ठुर नाही राग ॥ २ ॥ भेदाभेद नाही । तुका ह्मणे तिच्याठायीं ॥ ३ ॥

२६७३. तुज पाहावें हे धरितों वासना । परि आचरणा [पं. ठाव नाही.] नाहीं ठाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिसी कैवार आपुलिया सत्ता । तरि च देखता होइन पाय ॥ ६५ ॥ बाहिरल्या वेषें उत्तम दंडलें । भीतरी मुंडलें [पं. दंडिलें.] नाहीं तैसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें वांयां गेलों च मी आहे । जरि तुह्मी [पं. साह्य.] साहे न व्हा देवा ॥ ३ ॥

२६७४. दृष्ट आचरण ग्वाही माझें मन । मज ठावे गुण दोष माझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तुह्मी [पं. सर्व जाणा.] सर्वजाण पांडुरंगा । पाहिजे प्रसंगाऐसें केलें ॥ ६५ ॥ व्याह्याजांवायांचे पंगती दुर्बळ । वंचिजे तो काळ नव्हे [पं. कायी.] कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जालों शरणागत । पुढील उचित तुह्मां हातीं ॥ ३ ॥

२६७५. आतां भय नाहीं ऐसें वाटे जीवा । घडलिया सेवा समर्थाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझ्या मन धरावा निर्धार । चिंतनीं अंतर न पडावें ॥ ६५ ॥ येथें नाही जाली कोणांची निरास । आल्या याचकास कृपेविशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें नाही दुजी परी । राया रंका सरी देवा पार्यीं ॥ ३ ॥

२६७६. वैष्णवं चोरटीं । आलीं घरासी करंटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि आपुलें जतन । करा भांडें पांघरुण
[दे. पांघरुण.] ॥ ६५ ॥ ज्याचे घरीं खावें । त्याचें सर्वस्व [दे. सर्वस्व.] ही न्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माग । नाहीं लागों
देत लाग ॥ ३ ॥

२६७७. ऐकतों दाट । आले एकांचे बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका विश्वासों यावरी । चोर देहाचे खाणोरी
॥ ६५ ॥ हे चि यांची जोडी । सदा बोडकीं उघडीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न्यावें । ज्याचें त्यासी नाहीं ठावें ॥ ३ ॥

२६७८. आणिकांची सेवा करावी शरीरें । तीं येथें उत्तरें कोरडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा पांडुरंग सुलभ
सोपारा । नेघे येरझारा सेवकाच्या [पं. याचकांच्या.] ॥ ६५ ॥ आणिकांचे भेटी आडकाठी पडे । येथें तें न घडे वचन
ही ॥ २ ॥ आणिकांचें देणें काळीं पोट भरे । येथील न सरे कल्पांतीं ही ॥ ३ ॥ आणिकें दंडिती चुकलिया सेवा ।
येथें सोस हेवा नाहीं दोन्ही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे करी [दे. त. आपण्यासारिखें.] आपणासारिखें । उद्धरी पारिखें उंच
निंच [त. पं. नीच.] ॥ ५ ॥

२६७९. दुर्जनाची जाती । त्याचे तोंडीं पडे माती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याची बुद्धि [पं. त्यासि नाहीं नाडी०.] त्यासी
नाडी । वाचे अनुचित बडबडी ॥ ६५ ॥ पाहें संतांकडे । दोषदृष्टी [दे. त. सांडी भडे.] पाहे भीडे ॥ २ ॥ उंच निंच
नाहीं । तुका ह्मणे खळा कांहीं ॥ ३ ॥

२६८०. न करीं उदास । माझी पुरवावी आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका [पं. ऐसं.] ऐका नारायणा । माझी
परिसा विज्ञापना ॥ ६५ ॥ मायबाप बंधुजन । तूं चि सोयस सज्जन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुजविरहित । माझें कोण
करी हित ॥ ३ ॥

२६८१. जीवन उपाय । वैद्यवाणी [दे. वैदेवाणी.] तुझे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते मी नाठवीं घडिघडी ।
ह्मणोनियां [त. पं. चरफडी.] चरफडीं ॥ २ ॥ तुटे भवरोग । जेथें सर्व [पं. सुस भोग ।] सुखें भोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विटे ।
धरियेले जें गोमटें ॥ ३ ॥

२६८२. ऐका हें वचन माझें संतजन । विनवितों जोडुन कर तुह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तर्क करूनियां
आपुल्या भावना । बोलतिया जना कोण वारी ॥ ६५ ॥ आमुच्या जीवींचा तो चि जाणे भावो । [दे. त. रकुमाईचा.]
रखुमाबाईचा नाहो पांडुरंग ॥ २ ॥ चित्त माझें त्याचे गुंतलेंसे पायीं । ह्मणऊनि कांहीं नावडे त्या ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे मज न साहे मीनती । खेद होय चित्तीं भंग मना ॥ ४ ॥

२६८३. ऐसा कोणी नाहीं हें जया नावडे । कन्या पुत्र घोडे दारा धन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंब घेतें रोगी
कवणिया [पं. मुखें.] सुखें । हरावया [पं. दुःख.] दुःखें व्याधि पीडां ॥ ६५ ॥ काय पळे [पं. सुख.] सुखें चोरा लागे
पाठी । न घलावी काठी आड तया ॥ २ ॥ जयाचें कारण तो चि जाणें करूं । नये कोणां वासूं आणिकासी ॥ ३ ॥
॥ तुका म्हणे तरी सांपडे निधान । द्यावा ओंवाळून जीव बळी ॥ ४ ॥

२६८४. काय मी अन्यायी तें घाला पालवीं । [पं. आणिकां वाटा०.] आणीक वाट दावीं चालावया ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ माग पाहोनियां जातों ते च सोयी [पं. ठायीं.] । न वजावें कायी कोण सांगा [पं. सांग.] ॥ ६५ ॥ धोपट मारग
लागलासे गाढा । मज काय पीडा करा तुह्मी ॥ २ ॥ वारितां ही भय कोण धरी धाक । परी तुह्मां एक सांगतों
मी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर दोहीं पक्षीं भला । मरतां मुक्त जाला मान पावे ॥ ४ ॥

२६८५. नव्हती माझे बोल जाणां हा निर्धार । मी आहे मजूर विठोबाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्धार [पं. वचनें.] वचन सोडविलें माझ्यां । कृपालुवें लज्जा राखिलेली ॥ ५१ ॥ निर्भर मानसीं जालों आनंदाचा । गोडावली वाचा नामघोषें ॥ २ ॥ आतां भय माझें नासलें संसारीं । जालोंसें यावरी गगनाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हा तों संतांचा प्रसाद । लाधलों आनंद प्रेमसुख ॥ ४ ॥

२६८६. जरा कर्णमूळीं सांगों आली गोष्टी । मृत्याचिये भेटी जवळी आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझ्या मना होंई सावधान । ॐ [दे. त. वोंपुण्याची.] पुण्य ची जाण कार्यसिद्धि ॥ ५१ ॥ शेवटील घडी बुडतां न लगे वेळ । साधावा तो काळ जवळी आला ॥ २ ॥ तुका [पं. “ह्मणे” नाही.] ह्मणे चिंतीं कुळींची देवता । वारावा भोंवता शब्द मिथ्या ॥ ३ ॥

२६८७. मागील ते आटी येणें धडे सांग । सुतवेल अंग एका सूत्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहिपाहुणे ते सोहळ्यापुरते । तेथूनि आरते उपचार ते ॥ ५१ ॥ आवश्यक तेथें आगळा आदर । चाली थोडें फार संपादतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऋण फिटे एके घडी । अलभ्य ते जोडी हातां आल्या ॥ ३ ॥

२६८८. साधावा तो देव सर्वस्वाचेसाठीं [दे. त. सर्वस्वाचे.] । प्रारब्ध [त. प्रारब्धे. पं. प्रारब्धा.] तुटी क्रियमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कासयानें पुन्हा संवसार । बीजाचे अंकुर दग्ध होती जिणें दिल्लें त्यासी [दे. द्यावा.] द्यावें पिंडदान । उत्तीर्ण चरण धरुनि व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निज भोगईल निजता । नाही होइल सत्ता दुजियाची ॥ ३ ॥

२६८९. [त. “हारपल्याची हानी ॥ नका मनीं धरूं कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावले ते ह्मणा देवा । सहज सेवा या नांवें ॥ ५१ ॥”] हीं दोन कडवीं “जळों अगीं” याच्या पूर्वी जास्त आहेत. त. जळतां आगी पडतां खान । नारायण भोगिता ॥] जळों अगी पडो खाण [दे. खान.] । नारायण [पं. नारायण तो भोक्ता. दे. नारायण भोक्ता.] भोगिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ज्याची वदे वाणी । नारायणीं तें पावे ॥ ५१ ॥ भोजनकाळीं करितां धंदा । ह्मणा गोविंदा पावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे मोल । देवा बोल आवडती ॥ ३ ॥

२६९०. संतांसी क्षोभवी कोण्या [पं. कोणा.] ही प्रकारें । त्याचें नव्हे वरें उभयलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाचा तो वैरी शत्रु दावेदार । । [पं. पृथ्वीवरी थार.] पृथ्वी ही थार नेदी तया ॥ ५१ ॥ संतांपाशीं ज्याचा नुरे चि विश्वास । त्याचे जाले दोष बळिवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षीर वासराच्या अंगें । किंवा धांवे लागें विषमें मारूं ॥ ३ ॥

२६९१. उदकीं [पं. कालविलें.] कालवी शेण मलमूत्र । [पं. ते.] तो होय पवित्र कासयानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उद्धारासी ठाव नाही भाग्यहीना । विन्मुख चरणा संतांचिया ॥ ५१ ॥ दुखवी तो बुडे सांगडीचा तापा । अतित्याई पापाची च मूर्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेव्हां फिरतें [पं. परते.] कपाळ । तरी अमंगळ योग होतो [पं. येतो.] ॥ ३ ॥

२६९२. शोकवावा म्यां देहे । ऐसें नेणों पोटीं आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च नेदा [पं. दुःख.] जी उत्तर । दुःखी राखिलें अंतर ॥ ५१ ॥ जावें वनांतरा । येणें उद्देशें दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गिरी । मज सेववानी दरी ॥ ३ ॥

२६९३. येइल तुइया नामा । लाज ह्मणों पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर राहिलों धरुनि । त्रास उपजला मनीं ॥ ६५ ॥ जगा कथा नांव । निराशेनें नुपजे भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणी कीं गा । तुका हेमणे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२६९४. नेणें जप तप अनुष्ठान याग । काळें तंव लाग घेतलासे [पं. घातलासे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिघालों या भेणें देवाचे पाठीसी । लागे त्याचें त्यासी सांभाळणें ॥ ६५ ॥ मापें माप सळे चालिली चढती । जाली मग राती काय चाले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरा हातीं जें वांचलें । लाभावरी आलें वारिलेशु ॥ ३ ॥

२६९५. कळों आलें ऐसें आतां । नाहीं सत्ता तुह्मांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी वीर्य नाहीं नामा । जातो प्रेमा खंडत ॥ ६५ ॥ आड ऐसें येतें पाप । वाढे ताप आगळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण जाला । हा विठ्ठला हीनशक्ति ॥ ३ ॥

२६९६. लागों दिलें अंगा । ऐसें कांगा सन्निध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण्या पापें [दे. त. उदो.] उदय केला । तो देखिला प्रलय ॥ ६५ ॥ न देखवे पिडला सर्प । दया दर्प विषाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भलें । मज तों न वजे साहिलें ॥ ३ ॥

२६९७. धांवा शीघ्रवत । किंवा घ्यावें दंडवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचा जातो वडिवार । आह्मी होतों हीनवर ॥ ६५ ॥ न धरावा धीर । धांवा नका चालों स्थिर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । माझी [पं. लाजिली गुणी.] लाजली जी गुणी ॥ ३ ॥

२६९८. सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम । स्वामीचे ते धर्म स्वामी जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनाचिये मुळीं रहावें वैसोन । [पं. त. आकर्शने दे आकर्शवे.] आकर्षाचे गुण पायांपाशीं ॥ ६५ ॥ भेटीचे तांतडी करीतसें लाहो । ओवाळावा देहो ऐसें वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें करावें कारण । आपुलें जतन ब्रीद करा ॥ ३ ॥

२६९९. उद्वेगासी [पं. उद्वेगाचे.] बहु फाकती मारग । नव्हे ऐसें अंग माझें होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण यासी करणें विचार । तो देखा साचार पांडुरंगा ॥ ६५ ॥ मज तो अत्यंत दर्शनाची आस । जाला तरी हो नाश जीवित्वाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे वचनाची उरी । करितों तोंवरि विज्ञापना ॥ ३ ॥

२७००. दुःखाची संगेंति [पं. सांगाती.] । तिच्याठायीं कोण प्रीति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. अवधी.] अवघें असो हें निराळें । करूं सोड्रें सावळें ॥ ६५ ॥ क्षणभंगुर ते [पं. तो.] ठाव । करुनि सांडावे [पं. सांडावा.] चि वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा । ठाव पावलों हा थारा ॥ ३ ॥

२७०१. मेला तरी जावो सुखें नरकासी । कळंकी याविशीं शिवों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रजस्वला करी वेलासी आघात । अंतरें [पं. अंतरतो.] तों हित दुरी बरें ॥ ६५ ॥ उगी च कां आलीं नासवावीं फळें । विटाळ विटाळें कालवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोणी घालोनि शेणांत । उपेगाची मात काय असे ॥ ३ ॥

२७०२. वर्णावे ते किती । केले पवाडे श्रीपति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वासिया घडे लाभ । देइल तरी पद्मनाम ॥ ६५ ॥ भाव शुद्ध तरी । सांगितलें काम करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळा देव । परि हा नागवी संदेह ॥ ३ ॥

२७०३. संचितावांचून । पंथ न चलवे कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोरडी ते अवघी आटी । वांयां जाय लाल धोंटी ॥ १ ॥ ॥ धन वित्त जोडे । देव ऐसें तों न घडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड । स्वहितासी बहु नाड ॥ ३ ॥

२७०४. अतित्याई बुडे गंगे । पाप लागे [पं. ज्याचें.] त्याचें त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों आपुलिया गुणें । असे जेणें योजिलें ॥ १ ॥ ॥ अवचटें अग्नि जाळी । न सांभाळी दुःख पावे ॥ २ ॥ ॥ जैसें तैसें दावी आरसा । नकट्या [पं. नकटा.] कैसा पालटे ॥ ३ ॥

२७०५. हेंदऱ्याचे भरितां कान । हलवी मान भोंक रितें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मी येथें सांगों [त. पं. पष्ट.] स्पष्ट । भावें नष्ट घेत नाहीं ॥ १ ॥ ॥ अवगुणी वाटलें चित्त । तया हित आतळे ना ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे फजितखोरा । ह्मणतां बरा [पं. उगी.] उगा रहा ॥ ३ ॥

२७०६. नाहीं सरों येत जोडिल्या वचनीं । कवित्वाची वाणी कुशळता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्याचा अनुभव वेधी सत्यपणें । अनुभवाच्या गुणें रुचों येतो [पं. येत.] ॥ १ ॥ ॥ काय आगीपाशीं शृंगारिलें चाले । पोटीचें उकले कसापाशीं ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे येथें करावा उकल । लागे चि ना बोल वाढवूनि ॥ ३ ॥

२७०७. लचाळाच्या कामा नाहीं ताळावाळा । न कळे ओंगळा उपदेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनचर्येची न कळे चांचणी । ऐसी संघष्टनी अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ [पं. समयी.] समय न कळे वेडगळ बुद्धि । विजाती [त. जीवाची.] ते शुद्धि चांच [त. चाढ.] चाट ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे [पं. त्याचा.] याचा धिक्कार चि बरा । बहुमति खराहूनि हीन ॥ ३ ॥

२७०८. एक धरिला चित्तीं । आह्मीं रखुमाईचा पती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें जालें अवघें काम । निवारला भवश्रम ॥ १ ॥ ॥ परद्रव्य परनारी । जाली विषाचिये परी ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे फार । नाहीं [पं. लागला.] लागत [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार ॥ ३ ॥

२७०९. भेणें पळे डोळसा । न कळे मृत्यु तो सरिसा [पं. सहसा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी जाली दिशाभुली । न वजातिये वाटे चाली ॥ १ ॥ ॥ संसाराची खंती । मावळल्या तरी शक्ति ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे हिणा [पं. हिना.] बुद्धि चुकली नारायणा ॥ ३ ॥

२७१०. अभिमानाचें तोंड काळें । दावी बळें अंधार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभ न्यावा हातोहातीं । तोंडीं माती पाडोनि ॥ १ ॥ ॥ [पं. पाठी लागलीसे.] लागलीसे पाठी लाज । जालें काज नासाया ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे कुशळ मनीं । विटंबनीं पडिलीं तीं ॥ ३ ॥

२७११. चोराचिया धुडका मनीं । वसे ध्यानीं लंछन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा आह्मी करणें काय । [पं. वर्षे.] वरसो न्यायें पर्जन्य ॥ १ ॥ ॥ ज्याच्या वैसे स्वतावरी । ते चुरचुरी दुखवूनि ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे ज्याची खोडी । त्याची जोडी त्या पीडी ॥ ३ ॥

२७१२. बुद्धिहीना उपदेश । तें तें विष अमृतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हुंगों नये गोव्हाडी । तेथें जोडी विटाळ ॥ १ ॥ ॥ अळसियाचें अंतर कुडें । जैसें मढें निष्काम ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे ऐशा हातीं । मज श्रीपती वांचवा ॥ ३ ॥

२७१३. न करीं तुमची सेवा । [पं. बापुडेपणें मी देवा.] बापुडें मी पण देवा । वोळिलों तो पाववा । पण सिद्धी सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक काय तुह्मां काम । आह्मां नेदा तरी प्रेम । कैसे धर्माधर्म । निश्चयेंसी [पं. राहातील.] रहाती ॥ ५ ॥ आह्मी वेचलों शरीरें । तुह्मी बीज पेरा खरें । संयोगाचें बरें । गोड होतें उभयतां ॥ २ ॥ एका हातें टाळी । कोठें वाजते निराळी । जाला तरी बळी । स्वामीविण शोभेना ॥ ३ ॥ रूपा यावें जी अनंता । घरीन पुटाची त्या सत्ता । होईन सरता । संतांमाजी पोसणा ॥ ४ ॥ ठेविलें उधारा । वरी काय तो पातेरा । तुका ह्मणे बरा । रोकडा चि निवाड ॥ ५ ॥

२७१४. भुके नाहीं अन्न । मेल्यावरी पिंडदान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे तों चाळवाचाळवी । केलें आपण चि जेवी ॥ ५ ॥ नैवेद्याचा आळ । वेच [पं. वेचे.] ठाकणीं सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जड । मज [त. न “नाहीं”.] न राखावें दगड ॥ ३ ॥

२७१५. सर्व भाग्यहीन । ऐसें सांभाळिलों दीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पार्यीं संतांचे मस्तक । असों जोडोनि हस्तक ॥ ५ ॥ जाणें तरि सेवा । दीन दुर्बळ [पं. दुर्बळाची. त. दुर्बळ चि.] जी देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव । समपूर्ण भाकीं कीव ॥ ३ ॥

२७१६. भाग्याचा उदय । ते हे जोडी संतपाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथूनिया [नुठलं.] नुठो माथा । मरणावांचूनि सर्वथा ॥ ५ ॥ होई बळकट । माझ्या मना तूं रे धीट ॥ २ ॥ तुका आला लोटांगणीं । भक्तिभाग्यें [पं. भक्तिभाग्या.] जाली धणी ॥ ३ ॥

२७१७. नाहीं तरी आतां कैचा अनुभव । जालासी तूं देव घरघेणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें तेथें देखें लांचाचा पर्वत । घ्यावें तरि चित्त समाधान ॥ ५ ॥ आधीं वरी हात या नांवें उदार । उसण्याचे उपकार फिटाफीट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी तैसी करूं सेवा । [त. सामर्थ्यानें देवां.] सामर्थ्य न देवा पायांपाशीं ॥ ३ ॥

२७१८. आह्मी सर्वकाळ कैचीं [दे. त. सावधानें.] सावधान । [पं. व्यवसाय.दे. वेवसायें.] व्यवसायें मन अभ्यासलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी ह्मणा मोट [पं. मोटे ठेविलें.] ठेविली चरणीं । केलों गुणागुणीं कासावीस ॥ ५ ॥ याचे [दे. कानसुळीं.] कानसुलीं मारीतसें हाका । मज घाटूं नका [पं. आतां मधीं.] मधीं आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निद्रा जागृति सुपुत्ति । तुह्मी हो श्रीपती साक्षी येथें ॥ ३ ॥

२७१९. नसता चि दाउनि भेव । केला जीव हिंपुटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों तेव्हां कळलें [त. जगा.] जना । वाउगा हा आकांत ॥ ५ ॥ गंवसिलों [पं. गवसिलें.] पुढें मार्गें । लागलागे पावला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली आणि । सलगीच्यांनीं सन्मुख ॥ ३ ॥

२७२०. हें का आह्मां सेवादान । देखों सीण विषमाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळा जी व्रीदावळी । तुह्मी कां कळीसारिखे ॥ ५ ॥ शरणागत वैन्या हातीं । हे निश्चिती [पं. निश्चिती.] देखिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छीं भेटी । पाय पोटीं उफराटे ॥ ३ ॥

२७२१. कां हो आलें नेणों भागा । पांडुरंगा माझिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उफराटी तुह्मां चाली । क्रिया गेली सत्याची ॥ ५ ॥ साक्षी हेंगे [पं. हे गे.] माझें मन । आर्त कोण होतें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समर्थपणें । काय नेणें करीतसां ॥ ३ ॥

२७२२. शकुनानें लाभ हानि । येथूनि च कळतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भयारूढ जालें मन । आतां कोण विश्वास ॥ ५१ ॥ प्रीत कळे आलिंगनीं । संपादनीं अत्यंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोकलिलें । कळों आलें बरवें हें ॥ ३ ॥

२७२३. नव्हेव निग्रह देहासी दंडण । न वजे भूकतान सहावली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि नित्य नित्य करीं आळवण । माझा अभिमान असों द्यावा ॥ ५१ ॥ नाहीं विटाळिलें कायावाचामन । संकल्पासी [पं. संकल्पानें.] भिन्न असें चि या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भवसागरीं उतार । कराया आधार इच्छीतसें ॥ ३ ॥

२७२४. [दे. ऐकिली.] आइकिली कीर्ति संतांच्या वदनीं । तरि हें [पं. टांकोनि.] टाकोनि आलों स्थळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागिला पुढिला करावें सारिखें । पालटों पारिखें नये देवा ॥ ५१ ॥ आह्मासी विश्वास नामाचा आधार । तुटतां हे थार उरी नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें नसावें चि दुजें । विनंती पंढरिराजें परिसावी हे ॥ ३ ॥

२७२५. मोलाचें आयुष्य वेचतसे सेवे । नुगवतां गोवे खेद होतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगवूं आलेति तुझी नारायणा । परिहार या सिणा निमिषांत [दे. निमिष्यांत त. पं. निमिष्यांत.] ॥ ५१ ॥ लिगाडाचे मासी [पं. न्याय.] न्यायें जाली परी । उरली ते उरी नाहीं कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाहो सार्धी वाचाबळें । ओढियेलों काळें धांव [पं. घाली.] घाला ॥ ३ ॥

२७२६. ह्मणऊनि जालों क्षेत्रींचे संन्यासी । चित्त आशापासीं [दे. त. आशापाशीं.] आवरुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कदापि ही नव्हे सीमा उलंघन । केलें विसर्जन [पं. आव्हानीचें.] आव्हानीं च ॥ ५१ ॥ पारिखा तो आतां जाला दुजा ठाव । दृढ केला भाव एकविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कार्यकारणाचा हेवा । नाहीं जीव देवा समर्पिला ॥ ३ ॥

२७२७. विभ्रंशिली [त. विभ्रंशली.] बुद्धि देहांत जवळी । काळाची [पं. अवकाळीं वायचळ.] अकाळीं वायचाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पालटलें जैसें देंठ [दे. सोडी.] सांडी पान । पिकलें आपण तयापरी ॥ ५१ ॥ न मारितां हीन बुद्धि दुःख पावी । माजल्याची गोवी तयापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गळ लागलिया मत्स्या । तळमळेचा तैसा लवलाहो ॥ ३ ॥

२७२८. [पं. न वजे तो.] न वजावा तो काळ वांयां । मुख्य दया हे देवा [त. देवाची.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जैसें तैसें । रहणी असें पायांचे ॥ ५१ ॥ मोकळें हें मन कष्ट । करी नष्ट दुर्जन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नेणें । न वजें येणेंपरी वांयां ॥ ३ ॥

२७२९. कल्पतरूअंगीं इच्छिलें तें फळ । अभागी दुर्बळ भावें सिद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य त्या जाती धन्य त्या जाती । नारायण चित्तीं सांठविला ॥ ५१ ॥ बीजाऐसा द्यावा उदकें अंकुर । गुणाचे प्रकार ज्याचे तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे पारखिया हिरा । ओझें पाठी खरा चंदनाचें ॥ ३ ॥

२७३०. उकरडा आधीं अंगीं नरकाडी । जातीची ते जोडी ते चि चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयानें देखे अंधळा [पं. अंधळें.] माणिकें । चवीविण फिके वांयां जाय ॥ ५१ ॥ काय जाणे विप पालटों उपचारें । मुखासी अंतर तों चि बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय उपदेश वेड्या । संगें होतो रेड्यासवें कष्ट ॥ ३ ॥

२७३१. जया शिरीं कारभार । बुद्धि सार तयाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्ते तैसें वर्ते जन । बहुतां गुण एकाचा ॥ १ ॥ आपणीयां पाक करी । तो इतरीं सेविजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शूर [दे. त. राखें.] राखे । [पं. गाढ्या.] गाढ्या वाखे सांगातें ॥ ३ ॥

२७३२. एक एका साह्य करूं । अवघे धरूं सुपंथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण [पं. जाणो.] जाणे कैसी परी । पुढें उरी ठेवितां ॥ १ ॥ अवघे धन्य होऊं आतां । स्मरवितां स्मरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघी जोडी । ते आवडा चरणांची ॥ ३ ॥

२७३३. फळकट तो संसार । येथें सार भगवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जागवितों मना । सरसें जनासहित ॥ १ ॥ अवघें निरसूनि काम । घ्यावें नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवाविण । केला सीण तो मिथ्या ॥ ३ ॥

२७३४. सुधारसें ओलावली । रसना घाली न धाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों नये जाली घणी । नारायणीं पूर्णता ॥ १ ॥ [त. पं. आवडे ते ते च०.] आवडे तें तें च यासी । ब्रह्मरसीं निरसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतां परी । करूनि करीं सेवन ॥ ३ ॥

२७३५. असतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर । ब्रह्म तें विकारविरहित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि ह्मणा त्याग प्रतिपादलासे । अनादि हा असे वैराकार ॥ १ ॥ सिजलें हिरवें एका नांवें धान्य । सेवनापें भिन्न निवडे [पं. निवडतें.] तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूतीं [दे. पं. साक्ष.] साक्षी नारायण । अवगुणीं दंडण गुणीं पुजा ॥ ३ ॥

२७३६. आपुलें आपण जाणावें स्वहित । जेणें राहे चित्त समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुरंगें माया असे विखरली [पं. विखुरली.] । कुंटित चि चाली होतां [पं. बरें.] बरी ॥ १ ॥ पूजा ते अबोला चित्ताच्या प्रकारीं । भाव विश्वंभरीं समर्पावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेला फिटोनियां भेव । मग होतो देव मनाचा चि ॥ ३ ॥

२७३७. असोनि न कीजे अलिप्त अहंकारें । उगी च या भारें कुंथाकुंथी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवा सोडवणें वेगीं लवकरी । मी तों जालों हरी शक्तिहीन ॥ १ ॥ भ्रमल्यानें दिसें बांधल्याचेपरी । माझें मजवरी वाहोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव घेतलीसे सोई । आतां पुढें येई लवकरी ॥ ३ ॥

२७३८. आपुल्याचा भोत चाटी । मारी करंटी [दे. पारिख्या.] पारख्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जन भुललें देवा । मिथ्या हेवा वाढवी ॥ १ ॥ गळ गिळी [दे. त. आविसे पं. अविशें.] आमिषें मासा । प्राण आशा घेतला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोकडमोहो । धरी पहा हो खाटिक ॥ ३ ॥

२७३९. विषय तो मरणसंगीं । नेणे सुटिका अभागी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शास्त्राचा केला लुंडा । तोंडीं पाडियेला धोंडा ॥ १ ॥ अगदीं मोक्ष नाहीं ठावा । काय सांगावें गाढवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ग्यानगड । सुखें [पं. पावे. दे. त सुखें देवा पावेना.] पावो देवा नाड ॥ ३ ॥

२७४०. मी च विखळ मी च विखळ । येर सकळ बहु बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिजे हें क्षमा केलें । येणें बोलें विनवणी ॥ १ ॥ मी च माझें मी च माझें । जालें ओझें अन्याय ॥ २ ॥ आधीं आंचवला आधीं आंचवला । तुका जाला निमनुष्य ॥ ३ ॥

२७४१. येणें जाणें तरी । राहे देव कृपा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें तंव पुण्य नाही । पाहातां माझे गांठी कांहीं ॥ १ ॥ भय निवारिता । कोण वेगळा अनंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वारे भोग । वारी तरी पांडुरंग ॥ ३ ॥

२७४२. भल्याचें कारण सांगावें [पं. करावें.] स्वहित । जैसी कळे नीत आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी आह्मी असों एकाचिये हातीं । नाचवितो चित्तीं त्याचें तैसें ॥ १ ॥ वाट सांगे त्याच्या पुण्या नाही पार । होती उपकार अगणित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी बहु कृपावंत । आपुलें उचित केलें संतीं ॥ ३ ॥

२७४३. लावूनियां पुष्टी पोर [दे. पोरें त. पोरें.] । आणि करकर कथेमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडा पायां करा विनंती । दवडा हातीं धरोनियां ॥ १ ॥ कुर्वाळूनि बैसे मोहें । प्रेम कां हें नासीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे चित । करा फजित ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

२७४४. पुण्य उभें राहो आतां । संताचें [पं. संताचिये कारणें.] याकारणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचे [पं. लागे.] लागा वाटे । सखा भेटे विठ्ठल ॥ १ ॥ संकल्प हे [पं. ते.] यावे फळा । कळवळा बहुतांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होऊनि क्षमा । पुरुषोत्तमा अपराध ॥ ३ ॥

२७४५. आइकिली मात । पुरविले मनोरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम वाढविलें देवा । बरवी घेऊनियां सेवा ॥ १ ॥ केली विनवणी । तैसी पुरविली धणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काया । रसा कुरोंडी वरोनियां [पं. करूनियां.] ॥ ३ ॥

२७४६. संतांची स्तुति ते दर्शनाच्या योगें । पडिल्या प्रसंगें ऐसी कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्प ते सदा स्वामीचे चि चित्तीं । फाकों नये वृत्ति अखंडित ॥ १ ॥ दास्यत्व तें असे एकविध नावें । उरों नये जीवें भिन्नत्वासी ॥ २ ॥ निज बीजा येथें तुका अधिकारी । पाहिजे तें पेरी तये वेळे [पं. वेळीं.] ॥ ३ ॥

२७४७. सेजेचा एकांत अगीपार्शी कळे । झांकिलिया डोळे अधःपात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहो अथवा मग जळो अगीमधीं । निवाड [दे. त. निवाडु.] तो आधीं होऊनि गेला ॥ १ ॥ भेणें झडपणी नाही येथें दुजें । पादरधिता ओझें हतियारें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज नाही जी [पं. “जी” नाही.] भरवसा । तोवरि सहसा [दे. त. निवाडु.] निवाडा तो ॥ ३ ॥

२७४८. न सरे भांडार । भरलें वेचितां अपार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मवित्याचें पोट भरे । पुढिलासी पुढें उरे ॥ १ ॥ कारणापुरता । लाहो आपुलाल्या हिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । पुढें केला चाले हेवा ॥ ३ ॥

२७४९. तरी हांव केली अमुपा व्यापारें । व्हावें एकसरें धनवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों हरिदास शूरत्वाच्या नेमें । जालीं ठावीं वर्मे पुढिलांचीं ॥ १ ॥ जनावेगळें हें असे अभिन्नव । बळी दिला जीव ह्मणऊनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी [पं. लागलें.] लागलों विल्हेसी । चालतिया दिसीं स्वामी ऋणी ॥ ३ ॥

२७५०. कोण दुजें हरी सीण । शरण दीन आल्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझांविण जगदीशा । उदार ठसा त्रिभुवनीं ॥ १ ॥ कोण ऐसें वारी पाप । हरी ताप जन्माचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव घाली । कोण चाली मनाचे ॥ ३ ॥

२७५१. ग्रंथाचे अर्थ नेणती [पं. नेणतां.] हे खळ । बहु अनर्गळ जाले विषयीं ॥ १ ॥ नाहीं भेद ह्मण भलतें चि आचरे । मोकळा [पं. विचार.] विचरे मनासर्वें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विषा नांव तें अमृत । पापपुण्या भीत नाहीं नष्ट ॥ ३ ॥

२७५२. कायावाचामनें जाला विष्णुदास । काम क्रोध त्यास बाधीतना ॥ १ ॥ विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता होय त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहे तेथें ॥ ३ ॥

२७५३. याती हीन [पं. “मति हीन”.] मति हीन कर्म हीन माझें । सांडोनियां सर्व लज्जा शरण आलों तुज ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ येईं गा तूं मायबापा पंढरीच्या राया । तुजविण सीण जाला क्षीण जाली काया ॥ २ ॥ दिनानाथ [त. दिनानाथा.] दीनबंधु नाम तुज साजे । पतितपावन नाम ऐसी ब्रीदावळी गाजे ॥ २ ॥ विटेवरि नीट उभा कटावरी कर । तुका ह्मणे हें चि आह्मां ध्यान निरंतर ॥ ३ ॥

२७५४. गंगा आली आह्मांवरि । संतपाउलें साजिरीं ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ तेथें करीन [पं. “मी” नाहीं.] मी अंधोळी । उडे चरणरजधुळी । येती तीर्थावळी । पर्वकाळ सकळ ॥ २ ॥ पाप पळालें जळालें । भवदुःख दुरावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य जालों । [त. पं. संतसागरीं न्हालों.] सप्तसागरांत न्हालों ॥ ३ ॥

२७५५. पोटासाठीं खटपट करिसी अवघा वीळ । राम राम ह्मणतां तुझी [पं. बैसे.] बसली दांतखीळ ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ हरिचें नाम कदाकाळीं कां रे नये वाचे । ह्मणतां राम राम तुझ्या वाचें काय वेचे ॥ २ ॥ द्रव्याचिया आशा तुजला दाही दिशा न पुरती । कीर्तनासी जातां तुझी जड झाली माती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा जीवा काय करूं आतां । राम राम न ह्मणे त्याचा गाढव मातापिता ॥ ३ ॥

२७५६. आह्मां सुकाळ [पं. नामाचा.] सुखाचा । जवळी हाट पंढरीचा । [पं. साधाविती.] सादाविती वाचा । रामनामें वैष्णव ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ घ्या रे आपुलाल्या परी । नका ठेवूं कांहीं उरी । ओसरतां भरी । तोंडवरी अंबर ॥ २ ॥ वाहे बंदर द्वारका । खेप आली पुंडलिका । उभे चि विकिलें एका । सनकादिकां सांपडलें ॥ २ ॥ धन्य धन्य हे भूमंडळी । प्रगटली नामावळी । घेतीं जीं दुबळीं । तीं आगळीं सदैव ॥ ३ ॥ माप आपुलेनि हातें । कोणी नाहीं निवारितें । पैसे करुनि चितें । घ्यावें हितें आपुलिया ॥ ४ ॥ नाहीं वांटितां सरलें । आहे तैसें चि भरलें । तुका ह्मणे गेलें । वांयांविण न घेतां ॥ ५ ॥

२७५७. चुकलिया ताळा । वाती घालुनि बैसे डोळां ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जागें करीं चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥ २ ॥ निक्षेपिलें धन । तेथें गुंतलेंसे मन ॥ २ ॥ नाशिवंतासाठीं । तुका ह्मणे करिसी आटी ॥ ३ ॥

२७५८. करुनि जतन । कोणा कामा आलें धन ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें [पं. जाणत.] जाणतां जाणतां । कां रे होतोसी नेणता ॥ २ ॥ प्रिया पुत्र बंधु । नाहीं तुज यांशीं संबंधु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका । हरीविण नाहीं सखा ॥ ३ ॥

२७५९. आह्मी देतों हाका । कां रे जालासी तूं मुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बोलसी नारायणा । कळलासी क्रियाहीना ॥ १ ॥ आधीं करूं चौघाचार । मग सांडूं भीडभार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवटीं । तुह्मां आह्मां घालूं तुटी ॥ ३ ॥

२७६०. नव्हे भिडा हें कारण । जाणे करूं ऐसे जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जों जों धरावा लौकिक । [पं. रडवितोसी.] रडवितोसी आणीक ॥ १ ॥ चाल जाऊं संतांपुढें । ते हें निवडिती रोकडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं निर्लज्ज । आह्मां रोकडी गरज ॥ ३ ॥

२७६१. बहु होता भला । परि ये रांडेनें नासिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु शिकला रंग चाळे । खरें खोटें इचे वेळे ॥ १ ॥ नव्हतें आळवितें कोणी । इनें केला जगऋणी ॥ २ ॥ ज्याचे त्यासी नेदी देऊं । तुका ह्मणे धांवे खाऊं ॥ ३ ॥

२७६२. काय करावें तें आतां । जालें नयसें बोलतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं दोघांचिये हातीं । गांठी घालावी एकांतीं ॥ १ ॥ होय आपुलें काज । तों [पं. वरि.] हे भीड सांडूं लाज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आधीं निवडूं हा गोवा ॥ ३ ॥

२७६३. केली सलगी तोंडपिटी । आह्मी लडिवाळें धाकुटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बोलावें तें चि आलें । देवा पाहिजे साहिलें ॥ १ ॥ अवघ्यांमध्ये एक वेडें । तें चि खेळविती कोडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापा । मजवरि कोपों नका ॥ ३ ॥

२७६४. शिकवूनि बोल । केलें कबतुक नवल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणियां रंजविलें । बापें माझिया विठलें ॥ १ ॥ हातीं प्रेमाचें भातुकें । आह्मां देऊनियां निकें ॥ २ ॥ तुका करी टाहो । पाहे रखुमाईचा नाहो ॥ ३ ॥

२७६५. तेथें सुखाची वसति । माती वैष्णव नाचती । दिंड्या [दे. “दिंड्या” नाही. त. दिंडी.] पताका झळकती । मर्जती हरिनामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोषा जाली घेघेमारी । पळती [पं. पळती दिशा भरल्या चारी.] भरले दिशा चारी । न येती माघारी । नाहीं उरी परताया ॥ १ ॥ विसरोनि देवपणा । उभा पंढरीचा राणा । विटोनि [पं. विठला.] निर्गुणा । रूप धरिलें गोजिरें [दे. “सगुण” असा पाठ घातला आहे.] ॥ २ ॥ पोट सेवितां न घाये । भूक भूकेली च राहे । तुका ह्मणे पाहे । कोण [दे. आस या मुक्तीची.] आस मुक्तीची ॥ ३ ॥

२७६६. शूद्रवंशी जन्मलों । ह्मणोनि दंभें मोकलिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे तूं [पं. “वि”नाहीं.] चि माझा आतां । मायबाप पंढरीनाथा ॥ १ ॥ घोकाया अक्षर । मज [त. मति.] नाहीं अधिकार ॥ २ ॥ सर्वभावे दीन । तुका ह्मणे यातिहीन ॥ ३ ॥

२७६७. वेडें वांकडें [पं. वेडे वांकुडें गायीन परी तुझा ह्मणवीन. त. परि तुझाचि ह्मणवीन.] गाईन । परि मी तुझा चि ह्मणवीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज तारीं दिनानाथा । [पं. ब्रीद.] ब्रीदें साच करीं आतां ॥ १ ॥ केल्या अपराधांच्या राशी । ह्मणऊनि आलों तुजपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज तारीं । [पं. सोडीं.] सांडीं ब्रीद नाहीतरिं ॥ ३ ॥

२७६८. हरिभक्त माझे जिवलग सोडरे । हृदयीं [दे. पाउले धरिनि त्यांचे.] पाउलें धरीन त्यांचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतकाळीं येती [त. माझे येती.] माझ्या सोडवणे । मस्तक बैसणें देइन त्यांसी ॥ १ ॥ आणिक सोडरे सज्जन वो

कोणी । वैष्णवांचोनि नाहीं मज ॥ २ ॥ देइन आळिगण धरीन चरण । संवसारसीण नासे तेणें ॥ ३ ॥ कंठीं तुळशीमाळा नामाचे धारक । ते माझे तारक भवनदीचे ॥ ४ ॥ तयांचे चरणीं घालीन मी मिठी । चाड हे [पं. त्या. दे. चाड वैकुंठी.] वैकुंठीं नाहीं मज ॥ ५ ॥ अळसें दंभें भावें हरिचें नाम गाती । ते माझे सांगाती परलोकींचे ॥ ६ ॥ कायावाचामनें देइन क्षेम त्यासी । चाड जीवित्वासी [पं. जीवित्वाची.] नाहीं मज ॥ ७ ॥ हरिचें नाम मज ह्मणविती कोणी । तया सुखा धणी [पं. पार नाहीं.] धणी वरी ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे तया [उपकार बोधलों.] उपकारें बांधलों । ह्मणऊनि आलों शरण संतां ॥ ९ ॥

२७६९. लटिका तो प्रपंच एक हरि साचा । हरिविण आहाच सर्व इंद्रियें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें तें मौन [दे. त. मौन्य भ्रमाचें स्वप्न.] भ्रमाचें तें स्वप्न । हरिविण ध्यान नश्वर [पं. नैश्वर्य. त. नैश्वर.] [दे. आहे.] अवघें ॥ २ ॥ लटिकिया वित्पत्ति [दे. त. विपत्ति.] हरिविण [पं. रीति.] करिती । हरि नाहीं चितीं [पं. “तो” नाहीं.] तो शव जाणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि हें [पं. धरीं.] धरिरी निर्धारि । तरी तूं झडकरी जासी वैकुंठा ॥ ३ ॥

२७७०. सर्वस्वा मुकावें तेणें [दे. त. हरीसी.] हरि जिकावें । अर्थ प्राण जीवें देहत्याग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोह ममता माया [पं. चाड नाहीं चिंता.] चाड नाहीं चिंता । विषयकंदुवेथा [पं. विषय कंडवेथा.] जाळूनियां ॥ २ ॥ लोकलज्जा दंभ आणि अहंकार । करुनि मत्सर देशधडी ॥ २ ॥ शांति क्षमा दया सखिया [पं. विनवनी.] विनउनी । मूळ चक्रपाणी धाडी त्यांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याती अक्षरें अभिमान । सांडोनियां शरण रिघें संतां ॥ ४ ॥

२७७१. एकांताचें सुख देई मज देवा । आघात या जीवा चुकवूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ध्यानीं रूप वाचे नाम निरंतर । आपुला विसर पडों नेदीं ॥ २ ॥ मायबाळा भेटी सुखाची आवडी । तैशी मज गोडी देई देवा ॥ २ ॥ कीर्ती ऐकोनियां जालों शरणांगत । दासाचें तूं हित करितोसी ॥ ३ ॥ तुका [पं. तुका ह्मणे दीन मी तो पाप०.] ह्मणे मी तों दीन पापराशी । घालावें पाठीशी मायबापा ॥ ४ ॥

२७७२. लटिकें तें ज्ञान लटिकें तें [पं. “ते”नाहीं.] ध्यान । जरि हरिकीर्तन प्रिय नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें [पं. लटिका.] चि दंभ घातला [पं. घातलें.] दुकान । चाळविलें जन पोटासाठीं ॥ २ ॥ लटिकें चि केलें वेदपारायण । जरि नाहीं स्फुंदन प्रेम कथे ॥ २ ॥ लटिकें तें तप लटिका तो जप । अळस निद्रा झोप कथाकाळीं ॥ ३ ॥ नाम नावडे तो करील बाहेरी । नाहीं त्याची खरी चित्तशुद्धि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं गर्जती पुराणें । शिष्टांचीं वचनें मागिला ही ॥ ५ ॥

२७७३. भूर्ती भगवद्धाव । [दे. त. मात्रासहित जीव । अद्वैत ठाव.] मात्रासहित जीव । अद्वैत तो ठाव । निरंजन एकला ॥ २ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं गर्जती पुराणें । वेदवाणी सकळ जन । संत गर्जतील तेणें । अनुभवं निर्भर ॥ २ ॥ माझें तुझें हा विकार । निरसतां एकंकार । न लगे कांहीं फार । विचार चि करणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजें । हें तों नाहीं सहजें । संकल्पाच्या काजें । आपें आप वाढलें ॥ ३ ॥

२७७४. नेणें फुंकों कान । नाहीं [पं. एकांताचें.] एकांतीचें ज्ञान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी आइका हो संत । माझा सादर वृत्तांत ॥ २ ॥ नाहीं देखिला तो डोळां । देव दाखवूं सकळां ॥ २ ॥ चिंतनाच्या सुखें । तुका ह्मणे नेणें दुःखें ॥ ३ ॥

२७७५. त्याग तरी ऐसा करा । अहंकारा दवडावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग जैसा तैसा राहें । काय पाहें उरलें तें ॥ २ ॥ अंतरीचें विषम गाढें । येऊं पुढें नेदावें [त. न द्यावें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध मन । समाधान पाहिजे ॥ ३ ॥

२७७६. मातेचिये चित्ती । अवघा बाळकाची व्याप्ति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह विसरे आपुला । जवळीं घेतां सीण गेला ॥ ५१ ॥ दावी प्रेमभातें । आणि अंगावरि चढतें ॥ २ ॥ तुका संतापुढें । पायीं झोंबे लाडें कोडें ॥ ३ ॥

२७७७. कोणा पुण्या फळ आलें । आजि देखिलीं पाउलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें नेणें [पं. नेणें.] नारायणा । संतीं सांभाळिलें [त. सांभाळिलें.] दीना ॥ ५१ ॥ कोण लाभकाळ । दीन [दे. आजि.] आजिचा मंगळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला । [पं. एवढा लाभ हा विठ्ठला ।] लाभ सहज विठ्ठला ॥ ३ ॥

२७७८. मान इच्छी तो अपमान पावे । अमंगळ सवे अभाग्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये अंगीं दुजियाचा [पं. दुजियाची.] वास । आशा पुढें नाश सिद्ध करी ॥ ५१ ॥ आधीं फळासी कोठें पावों शके । वासनेची भिकेवरी चाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राजहंस ढोरा नांव । काय तया घ्यावें अळंकाराचें ॥ ३ ॥

२७७९. संसारापासूनी कैसें [पं. कई.] सोडविशी । न कळे हृषीकेशी काय जाणें । करितां न सरे अधिक वाट पाहीं । तृष्णा देशधडी केलों । भक्तिभजनभाव यांसी नाहीं ठाव । चरणीं तुझ्या अंतरलों । मार्गें पुढें रीग न पुरे चि पाहातां । अवघा अवधीं वेष्टिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझी लाज राखें नारायणा । दीन दीन लीन [पं. “लीन” नाही.] याचकाची । करितां न कळे कांहीं असतील गुण दोष । करीं होळी संचिताची [पं. संसाराची.] इंद्रियें द्वारें मन धावें सैरें । [पं. सैर नांगवेचि करितां कांहीं ।] नांगवे करितां चि कांहीं । हात पाय कान मुख लिंगस्थान । नेत्र घ्राण द्वारें पाहीं । जया जैसी सोय तया तैसें होय । क्षण एक स्थिर नाहीं । करिती ताडातोडी ऐसी यांची खोडी । न चले माझें यास कांहीं ॥ २ ॥ शरीरसंबंधु पुत्र पत्नी बंधु । धन लोभ मायावंत । जन लोकपाळ मैत्र हे सकळ । सोड्डीं सज्जनें [पं. सज्जन बहुत.] बहुतें । नाना कर्म डाय करिती उपाय । बुडावया [पं. घात पात.] घातपातें । तुका ह्मणे हरी राखे भलत्या परी । आह्मी तुझीं शरणागतें ॥ ३ ॥

२७८०. नाम घेतां उठाउठीं । होय संसारासी तुटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा लाभ बांधा गांठी । विठ्ठलपायीं पडे मिठी ॥ ५१ ॥ नामापुरतें साधन नाहीं । जें तूं करिशी आणिक कांहीं ॥ २ ॥ हाकारोनि सांगे तुका । नाम घेतां राहों नका ॥ ३ ॥

२७८१. प्राण समर्पिला आह्मी । आतां उशीर कां स्वामी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें फेडावें उसणें । भार न मना ऋणें ॥ ५१ ॥ जाला कंठस्फोट । जवळी पातलों निकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । कैसी बरी वाटे देवा ॥ ३ ॥

२७८२. येणें मार्गें आले । त्यांचें निसंतान केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी अवघड वाट । ऐकोन [पं. कोणा सांगावा बोभाट ।] आलों मी बोभाट ॥ ५१ ॥ नागविल्या थाटीं । उरों नेदी च लंगोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोर । तो हा उभा कटिकर ॥ ३ ॥

२७८३. तोंवरि तोंवरि जंबुक करि गर्जना । जंव त्या पंचानना देखिलें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंवरि तोंवरि सिंधु करि गर्जना । जंव त्या अगस्तिब्राह्मणा देखिलें नाहीं ॥ ५१ ॥ तोंवरि तोंवरि वैराग्याच्या गोष्टी । जंव सुंदर वनिता दृष्टी पडिली नाहीं ॥ २ ॥ तोंवरि तोंवरि शूरत्वाच्या गोष्टी । जंव परमाईचा पुत्र दृष्टी देखिला नाहीं ॥ ३ ॥ तोंवरि तोंवरि माळामुद्रांचीं भूषणें । जंव तुक्याचें दर्शन जालें नाहीं ॥ ४ ॥

२७८४. तोंवरि तोंवरि शोभतील गारा । जंव नाही हिरा प्रकाशला ॥ १ ॥ तोंवरि तोंवरि शोभती [दे. शोभतील.] दीपिका । नुगवता एका भास्करासी ॥ २ ॥ तोंवरि तोंवरि सांगती संताचिया गोष्टी । जंव नाही भेटी तुक्यासर्वें ॥ ३ ॥

२७८५. धरोनि दोन्ही रूपे पाळणें संहार । करी कोप रुद्र दयाळ विष्णु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जटाजूट एका मुगुट माथां शिरीं । कमळापति गौरीहर एक ॥ ५१ ॥ भस्मउद्धळण लक्ष्मीचा भोग । शंकर श्रीरंग उभयरूपीं ॥ २ ॥ वैजयंती माळा वासुगीचा हार । लेणें अळंकार हरिहरा ॥ ३ ॥ कपाळ झोळी एका स्मशानींचा वास । एक जगन्निवास विश्वंभर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज उभयरूपीं एक । सारोनि संकल्प शरण आलों ॥ ५ ॥

२७८६. उचिताचा भाग होतो राखोनियां । दिसती ते वांयां कष्ट गेले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनाची कांहीं राहे चि ना रुचि । [पं. खेळा ऐसे.] खळाऐसें वाची कुची जालें ॥ ५२ ॥ विश्वासानें माझें बुडविलें घर । करविला धीर येथवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेकीं थार नाही बुड । कैसें तुझीं कोड पुरविलें ॥ ३ ॥

२७८७. लांब लांब जटा काय वाढवूनि । पावडें घेऊनि क्रोधें [पं. झालें.] चाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खायाचा वोळसा शिव्या दे जनाला । ऐशा तापशाला बोध कैचा ॥ ५३ ॥ सेवी भांग अफू तमाखू उदंड । परि तो अखंड भ्रांतीमाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा सर्वस्वें बुडाला । त्यासी अंतरला पांडुरंग ॥ ३ ॥

२७८८. अवघीं च तीर्थे घडलीं एकवेळा । चेद्रभागा डोळां देखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं च पापें गेलीं दिगांतरीं । वैकुंठ [त. भूवैकुंठ.] पंढरी देखिलिया ॥ ५४ ॥ अवघिया संतां एकवेळा भेटी । पुंडलीक दृष्टी देखिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आल्याचें सार्थक । विठ्ठल चि एक देखिलिया ॥ ३ ॥

२७८९. सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटिल । तेणें गळां माळ घालूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यासी नाही [दे. पं. “धर्म” नाही.] धर्म दया क्षमा शांति । तेणें अंगीं [पं. अंगासी.] विभूती लावूं नये ॥ ५५ ॥ ज्यासी न कळे भक्तीचें महिमान । तेणें ब्रह्मज्ञान बोलों नये ॥ २ ॥ ज्याचें मन नाही लागलें हातासी । तेणें प्रपंचासी टाकूं नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्यासी नाही हरिभक्ति । तेणें भगवें हातीं धरूं नये ॥ ४ ॥

२७९०. आह्मी असों निश्चितीनें । एक्या गुणें तुमचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुराचारी तरले नामें । घेतां प्रेमें [दे. प्रेम.] ह्मणोनि ॥ ५६ ॥ नाही [पं. आह्मां.] तुह्मां धांव घेतां । कृपावंता आळस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विसरूं [दे. कांहीं.] कांई । तुज वो आई विठ्ठले ॥ ३ ॥

२७९१. अनुभवं वेद वाणी । अंतर ध्यानीं आपुलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैची चिका दुधचवी । जरी दावी पांढरें ॥ ५७ ॥ जातीऐसा दावी रंग । बहु जग या नावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खद्योत तें । दुंगाभोंवतें आपुलिया ॥ ३ ॥

२७९२. परपीडक तो आह्मां दावेदार । विश्वीं विश्वंभर ह्मणऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडूं त्यागूं बळें नावलोकूं डोळा । राखूं तो चांडाळा ऐसा दुरि ॥ ५८ ॥ अनाचार कांहीं न साहे अवगुणें । बहु होय मन कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी एकविध सेवा । विमुख ते देवा वाळी चित्तें ॥ ३ ॥

२७९३. कांहीं न मागे कोणांसी । तो चि आवडे देवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव तयासी ह्मणावें । त्याचे चरणीं लीन व्हावें ॥ १ ॥ भूतदया ज्याचे मनीं । त्याचें घरीं चक्रपाणी ॥ २ ॥ नाही नाही त्यासमान । तुका ह्मणे मी जमान ॥ ३ ॥

२७९४. नाम उच्चारितां कंठीं । पुढें उभा जगजेठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें धरोनियां ध्यान । मनें करावें चिंतन ॥ १ ॥ [त. पं. ब्रह्मादिकां ध्याना.] ब्रह्मादिकांच्या ध्याना नये । तो हा कीर्तनाचे सोये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सार घ्यावें । मनें हरिरूप पाहावें ॥ ३ ॥

२७९५. आडलिया जना होसी सहाकारी । अंधळियाकरीं काठी तूं चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आडले.] आडिले गांजिले पीडिले संसारीं । त्यांचा तूं कैवारी नारायणा ॥ १ ॥ प्रल्हाद महासंकटीं रक्षिला । तुह्मी अपंगिला नानापरी ॥ २ ॥ आपुलें चि अंग तुह्मी वोडविलें । त्याचें निवारलें महा दुःख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे कृपे पार नाही । माझे विठाबाई जननीये ॥ ४ ॥

२७९६. तपासी तें मन करूं पाहे घात । धरोनि सांगात इंद्रियांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि कीर्तन आवडलें मज । सांडोनियां लाज हें चि करीं ॥ १ ॥ पाहांता [पं. आगमनिगमाचा.] आगमनिगमाचे ठाव । तेथें नाही भाव एकविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें नाही वो विकार । नाम एक सार विठोबाचें ॥ ३ ॥

२७९७. गुरुशिष्यपण । हें तों अधमलक्षण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भूतीं नारायण खरा । आप तैसा चि दुसरा ॥ १ ॥ न कळतां दोरी साप । राहूं नेंदावा तो [पं. कंप.] कांप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुणदोषी । ऐसें न पडावें सोसीं ॥ ३ ॥

२७९८. अंगीकार ज्याचा केला नारायणें । निंद्य तें हि तेणें [पं. जन.] वंद्य केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अजामेल मिळी [दे. त. पं. भिल्ली.] तारिली कुंटणी । प्रत्यक्ष पुराणीं वंद्य केली ॥ १ ॥ ब्रह्महत्याराशी पातकें अपार । वाल्मीक किंकर वंद्य केला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें भजन प्रमाण । काय थोरपण जाळावें तें ॥ ३ ॥

२७९९. धनवंता घरीं । करी धन चि चाकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय बैसल्या व्यापार । न लगे सांडावें चि घर ॥ १ ॥ रानीं वर्नीं द्वीपी [दे. त. टीपी.] । असतीं तीं होतीं सोपीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोल । देतां कांहीं नव्हे खोल ॥ ३ ॥

२८००. हा गे माझा अनुभव । भक्तिभाव भाग्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला ऋणी नारायण । नव्हे क्षण वेगळा ॥ १ ॥ घालोनियां भार माथां । अवघी चिंता वारली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. वचन साटी.] वचनासाठीं । नाम कंठीं धरोनि ॥ ३ ॥

२८०१. देव आहे सुकाळ देशीं । अभाग्यासी दुर्भिक्षा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणती हा करूं साटां । भरले फांटा आडरानें ॥ १ ॥ वसवूनि असे घर । माग दूर घातला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन मुरे । मग जें उरे तें चि तूं ॥ ३ ॥

२८०२. खुंटोनियां [पं. सुटोनियां.] दोरी आपणियांपाशीं । वावडी आकाशीं मोकलिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया आहे मालासी जतन । गाहाणाचे ऋण बुडों नेणें ॥ ५१ ॥ बीज नेलें तेथें येईल अंकुर । जतन तें सार करा याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी निश्चिंतीची सेवा । वेगळें नाहीं देवा उरों दिलें ॥ ३ ॥

२८०३. शाहाणपणें वेद मुका । गोपिका त्या ताकटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें [पं. कैसा.] येथें कैसें तेथें । शहाणे ते जाणती ॥ ५१ ॥ [पं. यज्ञा मुखीं.] यज्ञमुखें खोडी काढी । कोण गोडी बोरांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावाविण । अवघा सीण केला होय [पं. तो.] ॥ ३ ॥

२८०४. मजुराचें पोट भरे । दाता उरे संचला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे या रे हातोहातीं । काम माती सारावी ॥ ५१ ॥ रोजकीर्दी [त. रोज किर्ती.] होतां झाडा । रोकडा चि पर्वत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोल पाया । वेचों काया क्लेशेसीं [पं. क्लेशेची.] ॥ ३ ॥

२८०५. स्मशानीं आह्मां न्याहालीचें सुख । या नांवें कौतुक तुमची कृपा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरीं वांयां [पं. अवघेचि निर्फळ.] अवघें निर्फळ । शब्द तो पोकळ बडबड ॥ ५१ ॥ झाडें झुडें जीव सोड्रे पाषाण । होती तंई दान तुह्मीं केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां पाहे अनुभव । घेरुनि हातीं जीव पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२८०६. आमची जोडी ते देवाचे चरण । करावें चिंतन विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागेल तरीं कोणी [पं. घ्यारे.] घ्यावें धणीवरी । आमपचि परी आवडीच्या उभारिला कर प्रसिद्ध या [पं. जणें.] जग । करूं केला त्याग मार्गें पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होय दरिद्र विच्छिन्न । ऐसें देऊं दान एकवेळे ॥ ३ ॥

२८०७. दधिमाझी लोणी जाणती सकळ । तें [पं. तो.] काढी निराळें जाणे मथन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अग्नि काष्ठामाजी ऐसें जाणे जन । मथिलियाविण कैसा जाळी ॥ ५१ ॥ तुका ह्मणे मुख मळीण दर्पणीं । उजळिल्यावांचूनि कैसें भासे ॥ २ ॥

२८०८. नको नको मना गुंतूं मायाजाळीं । काळ आला जवळी ग्रासावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काळाची हे उडी पडेल बां जेव्हां । सोडविना तेव्हां मायबाप ॥ ५१ ॥ सोडवीना राजा देशींचा चौधरी । आणीक सोड्रीं भलीं भलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. तुज.] तुला सोडवीना कोणी । एका चक्रपाणी वांचूनियां ॥ ३ ॥

२८०९. पुढें जेणें लाभ घडे । तें चि वेडे नाशिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येवढी कोठें नागवण । अंधारून [दे. त. अंधारुण.] विष घ्यावें ॥ ५१ ॥ होणारासी मिळे बुद्धि । नेदी शुद्धी धरूं तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जना सोंग । दावी रंग आणीक ॥ ३ ॥

२८१०. ऐका गा ए अवघे जन । शुद्ध मन तें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा काळ नव्हे जरी । समयावरी जाणावें ॥ ५१ ॥ नाहीं कोणी सवें येता । संचिता या वेगळा [पं. वेगळें.] ॥ २ ॥ बरवा अवकाश आहे । करा साहे इंद्रियें ॥ ३ ॥ कर्मभूमीऐसा ठाव । वेवसाव जाणावा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे उत्तम जोडी । जाती घडी नरदेह ॥ ५ ॥

२८११. संतसेवेसि अंग चोरी । दृष्टी न पडो तयावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियासी व्याली रांड । जळो जळो तिचें तोंड ॥ ५१ ॥ संतचरणीं ठेवितां भाव । आपेंआप भेटे [त. भेटेल.] देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतसेवा । माझ्या पूर्वजांचा ठेवा ॥ ३ ॥

२८१२. गेले पळाले दिवस रोज । काय ह्मणतोसि माझें माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सळे धरोनि बैसला काळ । फाकों नेदी घटिका पळ ॥ १ ॥ कां रे अद्यापि न कळे । केश फिरले कान डोळे ॥ २ ॥ हित कळोनि असतां हातीं । तोंडी पाडोनि घेसी माती ॥ ३ ॥ तुज ठाउकें मी जाणार । पाया शोधोनि बांधिसी घर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वेगें । पंढरिराया शरण रिघें ॥ ५ ॥

२८१३. आतां माझ्या मायबापा । तूं या पापा प्रायश्चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फजित हे केले खळ । तो विटाळ निवारि ॥ १ ॥ प्रेम आतां पाजीं रस । करीं वास अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । जिवलगा माझिया ॥ ३ ॥

२८१४. कां रे न पवसी धांवण्या । अंगराख्या नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं असोनियां बळ । होसी खट्याळ नाट्याळ ॥ १ ॥ आह्मां नरकासी जातां । काय येइल तुझ्या हातां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कान्हा । क्रियानष्टा नारायणा ॥ ३ ॥

२८१५. माझे पाय तुझी डोई । ऐसें करिं गा भाक देई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहतां तंव उफराटें । घडे [दे. पं. तई.] तरी भाग्य मोठें ॥ १ ॥ बहु साधन मोलाचें । यासी जोडा दुजें कैचें ॥ २ ॥ नका अनमानूं विठ्ठला । तुका ह्मणे धडा [त. घाला.] जाला ॥ ३ ॥

२८१६. पवित्र तें अन्न । हरिचिंतनीं भोजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर वेठ्या पोट भरी । चाम मसकाचे परी ॥ १ ॥ जेऊनि [पं. जेऊनियां तोचि घाला.] तो धाला । हरिचिंतनीं केला काला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चवी आलें । जें कां मिश्रित विठ्ठलें ॥ ३ ॥

२८१७. चरणाचा महिमा । हा तो तुझ्या पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंध पारखी माणिकें । बोलविशी स्पष्ट मुकें ॥ १ ॥ काय नाहीं सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरीनाथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूढा । मज चेष्टविलें जडा ॥ ३ ॥

२८१८. बळिवंत कर्म । करी आपुला तो धर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें घालुनियां सत्ता । न्यावें पतना पतिता ॥ १ ॥ आचरणें खोटीं । केलीं सलताती पोटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । नाहीं भजन केली सेवा ॥ ३ ॥

२८१९. कें वाहावें जीवन । कें पलंगीं शयन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी जैसी वेळ पडे । तैसें तैसें होणें घडे ॥ १ ॥ कें भौज्य नानापरी । कें कोरड्या भाकरी ॥ २ ॥ कें बसावें वहनीं । कें पार्यीं अन्हवाणी ॥ ३ ॥ कें उत्तम प्रावणें । कें वसनें तीं जीर्ण ॥ ४ ॥ कें सकळ संपत्ती । कें भोगणें विपत्ती ॥ ५ ॥ कें सज्जनाशीं संग । कें दुर्जनाशीं योग ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे जाण । सुख दुःख तें समान ॥ ७ ॥

२८२०. उंच [दे. त. उंचनिंच नेणे कांहीं भगवंत । -तिष्ठे भाव भक्त०.] निंच कांहीं नेणे हा भगवंत । तिष्ठे भाव भक्त देखोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासीपुत्र कण्या विदुराच्या भक्षी । दैत्या घरीं रक्षी प्रल्हादासी ॥ १ ॥ [पं. प्रल्हादासी.] चर्म रंगू लागे रोहिदासा [पं. संगें.] संगीं । कबिराचे [पं. मार्गे शेले विणी.] मार्गीं विणी शेले ॥ २ ॥ सजनकसाया [त. सज्जन कसाया. पं. सजन्या कसबासी.] विकू लागे मास । [पं. माळ्या.] मळा सांवत्यास खुरपू लागे ॥ ३ ॥ नरहरिसोनारा घडों फुंकू लागे । चोख्यामेळ्या संगें ढोरें ओढी ॥ ४ ॥ [पं. “नामयाची०” आणि “नामा सर्व०” या कडव्यांच्या जागा परस्परांशी बदलल्या आहेत.] नामयाची जनी सवें वेची शेणी । धर्मा घरीं पाणी वाहे झाडी ॥ ५ ॥ नाम्यासवें जेवी नव्हे संकोचित । ज्ञानियाची भित अंगी ओढी ॥ ६ ॥ अर्जुनाचीं [पं. अर्जुनाचे रथीं होय हा सारथी ।] घोडीं हाकी हा सारथी । भक्षी पोहे [दे. प्रीती सुदाम्याची.] प्रीती सुदाम्याचे ॥ ७ ॥ गौळियांचे घरी [पं. अंगें गाई वोळी.] गाई अंगें वळी । द्वारपाळ

[पं. बळिचा द्वारी.] बळीद्वारी जाला ॥ ८ ॥ यंकोबाचें [पं. यकोबाचें. त. येंकोबाचें.] ऋण फेडी हृषीकेशी । आंवऋषीचे सोशी गर्भवास ॥ ९ ॥ मिराबाई साटीं घेतो विषप्याला । दामाजीचा जाला पाडेवार ॥ १० ॥ घडी माती वाहे गोऱ्या कुंभाराची । हुंडी [पं. हुंडी त्या महंत्याची०.] महंत्याची अंगें भरी ॥ ११ ॥ पुंडलिकासाठीं अग्नि तिष्ठत । तुका ह्मणे मात धन्य [दे. याची.] त्याची ॥ १२ ॥

२८२१. भेटीलागीं जीवा लागलीसे आस । पाहे रात्रीं दिवस वाट तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूर्णिमेचा चंद्रमा [दे. चंद्र चकोराचें जीवन ।.] चकोरा जीवन । तैसें माझें मन वाट पाहे ॥ २ ॥ दिवाळीच्या मुळा लेकीं आसावली । पाहतसे वाटुली पंढरीची ॥ २ ॥ भुकेलिया बाळ अति शोक करी । वाट पाहे परि माउलीची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज लागलीसे भूक । धांवूनि श्रीमुख दावीं देवा ॥ ४ ॥

२८२२. आले संत पाय ठेविती मस्तकीं । [दे. त. येहीं.] इहीं उभयलोकीं सरता केलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वंदीन पाउलें लोलेन चरणीं । आजि इच्छाधणी फिटईल ॥ २ ॥ अवघीं पूर्व पुण्यें जालीं सानुकूल । अवघें चि मंगळ संतभेटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृतकृत्य जालों देवा । नेणें परि सेवा डोळां देखें ॥ ३ ॥

२८२३. करीं धंदा परि [पं. आठवती.] आवडती पाय । प्रीती सांगों काय नेणां [पं. नेणों.] देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप डोळां देखें सदा सर्वकाळ । संपादितों आळ प्रपंचाचा ॥ २ ॥ नेमून ठेविली [पं. काया हे कारणीं । आमुची हे वाणी.] कारया कारणीं । आमुचिये वाणी गुण वदे ॥ २ ॥ मनासीं उत्कंठा दर्शनाचा हेवा । नाहीं लोभ जीवा धन धान्य ॥ ३ ॥ उसंतितों पंथ वेठीचिया परी । जीवनसूत्र दोरीपाशीं ओढ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसे [त. ऐकें.] करितों निर्वाण । जीव तुह्मां भिन्न नाहीं माझा ॥ ५ ॥

२८२४. कां रे माझीं पोरें [पं. ह्मणविसी.] ह्मणसील ढोरें । मायबाप खरें [त. कांहीं एक.] काय एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे गेलें ह्मणोनि करिसी तळमळ । मिथ्याचि कोल्हाळ मेलियाचा ॥ २ ॥ कां रे माझें माझें ह्मणसील गोत । नो संडविती [पं. न सोडविती.] दूत यमा हातीं ॥ २ ॥ कां रे मी वळिया ह्मणविसी ऐसा । सरणापाशीं कैसा [त. उचलसी.] उचलविसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न धरीं भरवसा कांहीं । वेगीं शरण जाई पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२८२५. अगा करुणाकरा करितसें धांवा । या मज सोडवा लवकरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐकोनियां माझीं करुणेचीं वचनें । व्हावें नारायणें उतावीळ ॥ २ ॥ मार्गे पुढें अवघा दिसे रिता ठाव । ठेवूनि पायीं भाव वाट पाहें ॥ २ ॥ उशीर तो आतां न पाहिजे केला । अहो जी विठ्ठला मायबापा ॥ ३ ॥ [पं. उरलें तें मज हें चि एक आतां.] उरलें तें एक हें चि मज आतां । अवघें विचारितां शून्य जालें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां करीं कृपादान । पाउलें समान दावीं डोळां ॥ ५ ॥

२८२६. न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते पंडित । ऐसे परीचे एकएका भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धातू पोसोनियां आणिकां उपदेश । अंतरीं तो लेश प्रेम नाहीं ॥ २ ॥ न मनीं ते योगी न मनीं ते हरिदास । दर्शनें बहुवस बहुतां [पं. परी.] परीचीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तयां नमन बाह्यात्कारी । आवडती परी चित्तशुद्धीचे ॥ ३ ॥

२८२७. कासिया पाषाण पूजिती पितळ । अष्ट धातु खळ [पं. भाव हीण.] भावें विण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव चि कारण भाव चि कारण । मोक्षाचें [त. कारण.] साधन वोलिलेलें ॥ २ ॥ काय [पं. काय करितील जपमाळ कंठ०.] करिल जपमाळा कंठमाळा । करिशी वेळोवेळां विषयजप ॥ २ ॥ काय करिशील पंडित हे वाणी । अक्षराभिमानी थोर

होय ॥ ३ ॥ काय करिशील कुशल गायन । अंतरीं मळीण कुबुद्धि ते ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भाव नाही करी सेवा । तेणें काय देवा योग्य होशी ॥ ५ ॥

२८२८. अंतरींचे गोड । राहें आवडीचें कोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संघष्टणें येती अंगा । गुणदोष [दे. त. मनभंगा.] मनोमंगा ॥ १ ॥ उचिताच्या कळा । नाही [दे. त. कळती.] कळत सकळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अभावना । भावीं मूळ तें पतना ॥ ३ ॥

२८२९. शिळा जया देव । तैसा फळे त्याचा भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय जतन तें गोड । अंतरा येती नाड ॥ १ ॥ देव जोडे भावें । इच्छेचें तें प्रेम घ्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोड दावी । तैशीं फळें आलीं व्हावीं ॥ ३ ॥

२८३०. कासया जी ऐसा माझे माथां ठेवा । भार तुझी देवा संतजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विचित्र विंदानी नानाकळा खेळे [दे. त. खेळ.] । नाचवी पुतळे नारायण ॥ १ ॥ काय वानरांची अंगींची ते शक्ति । उदका तरती वरी शिळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी निमित्त्य चि आड । चेष्टवूनि जड दावी पुढें ॥ ३ ॥

२८३१. पायां पडावें हें माझें भांडवल । सरती हे वोल कोठें पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हे सलगी कवतुक केलें । लडिवाळ धाकुलें असें बाळ ॥ १ ॥ काय उणें तुझ्यां संताचिये घरीं । विदित या परी सकळ ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. माझी.] माझें उचित हे सेवा । नये करूं ठेवाठेवी कांहीं ॥ ३ ॥

२८३२. वदवावी वाणी माझी कृपावंता । [“वाक्पुष्प” याबद्दल.] वागपुष्प संतां समर्पीशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसंकटाचा तुझ्यां परिहार । घालावा म्यां भार पांडुरंगा ॥ १ ॥ एकसरें चिंता [पं. चित्त.] ठेवूनियां पार्यीं । जालों उतराई होतो तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें जालें अवसान । काया वाचा मन वेचूनियां ॥ ३ ॥

२८३३. नमावे पाय हें माझें उचित । आशीर्वादें हित तुमचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपेचा वोरस न समाये पोटी । ह्मणोनि उफराटीं वचनें हीं ॥ १ ॥ तुमची उष्टावळी हें [पं. तें.] माझें भोजन । झाडावें अंगण केरपुंजे ॥ २ ॥ परि ऐसें पुण्य नाही माझें गांठी । जेणें पडे मिठी पायांसवें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राहे आठवण चितीं । ऐशी कृपा संतीं केली तुझीं ॥ ४ ॥

२८३४. काय नाही माता गौरवीत बाळा । काय नाही लळा पाळीत ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय नाही त्याची करीत ते सेवा । काय नाही जीवा गोमटें तें ॥ १ ॥ [पं. अमंगळपण.] अमंगळपणें कांटाळा न धरी । उचलोनि करीं कंठीं लावी ॥ २ ॥ लेववी आपुले [त. हातें.] अंगें अळंकार । संतोषाये [पं. संताषे हे.] फार देखोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्तुति योग्य नाही परी । तुझ्यां लाज थोरी अंकिताची ॥ ४ ॥

२८३५. माझिया मीपणावर पडो पाषाण । जळो हें भूषण नाम माझें । पापा नाही पार दुःखाचे डोंगर । जालों ये भूमीसी ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कासया.] काय विटंबना सांगों किती । पाषाण फुटती ऐसें दुःख । नर नारी सकळ उत्तम चांडाळ । न [पं. पाहाती डोळां माझें.] पाहाती माझें मुख ॥ १ ॥ काया वाचा मने अघटित करणें । चर्मचक्षु हात पाय । निंदा द्वेष घात विश्वासीं व्यभिचार । आणीक सांगों किती काय ॥ २ ॥ लक्ष्मीमदें [पं. मातले घडले बहु दोष ।] मातें घडले महा दोष । पत्नी दोनी भेदाभेद [दे. त. भेदभेद.] । पितृवचन घडली अवज्ञा अविचार । कुटिल कुचर वादी निंघ ॥ ३ ॥ आणीक किती सांगों ते अवगुण । न वळे जिह्वा कांपे मन । भूतदया

उपकार नाही शब्दा धीर । विषयीं लंपट [पं. शब्द हीन.] हीन ॥ ४ ॥ संत [पं. महानुभव.] महानुभाव ऐका हें उत्तरें ।
अवगुण अविचारें वृद्धि पापा । तुका ह्मणे सरतें करा पांडुरंगीं । शरण आलों मायबापा ॥ ५ ॥

कृष्णजन्म अभंग ॥ ५ ॥

२८३६. फिराविलीं दोनी । कन्या आणि चक्रपाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला आनंदें आनंद । अवतरले
गोविंद ॥ १ ॥ तुटलीं बंधनें । [पं. वसुदेवदेवकी.] वसुदेवदेवकीचीं दर्शनें ॥ २ ॥ गोकुळासी आलें । ब्रह्म अव्यक्त
चांगलें ॥ ३ ॥ नंद दसवंती । धन्य देखिले श्रीपती ॥ ४ ॥ निशीं जन्मकाळ । आले अष्टमी गोपाळ ॥ ५ ॥
आनंदली मही । भार गेला सकळ ही ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे कंसा । आट भोविला वळसा ॥ ७ ॥

२८३७. सोडियेल्या गांठी । दारुपणें कृष्णभेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती नारी अक्षवाणें । जीवभाव देती
दानें ॥ १ ॥ उपजल्या काळें । रूपें मोहीलीं सकळें ॥ २ ॥ तुका तेथें वारी । एकी आडोनि दुसरी ॥ ३ ॥

२८३८. मुख डोळां पाहे । तैशी च ते उभी राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केल्याविण नव्हे हातीं । धरोनि आरती
परती ॥ १ ॥ न धरिती मनीं । कांहीं संकोच दाटणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणें देवें । ओस केल्या देहभावें ॥ ३ ॥

२८३९. गोकुळीच्या सुखा । अंतपार नाही लेखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळकृष्ण नंदा घरीं । आनंदल्या
नरनारी ॥ १ ॥ गुढिया तोरणें । करिती कथा गाती गाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे छंदें । येणें वेधिलीं [पं. वेधिलें.]
गोविंदें ॥ ३ ॥

२८४०. विटंबिलें भट । दिला [पं. दिले.] पाठीवरी पाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटें जाणोनि अंतर । न साहे चि
विश्वंभर ॥ १ ॥ तें चि करी दान । जैसें आइके वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । पूतना शोपियेली जीवें ॥ ३ ॥
॥ ५ ॥

२८४१. प्रेम देवाचें देणें । देहभाव जाय जेणें ॥ न धरावी मनें । शुद्धी देशकाळाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुक्त
लज्जाविरहित । भाग्यवंत हरिभक्त । जाले वोसंडत । नामकीर्तिपवाडे ॥ १ ॥ जोडी जाली अविनाश ।
जन्मोनि जाले हरिचे दास । [त. त्या नव्हे. पं. त्याचा नव्हे.] त्यांस नव्हे गर्भवास । सौरस [दे. परब्रह्मीं सौरस.] परब्रह्मीं ॥
२ ॥ हे चि वाहाती संकल्प । पुण्यप्रसंगांचे जप । तुका ह्मणे पाप । [पं. नाहीं गांवीं.] गांवीं नाहीं हरिजना ॥ ३ ॥

२८४२. तो चि लटिक्यामाजी भला । ह्मणे देव म्यां देखिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशियाच्या उपदेशें ।
भवबंधन कैसें नासे । बुडवी आपणासरिसे । अभिमानें [पं. अभिमान.] आणिकांस ॥ १ ॥ [त. आणिकां.] आणिक
नाहीं जोडा । देव ह्मणविता या मूढा ॥ २ ॥ आणिकांचे न मनीं साचें । तुका ह्मणे या श्रेष्ठांचें ॥ ३ ॥

२८४३. होईल जाला अंगें देव जो आपण । तयासी हे जन अवघे देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरांनीं सांगावी
रेमट काहाणी । चित्ता रंजवणी करावया ॥ १ ॥ घाला आणिकांची नेणे तान भूक । सुखें पाहे सुख आपुलिया
॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे अनुभव । शब्दाचें गौरव कामा नये ॥ ३ ॥

२८४४. कां न वजावें बैसोनि कथे । ऐसें ऐका हो श्रोते । पांडुरंग तेथें । उभा असे तिष्ठत ॥ १ ॥
ह्मणरुनि करी धीर । लक्ष लावूनि सादर । भवसिंधुपार । असेल ज्या तरणें ॥ १ ॥ कथे कांहीं अणुमात्र । [पं.

न.] नो बोलावें हा वृत्तांत । देवभक्तां चित्त । समरसीं खंडणा ॥ ३ ॥ कां वैष्णवा पूजावें । ऐका घेईल जो भावें । चरणरजा शिवें । वोडविला [पं. वोडविलें.] मस्तक ॥ ३ ॥ ऐसें जाणा हे [पं. रे.] निभ्रांत । देव वैष्णवांचा अंकित । अलिप्त अतीत । परमित [पं. यासाटीं.] त्यासाठीं ॥ ४ ॥ घालोनि लोळणीं । तुका आला लोटांगणीं । वंदी पायवणीं । संतचरणींचें माथां ॥ ५ ॥

२८४५. अनुभवं आलें अंगा । तें या जगा देतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हती हाततुके बोल । मूळ ओल अंतरिची ॥ ५१ ॥ उतरुनि दिलें कशीं । शुद्धरसीं सरे [पं. सरतों.] तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुसरें नाहीं । ऐसी ग्वाही [पं. गुदरली.] गुजरली ॥ ३ ॥

२८४६. साधकाची दशा उदास असावी । उपाधि नसावी अंतर्बाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोलुपता काय निद्रेतें जिणावें । भोजन करावें परमित ॥ ५१ ॥ एकांतीं लोकांतीं स्त्रियांशीं वचन । प्राण गेल्या जाण बोलों नये ॥ २ ॥ संग सज्जनाचा उच्चार नामाचा । घोष कीर्तनाचा अहर्निशीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐशा [दे. ऐसा.] साधनीं जो राहे । तो चि ज्ञान लाहे गुरुकृपा ॥ ४ ॥

२८४७. अंतरीची ज्योती प्रकाशली दीप्ति । मुळीची जे होती आच्छादिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथींचा आनंद ब्रह्मांडीं न माये । उपमेशीं काये देऊं सुखा ॥ ५१ ॥ भावाचे मथिलें निर्गुण संचलें । तें हें उभें केलें विटेवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां ब्रह्मांड पंढरी । प्रेमाची जे थोरी सांठवण ॥ ३ ॥

२८४८. कासया गा मज घातलें संसारीं । चित्त पायांवरी नाहीं तुझ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया गा मज घातलें या जन्मा । नाहीं तुझा प्रेमा नित्य नवा ॥ ५१ ॥ [पं. नामाविणें.] नामाविण माझी वाचा अमंगळ । ऐसा कां चांडाळ निर्मियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी जळो जळो काया । विठ्ठला सखया वांचूनियां ॥ ३ ॥

२८४९. प्रारब्धें चि जोडे धन । प्रारब्धें चि वाढे मान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोस [पं. करितोसी.] करिसी वांयां । मज मना पंढरीराया ॥ ५१ ॥ प्रारब्धें चि होय सुख । प्रारब्धें चि [पं. पीडा.] पावे दुःख ॥ २ ॥ प्रारब्धें चि भरे पोट । तुका करीना बोभाट ॥ ३ ॥

२८५०. हीन माझी याति । वरी स्तुती केली संतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं वसूं पाहे गर्व । माझें हरावया सर्व ॥ ५१ ॥ मी एक जाणता । ऐसें [पं. वाटे माझ्या चित्ता.] वाटतसे चित्ता ॥ २ ॥ राख राख गेलों वांयां । तुका ह्मणे पंढरीराया ॥ ३ ॥

२८५१. तपाचे सायास । न लगे घेणें वनवास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळलें आह्मां एक । जालों नामाचे धारक ॥ ५१ ॥ जाळीं महाकर्म । दावीं निजसुख धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें । कळिकाळ तें ठेंगणें ॥ ३ ॥

२८५२. माता कापी गळा । तेथें कोण राखी बाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां नेणां नारायणा । मज चाळवितां दिना ॥ ५१ ॥ नागवी धावणें । तेथें साह्य व्हावें कोणें ॥ २ ॥ राजा सर्व हरी । तेथें दुजा कोण वारी ॥ ३ ॥ तुझ्या केल्याविण । नव्हे स्थिर [पं. वस्य मन.] वश जन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हरी । सूत्र तुह्मां हातीं दोरी ॥ ५ ॥

२८५३. गाऊं नेणें परी मी कांहीं गाईन । शरण जाईन पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मांडनायक मी त्याचा अंकित । काय यमदूत करिती काळ ॥ ५१ ॥ [पं. वैश्या ज्याच्या नांवें.] वश्या ज्याच्या नामें तारिली गणिका ।

अजामेळासारिखा पापरासी ॥ २ ॥ चरणींच्या रजे अहिल्या तारिली । रूपवंत केली कुबजा [पं. दासी.] क्षणे ॥ ३ ॥ पृथिवी तारिली पाताळासी जातां । तुका ह्मणे आतां आह्मी किती ॥ ४ ॥

२८५४. गाजराची पुंगी । तैसे नवे जाले जोगी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करोनि पठन । केली अहंता जतन ॥ ५१ ॥ अल्प असे ज्ञान । अंगीं ताठा अभिमान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लंड । त्याचें हाणोनि फोडा तोंड ॥ ३ ॥

२८५५. परद्रव्य परनारी । अभिळासूनि नाक धरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो तयाचा आचार । व्यर्थ भार वाहे खर ॥ ५१ ॥ सोंवळ्याची [दे. त. सोहोळ्याची स्थिति.] स्फीति । क्राधें विटाळला चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोंग । दावी बाहेरील रंग ॥ ३ ॥

२८५६. टिळा टोपी उंच दावी । जंगी मी एक गोसावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा वरपंग सारा । पोटीं विषयांचा थारा ॥ ५१ ॥ मुद्रा लावितां कोरोनि । मान व्हावयासी जर्नीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे किती । नरका गेले पुढें जाती ॥ ३ ॥

२८५७. ऐसे संत जाले कळीं । तोंडीं तमाखूची नळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्नानसंध्या बुडविली । पुढें भांग वोडवली ॥ ५१ ॥ भांगभुर्का हें साधन । पची पडे मद्यपान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें सोंग । तेथें कैचा पांडुरंग ॥ ३ ॥

२८५८. जातीची शिंदळी । तिला कोण वंशावळी [दे. वसावळी. पं. वसावळी त. वंसावळी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपघर ना बापघर । चित्तीं मनी व्यभिचार ॥ ५१ ॥ सेजे असोनियां धणी । परद्वार मना आणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असल [दे. त. असील.] जाती जातीसाठीं [पं. खावी.] खाती माती ॥ ३ ॥

२८५९. अंधळ्याची काठी । हिरोनियां कडा लोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां देखण्या उचित । लाभ किंवा कांहीं हित ॥ ५१ ॥ [पं. चाळवूनि हातीं । साकर ह्मणोनि द्यावी माती । दे. मागून असा पाठ केला आहे.] साकर ह्मणोनि माती । चाळवूनि द्यावी हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे । देवा पसरावे सराटे ॥ ३ ॥

२८६०. प्रीतिचिया बोला नाहीं पेसपाड । [पं. भलतैसैं.] भलतसैं गोड करुनि घेई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसैं विठ्ठलराया तुज मज आहे । आवडीनें गार्यें नाम तुझें ॥ ५१ ॥ वेडे वांकडे बाळकाचे बोल । करिती नवल [त. मायबापें.] मायबाप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज येवो माझी दया । जीवींच्या सखया जिवलगा ॥ ३ ॥

२८६१. माझे मज कळों येती अवगुण । काय करूं मन अनावर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आड उभा राहें नारायणा । दयासिंधुपणा साच करीं ॥ ५१ ॥ वाचा वदे परी करणें कठीण । इंद्रियां अधीन जालों देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा जैसा तैसा दास । न धरीं उदास मायबापा ॥ ३ ॥

२८६२. वर्णावी ते थोरी एका विठ्ठलाची [पं. विठोबाची.] । कीर्ती मानवाची [पं. बोलों.] सांगों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदंड चि जाले जन्मोनियां मेले [त. मेलें.] । होऊनियां गेले राव रंक ॥ ५१ ॥ त्यांचें नाम कोणी नेघे चराचरीं । साही वेद चारी वर्णितात ॥ २ ॥ अक्षय अढळ चळेना ढळेना । तया नारायणा ध्यात जावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझी विठ्ठल चित्तीं घ्यातां । जन्ममरण व्यथा [त. दुरी.] दूर होती ॥ ४ ॥

२८६३. नको देऊं देवा पोटीं हें संतान । मायाजाळें जाण नाठवसी ॥ १ ॥ नको देऊं देवा द्रव्य आणि भाग्य । तो एक उद्वेग होय [त. होईल.] जीवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं फकिराचे परी । रात्रदिवस हरि येइल घरा ॥ ३ ॥

२८६४. जोडोनियां धन उतातम वेव्हारें [पं. व्यवहारें.] । उदास विचारें वेच करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उत्तम चि गती तो एक पावेल । उत्तम भोगील जीव खाणी ॥ ५ ॥ पर उपकारी नेणें परनिंदा । परस्त्रिया सदा बहिणी माया ॥ २ ॥ भूतदया गाईपशूचें पालन । तान्हेल्या जीवन वनामाजी ॥ ३ ॥ शांतिरूपें नव्हे कोणाचा वाईट । वाढवी महत्त्व वडिलांचें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि आश्रमाचें फळ । परमपद बळ वैराग्याचें ॥ ५ ॥

२८६५. हरि ह्मणतां गति पातकें नासती । कळिकाळ कांपती हरी ह्मणतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि ह्मणतां भुक्ति हरि ह्मणतां मुक्ति । चुके यातायाती हरि ह्मणतां तपें अनुष्ठानें न लगती साधनें । तुटती बंधनें हरि ह्मणतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें जपा हरिचें नाम । मग काळयम शरण तुझा ॥ ३ ॥

२८६६. नये वांटूं मन । कांहीं न देखावें भिन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाय विठोबाचे चित्तीं । असों द्यावे दिवसराती ॥ ५ ॥ नये काकुळती । कोणा [पं. येऊं.] यावें हरिभक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साई । करील कृपेची विठाई ॥ ३ ॥

२८६७. सकळ देवांचें दैवत । उभें असे रंगा आंत [त. रंगांयात.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंग लुटा माझे बाप । शुद्ध [पं. भावें.] भाव खरें माप ॥ ५ ॥ रंग लुटिला बहुतीं । शुक्र नारदादि संतीं ॥ २ ॥ तुका लुटितां हे रंग । साह्य जाला पांडुरंग ॥ ३ ॥

२८६८. उशीर कां केला । कृपाळुवा जी [दे. त. “जी” नाहीं.] विठुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज दिलें कोणा हातीं । काय [पं. मांडिली.] मानिली निश्चिती ॥ ५ ॥ कोंठवरी धरूं धीर । आतां मन करूं स्थिर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव । ऐसी भाकितसे कीव ॥ ३ ॥

२८६९. तुका वेडा अविचार । करी बडबड फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य वाचे हा चि छंद । राम कृष्ण हरि गोविंद ॥ ५ ॥ धरी पांडुरंगीं भाव । आणीक नेणें दुजा देव ॥ २ ॥ गुरुज्ञान सर्वा ठायीं । दुजें न विचारी कांहीं ॥ ३ ॥ बोल नाईके कोणाचे । कथे नागवा चि नाचे ॥ ४ ॥ संगउपचारें कांटाळे । सुखें भलते ठायीं लोळे ॥ ५ ॥ कांहीं उपदेशिलें नेणे । वाचे विठुल विठुल ह्मणे ॥ ६ ॥ केला बहुतीं फजित । [पं. परी.] तरी हें चि करी नित्य ॥ ७ ॥ अहो पंडितजन । तुका टाकावा थुंकोन ॥ ८ ॥

२८७०. आली सिंहस्थपर्वणी । न्हाव्या भटा जाली धणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं पापाच्या कोडी । वरिवरि बोडी डोई दाढी ॥ ५ ॥ बोडिलें तें निघालें । काय पालटलें सांग वहिलें ॥ २ ॥ पाप गेल्याची काय खुण । नाहीं पालटले अवगुण ॥ ३ ॥ भक्तिभावे विण । तुका ह्मणे अवघा सीण ॥ ४ ॥

२८७१. तुज घालोनियां पूजितों संपुष्टीं । परि तुझ्या पोटीं चवदा भुवनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज नाचरुनि दाखवूं कौतुका । परी रूपरेखा नाहीं तुज ॥ ५ ॥ तुजलागीं आह्मी गात असों गीत । परी तूं अतीत शब्दाहूनि ॥ २ ॥ तुजलागीं आह्मी घातियेल्या माळा । परि तूं वेगळा कर्तृत्वासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां होरुनि परमित । माझे कांहीं हित विचारावें ॥ ४ ॥

२८७२. पापाची मी राशी । सेवाचोर पायांपाशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा दंड नारायणा । माझ्या मनाची खंडणा ॥ ५१ ॥ जना हार्ती सेवा । घेतों लंडपणें देवा ॥ २ ॥ तुझा ना संसार । तुका दोहीकडे चोर ॥ ३ ॥

२८७३. दुडीवरी दुडी । चाले मोकळी गुजरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ध्यान लागो ऐसैं हरी । तुझे चरणीं तैशापरी ॥ ५१ ॥ आवंतण्याची आस । जैसी लागे दुर्बळास ॥ २ ॥ लोभ्या [पं. कळंतराची.] कळांतराची आस । बोटें मोजी दिवस मास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । मजला आणिक नको व्यथा ॥ ४ ॥

२८७४. लागोनियां पायां विनवितों तुम्हाला । [पं. कर.] करें टाळी बोला [पं. मुखीं.] मुखें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल विठ्ठल म्हणा वेळोवेळां । हा सुखसोहळा स्वर्गी नाही ॥ ५१ ॥ कृष्ण विष्णु हरि गोविंद गोपाळ । मार्ग हा प्रांजळ वैकुंठीचा ॥ २ ॥ सकळांसीं येथें आहे अधिकार । कलयुगीं उद्धार [पं. हरिच्यानामें.] हरिनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नामापाशीं चारी मुक्ति । ऐसैं [पं. बहुता ग्रंथीं.] बहुग्रंथीं बोलिलेलें ॥ ४ ॥

२८७५. [पं. हें कडवें व ध्रुवपद यांत प्रत्येक “लटिकें” यापुढें “हें” आहे.] लटिकें हासैं लटिकें रडें । लटिकें उडें लटिक्यापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें माझे लटिकें तुझें । लटिकें ओझें लटिक्याचें ॥ ५१ ॥ लटिकें [पं. गाय लटिकें ध्याय । लटिकें जाय०.] गायें लटिकें ध्यायें । लटिकें जायें लटिक्यापें ॥ २ ॥ लटिका भोगी लटिका त्यागी । लटिका जोगी जग माया ॥ ३ ॥ लटिका तुका लटिक्या भावें । लटिकें बोले लटिक्यासवें ॥ ४ ॥

२८७६. [पं. जाला.] जालों म्हणती त्याचें मज वाटे आश्चर्य । ऐका [पं. ऐको.] नव्हे धीर वचन माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिजलिया अन्ना ग्वाही दांत हात । जिव्हेसी चाखत न कळे कैसैं ॥ ५१ ॥ तापलिया तेली [पं. तेलें.] बावन चंदन । बुंद एक क्षण शीतळ करी ॥ २ ॥ पारखी तो जाणे अंतरीचा भेद । मूढजना छंद लावण्यांचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कसीं निवडे आपण । शुद्ध मंद हीन जैसैं तैसैं ॥ ४ ॥

२८७७. हे चि थोर [पं. भक्त.] मक्ति आवडती देवा । संकल्पावी माया संसाराची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविलें अनंतें तैसैं चि राहवें । चितीं असों द्यावें समाधान ॥ ५१ ॥ [पं. वाथिल्या.] वाहिल्या उद्वेग दुख चि केवळ । भोगणें तें फळ संचिताचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घालूं तयावरी भार । वाहूं हा संसार देवा पार्यी ॥ ३ ॥

२८७८. जन्मा येणें घडे [पं. पातकाच्या मुळें.] पातकाचे मूळें । संचिताचें फळ आपुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग वांयांविण दुःख वाहों नये । रुसोनियां काय देवावरी ॥ ५१ ॥ ठाउका चि आहे संसार दुःखाचा । चितीं सीण याचा वाहों नये ॥ २ ॥ तुका हेमणे [पं. त्याचें नाम.] नाम त्याचें आठवावें । तेणें विसरावें जन्मदुःख ॥ ३ ॥

२८७९. आतां माझे नका वाणूं गुण दोष । करितों उपदेश याचा कांहीं ॥ १ ॥ मानदंभासाठीं छळीतसैं कोणा । आण या चरणां विठोबाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें तों ठावें पांडुरंगा । काय कळे जगा अंतरीचें ॥ ३ ॥

२८८०. काय माझें नेती वाईट ह्मणोन । करूं समाधान कशासाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मज लोक नेती परलोका । जातां कोणा एका निवारेल ॥ ५१ ॥ न ह्मणें कोणासी उत्तम वाईट । सुखें माझी कूट खावो मागें ॥ २ ॥ सर्व माझा भार असे पांडुरंगा । काय माझें जगासवें काज ॥ ३ ॥ तुका हेमणे माझें सर्व ही साधन । नामसंकीर्तन विठोबाचें ॥ ४ ॥

देवांनीं स्वामीस चिंचवडास नेलें होतें ते अभंग.

२८८१. वांजा गाई दुभती । देवा ऐसी तुझी ख्यांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मागत नाहीं तुज । चरण दाखवावे मज ॥ १ ॥ चातक पाखरूं । त्यासी वर्षे मेघधारु ॥ २ ॥ पक्षी राजहंस । अमोलिक मोतीं त्यास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कां गा खोचलासी जीवा ॥ ४ ॥

२८८२. परतें मी आहें सहज चि दुरी । वेगळें भिकारी [पं. नामरूप.] नामरूपा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे रुसावें धरावा संकोच । सहज तें नीच आलें भागा ॥ १ ॥ पडिलिये ठायीं उच्छिष्ट सेवावें । [पं. अर्थ त. आर्थ. दे. “आर्थ”याचें “आर्थ”केलें आहे.] आर्थ तें चि देवें केलें ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी आह्मां जी वेगळे । केलेती [पं. केले ते.] निराळे द्विज देवें [पं. देवा.] ॥ ३ ॥

२८८३. चिंतामणिदेवा गणपतीसी आणा । करवावें भोजना दुजे पात्रीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव ह्मणती [पं. तुका.] तुक्या एवढी कैची थोरी । अभिमानाभीतरी नागवलों ॥ १ ॥ [पं. वाढवेळ.] वाढवेळ जाला सिलें जालें अन्न । तटस्थ ब्राह्मण बैसलेती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा तुमच्या सुकृते । आणीन त्वरित मोरयासी ॥ ३ ॥

२८८४. भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति । ह्मणोनि प्राणाहुती घेतलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भर्ता आणि भोक्ता कर्ता आणि करविता । आपण सहजता पूर्णकाम ॥ १ ॥ विश्वंभर [पं. विश्वी विश्वंभर.] कृपादृष्टी सांभाळीत । प्रार्थना करीत ब्राह्मणांची ॥ २ ॥ कवळोकवळीं नाम [दे. पं. घ्या.] घ्यावें गोविंदाचें । भोजन भक्तांचें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२८८५. माझा स्वामी तुझी वागवितो लात । तेथें मी पतित काय आलों ॥ १ ॥ तीर्थें तुमच्या चरणीं [पं. जालीं पे निर्मळ.] जाहाली निर्मळ । तेथें मी दुर्बळ काय वाणूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी देवा द्विजवंद्य । मी तों काय निंद्य हीन याति ॥ ३ ॥

२८८६. वंदिलें वंदावें जीवाचिये साटीं । किंवा बरी तुटी आरंभीं च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वहिताची चाड ते ऐका हे बोल । अवघें चि मोल धीरा अंगीं ॥ १ ॥ सिंपिलें ते रोंप वरीवरी वरें । वाळलिया [पं. पुरें.] वरी कोंभ नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टाकी घायें देवपण । फुटलिया जन कुला पुसी ॥ ३ ॥

२८८७. आह्मां विष्णुदासां हें चि भांडवल । अवघा विठ्ठल धन वित्त ॥ १ ॥ वाणी नाहीं घ्यावें आपुलिया हातें । करोनियां चित्तें [पं. वित्त.] समाधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे द्रव्य मेळविलें मार्गें । हें तों कोणासंगें आलें नाही ॥ ३ ॥

२८८८. सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ जाला । [पं. आनंद.] आनंदें कोंदला मार्गें पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संगती पंगती देवासर्वें [त. देवासर्गें.] घडे । नित्यानित्य पडे तें चि सांचा ॥ १ ॥ समर्थाचे घरीं सकळ संपदा । नाहीं तुटी कदा कासायाची ॥ १ ॥ तुका ह्मणे येथें लाभाचिया कोटी । बहु वाव पोटीं समर्थाचे ॥ ३ ॥

२८८९. काय देवें खातां घेतलें हातींचें । आलें हें तयाचें थोर भय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणतां गजरें राम एकसरें । जळती पापें थोरें भयधार्कें ॥ १ ॥ काय खोळंबले हात पाय अंग । नाशिलें हें सांग रूप काय ॥ २ ॥ कोण लोकीं सांगा [पं. सांग.] घातला बाहेरी । ह्मणतां हरि हरि तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२८९०. उत्तम त्या याति । देवा शरण अनन्यगति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं दुजा ठाव । कांहीं उत्तम मध्यम भाव ॥ १ ॥ उमटती ठसे । ब्रह्मप्राप्ति अंगीं दिसे ॥ २ ॥ भाविक विश्वासी । तुका ह्मणे नमन त्यांसी ॥ ३ ॥

२८९१. ज्यासी नावडे एकादशी । तो जिता चि नरकवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यासी नावडे हें व्रत । त्यासी नरक तो ही भीत ॥ १ ॥ ज्यासी मान्य एकादशी । तो जिता चि मुक्तवासी ॥ २ ॥ ज्यासी घडे एकादशी । जाणें लागे विष्णूपाशीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुण्यराशी । तो चि करी एकादशी ॥ ४ ॥

२८९२. मुंगी होउनि साकर खावी । निजवस्तूची भेटी घ्यावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाळवंटी साकर पडे । गज येउनि काय रडे ॥ १ ॥ जाला हरिदास गोसांवी । अवघी मायिक क्रिया दावी ॥ २ ॥ पाठ पाठांतरिक विद्या । जनरंजवणी संध्या ॥ ३ ॥ प्रेम नसतां अंगा आणी । दृढ भाव नाहीं मनीं ॥ ४ ॥ ब्रह्मज्ञान वाचे बोले । करणी पाहता [पं. “न” नाहीं.] न निवती डोळे ॥ ५ ॥ मिथ्या भगल वाढविती । आपुली आपण पूजा घेती ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे धाकुटें व्हावें । [पं. निजवस्तु.] निजवस्तूसी मागुनि घ्यावें ॥ ७ ॥

२८९३. भय हरिजनीं । कांहीं न धरावें मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण ऐसा सखा । काय जगाचा हा लेखा ॥ १ ॥ चित्त वित्त हेवा । समर्पून [पं. राहें.] राहा देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । असों द्यावें समाधान ॥ ३ ॥

२८९४. आयुष्य मोजावया बैसला मापारी । तूं कां रे वेव्हारी संसाराचा [पं. संसारीच्या.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेईल ओढोनि ठाउकें नसतां । न राहे दुश्चिता हरिविण ॥ १ ॥ कठीण हें दुःख यम जाचतील । कोण सोडवील तया ठायीं ॥ २ ॥ राहतील दुरी सज्जन सोयरीं । आठवीं श्रीहरी लवलाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती करिसी लंडायी । होईल भोडाई [पं. थोर पुढें.] पुढें थोर ॥ ४ ॥

२८९५. होऊं नको कांहीं या मना आधीन । नाइकें वचन याचें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हटियाची गोष्टी मोडून टाकावी । [पं. सोई हे धरा विठोबाची.] सोई ही धरावी विठोबाची ॥ १ ॥ आपुले आधीन करुनियां ठेवा । नाहीं तरि जीवा घातक हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाले जे मना आधीन । तयांसी बंधन यम करी ॥ ३ ॥

२८९६. नामाविण काय वाउगी चावट । वांयां वटवट [पं. हरीविणें.] हरीविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकट चि सांगे लोकाच्या गोष्टी । राम जगजेठी वाचे नये ॥ १ ॥ मेळवूनि चाट करी [पं. मद्यपान.] सुरापान । विषयांच्या गुणें [पं. मातला.] माततसे ॥ २ ॥ बैसोनि [त. ढवाळी.] टवाळी करी दुजयाची । नाहीं गोविंदाची आठवण ॥ ३ ॥ बळें यम दांत खाय तयावरी । जंव भरे दोरी [त. सिदोरी दे. मागून शोध घालून “सिदोरी” केलें आहे.] आयुष्याची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुला सोडवील कोण । नाहीं नारायण आठविला ॥ ५ ॥

२८९७. संत [पं. जाति.] गाती हरिकीर्तनीं । त्यांचें घेइन पायवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि तप तीर्थ माझें । आणीक मी नेणें दुजें ॥ १ ॥ काया कुरवंडी करीन । संत महंत ओंवाळीन ॥ २ ॥ संत महंत माझी पूजा । [पं. आनभाव.] अनुभाव नाहीं दुजा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेणें कांहीं । अवघें आहे संतांपार्यीं ॥ ४ ॥

२८९८. जालें भांडवल । अवघा पिकला विड्डल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वाणी काशासाठीं । धीर धरावा च पोटीं ॥ १ ॥ आपुल्या संकोचें । ह्मणऊनि तेथें ठांचे ॥ २ ॥ घेतों खऱ्या मापें । तुका देखोनियां सोपें ॥ ३ ॥

२८९९. शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान । करा मन [पं. सान सादर.] सादर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रवि रसां सकळां शोषी । गुणदोषीं न लिपे ॥ ५१ ॥ कोणासवें नाहीं चोरी । सकळांवरी समत्व ॥ २ ॥ सत्य तरी ऐसें आहे । तुका पाहे उपदेशीं ॥ ३ ॥

२९००. अग्नि हा पाचारी कोणासी साक्षेपें । हिंवें तो चि तापे [दे. जाणोनियां.] जाऊनिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदक ह्मणे काय या हो मज प्यावें । तृषित तो धावें सेवावया ॥ ५१ ॥ काय वस्त्र ह्मणे यावो मज नेसा । आपुले स्वइच्छा जग वोढी [पं. वेढी. दे. “वोढी” याचे “वेढी” केलें आहे.] ॥ २ ॥ तुक्यास्वामी ह्मणे काय मज स्मरा । आपुल्या उद्धारा लागूनियां ॥ ३ ॥

२९०१. भक्त देवाघरचा [पं. देवाचा घरसुना.] सुना । देव भक्ताचा पोसणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर येरां जडलें कैसें । जीवा अंग [दे. अंगें.] जैसें तैसें ॥ ५१ ॥ देव भक्ताची कृपाळु माता । भक्त देवाचा जानिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगें । एक एकाचिया संगें ॥ ३ ॥

२९०२. बरवयांबरवंत । विटे चरण सम नीट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते म्या हृदयीं धरिले । तापशमन पाउलें ॥ ५१ ॥ सकळां तीर्थां अधिष्ठान । करी [दे. त. लक्ष्मी.] लक्ष्मी संवाहन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । ठाव मागितला संतीं ॥ ३ ॥

२९०३. मांस चर्म हाडें । देवा [त. देवें अवघीं केलीं गोडें ।] अवघीं च गोडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे जे हरिरंगीं रंगले । कांहीं न वचे वांयां गेले ॥ ५१ ॥ वेद खाय शंखासुर [त. संखासूर. दे. शंकासुर.] । त्याचें वागवी कलिवर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । वराडी [पं. या.] हा भक्तिरसा ॥ ३ ॥

२९०४. कोणा चिंता आड । कोणा लोकलाज नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैचा राम अभागिया । करी [पं. बडबड.] कटकट वांयां ॥ ५१ ॥ स्मरणाचा राग । क्रोधें विटाळलें अंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जडा । काय चाले [पं. त्या.] या दगडा ॥ ३ ॥

२९०५. आपुलिया काजा । आह्मी सांडियेली [दे. त. सांडियेलें.] लाजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां असों [पं. वागवीत.] जागवीत । [दे. आपुलें आपुले हित ।] आपुलिया हातीं हित ॥ ५१ ॥ तुह्मी देहशून्य । आह्मां कळे पाप पुण्य ॥ २ ॥ सांगायासी लोकां । उरउरीत उरला तुका ॥ ३ ॥

२९०६. मायबापें केवळ काशी । तेणें न वजावें तीर्थासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंडलीकें काय केलें । परब्रह्म उभें ठेलें ॥ ५१ ॥ तैसा होई सावधान । हृदयीं धरीं नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापें । अवघीं देवाचीं स्वरूपें ॥ ३ ॥

२९०७. सत्य आह्मां मनी । नव्हों गाबाळाचे धनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जाणा रे सकळ । भरा शुद्ध टांका मळ ॥ ५१ ॥ देतां तीक्ष्ण उत्तरें । पुढें व्हावयासी बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरें घडे । देशोदेशीं चाले कोडें ॥ ३ ॥

२९०८. शिकवूनि हित । सोयी लावावे हि नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याग करूं नये खरें । ऐसें विचारावें बरें ॥ ५१ ॥ तुमचिया तोंडें । [पं. धर्माधर्माचीं खंडें.] धर्माधर्म चि खंडे ॥ २ ॥ मजसाठीं देवा । कां हो लपविला हेवा ॥ ३ ॥ जाला सावधान । त्यासी घालावें भोजन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पिता । वरी बाळाच्या तो हिता ॥ ५ ॥

२९०९. [पं. सुखा सुख.] सुख सुखा भेटे । मग तोडिल्या न तुटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रविरश्मिकळा । नये घालितां पै डोळां ॥ १ ॥ ॥ दुरि तें जवळी । स्नेहें [पं. आकाश.] आकाशा कवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । माझें पार्थी अखंडित ॥ ३ ॥

२९१०. तुझां न पडे वेच । माझा सरेल संकोच ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकासार्ती जोडे [त. नेश.] यश । येथें कां करा आळस ॥ १ ॥ ॥ कृपेचें भुकेलें । होय जीवदान केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिकविलें । माझें ऐकावें विठ्ठलें ॥ ३ ॥

२९११. लोक ह्मणती मज देव । हा तों अधर्म उपाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कळेल तें करीं । सीस तुझे हातीं सुरी ॥ १ ॥ ॥ अधिकार नाहीं । पूजा करिती तैसा कांहीं ॥ २ ॥ मन जाणे पापा । तुका ह्मणे मायबापा ॥ ३ ॥

२९१२. एका ह्मणे भलें । आणिका सहज चि [पं. “चि” नाही.] निंदिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न करितां [पं. सायास.] आयास । सहज घडले ते दोष ॥ १ ॥ ॥ बरें वाड्ठाचें । नाहीं मज कांहीं साचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । खंडोनि राहावें चिंतनीं ॥ ३ ॥

२९१३. आणिलें सेवटा । आतां कामा नये फांटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आपुलेंसें ह्मणा । उपरि या नारायणा ॥ १ ॥ ॥ वेचियेली वाणी । युक्ती अवधी चरणीं ॥ २ ॥ तुका धरी पाय । क्षमा करवूनि अन्याय ॥ ३ ॥

२९१४. न करा टांचणी । येथें कांहीं आडचणी ॥ १ ॥ ॥ जिह्वा अमुप करी माप । विठ्ठल पिकला माझा बाप [त. “अष्टही प्रहर । बारा मास निरंतर ॥ ” हें कडवें अधिक आहे.] ॥ २ ॥ ॥ तुका ह्मणे सर्वकाळ । अवघा गोविंद गोपाळ ॥ ३ ॥

२९१५. तुझ्या नामाची आवडी । आह्मी विठो तुझीं वेडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न वजों अणिकां ठायां । गाऊं गीत लागों पायां ॥ १ ॥ ॥ काय वैकुंठ बापुडें । तुझ्या प्रेमसुखापुडें ॥ २ ॥ ॥ संतसमागममेळ [दे. त. ०मेळे.] । प्रेमसुखाचा सुकाळ ॥ ३ ॥ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या पार्थी । जन्ममरणा ठाव नाहीं ॥ ४ ॥

२९१६. साकरेच्या योगें [त. नावें.] वर्ख । राजा कागदातें देखे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें आह्मां [दे. त. मानुसपण.] मनुष्यपण । रामनाम केण्यागुणें ॥ १ ॥ ॥ फिरंगीच्या योगें करी । राजा काष्ठ हातीं धरी ॥ २ ॥ ॥ रत्नकनका योगें लाख । कंठीं धरिती श्रीमंत लोक ॥ ३ ॥ ॥ देवा देवपाट । देव्हान्यावरी बैसे स्पष्ट ॥ ४ ॥ ॥ ब्रह्मनंदयोगें तुका । पढीयंता [पं. जनलोका.] सज्जनलोकां ॥ ५ ॥

२९१७. धनवंतालागीं । सर्वमान्यता आहे जर्गी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माता पिता बंधु जन । सर्व मानिती वचन ॥ १ ॥ ॥ जव मोठा चाले धंदा । तंव बहिण म्हणे दादा ॥ २ ॥ ॥ सदा शृंगारभूषणें । कांता लवे बहुमानें ॥ ३ ॥ ॥ तुका ह्मणे घन । भाग्य अशाश्वत जाण ॥ ४ ॥

२९१८. न विचारितां ठायाठाव । काय भुंके [पं. तें.] तो गाढव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला तैसा लाहे दंड । खळ अविचारी लंड ॥ १ ॥ ॥ करावें लाताळें । ऐसें नेणे कोण्या काळें ॥ २ ॥ ॥ न कळे उचित । तुका ह्मणे नीत हित ॥ ३ ॥

२९१९. कंठी नामसिका । आतां कळिकाळासी धका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रोखा माना कीं सिका माना । रोखा सिका तत्समाना ॥ ५ ॥ रोखा न [पं. नाना.] मना सिका न मना । जतन करा नाककाना ॥ २ ॥ सिका न [पं. मानी.] मनी रावण । त्याचें केलें निसंतान ॥ ३ ॥ सिका मानी हळाहळ । [पं. जाला.] जालें सर्वांगीं शीतळ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाम सिका । पटीं बैसलों निजसुखा ॥ ५ ॥

२९२०. भूतीं देव ह्मणोनि [पं. भेटतां.] भेटतो या जना । नाहीं हे भावना नरनारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणे भाव पांडुरंग अंतरांचा । नलगे द्यावा साचा परिहार ॥ ५ ॥ दयेसाठीं केला उपाधिपसारा । जड जीवा [पं. जीव.] तारा नाव कथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं पडत उपवास । फिरतसे आस धरोनियां ॥ ३ ॥

२९२१. हारपल्याची नका चितीं । धरूं खंती वायां च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलें तें ह्मणा देवा । सहज सेवा या नांवें ॥ ५ ॥ होणार [पं. होणार तें भोगें.] तें तें भोगें घडे । लाभ जोडे संकल्पें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोकळें मन । अवघें पुण्य या नांवें ॥ ३ ॥

२९२२. नेसणें आलें होतें गळ्या । लोक रळ्या करिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणियां सावरिलें । जग भलें आपण ॥ ५ ॥ संबध तो तुटला येणें । [पं. जागपणे.] जागेपणे चेष्टाचा ॥ २ ॥ भलती सेवा होती अंगें । बारस वेगें पडिलें ॥ ३ ॥ सावरिलें नीट बोजा । दृष्टिलाजा पुढिलांच्या ॥ ४ ॥ बरे उघडिले डोळे । हळहळेपासूनि ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे विटंबना । नारायणा चुकली ॥ ६ ॥

२९२३. जिह्वा जाणे फिकें मधुर [दे. त. “कीं” नाहीं.] कीं क्षार । येर मास पर हाता [दे. त. हातास.] न कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखावें नेत्रीं बोलावें मुखें । चित्ता सुखदुःखें कळों येती ॥ ५ ॥ परिमळासी घ्राण ऐकती श्रवण । एकाचे कारण एका [पं. नये.] नव्हे ॥ २ ॥ एकदेहीं भिन्न ठेवियेल्या [पं. दावियेल्या.] कळा । नाचवी पुतळा सूत्रधारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐशी जयाची सत्ता । कां तया अनंता विसरलेती ॥ ४ ॥

२९२४. न लगे द्यावा जीव सहज [त. “चि” नाहीं.] चि जाणार । आहे तो विचार जाणा कांहीं ॥ १ ॥ मरण जो मागे गाढवाचा बाळ । बोलिजे चांडाळ शुद्ध त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. कायी.] कई होईल स्वहित । निधान जो थीत [दे. पं. थीतें.] टाकूं पाहे ॥ ३ ॥

२९२५. मोल वेचूनेयां धुंडिती सेवका । आह्मी तरी फुका मार्गों बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नसतां जवळी हित फार करूं । जीव भाव धरूं तुझ्या पार्यीं ॥ ५ ॥ नेदूं भोग [पं. “आह्मी” नाहीं.] आह्मी आपुल्या शरीरा । तुझ्यांसी दातारा व्हावें म्हूण ॥ २ ॥ कीर्ती तुझी करूं आमुचे सायास । तूं का रे उदास पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज काय मार्गों आह्मी । फुकाचे कां ना भी ह्मणसी ना ॥ ४ ॥

२९२६. काय [दे. त. लवण कळिकेविण.] लवणकणिकेविण । एके क्षीण [दे. त. सागरा.] सागर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मां हे [पं. “हे” नाहीं.] येवढी अडचण । नारायणीं मजविण ॥ ५ ॥ [दे. त. कुबेरा.] कुबेर अटाहासे जोडी । काय कवडी कारणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काचमणि । कोण गणी भांडारी ॥ ३ ॥

२९२७. तुज मज नाहीं भेद । केला सहज विनोद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझा आकार । मी तों तूं च निर्धार ॥ ५ ॥ मी तुजमाजी देवा । घेसी माझ्या अंगें सेवा ॥ २ ॥ मी तुजमाजी अचळ । मजमाजी तूं [दे. तुझें बळ ।] सबळ ॥ ३ ॥ तूं बोलसी माझ्या मुखें । मी तों तुजमाजी सुखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवा । विपरीत ठार्यीं नांवा ॥ ५ ॥

२९२८. वैराग्याचें भाग्य । संतसंग हा चि [पं. लाभ.] लाग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतकृपेचे हे दीप । करी [पं. साधक.] साधका निष्पाप ॥ १ ॥ तो चि देवभक्त । भेदाभेद नाही ज्यांत ॥ २ ॥ तुका प्रेमें नाचे गाये । गाण्यांत विरोन जाये ॥ ३ ॥

२९२९. जप तप ध्यान न लगे धारणा । विठ्ठलकीर्तनामाजी [पं. उभा.] सर्व ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहें माझ्या मना दृढ या वचनीं । आणिक तें मनीं न धरावें ॥ १ ॥ कीर्तनसमाधि साधन ते मुद्रा । राहतील थारा धरोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्ति हरिदासांच्या घरीं । वोळगती चारी ऋद्धिसिद्धि ॥ ३ ॥

२९३०. नाही तुज कांहीं मागत संपत्ती । आठवण चित्तीं असों द्यावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरलिया भोग येईन सेवटीं । पायापें या भेटी अनुसंधानें ॥ १ ॥ आतां मजसाठीं याल आकारास । रोकडी हे आस नाही देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुखीं असो तुजें नाम । देईल तो श्रम देवो [पं. काळा.] काळ ॥ ३ ॥

२९३१. हितावरी यावें । कोणी बोलिलों या भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नव्हती विनोद उत्तरें । केले रंजवाया चोर ॥.] नव्हे विनोदउत्तर । केले रंजवाया चार ॥ १ ॥ केली अटाअटी । अक्षरांची देवासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खिजों । नका [पं. रागा.] जागा येथें निजों ॥ ३ ॥

२९३२. संचित प्रारब्ध [पं. “प्रारब्ध” नाही.] क्रियमाण । अवघा जाला नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही आह्मांसी संबंध । जरा मरण कांहीं बाधु ॥ १ ॥ द्वैताद्वैतभावें । अवघें व्यापियेलें देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि । आह्मांमाजी क्रीडा करी ॥ ३ ॥

२९३३. नेणें करूं सेवा । पांडुरंगा कृपाळुवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवें बुडतों मी काढीं । सत्ता आपुलिया ओढीं ॥ १ ॥ क्रियाकर्महीन । जालों इंद्रियां अधीन ॥ २ ॥ तुका विनंती करी । वेळोवेळां पाय धरी ॥ ३ ॥

२९३४. जयापासोनि सकळ । महीमंडळ जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो एक पंढरीचा राणा । नये [पं. अनुमाना श्रुतीसी.] श्रुती अनुमाना ॥ १ ॥ विवादती जयासाठीं । जगजेटी तो विठ्ठल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. “तो” नाही.] तो आकळ । आहे सकळव्यापक ॥ ३ ॥

२९३५. नाही रूप नाही नांव । नाही ठाव धराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें जावें तेथें आहे । विठ्ठल मायबहीण ॥ १ ॥ नाही आकार विकार । चराचर भरलेंसे ॥ २ ॥ नव्हे निर्गुण सगुण । जाणे कोण तयासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावाविण । त्याचें मन वोळेना ॥ ४ ॥

२९३६. आहे सकळां वेगळा । खेळे कळा चोरोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खांबसुत्राचिये परी । देव दोरी हालवितो ॥ १ ॥ आपण राहोनि निराळा । कैसी कळा नाचवी ॥ २ ॥ जेव्हां असुडितो दोरी । भूमीवरी पडे तेव्हां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तो जाणावा । सखा करावा आपुला ॥ ४ ॥

२९३७. आतां पुढें मना । [पं. वाचा.] चाली जाली नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तेथें.] येथें राहिलें राहिलें । कैसें गुंतोनि उगलें ॥ १ ॥ भोवतें भोंवनी । आलियांची [पं. “जाली” नाही.] जाली धणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रंग रंगे । रंगलें पांडुरंगे ॥ ३ ॥

२९३८. आळस पाडी विषयकामीं । शक्ती देई तुझ्या नामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे [पं. “हे चि विनवणी०.” व “आणीक वचना०.” ह्या पंक्ति मार्गेपुढें आहेत.] चि. विनवणी [पं. विनवणी । विनविली०.] विनवणी । विनविली धरा मनीं ॥ ६१ ॥ आणिक वचना मुकी वाणी । तुमच्या गर्जो द्यावू गुणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाय डोळां । [दे. “पाहें” याचें “पाहावें” केलें आहे.] पाहें एरवी अंधळा ॥ ३ ॥

२९३९. कोण वेची वाणी । आतां क्षुल्लका कारणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें चि काम करूं । विट्टल हृदयांत घरूं ॥ ६१ ॥ नेंदाविया वृत्ति । आतां उठों चि बहुती ॥ २ ॥ उपदेश लोकां । करुनी वेडा होतो तुका ॥ ३ ॥

२९४०. [दे. मागेन.] मागणें तें एक तुज । देई विचारोनि मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको दुर्जनांचा संग । क्षणक्षणा चित्तभंग ॥ ६१ ॥ जन्म घेईन मी नाना । बहु सोसीन यातना ॥ २ ॥ रंक होईन दीनांचा । घायें देहपात साचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें चि आतां । देई देई तूं सर्वथा ॥ ४ ॥

२९४१. जाणसी उचित । पांडुरंगा धर्मनीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि म्यां बोलावें तें काई । सरे ऐसें तुझे पार्थी ॥ ६१ ॥ पालटती क्षणें । संचितप्रारब्ध क्रियमाणें [दे. त. ०क्रियमाण.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । होसी सकळ करिता ॥ ३ ॥

२९४२. तुझी कांटाळलां तरी । आह्मां न सोडणें हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जावें कवणिया ठाया । सांगा विनवितों पायां ॥ ६१ ॥ केली जिवा साटी । आतां सुखें लागा पाठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठाव । न सोडणें हा चि भाव ॥ ३ ॥

२९४३. येउनि संसारीं । मी तों [पं. जाणे एक.] एक जाणें हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणें आणिक कांहीं धंदा । नित्य ध्यातसें गोविंदा ॥ ६१ ॥ कामक्रोधलोभस्वार्थ । अवघा माझा पंढरिनाथ ॥ २ [पं. “ऐसें हरिभक्ताचें ज्ञान महिमान । अतर्क्य तयाचें दुर्लभ दुरुषण ॥.” हें कडवें जास्त आहे.] ॥ तुका ह्मणे एक । धणी विट्टल मी सेवक ॥ ३ ॥

२९४४. सर्वपक्षीं हरि साहेसखा जाला । ओल्या अंगणीच्या कल्पलता त्याला ॥ १ ॥ सहजचाली चालतां पायवाटे । चिंतामणींसमान होती गोटे ॥ २ ॥ तुका तरी हज बोले वाणी । त्याचे घरीं वेदांत वाहे पाणी ॥ ३ ॥

२९४५. काय पुण्य ऐसें आहे मजपाशीं । तांतडी धांवसी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय ऐसा भक्त वांयां गेलों थोर । तूं मज समोर होसी वेगा [पं. वेगीं.] ॥ ६१ ॥ काय कष्ट [माझी.] माझे देखिली चाकरी । तो तूं झडकरी पाचारिशी ॥ २ ॥ कोण मी नांवाचा थोर [त. “थोर” नाही.] गेलों मोटा । अपराधी करंटा नारायणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठाउकें संचित । येणें जन्महित नाहीं केलें ॥ ४ ॥

२९४६. आमुचिया भावें तुज देवपण । तें कां विसरोन राहिलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समर्थासी नाहीं उपकारस्मरण । दिल्या आठवण वांचोनियां ॥ ६१ ॥ चळण वळण सेवकाच्या बलें । निर्गुणाच्या [पं. निर्गुणाचें मूळ.] मुलें सांभाळावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आलों खंडावरी । प्रेम देउनि हरी बुझावें ॥ ३ ॥

२९४७. आह्मी मेलों तेव्हां देह दिला देवा । आतां करूं सेवा कोणाची मी [दे. “मी” नाही.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सूत्रधारी जैसा हालवितो कळा । तैसा [पं. नाचवी पुतळा.] तो पुतळा नाचे छंदें ॥ ५१ ॥ बोलतसें जैसें [त. तैसें.] बोलवितो देव । मज हा संदेह कासयाचा ॥ २ ॥ पाप पुण्य ज्याचें तो चि जाणे कांहीं । संबंध हा नाही आह्मांसवें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी आइका हो [पं. संत.] मात । आह्मी या अतीत देहाहूनी ॥ ४ ॥

२९४८. लागों नेदीं बोल पायां तुझ्या हरी । जीव जावो परि न करीं आण ॥ १ ॥ परनारी मज रखुमाईसमान । वमनाहूनि धन नीच मानीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याची लाज असे कोणा । सहाकारी दीना ज्याची तया ॥ ३ ॥

२९४९. हे चि भेटी साच रूपाचा आठव । विसावला जीव आवडीपें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचें भातुकें करावें जतन । सेविल्या ताहान भूक जाय ॥ ५२ ॥ दुरील जवळी आपण चि होतें । कवळिलें चितें जिवापासीं [पं. जीवनासी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम घेतों वेळोवेळां । होतील सकळा शीतळा नाडी ॥ ३ ॥

२९५०. आपुलिया बळें [पं. नाही बोलवत । सखा कृपावंत ०.] नाही मी बोलत । सखा भगवंत [त. कृपा.] वाचा त्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साळुंकी मंजूळ बोलतसे वाणी । शिकविता धणी वेगळाची ॥ ५३ ॥ काय म्यां पामरें बोलावीं उत्तरें । परि त्या विश्वंभरें बोलविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याची कोण जाणे कळा । [पं. वागवी पांगुळा.] चालवी पांगळा पायांविण ॥ ३ ॥

२९५१. हित सांगे तेणें दिलें जीवदान । घातकी तो जाण मनामार्गे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळें हे वारावे अधर्म करितां । अंधळें चालतां आडरानें ॥ ५४ ॥ द्रव्य देऊनियां धाडावें तीर्थासी । नेदावें चोरासी चेद्रबळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आहे हें पुराणीं । [पं. नव्हे.] नाही माझी वाणी पदरींची ॥ ३ ॥

२९५२. ऐसा [त. घेई रे सन्यास । पं. घेई कां सन्यास.] घेई कां रे सन्यास । करीं संकल्पाचा न्यास [दे. नास. पं. नाश.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तूं राहें भलते ठार्यीं । जनीं वर्नीं खोट भोई ॥ ५५ ॥ तोंडी जाणिवेची कळा । होई वृत्तीसी वेगळा [पं. निराळा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नभा । होई आमुचा ही भागा ॥ ३ ॥

२९५३. सोळा सहस्र होऊं येतें । भरलें रितें आह्मापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे तुह्मां ठायाठाव । देव ह्मूण संपादे ॥ ५६ ॥ कैची चिरामध्यें चिरे । मना बरें आलें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । अंगलगा [पं. अंगसंगा.] भिन्न [दे. करा.] परा ॥ ३ ॥

२९५४. इहलोकीं आह्मां भूषण अवकळा । भोपळा वाकळा [त. अन्न भिक्षा. दे. “आणि भिक्षा” याचें “अन्न भिक्षा” केलें आहे.] आणि भिक्षा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निमोली संपदा भयविरहित । सर्वकाळ चित्त समाधान ॥ ५७ ॥ छिद्राचा आश्रम उंदीरकुळवाडी । धन नाम जोडी देवाचें [पं. देवाची ते.] तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक सेवटीं राहाणें । वर्ततो या जना विरहित ॥ ३ ॥

२९५५. आह्मी भाग्याचे भाग्याचे । आह्मां तांवे भोपळ्याचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “लोकांघरीं तांवे थाळे । आह्मां घरी परळ काळे ॥ ” हें कडवे येथे जास्त आहे.] लोकां घरीं गाई ह्रैसी । आह्मां घरी उंदिरघुसी ॥ ५८ ॥ लोकां घरीं हत्ती घोडे । आह्मां आघोडीचे जोडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी सुडके । आह्मां देखोन काळ धाके ॥ ३ ॥

२९५६. गाळं नेणें कळा कुसरी । कान धरोनि ह्मणें हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या बोंबडिया बोला । चित्त द्यावें बा विठ्ठला ॥ १ ॥ मज हंसतील लोक । परि मी गाईन निःशंक ॥ २ ॥ तुझे नामीं मी निर्लज्ज । काय जनासर्वें काज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. हो.] माझी विनंती । तुझी परिसा कमळापती ॥ ४ ॥

२९५७. विष पोटीं सर्वा । जन [पं. भीत.] भीतें तया दर्पा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंच भूतें नाहीं भिन्न । [पं. गुणदुःखे.] गुण दुःख देती शीण ॥ १ ॥ चंदन प्रिय वासें । [पं. आवडती.] आवडे तें जाती ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाणा । कुचर मिळों नये अन्ना ॥ ३ ॥

२९५८. देव अवघें प्रतिपादी । वंदी सकळां एका निंदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें अवघें गेलें वायां । विष घास एके ठायां ॥ १ ॥ सर्वांग कुरवाळी । उपटी एक रोमावळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । नाहीं जयाचें अंकित ॥ ३ ॥

२९५९. मज माझा उपदेश । आणिकां नये याचा रीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी अवघे पांडुरंग । मी च दुष्ट सकळ चांग ॥ १ ॥ तुमचा मी शरणागत । कांहीं करा माझें हित ॥ २ ॥ तुका पाय धरी । मी हें माझें दुर करीं ॥ ३ ॥

२९६०. जाणे त्याचें वर्म नेणे त्याचें कर्म । केल्याविण धर्म नणवती ॥ १ ॥ ॥ मैथुनाचें सुख सांगितल्या [दे. “शून्य” खोडून “खूण” केलें आहे.] शून्य । अनुभवाविण कळूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जळो शाब्दिक [त. “हे” नाही.] हें ज्ञान । विठोबाची खूण विरळा जाणे ॥ ३ ॥

२९६१. अभिमानी पांडुरंग । गोवा काशाचा [पं. हा.] हो मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुसरा लवलाहीं । नका विचार करूं कांहीं ॥ १ ॥ कोठें राहातील पापें । जालिया [पं. जाहलिया अनुतापे.] हो अनुताप [दे. अनुतापे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये चि । घडी उभ्या पाववील थडी ॥ ३ ॥

२९६२. तुझें वर्म हातीं । दिलें सांगोनियां संतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखीं नाम धरीन कंठीं । अवघा सांटवीन पोटीं ॥ १ ॥ नवविधा वेढिन आधीं । सांपडलासी भावसंधी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वळिपे गाढे । कळिकाळ पायां पडे ॥ ३ ॥

२९६३. माझ्या मना लागो चाळा । पहावया विठ्ठल डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक नाहीं चाड । न लगे संसार हा गोड ॥ १ ॥ तरि च फळ जन्मा आलों । सरता पांडुरंगीं जालों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । देई चरणांची सेवा ॥ ३ ॥

२९६४. अवघें जेणें पाप नासे । तें हें असे पंढरीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गात जागा गात जागा । प्रेम मागा विठ्ठला ॥ १ ॥ अवघी सुखाची च राशी । पुंडलिकाशीं वोळली [पं. “हे” नाही.] हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जवळी आलें । उभें ठेलें [दे. त. ठालें.] समचरणीं ॥ ३ ॥

२९६५. देह तुझ्या पायीं । ठेवूनि जालों उतराई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझ्या जीवा । करणें तें करीं देवा ॥ १ ॥ बहु अपराधी । मतिमंद हीनबुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें । भावभक्तीचीं लक्षणें ॥ ३ ॥

२९६६. जन हें सुखाचें दिल्याघेतल्याचें । अंत हें काळींचें नाही कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाल्या हीन शक्ति नाकडोळे गळती । सांडोनि पळती रांडापोरें ॥ ५ ॥ बाइल ह्मणे [पं. खरें.] खर मरता तरी बरें । नासिलें हें घर थुंकोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझीं नव्हतील कोणी । तुज चक्रपाणी वांचूनियां ॥ ३ ॥

२९६७. जाणोनि नेणतें करीं माझें मन । तुझी प्रेमखूण देऊनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी व्यवहारीं असेन वर्तत । जेवीं जळाआंत पद्मपत्र ॥ ५ ॥ एकोनि नाइकें निंदास्तुति कानीं । जैसा कां उन्मनी योगिराज ॥ २ ॥ देखोनि न देखें प्रपंच हा दृष्टी । स्वप्नींचिया सृष्टि चेविल्या [पं. चेइल्या. दे. “चेविल्या” याचें “चेइल्या” केलें आहे.] जेवीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जालियावांचून । [पं. करणें तो सीण.] करणें तें तें सीण वाटतसे ॥ ४ ॥

२९६८. विठ्ठला विठ्ठला । कंठ आळवितां फुटला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कई कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ ५ ॥ जाल्या येरझारा । जन्मां बहुतांचा फेरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नष्टा । अबोलण्या तुझ्या चेष्टा ॥ ३ ॥

२९६९. ज्यासी विषयाचें ध्यान । त्यासी कैचा नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधु कैचा पापीयासी । काय चांडाळामी काशी ॥ ५ ॥ काय पतितासी पिता । काय अधमासी [पं. कसाबासी.] गीता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निरंजनी । [दे. त. शट. पं. षट.] शट कैचा ब्रह्मज्ञानी ॥ ३ ॥

२९७०. वरतें करोनियां तोंड । हाका मारितो प्रचंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राग आळवितो नाना । गातो काय तें कळेना ॥ ५ ॥ आशा धरोनि मनीं । कांहीं देईल ह्मणऊनि ॥ २ ॥ पोटा एका साटीं । तुका ह्मणे [त. जालें.] जाले कष्टी ॥ ३ ॥

२९७१. प्रपंच वोसरो । चित्त तुझे पायीं [पं. मरो.] मुरो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें करिं गा पांडुरंगा । शुद्ध रंगवावें रंगा ॥ ५ ॥ पुरे पुरे आतां । नको दुजियाची सत्ता ॥ २ ॥ लटिकें तें फेडा । तुका ह्मणे जाय पीडा ॥ ३ ॥

२९७२. ऐका कलीचें हें फळ । पुढें होइल ब्रह्मगोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चारी वर्ण अठरा याती । भोजन करिती एके पंक्ती ॥ ५ ॥ पूजिती असुरा रांडा । मद्य प्राशितील पेंढा ॥ २ ॥ वामकवळ मार्जन । जन जाईल [दे. त. अधोपतन.] अधःपतन ॥ ३ ॥ तुका हरिभक्ति करी । शक्ति पाणी वाहे घरीं ॥ ४ ॥

२९७३. गुरुमार्गामुळें [पं. भ्रष्टले सकळ. त. भ्रष्ट जाले सकळ.] भ्रष्ट सर्वकाळ । ह्मणती याती कुळ नाहीं ब्रह्मीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पवित्राला ह्मणती नको हा कंटक । मानिती आत्मिक अनामिका ॥ ५ ॥ डोहोर [पं. लोहार डोहार दासें.] होलार दासी बलुती बारा । उपदेशिती फारा रांडापोरा [पं. रांडापोरें.] ॥ २ ॥ कांहीं टाण्या टोण्या विप्र शिष्य होती । [पं. उघड.] उघडी फजिती स्वधर्माची ॥ ३ ॥ नसता करुनी होम खाती एके ठायीं । ह्मणती पाप नाहीं मोक्ष येणें ॥ ४ ॥ इंद्रियांचे पेठे भला कौल देती । मर्यादा जकाती माफ केली ॥ ५ ॥ नाहीं शास्त्राधार पात्रापात्र नेणे । उपदेशून घेणें द्रव्य कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे ऐसे गुरु शिष्य [पं. जाण.] पूर्ण । विठोबाची आण नरका जाती ॥ ७ ॥

२९७४. बोलाचे [पं. बोलाचा.] गौरव । नव्हे माझा [पं. “हा” नाही.] हा अनुभव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी हरिकथा माउली । नव्हे आणिकांसी [पं. आणिकां.] पांगिली ॥ ५ ॥ व्याली वाढविलें । निजपदीं निजाविलें ॥ २ ॥ दाटली वो रसें । त्रिभुवन ब्रह्मरसें ॥ ३ ॥ विष्णु जोडी कर । [रज माथां.] माथां रज वंदी हर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बळ । तोरडी [पं. तोडरीं.] हा कळिकाळ ॥ ५ ॥

२९७५. सेवट तो भला । माझा बहु गोड जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलों निजांच्या मोहरा । भेटों [पं. नेटी (?भेटी).] रखुमाईच्या वरा ॥ ५१ ॥ परिहार जाला । अवघ्या [पं. अवघा दुःखाचा मागिला.] दुःखाचा मागिल्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । गेली आतां घेऊं धणी ॥ ३ ॥

२९७६. तुझें नाम गाऊं आतां । तुझ्या रंगीं नाचों था था ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या नामाचा विश्वास । आह्मां कैचा गर्भवास ॥ ५१ ॥ तुझे नामीं विसर पडे । तरी कोटी हत्या घडे ॥ २ ॥ नाम घ्या रे कोणी फुका । भावें सांगतसे तुका ॥ ३ ॥

२९७७. बाइल तरी ऐसी व्हावी । नरकीं गोवी अनिवार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडों नेदी तीर्थयात्रा । केला कुतरा हातसोंका ॥ ५१ ॥ आपुली च करवी सेवा । पुजवी देवासारिखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाढव पशु । केला नाशु [पं. आयुष्याचा.] आयुष्या ॥ ३ ॥

२९७८. वाइले अधीन होय [त. होइल.] ज्याचें जिणें । [पं. त्याच्या.] तयाच्या अवलोकनें [पं. पडे.] पडिजे द्वाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया ते जंत जिताती संसारीं । माकडाच्या परी गारोड्यांच्या ॥ ५१ ॥ बाइलेच्या मना येइल तें खरें । अभागी तें पुरें बाइलेचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मॅग्या गाढवाचें जिणें । कुतऱ्याचें खाणें लगबगा ॥ ३ ॥

२९७९. जर्गी मान्य केलें हा तुझा देकार । कीं कांहीं विचार आहे पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितों कवित्व जोडितों अक्षरें । येणें काय पुरें जालें माझें ॥ ५१ ॥ तोंवरि हे माझी न सरे करकर । जो नव्हे विचार तुझ्या मुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज पुंडलिकाची आण । जरी कांहीं वचन करिसी मज ॥ ३ ॥

२९८०. कोंडिला [दे. “कोंडिलागे रोधुनि” असें मागून केलें आहे.] गे माज । निरोधुनी [पं. “द्वार” नाही.] द्वार । राखण तें वरें । येथें करा कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा गे हा गे हरि । करितां सांपडला चोरी । घाला गांठी धरी । जीवें माय त्रासाया ॥ ५१ ॥ तें [त. तो.] चि पुढें आड । तिचा लोभ तिला नाड । लावुनी चडफड । हात गोउनी [पं. फळा वेगीं.] पळावें ॥ २ ॥ संशयाचें विरडें [दे. बिन्हडे.] । याचे निरसले भेटी । घेतली ते तुटी । आतां घेतां फावेल ॥ ३ ॥ तुका येतो काकुलती । वाउगिया सोड । यासी चि निवाड । आह्मी भार वाहिका ॥ ४ ॥

२९८१. झड मारोनियां वैसलों पंगती । उठवितां फजिती दातयाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तें उचित तुह्मां कां न कळे । कां हो झांका डोळे पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ घेईन इच्छेचें मागोनि सकळ । नाहीं नव्हे काळ बोलायाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों माना अधिकारी । [पं. योग्य नाहीं परी लोक लाज ।.] नाहीं लोक परी लाज देवा ॥ ३ ॥

२९८२. नाम न वदे ज्याची वाचा । तो लेंक दो बापांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि ओळख तयाची । खूण जाणा अभक्ताची ॥ ५१ ॥ ज्यासी विठ्ठल नाहीं ठावा । त्याचा संग न करावा ॥ २ [पं. “ठावा नाहीं पांडुरंग । जाणा जातीचा तो मांग ॥ ” हें कडवें जास्त आहे.] ॥ नाम न म्हणे ज्याचें तोंड । तें चि चर्मकाचें कुंड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याचे दिवशीं । रांड गेली महारापारीं ॥ ४ ॥

२९८३. पतित मी पापी शरण आलों तुज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तारियेले भक्त न कळे तुझा अंत । थोर मी पतित पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ द्रौपदी बहिणी वैरीं [पं. वैरियें गांजिली.] गांजियेली । आपणाऐसी केली पांडुरंगा ॥ २ ॥ प्रल्हादाकारणें [पं. प्रल्हादा०.] स्तंभीं अवतार । माझा कां विसर पांडुरंगा ॥ ३ ॥ सुदामा

ब्राह्मण [दे. त. दारिद्रं.] दरिद्रें पीडिला । आपणाऐसा केला पांडुरंगा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुज शरण निजभावे [पं. जीवें भावें.] । पाप निर्दाळावे पांडुरंगा ॥ ५ ॥

२९८४. कस्तूरीचें रूप अति हीनवर । माजी असे सार मोल तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक ही तैसीं चंदनाचीं झाडें । परिमळें वाढे मोल तयां ॥ ६१ ॥ काय रूपें असे परीस [त. पारीस चांगला.] चांगला । धातु केली मोला वाढ तेणें ॥ २ ॥ फिरंगी आटितां नये बारा रुके । गुणें मोलें [पं. मोल.] विकें सहस्रवरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जातीसवें काम । ज्याचे मुखीं नाम तो चि धन्य ॥ ४ ॥

२९८५. नव्हें मी स्वतंत्र अंगाचा पाईक । जे हे सकळिक सत्ता वारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां आळवावें पाउला पाउलीं । कृपेची साउली करीं मज ॥ ६१ ॥ शक्तिहीन तरी जालों शरणागत । आपुला वृत्तांत जाणोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भवाभेणें धरिलें पाय । आणीक उपाय नेणें [पं. नेणों.] कांहीं ॥ ३ ॥

२९८६. पाहों ग्रंथ तरी आयुष्य नाहीं हातीं । नाहीं ऐशी मति अर्थ कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईल तें हो या विठोबाच्या नांवें । [पं. अर्जिलें ते भावें.] आचरलें भावें जीवीं धरूं ॥ ६१ ॥ एखादा अंगासी येईल प्रकार । विचारितां फार युक्ति वाढे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळी करितां गोमटी । मायबापा पोटी येते दया ॥ ३ ॥

२९८७. पाहातां रूप डोळां भरें । अंतर नुरे वेगळें । [त. पं. वसे. ० “वर्शें” याबद्दल.] इच्छावशें खेळ मांडी । अवघें सांडी बाहेरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो [पं. “हा” नाही.] हा नंदानंदन बाइये । यासी काय परिचार वो [पं. “वो” नाही.] ॥ ६१ ॥ दिसतो हा नव्हे तैसा । असे दिशाव्यापक । लाघव हा खोळेसाठीं [पं. खेळे साटीं.] । होतां भेटी परतेना ॥ २ ॥ ह्मणोनि उभी [पं. ठाकलीये.] ठालीये । परतलीये या [त. साटीं.] वाटा । आड करोनियां तुका । जो या लोकां दाखवितो ॥ ३ ॥

कान्होबा देवाशीं भांडले ते अभंग ॥ ३७ ॥

२९८८. दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट । गहिवरें कंठ दाटताहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें काय केलें सुमित्रा सखया । दिलें टाकोनियां वनामाजी ॥ ६१ ॥ आक्रंदती बाळें करुणावचनीं । त्या शोकें मेदिनी [पं. कांपों. दे. मागून “फुटों” याचें “कांपों” केलें आहे.] फुटों पाहे ॥ २ ॥ काय हें सामर्थ्य नव्हतें तुजपाशीं । संगें न्यावयासी अंगभूतां ॥ ३ ॥ तुज ठावें आह्मां कोणी नाहीं सखा । उभयलोकीं तुका तुजविण ॥ ४ ॥ कान्हा ह्मणे तुझ्या वियोगें पोरटीं । जालों दे रे भेटी बंधुराया ॥ ५ ॥

२९८९. सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी । नेणें चि अभागी महिमा तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलों आपुले केलेंलाहेंरास । निर्देवां परिस काय होय ॥ ६१ ॥ कष्टविलासी म्यां चांडाळें संसारिं । अद्यापिवरि तरि [पं. उदेश ही । दे. उदेशही असेंच असतां मागून “उपदेशी” । असें केलें आहे. आणि त. ही उदेशही असतां “उपदेशही” असें केलें आहे.] उपदेशीं ॥ २ ॥ उचित अनुचित सांभाळिलें नाहीं । [पं. तुका.] कान्हा ह्मणे कांहीं बोलों आतां ॥ ३ ॥

२९९०. असो आतां कांहीं करोनियां ग्लांती । कोणा काकुलती येइल येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं कांहीं दिस राहे तों सायास । झोंबों [पं. झोंबें.] त्या लागास भावाचिये ॥ ६१ ॥ करितों [पं. करिती रुदना बापुडीं.] रोदना बापुडें ह्मणती । परि नये अंतीं कामा कोणी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पडिलिया वर्नी । विचार तो मनीं बोलिला हे ॥ ३ ॥

२९९१. चरफडें चरफड शोकें शोक होये । कार्यमूळ आहे धीरापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कल्पतसे मज ऐसें
हें पाहातां । करावी ते चिंता मिथ्या खोटी ॥ ५१ ॥ न चुके होणार सांडिल्या शूरत्वा । फुकट चि सत्त्वा होइल
हानी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे दिल्या बंद मना । वांचूनि निघाना न पवीजे ॥ ३ ॥

२९९२. न लगे चिंता आतां [दे. अन्मोन. त. आन्मोहन. पं. आन्मोदन.] अनुमोदन हाता । आलें मूळ भ्राता गेला
[पं. गेले.] त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घरभेद्या येथें आहे तें [पं. तो.] सुकानु । धरितों [त. पं. कवळुनु.] कवळून पाय दोन्ही ॥
५२ ॥ त्याचें त्याचिया मुखें पडिलें ठावें । न लगे सारावें मार्गें पुढें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे करील भेटी भावा । [पं.
सोडी.] सोडीन तेधवां या विडुला ॥ ३ ॥

२९९३. [पं. मूळस्थान.] मूळस्थळ ज्याचें गोमतीचे तीरीं । तो हा सारी दोरी खेळवितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें
हें कळलें असावें सकळां । चोर त्या वेगळा नाही दुजा ॥ ५३ ॥ वैष्णव [दे. त. वैष्णव हे रे तयाचे.] हे हेर तयाचे
पाळती । खूण हे निरुती सांगितली ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे आलें अनुभवास । तेणें च आह्मांस नागविलें ॥ ३ ॥

२९९४. बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा । घरबुडवणा भेटलासी ॥ १ ॥ एके घरीं कोणी कोणासी न घरी ।
ऐसी अपरांपरी केली आह्मां ॥ २ ॥ कान्हा ह्मणे कां रे निष्काम [दे. पं. निःकाम.] देखिलें । ह्मणोनि मना आलें
करितोसी ॥ ३ ॥

२९९५. धदिंधदिं तुझ्या करीन धदिंढ्या । ऐसें काय वेड्या जाणितलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केली तरीं बरें
मज भेटी भावास । नाहीं तरि नास आरंभिला ॥ ५४ ॥ मरावें मारावें या आलें प्रसंगा । [पं. काय पांडुरंगा पाहातोसी.]
बरें पांडुरंगा कळलेंसावें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे तुझी माझी उरी । उडाली न धरीं भीड कांहीं ॥ ३ ॥

२९९६. भुक्ति मुक्ति [पं. तुझी.] तुझें जळों ब्रह्मज्ञान । दे माझ्या आणोनी भावा वेगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिद्धी
[पं. “रिद्धिसिद्धि” व “नको आपुलिया” या कडव्यांच्या जागा परस्परांशीं बदलल्या आहेत.] सिद्धी मोक्ष ठेवीं गुंडाळून । दे माझ्या
आणून भावा वेगीं ॥ ५५ ॥ नको आपुलिया नेऊं वैकुंठासी । दे माझ्या भावासी आणुन वेगीं ॥ २ ॥ नको होऊं
कांहीं होसील प्रसन्न । दे माझ्या आणून भावा वेगीं ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पाहा हो नाहीतरी । हत्या होईल
शिरीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२९९७. मुख्य आहे आह्मां मातेचा पटंगा । तुज पांडुरंगा कोण लेखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको लावूं आह्मां
सवें तूं तोंवरी । पाहा दूरवरी विचारुनी ॥ ५६ ॥ साहे संतजन केले महाराज । न घडे आतां तुज भेईन मी ॥ २
॥ तुकयाबंधु ह्मणे [त. आहिक्यें आहिक्येता. दे. अहिक्ये ऐक्यता. पं. ऐक्य ऐक्यता.] अइक्यें ऐक्यता । [पं. वाढे त्या.] वाढतें
अनंता दुःखें दुःख ॥ ३ ॥

२९९८. नये सोमसरी उपचाराची हरी । करकरेंचें करीं काळें तोंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागतों इतुकें
जोडुनियां कर । ठेउनियां शीर पायांवरी ॥ ५७ ॥ तुह्मां आह्मां एके ठायीं सहवास । येथें द्वैत द्वेष काय [पं. खरा.]
बरा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे बहुतां बहुतां रीती । अनंता विनंती परिसावी हे ॥ ३ ॥

२९९९. लालुचाईसाटीं बळकाविसी भावा । परी मी जाण देवा जिरों नेदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असों द्या
निश्चय हा मनीं मानसीं । घातली येविशीं दृढ कास ॥ ५८ ॥ मज आहे बळ आळीचें सबळ । फोडीन अंत्राळ
हृदय तुझें ॥ २ ॥ करुणारसें तुकयाबंधु ह्मणे भुलवीन । काढूनि घेईन निज वस्तु ॥ ३ ॥

३०००. तुझीं वर्मे आह्मां ठावीं नारायणा । परी तूं शाहाणा होत नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कालावुली [पं. हाक.] हाका देते वेळे । होतोसि परी डोळे नुघडिसी ॥ ५ ॥ जाणोनि अज्ञान करावें मोहरें । खोटी खोडी हे रे तुझी देवा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे कारण प्रचीति । पाहातो वेळ किती तेच गुण ॥ ३ ॥

३००१. अवघीं तुज बाळें सारिखीं नाहीं तें । नवल वाटतें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणतां लाज नाहीं सकळांची माउली । जवळी [पं. धरियेली.] धरिलीं एकें दुरी ॥ ५ ॥ एकां सुख द्यावें घेऊनि वीसंगा । [पं. एकें.] एक दारीं गळा श्रमविती ॥ २ ॥ एकां नवनी पाजावें दाटून । एकें अन्न [दे. अन्न.] अन्न करितील ॥ ३ ॥ एकें वाटतील न वजावीं दुरी । एकांचा मत्सर जवळी येतां ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नावडतीं त्यांस । कासया व्यालास नारायणा [पं. पांडुरंगा.] ॥ ५ ॥

३००२. निनांव [दे. त. निनांवा.] हें तुला । नांव साजे रे विठ्ठला । बरा शिरविला । फाटक्यामध्ये पाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं तरी विचारिलें । पाप पुण्य ऐसें केलें । भुरळें घातलें । एकाएकीं भावासी ॥ ५ ॥ मुद्राधारण [दे. त. मुद्रा धारणें.] माळा टिळे । बोल रसाळ कोंवळे । हातीं फांशाचे गुंडाळे । कोण चाळे गृहस्था हे ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे मिस्किन । करितोसी देखोन । पाहा दुरिवरी विच्छिन्न । केला परी संसार ॥ ३ ॥

३००३. नाहीं घटिका ह्मणसी । लाग लागला तुजपाशीं । पडिला हृषीकेशी । जाव सकळ करणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें नेलें पांघरुण । ठावें असोन दुर्बळ दीन । माणसांमधून । उठविलें खाणोन्या ॥ ५ ॥ आह्मीं हें जगऊनि होतो पाणी । संदीं देवदेव करुनि । जालासी कोठोनि । पैदा चोरा देहाच्या [पं. देवाच्या.] ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे केलें । उघडें [पं. उघड.] मजचि उमगिलें । ऐसें [पं. ऐसे कांही एक केलें.] काय गेलें । होतें तुज न पुरतें ॥ ३ ॥

३००४. कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ मायाळ । ह्मणवितोसी परि केवळ । गळेकाटू दिसतोसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय केलें होतें आह्मीं । सांग [पं. तुझें ये जन्मीं.] तुझें एकये जन्मीं । जालासी जो स्वामी । एवढी सत्ता करावया ॥ ५ ॥ भलेपणाचा पवाडा । वरा दाविला रोकडा । करुनि बंधु वेडा । जोडा माझा विखंडिला [त. विघडिला.] ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भला । कैसें ह्मणताती तुजला । जीव आमुचा नेला । अंत पाहिला कांहींतरी ॥ ३ ॥

३००५. आतां कळों आले गुण । अवघे चि यावरोन । चोखट लक्षण । धरिलें हें [पं. “हें” नाहीं.] घरघेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या नांवें सिंधु । ह्मणवितोसी दीनबंधु । मज तरी मेंदु । दिसतोसी पाहातां ॥ ५ ॥ अमळ दया नाहीं पोटीं । कठीण तैसाचि कपटी । अंधळ्याची काठी । माझी गुदरसी च ना ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पुरता । नाहीं ह्मणू बरें अनंता । एरवीं [पं. एरवीं तरी असता.] असतां । तुझा घोंट भरियेला ॥ ३ ॥

३००६. काय सांगों हृषीकेशा । आहे अनुताप आला ऐसा । गिळावासी निमिषा । निमिष लागों नेदावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें बुडविलें घर । लेकरें बाळें दारोदार । लाविलीं काहार । तारातीर करोनि ॥ ५ ॥ जीव घ्यांवा किंवा [दे. कीं.] द्यावा । तुझा आपुला केशवा । इतुकें उरलें आहे । भावाचिया निमित्त्यें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे जग । बरें वाईट ह्मणो मग । या कारणें परी लाग । न संडावा सर्वथा ॥ ३ ॥

३००७. मायबाप निमाल्यावरी [पं. मीनल्यावरी.] । घातलें भावाचे आभारीं । तो ही परि हरी । तुज जाला असमाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे कां भक्तिचे उपकार । नांदतें विध्वंसिलें घर । प्रसन्नता [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार ।

सेवटी हे जालासी ॥ ५१ ॥ एका जिवावरी । होतों [पं. होते दोही कटुं०.] दोनी कुटुंबारी । चाळवूं तो [पं. उरी.] तरी । तुज येतो निर्लज्जा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भला । आणीक काय ह्मणावें तुला । वेडा [पं. त्याणीं.] त्यानें केला । तुजसर्वें संबंधु ॥ ३ ॥

३००८. पूर्वी पूर्वजांची गती । हे चि आईकिली होती । सेवे लावूनि श्रीपती । निश्चिंती केली तयांची ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ कां रे पाठी लागलासी । ऐसा सांग हृषीकेशी । [त. अद्याप तरी.] अद्यापवरी न राहासी । अंत पाहासी किती ह्मण ॥ ५१ ॥ जन्मजन्मांतरीं दावा । आह्मां आपणां केशवा । निमित्त [पं. निमित्त चालवावा.] चालवा । काईसयास्तव हें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे अदेखणा [पं. न देखणा.] । किती होसी नारायणा । देखों सकवेना । खातयासी न खात्या ॥ ३ ॥

३००९. निसुर संसार करून । होतों पोट भरून । केली विवसी निर्माण । देवपण दाखविलें ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा काढियेला निस । काय ह्मण सहित वंश । आणिलें शेवटास । हाउस तरी न पुरे ॥ ५१ ॥ उरलों पालव्या सेवटीं । तें ही न देखवे दृष्टी । दोघांमध्ये तुटी । रोकडीचि पाडीली ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे गोड । बहु जालें अति वाड । ह्मणोनी कां बुड । मुळ्यांसहित खावें ॥ ३ ॥

३०१०. बरा जाणतोसी धर्णनीती । उचित अनुचित श्रीपती । करूं येते राती । ऐसी डोळे झांकूनि ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ आतां जाब काय कैसा । देसी तो दे जगदीशा । आणिला वोळसा । आपणां भोंवता ॥ ५१ ॥ सेवेचिया [पं. सेवेकिया.] सुखास्तव । बलें धरिलें अज्ञानत्व । येइल परि हा भाव । ज्याचा त्यासी कारणा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नाही । आतां आह्मां बोल कांहीं । जडोनियां पायीं । तुझे त्वां चि घेतलें ॥ ३ ॥

३०११. कांहीं विपत्ति अपत्यां । आतां अमुचिया होतां । काय होईल अनंता । पाहा बोलों कासया ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ बरें अनायासें जालें । सायासेंविण बोले चाले । काबाड चुकलें । केलें कष्टावेगळें ॥ ५१ ॥ बरा सांपडलासी वोजा । वर्मावरी केशीराजा । बोलायासी तुझा । उजुरचि नाहीसा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे दगा । बरा दिला होता बागा । झडकरी [पं. चलागा.] चलागा । चांग दैवें पावलों ॥ ३ ॥

३०१२. देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण । आहे तें कां नेदिसी अझून । अवगलासी झोंडपणें । परी मी जाण जीवें [पं. “जिरों नेदीं” याच्याबद्दल “न सोडीं । ”.] जिरों नेदीं ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ कळों येईल रोकडें । उभा करिन संतांपुढें । तुझे काय एवढें । भय आपुलें मागतां ॥ ५१ ॥ आजिवरी [पं. होता.] होतों नेणता । तों तुज फावलें रे अनंता । कवडीचा तो आतां । पडों नेदीन फेर ॥ २ ॥ ठेविला ये जीवनीं जीव । ह्मणे तुकयाचा बंधव । माझा गळा तुझा पाव । एके ठायीं बांधेन ॥ ३ ॥

३०१३. मार्गे असताशी कळला । उमस घेऊं नसता दिला । तेणें चि काळें केला । असता अवघा निवाडा [पं. निवाड.] ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ इतका न लगता उशीर । न धिरतों भीडभार । सिद्धासी [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार । कासयासी लागला ॥ ५१ ॥ असोनियां माल खरा । किती केल्या [पं. जाल्या.] येरझारा । धरणें [पं. “ही” नाही.] ही दिवस तेरा । माझ्या भावें घेतलें ॥ २ ॥ अझून तरी इतक्यावरी । चुकवीं जनाचार हरी । तुकयाबंधु ह्मणे उरी । नाही तरी मुरे कांहीं ॥ ३ ॥

३०१४. आतां न राहें क्षण एक । तुझा कळला रे लौकिक । नेदीं हालों एक । कांहीं केल्यावाचूनि ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ संबंध पडिला कोणार्शी । काय डोळे झांकितोसी । नेईन पांचांपाशीं । दे नाहीतरी वोढूनि ॥ ५१ ॥ सुखें

नेदीस जाणवलें । नास केल्याविण उगलें । तरि तें ही विचारिलें । आह्मी आहे तुज आधीं ॥ २ ॥ असें च करुनि किती । नागविलीं नाहीं नीती । तुकयाबंधु ह्मणे अंतीं । न सोडिसी [पं. सोडी.] ते खोडी ॥ ३ ॥

३०१५. तुज ते सवे आहे ठावें । घ्यावें त्याचें बुडवावें । परि तें आह्मांसवें आतां न फावे कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हों सोडायाचे धणी । कष्टें मेळविलें करोनि । पाहा विचारोनी । आढी धरोनि काम नाहीं ॥ ५१ ॥ अवघे राहिले प्रकार । जालों जीवासी उदार । असा हा निर्धार । कळला असावा असेल ॥ २ ॥ आतां निदसुर नसावें । गाठ पडली कुणब्यासवें । तुकयाबंधु ह्मणे राखावें । देवा महत्व आपुलें ॥ ३ ॥

३०१६. बहु बोलणें नये कामा । वाउगें तें पुरुषोत्तमा । एकाचि वचनें आह्मां । काय सांगणें तें सांग [पं. सांगा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देणें आहे कीं भांडाई [पं. भंडाई.] । करणें आहे सांग भाई । आतां भीड कांहीं । कोणी न धरी सर्वथा ॥ ५२ ॥ मार्गें गेलें जें होउनी । असो तें धरित नाहीं मनीं । आतां पुढें येथूनि । कैसा काय विचार ॥ २ ॥ सारखी नाहीं अवघी वेळ । हें तों कळतें सकळ । तुकयाबंधु ह्मणे खळखळ । करावी ते उरेल [पं. उरे.] ॥ ३ ॥

३०१७. आतां हें न सुटे न चुके । बोल कां दवडिसी फिके । जन लोक पारिखें । अवघें केलें म्यां यासाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये सरतां नव्हे भलें । तुझें लक्षण कळलें । बैसलासी काढिलें । देहाचें मुळीं दिवाळें ॥ ५३ ॥ दिसतोसी बरा बोल कोंवळे । गुण मैदाचे चाळे । दिमताती ये वेळे । काय करूं विसंबोनि ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे देखतां । अंध बहिर ऐकतां । कैसें व्हावें आतां । इतकियाउपरी ॥ ३ ॥

३०१८. तिहीं ताळीं हेचि हाक । ह्मणती पांढरा स्फटिक । अवघा बुडविला लौकिक । सुखें चि भीके [पं. भीक लागली.] लाविलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोंटा नांव शिरोमणी । नाहीं जोडा त्रिभुवनीं । ह्मणोनि शाहाणे ते कोणी । तुझे दारीं बैसतिना ॥ ५४ ॥ निर्गुण निलाजिरा निनांवा । लंड झोंड कुडा देवा । [दे. “नागविसी रूपनावा” असा या चरणावर नवीन पाठ घातला आहे.”] नागवणा या नांवा । वांचूनि दुजा नाइकों ॥ २ ॥ सर्वगुणें संपन्न । कळों आलासी संपूर्ण । तुकयाबंधु ह्मणे चरण । आतां जीवें न सोडीं ॥ ३ ॥

३०१९. तो चि प्रसंग आला सहज । गुज धरितां नव्हे काज । न संडितां लाज । पुढें वोज न दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं तर न होसी शाहाणा । नये सांगतों तें ही मना । आपण आपणा । आतां प्रयत्न देखावा ॥ ५५ ॥ न पुरवी पाहातां वाट । द्यावें [पं. प्रमाणाचे खट.] प्रमाण चोखट । कास घालूनियां नीट । चौघाचार करावा ॥ २ ॥ आतां श्रमःचें कारण । नव्हे व्हावें उदासीन । न पडे तयाविण । गांठी तुकयाबंधु ह्मणे ॥ ३ ॥

३०२०. हळूहळू जाड । होत चालिलें लिगाड । जाणवेल निवाड [पं. निवाडें.] । न करिसी परी पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों सांगून उतराई । [पं. आलों.] जालों आतां तुज काई । कळों येईल भाई । तैसा करीं विचार ॥ ५६ ॥ मार्गें युगें अड्याविस । जालीं दिवसाचा दिवस । मुदल व्याज कासावीस । होसी देवा ये कामें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे राखें । आतां टाकीं तुझीं तीं सुखें । जगजाहिर ठाउकें । जालें नाहीं खंडलेंसें ॥ ३ ॥

३०२१. पत्र उचटिलें प्रेतें । ग्वाही [पं. करावया.] कराया कारणें । नाहीतरी पुण्यें । तुझ्या काय उणें आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नांव तुझें चि करोनि । आहों सुखें पोट भरोनि । केली जाणवणी । ह्मणउनि नाहीं ह्मणसील ॥ ५७ ॥ आतां इतकियाउपरी । दे नको भलतें करीं । ह्मणती ऋणकरी । आमुचा इतकें उदंड ॥ २ ॥ तुकयाबंधु जागा । अळवावया पांडुरंगा । केला कांहीं मागायाची नव्हती गरज ॥ ३ ॥

३०२२. माझ्या भावें केली जोडी । न सरेसी कल्पकोडी । आणियेलें धाडी । घालुनि अवघें वैकुण्ठ ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ आतां न लगे यावें जावें । कोठें कांहीं च करावें । जन्मोजन्मीं खावें । सुखें बैसोनसें जालें ॥ ६५ ॥ असंख्य संख्या नाही पार । आनंदें दाटलें अंबर । न माये अपार । त्रिभुवनीं सांटवितां ॥ २ ॥ अवघें भरलें सदोदित । जाले सुखाचे पर्वत । तुकयाबंधु ह्मणे परमार्थ । घन अद्भुत सांपडलें ॥ ३ ॥

३०२३. आतां चुकलें देशावर । करणें अकरणें सर्वत्र । घरासी आगर । आला सकळसिद्धीचा [पं. सिद्धांचा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों निघाई निघानें । लागलें अनंतगुणरत्न । जन्माचें विच्छिन्न । दुःख जालें [पं. दरिद्र.] दारिद्र ॥ ६५ ॥ तारूं [पं. लागलें.] सागरिचें अवचितें । हेंदोवलें आलें येथें । ओढिलें संचितें । पूर्वदत्तें लाधलें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे सीमा । नाहीं आमुचिया दैवा । आतां पुरुषोत्तमा । ऐसा सवदागर सांपडला ॥ ३ ॥

३०२४. सांपडलें जुनें । आमुच्या वडिलांचें ठेवणें । केली नारायणें । कृपा पुण्यें पूर्वीचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें [पं. आनंदरूपें.] आनंदरूप आतां । आह्मी आहों याकरितां । निवारली चिंता । देणें घेणें चुकलें ॥ ६५ ॥ जालें भांडवल घरिचें । अमुप नाम विठ्ठलाचें । सुकृत भावाचें । हें तयानें [पं. दाखविलें.] दाविलें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे फिटला । पांग नाहीं बोलायाला । चाड दुसरी विठ्ठला । वांचूनियां आणीक ॥ ३ ॥

॥ ३७ ॥

३०२५. काम क्रोध अहंकार नको देहीं । आशा तृष्णा माया लज्जा चिंता कांहीं । वास पंढरीचा जन्म सदा देई । आणीक दुजें मागणें तुज नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “कृपा देई दान” हे पहिले शब्द नसून “ये हरि मज देई दान नाहीं त्रिमिर०” असें आहे.] कृपा देई दान हरि मज कृपा देई दान । नाहीं त्रिमिर दाखवीं चरण । आर्त पुरवावें भेटी देऊन । नको उपेक्षूं आलिया शरण ॥ ६५ ॥ नाम अखंड हृदयीं राहो वाणी । न पडो विसर क्षण ज्यागृतिं स्वर्नी । संतसमागम ऐसा दे लावुनि । आणीक दुजें कांहीं नेणें तुजवांचूनि ॥ २ ॥ पंथपुरिंचा रविसुत पुरे आतां । आड करावा भवसिंधु ऐसा नव्हता । नाहीं आडताळा त्रैलोक्यामाजी सरता । विनवी तुकयाबंधु चरणीं ठेवूनि माथा ॥ ३ ॥

३०२६. तटाचे जातीला नाहीं भीड भार । लाता मारी थोर लाहान नेणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. परी तो त्या विशेष मानुष होऊन.] परी त्या विशेष मनुष्य होऊनि । करी खंड मान वडिलांचा ॥ ६५ ॥ बरेसा गाढव माया ना [पं. नाही.] बहीण । भुंके चवीविण [पं. भलेचि.] भलतें चि ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे बोकड मातलें । न विचारी [पं. विचारितां.] आपुले तोंडीं भुते ॥ ३ ॥

३०२७. मायझवा खर गाढवाचें बीज । तें [पं. तें हें रासें (ऐसें?).] ऐसें सहज कळों येतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपमानिलें जेणें श्रेष्ठाचें वचन । ते चि त्याची खुण ओळखावी ॥ ६५ ॥ [दे. त. मद्यपीर पुरा.] मद्यपी तो पुरा अधम यातीचा । तया उपदेशाचा राग वायां ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पिसाळलें सुनें । आप पर तेणें न विचारावें ॥ ३ ॥

३०२८. मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार । [पं. पृथ्वीचा.] पृथिवीचा भार वाहावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय धाक आह्मां कासयाची चिंता । ऐसा तो असतां साहाकारी ॥ ६५ ॥ शंखचक्रगदा आयुधें अपार । वागवितो भार भक्तांसाठीं ॥ २ ॥ पांडवां जोहरी राखिलें कुसरी । तो हा बंधुचा कैवारी तुकयाच्या ॥ ३ ॥

३०२९. राम ह्यणतां कामक्रोधांचें दहन । होय अभिमान देशघडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम ह्यणतां कर्म तुटेल भवबंधन । नये श्रम सीण [पं. स्वप्नामाजी.] स्वप्नास ही ॥ ५ ॥ राम [दे. ह्यणे.] ह्यणतां जन्म नाही गर्भवास । नव्हे दारिद्रास पात्र कधी ॥ २ ॥ राम ह्यणतां यम शरणागत बापुडें । आढळ पद पुढें काय तेथें ॥ ३ ॥ राम ह्यणतां धर्म [दे. घडतील.] घडती सकळ । तिमिरपडळ [दे. त. पं. तिमिर०.] नासे हेळा ॥ ४ ॥ राम ह्यणतां ह्यणे तुकयाचा बंधु । तरिजेल भवसिंधु संदेह नाही ॥ ५ ॥

३०३०. मरोनि जाईन गुणनामावरुनि । तुझ्या चक्रपाणी मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकविलीं दुःखें मायेचा वोळसा । तोडोनियां आशापाश तेणें ॥ ५ ॥ केली काया तनु हिंवसी शीतळ । चिंतातळपळ नाही ऐसी ॥ २ ॥ काळें तोंड काळ करुनि राहिलें । भूतमात्र जालें सज्जनसखें ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्यणे अवघ्या [दे. देशदिशा. त. अवघा देशदिशा.] दशदिशा । मुक्त रे [पं. “रे” नाही.] परेशा तुझ्या पुण्यें ॥ ४ ॥

३०३१. आतां मागतों तें ऐक नारायणा । भावपूर्वक मनापासूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असों दे मोकळी जिह्वा जरि गाइल गुण । नाही तरी खिळुन टाकीं परती ॥ ५ ॥ मातेचिया परी देखती परनारी । ठेवीं नेत्र तरी नाही [पं. “तरि” नाही.] तरि नको ॥ २ ॥ तरी बरें कांटाळा करिती निंदास्तुतीचा । नाही तरि कानांचा ही देख प्रेत्न ॥ ३ ॥ [पं. सकळा.] सकळ इंद्रियांचा निग्रह करुनि एक ॥ [दे. राखवीं.] राखावीं पृथक तोडोनि [पं. तोडोनियां.] भ्रम ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्यणे ते चि वाट प्राणां । पडतां नारायणा विसर तुझा ॥ ५ ॥

३०३२. नमस्कारी भूतें विसरोनि याती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परउपकारी वेचियेल्या शक्ती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ ५ ॥ द्वैताद्वैतभाव [दे. त. द्वयें द्वैतभाव.] नाही जया चितीं । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ २ ॥ जयाचिये वाचे नये निंदास्तुती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ ३ ॥ उचित अनुचित जाणे धर्मनीती । दृढ भाव भक्ति मानव तो ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्यणे वरकड ते येर । संसाराचे खर भारवाही ॥ ५ ॥

३०३३. चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे जो कवळी । संपुष्ट तो [त. “तो” नाही.] संबळीमध्ये देखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उत्पत्तिसंहारकरिता जो पाळण । तो नंदा [पं. नंदाचा.] नंदन ह्यणवीतसे ॥ ५ ॥ असुर [त. पं. तोरडी.] तोडरी दैत्यांचा काळ । जाला द्वारपाळ बळीचा तो ॥ २ ॥ लक्ष्मीचा स्वामी क्षीराच्या सागरा । उच्छिष्टकवळा [पं. उच्छिष्ट कळवळा.] पसरी मुख ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्यणे चतुरांचा रावो । भावें तो पाहा [त. वो.] हो केला वेडा ॥ ४ ॥

३०३४. कोण या पुरुषार्थाची गति । आणियेला हातोहातीं । जाहाज पृथ्वीपति । केली ख्याती अद्भुत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भला रे पुंडलिका भला । महिमा नव जाये वर्णिला । दगा देउनि अवधियांला । सांढविलें अविनाश ॥ ५ ॥ केलें एके घरीं केणें [दे. “केलें” दोनवेळ आहे.] । भरलीं सदोदित दुकानें । दुमदुमिलीं सुखानें । हे भाग्याची पंढरी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्यणे किल्ल्या । संताचे हातीं दिल्या । आंगावेगळें आपुल्या । टाकुनि जाला [दे. त. पं. मेहेमान.] महिमान ॥ ३ ॥

३०३५. पाहा हो कलिकें महिमान । असत्यासी रिझलें जन । पापा देती अनुमोदन । करिती हेळण संतांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें अधर्माचें बळ । लोक झकविले सकळ । केलें धर्माचें [त. वाटोळें.] निर्मूळ । प्रलयकाळ आरंभला ॥ ५ ॥ थोर या युगाचें आश्चर्य । ब्रह्मकर्म उत्तम सार । सांडूनियां द्विजवर । दावलपीर स्मरताती ॥ २ ॥ ॥ ऐसे यथार्थाचे अनर्थ । जाला बुडाला परमार्थ । नाही जाली ऐसी नीत । हा हा भूत पातलें ॥ ३ ॥ शांति क्षमा

दया । भावभक्ति सत्क्रिया । ठाव नाही सांगावया । [पं. सत्त्वधैर्य.] सत्त्वधैर्य भंगिलें ॥ ४ ॥ राहिलें [दे. त. वर्णावर्णधर्म.] वर्णाश्रमधर्म । अन्योन्य विचरती कर्म । ह्यणवितां रामराम । [पं. महाश्रम.] श्रम महा मानिती ॥ ५ ॥ थेर भोरपाचे [पं. भोरप्याचे.] विशीं । धांवती भूतें [दे. त. पं. आविसा] आमिषां तैसीं । कथा पुराण ह्यणतां सिसी । तिडीक उठी [पं. नरक्याचे.] नकन्याचे ॥ ६ ॥ विषयलोभासाठीं । सवार्थेसीं प्राण साटी । [पं. परमार्थेसी.] परमार्थी पीठ मुठी । मागतां [पं. उठी.] उठती सुनींसीं ॥ ७ ॥ धनाढ्य देखोनि अनामिक । तयातें [पं. मानिती.] मनिती आवश्यक । अपमानिले वेदपाठक । सात्त्विक शास्त्रज्ञ संपन्न ॥ ८ ॥ पुत्र ते [पं. “ते” नाही.] पितियापाशीं । सेवा घेती सेवका ऐसी । सुनांचिया दासी । सासा जाल्या आंदण्या ॥ ९ ॥ खोटें जालें आली बिंबसी । केली मर्यादा नाहींसी । [दे. त. भ्रतारें तीं भार्यासी । रंक तैसें.] भार्या भ्रतारेंसी । रंक तैसीं मानिती ॥ १० ॥ नमस्कारावया हरिदासां । [पं. लाज धरिती.] लाजती धरिती कांहीं गर्वसा । पोटासाठीं खोसा । वंढिती मल्लिछाच्या [पं. मिलिदाच्या] ॥ ११ ॥ बहुत पाप जालें उचंबळ । उत्तम न ह्यणती चांडाळ । अभक्ष भक्षिती विटाळ । कोणी न धरी [पं. धरिती.] कोणाचा ॥ १२ ॥ कैसें जालें नष्ट वर्तमान । एकादशीस खाती अन्न । विडे घेरुनि ब्राह्मण । अविंदवाणी वदताती ॥ १३ ॥ कामिनी विटंबिल्या कुळवंती । वदनें [पं. दासीचीं प्रीती चुंबिती.] दासीचीं चुंबिती । सोवळ्याच्या [पं. स्थिती.] स्फीती । जर्गी मिरविती पवित्रता [पं. पवित्र.] ॥ १४ ॥ मद्यपानाची सुराणी । नवनीता न [त. पुसती.] पुसे कोणी । केळवती व्यभिचारिणी । दैन्यवाणी पतिव्रता ॥ १५ ॥ केवढी दोषाची सबळता । जाली पाहा हो भगवंता । पुण्य धुडावोनी संता । तीर्था हरी आणिली ॥ १६ ॥ भेणें मंद [पं. जाली.] जाल्या मेघवृष्टि । आकांतली कांपे सृष्टि । देव रिगाले कपाटीं । आटाआटी प्रवर्तली ॥ १७ ॥ अपीक धान्यें दिवसें दिवसें । गाई ह्येसी चेवल्या गोरसें । नगरें दिसती [पं. उद्वंस.] उद्वंसें । पिकलीं [पं. बहुवस.] बहुवसें पाखांडें ॥ १८ ॥ होम हरपलीं हवनें । यज्ञयाग अनुष्ठानें । जपतपादिसाधनें । आचरणें भ्रष्टलीं ॥ १९ ॥ अठरा [पं. यातीचा.] यातीचे व्यापार । [पं. करितात.] करिती तस्कराई विप्र । सांडोनियां शुद्ध शुभ्र । वस्त्रें निळीं पांघरती ॥ २० ॥ गीता लोपली गायत्री । भरले चमत्कार मंत्रां । अश्वाचियापरी । कुमारी विकिती वेदवक्ते ॥ २१ ॥ वेदाध्ययनसंहितारुचि । [पं. काद्या.] भकाद्या करिती तयांची । आवडी पंडितांची । मुसाफावरी बैसली ॥ २२ ॥ मुख्य सर्वोत्तम साधनें । तीं उच्छेदुनि केलीं दीनें । कुडीं [दे. कापटें.] कापट्यें महा मोहनें । मिरविताती दुर्जन ॥ २३ ॥ कळाकुशळता चतुराई । तर्कवादी भेद निंदेठायीं । विधिनिषेधाचा वाही । एक ही ऐसीं नाडलीं ॥ २४ ॥ जे [पं. “जे” नाही.] संन्यासी तापसी ब्रह्मचारी । होतां वैरागी दिगांबर निस्पृही वैराग्यकारी [पं. “वैराग्यकारी” नाही.] । [पं. कामक्रोध.] कामक्रोधें व्यापिले भारी । [पं. इच्छेकरां.] इच्छाकरां न सुटती ॥ २५ ॥ कैसें विनाशकाळाचें कौतुक । राजे जाले प्रजांचे अंतक । पिते पुत्र सहोदर । [दे. एकएक (असें मागून केलें आहे).] एकाएक शत्रुघातें वर्तती ॥ २६ ॥ केवढी ये [पं. “ये” नाही.] रांडेची अंगवण । भ्रमविलें अवघें जन । याती अठरा चान्ही वर्ण । कर्दम करुनि विटाळले [पं. टाकिली.] ॥ २७ ॥ पूर्वीं होतें भविष्य केलें । संतीं तें यथार्थ जालें । ऐकत होतो तें देखिलें । प्रत्यक्ष लोचनीं ॥ २८ ॥ आतां असो हें आघवें । गति नव्हे कळीमध्ये [पं. “वागवरावें” नाही.] वागवरावें । देवासी [पं. करुणा भाका वेगें.] भाकोनि करुणावें । वेगें स्मरावें अंतरीं ॥ २९ ॥ अगा ये वैकुण्ठनायका । काय पाहातोसि या कौतुका । धांव कलीनें गांजिलें लोकां । देतो हाका सेवक तुकयाचा ॥ ३० ॥

३०३६. केली हार्णाळां अंघोळी । येऊनि बैसलों राउळीं ॥ १ ॥ अजिवें जालें भोजन । राम कृष्ण नारायण ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्यणे नास । नाहीं कल्यांती जयास ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥

३०३७. तुजलागीं माझा जीव जाला पिसा । [पं. अवलोकितां.] अवलोकितों दिशा पांडुरंगा ॥ १ ॥ सांडिला [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार माया लोकाचार । छंद निरंतर हा चि मनीं ॥ २ ॥ आइकिलें कानीं तें रूप

लोचन [पं. लोचनी.] । देखावया सीण करिताति ॥ २ ॥ प्राण हा विकळ होय कासावीस । जीवनाविण मत्स्य तयापरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां कोण तो उपाव । करूं तुझे पाव आतुडे तो ॥ ४ ॥

३०३८. कोणे गांवीं आहे सांगा हा विठ्ठल । जरी ठावा असेल तुझां कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागतसें पायां येतो लोटांगणीं । मात तरी कोणी सांगा [पं. त्याची.] याची ॥ १ ॥ गुण रूप याचे [पं. वाणिता.] वाणिती या संतां । मज क्षेम देतां सुख वाटे ॥ २ ॥ सर्वस्वें हा जीव ठेवीन चरणीं । पांडुरंग कोणी दावी तया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गाईवत्सा [पं. ताडातोडी.] तडातोडी । तैसी जाते घडी एकी मज ॥ ४ ॥

३०३९. एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे । बांधिलिया [दे. त. साध्य.] साधे काय तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय हातीं लागे भुसाचे कांडणीं । सत्यासी दाटणी करुनि कायें ॥ १ ॥ [पं. ठेवी.] कवित्वाचे [पं. कवित्वाची.] रूढी पायां [पं. पडे.] पाडी जग । सुखावोनि मग नरका जाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव केल्याविण साहे । फजिती ते [दे. “ते” नाही. त. ती.] आहे लटिक्या अंगीं ॥ ३ ॥

३०४०. भल्याचें [दे. त. पं. दुरुषण.] दर्शन । तेथें शुभ चि [त. शकुन.] वचन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलावी हे धर्मनीत । क्षोभें होत नाहीं हित ॥ १ ॥ मर्यादा ते बरी । वेळ जाणावी चतुरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु । लागे ऐसें बरें मऊ ॥ ३ ॥

३०४१. आवडीनें धरिलीं नांवें । प्रियाभावे चिंतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेडा जाला वेडा जाला । लांचावला भक्तीसी ॥ १ ॥ निचाड्या [पं. निचाड हा.] चाड धरी । तुळसी करीं दळ मागे ॥ २ ॥ धरिला मग न करी बळ । तुका ह्मणे कळ पार्यीं ॥ ३ ॥

३०४२. कंठीं राहो नाम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें द्यावे कांहीं दान । आलों पतित शरण ॥ १ ॥ संतांचिये पार्यीं । [पं. ठेवा वेळावेळां.] वेळोवेळां ठेवीं डोई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरें । भवसिंधु [पं. एकसरें.] एका सरें ॥ ३ ॥

३०४३. विठ्ठल विठ्ठल येणें छंदें । ब्रह्मानंदें गर्जावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाहे.] वाये टाळ टाळ्याटाळी । होइल [पं. होय.] होळी विघ्नांची ॥ १ ॥ विठ्ठल [दे. त. आद्ये.] आदि अवसानां । विठ्ठल मनीं स्मरावा [पं. धरावा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठ्ठलवाणी । वदा कानीं आईका ॥ ३ ॥

३०४४. पंढरीचे वारकरी । ते अधिकारी मोक्षाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंडलिका दिला [पं. दिधला.] वर । करुणाकरें विठ्ठलें ॥ १ ॥ मूढ पापी जैसे तैसे । उत्तरी कासे लावूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. गोवियेलें] खरें जालें । एका बोलें संतांच्या ॥ ३ ॥

३०४५. अमृताचीं फळें [पं. अमृत चि.] अमृताची वेली । ते चि पुढें चाली बीजाची [पं. बिजाचिया ।] ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियांचा संग देई नारायणा । बोलावा वचना जयांचिया ॥ १ ॥ उत्तम सेवन सितळ कंठासी । पुष्टी कांती तैसी दिसे वरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसें होइजेत संगें । वास लागे अंगें चंदनाच्या [पं. चंदनाचा.] ॥ ३ ॥

३०४६. पंढरीसी जा रे आलेनो संसारा । दीनाचा सोयरा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहे उभा भेटीची आवडी । कृपाळू तांतडी उतावीळ ॥ ५१ ॥ मागील परिहार पुढें नोव्हे [पं. नाही. दे. नेहे.] सीण । जालिया [दे. दर्षणे] दर्षण एकवेळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेदी आणिकांचे हातीं । बैसला तो चितीं निवडेना ॥ ३ ॥

३०४७. न कळे तें कळों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न दिसें तें दिसों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥ ५१ ॥ न बोलों तें बोलों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥ २ ॥ न. भेटे तें भेटों येईल आपण । करितां चिंतन विठोबाचें ॥ ३ ॥ अलभ्य तो लाभ होईल अपार । नाम निरंतर ह्मणतां वाचे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आसक्त जीव [त. जड जीव.] सर्वभावें । तरतील नावें विठोबाच्या ॥ ५ ॥

३०४८. [पं. बहुजन्म.] बहुजन्में केला लाग । तो हा भाग लाधलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव देइन हा [पं. पायातळीं.] बळी । करीन होळी संसारा ॥ ५१ ॥ गेलें मग नये हाता । पुढती चिंता [पं. वाढत असे.] वाटतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तांतड करूं । पाय धरूं बळकट ॥ ३ ॥

३०४९. भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां । पंडित वाचकां ज्ञानियांसी ॥ १ ॥ आत्मनिष्ठ जरी जाले जीवन्मुक्त । तरी भक्ति सुख दुर्लभ त्यां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपा करिल नारायण । तरि च हें वर्म पडे ठावें [दे. त. ठायीं.] ॥ ३ ॥

३०५०. दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे । पावेल ते काय धेनुसरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कागाचिया गळा पुष्पाचिया माळा । हंसाची तो [पं. ते.] कळा काय जाणे ॥ ५१ ॥ मर्कटें अंधोळी लावियेले टिळे । ब्राह्मणाचे लीळे [पं. लळे.] वर्तू नेणे ॥ २ ॥ जरी तो ब्राह्मण जाला कर्मभ्रष्ट । तुका ह्मणे श्रेष्ठ तिहीं लोकीं ॥ ३ ॥

३०५१. देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार । अंगें वारावार [पं. करीतसे.] करोनि ठेवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्य द्यावें तरी अंगीं भरे ताठा । ह्मणोनि करंटा करोनि ठेवी ॥ ५१ ॥ स्त्री द्यावी गुणवंती नसती गुंते आशा । यालागीं कर्कशा [पं. करुनि ठेवी.] पाठी लावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. साक्ष मज आली०.] मज प्रचित आली देखा । आणीक या लोकां काय सांगों ॥ ३ ॥

३०५२. वाघें उपदेशिला कोल्हा । सुखें खाळं [पं. देरे मला ।.] द्यावें मला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतीं मरसी तें न चुके । मज [पं. कां.] ही मारितोसी भुके ॥ ५१ ॥ येरु ह्मणे भला भला । निवाड [पं. तुझे तोंडें निवाड जाला.] तुझ्या तोंडें जाला ॥ २ ॥ देह तंव [पं. तो.] जाणार । घडेल हा [पं. पर.] उपकार ॥ ३ ॥ येरु ह्मणे मनीं । ऐसें जावें समजोनि ॥ ४ ॥ गांठी पडली ठका ठका । [पं. त्याचें वर्म बोले.] त्याचा धर्म बोले तुका ॥ ५ ॥

३०५३. जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय । उत्तम ते [पं. तो.] ठाय रम्य स्थळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रान अथवा घर एकांत लोकांत । समाधान चित्त तें ते घडी ॥ ५१ ॥ धन्य तो हा काळ सरे आनंदरूप । वाहातां संकल्प गोविंदाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभकाळ तें [त. तो.] चि जीणें [पं. जेणें.] । भाग्य नारायण उत्तम तें ॥ ३ ॥

३०५४. तुज न भें मी कळिकाळा । मज नामाचा जिह्वाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा बळिया नेणसी कोण । संतां साहे नारायण ॥ ५१ ॥ शंख वधिला सागरीं । वेद घेउनि आला चारी ॥ २ ॥ [पं. कूर्म.] कूर्म दैत्य वधिला जेठी । हात पाय लपवी पोटी ॥ ३ ॥ [पं. वराहरूप.] वाराहरूप धरिलें गाढें । धरा प्रतापें धरिली दाढे ॥ ४ ॥ हिरण्यकश्यप विदारिला । भक्त [पं. प्रन्हाद.] प्रल्हाद रक्षिला ॥ ५ ॥ वामन जाला दिनानाथ । बळी पाताळीं

घातला दैत्य ॥ ६ ॥ छेदुनियां सहस्र भुजा । कामधेनु आणिली बोजा ॥ ७ ॥ शिळा प्रतापें सागरीं तारी । स्थापी बिभीषण रावण मारी ॥ ८ ॥ मारोनियां कंसराव । पिता सोडविला वसुदेव ॥ ९ ॥ पांचाळीसी गांजितां वैरी । वस्त्रें आपण जाला हरी ॥ १० ॥ गर्जेद्र स्मरे राम राम । त्यासी पाववी वैकुंठधाम ॥ ११ ॥ तुका ह्मणे हरिरूप जाले । पुन्हा जन्मा नाही आले ॥ १२ ॥

३०५५. [पं. सर्वभूतीं०.] सर्वा भूतीं द्यावें अन्न । द्रव्य पात्र विचारोन । उपतिष्ठे कारण । तेथें बीज पेरीजे [त. पेरारें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य करितां होय पाप । [पं. दुब.] दुग्ध पाजोनि पोशिला [त. सर्प.] साप । करोनि [पं. अघोराचा.] अघोर जप । दुःख विकत घेतलें ॥ १२ ॥ भूमी पाहातां नाही वेगळी । माळ बरड एक काळी । उत्तम निराळी । मध्यम कनिष्ठ ॥ २ ॥ ह्मणोनि विवेकें । कांहीं [पं. करणें तें निकें.] करणें निकें । तुका ह्मणे फिकें । रुची नेदी मिष्टान्न ॥ ३ ॥

३०५६. देवावरी भार । वृत्ति अयाचित सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह देवाचे सांभाळी । सार योजे यथाकाळी ॥ १३ ॥ विश्वासीं निर्धार । विस्तारील विश्वंभर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें । बळ एक चि जाणावें ॥ ३ ॥

३०५७. वर्ततां [पं. बसर.] बासर । काय करावें शरीर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवा नेमून नेमून । माझें तुमचे पार्यी मन ॥ १४ ॥ नेदाविया वृत्ती । कोठें फांकों चि श्रीपती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भले । जन्मा येऊनियां [पं. ज्याले.] जाले ॥ ३ ॥

३०५८. केली प्रतिज्ञा [दे. त. प्रज्ञा.] मनाशीं । [पं. तरि.] तई मी [दे. त. दान.] दास सत्यत्वेशीं । नेईन [पं. नेईपाया०.] पायांपाशीं । स्वामी मूळ पंढरिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंवरी हें भरीं पोट । केला तो मिथ्या बोभाट । नाही सांपडली वाट । सइराट फिरतसें ॥ १५ ॥ ज्यावें आदराचें जिणें [पं. ज्याणें.] । स्वामी कृपा करी तेणें । पाळिल्या वचनें । सख्यत्वाचा अनुभव ॥ २ ॥ घडे तैसें घडो आतां । मायबापाची हे [दे. त. “हे” नाही.] सत्ता । तुका ह्मणे चिंता । काय पाहें [पं. मारग.] मारगा ॥ ३ ॥

३०५९. नेत्र झाकोनियां काय जपतोसी । जंव [पं. जरी.] नाही मानसीं [पं. प्रेमभाव] भावप्रेम । ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उघडा मंत्र जाणा राम कृष्ण ह्मणा । तुटती यातना गर्भवास ॥ १६ ॥ मंत्र [पं. मंत्र तंत्र संध्या करिशी०.] यंत्र कांहीं करिशी जडी बुटी । तेणें भूतसृष्टी पावशील ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे ऐक सुंदर मंत्र एक ।.] सार तुका जपे बीजमंत्र एक । भवसिंधुतारक [पं. रामनाम.] रामकृष्ण ॥ ३ ॥

३०६०. संत मारगीं चालती । त्यांची लागो मज माती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावीं साधनें । काय नव्हे एक तेणें ॥ १७ ॥ शेष घेईन [पं. सेबीन.] उच्छिष्ट । धाय धर्णावरी पोट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां पार्यी । जीव ठेविला निश्चर्यी ॥ ३ ॥

३०६१. जैसें तैसें बाळ मातेसी आवडे । बोलतां बोबडे शब्द गोड ॥ १ ॥ आपुले आवडी लेववी खाववी । पाहोनियां जीवीं सुख वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय देऊं परिहार । काय तें साचार जाणतसें ॥ ३ ॥

३०६२. देवाचिया वस्त्रा स्वर्णी ही नाठवी । स्त्रियेसी पाठवी उंच साडी । ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाईचें पाळण नये चि विचारा । अश्वासी खरारा करी अंगें ॥ १८ ॥ लेकराची [पं. गांड] रास स्वयें धांवें क्षाळूं । न ह्मणे प्रक्षाळूं द्विजपायां [पं. द्विजपाय.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या तोंडावरि थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥ ३ ॥

३०६३. उरा लावी उर आळंगितां कांता । संतासी भेटतां अंग चोरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अतीत देखोनि होय पाठमोरा । व्याह्यासी सामोरा जाय वेगीं ॥ ५ ॥ द्विजा नमस्कारा मनीं भाव कैचा । तुकाचे दासीचा लेंक होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणीं ॥ ३ ॥

३०६४. ब्रह्मज्ञान जरी [दे. केलें] कळे उठाउठी । तरि कां हिंपुटी वेदशास्त्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शास्त्रांचें भांडण जप तीर्थाटण [दे. तीर्थाटणें.] । उर्वीचें भ्रमण या च साटीं ॥ ५ ॥ याचसाटीं जप याचसाटीं तप । व्यासें ही अमुप ग्रंथ केले ॥ २ ॥ या च साटीं संतपाय हे सेवावे । तरि च तरावें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३०६५. गायत्री विकोन पोट जे जाळिती । तया होय गति यमलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कन्येचा जे नर करिती विकरा । ते जाती अघोरा नरकपाता ॥ ५ ॥ ना गाऊनियां द्रव्य जे मागती । नेणों तयां गति कैसी होय ॥ २ ॥ [पं. “कैसें होइल त्यांचें तेच हो जाणती । आह्यांसी संगति नलगे त्यांची. ॥” हें कडवें ज्यास्त आहे.] आमुचा सांगाती आहे तो श्रीहरि । न लगे दुराचारी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३०६६. साधूच्या दर्शना लाजसी गव्हारा । वेश्येच्या घरा [पं. पुष्प.] पुष्पें नेसी ॥ १ ॥ वेश्या दासी मुरळी वोंवळी । ते तुज सोंवळी वाटे कैशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां लाज घरीं बुच्या । टांचराच्या कुव्या मारा वेणी [दे. त. वेणी.] ॥ ३ ॥

३०६७. राउळसी जातां त्रास मानी मोठा । बैसतो चोहोटां आदरेशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करी स्नान संध्या ह्मणे रामराम । गुरुगुडीचे प्रेम अहनिंशी ॥ ५ ॥ देवाब्राह्मणासी [पं. नजाय] जाईना शरण । दासीचे चरण वंदी भावें ॥ २ ॥ सुगंध चंदन सांडोनियां माशी । वसे [पं. दुर्गधासों अत्यादरें.] दुर्गधीशीं अतिआदरें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अरे ऐक भाग्यहीना । कां रे रामराणा विसरसी [पं. विसरलासी.] ॥ ४ ॥

३०६८. दुर्बुद्धि ते मना । कदा नुपजो नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आतां मज ऐसें.] आतां ऐसें करीं । तुझे पाय चितीं धरीं ॥ ५ ॥ उपजला [दे. भाव.] भावो । [पं. तुझे] तुमचे कृपे सिद्धी जावो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । लाभ नाहीं या परता ॥ ३ ॥

३०६९. तरुवर बीजा पोटी । बीज तरुवरा सेवटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें तुह्मां आह्यां जालें । एकीं एक सापावलें ॥ ५ ॥ उदकावरील तरंग । तरंग उदकाचें अंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बिंवच्छाया । ठायीं पावली विलया ॥ ३ ॥

३०७०. साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी । तयासी सेवटीं करबाडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मालाचे पें पेटे वाहाताती उंटें । तयालागीं कांटे भक्षावया ॥ ५ ॥ वाउगा हा धंदा आशा वाढविती । बांधोनियां देती यमा हातीं ॥ २ ॥ ज्यासी असे लाभ तो चि जाणे गोडी । येर तीं बांपुडीं सिणलीं वायां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शहाणा होई रे गव्हारा । चौऱ्यासीचा फेरा फिरों नको ॥ ४ ॥

३०७१. [पं. चिरकुटें.] चिरगुटें घालूनि वाढविलें पोट । गन्हवार बोभाट जनामध्ये ॥ १ ॥ लटिके चि डोहळे दाखवी प्रकार । दुध स्तनीं पोर पोटीं नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं वांज चि ते खरी । फजिती दुसरी जनामध्ये ॥ ३ ॥

३०७२. माझी सर्व चिंता आहे विठोबासी । मी त्याच्या [पं.० पायांपाशीं न विसंबें.] पायांसी न विसंभें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विसरेना [दे. त. विसरतां.] रूप [पं. क्षणरूप एक चितीं ।.] क्षण एक चितीं । जिवलग मूर्ती सांवळी ते ॥ ५१ ॥ विसरतां हरी क्षण एक घडी । अंतरली जडी लक्षलाभ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या विठोबाचे पाये । संजीवनी आहे हृदयामाजी ॥ ३ ॥

३०७३. काय तीं करावीं मोलाचीं माकडें । [त. नाचतील] नाचत ती पुढें संसाराच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडा देतेवेळे विचकिती दांत । घेती यमदूत दंडवरी [पं. दंडावरी.] ॥ ५१ ॥ हात दांत कान हलविती मान । [पं. दाविती हे जन०.] दाखविती जन मानावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती जालीं हीं [त. तीं.] फजित । मार्गे नाहीं नीत भारवाही ॥ ३ ॥

३०७४. थोर ती गळाली पाहिजे अहंता । उपदेश घेतां सुख वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्यर्थ भराभर केलें पाठांतर । जोंवरी अंतर शुद्ध नाहीं ॥ ५१ ॥ घोडें काय थोडें वागवितें ओझें । भावेंविण तैसें पाठांतर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरा निष्ठावंत भाव । जरी पंढरीराव पाहिजे तो ॥ ३ ॥

३०७५. जाय जाय तूं पंढरी । होय होय वारकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडोनियां वाळवंट । काय इच्छिंसी वैकुंठ ॥ ५१ ॥ खांद्या पताकांचे भार तुळसीमाळा आणि अबीर ॥ २ ॥ साधुसंतांच्या दाटणी । तुका जाय लोटांगणीं ॥ ३ ॥

३०७६. जर्गी ऐसा बाप व्हावा । ज्याचा वंश मुक्तिस जावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटा येतां हरलें पापा । ज्ञानदेवा मायबापा ॥ ५१ ॥ मुळीं बाप होता ज्ञानी । तरी आह्मी लागलों ध्यानीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी पोटीं वें बाळ । माझी पुरवा ब्रह्मींची आळ ॥ ३ ॥

३०७७. संतांच्या हेळणे बाटलें जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड चर्मकाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेसळीचें वीर्य ऐशा अनुभवं । आपुलें परावें नाहीं खळा ॥ ५१ ॥ संतांचा जो [पं. शोध जी.] शोध करितो चांडाळ । धरावा विठाळ बहु त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली [पं. प्रतिज्ञा यासाठीं.] प्रज्ञा या च साटीं । कांहीं माझे पोटीं शंका नाहीं ॥ ३ ॥

३०७८. बहु टाळाटाळी । होतां [पं. होते भोवत हे०.] भोवताहे कळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें नव्हेल सेवटीं । भय असों द्यावें पोटीं ॥ ५१ ॥ [पं. मुरगाळितां.] मुरगाळी कान । [दे. घुसमाडील.] घुसमांडील सावधान ॥ २ ॥ अबोलणा तुका । ऐसें [पं. कांहीं बोलू नका ।.] कोणी लेखूं नका ॥ ३ ॥

३०७९. जिव्हे जाला चळ । नेये अवसान ते [त. पं. “ते” नाहीं.] पळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि वोसनावोनी [पं. वासणाउनि.] उठी । देव [पं. विठ्ठल.] सांटविला पोटीं ॥ ५१ ॥ नाहीं ओढा वारा । पडिला प्रसंग तो बरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली । मज हे [पं. अनावर हे.] अनावर बोली ॥ ३ ॥

३०८०. गोहो यावा गांवा । ऐसे नवस करी आवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैचें पुण्य तया [पं. तिचे.] गांठी । [पं. व्रत.] व्रतें वेची लोभासाठीं ॥ ५१ ॥ वाढवें संतान । [दे. त. पं. ग्रहीं.] गृहीं व्हावें धनधान्य ॥ २ ॥ मागे गारगोटी । परिसाचीये साटोवाटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोल । देउन घेतला सोमवल [पं. सोमोल. (दोन्हीरूपें “सोमल” याबद्दल असावीं).] ॥ ४ ॥

३०८१. बाळपणें ऐसीं वरुषें गेलीं बारा । खेळतां या पोरा नानामतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटू दांडू चेंडू [पं. वाचोऱ्या.] लगेऱ्या वाघोडीं । चंपे पेंड [पं. घडी.] खडी एकीबेकी ॥ ५ ॥ हमामा हुंबरी पकव्याच्या बारे । खेळे जंगीभोंवरें चुंबाचुंबी ॥ २ ॥ सेलडेरा आणि निसरभोंवडी । उचली बाले धोंडीं अंगबळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें बाळपण गेलें । मग तारुण्य आलें गर्वमूळ ॥ ४ ॥

३०८२. तारुण्याच्या मर्द न मनी कोणासी । सदा मुसमुसी [दे. त. खूळ.] घुळी जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. अंठोनी वेंठोनी. पं. आठोनी वेठोनी.] अठोनी वेठोनी बांधळा मुंडसा । फिरतसे ह्येसा जनामधीं ॥ ५ ॥ हातीं दीडपान वरती च [पं. करी.] मान । नाही तो सन्मान भलियांसी ॥ २ ॥ श्वानाचिया परी हिंडे दारोदारीं [पं. दारोदार । पाहे परनार०.] । पाहे परनारी पापदृष्टी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसा [पं. ऐसी थोर हाण झाली.] थोर हा गयाळी । करितां टवाळी जन्म गेला ॥ ४ ॥

३०८३. ह्यातारपणीं थेटे पडसें खोकला । [त. हात हा कपाळा लावुनि बैसे ।] हात कपाळाला लावुनि बैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोबरियाची वाटी जालें असे मुख । गळतसे नाक श्लेष्मपुरी ॥ ५ ॥ बोलों जातां शब्द नये चि हा नीट । गडगडी कंठ कफ भारी ॥ २ ॥ सेजारी ह्मणती मरेना कां मेला । आणिला कांटाळा येणें आह्मां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां सांडुनी [पं. सांडुनियां काम.] सर्वकाम । स्मरा राम राम क्षणक्षणा ॥ ४ ॥

३०८४. जेथें कीर्तन करावें । तेथें अन्न न सेवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बुका लावूं नये भाळा । माळ घालूं नये गळां ॥ ५ ॥ तटावृषभासी दाणा । तृण मार्गों नये जाणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे द्रव्य घेती । देती ते ही नरका जाती ॥ ३ ॥

३०८५. लंकेमाजी घरें किती तीं आइका । सांगतसें संख्या जैसीतैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांच लक्ष घरें पाषाणांचीं जेथें । सात लक्ष तेथें विटेबंदी ॥ ५ ॥ कोटि घरें जेथें कांशा आणि तांब्याचीं । शुद्ध कांचनाचीं सप्त कोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याची संपदा एवढी । सांगातें कवडी गेली नाही ॥ ३ ॥

३०८६. व्यभिचारिणी गणिका कुंटणी । विश्वास चि मनीं राघोबाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ही पापिणी [दे. वाझली.] वाहिली विमानी । अचळ भुवनीं ठेवियेली ॥ ५ ॥ पतितपावन तिहीं लोकीं ठसा । कृपाळू कोंवसा अनाथांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठोबाची धरा सोय । आणिक उपाय नेणीं किती ॥ ३ ॥

३०८७. गजेंद्र तो हस्ती [त. वरुषें सहस्र.] सहस्र वरुषें । जळामाजी नकें पीडिलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. सुहुदीं.] सुहुदीं सांडिलें कोणी नाही साहे । अंतीं वाट पाहे विठो तुझी ॥ ५ ॥ कृपेच्या सागरा माझ्या नारायणा । तया दोघांजणा तारियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेले वाऊनि विमानी । मी ही आईकोनी विश्वासलों ॥ ३ ॥

३०८८. ब्रह्मयाचे वेद शंखासुरें नेले । त्यासाठीं धरिलें मत्स्यरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें आत्मा नव्हता नेला ब्रह्मांडासी । काय ब्रह्मयासी नव्हतें ज्ञान ॥ ५ ॥ परि तेणें धावा केला आवडीनें । जाले नारायण कृपासिंधु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठोबा मी नामधारक । पोसनें [पं. पोसणे.] सेवचक भेटी देई ॥ ३ ॥

३०८९. देवीं आणि दैतीं सिंधू गुसळिला । भार [पं. “पृथ्वीस जाला” याबद्दल “पृथ्वीला”.] पृथ्वीस जाला साहावेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालासी कासव धरिली पाठीवरी । चिंता तुज हरी सकळांची ॥ ५ ॥ तये [त. वेळीं.]

काळीं देव करिताती स्तुती । कृपालु श्रीपती ह्मणोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे उदंड पवाडे । ज्यासी सहस्र तोंडें सिणला तो ही ॥ ३ ॥

३०९०. हिरण्याक्ष दैत्य मातला जे काळीं । वरदानें बळी शंकराच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रपदराज्य घेतलें हिरोनी । देवा चक्रपाणी ह्मणती धांव [पं. धांवा] ॥ ५१ ॥ तइं पांडुरंगा शूकर जालेती । तथा दैत्यपती [त. दे. मारविले] मारियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यांचीं राज्यें त्यांसी दिलीं । ऐसी तूं माउली पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३०९१. प्रल्हादाकारणें [दे. नरसिंहीं.] नरसिंह जालासी । त्याचिया बोलासी सत्य केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम कृष्ण गोविंद [दे. त. गोविंदा नारायणा०.] नारायण हरि । गर्जे राजद्वारीं भक्तराज ॥ ५१ ॥ विठ्ठल माधव मुकुंद केशव । तेणें दैत्यराव दचकला [पं. दचके मनीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तयां कारणें सगुण । भक्तांचें वचन सत्य केलें ॥ ३ ॥

३०९२. नामाचें सामर्थ्य कां रे दवडीसी । [पं. काय विसरलासी०.] कां रे विसरसी पवाडे हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खणखणां हाणती [दे. खर्ग.] खर्गे प्रल्हादासी । न रुपे आंगासी किंचित ही ॥ ५१ ॥ राम कृष्ण हरी ऐसी मारी हाक । तेणें पडे धाक बळियासी ॥ २ ॥ असों [पं. द्या.] द्यावीं सामर्थ्यें ऐसिया कीर्तीचीं । आवडी तुक्याची भेटी देई ॥ ३ ॥

३०९३. वाटीभर विष दिलें प्रल्हादासी । निर्भय [त. पं. निर्भर.] मानसीं तुझ्याबळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोक्ता नारायण केलें तें प्राशन । प्रतापें जीवन जालें तुझ्या ॥ ५१ ॥ नामाच्या चिंतनें विषाचें तें आप । जाहालें देखत नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे तुझे बडिवार । सिणला फणीवर वर्णवेना ॥ ३ ॥

३०९४. अग्निकुंडामाजी [दे. ०मध्यें.] घातला प्रल्हाद । तरी तो गोविंद विसरेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पितियासी ह्मणे व्यापक श्रीहरि । नांदतो मुरारी सर्वा ठायीं ॥ ५१ ॥ अग्निरुपें माझा सखा नारायण । प्रल्हाद गर्जून हाक मारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अग्नि जाहाला शीतळ । [पं. प्रतापें सबळ विठो तुझ्या.] प्रताप [त. सकळ.] सबळ विठो तुझा ॥ ३ ॥

३०९५. कोपोनियां पिता बोले [पं. पुसे.] प्रल्हादासी । सांग हृषीकेशी कोठें आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरु ह्मणे काष्ठीं पाषाणीं सकळीं । आहे वनमाळी जेथें तेथें ॥ ५१ ॥ खांबावरी लात मारिली दुर्जनें । खांबीं नारायण ह्मणतां चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैसा [पं. ऐसा.] खांब कडाडिला । ब्रह्मा दचकला सत्यलोकीं ॥ ३ ॥

३०९६. डळमळिला मेरु आणि तो मांदार । पाताळीं फणिवर डोई झाडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोपे तेजें सूर्य आणीक [त. तो.] हा चंद्र । कांपतसे इंद्र थरथरां ॥ ५१ ॥ ऐसें रूप उग्र हरीनें धरिलें । दैत्या मारियेलें मांडीवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तांकारणें श्रीहरि । बहु दुराचारी निर्दाळिले [पं. मर्दियेले.] ॥ ३ ॥

३०९७. बहुत कृपालु दीनाचा दयाळु । जर्गी भक्तवत्सळु नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मानियेला चित्तीं बळीचा उपकार । अझूनि त्याचें [पं. दार.] द्वार राखसील ॥ ५१ ॥ काय त्याच्या भेणे बैसलासी [पं. बैसलेली.] द्वारीं । नाहीं तुज हरि कृपा बहु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तजनाची ममता । तुह्मांसी अनंता अलोलिक ॥ ३ ॥

३०९८. पांडुरंगा तुझे काय वाणूं गुण । पवाडे हे धन्य जर्गीं तुझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडिलें दुर्वासा सुरा असुरानें । तो [पं. आला तो.] आला गाऱ्हाणें सांगावया ॥ ५ ॥ बळिचिये द्वारीं तुह्मी बैसलेती । दुर्वास विनंती करी भावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपासागरा श्रीहरी । तुझी भक्तावरी प्रेमच्छाया ॥ ३ ॥

३०९९. दुर्वासया [“दुर्वास्या” या संबोधनरूपाबद्दल.] स्वामी गुंतलों भाकेसी । पुसा जा बळीसी निरोप द्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे आज्ञेविण आह्मां येतां नये । द्वारपाळ राहें होऊनियां ॥ ५ ॥ पुसे दुर्वासया बळीसी जाऊनि । येरु ह्मणे झणी बोलों नका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला अन्यत्राचा त्याग । तेव्हां पांडुरंग सखा जाला ॥ ३ ॥

३१००. बळी ह्मणे आजि दुर्वासया स्वामी । मागों नका तुह्मी नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतां [त. प्रवासी.] प्रयासीं जोडला श्रीहरी । बैसविला द्वारीं राखावया ॥ ५ ॥ परतला दुर्वास मग हो तेथूनि । चिंतातुर मनीं उद्वेगला ॥ २ ॥ काय तूं एकाचा आहेसी अंकित । होई कृपावंत तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३१०१. त्रैलोकींचा [पं. त्रैलोक्याचा.] नाथ सकळांचा आधार । बळिचें [पं. त्वां द्वार.] तुबां घर धरियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां मोकलिलें कोणां निरबिलें । कोणा हातीं दिले तिन्ही लोक ॥ ५ ॥ अनाथांचा बंधु दासांचा कैवारी । ब्रिदें तुझीं हरी जाती वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [पं. ऐसा.] बोलिला दुर्वास । वाटला संतोष पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३१०२. बोलिले [त. दे. “बोलिले ते” याबद्दल “बोलिलेती.”] ते देवऋषी दुर्वासया । जाय पुसावया मागत्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागुता दुर्वास पुसे बळिराया । निरोप जावया देई देवा ॥ ५ ॥ बळी ह्मणे त्यासी जाय मी न ह्मणें । जाईल नारायण लागला ची ॥ २ ॥ मजपाशीं राहें कोठें तरीं जाय । तुका ह्मणे पाय न सोडीं मी ॥ ३ ॥

३१०३. दुर्वासें निरोप आणिला ये रिती । मग वाढलेती नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविलें चरण बळिनिये द्वारीं । शीर अंगावरी लांबविलें ॥ ५ ॥ पाडियेलें द्वार द्वारावतियेसी । वरि हृषीकेशी निघालेती ॥ २ ॥ तेथूनियां नाम पडिलें द्वारका । वैकुंठनायका तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३१०४. मुरुकुश दोन्ही मारिले आसुर ॥ दुर्वास ऋषीश्वर सुखी केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारियेला मुरु ह्मणोनी मुरारी । नाम तुझें हरी पडियेलें ॥ ५ ॥ पूर्वीहुनी ऐसा भक्तिप्रतिपाळ । केला त्वां सांभाळ नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये चि वेळे काय जालें । कां सोंग धरिलें मोहनाचें ॥ ३ ॥

३१०५. गुरुपादाग्रींचें जळ । त्यास मानी जो विटाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतीं वाळिला जो खळ । नरकीं पचे चिरकाळ ॥ ५ ॥ गुरुतीर्थी अनमान । यथासांग मद्यपान ॥ २ ॥ गुरुअंगुष्ठा न चोखी । मुख घाली वेश्येमुखीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांगीं किती । मुखीं पडो त्याचे माती ॥ ४ ॥

३१०६. वाढविलें कांगा । तुह्मी एवढें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय होती मज चाड । एवढी करावया बडबड ॥ ५ ॥ ब्रह्मसंतर्पण । लोकीं करावें कीर्तन ॥ २ ॥ निमित्याचा धणी । तुका ह्मणे नेणे कोणी ॥ ३ ॥

३१०७. साही शास्त्रां अतिदुरी तो परमात्मा श्रीहरि । तो दशरथाचे घरीं क्रीडतो राम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिवाचें निजध्येय [दे. निजदेह वाल्मीकाचें निजगुहे.] वाल्मीकाचें निजगुह्य । तो भिल्लटीचीं फळें खाय श्रीराम तो ॥ ५ ॥ योगियांचे मनीं नातुडे चिंतनीं । तो [दे. त. “तो” नाहीं.] वानरांचे कानीं गोष्टी सांगे ॥ २ ॥ चरणीं शिळा उद्धरी

नामें गणिका तारी । तो कोळिया [\[पं. कोळियाचे.\]](#) घरीं पाहुणा राम ॥ ३ ॥ क्षण एक सुरवरा नातुडे नमस्कारा । तो रिसा आणि वानरा क्षेम [\[दे. त. क्षम.\]](#) दे राम ॥ ४ ॥ राम सांवळा सगुण राम योगियाचें ध्यान । राम राजीवलोचन तुका चरण वंदितो ॥ ५ ॥

३१०८. विठ्ठल माझा जीव विठ्ठल माझा भाव । कुळधर्म देव विठ्ठल माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल माझा गुरु विठ्ठल माझा तारूं । उतरील पारु भवनदीचा ॥ १ ॥ विठ्ठल माझी माता चिठ्ठल माझा पिता । विठ्ठल चुलता बहिणी बंधु ॥ २ ॥ विठ्ठल हे जन विठ्ठल माझें मन । सोयरा सज्जन विठ्ठल माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझा विठ्ठल विसावा । [\[पं. नसंवरित.\]](#) नश्वरित गांवा जाइन त्याच्या ॥ ४ ॥

३१०९. न मनावी चिंता । कांहीं माझेविशीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याणें लौकिक हा केला । तो हें निवारिता भला ॥ १ ॥ माझे इच्छे काय । होणार [\[पं. जाणार.\]](#) ते एक ठाय ॥ २ ॥ सुखा आणि दुःखा । ह्मणे वेगळा मी तुका ॥ ३ ॥

३११०. माझा पाहा अनुभव । केला देव आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलविलें तें चि द्यावें । उत्तर व्हावें ते काळीं ॥ १ ॥ सोडिलिया जग निंद्य । मग गोविंद ह्मणियारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर केला । तेणें याला गोविलें ॥ ३ ॥

३१११. जिंकावा संसार । येणें [\[पं. तेणें.\]](#) नांवें तरी शूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरें काय तीं बापुडीं । कीर अहंकाराचीं घोडीं ॥ १ ॥ पण ऐशा नांवें । देवा धरिजेतो भावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यावें । सत्य कीर्तीनें बरवें ॥ ३ ॥

३११२. सरे ऐसें ज्याचें दान । त्याचे कोण उपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको वाढूं ऐसें काचें । दे [\[पं. देई वो सांच विठ्ठले.\]](#) वो सांच विठ्ठला ॥ १ ॥ रडत मागें सांडी पोर । ते काय थोर माउली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कीर्ति वाढे । धर्म गाढे ते [\[पं. ऐसे ते.\]](#) ऐसे ॥ ३ ॥

३११३. तुटे मायाजाळ बिघडे भवसिंधू । जरि लागे छंदु [\[दे. सिंधु. \(दोन वेळ\).\]](#) हरिनामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर कर्म धर्म करितां ये कळी । [\[त. माजी कोण बळी तरला सांगा.\]](#) माजी तरला बळी कोण सांगा ॥ १ ॥ न पढवे वेद नव्हे शास्त्रबोध । नामाचे प्रबंध पाठ करा ॥ २ ॥ न साधवे योग न करवे वैराग्य । साधा भक्तिभाग्य संतसंगें ॥ ३ ॥ नव्हे अनुष्ठान न कळे ब्रह्मज्ञान । करावी सोपान कृष्णकथा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वर्म दावियेलें संतीं । यापरती विश्रान्ति आणिक नाही ॥ ५ ॥

३११४. लोभावरी ठेवुनि हेत । [\[पं. त. असत्य करी.\]](#) करी असत्य न्याय नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याच्या पूर्वजां पतन । नरकीं किडे होती जाण ॥ १ ॥ कोटिगोहत्यापातक । त्यासी घडेल [\[पं. घडलें.\]](#) निष्ठंक ॥ २ ॥ मासां [\[पं. सवे.\]](#) श्रवे जे सुंदरा । पाजी विटाळ पितरां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसियासी । यम गांजील सायासी ॥ ४ ॥

३११५. देह जाईल जाईल । यासी काळ बा खाईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे नुमजसी दगडा । कैचे हत्ती घोडे वाडा ॥ १ ॥ लोडें बालिस्तें सुपती । जरा आलिया फजिती ॥ २ ॥ शरीरसंबंधाचें नातें । भोरड्या बुडविती सेतातें [\[पं. सेत.\]](#) ॥ ३ ॥ अझुनि तरी होई जागा । तुका ह्मणे पुढें दगा ॥ ४ ॥

३११६. मार्गे बहुतां जनां राखिलें आडणी । धांवसी निर्वाणी नाम घेतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसैं ठावें जालें मज बरव्या परी । ह्मणऊनि करीं धांवा तुझा ॥ ५ ॥ माझेविशीं तुज पडिला विसरु । आतां काय करूं पांडुरंगा ॥ २ ॥ अझुनि कां नये तुझासी करुणा । दुरि नारायणा धरिलें मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव [पं. जाऊं पाहे प्राण माझा.] जाऊं पाहे माझा । आतां केशीराजा घालीं उडी ॥ ४ ॥

३११७. कळलें माझा तुज नव्हे रे आठव । काय काज जीव ठेवूं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं काय करिसी माझिया संचिता । धिग हे अनंता जालें जिणें ॥ ५ ॥ पतितपावन राहिलों या [पं. हे.] आशा । आइकोनि ठसा कीर्ती तुझी ॥ २ ॥ आतां कोण करी माझा अंगीकार । कळलें निष्ठुर जालासी तूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी मांडिली निरास । करितों जीवा नास तुजसाठीं ॥ ४ ॥

३११८. तरि कां मार्गे वांयां कीर्ती वाढविली । जनांत आपुली ब्रिदावळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साच करितां आतां फिरसी माघारा । ठायींचें दातारा नेणवे चि ॥ ५ ॥ संतांसी श्रीमुख कैसैं दाखविसी । पुढें मात त्यांसी सांगईन ॥ २ ॥ घईन डांगोरा तुझिया नामाचा । नव्हे अनाथांचा नाथ ऐसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. आह्मी.] आधीं राहिलों मरोनि । तूं कां होसी धनी निमित्याचा ॥ ४ ॥

३११९. आह्मी तुझ्या दासीं । जरि जावें [त. नरकासी.] पतनासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हें दिसे विपरीत । कोठें बोलिली हे नीत ॥ ५ ॥ तुझें नाम कंठीं । आह्मां संसार आटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । करी आह्मांसी विटाळ ॥ ३ ॥

३१२०. लाजती पुराणें । वेदां येऊं पाहे उणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी नामाचे धारक । किविलवाणीं दिसों रंक ॥ ५ ॥ बोलिले ते संतीं । बोल वांयांविण जाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । रोकडी हे मोडे सेवा ॥ ३ ॥

३१२१. आहारनिद्रे न लगे आदर । आपण सादर ते चि होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. परमिती विण.] परिमितीविणें बोलणें तें वांयां । फार थोडें [पं. थोर काया पिडापीडी.] काया पिंड पीडी ॥ ५ ॥ समाधान त्याचें तो चि एक जाणे । आपुलिये खुणे पावोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होय पीडा ते न करीं । मग राहें परी भलतिये ॥ ३ ॥

३१२२. भूमि अवघी शुद्ध जाणा । अमंगळ हे वासना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे वोसमले जीव । सांडी नसतां अंगीं घाव ॥ ५ ॥ जीव अवघे देव । खोटा नागवी संदेह ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध । मग तुटलिया भेद ॥ ३ ॥

३१२३. [त. सरे.] सरतें माझें तुझें । तरि हें उतरतें ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे सांडावें मांडावें । आहे शुद्ध चि स्वभावें ॥ ५ ॥ घातला तो आशा । मोहोजाळें गळां फासा ॥ २ ॥ [दे. सुखदुःखाचा.] सुखाचा तो मान । नाहीं दुःखाचा तो शीण ॥ ३ ॥ करितां नारायण । एवढें वेचितां वचन ॥ ४ ॥ लाभ हानि हे [पं. हा.] समान । तैसा मान अपमान ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे याचें । नांव सोंवळें [पं. तथाचें.] साचें ॥ ६ ॥

३१२४. तुज करितां होती ऐसे । मूढ चतुर पंडित पिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. परि हें वर्म नेणती कोण ।.] परि वर्म नेणे तें कोणी । पीडाखाणी भोगितील ॥ ५ ॥ उलंधितें पांगुळ गिरी । मुकें करी अनुवाद ॥ २ ॥ पापी होय [पं. होती.] पुण्यवंत । न करी घात दुर्जन ॥ ३ ॥ अवघें हेळामात्रें हरि [पं. तारी.] । मुक्त करी ब्रह्मांड ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे खेळे [त. “खेळे” नाहीं.] लीळा । पाहे वेगळा व्यापूनि ॥ ५ ॥

३१२५. पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरोनि उरे खातां देतां । नव्हें खंडन मवितां ॥ ५ ॥ खोलीं पडे ओली बीज । तरीं च [पं. हातीं.] हाता लागे निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । विठ्ठल अक्षरें या तिन्ही ॥ ३ ॥

३१२६. करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी आघवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहंकार [पं. केला अहंकार०.] आड । आह्मां जगासी हा नाड ॥ ५ ॥ येथें [पं. इत्यंभूत यावें.] भुतें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हो श्रीपती । आतां चाळवाल किती ॥ ३ ॥

३१२७. घालिती पव्हया । वाटे [पं. अनाथाची.] अनाथाच्या दया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें कां [पं. कांही नये०.] हें नये करूं । पांडुरंगा आह्मां तारूं ॥ ५ ॥ रोगियासी काढा । देउनि वारितील [पं. वारिताती.] पीडा ॥ २ ॥ बुडत्यासाठीं उडी । घालितील [पं. घालिताती काय जोडी ।] कां हे जोडी ॥ ३ ॥ [पं. झाडिताती.] सारितील कांटे । पुढें मागिलांचे वाटे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भार । घेती भागल्यांचा फार ॥ ५ ॥

३१२८. [पं. नको.] नका दंतकथा येथें सांगों कोणी । कोरडे ते मानी बोल कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुभव येथें [पं. पाहिजे साचार ।] व्हावा शिष्टाचार । न चलती चार आह्मांपुढें ॥ ५ ॥ [पं. “वरी कोणी मानी रसाळ बोलणें । नाही जाली. मनं ओळखी तों ॥.” हें कडवें जास्त आहे.] निवडी वेगळें क्षीर आणि पाणी । राजहंस दोन्ही वेगळालीं [पं. वेगळाची.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे जातीचें । येरा गाबाळाचें [पं. “काय काम” याबद्दल “काम नाही.”] काय काम ॥ ३ ॥

३१२९. न करि त्याचें गांढेपण । नारायण सिद्ध उभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवसिंधूचा थडवा केला । बोलाविला पाहिजे ॥ ५ ॥ याचे सोई पाउल वेचे । मग कैचे [पं. आडताळे] आडथळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें खोटें । न ह्मणे मोटें लहान ॥ ३ ॥

३१३०. रिकामें तूं [पं. तो.] नको मना । राहों क्षणक्षणा ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां पारायण । नारायण हें करीं ॥ ५ ॥ भ्रमणांच्या मोडीं वाटा । न भरें फाटा आडरानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवें । हें चि घ्यावें धणीवरी ॥ ३ ॥

३१३१. पंचभूतांचिये सांपडलों संदीं [पं. त. संधी.] । घातलोंसे बंदीं अहंकारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपल्या आपण बांधविला गळा । नेणें चि निराळा असतां हो ॥ ५ ॥ कासया हा सत्य लेखिला [पं. मानिला] संसार । कां हे केले चार माझें माझें ॥ २ ॥ कां नाहीं शरण गेलों नारायणा । कां नाहीं वासना आवरिली ॥ ३ ॥ किंचित सुखाचा धरिला अभिलास [पं. अभिलाष.] । तेणें बहु [पं. नाश.] नास केला पुढें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां देह देऊं बळी । करुनि सांडूं होळी संचिताची [पं. संसाराची.] ॥ ५ ॥

३१३२. देव जाले अवघे जन । [पं. “माझे” नाही.] माझे गुण दोष हारपले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें जालें बरवें जालें । चित्त धालें महालाभें ॥ ५ ॥ दर्पणीचें दुसरें भासे । परि तें असे एक तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिंधुमेटी । उदका तुटी [पं. वोहळासी.] वाहाळासी ॥ ३ ॥

३१३३. [त. दे. बहुत प्रकार परिते गव्हाचे.] बहु प्रकार गव्हाचे । जिव्हा नाचे आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरलें परि आवडी नवी । सिंधु दावी तरंग ॥ ५ ॥ घेतलें घ्यावें वेळोवेळां । [पं. “बाया.”] माय बाळा न विसंबे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रस राहिला [पं. “राहिला” नाही.] वचनीं । तो चि [पं. पडताळूनी तोची सेवी.] पडताळूनि सेवीतसें ॥ ३ ॥

३१३४. आह्मां सोइरे हरिजन । जनीं [पं. जनभाग्य.] भाग्य निकंचन [पं. निःकिंचन.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याच्या धैर्या नाही भंग । भाव एकविध रंग ॥ ५१ ॥ [पं. तान्हेभुके.] भुके तान्हे चित्ती । सदा देव आठविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन । ज्याचें निज [दे. त. वित्त.] नारायण ॥ ३ ॥

३१३५. ह्मणवितों दास न करितां सेवा । लंडपणें देवा पोट भरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटें कोठें सरे तुझे पायांपाशीं । अंतर जाणसी पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ आचरण खोटें आपणासी ठावें । लटिकें बोलावें दुसरें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा आहे अपराधी । असो कृपानिधी तुह्मां ठावा ॥ ३ ॥

३१३६. [पं. जळो.] जळालें तें बाह्य सोंग । अंतर व्यंग पडिलिया [पं. पडिलें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें अंतरलें । वाइट भलें [पं. ह्मणतां] ह्मणवितां ॥ ५१ ॥ तांतडीनें नासी । तांतडीनें च संतोषी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर [पं. धर.] । नाही बुद्धि [पं. एकी बुद्धि.] एक स्थिर ॥ ३ ॥

३१३७. चित्ताचें बांधलें जवळी तें वसे । प्रकाशीं प्रकाशे सर्वकाल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं वसावी उत्तम ते भेटी । होऊं कांहीं तुटी न सके चि ॥ ५१ ॥ ब्रह्मांड [पं. कवळ आठवण साटी.] कवळे आठवणेसाठीं । धरावा तो पोटीं वाव बरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ घरिचिया घरीं । प्रेमतंतु दोरी न [दे. सुटतां.] तुटतां ॥ ३ ॥

३१३८. [त. पं. दुःखवलें.] दुखवलें चित्त आजिच्या प्रसंगें । बहु पीडा जगें केली देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कधीं हा संबंध तोडिसी तें नेणें । आठवूनि मनें पाय असें ॥ ५१ ॥ आणिकांची येती अंतरा अंतरें । सुखदुःख बरेंवाइट तीं [पं. ते.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडे एकांताचा वास । तरिच या नास संबंधाचा ॥ ३ ॥

३१३९. धनवंत एक बहिर [पं. बहिरट.] अंधळे । शुभ्र कुष्ठ काळे भोग अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. “प्रारब्धगतिं हातीं आहे सूत्रं”. दे. परारब्धगति.] प्रारब्धाची गति न कळे विचित्र । आहे हातीं सूत्र विठोबाचे ॥ ५१ ॥ आणीक रोगांचीं नांवें घेऊं [पं. सांगों.] किती । अखंड असती जडोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नष्ट संचिताचें दान । पावे खातां पण सुख नेदी ॥

३१४०. भेदाभेदताळा न घडे घालितां । आठवा रे आतां नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें एक केलें अवघें होय सांग । अच्युताच्या योगें [पं. संगें नामच्छंदें. त. योगें नामच्छंदें.] नामें छंदें ॥ ५१ ॥ भोंवरे खळाळ चोर वाटा घेती । पावल मारिती सिबेपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणें येथें भाषेविण पार । न पविजे सार हें चि आहे ॥ ३ ॥

३१४१. जे गाती अखंड विठ्ठलाचे गीत । त्यांचे पार्यीं चित्त ठेवीन मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयांसी आवडे विठ्ठलाचें नाम । ते माझे परम प्राणसखे ॥ ५१ ॥ जयांसी विठ्ठल [पं. आवडे विठ्ठल.] आवडे लोचनीं । त्यांचें पायवणी स्वीकारीन ॥ २ ॥ विठ्ठलासी जिहीं दिला सर्व भाव । त्यांच्या पार्यीं [पं. जीवठेवीन मी.] ठाव मागईन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रज होईन चरणींचा । ह्मणविती त्यांचा हरिचे दास ॥ ४ ॥

३१४२. [दे. त. या दोहों प्रतीत हा अभंग दुबार आहे. अक्षरवटिका ह्मणजे शुद्धःशुद्धलेख मात्र सारखा नाही.] काय तो विवाद असो भेदाभेद । साधा परमानंद एका भावें ॥ १ ॥ निघोनि आयुष्य जातें हातोहात । विचारीं पां हित लवलाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावभक्ति हे कारण । नागवी भूषण दंभ तो चि ॥ ३ ॥

३१४३. देवकीनंदने । केलें आपुल्या चिंतने ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आपुलिया ऐसें । मना लावूनियां पिसें ॥ ५१ ॥ गोवळे गोपाळां । केलें लावूनियां चाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संग । केला दुरि नव्हे मग ॥ ३ ॥

३१४४. माझिया [पं. जीवाची.] जीवासी हे चि पें विश्रांति । तुझे पाय चिर्ती पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांडवल गांठी [पं. जालेंसे पुरतें.] आलें सपुरतें । समाधान चित्तें मानियेलें ॥ ५१ ॥ उदंड [पं. उच्चारु.] उच्चारें घाताला पसरु । रूपावरी भरु आवडीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज भक्तीची आवडी । [पं. अभेद०.] अभेदीं तांतडी नाहीं ह्मूण [पं. ह्मणे.] ॥ ३ ॥

३१४५. एकविध आह्मी न धरूं पालट । न संडूं ते [पं. हे.] वाट सांपडली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवूनि केला पाहिजे सांभाळ । माझें बुद्धीबळ पाय तुझे ॥ ५१ ॥ बहुत न कळे बोलतां प्रकार । अंतरा अंतर साक्ष असे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगा जीवींच्या [दे. जीवांच्या.] जीवना । तूं चि नारायणा साक्षी माझा ॥ ३ ॥

३१४६. राहो ये चि ठायीं । माझा भाव तुझे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन नामाचें चिंतन । जाऊं नेदीं कोठें मन ॥ ५१ ॥ देईन ये रसीं । आतां बुडी सर्वविशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । साटी करोनियां जीवा ॥ ३ ॥

३१४७. तैसे [पं. नव्हे. दे. नहों.] नव्हों आह्मी विठ्ठलाचे [पं. विठोबाचे.] दास । यावें आणिकांस काकुलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिचिया सत्ता ठेंगणें सकळ । आला कळिकाळ हाताखालीं ॥ ५१ ॥ अंकिताचा असे अभिमान देवा । समर्पूनि हेवा असों पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां इच्छेचें खेळणें । कोड [पं. कोडें नारायण.] नारायणें पुरवावें ॥ ३ ॥

३१४८. मोक्ष देवापाशीं नाहीं । लटिक्या घाई विळवतें [पं. विवळतो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय खरें न धरी शुद्धी । गेली बुद्धी भ्रमलें ॥ ५१ ॥ अहंकारास [पं. अहंकारा.] उरलें काई । पांचांठायीं हें वांटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुंथे भारें । लटिकें खरें मानुनियां ॥ ३ ॥

३१४९. आपला तो एक देव करुनि घ्यावा । तेणेंविण जीवा सुख [पं. नाहे.] नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर [दे. तें.] तीं माझकें दुःखाचीं जनितीं । नाहीं आदिअंतीं [पं. अवसानीं.] अवसान ॥ ५१ ॥ अविनाश करी आपुलिया ऐसें । लावीं मना पिसें गोविंदाच्या [पं. गोविंदाचें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका मरणें चि सरें । उत्तम चि उरे कीर्ति मार्गें ॥ ३ ॥

३१५०. आजिवें हें मज तुझीं कृपादान । दिलें संतजन मायबापीं ॥ १ ॥ आलीं मुखावाटा अमृतवचनें । [पं. उत्तीर्णता येणें०.] उत्तीर्ण तीं येणें नव्हे जन्में ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझीं उदार कृपाळ । शृंगारिलें बाळ कवतुकें ॥ ३ ॥

३१५१. स्तुती अथवा निंदा करावी देवाची । अधम तो वेची व्यर्थ वाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आइकोनि होती बहिर हे बोल । वेचूनि ते मोल नरका जाती ॥ ५१ ॥ इह लोकीं थुंका [पं. पडो.] उडे तोंडावरी । करणें अघोरीं वास लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप वाचेऐसें निकें । भरलें नरकें निंदेसाठीं ॥ ३ ॥

३१५२. लोह कफ गारा सिद्ध हे सामुग्री । [दे. त. आग्न.] अग्नि टणत्कारी दिसों येतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगावें तें काई सांगावें तें काई । चिता [त. वीता.] होय ठायीं अनुभव तो ॥ ५१ ॥ अन्नं सांगों येतो तृप्तीचा

अनुभव । करुनि उपाव घेऊं हेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मिळे जीवनीं जीवन । तेथें कोणा कोण नांव [पं. नावें.] ठेवी ॥ ३ ॥

३१५३. बाळाचें जीवन । माता जाणें भूक तान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं विनवणी । असों मस्तक चरणीं ॥ ६१ ॥ ठेविलिये ठायीं । चित्त ठेवुनि असें पार्यीं ॥ २ ॥ करितों हे सेवा । चिंतन सर्वा ठायीं देवा ॥ ३ ॥ न्यून तें चि पुरें । [पं. करोनि घ्यावें] घ्यावें करोनि दातारें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि । अल्प असे अपराधी ॥ ५ ॥

३१५४. जाणतों समये । [पं. परमित.] परि मत कामा नवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी सांगावें तें बरें । देवा सकळ विचारें [पं. विचार.] ॥ ६१ ॥ फुकाचिये पुसी । चिंता नाहीं होते ऐसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे । धर पाय मज साहे ॥ ३ ॥

३१५५. द्वारपाळ विनंती करी । उभे द्वारीं राउळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया शरणागता । वाहों चिंता नेदावी [पं. न द्यावी.] ॥ ६१ ॥ वचना या चित्त द्यावें । असो ठावें पायांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणें कृपासिंधू । दीनबंधू केशवा ॥ ३ ॥

३१५६. दोहीं वाहीं आह्मां वास । असों कास घालूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोल बोलों उभयतां । स्वामीसत्ता सेवेची ॥ ६१ ॥ एकसरें आज्ञा केली । असों चाली ते नीती [पं. नीति.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोहारितों । आहें होतो ते ठायीं ॥ ३ ॥

३१५७. ऐका जी देवा माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सन्निध पातलों सांडूनियां [पं. टाकोनियां.] शंका । सन्मुख चि एकाएकीं पुढें ॥ ६१ ॥ जाणविलें कोठें पावे पायांपार्शी । केली या जिवासी साटी ह्मूण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे हातीं द्या उद्धार । करीं करकर ह्मणवूनि ॥ ३ ॥

३१५८. बैसलों तों कडियेवरी । नव्हें दुरी वेगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडलें हें बहुवा [पं. बहुता.] दिसां । आतां इच्छा पुरवीन ॥ ६१ ॥ बहु होता [पं. जाला होता.] जाला सीण । नाहीं क्षण विसांवा ॥ २ ॥ दुःखी केलें मीतूपणें । जवळी नेणें होतें तें ॥ ३ ॥ पाहात जे होतो वास । ते चि आस पुरविली ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मायबापा । झणी कोपा विठ्ठला ॥ ५ ॥

३१५९. तुझें नाम मुखी तयासी विपत्ति । आश्चर्य हें चित्तीं वाटतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणों काय [पं. देवा.] होसील निजला । नेणों जी विठ्ठला मायबापा ॥ ६१ ॥ भवबंधनाचे तुटतील फांसे । तें कां येथें [पं. ऐसें.] असे अद्देरिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें दचकलें मन । वाटे वांयांविण श्रम [पं. सीण.] केला ॥ ३ ॥

३१६०. सेवकें करावें सांगितलें काम । सिपयाचा तो धर्म स्वामी राखे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय देवा नेणों आलें गांढेपण । तुह्मी शक्तिहीन जाले दिसां ॥ ६१ ॥ विष्णुदास आह्मी निर्भर ज्यावळें । तें दिसे या काळें अद्देरिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूळ पाठवा लौकरी । किंवा करूं हरी काय सांगा ॥ ३ ॥

३१६१. खेळतां [पं. खेळता निजभावें समर्थाचें बाळ .] न भ्यावें समर्थाच्या बाळें । तयाच्या सकळ सत्तेखालीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी लेवविला शोभे अळंकार । नाहीं तरी भार [पं. मानाविण.] मानाविण ॥ ६१ ॥ अवधी च दिशा

असावी मोकळी । मायबाप बळी ह्मणऊनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें ऐसें आहे देवा । ह्मणऊनि सेवा समर्पिली ॥ ३ ॥

३१६२. निरंजनीं [दे. त. निरांजनीं.] एकटवाणें । संग नेणें दुसरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा चाळविलें कैसें । लावुनि पिसें गोवळें ॥ ६५ ॥ [त. लपविल.] लपलें अंगें अंग । दिला संग होता तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हतें ठावें । जालें भावें वाटोळें ॥ ३ ॥

३१६३. नव्हती भेटी तों चि बरें । होतां चोरें नाडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियांचा केला झाडा । रिता वाडा खोंकर ॥ ६५ ॥ चिंतनाचें मूळ चित्त । नेलें वित्त हरुनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूळा आलें । होतें केलें तैसें चि ॥ ३ ॥

३१६४. जये ठायीं आवडी ठेली । मज ते बोली न संडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवावें जीवींचें कोड [पं. कोडें.] । भेटी गोड तुज मज ॥ ६५ ॥ आणिलें तें [पं. “तें नाही.”] येथवरी । रूप दुरी न करावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । सेवाहीना धिम वृत्ति ॥ ३ ॥

३१६५. सरलियाचा सोस मनीं । लाजोनियां राहिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें बोलावितों । येथें तें तों लापावें ॥ ६५ ॥ माझें तें चि मज द्यावें । होतें भावें जोडिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरा । आळीकरा बुझावा ॥ ३ ॥

३१६६. नाचावेंसें वाटे मना । छंद गुणा अधीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चेष्टविलीं माझीं गात्रें । सप्तासूत्रें [त. हालविती.] हालती ॥ ६५ ॥ नामरूपें रंगा आलीं । ते चि चाली स्वभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे । अंग संगें [पं. कवळिलीं.] कवळिलें ॥ ३ ॥

३१६७. खेळतों ते [पं. “ते” नाहीं.] खेळ पायांच्या प्रसादें । नव्हती हीं [पं. ते.] छंदें नासिवंतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा मायबाप उभा विटेवरी । कबतुकें करी कृपादान ॥ ६५ ॥ प्रसादाची वाणी [पं. वदती उत्तरें.] वदे तीं उत्तरें । नाहीं मतांतरे जोडियेलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रस [पं. वाढी तथा.] वाढितिया अंगें । छाया पांडुरंगें केली वरी ॥ ३ ॥

३१६८. अखंड मुडतर । सासुरवास करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याची [पं. जालिया.] जाली बोळवण । आतां न देखों तो शीण बहुतांची दासी । तये घरीं सासुरवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुळें । खंड जाला [पं. एक वेळे.] एका वेळें ॥ ३ ॥

३१६९. अवघा भार वाटे देवा । संतसेवा न घडतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कसोटी हे असे हार्तीं । सत्य भूतीं भगवंत ॥ ६५ ॥ चुकलोंसा दिसें पंथ । गेले संत तो ऐसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोंग वायां । कारण या अनुभवं ॥ ३ ॥

३१७०. आतां तुह्मी कृपावंत । साधु संत जिवलग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोमटें तें करा माझें । भार ओझें तुह्मांसी ॥ ६५ ॥ वंचिलें तें पायांपाशीं । नाहीं यासी वेगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोडिल्या गांठी । दिली मिठी पायांसी ॥ ३ ॥

३१७१. सुख वाटे परी वर्म । धर्माधर्म न कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गायें नाचें एवढें जाणें । विठ्ठल ह्मणे निर्लज्ज ॥ ५१ ॥ अवघें माझें एवढें धन । साधन ही [पं. हे.] सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायां पडें । तुमच्या कोडें संतांच्या ॥ ३ ॥

३१७२. धरिलीं जीं होतीं चित्तीं । डोळां [पं. ते.] तीं च दिसती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें [पं. आवडीसी.] आवडीस फळ । जालें कारण सकळ ॥ ५१ ॥ घेईन भातुकें । मागोनियां कवतुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. लंड.] लाड । विठोबा पुरवील [पं. पुरविलें कोडे] कोड ॥ ३ ॥

३१७३. बहुतां दिसांची आजि जाली भेटी । जाली होती तुटी काळगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें [दे. सावकास.] सावकाश घेईन ते धणी । गेली अडचणी उगवोनि ॥ ५१ ॥ बहु दुःख दिलें होतें घरीं कामें । वाढला हा [दे. श्रमश्रम] श्रमें श्रम होता ॥ २ ॥ बहु दिस होता पडिला [पं. साडिला.] मारग । क्लेशाचा त्या [पं. तो.] त्याग आजि जाला ॥ ३ ॥ बहु होती [पं. केली होती.] केली सोंगसंपादणी । लौकिकापासूनि निर्गमलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे येथें जालें अवसान । परमानंदीं मन विसावलें ॥ ५ ॥

३१७४. पुत्र जाला चोर । मायबापा हर्ष थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काशासाठीं जोडी । हाट [त. दाटे. प. घोटे गुडघे घडी] घाटे गुंडगे घडी ॥ ५१ ॥ ऐते अपाहार । आणूनियां भरी घर ॥ २ ॥ मानिली निश्चिंती । नरका जावया उभयतीं ॥ २ ॥ झोडाझोडगीचे पोटीं । फळें वीजें तीं [पं. ते करंटीं] करंटीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बेट्या । भांडवल न लगे खट्या ॥ ५ ॥

३१७५. एवढी अपकीर्ती । ऐकोनियां फजीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरि दाविल [पं. दाखविल.] वदन । थुंका थुंका तो देखोन ॥ ५१ ॥ काळिमेचें जिणें । जीऊनियां राहे सुनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण । दुरुषणें अपशकुन ॥ ३ ॥

३१७६. पुंडलीक भक्तराज । तेणें साधियेलें काज । वैकुंठीचें निज । परब्रह्म आणिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग बाळमूर्ति । [पं. गाईगोपाळ सांगातीं.] गाईगोपाळां संगती । येऊनियां प्रीति । उभें सम चि राहिलें ॥ ५१ ॥ एका आगळें [दे. त. अक्षर वैकुण्ठ.] अक्षरें । भूवैकुंठ चि दुसरें । ह्मणविती येरें । परि तीं ऐसीं नव्हेती ॥ २ ॥ पाप पंचक्रोशीमधीं । येऊं [दे. त. येऊ न सकेचिना आधीं.] न सके चि कधीं । कैची तेथें विधि- । निषेधाची वसति ॥ ३ ॥ पुराणें [पं. बोलती.] वदती ऐसें । चतुर्भुज तीं मानसें । सुदर्शनावरी वसे । रीग [पं. परि ते न बुडे कल्यांतीं. त. न बुडे कल्यांतीं.] न घडे कल्यांतीं ॥ ४ ॥ महाक्षेत्र हें पंढरी । अनुपम्य [दे. इयेची.] इची थोरी । धन्य धन्य वारकरी । तुका ह्मणे तेथींचे ॥ ५ ॥

३१७७. देह मृत्याचें भातुकें । कळों आलें कवतुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मानियेलें सार । हें चि वाटतें आश्चर्य ॥ ५१ ॥ नानाभोगांचीं संचितें । करुनि ठेविलें [पं. ठेविली.] आइतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोडीं । उगवूं न सकती बापुडीं ॥ ३ ॥

३१७८. [पं. त्याग.] त्यागें भोग माझ्या येतील अंतरा । मग मी दातारा काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां असो तुझे पार्यीं हे मोटळें [पं. मोटाळें.] । इंद्रियें [पं. सकळ काया मनें.] सकळें काया मन ॥ ५१ ॥ सांडीमांडी विधिनिषेधाचा ठाव । न कळतां भाव जाइल वायां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां नको उजगरा । लपवीं दातारा अंगीं मज ॥ ३ ॥

३१७९. दावूनियां बंड [पं. मांड । पुरे न करिती मांड ॥.] । पुरे न करी तें मांड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो जळो तैसैं जिणें । [पं. फटमर.] फटमरे लाजिरवाणें ॥ ६१ ॥ घेतलें तें [पं. तैस.] सोंग । बरवें संपादावें सांग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीरें । देव [दे. देवें नुपेक्षिलें खरें.] नुपेक्षील खरें ॥ ३ ॥

३१८०. न पालटे जाती जीवाचिये साटीं । [पं. बाह्य.] बाहे तें चि पोटीं दावी वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरी [पं. अंतर सबाह्य.] सबाहीं सारिखा चि रंग । वीट आणि भंग नाहीं रसा ॥ ६२ ॥ [पं. घणाचिये घाई.] घणाचिया घायें पोटीं शिरे हिरा । सांडूं नेणे धीरा आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. कढ.] कढे करावी शीतळ । ऐसैं जातिबळ चंदनाचें ॥ ३ ॥

३१८१. दिली मान तरी नेघावी [पं. न घ्यावी.] शत्रूची । शरण आलें [त. त्याची.] त्यासी जतन जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समर्थासी असे विचाराची आण । भलीं पापपुण्य विचारावें ॥ ६३ ॥ काकुळतीसाठीं सत्याचा विसर । पडिलें अंतर न पाहिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यश कीर्ति आणि मान । करितां जतन देव जोडे ॥ ३ ॥

३१८२. विचारिलें आधीं आपुल्या मानसीं । वांचों येथें कैसीं कोण्या द्वारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तंव [पं. साह्य जाला.] जाला साह्य हृदयनिवासी । बुद्धि दिली ऐसी [पं. नाश.] नास नाही ॥ ६४ ॥ उद्वेगाचे होतो पडिलों समुद्रीं । कोणे रीती तरी पाविजेल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखें आला आयुर्भाव । जाला बहु जीव कासावीस ॥ ३ ॥

३१८३. आपुलें वेचूनि खोडा घाली पाव । ऐसे [पं. ऐसा तो हा जीव हीनबुद्धि ।.] जया भाव हीनबुद्धि ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयांच्या संगें आयुष्याचा नास । पडियेलें ओस स्वहिताचें ॥ ६५ ॥ भुलल्याचें अंग [दे. पं. आपण्या.] आपणा पारिखें । छंदा च सारिखें वर्ततसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःख उमटे परिणामीं । लंपटासी कामीं रतलिया ॥ ३ ॥

३१८४. केलें शकुनें प्रयाण । आतां मार्गे फिरे कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय तैसैं होय आतां । देह [पं. देहबळ.] बळी काय चिंता ॥ ६६ ॥ पडिलें पालवीं । त्याचा धाक वाहे जीवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीणें । देवा काय हीनपणें ॥ ३ ॥

३१८५. आळणी ऐसैं कळों आलें । त्यासी भलें मौन [दे. त. मौन्य.] चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये कांहीं वेचूं वाणी । वेडे घाणीसांगातें ॥ ६७ ॥ वेगळें तें देहभावा । भ्रम जीवा माजिरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवतुक केलें । किंवा भलें दवडितां ॥ ३ ॥

३१८६. चित्ताचा चाळक । त्याचें उभय सूत्र एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचवितें [पं. नाच्छंदें.] नानाछंदें । सुखें आपुल्या विनोदें ॥ ६८ ॥ चंद्र कमळणी । नाहीं धाडीत सांगोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उठी । लोह चुंबकाचे दृष्टी ॥ ३ ॥

३१८७. करितां तडातोडी । वत्सा माते सोई ओढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वारित्याचा.] करित्याचा आग्रह उरे । एक एकासाठीं झुरे ॥ ६९ ॥ भुके इच्छी अन्न । तें ही त्यासाठीं निर्माण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । एक एकाचिये चित्तीं ॥ ३ ॥

३१८८. निघालें दिवाळें । जालें देवाचें वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वेचूं नये वाणी । विचारावें मनिच्या मनीं ॥ १ ॥ गुंडाळिलीं पोतीं । भीतरी लावियेली वाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करा । ऐसा [पं. राहो.] राहे माजी घरा ॥ ३ ॥

३१८९. तीर्थाचिये [दे. तीर्थाचिये आस । पंथ तो निट देव ।] पंथें चाले तो निदैव । पाविजेतो ठाव अंतराय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि भलें निश्चळ चि स्थळीं । मनाचिये मुळीं बैसोनियां ॥ १ ॥ संकल्पारूढ तें [पं. पराधीन जीणें.] प्रारब्धें चि जिणें । कार्य चि [पं. कारण.] कारणें वाढतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. नाहीं कामा एक०.] कामा नाहीं एक मुख । जिरवितां सुख होतें पोटीं ॥ ३ ॥

३१९०. क्षणक्षणा हा चि करावा विचार । तरावया पार भवसिंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाशिवंत देह [पं. जाणा रे.] जाणार सकळ । आयुष्य खातो काळ सावधान ॥ १ ॥ संतसमागमीं धरुनि आवडी । करावी तांतडी परमार्थी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. येह लोकीच्या.] यहलोकींच्या वेव्हारें । नये डोळे धुरें भरुनि राहों ॥ ३ ॥

३१९१. कोणाशीं विचार करावा सेवटीं । एवढ्या लाभें तुटी जाल्या तरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळितो शूर आला घावडाव । पुढें दिला पाव न करी मार्गें ॥ १ ॥ घात तो या नांवें येथें अंतराय । अंतरल्या पाय गोविंदाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. गडसंधीचा.] गडसंधीचा हा ठाव । केला तो उपाव कार्या येतो ॥ ३ ॥

३१९२. असा जी सोंवळे । आहां तैसे चि निराळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं नयों तुमच्या वाटा । काय लटिका चि [पं. ताटा.] ताठा ॥ १ ॥ चिंतन चि पुरे । काय सलगी सवें धुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । नका नावडे ते सेवा ॥ ३ ॥

३१९३. अहंकार तो नासा भेद । जर्गी निंद्य [दे. निंदे.] ओंवळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नातळे तो धन्य [पं. त्यासी.] यासी । जाला वंशीं [दे. वंशीं. त. वंसीं.] दीपक ॥ १ ॥ करवितो [पं. ब्रह्महत्या । नेदी आल्या आतळों .] आत्महत्या । नेदी सत्या आतळों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुरुगुरी । माथां थोरी धरोनि ॥ ३ ॥

३१९४. इच्छिलें ते शकुनवंती । होय देती तात्काळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीरा नीरा निवाड करी । वरावरी विठ्ठल ॥ १ ॥ भाग्याविण कैचें फळ । अंतर मळमूत्राचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें संचित कुडें । तें बापुडें करीतसे ॥ ३ ॥

३१९५. काशासाठीं आह्मी जाळिला संसार । न करा [पं. करावा.] विचार ऐसा देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें नेणों तुह्मां करवतें उदास । माझा प्रेमरस मंगावया ॥ १ ॥ समर्पूनि ठेलों देह हा सकळ । धरितां विटाळ न लजा माझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघी मोकलूनि आस । फिरतों उदास कोणासाठीं ॥ ३ ॥

३१९६. नाहीं तुह्मां कांहीं लाविलें मागणें । कांटाळ्याच्या भेणें त्रासलेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एखादिये परी टाळावीं करकर । हा नका विचार देखों कांहीं ॥ १ ॥ पायांच्या वियोगें [दे. त. प्राणासर्वसाटी.] प्राणासर्वसाटी । [दे. पं. ने घवेसी.] नेघेवेसी तुटी जाली आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां [दे. मागेन.] मागणें तें आतां । हें चि कृपावंता चरणीं वास ॥ ३ ॥

३१९७. जग अमंगळ । लागे देखतां विटाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धर्म भूतांचीं ते दया । [पं. संत.] सत्य कारण
ऐसीया ॥ १ ॥ नव्हे माझें मत । साक्षी करुनि सांगें संत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें । दावी उमटूनि अनुभवं ॥ ३ ॥

३१९८. दंड अन्यायाच्या माथां । देखोनि करावा सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये उगे बहुतां घाटूं । सिसें
सोनियांत आटूं ॥ १ ॥ पापपुण्यासाठीं । नीत केली [पं. आतां.] सत्ता खोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । दोष
कोणाचा तो दावा ॥ ३ ॥

३१९९. आह्मी [पं. आह्मी पतितपावन ।.] पापी तूं पावन । हें तों पूर्वापार [पं. पूर्वापर.] जाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवें
करुं नये जुनें । सांभाळावें ज्याचें तेणें ॥ १ ॥ [पं. मिरासीचा ठाव । राखा करोनि उपाव ॥.] राखावा तो ठाव । मिरासी
करोनि उपाव ॥ २ ॥ वादें मारी हाका । देवा [पं. ऐकवीतो.] आइकवी तुका ॥ ३ ॥

३२००. पाडावी ते बरी । गांठी धुरेसवें [पं. करी.] खरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये मरों लंडीपणें । काय बापुडें तें
जिणें ॥ १ ॥ लुटावें भांडार । तरी जया नाही पार ॥ २ ॥ तुका ह्मणें नावें । कीर्ती आगळीनें ज्यावें ॥ ३ ॥

३२०१. [पं. भोजन.] भजनें चि जालें । मग जीवाचें काय आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊं नेदावी पुढती । आड
भयाची ते जाती ॥ १ ॥ करितां सरोबरी [पं. सरोभरी.] । कांहीं न ठेवावी उरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शूर । व्हावे धुरेसीं
च [दे. धुरे.] धुर ॥ ३ ॥

३२०२. जन्मांतरीं शुद्ध नाही आचरण । यालागीं चरण अंतरले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोडवलें संचित येणें
जन्में पाहतां । आतां पंढरिनाथा कृपा करीं ॥ १ ॥ पतिपावन ब्रिद [पं. “ब्रिद” नाही.] साच करीं देवा । यालागीं
[पं. कुडावा.] कुडावा करीं माझा ॥ २ ॥ अपराधी पातकी दुष्ट दुराचारी । [दे. पं. अहाळलों.] आहाळलों भारी
संवसारें ॥ ३ ॥ कामक्रोध आदि कल्पनेच्या त्रासें । तुज न पवें ऐसें [पं. जालों.] जालें देवा ॥ ४ ॥ हा ना तोसा
ठाव जाला पांडुरंगा । नये चि उपेगा काय करुं ॥ ५ ॥ आपुलिया नांवा धांवणिया धावें । लवकरी यावें तुका
ह्मणे ॥ ६ ॥

३२०३. [दे. प्रेमभेटी.] प्रथमभेटी आळिंगण । मग चरण वंदावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा माझा भोळा बाप । हरी
ताप कवळोनि ॥ १ ॥ न सांगतां [दे. त. संगतां.] सीण भाग । पांडुरंग जाणतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंतें । द्यावें
भातें न मागतां ॥ ३ ॥

३२०४. वचनाचा अनुभव हार्तीं । बोलविती देव मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हें न कळे अभाविकां ।
जडलोकां जिवांसी ॥ १ ॥ अश्रुत [पं. अनश्रुत.] हे प्रसादिक । कृपा भीक स्वामीची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरावरी ।
जातों तरी सांगत ॥ ३ ॥

३२०५. कां रे तुझीं ठेवा बहुतां निमित्तें । माझिया संचितें वोडवलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तिप्रेमगोडी
बैसली जिह्मारीं । आनंद अंतरीं येणें झाला ॥ १ ॥ पुसिलें पडळ तिमिर [दे. त. पं. तिमिर.] विठ्ठलें । जग चि
भरलें ब्रह्मानंदें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलों कामनेवेगळा । आवडी गोपाळावरी वसे ॥ ३ ॥

३२०६. आसन शयन भोजन गोविंदें । भरलें आनंदें त्रिभुवन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियां केली काळें
तडातोडी । [दे. त. अवश्वरु.] अवसर घडी पुरों नये ॥ १ ॥ वांटणी घातले शरीराचे भाग । दुजियाचा लाग

खंडियेला ॥ २ ॥ आवडीच्या आलें आहारासी रूप । पृथक संकल्प मावळले ॥ ३ ॥ काम तरी क्रोध बुद्धि मन नासे । भ्रमाचे वोळसे गिळिले शांती ॥ ४ ॥ तुका म्हणे मना श्रीरंगाचा रंग । बैसला अभंग एकविध ॥ ५ ॥

३२०७. ज्वरल्यासी काढा औषध पाचन । मूढां नारायण [दे. श्रमवितो.] स्मरवितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवव्याधि येणें तुटेल रोकडी [पं. रोकडा.] । करुनियां [पं. झाडा.] झाडी निश्चयेसी ॥ ६५ ॥ आणिकां उपायां अनुपान कठिण । भाग्यें वरें सीण शीघ्रवत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला उघडा पसारा । भाग्य आलें घरा दारावरी ॥ ३ ॥

३२०८. जपाचें निमित्त झोपेचा पसरु । देहाचा [पं. देतां हा विचार पाडूनियां.] विसरु पाडूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं [पं. ऐसें तें भजन.] तीं भजनें अमंगळवाणी । सोंगसंपादणी [पं. भोरप्याची.] बहुरुप्याची ॥ ६५ ॥ सेवेसी [दे. त. सेवेविशीं केलें लोभा०.] विकिलें लोभाचिये [पं. आशे.] आसे । तया कोठें असे उरंला देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मानदंभ जया चित्ती । तयाची फजीती करुं आह्मी ॥ ३ ॥

३२०९. परद्रव्य परकांता । नातळे नयाचिया चित्ता । आणि कर्मी तो तत्वता । बांधला न वजाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा अनुभव रोकडा । विश्वासीतो जीवा जोडा । एकांत त्या पुढां । अवया करी उकल ॥ ६५ ॥ सकट आंबलें तें [पं. “तें” नाहीं.] अन्न । शोधी तें चि मद्यपान । विषमानें भिन्न । केलें शुद्धाशुद्ध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नित । बरवें अनुभवं उचित । तरी काय हित । मोलें घ्यावें लागतें ॥ ३ ॥

३२१०. भूक पोटापुरती । तृष्णा [पं. भरी.] भरवी वाखती । करवी फजीती । हांवें भार वाढला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुळिकेसी लांस फांस । डोई [पं. दाढी डोई.] दाढी बोडवी दोष । अविहितनाश । करवी वजन [पं. वचन.] चुकतां ॥ ६५ ॥ विधिसेवनें [त. विधिसेवन.] विहितें । कार्यकारणापुरतें । न बाटे जो चित्तें । अधमांच्या तो त्यागी ॥ २ ॥ आज्ञापालणें ते सेवा । भय धरोनियां जीवा । तुका ह्मणे ठेवा । ठेविला तो जतन ॥ ३ ॥

३२११. कळे न कळे त्या धर्म । ऐका सांगतों रे वर्म । माझ्या विठोबाचें नाम । अटाहासें उच्चार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो या दाखवील वाटा । तया [पं. जया.] पाहिजे त्या नीटा । कृपावंत मोटा । पाहिजे तो कळवळा ॥ ६५ ॥ पुसतां चुका होतो वाटा । सवें बोळावा [पं. बोळवा.] गोमटा । मोडों नेदी कांटा । घेऊं सांटा चोरासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोल । न लगे द्यावें वेचावे [त. वेचा.] बोल । विठ्ठल विठ्ठल । ऐसा छंद मनासी ॥ ३ ॥

३२१२. तरी कां वोळगणे । राजद्वारीं होती सुने ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं दावुनि निष्कामता । पोकळ पोकळी ते वृथा ॥ ६५ ॥ कायसा मोकळ । भोंवतें शिष्यांचें गाबाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ढाळे । [पं. बाह्यरंग ते निराळे ।] बाहेर गुदे तें निराळें ॥ ३ ॥

३२१३. हरिच्या दासां सोपें वर्म । सर्व धर्म पाउलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कडिये देव [पं. वाहे खांदी.] बाहेर खांदी । वैष्णव मांदी कीडेसी ॥ ६५ ॥ सरती [दे. सतंत ते आटा ०.] येणें आटाआटी । नाहीं तुटी लाभाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समाधान । सदा मन आमुचें ॥ ३ ॥

३२१४. भूतांचिये नांदे जीवीं । गोसावी च सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षणक्षणां जागा ठायीं । दृढ पायीं विश्वास ॥ ६५ ॥ दावूनियां सोंग दुजें । मंतर बीजें वसतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणे धने । धरी तें वर्म चितन ॥ ३ ॥

३२१५. संत आले घरा । तों मी अभागी दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयानें पूजा करूं । चरण हृदयीं च धरूं ॥ ५१ ॥ काया कुरवंडी । करुन ओंवाळून सांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । हात जोडीं असो ठावें ॥ ३ ॥

३२१६. भेद तुटलियावरी । आह्मी तुमचीं च हो [पं. “हो” नाही.] हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पाळावे पाळावे । आह्मां लडिवाळांचे लळे ॥ ५१ ॥ आणिकांची देवा । नाहीं जाणत चि सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हेवा । माझा हेत पार्यी देवा ॥ ३ ॥

३२१७. आमुची विश्रांति । [पं. तुझे. त. ‘आमुची विश्रांति’ हा अभंग दुबार (अभंग ३२२६ व ३९६७ पाहा) आहे, त्यापैकी दुसऱ्या ठिकाणी ‘तुझे’ असें आहे. दे. ‘आमुची विश्रांति’ हा अभंग दुबार (दे. भा. २, अ. १०७ व १०५ पाहा) आहे, त्यापैकी दुसऱ्या ठिकाणी ‘तुझ्यारूपें कमळापति’ असें आहे.] तुमचे चरण कमळापती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढती पुढती नमन । घालूंनियां लोटांगण ॥ ५१ ॥ हें चि एक जाणें । काया वाचा आणि मनें ॥ २ ॥ नीच [दे. हा अभंग दोनदां आढळतो (टीप ८ पाहा) त्यापैकी दुसऱ्या ठिकाणी ‘जाणा’ असें आहे.] जनालोकां । [पं. तळील.] तळिले पायेरीस तुका ॥ ३ ॥

३२१८. विनवितों सेवटीं । आहे तैसें माझे पोटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठीं राहावें राहावें । हें चि मागतसें भावें ॥ ५१ ॥ पुरली वासना । येणें होइल नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जो देहाडा । तो चि वर्णीन पवाडा ॥ ३ ॥

३२१९. आवडीची सलगी पूजा । विषम दुजा भाव तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं उफराटीं वर्म । कळों भ्रमें न येती ॥ ५१ ॥ न लगे समाधान मोल । रुचती बोल प्रीतीचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका जीवें । सूत्र [दे. व्होवें.] व्हावें गुंतलें ॥ ३ ॥

३२२०. बाळ माते लाते वरी । मारी तेणें संतोषे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख वसे चित्ता अंगीं । तें हें रंगीं मिळालें ॥ ५१ ॥ भक्षी त्याचा जीवमाग [पं. जीव मागे] । आला भाग तो बरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऋणानुबंधें । सांगे सुदें सकळां ॥ ३ ॥

३२२१. शिजल्यावरी जाळ । वांयां जायाचें तें मूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा वारावा तो श्रम । [त. अतित्याई.] अतिशयीं नाहीं काम ॥ ५१ ॥ सांभाळावें वर्म । उचिताच्या काळें धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । ऐसें कारणाचे वेळे ॥ ३ ॥

३२२२. उभा ऐल थडी । तेणें घालूं नये उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें गेल्याचे उपाय । करावे ते केले काय ॥ ५१ ॥ दिसतें आहारीं । नये जाऊं ऐशावरी ॥ २ ॥ अळसाची धाडी । तुका ह्मणे बहु नाडी ॥ ३ ॥

३२२३. शक्ती द्याव्या [पं. द्यावी.] देवा । नाहीं [दे. पदार्थी.] पार्थिवांची सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्य आहे ऐसा धर्म । जाणते हो जाणा वर्म ॥ ५१ ॥ मना पोटीं देव । जाणे जैसा तैसा भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोसें । लागे लाविल्याचें पिसें ॥ ३ ॥

३२२४. कार्य चि कारण । तृष्णा पावविते [पं. वाढविते.] सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करुनि ऐसा संग । सोसें चि तूं पांडुरंग ॥ ५१ ॥ रूपीं नाहीं गोडी । हांवें हांवें ऊर फोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पडे भारी । ऐशा वरदळाचे थोरी ॥ ३ ॥

३२२५. संसाराच्या नांवें घालूनियां शून्य । वाढता हा पुण्य केला धर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिभजनं हें धवळिलें जग । चुकविला लाग कळिकाळाचा ॥ ५१ ॥ कोणां ही नलगे साधनांचा पांग । करणें केला त्याग देहबुद्धी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख समाधि हरिकथा । नेणें भव्यव्यथा [दे. त. भवतेथा.] गाईल तो ॥ ३ ॥

३२२६. विश्वासिया नाहीं लागत सायास । रंग [पं. अनायासे रस अंगा०.] अनायासें अंगा येतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लेंकराच्या हातें घास मागे माता । वोरसोनि चित्ता सुख पावे ॥ ५१ ॥ गौरव त्या [पं. तो.] मानी आरुषा वचनीं । भूषण ते वाणी मिरवावीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे सकळ ही साक्षी । माझा कई पक्षी पांडुरंग ॥ ३ ॥

३२२७. वैभवाचे धणी [पं. सकळ.] सकळां शरणागत । सत्यभावे चित्त अर्पिलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदी उरों देव आपणावेगळें । भावाचिया बळें ठायाठाव ॥ ५१ ॥ जाणोनि नेणोनि अंगा आली दशा । मग होय इच्छा आपणच ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें धाकट्याचें जिणें । माता [पं. स्तनपान.] स्तनपानें वाढविते ॥ ३ ॥

३२२८. कई ऐसी दशा येइल माझ्या आंगा । चित्त पांडुरंगा झुरतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाठवुनि देह पायांचें चित्तन । अवसान तें क्षण नाहीं मधीं ॥ ५१ ॥ [पं. कई.] काय ऐसा पात्र होईन लाभासी । नेणों हृषीकेशी तुष्टईल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य मानीन संचित । घेईन तें नित्य प्रेमसुख ॥ ३ ॥

३२२९. नाहीं वागवीत जाणिवेचें ओझें । [दे. त. स्वामिसेवेकाजें.] स्वामिसेवा काज निर्धारु हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आज्ञा ते प्रमाण हा मनीं निर्धार । येणें फिटे भार निश्चयेसी ॥ ५१ ॥ [पं. आळीकर.] आळीकरें आह्मी एकविध चित्तें । तैसें होऊं येतें मायबापें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी ये जातीची सेवा । घातलासे देवावरी भार ॥ ३ ॥

३२३०. काय नाहीं माझे अंतरीं वसति । व्यापक हा भूतीं [पं. सकळांच्या.] सकळां नांदे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्तासी प्रसाद होईल चळण । तें चि तें वळण मनासही ॥ ५१ ॥ सर्व शक्ति जीवीं राहिल्या कुंटित । नाहीं केलें होत [त. हीत.] आपुलें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोरी खांब सूत्र्या हातीं । नाचवी नाचती जडें तैसीं ॥ ३ ॥

३२३१. देवाचें निर्माल्य कोण शिवे हातीं । संकल्पासी होती विकल्प ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाहिलें देह हें देवा एकसरें । होईल तें बरें तेणें [त. कोण्या.] द्वारें ॥ ५१ ॥ होता भार त्याची निवारली खंती । येथें आतां रिती साटवण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छे पावविले कष्ट । ह्मणऊनि नष्ट दुरावली ॥ ३ ॥

३२३२. देव तीर्थ [पं. तीर्थी.] येर दिसे जया ओस । तोचि तया दोष जाणतिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया बरें फावे देवा चुकवितां । संचिताची सत्ता अंतराय [पं. अंतराय.] ॥ ५१ ॥ शुद्धाशुद्धठाव पापपुण्याबीज । [पं. पावविलें.] पाववील दुजे फळभोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभराऐसें वर्म । चुकविल्या धर्म अवघे मिथ्या ॥ ३ ॥

३२३३. काय करूं सांगतां ही न [पं. नकळे तें वर्म ।.] कळे वर्म । उपस्थित भ्रम उपजवितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन आधीं ज्याचें आलें होइल हातां । तयावरी सत्ता केली चाले ॥ ५१ ॥ [त. पं. अभुकेचे.] अभुकेचे अंगीं चवी ना सवाद । मिथ्या ऐसा वाद दुराग्रह ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आप राखावें आपणा । संकोचों चि कोणा नये आतां ॥ ३ ॥

३२३४. अमृत अद्वेरे [पं. उंचबळे.] उचळलें जातां । विष आर्तभूतां आवश्यक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदरासी मोल नये लावूं केजें । धीर शुद्धबीजें गोमटा तो ॥ ५१ ॥ खऱ्याचिये अंगीं [दे. पं. आपणे.] आपणचि चाली । लावणी

[पं. लागली.] लाविली काय लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. चाड.] चाडे करा वेवसाव । आह्मांसी तो वाव धीर आहे ॥ ३ ॥

३२३५. अनुभवाचे रस देऊं आर्तभूतां । सोडूं चोजवितां पुढें पोतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाचा प्रसाद रत्नाच्या ओवणी । शोभतील गुणीं आपुलिया ॥ ५१ ॥ आधीं भाव सार शुद्ध ते भूमिका । बीज आणि पिका चिंता नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें नाम गुणवंत । तें नाहीं लागत पसरावें ॥ ३ ॥

३२३६. काय मज एवढा भार । हे वेव्हार [दे. त. चळवाया.] चालवाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उकल तो जाणे धणी । मज भोजनीं कारण ॥ ५१ ॥ चिंता ज्याची तया शिरीं । लेंकरीं तें खेळावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवट झाला । देव या बोला भोगिता ॥ ३ ॥

३२३७. [दे. न गमे न गमे न गमे हरिविण । न मगे न मगे म मगे मेळवा०.] न गमे न गमे न गमे हरिविण । न गमे न गमे न गमे मेळवा शाम कोणी गे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तळमळ करी तैसा जीव जळाविण मासा । दिसती दिशा ओसा वो ॥ ५१ ॥ नाठवे भूक तान विकळ जालें मन । घडी जाय प्रमाण जुगा एकी वो ॥ २ ॥ जरी तुह्मी नोळखा सांगतें ऐका । तुकयाबंधूचा सखा जगजीवन ॥ ३ ॥

३२३८. विठ्ठला रे तुझे वर्णितां गुणवाद । विठ्ठला रे दग्ध जालीं पापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठला रे तुझें पाहातां श्रीमुख । विठ्ठला रे सुख जालें नयना ॥ ५१ ॥ विठ्ठला रे तुज देतां आलिंगन । विठ्ठला तनमन निवाल्या बाह्या ॥ २ ॥ विठ्ठला रे तुझी ऐकतां कीर्ति । विठ्ठल हे [त. “हे” नाही.] विश्रांति पावले स्मरणें ॥ ३ ॥ विठ्ठला रे तुकयाबंधु ह्मणे देहभाव । विठ्ठला जीवीं पाव धरितां गेला ॥ ४ ॥

३२३९. एकांतीं लोकांतीं करूं गदारोळ । लेश तो ही मळ नाहीं येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें द्यावें आह्मीं आपुलिया सत्ता । न देखो पुसता दुजा कोणी ॥ ५१ ॥ भांडाराची किली माझे हातीं आहे । पाहिजे तो पाहें वान येथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां विश्वासाच्या बळें । ठेविलें मोकळें देवें येथें ॥ ३ ॥

३२४०. स्मरणाचे वेळे । व्हावें [पं. सावधान कळे.] सावध न कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिलों विषयांचे ओढीं । कोणी न दिसेसें काढी ॥ ५१ ॥ भांडवल माझें । वेच जालें भूमी ओझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । तूं चि धावें ऐसे वेळे ॥ ३ ॥

३२४१. पाहा हो देवा कैसे जन । भिन्न भिन्न संचितें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक नाहीं एका ऐसे । दावी कैसे शुद्ध हीन ॥ ५१ ॥ पंचभूतें एकी रासी । सूत्रें कैसीं खेळवी [पं. ओळखावी.] ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे जो जे जाती । त्याची स्थिति तैसी ते.] तुका ह्मणे जे जे जाती । तैसी स्थिति येतसे ॥ ३ ॥

३२४२. कोणाचिया न पडों छंदा । गोविंदासी आळवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांचीं बहु [पं. बहुत.] मर्ते । अवघे रिते [पं. रिती.] पोकळ ॥ ५१ ॥ घटापटा ढवळी मन । होय सीण न करूं तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंग । भरूं [पं. भागा आलें तें.] भाग आला तो ॥ ३ ॥

३२४३. एकवेळ करीं या दुःखावेगळें । दुरिताचें जाळें उगवूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवीन पाय हा माझा नवस । रात्री ही [पं. वो.] दिवस पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ बहु दूरवरी भोगविलें [त. भोगविले भोगे । आसां पांडुरंगे०. दे. भोगविले

भोग । आतां पांडुरंग.] भोगा । आतां पांडुरंग सोडवावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काया करीन कुरवंडी । ओंवाळूनि सांडीं मस्तक हें ॥ ३ ॥

३२४४. आणीक म्यां कोणा यावें काकुळती । कोण कामा येती अंतकाळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं वो माझी सखी होसी [पं. येसी.] पांडुरंगे । लवकरी ये गे वाट पाहें ॥ १ ॥ काया वाचा मनें हें चि [पं. आस.] काम करीं । पाउलें गोजिरीं चिंतीतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवीं हे आस । घालीं ब्रह्मरस भोजन हें ॥ ३ ॥

३२४५. [दे. हें आह्मां सकळ ।.] आह्मांसी सकळ । तुझ्या नामाचें चि बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं अमृताचें पान । दुजें नेणों कांहीं आन ॥ १ ॥ जयाचा जो भोग । सुख दुःख पीडा [दे. त. पीडी.] रोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुझे पायीं माझा हेवा ॥ ३ ॥

३२४६. आर्त माझ्या बहु पोटीं । व्हावी भेटी पायांशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी तुझी कृपावंता । माझी चिंता असों द्या ॥ १ ॥ तळमळ करी चित्त अखंडित वियोगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । [पं. जाणां.] जाणें वेथा अंतिरिंची ॥ ३ ॥

३२४७. बहु जन्मांतरे फेरे । केले येरे सोडवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आळवितों करुणाकरे । विश्वंभरे दयाळे ॥ १ ॥ वाहवतों मायापुरीं । येथें करीं कुढावा [पं. कुडावा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजा कोण । ऐसा सीण निवारी ॥ ३ ॥

३२४८. कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला । चित्त द्यावें बोला बोबडिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडवूनि घ्यावें काळचक्रा [पं. काळाचक्राहातीं.] हातीं । बहुत विपत्ती भोगविल्या ॥ १ ॥ [दे. ज्यालें जेऊं नेदी मारिलें चि मरो । प्रारब्धा उरो मागुतालीं. त. ज्यालें जेऊं नेदी मारिलें चि मरे । प्रारब्धा उरे मागुतालें ॥.] ज्यालें जीवों नेदी भारिलें चि मरे । प्रारब्ध तें उरे मागुतालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजा खुंटला उपाय । ह्मणऊनि पाय आठविले ॥ ३ ॥

३२४९. डौरलों भक्तिसुखें । सेवूं अमृत हें मुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतसंगें सारूं काळ । प्रेमसुखाचा कल्लोळ ॥ १ ॥ ब्रह्मादिकांसी [त. दे. सुराणी.] शिराणी । तो हा आनंद मेदिनी ॥ २ ॥ नाहीं वैकुंठीचा पांग । धांवे कथे पांडुरंग ॥ ३ ॥ मुक्त व्हावें कशासाठीं । कैची येणें रसें भेटी [पं. तुटी.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गोड । हें चि [पं. माझें पुरे.] पुरे माझें कोड ॥ ५ ॥

३२५०. [दे. त. फोडिले भांडार ।.] फोडिलें भांडारें । माप घेऊनियां खरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केली हरिनामाची वरो । मागितलें आतां सरो ॥ १ ॥ देशांत सुकाळ । जाला हारपला काळ ॥ २ ॥ घ्यावें धणीवरी । तुका ह्मणे लाहान थोरीं ॥ ३ ॥

३२५१. आनंदाचे डोहीं आनंदतरंग । आनंद चि अंग आनंदाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगों जालें कांहींचियाबाही । पुढें चाली नाहीं आवडीनें ॥ १ ॥ गर्भाचे आवडी मातेचा डोहळा । तेथींचा जिह्वाळा तेथें बिंबे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसा ओतलासे ठसा । [त. अनुभवा.] अनुभव सरिसा मुखा आला ॥ ३ ॥

३२५२. ह्मणऊनि धरिले पाय । अवो माय विठ्ठले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें चि करुनि घ्यावें । आश्वासावें [दे. आह्मास.] ना भीसें ॥ १ ॥ वाढली ते तळमळ चित्ता [दे. चित्ता.] । शम आतां करावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवीं वसे । मज नसे वेगळी ॥ ३ ॥

३२५३. कल्याण या आशीर्वादें । जाती द्वंद्वें नासोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आश्वासिलें नारायणें । प्रेमदानें अंतरिंच्या ॥ ५१ ॥ गेली निवारोनि आतां । सकळ चिंता यावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गातां गीत । आलें हित सामोरें ॥ ३ ॥

३२५४. हरिनामवेली [पं. हरिनामवल्ली.] पावली विस्तार । फळीं पुष्पीं भार वोल्हावली [दे. बोल्हावली] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें [पं. येथें] माझ्या मना होई पक्षिराज । साधावया काज [पं. तृप्तीच या.] तृप्तीचें या ॥ ५१ ॥ मुळींचिया बीजें दाखविली गोडी । [पं. लाहो करीं जोडी०.] लवकर चि जोडी जालियाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षणक्षणां जातो काळ । गोडी ते रसाळ अंतरेल ॥ ३ ॥

३२५५. बरवें ऐसें आलें मना । नारायणा या काळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव आह्मा प्राणसखा । जालें दुःखा खंडण ॥ ५१ ॥ जन्मांतरिंच्या पुण्यरासी । होत्या त्यांसी फळ आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निजठेवा । होईल देवा [दे. त. हेवा.] लाधलों ॥ ३ ॥

३२५६. जरि हे आड यती लाज । कैसें काज साधतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. कारण.] करणें केलें उठाउती । पार्थी मिठी घातली ॥ ५१ ॥ समर्पिला जीव भाव । धरिला भाव अखंड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड कांहीं । काळ नाहीं घातला ॥ ३ ॥

३२५७. पात्र शुद्ध चित्त [दे. गोही.] ग्वाही । न लगे कांहीं सांगणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शूर तरी सत्य चि [पं. “चि” नाही.] व्हावें । साटी जावें करुनि ॥ ५१ ॥ अमुप च सुखमान । स्वामी जन मानावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी वाणी । तैसे [पं. तैसा.] मनीं परिपाक ॥ ३ ॥

३२५८. प्रगटलें ज्ञान । नारायण भूतीं तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुभव च घेऊं व्हावा । विनंती देवा करुनियां ॥ ५१ ॥ देखोवेखीं वदे वाणी । पडिल्या कानीं प्रामाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे योगक्षेम । घडे तें वर्म साधावें ॥ ३ ॥

३२५९. मुख्य आधीं विषयत्याग । विधिभाग पाळणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. मना.] मन पावे समाधान । हें चि दान देवाचें ॥ ५१ ॥ उदासीन वृत्ति देहीं । चाड नाहीं पाळणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं भय । सम सोय विषमाची ॥ ३ ॥

३२६०. आतां हें चि सार हें चि सार । मूळबीज रे [पं. ऐका.] आइका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें आवडी उरे । जें ज्या झुरे तें त्यासी ॥ ५१ ॥ प्रेमाचिया सूत्रदोरी । नाहीं उरी उरवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंतन बरें । [आहो.] आहे खरें खन्यापें ॥ ३ ॥

३२६१. केला तैसा अंगीकार । माझा भार चालवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होऊं अंतराय बुद्धी । कृपानिधी नेदावी ॥ ५१ ॥ आह्मी तरी जड जीव । कैचा भाव पुरता ॥ २ ॥ अनन्यभावे घ्यावी सेवा । आह्मां देवा घडेसी ॥ ३ ॥ तुम्हीं आह्मी शरणागतें । कृपावंतें रक्षीजे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भाकूं कींव । असों जीव [पं. जडजीव.] जड आह्मी ॥ ५ ॥

३२६२. सोसें बहुगर्भवासीं । मेलों असों उपवासीं । नाहीं सखीं ऐसीं । तेथें कोणी भेटलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं करीं रे स्वहित । देह तंव हे अनित्य । नाहीं दिलें चित्त । सोडवूं मोहापासोनि ॥ ५१ ॥ पाळी तोंडींचिया

घांसें । तें चि होय अनारिसें । ज्या नव्हे ऐसें । खेदी परि सोडवीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घनमानें । माझ्या [त. बाटविलों.] बाटलों मीपणें । नाहीं दिला जनें । देखों [पं. लाभ आलाभ.] लाभें हा लाभ ॥ ३ ॥

३२६३. इच्छिती तयांसी व्हावें जी अरूप । आह्मांसी स्वरूपस्थिती चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नव्हे माझा भाव अनारिसा । पाउलांनीं इच्छा गोवियेली ॥ १ ॥ लेंकरासी कोठें जाणत्याची परी । करूं येते दुरी [पं. धरायाचे.] धरावया ॥ २ ॥ लागली न सुटे नामाची आवडी । माझी भावजोडी भंगूं [प. नको.] नका ॥ ३ ॥ घेसील [पं. घेसी आढे वेढे०.] वेढे मुक्तीच्या अभिलासें । चाळवीं जा पिसे ब्रह्मज्ञानी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझा कोठें भक्तिरस । पाडावया ओस चाळविसी ॥ ५ ॥

३२६४ आह्मां भाविकांची जाती । एकविध जी श्रीपती । अळंकारयुक्ति । सरों तेथें [दे. त “तेथें” नाहीं.] शके चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणें माउली त्या खुणा । क्षोभ उपजों नेदी मना । शांतवूनि स्तना । लावीं अवो कृपाळे ॥ १ ॥ तुज अवघें होऊं येतें । मज बाटों नये चित्तें । उपासने परतें । नये कांहीं [पं. आवडे.] आवडों ॥ २ ॥ करूं रूपाची कल्पना । मुखीं नाम उच्चारणा [पं. नारायणा.] । तुका ह्मणे जना । जल स्थल देखतां ॥ ३ ॥

३२६५. ज्यावें हीनपणें । कासयाच्या प्रयोजनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रारब्धी संसार । बरी हिमतीची थार ॥ १ ॥ होणार ते कांहीं । येथें अवकळा नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । कृपा केलिया बरवें ॥ ३ ॥

३२६६. किती रांडवंडे । घालूनि व्हाल रे बापुडे । संसाराचे भिडे । कासावीस जालेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या स्वामी शरण रिघा । कृपालुवा पांडुरंगा । ठेवी अंगसंगा । विश्वासियां जवळी ॥ १ ॥ कांहीं न मागतां भलें । होईल तें चि काम केलें । नसावें आथिलें । कांहीं एका [पं. एक संकल्पे] संकल्पें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । पाववील ठायाठाव । एकविध जीव । ठेविलिया सेवेसी ॥ ३ ॥

३२६७. बाप करी जोडी लेंकराचे ओढी । आपुली [त. करवडी.] करवंडी वाळवूनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाएकीं केला [दे. त. केलों.] मिरासीचा धनी । कडिये [पं. वाऊनी.] वागवूनी भार खांदीं ॥ १ ॥ लेवऊनी [पं. घालूनियां.] पाहे डोळा अळंकार । टेवा [दे. त. टेवा.] दावी थोर करूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेदी गांजू आणिकांसी । उदार जीवासी आपुलिया ॥ ३ ॥

३२६८. या रे हरिदासानो जिंकों कळिकाळा । आमुचिया बळा पुढें किती बापुडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंग सुरंग घमंडी नाना छंदें । हास्यविनोदें मनाचिये आवडी ॥ १ ॥ येणें तेणें प्रकारें बहुतां सुख जोडे । पूजन तें घडे नारायणा अंतरीं ॥ २ ॥ वांकड्या माना बोल बोलावे आर्ष । येईल तो त्यांस छंद पढीयें गोविंदा ॥ ३ ॥ आपुलालें आवडी एकापुढें एक नटा । नाहीं थोर मोठा लहान या प्रसंगीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे येथें प्रेम भंगूं नये कोणीं । देव भक्त दोन्ही निवडितां पातक ॥ ५ ॥

३२६९. अवघा च अन्यायी । तेथें एकल्याचें काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां अवघें एकवेळें । जळोनि सरो तें निराळें ॥ १ ॥ काय माझें खरें । एवढें च राखों बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । परिहार न लगे चित्ता ॥ ३ ॥

३२७०. काय वृंदावन [दे. त. इंद्रावण.] मोहियेलें गुळें । काय जिरें काळें उपचारिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी अधमाची जाती च अधम । उपदेश श्रम करावा तो ॥ १ ॥ न कळे विंचासी कुरवाळिलें अंग । आपले ते रंग दावीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नये पाकासी दगड । शूकरासी गोड जैसी विष्टा ॥ ३ ॥

३२७१. स्तवूनियां नरा । केला [पं. आयुष्या.] आयुष्याचा मातेरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नारायणाचिई.] नारायणाचिया लोपें । घडलीं अवघीं चि पापें ॥ ५१ ॥ जीव ज्याचें दान । त्याचा खंडूनियां [पं. खंडूं नये.] मान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । आइके त्या दोष कानीं ॥ ३ ॥

३२७२. संतां नाहीं मान । देव मानी मुसलमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे पोटाचे मारिले । देवा [पं. देवे.] आशा विटंबिले ॥ ५१ ॥ घाली लोटांगण । बंदी नीचाचे चरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धर्म । न कळे माजल्याचा भ्रम ॥ ३ ॥

३२७३. अवो कृपावंता । होई बुद्धीचा ये [पं. तूं.] दाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें पाविजे उद्धार । होय तुझे पारीं थार ॥ ५१ ॥ वदवीं हे वाचा । भाव पांडुरंगीं साचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझे अंतर [पं. त. वसावा.] वसवा ॥ ३ ॥

३२७४. नाहीं म्या वंचिला मंत्र कोणापाशीं । राहिलों जीवासी [पं. धरूनियां ।.] धरुनि तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटेवरी [दे. भाव.] भावें ठेवियेलें मन । पाउलें समान चिंतीतसें ॥ ५१ ॥ [दे. पावविला.] पावविलों पार धरिला विश्वास । घालूनियां कास बळकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मार्गे पावले उद्धार । तिहीं हा आधार ठेविलासे ॥ ३ ॥

३२७५. चंचळीं [दे. चंचळ चंचळ निश्चळ निश्चळ । पं. चंचळें.] चंचळ निश्चळीं निश्चळ । वाजवी खळाळ उदकासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोपें वर्म परि मन नाहीं हातीं । हा हा भूत चितीं भ्रम गाढा ॥ ५१ ॥ रविबिंब नाहीं तुटत उदका । छायेची ते नका सरी धरूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय घरी रज्जूसार्टीं । नाहीं साच पोटीं कळलें तों ॥ ३ ॥

३२७६. आवडी येते [पं. ० येते गुणे । कळो चिन्हें०.] कळों । गुणें चिन्हें उमटती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटीचें ओठीं उभें राहे । चित्त साहे मनासी ॥ ५१ ॥ डोहोळियाची [दे. डोहळे याची. पं. डोहळे याची.] भूक गर्भा । ताटीं प्रभा प्रतिबिंबे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मानोन घ्यावें । वाटे खावें वाटतें ॥ ३ ॥

३२७७. काय ऐसी वेळ । वोडवली अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि दुखवलें मन । कथाकाळीं जाला सीण ॥ ५१ ॥ पापाचिया [त. मुळें.] गुणें । त्यांचिया वेळे [पं. दर्शनें] दर्षणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कानीं । घालूं आले दुष्टवाणी ॥ ३ ॥

३२७८. कितीवेळां जन्मा यावें । नित्य [पं. किती.] व्हावें फजीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जीव भ्याला । शरण गेला विठोबासी [पं. विठोसी.] ॥ ५१ ॥ प्रारब्ध पाठी गाढें । न सरे पुढें [दे. चालत.] चालतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोकडी [दे. ० रोकडीं हे । होती पिहें काढीत ॥.] हे । होती [पं. होऊं.] पाहें फजीती ॥ ३ ॥

३२७९. होतों [पं. होती.] सांपडलो वेठी । जातां भेटी संसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तों या वाटे कृपा केली । भेटी जाली विठोबासी [पं. विठोसी.] ॥ ५१ ॥ होता भार माथां माझे । बहु ओझें अमुप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली चिंता । कोण दाता भेटेल ॥ ३ ॥

३२८०. भुंकूनियां सुनें लाभे हस्तीपांठी । होऊनि हिंपुटी दुःख पावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्या मशकें तयाचें करावें । आपुल्या स्वभावें पीडतसे ॥ ५१ ॥ मातलें बोकड [पं. माकड.] विटवी पंचानना । घेतलें मरणा धरणें तें [पं. तेणें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां पीडितील खळ । घेती तोंड काळें करूनियां ॥ ३ ॥

३२८१. जा रे तुह्मी पंढरपुरा । तो सोयरा दीनांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण दोष नाणी मना । करी आपणासारिखें ॥ १ ॥ उभारोनि उभा कर । भवपार उतराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तांतड मोठी । जाली भेटी उदंड ॥ ३ ॥

३२८२. गर्जत जावें नामावळी । प्रेमें टाळी वाहोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें सुखे पुढतीं धावे । भेटी सवें गोपाळा ॥ १ ॥ लोटांगण [पं. लोटांगणें.] घाला तळीं । वंदा धुळी संतांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठ्ठल लाहो । ऐसा वाहो उभारा ॥ ३ ॥

३२८३. अनुसरे तो अमर जाला । अतरला संसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न देखती गर्भवास । कधीं दास विष्णूचे ॥ १ ॥ विसंभेना माता बाळा । तैसा लळा पाळावा ॥ २ ॥ त्रिभुवनीं ज्याची सत्ता । तुक्या [दे. पं. तो रक्षिता जालिया. (या अभंगांत “तुका” नाहीं).] रक्षिता तो जाला ॥ ३ ॥

३२८४. आतां केशीराजा हे चि विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह असो माझा भलतिथे ठार्यी । चित्त तुझ्या पार्यी असों द्यावें ॥ १ ॥ काळाचें खंडण घडावें चिंतन । [पं. तनमनधन विन्मुखता ।.] धनमानजनविन्मुख तो ॥ २ ॥ कफवातपित्त देहअवसानां । ठेवावीं वारुनि दुरितें हीं ॥ ३ ॥ सावध तों माझीं इंद्रियें [पं. सकळ.] सकळें । दिलीं [पं. एक.] एका वेळे हाक आधीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं या सकळांचा जनिता । येथें ऐकता [त. आहिक्येता.] सकळांसी ॥ ५ ॥

३२८५. चित्त तें चिंतन कल्पनेची धांव । जे जे वाढे हांव इंद्रियांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हात पाव दिसे शरीर चालतां । नावें भेद सत्ता जीवाची ते ॥ १ ॥ रवीचिये अंगी प्रकाशक [पं. प्रकाश सकळा.] कळा । वचनें निराळा भेद दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप वचनाच्या अंगीं । मौन्य काय रंगीं निवडावें ॥ ३ ॥

३२८६. बोलोनियां काय दावूं । तुह्मी जीऊ जगाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि आतां माझी सेवा । चिंतन देवा करितों ॥ १ ॥ विरक्तासी देह तुच्छ । नाहीं आस [दे. त. देहाची.] काशाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायापार्शी । येइन ऐसी वासना ॥ ३ ॥

३२८७. निजों नेदी [दे. त. नव्हं.] सकाळवेळीं । रातीकाळी [त. चिणचिणी. दे. चिन चिनी.] चिनचिनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोंगळानें घेतली पाठी । केली आटी जीवासी ॥ १ ॥ मेळऊनि [पं. कथा करणें.] सवें जन । चिंता नेणे देवळीं च ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों घरा । तोंडा घोरा वाइलेच्या ॥ ३ ॥

३२८८. मायबाप सवें नये घनचित्त । करावें संचित भोगावें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि लाभ काय तो विचारिं । नको चालीवरी चित्त ठेवूं ॥ १ ॥ आयुष्य सेवटीं सांडूनि जाणार । नव्हे चि [दे. त. हें.] साचार शरीर हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें लावियेलें माप । जया [दे. त. जणे.] धरी पापपुण्याची ही ॥ ३ ॥

३२८९. मोटळें हाटीं सोडिल्या गांठी । विकन्या [दे. घातलें केण.] घातले कण । ज्याचे भाम त्यासी देऊनि वारिलें । सासुनि लिगाड दान [पं. दाणे.] । खरें माप हाटीं घेऊनि [पं. “घेऊनि” नाहीं.] बैसलों । मानिती ते चौघे जन [पं. जणे.] । खरें वित्त तेथें आले चोजवीत । गिऱ्हाइक संतजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडिला पालव केला हाट वेच । जाली [पं. सकळी.] सकाळीं च अराणूक । याल तरि तुह्मी करा लगबग । आमचे ते कोणी लोक ॥ १ ॥ एक ते [पं. “एक” नाहीं.] उत्तम मध्यम कनिष्ठ । वित्ताचे प्रकार तीन । बहुतां जनाचें बहुत प्रकार । वेगळाले

वाण । लाभ हाणि कोणा मुदल जालें । कोणासी पडिलें खाण । अर्धमर्ध कोणी गुंतोनि राहिले । थोडे तैसे बहु जन ॥ २ ॥ [पं. एक.] एके सांते आले [पं. एक.] एके गांवीहून । येकामे चि नव्हे जाणें । येतां जातां रुजू नाही दिवाणा । काळतोंडीं एके तेणें । लाग भाग एकी एकानीं गोविलें । मागील पुढिलां ऋणें । तुका ह्मणे आतां पहूं नये वास । साधावें आपुलें पेणें ॥ ३ ॥

३२९०. करा करा लागपाट । धरा पंढरीची वाट । जंव नाही चपेट । घात पडिला काळाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजा ऐसा नाही कोणी । जो या काढी भयांतूनि । करा ह्मणऊनि । हा विचार ठार्यांचा ॥ ५ ॥ होती गात्रें वेंवळीं । दिवस [पं. अस्तमानकाळीं । हातें वाहा टाळी । जों मोकळी आहे तों. ॥.] अस्तमाना काळीं । हातपायटाळीं । [त. दे. जें.] जो मोकळीं आहेती ॥ २ ॥ कां रे घेतलासी सोसें [पं. सोस । तुज वाटसे.] । तुज वाटताहे कैसें । तुका ह्मणे ऐसें । पुढें कै लाहासी ॥ ३ ॥

३२९१. यत्न आतां तुझी करा । मज दातारा सत्तेनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वास तो पायांवरि । ठेवुनि हरी राहिलों ॥ ५ ॥ जाणत चि दुजें नाही । आणीक कांहीं प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों । नेणें बोलों विनवितां ॥ ३ ॥

३२९२. अनाथां जीवन । आह्मां तुमचे चरण । करुनि सांटवण । धरीयेलें हृदयीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुष्ट जाली अंगकांति । आनंद न समाये चितीं । कवतुकें प्रीती । गाऊं नाचों उल्हासें ॥ ५ ॥ करुणाउत्तरीं । करुं आळवण हरी । जाऊं नेदूं दुरी । प्रेमप्रीतिपडिभरें ॥ २ ॥ मोहो [पं. ममते.] माते करी गोवा । ऐसें आहे जी केशवा । तुका ह्मणे सेवा । आणीक नाही जाणत ॥ ३ ॥

३२९३. सुखाची वसति जाली माझे जीवीं । तुमच्या गोसावी कृपादानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप वेळोवेळां आठवीं अंतरीं । बैसोनि जिह्वारीं राहिलें तें ॥ ५ ॥ विसांवलें मन विठ्ठलें प्रपंचा । गोडावली वाचा येणें रसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नाठवेसें केलें [पं. जालें.] । दुसरें विठ्ठलें मज आतां ॥ ३ ॥

३२९४. आह्मां कांहीं आह्मां कांहीं । आतां नाही या बोलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोल सांगा मोल सांगा । घेणें तिहीं गा पुसावें ॥ ५ ॥ कैसें घडे कैसें घडे । बडबड तुज मज ॥ २ ॥ मुदलें साटी मुदलें साटी । लाभ पोटी त्या [पं. “च” नाही.] च मर्घी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साटवूं घरीं । आडल्या काळें पुसती तरी ॥ ४ ॥

३२९५. घ्या रे भाई प्या रे भाई । कोणी कांहीं थोडें बहु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ये च हाटीं ये च हाटीं । बांधा गाठी पारखून ॥ ५ ॥ वेच आहे वेच आहे । सरलें पाहे मग खोटें ॥ २ ॥ उघडें दुकान उघडें दुकान । [पं. रात्र.] रात्री जाली कोण सोडी मग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंतकाळीं । जाती टाळीं बैसोनि ॥ ४ ॥

३२९६. मार्ग चुकले विदेशीं एकले । तयावरि जाले दिशाभुली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं धरुनियां पावविले घरा । त्याच्या उपकारा का द्यावें ॥ ५ ॥ तैसा मी कुडकुडा होतों केशीराजा । सेवा न घडे लाजा ह्मणऊनि ॥ २ ॥ सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली । नाही सांभाळिली भूमि शुद्ध ॥ ३ ॥ उष्ण तान भूक एवढिये अकांतीं । वोसंगा लाविती काय ह्मणिजे ॥ ४ ॥ खांद्यांवरी शूल मरणाचे वाटे । अन्याय हि मोटे साच केले ॥ ५ ॥ हातींचें हिरोनि घालता पाठीसी । तुका ह्मणे ऐसी परी जाली ॥ ६ ॥

३२९७. जैसी तैसी तरि वाणी । मना आणी माउली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लेकरांच्या स्नेहें गोड । करी कोड त्या गुणें ॥ १ ॥ मार्गे पुढें रिघे पोटी । साहे खेटी [पं. करीतसे.] करीतें ॥ २ ॥ तुका विनवी पांडुरंगा । ऐसें पै गा आहे हें ॥ ३ ॥

३२९८. [दे. गुणांचे.] गुणांची आवडी वाचेचा पसरु । पडिला विसरु [पं. सवरसां.] इतरांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदिमध्यअंतीं नाहीं अवसान । जीवनीं जीवन मिळोनि गेलें ॥ १ ॥ रामकृष्णनाममाळा हे साजिरी । ओविली गोजिरी कंठाजोगी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तनु जालीसे शीतळ । अवघी सकळ ब्रह्मानंदें ॥ ३ ॥

३२९९. देवाची भांडारी । आदा विनियोग करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न माखे हातपाय । [पं. नेमं.] नेणों होतें ऐसें काय ॥ १ ॥ देवें नेली चिंता । जाला सकळ करिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । त्यासी अवघी पुरवणी ॥ ३ ॥

३३००. पेणावलें [पं. येणावले.] ढोर मार खाय पाठी । बैसलें तें नुठी तेथूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी माझ्या मना परी जाली देवा । धावें अहंभावा सांडावलें [त. सांडवलें. पं. सांडवलें.] ॥ १ ॥ कडां घालीं उडी मागिलांच्या भेणें । मरणामरण [पं. पडणें मरणें.] न कळे चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों त्यापरी दुःखित । असें बोलावीत पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३३०१. जालिया दर्शन करीन मी सेवा । आणीक ही [पं. कांहीं.] देवा न लगे दुजें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रारब्धा अधीन [दे. त. अंगी.] अन्न आच्छादन । स्थिर करोनि मन ठेवीं पायीं ॥ १ ॥ ॥ ये गा ये गा ये गा कृपाळुवा हरी । निववीं अभ्यंतरीं देउनि भेटी ॥ २ ॥ आसावलें मन जीवनाचे ओढी । नामरूपें गोडी लावियेली ॥ ३ ॥ काय तुह्मांपाशीं नाहीं भांडवल । माझे मिथ्या बोल जाती ऐसे ॥ ४ ॥ काय लोखंडाचे पाहे गुण दोष । सिवोनि परिस सोनें करी ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे माझें अवघें असों द्यावें । आपुलें करावें ब्रीद साच ॥ ६ ॥

३३०२. येथें आड कांहीं न साहे आणीक । प्रमाण तें एक हें चि जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाऊं नाचों टाळी [दे. गाऊं (दोन वेळ).] वाऊं गीत छंदें । डोलवूं विनोदें अंग तेणें ॥ १ ॥ मथुनियां सार काढिलें बाहेरी । उपाधि ते येरी निवडिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगा लाविली शिराणी । सोवितां हे धणी होत नाहीं ॥ ३ ॥

३३०३. शरणागत जालों । तेणें मी पणा मुकलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दिल्याची च वाट । पाहों नाहीं खटपट ॥ १ ॥ नलगे उचित । कांहीं पाहावें संचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । [पं. मोन्य.] माने तैसी करूं देवा ॥ ३ ॥

३३०४. वावेचिया आळा कवळिलें ब्रह्म । चुकविला श्रम पृथक तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सुलभ तें जालें सुलभ तें जालें । जवळी तें आलें पंढरीये .] सुलभ जालें सुलभ जालें । जवळी आलें पंढरीये ॥ १ ॥ नामरूपाचें बांधलें मोटळें । एक एका वेळे सारियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे [पं. चुकविली.] चुकली वसती । [दे. त. पं. उधार.] उद्धार तो हातीं आणियेला ॥ ३ ॥

३३०५. सवंग जालें सवंग जालें । घरा आलें बंदरीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हेवा करा [दे. त. करावा.] सोस । भक्तिरस बहु गोड ॥ १ ॥ पाउल वेचे चिंता नाहीं । आड कांहीं मग नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संचिताचें । नेणें काचें राहों तें [पं. हें.] ॥ ३ ॥

३३०६. तुह्मी संत मायबाप कृपावंत । काय [पं. काय पतित कीर्ती वर्णू.] मी पतित कीर्ती वाणूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवतार तुह्मां [पं. घ्यावया०.] धराया [दे. पं. कारणें.] कारण । उद्धरावे जन जड जीव ॥ ६५ ॥ वाडविलें सुख भक्ति भाव धर्म । कुळाचार नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण चंदनाचे अंगीं । तैसे तुह्मी जर्गी संतजन ॥ ३ ॥

३३०७. पाठी लागे तया दवडीं दुरी । घालीं [पं. “या” नाहीं.] या बाहेरी संवसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येउनि दडें तुमच्या पायीं । धावें तईं छो ह्मणा ॥ ६५ ॥ पारखियाचा वास पडे । [दे. खटबड.] खडबडे उठी तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाविला धाक । नेदी ताक खाऊं कोणी [पं. कोणा.] ॥ ३ ॥

३३०८. सांखळिलों प्रीती गळां । भुंके वेळा जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचें मी केशींराजा । सुनें या काजा [पं. पाळिलें.] पाळिलों ॥ ६५ ॥ आलें गेलें कळे वाटा । कोण निटा वाकडिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें वारी । दरितें दुरी नातळतां ॥ ३ ॥

३३०९. सुनियांचा हा चि भाव । आपला ठाव राखावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुनियाचा येऊं वारा । नेदूं घरावरी येऊं [दे. देऊं.] ॥ ६५ ॥ केली याची फाडाफाडी । [पं. तडातोडी] तडामोडी क्षेत्राची [दे. पं. क्षत्राची.] ॥ २ ॥ पातेजत नाहीं लोकां । तुका देवावांचूनि ॥ ३ ॥

३३१०. सुनियांची आवडी देवा । घेत सेवा नाहीं कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिकविलें जवळी बैसों । जेथें असों तेथें चि ॥ ६५ ॥ नेदी दुजें बोलों करूं । गुरुगुरु न साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. कृवाळितां.] कुर्वाळितां । अंग सत्ता संगाची [पं. संतांची.] ॥ ३ ॥

३३११. सिलें खातां आला वीट । सुनें धीट [दे. पावि.] पाय धरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्होबा ते जाणे खूण । उन उन घास घाली ॥ ६५ ॥ [पं. आपुले ठाईचे द्यावें.] आपुलिये ठायींचें घ्यावें । लाड भावें पाळावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी [पं. जुनाट सुनें । मोहो तेणें परतला.] जुनाट । मोहो आट परतला ॥ ३ ॥

३३१२. लागलें भरतें । [त. पं. ब्रह्मानंदाही.] ब्रह्मानंदाचें वरतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला हरिनामाचा तारा । सीड लागलें फरारा ॥ ६५ ॥ बैसोनि सकळ । बाळ [पं. चाले.] चालिले गोपाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाट । बरवी सांपडली नीट [पं. वाट (हा. चवथ्या ओळीच्या दोन्ही चरणांचा अंतशब्द एकच आहे).] ॥ ३ ॥

३३१३. [पं. धन वित्तें कुळें. दे. धनें वित्त कुळें.] धनें वित्तें कुळें । अवघियानें ते आगळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याचे नारायण गांठीं । भरला हृदय संपुटीं ॥ ६५ ॥ अवघें चि गोड । त्याचें [पं. पुरे] पुरलें सर्व कोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अस्त । उदय त्याच्या तेजा नास्त ॥ ३ ॥

३३१४. बोलावें तें आतां आह्मी [पं. बोलणें.] अबोलणे । एका चि वचने सकळांसी ॥ १ ॥ ॥ मेघवृष्टि कांहीं न विचारी ठाव । जैसा ज्याचा भाव [त. तैसा.] त्यासी [दे. फळे.] फळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं समाधानें चाड । आपणा ही नाड पुढिलांसीं ॥ ३ ॥

३३१५. अधिकार तैसा करूं उपदेश । साहे ओझें त्यास तें चि द्यावें ॥ १ ॥ मुंगीवरी भार गजाचें [दे. त. पाळण.] पाळण । घालितां तें कोण कार्यसिद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फांसे वाघुरा कुन्हाडी । प्रसंगीं तों काढी पारधी तो ॥ ३ ॥

३३१६. नव्हों वैद्य आह्मी अर्थाचे भुकेले । भलते द्यावे पाले भलत्यासी ॥ १ ॥ कुपथ्य करुनि विटंबावे रोगी । काय हे सलगी भीड त्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. लांस फांस.] लासूं फांमूं देऊं डाव । सुखाचा उपाव पुढें आहे ॥ ३ ॥

३३१७. नव्हें परि ह्मणवीं दास । कांहीं निमित्तास मूळ केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचा तो धर्म कोण । हा आपण विचारा ॥ ६५ ॥ नाहीं शुद्ध आचरण । परी चरण चिंतितों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । ऐसें कां गा नेणां हें ॥ ३ ॥

३३१८. मार्गें चिंता होती आस । केला नास या काळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आह्मां उदासीन । भिन्नाभिन्न वारिलें ॥ ६५ ॥ मोहजाळें दुःख [पं. वाटे । वाढे वाढे.] वाढे । ओढे ओढे त्यास तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोण देवा । आतां हेवा वाढवी ॥ ३ ॥

३३१९. आहो उभा [पं. उभे या विटे.] विटेवरी । भरोवरी चुकविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. निवारिलें.] निवारलें जाणें येणें । कोणा कोणें रुसावें ॥ ६५ ॥ संकल्पासी वेचे बळ । [त. भार.] भारे फळ निर्माण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभयतां । भेटी सत्ता लोभाची ॥ ३ ॥

३३२०. असो खटपट । आतां वाउगे बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिसा हे विनवणी । असो मस्तक चरणीं ॥ ६५ ॥ अपराध करा । क्षमा घडले दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेथा । तुह्मा कळे पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

३३२१. वारकरी पायांपाशीं । आले त्यांसी विनविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय काय तें आइका । विसरों नका रंकासी ॥ ६५ ॥ चिंतावोनि चिंता केली । हे राहिली अवस्था ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संसारा । रुसलों खरा यासाठीं ॥ ३ ॥

३३२२. जीवींचें कां नेणां । परि हे आवडी नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाढवावें हें उत्तर । कांहीं [पं. लाड.] लाज करकर ॥ ६५ ॥ कोठें वांयां गेले । शब्द उत्तम चांगले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळा । [पं. असे तात्पर्य या खेळा. त. असता तत्पर या खेळा.] असतात प्रिय खेळा ॥ ३ ॥

३३२३. वोडविलें [दे. हाच अभंग पुनः एक वेळ लिहिला आहे (दे. भा. २, अ. २०९ व १०३ पाहा) तेथें 'वाढविलें' असें आहे.] अंग । आतां करुनि [दे. त. दुसऱ्यानदा (त. अ. ३३३२ व ३९६६ पाहा) लिहिला आहे तेथें 'करुंदा संग' असें आहे.] घ्यावें सांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय पूजा ते मी नेणें । जाणावें जी सर्वजाणें ॥ ६५ ॥ पोटा आलें बाळ । त्याचें जाणावें सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । वाहावें जी कडियेवरी ॥ ३ ॥

३३२४. सेवटींची हे विनंती । पाय चिंतीं रहावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें करा कृपादान । तुह्मां मन सन्निध ॥ ६५ ॥ भाग्याविण केंची भेटी । नव्हे तुटी चिंतनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळसा आलें । हें विडलें परिसावें ॥ ३ ॥

३३२५. करुनियां शुद्ध मन । नारायण स्मरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरीच हा तरिजे सिंधु । भवबंधू तोडोनियां ॥ ६५ ॥ तेथें [पं. येथें.] सरे शुद्ध साचें । अंतरीचें बीज तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लवणकळी । पडतां जळीं तें होय ॥ ३ ॥

३३२६. जिकडे पाहे तिकडे देव । ऐसा भाव दे कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय केलों एकदेशी । गुणदोषीं संपन्न ॥ १ ॥ पडें तेथें तुझ्या पायां । करीं वांयां न [पं. वज्रसं. दे. ० वज्रतें.] वजें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विषमें सारी । ठाणें धरी जीवासी ॥ ३ ॥

३३२७. जिकडे [पं. जावें.] जाय तिकडे सवें । आतां यावें यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या अवघ्या भांडवला । तूं एकला जालासी ॥ १ ॥ आतां दुजें घरा झणी । पायांहूनि वेगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां देवा । नका गोवा यावरी ॥ ३ ॥

३३२८. स्मरतां कां घडे नास । विष्णुदास यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी सीमा जाली जर्गी । तरी मी वेगीं अनुसरलों ॥ १ ॥ धरिलें तें निवडे [पं. निवडी.] आतां । न घडे चित्तावेगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाश नाही । पुराणें ही गर्जती ॥ ३ ॥

३३२९. आधी नाही कळों आला हा उपाय । नाही तरी काय चुकी होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालितों पायांसी मिठी एकसरें । नेदीं तों दुसरें आड येऊं ॥ १ ॥ कासया पडतों लटिक्याचे भरी । नव्हता का शिरीं भार घेतों ॥ [पं. “संसाराचा हाट कां फिरतों दुकान । भरो वरी धन मिळवितों ॥” हें कडवें जास्त आहे.] २ ॥ तुका ह्मणे कां हे घेतों गर्भवास । कां या होतों दास कुटुंबाचा ॥ ३ ॥

३३३०. आतां बरें जालें । माझें मज कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटा ऐसा संवसार । मज पायीं [दे. पं. द्यावी.] द्यावा थार ॥ १ ॥ उघडले डोळे । भोग देताकाळीं कळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवा । होतां तडातोडी देवा ॥ ३ ॥

३३३१. बोलिलों ते धर्म अनुभव अंगें । काय पांडुरंगें उणें केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सिद्धि पायीं वोळगती दासी । इच्छा नाही ऐसी व्हावें कांहीं ॥ १ ॥ संतसमागमें [पं. त. समागम.] अळंकार वाणी । करूं हे पेरणी शुद्ध बीजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रामकृष्णनामें गोड । [पं. आवडीच्या कोडे.] आवडीचें कोड माळ ओऊं ॥ ३ ॥

३३३२. करूनि उचित खेळें भोंवतालें । चित्त येथें आलें पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाही खोटा चालत परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ १ ॥ सुख दुःख तुज देऊनि सकळ । नाही ऐसा काळ केला आझी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला देहाचा [दे. त. देहेचा.] विसर । नाही [त. नाही आपपर कोणी आतां. पं. आतां आपपर नाही कोणी.] आतां पर आप कोणी ॥ ३ ॥

३३३३. परिसाचे अंगें सोनें जाला विळा । वाकणें या कळा हीन नेव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं पालट [पं. घडावा.] घडला कारण । मग समाधान तें चि गोड [पं. गोडी.] ॥ १ ॥ पिकली [दे. पिकली सेंद. पं. पिकलीया सेंद.] हे सेंद पूर्वकर्मा नये । अव्हेरु तो काये घडे मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आणा पंगती सुरण । पृथक ते गुण केले पाकें ॥ ३ ॥

३३३४. ज्याचे माथां जो जो भार । ते चि फार तयासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे पुढें अवघें रितें । कळों येतें अनुभवं ॥ १ ॥ परिसा अंगीं अमुपसोनें । पोटीं हीन [पं. धातुचें.] धातु चि ॥ २ ॥ आपुला तो करी धर्म । जाणे वर्म तुका तें ॥ ३ ॥

३३३५. पाहें तिकडे दिशा ओस । अवघी आस पायांपें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन [पं. मनीचे.] चि साच होइल कई । प्रेम देई भेटोनि ॥ ५१ ॥ सर्वापरी पांगुळ असें । न कळे कैसें तें तुह्मा ॥ २ ॥ तुका ह्मणें कृपावंता । तूं तों दाता दीनाचा ॥ ३ ॥

३३३६. चालवणें काय । ऐसें [दे. त. अंगे.] अगे माझे माय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव [पं. पाव.] धांव लवलाहें । कंठीं प्राण वाट पाहे ॥ ५१ ॥ पसरुनि कर । तुज चालिलों समोर ॥ २ ॥ देसील विसांवा । तुका ह्मणे ऐशा हांवा ॥ ३ ॥

३३३७. आवडीच्या ऐसें जालें । मुखा आलें हरिनाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां घेऊं धणीवरि । मार्गे उरी नुरेतों ॥ ५१ ॥ सांटवण मनाऐसी । पुढें रासी अमुप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कारण जालें । विठ्ठल [पं. विठ्ठल या ती०.] तीं अक्षरीं ॥ ३ ॥

३३३८. त्यांचिया चरणा माझें दंडवत । ज्यांचें धनवित्त पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें माझा जीव पावला विसांवा । ह्मणऊनि हांवा [पं. भरिलोसें.] भरलासे ॥ ५१ ॥ चरणींचे रज लावीन कपाळा । जीं पदें राउळा सोई जाती ॥ २ ॥ आणिक तीं [पं. तें. भाग्य.] भाग्यें येथें कुरवंडी । करुनियां सांडीं इंद्राऐसी ॥ ३ ॥ वैष्णवांचे घरीं देवाची वसति । विश्वास हा चितीं [पं. सर्व भावें.] सत्यभावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सखे हरिचे ते दास । आतां पुढें आस [त. दुजी नाही. दे. नाही दुजें.] नाही दुजी ॥ ५ ॥

३३३९. उपजोनियां मरें । परि हें चि वाटे बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही आवडीसी पार । न [पं. न ह्मणवे.] ह्मणावें जालें फार ॥ ५१ ॥ अमृताची खाणी । उघडली नव्हे धणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पचे । विठ्ठल हें मुखा [पं. रुचे.] साचें ॥ ३ ॥

३३४०. [पं. “लटिके चि साच दाविले आचळ । पीडतसे काळ किती ह्मूण ॥” हें कडवें आरंभीच जास्त आहे.] सत्य तूं सत्य तूं सत्य तूं विठ्ठला । कां गा हा दाविला जगदाकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळीं [पं. सांभाळीं सांभाळीं आपुली हे माया ।.] आपुली हाक देतो माया । आह्मांसी कां भयाभीत केलें ॥ ५१ ॥ रूप नाही त्यासी ठेवियेलें नाम । लटका [पं. मिथ्याचि का भ्रम वाढविला ।.] चि श्रम वाढविला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां मा जालासी चतुर । होतासी निसुर निर्विकार ॥ ३ ॥

३३४१. अमच्या कपाळें तुज ऐसी बुद्धि । धरावी ते शुद्धी योगा नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय या राहिलें विनोदावांचून । आपुलिया भिन्न केलें आह्मां ॥ ५१ ॥ कोठें मूर्तिमंत दावीं पुण्यपाप । काशासी संकल्प वाहाविसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आवरावा चेडा । लटिकी [पं. ते.] च पीडा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३३४२. नो [त. पं. न.] बोलावें ऐसें जनासी उत्तर । करितों विचार बहु वेळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पाप आड ठाकतें येऊन । [दे. त. पालटिति.] पालटी तो गुण अंतरींचा ॥ ५१ ॥ संसारा हातीं सोडवूनि गळा । हे [दे. त. हें.] कां अवकळा येती [पं. येत.] पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवे [दे. त. घडेल.] घडे अंतराय । थास करूं काय पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३३४३. आतां हें उचित [पं. माझी.] माझें जना हातीं । पाहिजे फजीती केली काहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग हे [पं. मी.] तुमचे न सोडीं चरण । त्रासोनियां मन येइल ठाया ॥ ५ ॥ वाउगे वाणीचा न धरीं कांटाळा । ऐसी कां चांडाळा बुद्धि मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरि माथां बैसे घाव । तरि मग वाव नेघे पुढें ॥ ३ ॥

३३४४. मायेवरी सत्ता आवडीची बाळा । संकोचोनि लळा प्रतिपाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपराध माझे न मनावे मनीं । तुझी संतजनीं मायबापीं ॥ ५ ॥ आरुष वचन लेंकुराची आळी । साहोनि कवळी मागुताली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं काय नाहीं सत्ता । परि निष्ठुरता उपजेना ॥ ३ ॥

३३४५. कैसा होतो कृपावंत । बहुसंत सांगती । पुसणें नाहीं यातीकुळ । लागो वेळ [त. मळ.] नेदावा [पं. नेदावी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी काय जाणों किती । उतरती [पं. उतरली.] उतरले ॥ ५ ॥ दावी वैकुंठीच्या वाटा । [पं. पाहा.] पाहातां मोठा संपन्न । अभिमान तो नाहीं अंगी । भक्तालागी न बैसे ॥ २ ॥ [पं. “तुका ह्मणे०” व “आलें द्यावें०” ह्या अर्धांच्या जागा परस्परंशी बदलल्या आहेत.] तुका ह्मणे आळस निद्रा । नाहीं थारा त्या अंगीं । आलें [पं. द्यावें.] द्यावें भलत्या काळें । विठ्ठल बलें आगळा ॥ ३ ॥

३३४६. सदैव हे वारकरी । जे पंढरी देखती । पदोपदीं विठ्ठल [दे. वाचे.] वाचा । त्यांसी [पं. त्या.] कैचा संसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोष [दे. दोष पळाले दोष पळाले ।] पळाले पळाले । पैल आले हरिदास ॥ ५ ॥ प्रेमभातें भरलें अंगीं । निर्लज्ज रंगीं नाचती । गोपीचंदनाची उटी । तुळसी कंठीं मिरवती ॥ २ ॥ [पं. “तुका ह्मणे०” व “दुर्बळा०” हीं अर्धे मागें पुढें बदललीं आहेत.] तुका ह्मणे देव चितीं । मोक्ष हातीं रोकडा । दुर्बळा [पं. ही.] या शक्तिहीना । त्या ही जना पुरता ॥ ३ ॥

३३४७. ऐसीं ठावीं वर्मे । तरी सांडवलों भ्रमें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें नाचतों कीर्तनीं । नाहीं आशंकित मनीं ॥ ५ ॥ ऐसें आलें हाता । बळ तरी गेली चिंता ॥ २ ॥ सुख येथें जालें तरी । नाहीं आणिकांची उरी ॥ ३ ॥ ऐसें केलें देवें । पुढें कांहीं चि न व्हावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मन । आतां जालें समाधान ॥ ५ ॥

३३४८. चितीं बैसलें चिंतन । नारायण नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे गोड कांहीं आतां । आणीक दुसरें सर्वथा ॥ ५ ॥ हरपला द्वैतभाव । तेणें देह जाला वाव ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे आह्मी । जालों निष्काम ये कार्मी ॥ ३ ॥

३३४९. व्यापिलें सर्वत्र । बाहेरी भीतरी अंतर [दे. अंत.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें गोविंदें गोविलें । बोलें न वजाये बोलिलें ॥ ५ ॥ संचिताची होळी । करुनि जीव घेतला बळी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नाहीं । आतां संसारा [पं. संसार.] उरी कांहीं ॥ ३ ॥

३३५०. तुझांआह्मांसी दुरुषण । जालें दुर्लभ भाषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि करितों आतां । दडंवत घ्या समस्तां ॥ ५ ॥ भविष्याचें माथां देह । कोण जाणें होइल काय ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाचा बांधव [दे. त. बंधव.] । आमचा तो जाला भाव ॥ ३ ॥

३३५१. अनंतजन्में जरी केल्या तपरासी । तरी हा न [दे. पं. पवे.] पवसी ह्मणे देह ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जें निधान [त. लागलें जे.] लागलेंसे हातीं । त्याची केली माती भाग्यहीना ॥ ५ ॥ उत्तमाचें सार वेदाचें भांडार । ज्याच्यानें पवित्र तीर्थें होती ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु आणीक उपमा । नाहीं या तों जन्मा द्यावयासी ॥ ३ ॥

३३५२. आह्मांपाशीं सरे [पं. शुद्ध एक.] एक शुद्ध भाव । चतुराई जाणीव न लगे कळा ॥ १ ॥ सर्वजाण [पं. सर्व जाणे.] माझा स्वामी पांडुरंग । तया अंगसंग [दे. अंगसंगें.] गोपाळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. कर्मधर्म.] कर्म धर्म नये होतां । तयावरि सत्ता भाविकांची ॥ ३ ॥

३३५३. प्रीति करी सत्ता । बाळा भीती मातापिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय चाले त्याशीं बळ । आळी करितां कोल्हाळ ॥ १ ॥ पदरीं घाली मिठी । खेदी मार्गे पुढें लोटी ॥ २ ॥ बोले मना आलें । तुका [पं. साहिलें.] साहिला विठ्ठलें ॥ ३ ॥

३३५४. आवडीचे भेटी निवे । चित्त पावे विश्रांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवियाचा छंद मना । नारायणा अवीट ॥ १ ॥ [दे. पं. तळणें.] तुळणे कांहीं साम्या पुरे । हें तों नुरे ये रुचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरवें जालें । फावलें हें कळे त्या ॥ ३ ॥

३३५५. केलियाचें दान । करा आपुलें जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी बुद्धि स्थिर देवा । नाहीं विषयांचा हेवा ॥ १ ॥ भावा अंतराय । येती अंतरती पाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडी । आदीं अंतीं [पं. राहे.] राहो गोडी ॥ ३ ॥

३३५६. माझे हातीं आहे करावें चिंतन । तुझी कृपादान प्रेम द्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागति यां भांडवल आळवण । नामाची जतन दातियासी ॥ १ ॥ वाळक धांवोनि आड निघे स्तनीं । घालावा जननी कृपे पान्हां ॥ [पं. “तैशापरी पुढें तुझिया मी आशे । धांवोनि वोरसे देई भेटी ॥” हें कडवें जास्त आहे.] २ ॥ तुका ह्मणे करीं कासवाचे परी । आहे सूत्रदोरी तुझे हातीं ॥ ३ ॥

३३५७. वाट दावी त्याचें गेलें काय । नागवला जो वारितां जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं मार्गे ठकलीं किती । सांगतां खाती विषगोळा ॥ १ ॥ विचारोनि पाहे त्यास । न वजे जीवें नव्हे नास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जो रुसला जीवा । तयासी केशवा काय चाले ॥ ३ ॥

३३५८. अनुभवावांचून सोंग संपादणें । नव्हे हें करणें स्वहिताचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा नको भुलों बाहिरल्या रंगें । हित तें चि वेगें करुनि घेई ॥ १ ॥ बहुरूपी रूपें नटला नारायण । सोंग संपादून जैसा तैसा ॥ २ ॥ [पं. “पाषाणाचें” व “कनक झाड” हीं कडवीं मार्गे पुढें आहेत.] पाषाणाचें नांव ठेवियेलें [पं. ठेविलें तें देव । दे. ठेविलें देव ।] देव । आणिका तारी भाव परि तो तैसा ॥ ३ ॥ कनक झाड ह्मण वंदियेलें [दे. वंदिलें.] माथां । परि तें [पं. तें ही अर्थां.] अर्थां न मिळे माजी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्याचा भाव तारी त्यास । अहंभावीं नास तो चि पावे ॥ ५ ॥

३३५९. मज नष्टा माया मोह नाहीं लोभ । अधिक [पं. तो. दे. अधिक क्षोभ.] हा क्षोभ आदराचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग हें शरीर अनउपकार । न मनी आभार उपकाराचा ॥ १ ॥ मजहून नष्ट आहे ऐसा कोण । नावडे मिष्टान्न बहुमोल [पं. बहु बोल.] ॥ २ ॥ न दिसती [पं. दिसेचि.] मज आपलेसे गुण । संचित तें कोण जाणे मार्गे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [त. आतां. दे. ह्मणे देखोनियां.] माझें देखोनियां काई । पांडुरंगा पायीं राखियेलें ॥ ४ ॥

३३६०. मतिविण [पं. मतिहीण.] काय वर्णू तुझें ध्यान । जेथें [पं. तेथें पडे.] पडिलें मौन [दे. त. मौन.] वेदश्रुती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करुनि गोजिरा आपुलिये मती । धरियेलें चित्तीं चरणकमळ ॥ १ ॥ सुखाचें ओतिलें पाहों तें श्रीमुख । तेणें हरे भूक तान माझी ॥ २ ॥ रसना गोडावली [त. पं. वोडावली.] ओव्या गातां गीत । पावलेंसे चित्त समाधान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी दृष्टि चरणांवरी । पाउलें गोजिरीं कुंकुमाचीं ॥ ४ ॥

३३६१. ओस जाल्या दिशा मज भिंगुळवाणें [दे. त. हिंगुळवाणें.] । जीवलग नेणें मज कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भय वाटे देखें श्वापदांचे भार । नव्हे मज धीर पांडुरंगा ॥ ६५ ॥ अंधकारापुढें [पं. अंधकारापुढें.] न चलवे वाट । लागतील खुंट [दे. खुंटे.] कांटे अंगा [पं. अंगी.] ॥ २ ॥ एकला निःसंग फांकती मारग । भितो [दे. होतो.] नव्हे लाग चालावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाट दावूनि सदगुरु । राहिला हा दुरु [पं. दुरी.] पांडुरंग ॥ ४ ॥

३३६२. उदार कृपाळ सांगसी जना । तरी कां त्या रावणा मारियेलें । नित्य नित्य पूजा करी श्रीकर्मळी । तेणें तुझें काय केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बडिवार सांगसी वांयां । ठावा पंढरिराया आहेसि आह्मां । एकला चि जरी देऊं परिहार । आहे दुरिवरी सीमा ॥ ६५ ॥ कर्णाऐसा वीर उदार जुंझार । तो जर्जर केला वाणीं । पडिला भूमी परी नयेची करुणा । दांत पाडियेले दोन्ही ॥ २ ॥ श्रियाळ बापुडे सात्विकवाणी । खादलें कापूनि त्याचें पोर । ऐसा कठिण होईल दुसरा । उखळीं कांडविलें शिर ॥ ३ ॥ शिबी [दे. त. सिभी.] चक्रवर्ती करितां यज्ञयाग । त्याचें चिरिलें अंग ठायीं ठायीं । जाचउनि प्राण घेतला मार्गें । पुढें न पाहतां कांहीं ॥ ४ ॥ बळीचा अन्याय सांग होता काय । बुडविला तो पाय देउनि माथां । कोंडिलें दार हा काय कहार । सांगतोसी चित्त कथा ॥ ५ ॥ हरिश्रंद्राचें राज्य घेउनियां सर्व । विकविला जीव डोंबाघरीं । पाडिला बिघड नळा दमयंतीमधीं । ऐसी तुझी बुद्धि हरि ॥ ६ ॥ आणिकही गुण सांगावे किती । केलिया विपत्ति माउसीच्या वधियेला मामा सखा पुरुषोत्तमा । ह्मणे बंधु तुकयाचा ॥ ७ ॥

३३६३. जे केली आळी ते अवघी गेली वांयां । उरला पंढरिराया श्रम माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय समाधान केलें कोणे वेळे । कोणें [पं. कोण.] माझे लळे वाळियेले ॥ ६५ ॥ आभास ही नाहीं स्वर्णी दुश्चिता । प्रत्यक्ष बोलतां कंइचा तो ॥ २ ॥ आतां पुढें लाज वाटे पांडुरंगा । भक्त ऐसे जगामाजी जाले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं भरवसा । मोकलीसी ऐसा वाटतोसी ॥ ४ ॥

३३६४. समश्रुळित असतां वाचा । घोष न करिसी कां नामाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे वैष्णव नव्हेसी । कवण्या दंभें नागवलासी ॥ ६५ ॥ हरि हरि ह्मणतां लाजसी । गर्वें फुगोनि चालसी ॥ २ ॥ तारुण्यें उताणा । पुंसेंविण बांडा सुना ॥ ३ ॥ जालेंसि महिमेचें वेडें । नाचों लाजसी दिंडीपुढें ॥ ४ ॥ अळंकारांच्यानि बळें । वंचलासी तुळसीमाळें ॥ ५ ॥ कैसा सकुमार जालासी । ह्मणसी न टकें एकादशी ॥ ६ ॥ स्नान न करिसी आंघोळी । विभुती न लाविसी कपाळी ॥ ७ ॥ वरिवरि न्याहाळिसी त्वचा । उपेग नाहीं मांसाचा ॥ ८ ॥ पद्मनाभी विश्वनाथ । तुका अझून रडत ॥ ९ ॥

३३६५. वाघाचा [दे. पं. काळभूत.] कालभूत दिसे वाघाऐसा । परी नाहीं दशा सांच अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाहेरील रंग निवडी कसोटी । संघष्टणें भेटी आपेआप ॥ ६५ ॥ सिकविलें तैसें नाचावें माकडें । न चले त्यापुढें युक्ति कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी लटिक्याचा सांटा । फजित तो खोटा शीघ्र होय ॥ ३ ॥

३३६६. सिंदळीचे सोर [पं. सोबर चोराचिया दया ।.] चोराची दया । तो ही जाणा तया संवसर्गीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकासाठीं भोगे दुःखाचा तो [दे. त. “तो” नाहीं.] वाटा । [दे. वाटेवरि उभा रोवियेला कांटा । त. वाटे कांटा उभा रोवी ।.] उभारोनि कांटा वाटेवरी ॥ ६५ ॥ सर्प पोसूनियां दुधाचा ही [दे. त. “ही” नाहीं.] नास । केलें थीता विष अमृताचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यासी न करितां दंडण । पुढिल्या [दे. त. पुढिल ।.] खंडण नव्हे दोषा ॥ ३ ॥

३३६७. तेणें सुखें माझें निवालें हें [दे. त. “हें” नाही.] अंग । विठ्ठल हें जग देखियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवतुर्के करुणा भाकीतसें लाडें । आवडी बोंबडें बोलोनियां ॥ ५ ॥ मज नाही दशा अंतरी दुःखाची । भावना भेदाची समूळ गेली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख जालें माझ्या जीवा । रंगलें केशवा तुझ्या रंगें ॥ ३ ॥

३३६८. विठ्ठल सोयरा सज्जन विसांवा । जाइन त्याच्या गांवा भेटावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सीण भाग त्यासी सांगेन आपुला । तो माझा बापुला सर्व जाणे ॥ ५ ॥ माय माउलिया बंधुवर्गा [दे. बंधुवर्गा जना. पं. बंधुवर्ग जाणा.] जाणा । भाकीन करुणा सकळिकांसी ॥ २ ॥ संत महंत सिद्ध [पं. “सिद्ध” नाही.] महानुभाव मुनि । जीवभाव जाऊनि सांगेन त्या ॥ ३ ॥ माझिये माहेरीं सुखा काय उणें । न लगे येणें जाणें तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३३६९. [दे. गाइन तुझे नाम । ध्याइन तुझें नाम.] ध्याइन तुझें रूप [पं. ध्याइन.] गाइन तुझें नाम । [पं. आन.] आणीक न करीं काम जिह्ममुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिन तुझे पाय ठेविन तेथें [पं. मी.] डोय । पृथक तें काय न करीं [पं. आन.] मनीं ॥ ५ ॥ तुझे चि गुणवाद आइकेन कानीं । आणिकांची वाणी पुरे आतां ॥ २ ॥ करिन सेवा [पं. करे.] करीं चालेन मी पार्यीं । आणीक न वजें ठायीं तुजविण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव ठेविला [पं. ठेवीन मी पार्यीं.] तुझ्या पार्यीं । आणीक तो काई देऊं कोणा ॥ ४ ॥

३३७०. देवाचें भजन कां रे न [पं. ० करिसी तैसें । अखंड हव्यासें०.] करीसी । अखंड हव्यासीं पीडतोसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवासी शरण कां रे [पं. नवजसी तैसा । त. नवजे तैसा.] न वजवे तैसा । [दे. बदके मीन जैसा०.] बक मीना जैसा मनुष्यालागीं ॥ ५ ॥ देवाचा विश्वास कां रे नाही तैसा । पुत्रस्नेहें जैसा गुंतलासी ॥ २ ॥ कां रे नाही तैसी देवाची [दे. त. देवाची गोडी.] हे गोडी । नागवूनी सोडी पत्नी जैसी [दे. त. तैसी.] ॥ ३ ॥ कां रे नाही तैसे देवाचे उपकार । माया मिथ्या भार पितृपूजना ॥ ४ ॥ कां रे भय वाहासी लोकांचा [पं. लोकांचा तूं धाक ।.] धाक । [त. नाठवोनि.] विसरोनि एक नारायण ॥ ५ ॥ तुका म्हणे कां रे [पं. घातलेसें.] घातलें वायां । [पं. सर्व.] अवघें आयुष्य जाया भक्तिविण ॥ ६ ॥

३३७१. माझें चित्त तुझे पार्यीं । राहे ऐसें करीं कांहीं । धरोनियां बाहीं । [पं. भव हा तारी०.] भव तारी दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुरा तूं शिरोमणि । गुणलावण्याची खाणी । मुगुट सकळां मणि । [पं. धन्य तूं चि.] तूं चि धन्य विठोबा ॥ ५ ॥ [पं. करीं या त्रिमिराचा.] करीं तिमिराचा [दे. त. त्रिमिराचा] नाश । दीप होउनि प्रकाश । तोडीं आशापाश । करीं वास हृदयीं ॥ २ ॥ [पं. मी हे.] पाहें गुंतलों नेणतां । तुज असो माझी चिंता । तुका ठेवी माथा । पार्यीं आतां राखावें ॥ ३ ॥

३३७२. आमुचें उचित हे चि उपकार । आपला चि भार घालूं तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भूक लागलिया भोजनाची आळी । पांघुरणें काळीं शीताचिये ॥ ५ ॥ जेणें काळें उठी मनाची आवडी । ते चि [त. मार्गे.] मार्गों घडी [पं. आवडतें.] आवडे तें ॥ २ ॥ दुःख येऊं नेदी आमचिया घरा । [त. चक्रे.] चक्र करी फेरा भोंवताला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मुक्तीसर्वें चाड । हें चि आह्मां गोड जन्म घेतां ॥ ४ ॥

३३७३. मी दास तयाचा जया चाड नाही । सुख दुःख दोहींविरहित जो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहिलासे उभा भीवरेच्या [दे. भीमरेच्या.] तीरीं । कट दोहीं [पं. दोन्ही.] करीं धरोनियां ॥ ५ ॥ नवल काई तरी पाचारितां पावे । न [त. संवरित. दे. स्मरित. पं. न खरीत (न स्वरित).] स्मरित धांवें [त. पं. भक्ति काजा.] भक्तिकाजें ॥ २ ॥ सर्व भार माझा त्यासी आहे चिंता । तो चि माझा दाता स्वहिताचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यास गाईन मी गीतीं । आणीक तें चित्तीं न धरीं कांहीं ॥ ४ ॥

३३७४. यासी कोणी ह्मणे निंदेचीं उत्तरें । नागवला खरें तो चि एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आड वाटे जातां लावी नीट सोई [पं. सोये.] । धर्मनीत ते ही [पं. हे.] ऐसी आहे ॥ ५१ ॥ नाइकतां सुखें करावें ताडण । पाप नाहीं पुण्य असे फार ॥ २ ॥ जन्म व्याधि फार चुकतील दुःखें । खंडावा हा सुखें मान त्याचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे निंब दिलियावांचून [पं. दिधल्या०.] । अंतरीचा सीण कैसा [पं. केवी.] जाय ॥ ४ ॥

३३७५. निवडे जेवण सेवटींच्या घांसें । होय त्याच्या ऐसें सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पाहिजे जाला बुद्धीचा पालट । केली खटपट जाय वायां ॥ ५२ ॥ संपादिलें होय धरिलें तें सोंग । विटंबणा व्यंग [दे. सांग पडियेली । (पूर्वी “वेंग पडियाली”)] पडिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म नेणतां जो [दे. जे.] रांधी । पाववी ते बुद्धि अवकळा ॥ ३ ॥

३३७६. न लगे मरावें । ऐसा ठाव दिला देवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या उपकारासाठीं । वागविला ह्मण कंठीं ॥ ५३ ॥ घरी दिला ठाव । अवघा सकळ ही वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं । कोठें [त. पं. केलें.] माझें तुझें नाहीं ॥ ३ ॥

३३७७. नाहीं लाग माम । न देखेंसें [पं. देखें हें.] केलें जग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बैसोनियां खावें । दिलें आइतें या देवें ॥ ५४ ॥ निवारिलें भय । नाहीं दुसऱ्याची सोय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काहीं । बोलायाचें काम नाहीं ॥ ३ ॥

३३७८. दिली हाक मनें नव्हे ती जतन । वेंटाळिल्या [पं. वेगळाले गुण.] गुणें धावं घेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध मद मत्सर अहंकार । निंदा द्वेष [पं. हिंसा.] फार माया तृष्णा ॥ ५५ ॥ इंद्रियांचे भार फिरतील चोर । [पं. खाणें.] खान घ्यावया घर फोडूं पाहे ॥ २ ॥ माझा येथें कांहीं न चले पराक्रम । आहे त्याचें वर्म तुझे हातीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां करितों उपाय । जेणें तुझे पाय आतुडती ॥ ४ ॥

३३७९. तुझा दास मज ह्मणती अंकित । अवघे सकळिक लहान थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि आतां लागे करावें जतन । तुझें थोरपण तुज देवा ॥ ५६ ॥ होउनी निर्भर राहिलों निश्चित [पं. निश्चित.] । पावनपतित नाम तुझें ॥ २ ॥ करितां तुज होय डोंगराची राई । न लगतां कांहीं पात्या पातें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज काय ते [पं. अशक्य । तारितां मश्यक मज०.] आशंका । तारितां मशका मज दीना ॥ ४ ॥

३३८०. काय मागावें कवणासी । ज्यासी मार्गों तो मजपार्शी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरी मार्गों पद इंद्राचें । तरी शाश्वत नाहीं त्याचें ॥ ५७ ॥ जरी मार्गों ध्रुवपद । तरी त्यासी येथील छंद ॥ २ ॥ स्वर्गभोग मार्गों पूर्ण । पुण्य सरल्या मागुती येणें ॥ ३ ॥ [पं. “मागावें जरि पद वैकुंठ । तें तव एकदेसी करतें ॥” हें कडवें जास्त आहे.] ॥ आयुष्य मार्गों चिरंजीव । जीव मरण नाहीं स्वभावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे एक मार्गें । [दे. त. एक पणें (दे. पूर्वी “एक पणा” होतें.)] एकपणा नाहीं भंग ॥ ५ ॥

३३८१. आह्मी ज्याचे दास । त्याचा पंढरिये वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा देवांचा ही देव । काय कळिकाळाचा मेव ॥ ५८ ॥ वेद जया गाती । श्रुति ह्मणती नेति नेति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निज । रूपडें हें तत्त्वबीज ॥ ३ ॥

३३८२. भक्तवत्सल दिनानाथ । तिहीं लोकीं ज्याची मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा पुंडलिकासाठी । आला उभा वाळवंटी ॥ ५१ ॥ गर्भवास धरी । अंबऋषीचा कैवारी ॥ २ ॥ सकळां देवां अधिष्ठान । एका मंत्रासी कारण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ध्यानीं । ज्यासि ध्यातो शूलपाणी ॥ ४ ॥

३३८३. फटकाळ देव्हारा फटकाळ अंगारा । फटकाळ विचारा चालविलें ॥ १ ॥ फटकाळ तो देव फटकाळ तो [पं. “तो” नाही.] भक्त । करवितो घात आणिका जीवा [दे. देवां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें फटकाळ हें जन । [पं. अनुभवी.] अनुभविये खूण जाणतील ॥ ३ ॥

३३८४. लावुनियां गोठी । चुकवूं आदरिली दिठी । देउनियां मिठी । पळे महिमा थुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें तो चि करी आड । तिचा लोभ तिसी नाड । [पं. पुरवी.] लावूनि चरफड । हात गोऊनि पळावें ॥ ५१ ॥ आधीं काकुलती । मोहो घालावा पुढती । तोंडीं पडे माती । [दे. “फिरतां मागें कैचा तो” हें नसून याची जागा दोरी टाकली आहे.] फिरतां [त. मग.] मागें कैचा तो ॥ २ ॥ [दे. तुका ह्मणे देवा । यासी नाडी याची सेवा । (कोरी जागा.—पुढें) भावें कांही वास नार्पितां.] तुका ह्मणे देवा । यासी रडवी याचा हेवा । भावें कां हे सेवा । सुखें तुह्मां नार्पिती ॥ ३ ॥

३३८५. नेत्राची वासना । तुज पाहावें नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं [पं. त्याचें.] याचें समाधान । काय पहातोसी [पं. पाहापी.] अनुमान ॥ ५१ ॥ भेटावें पंढरिराया । हें चि इच्छिताती बाह्या ॥ २ ॥ [पं. जावें पंढरीसी । हें चि ध्यान या मानसीं.] ह्मणतों जावें पंढरीसी । हें चि ध्यान चरणासी ॥ ३ ॥ चित्त ह्मणे पार्यीं । तुझे राहीन निश्चयीं ॥ ४ ॥ ह्मणे बंधु तुकयाचा । देवा भाव पुरवीं साचा [पं. याचा.] ॥ ५ ॥

३३८६. मन उताविळ । जालें न राहे निश्चळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दे रे भेटी पंढरिराया । उभारोनि चारी बाह्या ॥ ५१ ॥ सर्वांग तळमळी । हात पाय रोमावळी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे कान्हा । भूक लागली नयना ॥ ३ ॥

३३८७. ह्मणसी दावीन अवस्था । तैसें नको रे अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होऊनियां सहाकार । रूप दाखवीं सुंदर ॥ ५१ ॥ मृगजळाचियापरी । तैसें न करावें हरी ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे.] तुकयाबंधु ह्मणे हरी । कामा नये बाह्यात्कारी ॥ ३ ॥

३३८८. आकारवंत मूर्ति । जेव्हां देखेन मी दृष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी राहेन निवांत । ठेवूनियां तेथें चित्त ॥ ५१ ॥ श्रुति वाखाणिती । तैसा येसील प्रचिती ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाचा सेवक । उभा देखेन सन्मुख ॥ ३ ॥

३३८९. जेणें तुज जालें रूप आणि नांव । पतित हें दैव तुझें आह्मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही तरी तुज कोण हें पुसतें । निराकारी तेथें एकाएकी ॥ ५१ ॥ अंधारें [पं. अंधारें ते दीपा. दे. अंधारे दीपा.] दीपका आणियेली शोभा । माणिकासी प्रभा कोंदणाची [दे. त. कोंदणासी.] ॥ २ ॥ धन्वंतरी रोगें आणिला उजेडा । [दे. सुखा.] सुखी काय चाडा जाणावें तें [पं. “तें” नाही.] ॥ ३ ॥ अमृतासी मोल विषाचिया गुणें । पितळें [पं. पिंवलें.] तरी सोनें उंच निंच ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी असोनियां [दे. ०जना । तुज देव पणा०.] जाण । तुज देवपण आणियेलें ॥ ५ ॥

३३९०. सुखवाटे ये चि ठार्यीं । बहु पार्यीं संतांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि केला वास । नाही नास ते ठार्यीं ॥ ५१ ॥ न करवे हाली चाली । निवारीली चिंता हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवे तनु । रणकणु [पं. लागतां.] लागती ॥ ३ ॥

३३९१. देऊं [पं. देऊनि कपाट । कोण०.] कपाट । कीं कोण काळ राखों वाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय होईल [पं. यत्न.] तें शिरीं । आज्ञा धरोनियां करीं ॥ ५ ॥ करूं कळे ऐसी मात । किंवा राखावा एकांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जागों । किंवा कोणा नेदूं [पं. नेदी.] वागों ॥ ३ ॥

३३९२. मायबापापुढें लेंकराची आळी । आणीक हे पाळी कोण लळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळा जी [पं. माझें विषम.] माझीं विषमं अनंता । जवळी असतां अद्देर कां ॥ ५ ॥ आणिकांची चाले सत्ता आह्मांवरी । तुमची ते थोरी काय मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों दुरोनि जवळी । आतां टाळाटाळी करूं नये ॥ ३ ॥

३३९३. माझ्या मुखें मज बोलवितों हरि । सकळां अंतरीं नारायण ॥ १ ॥ न करावा द्वेष भूतांचा मत्सर । हा तंव विचार जाणों आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोष नाही या विचारें । हिताचीं उत्तरें शिकवितां ॥ ३ ॥

३३९४. मासं खातां [पं. हर्षभारी ॥.] हाउस करी । जोडुनि वैरी ठेवियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण त्याची करिल कींव । जीवें जीव नेणती ॥ ५ ॥ पुढिलांसाठीं [पं. पाजळी.] पाजवी सुरी । आपुली चोरी अंगुळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुटिती हाडें । आपुल्या नाडें [पं. रडतील.] रडती ॥ ३ ॥

३३९५. तुज जाणें [पं. तानें.] तान्हें नाही पांडुरंगा । कां जी मज सांगा उपेक्षिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज ठावें होतें मी पातकी थोर [पं. खरा.] । आधीं च कां थार [पं. थारा दिला.] दिधली पार्यीं ॥ ५ ॥ अंक तो पडिला हरिचा मी दास । भेद पंगतीस करूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जितिलें तें खरें । आतां उणे पुरें तुझां अंगी [पं. लागीं.] ॥ ३ ॥

३३९६. आह्मां घरीं धन शब्दाचीं [त. हीं. दे. शब्दाचीं रत्नें । शब्दाचीं शस्त्रे०.] च रत्नें । शब्दाचीं च [पं. शस्त्रें यत्नें करूं ।] शस्त्रें यत्न करूं ॥ १ ॥ शब्द चि आमुच्या जीवाचें जीवन । शब्दें वांटूं धन जनलोकां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहा शब्द चि हा देव । [पं. शब्द०.] शब्दें चि गौरव पूजा करूं ॥ ३ ॥

३३९७. ब्रह्मज्ञान दारीं येतें काकुलती । अद्देरिलें संतीं विष्णुदासीं ॥ १ ॥ रिघों पाहे [पं. “माजी” नाहीं.] माजी बळें त्याचें घर । दवडिती दूर ह्मणोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें न चले सायास । पडिले उदास त्याच्या गळां ॥ ३ ॥

३३९८. कासया लागला यासी चौघाचार । [पं. मुक्तीचा.] मुळींचा वेव्हार निवडिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ग्वाही [पं. भक्ताची.] बहुतांची घालूनियां वरि । महजर करीं आहे माझ्या ॥ ५ ॥ तुझां वेगळा [पं. वेगळे आपुले ठार्यीं ।] लागें आपल्या च ठार्यीं । होतें करुनि तें ही माझें माझें ॥ २ ॥ भांडण सेवटीं जालें एकवट । आतां कटकट करूं नये ॥ ३ ॥ ठेविला ठेवा [पं. तो ठेवा.] तो आला माझ्या हाता । आतां नाहीं सत्ता तुज देवा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वांयांविण खटपटा । राहिलों मी वांटा घेऊनियां ॥ ५ ॥

३३९९. देहबुद्धि वसे जयाचिये अंगी । पूज्यता ते [दे. त. त्या.] जगीं सुख मानी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोर असे दगा जाला त्यासी हाटीं । सोडोनियां गांठी चोरीं नेली ॥ ५ ॥ गांठीचें जाउनि नव्हे तो मोकळा । बांधिलासे [पं. बांधविला.] गळा दंभलोभें ॥ २ ॥ पुढिल्या उदिमा जालेंसे खंडण । दिसे नागवण पडे गांठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे बोलतील संत । जाणूनियां घात कोण करी ॥ ४ ॥

३४००. निंबाचिया झाडा साकरेचें आलें । आपलीं तीं [पं. तें.] फळें न संडी च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसैं अधमाचें अमंगळ चित्त । वमन तें हित करुनि सांडी ॥ ५ ॥ परिसाचे अंगीं लाविलें खापर । पालट अंतर नेघे त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेळू चंदना संगतीं । काय ते नसती [पं. जवळिका.] जवळिकें ॥ ३ ॥

३४०१. दुबळें सदैवा । ह्मणे नागवेल केव्हां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आपणा ऐसैं करूं पाहे ।.] आपणासारिखें त्या पाहे । स्वभावासी करिल काये ॥ ५ ॥ मूढ सभे आंत । इच्छी पंडिताचा घात ॥ २ ॥ गांढें देखुनि शूरा [पं. शूर.] । [पं. उगी करी बुरबुर.] उगें करितें बुरबुरा ॥ ३ ॥ आणिकांचा हेवा । न करीं शरण जाई देवा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती । करूं दुष्टाची फजिती ॥ ५ ॥

३४०२. [दे. मज.] माझी आतां लोक सुखें निंदा [दे. त. करो । ह्मणती विचार ०.] करूं । ह्मणती विचारूं सांडियेला ॥ १ ॥ कारण होय तो [पं. करीन.] करावा विचार । काय भीड भार करूं देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय करूं लापनिक । जनाचार सुख नासिवंत ॥ ३ ॥

३४०३. ढेंकणाचे संगें हिरा जो भंगला । कुसंगें नाडला तैसा साधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओढाळाच्या संगें [पं. सात्त्विकें.] सात्त्विक नासलीं । क्षण एक नाडलीं समागमें ॥ ५ ॥ डांकाचे संगती सोनें हीन जालें । मोल तें तुटलें लक्ष कोडी ॥ २ ॥ विषानें पक्वान्नं गोड कडू जालीं । कुसंगानें केली तैसी परी ॥ ३ ॥ भावें तुका ह्मणे सत्संग हा बरा । कुसंग हा फेरा चौऱ्याशीचा ॥ ४ ॥

३४०४. भलते जन्मीं मज घालिसील तरी । न सोडीं मी हरी नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख दुःख तुज देईन भोगितां । मग मज चिंता कासयाची ॥ ५ ॥ तुझा दास ह्मणवीन मी अंकिला । भोगितां विठ्ठला गर्भवास ॥ २ ॥ मी तुज भाकितों करुणा । तारीं नारायणा ह्मणऊनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज येऊं पाहे उणें । तारिसील तेणें आह्मां तया ॥ ४ ॥

३४०५. गातों नाचतों आनंदें । टाळघागरिया छंदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी तुज पुढें देवा । नेणों भाव कैसी सेवा ॥ ५ ॥ नेणों ताळ घात मात । भलते सवां पाय हात ॥ २ ॥ लाज नाही शंका । प्रेम [पं. प्रेमें घालों ह्मणे ०.] घाला ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

३४०६. [पं. रुसलों या आह्मी आपुल्या संसारा ।.] रुसलों आह्मीं आपुलिया संवसारा । तेथें जनाचारा [पं. कोण.] काय पाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां इष्ट मित्र सज्जन सोयरे । नाहीं या दुसरें देवाविण ॥ ५ ॥ दुराविले बंधु सखे सहोदर । आणीक विचार काय तेथें ॥ २ ॥ उपाधिवचन नाइकती कान । त्रासलें हें मन बहु माझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करा होइल [पं. ठाकेल.] ते दया । सुख दुःख वांयां न धरावें ॥ ४ ॥

३४०७. सांडुनि सुखाचा वांटा । मुक्ति मागे तो करंटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे [पं. नेघ्याचे हे जन्म । काय वैकुंठा जाऊन ।.] न घ्यावा जन्म । प्रेम लुटावें नाम ॥ ५ ॥ येथें मिळतो दहीं भात । वैकुंठीं [पं. नाही वैकुंठीं ते मात] ते नाहीं मात ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे मुक्ति नलगे । राहेन संताचिये संगें ॥.] तुका ह्मणे आतां । मज न लगे सायुज्यता ॥ ३ ॥

३४०८. पदोपदीं पायां पडणें । करुणा जाण भाकावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ये गा ये गा विसांवया । करुणा दयासागरा ॥ ५ ॥ जोडोनियां करकमळ । नेत्र जळ भरोनि ॥ २ ॥ तुका [त. तुका उभें दान पात्र. पं. तुका उभा दान पात्र ।.] उभें दारीं पात्र । पुरवीं आर्त विठोबा ॥ ३ ॥

३४०९. आतां हें [त. “हें” नाही.] सेवटीं असो पायांवरी । वदती वैखरी वागपुष्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नुपेक्षावें आह्मां दिना पांडुरंगा । कृपादानीं जगामाजी तुह्मीं ॥ ५१ ॥ वोळवुनी देह सांडियेली शुद्ध । [पं. तोडियेले.] सारियेला भेद जीव शिव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन तुमचे चरणीं । एवढी आयणी पुरवावी ॥ ३ ॥

३४१०. तरि च होय [पं. शोभे.] वेडी । नग्न होय [पं. धड फाडी.] धडफुडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बोलावें गौरव । आंत वरी दोन [पं. दोनी.] भाव ॥ ५२ ॥ मृगजळा न्याहाळितां । तान न [पं. वजो.] वजाये सेवितां ॥ २ ॥ न पाहे आणिकांची आस । शूर बोलिजे तयास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या [दे. त. हें लक्षण.] लक्षणें । संत अळंकार लेणें ॥ ४ ॥

३४११. आग्रहा नावें पाप । योगीं सारावे संकल्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहजा ऐसें भांडवल । असोनि कां सारा बोल ॥ ५३ ॥ तैं न भेटे तें काय । मना अंगींचे उपाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरीं सोय । वासनेची फोडा डोय ॥ ३ ॥

३४१२. न करीं पठन घोष अक्षरांचा । बीजमंत्र आमुचा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वकाळ नामचितन मानसीं । समाधान मनासी समाधि हे ॥ ५४ ॥ न करीं भ्रमण न रिघें कपाटीं । जाईन तेथें दाटी वैष्णवांची ॥ २ ॥ [पं. आन.] अनु नेणें कांहीं न वजें तपासी । नाचें दिंडीपाशीं जागरणीं ॥ ३ ॥ उपवास व्रत न करीं पारणें । रामकृष्ण ह्मणें नारायण ॥ ४ ॥ आणिकांची सेवा स्तुती नेणें वाणूं । तुका ह्मणे आणु दुजें [पं. कांहीं.] नाहीं ॥ ५ ॥

३४१३. पुंडलिकाचे निकटसेवे । कैसै धांवे बराडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें थोरपण । नारायण विसरला ॥ ५५ ॥ उभा कटीं ठेवुनि कर । न ह्मणे पर विसरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगदीशा । करणें आशा भक्तांची ॥ ३ ॥

३४१४. बाळ काय जाणे जीवनउपाय । [पं. वाहे बापमाय.] मायबाप वाहे सर्व चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आइतें भोजन खेळणें अंतरीं । अंकिताचे [पं. अंकिताचा.] शिरीं भार नाहीं ॥ ५६ ॥ आपुलें शरीर रक्षितां न कळे । सांभाळुनि लळे पाळी माय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा विठ्ठल जनिता । [दे. जेथें आमची०.] आमुची ते सत्ता तयावरी ॥ ३ ॥

३४१५. काय [दे. त. करिती.] करितील केलीं नित्य पापें । वसे नाम ज्यापें विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तृणीं हुताशन [पं. लागतां.] लागला ते रासी । जळतील तैसीं क्षणमात्रें ॥ ५७ ॥ विष्णुमूर्तिपाद पाहतां चरण । तेथें कर्म कोण राहूं शके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम जाळी महादोष । जेथें होय घोष कीर्तनाचा ॥ ३ ॥

३४१६. वेद नेले शंखासुरें । केलें ब्रह्म्यानें गाऱ्हाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव धांव [पं. लवकरी.] झडकरी । ऐसें [पं. ऐकें.] कृपालुवा हरी ॥ ५८ ॥ गजेंद्र नाडियें गांजिला । तेणें तुझा धांवा केला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पद्मनाभा । जेथें पाहें तेथें उभा ॥ ३ ॥

३४१७. माकडा दिसती कंवटी [पं. नारेळे । भोक्ता तो निराळें०.] नारळा । भोक्ता निराळा वरील सारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका रस एका तोंडीं पडे माती । आपुलाले नेती विभाग ते ॥ ५९ ॥ सुनियांसी क्षीर [पं. चारिल्या ओकवी । भोक्ता तोचि सेवी धणीवरी ॥.] वाढिल्या ओकवी । भोगित्यां [त. भोक्ता तो सेवी धणी वरी.] पोसवी धणीवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. मूर्ख वागविती भार । त. वागविती मूर्ख भार.] भार वागविती मूर्ख । नेतील तें सार परीक्षक ॥ ३ ॥

३४१८. भेटीची [पं. तांतडी.] आवडी उताविळ मन । लागलेंसे ध्यान जीवीं जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आवडीचा पुरवावा सोहळा । येऊनी गोपाळा क्षम देई ॥ ५१ ॥ नेत्र उन्मळित राहिले [पं. ताटस्ती । गंगा अश्रुपानीं.] ताटस्त । गंगा अश्रुपात वहावली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी करा साचपणा । मुळींच्या वचना आपुलिया ॥ ३ ॥

३४१९. [पं. धवळें.] धवळलें जगदाकार । आंधार तो निरसला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लपों जातां [पं. ठाव नाहीं.] नाहीं ठाव । प्रगट [पं. पाहीं.] पाहें पसारा ॥ ५१ ॥ खरियाचा दिवस आला । वाढी बोला न पुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिवें साटीं । पडिली मिठी धुरेसी ॥ ३ ॥

३४२०. मातेची अवस्था काय जाणे बाळ । तिसी तों सकळ चिंता त्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें [पं. ऐसा परस्परें आहे हा विचार । भोपळ्याचा चार दगड मी ॥.] परस्परें आहे चि विचारा । भोपळ्याचा तारा दगडासी ॥ ५१ ॥ भुजंग पोटाळी चंदनाचें अंग । निवे परि संग [पं. संगें.] नव्हे तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. करीं.] करा परिसाचे परी । मज ठेवा सरी लोखंडाचे ॥ ३ ॥

३४२१. लावूनि कोलित । माझा करितील घात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे बहुतांचे संधी । सांपडलों [पं. सांपडला.] खोळेमधीं ॥ ५१ ॥ पाहातील उणें । तेथें देती अनुमोदन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रिघे । पुढें नाहीं जालें धींगे ॥ ३ ॥

३४२२. ऐसी एकां अटी । रीतीं सिणती करंटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साच आपुल्या पुरतें । करून नेघेती कां हितें [पं. हित.] ॥ ५१ ॥ कां ही वेचितील वाणी । निरर्थक चि कारणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । काहीं समर्पूनि सेवा ॥ ३ ॥

३४२३. चालिले सोबती । काय [पं. मांडिली.] मानिली निश्चिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करिसी एकला । काळ सन्निध पातला ॥ ५१ ॥ कांहीं सावध तो बरवा । करीं आपुला काढावा ॥ २ ॥ चालिले अगळे । हळू च कान केश डोळे ॥ ३ ॥ वोसरले दांत । दाढा गडबडल्या आंत ॥ ४ ॥ एकली तळमळ । जिह्वा [पं. भलतेंच चावळे ।] भलते ठायीं लोळे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे यांणीं । तुझी मांडिली घालणी ॥ ६ ॥

३४२४. नका मजपाशीं । [पं. वदा.] वदों प्रपंचाचे विशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नाइकाषी कार्नीं । मज देवाविण वाणी ॥ ५१ ॥ येऊनियां रूपा । कोण पाहे पुण्यपापा ॥ २ ॥ मागे आजिवरी । [पं. जालों मापनलों.] जालें माप नेलें चोरीं ॥ ३ ॥ सांडियेलीं पानें । पुढें पिका अवलोकन ॥ ४ ॥ पडों नेदी तुका । आड गुंपूं [पं. गुंफूं.] कांहीं चुका ॥ ५ ॥

३४२५. जाले आतां सांटे । कासयाचे लहान मोटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक एका पडिलों हातीं । जाली तेव्हां चि निश्चितीं ॥ ५१ ॥ नाहीं फिरों येत मागें । जालें साक्षीचिया अंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आतां येथें कोठें हेवा ॥ ३ ॥

३४२६. माझें मज द्यावें । नाहीं करवीत नवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहस्रनामाचें रूपडें । भक्त कैवारी चोखडें ॥ ५१ ॥ साक्षीविण बोलें । तरी मज पाहिजे दंडिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. मोल.] माल । माझा खरा तो [पं. हा.] विठ्ठल ॥ ३ ॥

३४२७. करुं स्तुती तरि ते निंदा । तुह्मी जाणां हे गोविंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां लडिवाळांचे बोल । करा कवतुके नवल ॥ ५१ ॥ बोंबड्या उत्तरी । तुह्मां रंजवितों हरी ॥ २ ॥ मागतों भातुके । तुका ह्मणे कवतुके ॥ ३ ॥

३४२८. [दे. नव्हील जपें नव्हील तपें ।.] न लाहिजे जपें न लाहिजे तपें । आह्मांसी हें सोपें गीतीं गातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करितां ध्यान न करितां धारणा । तो नाचे कीर्तनामाजी हरि ॥ ५१ ॥ जयासी नाहीं रूप आकार । तो चि कटी कर उभा विटे ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडें जयाचिया पोटी । तो आह्मां संपुष्टीं भक्तिभावे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वर्म जाणती लडिवाळें । जें होतीं निर्मळें अंतर्बाहीं ॥ ४ ॥

३४२९. [त. पं. “आह्मी” नाहीं.] आह्मी [पं. जाले बळिवंत.] जालों बळिवंत । होऊनियां शरणागत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला घरांत रिघावा । ठायीं पडियेला ठेवा ॥ ५१ ॥ हातां [त. पं. चढे.] चढलें धन । नेणें [त. पं. ऐसें.] रचिलें कारण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मिठी । पायीं देउनि केली सुटी ॥ ३ ॥

३४३०. लागपाठ केला । आतां वांटा नित्य [पं. नीट.] त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा जोडीचा हव्यास । आलें दुरील घरास ॥ ५१ ॥ फोडिलीं भांडारें । मोहोरलीं एकसरें ॥ २ ॥ अवधियां पुरतें । तुका ह्मणे घ्यावें हातें ॥ ३ ॥

३४३१. एकीं असे [पं. असे एक हेवा । येर अनावड.] हेवा । एक अनावड जीवां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवें केल्या भिन्न जाती । उत्तम कनिष्ठ मध्यस्ती ॥ ५१ ॥ प्रीतिसाटीं भेद । कोणी पूज्य कोणी निंद्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. कळा । त्याच्या.] लळा । त्याचा जाणे हा कळवळा ॥ ३ ॥

३४३२. स्वामीचें [पं. तें.] हें देणें । येथें पावलों दर्षणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करुं आवडीने वाद । तुमच्या सुखाचा संवाद ॥ ५१ ॥ कळावया वर्म । हा तों पायांचा चि धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिद्धी । हे चि पाववावी [पं. पावविली.] बुद्धी ॥ ३ ॥

३४३३. रुसलों संसारा । आह्मी [पं. त. आप आणि परा ।.] आणीक व्यापारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि केली सांडी । देउनि पडिलों मुरकंडी ॥ ५१ ॥ परते चि ना मार्गें । मोहो निष्ठुर जालों अंगें ॥ २ ॥ सांपडला देव । तुका ह्मणे गेला भेव ॥ ३ ॥

३४३४. हें तों [पं. वाटतें.] वाटलें आश्चर्य । [त. पं. तुह्मां धरवला धीर ।.] तुह्मां न धरवे धीर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा फुटतसे प्राण । धांवा धांवा ह्मणऊन ॥ ५१ ॥ काय नेणों दिशा । जाल्या तुह्मांविण ओशा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांगा । नाइकिजे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३४३५. धांवा [पं. धांवें.] केला धांवा । श्रम होऊं नेदी जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्षे अमृताच्या धारा । घेई वोंसंगा लेंकरा ॥ ५१ ॥ उशीर तो आतां । न करावा हे चि [दे. त. “चि” नाहीं.] चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्वरें । वेग करीं विश्वंभरे ॥ ३ ॥

३४३६. जोडिले अंजुळ । असें [पं. दाना उतावीळ.] दानउताविळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा [पं. त. पाहा.] वाहा कृपादृष्टी । आणा अनुभवा [पं. अनुभवा या गोष्टी ।] गोष्टी ॥ ६५ ॥ तूं [पं. स्वामी.] धनी मी सेवक । [पं. एका तो.] आइक्य तें एका एक ॥ २ ॥ करितों विनंती । तुका सन्मुख पुढती ॥ ३ ॥

३४३७. काय तुज कैसें [पं. जाणावें गा देवा ।] जाणवेल देवा । आणावें अनुभवा कैशा परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सगुण कीं निर्गुण.] सगुण निर्गुण थोर कीं लहान । न कळे अनुमान मज तुझा ॥ ६५ ॥ कोण तो निर्धार करूं हा विचार । भवसिंधु पार तरावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैसे पाय आतुडती । न पडे श्रीपती वर्म ठावें ॥ ३ ॥

३४३८. मी तव बैसलों धरुनियां [पं. आस.] ध्यास । न करीं उदास पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको आतां मज दवडूं श्रीहरी । मागाया भिकारी जालों दास ॥ ६५ ॥ भुकेलों कृपेच्या वचनाकारणें । आशा नारायणें पुरवावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येऊनियां देई भेटी । कुरवाळुनी पोटीं धरीं मज ॥ ३ ॥

३४३९. आतां तुझें नाम गात असें गीतीं । ह्मणोनी मानिती लोक मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अन्नवस्त्रचिंता नाही या पोटाची । वारिली देहाची थोर पीडा ॥ ६५ ॥ सज्जन संबंधी तुटली उपाधी । रोकडी या बंदीं सुटलोंसें ॥ २ ॥ घ्यावा द्यावा कोणें करावा सायास । गेले [दे. पं. गेलीं.] आशापाश वारोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज कळेल तें आतां । करा जी अनंता मायबापा ॥ ४ ॥

३४४०. कामक्रोध [पं. सुने.] माझे लावियेले पाठीं । बहुत हिंपुटीं जालों देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवरिता तुझे तुज नावरती । थोर [दे. शून्य.] वाटे चित्तीं आश्चर्य हें ॥ ६५ ॥ तुझिया विनोदें आह्मां प्राणसाठी । भयभीत पोटीं सदा दुःखी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या कपाळाचा गुण । तुला हांसे कोण समर्थासी ॥ ३ ॥

३४४१. [पं. स्वमुखें जी तुझी सांगा मज देवा । ऐसें माझें देवा मनोगत ॥ १ ॥.] सन्मुख चि तुझीं सांगावी जी सेवा । ऐसे माझे देवा मनोरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघों [पं. नेघों आह्मी कांहीं आपलें उदार । चित्तवित्त घर जीवावरी ॥. त. दे. निघों.] आह्मी कांहीं चित्तवित्त घरें । आपुल्या उदारें जीवावरी ॥ ६५ ॥ बोल [पं. वालें.] परस्परें वाढवावें सुख । पाहावें श्रीमुख डोळेभरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य बोलतो [पं. बोलतां.] वचन । करुनी चरण साक्ष तुझे ॥ ३ ॥

३४४२. मज अनाथाकारणें । करीं येणें केशवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव झुरे तुजसाठीं । वाट पोटीं पहातसें ॥ ६५ ॥ चित्त रंगलें चरणीं । तुजवांचूनि न राहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता । माझी चिंता असावी ॥ ३ ॥

३४४३. कासया वांचूनि जालों भूमी भार । तुझ्या पायीं थार नाही तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातां भलें काय डोळियांचें काम । जंव पुरुषोत्तम न देखती ॥ ६५ ॥ काय मुख पेंव श्वापदाचे घांव । नित्य तुझें नांव नुच्चारितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां पांडुरंगाविण । न वांचतां क्षण जीव भला ॥ ३ ॥

३४४४. नको मज ताठा नको अभिमान । [पं. तुजविण.] तुजवांचूनि क्षीण होतो जीव ॥ १ ॥ ॥ दुर्धर हे माया न होय सुटका [पं. सुटिका.] । वैकुंठनायका सोडवीं मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें जालिया दर्षण । मग निवारण होइल सर्व ॥ ३ ॥

३४४५. चाल घरा उभा राहें नारायणा । ठेवूं दे चरणांवरि माथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां देई क्षेमआलिंगन । वरी अवलोकन कृपादृष्टी ॥ ६५ ॥ प्रक्षाळूं दे पाय बैसें माजघरीं । चित्त स्थिर करीं पांडुरंगा ॥ २ ॥

॥ आहे त्या संचितें करवीन भोजन । काय न जेवून करिसी आतां ॥ ३ ॥ करुणाकरें [पं. कांहीं.] नाहीं कळों दिलें
वर्म । दुरी होतां भ्रम कोण [पं. तो चि वरी.] वारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां आवडीच्या सत्ता । बोलिलों अनंता
करवीन तें ॥ ५ ॥

३४४६. देवाची ते खूण आला ज्याच्या घरा । त्याच्या पडे चिरा मनुष्यपणा [पं. संसारासी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
देवाची ते खूण करावें वाटोळें । आपणा वेगळें [पं. राहों नेदी.] कोणी नाहीं ॥ ६५ ॥ [पं. “देवाची खुण जाला ज्यासी संग ।
त्याचा जाला भंग मनुष्यपणा ॥” हें कडवें जास्त आहे.] देवाची ते खूण गुंतों नेदी आशा । ममतेच्या पाशा शिवों नेदी ॥ २ ॥
देवाची [त. “देवाची ते खूण गुंता०” आणि “देवाची ते खूण तोडी०” हीं दोन कडवीं मार्गेंपुढें आहेत.] ते खूण गुंतों नेदी वाचा । लागों
असत्याचा मळ नेदी ॥ ३ ॥ देवाची [पं. “देवाची ते खूण तोडी०” हें कडवें नाहीं.] ते खूण तोडी मायाजाळ । आणि हें
सकळ जग हरी ॥ ४ ॥ पहा देवें तेंचि बळकाविलें स्थळ । तुक्यापें सकळ चिन्हें [दे. होती.] त्याचीं ॥ ५ ॥

३४४७. अनंताचे मुखीं होसील गाइला । अमुप विठ्ठला दास तुह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें कोठें आलें
होईल विचारा । तरीं च अक्केरा योग्य जालों ॥ ६५ ॥ सर्वकाळ तुह्मी असा जी संपन्न । चतुरा नारायण
शिरोमणि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे कलियुगींचे जीव । तरी नये कीव बहुपापी ॥ ३ ॥

३४४८. न करावी चिंता । भय न धरावें सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासां साहे नारायण । होय रक्षिता
आपण ॥ ६५ ॥ न लगे परिहार । कांहीं योजावें उत्तर ॥ २ ॥ न धरावी शंका । नये बोलों ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

३४४९. भांडवल माझें लटिक्याचे गांठी । [पं. उदिमासी तुटी बाबी ऐसी ।.] उदीम तो तुटी यावी हा चि ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ कैसी [पं. ऐसी.] तुझी वाट पाहों कोणा तोंडें । भोंवतीं किं रे [पं. “कि रे” नाहीं.] भांडे गर्भवास ॥ ६५ ॥ चहूं
खाणीचिया रंगलोंसें संगें [पं. रंगें.] । सुष्ट दुष्ट अंगें धरूनियां ॥ २ ॥ बहुतांचे बहु पालटलों सळे [पं. साळे.] । बहु
[त. आलो. पं. आले.] आला काळें रंग अंगा ॥ ३ ॥ उकलूनि [पं. तये.] नये दावितां अंतर । घडिचा पदर सारूनियां
॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [त. आतां करीं गोळ्यासाठीं । पं. आतां करी गाळे साटीं ।.] करीं गोंवळें यासाठीं । आपल्या पालटीं संगें
देवा ॥ ५ ॥

३४५०. संतसंगतीं न करावा वास । एखादे गुणदोष अंगा येती ॥ १ ॥ ॥ मग तया दोषा नाहीं परिहार ।
होय अपहार [पं. सुकृतासी.] सुकृताचा ॥ २ ॥ [त. तुका ह्मणे ते नम०.] तुका ह्मणे नमस्कारावे दुरून । अंतरीं धरून
राहें रूप ॥ ३ ॥

३४५१. जें ज्याचें जेवण । तें चि याचकासी दान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [पं. चाड.] जाऊं चोजवीत । जेथें
वसतील संत ॥ ६५ ॥ होतीं धालीं पोटें । मार्गें उरलीं उच्छिष्टें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव । पुढें खुंटईल हांव ॥ ३ ॥

३४५२. धरावा तो बरा । ठाव वसतीचा थारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निजल्या [दे. त. निजविल्या.] जागविती ।
निज पुरवूनि देती ॥ ६५ ॥ एक वेवसाव । त्यांचा [पं. याचा.] संग त्यांचा जीव ॥ २ ॥ हितें केलें [पं. कळे.] हित ।
ग्वाही एक एकां चित्त ॥ ३ ॥ विषमाचें कांहीं । आड तया एक नाहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बरीं । घरा येतील त्यापरी
॥ ५ ॥

३४५३. धोंड्यासवें आदळितां फुटे डोकें । तो [दे. तों तों त्याच्या०.] तों त्याच्या [दे. त. सुखें.] दुःखें घामेजेना
॥ १ ॥ ॥ इंगळासी सन्निधान [पं. अतितायी.] अतित्याई । क्षेम देतां काई सुख वाटे ॥ २ ॥ [पं. “सप्रेमं कुरवाळी महाफणी

व्याळ । आपुली तो ढाळ सांडी केवी ॥” हें कडवें येथें जास्त आहे.] तुका ह्मणे आह्मांसवें जो रुसला । तयाचा अबोला आकाशासी ॥ ३ ॥

३४५४. सरे आह्मांपाशीं एक शुद्धभाव । नाही तरी वाव उपचार ॥ १ ॥ कोण मानी वरी रसाळ बोलणें । नाही जाली मनें ओळखी तों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जाणीवेचें दुःख । न पाहों त्या मुख दुर्जनाचें ॥ ३ ॥

३४५५. आतां तळमळ । केली पाहिजे सीतळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पाहा करील तें देव.] करील तें पाहें देव । पायीं ठेवूनियां भाव ॥ २ ॥ तो चि अन्नदाता । नाही आणिकांची सत्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दासा । नुपेक्षील [पं. नुपेक्षी.] हा भरवसा ॥ ३ ॥

३४५६. लांब धांवे पाय चोरी । भरोवरी जनाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कैसें होय याचें । सिजतां कावें राहिलें ॥ २ ॥ खाय ओंकी वेळोवेळां । कैसी कळा राहेल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावहीण । त्याचा सीण [पं. पावावा.] पाचावा ॥ ३ ॥

३४५७. माझ्या इंद्रियांसीं लागलें भांडण । ह्मणतील कान रसना घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती तळमळ हस्त पाद भाळ । नेत्रांसी दुकाळ पडिला थोर ॥ २ ॥ गुण माय मुख आइकती कान । आमचें कारण तैसें नव्हे ॥ २ ॥ दुरुषणें फिटे [पं. नेत्रांचा तो पांग ।.] सकळांचा पांग । जेथें ज्याचा [पं. भोग.] भाग घेइल तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें करीं नारायणा । माझी ही वासना ऐसी आहे ॥ ४ ॥

३४५८. सिद्धीचा दास नव्हें श्रुतीचा अंकिला । होईन विठ्ठला [पं. दास.] सर्व तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वकाळ [पं. सर्व सुख असे माझिये मानसीं.] सुख आमच्या मानसीं । राहिलें जयासी [पं. तयासी.] नास नाही ॥ २ ॥ नेणें [पं. तेणें.] पुण्य पाप न [पं. देखें.] पाहें लोचनीं । आणिका वांचूनि पांडुरंगा ॥ २ ॥ न [पं. ०धरीं मी आस साधीना सायास ।.] करीं आस मुक्तीचे सायास । भक्तिप्रेमरस सांडूनियां [पं. वांचूनियां.] ॥ ३ ॥ गर्भवासीं [पं. दुःख.] धाक नाही येतां जातां । हृदयीं [पं. असतां.] राहतां नाम तुझें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [पं. तुझा होईन अंकिला.] जालों तुझा चि अंकिला । न भें मी विठ्ठला कळिकाळासी ॥ ५ ॥

३४५९. जन्मा येऊनि तया लाभ जाला । बिडवई भेटला पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसारदुःखें नासिलीं तेणें । उत्तम हें केणें नामघोष ॥ २ ॥ धन्य ते [पं. ते चि.] संत सिद्ध महानुभाव । पंढरीचा [पं. राव ठाकियेला.] ठाव टाकियेला ॥ २ ॥ प्रेमदाते ते च पतितपावन । धन्य दुरुषण होय [पं. त्याचें.] त्याला ॥ ३ ॥ पावटणिया पंथें जालिया सिद्धी । वोगळे समाधि सायुज्यता ॥ ४ ॥ प्रेम अराणूक नाही भय धाक । मज तेणें [पं. सुख काय चिंता ।.] सुखें कांहीं चिंता ॥ ५ ॥ तें [पं. “तें दुर्लभ०” व “तुका ह्मणे०” या दोन कडव्यांबद्दल “दुर्लभ सर्वासी उद्धार लोकांसी ॥ तुका ह्मणे त्यासी दुरुषण ।” हें एकच कडवें आहे.] दुर्लभ संसारासी । जडजीवउद्धारलोकासी ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे त्यासी । धन्य भाग्य दुरुषणें ॥ ७ ॥

३४६०. काय दिवस गेले अवघे चि [पं. वराडें.] वऱ्हाडें । तें आलें सांकडें कथेमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षण एके ठायीं मन स्थिर नाही । अराणूक कइं होईल पुढें ॥ २ ॥ कथेचे [पं. कथेचा विसर दोषांमुळें होय ।.] विरसें दोषा मूळ होय । तरण उपाय कैचा [पं. मग.] माती ॥ २ ॥ काय तें [पं. “तें” नाही.] सांचवुनि उरलें हें [पं. तें.] मार्गें । घटिका एक [पं. सांगें.] संगें काय गेलें ॥ ३ ॥ ते चि वाणी येथें करां उजळणी । काढावी मथूनि शब्दरत्नें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि बोलावया चाड । [पं. नाम घेतां गोड हित असे ।] उभयतां नाड हित असे ॥ ५ ॥

३४६१. शुद्धाशुद्ध निवडे कैसें । चर्म मास भिन्न नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं अधिक नाही उणें । कवण्या गुणें देवासी ॥ ५ ॥ उदक भिन्न असे काई । वाहाळ बावी सरिता भई ॥ २ ॥ सूर्य तेजें निवडी [पं. निवडे.] काय । रश्मी रसा सकळा खाय ॥ ३ ॥ वर्णा भिन्न दुधा नाही । सकळा गाई सारखें ॥ ४ ॥ करितां भिन्न नाही माती । मडक्या गति भिन्न नावें ॥ ५ ॥ वर्तें एकविध अग्नि । नाही मनीं [त. शुद्ध भाव.] शुद्धाशुद्ध ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे पात्र चाड । किंवा विषें [दे. विसें] अमृत गोड ॥ ७ ॥

३४६२. न धरी प्रतिष्ठा कोणाची [दे. त. “ही” नाही] ही यम । ह्मणतां कां रे राम लाजा झणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांपडे हातींचें सोडवील [त. सांडवील.] काळा । तो कां वेळोवेळं नये वाचे ॥ ५ ॥ कोण लोक जो हा सुटला तो एक । गेले कुंभपाक रवरवांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित [पं. तो ह्मणावा विठ्ठल ।] तों ह्मणा विठ्ठल । न ह्मणे तो भोगील कळेल तें ॥ ३ ॥

३४६३. ह्मणवितां हरी न ह्मणे तयाला । दरवडा पडिला देहामाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आयुष्यधन त्याचें नेलें यमदूर्ती । भुलविला [पं. निश्चिती.] निश्चितीं कामरंगें ॥ ५ ॥ नावडे ती कथा देउळासी जातां । प्रियधनसुता लक्ष तेथें ॥ २ ॥ कोण नेतो तयां घटिका दिवसा [पं. दिवस.] एका । कां रे ह्मणे तुका नागवसी ॥ ३ ॥

३४६४. कथे बैसोनि सादरें । सुखचर्चा परस्परें । नवल काय तो उद्धरे । आणीक तरे सुगंधें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य [पं. घ्यावें.] घेई रे फुकाचें । पाप दुष्टवासनेचें । पेरिल्या बीजाचें । फळ घेई शेवटीं ॥ ५ ॥ कथा विरस पाडी [पं. आळस.] आळसें । छळणा करुनि मोडी रस । बुडवी आपणासरिसें । विटाळसें नावेसी ॥ २ ॥ सज्जन चंदनाचिये परी । दुर्जन देशत्यागें दुरी । राहो ह्मणे हरि । विनंती करी तुका हे ॥ ३ ॥

३४६५. कळों आलें तुझें जिणें । देवा तूं माझें [पं. पोसणे. दे. पोसनें.] पोषणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहासी [पं. आमची.] आठवाची । सत्ता [पं. सतत.] सतंत कईची ॥ ५ ॥ बोलावितां यावें रूपा । सदा निर्गुणीं चि लपा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं परदेशी । येथें आह्मां अंगेजिसी ॥ ३ ॥

३४६६. आतां येथें लाजे नाही तुझें काम । जाय मज राम आठवूं दे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे भिडे माझे बहु जाले घात । केलों या अंकित दुर्जनाचा ॥ ५ ॥ माझें केलें मज पारिखें माहेर । [पं. नष्ट तूं.] नटोनी साचार चाळविलें ॥ २ ॥ सुखासाठीं एक वाहियेलें खांदीं । तेणें बहु मांदी मेळविली ॥ ३ ॥ केला [पं. केलों] चौघाचार नेलों [त. नेला.] पांचांमधीं । नाही दिली शुद्धी धरूं आशा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां घेईन कांटीवरी । धनी म्यां कैवारी केला देव ॥ ५ ॥

३४६७. आजिवरि होतों तुझे सत्ते खालीं । तोंवरी तों [तं. त्वां. पं. म्यां.] केली विटंबणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तुज राहों नेदीं या देशांत । ऐसा म्यां समर्थ केला धणी ॥ ५ ॥ [पं. सोपें.] सापें रिग केला कोठें बाळपर्णी । होतीसी पापिणी काय जाणों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे म्यां हा बुडविला वेव्हार । तुझे चि ढोपर सोलावया ॥ ३ ॥

३४६८. देवाच्या निरोपें पिटितों डांगोरा । लाजे नका थारा देऊं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडिलें या [पं. रांडेनें सुपंथ०.] रांडे सुपंथ मारग । चालविलें जग यमपंथें ॥ ५ ॥ परिचारीं केली आपुली च रूढी । पोटीची ते कुडी ठावी नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आणा राउळा धरुन । फजित करुन सोडूं मग ॥ ३ ॥

३४६९. कां रे तुझी निर्मळ हरिगुण गाना [दे. त. गाणा.] । नाचत आनंदरूप वैकुंठासी जाना [दे. त. जाणा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय गणिकेच्या याती अधिकार मोटा । दोषी अजामेळ ऐसीं नेलीं वैकुंठा ॥ ५१ ॥ ऐसे नेणों [पं. मागें नेणों.] मागें किती अनंत अपार । पंच महादोषी पातंका नाहीं पार ॥ २ ॥ पुत्राचिया लोभें नष्ट ह्मणे नारायण । कोण कर्तव्य तुका ह्मणे त्याचें पुण्य ॥ ३ ॥

३४७०. वैसोनियां खाऊं जोडी । ओढाओढी चुकवूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें केलें नारायणें । बरवें जिणें सुखाचें ॥ ५१ ॥ घरीच्या घरीं भांडवल । न लगे बोल वेचावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आटाआटी । चुकली दाटी सकळ ॥ ३ ॥

३४७१. नाहीं भ्यालों तरी पावलों या ठाया । तुह्मां आळवाया जवळिकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्ताबळें आतां मागेन भोजन । केलें तें चिंतन आजिवरी ॥ ५१ ॥ नवनीतासाठीं खादला हा जीव । थोड्यासाठीं कीव कोण करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताक न लगे हें घाटे । पांडुरंगा खोटें चाळवण ॥ ३ ॥

३४७२. सारीन तें आतां एकाचि भोजनें । वारीन मागणें वेळोवेळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेवटींचा [त. सेवटींच्या घासें. दे. पूर्वी असें होतें.] घास गोड करीं माते । [पं. अंगे.] अगे कृपावंते पांडुरंगे ॥ ५१ ॥ वंचूं नये आतां कांहीं च प्रकार । धाकल्याचें थोर जाल्यावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बहु चाळवावें । कांहीं नेदीं [त. ठाव.] ठावें उरों मागें ॥ ३ ॥

३४७३. पोट घालें मग न लगे [पं. पंगती.] परती । जालिया निश्चिती खेळ गोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया हातें देई वो कवळ । विठ्ठल [पं. विठ्ठला.] शीतळ जीवन वरी ॥ ५१ ॥ घराचा विसर होईल आनंद । नाचेन मी छंदें प्रेमाचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तों च वरी करकर । मग हें उत्तर खंडईल ॥ ३ ॥

३४७४. बोलविशी [पं. बोलाविशी.] तरी । तुझ्या येईन [पं. येईल.] उत्तरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं कोड [दे. कवतिकें.] कवतुकें । हातीं द्यावया भातुकें ॥ ५१ ॥ बोलविशी तैसें । करीन सेवन सरिसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझें चळण [पं. तुझे.] तुज सवा ॥ ३ ॥

३४७५. दिला जीवभाव । तेव्हां सांडिला म्यां ठाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वर्ते तुझी सत्ता । येथें सकळ अनंता ॥ ५१ ॥ माझीया मरणें । तुझी बैसविलें ठाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं [दे. त. काई.] । मी हें माझें येथें नाहीं ॥ ३ ॥

३४७६. एकाचिये वेठी । सांपडलों फुकासाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतों काम सत्ताबळें । माझें करुनि भेंडोळें ॥ ५१ ॥ घावें मागें मागें । जाय तिकडे चि [पं. चालत लागे.] लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेलें । माझें [पं. सर्वस्व.] सर्वस्वें विठ्ठलें ॥ ३ ॥

३४७७. बराडियाची आवडी पुरे । जया झुरे साटीं तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें माझ्या मना । नुठी चरणावरुनि ॥ ५१ ॥ मागलिया पेणें पावे । विसांवें तें ठाकणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे छाया भेटे । बरें वाटे तापे त्या ॥ ३ ॥

३४७८. आतां द्यावें अभयदान । जीवन ये कृपेचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभारोनी बाहो देवा । हात ठेवा मस्तकीं ॥ ५१ ॥ नाभी नाभी या उत्तरें । करुणाकरें सांतवीजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली आस । तो हा दिस फळाचा ॥ ३ ॥

३४७९. बहुजन्में सोस केला । त्याचा जाला परिणाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलसें नाम कंठीं । आवडी पोटीं संचितें [पं. संचली.] ॥ ५१ ॥ येथुन तेथवरी आतां । न लगे चिंता करावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घालें मन । हें चि दान शकुनाचें ॥ ३ ॥

३४८०. उसंतिल्या कर्मवाटा । बहु मोटा आघात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शीघ्र यावें शीघ्र यावें । हातीं न्यावें धरुनिभागलों या खटपटे । घटपटें करितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता । माझी चिंता खंडावी [पं. न संडावी.] ॥ ३ ॥

३४८१. तुह्मांसी हें अवघें ठावें । किती द्यावें स्मरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां बा तुह्मी ऐसें नेणें [पं. नेणां.] । निष्ठुरपणें टाळित असां ॥ ५१ ॥ [पं. आळवितों.] आळवितां मायबापा । नये कृपा अझूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगदीशा । काय असां निजेले ॥ ३ ॥

३४८२. नेलें सळेंबळें । [पं. वित्त वित्ताचें.] चित्तावित्ताचें गांठोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साह्य जालीं घरिच्या घरीं । होतां ठायीं च कुठोरी ॥ ५१ ॥ [पं. “मी” नाहीं.] मी पातलों या भावा । कपट तें नेणें देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उघडें केलें । माझें माझ्या हातें नेलें ॥ ३ ॥

३४८३. [पं. जाहला डांगोरा ।] जाला हा डांगोरा । मुखीं [पं. लाहान ही] लहानाचे थोरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नागविलें. त. नागविला.] नागविलों जनाचारीं । कोणी वैसें नेदी दारीं [पं. दारीं.] ॥ ५१ ॥ संचिताचा ठेवा । [पं. आला आतां.] आतां आला तैसा घ्यावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । [पं. केलें आतां हें बरवें.] ह्मणों केलें हें बरवें ॥ ३ ॥

३४८४. किती चौघाचारें । येथें गोविलीं वेव्हारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ऐसें.] असे बांधविले गळे । होऊं न सकती निराळे ॥ ५१ ॥ आपलें आपण । केलें कां नाहीं जतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खंडदंडें । येरझारीं लपती लंडें ॥ ३ ॥

३४८५. पांडुरंगा ऐसा [पं. ०सारिखा.] सांडुनि वेव्हारा । आणिकांची करा [पं. वास.] आस वांयां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांसी [पं. बहुतां.] दिला उद्धार उदारें । निवडीना खरें खोटें कांहीं ॥ ५१ ॥ याचिया अंकिता वैकुंठ बंदर । आणीक वेव्हार चालतीना [दे. त. चालितना.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे हातींचें वजन । यासी बोल कोण ठेवूं सके ॥ ३ ॥

३४८६. ठेवूनि इमान राहिलों चरणीं । ह्मणउनि धणी कृपा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मांसी भांडार करणें जतन । [पं. आला गेला.] आलें गेलें कोण उंच निच ॥ ५१ ॥ करुनि सांभाळीं राहिला निराळा । एक एक वेळा आज्ञा केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणें योग्यायोग्य विनीत । देवा नाहीं चित्त येथें देणें ॥ ३ ॥

३४८७. आतां नव्हे गोड [त. पं “कांहीं” नाही.] कांहीं करितां संसार । आणीक संचार जाला माजी ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मरसें गेलें भरुनियां अंग । आधील तो रंग पालटला ॥ २ ॥ रसनेचिये रुची कंठीं नारायण ।
बैसोनियां मन निवविलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां बैसलों ठाकणीं । इच्छेची ते धणी पुरईल ॥ ३ ॥

३४८८. आतां काशासाठीं दुरी । अंतर उरी राखिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं लवकरी [पं. मुळा । लहाने
तळां] मुळ । [त. लाहाणे.] लहानें तीळ मुळीचिया ॥ २ ॥ दोहीं ठायीं उदेगवाणें दुरुषणें निश्चिंती ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे वेग व्हावा । ऐसी जीवा उत्कंठा ॥ ३ ॥

३४८९. पडिली हे रूढि जगा परिचार [पं. परिहार.] । चालविती वेव्हार सत्य ह्मूण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
मरणाची [पं. कांहीं नाहीं.] कां रे नाही आठवण । संचिताचा [पं. सचिताचें धन लाभ हेवा ।] धन लोभ हेवा ॥ २ ॥
देहाचें भय तें काळाचें भातुकें । ग्रासूनि तें एकें ठेविलेंसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं उघडा रे डोळे । जाणोनि
अंधळे होऊं नका ॥ ३ ॥

३४९०. हित नाहीं ठावें जननीजनका । दाविला लौकिकाचार तिहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंधळ्याचे [पं.
“अंधळ्याचे” हीं कडवीं मागें पुढें झालीं आहेत.] काठी लागले अंधळें । घात एका वेळे [त. मागें पुढें.] पुढेंमागें ॥ २ ॥ न
धरावी चाली करावा विचार । वरील आहार गळी लावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केला निवाडा रोकडा । राउत हा
घोडा हातोहातीं ॥ ३ ॥

३४९१. जेथें पाहें तेथें कांडिती भूस । चिपाडें चोखूनि पाहाती रस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगों देवा
भुलले जीव । बहु यांचीं येतसे कीव ॥ २ ॥ वेटीचें [पं. वेकुटीचें.] मोटळें लटिकें चि फुगे । पेणिया जाऊनि भिक्षा
मागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कां उगे चि खोल । जवळी दाखवी आपणां बोल ॥ ३ ॥

३४९२. जाणिवेच्या भारें चेंपला [पं. चेपलासे.] उर । सदा बुरबुर सरे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती [पं. किती
याचे बोल एकावे कार्नी ।] याचें ऐकों कार्नी । मारिलें घाणीं [पं. नाळेकरी] नाळकरी ॥ २ ॥ मिठेंविण [पं. मिठेविण काय
आळणी हे बोल । कोरडीच फोलं.] आळणी बोल । कोरडी फोल घसघस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणें डेंगा न कळे [पं. कळे हें हित
।] हित । [पं. किती हे फजित] किती फजित करूं तरी ॥ ३ ॥

३४९३. अनुतापयुक्त गेलिया अभिमान । विसरूं वचन मागिलांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे पाय माझे
लागोत कपाळीं । भोग उष्टावळी धन्यकाळ ॥ २ ॥ षड उर्मी जिहीं हाणितल्या लाता । शरण या संता आल्या
वेगीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाती वोळे लवकरी । ठायीं चि अंतरीं शुद्ध होती ॥ ३ ॥

३४९४. खोल [पं. ओली.] ओले पडे तें पीक [त. पिके.] उत्तम । उथळाचा श्रम वांयां जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
लटिक्याचे आह्मी [पं. नव्हे.] नव्हों सांटेकरी । थीतें घाली भरी पदरीचें ॥ २ ॥ कोणा इहलोकीं पाहिजे पसारा ।
दंभ पोट भरायाचे चाडे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कसीं अगी जें उतरे । तें चि येथें सरे जातिशुद्ध ॥ ३ ॥

३४९५. गोमट्या बीजाचीं फळें ही गोमटीं । [पं. बाह्य.] बाहे तें चि पोटीं समतुक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
जातीच्या संतोषें चित्तासी विश्रांति । परतोनि मागुती फिरों नेणें ॥ २ ॥ खऱ्याचे पारखीं येत नाहीं तोटा ।
निवडे तो खोटा ढाळें दुरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज सत्याचि आवडी । करितां तांतडी येत नाहीं ॥ ३ ॥

३४९६. मन जालें भाट । कीर्ति मुखें घडघडाट । पडियेली वाट । ये चि चाली स्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
बोलें देवाचे पवाडे । नित्य नवे चि रोकडे । ज्या परी आवडे । तैसा तैसा करुनि ॥ ५ ॥ रोखीं रहावें समोर ।
पुढें मार्गें चाले भार । करावें उत्तर । सेवा रुजू करुनि ॥ २ ॥ [पं. पुरवला देकारें ।] पूर वर्षला देकारें । संतोषाच्या
[त. पं. अभयकरें.] अभयें करें । अंगींच्या उत्तरें । तुकया स्वामी शृंगारी ॥ ३ ॥

३४९७. दूरि तों चि होतों आपुले आशंके । नव्हतें ठाउकें मूळभेद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जेथें तेथें येइन
[पं. होईन.] सांगातें । लपाया पुरतें [पं. राहों.] उरों नेदीं ॥ ५ ॥ मिथ्या [पं. मोहो.] मोहें मज लाविला उशीर । तरी
हें अंतर जालें होतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे दाखविसी भिन्न । लटिका चि सीण लंपडाई ॥ ३ ॥

३४९८. कळों नये तों चि [पं. चुकवितां.] चुकावितां बरें । मग पाठमोरें काय काज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
धरिलेती आतां द्या जी माझा डाव । सांपडतां [पं. सांपडला.] भाव ऐसा आहे ॥ ५ ॥ होतासी अंतरें झाकिलिया
डोळीं । [पं. तो चि मी न्याहाळी.] तो मी हा न्याहाळी धरुनी दृष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज [पं. रंडीची.] रंडीची च खोडी ।
अहाच बराडी तो मी नव्हे ॥ ३ ॥

३४९९. [त. दाविसी.] करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी [त. अवघें.] आघवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला अहंकार आड
। आह्मां जगासी हा नाड ॥ ५ ॥ [दे. यथंभूतें. त. येथें भूतें.] इत्थंभूतें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे
हो श्रीपती । आतां चाळवाल कीती ॥ ३ ॥

३५००. विश्वास तो देव । ह्मणुनि धरियेला भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी वदवितो वाणी । ज्याणें धरिली
धरणी ॥ ५ ॥ जोडिलीं अक्षरें । [दे. त. नव्हेती.] नव्हती [पं. बुद्धीच्या विचारें.] बुद्धीचीं उत्तरें ॥ २ ॥ नाहीं केली आटी ।
कांहीं मानदंभासाठीं ॥ ३ ॥ कोणी भाग्यवंत । तया [पं. कळे हें उचित.] कळेल उचित ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे झरा । आहे
मुळींचा चि खरा ॥ ५ ॥

३५०१. सुराणीचीं जालों लाडिकीं एकलीं । वडील धाकुलीं आह्मी देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि
कांहीं न घडे अव्हेर । गोमटें उत्तर भातुकें ही ॥ ५ ॥ कांहीं एक नाहीं वंचिलें वेगळें । मुळींचिया मुळें
स्थिराविलें [पं. स्थिरावलें.] ॥ २ ॥ लेवविलीं अंगीं आपुलीं भूषणें । अळंकार लेणें सकळ ही ॥ ३ ॥ सारितां न सरे
आमुप भांडार । धना अंतपार नाहीं लेखा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी आळवूं आवडी । ह्मणऊनी जोडी [त. गोडी.]
दाखविली ॥ ५ ॥

३५०२. [पं. एक वेळ केलें.] एका वेळे केलें रितें कलिवर । आंत दिली थार पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
पाळण पोषण लागलें ते सोई । देहाचें तें काई [पं. सर्व भाव.] सर्वभावें ॥ ५ ॥ माझिया मरणें जाली हे वसति ।
लागली ते ज्योती अविनाशा ॥ २ ॥ जाला ऐसा एका घायें येथें नाही । तुका [पं. ऐसें.] ह्मणे कांहीं बोलों नये ॥ ३ ॥

३५०३. पावतों ताडन । [पं. जरी.] तरी हें मोकलितों [त. पं. मोकलितें.] जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी
आठवितों दुःखें । देवा सावकाश मुखें ॥ ५ ॥ होती अप्रतिष्ठा । हो [पं. कांहीं.] तों वरपडा कष्टा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे
मान । होतां उत्तम खंडन ॥ ३ ॥

३५०४. धरावें तों [पं. तें.] भय । अंतरोनि जाती पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाल्या तुटी देवासवें । काय वांचोनि करावें ॥ ५१ ॥ कोणासी पारिखें । लेखूं आपणासारिखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असो । अथवा हें आतां [दे. त. नासो.] नसो ॥ ३ ॥

३५०५. आह्मांसी सांगाती । होती [पं. “होती” नाही.] अराले ते [पं. ते चि होती.] होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येती आइकतां हाक । दोन [पं. दोन्ही न ह्मणती एक.] मिळोन ह्मणती एक ॥ ५१ ॥ आणिकां उत्तरीं । नसे गोविली [दे. त. गोवी.] वैखरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल । खूण पहाती विठ्ठल ॥ ३ ॥

३५०६. आनंदाचा थारा । सुखें मोहरला झरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी प्रभुची ज्या कळा । त्याच्या कोण पाहे [दे. पं. बळा.] बाळा ॥ ५१ ॥ अंकिता ऐसया । होइलं पावविलें ठाया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [त. असे.] दिलें आभंड [दे. प्रकासे.] प्रकाशें ॥ ३ ॥

३५०७. काहे लकडा घांस कटावे । खोद हि जुमीन मठ [पं. बनावे.] बनावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवलवासी तरवरछाया । घरघर माई [पं. खपरबनाया.] खपरिबसमाया ॥ ५१ ॥ कां छाडियें भार फेरे सीर भागें । मायाको दुःख मिटलिये अंगें ॥ २ ॥ कहे तुका तुम सुनो हो सिद्धा । रामबिना और झुटा कछु धंदा ॥ ३ ॥

३५०८. आणीक [पं. पाषांड.] पाखांडें असती उदंडें । तळमळिती पिंडें [पं. पिंड. त. पीड.] आपुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचिया बोलाचा नाहीं विश्वास । घातलीसे कास तुझ्या नामीं ॥ ५१ ॥ दृढ एक चित्तें जालों या जीवासी । लाज सर्वविशीं तुह्मांसी हे ॥ २ ॥ पीडों नेदी पशु आपुले अंकित । आहे जें उचित तैसें करा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती भाकावी करुणा । कोप नारायणा येइल तुह्मां ॥ ४ ॥

३५०९. व्हावया भिकारी हें [पं. हें चि, आह्मां.] आह्मां कारण । अंतरोनि जन जावें दुरी ॥ १ ॥ ॥ संबंध तुटावा शब्दाचा ही स्पर्श । ह्मणऊनि आस मोकलिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखें उबगला जीव । ह्मणऊनी कीव भाकीं देवा ॥ ३ ॥

३५१०. कोरडिया ऐशा [त. आशा.] [दे. साखून. पं. काय साखू गोष्टी.] साखूनियां गोष्टी । करा उठाउठीं हित आधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोळंबला राहे आपुला मारग । पहावी ते मग तुटी कोठें ॥ ५१ ॥ लौकिकाचा आड येईल पसारा । मग येरझारा दुःख देती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डांख लागे अळंकारें । मग नव्हे खरें [पं. पुढें विण.] पुटाविण ॥ ३ ॥

३५११. ऐसें ठावें नाहीं मूढा । सोस काकुलती पुढां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझीं नका [पं. जाळू नका.] जाळूं भांडीं । पोटीं भय सोस तोंडीं ॥ ५१ ॥ [पं. पाहतील यां] पातलिया काळ । तेव्हां काय चाले बळ ॥ २ ॥ संचित [पं. संचितातें.] तें करी । नरका जाया [पं. जाय.] मेल्यावरी ॥ ३ ॥ परउपकार । न घडावा हा विचार ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे लांसी । आतां भेटों नये ऐसी ॥ ५ ॥

३५१२. करुनी चिंतन खेळों [पं. खेळें.] भोवतालें । चित्त येथें आलें पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाहीं खोटा चालत परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ सुखदुःखें तुज देऊनी सकळ । नाहीं ऐसा काळ केला आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला देहाचा विसर । [पं. आतां आपपर नाहीं दोन्ही.] नाहीं आतां पर आप दोन्ही ॥ ३ ॥

३५१३. काळा च सारिखीं वाहाती [पं. नक्षत्रें.] क्षेत्रें । करितां दुसरें फळ नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसं करत्यानें ठेविलें करून । भरिलें भरून माप नेमं ॥ ५१ ॥ शीतउष्णकाळीं मेघ [त. मेघ वरुषावें. पं. मेघावरुषावे.] वरुषावे । वरुषतां वाव होय शीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विष अमृताचे किडे । पालट न घडे जीणें तया ॥ ३ ॥

३५१४. बोलणें तें आह्मी बोलों उपयोगीं । पडिलें प्रसंगीं [पं. कळे.] काळाऐसं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयामध्यें देव आदि मध्यें अंतीं । खोल पाया भिंती न [पं. खचे ते.] खचेसी ॥ ५१ ॥ करणें तें आह्मी करूं एका वेळे । पुढिलिया बळें वाढी खुंटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असों आज्ञेचीं धारकें । ह्मणऊनि एकें [पं. बोलें. त. खारें.] घायें सारूं ॥ ३ ॥

३५१५. तुझिया विनोदें आह्मांसी मरण । सोसियेला सीण बहु फेरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [दे. आपणें.] आपण चि येसी तें करीन । नाम हें धरीन तुझें कंठीं ॥ ५१ ॥ वियोगें चि आलों उसंतीत वनें । संकल्प हे मनें वाहोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म सांपडलें सोपें । गोवियेलों पापें पुण्यें होतों ॥ ३ ॥

३५१६. [त. पाठीलागे.] पाठीलागा काळ येतसे या लागें । मी माझें वाउगें मेंढीऐसं [पं. मध्ये ऐसं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां अगी लागो ऐसिया वेव्हारा । तूं माझा सोडरा पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ वागविला माथां [दे. नसतां.] नसता चि भार । नव्हे तें साचार [पं. देखिलें तों. दे. जातिल तों.] जाणील तों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें जवळील दुरी । मृगजळ वरी आड आलें ॥ ३ ॥

३५१७. आपुलिये टाकीं । [त. करोनि.] करीन कांहीं तरी एकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन पायांशीं वोळखी । करिसी तें करीं सुखीं ॥ ५१ ॥ कायाक्लेशगंगाजळ । समर्पण तुळसीदळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । कर जोडीन ते सेवा ॥ ३ ॥

३५१८. माझे तों स्वभाव वज अनावर । तुज ही देतां भार कांहीं नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसं कळों आलें मज नारायणा । जागृती स्वपना ताळ नाही ॥ ५१ ॥ संपादितों तो [दे. त. “हा” नाही.] हा अवघा बाह्य रंग । तुझा नाही संग अभ्यंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्या नाही पाठी पोट । [पं. आहे तें निघोट एक जाती ।] असतें निघोट एकी जाती ॥ ३ ॥

३५१९. नव्हावा तो बरा मुळीं च संबंध । विश्वासिकां [पं. विश्वासी तो बद्ध बोलिलासं.] वध बोलिलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें हित काय तें विचारा । सत्यत्वे दातारा पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ नाही भाव परी ह्मणवितों दास । [पं. नको.] नका देऊं यास उणें येऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां हो उद्धरितां दीन । मानीतसां सीण मायबापा ॥ ३ ॥

३५२०. [पं. काय तुमची यास वेचते०.] काय तुमचिया सेवे न वेचते गांठोळी । [त. पं. माहे.] मोहें टाळाटाळी करीतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुराच्या राया आहो पांडुरंगा । ऐसं तरी सांगा निवडूनि ॥ ५१ ॥ कोण तुझां सुख असे या कौतुकें । भोगितां अनेकें दुःखें [दे. त. आह्मा.] आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी निर्गुण । आह्मां येथें कोण सोडवील ॥ ३ ॥

३५२१. निष्ठुर यासाठीं करितों भाषण । आहेसी तूं [पं. सर्वज्ञ जाणता तूं ।] सर्वजाण दाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसं कोण दुःख आहे निवारिता । तो मी जाऊं आतां शरण त्यासी ॥ ५१ ॥ बैसलासी केणें [पं. कोण करुनियां धीर. त.

कोण धरुनियां धीर.] करुनि एक घरीं । नाहीं येथें [पं. ऊर.] उरी दुसऱ्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें अवघें चि पायापें । आतां मायबापें नुपेक्षावें ॥ ३ ॥

३५२२. पायांपासीं चित्त । तेणें भेटी अखंडित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असे खेळे भलते ठायीं । प्रेमसूत्रदोरी पायीं ॥ ५१ ॥ केलेंसे जतन । मुळीं काय तें वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वजाणा । ठायीं विचारावें मना ॥ ३ ॥

३५२३. तुझे मजपासीं मन । माझी येथें [पं. तुज.] भूक तान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिह्वा रतें एकें ठायीं । दुजें बोलायाचें काई ॥ ५१ ॥ माझिया कवतुकें । उभा पहासी भातुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचें । तेथें मागील कडिचें ॥ ३ ॥

३५२४. तुह्मां आह्मां सरी । येथें [पं. आतां.] कडिच्या या परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिसेवा अळंकार । नाहीं आवडिये थार ॥ ५१ ॥ खुंटलिया वाचा । मग हा आनद कडिचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोडें । आह्मी नाचों तुज पुढें ॥ ३ ॥

३५२५. कैचें भांडवल खरा हातीं भाव । कळवळ्यानें माव दावीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा अंत नको सर्वजाणा । पाहों नारायणा निवडुनि ॥ ५१ ॥ संतांचें उच्छिष्ट मागिले पंगती । करावें संगती [पं. “लागे” नाही.] लागे ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों दावूनि विश्वास । संचित तें नास पावे ऐसें ॥ ३ ॥

३५२६. थोडे तुह्मी मार्गे होती उद्धरिले । मज ऐसे गेले वांयां जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां याचा कांहीं न मनाव्हा भार । कृपेचा सागर आहेसी तूं ॥ ५१ ॥ तुज आळवितां पापाची वसति । राहे अंगीं किती बळ त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उदकीं तारिले दगड । तैसा मी ही जड एक देवा ॥ ३ ॥

३५२७. आह्मी ह्मणों कोणी नाहीं तुज आड । दिसतोसी भ्याड पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हागे माझ्या भोगें केलासी परता । विश्वंभरीं सत्ता नाहीं ऐसी ॥ ५१ ॥ आह्मी तुज असों देऊनि आधार । नाम वारंवार उच्चारितों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज धरियेलें [पं. काळें.] बळें । पंचभूतीं खळें करुनियां ॥ ३ ॥

३५२८. आहेतें सकळ प्रारब्धा हातीं । यावें काकुलती यासी आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा माझ्या मनें सांगितला भाव । तोंवरीच देव दुजा नाहीं ॥ ५१ ॥ अवधियांची जेव्हां सारावी करकर । भावबळें थार धरूं येसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज ठेवावें पूजून । आणीक ते [पं. तो.] गुण नाहीं येथें ॥ ३ ॥

३५२९. सेवट तो होतो तुझियानें गोड । ह्मणऊनि चाड धरीतसों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देऊं [पं. देऊनि.] भोगाभोग कलिवराचा [पं. कलिवरा.] भार । साहों तुज थार त्याचमधीं [पं. त्याजमधीं.] ॥ ५१ ॥ तुझ्या बळें कांहीं खटपट काम । वाढवावा श्रम न लगे तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी चेंपलों या भारें । तुमचें [पं. आलों दुरवरी.] तें खरें देवपण ॥ ३ ॥

३५३०. ऐसा चि तो गोवा । न पाहिजे केला देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु [पं. आलों दुरवरी.] आली दुरिवरी । ओढत हे भरोवरी ॥ ५१ ॥ आह्मांसी न कळे । तुह्मी झाकूं नये डोळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संगें । असों एक एका अंगें ॥ ३ ॥

३५३१. मायलेंकरांत भिन्न । नाहीं उत्तराचा सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धाडीं धाडीं वो भातुकें । रंजविल्यावें कौतुकें ॥ ५१ ॥ करुनि नवल । याचें बोलिलों ते बोल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते । पांडुरंगे कृपावंते ॥ ३ ॥

३५३२. आवडी कां ठेवूं । बैसोनियां संगें जेवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मार्गे नको ठेवूं उरी । माझी आण तुजवरी ॥ ५१ ॥ देखिले प्रकार । [पं. याचे.] त्याचे पाहेन साचार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळीं । केली चाहाडी सकळीं ॥ ३ ॥

३५३३. नव्हेसी तूं लांसी । मायां आणिकां त्या ऐसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे हे वांयां जाती बोल । होती निर्फळ चि फोल ॥ ५१ ॥ नव्हेसी दुबळी । कांहीं [पं. नाहीत जवळी.] नाहीं तें जवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटी । कांहीं नव्हेसी करंटी ॥ ३ ॥

३५३४. आह्मां बोल लावा । तुह्मां अनुचित हें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा कां व्यालेती । काय नाहीं तुह्मां हातीं ॥ ५१ ॥ आतां धरा दुरी । वांयां दवडाया थोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठायीं । ऐसें विचारावें [दे. पायीं.] कांहीं ॥ ३ ॥

३५३५. मरोनियां गेली माया । मग तया कोण पुसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोरटियांची दाद कोणा । ऐसा [दे. जाना. त. नेणा.] जाणा प्रवाहो ॥ ५१ ॥ निढळास निढळ जोडा । होय कोडा कवतुका [त. कौतुक.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवाऐसी । आहों सरसीं आपण ॥ ३ ॥

३५३६. संसाराची कोण गोडी । दिली जोडी करुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निष्ठुर तूं बहु देवा । पुरे हेवा न ह्मणवी ॥ ५१ ॥ पाहोनियां कर्म डोळां । निराळा तो वर्जना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज माझें । ह्मणतां ओझें फुकट ॥ ३ ॥

३५३७. [दे. नव्हेत तें. पं. नव्हे तें.] नव्हेतें तें कळों आलें । तरी बोलें अबोला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज मज घातली तुटी । एके भेटीपासूनि ॥ ५१ ॥ आतां याची न धरीं चाड । कांहीं कोड कवतुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यावें जावें । एका भावें खंडलें ॥ ३ ॥

३५३८. आतां दोघांमध्ये काय । उरलें होय [पं. जाणिजेसं.] वाणीजेसं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निष्ठुर हें केलें [पं. कळे.] मन । समाधान [पं. “न” नाही.] न करुनि ॥ ५१ ॥ झुरावें तें [दे. त्वें] तेथींच्या परी । घरिच्याघरीं अवधिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवपण [दे. त. देवपणे.] गुंडाळून असों दे ॥ ३ ॥

३५३९. मागितल्यास [पं. मागितल्या.] आस करा । उरी धरा कांहींवाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि सारिली आस । होती [पं. वास.] यास मूळ तें ॥ ५१ ॥ माझ्या मोहें तुज पान्हा । लोटे स्तना वोरस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आळवण.] आळवणे । माझ्या देणें [पं. उत्तरा.] उत्तर ॥ ३ ॥

३५४०. आतां बरें घरिच्याघरीं । आपली जरी आपणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाइटबरें न पडे दृष्टी । मग कष्टी होइजेना ॥ ५१ ॥ बोलों जातां वाढे बोल । वांयां फोल खटखट ॥ २ ॥ काकुलती यावें देवा । तो तों सेवा इच्छितो ॥ ३ ॥ हिशोबाचे [पं. खटपटे.] खटखटे । चढे तुटे घडेना [त. घटेना.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । दुसरें भलें तों नव्हे ॥ ५ ॥

३५४१. आधीं सोज्वळ करावा मारग । चालतां तें मग गोवी नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा चालोनियां आला शिष्टाचार । गोवीचा वेव्हार पापपुण्य ॥ १ ॥ पळणें [पं. तें पळो सांडुनि.] तों पळा सांडुनि कांबळें । उपाधीच्या मुळें लाग पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें शूर तो निवडे । पडिले बापुडे कालचक्री ॥ ३ ॥

३५४२. उद्धत त्या जाती । [पं. द्रव्य.] द्रवें रंगल्या उद्धती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि बहु फार । त्यांसी असावें अंतर ॥ १ ॥ केंचें पाठी पोट । गोडविषासी सेवट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सापा । न कळे कुरवाळिलें बापा ॥ ३ ॥

३५४३. आह्मां कथा आवश्यक । येर संपादूं लौकिक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी तैसी माय बरी । मानिल्या त्या [पं. मानूं.] माना येरी ॥ १ ॥ व्यालीचा कळवळा । जीव बहुत कोंवळा ॥ २ ॥ कवतुकें वावरें । तुका ह्मणे या आधारें ॥ ३ ॥

३५४४. पाळितों वचन । परि बहु भीतें मन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितें पायांशीं सलगी । नये बैसों अंगसंगीं ॥ १ ॥ जोडोनियां कर । उभें असावें समोर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संत । तुह्मी मी बहु पतित ॥ ३ ॥

३५४५. जैसा तैसा आतां । मज प्रमाण अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायां पडणें [पं. तें सोडी.] न संडीं । पोटीं तें च वर तोंडीं ॥ १ ॥ एका भावें चाड । [पं. आदि.] आहे तैसें अंतीं गोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां । टळणें चि नाही नेमा ॥ ३ ॥

३५४६. चुकलों या ऐशा वर्मा । तरी कर्मा सांपडलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी लागे करी नास । गर्भवास भोगवी ॥ १ ॥ माझें तुझें भिन्नभावे । गळां दावें मोहाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाठेळ केलों । नसत्या भ्यालों छंदासी ॥ ३ ॥

३५४७. देह प्रारब्धा शिरीं । असोन करी उद्वेग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव घालीं नारायणा । माझ्या मना जागवीं ॥ १ ॥ ऐसी चुकोनियां वर्मे । पीडा भ्रमें पावलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैचा भोग । नव्हे रोग अंगींचा ॥ ३ ॥

३५४८. अनंताच्या ऐकों [पं. ऐकोनि.] कीर्ती । ज्याच्या चित्तीं हरिनाम । उलंघूनि गेले सिंधु । हा भवबंधु तोडोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “आतां” नाही.] आतां हळुहळु ते चि वाडीं । चालों कांहीं अधिकारें ॥ १ ॥ खुंटूनियां गेले नावा । नाही हेवा [पं. थाबा.] खोळंबला । न लगे मोल द्यावा रुका । भावें एका [दे. कारणें.] कारण ॥ २ ॥ [पं. “तुका ह्मणे” आणि “भीमातिरीं” हीं दोन अर्थे मागें पुढें आहेत.”] तुका ह्मणे पाहतों वाट । उभा नीट पाउलीं । भीमातिरीं थडवा केला । उठा चला लवलाहें ॥ ३ ॥

३५४९. तरीं च म्यां देवा । साटी करूनियां जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें बैसलों धरणें । दृढ कायावाचामनं ॥ १ ॥ आवरिल्या वृत्ति । मन घेउनियां हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरा । बाहेर येऊं नेदीं घरा ॥ ३ ॥

३५५०. हें [पं. होतों.] तों एक संतांठारीं । लाभ पार्यी उत्तम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवितां त्याचे दास । पुढें आस उरेना ॥ १ ॥ कृपादान केलें संतीं कल्यांतीं ही सरेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतसेवा । [पं. हे चि देवा उत्तम ।.] हा चि हेवा उत्तम ॥ ३ ॥

३५५१. नारायणा ऐसा । सेवूं नेणतील रसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें भवव्याध तुटे । दुःख मागुतें न भेते ॥
॥ न लगे कांहीं आटी । बाधा राहों न सके पोटी ॥ २ ॥ कैवल्य तें जोडे । [पं. कृपा.] पालट लवकरी घडे ॥ ३
॥ जन्ममरणदुःख [दे. दुःखें । जाड अवघें.] अटे । जालें अवघें चि तुटे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाला । याचा गुण
बहुतांला ॥ ५ ॥

३५५२. अनेक दोषांचे काट । जे जे गादले निघोंट । होती हरिनामें चोखट । क्षण एक न लगतां ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ तुह्मी हरि ह्मणा हरि ह्मणा । [पं. दोषांची.] महादोषांचे छेदना ॥ २ ॥ अतिप्रीतीचा बांधला । नष्ट चांडाळीं
रतला । क्षण न लगतां नेला । वैकुंठासी हरि ह्मणतां ॥ २ ॥ [दे. अमित्य (अमित). पं. अमित्या.] अनंत दोषाचें मूळ ।
जालें [दे. वाल्मीकास सबळ.] वाल्मीका सबळ । जाला हरिनामें निर्मळ । गंगाजळ पै जैसा ॥ ३ ॥ हरि ह्मणतां तरले
। महादोषी [पं. “गणिके नेलें” याबद्दल “उद्धरिलें.”] गणिके नेलें । कुंटणी [पं. “कुंटणी भिली उद्धरिलें” याबद्दल “गणिकेसी नेलें”.]
भिली उद्धरिलें । वैकुंठासी हरि ह्मणतां ॥ ४ ॥ हरिविण जन्म [पं. नको जन्म.] नको वायां । जैसी दर्पणीची छाया
। ह्मणोनि तुका लागे पायां । शरण तया हरीसी ॥ ५ ॥

३५५३. भजन [पं. हे.] या नासिलें हेंडि [दे. हेडि.] । दंभा [पं. दंभ.] लंडा आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेवीत [पं.
जेविताना.] ना आइता पाक । नासी ताक घुसळूनि ॥ २ ॥ एकाएकी [पं. इच्छा पाट.] इच्छी पाठ । नेणे चाट कां
जेवूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मुलाम्याचें । बंधन साचें सेवटीं ॥ ४ ॥

३५५४. जैसा निर्मळ गंगाओघ । तैसा भाग वोगरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम वाढे ग्रासोग्रासीं । ब्रह्मरसीं
भोजन ॥ २ ॥ तृप्तीवरि आवडी उरे । ऐसे बरे प्रकार ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाख मन । नारायण तें भोगी ॥ ४ ॥

३५५५. सुख सुखा विरजण [त. वीर. दे. “विरजण” असतां मागून “वीर” केलें आहे.] जालें । तें मथलें नवनीत ॥
१ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हाले डोले हरुषे काया । निवती बाह्या नयन ॥ २ ॥ प्रबल तो नारायण । गुणें गुण वाढला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भरली सीग । वरी मग वोसंडे ॥ ४ ॥

३५५६. कां रे न भजसी हरी । [पं. तरी.] तुज कोण अंगीकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होइल यमपुरी । यमदंड
[पं. यातना थोरी ।] यातना ॥ २ ॥ कोण जाली लगबग । काय करिसि तेथें मग ॥ ३ ॥ कां रे भरला ताटा ।
करिती [पं. करी.] वोज नेतां वाटा ॥ ४ ॥ तोंडा पडिली खिळणी । जिह्वा पिटिती वोढूनि ॥ ५ ॥ कां रे पडिली
जनलाज । कोण सोडवील तुज ॥ ६ ॥ लाज धरीं ह्मणे तुका । नको वायां जाऊं फुका ॥ ७ ॥

३५५७. देवों कपाट । कीं कोणें काळें राखों वाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय येईल तें शिरीं । आज्ञा धरूनियां
करीं ॥ २ ॥ करूं कळे तैसी मात । किंवा राखावा एकांत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जागों । किंवा कोणा नेदुं वागों ॥ ४
॥

३५५८. क्षरला सागर गंगा ओर्ची मिळे । आपण चि खेळे आपणार्शीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मधील ते वाव
अवघी उपाधि । तुह्मां आह्मांमधीं ते चि परी ॥ २ ॥ घट मठ जाले आकाशाचे पोटीं । वचनं चि तुटी तेथें चि तें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बीजें बीज दाखविलें । फल [पं. पत्र.] पुष्प आलें गेलें वायां ॥ ४ ॥

३५५९. एक आतां तुझी करा । मज दातारा सत्तेनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वास तो पायांवरी । ठेवु नि हरी राहिलों ॥ ५५ ॥ जाणत चि दुजें नाहीं । आणिक कांहीं प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों । काय बोलों विनवितों ॥ ३ ॥

३५६०. काय विनवावें [पं. निवडावें.] कोण [दे. कोणें.] तो निवाड । केलें माझ्या कोड वचनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहो कृपानिधी गुणांच्या निधाना । माझ्या अनुमाना नये चि हें ॥ ५६ ॥ बहुत करुणा [त. करोनि.] केलेंसे [दे. भासेन.] भाषण । एक ही वचन नाहीं आलें ॥ २ ॥ माझी कांहीं सेवा होईल पावली । निश्चिती मानिली होती ऐसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी उरली ते आटी । अभय कर कटी न देखें चि ॥ ४ ॥

३५६१. लोजोनियां काळें राहिलें लिखित । नेदितां ही चित्त समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें सुख वाटे वचनाचे तुटी । प्रीतिविण भेटी रुचि नेदी ॥ ५७ ॥ एकाचिये भेटी एकाचा कोंपर । मावेचा पदर कळों येतो ॥ २ ॥ होत्या आपल्या त्या वेचूनियां शक्ती । पुढें जालों युक्तिकळाहीन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझी समर्थ जी देवा । दुर्बळाची सेवा कोठें पावे ॥ ४ ॥

३५६२. आशाबद्ध बहु असें निलाजिरें । होय ह्मणें धीरें [त. फळा.] फळ टोंकें ॥ १ ॥ कारणार्पें चित्त न पाहें अपमान । चित्त समाधान लाभासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातें लोटिलें न कळे । झांकितसें [पं. झांकितसां.] डोळे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३५६३. सातां पांचां तरीं वचनां सेवटीं । निरोप कां भेटी एक तरी ॥ १ ॥ कां नेणें निष्ठुर केलें नारायणा । न देखें हें मना येतां कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा न देखें निवाड । कडू किंवा गोड फळ पोटीं ॥ ३ ॥

३५६४. वांयां ऐसा जन्म गेला । हें विठ्ठला दुःख वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं सरता जालों पायीं । तुझी जई न पुसा [पं. पुस्तां.] ॥ ५८ ॥ कां मी जीतो संवसारिं । अद्यापवरी भूमिमार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । सबळ व्यथा भवरोग ॥ ३ ॥

३५६५. कासया हो माझा राखिला लौकिक । निवाड कां एक केला नाहीं ॥ १ ॥ मग तळमळ न करितें मन । जालें तें कारण कळों येतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला पाहिजे निवाड । वैद्यासी [दे. त. वइदासी भीड मरणें रोग्या ।.] ते भीड मरण रोग्या ॥ ३ ॥

३५६६. ऐसें कोण पाप बळी । जें जवळी येऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझां तंव होइल ठावें । नेदावें कां कळों हें ॥ ५९ ॥ कोण जाला अंतराय । कां ते पाय अंतरले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निमित्याचा । आला सुच अनुभव ॥ ३ ॥

३५६७. [पं. ब्रह्मज्ञान.] ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी । [पं. “पुढिला” नाहीं.] पुढिला सांगे आपण न करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थू थू त्याच्या तोंडावरी । व्यर्थ [पं. सिणविली.] सिणवी वैखरी ॥ ६० ॥ कथा करी वरिवरी । प्रेम नसे चि अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवित्व करी । [पं. मान लोभ हे अंतरीं ।.] मान वस्तु हे आदरी ॥ ३ ॥

३५६८. कधी कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेटी लागीं पंढरीनाथा । जीवीं लागली तळमळ व्यथा ॥ ६५ ॥ सिणलें माझें मन । वाट पाहतां लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागली भूक । तुझें पहावया श्रीमुख ॥ ३ ॥

३५६९. उच्चारूं यासाठीं । आह्मी नाम तुझें कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येसी धांवत धांवत । माउलिये कृपावंते ॥ ६५ ॥ पाय चित्तीं धरूं । क्रीडा भलते ठार्यो करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे गंगे । प्रेमभरित पांडुरंगे ॥ ३ ॥

३५७०. दगडाच्या देवा [पं. बगाडी.] बगाड नवस । बाईल कथेस जाऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेची धनरासी बांधलें स्मशान । दारीं वृंदावन द्वाड मानी ॥ ६५ ॥ चोरें नागविला न करी त्याची खंती । परी द्विजा हातीं नेदी रुका ॥ २ ॥ करी पाहुणे [दे. त. विव्हाया जा०.] व्याह्याजावयासी । [दे. “पाठमोरा आल्या अतीतासी ।” असे शब्द मार्गे पुढें करून मागून फिरविलें आहे.] आल्या अतीतासी पाटमोरा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो धिग त्याचें जिणें । भार वाही सीण [पं. धरातळीं ।] वर्म नेणे ॥ ४ ॥

३५७१. करुनि विनवणी । माथा ठेवितों चरणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतें तें चि असों द्यावें । रूप सौम्य चि बरवें ॥ ६५ ॥ भया भेणें तुमचा ठाव । तुमच्या कोपें कोठें जावें ॥ २ ॥ तुका पायां लागे । दान समुदाय मार्गे ॥ ३ ॥

३५७२. प्रेम नये सांगतां बोलतां दावितां । अनुभव चित्ता चित्त जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी । दुधा नाही भेटी अंगसंगें ॥ ६५ ॥ पोटामध्यें कोणें [दे. कोण.] सांगितलें [पं. त. सर्पा.] सर्पा । उपजत लपा ह्मणऊनि ॥ २ ॥ बोलों नेणें परी जाणे गोड क्षार । अंतरीं विचार त्यासी ठावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बरें विचारावें मनीं । आणिक भल्यांनीं पुसों नये ॥ ४ ॥

३५७३. आतां मी पतित ऐसा साच भावें । कळों अनुभवं आलें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें तें रोकडें चि करीं । राहिली हे उरी नाही दोघां ॥ ६५ ॥ येर [दे. त. येर येरा समदृष्टी द्यावें या उत्तरा ।] येरा दृष्टी द्यावया उत्तरा । यासी काय करा गोही आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेलों सांगतसांगतां । तें चि आलें आतां कळों तुझां ॥ ३ ॥

३५७४. काय तुज मार्गे नाही [त. जाणविलें.] जाणवलें । माझें नाही केलें हित कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे झांकुनियां होसी अबोलणा । तेव्हां नारायणा आतां कैसा ॥ ६५ ॥ न कळे उचित न संगतां [त. पं. सांगतां.] स्पष्ट । ऐसा क्रियानष्ट काय जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा घात तुझां ठावा । तरि कां आधीं देवा वारूं नये ॥ ३ ॥

३५७५. नये ऐसें बोलों कठिण उत्तरें । सलगी लेंकुरें केली पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपराध कीजे घडला तो क्षमा । सिकवा उत्तमा आमुचिया ॥ ६५ ॥ धरूं धावें आगी पोळेल [दे. त. पोळलें.] तें नेणे । ओढिलिया होणें माते बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. फार] भार ज्याचा जार त्यासी । प्रवीण येविशीं असा तुम्ही ॥ ३ ॥

३५७६. लडिवाळ ह्मणोनी निष्ठुर न बोला । परी सांभाळिला लागे घात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु वागवीत आणिलें दुरुनि । [पं. दिसांचीं पोसणीं बहु आहों ।] दासांची पोसनी बहु आहे ॥ ६५ ॥ नाहीं लागों दिला आघाताचा वारा । निष्ठुर उत्तरा कोमेजतों [पं. कोमजतों.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुम्ही कृपावंत हरि । शांतवा उत्तरीं अमृताच्या ॥ ३ ॥

३५७७. आत्मस्थिति मज नको हा विचार । देई निरंतर चरणसेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मोजन्मीं तुझा दास पुरुषोत्तमा । हे चि गोडी [पं. आह्वां. दे. “माझ्या” असतां मागून “प्रेमा” केलें आहे.] माझ्या देई जीवा [पं. देवा.] ॥ ५१ ॥ काय सायुज्यता मुक्ति [पं. मुक्तीची हे चाड ।.] हे चि गोड । देव भक्त कोड तेथें नाहीं ॥ २ ॥ काय तें निर्गुण पाहों कैशा परी । वर्णू तुझी हरी कीर्ती कैसी ॥ ३ ॥ गोड चरणसेवा देवभक्तपणें [दे. त. देवभक्तपण.] । मज देवा झणें दुराविसी ॥ ४ ॥ जाणिवेपासूनि सोडवीं [पं. ०स्तवर । देई निरंतर चरण सेवा ।.] माझ्या जीवा । देई चरणसेवा निरंतर ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे गोडा गोड न लगे प्रीति [दे. ०प्रीतिकर । प्रीति ते ही सार सेवा हे रे । त. ०प्रीति । सेवेविण चिर्ती सार नेणें ।.] । सेवेविण चिर्ती सार नाहीं ॥ ६ ॥

३५७८. चालें दंडवत घालीं नारायणा । आपुल्या कल्याणा लागूनियां ॥ १ ॥ बैसविला पर्दी पुत्र राज्य करी । पिता वाहे शिरीं आज्ञा त्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे ठायींचा चि मान । आतां अनुमान कायसा तो ॥ ३ ॥

३५७९. समर्थाचें बाळ पांघरे वाकळ । हसती सकळ लोक कोणा ॥ १ ॥ समर्थासी लाज आपुल्या नांवाची । शरण आल्याची लागे चिंता ॥ २ ॥ जरी तुज कांहीं होईल उचित । तरी हा पतित तारीं तुका ॥ ३ ॥

३५८०. न करीं रे मना कांहीं च कल्पना । चिर्ती या चरणां विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें सुखाचिया [दे. त. “अमुप चि” नाहीं.] अमुप चि रासी । [दे. त. पुढें ठाव नाहीं कल्पनेसी ।.] पुढें कल्पनेसी ठाव नाहीं ॥ ५२ ॥ सुखाचें ओतिलें साजिरें श्रीमुख । शोक मोह दुःख पाहातां [पं. नासे.] नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें होईल विसांवा । तुटतील हांवा [पं. धांवा.] पुढिलिया ॥ ३ ॥

३५८१. [पं. “काय करूं” व “हिरोनियां” हीं कडवीं मार्गे पुढें आहेत.] काय करूं मज नागविलें आळसें । बहुत या सोसें पीडा केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हिरोनियां नेला मुखींचा उच्चार । पहिलें अंतर जवळी च ॥ ५३ ॥ द्वैताचिया कैसा सांपडलों हातीं । बहुत करती ओढाओढी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुलिया [पं. सवा.] सवें । न्यावें मज देवें [पं. देवा.] सोडवूनि ॥ ३ ॥

३५८२. नाहीं देवाचा विश्वास । करी संतांचा उपहास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे तोंडी पडे माती । हीन शूकराची जाती ॥ ५४ ॥ घोकुनी अक्षर । वाद छळणा करीत फिरे ॥ २ ॥ ह्मणे देवासी पाषाण । तुका ह्मणे भावहीन ॥ ३ ॥

३५८३. हें चि सर्वसुख जपावा विठ्ठल । न दवडावा पळ क्षण वांयां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि एक सर्वसाधनांचें मूळ । आतुडे गोपाळ येणें पंथें ॥ ५५ ॥ न लगती कांहीं तपांचिया रासी । करणें वाराणसी [पं. सर्व.] नाना तीर्थें ॥ २ ॥ कल्पना हे तिळ देहीं अभिमान । नये नारायण जवळी त्यांच्या [पं. त्यां.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नामें देव नेदी भेटी । ह्मणे त्याचे होंटीं कुष्ट होय ॥ ४ ॥

३५८४. माझे विषयीं तुज [दे. त. पडतां.] पडतो विसर । नको धरूं दूर पांडुरंगा ॥ १ ॥ तुझा ह्मणवितों हे चि लाज [पं. तुज.] तुला । आतां झणी [पं. मज.] मला विसरेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी माझी नाहीं उरी । आतां केली खरी देवराया ॥ ३ ॥

३५८५. अभक्ताचे गांवीं साधु ह्मणजे काय । [दे. व्याघ्रें वाडां.] व्याघ्रवाडां गाय सांपडली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कसाबाचे आळी मांडिलें प्रमाण । बस्वणाची आण तया काई ॥ ५१ ॥ [पं. “मोतियाची गोणी माळे ओळी नेली । पुसती केवढ्या केली पांसरी हे ॥” हें कडवें जास्त आहे.] केळी आणि बोरी वसती सेजारी । संवाद कोणे परी घडे येथें [पं. तेथें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खीर केली काहेळ्याची । शुद्ध गोडी कैची वसे तेथें ॥ ३ ॥

३५८६. भागल्यांचा तूं विसांवा । [पं. करीन.] करीं नांवा निंबलोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परमानंदा पुरुषोत्तमा । हरीं या श्रमापासूनि ॥ ५१ ॥ अनाथांचा अंगीकार । करितां भार न [त. न मनी.] मनिसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छा पुरे । ऐसे [दे. ऐसें धुरेगे विठ्ठल । पं. ऐसी धुर विठ्ठल ।.] धुरे गे विठ्ठले ॥ ३ ॥

३५८७. घालूनियां कास । बळें आलों मागायास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमें देई पाठवूनि । पांडुरंगा सेवाऋणी ॥ ५१ ॥ होई रे शाहाणा । कळों नेदावें या जना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायीं । जडलों मग उरलें काई ॥ ३ ॥

३५८८. भेटीलागीं पंढरिनाथा । जीवीं लागली तळमळ व्यथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कै कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ ५१ ॥ सीणलें माझें मन । वाट पाहातां लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूक । तुझें पाहावया [त. श्रीमुख.] मुख ॥ ३ ॥

३५८९. सांडियेली काया । वरी ओंवाळूनी पायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण शरण नारायणा । मज अंगीकारा दीना ॥ ५१ ॥ आलों लोटांगणीं । रुळें तुमचे चरणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. शिर । ठेवियेलें पायांवर ॥.] कई । डोई ठेवीन हे पायीं ॥ ३ ॥

३५९०. तुझे दारींचा कुतरा । नको मोकलूं दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरणें घेतलें घरांत [पं. दारांत ।.] । नको [पं. उठवूं धरून.] धरून उठवूं हात ॥ ५१ ॥ घेतली [पं. मुरकुंड । जालों शिरमणी लंड ॥. त. “थोर जालों” या पुढें “शिरोमणी” असा बाहेर शोध घालून “मी लंडी” हें कायम ठेविलें आहे.] मुरकुंडी । थोर जालों मी लंडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगजीवना । ब्रिदें [पं. ब्रीद.] पाहें नारायणा ॥ ३ ॥

३५९१. पडिलों बाहेरि आपल्या कर्तव्यें । संसाराचा जीवें वीट आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकामध्ये एक नाहीं मिळों येत । ताक नवनीत निवडलिया [दे. निडळिया.] ॥ ५१ ॥ दोनी जालीं नांवें [पं. एका चि.] एकाच्या मथनें । भुस सार गुणें वेगळालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें वसे मुक्ताफळ । सिंपल्याचें स्थळ खंडलिया ॥ ३ ॥

३५९२. पाहातां हें बरवें जालें । कळों आलें यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागिलांचा [पं. मागिल्यांचा.] जाला झाडा । त्या निवाडास्तव [पं. निवाडास्तव हे । त. निवाडा यास्तव.] ॥ ५१ ॥ विसांवलें अंग दिसे । [पं. सरिसेसरिसे अनुभव ।. दे. सरिसे अनुभव ।.] सरिसे बुद्धि अनुभव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें जालें । देवें नेलें [पं. दिलें.] गवमूनि ॥ ३ ॥

३५९३. [दे. त. चक्रपेरीं.] चक्रफेरीं गळीं गळा । होता गोवियेला माळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुटोनियां गेला कुंभ । जालों निष्काम स्वयंभ ॥ ५१ ॥ धरित चि नाहीं थारा । वेठी [पं. ठेवी.] भ्रमण खोंकरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कौतुक [पं. ‘कौतुक’ नाहीं.] कोडें । आगी काय जाणे मढें ॥ ३ ॥

३५९४. श्रमपरिहारा । [त. जालें मूळ हे दातारा । पं. मूळ जाहालें दातारा ।.] मूळ हें जालें दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह निवेदून पायीं । जालों रिकामा [पं. निष्काम.] उतराई ॥ ५१ ॥ आपली ते [पं. तों.] सत्ता । येथें असों नेदीं आतां ॥ २ ॥ राहिला निराळा । तुका [पं. खटपटे.] कटकटे वेगळा ॥ ३ ॥

३५९५. पाठवाल तेथें गर्जेन पवाडे । [त. पं. काहीं.] कारीं देहाकडे नावलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि मार्गे कंठीचा सौरस । पावतील नास विघ्नें पुढें ॥ ५१ ॥ कृपेच्या कटाक्षें [दे. निभें. पं. नभियें.] न भें कळिकाळा । येतां येत बळाशक्तीपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुढी आणीन पायापें । [पं. होईल तें सोपें नामें तुझ्या] जगा होईल सोपें नाम तुझें ॥ ३ ॥

३५९६. उपजल्या काळें शुभ कां शकुन । आतां आवरोन राहिलेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही मागितली वचनाची जोडी । निष्काम रोकडी [दे. कोरडी.] वरिवरि ॥ ५१ ॥ सत्याविण काय उगी च लांबणी । कारियाची वाणी येर भूस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी कोणा चाळवणी । न विचारा मनीं पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३५९७. नव्हे मी आहाच आशेचें बाधलें । जें हें टोंकविलें [पं. नारायणें.] नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतर तों तुम्हां बरें कळों येतें । वेव्हार उचितें चाळवीजे ॥ ५१ ॥ मनें कल्पीलें आवरितां पाप । संकल्पीं [पं. संकल्प विकल्प याही नांवें ।.] विकल्प याचि नांवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां [त. अनेक जळजळ ।.] न सोसे जळजळ । सिजल्यावरी [त. नसोसे केवळ कढ खोटा ।.] जाळ [पं. कड.] कढ खोटा ॥ ३ ॥

३५९८. ताकें कृपण तो जेवूं काय घाली । आहाच ते [त. बोलीवरुनि. पं. चालीवरी न कळे.] चालीवरुनि कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुम्हां वेचे घातलें सांकडें । [त. दे. माहें.] माझें आलें कोडें आजिवरि ॥ ५१ ॥ सेवेंविण आह्मी न लिंपों हे [दे. “हे” नाही. पं. त्या कार्या ।.] काया । जाला देवराया निर्धार हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझीं राखावया ब्रीदें । येणें अनुवादें [पं. गर्जतसों.] कारियासी ॥ ३ ॥

३५९९. वृत्तीवरि आह्मां येणें काशासार्ती । एवढी हे आटी सोसावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतसां परी नेणते [दे. नेणें तजी०.] जी देवा । भ्रम चि वरवा राखावा तो ॥ ५१ ॥ मोडूनि क्षरलों अभेदाची मूस । तुम्हां कां अळस वोडवला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होई लवकरि उदार । लांबणीचें फार काम नाही ॥ ३ ॥

३६००. सुलभ कीर्तनें [पं. कीर्तन.] दिलें ठसावूनि । करितां धरणी उरी कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न टळावें केलिया नेमासी । उदाराचा होसी हीन काय ॥ ५१ ॥ एका नेमें कोठें दुसरा पालट । [दे. पादिर.] पादर तो धीट ह्मणती त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती वोलसील [दे. बोलसी.] उणें । एका च वचनें खंड करीं ॥ ३ ॥

३६०१. जेथें माझी दृष्टि राहिली वैसोन । तेथें चि हें मन गुंडाळतें [दे. गुंडाळतें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टाळावी ते पीडा आपुल्यापासून । दिठावलें [दे. दिठावेलें.] अन्न ओकवितें ॥ ५१ ॥ तुम्हांसी कां कोडें कोणे ही विशीचें । नवलाव याचें वाटतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेगीं उभारा जी कर । [पं. कीर्ती.] कीर्त मुखें थोर गर्जईन ॥ ३ ॥

३६०२. इच्छेपार्शीं आलों फिरोनि मागुता । स्वामीसेवकता [पं. आवडीची.] आवडीचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्यावें लवकरी मागितलें दान । मुळींचें जतन करुनि असें ॥ ५१ ॥ उपाय हे करीं एका चि वचना । दावूनियां खुणा ठाया येतों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गांठी किती तुजपार्शीं । जगाच्या सोडिसी चिंतनानें ॥ ३ ॥

३६०३. कोठें आतां आह्मी [पं. आह्मी आतां.] वेचावी हे वाणी । कोण मना आणी जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करावी सांडी आतां टाळाटाळी । देइन [पं. देईन हे कळी. त. दइनये.] ये कळी होइल माजी ॥ ६५ ॥ घरोघरीं [पं. घरापार.] जाल्या ज्ञानाचिया गोष्टी । सत्यासर्वें गांठी न [दे. पडवी.] पडावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां भाकितां करुणा । भलता चि शाहाणा शोध काढी ॥ ३ ॥

३६०४. डगमगी मन [दे. त. मान.] निराशेच्या गुणें । हें तों नारायणें सांतवीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीरें तूं गंभीर जीवन [दे. जीवनें.] जगाचें । जळो विभागाचें [पं. आहाच ते.] आत्रीतत्या ॥ ६५ ॥ भेईल जीव हें देखोनि कठिण । केला जातो सीण तो तो वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आवश्यक हें वचन । पाळावें चि [दे. वान.] दान समयो आहे ॥ ३ ॥

३६०५. आह्मी पाहा कैसीं एकतत्त्व जालों । राखणे लागलों वासनेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांविण कांहीं नावडावें जीवा । केला तो चि देवा केला [पं. वृढ.] पण ॥ ६५ ॥ वर्म नेणों [पं. नेणे.] परि वृत्ती भंगों नेदुं । वंदिलें चि वंदूं आवडीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे नामाचें जीवन । वारता ही भिन्न नेणों आतां ॥ ३ ॥

३६०६. आपण तों असा । समर्थ जी हृषीकेशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा करा बुझावणी । काय विलंब वचनीं ॥ ६५ ॥ हेंगे [त. हें घे] ऐसें ह्मणा । उठुनि लागेन चरणा ॥ २ ॥ घेऊनियां सुखें । नाचेल [पं. नाचे.] तुका कवतुकें ॥ ३ ॥

३६०७. घाल ऐसें दिसे । तुमचें साचपण इच्छे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि न भंगे निर्धार । केले [दे. केलें लोचनें.] लोचने सादर ॥ ६५ ॥ मुखाची च वास । पुरला पाहे अवकाश ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । काय लाभ कोणे [दे. कोण वेळ.] वेळे ॥ ३ ॥

३६०८. तुह्मी तों सदैव । [दे. आधरणें.] अधीरणें माझी हांव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो आशेचें तें जिणें । टोंकतसों [दे. टोंकतसावें.] दीनपणें ॥ ६५ ॥ येथूनि सोडवा । आतां [पं. अनुभवें.] अनुभवेंसी देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें । एक मग हें निमालें ॥ ३ ॥

३६०९. कैसें भलें देवा अनुभवा कां नये । उसीर तो काय [पं. आह्मांपाशीं.] तुह्मांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तें [दे. मागों तों दिसातें. त. मागतों दिसातें.] मागतों दिसतें जवळी । केल्यामध्ये कळि कोण [दे. कोणें] साध्य ॥ ६५ ॥ नाहीं सांडीत मी सेवेची मर्यादा । लाविला तो धंदा नित्य करीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हात आवरिला गुंती । माझे तंव चित्तीं नाहीं दुजें ॥ ३ ॥

३६१०. हुंदकी पिसवी [पं. हळवितो.] हलवी दाढी । [पं. मणी मनीं ओढी निंदेचे ते ।] मणी वोढी निंदेचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें फळ पाकीं [पं. यमाचे ते दंड ।] यमाचे दंड । घर केलें कुंड कुंभपाक ॥ ६५ ॥ क्रोध पोटीं मांग आणिला अंतरा । भुंकोनि कुतरा जप करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्नान केलें मळमूत्रें । जेविलीं [पं. जेविलीं.] पितरें अमंगळें ॥ ३ ॥

३६११. अंगा [पं. अंगीं.] भरला ताठा । नये वळणी जैसा खुंटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें न कळे त्या डेंगा । हित आदळलें अंगा ॥ ६५ ॥ जीव जाते वेळे । [पं. भरल्या कडे.] भरे लकडा ताठी डोळे ॥ २ ॥ मुसळाचें धनु । तुका ह्मणे नव्हे अनु [त. आणु.] ॥ ३ ॥

३६१२. करुनि कडविड । जमा घडिली लगड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “आतां” नाही.] आतां होतें तें चि जालें । नाम ठायींचें चांगलें [पं. पडिलें.] ॥ ५१ ॥ उतरलें डाई । उत्तम ते सुलाख ताई ॥ २ ॥ हिंडवितां देश [पं. देशोदेश.] । तुका ह्मणे नाही नाश ॥ ३ ॥

३६१३. पढीयंतें मागा पांडुरंगापाशीं । मज दुर्बळासी काय पीडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. याजसाटीं.] या च साटीं दुराविला संवसार । वाढे हे अपार माया तृष्णा ॥ ५१ ॥ कांहीं करितां कोठें नव्हे समाधान । विचारितां पुण्य तें चि पाप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां निश्चळ चि भलें । तुज आठविलें पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३६१४. नव्हे मी शाहाणा । तरी ह्मणा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां बोलवाया [पं. बोलावया.] कांहीं । ये च भरलोसे वाहीं ॥ ५१ ॥ आणावेति रूपा । कोपलेती तरी कोपा ॥ २ ॥ कळोनि आवडी । तुका ह्मणे जाते घडी ॥ ३ ॥

३६१५. आह्मी भाविकें हे काय जाणों खोडी । आइकोनि प्रौढी विनविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं ऐसें [पं. येथें ऐसें.] येथें जालेती असतां । वाढविली चिंता अधिक सोसें ॥ ५१ ॥ न कळे चि आधीं करितां विचार । न धरितां धीर [त. अधीरता.] आहाचता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां वचनें [दे. वचनें । वाढले तीक्ष्ण०.] वचन । वाढले तीक्ष्ण बुद्धि जाली ॥ ३ ॥

३६१६. कोठें देवा बोलों । तुह्मां भीड घालूं गेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. करावया.] करावया सत्त्वहाणी । भांडवलाची टांचणी ॥ ५१ ॥ दुर्बळा मागतां । त्याच्या [पं. प्रवर्तल्या.] प्रवर्तला घाता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही । मज कळलें ऐसें कांहीं ॥ ३ ॥

३६१७. काय [पं. “त्या” नाही.] त्या दिवस उचिताचा आला । मागील जो केला श्रम होता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवियेला [पं. ठेवियेली खूण करुनि०.] पूर्ण करुनि संकेत । तयापाशीं चित्त लागलें से ॥ ५१ ॥ जाणसी गे माते लेंकरांचें [पं. लेंकराचा] लाड । नये पडों आड निष्ठुरता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं करावें वचन । तुह्मांसी जतन [त. करावें तें. पं. करूं देवा.] करणें तें ॥ ३ ॥

३६१८. पडिला प्रसंग कां मी ऐसा नेणें । संकल्प ते मनें जिरवले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चेष्टाविलें तरी सांगावें [दे. कारणें.] कारण । भक्ती ते [पं. तें जीवन करावया ॥ दे. ते उजेवन.] उजवण करावया ॥ ५१ ॥ लावूनियां दृष्टि घेतली [पं. घातली समोरी । बैसलों.] सामोरी । बैसलें जिह्मारीं डसोन तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवा लाविला तो चाळा । करावें गोपाळा शीघ्र दान ॥ ३ ॥

३६१९. मागील विसर होईल सकळ । केली तळमळ दुःखाची ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहींचें अहिक्य [पं. धाडी गडसंधीं । स्थिरावली०.] घालीं गडसंदीं । स्थिरावेल बुद्धि पायांपाशीं ॥ ५१ ॥ अहाच [पं. त्या.] या केलों देहपरिचारें । तुमचें तें खरें वाटों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें लवकरी उदार । मी [पं. मी असें सादर प्रतिग्रहीं.] आहें सादर प्रतिग्रहासी ॥ ३ ॥

३६२०. [पं. वाढवावे.] वाढवावा पुढें आणीक प्रकार । एक चि तें फार रुचि नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंच [त. पं. नीच.] नवें लेणें देह हा पवाडा । पालट रोकडा वरावरी ॥ ५१ ॥ दिसे शोभिवंत सेवेनें सेवक । स्वामीची ते लोकत्रयी कीर्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आजी पाववा संतोष । करुनि कीर्तिघोष नाचईन ॥ ३ ॥

३६२१. क्षोभ आणि कृपा मातेची समान । विभाग जतन करुनि ठेवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षणभंगुर ते [पं. उपजवी.] उपजली चिंता । खरी अखंडता आवडीची ॥ ६१ ॥ सिकवू जाणे ते गोमाटियासाठी । लोभें नाही तुटी निश्चयेसी ॥ २ ॥ [दे. अघवें.] अवघें चि मिथ्या समया आरतें । देता तो [त. तें.] उचितें काळ [पं. जाणो.] जाणे ॥ ३ ॥ न करी वेव्हार नेदी [पं. गांजू नेदी.] गांजू कोणा । भेडसावी [दे. भेटसावी.] [पं. तान्हा बाऊ.] तान्हें हाऊ आला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे करी जिवाची [पं. जीवाचें.] जतन । दचकूनि मन जवळी आणी ॥ ५ ॥

३६२२. संसाराचे धांवे वेठी । आवडी पोटीं केवढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हागों जातां दगड सांची [दे. “सांचि” याचें “सुचि” केलें आहे.] । अंतरी ही संकल्प ॥ ६१ ॥ लाज तेवढी नारायणी । वांकडी वाणी पोरांपें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बेशरमा । [पं. वरी श्रमा.] श्रमावरी पडिभरू ॥ ३ ॥

३६२३. मी त्यांसी अनन्य तीं कोणा [पं. कोणासी.] असती । ऐसें तंव चितीं विचारारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तो विचार आपणयापाशीं । कळा बिंबाऐसी प्रतिबिंबी [पं. प्रतिबिंबे.] ॥ ६१ ॥ शुभ शकून तो शुभ लाभें फळे । पुढील तें कळे अनुभवं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा असेल आठव । तैसा माझा भाव तुझ्या पायीं ॥ ३ ॥

३६२४. बहु कृपावतें माझीं मायबापें । मी माझ्या संकल्पें अंतरलों [पं. अवतरलों.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संचितानें नाही चुकों दिली वाट । लाविलें [दे. अदट. त. आदट.] अदृष्ट मजसर्वें ॥ ६१ ॥ आतां मी रुसतों न कळतां वर्म । परी ठावे धर्म सर्व देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभा राहिला न बैसे । [पं. आमचिया ऐसे उद्वेग त्या.] आमची माय असे उद्वेग त्या ॥ ३ ॥

३६२५. कैसीं दिसों बरीं । आम्ही आळवितां हरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही सोंग अळंकार । दास जाला संवसार ॥ ६१ ॥ दुःख आह्मां नाही चिंता । हरिचे दास ह्मणवितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ऐसीं [दे. जळो करितां.] [त. जाली करीतां.] जालों करितां सेवा ॥ ३ ॥

३६२६. आतां सांडूं तरी हातीं ना पदरीं । सखीं सहोदरीं मोकळिलों [पं. मोकळिला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनाचारामध्यें उडाला पातेरा । [पं. जालों मी निला.] जालों निलाजिरा ह्मणऊनि ॥ ६१ ॥ कोणाचिया दारा [त. न जावेसं. पं. जानवेसं.] जावेनासं जालें । म्यां च विटंबिलें आपणासी ॥ २ ॥ [दे. कां न.] कोण जाला माझे बुद्धीसी संचार । नाही कोठें थार ऐसें जालें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज भक्त जाले फार । ह्मणोनियां थार नाही येथें ॥ ४ ॥

३६२७. जेथें जातों तेथें पडतो मतोळा । न देखिजे डोळां लाभ कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कपाळीची रेखा असती उत्तम । तरि कां हा श्रम पावतों मी ॥ ६१ ॥ नव्हे चि तुह्यांस माझा अंगीकार । थीता संवसार अंतरला ॥ २ ॥ भोग तंव जाला खरा भोगावया [पं. भोगावा तो.] तो । भांडवल नेतो आयुष्य काळ ॥ ३ ॥ कोठें तुझी कीर्ती आइकिली देवा । मुक्तों कां जीवा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३६२८. कां जी आह्मां होतें दोषाचें दर्शन । तुज समर्पून देहभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगा कृपालुवा दयावंता । धरसील सत्ता सकळ ही ॥ ६१ ॥ कां जी आह्मांवरि आणिकांची सत्ता । तुह्यांसी असता [पं. जवळीक.] जवळिकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांयीं केलें निवेदन । उचित तें दान करीं [पं. सदा] सत्ता ॥ ३ ॥

३६२९. निंदावें हें जग । ऐसा भागा आला भाग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतें तैसें आलें फळ । गेलें निवडूनि सकळ ॥ ६१ ॥ दुसऱ्याच्या मता । मिळेनासं जालें चित्ता ॥ २ ॥ तुका जाला सांडा । विटंबिती पोरे रांडा ॥ ३ ॥

३६३०. माझे माथां तुझा हात । तुझे पायीं माझें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी पडियेली गांठी । शरीरसंबंधाची मिठी ॥ ५१ ॥ येरयेरांपाशीं । सांपडोन गेलों ऐसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । माझी कृपा तुझी देवा ॥ ३ ॥

३६३१. सत्य त्यागा चि समान । नलगे वेचावें वचन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणा ऐसे [पं. ऐसा.] दास । येरयेरांची च आस ॥ ५१ ॥ मळ नाही चित्ता । तेथें देवाची च सत्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाण । तें च भल्याचें वचन ॥ ३ ॥

३६३२. माझिये बुद्धीचा खुंटला उपाव । करिसील काय पाहेन तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सूत्रधारी तूं हें सकळचाळिता । कासया अनंता भार वाहों ॥ ५१ ॥ वाहिले संकल्प न पवती सिद्धी । येऊं देहबुद्धीवरि [दे. नयों.] नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखी करिती तरंग । चिंतूं पांडुरंग आवरून ॥ ३ ॥

३६३३. देखिलें तें [पं. धरी.] धरिन मनें । समाधानें राहेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव माझी सांटवण । जगजीवन कळावया ॥ ५१ ॥ बोलवीन एकसरें । उत्तरें या करुणेच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. नयो न रूपा ।.] नयों रूपा । काय बापा करीसी [पं. करिसील.] ॥ ३ ॥

३६३४. वांयां जाय ऐसा । आतां उगवावा फांसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें परिसावें गान्हाणें । सुखदुःखाचीं वचनें ॥ ५१ ॥ हा चि आह्मां ठाव । [पं. कांहीं.] पायीं निरोपाया भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जार । तुझा तुज देवा भार ॥ ३ ॥

३६३५. खादलें च खावें वाटे । भेटलें भेटे आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीट नाही पांडुरंगीं [पं. पांडुरंगा । वाढ अंगा.] । वाढे अंगीं आर्त तें ॥ ५१ ॥ इंद्रियांची [पं. हृदयाची. त. हृदयींची.] हांव पुरे । परि हें उरे चिंतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट भरे । परि ते उरे भूक पुढें ॥ ३ ॥

३६३६. सत्य आठवितां देव । [पं. जातें.] जातो भेंव पळोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे कांहीं करणें चिंता । धरी सत्ता सर्व तो ॥ ५१ ॥ भावें भाव राहे पायीं । देव तें संनिध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृष्णनामें । शीतळ प्रेम सर्वासी ॥ ३ ॥

३६३७. ब्रीद [दे. त. याचें.] ज्याचें [त. जगदाणी.] जगदानी । तो चि मनीं स्मरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सम पाय कर कटी । उभा तटीं भीवरेच्या ॥ ५१ ॥ पाहिलिया वेध लावी । बैसे जीवीं जडोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तिकाजा । धांवे लाजा लवलाहें ॥ ३ ॥

३६३८. माझिया [पं. त. मनासी.] मनाची बैसली आवडी । अवसान घडी एकी नेघे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाय चित्ती रूप डोळांच [पं. बैसलें.] राहिलें । चिंतनें गोविलें मुख सदा ॥ ५१ ॥ अवधियांचा जाला विसर हा मागें । वेंध हा श्रीरंगें लावियेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कार्नीं आइकली मात । तो चि जाला घात जीवपणा ॥ ३ ॥

३६३९. याची कोठें लागली चट । बहु तट जालेंसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवपिर्सीं देवपिर्सीं । मजऐसीं जग म्हणे ॥ ५१ ॥ एकांताचें बाहेर आलें । लपविलें झांकेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याचे भेटी । जाली तुटी [पं. आपल्यांची.] आपल्यांसी ॥ ३ ॥

३६४०. दीन [दे. दीने.] आणि दुर्बळांसी । सुखरासी हरिकथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तारुं भवसागरीचें ।
उंचनीच [दे. उंच निचें.] अधिकार [पं. अधिकारी.] ॥ ५ ॥ चरित्र तें उच्चारवें । केलें देवें गोकुळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे
आवडी धरीं । कृपा करी ह्मणळुनी ॥ ३ ॥

३६४१. संतोषे [दे. संतोष.] माउली आरुषा वचनीं । वोरसोनि स्तनीं लावी बाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें
प्रेमळाचें [दे. त. परिमळाचें.] अवघें चि गोड । पुरवितो कोड पांडुरंग ॥ ५ ॥ सेवा करी साहे निष्ठुर उत्तरें । [त. त्याचें
तें चि बरें वाहे मनीं । दे. त्याचें वाहे मनीं तेंच बरें.] त्याचे वाहे बरें तें च मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छावसे खेळ खेळें । चिंता
ते सकळ कांहीं नेणें ॥ ३ ॥

३६४२. विनवीजे ऐसें कांहीं । उरलें नाही यावरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां असो पंढरीनाथा । पायीं माथा
तुमचिये ॥ ५ ॥ मार्गे सारियेली युक्ती । कांहीं होती जवळी ते ॥ २ ॥ निराशेची न करी आस । तुका दास
माघारी ॥ ३ ॥

३६४३. आतां येथें जाली जीवासर्वेसाठी । होतें तैसें पोटीं फळ आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धरिले ते
[दे. नो.] न सोडीं चरण । सांपडलें धन निजठेवा ॥ ५ ॥ आतां हा अळस असो परता दुरी । नेदावी ते उरी उरों
कांहीं ॥ २ ॥ आतां [पं. मज याचा.] याचा मज न व्हावा विसर । भरोनी अंतर राहो रूप ॥ ३ ॥ आतां लोकलाज
नयो येथें [पं. तेथें.] आड । बहु [पं. जालों गोड ब्रह्मरसा ।] जालें गोड ब्रह्मरस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां जन्म हा सफल
। अंतरीं गोपाळ स्थिरावला ॥ ५ ॥

३६४४. अनंतां [पं. अनंत.] जीवांचीं तोडिलीं बंधनें । मज हि येणें [त. काळे येणें. पं. मज काळे येणें कृपा केली ।]
काळें कृपा कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनंत पवाडे तुझे विश्वंभरा । भक्तकरुणाकरा नारायणा ॥ ५ ॥ अंतरींचें कळों
देईं गुह्य गुज । अंतरीं [त. अंतरींचें.] तें बीज [पं. राखेन मी.] राखईन ॥ २ ॥ समदृष्टी [दे. तुझे पाहेन पाउले ।] तुझीं
पाहेन पाउलें । धरीन संचले हृदयांत ॥ ३ ॥ तेणें [पं. याची त्याची.] या चित्ताची राहेल तळमळ । होतील शीतळ
सकळ गात्रें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे शांति करील प्रवेश । मग नव्हे नाश अखंड तो ॥ ५ ॥

३६४५. पराधीन माझें करुनियां जीणें । सांडी काय गुणें केली देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदार हे कीर्ति असे
जगामाजी । कां तें ऐसें आजि पालटिलें ॥ ५ ॥ आळवितों परी न पुरे चि रीग । उचित [पं. ते.] तो त्याग नाही
तुझां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां बा मुळीं च व्यालासी । ऐसें कां नेणसी पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३६४६. नेणपणें नाही केला हा बोभाट । आतां आली वाट कळों खरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बहु शीघ्र
यावें लवकरी । वाट पाहें हरी भेटी देई ॥ ५ ॥ समर्थाच्या बाळा करुणेचें भाषण । तरी त्याची कोण नांदणूक ॥
२ ॥ तुका ह्मणे बहु बोलिले बडिवार । पडिलें अंतर लौकिकीं तें ॥ ३ ॥

३६४७. जें जें केलें तें तें साहे । कैसें पाहें भाविक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओंवाळूनि माझी काया । सांडिली
यावरुनि ॥ ५ ॥ काय होय नव्हे करूं । नेणें धरूं सत्ता ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कटीं कर । उभें धीर धरुनि ॥ ३ ॥

३६४८. नाही मज कृपा केली पांडुरंगें । संताचिया संगें पोट भरीं ॥ १ ॥ चतुराचे सभे पंडित कुशल ।
मी काय दुर्बळ विष्णुदास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें करूं समाधान । धरिले चरण विठोबाचे ॥ ३ ॥

३६४९. तुझी माझा देवा [पं. करा.] करिजे अंगीकार । हा नाही विचार मजपाशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दोही पक्षी लागलें लंछन [दे. त. लक्षणें.] । देवभक्तपण लाजविलें ॥ ५ ॥ एकांतीं एकलें न राहे निश्चळ ॥ २ ॥ न [पं. बैसे.] राहे च पळ मन ठायीं ॥ २ ॥ पार्यीं महत्वाची पडिली शृंखळा [दे. त. शंकळा.] । बांधविला गळा स्नेहा हातीं ॥ ३ ॥ शरीर सोकलें देखिलिया सुखा । कदात्र [पं. तें मुखा रुचि नेदी.] हें मुखा मान्य नाही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाला अवगुणांचा थारा । [पं. वाढविली निद्रा.] वाढली हे निद्रा अळस बहु ॥ ५ ॥

३६५०. बोलिलिया गुणीं नाहीं पाविजेत । देवा नाहीं होत हित तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवतुक तुझें [पं. न कळें.] नवल यावरि । घेसील तें शिरीं काय नव्हे ॥ ५ ॥ नाहीं मिळों येत संचिताच्या [पं. संताच्या.] मता । पुराणीं पाहतां अघटित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पार्यीं निरोपिला भाव । न्याल तैसा [त. दे. जाव.] जाओ सिद्धि देवा ॥ ३ ॥

३६५१. हा तों नव्हता दीन । [दे. त. टाळयाच्या.] टाळयाचा ऐसा क्षण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां जी नेणों राखा हात । कैसें देखावें रडत ॥ ५ ॥ दावूनियां आस । दूर पळवितां [पं. काशास.] कास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव । घेतां न पुरे चि हांव ॥ ३ ॥

३६५२. आर्तभूतां द्यावें दान । खरें पुण्य त्या नावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होणार तें सुखें घडो । लाभ जोडो महाबुद्धि ॥ ५ ॥ सत्य संकल्पा च साटीं । उजळा पोटीं रविबिंब ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनीं वाव । शुद्ध भाव राखावा ॥ ३ ॥

३६५३. [पं. कवतुकावाणी. त. कवतुकवाणें.] कवतुकवाणी बोलतसें लाडें । आरुष वांकडें करुनि मुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजेपणीं भाव नाहीं हे आशंका । जननीबाळकामध्यें भेद ॥ ५ ॥ सलगीं दुरुनि जवळी पाचारूं । धांवोनियां करूं अंगसंग ॥ २ ॥ धरुनि पालव मागतों भातुकें । आवडीचें निकें प्रेमसुख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज आमची च गोडी । ऐसी हे आवडी कळों आली ॥ ४ ॥

३६५४. ऐकें पांडुरंगा वचन माझें एक । जालों मी सेवक दास तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळे तैसा आतां करावा उद्धार । खुंटला विचार माझा पुढें ॥ ५ ॥ दंभ मान माझा करूं पाहे घात । जालिया ही थीत कारणाचा ॥ २ ॥ हीन बुद्धि माझी अधम हे याती । अहंकार चितीं वसों पाहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज बिघडतां क्षण । न लगे जतन करीं देवा ॥ ४ ॥

३६५५. जेणें माझें चित्त राहे तुझ्या पार्यीं । अखंड तें देई प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव [पं. राखा.] राख दीन करुनियां । जनाचारी वायां जाय तैसा ॥ ५ ॥ द्रव्य दारा नको मानाची आवडी । कवणेविशीं गोडी प्रपंचाची ॥ २ ॥ तुझें नाम माझें धरुनियां चित्त । एकांत लोकांत सदा राहो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे जडोनियां पार्यीं । जालों उतराई पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३६५६. काय सांगों [दे. त. या.] आतां संतांचे उपकार । मज निरंतर जागविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय द्यावें [पं. त्यांसी.] त्यांचें व्हावें उतराई । ठेवितां हा पार्यीं जीव थोडा ॥ ५ ॥ सहज बोलणें हितउपदेश । करुनि सायास शिकविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वत्स धेनुवेचा चितीं । तैसे मज येती सांभाळीत ॥ ३ ॥

३६५७. देव जाणता देव जाणता । आपली च सत्ता एकाएकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव चतुर देव चतुर । जाणोनि अंतर वर्ततसे ॥ २ ॥ देव निराळा देव निराळा । अलिप्त विटाळा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३६५८. आपण चाळक बुद्धीच्या संचारा । आह्मांसी वेव्हारा पात्र केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जालें तरी नेघा तुह्मी भार । आणीक कोणां थोर ह्मणों सांगा ॥ ५१ ॥ पंच भूतें तंव [दे. कर्माच्या या.] चर्माचिया मोटा । येथें खरा खोटा कोण भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही बोलावया जागा । कां देवा वाउगा श्रम करूं ॥ ३ ॥

३६५९. एका एक वर्म लावूनियां अंगीं । ठेवितों प्रसंगीं सांभाळीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघावा [पं. घ्यावा.] जी तुह्मी वाव बहु फार । धरुनि अंतर ठायाठाव ॥ ५१ ॥ वेव्हारें आलें तें [दे. समानें.] समान चि होतें । [पं. वेळ नाही तेथें चालों येतां.] बळ नाही येथें चालों येत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां निवाडा च साटीं । संवसारें तुटी करुनि ठेलों ॥ ३ ॥

३६६०. आतां येथें खरें । नये फिरतां माघारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय [दे. त. होइल हो तैसी आबाळी.] तैसी हो आबाळी । देहनिमित्त या बळी ॥ ५१ ॥ तुह्मांसवें गांठी । देवा जीवाचिये साटीं ॥ २ ॥ तुका [पं. ह्मणे.] नव्हे लंड । करूं चौघांमध्ये खंड ॥ ३ ॥

३६६१. कां हो वाढवितां देवा । मज घरीं समजावा । केवढा हो [पं. हा.] गोवा । फार केलें थोड्याचें [पं. थोकडें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविन पायांवरी डोई । [पं. त्यासी.] यासी तुमचें वेचे काई । जालों उतराई । जाणा एकएकांचे ॥ ५१ ॥ निवाड आपणियांपाशीं । असोन कां व्हावें अपेसी । होती गांठी तैसी । सोडूनियां ठेविली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड । होतें [पं. जाले या निवाडे.] जालिया निवाड । दर्शन ही चाड । आवडी [पं. अवधी.] च वाढेल ॥ ३ ॥

३६६२. नव्हों सभाधीट । समोर बोलाया [पं. बोलावयानीट । येकलें येकट.] नीट । एकलीं एकट । दुजें नाही देखिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां अवघें तुह्मी जाणां । तुमचें माझें नारायणा । येईल करुणा । ते चि पहा तुह्मांसी ॥ ५१ ॥ ताळ नाही माझे बुद्धी । धरली न धरवे शुद्धी । आतां [दे. बळें.] बळ कधीं । कोण्या [पं. कोण.] जन्में निवाड ॥ २ ॥ आतां शेवटीचें । उत्तर तें [पं. “तें” नाही.] हें चि साचें । शरण आलें त्याचें । तुका ह्मणे सांभाळा ॥ ३ ॥

३६६३. ऐसा तंव भोळा । तुमचा नसेल गोपाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागत्याची टाळाटाळी । झिज्या ओढोनि कपाळीं ॥ ५१ ॥ नसेल ना नवें । ऐसें धरियेलें देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला । उशीर नाही तो विठ्ठला ॥ ३ ॥

३६६४. माझ्या कपाळाच्या गुणें । किंवा सरलेंसे नेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये वचन बाहेरी । उभे तिष्ठतसें दारीं ॥ ५१ ॥ काय सांगायास वेचे । रींद [पं. रीतें.] आरंभीं ठायींचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । भीड धरावी पुढती ॥ ३ ॥

३६६५. कांहीं एक तरी असावा आधार । कासयानें धीर उपजावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणविल्यासाटीं कैसें पडे रुजु । धणी नाही उजू सन्मुख तो ॥ ५१ ॥ वेचल्या दिसांचा कोणावरी लेखा । घालावा हा [पं. सुखासुखें. त. सुखादुःखा.] सुखासुखा आह्मीं ॥ २ ॥ नाही मनोगत तोंवरि हे देवा । तुका ह्मणे सेवा नेधीजे [पं. नधी जों तों. त. नेघोजेतों.] तों ॥ ३ ॥

३६६६. मनाचिये साक्षी जाली सांगों मात । सकळ वृत्तांत आपला तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां [पं. परामृष घेतां.] परामृश घेणें सत्ताबळें । धरितां निराळें कैसीं वांचों ॥ ५१ ॥ मी माझें सांडून [पं. यावा याच पसारा.] यावया

पसारा । आणीक दातारा काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तुजविण एका । निढळ [दे. निढळें.] लौकिका माजी असों ॥ ३ ॥

३६६७. घालूनि लोळणी पडिलों अंगणीं । सिंचा सिंचवणी तीर्थ वरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोल्हावेल तनु होईल शीतळ । जाली हळहळ बहुतापें ॥ ५१ ॥ पावेन या ठाया कई जालें होतें । आलों अवचितें उष्ट्यावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणी जाणवा राउळीं । येइल जवळी पांडुरंग ॥ ३ ॥

३६६८. तरीं भलें वायां गेलों । जन्मा आलों मागुता । ह्मणऊनि ठेलों दास । सावकास निर्भयें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उणें पुरें काय माझें । त्याचें ओझें तुझांसी ॥ ५१ ॥ सांभाळावें तें म्या काई । अवो आई विठुले । [पं. भाग्य.] भागें जया [दे. जाई नें.] जाइन स्थळा । तुज गोपाळा विसरेंना ॥ २ ॥ आपलें म्यां एकसरें । करुनि बरें घेतलें । तुका ह्मणे नारायणा । आतां जाणां आपुलें ॥ ३ ॥

३६६९. उरलें तें भक्तिसुख । डोळां मुख पाहावें । अंतरींचें कां हो नेणां । नारायणा माझिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवां तैसी केली आळी । बळी जगदानियां ॥ ५१ ॥ हातीं घेउनि चोरां भातें । दावां रितें बाळका । [दे. साजतें.] साजत हें थोरपण । नाहीं विण [त. पं. दीनवत्सळा.] वत्सळा ॥ २ ॥ शाहणें तरीं लाड दावी । बाळ जेवीं मातेसी । तुका ह्मणे पांडुरंगा । ऐसें पै गा आहे हें ॥ ३ ॥

३६७०. धरुनि हें आलों जीवीं । भेटी व्हावी विठोबासी [पं. विठोसी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्प तो नाहीं दुजा । महाराजा विनवितों ॥ ५१ ॥ पायांवरि ठेविन भाळ । येणें [पं. समूळ पावलों.] सकळ [त. पावलों.] पावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोळेभरी । पाहिन हरी श्रीमुख ॥ ३ ॥

३६७१. तुझां उद्धरणें फार । मज दुसरी नाहीं थार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जैसें तैसें सोसा । काय करणें हृषीकेशा ॥ ५१ ॥ बरें न दिसेल ओळी । एका अन्न एका गाळी ॥ २ ॥ लावितो आभार । तुका विसरलेती [दे. त. विखरलेती.] फार ॥ ३ ॥

३६७२. न कळे जी भक्ती काय करूं सेवा । संकोचोनि देवा राहिलोंसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां कर राहिलों निवांत । पायांपाशीं चित्त ठेवूनियां ॥ ५१ ॥ दिशाभुली करीं स्थळीं प्रदक्षणा । भ्रमें नारायणा कष्टविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों आज्ञेचा पाळक । जीवनासी एक ठाव केला ॥ ३ ॥

३६७३. एकविध वृत्ति न राहे अंतरीं । स्मरणीं च हरी विस्मृति हे [दे. त. “हे” नाहीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा हा नवलाव वाटतो [पं. अनुभव । मज माझा जीव.] अनुभवं । मज माझ्या जीवें साक्षित्वेसी ॥ ५१ ॥ न राहे निश्चळ जागवितां [पं. मना । किती क्षणक्षणा.] मन । किती [दे. क्षीणेंक्षीणें.] क्षणेंक्षण सावरावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु केले वेवसाव । तेणें रंगें जीव रंगलासे ॥ ३ ॥

३६७४. आतां सोडवणें न या नारायणा । [पं. तरि मी वांचेना काळा हातीं ।] तरि मी न वंचें जाणा काळा हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगोनियां जालों उतराई । आणीक तें काई माझे हातीं ॥ ५१ ॥ केलियाचें माप नये सेवटासी । करितील नासि अंतराय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय वाटतसे जीवा । धांवणिया धांवा लवकरी ॥ ३ ॥

३६७५. [पं. सत्य.] सत्या माप वाढे । गबाळाची [पं. गाबाळाची.] चाली खोडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उतरे तें कळे कसीं । विखरोन [दे. विखरोणें.] सर्वदेशीं ॥ ६५ ॥ घरामध्ये राजा । [पं. नव्हे व्हावी पटपूजा । त. नव्हे व्हावा.] नव्हे हो वा पाटपूजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचें । रूप तें दर्पणाचें [त. दर्पणीचें.] ॥ ३ ॥

३६७६. नाही खंड जाला । माझा तुमचा विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें कैसें हो दुश्चित । आहे चौघांपाशीं नीत ॥ ६५ ॥ मुळींचें लिहिलें । मज आतां सांपडलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज । न लगे बोलणें सहज ॥ ३ ॥

३६७७. हेचि वादकाची कळा । नाही येऊं येत [पं. देत.] बळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर करावा करावा । तरी तो आहे आह्मां देवा ॥ ६५ ॥ रिघावें पोटान्त । पायां पडोन घ्यावा अंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरि । गोडा आणावा उत्तरीं ॥ ३ ॥

३६७८. एक परि [पं. बहिरं.] बहिर बरें । परि तीं ढोरें ग्यानगडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कपाळास लागली अगी । अभागी कां जीतसे ॥ ६५ ॥ एके परि बरें वेडें । [त. दे. तार्कि.] तार्किक कुडें जळो तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खातडवासी । अमृतासी नोळखे ॥ ३ ॥

३६७९. खेळों मनासवें जीवाच्या संवादे । कौतुक विनोदें निरंजनीं [दे. त. पं. निरांजनी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पर्ची पडिलें तें रुचे वेळोवेळां । होतसे डोइळा आवडीस ॥ ६५ ॥ एकांताचें सुख [पं. पडलें.] जडलें जिह्मारीं । वीट परिचारीं बरा आला ॥ २ ॥ जगाऐसी बुद्धि नव्हे आतां कदा । लंपट गोविंदा जालों पायीं ॥ ३ ॥ आणीक ते चिंता न लगे करावी । नित्य नित्य नवी आवडी हे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धडा राहिला पडोन । पांडुरंगीं मन विसांवलें ॥ ५ ॥

३६८०. उचिताचा काळ । साधावया युक्तिबळ । आपलें सकळ । ते प्रसंगीं पाहिजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेम नाही लाभ हानि । अवचित [पं. घडलीं.] घडती दोनी । विचारुनि मनीं । पाहिजे तें प्रयोजावें ॥ ६५ ॥ जाळ जाळा काळें । करपों नेदावें आगळें । जेवितां वेगळें । [पं. ज्याचें तेथें शोभे । दे. ज्याचें त्याचें तेथें तें शोभे ।] ज्याचें त्याचें तेथें शोभे ॥ २ ॥ पाळी नांगर पाभारीं । तन निवडूनि सोंकरी । तुका ह्मणे धरी । सेज जमा सेवटीं ॥ ३ ॥

३६८१. पडिलिया ताळा । मग अवघा चि [पं. “चि” नाही.] निर्वाळा । तेथें कोणी बळा । [त. येत नाही.] नाही येत कोणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जोडिलें तें लागे हातीं । आपआपली निश्चिंती । हर्ष आणि खंती । तेथें दोनी नासलीं ॥ ६५ ॥ सहज सरलिया [दे. कारणें.] कारण । मग एकला आपण । दिसे तरी भिन्न । वचनाचा प्रसंग ॥ २ ॥ करुनि झाडा पाडा । तुका वेगळा लिगाडा । निश्चिंतीच्या गोडा । गोष्टी ह्मण [पं. लागली.] लागती ॥ ३ ॥

३६८२. जीविता [दे. त. जेवितो.] तो माझा पिता । उखता तो उखत्यांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनार्दनीं सरती कर्म । [दे. बाते.] बाधा भ्रमे [दे. त. अनेत्र.] अन्यत्र ॥ ६५ ॥ अपसव्य सव्यामधीं । ऐसी शुद्धी न धरितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खांद्या पानें । सिंचतां भिन्न कोरडी ॥ ३ ॥

३६८३. माउलीची चाली लेंकराचे ओढी । तयालागीं काढी प्राणें प्रीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी बळिवंत आवडी जी देवा । संतमहानुभावां विनवितों ॥ ६५ ॥ मोहें मोहियेलें सर्वकाळ चित्त । विसरु तो घेत नाही क्षणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिला [पं. दिल्ले.] प्रेमाचा वोरस । सांभाळिलें दास आपुलें तें ॥ ३ ॥

३६८४. केवढा तो अहंकार । माझा तुझां नव्हे दूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण पडे पायां । तुमच्या अहो पंढरिराया ॥ १ ॥ कां जी कृपेनें कृपण । वेचत असे ऐसें धन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । दुजियाचें पोतें न्यावें ॥ ३ ॥

३६८५. अपराधी ह्मणोनि येतों काकुलती । नाहीं तरी होती काय चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येइल [पं. होईल तारूं तरी तारिजोजी देवा ।.] तारूं तरी तारा जी देवा । नाहीं तरी सेवा घ्या वो भार ॥ १ ॥ कासया मी आतां [पं. वंचे.] वंचूं हें शरीर । आहें बारगीर जाई [पं. जेणें.] जनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन करुनि मोकळें । आहें [पं. साळडाळे.] साळेंढाळें उदार मी ॥ ३ ॥

३६८६. माझे तों फुकाचे कायेचे चि कष्ट । नव्हे क्रियानष्ट तुझांऐसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं च न वंचीं आजिच्या [दे. त. आजिचा.] प्रसंगीं । सकळा ही अंगीं करीन पूजा ॥ १ ॥ घावें [पं. तुझी कांहीं.] कांहीं तुझी हें तों नाहीं आस । असों या उदास देहभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी मावळली खंती । समाधान चित्तीं सर्वकाळ ॥ ३ ॥

३६८७. स्वामीचिया सत्ता । आधीं [पं. वर्म येती.] वर्म येतें हाता । पुढती विशेषता । लाभें लाभ आगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं कवतुकाचे बोल । परि जिह्वाळ्याची ओल । आवडे रसाळ । [पं. मायबाप.] मायबापा लाडाचें ॥ १ ॥ मनें मेळविलें मना । नाहीं अभावी शाहणा । अंतरींच्या खुणा । वरि दिल्या [पं. दिले.] उमटोनि ॥ २ ॥ [पं. “नाहीं” नाही.] नाहीं पराश्रमें [पं. कळा.] काळा । अवघ्या जागविल्या वेळा । देवासी निराळा । तुका क्षण न सोडी ॥ ३ ॥

३६८८. एके ठायीं अन्नपाणी । ग्रासोग्रासीं चिंतनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां जागवितों । दुजें येइल ह्मूण भीतों ॥ १ ॥ [दे. नाही ही गुंतत.] नाही गुंतत उपचारीं । मानदंभाचे वेव्हारीं ॥ २ ॥ तुका जालासे शाहाणा । आड लपे नारायणा ॥ ३ ॥

३६८९. वैरागरापाशीं रत्नाचिया खाणी । हे चि घ्यावी धणी फावेल तों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाहीं तर्कवितर्काची चाड । होतसे निवाड [दे. त. मोठ्या.] खऱ्याखोट्यां ॥ १ ॥ उगा च सारावा वाढिला तो ठाव । वाढितिया भाव कळतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे टांचणीचें पाणी । येथें झरवणी जैशातैसें ॥ ३ ॥

३६९०. समर्थ या नांवें दिनांचा कृपाळ । हें तंव सकळ स्वामीअंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज काय लागे करणें विनवणी । विदित चरणीं सकळ आहे ॥ १ ॥ दयासिंधु तुझां भांडवल दया । सिंचावें आतां या [पं. कृपामृते.] कृपापीयूषें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवो पंढरीनिवासे । बहु जीव आसे लागलासे ॥ ३ ॥

३६९१. लेखिलें कवित्व माझे सहज बोल । न लगे चि ओल जिह्वाळ्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नलगे.] नये चि उत्तर कांहीं परतोनि । जालों नारायणीं न सरतें ॥ १ ॥ लाजिरवाणी कां [पं. वदविली वाचा.] वदली हे वाचा । नव्हे च ठायींचा मननशीळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फळ नव्हे चि सायासा । पंढरीनिवासा काय जालें ॥ ३ ॥

३६९२. येणें जाला तुमचे पोतडीचा झाडा । केलासी उघडा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरुनियां घरीं राहिलों वाखती । आपुली निश्चिंती आपल्यापें ॥ १ ॥ आतां काय उरी उरली ते सांगा । आणिलेति जगाचिये साक्षी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें पाहोंजासी आतां । माझी जाली सत्ता तुझांवरि ॥ ३ ॥

३६९३. तुमच्या पाळणा ओढतसे मन । गेलों विसरोन आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागेल पालटें फेडावें
उसणें । येणें चि [पं. प्रमाण.] प्रमाणें पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ तुमचे आवडी संबंधाचा त्याग । घेतला ये लाग जगनिंदेचा
॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसा माझा जीव ओढे । तैसें च तिकडे पाहिजेल ॥ ३ ॥

३६९४. नाहीं मज कोणी उरला दुर्जन । मायबापाविण ब्रह्मांडांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया जी [पं. जिकिर
करणे.] माझी करणें येविसीं । भयासी मानसीं चिंता संतीं [पं. खंती.] ॥ ५२ ॥ विश्वंभराचिये लागलों सांभाळीं ।
सत्तेनें तो [पं. चाली.] चाली आपुलिये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें पाळणपोषण । करितां आपण पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३६९५. मज कांहीं सीण न व्हावा यासाठीं । कृपा तुह्मां पोटीं उपजली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतें तैसें केलें
आपलें उचित । शिकविलें हित बहु बरें ॥ ५३ ॥ आह्मी न मनावी कोणाची आशंका । तुह्मां भय लोकां आहे मनीं
॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां संचिताचा ठेवा । वोडवला घ्यावा जैसा तैसा ॥ ३ ॥

३६९६. कोणाचें चिंतन करूं ऐशा काळें । पायांचिया बळें कंठीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहातसें वाट येई
गा विठ्ठला । मज कां हा केला परदेश ॥ ५४ ॥ बहुतांचे सत्ते जालों कासावीस । जाय [पं. रात्रदिवस.] रात्री दिस
वैरियांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बैसें मनाचिये मुळीं । तरीं च ही जाळीं उगवती ॥ ३ ॥

३६९७. कां जी तुह्मी ऐसे नव्हा कृपावंत । निवे माझें चित्त ठायिंच्या ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं शम
नये विषम अंतरा । शांतीचा तो बरा ऐसा योग ॥ ५५ ॥ दुःखी होतो पंचभूतांच्या विकारें । जडत्वे दातारें
राखावीं तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोडा अहंकाराची मान । धरितों चरण ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

३६९८. मागत्याची कोठें घडते निरास । लेंकरा उदास नाहीं होतें [पं. होत.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया मी
होऊं उतावीळ जीवीं । जाणता गोसावी सर्व आहे ॥ ५६ ॥ जाला तरी वेळ कवतुकासाठीं । निर्दया तों पोटीं
उपजेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी ठाउकें उचित । होईल संकेत नेमियेला ॥ ३ ॥

३६९९. आरुषा वचनीं मातेची आवडी । ह्मणऊनि तांतडी घेती नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय होइल माझें
मांडिलें कवतुक । आदराची भूक रडारोवी ॥ ५७ ॥ लपोनियां करी चुकुर माउली । नाहीं होती केली
निष्ठासांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी पारखीं वचनें । भेवउनि तान्हें आळवावें ॥ ३ ॥

३७००. प्रीतीच्या भांडणा नाहीं शिरपाव । वचनाचे चि भाव निष्ठुरता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीणें तरि एका
जीवें उभयता । पुत्राचिया पिता दुखवे दुःखें ॥ ५८ ॥ काय जाणे तुटों मायेचें लिगाड । विषम तें आड उरों नेणें
॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज करुणा उत्तरें । करितां [त. विश्वंभर.] विश्वंभरें [दे. त. पं. पाविजेल.] पाविजेल ॥ ३ ॥

३७०१. नको घालूं झांसां । मना उपाधिवोळसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे जे [पं. पाहावे.] वाहावे संकल्प । पुण्य
तरी ते चि पाप ॥ ५९ ॥ [पं. उपजतां.] उपजतो भेव । होतो कासावीस जीव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहों । होइल तें
निवांत [पं. साहों.] राहों ॥ ३ ॥

३७०२. बीजीं फळाचा भरवसा । जतन सिंचनासरिसा [पं. सिंचनी.] । [पं. चाळविलिया आशा । काकुलतिनें नाड
॥.] चाविलिया आसा । काकुलती ते नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों [पं. गडसंधीचा.] गडसंधीचा ठाव । पिके [पं. पीक.]
पिकविला भाव । संकोचोनि जीव । दशा केली जतन ॥ ६० ॥ माती घाली धनावरी । रांडा रेटा वरीवरी ।

सुखाचे सेजारीं । दुःख भ्रमें भोगीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिशाभुली । जाल्या [पं. उफराट्या.] उफराटी चाली । निवाडाची बोली । अनुभवं साक्षीसी ॥ ३ ॥

३७०३. काय उरली ते कसं विनवणी । वेचलों वचनीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अद्वेरलों आतां कैचें नामरूप । आदर निरोप तरि तो नाही ॥ ५१ ॥ माझा मायबाप ये गेलों सलगी । तों हे तुझां जर्गी सोयइरिका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जोडोनियां हात । करी दंडवत ठायिंचाठायीं ॥ ३ ॥

३७०४. आवडी धरुनि कसं गेलों लाड । भक्तिप्रेमकोड न पुरे चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जीव ठेला [दे. पं. असावोनि.] आसावोनि । खेद होतो मनीं बहु साल ॥ ५१ ॥ वेठीऐसें वाटे निर्फळ कारण । शीतळ होऊन खोडावलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सरतें नव्हें चि पायांपें । बळ केलें पापें नव्हे चि भेटी ॥ ३ ॥

३७०५. प्रीतीचा तो कळवळा । जिह्वाळाचि वेगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु नेदी रडों माता । दुश्चित होतां धीर नव्हे ॥ ५१ ॥ वरी वरी तोंडापुरतें । मोहोरी तें कळतसे ॥ २ ॥ जाणोनियां नेणता तुका । नव्हे लोकांसारिखा ॥ ३ ॥

३७०६. हा गे हा चि आतां लाहो । माझा अहो विठुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडवत दंडवत । वेगळी मात न बोलें ॥ ५१ ॥ वेगळाल्या कोठें [पं. भोगें.] भागें । लाग लागें लावावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केल्या जमा । वृत्तितमा [पं. वृत्तिक्षमा.] भाजूनि ॥ ३ ॥

३७०७. तुझांसी न कळे सांगा काय एक । [दे. असया.] कासया संकल्प वागवूं [पं. वाउगा.] मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तेथें सत्ता ठेविलें [पं. व्यापुनी] स्थापूनि । प्रमाणें चि वाणी [त. “वदे” याचें “देव” असें केलें आहे.] वदे आज्ञा ॥ ५१ ॥ कृपा जाली [पं. मज.] मग न लगे अंगसंग । निजध्यासें रंग [पं. ‘चढता राहे’ याबद्दल ‘चढताहे’.] चढता राहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मार्गें बोलिलों तें वाव । आतां हा चि भाव दृढ जाला ॥ ३ ॥

३७०८. आवडी न पुरे मायबापापासीं । घडों का येविसीं सकईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईल नेमलें [पं. आपुले या काळे.] आपुलिया काळें । आलीयाचा बळें आघो उरे ॥ ५१ ॥ जाणविलें तेथें थोडें एकवेळा । सकळ ही कळा सर्वोत्तमी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवेदिलें गुह्य गुज । आतां तुझी तुज [पं. सर्व.] सकळ चिंता ॥ ३ ॥

३७०९. वोखटा तरी मी विटलों देहासी । पुरे आतां ऐसीं जोडी पुन्हां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती मरमर सोसावी पुढती । राहिलों संगती विठोबाचे ॥ ५१ ॥ आतां कोण याचा करील आदर । जावो कळिवर विटंबोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां [दे. सांडि तें चि सांडि. पं. सांडि ते च मांडि.] सांडी ते चि सांडीं । कोण फिरे लंडी यासी मार्गें ॥ ३ ॥

३७१०. हें ही ऐसें तें ही ऐसें [पं. तैसे.] । उभय पिसें अविचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभिमानाचे ठेलाठेलीं [त. पं. ठेलाठेली.] । मधीं जाली हिंपुष्टी [पं. हिंपुटी.] ॥ ५१ ॥ धीरा शांती ठाव नुरे । हा चि उरे आबाळ्या ॥ २ ॥ कौतुक [कवतुक. पं. कवतुकें.] हें पाहे तुका । [पं. कढत.] कढतां लोकां [दे. अधनि.] अधर्णी ॥ ३ ॥

३७११. हित जाणे चित्त । कळों येतसे उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिहार ते संपादनी । [त. सत्ये. दे. सते.] सत्य कारण कारणी ॥ ५ ॥ वरदळ तें नुतरें कसीं । आगीमध्ये [पं. तेथें.] तें रसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुनी खरें । ठेवितां तें पुढें बरें ॥ ३ ॥

३७१२. देवें दिला देह भजना गोमटा । [दे. तों.] तो या जाला भांटा बाधिकेच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ताढोनियां मान राहिली वरती । अहंकारा हातीं लवों [पं. नेदी.] नल्हे ॥ ५ ॥ दास ह्मणावया न [पं. चले.] वळे रसना । [पं. सवीर वचना बासकळ.] सइरवचना बासे गळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें ठेवावा विटाळ । [दे. स्नानें निर्मळ. त. श्रानें नीरमळ. पं. स्नानेंची निर्मळ.] स्नानें निर्मळ व्हावयासी ॥ ३ ॥

३७१३. काय करूं पोरा लागली चट । धरी वाट देउळाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितलें नेघे कानीं । दुजें मनीं विठ्ठल ॥ ५ ॥ काम घरीं न करी धंदा । येथें सदा दुश्चित ॥ २ ॥ आमचे कुळीं नव्हतें ऐसें । हें च पिसें निवडलें ॥ ३ ॥ लौकिकाची नाहीं लाज । माझें मज पारिखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नरका जाणें । [पं. या.] त्या वचनें दुष्टांचीं ॥ ५ ॥

३७१४. कारणपें असतां दृष्टी । शंका पोटीं उपजेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शूर मिरवे रणांगणीं । मरणीं च संतोष ॥ ५ ॥ पाहिजे तो कळवळा । मग बळा काय उणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उदारपणें । काय उणें मनाचें ॥ ३ ॥

३७१५. नव्हती हे उसणे बोल । [त. आहांच.] आहाच फोल रंजवण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुभव तो [पं. वरीवरी.] वरावरी । नाहीं दुरी वेगळा ॥ ५ ॥ पाहिजे तें आलें रुची । काचाकुची काशाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाजे आड । त्याची चाड कोणासी ॥ ३ ॥

३७१६. जों जों घ्यावा सोस । माझे वारीं गर्भवास । लटिक्याचा दोष । अधिक जडे अंगेसीं [पं. अंगासी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आहे तैसें असो । अनुताप अंगीं वसो । येवढें चि नसो । माझें आणि परावें ॥ ५ ॥ [पं. जागा आले पणे । काय असावे स्वप्ने ।] जागाजालेपणें । काय नासावें स्वप्न । शब्दाचिया शिणें । कष्ट मिथ्या मानावे ॥ २ ॥ [पं. छाया] छाये माकड विटे । धांवे कुपीं काय भेटे । तुका ह्मणे फुटे । डोई [पं. गुढगे.] गुडघे कोंपर ॥ ३ ॥

३७१७. गुणांचा चि सांटा । करूं न वजों आणिका वाटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती छंद नानापरी । भरोन सिणती आडभरी ॥ ५ ॥ नेमली पंगती । आह्मां संतांची संगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लीळा । येर कवतुक [दे. पाहों.] पाहे डोळां ॥ ३ ॥

३७१८. शिकल्या शब्दाचें [त. पं. बोलाचें.] उत्पादितों [त. उत्पादितां.] ज्ञान । दरपणींचें धन उपर वाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. अनुभव.] अनुभव कइं होईन भोगिता । सांकडें तें आतां हें चि आलें ॥ ५ ॥ [पं. गायनाचे.] गायें नाचें करीं शरीराचे धर्म । बीजकळावर्म [पं. बीजवर्म नाम.] तुमचें दान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला उशीर न साहे । द्याल तरी आहे सर्व सिद्ध ॥ ३ ॥

३७१९. सिकविला तैसा पढों जाणे [पं. पुसा.] पुसा । कैची साच दशा तैसी अंगीं । [पं. स्वप्नीचिया.] स्वप्नींच्या सुखें नाहीं होत राजा । तैसा दिसे माझा अनुभव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया हा केला जिद्धे [दे. जिहुवे.] अळंकार । पायांसी अंतर दिसतसे ॥ ५ ॥ दर्पणींचें धन हातीं ना पदरीं । डौळां दिसे परी सत्याचिये । आस

केली तरी लाळ चि घोंटावी । ठकाठकी तेवीं दिसतसे ॥ २ ॥ [पं. कवित्व.] कवित्वें रसाळ वदविली वाणी । साक्ष ही पुराणीं घडे ऐसी । तुका ह्मणे गुरें राखोनि गोंवारी । माझीं ह्मणे परि लाभ नाही ॥ ३ ॥

३७२०. अनुभव तो नाही [पं. तुमच्या.] अमुचिया [दे. दरषणें. त. दुरुशनें.] दर्शनें । [त. आइकिले. पं. आयीकिले.] अइकिलें कानें वदे वाणी । जेविल्याचा कैसा अनुभव अंतरीं । ह्मणतां मांडे पुरी काय होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीनाहीं गेली तळमळ दातारा । कां जी हरिहरा चाळविलें ॥ ६१ ॥ पत्रीं कुशळता भेटी [पं. पोटीं.] अनादर । काय तें उत्तर [दे. उदर.] येइल मानूं । अंतरीं सबाहीं [पं. सबाह्य.] कां नाहीं सारिखें । धरुनि पारिखें वर्ततसां ॥ २ ॥ आलों आलों ऐसी दाऊनियां आस । [पं. बुडो बुडत्यास.] वाहों बुडतयास काय द्यावें । तुका ह्मणे अहो चतुरा शिरोमणि । किती माझी वाणी तुहमी कोठें ॥ ३ ॥

३७२१. केलें [दे. 'कळें' यांचें 'कलें' असें केलें आहे.] तरी आतां साच चि करावें । विचारिलें द्यावें कृपादान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्पासी नाहीं बोलिला [पं. बोलिले.] विकल्प । तुह्मां पुण्यपाप कळे देवा ॥ ६१ ॥ [पं. उदार विख्यात तुह्मी भूमंडळीं] उदार शक्ति तंव तुमची भूमंडळीं । ऐसी ब्रिदावळी गर्जतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहो [पं. रखुमाईच्या वरा । उपरोध धरा०.] रकुमादेवीवरा । उपरोध कां धरा माझा आतां ॥ ३ ॥

३७२२. अहो पुरुषोत्तमा । तुह्मां काशाची उपमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सतंत तो नाहीं बुद्धी । नाळवितां नाहीं शुद्धि ॥ ६१ ॥ जागविलें तरी । तुह्मां [त. व्यक्ती. पं. दे. वेक्ति.] व्यक्तियेणें हरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुह्मा नित्य दिस [पं. दिवस.] नवा ॥ ३ ॥

३७२३. मथनें भोगे सार । ताकें घडे उपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवी सायासाची जोडी । अनुभविया ठावी गोडी ॥ ६१ ॥ पाक आणि रुचि । जेथें तेथें ते कडंची ॥ २ ॥ वाढितो पंगती । तुका आवडी संगती ॥ ३ ॥

३७२४. चिंतनाची जोडी । हा चि लाभ घडोघडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी वसूनि अंतरीं । मज जागवा निर्धारिं ॥ ६१ ॥ [पं. जेथें जेथें जाय मन.] जाय जेथें मन । आड घाला सुदर्शन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोजें [पं. भोजे । नाचेन ऐसे हो निर्लज्ज.] । नाचें हो ऐसें न लजें ॥ ३ ॥

३७२५. आवडीची न पुरे धणी । प्रीत मनीं बैसली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य नवा कळवळा । [त. माये०.] मायबाळामध्यें तो ॥ ६१ ॥ सुख सुखा भेटों आलें । होय वाल्हे पोटीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्मानंदें । संतवृंदें चरणार्पें ॥ ३ ॥

३७२६. जडलों तों आतां पार्यीं । होऊं काई वेगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुम्हीं संतीं कृपा केली । गंगे चाली ओघाची ॥ ६१ ॥ [पं. सांभाळिलें.] सांभाळिलों मायबापा । केलों तापावेगळा ॥ २ ॥ वोरसें या जीव धाला ॥ तुका ठेला मौन्य [त. पं. मौन्ये (मौन्यें?).] चि ॥ ३ ॥

३७२७. काळावरी सत्ता । ऐशा करितो वारता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो मी हीणाहूनि सांडें । देवा [दे. देवे. पं. देव.] दुहें काळतोडें ॥ ६१ ॥ मानूनी [पं. भरवसा । होतों दास ह्मणत ऐसा ॥.] भर्वसा । होतों दासा मी ऐसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । गेलों वाढवूं थोरपण ॥ ३ ॥

३७२८. समर्थाचे सेवे कोठें नाही घात । पाहों नये अंत पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तैसी नीत विचारावी बरी । येऊनी भीतरी वास करा ॥ ५ ॥ निढळ राखिलें तरी भयाभीत । हर्षामर्ष चित्त पावतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी कळेल निवाड । दर्शनाची चाड शुभकीर्ति ॥ ३ ॥

३७२९. बहु धीर केला । जाण न [पं. “न होसी” याबद्दल “नव्हेसी”.] होसी विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धरीन पदरीं । करीन तुज मज सरी ॥ ५ ॥ जालों जीवासी उदार । उभा राहिलों समोर ॥ २ ॥ तुका विनवी [पं. ह्मणे.] संतां । ऐसें सांगा पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

३७३०. नेदावी सलगी न करावा संग । करी चिता भंग वेळोवेळा ॥ १ ॥ सर्प शांतिरूप न ह्मणावा भला । झोंबे खवळीला तात्काळ तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुरी राखावा दुर्जन । करावें वचन न घडे तें ॥ ३ ॥

३७३१. मज अभयदान देई तूं दातारा [पं. देईगा दातारा. दे. देई दातारा.] । कृपेच्या सागरा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव तुझ्या ठेवियेला पार्यी । आणीक मी कांहीं दुजें नेणें ॥ ५ ॥ सेवाभक्तिहीन नेणता [दे. नेणतां.] पतित । आतां माझे हित तुझ्या पार्यी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें सर्व ही साधन । नाम संकीर्तन विठोबाचें ॥ ३ ॥

३७३२. करावा वर्षाव । तृषाक्रांत जाला जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें आकाशाची वास । जाणता तूं [त. जगन्नीवास. पं. जगदीश.] जगनिवास ॥ ५ ॥ संयोगें विस्तार । वाढी [पं. ‘लागे तो’ याबद्दल ‘लागतो’.] लागे तो अंकूर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फळें । चरणांबुजें तीं सकळें ॥ ३ ॥

३७३३. [पं. करिसी.] करीं ऐसी धांवाधांवी । चित्त लावीं चरणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो माझा मायबाप । घेइल ताप हस्नी ॥ ५ ॥ बहुतांच्या मते गोवा । होऊं जीवा नेदावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुणाबोलें । धीर विठ्ठलें निघेना ॥ ३ ॥

३७३४. एकविध नारायण । तेथें विषमाचा सीण । [त. पालटा.] पालटों चि भिन्न । नये अणुप्रमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें सारावें गाबाळ । चुकवूनियां कोल्हाळ । आनंदाचें स्थळ । एकाएकीं एकांत ॥ ५ ॥ कायावाचामन । स्वरूपीं च अनुसंधान । लक्ष भेदी बाण । येणें पाडें [पं. लवलाहे.] लवलाहो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळस निद्रा । येथें देउनियां चिरा । देउनियां [पं. करुनियां.] धीरा । मिठी जाणा जागृती ॥ ३ ॥

३७३५. हारपोनि गेली निशी । निद्रा कैसी न देखों [पं. देखे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणीं वसलें घर । निरंतर आनंद ॥ ५ ॥ अवघा रुधविला ठाव । नेला वाव मी माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं । [दे. असूं नाहीं सीनभिन्न ।] असूं नाहीं क्षण [त. सीनभीन्न.] भिन्न ॥ ३ ॥

३७३६. [पं. देवें कैसे०.] पाहा कैसेकैसे । देवें उद्धरिले [पं. आनायासें. दे. आनयासें. त. अनारिसे.] अनयासें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका नवल्याची [त. नवल्यावयाची. पं. नवलायाची.] ठेव । नेणतां भक्तिभाव ॥ ५ ॥ कैलासासी नेला । भिल्ल पानेडी बैसला ॥ २ ॥ पांखांच्या फडत्कारीं । उद्धरुनी नेली घारी ॥ ३ ॥ चोरें पिंडी दिला पाव । त्या पूजनें [दे. त. देव धाये.] धाये देव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भोळा । स्वामी माझा [पं. हा.] हो कोंवळा ॥ ५ ॥

३७३७ अनुभव ऐसा । मज लागला सरिसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी बैसली सेजारीं । नव्हे शांत कोणे परी ॥ ५ ॥ कोठें न लगे जावें । कांहीं घालावया ठावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोटि । दुःखाच्या च तये पोटी ॥ ३ ॥

३७३८. पाठीवरी भार । जातो वाहूनियां खर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत नेतील त्या ठाया । माझी आधीन [पं. ते.] त्यां काया ॥ ५ ॥ मोटचौफळ [पं. मोटे चौफळ.] । अंगीं उच्छिष्टाचें बळ ॥ २ ॥ न संडीं मारग । येथें [पं. “न चोरुनि” याबद्दल “चोरुनियां”.] न चोरुनि अंग ॥ ३ ॥ आपुलिया सत्ता । [पं. चालविली.] चालविती नाहीं चिंता ॥ ४ ॥ [त. हें. कडवें तळेगांवच्या प्रतीत आढळतें. दे. या कडव्याची जागा कोरी टाकली आहे. पं. “तुका ह्मणे संत । तुझी बहु कृपावंत ॥” असें त. या कडव्याच्याबद्दल आढळतें.] कळवळिला तुका । घराचार येथें नका ॥ ५ ॥

३७३९. मार्गे पुढें जालों लाटा । अवघा मोटा सरळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं कोठें रितें अंग । नित्य रंग नवा चि ॥ ५ ॥ पोसिंद्याचे पडिलों हातीं । [पं. माझे.] बोझें माती चुकली ॥ २ ॥ जोगावलों पोटीं खर । पाठी भार वरि नाहीं ॥ ३ ॥ अवघिया मोकळ्या दिशा । नाहीं वोळसा कामाचा ॥ ४ ॥ संताचिये लोळें द्वारीं । पळती दुरी गोमाशा ॥ ५ ॥ कांहीं न साहेसा जाला । तुका नेला समर्थ ॥ ६ ॥ [दे. पातोंगें. पं. ‘पाहातो गे’ हें कडवें अगोदर असून ‘कांहीं न साहेसा’ हें कडवें शेवटीं आहे. तुकारामाच्या शैलीस हें ठीक दिसतें तरी दे. त. यांत तसें नाही. हाच अभंग चारचरणी धरल्यास दे. व त. यांतील क्रमही शैलीस विरुद्ध नाही आणि यासाठीच त. हा अभंग चारचरणी धरून मागून कडव्याचे आंकडे फिरवले आहेत.] पाहातो गे महाद्वारीं । वरि झुली वाकळा ॥ ७ ॥

३७४०. करणें न करणें [पं. वारियेलें.] वारलें जेथें । [त. जालों. पं. जातों तेणें पंथें सादावीळ.] जातों तेणें पंथें संतसंगें ॥ १ ॥ संतीं हें पहिलें लाविलें निशाण । ते खुणा पाहोन गर्जे नाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझीं चला या चि वाटे । [दे. पांडुरंग भेटे सर्वश्वने. त. पांडुरंग भेटे सर्वश्वने.] भरवशानें भेटे पांडुरंग ॥ ३ ॥

३७४१. कडवें कारण । तृष्णा वाढविते सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करुनि ऐसा संग । सोसें चि तूं पांडुरंग ॥ ५ ॥ रूपीं नाहीं गोडी । हांवे हांवे उर फोडी ॥ २ ॥ तुका न पडे भरी । ऐशा वरदळाचे थोरी ॥ ३ ॥

३७४२. धन्य तो ग्राम जेथें हरिदास । धन्य तो चि [पं. वंश भक्तिभाग्य.] वास भाग्य तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मज्ञान तेथें [पं. जेथें.] असे घरोघरीं । धन्य [पं. ‘त्या’ नाही.] त्या नरनारी चतुर्भुज ॥ ५ ॥ नाहीं पापा रिघ काळाचें जीवन [पं. खंडन.] । हरिनामकीर्तन घरोघरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिहीं तारिलें सकळां । आपल्या कोटिकुळासहित जीव [पं. वंश.] ॥ ३ ॥

३७४३. मारूं नये सर्प संतांचिये दृष्टी । होतील ते कष्टी व्यापकपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक सूत्र जीवशिर्वीं आइक्यता । रोम उपडितां अंग कांपे ॥ ५ ॥ नाहीं साहों येत दुखाची ते जाती । परपीडा [पं. होती.] भूर्ती साम्य जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिला नीतीचा संकेत । पुजा नांवें चित्त [पं. सुख.] सुखी तेणें ॥ ३ ॥

३७४४. भय होतें आह्मीपणें । पाठी येणें घातलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा आपुला चि देश [दे. त. देश.] । काळा लेश [दे. लेसे.] उरे चि [पं. ‘चि’ नाही.] ना ॥ ५ ॥ समर्थाचें नाम घेतां । मग चिंता काशाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणें । जालें जिणें सुखाचें ॥ ३ ॥

३७४५. विषम वाटे दुरवरी । चालूनि परती [पं. धरी.] धरी । मागील ते उरी । नाहीं उरली भयाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्य न व्हावा तो नाड । सेवटाचे हातीं गोड । सरलिया चाड । मग कैचे उद्वेग ॥ ५ ॥ होता पहिला

[दे. परजीला.] अभ्यास । समर्थी घालावया कास । तेव्हां [पं. लटिके ते दोष । योग.] लटिके दोष । योगें अनुतापाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे । बुद्धी केलियानें साहे । जवळी च [त. पं. पाहे.] पाहें । देव वाट स्मरणाची ॥ ३ ॥

३७४६. आतां कोठें धांवे मन । तुझे चरण देखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग गेला सीण गेला । अवघा जाला आनंदु ॥ ५१ ॥ प्रेमरसें बैसली मिठी । आवडी [पं. लाटी.] लाठी मुखासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जोगें । विठ्ठल घोगें खरें माप ॥ ३ ॥

३७४७. विश्वीं विश्वंभर । बोले वेदांतींचा [पं. वेदांताचें.] सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जगीं जगदीश । शास्त्रें वदती [दे. त. सावकास.] सावकाश ॥ ५१ ॥ व्यापिलें हें नारायणें । ऐसीं गर्जती पुराणें ॥ २ ॥ जनीं जनार्दन । संत बोलती [दे. वचनें.] वचन ॥ ३ ॥ सूर्याचिया परी । तुका [पं. जगीं.] लोकीं क्रीडा करी ॥ ४ ॥

३७४८. निरोधती [पं. निरोधितो.] परि न मोडे विकार । बहु हीं दुस्तर विषयद्वारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहातेति तुझी भरोनि अंतरीं । होतो तदाकारी निर्विषयचि [दे. निर्विषयचि. पं. निर्विषय.] ॥ ५१ ॥ कृपेचिया साक्षी असती जवळी । वचनें मोकळीं सरत नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताळा मेळवणीपाशीं । विनंती पायापाशीं हे चि करीं ॥ ३ ॥

३७४९. अद्वय चि द्वय जालें चि कारण । धरिलें [त. नारायण.] नारायणें भक्तिसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपरोक्ष आकार जाला चतुर्भुज । [पं. एकतत्त्वी.] एकतत्त्व बीज भिन्न नाहीं ॥ ५१ ॥ शून्य निरसूनि [दे. त. निरशून्यी. पं. निरशून्य.] राहिलें निर्मळ । तें दिसे केवळ विटेवरी [दे. इटेवरी.] ॥ २ ॥ सुखें घ्यावें नाम वदना ही चाड । सरिता वापी आड एक पाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी च आहे तेणें सुखें । भेद [पं. भेट नाहीं मुखें । नाम गातां.] नाहीं मुखें नाम गातो ॥ ४ ॥

३७५०. उदार चक्रवर्ती । वैकुंठीचा भूपति । पुंडलिकाचिया प्रीती । विटेवरी राहिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसिद्धीचा दातार । सर्वे आणिला परिवार । भक्ता [पं. अभयकर.] अभयंकर । घ्याघ्या ऐसें ह्मणतसे ॥ ५१ ॥ जेणें हें विश्व निर्मिलें । महर्षीदेवा [पं. देवातें स्थापिलें.] संस्थापिलें । एकवीस स्वर्गातें धरिलें । सत्तामात्रें आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंत । इच्छिले [पं. पुरविले मनोरथ.] पुरवी अर्थ । रिद्धिसिद्धिमुक्ती [पं. रिद्धिसिद्धी मोक्ष.] देत [दे. देतसे.] । शेखीं [त. पं. सेखीं.] संग आपुला ॥ ३ ॥

३७५१. सकलगुणें संपन्न । एक देवाचें लक्षण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कोठें कांहीं कोठें कांहीं ।] वरकड कोठें कांहीं । एक आहे एक नाहीं ॥ ५१ ॥ षड्गुण ऐश्वर्य संपन्न । एक भगवंती जाण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेंजें बोला । तेंतें साजे या विठ्ठला ॥ ३ ॥

३७५२. वैकुंठीचें [पं. सुख पंढरीये आलें । पुंडलिकें सांटविलें.] सुख पंढरीये आलें । अवघें पुंडलिकें सांटविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या रे घ्या रे माझे बाप । जिह्वा घेउनि खरें माप । करा एक खेप । [दे. 'मग करणें न लगे' यापुढें समासावर मागून 'कांहीं खेप' असा शोध घातला आहे. त. 'न लगे' यापुढें 'कांहीं खेप' असें होतें. त्यापैकी 'खेप' खोडलें आहे. पं. 'मग न लगे हिंडणें,' असें आहे.] मग करणें न लगे ॥ ५१ ॥ विषय गुंडोनी ठेवीं [पं. 'ठेवीं' नाहीं.] पसारा । [पं. धांव घाला पंढरपुरा.] मग धांव घ्या पंढरपुरा ॥ २ ॥ जंव [पं. 'जंव' नाहीं.] आहे आयुष्याचा लेश । तंव [पं. 'तंव' नाहीं.] करीं पंढरीचा वास ॥ ३ ॥ अळस न [पं. करीं या लाभाचा.] करीं लाभाचा । तुका विनवी कुणबियाचा ॥ ४ ॥

३७५३. देवाचें चरित्र [पं. नावडे सर्वथा । विनोदाची कथा०.] नाठवे सर्वथा । विनोदार्थ कथा गोड वाटे ॥ १ ॥ हातावरि हात हासोनि आफळी । वाजवितां टाळी लाज वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरि । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ३ ॥

३७५४. अद्वैतीं तों माझें नाहीं समाधान । गोड हे चरण सेवा तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूनी उचित देई हें चि दान । आवडे कीर्तन नाम तुझें ॥ ५ ॥ देवभक्तपण सुखाचा सोहळा । ठेवुनी निराळा दावी मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे तुझें हें सकळ । कोणी [त. कोणे.] एके काळें देई मज ॥ ३ ॥

३७५५. हें चि माझें तप हें चि माझें दान । हें चि अनुष्ठान नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि माझें तीर्थ हें चि माझें व्रत । सत्य हें सुकृत नाम तुझें ॥ ५ ॥ हा चि माझा धर्म हें चि माझें कर्म । हा चि नित्यनेम नाम तुझें ॥ २ ॥ हा चि माझा योग हा चि माझा यज्ञ । हें चि जपध्यान नाम तुझें ॥ ३ ॥ हें [पं. हें कडवें नाहीं.] चि माझें ज्ञान श्रवण मनन । हें चि निजध्यासन नाम तुझें ॥ ४ ॥ हा चि कुळाचार हा चि कुळधर्म । हा चि नित्यनेम नाम तुझें ॥ ५ ॥ हा माझा आचार हा माझा विचार । हा माझा निर्धार नाम तुझें ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे दुजें सांगायासि [पं. सांगावया०.] नाहीं । नामेंविण कांहीं धनवित्त ॥ ७ ॥

३७५६. कोणें [दे. कोण.] साक्षीविण । केलें उद्धारा भजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा जी दातारा । माझी भक्ति परंपरा ॥ ५ ॥ कोणें नाहीं केली आळी । ब्रह्मज्ञानाहुनि वेगळी ॥ २ ॥ कोणाचें तों [त. त्वां. पं. तें.] कोड । नाहीं पुरविला लाड ॥ ३ ॥ कोणाच्या उद्धारा । केला विलंब माघारा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भिन्न । [दे. कांही बोले. पं. कां हे बोला.] कांही बोलें साक्षीविण ॥ ५ ॥

३७५७. सुखरूप चाली । हळूहळू उसंतिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळगोपाळांची वाट । सेव्यसेवकता [दे. त. सेवे सेवकता.] नीट ॥ ५ ॥ जरी झाला श्रम । तरी पडों नये भ्रम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दासां । देव सरिसासरिसा ॥ ३ ॥

३७५८. चुकली ते [त. ती.] वाट । पुढें सांपडवी नीट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी गर्भवास । नेणती ते [पं. हे.] हरिचे दास ॥ ५ ॥ संचिताचा संग । काय जाणों [दे. पावें.] पावे भंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दृष्टी । उघडितों नव्हे कष्टी ॥ ३ ॥

३७५९. कइं तो दिवस देखेन [दे. त. देखेन डोळां.] मी डोळां । कल्याण मंगळामंगळाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आयुष्या.] आयुष्याच्या शेवटीं पायांसवें भेटी । कळिवरें तुटी [त. पं. जाल्या तरे.] जाल्या त्वरे ॥ ५ ॥ सरो हें संचित पदरींचा गोवा । [दे. उताविळें.] उताविळ देवा मन जालें ॥ २ ॥ पाउलापाउलीं करितां विचार । अनंतविकार चित्ता अंगीं ॥ ३ ॥ ह्मणउनि भयाभीत होतो जीव । भाकितसें कींव [पं. अटाहास्यें.] अटाहासें ॥ ४ ॥ तुका [पं. 'तुका ह्मणे' व 'दुःखाच्या उत्तरीं' यांच्या जागा परस्परार्शी बदलल्या आहेत.] ह्मणे होइल आइकिलें कानीं । तरि चक्रपाणी धांव घाला ॥ ५ ॥ दुःखाच्या उत्तरीं आळविले पाय । पाहणें तों [पं. ते.] काय अजून अंत [पं. आतां.] ॥ ६ ॥

३७६०. कळों येतें वर्म । तरी न पवतों श्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां शिरीं होता भार । आह्मां कैचा संचार [पं. संसार.] ॥ ५ ॥ होतें अभयदान । तरी स्थिर होतें मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहें । ऐसी वाट उभा आहे ॥ ३ ॥

३७६१. वारंवार हा चि न पडावा विसर । वसावें अंतर तुमच्या गुणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इच्छेचा ये दाता तूं एक समर्था । अगा कृपावंता मायबापा ॥ ५१ ॥ लाभाचिये वोढी [दे. उताविळें.] उताविळ मन । त्यापरि चिंतन चरणाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवीं जीवन ओलावा । पांडुरंगे द्यावा शीघ्र आतां ॥ ३ ॥

३७६२. आइका माझीं कवतुकउत्तरें । देउनी सादरें चित्त देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोरसें आवडी आलों पायापासीं । होय तें [पं. मानसीं.] मनेसीं सुख कीजे ॥ ५१ ॥ तुमचें न भंगे सर्वोत्तमपण । करितां समाधान लेंकराचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी बोलतो बोंबडें । तरी [पं. लाड कोडें. दे. वाडें कोडें.] वाडे कोडें कवतुक ॥ ३ ॥

३७६३. जन्मा आलियाचा लाभ । पद्मनाभदरुषणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठीलागा येतो काळ । तूं [दे. कृपाळु.] कृपाळ माउली ॥ ५१ ॥ कोण्या उपायें हें घडे । भव आंगडें सुटकेचें ॥ २ ॥ बहु उसंतीत आलों । तया भ्यालों स्थळासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं जननी । ये निर्वाणी विडुले ॥ ४ ॥

३७६४. नाही गुणदोष लिंपों देत अंगीं । झाडितां प्रसंगीं वरावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निकटवासिया [पं. आळविता.] आळवितों धांवा । तेथूनियां देवा सोडवूनी ॥ ५१ ॥ उमटे अंतरीं तें करूं प्रगट । कळोनी बोभाटं धांव घालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरि वांचलों या काळें । समर्थाचे बळें सुखी असों ॥ ३ ॥

३७६५. आतां येणें पडिपाडें । रस सेवूं हा निवाडें । मुंगी नेली गोडें । ठेविलिये अडचणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें होय माझ्या जीवा । चरण न सोडीं केशवा । विषयबुद्धि हेवा । वोस पडो सकळ ॥ ५१ ॥ भुकेलिया [दे. स्नाना. पं. स्तना.] श्वाना । गांठ पडे सवें अन्ना । [पं. भुंके.] भुंकों पाहे प्राणा । परि तोंडिची न सोडी ॥ २ ॥ काय जिकियेलें मन । जीवित्व कामातुरा तृण । मागे विभिचारिण [पं. अविभिचारिण.] । भक्ती तुका ये जाती ॥ ३ ॥

३७६६. न पवीजे तया ठाया । आलों [पं. कायाक्लेशेचि.] कायाक्लेशेसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें आणीं मना । नारायणा ओजेचें ॥ ५१ ॥ बहु रिणें पिडिलों फार । परिहार करावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्बळशक्ति । काकुलती म्हण येतो ॥ ३ ॥

३७६७. बहु फिरलों ठायाठाव । कोठें भाव पुरे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समाधान तों पावलों । उरलों बोलों यावरि ॥ ५१ ॥ घे [पं. घेईगा०.] गा देवा आशीर्वाद । आमुच्या नांद भाग्यानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेवूं आधी । खवखव मधीं सारावी ॥ ३ ॥

३७६८. कोण येथें रिता गेला । जो जो आला या ठाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तातडी ते काय आतां । ज्याची चिंता तयासी ॥ ५१ ॥ नांवासाठीं नेघें भार । न लगे फार वित्पत्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे जावें । कोठें देवें [पं. सुचेना. दे. सुचनें.] सुचने ॥ ३ ॥

३७६९. इंद्रियाचें पुरे कोड । तें चि गोड पुढती ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जावें ह्मणती पंढरपुरा । हा चि बरा संसार ॥ ५१ ॥ बैसलें तें मनामुळीं । सुख डोळीं देखिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देती कान । वाणावाण निवडूनी ॥ ३ ॥

३७७०. आतां देवा मोकळिलें । तुझी भलें दिसेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नाही जीवभाव । उरला ठाव वेगळा ॥ ५१ ॥ सांभाळुन घ्यावें देवा । आपणासवा यावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नग्न भाज । तरि ते लाज स्वामीसी ॥ ३ ॥

३७७१. आशाबद्ध आह्मी भाकितसों कीव । तत्पर हा जीव कार्यापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रतिउत्तराची पाहातसें वाट । करुनि बोभाट महाद्वारीं ॥ ५१ ॥ आपुल्या उचितें करुनियां ठेवीं । संबंध गोसावी तोडोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक जालिया निवड । कोण बडबड करी मग ॥ ३ ॥

३७७२. खद्योतें फुलविलें रविपुढें डुंग । साक्षी तंव जग उभयतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपल्या आपण नाहीं [पं. शोभे.] शोभों येत । चार करी स्फीत दाखवूनि ॥ ५१ ॥ खाणार ताकाचें [दे. आसातें. त. असा ते.] असे तें माजीरें । आपणें चि अधीर कळों येतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जळो मैदाची मवाळी । दावूनियां नळी कापी सुखें ॥ ३ ॥

३७७३. नाहीं सरों येत कोरड्या उत्तरीं । जिह्वाळ्याची बरी ओल ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया हिता मानिसी कारण । सत्या नारायण [दे. त. साहे.] साह्य असो निर्वाणीं निवाड होतो आगीमुखें । तप्त लोह सुखें धरितां हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेम न [पं. ढळतां.] टळतां बरें । खऱ्यासी चि खरें ऐसें [पं. असे नाम ।.] नांव ॥ ३ ॥

३७७४. आलों उल्लंघुनि दुःखाचे पर्वत । पायांपाशीं हित तुमच्या तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. न देखेचि लासा.] न देखेल लासा दुःखी होतें मन । [दे. कठिणें कठिणें.] कठिणें कठिण वाटतसे ॥ ५१ ॥ नव्हे सांडी परि वाटतें निरास । न ये माझा दिस संकल्पाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझीं सदैव जी देवा । माझ्या हा चि जीवा एक ठाव ॥ ३ ॥

३७७५. किती सोसिती करंटीं । नेणों संसाराची आटी । सर्वकाळ पोटीं । चिंतेची हळहळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिकामिया तोंडें राम । काय उच्चारितां श्रम । उफराटा भ्रम । गोवी विषय माजिरा ॥ ५१ ॥ कळतां न कळे । उघडे झाकियेले डोळे । भरलें त्याचे चाळे । अंगीं वारें मायेचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन । ऐसें नांवबुद्धिहीन । बहुरंगें भिन्न । एकीं एक निमालें [दे. निमलें. पं. निर्मिलें.] ॥ ३ ॥

३७७६. मंगळाचा मंगळ सांटा । विट तोटा नेणे तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें भरा सातें आलें । भलें भलें ह्मणवावें ॥ ५१ ॥ जनीं जनार्दन वसे । येथें दिसे तें शुद्ध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतां मुखें । खरें सुखें ठेवावें ॥ ३ ॥

३७७७. नामाचा महिमा बोलिलों [पं. बोलतों.] उत्कर्ष । अंगा कांहीं रस [पं. रंग.] न ये चि तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें समाधान राहे पांडुरंगा । न लगे चि अंगा आणी कांहीं ॥ ५१ ॥ लाभाचिये अंगीं सोस कवतुकें । फिक्याचें तें फिकें वेवसाव [त. व्येवसाव. पं. व्यवसाव.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करा आपुला महिमा । नका जाऊं धर्मावरि माझ्या ॥ ३ ॥

३७७८. हें चि वारंवार । पडताळुनी उत्तर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितों पायांसी विनंती । नुपेक्षावें कमळापती ॥ ५१ ॥ गंगोदकें [पं. गंगोदक] गंगे । [पं. आर्घ्ये.] अर्घ्य द्यावें पांडुरंगे ॥ २ ॥ जोडोनियां हात । करी तुका प्रणिपात ॥ ३ ॥

३७७९. अवचित या तुमच्या पायां । देवराया पावलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें जालें देशाउर । आल्या दुर सारिखें ॥ ५१ ॥ राहोनियां जातों ठाया । आलियाची निशाणी [दे. पं. निशानी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चरणसेवा । जोडी हेवा लाधली ॥ ३ ॥

३७८०. आतां पाविजेल घरा । या दातारा संगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायावरि ठेवूं [पं. ठेउनी.] माथा । सर्वथा हा नुपेक्षी ॥ ६१ ॥ येथून तेथवरि आतां । नाहीं सत्ता आणिकांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चक्रपाणी । शिरोमणी बळियांचा ॥ ३ ॥

३७८१. बरवें माझ्या केलें मनें । पंथें येणें निघालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभयें च जावें ठाया । देवराया प्रतापें ॥ ६१ ॥ साधनाचा न लगे पांग । अवघें सांग कीर्तन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. सत्ताधारी.] सत्ता थोरी । कोण करी खोळंबा ॥ ३ ॥

३७८२. मार्गे पुढें नाहीं । दुजें यावेगळें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं उरलें आणीक । केला झाडा सकलिक ॥ ६१ ॥ विश्वासावांचून । नावें दुजियाचे शून्य ॥ २ ॥ देवाविण [दे. देवाविण कांहीं । बोलायाची उरी नाहीं । पं. तुका ह्मणे कांहीं । बोलायाची उरी नाहीं ॥. देहूच्या पाठांत या अभंगांत 'तुका' असें नेहमींच्या शैलीप्रमाणें कोठें नाहीं.] कांहीं । तुका ह्मणे उरी नाहीं ॥ ३ ॥

३७८३. वैराग्याचा अंगीं जालासे संचार । इच्छी वनांतर सेवावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां जी [पं. माझें.] याचें करूं नये समाधान । वियोगानें मन सिणतसे [त. दुःखी होतें.] ॥ ६१ ॥ नये चि [दे. यावया.] न्यावया पंढरीचें मूळ । न देवे चि माळ कंठींची ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें अप्रीतीचें जिणें । लाजिर हें वाणें सेवा करी ॥ ३ ॥

३७८४. आळिकरा कोठें साहातें कठिण । आपुला तें [पं. तो.] प्राण देऊं पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळावें मायबापें कृपादृष्टी । पीडितां तों [पं. ते.] दृष्टी देखों नये ॥ ६१ ॥ अंतरलों मार्गे संवसारा हातीं । पायांपें सरतीं जालों नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी विचारा जी देवा । ठेवाल तें ठेवा कोणे परी ॥ ३ ॥

३७८५. स्वर्णीचें हें धन हातीं ना पदरीं । प्रत्यक्ष कां हरि होऊं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजुनि कां करा चाळवाचाळवी । सावकाशें द्यावी सत्य भेटी ॥ ६१ ॥ बोलोनियां फेडा जीवींची काजळी । पाहेन कोमळीं चरणांबुजें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवींचिया जीवा । साखूनियां ठेवा पडदा आतां ॥ ३ ॥

३७८६. येतील अंतरा शिष्टाचे अनुभव । तळमळी जीव तया सुखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा जीव घेउनियां बळी । बैसवावें वोळी संतांचिये ॥ ६१ ॥ विस्तारिली वाचा फळेंविण वेल । कोरडे चि बोल फोस वांझे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों निर्वाणा च वरी । राहों नेदीं उरी नारायणा ॥ ३ ॥

३७८७. ह्मणउनि काय [त. जेऊं दे. 'जीऊं' असतां 'जेऊं' केलें आहे.] जीऊं [दे. भक्तपण.] भक्तपणें । जायार्चीं भूषणें अळंकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुल्या कष्टाची करूनियां जोडी । मिरवीन उघडी इच्छावसें ॥ ६१ ॥ तुके तरि तुकीं खऱ्याचे उत्तम । मुलाम्याचा भ्रम कोठवरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढें आणि [पं. 'मार्गे' हा शब्द नाहीं.] मार्गे फांस । पावें ऐसा नास न करीं देवा ॥ ३ ॥

३७८८. आपण चि व्हाल साहे । [दे. मुळांत दिला आहे असा पाठ होता तोच चांगला आहे. परंतु पुढें कोणीं त. प्रतीवरून 'करीयला हें निर्वाणी' असा केला आहे. पं. कार्य आहे निर्वाणीचें] कसियाला हे धांवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाकिली ते उरली कींव । आहे जीव जीवपणें ॥ ६१ ॥ आहाच कैचा बीजा मोड । प्रीति कोड वांचूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दंडिन काया । याल तया धांवणिया ॥ ३ ॥

३७८९. निश्चितीनें होतों करुनियां सेवा । कां जी मन देवा उद्वेगिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनंत उठती चित्ताचे तरंग । करावा हा त्याग वाटतसे ॥ ५१ ॥ कोण तुझ्याविण मनाचा चाळक । दुर्जे सांगा एक नारायणा ॥ २ ॥ तुके ह्मणे माझा मांडिला विनोद । करऊं नेणें छंद कराल काइ ॥ ३ ॥

३७९०. [‘आश्वासावे’ हा अभंग त. दुबार (अ. ३८०३ व ३९९३ हे पाहा) आहे व दे. ही दुबार (भा. २, अ. ७२६ व ९३७ पाहा) आहे. त्यांत दुसऱ्या ठिकाणीं ह्मणजे ३९९३ व ९३७ यांत ‘आश्वासा देवास’ आहे.] आश्वासावे दास । तरी [दे. पहिल्या ठिकाणीं ह्मणजे ७२६ यांत ‘घडे विश्वास’ असें आहे.] घडे तो विश्वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चुकत चाकरी । [दे. (७२६) पुट लाडे शोचे थोरी] फुटे लाडस्याचे थोरी ॥ ५१ ॥ स्वामीच्या उत्तरें । सुख वाटे [त. (दोही ठिकाणीं) अभयंकरें.] अभयें करें ॥ २ ॥ न मगें परि भातें । तुका ह्मणे निढळ [दे. (९३७) निढळि रितें.] वाटे ॥ ३ ॥

३७९१. जेणें होय हित । तें तूं जाणसी उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज [पं. लाऊं नको.] नको लावूं तैसें । वांयां जायें ऐसें पिसें ॥ ५१ ॥ [पं. धरितो मी.] धरितोसी सत्ता । होसी सकळ जाणता ॥ २ ॥ चतुराच्या राया । अंगीकारावें [पं. जागी करावे.] तुकया ॥ ३ ॥

३७९२. राहे उभा वादावादीं । तरी फंदीं सांपडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लव्हाळ्यासी कोठें बळ । करिल जळ आपुलें ॥ ५१ ॥ कठिणासी बळजोडा । [दे. त. नर्म.] नम्र पीडा देखेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वरसीं । मिळे त्यासी गोत तें ॥ ३ ॥

३७९३. ह्मणउनि जाली तुटी । नाहीं भेटी अहंकारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाखविलें देवें वर्म । अवघा [पं. आवघ्या.] भ्रम नासला ॥ ५१ ॥ हातें मुरगाळितां कान । नाहीं भिन्न वेदना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकांतसुखें । अवघें गोतें गुंतलें ॥ ३ ॥

३७९४. न पडो आतां हाडीं घाव । मध्यें कीव [पं. नाशक.] नासक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करविली आत्महत्या । जीवा [दे. कां द्वधाचा. त. कां त्यां द्वधाचा.] कां त्या द्वंदाच्या ॥ ५१ ॥ आशापाशीं गुंतला गळा । तेणें कळाहीन जालों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लावूं मुळी । जीवकुळी थारेसी [दे. त. थोरेसी.] ॥ ३ ॥

३७९५. सामावे कारण । नाहीं सोसत धरणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. लाही थीके.] लादी थीके लाजिरवाणी । हीनकमाईची [त. धणी. पं. वाणी.] घाणी ॥ ५१ ॥ [पं. पुष्पा.] पुष्प जवळी नाका । दुर्गंधीच्या नांवें थुंका [पं. थुं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । उपदेशहीन जाती ॥ ३ ॥

३७९६. असाल ते तुझी असा । आह्मी सहसा निवडों ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुसरलों एका चित्तें । हातोंहातें गीवसीत [दे. गीवसित. त. गीवसीत.] ॥ ५१ ॥ गुणदोष काशासाठीं । तुमचे पोटीं वागवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुर्जे आतां । कोठें चित्ता आतळों ॥ ३ ॥

३७९७. सोंवळा होऊं तों वोंवळें जडलें । सांडीमांडी बोलतोडीं बीजीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकसरीं केलीं कळिवरें साटी । आतां नका तुटी पायांसवें ॥ ५१ ॥ संकल्पीं [संकल्प.] विकल्प पापाचा सुकाळ । रज्जुसर्प मूळ मरणाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें [पं. त. तूं हे.] तूं ब्रह्मांड चाळिता । मी कां करूं चिंता पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३७९८. [दे. आहे तैसा आतां आहे०. त. आहे तैसा आतां आहे०.] आहें तैसा आतां आहें ठायीं बरा । ठेविलों [पं. ठेविले.] दातारा उचितें त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनाचा भार पडिलिया शिरीं । जालें मग भारी उतरेना ॥ ५१ ॥ अबोल्याची सवे लावुनियां मना । [त. फाकू नेंदू.] फाकों नेदीं गुणा ऐसें करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां गोंवळ्याचा संग । [पं. राखावें.] राखतें तें अंग जाणतसों ॥ ३ ॥

३७९९. तूं माझा कोंवसा । परी न कळे या धसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कूट खाती मागें पुढें । जाती निरयगांवा [दे. त. बरये०.] पुढें ॥ ५१ ॥ मज [दे. त. माझी ह्मणती कवी.] ह्मणताती कवी । निषेधुनि पापी जीवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । आतां कोण लेखी जगा ॥ ३ ॥

३८००. दर्पणासी बुजे । [पं. नकटें.] नखटें तोंड पळवी लाजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण ज्याचे जो अंतरीं । तो चि त्यासी पीडा करी ॥ ५१ ॥ चोरा रुचे निशी । देखोनियां विटे शशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन । देवा असे भाग्यहीन ॥ ३ ॥

३८०१. ह्मणउनि शरण जावें । सर्वभावें देवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा उतरील पार । भवदुस्तरनदीचा ॥ ५१ ॥ बहु आहे करुणावंत । अनंत हें नाम ज्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साक्षी आलें । तरी केलें प्रगट ॥ ३ ॥

३८०२. ऐसीं वर्म आह्मां असोनियां हातीं । कां होऊं नेणतीं दिशाभुली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटाळुनी पाय कवळीन उभा । कृपे पद्मनाभा हालों नेदीं ॥ ५१ ॥ आपुले इच्छेसी घालीन संपुष्टीं । श्रीमुख तें दृष्टी न्याहाळीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु सांडियेलीं मते । आपुल्या पुरतें धरुनी ठेलों ॥ ३ ॥

३८०३. रत्नाच्या वोवणी कांचे ऐशा धरी । आव्हेरुनी दुरी अधिकारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातिस्वभाव आला डोळ्यां आड । तया घडे नाड न कळतां ॥ ५१ ॥ कामधेनु देखे जैशा गाईह्मैसी । आणिकांतें ऐसी करोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय बोलोनियां फार । जयाचा वेव्हार तया साजे ॥ ३ ॥

३८०४. तरी च [पं. 'च' नाही.] हीं केलीं । दानें वाईट चांगलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. येक येक. पं. येक येका.] ऐकें एका शोभवावें । केलें कवतुक देवें ॥ ५१ ॥ काय त्याची सत्ता । सूत्र आणीक चाळिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घुरें । डोळे [पं. भरी.] भरिले परि खरें ॥ ३ ॥

३८०५. अंधळें तें सांगे सांगितल्या खुणा । अनुभव देखणा प्रगट त्या ॥ १ ॥ ॥ नांदणुक सांगे वडिलाचें बळ । कैसा तो दुर्बळ सुख पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नांदों आपल्या प्रतापें । तयासी लोकांपें स्तुती सांगों ॥ ३ ॥

३८०६. [पं. 'करी' नाही.] करी आणिकांचा अपमान । खळ छळवादी ब्राह्मण । तया देतां दान । [त. पं. नर्का.] नरका जाती उभयतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें दोघांजणां । मागतिया यजमाना । जाळियेलें वनां । आपणासहित कांचणी ॥ ५१ ॥ घडितां दगडाची नाव । मोल क्लेश गेले वाव । तरता नाहीं ठाव । बुडवी तारूं तरतीया ॥ २ ॥ चोरा दिधला सांटा । तेणें मारियेल्या वाटा । तुका ह्मणे [पं. ताटा.] ताठा । हें तंव दोघे नाडती ॥ ३ ॥

३८०७. जळो ते जाणीव जळो ते शाहणीव । राहो माझा भाव विठ्ठलपारीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो तो आचार जळो तो विचार । राहो मन स्थीर विठ्ठलपारीं ॥ ५१ ॥ जळो हा लौकिक जळो दंभमान । लागो जीवा

[पं. मना. दे. जीव.] ध्यान विठ्ठलाचें ॥ २ ॥ जळो हें शरीर जळो हा संबंध । राहो परमानंद [दे. त. माझा.] माझ्या कंठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें [पं. तेथें.] अवघें चि होय । धरीं मना सोय विठोबाची ॥ ४ ॥

३८०८. विश्वास धरुनि राहिलों निवांत । ठेवूनियां चित्त तुझे पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरावें बुडावें तुझिया वचनें । निर्धार हा मनें केला [दे. माझा.] माझ्या ॥ १ ॥ न कळे हें मज साच चाळविलें । देसी तें उगलें घेइन देवा ॥ २ ॥ मागणें तें सरे ऐसें करीं देवा । नाही तरी सेवा सांगा पुढें ॥ ३ ॥ [पं. करावे ते काही की०.] करावें कांहीं कीं पाहावें उगलें । तुका ह्मणे बोलें पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३८०९. कोणी एकाचिया पोरें केली आळी । ठावी नाही पोळी मागे देखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बुझाविलें हातीं देउनी खापर । छंद करकर वारियेली ॥ १ ॥ तैसें [पं. करूं नको.] नको करूं मज कृपावंता । काय नाही सत्ता तुझे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापाचें उचित । करावें हें [पं. स्व.] हित बाळकाचें ॥ ३ ॥

३८१०. देवाचिये पार्यीं देई मना बुडी । नको धांवों वोढी इंद्रियांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सुखें तेथें होती एकवेळे । न सरती कालें कल्पांतीं ही ॥ १ ॥ जाणें येणें खुंटे धावे [पं. धाव येरझार.] वेरजार । न लगे डोंगर उसंतावे ॥ २ ॥ [दे. सांगन.] सांगणें तें तुज इतुलें चि आतां । [दे. त. पं. मानी.] मानीं धन कांता विषतुल्य ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे होती उपकार । उतरों हा पार भवसिंधु ॥ ४ ॥

३८११. आह्मी विठ्ठलाचे दास जालों आतां । न चले हे सत्ता आणिकांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. न वारे.] नावरे तयासी ऐसें नाहीं दुजें । करितां पंढरिराजें काय नव्हे ॥ १ ॥ कोठें तुज ठाव घ्यावयासी धांवा । मना तूं विसावा घेई आतां ॥ २ ॥ इंद्रियांची वोढी मोडिला व्यापार । ज्या अंगें संचार [दे. चाळी.] चाली तुज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिकोनियां काळ । बैसलों निश्चळ होऊनियां ॥ ४ ॥

३८१२. [पं. सांगतों तुझांसी भजा०.] सांगतों तरि तुझी भजा रे विठ्ठला । नाही तरि गेला जन्म वांयां ॥ १ ॥ करितां भरोवरी दुरावसी दुरी । भवाचिये पुरीं वाहावसी ॥ २ ॥ कांहीं न लगे एक भाव चि कारण । तुका ह्मणे आण विठ्ठलाची ॥ ३ ॥

३८१३. [पं. शब्द झणी.] शब्दज्ञानी येऊं नेदीं दृष्टीपुढें । छळवादी कुडे अभक्त ते ॥ १ ॥ जळो ते जाणींव जळो त्याचे दंभ । जळो त्याचें तोंड दुर्जनाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येती दाटूनि छळाया । त्यांच्या बोडूं डोया न धरूं भीड ॥ ३ ॥

३८१४. [हा अभग दे. भा. २ (७५८ व १०६६), त. (३८२७ व ४०९५) असा दुबार आहे. दे. पहिल्या ठिकाणीं आनयासें. त. पहिल्या ठिकाणीं आनयासे. दे. व त. (दुसऱ्या ठिकाणीं) अन्यायासी.] अन्यायासी राजा [दे. व त. (दुसऱ्या) न करितां दंड ।.] जरि न करी दंड । [दे. बहुचक ते लंड. त. बहुचक लंड.] बहु च ते लंड पीडिती जना ॥ १ ॥ ने करी [दे. त. (दुसऱ्या ठिकाणीं) न करितां.] निगा कुणबी न काढितां तण । कैचे येती कण हातासी ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां करूं नये [दे. त. (दुसऱ्या ठिकाणीं) अनृत.] अनुचित । पाप नाही नीत विचारितां ॥ ३ ॥

३८१५. भले लोक नाहीं सांडीत ओळखी । हे तों झाली देखी दुसऱ्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असो आतां यासी काय चाले बळ । आपुलें कपाळ वोडवलें ॥ १ ॥ समर्थासी काय [पं. काय.] कोणें हें ह्मणावें । आपुलिया जावें भोगावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझां बोल नाहीं देवा । नाही केली सेवा मनोभावं ॥ ३ ॥

३८१६. मुकें होतां तुझ्या पदरीचें जातें । [पं. मूर्ख. दे. पूर्वी मूर्ख असा पाठ होता.] काय तें भोगितें मीमीपण ॥ १ ॥ आपुलिये घरीं मेंद होउनी बसे [पं. बैसे.] । कवण कवणासी बोलों नका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां सांगतों मी खुण । देवासी तें ध्यान लावुनि [पं. बैसा.] बसा ॥ ३ ॥

३८१७. आषाढी निकट । [पं. आला.] आणी कार्तिकीचा हाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरे दोन्ही च बाजार । न लगे आणीक व्यापार ॥ १ ॥ तें चि [पं. घ्यावें घ्यावें ।] घ्यावें तें चि घ्यावें । कैवल्याच्या रासी भावें ॥ २ ॥ कांहीं कोणा नेणे । विठो वांचूनि तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३८१८. देऊनियां प्रेम मागितलें चित्त । जाली फिटफिट तुह्मां आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशनें उदार तुह्मांसी ह्मणावें । एक नेसी [पं. भाव.] भावें एक देसी ॥ १ ॥ देऊनियां थोडें नेसील हें [पं. वो.] फार । कुंटिसी विचार अवधियांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां भांडवल चित्त [पं. उचित.] । देऊनी दुश्चित पाडियेलें ॥ ३ ॥

३८१९. तातडीची धांव अंगा आणि भाव । खोळंबा तो वाव [दे. मग.] निश्चयाचा [पं. निश्चितीचा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि बरी विचारावी चाली । [पं. उरली.] उरीचि ते बोली कामा येते ॥ १ ॥ कोरडें वैराग्य माजिरा बडिवार । उतरे तो शूर अंगीचें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरी झऱ्याची ते चाली । सांचवण्या [पं. चाली.] खोली कैसीयांची ॥ ३ ॥

३८२०. मी तों बहु सुखी आनंदभरिता । आहें साधुसंतां मेळीं सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. देवा कांहीं.] कांहीं व्हावें ऐसें नाहीं माझ्या जीवा । आणीक केशवा तुजविण ॥ १ ॥ न लगे वैकुंठ मोक्ष सायुज्यता । सुख वाटे घेतां जन्म ऐसें ॥ २ ॥ मृत्युलोकीं कोण धरिल [दे. धरिलें.] वासना । पावावया जनासवें दुःख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझा दास ऐसें लोकां । कांहीं सकळिकां कळों यावें ॥ ४ ॥

३८२१. घ्या रे लुटी प्रेम सुख । फेडा आजि धणी । चुकला तो मुकला । जाली वेरझार हाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घाला घातला वैकुंठी । कसूनियां जीवें साटी । पुरविली पाठी । वैष्णवीं [पं. काळीचि.] काळाची ॥ १ ॥ अवघें आणिलें अंबर । विठोसहित तेथें धुर । भेदूनि जिह्जार । नामबाणीं धरियेला ॥ २ ॥ संचित प्रारब्ध क्रियमाण । अवघीं जालीं गहन । केलीं पापपुण्यें । देशधडी बापुडी ॥ ३ ॥ आनंदें गर्जती निर्भर । घोष करिती निरंतर । कांपती असुर । वीर कवणा नांगवती ॥ ४ ॥ जें दुर्लभ ब्रह्मादिकां । आजि सांपडलें फुका । घ्या रे ह्मणे तुका । सावचित्त होउनी ॥ ५ ॥

३८२२. तुझिया दासांचा हीन [त. हीण. पं. नाही.] जालों दास । न धरीं उदास मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण प्राण कैसा राहों पाहे । वियोग न साहे क्षणभरि ॥ १ ॥ आणिक माझ्या जीवें मोकलिली आस । पाहे तुझी वास पांडुरंगा ॥ २ ॥ सर्वभावें तुज आणिला उचित । राहिलों निश्चित [पं. त. निश्चित.] तुझे पायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज असो माझा भार । बोलतों मी फार काय जाणें ॥ ४ ॥

३८२३. ते चि करीं मात । जेणें होइल तुजें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बडबड [दे. आमित्य. त. आमित्ये. पं. निमित्य.] अमित । सुख जिह्वारीं सिणविसी ॥ १ ॥ जो मुळव्याधी पीडिला । त्यासी देखोन हांसे खरजुला ॥ २ ॥ [पं. आराथकरी. दे. 'आराथकरी' यांचे 'आराथकरी केलें आहे'] आराथकरी [आराथकरी = आर्तकरी?] सोसी । त्यासि हांसे तो आळसी ॥ ३ ॥ क्षयरोगी ह्मणे परता । सर रोगिया तूं [पं. कुष्ठता.] आतां ॥ ४ ॥ वडस दोही डोळां वाढले । [पं.

“आणीकाचे कोचे बोले” यांतील ‘बोले’ हें यमकास जुळतें खरें, परंतु तें **दे. व त.** यांत आढळत नाही.] आणिकां कानें कोंचें ह्मणे ॥ ५ ॥
[**पं.** तुका लागे पायां ।.] तुका ह्मणे लागों पायां । शुद्ध करा आपणियां ॥ ६ ॥

३८२४. कळों आला भाव माझा मज देवा । वांयांविण जीवा [दे. त. आठविलें. पं. आटी केली.] आठविलें ॥ १ ॥
॥ जोडूनि अक्षरें केलीं तोंडपिटी । न लगे शेवटीं हातीं कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे गेले दोन्ही ठाय । संसार
[दे. सवसार.] ना पाय तुझे मज ॥ ३ ॥

३८२५. आतां तरी मज सांगा साच [दे. त. भाव.] भावें । काय म्यां करावें ऐसें देवा ॥ १ ॥ चुकावया कर्म
नव्हतें कारण । केला होय सीण अवघा चि ॥ २ ॥ [पं. या कडव्याच्या पूर्वी ‘कळे ह्मणऊन करीतसें वाद । दिसे भेदाभेद अंतरींचा ।’
हें कडवें आहे.] तुका ह्मणे [दे. नको पानिखाण. त. देवा नको पाणी खाण. या दोन्ही पाठांत अर्थ दिसत नसून हे लेखकप्रमादानें होण्याचा
फारच संभव दिसतो.] नको पाहूं निरवाण । देई कृपादान याचकासी ॥ ३ ॥

३८२६. बोल नाही तुझ्या दातृत्वपणासी । [दे. आह्मां नष्टवीसि.] आह्मी अविश्वासी सर्वभावें ॥ १ ॥ दंभें
करी भक्ती सोंग दावी जना । अंतरीं भावना वेगळिया ॥ २ ॥ [पं. याच्यापूर्वी ‘चित्ता तूं रे साक्षी तुज कळे सर्व । किती करू गर्व
आतां पुढें ॥’ हें कडवें आहे.] तुका ह्मणे देवा तूं काय करिशी । [दे. कर्म दृष्ट रासि०. पं. कर्म दुस्तराशी.] कर्मा दुस्तरासी
आमुचिया ॥ ३ ॥

३८२७. नामधारकासी नाही वर्णावर्ण । लोखंड प्रमाण नाना जात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शस्त्र अथवा गोळे
भलता प्रकार । परिसीं संस्कार सकळ [पं. ‘ही’ नाही.] ही हेम ॥ १ ॥ [दे. त. प्रजन्य.] पर्जन्य वर्षतां जीवना
वाहावट । तें समसकट गंगे मिळे ॥ २ ॥ सर्व तें हें जाय गंगा चि होऊन । तैसा वर्णावर्ण नाही नामी ॥ ३ ॥
महापुरीं जैसें [पं. जैसेंतेसें.] जातसे उदक । मध्ये तें तारक नाव जैसी ॥ ४ ॥ तये नावेसंगें ब्राह्मण तरती । केवीं ते
बुडती अनामिक ॥ ५ ॥ नाना काष्ठजात पडतां हुताशनीं । ते जात होउनी एकस्व ॥ ६ ॥ तेथें निवडेना घुरे कीं
चंदन । तैसा वर्णावर्ण नामी नाही ॥ ७ ॥ पूर्वानुबोळख तें चि पैं मरण । जरि पावे जीवन [पं. नामामृते.] नामामृत ॥
८ ॥ नामामृते जालें मुळीचें स्मरण । सहज साधन तुका ह्मणे ॥ ९ ॥

३८२८. काय वांचोनियां जालों भूमिभार । तुझ्या पार्यी थार नाही तरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातां भलें काय
डोळियांचें काम । जरि पुरुषोत्तम न देखती ॥ १ ॥ काय मुख बिल स्वापदाचे धांम [दे. त. धांव.] । नित्य तुझें
नांम [दे. त. नांव] नुच्चारितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पैं [पं. आतां पांडुं.] या पांडुरंगाविण । न वचे चि क्षण जीव भला ॥ ३ ॥

३८२९. सोड्यासी [पं. सोयऱ्यासी.] करी पाहुणेर बरा । कांडितो ठोंबरा संतांलागीं [दे. संता सार्ती.] ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ [पं. गाई देखोनियां.] गाईसी देखोनी बदबदा मारी । घोड्याची चाकरी गोड वाटे ॥ १ ॥ [पं. पान फुल वेश्येसी
नेतसे उदंड । देखों नेदी खांड ब्राह्मणासी ॥.] पान फुल नेतो वेश्येसी उदंड । ब्राह्मणासी खांड देऊं नेदी ॥ २ ॥ पर्वकाळीं
धर्म न करी [दे. कवडी.] नासरी । वेची राजद्वारीं [पं. द्रव्यराशी ।.] उदंड चि ॥ ३ ॥ कीर्तना [पं. पुराणी बैसावया नाही
रिकांमटी ।.] जावया होतसे हीं पुष्टी । खेळतो सोंकटीं रात्रंदिवस ॥ ४ ॥ बाइलेच्या गोता आवडीनें पोसी ।
मातापितियासी दवडितो ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे त्यांच्या थुंका तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ६ ॥

३८३०. कां हो पांडुरंगा न करा धांवणें । तरि मज कोणें सोडवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझा ह्मणऊनि
आणिकापें उभा । राहों हें तों शोभा नेदी आतां ॥ १ ॥ काळें पुरविली पाठी [पं. दूरवर । पुढें पाय स्थिर राहों०.] दूरवरी

। पुढें पायां धीरी राहों नेदी ॥ २ ॥ नको आणूं माझें संचित मनासी । पावन आहेसी [पं. पतित तूं.] पतितां तूं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे चाले आणिकांची सत्ता । तुज [पं. आठवितां.] आळवितां नवल हें ॥ ४ ॥

३८३१. कावळ्याच्या गळां मुक्ताफलमाळा । तरी काय त्याला भूषण [दे. त. सोंग.] शोभे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
गजालागीं केला कस्तुरीचा लेप । तिचें तो स्वरूप काय जाणे ॥ २ ॥ बकापुढें सांगे [दे. भावार्थ वचन ।.]
भावार्थवचन । वाउगा चि सीण होय त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसे अभाविक जन । त्यांसी वांयां सीण करूं नये
॥ ३ ॥

३८३२. आतां धरितों पदरीं । तुज मज करीन सरी ॥ १ ॥ जालों जीवासी उदार । उभा ठाकलों
समोर ॥ २ ॥ तुका विनवीतसे संतां । ऐसें सांगा पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

३८३३. न [दे. या अभंगांत सर्वत्र 'कळसी' याच्याबद्दल 'कळेसि' असें आहे.] कळसी ज्ञाना न कळसी ध्याना । न
कळसी दर्शना धुंडाळितां ॥ १ ॥ न कळसी आगमा न कळसी निगमा । न बोलवे सीमा वेदां पार ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे तुझा नाही अंतपार । ह्मणोनि विचार पडिला मज ॥ ३ ॥

३८३४. पायां लावुनियां दोरी । भृंग बांधिला लेंकुरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा पावसी बंधन । मग सोडवील
कोणे ॥ २ ॥ गळां बांधोनियां दोरी । वांनर हिंडवी घरोघरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहें । रीस धांपा देत आहे ॥ ३ ॥

३८३५. मायबापें सांभाळिती । लोभाकारणें पाळिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा नव्हे देवराव । याचा कृपालु
स्वभाव ॥ २ ॥ मनासारिखें न होतां । बाळकासी मारी माता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगूं किती । बाप लेंकासी
मारिती ॥ ३ ॥

३८३६. धन मेळवूनि कोटी । सर्वें नये रे लंगोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पान.] पानें खाशील उदंड । अंतीं
जासी सुकल्या [पं. तोंड.] तोंडें ॥ २ ॥ पलंग न्याहाल्या सुपती । शेवटीं गोवऱ्या सांगाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राम
। एक विसरतां श्रम ॥ ३ ॥

३८३७. विनवितों चतुरा तुज विश्वंभरा । परियेसी दातारा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे दास ऐसें जर्गीं
वाखाणिलें । आतां नव्हे भलें मोकलितं ॥ २ ॥ माझे गुणदोष कोण जाणे मात । पावनपतित नाम तुझें ॥ २ ॥
लोभ मोह माया आह्मां बांधवितां । तरि हा अनंता बोल कोणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी तों पतित चि खरा । परि
आलों दातारा शरण तुज ॥ ४ ॥

३८३८. त्राहे त्राहे त्राहे सोडवीं अनंता । लागों दे ममता तुझे पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक चि मागणें देई
तुझी गोडी । न [पं. लवीं.] लगे आवडी आणिकाची ॥ २ ॥ तुझें [पं. गुण नाम.] नाम गुण वर्णीन पवाडे । आवडीच्या
कोडें नाचों रंगीं ॥ २ ॥ बापा विठ्ठलराया हें चि देई दान । जोडती चरण जेणें तुझे ॥ ३ ॥ आवडीसारिखें
मागितलें जरी । तुका ह्मणे करीं समाधान ॥ ४ ॥

३८३९. सुगरणीबाई थिता नास केला । गुळ तो घातला भाजीमध्ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीरीमध्ये हिंग
दुधामध्ये बोल । थितें चि वोंगळ कैसें [पं. नाश केला.] केलें ॥ २ ॥ [पं. याच्या पूर्वी 'हीरयाच्या पेटे आणियेत्या गारा । खांदीं शिरी
भारा व्यर्थ वाहे ॥' हें कडवें आहे.] दळण दळोनी [पं. भरियेली.] भरूं गेली पाळी । भरडोनि वोंगळी नास केला ॥ २ ॥

कापुराचे सांते आणिला लसण । वागवितां सीण दुःख होय ॥ ३ ॥ रत्नाचा जोहारी रत्न चि पारखी । येर देखोदेखीं [त. देखोवखीं.] हातीं घेती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जरी योग घडे निका । न घडतां थुंका तोंडावरी ॥ ५ ॥

३८४०. बाप माझा दिनानाथ । वाट भक्तांची पाहात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर ठेवुनियां [दे. करीं.] कटी । उभा चंद्रभागे [दे. तिरिं.] तटीं ॥ २ ॥ गळां वैजयंतीमाळा । रूपें डोळस सांवळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटावया । सदा उभारिल्या बाह्या ॥ ३ ॥

३८४१. माझें जीवन तुझे पाय । कृपाळुं तूं माझी माय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदीं दिसों किविलवाणें । पांडुरंगा तुझें तान्हें ॥ २ ॥ जन्ममरण तुजसाठीं । आणीक नेणें दुजी गोष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुजविण । कोण हरिल माझा सीण ॥ ३ ॥

३८४२. कां रे पुंज्या [पं. प्रेम्.] मातलासी । उभें केलें विठ्ठलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कैसा रे तूं धीट । मागें भिरकाविली वीट ॥ २ ॥ युगें जालीं अढावीस । अजुनी न ह्मणसी बैस ॥ २ ॥ [त. हें सर्व कडवें नाहीं.] भाव देखोनि निकट । देवें सोडिलें वैकुंठ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुंडलिका । तूं [पं. तूं विभक्त बळिया निका.] चि बळिया एक निका ॥ ४ ॥

३८४३. तुज पाहातां समोरी । दृष्टि न फिरे माघारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त तुझ्या पायां । मिठी पडिली पंढरिराया ॥ २ ॥ नव्हे [दे. सरितां.] सारितां निराळें । लवण मेळवितां जळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । जीव दिला पायांतलीं ॥ ३ ॥

३८४४. उपदेश किती करावा खळासी । नावडे त्यासी बरें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध [पं. 'कां' नाहीं] कां वासना नव्हे चांडाळाची । होळी संचिताची केली तेणें ॥ २ ॥ नाहीं भाव मनीं नाइके वचन । [पं. आपुल्या.] आपला आपण [पं. नाडियेलें.] उणें घेतों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी काय व्याली रांड । [पं. करितो बडबड रात्र दिवस.] करी बडबड रिती दिसे ॥ ३ ॥

३८४५. समर्थासी लाज आपुल्या नामाची । शरण [पं. आली त्याची.] आल्याची लागे चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पाहे त्याचे गुण दोष अन्याय । सुख देउनि साहे दुःख त्याचें ॥ २ ॥ मान भलेपण नाहीं फुकासाठीं । [पं. जवारी.] जयावरि गांठी झीज साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें तूं सर्व ही जाणसी । मज अधिरासी धीर नाहीं ॥ ३ ॥

३८४६. आनंदें कीर्तन कथा करीं घोष । आवडीचा रस प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज या आवडे वैष्णवांचा संग । तेथें नाहीं लाग कळिकाळा ॥ २ ॥ स्वल्प मंत्र [दे. त. मात्र.] वाचे बैसलासे निका । राम कृष्ण सखा नारायण ॥ २ ॥ विचारितां [दे. विचारितां मज दुजें वाटे लाज.] दुजें वाटे मज लाज । उपदेशें काज आणीक नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त रंगलेंसे ठायीं । माझें तुझ्या पायीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३८४७. ब्रह्मज्ञान जेथें आहे घरोघरीं । सर्व निरंतरी चतुर्भुज ॥ १ ॥ पापा नाहीं रीग काळाचें खंडण । हरिनामकीर्तन परोपरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हा चि भाव माझ्या चित्तीं । नाहीं आणिकां गती चाड मज ॥ ३ ॥

३८४८. मज नाहीं कोठें उरला दुर्जन । मायबापाविण ब्रह्मांडीं ही [दे. त. हें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कासया जिकर करणें.] कासया जिकीर करणें येविशीं । [पं. भयचिं.] भयाची मानसीं चिंता खंती ॥ २ ॥ विश्वंभराचिये

लागलों सांभाळीं । संत नेती चाली आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें [दे. त. पाळणें पोषणें.] पाळण पोषण । करी नारायण सर्वस्वेंसी ॥ ३ ॥

३८४९. नाही हित ठावें जननीजनका । दाविले लौकिकाचार तींहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंधळ्याचे काठी [दे. अंधळें लागलें.] लागले आंधळे । घात एकवेळे मागेंपुढें ॥ ५१ ॥ न ठेवावी चाली करावा विचार । वरील आहार गळी लावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला निवाडा रोकडा । राऊत हा घोडा हातोहातीं ॥ ३ ॥

३८५०. आतां पहाशील काय माझा अंत । आलों शरणागत तुज देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं अंगीकार राखें पायांपाशीं । झणीं दिसों देसी कीविलवाणें ॥ ५१ ॥ नाहीं आइकिली मागें ऐसी मात । जे त्वां शरणागत उपेक्षिले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां धरीं अभिमान । आहेसी तूं दानशूर दाता ॥ ३ ॥

३८५१. होईल तो भोग भोगीन आपुला । न घलीं विठ्ठला भार तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांपासाव हें इच्छीतसें दान । अंतरींचें ध्यान मुखीं नाम ॥ ५१ ॥ नये काकुलती गर्भवासांसाठीं । न धरीं हें पोटीं भय कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज उदंड एवढें । न वांचावें पुढें मायबापा ॥ ३ ॥

३८५२. माझा तों स्वभाव आहे अनावर । तुज देतां भार [पं. काय.] कांहीं नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळों आलें मज नारायणा । जागृती हि स्वप्ना ताळ नाहीं ॥ ५१ ॥ संपादिला तो हा अवघा बाह्य रंग । तुझा नाही संग अभ्यंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्या नाहीं [पं. पाट.] पाठी पोट । [पं. असे तें नीघोट एकजाती.] असोनि निघोट काय जाती ॥ ३ ॥

३८५३. काय तुझी ऐसी वेचते गांठोळी । [दे. त. माहे.] माझी टाळाटाळी करीतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुराच्या राया आहो पांडुरंगा । ऐसें तर सांगा निवडूनि ॥ ५१ ॥ कोण तुह्मां सुख असे या कवतुकें । भोगितां अनेकें दुःखें आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी निर्गुण । आह्मां येथें कोण सोडवील ॥ ३ ॥

३८५४. देवाची पूजा हे भूताचें पाळण । मत्सर तो सीण बहुतांचा ॥ १ ॥ रुसावें फुगावें आपुलियावरि । उरला तो हरि सकळ ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतपण यां चि नांवें । जरि होय जीव सकळांचा ॥ ३ ॥

३८५५. [त. नेणें.] नाही जप तप जीवाची [पं. जीवासी.] आटणी । मनासी दाटणी नाही केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निजलिया ठायी पोकारिला धांवा । सांकडें तें देवा निवारारें [पं. तुज माझें । दे. तुझें मज.] ॥ ५१ ॥ नाहीं आणूनियां समर्पिलें जळ । सेवा ते केवळ चिंतनाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं वेचिलीं उत्तरें । घेतलीं उदारें साच भावें ॥ ३ ॥

३८५६. देह [दे. त. दंड तंव. पं. देह तंव असे. हाच अभंग दे. (भा. २ अ ८०२-१३४६ पाहा) व त. (अ. ३८६९-४३१३ पाहा) या दोन्ही प्रतींत दुबार आहे. तेथें दोन्ही ठिकाणी 'देह तंव' असाच पाठ आहे व हाच चांगला आहे.] तंव आहे प्रारब्धा अधीन । याचा मी कां सीण वाहूं भार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरो माझा काळ तुझिया चिंतनें । कायावाचामनें इच्छीतसें ॥ ५१ ॥ लाभ तो न दिसे याहूनि दुसरा । आणीक दातारा येणें जन्में ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों सोसीत संकटें । मी माझें वोखटें आहे देवा ॥ ३ ॥

३८५७. सकळ तुझे पार्थी मानिला विश्वास । न करीं उदास आतां मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीवीं [पं. वाचे.] गातां गोड आइकतां कार्नीं । पाहातां लोचनीं मूर्तीं तुझी ॥ ५१ ॥ मन स्थिर माझें जालेंसे निश्चळ । वारिलीं सकळ आशापाश ॥ २ ॥ जन्मजराव्याधि निवारिलें दुःख । वीसंडलें सुख प्रेम [पं. प्रेम धणी.] धरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज जाला हा निर्धार । आतां वांयां फार काय बोलों ॥ ४ ॥

३८५८. [दे. यांत अक्षरांवर अंक घालून 'होळं शब्दस्पर्श नये माझा तुझां' असें केलें आहे.] नये माझा तुझां होळं शब्दस्पर्श । विप्रवृंदा [त. विप्र तुझी वृंदा ब्राह्मणासी. पं. विप्र तुझी विद्वांस ब्राह्मणांसी.] तुझां ब्राह्मणांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनियां तुझां करितों विनंती । द्यावें शेषें हातीं उरलें तें ॥ ५२ ॥ वेदीं कर्म जैसें बोलिलें विहित । [दे. शरा.] करावी ते नीत विचारुनि ॥ २ ॥ तुमचा स्वधर्म माझा अधिकार । भोजन उत्तर तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३८५९. बहुत असती मागें सुखी केलीं । अनाथा माउली जिवांची तूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिया संकटा न धरीं अळस । लावुनियां कास पार पावीं ॥ ५३ ॥ कृपावंता करा ज्याचा अंगीकार । तया संवसार नाहीं पुन्हां ॥ २ ॥ विचारितां नाहीं दुजा बळिवंत । ऐसा सर्वगत व्यापी कोणी ॥ ३ ॥ [पं. हें कडवें नाही.] ह्मणउनि दिला मुळीं जीवभाव । देह केला वाव समाधिस्थ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जाणत आणीक । तुजविण एक पांडुरंगा ॥ ५ ॥

३८६०. वैभवाचे धनी सकळ शरणागत । सत्यभावे चित्त अर्पिलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदी उरों देव आपणावेगळें । [त. भाषणाचिये.] भावाचिया बळें ठायाठाव ॥ ५४ ॥ जाणोनि नेणती अंगा आली दशा । मग होय इच्छा आपणे चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरे धाकट्याचें जिणें । माता स्तनपानें वाढविते ॥ ३ ॥

३८६१. आह्मां देणें धरा सांगतां तें कार्नीं । चिंता पाय मनीं विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें [पं. माझ्या चित्ता.] माझें चित्त होय समाधान । विलास मिष्टान्न न लगे सोनें ॥ ५५ ॥ व्रत एकादशी दारीं वृंदावन । कंठीं ल्या रे लेणें तुळसीमाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचे घरींची उष्टावळी । मज ते दिवाळी दसरा सण ॥ ३ ॥

३८६२. आतां मी अनन्य येथें [पं. त. नव्हे.] अधिकारी । होइन [पं. होईल.] कोणे परी नेणें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुराणींचा अर्थ ऐकतां मानस । होतो कासावीस जीव माझा ॥ ५६ ॥ इंद्रियांचे आह्मी पांगिलों अंकित । त्यांच्या संगें चित्त रंगलें तें ॥ २ ॥ एकाचें ही जेथें [पं. मज.] न घडे दमन । अवधीं नेमून कैसीं [पं. राखूं कैसी.] राखों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी मोकळिसी आतां । तरी मी अनंता वांयां गेलों ॥ ४ ॥

३८६३. आवडी धरोनी आलेती आकारा । केला हा पसारा याजसाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें मी तुझें नाम गाईन आवडी । क्षण एक घडी विसंबेना ॥ ५७ ॥ वर्म [दे. धरावें.] जाणावें हा मुख्यधर्मसार । अवघे प्रकार [पं. तथा पोटी.] तयापासीं ॥ २ ॥ वेगळ्या [पं. वेगळाल्या.] विचारें वेगळाले भाव । धरायासी ठाव बहु नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घालूं इच्छेचिये पोटीं । [पं. कवतुकें.] कवळुनी धाकुटी मूर्ती जीवें ॥ ४ ॥

३८६४. भागलों मी आतां आपुल्या स्वभावे । कृपा करोनि देवें आश्वासीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देउनि आलिंगन प्रीतीच्या पडिभरें । अंगें हीं दातारें निववावीं ॥ ५८ ॥ अमृताची दृष्टी घालूनियां वरी । शीतळ हा करीं जीव माझा ॥ २ ॥ घेई उचलूनि पुसें तानभूक । पुसीं माझें मुख पीतांबरें ॥ ३ ॥ [पं. बैसोनियां.] बुझावोनि माझी धरीं [दे. हनुवटी.] हनुवटी । ओवाळुनी दिठी करुनी सांडीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बापा आहो विश्वंभरा । आतां कृपा करा ऐसी कांहीं ॥ ५ ॥

३८६५. न सरे लुटितां मार्गे बहुतां जनीं । जुनाट हे खाणी उघडिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिद्ध महामुनि साधक संपन्न । तिहीं हें जतन केलें होतें ॥ ६५ ॥ पायाळाच्या गुणें पडिलें ठाउकें । जगा पुंडलिकें दाखविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें [दे. येथें होतों मी दुबळें । आलें या कपाळें.] होतों मी दुबळा । आलें या कपाळा थोडें बहु ॥ ३ ॥

३८६६. भगवें तरी श्वान सहज वेष त्याचा । तेथें अनुभवाचा काय पंथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाढवुनी [दे. त. चटा.] जटा फिरे दाही दिशा । तरी जंबुवेषा सहज स्थिति ॥ ६६ ॥ कोरोनियां भूमी [पं. मध्यें करी वास । त. मध्यें करिती वास ।] करिती मधीं वास । तरी उंदरास काय वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें कासया करावें । देहासी दंडावें वाउगें चि ॥ ३ ॥

३८६७. धन्य दिवस आजि डोळियां लाधला । आनंद देखिला धणीवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य जालें मुख निवाली [पं. रंगली.] रसना । नाम नारायणा घोंष करूं ॥ ६७ ॥ धन्य हें मस्तक [पं. सर्वांगा.] सर्वांग शोभलें । संताचीं पाउलें लागताती ॥ २ ॥ धन्य आजि पंथें चालती पाउलें । टाळिया [दे. 'टाळिया शोभेले' व 'पावलों पाऊलें'] या चरणांच्या जागा परस्पराशीं बदलल्या आहेत. शोभले धन्य कर ॥ ३ ॥ धन्य तुका ह्मणे आह्मांसी फावलें । पावलों पाउलें विठोबाचीं ॥ ४ ॥

३८६८. बरवी हे वेळ सांपडली संधि । साह्य जाली बुद्धि संचितासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें पंथें माझीं चालिलीं पाउलें । दुरुषण जालें संतां पायीं ॥ ६८ ॥ त्रासिलें दरिद्रें दोषा जाला खंड । त्या चि काळें पिंड पुनीत जाला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला अवघा व्यापार । आली वेरझार फळासी हे ॥ ३ ॥

३८६९. [पं. आपण्या.] आपणा लागे काम वाण्याघरीं गुळ । त्याचे याति कुळ काय कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उकरड्यावरी वाढली तुळसी । टाकावी ते कैसी [त. ठाया गुण.] ठायागुणें ॥ ६९ ॥ गाईचा जो भक्ष अमंगळ खाय । तीचें दूध काय सेवूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय [पं. सालपटासी.] सालपटासी काज । फणसांतील बीज काढुनि घ्यावें ॥ ३ ॥

३८७०. जयासी नावडे वैष्णवांचा संग । जाणावा तो मांग [पं. जन्मांतरिचा.] जन्मांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपवित्र वाचा जातीचा अधम । आचरण धर्म नाही जया ॥ ७० ॥ मंजुळवदनीं बचनागाची कांडी । शेवटीं [पं. सेवटीची घडी.] बिघडी जीवप्राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचा पिता नाही शुद्ध । तयासी गोविंद अंतरला ॥ ३ ॥

३८७१. वांझेनें दाविलें गन्हवार [दे. त. ० लक्षणें.] लक्षण । चिरगुटें घालून वाथयाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं [पं. शब्द झणी.] शब्दज्ञानी करिती चावटी । ज्ञान पोटासाठीं विकूनियां ॥ ७१ ॥ बोलाचि च कढी बोलाचा चि भात । जेवुनियां तृप्त कोण जाला ॥ २ ॥ कागदीं लिहितां नामाची साकर । चाटितां मधुर गोडी नेदी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो जळो ते मंती । नाहीं लाज चित्तीं [पं. निसुगाला.] आठवण ॥ ४ ॥

३८७२. तुझिया पाळणा ओढे माझें मन । गेलों विसरोन देहभाव ॥ १ ॥ ॥ लागला पालट फेडणें उसणें । येणें चि प्रमाणें पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा जीव जैसा ओढे । तैसा चि तिकडे पाहिजेल ॥ ३ ॥

३८७३. मी दास तयांचा जयां चाड नाही । सुखदुःख दोहीं विरहित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहिलासे उभा भीवरेच्या तीरीं । कट दोहीं करीं धरोनियां ॥ ७३ ॥ नवल काय तरी पाचारितां पावे । न [त. न संवरत. पं. न श्वरीता.]

स्मरत धांवे भक्तकाजा ॥ २ ॥ सर्व भार माझा त्यासी आहे चिंता । तो चि माझा दाता स्वहिताचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यासी गार्हान मी गीती । आणीक तें चिती न धरीं कांहीं ॥ ४ ॥

३८७४. जुंझायाच्या गोष्टी ऐकतां चि सुख । करितां हें [पं. देहे दुःख.] दुःख थोर आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी हरिभक्ति सुळावरील पोळी । निवडे तो बळी विरळा शूर ॥ २ ॥ पेंड पोसिलियां विषयांचा पाइक । वैकुंठनायक कैचा तेथें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे व्हावें देहासी उदार । रकुमादेवीवर जोडावया ॥ ३ ॥

३८७५. पाषाण प्रतिमा सोन्याच्या पादुका । हें हो [पं. तो.] हातीं एका समर्थाचे ॥ १ ॥ अनामिका हातीं समर्थाचा सिक्का । न मानितां लोकां येइल कळों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें दुराग्रह खोटा । आपुल्या अदृष्टा शरण जावें ॥ ३ ॥

३८७६. बहु या प्रपंचें भोगविल्या खाणी । टाकोनियां मनीं ठेविला सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पायांपाशीं लपवावें देवा । नको पाहूं सेवा भक्ती माझी ॥ २ ॥ बहु भय वाटे एकाच्या बोभाटें । [पं. आलीया.] आली घायवटे फिरोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सिंगे [पं. भरी आसें माप । आतां चुकवा पाप मागील तें.] भरुं आलें माप । वियोग संताप जाला तुझा ॥ ३ ॥

३८७७. धरुनियां मनीं बोलिलों संकल्प । [पं. होसील.] होसी तरि बाप सिद्धी पाव [पं. नेई.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उत्कंठा हे आजी जाली माझे पोटी । मोकळिली गोष्टी टाळाटाळ ॥ २ ॥ माझा मज असे ठाउका निर्धार । उपाधि उत्तर न साहे पै ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरि दिली आठवण । तरि अभिमान धरीं [पं. माझा.] याचा ॥ ३ ॥

३८७८. आजिवरी होतों संसाराचे हातीं । आतां ऐसें चितीं उपजलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुला शरणागत व्हावें नारायणा । अंगीकारा [पं. अंगीकारी.] दिना आपुलिया ॥ २ ॥ विसरलों काम याजसाठीं धंदा । सकळ गोविंदा माझें तुझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विज्ञापना परिसावी । आवडी हे जीवीं जाली तैसी ॥ ३ ॥

३८७९. धन्यधन्य ज्यास पंढरीसी वास । धन्य ते जन्मास प्राणी आले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. बहु] चहु खाणीमध्यें होत कोणी एक । त्रिगुण कीटक पक्षिराज ॥ २ ॥ उत्तम चांडाळ नर नारी बाळ । अवघे चि सकळ चतुर्भुज ॥ ३ ॥ अवघा विठ्ठल तेथें दुजा नाही । भरला अंतर्बाही [दे. अंतर्बाहि. त. अंतरबाही.] सदोदीत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें [दे. येथें.] होउनी राहेन । सांडोवा [त. सांडोवा पाषाण] पाषाण पंढरीचा ॥ ४ ॥

३८८०. असंत लक्षण भूतांचा मत्सर । मनास निष्ठुर अतिवादी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीचा रंग उमटे बाहेरी । वोळखियापरी आपेंआप ॥ २ ॥ संत ते समय वोळखती वेळ । [पं. संतुष्ट.] चतुष्ट निर्मळ चित्त सदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित उचित अनुचित । मज लागे नित [पं. नित्य.] आचरावें ॥ ३ ॥

३८८१. आतां काय खावें कोणीकडे जावें । गावांत रहावें कोण्या बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोपला पाटील ये [त. पं. गांवींचे हे लोक । आतां मज भीक०.] गावींच्या लोकां । आतां मज भिका कोण घाली ॥ २ ॥ आतां येणें चवी सांडिली ह्मणती । निवाडा करिती दिवाणांत ॥ ३ ॥ भल्या लोकीं [पं. लोकापासी सांगि०.] यासी सांगितली मात । केला माझा घात दुर्बळाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याचा संग नव्हे भला । शोधीत विठ्ठला जाऊं आतां ॥ ४ ॥

३८८२. विठ्ठलावांचोनि ब्रह्म जें बोलती । वचन तें संतीं मानूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलावांचूनि जेजे उपासना । अवघा चि जाणा संभ्रमु [पं. श्रमचि.] तो ॥ ६१ ॥ विठ्ठलावांचूनि सांगतील गोष्टी । वांयां ते हिंपुटी होत जाणा ॥ २ ॥ विठ्ठलावांचूनि जें कांहीं जाणती । तितुल्या [पं. तितुल्या.] वित्पत्ति वाउगीया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एक विठ्ठल चि खरा । येर तो पसारा वाउगा चि ॥ ४ ॥

३८८३. सर्व काळ डोळां बैसो नारायण । नयो अभिमान आड मध्ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धाड पडो [पं. माझ्या.] तुझ्या थोरपणावरि । वाचे नरहरि उच्चारिना ॥ ६१ ॥ जळो अंतरीचें सर्व जाणपण । विवादवचन अहंतेचें ॥ २ ॥ सकळां चरणीं गळित माझा जीव । तुका ह्मणे भाव एकविध ॥ ३ ॥

३८८४. मधुरा उत्तरासर्वें नाहीं चाड । अंतरंगीं वाड [पं. प्रेम.] भाव असो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्राणावेगळा न करी नारायण । मग नसो ज्ञान मूर्ख बरा ॥ ६१ ॥ जननिंदा होय [पं. तो न करावा व्यापार.] तो बरा विचार । थोरवीचा भार कामा नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. भाव निष्ठावंत चितीं.] चितीं भाव निष्ठावंत । दया क्षमा शांत [पं. शांती.] सर्वा भूतीं ॥ ३ ॥

३८८५. [पं. झाडें वोरपोनि.] झाडा वरपोनि खारुनियां पाला । आठवी विठ्ठला वेळोवेळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वल्कलें नेसुनि [पं. चिंधिया वेढुनी.] तुंगा गुंडाळुनी । सांडी जवळुनी देहभान [त. देहभाव. दे. देहभान जवळुनी.] ॥ ६१ ॥ लोकमान [पं. वमनसमान.] वमनासमान मानणें । एकांतीं राहणें विठोसाटीं ॥ २ ॥ सहसा करूं नये प्रपंचीं सौजन्य । सेवावें अरण्य एकांतवास ॥ ३ ॥ ऐसा हा निर्धार करी जो मनाचा । तुका ह्मणे त्याचा पांग फिटे ॥ ४ ॥

३८८६. भक्तिभावे करी बैसोनि निश्चित । नको गोवूं चित्त प्रपंचासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका दृढ [पं. धरीं.] करीं पंढरीचा राव । मग तुज उपाव पुढिल सुचे ॥ ६१ ॥ नको करूं कांहीं देवतापूजन । जप तप ध्यान तें ही नको ॥ २ ॥ मानिसील [त. जनी.] झणी [पं. आपलीया.] आपलिक कांहीं । येरझार पाहीं न चुके कदा ॥ ३ ॥ ऐसे जन्म किती पावलासी देंहीं । अझूनि कां नाहीं [पं. नकळे.] कळली सोय ॥ ४ ॥ सोय धरीं आतां होय [पं. होई तूं.] पां सावध । अनुभव आनंद आहे कैसा ॥ ५ ॥ सहज कैसें आहे तेथीचें तें [पं. हें.] गुज । अनुभवे निज पाहे तुकीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां होई तूं सावध । तोडीं भवबंध एका जन्में ॥ ७ ॥

३८८७. दोराच्या आधारें पर्वत चढला । [पं. पाउलासी.] पाउलासाटीं केला अपघात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अष्टोत्तरशें व्याधि [दे. ज्य. त. जे. पं. 'ज्या' नाहीं.] ज्या वैद्यें [पं. वैद्य.] दवडुनी । तो वैद्य मारुनि [पं. "उत्तीर्ण जाला" याबद्दल "उत्तीर्णता."] उत्तीर्ण जाला ॥ ६१ ॥ नव मास माया वाडलें उदरीं । ते माता चौबारीं नग्न केली ॥ २ ॥ गायत्रीचें क्षीर पिलुनी घेउनी । उपवासी बांधोनी ताडन करी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. गुरुनिंदकाचें तोंड.] दासां निंदी त्याचें तोंड । पहातां नरककुंड पूर्वजांसीं ॥ ४ ॥

३८८८. न कळे ब्रह्मज्ञान आचार विचार । लटिका वेव्हार करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वामित्री [पं. विश्वामित्र] पोटीं तयाचा अवतार । नांव महाखर चांडाळाचें ॥ ६१ ॥ द्रव्यइच्छेसाठीं करीतसे कथा । काय त्या पापिष्ठा न मिळे खाया ॥ २ ॥ पोट पोसावया तोंडें बडबडी । नाहीं धडफुडी एक [पं. येकी.] गोष्टी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तया काय व्याली रांड । येउनियां भंड [पं. भांड.] जनामध्ये ॥ ४ ॥

३८८९. नित्य उठोनियां [पं. खावयाची चिंता. दे. खायाची चिंता.] खायाचीच चिंता । आपुल्या तूं हिता नाठवीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जननीचे पोटीं उपजलासी जेव्हां । चिंता तुझी तेव्हां केली तेणें ॥ ५१ ॥ चातकां लागूनि मेघ नित्य वर्षे । तो तुज उदास करील केवीं ॥ २ ॥ पक्षी वनचरें आहेत भूमीवरि । तयांलागीं हरि उपेक्षीना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव धरुन राहें चितीं । तरि तो श्रीपति उपेक्षीना ॥ ४ ॥

३८९०. जेजे आळी केली तेते गेली वांयां । उरला पंढरिराया श्रम माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय समाधान केलें कोणे वेळे । [दे. त. कोणें.] कोणे माझे लळे पाळियेले ॥ ५१ ॥ अभ्यास [पं. आभास.] तो नाहीं स्वप्नीं ही दुश्चिता । प्रत्यक्ष बोलतां कैचा [पं. कैचा तो.] चि तो ॥ २ ॥ आतां पुढें लाज वाटे पांडुरंगा । भक्त ऐसें जगामाजी जालें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं भरवसा । मोकलिसी ऐसा वाटतोसी ॥ ४ ॥

३८९१. पूर्वीहूनि बहु भक्त सांभाळिले । नाहीं अद्वेरिले दास कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेजे शरण आले तेते आपंगिले । पवाडे विठ्ठले ऐसे तुझे ॥ ५१ ॥ मिरवे [पं. मिरवी चरणी ब्रीद ऐसिया गोष्टीचें.] चरणीं ऐसीये गोष्टीचें । भक्तसांभाळाचें ब्रीद [पं. प्रेम.] ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांसाठीं येणें रूपा । माझ्या मायबापा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३८९२. दर्दुराचें पिलुं ह्मणे रामराम । नाहीं उदक उष्ण होऊं दिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कढेमाजी बाळ करी तळमळ । गोविंद गोपाळ पावें वेगीं ॥ ५१ ॥ आज्ञा तये काळीं केली पावकासी । झणी पिलीयासी तापवीसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे ऐसे हे पवाडे । वर्णितां निवाडे सुख वाटे ॥ ३ ॥

३८९३. करुणा बहुत तुझिया अंतरा । मज विश्वंभरा कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पक्षीयासी तुझें नाम जें ठेविलें । [पं. तिथे.] तयें उद्धरिलें गणकेसी ॥ ५१ ॥ कुंठिणी ते दोष [पं. ०ते बहु दोष आच०.] बहु आचरली । नाम घेतां आली करुणा तुज ॥ २ ॥ हृदय कोमळ तुझें नारायणा । ऐसें बहुता जनां तारियेलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सीमा नाहीं तुझे दये । कोमळ हृदय पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३८९४. [त. दे. आजामेळा.] आजामीळ अंत मरणासी आला । तोंवरि स्मरला नाहीं तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्राण जातेवेळे ह्मणे नारायण । त्यासाठीं विमान पाठविलें ॥ ५१ ॥ बहुत कृपाळु होसी जगन्नाथा । त्रैलोक्यसमर्था सोडिरिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तकाज तूं कैवारी । तुज साही चारी वर्णिताती ॥ ३ ॥

३९९५. धर्म रक्षावया अवतार घेशी । आपुल्या पाळिसी भक्तजना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंबऋषीसाठीं जन्म सोसियेले [दे. त. सोसियेलें.] । दुष्ट निर्दाळिले किती एक ॥ ५१ ॥ धन्य तुज कृपासिंधु ह्मणतील । आपुला तूं [पं. तो.] बोल साच करीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज वर्णिती पुराणें । होय [दे. नारायणें.] नारायण दयासिंधु ॥ ३ ॥

३८९६. येउनी जाउनी पाहें तुजकडे । पडिल्या सांकडें नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक कोणाचा मज नाहीं आधार । तुजवरि भार जीवें भावें ॥ ५१ ॥ निष्ठुर अथवा होई तूं कृपाळ । तुज सर्वकाळ विसरेंना ॥ २ ॥ आपुलें वचन राहावें सांभाळून । तुह्मां आह्मां जाण पडिपाडु ॥ ३ ॥ ज्याच्या वचनासी अंतर पडेल । बोल तो होईल तयाकडे ॥ ४ ॥ तुह्मां आह्मां तैसें नाहीं ह्मणे तुका । होशील तूं सखा जीवलग ॥ ५ ॥

३८९७. आइक नारायणा वचन माझें खरें । सांगतों निधरिं तुजपासीं ॥ १ ॥ नाहीं भाव मज पडिली लोकलाज । राहिलेंसे काज तुझे पायीं ॥ २ ॥ जरि तुज कांहीं करणें उचित । तारीं तूं [पं. हा.] पतित तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३८९८. अनाथ परदेशी हीन दीन भोळें । उगलें चि लोळे तुझे रंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें ह्यणावें मज नुपेक्षावें । नेमसुख द्यावें मायबापा ॥ ५१ ॥ कासवीचे परि [दे. दक्षी.] दृष्टी पाहें मज । विज्ञानीं उमज दावुनियां ॥ २ ॥ तुका ह्यणे तुझा जालों शरणागत ॥ काया वाचा चित्त दुजें नाहीं ॥ ३ ॥

३८९९. पावलों पंढरी वैकुण्ठभुवन । धन्य आजि दिन सोनियाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलों पंढरी आनंदगजरें । वाजतील तुरें शंख भेरी ॥ ५२ ॥ पावलों पंढरी क्षेमआलिगनीं । संत या सज्जनीं निवविलें [चं. निवविलें.] ॥ २ ॥ पावलों पंढरी पार नाहीं सुखा । भेटला हा सखा मायबाप ॥ ३ ॥ पावलों पंढरी येरझार खुंटली । माउली वोळली प्रेमपान्हा ॥ ४ ॥ पावलों पंढरी आपुलें माहेर । नाहीं संवसार तुका ह्यणे ॥ ५ ॥

३९००. अभयदान मज देई गा उदारा । कृपेच्या सागरा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । आणीक मी कांहीं नेणें दुजें ॥ ५३ ॥ सेवा भक्ति भाव नेणें मी पतित । आतां माझें हित तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ अवघा निरोपिला तुज देहभाव । आतां मज पाव पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे तुजें नाम दिनानाथ । तें मज उचित करीं आतां ॥ ४ ॥

३९०१. [त. ऐसें कोणी करी । लागो तुझी सोई । चं. लागे.] लागो तुझी सोय ऐसे [चं. करी कांहीं.] कोणी करी । माझे विठाबाई जननिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावन ह्यणविसी जरी । [चं. अहेरु न करीं तरी माझा ।.] आवरण करीं तरी माझें ॥ ५४ ॥ नाहीं तरी ब्रीद टाकीं सोडूनियां । न धरिसी माया जरी माझी ॥ २ ॥ बोलिला तो बोल करावा साचार । तरि लोक बरें ह्यणतील ॥ ३ ॥ करावा संसार लोक लाजे भेणें । वचनासी उणें येऊं नेदीं ॥ ४ ॥ तुझां आह्मां तैसें नाहीं ह्यणे तुका । होशील तूं सखा जीवलग ॥ ५ ॥

३९०२. तूं आह्मां सोयरा सज्जन सांगाति । तुजलागीं प्रीति [दे. चालीसप्त.] चालो सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझा जिह्वाळा जीवाचा जिवलग । होसी अंतरंग अंतरींचा ॥ ५५ ॥ गण गोत मित्र तूं माझें जीवन । अनन्यशरण तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्यणे सर्वगुणें तुझा दास । आवडे अभ्यास सदा तुझा ॥ ३ ॥

३९०३. आवडेल तैसें तुज आळवीन । वाटे समाधान जीवा तैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं येथें कांहीं लौकिकाची चाड । तुजविण गोड देवराया ॥ ५६ ॥ पुरवीं मनोरथ अंतरींचें आर्त । धायेवरि गीत गाईं तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्यणे लेंकी आळवी माहेरा । गाऊं या संसारा तुज तैसें ॥ ३ ॥

३९०४. माझें मुख नामीं रंगो सर्वकाळ । गोविंद गोपाळ राम कृष्ण ॥ १ ॥ अबद्ध [चं. वाकुडें.] चांगलें गाऊं भलतैसें । [चं. बाळ वदे जैसें मायबापा.] कळलें हें जैसें मायबापा ॥ २ ॥ तुका ह्यणे मज न लगे वांकडें । मी तुझें बोबडें बाळ तान्हें ॥ ३ ॥

३९०५. यालागीं आवडी ह्यणा राम कृष्ण । जोडा नारायण सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोपें हें साधन लाभ येतो घरा । वाचेसी उचारा राम हरि ॥ ५७ ॥ न लगती कष्ट न लगे सायास । करावा अभ्यास विठ्ठलाचा ॥ २ ॥ न लगे तप तीर्थ करणें महादान । केल्या एक मन जोडे हरि ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे कांहीं न वेचितां धन । जोडे नारायण नामासार्ती ॥ ४ ॥

३९०६. झांकूनियां नेत्र काय जपतोसी । [त. दे. जंव.] जों नाहीं मानसीं प्रेमभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. रामकृष्ण ह्यणा उघडा०.] रामनाम ह्यणा उघड मंत्र जाणा । चुकती यातना गर्भवास ॥ २ ॥ मंत्र यंत्र संध्या करिसी जडीबुटी । तेणें भूतसृष्टी पावसील ॥ २ ॥ तुका ह्यणे ऐक सुंदर मंत्र एक । भवसिंधुतारक रामनाम ॥ ३ ॥

३९०७. पापिया चांडाळा हरिकथा नावडे । विषयालार्गी [पं. विषयी आवडे.] आवडे गाणें त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्राह्मणा दक्षणा देतां रडे रुका । विषयालार्गी फुका [पं. लुटी घन.] लुटीतसे ॥ २ ॥ वीतभरि लंगोटी नेदी अतीताला । खीरम्या [पं. भोरप्यासी शाला वाटीतसे ।.] देतो शाला भोरप्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्यणे त्याच्या थुंका तोंडावरि । जातो यमपुरीं भोगावया ॥ ३ ॥

३९०८. [दे. क्षुधार्थी पं. क्षुधार्थी दुष्काळ अत्रे पीडियेले.] क्षुधार्थी अत्रें दुष्काळें पीडिलें । मिष्टान्न देखिलें तेणें जैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें तुझे पार्यीं लांचावलें मन । झुरे माझा प्राण भेटावया ॥ २ ॥ मांजरें देखिला लोणियांचा गोळा । लावुनियां डोळा बैसलेंसे ॥ २ ॥ तुका ह्यणे आतां झडी घालूं पाहें । पांडुरंगे माये तुझे पार्यीं ॥ ३ ॥

३९०९. स्वामीसी संकट पडे जे गोष्टींचें । काय त्या प्रेमाचें सुख मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुःखवीना चित्त तुझें नारायणा । कांहीं च मागेना तुजपासीं ॥ २ ॥ रिद्धि सिद्धि मोक्ष संपत्ति विलास । सोडियेली आस याची जीवें ॥ २ ॥ तुका ह्यणे एके वेळे देई भेटी । वोरसोनि पोटीं आलिंगावें ॥ ३ ॥

३९१०. देव तिहीं बळें धरिला [पं. सायास.] सायासें । करूनियां नास उपाधीचा ॥ १ ॥ ॥ पर्वपक्षी [पं. पूर्वपक्ष.] धातु धिःकारिलें जन । स्वयें जनार्दन ते चि जाले ॥ २ ॥ तुका ह्यणे यासी न चले तांतडी । अनुभवं गोडी येइल कळों ॥ ३ ॥

३९११. भेटीवांचोनियां दुजें नाहीं चित्तीं । येणें काकुलती याजसाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेटोनियां बोलें आवडीचें गुज । आनंदाच्या भोजें जेवूं संगें ॥ २ ॥ मायलेकरासी नाहीं दुजी परि । जेऊं बरोबरी बैसोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्यणे ऐसें अंतरीचें आर्त । यावें जी त्वरित नारायणा ॥ ३ ॥

३९१२. [दे. त. पं. आविसाचे.] आमिषाचे आसे गळ गिळी मासा । फुटोनियां घसा मरण पावे ॥ १ ॥ ॥ मरणाचे वेळे करी तळमळ । आठवी कृपाळ तये वेळीं ॥ २ ॥ अंतकाळीं ज्याच्या नाम आलें मुखा । तुका ह्यणे सुखा पार नाहीं ॥ ३ ॥

३९१३. जायाचें शरीर जाईल क्षणांत । कां हा गोपिनाथ पावे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. दे. कृपेचे सागर तुह्मी संत सारे । निरोप हा फार सांगा देवा ॥.] तुह्मी संत सारे कृपेचे सागर । माझा निरोप फार सांगा देवा ॥ २ ॥ अनाथ अज्ञान कोणी नाहीं [दे. त्यासि.] त्याला । पायापें विठ्ठला ठेवीं मज ॥ २ ॥ तुका ह्यणे ऐसें [पं. ऐसी करा निरवण ।.] करावें निर्वाण । मग तो रक्षण करिल माझें ॥ ३ ॥

३९१४. त्रासला हा जीव संसारींच्या सुखा । तुजविण सखा नाहीं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें माझे मनीं वाटे नारायणा । घालावी चरणावरि मिठी ॥ २ ॥ कइं तें सुंदर देखोनि [पं. देखेन.] रूपडें । आवडीच्या कोडें आळंगीन ॥ २ ॥ नाहीं पूर्व पुण्य मज पापरासी [पं. पामरासी.] । ह्यणोनी पायांसी अंतरलों ॥ ३ ॥ अलभ्य लाभ कैचा संचितावेगळा । विनवी गोपाळा दास तुका ॥ ४ ॥

३९१५. मोलाचें आयुष्य वेचुनियां जाय । पूर्वपुण्यें होय लाभ याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. अनंता जन्मीचा.] अनंतजन्मीचे शेवट पाहतां । नर देह हातां आला तुझ्या ॥ १ ॥ कराल ते जोडी येईल कार्यासी । ध्यावें विठ्ठलासी सुखालागीं ॥ २ ॥ सांचलिया धन होईल ठेवणें । तैसा नारायण जोडी करा ॥ ३ ॥ करा हरिभक्ती परलोकीं ये [‘ये’ नाही.] कामा । सोडवील यमापासोनियां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे करा आयुष्याचें मोल । नका वेचूं बोल नामेंविण ॥ ५ ॥

३९१६. काय सुख आहे वाउगें बोलतां । ध्यातां पंढरिनाथा कष्ट नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ‘सर्वकाळ’ ० हें कडवें ‘रामकृष्ण रंगी’ या कडव्याच्या मागून आहे.] सर्वकाळ वाचे उच्चारितां हरि । तया सुखा सरि पाड नाही ॥ १ ॥ [पं. रामकृष्ण रसी.] रामकृष्णरंगीं रसना रंगली । अमृताची उकळी नाम तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य तयाचें वदन । जया नारायण ध्यानीं मनीं ॥ ३ ॥

३९१७. कीर्तनाच्या सुखें सुखी होय देव । पंढरीचा राव संगीं आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्त [पं. जाई.] जाय सदा हरि कीर्ति गात । [दे. नित्यसेवे.] त्यासवें अनंत हिंडतसे ॥ १ ॥ त्रैलोक्य भ्रमण फिरत नारद । [पं. त्यासवें.] त्यासंगें गोविंद फिरतसे ॥ २ ॥ नारद मंजुळ सुस्वरें गीत गाये । मार्गी चालताहे संगें हरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याला गोडी कीर्तनाची । नाही आणिकांची प्रीति ऐसी ॥ ४ ॥

३९१८. बाळेंविण माय क्षणभरि न राहे । न देखतां होये कासाविस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिक उदंड बुझाविती जरी । छंद त्या अंतरीं माउलीचा ॥ १ ॥ नावडती तया बोल आणिकाचे । देखोनियां नाचे माय दृष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी विठ्ठल माउली । आणिकांचे बोलीं चाड नाही ॥ ३ ॥

३९१९. हरिचिया भक्ता नाहीं भयचिंता । दुःखनिवारिता नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे वाहणें संसारउद्वेग । जडों नेदी पांग देवराया [पं. देवराव.] ॥ १ ॥ [पं. ‘असों द्यावा’ हें कडवें नाही.] असों द्यावा धीर सदा समाधान । आहे नारायण जवळी च ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा सखा पांडुरंग । व्यापियेलें जग तेणें ऐकें ॥ ३ ॥

३९२०. दसरा दिवाळी तो चि आह्मां सण [दे. सन.] । सखे संतजन [पं. हरिजन.] भेटतील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमपु जोडल्या [पं. पुण्याचिया रासी । पार त्या भाग्यासी नाहीं लेखा ।] सुखाचिया राशी । पार या भाग्यासी न दिसे आतां ॥ १ ॥ धन्य दिवस आजि जाला सोनियाचा । पिकली हे वाचा रामनामें ॥ २ ॥ [पं. ‘तुका ह्मणे’ या कडव्याच्या अगोदर ‘दुःख हें दारिद्र गेलें हारपोनी । मशक होउनि ठेला काळ ॥’ हें कडवें अधिक आहे.] तुका ह्मणे काय होऊं उतराई । जीव ठेऊं पांथीं संतांचिये ॥ ३ ॥

३९२१. खिस्तीचा [पं. उदीम उदिमांत हीण । करिती ब्राह्मण कलयुगीं ।] उदीम ब्राह्मण कलयुगीं । महारवाडीं मांगीं हिंडतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेवसाव [पं. करी.] करितां पर्वत मांगासी । ते पैं विटाळासी न [पं. मानिती.] मनिती ॥ १ ॥ मांगिणीशीं नित्य करीतसे लेखा । तोंडावरि थुंका पडतसे ॥ २ ॥ आशा माया रांडा नांव हें कागदीं । आठवीना कधीं नारायण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देह [दे. पं. जालें.] जाला पराधीन । पांडुरंगाविण गति नाही ॥ ४ ॥

३९२२. [दे. जर्गी.] अंगीं ब्रह्मक्रिया खिस्तीचा व्यापार । हिंडे घरोघर [त. दारोदार.] चांडाळाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंत्यजा [पं. अंत्यजाची. दे. आंतेजा.] खिचडी घेताती मागून । गाळियाप्रदान [दे. गाळिप्रधानि.] मायबहिणी ॥ १ ॥ उत्तमकुळीं जन्म क्रिया अमंगळ । बुडविलें कुळ उभयतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी कलयुगाची चाली । स्वार्थें बुडविलीं आचरणें ॥ ३ ॥

३९२३. हा चि माझा नेम धरिला हो [पं. हा.] धंदा । यावरि गोविंदा भेटी द्यावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि माझा ध्यास सदा सर्वकाळ । न्यावयासी मूळ येसी कधीं ॥ ६१ ॥ डोळियांची भूक पहातां श्रीमुख । आलिंगणें सुख निवती भुजा ॥ २ ॥ बहु चित्त ओढे तयाचिये सोई । पुरला हा कांहीं [पं. काई दिवस.] नवस नेणें ॥ ३ ॥ बहुबहु काळ जालों कासावीस । वाहिले बहुवस कळेवर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां [पं. पडावें.] पाडावें हें ओझें । पांडुरंगा माझें इयावरि ॥ ५ ॥

३९२४. जेणें माझें हित होइल तो उपाव । करिसील भाव जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज नाहीं सुख दुःख तया खंती । भावना हे चित्तीं नाना छंदें ॥ ६२ ॥ तोडीं हे संबंध तोडीं आशापाश । मज हो सायास न करितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों राहिलों निश्चित [पं. निश्चित.] । कवळोनि एकांतसुख तुझें ॥ ३ ॥

३९२५. शिखा सूत्र तुझा गुंतला जमान । तंववरि तूं जाण श्रुतिदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याची तुज कांहीं चुकतां चि नीत । होसील पतित नरकवासी ॥ ६३ ॥ [पं. बहु तूं जालासी. दे. बहु. जालासी.] बहुत जालासी चतुर शाहणा । शुद्ध आचरणा चुकों नको ॥ २ ॥ शिखा सूत्र याचा तोडीं तूं संबंध । मग तुज बाध नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरि वर्तूनि निराळा । उमटती कळा ब्रह्मीचिया ॥ ४ ॥

३९२६. पतिव्रता ऐसी जगामध्यें मात । भोगी पांच सात अंधारीं ते ॥ १ ॥ ॥ भ्रतारासी लेखी श्वानाचे समान । परपुरुषीं जाण संभ्रम तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिच्या दोषा नाहीं पार । [पं. भोगीते.] भोगील अघोर कुंभपाक ॥ ३ ॥

३९२७. सिंदळीसी नाहीं पोराची पै आस । [दे. त. सांटविल्याबीजास.] राहे बीज त्यास काय करी ॥ १ ॥ ॥ अथवा सेतीं बीज पेरिलें भाजोन । सारा देइल कोण काका त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं [पं. राखायाची चाड.] खायाची ते चाड । तरि कां लिगाड करुनी घेतो [दे. त. घेतोस.] ॥ ३ ॥

३९२८. संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाये विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें होय सर्व संसार सुखाचा । न लगे दुःखाचा लेश कांहीं ॥ ६४ ॥ घेतील तयांसी सोपें आहे सुख । बोलिलेले मुखें नारायण ॥ २ ॥ सांगितली सोय करुणासागरें । [दे. तुका ह्मणे बरें. त. तुझाला कां हो बरें.] तुझां कां हो बरें न [पं. वाटतें.] वाटे तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेणें [दे. केला उपकार.] उपकार केला । भोळ्याभाविकाला [पं. तरायासी.] तरावया ॥ ४ ॥

३९२९. चाले हें शरीर कोणाचिये सत्ते । कोण बोलवितें हरीविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखवी [पं. ऐकवी.] दाखवी एक नारायण । तयाचें भजन चुकों नका ॥ ६५ ॥ मानसाची देव चालवी अहंता । मी चि एक कर्ता [पं. ह्मणों नये.] ह्मणोनियां ॥ २ ॥ [दे. त. वृक्षाचीं हीं पानें.] वृक्षाचें ही पान हाले त्याची सत्ता । राहिली अहंता मग कोठें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विठो भरला [पं. सबाह्य । उणें काय आहे चराचरीं. त. सवाही । उणा कोठें आहे चराचरीं.] सबाहीं । तया उणें कांहीं चराचरीं ॥ ४ ॥

३९३०. मायारूपें ऐसें मोहिलेंसे [पं. मोहिलेंसे.] जन । भोगिती पतन नानाकर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय [पं. त्याची.] याची प्रीती करितां आदर । दुरावितां दूर तें चि भलें ॥ ६६ ॥ नाना छंद अंगीं बैसती विकार । छळिलेले फार तपोनिधि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें सिकवितों तुज । आतां धरी लाज मना पुढें ॥ ३ ॥

३९३१. जेजे कांहीं मज होईल वासना । तेते नारायणा व्हावें तुझीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय भाव एक निवडूं निराळा । जाणसी तूं कळा अंतरीची ॥ १ ॥ तुजविण मज कोण आहे सखा । जें [दे. सांगा.] सांगों आणिकां जीवभाव ॥ २ ॥ अवघें पिशुन जालें असे जन । आपपर कोण नाठवे हें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं चि जीवांचें जीवन । माझें समाधान तुझे हातीं ॥ ४ ॥

३९३२. कैसी करूं आतां सांग तुझी सेवा । शब्दज्ञानें देवा नाश केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तुझें वर्म न कळे अनंता । तुज न संगतां [पं. सांगतां.] [दे. बहु.] बुडूं पाहें ॥ १ ॥ संध्या स्नान केली आचाराची नासी । काय तयापासीं ह्मणती एक ॥ २ ॥ बुडविली भक्ति [दे. पं. ह्मणीते.] ह्मणती पाषाण । पिंडाचें पाळण स्थापुनियां ॥ ३ ॥ न करावी कथा ह्मणती एकादशी । भजनाची [पं. निशी.] नासी मांडियेली ॥ ४ ॥ न जावें देउळा ह्मणती देवघरीं । बुडविलें या परी तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

३९३३. नमोनमो तुज माझें हें कारण । काय जालें उणें करितां स्नान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतांचा मारग चालतो [दे. सांडूनि] झाडून । हो का लाभ हानि कांहींतरि ॥ १ ॥ न करिसी तरि हेंचि कोडें मज । भक्ति गोड काज आणीक नाही ॥ २ ॥ करीं सेवा कथा नाचेन रंगणीं । प्रेमसुखधणी पुरेल तों ॥ ३ ॥ महाद्वारीं सुख वैष्णवांचे मेळीं । वैकुंठ जवळी वसे तेथें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाही मुक्तिसवें चाड । हें चि जन्म गोड घेतां मज ॥ ५ ॥

३९३४. होऊनि संन्यासी भगवीं लुगडीं । वासना न सोडी विषयांची ॥ १ ॥ निंदिती कदान्न इच्छिती देवान्न । पाहाताती मान आदराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें दांभिक भजन । तया जनार्दन भेटे केवीं ॥ ३ ॥

३९३५. लांबवूनि जटा नेसोनि कासोटा । अभिमान मोटा करिताती ॥ १ ॥ सर्वांगा करिती विभूतिलेपन । पाहाती मिष्टान्न भक्षावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा नव्हे हा स्वधर्म । न कळतां वर्म मिथ्यावाद ॥ ३ ॥

३९३६. कान फाडूनियां मुद्रा तें घालिती । नाथ ह्मणविती जगामाजी ॥ १ ॥ घालोनियां फेरा मागती द्रव्यासी । परि शंकरासी नोळखती ॥ २ ॥ पोट भरावया शिकती उपाय । तुका ह्मणे जाय नर्क लोका ॥ ३ ॥

३९३७. कौडीकौडीसाटीं [त. कवडीकवडीसाटीं. दे. कडवीकडीसाटीं.] फोडिताती शिर । काढूनि रुधिर मलंग ते ॥ १ ॥ पांघरती चर्म लोहाची सांकळी । मारिती आरोळी धैर्यबळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा नव्हे चि स्वधर्म । न कळे चि वर्म गोविंदाचें ॥ ३ ॥

३९३८. दाढी डोई मुंडी मुंडूनियां सर्व । पांघुरति बरवें वस्त्र काळें ॥ १ ॥ उफराटी काठी घेऊनियां हातीं । उपदेश देती सर्वत्रासी ॥ २ ॥ चाळवुनी रांडा देउनियां भेष । तुका ह्मणे त्यास यम दंडी ॥ ३ ॥

३९३९. होउनी जंगम विभूती लाविती । शंख वाजविती घरोघरीं ॥ १ ॥ शिवाचें निर्माल्य तीर्था न सेविती । घंटा वाजविती पोटासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी नाही शिवभक्ति । व्यापार करिती संसाराचा ॥ ३ ॥

३९४०. लावूनियां मुद्रा बांधोनियां कंठीं । हिंडे पोटासाठीं देशोदेशीं ॥ १ ॥ नेसोनि [पं. नेसोनियां कौपीन शुभ्र वस्त्र जाणा .] कोपीन शुभ्रवर्ण जाण । पहाती पक्कान्न क्षेत्रींचें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मइंद । त्यापाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥

३९४१. ऐसे नाना भेष घेउनी हिंडती । पोटासाठीं घेती प्रतिग्रह ॥ १ ॥ परमार्थासी कोण त्यजी संवसार । सांगापा [पं. सांगपां. दे. सांगपां.] साचार नांव त्याचें ॥ २ ॥ जन्मतां संसार त्यजियेला शुके । तोचि निष्कळंक तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३९४२. स्त्रिया पुत्र कळत्र हें तंव मायावंत । शेवटींचा अंत नाही कोणी ॥ १ ॥ यमाचिये हातीं बांधोनियां देती । भूषणें ही घेती काढूनियां ॥ २ ॥ ऐसिया चोरांचा कैसा हा विश्वास । धरिली तुझी कास तुका [त. पांडुरंगा.] ह्मणे ॥ ३ ॥

३९४३. [पं. नलगे तें मज.] न लगती मज शब्दब्रह्मज्ञान । तुझिया दर्शनावांचूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणरुनि तुझें करितों चिंतन । नावडे वचन आणिकांचें ॥ १ ॥ काय ते [पं. महत्वे. दे. त. महत्वी.] महत्वीं करावी मान्यता । तुज न देखतां [पं. देतां.] पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज । दिधल्यावांचूनि [पं. भेटल्यां.] । न राहे [पं. याहुनी.] त्याहूनि होइन वेडा ॥ ३ ॥

३९४४. तुझ्या ह्मणोनियां दिसतों गा दीन । हा चि अभिमान सरे तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अज्ञान बाळका कोपली जननी । तयासी निर्वाणी कोण पावे ॥ १ ॥ तैसा विठो तुजविण परदेशी । नको या दुःखासीं गोळं मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सर्व तुझी आशा । अगा जगदीशा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३९४५. जन्म मृत्यु फार जाले माझ्या जीवा । ऐक माझा धांवा पांडुरंगा ॥ १ ॥ सिणलों बहुत करितां येरझारा । रखुमाईच्या वरा पावें वेगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं गा पतितपावन । घेई माझा सीण जन्मांतर ॥ ३ ॥

३९४६. आतां [दे. माझा.] माझ्या दुःखा कोण हो सांगाती । रखुमाईचा पति पावे चि ना ॥ १ ॥ कायविधा त्यानें घातलीसे रेखा । सुटका या दुःखा न होय चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी विसरूं [पं. नका.] नको चिंता । अगा पंढरिनाथा पाव वेगी ॥ ३ ॥

३९४७. पंढरीसी जावें ऐसें माझे मनीं । विठई जननी भेटे केव्हां ॥ १ ॥ न लगे त्याविण सुखाचा सोहळा । लागे मज ज्वाळा अग्निचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचे पाहिलिया पाय । मग दुःख जाय सर्व माझें ॥ ३ ॥

३९४८. तन मन धन दिलें पंढरिराया । आतां सांगावया उरलें नाही ॥ १ ॥ [पं. आर्त चाड.] अर्थचाड चिंता नाही मनीं आशा । तोडियेला फांसा उपाधीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक विठोबाचें नाम । आहे जवळी दाम नाहीं रुका ॥ ३ ॥

३९४९. आलिया संसारा उठा वेग करा । शरण जा उदारा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह हें देवाचें [पं. काळाचें.] धन कुबेराचें । तेथें [पं. येथें.] मनुष्याचें काय आहे ॥ १ ॥ देता देवविता नेता नेवविता । येथें [दे. त. येथ.] याची सत्ता काय आहे ॥ २ ॥ निमित्याचा धनी केला असे [दे. झणी.] प्राणी । [पं. तुका ह्मणे मी ह्मणोनि व्यर्थ गेला .]

माझेंमाझें ह्मणोनि व्यर्थ गेला ॥ ३ ॥ [पं. 'तुका ह्मणे कां रे०' हें कडवें नाही. त. 'तुका ह्मणे देव जोडलीया साटीं । न लगे आटाआटी करणें कांहीं,' असें आहे.] तुका ह्मणे कां रे नाशवंतासाटीं । देवासवें आटी पाडितोसी ॥ ४ ॥

३९५०. [त. माहे.] माय [वणी.] वर्नीं धाल्या धाये । गर्म आंवतणें न पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें पूजितां वैष्णव । सुखें संतोषतो देव ॥ १ ॥ पुत्राच्या विजयें । पिता सुखातें जाये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अमृतसिद्धि । हरे क्षुधा आणि व्याधि ॥ ३ ॥

३९५१. [त. तुझीं अंग भूतें । आह्मी जाणतो समस्त ॥.] तुझें अंगभूत । आह्मी जाणतो समस्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरा वाटतसे जना । गुढारसें नारायणा ॥ १ ॥ ठावा थारा मारा । [दे. परचिया. त. असे घरचिया०.] घरचिया संव चोरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेदा [पं. भेदाभेद । करुनि करीतसे वाद ॥.] । करुनि करितों संवादा ॥ ३ ॥

३९५२. तुज दिला देह । आजूनि वागवितों भय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा विश्वासघातकी । घडली कळतां हे चुकी ॥ १ ॥ बोलतो जें तोंडें । नाही अनुभविलें लंडें ॥ २ ॥ दंड लाहे केला । तुका ह्मणे जी विठ्ठला ॥ ३ ॥

३९५३. [पं. मात.] माते लेकरांत भिन्न । नाही उत्तरांचा सीण [दे. सीन.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धाडीं धाडीं वो भातुकें । रंजविल्याचें कौतुकें ॥ १ ॥ करुनि नवल । याचे बोलिलों ते बोल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते । पांडुरंगे कृपावंते ॥ ३ ॥

३९५४. जरि न [पं. भरे चि.] भरे पोट । तरि सेवूं दरकूट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि न घलूं तुज भार । हा चि आमुचा निर्धार ॥ १ ॥ तुझें नाम [पं. अलोलिक.] अमोलिक । नेणती हे ब्रह्मादिक ॥ २ ॥ ऐसें नाम तुझें खरें । तुका ह्मणे भासे पुरें ॥ ३ ॥

३९५५. सर्वस्वाची साटी । तरि च देवासवें गांठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही तरी जया तैसा । भोग भोगवील इच्छा ॥ १ ॥ घावें तें चि घ्यावें । ह्मणउनि [दे. घ्यावें जीवें. पं. जीवेंभावें.] जीवें जावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरी । मार्गे [दे. उगवितां.] नुरवितां बरी ॥ २ ॥

३९५६. सुख पंढरीसी आलें । पुंडलिकें [दे. अवघें पुडलिकें.] साटविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धांवा माझे बाप । जिव्हा घेउनियां [पं. घेउनि खरें माप.] माप ॥ १ ॥ [दे. करा एक खेप सभावें.] करा एक खेप । मग न लगे हिंडावें ॥ २ ॥ विषय [दे. विभव.] गुंडूनि पसारा । धांव घ्या रे पंढरपुरा ॥ ३ ॥ आयुष्य [पं. 'आहे आयुष्याचा लेश । करीं पंढरीचा वास ॥'] वेचें जंव आहे । तों चि धांवोनियां जायें ॥ ४ ॥ आळस न करीं या लाभाचा । तुका विनवी [दे. कुणब्याचा.] कुणब्याचा ॥ ५ ॥

३९५७. गाढव शृंगारिलें कोडें । कांहीं केल्या नव्हे घोडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें भुंकणें न राहे । स्वभावासी करील काये ॥ १ ॥ श्वान शिबिके बैसविलें । भुंकतां न राहे उगलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वभावकर्म । कांहीं केल्या न सुटे धर्म ॥ ३ ॥

३९५८. सेकीं [पं. सेखी हेना तैसे.] हें ना तेंसें जालें । बोलणें तितुकें वांयां गेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. सेकीं.] स्वयें आपण चि रिता । रडे पुढिलांच्या हिता ॥ १ ॥ सुखसागरीं नेघे बस्ती । अंगीं ज्ञानपणाची मस्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाढव लेखा । जेथें भेटेल तेथें ठोका ॥ ३ ॥

३९५९. आवडे सकळां मिष्टान्न । रोग्या विषा [पं. विष ते.] त्यासमान ॥ १ ॥ [पं. 'दर्पण' याच्या पूर्वी 'काय तया एक साटी' । काम केली अवघी खोटी ॥' हें कडवें जास्त आहे.] दर्पण [पं. न लगे एका.] नावडे तया एका । ठाव नाही ज्याच्या नाका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैशा [पं. 'तैशा' नाही.] खळा । उपदेशाचा [पं. उपदेशाचा तो कांटाळा.] कांटाळा ॥ ३ ॥

३९६०. अखंड संत निंदी । ऐसी दुर्जनाची बुद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय ह्मणावें तयासी । तो केवळ पापरासि ॥ १ ॥ जो स्मरे [पं. रामनामा । त्यासी ह्मणतो रिकामा ॥.] रामराम । तयासी ह्मणावें रिकामें ॥ २ ॥ जो [पं. तीर्थ व्रतें करी । त्यासी ह्मणतो भीकारी ॥.] तीर्थव्रत करी । तयासी ह्मणावें भिकारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विंच्याची [पं. विंचा नांगी.] नांगी । तैसा दुर्जन सर्वांगी ॥ ४ ॥

३९६१. या रे नाचों [पं. आवघे जन । भाव आनंदें करून ॥.] अवघेजण । भावें प्रेमं परिपूर्ण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाळं पंढरीचा राणा । क्षेम देउनि संतजना ॥ १ ॥ [पं. सुख फुकासाठी । साधे हरिनाम बोभाटीं.] सुख साधु सुखासाठीं । नाम हरिनाम बोभाटीं ॥ २ ॥ प्रेमा [पं. प्रेम वाटितो. दे. प्रेमासाठीं तो.] वाटितो उदार । देतां नाही सानाथोर ॥ ३ ॥ पापें पळालीं बापुडीं । काळ झाला देशधडी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धन्य काळ । आजि प्रेमाचा सुकाळ ॥ ५ ॥

३९६२. [पं. उपजले.] उपजलों मनीं । हे तों स्वामीची करणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होइल [पं. प्रेमाचें.] प्रसादाचें दान । तरि हें कवतुक पाहेन ॥ १ ॥ येइल अभय जरि । तरि हे आज्ञा वंदिन शिरीं ॥ २ ॥ भक्तिप्रयोजना । प्रयोजावें वंदिजना ॥ ३ ॥ यश स्वामिचिये शिरीं । दास्य करावें किंकरीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आळीकरा । त्यासी योजावें उत्तरा ॥ ५ ॥

३९६३. माझें मन पाहे कसून । चित्त [दे. परि चित्त.] न ढळे तुजपासून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. तुज कापुनि.] कापुनि देइन शिर । पाहा कृपण कीं उदार ॥ १ ॥ मजवरि घालीं घण । परि मी न सोडीं चरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंती । तुजवांचूनि नाही गति ॥ ३ ॥

३९६४. भूमीवरि कोण ऐसा । गांजूं शके हरिच्या दासा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें [पं. नाचावें कीर्तनीं ।] नाचा हो कीर्तनीं । जयजयकारें मर्जा वाणी ॥ १ ॥ काळा सुटे पळ । जाती दुरितें सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । [दे. सांगूं मानाची हे निति.] साच माना हे निश्चिती ॥ ३ ॥

३९६५. जातीचा ब्राह्मण । न करितां संध्यास्नान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो एक नांवाचा ब्राह्मण । होय हीनाहूनि हीन ॥ १ ॥ सांडुनियां शाळिग्राम । नित्य वेश्येचा संमागम ॥ २ ॥ नेघे संतांचें जो तीर्थ । अखंड वेश्येचा [पं. वेश्या जोडे अर्थ.] जो आर्थ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे पापी । पाहूं नका पुनरपि ॥ ४ ॥

३९६६. [दे. जालों.] जाला जीवासी उदार । त्यासी काय भीडभार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन आडक्या घोंगडें । [त. उभे.] उभें बाजारीं [पं. रोकडे.] उघडें ॥ १ ॥ जोंजों धरिली भीड । तोंतों बहु केली चीड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूळ । तुझें उच्चारिण कुळ ॥ ३ ॥

३९६७. [त. आतां आह्मां.] आह्मां हें चि काम । वाचे गाळं तुझें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आयुष्य मोलाची हे घडी । धरूं पायांची आवडी ॥ १ ॥ अमृताची खाणी । याचे ठायीं वेचूं वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । माझ्या जिवाच्या [पं. जीविच्या.] जिवलगा ॥ ३ ॥

३९६८. मिळे हरिदासांची दाटी । रीग न होय शवटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें [पं. काय म्यां.] म्या काय करावें । माझें कोणें आइकावें ॥ ५ ॥ कैसें तुज लाजवावें । भक्त ह्मणोनियां भावें ॥ २ ॥ नाचतां नये ताळीं । [पं. वाजवितां नये टाळी.] मज वाजवितां टाळी ॥ ३ ॥ [दे. त. अंती मांडिती भुषणें भूषणे.] अति मंडित भुषणें । शरीर माझें दैन्य जाणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कमळापति । मज न द्यावें त्या हातीं ॥ ५ ॥

३९६९. जाणों नेणों काय । चित्तीं धरूं तुझे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें चि [त. एक वर्म.] वर्म । गाऊं धरूनियां प्रेम ॥ ५ ॥ [दे. कासया.] काय सांडूं मांडूं । [दे. भाव.] भावें हृदयीं च कोडूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जन्मोजन्मीं मार्गे सेवा ॥ ३ ॥

३९७०. जाळें घातलें सागरीं । बिंदु न राहे भीतरी [त. अंतरी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें पापियाचें मन । तया नावडे कीर्तन ॥ ५ ॥ गाढव गंगेसी न्हाणिलें । जाउनि [पं. उकरड्या लोळे.] उकरड्यावरि लोळे ॥ २ ॥ [पं. 'प्रीती पोसिलें' हें कडवें नाही.] प्रीती पोसिलें काउळें । जाउनि विष्टेवरी लोळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसी हरी । कीरव्या नावडे कस्तुरी ॥ ४ ॥

३९७१. तरलों [दे. त. ह्मणउनि.] ह्मणुनि धरिला [पं. धरियेला.] ताठा । त्यासी चळ जाला फांटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयांविण तुटे दोड । मान सुख इच्छी भांड ॥ ५ ॥ ग्वाहीविण मात । स्थापी आपुली [दे. स्वतंत्र. त. सतंत.] सतत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं किती । नरका गेलीं अधोगती ॥ ३ ॥

३९७२. आतां येथें खरें । नये फिरतां माघारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईल तैसी हो [दे. त. 'हो' नाही.] आबाळी । देह निमित्त या बळी ॥ ५ ॥ तुझांसवें गांठीं । देहजिवाचिये सार्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लंड । करूं चौघांमध्ये भंड [खंड] ॥ ३ ॥

३९७३. कठिण नारळाचें अंग । बाहेरी भीतरी तें चांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा करी कां विचार । शुद्ध कारण अंतर ॥ ५ ॥ वरि कांटे फणसफळा । माजि अंतरीं जिह्वाळा ॥ २ ॥ ऊंस [पं. 'ऊंस बाहेरी' हें कडवें नाही.] बाहेरी कठिण काळा । माजी रसाचा जिह्वाळा ॥ ३ ॥ मिठें रुचविलें अन्न । [त. तुका ह्मणे नये. दे. पं. यांत नेहेमीप्रमाणें या अभंगांत 'तुका ह्मणे' असें नाही. त. तीं अक्षरें आहेत तरी छंदास जास्त होत आहेत.] नये सतंत कारण ॥ ४ ॥

३९७४. [पं. सर्वा.] सकळतीर्थाहूनि । पंढरीनाथ मुगुटमणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य पंढरी । जे मोक्षाची अक्षय पुरी ॥ ५ ॥ विश्रांतीचा ठाव । तो हा माझा पंढरीराव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. सांगतों.] सांगें स्पष्ट । दुजी पंढरी वैकुंठ ॥ ३ ॥

३९७५. भाते भरुनि हरिनामाचे । वीर गर्जती विठ्ठलाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सहस्रनामाची.] अनंतनामाची आरोळी । एक एकाहूनि बळी ॥ ५ ॥ नाहीं आणिकांचा गुमान । ज्याचे अंकित त्यावांचून ॥ २ ॥ रिद्धि सिद्धि ज्या कामारी । तुका ह्मणे ज्याचे घरीं ॥ ३ ॥

३९७६. ज्याची जया आस । तयाजवळी त्या वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर [पं. येरे.] जवळी तें दुरी । धेनु वत्स सांडी घरीं ॥ ५ ॥ गोडी प्रियापार्शी । सुख उपजे येरासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल । घडे तयाठायीं मोल ॥ ३ ॥

३९७७. बाळ माते निष्ठुर होये । परि ते [दे. तें.] स्नेह करीत आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा तूं गा पुरुषोत्तमा । घडी न विसंबसि [दे. विसंबोसि. त. विसंभसी.] आह्मां ॥ १ ॥ नेणती भागली । कडे घेतां अंग घाली ॥ २ ॥ भूक साहे [दे. पं. ताहान.] तान्ह । त्याचें राखे समाधान ॥ ३ ॥ त्याच्या दुःखें धाये । आपला जीव देऊं पाहे ॥ ४ ॥ नावें घाली उडी । ह्मणे प्राण काढी ॥ ५ ॥

३९७८. हे [त. होते.] तों टाळाटाळी । परि भोवता [दे. भोवताहे कळी.] हा कळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें नव्हेल शेवटीं । भय असों द्यावें पोटीं ॥ १ ॥ [दे. मुरगाळिला कान । समांडिलें समाधान ॥.] मुरगाळिल कान । गोसमाळी सावधान ॥ २ ॥ धन्य [त. 'धन्य ह्मणे' हें कडवें नाही.] ह्मणे आतां । येथें नुधवा माथां ॥ ३ ॥ अबोलणा [दे. 'अबोलणा' हें कडवें नाही. पं. 'हे तों टाळाटाळी' हा अभंगच आढळत नाही.] तुका । ऐसें कांहीं लेखूं नका ॥ ४ ॥

३९७९. किती लाजिरवाणा । मरे उपजोनि शाहाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका घाई न करीं तुटी । न निघें देवासोई भेटी ॥ १ ॥ सोसूनि आबाळी । घायाळ तें दुंग चोळी ॥ २ ॥ सावध करी तुका । ह्मणे निजले हो आइका ॥ ३ ॥

३९८०. दाता लक्ष्मीचा पति । माझें मागणें तें किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणे तान्हेल्याची तान । पितां गंगा नव्हे न्यून ॥ १ ॥ कल्पतरु जाला देता । तेथें पोटाचा मागता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. सतंत. पं. संता.] सतत ध्यातां । परब्रह्म चि आलें हातां ॥ ३ ॥

३९८१. कुरुवंडी करीन काया । [पं. वरी.] वरोनि पायां गोजिरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलें तें रूप डोळां । मन चाळा लागलें ॥ १ ॥ परतें न सरवे दुरि । आवडी पुरी बैसली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विसावलों । येथें [त. तेथें.] [दे. आलों.] धालों धणीवरि ॥ ३ ॥

३९८२. साधनाचे कष्ट मोटे । भय [दे. येथें.] वाटे थोर हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखें गावें भावें गीत । सर्व हित बैसलिया ॥ १ ॥ दासा नव्हे कर्म दान । तन मन निश्चळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. आत्मनिष्ठ.] आत्मनिष्ठा । भागे चेष्टा [दे. चेष्ट.] मनाची ॥ ३ ॥

३९८३. घेतां आणिकांचा जीव । तेव्हां कीव कराना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपलें तें वरदळ नेदा । हे गोविंदा कृपणता ॥ १ ॥ सेवा तरी इच्छा सांग । चोरिलें अंग साहेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरे धन्या । निसंतान्या विठोबा ॥ ३ ॥

३९८४. आह्मां केलें गुणवंत । तें उचित राखावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझांसी तों चाड नाही । [पं. आणीक.] आणिकां कांहीं सुखदुःखा ॥ १ ॥ दासांचें तें देखों नये । उणें काय होइल तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरा । दृष्टि करा सामोरी ॥ ३ ॥

३९८५. अगत्य ज्या नरका जाणें । [पं. विट माननं कीर्तनीं.] कीर्तनीं तो वीट मानी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नावडेसा जाला बाप । आलें पाप वस्तीसि ॥ १ ॥ नारायण नाही वाचे । ते यमाचे अंदण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अभक्तासी । माता दासी जग झोडी ॥ ३ ॥

३९८६. आह्मी हरिचे हरिचे । [दे. सुर. त. शूर.] शूर कळिकाळा यमाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामघोष बाण साचे । भाले तुळसी मंजुरेचे ॥ १ ॥ [त. पं. आह्मी हरिचे दास ।] आह्मी हरिचे हरिचे दास । कळिकाळावरि घालूं कास ॥ २ ॥ [त. पं. आह्मी हरिचे दूत ।] आह्मी हरिचे हरिचे दूत । पुढें पळती यमदूत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मांवरी । [दे. सुद्रसेन.] सुदर्शन घरटी करी ॥ ४ ॥

३९८७. देवाचिये पायीं वेचों सर्व शक्ती । होतील विपत्ति ज्याज्या कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघे [दे. न घेई.] माझी वाचा पुढें कांहीं वाव । आणि दुजे भाव बोलायाचे ॥ १ ॥ [त. दे. मनाचे.] मनाची वांटणी चित्ताचा विक्षेप । राहो हा अनुताप आहे तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेई विठ्ठलाचा छंद । आनंदाचा कंद विस्तारेल [पं. विस्तारला.] ॥ ३ ॥

३९८८. पांडुरंगा आतां ऐका हे विनंती । बहु माझे चितीं भय वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आइकिलें संतांचिया मुखें । तें या मज लोके भेडसाविलें [दे. भडसाविलें.] ॥ १ ॥ विष्णुदासां गति नाहीं तरावया । [पं. ह्मणतील वांयां.] ह्मणती गेले वांयां [त. पं. कष्टति.] कष्ट ही ॥ २ ॥ धिक्कारिती मज करितां कीर्तन । काय सांगों शीण ते काळिचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज वाटतें उदास । काय करूं यास पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३९८९. वेढा वेढा रे पंढरी । मोर्चे लावा भीमातिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चलाचला संत जन । करा देवासी भांडण ॥ १ ॥ लुटालुटा पंढरपुर । धरा रखुमाईचा वर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चला । घाव निशाणी [दे. पं. निशांनी.] घातला ॥ ३ ॥

३९९०. पहा ते पांडव अखंड वनवासी । परि त्या देवासी आठविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. प्रल्हादासी.] प्रल्हादासी पिता करितो जाचणी । परि तो स्मरे मनीं नारायण ॥ १ ॥ सुदामा ब्राह्मण दरिद्रे पीडिला । नाहीं विसरला पांडुरंगा [दे. पांडुरंग.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा न पडावा विसर । दुःखाचे डोंगर जाले तरी ॥ ३ ॥

३९९१. निजसेजेची अंतुरी । पादलिया कोण मारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा [पं. तुह्मी.] आह्मासी उबगतां । तुका विनवितो संतां ॥ १ ॥ मूल मांडीवरी हागलें । तें बा कोणें रे त्यागिलें ॥ २ ॥ दासी कामासी चुकली । ते बा कोणें रे विकली ॥ ३ ॥ पांडुरंगाचा तुका पापी । संतसाहें काळासि दापी ॥ ४ ॥

३९९२. श्वानाचियापरी लोळें तुझ्या द्वारीं । भुंकों हरिहरि नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भुंकी उठीं बैसें न बजायें वेगळा । लुडबुडीं गोपाळा पायांपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां वर्म आहे ठावें । मागेन ते द्यावें प्रेमसुख ॥ ३ ॥

३९९३. सोइरे धाइरे दिल्याघेतल्याचे । अंत हें काळीचें नाहीं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सख्या गोत्रबहिणी सुखाचे संगती [पं. सांगाति.] । मोकलुनी देती अंतकाळीं ॥ १ ॥ आपुलें शरीर [दे. त. आपुल्यासी.] आपणा पारिखें । [पं. परावे सारिखे नवल०.] परावीं होतील नवल काई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां सोड यांची आस । धरीं रे या कास पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३९९४. जन्ममरणांची कायसी चिंता । तुझ्या शरणागतां पंढरीराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वदनीं तुझें नाम अमृतसंजीवनी । असतां चक्रपाणी भय [पं. काय.] कवणा ॥ १ ॥ हृदयीं तुझें रूप बिंबलें साकार । तेथें कोण पार संसाराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या चरणांची [पं. नामाची.] पाखर । असतां कळिकाळ पायां तळीं ॥ ३ ॥

३९९५. क्षमाशस्त्र जया नराधिया हातीं । दुष्ट तयाप्रति काय करी ॥ १ ॥ तृण नाहीं तेथें [पं. “तेथें” नाहीं.] [दे. त. पडे.] पडिला दावाग्नि । जाय तो विझोनि आपसया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षमा सर्वांचें स्वहित । धरा अखंडित सुखरूप ॥ ३ ॥

३९९६. [पं. याति रूप गुणे. दे. याति गुणें रूप.] यातिगुणें रूपें काय ते वानर । तयांच्या विचारें वर्ते राम ॥ १ ॥ ब्रह्महत्यारासि पातकी अनेक । तो वंद्य वाल्मीक तिहीं लोकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे चोरीचा व्यापार । [पं. नाम हें चि सार विठोबाचें.] ह्मणा रघुवीर वेळोवेळां ॥ ३ ॥

३९९७. पानें जो खाईल बैसोनि कथेसी । घडेल तयासी गोहत्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तमाखू ओढूनि काढला जो धूर । बुडेल तें घर तेणें पापें ॥ १ ॥ कीर्तनीं बडबड करील जो कोणी । बेडुक होउनी येइल जन्मा ॥ २ ॥ जयाचिये मनीं कथेचा कंटाळा । होती त्या चांडाळा बहु जाच ॥ ३ ॥ जाच होती पाठी उडती यमदंड । त्याचें काळें तोंड तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३९९८. कामांमध्ये काम । कांहीं ह्मणा रामराम । जाइल [दे. होइल.] भवश्रम । सुख होईल दुःखाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळें येईल अंतकाळीं । प्राणप्रयाणाचे वेळीं । राहाती निराळीं । रांडापोरें सकळ ॥ १ ॥ जीतां जीसी जैसा तैसा । पुढें आहे रे वोळसा । उगवुनि फांसा । काय करणें तें करीं ॥ २ ॥ केलें होतें [पं. होय.] या चि जन्में । अवघें विठोबाच्या नामें । तुका ह्मणे [दे. कर्म.] कर्म । जाळोनियां तरसी ॥ ३ ॥

३९९९. तुज मज ऐसी परी । जैसे [त. जैसा तरंग. पं. जैसे लवण.] तरंग सागरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीमाजी एक जाणा । विठ्ठल पंढरीचा राणा ॥ १ ॥ देव भक्त ऐसी बोली । जंव भ्रांति नाहीं गेली ॥ २ ॥ तंतु पट जेवीं एक । तैसा विश्वेंसी व्यापक ॥ ३ ॥ [पं. ‘एका जनार्दनी कृपा । जमीं विश्रांति कैची बापा ॥’. हें कडवें अधिक आहे. या अभंगांत नेहमींच्या शैलीप्रमाणें ‘तुका’ हीं अक्षरें शेवटच्या कडव्यांत नाहीत.]

४०००. कोठें गुंतलासी योगीयांचे ध्यानीं । आनंदकीर्तनीं पंढरीच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय काज कोठें पडलीसे गुंती । कार्नीं न पडती बोल माझे ॥ १ ॥ काय शेषशयनीं सुखनिद्रा आली । सोय कां सांडिली तुझी देवा ॥ २ ॥ [दे. ‘तुका ह्मणे’ हें कडवें नाहीं.] तुका ह्मणे कोठें गुंतलेती सांगा । [त. ये गा पांडुरंगा भेटी देई ।.] किती पांडुरंगा वाट पाहूं ॥ ३ ॥

४००१. माउलीसी सांगे कोण । प्रेम वाढवी [त. पं. तान्हें.] ताहानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीचा कळवळा । करीतसे प्रतिपाळा ॥ १ ॥ मायबापाची उपमा । तुज देऊं मेघश्यामा ॥ २ ॥ ते ही साजेना पाहातां । जीवलगा पंढरिनाथा ॥ ३ ॥ माय पाळी संसारीं । परलोक राहे दुरी ॥ ४ ॥ तैसा नव्हेसी अनंता । काळावरी तुझी सत्ता ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । तुझां बहुत करुणा ॥ ६ ॥

४००२. कोड [दे. कोडें.] आवडीचें । पुरवीना बाळकाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेव्हां कैसी ते माउली । जाणा कशासाठीं व्याली ॥ १ ॥ वत्साचिये आसे । धेनु धावेना गोरसें [पं. वोरसे] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. धरि.] घरीं । बाळ टाकिलें वानरीं ॥ ३ ॥

४००३. भक्तांचीं सांकडीं स्वयें सोसी देव । त्यांपाशीं केशव सर्वकाळ ॥ १ ॥ जये ठायीं कीर्तन वैष्णव करिती । तेथें हा श्रीपति उभा असे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव सर्वाठायीं जाला । भरुनी उरला पांडुरंग ॥ ३ ॥

४००४. तुझिया नामाचा विसर न पडावा । ध्यानीं तो राहावा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितला मंत्र श्रीरामनामाचा । सर्वकाळ वाचा हें चि बोले ॥ ५१ ॥ उफराटें नाम वाल्मीक बोलीला । तो ही वंद्य केला नारायणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज तुझा चि भरवसा । धांवुनियां कैसा येसी देवा ॥ ३ ॥

४००५. अवघ्यां पातकांची मी एक रासी । अवघा तूं [पं. तूं चि.] होसी [त. सर्वोत्तम.] सर्वोत्तमु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसा तैसा लागे करणें अंगीकार । माझा सर्व भार चालविणें ॥ ५१ ॥ अवघें चि मज गिळियेलें काळें । [पं. अवघें चि बळ.] अवघीं च बळें तुझे अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां खुंटला उपाय । अवघे चि पाय तुझे मज ॥ ३ ॥

४००६. मूर्तिमंत देव नांदतो पंढरी । येर ते [त. पं. 'ते' नाही.] दिगांतरीं प्रतिमास्वरूप ॥ १ ॥ जाउनियां वना करावें कीर्तन । मानुनी पाषाण विठ्ठलरूप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुख्य [पं. पाहिजे तो भाव. दे. पाहिजे भाव.] पाहिजे हा भाव । भावापासीं देव शीघ्र उभा ॥ ३ ॥

४००७. धरिल्या देहाचें सार्थक करीन । आनंदें भरीन तिन्ही लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लावीन निशान जावया वैकुंठा । माजवीन पेठा कीर्तनाच्या ॥ ५१ ॥ नामाचिया नौका करीन सहस्रवरि । नावाडा श्रीहरि पांडुरंग ॥ २ ॥ भाविक हो येथें धरा रे आवांका । ह्मणे दास तुका शुद्धयाति ॥ ३ ॥

४००८. अनुसरे त्यासी फिरों नेदी मार्गे । [दे. राहें.] राहे समागमें अंगसंगें ॥ १ ॥ अंगसंगें असे कर्मसाक्ष देव । जैसा ज्याचा भाव तैसा राहे ॥ २ ॥ फळपाकीं देव देतील प्राणीयें । तुका ह्मणे नये सवें कांहीं ॥ ३ ॥

४००९. संसारीं असतां हरिनाम घेसी । तरीं च उद्धरसी पूर्वजेंसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं च इंद्रियें न येतील [दे. त. येती.] कामा । जिव्हे रामनामा उच्चारिं वेगीं ॥ ५१ ॥ शरीरसंपत्ति नव्हे रे आपुली । भ्रांतीची साउली अवघी व्यर्थ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सार हरिनामउच्चार । येऱ्हावी येरझार हरीविण ॥ ३ ॥

४०१०. सावळें सुंदर रूप मनोहर । राहो निरंतर हृदयीं [पं. माझ्या.] माझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आईक.] आणीक कांहीं इच्छा [त. नाही मज चाड.] आह्मां नाहीं चाड । तुझें नाम गोड पांडुरंगे ॥ ५१ ॥ जन्मोजन्मीं ऐसें मागितलें तुज । आह्मांसी सहज द्यावें आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज ऐसे [पं. असाजि दयाळा । धुडितां सकळां.] दयाळ । धुडितां सकळ नाहीं आह्मां ॥ ३ ॥

४०११. हिरोनियां नेला मुखींचा उच्चार । [त. पं. पडिलें.] पाडिलें अंतर जवळीच ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्वैताचिये कैसा पाडियेलों हातीं । बहुत करिती ओढाओढी ॥ ५१ ॥ काय करूं मज नागविलें आळसें । बहुत या सोसें पीडा केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुलिया सवा । करुनियां देवा [त. ठेवीं.] राखें मज ॥ ३ ॥

४०१२. भक्तांहूनि देवा [दे. आवडे तें.] आवडतें काड । त्रिभुवनीं नाहीं आन दुजें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नावडे वैकुंठ क्षीराचा सागर । धरोनि अंतर राहे दासा ॥ ५१ ॥ सर्वभावे त्याचें सर्वस्वें [पं. सर्वस्व.] ही गोड । तुळसीदळ कोड करुनी घ्यावें ॥ २ ॥ सर्वस्वें त्याचा ह्मणवी विकिला । चित्त द्यावें बोला सांगितल्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भक्तिसुखाचा बांधिला । आणीक विठ्ठला धर्म नाहीं ॥ ४ ॥

४०१३. राम कृष्ण गोविंद नारायण हरी । केशवा मुरारी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लक्ष्मीनिवासा पाहें दिनबंधु । [पं. मना लागो छंदु तुझा मज ।.] तुझा लागो छंदु सदा मज ॥ २ ॥ तुझे नामीं प्रेम देई अखंडित । नेणें तप व्रत दान कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें हें चि गा मागणें । अखंड ही गाणें नाम तुझें ॥ ४ ॥

४०१४. हरी तुझें नाम गाईन अखंड । याविण पाखंड नेणें कांहीं ॥ १ ॥ अंतरीं [पं. आतां तरी.] विश्वास अखंड नामाचा । कायामनेवाचा देई हें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां देई संतसंग । तुझे नामीं रंग भरो मना ॥ ३ ॥

४०१५. गाबाळाचे ग्रंथीं कां रे पडां सदा ॥ मिथ्या भेदवादा वागवितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसारगाबाळीं पडसी निखळ । जालासी तूं खळ तेणें मना [पं. माने.] ॥ १ ॥ साधनसंकटीं गुंतसी कासया । व्यर्थ गा अपायामाजी गुंती ॥ २ ॥ निर्मळ फुकाचें नाम गोविंदाचें । [पं. अनंता जन्मीचे मळ फेडी.] अनंतजन्माचे फेडी मळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नको करूं कांहीं कष्ट । नाम वाचे स्पष्ट हरि बोलें ॥ ४ ॥

४०१६. भाव धरिला चरणीं ह्मणवितों दास । अहिर्निशीं ध्यास करीतसें ॥ १ ॥ करीतसें ध्यास हृदयीं सकळ । भाव तो सबळ धरियेला ॥ २ ॥ धरिले निश्चळ न सोडीं ते पाय । तुका ह्मणे सोय करीं माझी ॥ ३ ॥

४०१७. तुझें नाम गाया न सोपें डवळा । गाऊं कळवळा प्रेमाचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येइल [पं. येथील.] आवडी जैसी अंतरींची । तैसी [पं. नामाची.] मनाची कीर्ती गाऊं ॥ २ ॥ माझें मुख नामीं रंगो सर्वकाळ । गोविंद गोपाळ राम कृष्ण ॥ ३ ॥ अबद्ध [पं. वांकडें गाऊं भलतैसें.] चांगलें गाऊं जैसें तैसें । बाहे बाळ जैसें मायबापा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज न लावीं वांकडें । मी तुझें बोंबडें बाळ तान्हें ॥ ५ ॥

४०१८. आतां तुज मज नाहीं दुजेपण । दाखवीं चरण पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज रूप रेखा नाम गुण नाहीं । एक स्थान पाहीं गांव सिंव ॥ १ ॥ नावडे संगती [दे. संगति.] तुज दुजयाची । आपुल्या भक्तांची प्रीति तुझां ॥ २ ॥ परि आह्मांसाठीं होसील सगुण । स्तंभासी फोडून जयापरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसें तुज काय उणें । देई दुरुषण चरणांचें ॥ ४ ॥

४०१९. करणें तें हें चि करा । नरका अघोरा कां जातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयामध्यें नारायण । [दे. शुद्धपण.] शुद्ध पुण्य तें एक ॥ १ ॥ शरणागतां देव राखे । येरां बाखे विघ्नाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लीन व्हावें । कळे भावें वर्म हें ॥ ३ ॥

४०२०. आणीक नका करूं चेष्टा । व्हाल कष्टा [पं. वरपडे.] वरपडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें करा हरिकथा । सर्वथा हे तारील ॥ १ ॥ अनाथाचा नाथ देव । अनुभव सत्य हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतां रिती । धरा चित्तीं सकळ ॥ ३ ॥

४०२१. मुखें सांगे ब्रह्मज्ञान । जन लोकाची कापितो मान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्ञान सांगतो जनासी । नाहीं अनुभव आपणासी ॥ १ ॥ कथा करितो देवाची । अंतरीं आशा बहु लोभाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो चि वेडा । त्याचें हाणूनि थोबाड फोडा ॥ ३ ॥

४०२२. कांहीं दुसरा विचार । [पं. करणें नलगे चि फार.] न लगे करावा चि फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेट्या ना चौधरी । पांडेपण वाहे शिरीं ॥ १ ॥ पाप न लगे धुंडावें । पाहिजे [पं. ते.] तरि तेथें जावें ॥ २ ॥ जकातीचा धंदा ।

तेथें पाप वसे सदा ॥ ३ ॥ गाई ह्यैसी [दे. ह्यैसी.] हेड । तुप विकी [पं. विकिती.] महा द्वाड ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे पाहीं ।
तेथें पुण्या रीघ [पं. रिग.] नाही ॥ ५ ॥

४०२३. तुझी माझी आहे जुनी सोयरीक । आधीं बंधु लेंक [पं. लोक.] मग जाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांटेकरी
[दे. ह्यणून पुसती०. पं. ह्यणुनी पुसति०.] ह्यण न पुसती आतां । परि आहे सत्ता करीन ते ॥ २ ॥ ॥ लेंकीचें लेंकरूं नातु
जाल्यावरी । मंगळा ही दुरि अंतरलों ॥ २ ॥ बाइलेचा भाऊ पिसुना [पं. पिसुन.] सोयरा । ह्यणउनि करा विनोद
हा ॥ ३ ॥ आकुळीं तों करूं नये तें चि केलें । न बोलावें भलें तों चि आतां ॥ ४ ॥ न ह्यणसी लेंकी माउसी
बहिणी । आह्मां केलें धणी पापाचें त्या ॥ ५ ॥ बहु पांचांजणी केली विटंबना । नये दाऊं जना तोंड ऐसें ॥ ६ ॥
तुका ह्यणे आधीं मूळ तें चि धरूं । मागील तें करूं उरी आतां ॥ ७ ॥

४०२४. मार्गे बहुत जाले खेळ । आतां बळ वोसरलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हालों नये चालों आतां । घट रिता
पोकळ ॥ २ ॥ ॥ भाजल्याची दिसे घडी । पट ओढी न साहे ॥ २ ॥ तुका ह्यणे पाहतां घडी । जगा जोडी अंगारा
॥ ३ ॥

४०२५. आळस आला अंगा । धांव घालीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोसूं शरीराचे भाव । पडती
अवगुणाचे घाव ॥ २ ॥ ॥ करावीं व्यसनें । दुरी येउनि नारायणें ॥ २ ॥ जवळील दुरी । जालों देवा धरीं करीं ॥ ३ ॥
॥ ह्यणउनि देवा । वेळोवेळां करीं धावा ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे पांडुरंगा । दुरी धरूं [पं. नको.] नका अंगा ॥ ५ ॥

४०२६. झंवविली [दे. 'झवविलें' असें मागाहून केलें आहे. पं. झविली.] महारें । त्याची व्याली असे पोरें ॥ १ ॥ ॥
ध्रु. ॥ करी संताचा मत्सर । कोपें उभारोनि कर ॥ २ ॥ ॥ बीज तैसें फळ । वरी आलें अमंगळ ॥ २ ॥ तुका ह्यणे
ठावें । ऐसें जालें अनुभवं ॥ ३ ॥

४०२७. पापी तो नाठवी आपुल्या संचिता । ठेवी भगवंता वरी बोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेईना करितां
पापाचे डोंगर । दुर्जन पामर दुराचारी ॥ २ ॥ ॥ नाठवी तो खळ आपुली करणी । देवासी निंदोनि बोलतसे ॥ २ ॥
॥ तुका ह्यणे त्याच्या तोंडा लागो काटी । नाही जगजेठी जया चित्ती ॥ ३ ॥

४०२८. आधीं देह पाहता वाव । कैचा प्रारब्धासी ठाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे रडतोसी माना । लागें
विठ्ठलचरणा ॥ २ ॥ ॥ दुजेपण जालें वाव । त्रिभुवनासि [पं. त्रिभूवनी.] नाही ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्यणे खरे पाहें ।
विठ्ठल पाहोनियां राहें ॥ ३ ॥

४०२९. स्त्रिया धन वा [पं. बहु खोटें । नागविले०.] हें खोटें । नागवले मोठे मोठे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्यणोनि सांडा
दोनी । सुख पावाल निदानीं ॥ २ ॥ ॥ सर्वदुःखासी कारण । हीं च दोन्हीचीं [पं. दोन्ही च प्रमाण.] प्रमाण ॥ २ ॥ आशा
सर्वस्वें सांडावी । तेणें निजपदवी पावावी ॥ ३ ॥ ॥ देह लोभें नाडला ॥ घाला यमाचा पडला ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे
निरापेक्षा । कांहीं न धरावी अपेक्षा ॥ ५ ॥

४०३०. जेंजें [दे. त. होआवें.] व्हावें संकल्पें । तें चि पुण्य होय पाप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें मनापासीं ।
मेळविल्या मिळे रसीं ॥ २ ॥ ॥ सांडी मांडी हाली चाली । राहे तरि भली बोली ॥ २ ॥ तुका ह्यणे सार । नांव
जीवनाचे सागर ॥ ३ ॥

४०३१. ओले मातीचा भरवसा । कां रे धरिशी मानसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे चिरीव चांगले । वृद्धपणीं सरक्या जाले ॥ ५ ॥ नाक सरळ चांगलें । येउन [दे. हनटी. पं. हानुवटी.] हनवटी लागलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें नाहीं । तंव [पं. तंवरी लाभ विचारी कांहीं.] हरिला भज रे कांहीं ॥ ३ ॥

४०३२. तुह्मां सांगतो कलयुगा फळ । पुढें होइल ब्रह्मगोळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां ह्मणतील कंटक । ऐसा पाडिती दंडक ॥ ५ ॥ स्त्रिया [पं. 'स्त्रिया'० याच्या पूर्वी पुढील कडवें जास्त आहे:— 'भक्ति भाविका उच्छेद । शब्दज्ञानें करिती छंद ॥'] पूजुनि सरे देती । भलते स्त्रियेसि भलते जाती ॥ २ ॥ श्रेष्ठ वर्ण वेदविद्वांस । अंगीकारी [पं. अंगीकारिति.] मद्यमांस ॥ ३ ॥ चारी वर्ण अठरा याती । कवळ करिती एक पंक्ती ॥ ४ ॥ ह्मणती अंबेचा क्रीडाकल्लोळ । शिवरूप प्राणी सकळ ॥ ५ ॥ ऐसें होइल [दे. त. होल.] शकुन देतो । अगोदर सांगुन जातो ॥ ६ ॥ तुका सद्गुरुदास्य करी । सिद्धि पाणी वाहे घरीं ॥ ७ ॥

४०३३. त्या हरिदासांची भेटी घेतां । नर्का उभयतासी [त. जाणें.] जातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माते परीस थोरी कथा । भाड घेतां न लाजे ॥ ५ ॥ देतां घेतां नरकवासी । उभयतांसी स्वरव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नरकगावां । जाती हांवा धरोनि ॥ ३ ॥

४०३४. देव [पं. 'गावा' नाही.] गावा ध्यावा ऐसें जालें । परदेशी नाहीं [पं. उगवले.] उगलें । वडील [पं. 'आणि' नाही.] आणि धाकुलें । नाहीं ऐसें जालें दुसरें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं लागत मुळीहूनि । सुहृदजन आणि जननी । [दे. लावल्या.] लागल्या लागें त्यागें सांडुनि । लोभीये मांडणी संयोगाची ॥ ५ ॥ शिव [त. जीव.] [पं. वाढला.] बाटला जीवदशे । बहुत ओतत आलें ठसें । हीन जालें भूषणाचें इच्छे । निवडती कैसे गुणागुण ॥ २ ॥ [पं. 'आतां हे' हें कडवें नाही.] आतां हे [त. उतांश.] हुतांश तो बरें । अवघे एक च मोहरें । पिटिलियाविण नव्हे खरें । निवडे बरें जातिशुद्ध ॥ ३ ॥ तुका उतावेळ याजसाटीं । आहे तें निवेदीन पोटीं । आवडी द्यावी जी येथें लाटी । तुझी जगजेठी कीर्ती [पं. वाखाणी.] वाखाणीन ॥ ४ ॥

४०३५. भोगी जाला त्याग । गीती गातां पांडुरंग । इंद्रियांचा लाग । आह्मांवरुनि चुकला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करुनि ठेविलों निश्चळ । भय नाहीं [दे. मळमळ.] तळमळ । घेतला सकळ । अवघा भार विठुलें ॥ ५ ॥ तळीं पक्षिणीचे परी । नखें चोंची चारा घरी । आणुनियां घरीं । मुखीं घाली बाळका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये [त. पं. 'ये' नाही.] आवडी । आह्मीं पांयीं दिली बुडी । आहे तेथें जोडी । [दे. त. जन्मांतरीं च ठेवणें.] जन्मांतरींचें ठेवणें ॥ ३ ॥

४०३६. कुंकावाची ठेवाठेवी । बोडकादेवी काशाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिवस गमा भरा पोट । [त. कोणे.] कां गे [दे. नेटनेटावा.] नट नटावा ॥ ५ ॥ दिमाख हा कोणां दावा । लटकी जीवा चरफड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झोंडगीं हो । फुंदा कां हो कोरडी ॥ ३ ॥

४०३७. तुझें प्रेम माझ्या हृदयीं आवडी । चरण न सोडीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कायसा [दे. सिनासि थोरिवां कारणें. त. सिणावें थोरिवा कारणें. पं. सिणविसी थोडिवा कारणें ।] सिणविसी थोरिवाकारणें । काय तुझें उणें होइल देवा ॥ ५ ॥ चातकाची चिंता हरली जळधरें । काय त्याचें सरे थोरपण ॥ २ ॥ चंद्र चकोरांचा पुरवी सोहळा । काय त्याची कळा न्यून होय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज अनाथा सांभाळीं । हृदयकमळीं स्थिर राहें ॥ ४ ॥

४०३८. आह्मी आइते जेवणार । न लगे सोसावे डोंगर । सुखाचा वेव्हार । तेणें चि वाढलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवा जोडला मिरासी । ठाव जाला पायांपासी । नव्हे आणिकांसी । रीघ तेथें [त. जावया. पं. व्हावया.] यावया ॥

५१ ॥ बली दिला जीवभाव । नेणें आणिकांचें नांव । धरिला एक [पं. एकविध.] भाव । [पं. तो चि.] तो विश्वास फळला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों बली । आह्मी निकट जवळी । बोलिलों तें पाळीं । वचन स्वामी आमचें ॥ ३ ॥

४०३९. न लगावी दिठी । माझी तुझे मुखवटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आधीं पाउलें पाउलें । ते मी पाहेन तें भलें ॥ ५१ ॥ देईन हे काया । वरि सांडणें सांडाया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । बहु आवडसी जीवा ॥ ३ ॥

४०४०. कोण आमचीं योगतपें । करूं बापें जाणार्वीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गीत संतसंगें गाऊं । उभीं ठाऊं जागरणीं ॥ ५१ ॥ आमुचा तो नव्हे लाग । करूं त्याग जावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इंद्रियांसी । ये चि रसीं रंगवूं ॥ ३ ॥

४०४१. नाम तारक भवसिंधु । विठ्ठल तारक भवसिंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामधारक तया अरि मित्रु । समता त्यागुनियां क्रोधु ॥ ५१ ॥ नामधारक तया । कदापि न घडे विषयाचा बाधु ॥ २ ॥ ज्या नामें तरले शुकादिक । नारद संत मुनिजन साधु ॥ ३ ॥ जाणूनियां जे नसरें । ते नेणति जैसा गज अंधु ॥ ४ ॥ सहज तुकया । नाम चि जपतां स्वरुपीं वेधु ॥ ५ ॥

४०४२. आह्मां वैष्णवांचा कुळधर्म कुळींचा । विश्वास नामाचा एका भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च हरिचेदास [पं. भक्त.] ह्मणवितां श्लाघीजे । निर्वासना कीजे चित्त आधी ॥ ५१ ॥ गाऊं नाचूं प्रेमें आनंदें कीर्तनीं । भुक्ति मुक्ति दोन्ही न [त. मार्ग.] मार्गों तुज ॥ २ ॥ तुका [पं. 'तुका ह्मणे' याच्या पूर्वी 'सगुणीं निर्गुणीं एक चि आवडी । चित्तें दिली बुडी चिदानंदी । वृत्तिसहित मन बुडे प्रेमडोहीं । नाठवती देहीं देहभाव ' हीं दोन कडवीं नवीन आहेत व 'तुका ह्मणे' याच्या बदल 'नामा ह्मणे' असें आहे.] ह्मणे देवा ऐसी यांची सेवा । द्यावी जी केशवा जन्मोजन्मीं ॥ ३ ॥

४०४३. पावलों हा देह [पं. ंटाळि न्यायें] कागतालिन्यायें । न घडे उपायें घडों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझीं खंडीं देह देहांतरें । अभय दातारें देऊनियां ॥ ५१ ॥ अंधळ्याचे पाठीं धनाची चरवी । अघटित तेंवि घडों आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे योग घडला बरवा । आतां कास देवा न सोडीं मी ॥ ३ ॥

४०४४. कळे परि न सुटे गांठी । जालें पोटीं कुपथ्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहंकाराचें आंदणें जीव । राहे कींव केली ते ॥ ५१ ॥ हेंकडाची एकी च वोढी । ते ही खोडी सांगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगों किती । कांहीं चित्तीं न राहे ॥ ३ ॥

४०४५. सांडावी हे भीड अधमाचे चाले । [दे. त. मद्यपीर.] मद्यपी बरळे भलत्या छंदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे तंव तुह्मी नाहीं जी दिसत । कां हें अनुचित [पं. वदलेती.] वदलेत ॥ ५१ ॥ फांटा [पं. आला.] जाला त्यासी नाहीं वोढा वारा । वेरसा चि खरा [पं. हा तो.] हाटो गुण ॥ २ ॥ [त. तुका ह्मणे ज्याच्या बापा नाहीं ताळा ।] तुका ह्मणे नाहीं ज्याच्या बापा ताळा । तो देखे विटाळा संतां अंगीं ॥ ३ ॥

४०४६. आवडे हें रूप गोजिरें सगुण । पाहातां लोचन [पं. हें मन.] [दे. सुखावलें.] सुखावले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दृष्टीपुढें ऐसा चि तूं राहीं । जों मी तुज पाहें पांडुरंगा [पं. वेळोवेळां.] ॥ ५१ ॥ लाचावलें मन लागलीसे गोडी । तें जीवें न सोडीं ऐसें जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी केली जे लडिवाळी । पुरवावी आळी मायबापें ॥ ३ ॥

४०४७. तिळ एक अर्ध राई । सीतबुंद [पं. सीतबिंदु.] पावे काई । तया सुखा नाहीं । अंतपार पाहतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी करा लाहो । नका मार्गे पुढें पाहों । अवघ्यामध्ये आहों । [पं. अवघे साव चित्त जों. दे. त. सावचित्त तों.]

विषयानुक्रम

अवघे सावचित्त तों ॥ ५१ ॥ तीर्थें न येती तुळणी । आजिया सुखाची धणी । जे कासी गयेहुनी । जीं आगळीं असती ॥ २ ॥ येथें धरी लाज । वर्णा अभिमान काज । नाडला सहज । तुका ह्मणे तो येथें ॥ ३ ॥

४०४८. विठोबाचें नाम ज्याचे मुखीं नित्य । त्या देखिल्या पतित [दे. उद्धरिलि.] उद्धरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलविठ्ठल भावें ह्मणे वाचे । तरी तो काळाचे दांत ठेंसी [पं. टेचि.] ॥ ५१ ॥ [पं. बहुता.] बहुत तारिले सांगों किती आतां । ऐसा कोणी दाता दुजा नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे म्यां ही ऐकोनियां कीर्ती । धरिला एकांतीं हृदयामार्जी ॥ ३ ॥

४०४९. भोळे भक्त [दे. त. भक्तिभाव.] भाव धरिती मानसीं । [पं. तया.] त्यासी हृषीकेशी जवळी च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव नाहीं मनीं अभाविक सदा । त्याचिया मी खेदा काय सांगों ॥ ५१ ॥ [पं. गणिकेसारिखी.] गणिकेसारिकीं नामें उद्धरिलीं । सज्ञानें पडिलीं खटाटोपीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय शुद्ध माझी जाति । थोर केली ख्याती हरिनामें ॥ ३ ॥

४०५०. आड पडे काडी । तरि ते [पं. बहु पाणी कोंडी] बहुत पाणी खोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ऐसी दुर्जनाची संगती.] दुर्जनाचे संगती । बहुतांचे घात होती ॥ ५१ ॥ एक पडे मासी । तरी ते बहु अन्न नासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांड । ऐसी कां ते व्याली भांड ॥ ३ ॥

४०५१. पंढरीचें [पं. “बा” नाहीं.] बा भूत मोटें । आल्या गेल्या झडपी [त. नेटें.] वाटे ॥ १ ॥ तेथें [पं. ‘तेथें जाऊं नका’ या कडव्याच्या पूर्वी ‘बहु खेचरीचे रान । जातां वेडें होय मना ॥’ हें कडवें अधिक आहे.] जाऊं नका कोणी । गेले नाहीं आले परतोनि ॥ २ ॥ तुका पंढरीसी गेला । पुन्हा जन्मा नाहीं आला ॥ ३ ॥

४०५२. बरवे दुकांनीं बैसावें । श्रवण मनन असावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. सारासाराचीं.] सारअसाराचीं पोतीं । ग्राहिक पाहोनि [पं. “करा रितीं” याबद्दल “करीसी”.] करा रितीं ॥ ५१ ॥ उगे चि [दे. पं. फुगों. त. फुगळें.] फुगवूं नका गाल । पूर्ण सांठवावा माल ॥ २ ॥ सत्य तराजू पै धरा । नका कृत्रिम [दे. त. कुडत्रिम.] विकरा ॥ ३ ॥ तुका जाला वाणी । चुकवुनि चौऱ्यासीच्या खाणी ॥ ४ ॥

४०५३. काय करूं आतां या मना । न संडी विषयांची [पं. विषयवासना.] वासना । प्रार्थितां ही राहेना । आदरें पतना नेऊं पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धावें [दे. त. धांवधावें.] धावें गा श्रीहरी । गेलों वांयां नाहीं तरी । न दिसे कोणी आबरी । आणीक दुजा तयासी ॥ ५१ ॥ न राहे एके ठायीं एकी घडी । चित्त तडतडा तोडी । [त. भरले विषयांचे वोडीं । देऊं पाहे बुडी भवडोहीं ॥ दे. घालूं पाहे बा हे बुडि । या भवडोहीं.] भरलें विषयभोवडीं । घालूं पाहे उडी भवडोहीं ॥ २ ॥ आशा तृष्णा कल्पना [पं. पापाणी.] पापिणी । घात मांडला माझा यांणीं । तुका ह्मणे चक्रपाणी । काय अजोनि पाहातोसी ॥ ३ ॥

४०५४. पाषाण परिस भूमि जांबूनद [पं. त. जांबुनंद.] । वंशाचा संबंध घातयाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोनियाची पुरी समुद्राचा वेढा । समुदाय [पं. रोकडा.] गाढा राक्षसांचा ॥ ५१ ॥ ऐसी सहस्र त्या सुंदरा कामिनी । माजी [पं. मुख्य राणी.] मुखरणी मंदोदरी ॥ २ ॥ पुत्रपौत्राचा लेखा कोण करी । मुख्य पुत्र हरी इंद्रा आणी ॥ ३ ॥ चौदा चौकडिया आयुष्यगणना । बंधुवर्ग जाणा कुंभकर्ण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ज्याचे देव बांदवडी । सांगातें कवडी गेली नाहीं ॥ ५ ॥

४०५५. पापाचीं संचितें देहासी दंडणा [दे. दंडण.] । तुज नारायणा बोल नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पेरी कडू जिरें मागे अमृतफळें [त. अमृतफळ । आर्की वृक्षा केळ०. दे. अमृतफळ । आर्का वृक्षफळें०.] । अर्का वृक्षा केळें कैसी येती ॥ ५१ ॥ सुख अथवा दुःख भोग हा [दे. त. हो देहेचा.] देहाचा । नास हा ज्ञानाचा न [पं. करूं नये.] करावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां देवा कां रुसावें । मनासी पुसावें काय केलें ॥ ३ ॥

४०५६. लाभ पुढें करी । घात नारायण वारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी भक्ताची माउली । करी कृपेची साउली ॥ ५२ ॥ माय वाळकासी । जीव भाव वेची तैसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाड । नाही शरणागता आड ॥ ३ ॥

४०५७. आपुलेंसें करुनी घ्यावें । आश्वासावें [त. नाभीसी.] नाभीसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि धरिले पाय । आवो माय विठुले ॥ ५३ ॥ [त. वाढविली हे तळमळ चित्ता.] कळलासे सीण [दे. सीन चित्ता.] चित्ता । शम आतां करावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवीं वसें । मज नसें वेगळा [दे. त. वेगळे.] ॥ ३ ॥

४०५८. तुजविण कांहीं । स्थिर राहे ऐसें नाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें बहुता रीती । पांडुरंगा माझ्या चित्ती ॥ ५४ ॥ मोकलिली आस । सर्वभावें जालों दास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं चि खरा । येर [पं. येका उगा०.] वाउगा पसारा ॥ ३ ॥

४०५९. खोंकरी [दे. आधन. पं. आंधण.] आधण होय पाकसिद्धि । हें तों घडों कधीं शके चि ना ॥ १ ॥ ॥ खापराचे अंगीं घासितां परिस । न पालटे कीस काढिलिया ॥ २ ॥ पालथे घागरी रिचवितां जळ । तुका ह्मणे खळ तैसे कथे ॥ ३ ॥

४०६०. नागलें देखोनि चांगलें बोले । आपुलें वेचूनि त्याजपुढें खुले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अधमाचे ओंगळ गुण । उचित नेणें तो धर्म कोण ॥ ५५ ॥ आर्तभूता न [दे. घली.] घाली पाण्याचा चुळ । न [पं. न मागत्यास देई साकर गुळ.] मागे त्यासी घाली साखर गुळ ॥ २ ॥ [पं. 'एकासी आड०' याच्या आधीं पुढचें कडवें 'एकासी धड' हें आहे; आणि 'एकासी आड' हें कडवें 'येका देखोनी लपवी भाकरी । येकासी आड पडोनीं हो करी' असें आहे.] एकासी आड पडोनि होंकरी । एकासी देखोनि लपवी भाकरी ॥ ३ ॥ एकासी धड न बोले वाचा । एकासी ह्मणे मी [पं. तुमच्या बंदीचा.] तुझे बांदीचा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ते [पं. गावपशु.] गाढवपशु । लाभेंविण केला आयुष्यनाशु ॥ ५ ॥

४०६१. पिंडपोषकाच्या [पं. पोसकाच्या. दे. त. पोशकाच्या.] जळो ज्ञानगोष्टी । झणी दृष्टिभेटी न हो त्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही संतचिन्ह उमटलें अंगीं । उपदेशालागीं पात्र जाला ॥ ५६ ॥ पोहों नेणे [दे. नये.] कासे लावितो आणिका । ह्मणावें त्या मूर्खा काय [पं. ऐसें] आतां ॥ २ ॥ सिणलें तें गेलें सिणलियापासीं । जाली त्या दोघांसी एक गति ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. देवा अहो.] अहो देवा दिनानाथा । [पं. दर्शन मागुता नको०.] दुरुषण आतां नको त्याचें ॥ ४ ॥

४०६२. संतचिन्हें लेऊनि अंगीं । भूषण मिरविती जगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिलें दुःखाचे सागरीं । वहावले ते [पं. 'ते' नाही.] भवपुरीं ॥ ५७ ॥ कामक्रोधलोभ चित्तीं । [पं. वरी दाविती.] वरिवरि दाविती विरक्ती ॥ २ ॥ आशापार्शी बांधोनि चित्त । ह्मणती [पं. आह्मी जालों.] जालों आह्मी मुक्त ॥ ३ ॥ त्यांचे लागले संगती । जाली [पं. त्यांची.] त्यांसी ते चि गति ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे शब्दज्ञानें । जग नाडियेलें तेणें ॥ ५ ॥

४०६३. दोष करुनि आह्मी पतित सिद्ध जालों । पावन मार्गों आलों ब्रीद तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पतिता तारावें कीं ब्रीद हें [पं. तं. 'हे' नाही.] सोडावें । यांत जें पुरवे तें चि सांगा ॥ ५ ॥ उद्धार तुमच्यानें नव्हे हो [पं. तो.] श्रीहरि । सोडा झडकरी ब्रीद आतां ॥ २ ॥ तें ब्रीद घेरुनी हिंडों दारोदारीं । सांगूं [पं. तुझी हरि कीर्ति जगा.] तुझी कीर्ती रे पांडुरंगा ॥ ३ ॥ देवें हारविलें ब्रीद हें सोडिलें । पतितें जिंकिलें आह्मीं देवा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं [पं. उठों.] उठलों दैन्यवरि । विचारा श्रीहरी तुझी आतां ॥ ५ ॥

४०६४. राम कृष्ण ऐसीं [पं. उच्चारिनी.] उच्चारितां नामें । नाचेन मी प्रेमें संतांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय घडेल तें घडो ये [पं. या सेवटीं.] सेवटीं । लाभ [पं. आणि.] हाणी तुटी देव जाणे ॥ ५ ॥ चिंता मोह आशा ठेवुनि [पं. ठेवीन.] निराळीं । देईन हा बळी जीव पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं उरों नेदीं उरी । सांडीन हे थोरी ओवाळोनी ॥ ३ ॥

४०६५. देव धरी नाना [पं. सोंग.] सोंगें । नाम श्रेष्ठ पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा गवळियाचे घरीं । नाम सारितो मुरारि ॥ ५ ॥ धन्य [पं. यशोदा प्रारब्ध.] यशोदेचें प्रारब्ध । नाचे अंगणीं गोविंद ॥ २ ॥ ऐशीं [दे. ऐशा.] भक्तांसाठीं देवें । नाना धरियेलीं नांवें ॥ ३ ॥ होय दासांचा जो दास । तुका ह्मणे विठ्ठलास ॥ ४ ॥

४०६६. आइत्या [पं. भागाधीन व्हावें । कोणें घ्यावें मस्तकीं ॥.] भाग्या धणी व्हावें । केणें [दे. केनें.] घ्यावें न सरे तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केणें [दे. केनें.] [दे. आहे.] आलें पंढरपुरीं [पं. पंढरपुरा.] । उधाराचें लाभीक ॥ ५ ॥ बाखराची करुनी रीती । भरा पोतीं लवलाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतांपाडें । करूं पुढें वाखती ॥ ३ ॥

४०६७. जन्मोजन्मीं दास । व्हावें हे [पं. 'हे' नाही.] चि माझी आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचा वारकरी । वारी चुकों नेदीं हरी ॥ ५ ॥ संतसमागम । अंगीं स्थिरावलें [दे. त. थिरावलें.] प्रेम ॥ २ ॥ स्नान चंद्रभागे । तुका ह्मणे हें चि मार्गें ॥ ३ ॥

४०६८. कांगा कोणी न ह्मणे पंढरीची आई । बोलाविते पाहीं चाल नेटें ॥ १ ॥ तेव्हां माझ्या मना होइल [पं. होय.] समाधान । [पं. जाय.] जाइल सर्व शीण जन्मांतरिंचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी होशील [पं. होईल.] माउली । वोरसोनि घाली प्रेमपान्हा ॥ ३ ॥

४०६९. वेद [दे. त. अनंता.] अनंत बोलिला । अर्थ इतका चि साधिला [दे. त. शोधिला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबासी [पं. विठोबाला.] शरण जावें । निजनिष्ठा [दे. निजनिष्ठ.] नाम गावें ॥ ५ ॥ सकळशास्त्रांचा विचार । अंतीं इतका चि निर्धार ॥ २ ॥ अठरापुराणीं सिद्धांत । तुका ह्मणे हा चि हेत [त. होत.] ॥ ३ ॥

४०७०. मायेचा मारिला अंगीं नाहीं घाव । दुःखें तरी लव धडधडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लभे हा काळ [पं. कळ.] न सुटे हातींचा । न बोलवे वाचा खोडावली [पं. वेडावली.] ॥ ५ ॥ न पवे धांवणें न [पं. न लपवे चि लाग । न लगे च माग०.] पवे चि लाग । [पं. न लपवे चि लाग । न लगे च माग०.] न चलती माग धरावया ॥ २ ॥ भेणें तरि अंगा लावियेल्या राखा । [पं. तरी यासी.] परी त्यासी वाखा करीतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेदी हाका मारूं देवा । लोकापाठी हेवा लागलासे ॥ ४ ॥

४०७१. धिग तो दुर्जन नाहीं भूतदया । व्यर्थ तया माया प्रसवली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कठिण हृदय तया चांडाळाचें । जो [त. दे. 'जो' नाही.] नेणे [त. नेणे चि पराचें.] पराचें दुःख कांहीं ॥ ५ ॥ आपुला हा प्राण तैसे सकळ

लोक । न करी विवेक पशु जैसा [त. हीण. पं. कांहीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. सुख कापीतसे गळा ।.] सुखें कापीतसे गळे ।
आंपुलिया वेळे [पं. वेळा.] रडतसे ॥ ३ ॥

४०७२. गरुडावरि बैसोनि येतो जगजेठी । त्याचे चरणीं मिठी घालूं चला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सावळें रूपडें
देखिलें लोचनीं । शंख चक्र दोन्ही शोभताहे ॥ ५१ ॥ पीतांबर झळके हे चि त्याची खूण । वाकी रुणझुण
करिताती ॥ २ ॥ गरुडाचा चपेटा येत असे नेटें । कस्तुरीमळवट शोभताहे ॥ ३ ॥ [पं. पद.] पदक एकावळी
शोभताहे कंठीं । तुका ह्मणे मिठी घालूं चला ॥ ४ ॥

४०७३. नाहीं पाक होत उफराटे चाली । बोलिली ते केली व्हावी नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मानूं येत
वांजटाचे [पं. वाजटाचे.] बोल । कोरडे च फोल चवी नाहीं ॥ ५२ ॥ [पं. तरुवरामधीं कोटे० । चावटा०.] तरुवरा आधीं
कोठें आहे फळ । चावटा बरळ ह्मणा त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती [पं. ठकिली तातडी ।.] ठकलीं बापुडीं । गव्हा
[पं. नाहीं.] आहे गोडी मांडे पुण्या ॥ ३ ॥

४०७४. जाली हरिकथा रंग वोरसला । उचितासी आला पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाटीता.] वांटितो हें
प्रेम उचिताचा दाता । घेई रे तूं आतां धणीवरि ॥ ५३ ॥ प्रेम देऊनियां अवधीं सुखीं केलीं । [दे. त. जें.] जीं होतीं
रंगलीं [त. वीठली रंगलीं तीं.] विटलीं तीं ॥ २ ॥ तुकें हें दुर्बळ देखिलें संतीं । ह्मणउनि पुढती आणियेलें ॥ ३ ॥

४०७५. संकल्पिला तुज [पं. सकळ देहभाव.] सकळ ही भाव । कोण एक ठाव उरला तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
इंद्रियव्यापार जेंजें कांहीं कर्म । [पं. सुख दुःख धर्म०.] करितों ते धर्म सकळ तुझे ॥ ५४ ॥ माझें हित फार लागला
विचार । तुज सर्व भार चालवणें ॥ २ ॥ जो कांहीं लौकिक करिसी तो तुझा । अपमान पूजा कांहींतरि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मी तों राहिलों निश्चित [पं. निश्चित.] । तुज कळे हित तैसें करीं ॥ ४ ॥

४०७६. भय नाहीं भेव । अनुतापीं नव्हतां जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें देवाची तळमळ । तेथें काशाचा
विटाळ ॥ ५५ ॥ उच्चारितां दोष । नाहीं उरों देत लेश ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त [पं. चित्ता । होय आवडी मिश्रिता ।.] । होय
आवडी मिश्रित ॥ ३ ॥

४०७७. ध्यानीं ध्यातां पंढरिराया । [पं. मनेसहित.] मनासहित पालटे काया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें बोला
कैची उरी । माझें मीपण जाला हरि ॥ ५६ ॥ चित्तचैतन्यीं पडतां मिठी । दिसे हरिरूप अवधी सृष्टि ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे सांगों काय । एकाएकीं हरिवृत्तिमय ॥ ३ ॥

४०७८. कोणा ही केंडावें [पं. केडाव.] हा आह्मां अधर्म । जोजो पावे श्रम तोतो देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
ह्मणउनि चित्ता सिकविलें वोजें । आतां हें चि दुजें न बोलावें ॥ ५७ ॥ [पं. बोलविले जरी परउपकारे.] हालविलें जरि
परउपकारें । जिव्हे पाप खरें उपाधीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव प्रारब्धा आधीन । कोण वाहे सीण करुणा शोभे ॥
३ ॥

४०७९. देव तिळीं आला । गोडें [दे. गोडगोड.] गोड जीव धाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधला हा पर्वकाळ ।
गेला अंतरींचा मळ ॥ ५८ ॥ पापपुण्य गेलें । एका स्नानें चि खुंटेले [पं. खंडले.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । शुद्ध
जनार्दनीं [पं. 'जनीं' नाहीं.] जनीं ॥ ३ ॥

४०८०. काय उणें मज पांडुरंगा पायीं । रिद्धिसिद्धि ठायीं वोळगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पाहे सुखा नासिवंताकडे । तृष्णेचें बापुडें [दे. नहों.] नव्हों आह्मी ॥ ५ ॥ [पं. सर्व सुखें.] स्वर्गसुखें आह्मीं केलीं पावटणी । पापपुण्यें दोन्ही उलंडिलीं [पं. उडविलीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं आणिलें वैकुंठ । वसविली पेठ वैष्णवांची ॥ ३ ॥

४०८१. माझें मागणें तें किती । दाता [दे. लक्ष्मीचा.] लक्ष्मीचा पति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तान्हेल्यानें पीतां पाणी । तेणें [पं. तेव्हां.] गंगा नव्हे उणी ॥ ५ ॥ कल्पतरुं जाला देता [पं. दाता.] । तेथें पोटाचा मागता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां [त. सतंत.] ध्यातां । परब्रह्म आलें हाता ॥ ३ ॥

४०८२. अर्भकाचे साटीं । पंतें हार्तीं धरिली पाटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे संत जर्गीं । क्रिया करुनी दाविती अंगीं ॥ ५ ॥ बालकाचे चाली । माता जाणुनि पाउल घाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाव । जनासाटीं उदकीं ठाव ॥ ३ ॥

४०८३. [पं. जन्मोजन्मीचें संचित.] जन्मोजन्मीची संगत । भेटी जाली अकस्मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां सोडितां सुटेना । तंतु प्रीतीचा तुटेना ॥ ५ ॥ माझें चित्त तुझ्या पायां । मिठी पडिली पंढरिराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । तुझी माझी एक [पं. ज्योति.] गति ॥ ३ ॥

४०८४. सांग पांडुरंगा मज हा उपाव । जेणें तुझे पाव आतुडति ॥ १ ॥ ॥ न कळे हा निर्धार [त. पार.] ब्रह्मादिकां पार । कायसा विचार माझा तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां धरुनियां धीर । राहूं कोठवर मायबापा ॥ ३ ॥

४०८५. काय फार जरी जालों मी शाहाणा । तरी नारायणा नातुडसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय [त. काय जालों जरी. पं. काय जाले तरी.] जालें जरी मानी मज जन । परि नातुडति चरण तुझे देवा ॥ ५ ॥ काय [त. जालों जरी०. पं. जालों तरी.] जालें जरी जालों उदासीन । [पं. तरी.] परि वर्म भिन्न तुझें देवा ॥ २ ॥ काय [पं. जालों तरी.] जालें जरी केले म्यां सायास । ह्मणवितों दास भक्त तुझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज दाविल्यावांचून । तुझें वर्म कोण जाणे देवा ॥ ४ ॥

४०८६. जातां पंढरीच्या मार्गे । काय वर्णू सुखा मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडे लाभ लक्षकोटि । परब्रह्मीं होइल भेटी ॥ ५ ॥ नाम गर्जत येती संत । त्यांच्या [पं. दर्शनें चि मुक्त.] दर्शनें होईजे मुक्त ॥ २ ॥ जो अलक्ष्य ब्रह्मादिकां । आला संनिध ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

४०८७. [दे. 'सारासार०' हें कडवें नाहीं.] सारासार विचार करा उठाउठी । नाम धरा कंठीं विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयाच्या चितनें [पं. निरसेल० । तराल दुर्घट०.] निरसलें संकट । तरलों दुर्घट भवसिंधु ॥ ५ ॥ जन्मोनियां कुळीं वाचे स्मरे राम । धरी हा चि नेम अहिर्निशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोटी कुळें तीं पुनीत । भावें गातां गीत विठोबाचे ॥ ३ ॥

४०८८. [पं. द्रव्य.] मोल घेऊनियां कथा जरी करीं । तरी भंगो हरी देह माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी कथा करा ऐसें ह्मणें कोणा । [पं. तरी नारायणा जिह्वा झडो ।] तरी झडो जाणा जिह्वा माझी ॥ ५ ॥ साह्य तूं जालासी काय उणें तुपें । आणीक भूतांपें काय [पं. पांगों.] मागों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व सिद्धि तुझे पायीं । तूं माझा गोसावी पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४०८९. जरि हा हो कृपा करिल नारायण । तरी हें चि ज्ञान ब्रह्म होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठोनियां कांहीं न लगे आणावें । न लगे कोठें जावें तरावया ॥ ५१ ॥ जरि देव कांहीं धरिल पै चितीं । तरि हे चि होती दिव्य [चं. वस्तु.] चक्षु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव दावील आपणा । तरि जीवपणा ठाव नाही ॥ ३ ॥

४०९०. पांडुरंगा कृपालुवा दयावंता । धरिशील सत्ता सकळ ही ॥ १ ॥ कां जी आह्मांवरी आणिकांची सत्ता । [चं. तु होसी.] तुह्मासी असतां जवळिक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पार्यीं केलें निवेदन । उचित हें दान करीं आतां ॥ ३ ॥

४०९१. रात्री दिवस आह्मां युद्धाचा प्रसंग । अंतर्बाह्य जग आणि मन ॥ १ ॥ जीवा ही आगोज पडती आघात । येऊनियां नित्य [चं. नित्या नित्य वारु .] नित्य करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या नामाचिया बळें । अवघीयांचें काळें केलें तोंड ॥ ३ ॥

४०९२. होइन खडे गोटे । चरणरज साने मोठे । पंढरीचे वाटे । संतचरणीं लागेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [चं. आणि.] आणीक काय दुजें । [चं. मी मागेन तुजपासी .] म्या मागणें तुजपासीं । [चं. आठवितों सुख.] अविट तें सुख । भय नास नाही ज्यासी ॥ ५१ ॥ होइन मोचे वाहणा । पार्यीं [त. सकळ.] सकळां संतजनां । मांजर [दे. पं. शुकर.] सुकर सुणा । जवळी शेष घ्यावया ॥ २ ॥ सांडोवा पायरी । वाहळ बावी गंगातिरी । होइन तयावरी । संतसज्जन चालती ॥ ३ ॥ [त. लागेन.] लागें संतां पांयरीं । ऐसा ठेवीं [दे. त. भलता.] भलते ठायीं । तुका ह्मणे देई । धाक नाही जन्माचा ॥ ४ ॥

४०९३. माझिया जीवाचा [चं. मनाचा.] मज निरधार । [चं. 'न करीं' व 'आपुलें कारण' हे दोन चरण नाहीत.] न करीं उत्तर जनासवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें कारण साधों जी विचार । करावा हा धीर धरुनियां ॥ ५१ ॥ काय कराविया आणिका [चं. आणिकाच्या युक्ति.] या युक्ति । काय नव्हे भक्ति विठोबाची ॥ २ ॥ एक पुढें गेले वाट दावूनियां । मारग तो वांयां कोण सांडी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी विठोबासी चिंता । भेईना सर्वथा न घडे तें ॥ ४ ॥

४०९४. [त. कासया होआवें. दे. कासया व्हावें.] कासयासी व्हावें जीतांचि मुक्त । सांडुनियां थीत [दे. पं. थीतें.] प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैष्णवांचा दास जाला नारायण । काय त्या मिळोन [चं. असों सुखी .] असे काम ॥ ५१ ॥ काय त्या गांठीचें पडलें सुटोन । उगला [चं. उगेचि बैसोन धीर धरूं .] चि बैसोन धीरु धरीं ॥ २ ॥ सुख आह्मांसारिं केलें हें निर्माण । निर्देव तो कोण हाणे लाता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज न लगे [दे. त. पं. सायोज्यता.] सायुज्यता । राहेन या संतां समागमें ॥ ४ ॥

४०९५. आवडे पंढरी भीमा पांडुरंग । चंद्रभागा लिंग पुंडलीक [दे. पांडुरंग.] ॥ १ ॥ कामधेनु कल्पतरु चिंतामणी । आवडीची धणी पुरवीती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवा थोर जालें सुख । नाठवे हे भूक तान कांहीं ॥ ३ ॥

४०९६. [त. लाड.] लाडें भाकितों करुणा । तूं रे उदाराचा राणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिशी आमुचा सांभाळ । तूं रे माउली स्नेहाळ ॥ ५१ ॥ नाही चिंता रे आह्मांसी । तूं चि भार चालविसी ॥ २ ॥ आह्मी जालों उदासीन । तूं चि करिशी जतन ॥ ३ ॥ आह्मां नाही जीवनास [चं. जीवानास.] । तूं चि पुरविसी [चं. आस.] घास ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भलते सवें । जातां मार्गे मार्गे धांवे ॥ ५ ॥

४०९७. आह्मां हें सकळ । तुझ्या पायांचें चि बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं अमृताचें पान । दुर्जे नेणों कांहीं आन ॥ १ ॥ जयाचा जो भोग । सुख दुःख पीडा रोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुझे पार्यी माझा ठेवा ॥ ३ ॥

४०९८. प्रपंच परमार्थ [पं. संपादिन.] संपादोनि दोन्ही । एक ही निदानीं न [पं. नव्हे त्यासी.] घडे त्यासी ॥ १ ॥ दोहीं पेंवावरी ठेवू जातां हात । शेवटीं [पं. होय.] अपघात शरीराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त्यासी.] तया दोहींकडे धका । शेवटीं तो नरकामाजी पडे ॥ ३ ॥

४०९९. संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाय विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें होय सर्व संसार सुखाचा । न लगे दुःखाचा लेश कांहीं ॥ १ ॥ घेईल तयासी सोपें आहे सुख । बोलिलेलें मुखें नारायण ॥ २ ॥ सांगितली सोय करुणासागरें । तुह्मां कांहो बरें न वाटतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेणें उपकार केला । भोळ्या भाविकाला तरावया ॥ ४ ॥

४१००. आह्मां भय धाक कोणाचा रे पाहें । काळ मशक काय मानवें हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मांसी ते काय चिंता या पोटाची । माउली आमुची पांडुरंग ॥ १ ॥ काय करावी हे कोणाची मान्यता । करितां अनंता कोण वारी ॥ २ ॥ नाहीं शीण आह्मां जालें कवतुक । पुनीत हे लोक करावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खातों आनंदाचे लाडू । नका चरफडूं घ्या रे तुह्मी ॥ ४ ॥

४१०१. तांबियाचें [दे. तांबगी हें नाणें.] नाणें न चले खऱ्या मोलें । जरी हिंडविलें देशोदेशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करणीचें कांहीं न मने सज्जना । यावें लागे मना वृद्धांचिया ॥ १ ॥ हिरियासारखा [दे. पं. हिरया०.] दिसे शिरगोळा [पं. ब्रह्मगोळा.] । पारखी ते डोळां न पाहाती ॥ २ ॥ देऊनियां भिंग कामाविलें मोतीं । पारखिया हातीं घेतां नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय नटोनियां व्यर्थ । आपुलें हें चित्त आपणा ग्वाही ॥ ४ ॥

४१०२. चित्ता मिळे त्याचा संग रुचिकर । क्षोभवितां [पं. क्षोभविते दुर ते चि.] दूर तों चि भलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी परंपरा आलीसे चालत । [पं. भले त्या०.] भलत्याची नीत त्यागावरी ॥ १ ॥ हो कां पिता पुत्र बंधु कोणी तरि । विजाति [त. इजा ती. दे. इजाति.] संग्रहीं धरूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य पाळावें वचन । अन्यथा आपण करूं नये ॥ ३ ॥

४१०३. [पं. आपुलिया.] आपुली कसोटी शुद्ध राखी कारण । आगीनें भूषण अधिक [पं. पुढा.] पुढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं कोणासर्वें बोलणें लागत । निश्चितीनें [दे. निश्चितीनें.] चित्तसमाधान ॥ १ ॥ लपविलें तें ही ढेंकरें उमटे । खोटियाचें खोटें उर फोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निंदा स्तुति दोन्ही वाव । आपुलाला भाव [पं. कळों.] फळा येतो ॥ ३ ॥

४१०४. आणिकांच्या घातें मानितां संतोष । सुखदुःख दोष [पं. आणी.] अंगीं लागे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मनीं वाहूं [पं. न ये चि.] नयेती संकल्प । करूं नये पाप भांडवल ॥ १ ॥ क्लेशाची [पं. क्लिषाची चित्तीं राहतां०.] हे [दे. 'हे' नाही.] चित्तीं राहाते कांचणी । [पं. आगीतें.] अग्नींत टाकोनी ठाव जाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें [पं. कोपें.] घडे पुण्यक्षय । होणार तें होय [पं. प्रारब्धीचें ।] प्रारब्धें चि ॥ ३ ॥

४१०५. अज्ञानाची भक्ति इच्छिती संपत्ती । तयाचिये [पं. चित्तीं.] मती बोध कैचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अज्ञानाची पूजा कामिक भावना । तयाचिया ध्याना देव कैचा ॥ १ ॥ अज्ञानाचें कर्म फळीं ठेवी मन । निष्काम

साधन तया कैचें ॥ २ ॥ अज्ञानाचें ज्ञान विषयावरी ध्यान । ब्रह्म सनातन तया कैचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो
ऐसियांचें तोंड । अज्ञानाचें बंड वाढविती ॥ ४ ॥

४१०६. गुळें माखोनियां दगड ठेविला । वर दिसे भला लोकाचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं विषयाचें
लागलें पें पिसें । बाहिरल्या वेषें भुलवी लोकां ॥ ६१ ॥ ऐसिया [पं. दांभिका.] डांभिकां कैची हरिसेवा । नेणे चि
सद्भावा कोणे कार्ळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें कैसा [पं. कैचा.] होय संत । विटाळलें चित्त कामक्रोधें ॥ ३ ॥

४१०७. आयुष्य वेचूनि कुटुंब पोसिलें । काय हित केलें सांग बापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकाचा चाकर
जालासी काबाडी । नाहीं सुख घडी भोगावया ॥ ६१ ॥ दुर्लभ [पं. मनुष्यदेह.] मनुष्यजन्म कष्टें पावलासी । दिला
कुटुंबासी कामभोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आयुष्य नासिलें । पाप तें सांचिलें पतनासी ॥ ३ ॥

४१०८. अनंत लक्षणें वाणितां अपार । संताचें तें घर सांपडेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जये घरीं संत राहती
आपण । तें तुह्मां ठिकाण आतुडेना ॥ ६१ ॥ ठिकाण धरूनी पाहवे ते संत । उगा च अकांत करूं नये ॥ २ ॥ संत
होऊनियां संतांसी पाहावें । तरि च तरावें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४१०९. संतांचा पढीया [दे. त. पढीया वो कैशा०.] कैशापरि लाहो । नामाचा आठवो कैसा राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
॥ हे चि थोर चिंता लागली मनासी । निजतां निद्रेसी न लगे डोळा ॥ ६१ ॥ जेवितां जेवणीं न लगे गोड धड ।
वाटतें काबाड विषयसुख ॥ २ ॥ ऐसिया संकटीं पाव कृपानिधी । लावीं संतपदीं प्रेमभावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
आह्मी नेणों कांहीं हित । तुजविण अनाथ पांडुरंगा ॥ ४ ॥

४११०. पंढरीचा वास धन्य ते चि प्राणी । अमृताची वाणी दिव्य देह [पं. देहे. दे. त. देहो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
मूढ मतिहीन दुष्ट अविचारी । ते होती पंढरी दयारूप ॥ ६१ ॥ शांति क्षमा अंगीं विरक्ति सकळ । नैराश्य निर्मळ
नारी नर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं वर्णा अभिमान । [पं. अवघेचि.] अवघे जीवनमुक्त लोक ॥ ३ ॥

४१११. जेणें तुझी कास भावें धरियेली । त्याची नाहीं केली सांडी देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय माझा भोग
आहे तो न कळे । सुखें तुझी डोळे झांका देवा [पं. वांयां.] ॥ ६१ ॥ राव रंक तुह्मां सारिके चि जाणा । नाहीं थोर
साना तुह्मांपासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं आपंगिलें भक्तां । माझिया संचिता कृपा नये ॥ ३ ॥

४११२. देखीचें तें ज्ञान करावें तें काई । अनुभव नाहीं आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांचे [पं. इंद्रियांची.]
गोडी ठकलीं बहुतें । सोडितां मागुतें आवरेना ॥ ६१ ॥ युक्तीचा आहार नीतीचा वेव्हार । वैराग्य तें सार
तरावया ॥ २ ॥ [त. पं. नाव नावलित्तां.] नाव रेवाळितां घाला घाली वारा [पं. वर.] । तैसा तो पसारा [पं. पसर.]
अहंतेचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि आपुले अधीन । करी नारायण आतुडे तों ॥ ४ ॥

४११३. नर नारी [पं. बाळ.] बाळें अवघा नारायण । ऐसें माझें मन करीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न यो काम
क्रोध द्वेष निंदा द्वंद । अवघा गोविंद निःसंदेह ॥ ६१ ॥ असावें म्यां सदा विषयीं विरक्त । काया वाचा चित्त तुझे
पारीं ॥ २ ॥ करोनियां साह्य [पं. करवी.] पुरवीं मनोरथ । व्हावें कृपावंत तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४११४. आपुल्या पोटासाठी । करी लोकांचिया गोष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें घातलें संसारीं । विसरला तो चि हरी ॥ ५१ ॥ पोटा [पं. घाली.] घातलें अन्न । न ह्मणे पतितपावन ॥ २ ॥ मी कोठील [पं. कोटील.] आणि कोण । हें न कळे ज्यालागून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नरस्तुति । करिती भाट त्रिजगतीं ॥ ४ ॥

४११५. स्वयें आपण चि रिता । रडे पुढिलांच्या हिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेकीं [पं. सेखी.] हें ना तेंसें जालें । बोलणें तितुकें वायां गेलें ॥ ५२ ॥ सुखसागरीं नेघे वस्ती । अंगीं ज्ञानपणाची मस्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाढव लेखा । जेथें भेटेल [त. देखाल. पं. जाइल.] तेथें ठोका ॥ ३ ॥

४११६. जर्गी कीर्ति व्हावी । ह्मणोनी [पं. जालासे.] जालासी गोसावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुत केलें पाठांतर । वर्म [पं. राहिलें तें.] राहिलेंसे दूर ॥ ५३ ॥ चित्तीं नाहीं अनुताप । लटिकें भगवें स्वरूप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिंदलीच्या । व्यर्थ श्रमविली वाचा ॥ ३ ॥

४११७. प्राक्तनाच्या योगें आळशावरी गंगा । स्नान काय जगा करूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभी कामधेनु मांगाचे [दे. मागिलें.] अंगणीं । तिसी काय ब्राह्मणीं वंदूं नये ॥ ५४ ॥ कोढियाचे हातें परिसें होय सोनें । अपवित्र ह्मणोन घेऊं नये ॥ २ ॥ यातिहीन जाला गांवींचा मोकासी । त्याच्या वचनासी मानूं नये ॥ ३ ॥ भावारूढ तुका मुद्रा विठोबाची । न मनी तयांचीं तोंडें काळीं ॥ ४ ॥

४११८. बोलिलों उत्कर्षें । प्रेमरस [पं. दास्यत्वे. दे. त. दास्यत्वे.] दास्यत्वे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साच करिता नारायण । जया शरण गेलों तो ॥ ५५ ॥ समर्थ तो आहे ऐसा । धरिली इच्छा [पं. पुरवितो.] पुरवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लडिवाळाचें । द्यावें साचें [पं. करुनि.] करुनियां ॥ ३ ॥

४११९. विचा केला ठोबा । ह्मणोनि नांव तो विठोबा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे नेणां त्याचें नांव । काय वेदासि नाहीं ठाव [त. ठावें.] ॥ ५६ ॥ शेष स्तुती प्रवर्तला । जिह्वा चिरुनि पलंग जाला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । ज्याची काळाचिये माथा ॥ ३ ॥

४१२०. भ्रतारअंगसंगें सुखाची वेवस्था । आधीं तों सांगतां नये कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तथापि सांगणें कुमारिकेपाशीं । ते काय मानसीं सुख मानी ॥ ५७ ॥ तैसा आत्मबोध आधीं बोलों नये । बोलासी तो काय सांपडेल ॥ २ ॥ तथापि सांगणें बहिर्मुखापाशीं । तो काय संतोषासी मूळ होय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संत सुखाचे विभागी । ब्रह्मानंद जर्गी साधुरूपें ॥ ४ ॥

४१२१. कलयुगामाजी थोर जालें बंड । नष्ट लोक लंड जाले फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न धरिती सोय न पुसती कोणा । येतें जैसें मना तैसें चाले ॥ ५८ ॥ सज्जनाचा वारा टेकों नेदी द्वारा । ऐसिया पामरा तारी कोण ॥ २ ॥ विश्वास तयाचा बैसेना कोठें ही । स्तुति निंदा पाहीं [पं. जीवि धरा.] जीवीं धरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कैसें केलें नारायणें । जाणावें हें कोणें [पं. तयाविणें.] तयाविण ॥ ४ ॥

४१२२. [पं. 'आपुली' याच्या पूर्वी 'गुरु म्यां केला घरवासी । माझ्या चुकल्या दोनी हौसी ॥' हें कडवें आहे.] आपुली बुटबुट घ्यावी । माझी परताप द्यावी ॥ १ ॥ [पं. 'आपुला मंत्र' याबद्दल 'तुझा मंत्र' असें आहे व या कडव्याच्या पूर्वी 'तुझा मंत्र घेतां कार्नी । माझ्या पेवांत शिरलें पाणी ॥ गुरु म्यां भाग्यासाठीं केला । कांहीं फळासि नाहीं आला ॥' हीं दोन कडवीं जास्त आहेत.] आपुला मंत्र नव्हे बरा । माझा बईल चुकला मोरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा नरा । परिस न झोंबे खापरा ॥ ३ ॥

४१२३. भावभक्तिवादे करारें कीर्तन । [\[दे. त. आशाबधी.\]](#) आशाबद्ध मन करूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अन्न पाणी धन द्रव्य नारायण । विठ्ठला वांचून बोलूं नये ॥ ५ ॥ सप्रेम करारें देवाचें कीर्तन । भय द्या सोडून शरीराचें ॥ २ ॥ तरी मग जोडे विठ्ठलनिधान । केलिया कीर्तन सिद्धि पावे ॥ ३ ॥ देव जोडिलिया तया काय उणें । तुका ह्मणे मन धीट करा ॥ ४ ॥

४१२४. चोरासी चांदणें वेश्येसी सेजार । परिसेंसी खापर काय होय ॥ १ ॥ दुधाचे आधर्णीं वैरिले पाषाण । कदा काळीं जाण पाक नव्हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरि पूर्वपुण्यें सिद्धि । तरि च राहे बुद्धि संतसंगीं ॥ ३ ॥

४१२५. रोगिया मिष्टान्न मर्कटा चंदन । कागासी लेपन कर्पूराचें ॥ १ ॥ निर्नासिका जैसा नावडे आरिसा । मूर्खालागीं तैसा शास्त्रबोध ॥ ५ ॥ दास तुका ह्मणे विठ्ठलउदारें । अज्ञानअंधारें दूरी केलें ॥ २ ॥

४१२६. मथनासाठीं धर्माधर्म । त्याचें वर्म नवनीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें चि तें घाटूं नये । आलें जाय नासूनि ॥ ५ ॥ सांभाळावें बराबर । वर्म दूर न बजावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धालें पोट । मग बोटचाटणी [\[दे. बोटचांचणी. पं. बोटटाचणी.\]](#) ॥ ३ ॥

४१२७. माझा घात पात अथवा हित फार । [\[पं. अवघाची विचार.\]](#) अवघा विचार तुझ्या हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवुनि जीव भाव तुझ्या ठायीं चित्त । राहिलों निवांत पांडुरंगा ॥ ५ ॥ चित्ताचा चाळक बुद्धीचा जनिता । काय नाही सत्ता तुझे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय करिसी तें पाहीन । ठेविसी राहीन सुखें तेथें ॥ ३ ॥

४१२८. संतपाउलें साजिरीं । गंगा आली आह्मांवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें पडे रजधुळी । तेथें करावी अंधोळी ॥ ५ ॥ स्वेतबंद [\[त. श्वेतबंद.\]](#) वाराणसी । अवघीं तीर्थें तयापासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य जालों । संतसागरीं मिळालों ॥ ३ ॥

४१२९. [\[पं. न घडे बाळकाचा मायेबापा घात ।.\]](#) न घडे मायबापें बाळकाचा घात । आपणादेखत होऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां मी मनीं चिंता वाहूं भय धाक । काय नव्हे एक करितां तुज ॥ ५ ॥ वर्म जाणे त्याच्या हिताचे उपाय । तान भूक वाहे कडिये खांदीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं गा कृपावंत भारी । ऐसें मज हरी कळों आलें ॥ ३ ॥

४१३०. करारें कीर्तन । [\[पं. मुखे.\]](#) मुखीं गावे हरिचे गुण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कांहीं नव्हे बाधा । काम [\[पं. दुर्जनाची. त. दुर्जनाचा.\]](#) दुर्जनाच्या क्रोधा ॥ ५ ॥ शांतिखड्ग हातीं । काळासी ते नागविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाता सखा । ऐसा अनंतासारखा ॥ ३ ॥

४१३१. तुझी कीर्ती सांगों तुजपुढें जरी । [\[पं. ब्रह्मांडा.\]](#) ब्रह्मांडीं ही हरी माईना ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मेरूची लेखणी सागराची शाई । कागद हा मही न पुरे चि ॥ ५ ॥ अनंत अपार आपंगिले भक्त । माझें चि संचित ओडवेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझां बोल नाही देवा । पामरें म्यां सेवा केली नाही ॥ ३ ॥

४१३२. [\[त. पं. 'काय' नाही.\]](#) काय साधनाच्या कोटी । केल्या आटी होती [\[पं. होत्या त्या ।.\]](#) त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव कृपा करी जरी । होय उजरी स्वरूपीं ॥ ५ ॥ केले होते [\[दे. चिंता.\]](#) व्यर्थ श्रम । [\[त. पं. चित्ता उपरम न होतां ।.\]](#) उपरम न होतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । सर्व जालें आपरूप ॥ ३ ॥

४१३३. तुज काय करूं मज एक सार । [त. अमृतसागर. दे. '० सागर' खोडून '० नागर' केलें आहे.] अमृतनागर नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय येणें [पं. 'येणें' नाही.] उणें आह्मां [पं. तयाचिये.] तयापोटीं । गोवितां हे कंठीं कामधेनु ॥ ५ ॥ नोळखे तानुलें माय ऐसी कोण । वोरसे देखून शोक त्याचा ॥ २ ॥ जो नाहीं देखिला याचक नयनीं । तो पावे घेउनि लज्जा दान [दे. दाना.] ॥ ३ ॥ नामासाठीं प्राण सांडियेला रणीं । शूर ते भांडणीं न फिरती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी गातां गीतीं भला । भेटूनी विठ्ठला काय चाड ॥ ५ ॥

४१३४. कृपेचे सागर हे चि [दे. त. 'चि' नाही.] साधुजन । तिहीं कृपादान केलें मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोंबडे वाणीचा केला अंगीकार । तेणें माझा स्थिर केला जीव ॥ ५ ॥ तेणें सुखें मन स्थिर जालें ठायीं । संतीं दिला पार्यीं ठाव मज ॥ २ ॥ नाभी नाभी ऐसें [दे. बोलिलें.] बोलिले वचन । तें माझें कल्याण सर्वस्व ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों [पं. आनंदे निर्भर.] आनंदनिर्भर । नाम निरंतर घोष करूं ॥ ४ ॥

४१३५. भक्तीचें तें [त. दे. 'तें' नाही.] वर्म जयाचिये हातीं । तया घरीं [दे. होति.] शांति क्षमा दया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. अष्टमासिद्धि वोळगती करीं ।] अष्ट महा सिद्धि वोळगती द्वारीं । न [पं. वजाती.] वजती दुरी दवडितां ॥ ५ ॥ तेथें दुष्ट गुण न मिळे निशेष । चैतन्याचा वास जयामाजी ॥ २ ॥ संतुष्ट हें [दे. त. 'हें' नाही.] चित्त सदा सर्वकाळ । तुटली हळहळ त्रिगुणाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें काय तो संदेह । आमचें गौरव आह्मी करूं ॥ ४ ॥

४१३६. साच हा विठ्ठल साच हें करणें । संत जें वचनं बोलिलेले ॥ १ ॥ साच तें स्वहित साच ते प्रचित । साच वेद नीत सांगतील [पं. सांगितली.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेती साच साच भावें । लटिकें वर्म ठावें नाहीं त्यांसी ॥ ३ ॥

४१३७. संगें वाढे सीण न [पं. संगें वाढे भजन.] घडे भजन । त्रिविध हें जन बहु देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. वाचि दुःखें या वा जनाचा कांटाळा ।] या चि मुळें आला संगाचा कांटाळा । दिसताती डोळां नानाछंद ॥ ५ ॥ एकविध भाव राहावया ठाव । नेदी हा संदेह राहों चित्तीं ॥ २ ॥ शब्दज्ञानी हित नेणती आपुलें । आणीक देखिलें नावडे त्या [पं. ज्या.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां एकलें चि भलें । बैसोनि उगलें राहावें तें ॥ ४ ॥

४१३८. तुझें वर्म आह्मां कळों आलें सुखें । संतांचिया मुखें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा चि [पं. नठावाउगा.] नट वाउगा पसारा । चेईला तूं [पं. तो.] खरा तूं चि एक ॥ ५ ॥ ह्मणउनि देहबुद्धि नासिवंता [पं. नाशिवंत.] । नातळे या चित्ता [पं. चित्त.] नेदावया ॥ २ ॥ सोय हे लागली पुढिलांची वाट । [पं. पाविजे ते नीट०.] पावले जे नीट तुजपार्शीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं कोणासवें काज । बोलायाचें [पं. बोलावया.] मज अंतरींचें ॥ ४ ॥

४१३९. [पं. पुण्यपाप.] पुण्यपापा ठाव नाहीं सुखदुःखा । हानिलाभशंका नासलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जितां मरण आलें आप पर गेलें । मूळ [पं. मूळ हें छेदिलें.] छेदिलेलें संसाराचें ॥ ५ ॥ [पं. अंधःकार ज्योती कुळधर्म यात ।] अधिकार जाती वर्णधर्मयाती । ठाय नाहीं [पं. संतीं.] सत्यअसत्याशी ॥ २ ॥ जन वन भिन्न आचेत चळण । नाहीं दुजेपण ठाव यासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देह [पं. देव.] [त. वाहिला.] वाईलें विठ्ठलीं । तेव्हां च घडली सर्व पूजा ॥ ४ ॥

४१४०. संकोचतो [दे. संकोचतो. पं. संकोचित.] जीव महत्वाच्या भारें । दासत्व चि बरें बहु वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळावी जी माझी आवडी हे संतां । देणें तरि आतां हें चि द्यावें ॥ ५ ॥ तुमचे चरण पावविलों सेवा । ह्मणउनि हेवा हा चि करीं ॥ २ ॥ विनउनी तुका वंदितो चरण । लेखा रजरेण चरणींचें [पं. चरणीचा.] ॥ ३ ॥

४१४१. देव कैचा तया दुरी । भाका बरी करुणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आळवित्या न लगे धर । माय जाणे रे भातुके ॥ ५ ॥ [पं. नावेवरी.] नावे तरी ज्याचा भार । पैल पार जवळी त्या ॥ २ ॥ आतां [पं. जातां.] परदेशी तुका । जाला लोकांवेगळा ॥ ३ ॥

४१४२. भक्ति ज्याची थोडी । पूर्ण विषयांची गोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो नर चि नव्हे पाहीं । खर जाणावा तो देहीं ॥ ५ ॥ भजन पूजन ही नेणे । काय स्वरूपासी जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याला । भोवंडून बाहेर घाला ॥ ३ ॥

४१४३. समुद्र हा पिता बंधु हा चंद्रमा । भगिनी ते रमा शंखाची या ॥ १ ॥ मेहुणा जयाचा द्वारकेचा हरि । शंख दारोदारीं भीक मागे ॥ २ ॥ [पं. त. दृष्ट.] दुष्ट हें जाणावें आपुलें स्वहित । तुका ह्मणे मात ऐसी आहे ॥ ३ ॥

४१४४. भवाचिया संगें बहु च नाडिले । कळिकाळें पाडिले तोंडघसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया भवसंगें गुंतलासी वायां । धन पुत्र जाया भुलों नको ॥ ५ ॥ जेजे घडी जाय तेते काळ खाय । [पं. प्राणतरणो.] प्राण्या तरणोपाय काय केला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं सर्व ही तूं त्याग । अर्पी हें सर्वांग जगदीशीं ॥ ३ ॥

४१४५. रुचे सकळा मिष्टान्न । रोग्या विखाच्या समान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि कां तया एकासाठीं । [दे. काम अवघें.] कामें अवघीं करणें खोटीं ॥ ५ ॥ दर्पण नावडे एका । ठाव नाही ज्याच्या नाका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळा । उपदेशाचा कांटाळा ॥ ३ ॥

४१४६. जागा [पं. जगा.] घरटी फिरे तस्कराची दिवसाराती । नीदसुरें नाडिलीं [दे. असो मागों किती. त. असा मांगा किती.] असो ऐसीं मागें किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हाट करी सकळ जन । वस्तु करा रे जतन ॥ ५ ॥ हुशार ठायीं । निजनिजेलिया पाहीं ॥ २ ॥ सावचित्त असे खरा । लाभ घेउन जाये घरा ॥ ३ ॥ [दे. तराळ राळ बोंबें.] तराळ बोंबे उतराई । राखा आपुलिया भाई ॥ ४ ॥ हरिच्या नामीं घालूं जागा । तुका ह्मणे हुशार गा [पं. होगा.] ॥ ५ ॥

४१४७. संतांनीं सरता केलों तैसेपरी । चंदनीं [पं. चंदन.] ते बोरी व्यापियेली ॥ १ ॥ गुण दोष याती न विचारितां [पं. विचारी.] कांहीं । ठाव दिला पायीं आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें समर्थाच्या मना । तरि होय राणा रंक त्याचा ॥ ३ ॥

४१४८. चितीं तुझे पाय डोळां रूपाचें ध्यान । अखंड मुखीं नाम वर्णावे गुण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें [पं. हें चि तुझां एक मागतों मी दातारा ।.] चि एक देवा [दे. तुझां देवा.] तुझां मागणें दातारा । उचित तें करा माझा [पं. 'माझा' नाही.] भाव [पं. जाणुनि पुरा ।.] जाणूनि ॥ ५ ॥ खुंटली जाणीव माझें बोलणें [पं. बोलणें तें आतां.] आतां । करूं यावी तैसी करावी बाळकाची चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां नको देऊं अंतर । न कळे पुढें काय बोलों विचार ॥ ३ ॥

४१४९. संतांच्या पादुका घेईन मोचे खांदीं । हातीं टाळ दिंडी नाचेन पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भजनविधी नेणें साधन उपाय । [पं. सकळ हि सिद्धि.] सकळ सिद्धि पाय हरिदासांचे ॥ ५ ॥ ध्यानगति मति आसन समाधि । हरिनाम गोविंदीं प्रेमसुख ॥ २ ॥ नेणता निर्लज्ज नेणें [पं. नेणो.] नादभेद । सुखें ही गोविंद गाऊं [दे. गीत.] गीतीं ॥ ३ ॥ सर्व जोडी मज गोत आणि वित्त । तुका ह्मणे संतमहंतपाय ॥ ४ ॥

४१५१. पुण्य फळलें बहुतां दिवसां । भाग्यउदयाचा ठसा । जाला [पं. जालो.] सन्मुख तो कैसा । संतचरण पावलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि फिटलें माझें कोडें । भवदुःखाचें सांकडें । कोंदाटलें [दे. पुढें । ब्रह्म सावळें ॥] पुढें । परब्रह्म सावळें ॥ २ ॥ आलिंगणें संतांचिया । दिव्य जाली माझी काया । मस्तक हा [दे. 'हा' नाही.] पाया । वरी त्यांच्या ठेवितां [पं. ठेवितों.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य झालों । सुखें संतांचिया धालों । लोटांगणीं आलों । पुढें भार देखोनी ॥ ३ ॥

४१५२. ठाव देऊनिया राखें पायापासीं । मी तों आहे रासी पातकाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पातकाची रासी ह्मणता लागे वेळ । ऐके तो कृपाळ नारायण ॥ २ ॥ नारायणनामें अवघें सांग जालें । असंग चि केलें एकमय ॥ २ ॥ एकमय जालें विठोबाच्या नामें । भेदाभेद [दे. कर्म.] कर्म आणिक कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं चितिलें जें होतें । तें होय आपैतें नामें याच्या ॥ ४ ॥

४१५३. आतां आह्मां भय नाहीं बा कोणाचें । बळ विठोबाचें जालें असे ॥ १ ॥ ॥ धीर दिला आह्मां येणें पांडुरंगें । न पांगों या पांगें संसाराच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा कैवारी हा देव । नाहीं भय भेव त्याच्या संगें ॥ ३ ॥

४१५४. भक्ति आह्मी केली सांडुनी उद्वेग । पावलों हें सांग सुख याचें ॥ १ ॥ ॥ सुख आह्मां जालें धरितां यांचा संग ॥ पळाले [त. उद्वेग.] उद्वेग सांडूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख बहु जालें जिवा । घडली या सेवा विठोबाची ॥ ३ ॥

४१५४-अ. [दे. शास्त्रज्ञें.] शास्त्रज्ञ हो ज्ञाते असती बहुत । परि नाहीं चित्त हाता आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षणा एका साटीं न धरवे धीर । तेणें हा रघुवीर अंतरतो ॥ २ ॥ तोळाभर सोनें रतिभार राई । मेळविल्या पाहीं नास होतो ॥ २ ॥ हरीचे अंकित असती विरळागत । तयांसी अच्युत कृपा करी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय [पं. उडमण्या.] धुडवण्या गोष्टी । जंव नाहीं गांठी चित्त आलें ॥ ४ ॥

४१५५. इंद्रियांसी नेम नाहीं । मुखीं राम ह्मणोनि काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेविं मासीसंगें अन्न । सुख नेदी तें भोजन ॥ २ ॥ कीर्तन करावें । तैसें करुनी दावावें ॥ २ ॥ हें तों अंगीं नाहीं चिन्हें । गाडलें वेश्येच्या ढव्यानें ॥ ३ ॥ तुका [दे. त. ह्मणे नका रागा ।] ह्मणे रागा । संत शिवूं नेदिती [पं. नेदी.] अंगा ॥ ४ ॥

४१५६. न लगे देवा तुझें आह्मांसी वैकुंठ । [पं. सायुज्यतापट.] सायुज्याचा पट न लगे मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देईं तुझें नाम मज सर्वकाळीं । [त. मागे. पं. मागणें.] मागेन वनमाळी हें चि तुज ॥ २ ॥ नारद तुंबर उद्धव प्रल्हाद । बळी रुक्मांगद नाम ध्याती ॥ २ ॥ सिद्ध मुनिगण गंधर्व किन्नर । करिताती गजर रामनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हरी देईं तुझें नाम । अखंडित प्रेम हें चि द्यावें ॥ ४ ॥

४१५७. पावलों प्रसाद इच्छा केली तैसी । जालें या चित्तासी समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मायबाप माझा उभा कृपादानी । विटे सम जोडूनि पादांबुजें ॥ २ ॥ सांभाळासी येऊं नेदी [पं. हा.] च उणीव । अधिकारगौरव राखे तैसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व अंतर्बाह्य आहे । जया तैसा राहे कवळूनी ॥ ३ ॥

४१५८. होतें तैसैं पार्यीं केलें निवेदन । अंतरलों दिन [त. पं. दीन.] बहुत होतों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संबोखुनी केलें समाधान चित्त । [दे. वोगरुणि भात.] वोगरुनि भातें प्रेमरस ॥ ५ ॥ नामरत्नमणी करुनी भूषण । अळंकारमंडण माळा दिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें [पं. जालें.] जालों निरामय । नामीं नामसोय निमग्नता ॥ ३ ॥

४१५९. स्थिरावली दृत्ति पांगुळला प्राण । अंतरींची खुण पावूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंजाळले नेत्र जाले अर्धोन्मीळित । कंठ सद्गदित रोमांच आले ॥ ५ ॥ चित्त चाकाटलें स्वरूपा माझारी । न निघे बाहेरी सुखावलों ॥ २ ॥ सुनीळ [पं. प्रकाशला.] प्रकाश उदैजला दिन । अमृताचें पान जीवनकळा ॥ ३ ॥ शशिसूर्या जाली जीवें ओंवाळणी । आनंदा [पं. आनंदें.] [दे. दाटली.] दाटणी आनंदाची [पं. आनंदची.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सुखें प्रेमासी [त. पं. डुल्लत.] डुलत । [पं. वीरलो.] वीरालों निश्चित [दे. निश्चित निश्चितीनें. त. निश्चित निश्चितीनें.] निश्चितीनें ॥ ५ ॥

४१६०. बौध्यअवतार [त. दे. बोध्य.] माझिया अदृष्टा । मौन्य [पं. सुख.] मुखें निष्ठा धरियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोकांचियेसाठीं शाम चतुर्भुज । संतांसवें गुज बोलतसां ॥ ५ ॥ आलें कलियुग माझिया संचिता । डोळां हाकलितां न [पं. पडेसी.] पडेसी ॥ २ ॥ म्यां च तुझें काय केलें नारायणा । कां नये करुणा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४१६१. मुखीं विठुलाचें नाम । मग कैचा भवभ्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चालतां बोलतां खातां । जेवितां निद्रा करितां ॥ ५ ॥ सुखें असों संसारीं । मग जवळी च हरि ॥ २ ॥ मुक्तिवरील भक्ति जाण । अखंड मुखीं नारायण ॥ ३ ॥ मग देवभक्त जाला । तुका तुकीं उतरला ॥ ४ ॥

४१६२. प्रेम जडलें तुझे पार्यीं । आणीक न सुचे मजला कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. रात्रदिवस.] रात्रीदिवस तुझें ध्यान । तें चि माझें अनुष्ठान ॥ ५ ॥ नामापरतें नेणें दुजें । ऐसें कळलें मजला निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतकाळीं । आह्मां सोडवीं तात्काळीं ॥ ३ ॥

४१६३. तुझे पाय माझी काशी । कोण जाय माझें काशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें रूप तें चि ध्यान । तें चि माझें अनुष्ठान ॥ ५ ॥ तुझे चरण ते चि गया । जालें गयावर्जन देहा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सकळ तीर्थे । तुझे पार्यीं वसती येथें ॥ ३ ॥

४१६४. क्षुधा तृषा कांहीं सर्वथा नावडे । पहावया [दे. धांवें. पं. धांवडे.] धांवे कोल्हांटासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथेसी साक्षेपें [पं. पाचारिलें.] पाचारिला जरी । ह्मणे माझ्या घरीं कोणी नाही ॥ ५ ॥ [बलात्कारी.] बलात्कारें जरी आणिला कथेसी । निद्रा घे लोडेंसी टेंकूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ३ ॥

४१६५. श्रीराम सखा ऐसा धरीं भाव । मीपणाचा ठाव पुसीं मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण निरंतर ह्मण तूं गोविंदा । वाचे लावीं धंदा नारायण ॥ ५ ॥ यापरि सोपान नाही रे साधन । वाहातसैं आण तुझी मना ॥ २ ॥ नको कांहीं करूं अळस अंतरीं । जपें निरंतरी [दे. निरंतर.] रघुपती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोठा लाभ नरदेहीं । देही [दे. त. देहीं.] च विदेही होती नामें ॥ ४ ॥

४१६६. सर्वापरी तुझे गुण [दे. गाऊं.] गा उत्तम । तुझेठार्यीं प्रेम राहो माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माउलीपरिस आहेसी उदार । तरि कां निष्ठुर मन केलें ॥ ५ ॥ गर्जेद्राकारणें केलें त्वां धांवणें । तरि कां निर्वाण पाहातोसी ॥ २ ॥ [दे. प्रल्हादास कर्णी.] प्रल्हादा संकटीं रक्षिलें [दे. तों.] त्वां देवा । तरि कां केशवा सांडी केली ॥ ३ ॥ अन्यायी

अजामेळ तो जाला पावन । ऐसें हें पुराण हाका मारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझे थोर अपराध । नाम करी छेद क्षणमात्रें ॥ ५ ॥

४१६७. आतां वांटों नेदीं आपुलें हें मन । न सोडीं चरण विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजियाचा संग लागों नेदीं वारा । आपुल्या शरीकावरूनियां ॥ ५१ ॥ यावें जावें आह्मीं देवा च सांगातें । मागूनी करीत हें चि आलों ॥ २ ॥ काय वांयां गेलों तो करूं उद्वेग । उभा पांडुरंग मार्गे पुढें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे प्रेम मागतों आगळें । येथें भोगूं फळें वैकुंठीचीं ॥ ४ ॥

४१६८. आतां आह्मां हें चि काम । वाचे [दे. स्मरा.] स्मरों रामराम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी मोलाची रे घडी । धरूं पायांची आवडी ॥ ५१ ॥ अमृताची खाणी । तये ठायीं वेचूं वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । माझ्या जीवींच्या जिवलगा ॥ ३ ॥

४१६९. आतां जावें पंढरीसी । दंडवत विठोबासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें चंद्रभागातिरीं । आह्मी नाचों पंढरपुरी ॥ ५१ ॥ जेथें संतांची दाटणी । त्याचें घेऊं पायवणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बळी । जीव दिधला पायां तळीं ॥ ३ ॥

४१७०. आह्मी नरका जातां काय येइल तुझ्या हाता । ऐसा तूं अनंता विचारीं पां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज शरण आलियाचें काय हें चि फळ । विचारा दयाळ कृपानिधी ॥ ५१ ॥ तुझें पावनपण न चले आह्मांसीं । ऐसें हृषीकेशी कळों आलें ॥ २ ॥ आह्मी दुःख पावों जन्ममरण व्यथा [दे. त. वेथा] . । काय तुझ्या हाता येत असे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी खादली हो रडी । आह्मी [पं. धरिले.] धरली सेंडी नाम तुझें ॥ ४ ॥

४१७१. पांडुरंगे पाहा खादलीसे रडी । परि [दे. परिणाम.] नामसेंडी धरिली आह्मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां संतांनीं करावी पंचाईत । कोण हा फजितखोर येथें ॥ ५१ ॥ कोणाचा अन्याय येथें आहे स्वामी । गर्जतसों आह्मी पातकी ही ॥ २ ॥ याचें पावनपण सोडवा चि [पं. जि०.] तुह्मी । पतितपावन आह्मी आहों खरें ॥ ३ ॥ आह्मी तंव [त. असों. दे. 'असों' नाहीं.] आहों अन्यायी सर्वथा । याची पावन कथा कैसी आहे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मेलों तरी जाणा । परि तुमच्या चरणा न सोडावें ॥ ५ ॥

४१७२. घालूनियां [पं. मध्यवर्ती.] मध्यावर्ती । दाटुनि उपदेश देती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे पोटभरे संत । तयां कैचा भगवंत ॥ ५१ ॥ रांडापोरांतें गोविती । वर्षासन ते लाविती ॥ २ ॥ जसे बोलती निरोपणीं । तैसी न करिती करणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तया । तमोगुण्याची क्रिया ॥ ४ ॥

४१७३. वैभव [त. दे. वैभव राज्य०.] तें राज्य संपत्ती टाकावी । उदरार्थ मागावी [पं. मधोकरी.] माधोकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें तें आधीं करावें स्वहित । ऐसी आहे नीत स्वधर्माची ॥ ५१ ॥ वर्ण कुळ [पं. याति.] जाति याचा अभिमान । [दे. त. तजावा.] त्यजावा सन्मान लौकिकाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे एकाकी निःशंक । देउनियां हाक कंठीं काळ ॥ ३ ॥

४१७४. हातपाय मिळोनि मेळा । चला ह्मणती पाहों डोळां ॥ १ ॥ देखणी नव्हे देखती [पं. देखणी कैसी.] कैसे । सकळांचा देखणा डोळा चि असे ॥ २ ॥ डोळ्याचा डोळा पाहों गेला । तुका ह्मणे तो पाहों ठेला ॥ ३ ॥

४१७५. मुखें [दे. संति.] सती इंद्रियें जती । आणिक नेणे भाव भक्ती ॥ १ ॥ देवा हे चि दोन्ही पदें । येर गाइलीं विनोदें ॥ २ ॥ चित्ताचें आसन । तुका करितो कीर्तन ॥ ३ ॥

४१७६. धांवोनियां आलों पहावया मुख । गेलें माझें दुःख जन्मांतरिचें ॥ १ ॥ ऐकिलें हीं होतें तैसें चि पाहिलें । मन स्थिरावलें तुझ्या पार्यीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी इच्छा पूर्ण जाली । कांहीं न राहिली वासना हे ॥ ३ ॥

४१७७. गावलोकिकाहीं लावियेलें पिसें । काय सांगों ऐसें तुजपासीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंड काळें केलें फिरविलें मज । नाहीं धरिली लाज पांडुरंगा ॥ १ ॥ काय तुजपासीं सांगों हें गान्हाणें । मग काय जिणें तुझें माझें ॥ २ ॥ कोणासाठीं आतां करावा संसार । केली वारावार [दे. आपणें चि.] आपण चि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मोडिला घरचार । धरियेला धीर तुझ्या पार्यीं ॥ ४ ॥

४१७८. जीवें जीव नेणे पापी सारिका [पं. सारिखा चि.] चि । नळी दुजयाची कापूं बैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आत्मा नारायण सर्वा घटीं आहे । पशुमध्ये काय कळों नये ॥ १ ॥ देखत हा जीव हुंबरे [पं. वरडेत.] वरडत । निष्ठुराचे हात वाहाती कैसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया चांडाळासी [पं. नर्का.] नर्क । भोगिती [पं. अनेका.] अनेक महादुःखें ॥ ३ ॥

४१७९. मनीं भाव असे कांहीं । तेथें देव येती [दे. यति.] पाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा जनाई सुंदरी । तेथें देव पाणी भरी ॥ १ ॥ शुद्ध पाहोनियां भाव । त्याचे [त. हृदई चि.] हृदयीं वसे देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठोबासी । ठाव देई चरणापासीं ॥ ३ ॥

४१८०. भागल्याचें तारूं शिणल्याची [त. माउली.] साउली । भुकेलिया घाली प्रेमपान्हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी हे कृपाळू अनाथांची वेशी । सुखाची च राशी पांडुरंग ॥ १ ॥ सकळां सन्मुख कृपेचिया दृष्टी । पाहे बहु भेटी उतावीळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें [त. आतां येथें.] आतां उरला कैचा । अनंता जन्मींचा शीण भाग ॥ ३ ॥

४१८१. काय न्यून आहे सांगा । पांडुरंगा तुझापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुची तों न पुरे इच्छा । पिता [दे. पीतां. त. पीता.] ऐसा मस्तकीं ॥ १ ॥ कैसी तुझां होय सांडी । करुणा तोंडीं उच्चारें ॥ २ ॥ आश्चर्य चि करी तुका । हे नायका वैकुंठिचिया ॥ ३ ॥

४१८२. चित्त गुंतलें प्रपंचें । जालें वेडें ममतेचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां सोडवीं पांडुरंगा । आलें निवारीं तें आंगा ॥ १ ॥ गुंतली चावटी । नामीं रूपीं जाली [दे. भेटी.] तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाली । पुढें वाट खोळंबली ॥ ३ ॥

४१८३. किती [दे. त. किता एका दिसीं ।] एका दिवशीं । बुद्धि जाली होती ऐसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं करावें [पं. खचित.] स्वहित । तों हें न घडे उचित ॥ १ ॥ अवलंबुनी भीक । लाज सांडिली लौकिक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीन । जालों [पं. मशकपण. त. मनुष्यपणे.] मनुष्यपणा हीन ॥ ३ ॥

४१८४. आतां बरें जालें । सकाळीं च कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न ठेवीं इहलोकीं । आलों तेव्हां जाली चुकी ॥ ५१ ॥ युगमाहिमा ठावा । नव्हता ऐसा पुढें देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवीं । भोगासाठीं निरयगांवीं ॥ ३ ॥

४१८५. परि आतां माझी परिसावी विनंती । रखुमाईच्या पती पांडुरंगा ॥ १ ॥ चुकलिया बाळा न मारावें जीवें । हित तें करावें मायबापीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा ह्मणताती मज । आतां आहे लाज हे चि तुझां ॥ ३ ॥

४१८६. पापाचिया मुळें । जालें सत्याचें वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोष जाले बळिवंत । नाहीं ऐसी [पं. जाली ऐसी.] जाली नीत ॥ ५२ ॥ मेघ पडों भीती । पिकें [पं. सांडियेलें.] सांडियेली क्षिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । वेदा वीर्य शक्ति नाहीं ॥ ३ ॥

४१८७. ऐसा दुस्तर भवसागर । नेणों कैसा उतरूं पार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कामक्रोधादि सावजें थोर । दिसताती भयंकर ॥ ५३ ॥ मायाममतेचे भोवरे । घेती भयानक फेरे ॥ २ ॥ वासनेच्या [दे. लहरा.] लहरी येती । उद्योगहेलकावे बसती ॥ ३ ॥ तरावया एक युक्ति असे । तुका [दे. तुकाराम नादे.] नामनावेमधीं बैसे ॥ ४ ॥

४१८८. देव जडला जाइना अंगा । यासी काय करूं सांगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वरकड देव येती जाती । हा देव जन्माचा सांगाती ॥ ५४ ॥ अंगीं भरलें देवाचें वारें । देव जग चि दिसे सारें ॥ २ ॥ भूत न बोले निरुतें । कांहीं केल्या न सुटे तें ॥ ३ ॥ जीव खादला दैवतें [त. देवतें.] । माझा [पं. येणें महाभूते.] आणि पंचभूतें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वाडें कोडें । उभें पुंडलिकापुढें ॥ ५ ॥

४१८९. हरिदासाचिये घरीं । मज उपजवा जन्मांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणसी कांहीं मागा । हें चि देगा पांडुरंगा ॥ ५५ ॥ संतां लोटांगणीं । जातां लाजों नको मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं । शक्ती देई [त. नाचों.] नाचें रंगीं ॥ ३ ॥

४१९०. लटिक्याचें [पं. लटिकियाचे आवंतणे जेविल्या साच ।] आवंतणें जेविलिया साचा । काय त्या विश्वास तो चि खरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोल्हांटिणी [पं. लागी.] लागे आकाशीं खेळत । ते काय पावत अमरपद ॥ ५६ ॥ [पं. जडमं.] जळमंडपयाचे घोडे राउत नाचती । ते काय तडवती [पं. त. युध्यालागी.] युद्धालागीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसें मतवादीयांचें जिणें । दिसे लाजिरवाणें बोलतां चि ॥ ३ ॥

४१९१. काय आह्मीं केलें ऐसें । [दे. त. धुनरी.] नुद्धरीजेसं सांगावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरण कोल्हें [पं. कोल्ही.] वैकुंठवासी । कोण त्यासी अधिकार ॥ ५७ ॥ गजा नाड्या सरोवरीं । नाहीं हरी विचारिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गणिका नष्ट । माझे कष्ट त्याहूनि ॥ ३ ॥

४१९२. भाग्यासाठीं गुरु केला । नाहीं आह्मांसी फळला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचा मंत्र पडतां कानीं । आमच्या पेवांत गेलें पाणी ॥ ५८ ॥ गुरु केला घरवासी । आमच्या चुकल्या गाईम्हसी ॥ २ ॥ स्वामी आपुली बुटबुट घ्यावी । आमुची प्रताप टाकुन द्यावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे नष्ट । त्यांसी दुणे होती ॥ ४ ॥

४१९३. गुणा आला विटेवरी [दे. पं. ईटेवरी.] । पीतांबरधारी सुंदर [दे. सुंदर जो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे कान त्याच्या ठायीं । मन पायीं राही हें ॥ ५ ॥ निवारोनी [त. गेली.] जाय माया । ऐसी छाया जयासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समध्यान । हे [पं. तेहे.] चरण सकुमार ॥ ३ ॥

४१९४. रंगीं रंगें [पं. नारायणा.] नारायण । उभा करितों कीर्तन [पं. कीर्तना.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं घेउनियां वीणा । कंठीं [पं. रोहे.] राहें नारायणा ॥ ५ ॥ देखिलीसे मूर्ती । माझ्या [पं. हृदईचि.] हृदयाची विश्रांति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । देई कीर्तनाचा हेवा ॥ ३ ॥

४१९५. तुझा भरवसा आम्हां । फार होता पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवसागरसंकटीं । तारिशील जगजेठी ॥ ५ ॥ नाम आदित्याचें झाड । त्याचा न पडे उजड ॥ २ ॥ सिलंगणीचें सोनें । त्यासी गाहाण ठेवी [पं. ठेविल.] कोण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । ब्रिद सोडूनियां ठेवा ॥ ४ ॥

४१९६. जालों आतां दास । माझी पुरवीं हे आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचा वारकरी । वारी चुकों नेदीं हरी ॥ ५ ॥ संतसमागम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥ २ ॥ चंद्रभागे स्नान । तुका ह्मणे हें चि दान ॥ ३ ॥

४१९७. यासाठीं करितों निष्ठुर भाषण । आहेसी तूं जाण सर्वदाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें दुःख कोण आहे निवारिता । तों [दे. त. तें.] मी जाऊं आतां शरण त्यासी ॥ ५ ॥ बैसलासी [दे. बैसलासे. पं. बैसलासी कोण—धरुनियां धीर.] केणें करुनि एक घरीं । नाहीं येथें [पं. उर.] उरी दुसऱ्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें अवघें पायांपें । आतां मायबापें नुपेक्षावें ॥ ३ ॥

४१९८. पोरा लागलीसे चट । धरी वाट देवळाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितलें नेघे कानीं । दुजें मनी विठ्ठल ॥ ५ ॥ काम घरीं न करी धंदा । येथें सदा दुश्चित्त ॥ २ ॥ आमुचे कुळीं नव्हतें ऐसें । हें चि पिसें निवडलें ॥ ३ ॥ लौकिकाची नाहीं लाज । माझें मज पारिखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नरका जाणें । [दे. पं. 'या वचनें' याबद्दल 'त्या वचनें'.] या या वचनें [त. दे. दुष्टाचीं. त. दुष्टाची.] दुष्टाचे ॥ ५ ॥

४१९९. देवा बोलें आतां बोला । त्वां कां धरिला अबोला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेऊं नको देई भेटी । तूं कां पडिलासी संकटीं ॥ ५ ॥ तुझ्या जीवींचें मी जाणें । ह्मणसी मुक्ती आह्मां देणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे कांहीं । चित्त [पं. राहे.] राहो तुझे पार्यीं ॥ ३ ॥

४२००. यमधर्म आणि ब्रह्मादिक देव । त्यांचा पूर्ण भाव तुझे पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती स्मरण पार्वतीशंकर । तेथें मी किंकर कोणीकडे ॥ ५ ॥ सहस्रमुखेंसी घोष फणिवराचा । मज किंकराचा पाड काय ॥ २ ॥ चंद्र सूर्य आणि सर्व तारांगणें । करिती भ्रमण प्रदक्षिणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यांसी स्वरूप कळेना । तेथें मज दीना कोण पुसे ॥ ४ ॥

४२०१. विठोबाचे पार्यीं जीव म्यां ठेविला । भक्तिभावे केला देव ऋणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव माझा ऋणी आहे सहाकारी । [दे. परस्परवरि.] परस्परें वारी भवभय ॥ ५ ॥ भवभयडोहीं बुडों नेदी पाहीं । धरुनियां बाही तारी मज ॥ २ ॥ तारियेले दास पडिल्या संकटीं । विष केलें पोटीं अमृतमय ॥ ३ ॥ [पं. अमृतते.] अमृतातें सेवीतसे नामरसा । तोडियेला फांसा बंधनाचा ॥ ४ ॥ बंधनाचा फांसा आह्मीं कांहीं नेणें । पाय तुझे जाणों पद्मनाभा ॥ ५ ॥ पद्मनाभा नाभिकमळीं ब्रह्मादिक । त्रैलोक्यनायक ह्मणविसी ॥ ६ ॥ ह्मणविसी देवा [त.

दासांचे.] दासाचा अंकित । मनाचा संकेत पाहोनियां ॥ ७ ॥ पाहोनियां दृढ निश्चय तयाचा । तो चि दास साचा जवळीक ॥ ८ ॥ जवळीक जाली ब्रह्मीं सुखावले । मार्ग दाखविले [पं. मूढ.] मूढा जना ॥ ९ ॥ [पं. मूढ.] मूढा जनामाजी दास तुझा मूढ । कास तुझी दृढ धरियेली ॥ १० ॥ धरियेले तुझे पाय रे विठ्ठला । तुका सुखी जाला तुझ्या नामें ॥ ११ ॥

४२०२. बहु क्लेशी जालों या हो [त. 'हो' नाही.] नरदेहीं । कृपादृष्टी पाहीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगा सर्वदेवांचिया देवा । घ्यावी माझी सेवा दिनानाथा ॥ २ ॥ दिनानाथ ब्रिद त्रिभुवनीं तुझे । मायबापा ओझें उतरावें ॥ २ ॥ उत्तरीं सत्वर पैलथडी नेई । पूर्णसुख देई पायांपाशीं ॥ ३ ॥ पायांपाशीं मज ठेवीं निरंतर । आशा तुझी फार दिवस केली ॥ ४ ॥ केली आस तुझी [त. वास.] वाट मी पाहातों । निशिदिनीं ध्यातों नाम तुझें ॥ ५ ॥ नाम तुझें गोड स्वभक्ता आवडे । भक्तांलागीं कडे खांदा घेसी ॥ ६ ॥ घेसी खांद्यावरी खेळविसी लोभें । पाउल तें [दे. "ती" नाही. पं. त. पाउले ती.] शोभे विटेवरि ॥ ७ ॥ विटेवरि उभा देखिलासी डोळां । मनाचा सोहळा पुरविसी ॥ ८ ॥ पुरवीं सत्वर त्रैलोक्यस्वामिया । मिठी घाली पायां तुका भावें ॥ ९ ॥

४२०३. एक वेळे तरी जाईन माहेरा । बहुजन्म फेरा जाल्यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ता [दे. चिंता.] हे बैसली अविट आवडी । पालट ती घडी नेघे एकी ॥ २ ॥ करावें ते करी कारणशरीर । अंतरीं त्या धीर जीवनाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरि होइल विलंब । परि माझा लाभ खरा जाला ॥ ३ ॥

४२०४. सांग त्वां कोणासी तारिलें । संतांवेगळें उद्धरिलें ॥ १ ॥ संत शब्द उपदेशी । मग तूं हो ह्मणशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही तुझा उपकार । करूं संतांचा उच्चार ॥ ३ ॥

४२०५. उमा रमा [दे. एके.] एकी सरी । वाराणसी ते पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोघे सारिखे सारिखे । विश्वनाथ विठ्ठल सखे ॥ २ ॥ तेथें असे भागीरथी । येथें जाणा भीमरथी ॥ २ ॥ वाराणशी त्रिशुलावरि । [दे. सुद्रसेनावरि. त. सुदर्शनावरि.] सुदर्शनावरि पंढरी ॥ ३ ॥ मनकर्णिका मनोहर । चंद्रभागा सरोवर ॥ ४ ॥ वाराणशी भैरवकाळ । पुंडलीक क्षेत्रपाळ ॥ ५ ॥ धुंडिराज दंडपाणी । उभा गरुड कर जोडुनी ॥ ६ ॥ गया ते चि गोपाळपुर । प्रयाग निरानरसिंपुर ॥ ७ ॥ तेथें असती गयावळ । येथें गाई आणि गोपाळ ॥ ८ ॥ शमीपत्रपिंड देती । येथें काला निजसुखप्राप्ति ॥ ९ ॥ संतसज्जनीं केला काला । तुका प्रसाद लाधला ॥ १० ॥

४२०६. फट्याचे बडबडे चवी ना सवाद । आपुला चि वाद आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणें या शब्दाचे मरावें [दे. घाणी.] घसणी । अंतरें शाहाणी राहिजे हो ॥ २ ॥ गाढवाचा भुंक [दे. भुक.] आइकतां कानीं । काय कोडवाणी ऐसियेचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यासी करावें वचन । त्याचे येती गुण अंगास ते ॥ ३ ॥

४२०७. दिवसा व्यापारचावटी । रात्री कुटुंबचिंता मोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं या मनासी । नाठवे [दे. पं. "का" नाही.] कां हृषीकेशी ॥ २ ॥ वेश्येपाशीं रात्रीं जागे । हरिकीर्तनीं निद्रा लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी । वृथा संसारा आलासी ॥ ३ ॥

४२०८. अहो कृपावंता । हाई बुद्धीचा ये दाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें पाविजे उद्धार । होय तुझे पार्यी थार ॥ २ ॥ वदवी हे वाचा । भाव पांडुरंगीं साचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझें अंतर वसवा ॥ ३ ॥

४२०९. निंदक तो परउपकारी । काय वर्णू त्याची थोरी । [दे. जे. पं. 'जो' नाही.] जो रजकाहुनि [दे. भले.] भला परि । सर्व गुणें आगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघे मोल धुतो फुका । पाप वरच्यावरि देखा । [दे. करी. त. करितो.] करीतसे साधका । शुद्ध सरते तिहीं लोकीं ॥ ५१ ॥ [पं. मुख्य.] मुखसंवदणी [दे. सांगते.] सांगाते । अवघें सांटविलें तेंथें । जिह्वा साबण निरुतें । दोष काढी जन्माचे ॥ २ ॥ तथा ठाव यमपुरीं । वास करणें अघोरीं । त्यासी दंडण [पं. दंड.] करी । तुका ह्मणे [पं. यमधर्म.] न्हाणी ते ॥ ३ ॥

४२१०. विद्या अल्प परी गर्वशिरोमणि । मजहुनी ज्ञानी कोण आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं भरला ताठा कोणातें मानिना । साधूची छळणा स्वयें करी ॥ ५२ ॥ साधूचे देहाचा मानी जो विटाळ । त्रिलोकीं [पं. त्रैलोकीं.] चांडाळ तो चि एक ॥ २ ॥ संतांची जो निंदा [पं. करितो या मुखें.] करी मुखें जपे । खतेला सकळ पापें तो चि एक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे [पं. मंद. दे. गोविंद.] मइंद । त्यापाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ४ ॥

४२११. प्रपंचाची पीडा सोसिती [पं. सोसी तो.] अघोरी । जया क्षणभरी नाम नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम [त. न आठविती. दे. आठविती.] नाठविती आत्मया रामाचें । धिग [त. 'धिग जिणे त्याचें भवा मूल ॥ मूल तें पापाचें आचरण तयाचें ।' हे दोन कडव्यांतील दोन चरण नाहीत.] जिणें त्याचें भवा मूल ॥ ५३ ॥ मूल तें पापाचें आचरण तयाचें । नाहीं राघवाचें स्मरण त्या ॥ २ ॥ स्मरण भजन नावडे जयासी । आंदणीया दासी यमदूतां ॥ ३ ॥ चिंतन रामाचें न करी तो दोषी । एकांत तयासीं बोलों नये ॥ ४ ॥ नये त्याचा संग धरूं ह्मणे तुका । धरितां पातका वांटेकरी ॥ ५ ॥

४२१२. अर्थेविण [पं. अर्थविण.] पाठांतर कासया करावें । व्यर्थ चि मरावें घोकूनियां ॥ १ ॥ ॥ घोकूनियां काय वेगीं अर्थ पाहे । अर्थरूप राहे होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याला अर्थी आहे भेटी । नाहीं तरी गोष्टी बोलों नका ॥ ३ ॥

४२१३. बसतां [त. पं. बैसतां.] चोरापाशीं तैसी होय बुद्धि । देखतां चि [पं. "चि" नाही.] चिंधी मन धांवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्यभिचाऱ्यापासीं बैसतां क्षणभरी । देखतां चि नारी मन धांवे ॥ ५४ ॥ प्रपंचाचा छंद टांकूनियां गोवा । धरावें केशवा हृदयांत ॥ २ ॥ सांडूनियां देई संसाराची बेडी । कीर्तनाची गोडी धरावी गा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुला सांगतों मी एक । रुक्मिणीनायक मुखीं गावा ॥ ४ ॥

४२१४. मस्तकीं सहावें ठांकियासी जाण [पं. जाणा.] । तेव्हां देवपण भोगावें गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिये स्तुती निंदा अथवा मान । टाकावा थुंकोन पैलीकडे ॥ ५५ ॥ सद्गुरुसेवन तें चि अमृतपान । करुनी प्राशन बैसावें [पं. करावें.] गा ॥ २ ॥ आपुल्या मस्तकीं पडोत डोंगर । सुखाचें माहेर टाकूं नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [त. तुला सांगूं आतां किती ।] आतां सांगूं तुला किती । जिण्याची फजीती करूं नये ॥ ४ ॥

४२१५. स्वामिसेवा गोड । माते बाळकाचें कोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेंजें मागावें भातुकें । तेंतें पुरवी कौतुकें ॥ ५६ ॥ [पं. खेळवि लाडें कोडें ।] खेळविलें कोडें । हरुषें बोले कीं बोंबडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाड । तेंथें [पं. येथें.] पुरे माझें कोड ॥ ३ ॥

४२१६. तुझें नाम पंढरिनाथा । भावेंविण नये हाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाहां नये विसां नये । पंनासां साटां नये ॥ ५७ ॥ शां नये सहस्रा नये । लक्षकोडीलागीं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । भावेंविण नये हाता ॥ ३ ॥

४२१७. संतांपार्यीं विन्मुख जाला । तो जरि संगति मार्गों आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि त्याहुनि दुरी जावें । सुखें एकांतीं वैसावें ॥ ५ ॥ आत्मचर्चा नाही जेथें । अगी लावुनि द्यावी तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही । चित्ता समाधान कांहीं ॥ ३ ॥

४२१८. हिरा ठेवितां काळें [दे. त. गहन.] गाहाण । मोल न तुटे दुकाळीं जाण ॥ १ ॥ तैसे संतजन पाहीं । विनटले श्रीहरिपार्यीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसे भक्त । तयांसी जन हें निंदित ॥ ३ ॥

४२१९. परिसें गे सुनेबाई । नको वेचूं दूध दहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवा चालिली पंढरपुरा । वेसीपासुनि आली घरा ॥ ५ ॥ ऐकें गोष्टी सादर बाळे । करीं जतन फुटकें पाळें ॥ २ ॥ माझे हातींचा कलवडू । मजवांचुनि नको फोडूं ॥ ३ ॥ [पं. बळकट क्षाराचें.] वळवटक्षिरीचें लिंपन । नको फोडूं मजवांचून ॥ ४ ॥ उखळ मुसळ जातें । माझें मन गुंतलें तेथें ॥ ५ ॥ भिक्षुक [पं. 'भिक्षुक' हें कडवें नाही.] आल्या घरा । सांग गेली पंढरपुरा ॥ ६ ॥ भक्षीं [दे. त. मपित.] परिमित आहार । नको फारसी वरो सारूं ॥ ७ ॥ सून ह्मणे बहुत निकें । तुह्मी यात्रेसि जावें सुखें ॥ ८ ॥ सासूबाई स्वहित जोडा । सर्व मागील आशा सोडा ॥ ९ ॥ सुनमुखीचें वचन कानीं । ऐकोनि सासू विवंची मनीं ॥ १० ॥ सवतीचे चाळे खोटे । म्यां जावेंसें इला वोटे ॥ ११ ॥ आतां कासया यात्रे जाऊं । काय जाउनि तेथें पाहूं ॥ १२ ॥ मुलें लेकरें घर दार । माझें येथें चि पंढरपूर ॥ १३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जन । गोवियेलें मार्येकरून ॥ १४ ॥

४२२०. एक ते गाढव मनुष्याचे वेष [पं. वेशे. त. वेशें.] । हालविती [पं. 'पुस' नाही.] पुस पुढें दाढी ॥ १ ॥ निंदा हें भोजन जेवण तयांसी । जोडी [पं. घर.] घरीं रासी पातकांच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें बैसोनियां खाती । कुंभपाकीं होती नर्कवासी ॥ ३ ॥

४२२१. मागत्याची टाळाटाळी । झिझ्या वोढुनि कपाळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा तंव मोळा । तुमचा नसेल गोपाळा ॥ ५ ॥ नसेल ना नवें । ऐसें धरियेलें देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आला.] जाला । उशीर नाही तो विठ्ठला ॥ ३ ॥

४२२२. संसार [पं. करितो.] करिती मोठ्या महत्वांनं । दिसे लोका उणें न कळे त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पवित्रपण आपुलें घरच्यासी च दिसे । बाहेर उदास निंदिताती ॥ ५ ॥ आपणा कळेना आपले अवगुण । पुढिलाचे दोषगुण वाखाणिती ॥ २ ॥ विषयाचे ध्यासें जग बांधियेलें । ह्मणोनी लागले [पं. जन्ममृत्यु.] जन्ममृत्यु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें संचित [पं. कपाळीचें ऐसें.] चि असें । देवाजीचें पिसें सहजगुण ॥ ४ ॥

४२२३. गव्हाराचें ज्ञान अवघा रजोगुण । सुखवासी होऊन विषय भोगी ॥ १ ॥ [पं. त्यासी ज्ञानउपदेश जरी पूर्ण केला ।] त्यासी [दे. 'जरी' नाही.] जरी ज्ञानउपदेश केला । संगेंविण त्याला राहावेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संग उत्तम असावा । याविण उपावा काय सांगों ॥ ३ ॥

४२२४. भाग्यालागी लांचावले । देवधर्म ते राहिले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथे जातां अळसे मन । प्रपंचाचें मोटें ज्ञान ॥ ५ ॥ अखंडप्रीति जाया । नेणे भजनाच्या ठाया ॥ २ ॥ कथाकीर्तन धनाचें । सर्वकाळ विषयीं नाचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पंढरिराया । ऐसे जन्मविले वांयां ॥ ४ ॥

४२२५. पतिव्रतेची कीर्ती वाखाणितां । सिंदलीच्या माथां तिडिक उठे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुचें तें आहे सहज बोलणें । नाही विचारून केलें कोणीं ॥ ५१ ॥ अंगें उणें त्याच्या बैसे टाळक्यांत । तेणें ठिणग्या बहुत गाळीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी काय करणें त्यासी । ढका खवंदासी लागतसे ॥ ३ ॥

४२२६. आहे ऐसा देव वदवावी वाणी । नाही ऐसा मनीं अनुभवावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी आवडी कळिवराकळिवरी । वरिली अंतरी ताळी पडे ॥ ५१ ॥ अपूर्व दर्शन मातेपुत्रा भेटी । रडूं मागे तुटी हर्षयोगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐकें कळतें दुसरें । [दे. बरियानें.] बरियाचें बरें आहाचाचें आहाच ॥ ३ ॥

४२२७. हे चि माझे [दे. त. माझा.] चितीं । [पं. राहो आतां भाव०] राहो भावप्रीति । विठ्ठल सुषुप्ती । जागृति स्वप्नासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिक नाहीं तुज मागणें । राज्यचाड संपत्ति धन । जिद्धे सुख तेणें । घेतां देहीं नाम तुझें ॥ ५१ ॥ तुझें रूप सर्वाठायीं । देखें ऐसें प्रेम देई । [पं. ठेवावा हा पार्थी.] न ठेवावा ठायीं । अनुभव चित्ताचा ॥ २ ॥ जन्ममरणाचा बाध । समुळून तुटे कंद । लागो हा चि छंद । हरि गोविंद वाचेसी ॥ ३ ॥ काय पालटे दुरुषणें । अवघें [त. कोघाटे.] कोंदाटे चैतन्य । जीवशिवा खंडण । होय [दे. त. ते रे.] तरे चिंतितं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे या चि भावें । आह्मीं धालों तुझ्या [दे. नामें.] नावें । सुखें होत [दे. त. जन्म.] जन्में । भलेत याती भलतैसीं ॥ ५ ॥

४२२८. मौन [त. पं. मौन्य.] कां धरिलें विश्वाच्या जीवना । उत्तर वचना देई माझ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझें संचित तूं चि पूर्वपुण्य । तूं माझें प्राचीन पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ तूं माझें सत्कर्म तूं माझा स्वधर्म । तूं चि नित्यनेम नारायणा ॥ २ ॥ कृपावचनाची वाट पाहातसे । करुणा वोरसें बोल कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे प्रेमळाच्या प्रियोत्तमा । बोल सर्वोत्तमा मजसवें ॥ ४ ॥

४२२९. काय करूं आतां धरुनियां भीड । निःशंक हें तोंड वाजविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे जर्गी कोणी मुकियाचा जाण । सार्थक लाजोनी नव्हे हित ॥ ५१ ॥ आलें तें उत्तर बोलें स्वामीसवें । धीट नीट जीवें होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना समर्थासीं गांठी । घालावी हे मांडी थापटूनि ॥ ३ ॥

४२३०. माझिया तो जीवें घेतला [त. घेतलासे सोस.] हा सोस । पाहें तुझी वास भेटावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मातेविण बाळ न [त. मानी.] मनी आणिका । सर्वकाळ धोका स्तनपाना ॥ ५१ ॥ वोसंगा निघाल्या वांचूनि न राहे । त्याचें आर्त माय पुरवीते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते भक्तां तूं कृपाळ । गिळियेले [पं. ज्वाळ.] जाळ वनांतरीं ॥ ३ ॥

४२३१. ते काय पवाडे नाहीं म्यां ऐकिले । गोपाळ रक्षिले वनांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मावेचा वोणवा [पं. वोनवा.] होऊनि राक्षस । लागला वनास चहूंकडे ॥ ५१ ॥ गगनासी ज्वाळा लागती तुंबळ । गोधनें गोपाळ वेडावलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें पळावया वाट । नाहीं बा निपट ऐसें जालें ॥ ३ ॥

४२३२. धडकला अग्नि आह्मा येती वरी । गोपाळ श्रीहरी विनविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे कृष्णा काय विचार करावा । आला रे वोणवा [पं. जवळीं.] जळों आतां ॥ ५१ ॥ अरे कृष्णा तुझें नाम बळिवंत । होय कृपावंत राख आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरे कृष्णा नारायणा । गोपाळ करुणा [त. भाकतील. पं. भाकतील.] भाकितिले ॥ ३ ॥

४२३३. अरे कृष्णा आह्मी तुझे निज गडी । नवनीत आवडी देत होतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे कृष्णा आतां [दे. राखेंराखें कैसें तरी] राखें कैसें तरी । संकटाभीतरीं पडियेलों ॥ ५१ ॥ वरुषला इंद्र [त. जेव्हां इंद्र.] जेव्हां शिळाधारीं । गोवर्धन गिरी उचलिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे पवाडे गोपाळ । वर्णिती सकळ नारायणा ॥ ३ ॥

४२३४. अरे कृष्णा तुवां [पं. काळिया.] काळया नाथिला । दाढे रगडिला रिठासुर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे कृष्णा तुवां पूतना शोषिली । दुर्बुद्धि कळली अंतरीची ॥ ५१ ॥ गोपाळ करुणा ऐसी नानापरी । भाकिती श्रीहरी तुजपुढे ॥ २ ॥ तुझें नाम कामधेनु करुणेची । तुका ह्मणे त्यांची आली कृपा ॥ ३ ॥

४२३५. चहुंकडूनियां येती ते [दे. कलोल.] कल्लोल । सभोंवते [पं. ज्वाळ.] जाळ जवळि आले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकुमार मूर्ति श्रीकृष्ण धाकुटी । घोंगडी आणि काठी खांद्यावरि ॥ ५१ ॥ लहान लेंकरुं होतें तें [दे. होत ते. त. जालें तें.] सगुण । विक्राळ वदन पसरिलें ॥ २ ॥ चाभाड तें एक गगनीं लागलें । एक तें ठेविले भूमीवरि ॥ ३ ॥ तये वेळे [पं. वेळीं.] अवघे गोपाळ ही भ्याले । [त. तुका ही लपाला.] तुकें ही लपालें भेऊनियां ॥ ४ ॥

४२३६. श्रीमुख वोणवा [पं. वोनवा.] गिळीत चालिलें । भ्यासुर वासिलें वदनांबुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विक्राळ त्या दाढा भ्यानें पाहावेना । धाउनी रसना ज्वाळ गिळी ॥ ५१ ॥ जिह्वा लांब धांवे गोळा करी ज्वाळ । [पं. मोट.] मोटें मुखकमळ त्यांत घाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघा वोणवा गीळिला । आनंद जाहाला गोपाळांसी ॥ ३ ॥

४२३७. गोपाळ प्रीतीनें कैसे विनविती । विक्राळ श्रीपती होऊं नको ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको रे बा कृष्णा धरुं ऐसें रूप । आह्मां चळकांप सुटलासे ॥ ५१ ॥ होई वा धाकुटा शाम चतुर्भुज । बैसोनियां गुज सुखें बोलों ॥ २ ॥ वोणव्याच्या रागें गिळिशील आह्मां । तुका मेघशामा पायां लागे ॥ ३ ॥

४२३८. सांडियेलें रूप विक्राळ भ्यासुर । झालें सकुमार कोडिसवाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शाम चतुर्भुज मुकुट कुंडलें । सुंदर दंडलें नव बाळ ॥ ५१ ॥ गोपाळ ह्मणती कैसेरे [पं. कैसे बारे कृष्णा.] बा कृष्णा । रूप नारायणा धरियेलें ॥ २ ॥ कैसा वाढलासी विक्राळ जालासी । गटगटा ज्वाळांसी गिळियेलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें पुसती गोपाळ । [त. पं. अनाथवच्छळ.] अनाथवत्सल ह्मणोनियां ॥ ४ ॥

४२३९. बा रे कृष्णा तुझें मुख कीं कोमळ । कैसे येवढे ज्वाळ [त. गिळियेलें.] ग्रासियेले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बा रे कृष्णा तुझी जिह्वा कीं कोवळी । होईल [पं. पोवळी.] पोळली नारायणा ॥ ५१ ॥ बैसें कृष्णा तुझें पाहूं मुखकमळ । असेल पोळलें कोणे ठायीं ॥ २ ॥ घोंगडिया [दे. घालीं. त. घडी.] खालीं घालूनियां तळीं । वरी वनमाळी बैसविती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें आकळिला देव । कृपासिंधुराव त्रैलोक्याचा ॥ ४ ॥

४२४०. एक ह्मणती मुख वासीं नारायणा । पाहों दे वदना डोळेभरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वासुनियां मुख पहाती सकळ । अवघे गोपाळ व्योमाकार ॥ ५१ ॥ ह्मणती गोपाळ बेटे हो हा देव । स्वरूपाचा ठाव न कळे याच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे विठोबाभोंवते । मिळाले नेणते लहानथोर ॥ ३ ॥

४२४१. एक ह्मणती कृष्णा वासिलें त्वां मुख । तेव्हां थोर धाक पडिला आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गिळों लागलासी अग्नीचे कल्लोल । आह्मी [त. चळचळ.] चळचळां कांपतसों ॥ ५१ ॥ ज्वाळांबरोबरि गिळशील आह्मां । ऐसें मेघशामा भय वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे भाग्याचे गोपाळ । फुटकें कपाळ आमुचें चि ॥ ३ ॥

४२४२. गोपाळांचें कैसें केलें समाधान । देउनि आलिंगन निवविले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्वाळांबरोबरि तुह्मां कां ग्रासीन । अवतार घेणें तुह्मांसाठीं ॥ ५१ ॥ निर्गुण निर्मय मी सर्वानिराळा । प्रकृतिवेगळा गुणातीत ॥ २ ॥ चिन्मय चिद्रूप अवघें चिदाकार । तुका ह्मणे पार नेणे ब्रह्मा ॥ ३ ॥

४२४३. ऐसा मी अपार पार नाही अंत । परि कृपावंत भाविकांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुर्जनां चांडाळां करीं निर्दाळण । करीं संरक्षण अंकिताचें ॥ ५ ॥ भक्त माझे सखे जिवलग सांगाती । सर्वांग त्यांप्रति वोडवीन ॥ २ ॥ पीतांबरछाया करीन त्यांवरी । सदा त्यांचे घरीं दारीं उभा ॥ ३ ॥ माझे भक्त मज सदा जे रातले । त्यांघरीं घेतलें धरणें म्यां ॥ ४ ॥ कोठें हें वचन ठेविलें ये वेळे । तुका ह्मणे डोळे झांकियेले ॥ ५ ॥

४२४४. [पं. भ्रतारसी.] भ्रतारेंसी भार्या बोले गुज गोष्टी । मज ऐसी कष्टी [त. दुजी नाही.] नाही दुजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अखंड तुमचें धंद्यावरी मन । माझें तों हेळण करिती सर्व ॥ ५ ॥ जोडितसां तुझी खाती हेरेंचोरें [पं. चोरेंचोरें.] । माझीं तंव पोरें हळहळीती ॥ २ ॥ तुमची व्याली माझे डाई हो पेटली [पं. पडली.] । सदा दुष्ट बोली सोसवेना ॥ ३ ॥ [दे. दुष्टवृत्ति. त. दृष्टवृत्ति] दुष्टवृत्ति नंदुली सदा द्वेष करी । नांदों मी संसारिं कोण्या [पं. कोणा.] सुखें ॥ ४ ॥ भावा दीर कांहीं धड हा न बोले । नांदों कोणां खालें कैसी आतां ॥ ५ ॥ माझ्या अंगसंगें तुझ्यांसी विश्रांति । मग धडगति नाही तुमची ॥ ६ ॥ ठाकतें ठमकतें जीव मुठी धरुनि । परि तुझी अजूनि न धरा लाज ॥ ७ ॥ वेगळे निघतां संसार करीन । नाही तरी प्राण देतें आतां ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे जाला कामाचा अंकित । सांगे मनोगत तैसा [त. तैस.] वर्त ॥ ९ ॥

४२४५. कामाचा अंकित कांतेतें प्रार्थित । तूं कां हो दुश्चित्त निरंतर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझीं मायबापें बंधु हो बहिण । तुज [पं. करिती.] करी सीण त्यागीन मी ॥ ५ ॥ त्यांचें जरि तोंड पाहेन मागुता । तरि मज हत्या घडो तुझी ॥ २ ॥ सकाळ उठोन वेगळा निघेन । वाहातों तुझी आण निश्चयेंसी ॥ ३ ॥ वेगळें निघतां घडीन दोरे चुडा [पं. दारेचुडा.] । तूं तंव माझा जोडा जन्माचा कीं ॥ ४ ॥ ताईत सांकळी [पं. गळ्याची दुळडी.] गळांचि दुलडी । बाजुबंदजोडी हातसर ॥ ५ ॥ वेणीचे जे नग सर्व ही करीन । नको धरूं सीण मनीं कांहीं ॥ ६ ॥ नेसावया साडी सेलारी चुनडी । अंगींची [पं. आंगाची.] कांचोळी जाळिया फुलें ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे केला रांडेनें गाढव । मनासवें धांव घेतलीसे ॥ ८ ॥

४२४६. उजळितां उजळे दीपकाची वाती । स्वयंभ ते ज्योति हिऱ्या अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकीं महाकष्टें मेळविलें धन । एकासी जतन दैवयोगें ॥ ५ ॥ परिमळें केलें चंदनाचें चिन्ह । निवडी ते भिन्न गाढव तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया अंगीं हरिठसा [पं. नामठसा.] । तो तरे सहसा बंध होय ॥ ३ ॥

४२४७. बारावर्षे बाळपण । तें ही वेचलें अज्ञानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा [पं. तैसा.] जन्म गेला वांयां । न भजतां पंढरिराया ॥ ५ ॥ बाकी [पं. राहिली.] उरलीं आठ्यार्शी । तीस वेचलीं कामासी ॥ २ ॥ बाकी उरलीं आठावन्न । तीस वेचलीं ममतेनें ॥ ३ ॥ बाकी उरलीं आठावीस । देहगेह विसरलास ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसा झाडा । संसार हा आहे थोडा ॥ ५ ॥

४२४८. सोवळा तो जाला । अंगीकार देवें केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर करिती भोजन । पोट पोसाया दुर्जन ॥ ५ ॥ चुकला हा भार । तयाची च येरझार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दास । जाला तया नाही नास ॥ ३ ॥

४२४९. आजि शिवला मांग । माझें विटाळलें आंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी घेऊं प्रायश्चित्त । विठ्ठलविठ्ठल हृदयांत ॥ ५ ॥ जाली [पं. क्रोधिसासी.] क्रोधासी भेटी । [त. तोंडावाटा.] तोंडावाटे नर्क लोटी ॥ २ ॥ [पं. अनुतापे.] अनुतापीं न्हाऊं । तुका ह्मणे रवी पाहूं ॥ ३ ॥

४२५०. ठाव तुह्यांपाशीं । जाला आतां हृषीकेशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे जागावें सतत । येथें स्वभावें हे नीत ॥ १ ॥ चोरट्यासी थारा । येथें कैचा जी दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनें । आह्मां जालें समाधान ॥ ३ ॥

४२५१. पाळियेले लळे । माझे विठले कृपाळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुजन्माचें पोषणें । सरतें पायांपाशीं तेणें ॥ १ ॥ सवे दिली लागों । भातें आवडीचें मागों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भिन्न । नाहीं दिसों दिलें क्षण ॥ ३ ॥

४२५२. जो या गेला पंढरपुरा । आणीक यात्रा न [दे. मानी.] मनी तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुलभ माय पंढरिराणा । पुरवी खुणा अंतरींच्या ॥ १ ॥ जन्मांतरिंच्या पुण्यरासी । वारी त्यासी [पं. पंढरीची.] पंढरी ॥ २ ॥ वाहेर येतां प्राण फुटे । रडें दाटे गहिवरें ॥ ३ ॥ दधिमंगळभोजन सारा । ह्मणती करा मुरडीव ॥ ४ ॥ मागुता हा पाहों ठाव । पंढरिराव दर्शनें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे भूवैकुण्ठ । वाळुवंट भींवरा ॥ ६ ॥

४२५३. न मिळती एका एक । जये नगरीचे लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलीं तेथें राहूं नये । क्षणें होईल [पं. नेणो काय.] न कळे काय ॥ १ ॥ न करितां अन्याय । बळें [दे. त. करी.] करीती अपाय ॥ २ ॥ नाहीं पुराणाची प्रीति । ठार्यींठार्यीं पंचाडती ॥ ३ ॥ भल्या [पं. बुरा.] बुन्या मारी । होतां कोणी न निवारी [पं. विचारी.] ॥ ४ ॥ अविचान्या हातीं । देऊनि प्रजा नागविती ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे दरी । सुखें सेवावी ते बरी ॥ ६ ॥

४२५४. शिकवणें नाक झाडी । [पं. पुढील ते जोडी.] पुढील जोडी कळेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरयगांवीं भोग देता । तेथें सत्ता आणिकांची ॥ १ ॥ अवगुणांचा सांटा करी । ते चि धरी [त. जीवेंसी.] जीवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जडबुद्धि । कर्मशुद्धी सांडवी ॥ ३ ॥

४२५५. गोपीचंदन मुद्रा [पं. धारणें.] धरणें । आह्मां लेणें वैष्णवां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिरवूं अळंकार लेणें । [पं. हे.] हीं भूषणें स्वामीचीं ॥ १ ॥ विकलों ते [पं. तो सेवे जीव । एका भावें.] सेवाजीवें । एक्या भावें एकविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शूर जालों । बाहेर आलों संसारा ॥ ३ ॥

४२५६. विषयांचे लोलिंगत । ते फजीत होतील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न सरे येथें यातिकुळ । शुद्ध मूळबीज व्हावें ॥ १ ॥ शिखासूत्र सोंग वरि । दुराचारी दंड पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. अभिमान.] अभिमाना । नारायणा न सोसे ॥ ३ ॥

४२५७. [पं. वडिलीं.] वडिलें दिलें भूमिदान । तें जो मागे अभिळासून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अग्रपूजेचा अधिकारी । श्रेष्ठ दंड यमा घरीं ॥ १ ॥ उभयकुल समवेत । नकीं प्रवेश [पं. प्रवेशे.] अद्भुत ॥ २ ॥ तप्तलोहें भेटी । तुका ह्मणे कल्पकोटी ॥ ३ ॥

४२५८. लटिकी ग्वाही सभेआंत । देतां [त. पं. देतो.] पतित आगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुंभपाकीं वस्ती करूं । होय धुरु कुळेसी ॥ १ ॥ रजस्वला रुधिर स्रवे । तें चि घ्यावें तृषेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आला । काळ जाला कुळासी ॥ ३ ॥

४२५९. आचरे दोष न धरी धाक । परीपाक दुःखाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चांडाळ तो दुराचारी । अंगीकारी कोण त्या ॥ १ ॥ नव्हे संतान वोस घर । अंधकार कुळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें दान । घेतां पतन दुःखासी ॥ ३ ॥

४२६०. कीविलवाणा जाला आतां । दोष करितां न विचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभिळाषी नारी धन । झकवी जन लटिकें चि ॥ ५१ ॥ विश्वासिया [पं. करितां.] करी घात । न धरी चित्ता कांटाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाही आला । वृथा गेला जन्मासी ॥ ३ ॥

४२६१. घेऊं नये तैसें दान । ज्याचें धन अभिळाषी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो [पं. “ही” नाही.] ही येथें कामा नये । नर्का जाय ह्मणोनि ॥ ५१ ॥ विकी स्नानसंध्या जप । करी तप पुढिलांचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दांभिक तो । नर्का जातो स्वइच्छा ॥ ३ ॥

४२६२. सदा नामघोष करूं हरिकथा । तेणें सदा चित्ता समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसुख ल्यालों सर्व अलंकार । आनंदें निर्भर [पं. डुल्लतसों.] डुलतसों ॥ ५१ ॥ असों ऐसा [पं. आतां.] कोठें आठव ही नाही । देहीं च विदेही भोगूं दशा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जालों अग्निरूप । लागों नेदूं पापपुण्य [पं. अंगा.] आतां ॥ ३ ॥

४२६३. वरिवरि बोले [दे. त. पं. युद्धाचिया.] युद्धाचिया गोष्टी । परसैन्या भेटी नाही जाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पारीख्याचे.] पराव्याचे भार पाहुनियां दृष्टी । कांपतसे पोटीं थरथरां ॥ ५१ ॥ मनाचा उदार रायाचा जुंझार । फिरंगीचा [दे. फिरंगेचा (पूर्वीं ‘फिरंगीचा’ होतें).] मार मारीतसे ॥ २ ॥ धन्य त्याची माय धन्य त्याचा बाप । अंगीं अनुताप हरिनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साधु बोले खर्गधार । खोचतें [दे. त. खोचती अंतरें.] अंतर दुर्जनाचें ॥ ४ ॥

४२६४. गंधर्वनगरीं क्षण एक राहावें । तें चि पें करावें [दे. पं. मूळक्षेत्र.] मूळक्षेत्र ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खपुष्पाची पूजा [त. बांधावी] बांधोनि निर्गुणा । लक्ष्मीनारायणा तोषावें ॥ ५१ ॥ वंध्यापुत्राचा [पं. वंध्यापुत्रा घरीं लग्ना.] लग्नाचा सोहळा । आपुलिया डोळां [पं. पाहा.] पाहों बेगीं ॥ २ ॥ [दे. “मृगजळां” हें कडवें नाही.] मृगजळा पोही घालुनि सज्जाना । तापलिया जना निववावें [पं. तोषावें.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मिथ्या देहेंद्रियकर्म । ब्रह्मार्पण ब्रह्म होय बापा ॥ ४ ॥

४२६५. तुझा [त. ह्मणविले.] ह्मणविलों दास । केली उच्छिष्टाची आस ॥ १ ॥ ॥ मुखीं घालावा कवळ । जरी तूं होशील कृपाळ ॥ २ ॥ सीण भाग माझा पुसें । तुका ह्मणे न करीं हांसें ॥ ३ ॥

४२६६. काय मार्गे आह्मी गुतलों काशानीं । पुढें वाहों मनीं धाक देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कीर्त्ति चराचरीं आहे तैसी आहे । भेटोनियां काय [दे. घ्यावें.] घ्यावें आह्मां ॥ ५१ ॥ घेउनी धरणें बैसती उपवासी । [पं. हा हाट.] हट आह्मांपासीं नाही तैसा ॥ २ ॥ तातडी तयांनीं केली विटंबणा । आह्मां नारायणा काय उणें ॥ ३ ॥ नाही मुक्तिचाड वास वैकुंठीचा । जीव भाव आमुचा देऊं तुज ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काय मानेल तें आतां । तूं घेई अनंता सर्व माझें ॥ ५ ॥

४२६७. जालों बळिवंत । होऊनियां शरणागत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला घरांत रिघावा । ठायीं पाडियेला ठेवा ॥ ५१ ॥ हाता चढे धन । ऐसें रचलें कारण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मिठी । पायीं देउनि केली लुटी ॥ ३ ॥

४२६८. दासीचा जो संग करी । त्याचे पूर्वज [त. नर्कद्वारीं.] नर्का द्वारीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे संगों जातां जना । नये कोणाचिया मना ॥ ५१ ॥ बरें विचारुनी पाहें । तुज अंतीं कोण आहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांडलेंका । अंतीं जासिल यमलोका ॥ ३ ॥

४२६९. गुळ सांडुनि गोडी घ्यावी । मीठ सांडुनि चवि चाखावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा प्रपंच सांडुनि [दे. घ्यावा.] द्यावा । मग परमार्थ जोडावा ॥ १ ॥ साकरेचा नव्हे ऊंस । आह्मां कैचा गर्भवास ॥ २ ॥ बीज भाजुनि केली लाही । जन्ममरण [दे. त. आह्मांसि.] आह्मां नाही ॥ ३ ॥ आकारासी कैचा ठाव । देह प्रत्यक्ष जाला वाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अवघें जग । सर्वा घटीं पांडुरंग ॥ ५ ॥

४२७०. आमुचें दंडवत पायांवरि डोई । व्हावें उतराई ठेवूनियां ॥ १ ॥ कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला । चित्त द्यावें बोला बोंबडिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी लडिवाळें अनार्थें । ह्मणोनि दिनानार्थें सांभाळावें ॥ ३ ॥

४२७१. भाग्यवंत आह्मी विष्णुदास जर्गी । अभंग प्रसंगीं धैर्यवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही तें पुरवीत आणुनि जवळी । गाउनी माउली गीत [पं. गात.] सुखें ॥ १ ॥ प्रीति अंगीं असे सदा सर्वकाळ । वोळली सकळ सुखें ठार्यी ॥ २ ॥ आपुल्या स्वभावें जैसे [त. पं. जेथें जेस.] जेथें असों । तैसे तेथें दिसों साजिरे चि ॥ ३ ॥ वासनेचा कंद उपडिलें मूळ । दुरितें सकळ निवारिलीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भक्तजनाची माउली । करील साउली विठ्ठल आह्मां ॥ ५ ॥

४२७२. तीर्थे फळती काळें जन्में आगळिया । संतदृष्टी पाया हेळामात्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचे सुगम वैष्णवांचे पाय । अंतरीचा [पं. अंतरी.] जाय [त. महाभव.] महाभेव ॥ १ ॥ काळें हि न सरे तपें समाधान । कथे मूडजन समाधिस्थ ॥ २ ॥ उपमा द्यावया सांगतां आणीक । नाही तिन्ही लोक धुंडाळितां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी राहिलों येणें सुखें । संतसंगें दुःखें नासावया ॥ ४ ॥

४२७३. संतजना माझी यावया करुणा । ह्मणउनी दीन [पं. हीन दीन.] हीन जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणें योग युक्ती नाही ज्ञान मति । [पं. गातसो.] गातसें या गीती पांडुरंगा ॥ १ ॥ भाव भक्ती नेणें तप अनुष्ठान । करितों किर्तन विठ्ठलाचें ॥ २ ॥ ब्रह्मज्ञान ध्यान न कळे धारणा । एका नारायणा वांचूनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. माझ्या.] माझा विठोबासी भार । जाणे हा विचार तो चि माझा ॥ ४ ॥

४२७४. ऐसें काय उणें जालें तुज देवा । भावेंविण सेवा घेसी माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मज [पं. न लग द्यावा.] द्यावा न लगे मुशारा । पहावें दातारा विचारुनि ॥ १ ॥ करितों पाखांडें जोडुनि अक्षरें । नव्हे ज्ञान खरें भक्तिरस ॥ २ ॥ गुणवाद तुझे न बोलवे वाणी । आणिका [पं. आणीक.] छळणी वाद [पं. सांगों.] सांगें ॥ ३ ॥ तरी आतां मज राखें तुझे पार्यी । देखसील कांहीं प्रेमरस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुज हांसतील लोक । निष्काम [दे. निःकाम. पं. नीःकाम.] सेवक ह्मणोनियां ॥ ५ ॥

४२७५. भोंदावया मीस घेऊनि संतांचें । करी कुटुंबाचें दास्य सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनुष्याचे परी [त. बोल.] बोले रावा करी । रंजवी नरनारी जगामध्ये ॥ १ ॥ तिपयाचा बैल करी [त. सांगितलें.] सिकविलें । चित्रींचें बाहुलें गोष्टी सांगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा जळो हे महंती । लाज नाही चितीं निसुगार्ते ॥ ३ ॥

४२७६. अंगीं घेऊनियां वारें दया देती । तया भक्ता हातीं चोट आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव्हारा वैसोनि हालविती सुपें । ऐसीं पापी पापें लिपताती ॥ १ ॥ एकीबेकीन्यायें होतसे प्रचित । तेणें लोक समस्त भुलताती ॥ २ ॥ तयाचे स्वाधीन दैवतें [पं. देव ते.] असती । तरी कां मरती त्यांचीं पोरें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाणी अंगारा जयाचा । भक्त कान्होबाचा तो ही नव्हे ॥ ४ ॥

४२७७. कोणा एकचिया पोरें केली आळी । ठावी नाहीं पोळी मागें देखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बुझाविलें हातीं देउनी खापर । छंद करकर वारियेली ॥ ५१ ॥ तैसें नको करूं मज कृपावंता । काय नाहीं सत्ता तुझे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापाचें उचित । करावें तें हित बाळकाचें ॥ ३ ॥

४२७८. पंढरपुरीचें दैवत भजावें । काया वाचा जावें शरण [पं. त्यासी.] त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनीं ध्यान करी अहंता धरूनी । तया चक्रपाणी [पं. दुरी.] दूर ठेला ॥ ५१ ॥ मान अभिमान सांडुनियां द्यावे । अवघ्यां नीच व्हावें तरी [पं. प्राप्ती.] प्राप्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि कोणासी सांगावें । सादर होउनि भावें भजें देवा ॥ ३ ॥

४२७९. अधमाचें चित्त अहंकारी मन । उपदेश शीण तया केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पापियाचें मन [पं. “न” नाहीं.] न करी आचार । विधवे [पं. विधवेसी.] शृंगार व्यर्थ केला ॥ ५१ ॥ अधमाचें चित्त दुश्रित ऐकेना । वांयां सीण मना करूं काय ॥ २ ॥ गर्धवासी दिली चंदनाची उटी । केशर लल्हाटीं शुकराच्या ॥ ३ ॥ पतिवंचकेसी सांगतां उदंड । परि तें पापांड तिचे मनीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तैसें [दे. त. अभावीं.] अभाविका सांगतां । वाउगा चि चित्ता [दे. चित्ता] सीण होय ॥ ५ ॥

४२८०. किती उपदेश करावा खळासी । नावडे तयासी बरें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध हे वासना नाहीं चांडाळाची । होळी आयुष्याची केली तेणें ॥ ५१ ॥ नाहीं शुद्ध भाव नायके वचन । आपण्या आपण नाडियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी काय व्याली रांड । करितो बडबड रात्रदिस [पं. रात्रदिवस.] ॥ ३ ॥

४२८१. संत देखोनियां स्वयें दृष्टी टाळी । आदरें न्याहाळी परस्त्रीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीट ये कर्णासी संतवाक्यामृता । स्त्रीशब्द ऐकतां निवे कर्ण ॥ ५१ ॥ कथेमांजी निज वाटे नित्यक्षणीं । स्त्रियेचे कीर्तनीं प्रेमें जागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणीं ॥ ३ ॥

४२८२. मणि पडिला दाढेसी मकरतोडीं । सुखें हस्तें चि काढवेल प्रौढीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि मूर्खाचें चित्त बोधवेना । दुधें कूर्मीच्या पाळवेल सेना ॥ ५१ ॥ सकळ पृथ्वी हिंडतां कदाचित । ससीसिंगाची प्राप्त होय तेथें ॥ २ ॥ अतिप्रयत्नं गळितां वाळुवेतें । दिव्य तेलाची प्राप्त होय तेथें ॥ ३ ॥ अतिक्रोधें खवळला फणी पाहीं । धरूं येतो मस्तकीं पुष्पमायी ॥ ४ ॥ पहा ब्रह्मानंदें चि एकीं हेळा । महापातकी तो [त. ‘तो’ नाहीं.] तुका मुक्त केला ॥ ५ ॥

४२८३. भोळे भाविक हे जुनाट चांगले । होय तैसें केलें भक्तिभावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि चिंता नाहीं आह्मां दासां । न भ्यो गर्भवासा जन्म घेतां ॥ ५१ ॥ आपुलिया इच्छा करूं गदारोळ । भोगूं सर्वकाळ सर्व [पं. सुख.] सुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां देवाचा सांगात । नाहीं विसंबत येर येरां ॥ ३ ॥

४२८४. आतां तरी माझी परिसा [दे. परिसा वीनवती. पं. परिसावी विनंती.] विनंती । रखुमाईच्या पति [त. सोयरिया.] पांडुरंगा ॥ १ ॥ चुकलिया बाळा न मारावें जीवें । हित तें करावें मायबापीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा ह्मणताती मज । आतां आहे लाज हे चि तुह्मां ॥ ३ ॥

४२८५. नाहीं बळयोग अभ्यास कराया । न कळे ते क्रिया साधनाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझिये भेटीचें प्रेम अंतरंगीं । नाहीं बळ अंगीं भजनाचें ॥ ५१ ॥ काय पांडुरंगा करूं बा विचार । झुरतें अंतर भेटावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगा वडिलपणें बुद्धी । तुजविण दयानिधी पुसों कोणां ॥ ३ ॥

४२८६. जिहीं तुझी कास भावें धरियेली । त्यांची नाही केली [पं. साटी.] सांड देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय माझा भोग आहे तो न कळे । सुखें तुझी डोळे झांकियेले ॥ ५१ ॥ राव रंक तुज [दे. सारिके.] सारिखे चि जन । नाही थोर लहान तुजपाशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मार्गे आपंगिलें भक्तां । माझिया संचिता कृपा नये ॥ ३ ॥

४२८७. कोणतें कारण राहिलें यामुलें । तें म्यां तुज बलें कष्टवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही जात जीव नाही होत [दे. हाणि. त. पं. हाणी.] हानि । सहज तें मनीं आठवलें ॥ ५१ ॥ नाही चिंता [त. पं. चित्ता.] कांहीं मरतो [त. उपवासी.] उपासी । अथवा त्या ह्मैसी गाई व्हाव्या ॥ २ ॥ हें तों तुज कळों येतसे अंतरीं । [दे. त. लाखणीक.] लापणीक वरी साच [पं. भावें.] भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा नासिवंतासाठीं । पायांसवें तुटी करिती तुझ्या ॥ ४ ॥

४२८८. पहावया तुझा जरि बोलें अंत । तरि माझे जात डोळे देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. स्तंभी.] स्तंभीं तुज [त. नाही तुज.] नाही घातलें प्रल्हादें । आपुल्या आनंदें अवतार ॥ ५१ ॥ भक्ताचिया काजा जालासी सगुण । तुज नाही गुण रूप नाम ॥ २ ॥ ऐसा कोण देवा अधम यातीचा । निर्धार हा साचा नाही तुझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोले कवतुकें गोष्टी । नेदीं येऊं पोटीं राग देवा ॥ ४ ॥

४२८९. प्रगट व्हावें हे अज्ञानवासना । माझी नारायणा हीनबुद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खाणीवाणी होसी काष्टीं तूं पाषाणीं । जंतु [पं. जीवजनीं.] जीवाजनीं प्रसिद्ध हा ॥ ५१ ॥ ज्ञानहीन तुज पाहें अल्पमति । लहान हा चितीं धरोनियां ॥ २ ॥ पारि तूं कृपाळ होसी देवराणा । ब्रिदें तुझीं जना प्रसिद्ध हें ॥ ३ ॥ उतावीळ बहु भक्तांचिया काजा । होसी केशीराजा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४२९०. जरी तुझा मज नसता आधार । कैसा हा संसार दुःखावता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा [पं. ऐसा हा बळी०.] बळी कोण होईल पुरता । जो हे वारी चिंता आशापाश ॥ ५१ ॥ मायामोहफांसा लोकलाजबेडी । तुजवीण तोडी कोण एक ॥ २ ॥ हें तों मज कळों आलें अनुभवं । बरें माझ्या जीवें पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यास तूं चि माझा [दे. गोही. पं. गाही.] ग्वाही । पुरि भाव नाही [पं. जनलोका.] जना लोका ॥ ४ ॥

४२९१. तुजविण चाड आणिकांची कांहीं । धरीन हें नाही तुज ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरणउपाय योगक्षेम माझा । ठेवियेला तुझ्या पार्यीं देवा कोण मज आळी [पं. कोण.] काय हे तांतडी । सोनियाची घडी जाय दिस ॥ २ ॥ तुझिया नामाचें ल्यालोंसें भूषण । कृपा संतजन करितील ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाला आनंदाचा वास । हृदया या नास [पं. नाही.] नव्हे कधीं ॥ ४ ॥

४२९२. हें चि सुख [पं. पुढती.] पुढें मागतों आगलें । आनंदाचीं फळें सेवादान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मजन्मांतरीं तुझा चि अंकिला । करुनि विठ्ठला दास ठेवीं ॥ ५१ ॥ दुजा भाव आड येऊं नेदीं चित्ता । करावा अनंता नास त्याचा ॥ २ ॥ [पं. 'अभय देऊनि' हें कडवें नाही.] अभय देऊनि करावें सादर । क्षण तो विसर पडों नेदीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जेजे इच्छा करूं । ते ते कल्पतरु [पं. पुरवावे.] पुरविसी ॥ ४ ॥

४२९३. तुज केलिया नव्हे ऐसें काई । डोंगराची राई क्षणमात्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज या लोकांचा न साहे आघात । देखणें प्रचित जीव घेती ॥ ५१ ॥ सहज विनोदें वोलियेलों गोष्टी । [दे. अरंभी.] आरंभी तों पोटीं न धरावी ॥ २ ॥ दीनरूप मज करावें नेणता । याहुनी अनंता आहें तैसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जेणें मज तूं भोगसी । तें करीं जनासीं चाड नाही ॥ ४ ॥

४२९४. ऐसा [पं. ऐसा तुज भाव सर्व निरोपिला ।] सर्व भाव तुज निरोपिला । तूं मज एकला सर्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीची कां हे नेणसील गोष्टी । परि सुखासाठीं बोलविसी ॥ ५१ ॥ सर्व माझा भार तुज चालवणें । तेथें [पं. 'तेथें म्यां कारण ।' हे दोन चरण नाहीत.] म्यां बोलणें काय एक ॥ २ ॥ स्वभावें स्वहित हिताचें कारण । कौतुक करून निवडिसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं हें जाणसी गा देवा । आमुच्या स्वभावा अंतरीच्या ॥ ४ ॥

४२९५. लोखंडाचे [दे. 'न' नाही.] न पाहे दोष । शिवोन परीस सोनें करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी तैसी [पं. 'तैसी' नाही.] तरी वाणी । मना आणी माउली ॥ ५२ ॥ लेकराचें स्नेहे गोड । करी कोड त्यागुणें ॥ २ ॥ मार्गें पुढें रिघे लोटी । साहे खेटी [पं. करीतसे.] करी तें ॥ ३ ॥ तुका [दे. त. विनंती.] विनवी पांडुरंगा । ऐसें सांगा आहे हें ॥ ४ ॥

४२९६. पर्वकाळीं धर्म न करी नासरी । खर्ची राजद्वारीं द्रव्यरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोइऱ्यासी करी पाहुणे बरा । [पं. काडितो.] कांडवी ठोंबरा संतांलागीं ॥ ५३ ॥ [पं. बाईलेच्या गोता आवडीनें.] बाईलेचीं सर्व आवडीनें पोसी । [पं. मातापित्यासी दवडितो ।] मातापितरांसी दवडोनी ॥ २ ॥ श्राद्धीं कष्टी होय सांगतां [पं. सांगाया.] ब्राह्मण । गोवार मागून सावडीतो ॥ ३ ॥ नेतो पानें फुलें वेश्येला उदंड । ब्राह्मणासी खांड नेदी एक ॥ ४ ॥ होतें मोऱ्या शोधी [त. करी कष्ट.] कष्ट करी नाना । देवाच्या पूजना कांटाळतो ॥ ५ ॥ सारा वेळ धंदा करितां श्रमेना । साधूच्या दर्शना जात कुंथे ॥ ६ ॥ हरिच्या कीर्तनीं गुंगायासि लागे । येरवीं तो जागे उगला चि ॥ ७ ॥ पुराणीं बैसतां नाहीं रिकामटी । खेळतो सोंगटी [पं. अहोरात्र.] अहोरात्रीं ॥ ८ ॥ देवाच्या विभुती न पाहे सर्वथा । करी पानवथा नेत्रभिक्षा ॥ ९ ॥ गाईला देखोनी बदबदां मारी । घोड्याची चाकरी गोड लागे ॥ १० ॥ ब्राह्मणाचें तीर्थ घेतां त्रास मोटा । प्रेमें घेतो घोंटा घटघटां ॥ ११ ॥ तुका ह्मणे ऐसे प्रपंचीं गुंतले । जन्मोनि मुकले विठोबासी ॥ १२ ॥

४२९७. [पं. पोटासाठीं प्रौढि लोकासी वाणी.] आपुल्या पोटासाठीं लोकांची प्रौढी वाणी । संतांची वदनीं निंदा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटा घातलें जेणें अन्न । न ह्मणे पतितपावन ॥ ५४ ॥ जेणें घातलें संसारीं । विसरला तया हरी ॥ २ ॥ मी कोठील आणि कोण । हें न कळे जयालागून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नरस्तुती । करितो भाट त्रिजगतीं ॥ ४ ॥

४२९८. आह्मी रामाचे राऊत । वीर जुंझार बहुत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनपवनतुरंग । हातीं नामाची फिरंग ॥ ५५ ॥ वारू चालवूं चहूंखुरीं । घाला घालूं यमपुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पेणें । आह्मां वैकुंठासी जाणें ॥ ३ ॥

४२९९. पवित्र तें कुळ पावन तो देश । जेथें हरिचे दास घेती [पं. जन्म घेती.] जन्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्मधर्म त्याचे जाला नारायण । त्याचेनी पावन तिन्ही लोक ॥ ५६ ॥ [पं. वर्णअभिमान.] वर्णअभिमानें कोण जाले पावन । ऐसें द्या सांगून मजपाशीं ॥ २ ॥ अंत्यजादि योनि तरल्या हरिभजनें [पं. हरिभजनीं.] । तयाचीं पुराणें भाट जालीं ॥ ३ ॥ वैश्य तुळाधार गोरा तो कुंभार । धागा हा चांभार रोहिदास ॥ ४ ॥ कबीर मोमीन [दे. त. लतिब.] लतिफ मुसलमान । सेना [दे. त. शेणा.] न्हावी जाण विष्णुदास ॥ ५ ॥ [पं. कान्होपात्रा. दे. कोणोपात्र.] कान्होपात्र खोदु पिंजारी तो दादु । भजनीं अभेदू हरिचे पायीं ॥ ६ ॥ चोखामेळा बंका जातीचा माहार । त्यासी सर्वेश्वर ऐक्य करी ॥ ७ ॥ नामयाची जनी कोण तिचा भाव । जेवी पंढरीराव [पं. तिच्यासवे.] तियेसवें ॥ ८ ॥ मैराळा [पं. मेराळ.] जनक कोण कुळ त्याचें । महिमान [पं. नामाचें.] तयाचें काय सांगों ॥ ९ ॥ यातायातीधर्म नाहीं विष्णुदासा । निर्णय हा ऐसा वेदशास्त्री ॥ १० ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं विचारावे [त. विवरावे.] ग्रंथ । तारिले पतित नेणों किती ॥ ११ ॥

४३००. नामासारिखी करणी । हे तों न दिसे त्रिभुवनीं ॥ १. ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिलंगणीचें सोनें । ठेवूं नये तें गाहाण ॥ ५१ ॥ आदित्याचीं झाडें । काय त्याचा उजड पडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ब्रिदें सोडोनियां ठेवा ॥ ३ ॥

४३०१. येऊनि संसारा काय हित केलें । आयुष्य नासिलें शिश्नोदरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषय सेवितां कोण तृप्त जाला । इंधनीं निवाला अग्नि कोठें ॥ ५१ ॥ देखोनी मृगजळ भांबावलीं वेडीं । विचाराची थडी न टाकिती ॥ २ ॥ ऐसियां जीवांसी सोय न लाविसी । निष्ठुर कां होसी कृपालुवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा अगाध पें थोरी । सर्वांचे अंतरीं पुरलासी ॥ ४ ॥

४३०२. समर्थाचे सेवे बहु असे हित । विचार हृदयांत करुनी पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वरकडाऐसा नव्हे हा समर्थ । क्षणें चि घडित सृष्टी [दे. नाशें. त. नाशें.] नासे ॥ ५१ ॥ ज्याची कृपा होतां आपणा ऐसें करी । उरों नेदी उरी दारिद्र्याची ॥ २ ॥ ऐशालागीं मन वोळगे अहर्निशीं । तेणें वंद्य होशी ब्रह्मादिकां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें चि आहे पें मुद्दल । सत्य माझा बोल हा चि माना ॥ ४ ॥

४३०३. पिकलिये [पं. पिकलिया. दे. पिकलिय.] सेंदे कडुपण गेलें । तैसें आह्मां केलें पांडुरंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध लोभ निमाले ठायीं चि । सर्व आनंदाची सृष्टि जाली ॥ ५१ ॥ आठव नाठव गेले भावाभाव । जाला स्वयमेव पांडुरंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाग्य । या नांवें ह्मणीजे । संसारी जन्मीजे या चि लागीं ॥ ३ ॥

४३०४. येऊनि नरदेहा विचारावें सार । धरावा पें धीर भजनमार्गी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चंचळ चित्तासी ठेवूनियां ठायीं । संतांचिये पायीं लीन व्हावें ॥ ५१ ॥ भावाचा पें हात धरावा निश्चयें । तेणें भवभय देशधडी ॥ २ ॥ नामापरतें जर्गी साधन सोपें नाहीं । आवडीनें गाईं सर्वकाळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन्य वंश त्या नराचा । ऐसा निश्चयाचा मेरु जाला ॥ ४ ॥

४३०५. षड्रसीं रांधिलें खापरीं [त. वाढिलें.] घातलें । चोहोटा [पं. चोहाटा. त. चोहटा.] ठेविलें मध्यरात्रीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासी सदाचारी लोक न शिवती । श्वानासी निश्चिती फावलें तें ॥ ५१ ॥ तैसें [पं. त. दृष्टकर्म.] दुष्टकर्म जालें हरिभक्ता । त्यागिली ममता विषयासक्ति ॥ २ ॥ इहपरलोक उभय विटाळ । मानिती केवळ हरिचे दास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा आवडे हे सेवा । अनुदिनीं व्हावा पूर्ण हेतु ॥ ४ ॥

४३०६. बीज भाजुनि केली लाही । आह्मां जन्ममरण नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आकाराशी केंचा ठाव । देहप्रत्यक्ष जाला देव ॥ ५१ ॥ साकरेचा नव्हे उस । आह्मां केंचा गर्भवास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे औघा जोग । सर्वा घटीं पांडुरंग ॥ ३ ॥

४३०७. वैकुंठीचा देव आणिला भूतळा । धन्य तो आगळा पुंडलीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धारिष्ठ धैर्याचा वरिष्ठ भक्तांचा । पवित्र पुण्याचा एकनिष्ठ ॥ ५१ ॥ पितृसेवा पुण्यें लाधला निधान । ब्रह्म सनातन अंगसंगें ॥ २ ॥ अंगसंगें रंगें क्रीडा करी जाणा । ज्या घरीं पाहुणा वैकुंठीचा ॥ ३ ॥ धन्य त्याची शक्ति भक्तीची हे ख्याति । तुका ह्मणे मुक्ति पायीं लोळे ॥ ४ ॥

४३०८. मृगाचिये अंगीं कस्तुरीचा वास । असे ज्याचा त्यास [त. ठावा नाहीं.] नसे ठावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्यवंत घेती वेचूनियां [पं. मोल.] मोलें । भारवाही मेले वाहतां ओझें ॥ ५१ ॥ चंद्रामृते तृप्तिपारणें चकोरा ।

भ्रमरासी चारा सुगंधाचा ॥ २ ॥ अधिकारी येथें घेती हातवटी । परीक्षवंता दृष्टी रत्न जैसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय अंधळिया हातीं । दिलें जैसें मोतीं वायां जाय ॥ ४ ॥

४३०९. आलिया संसारीं देखिली पंढरी । कीर्ति महाद्वारीं [दे. त. वानू] वाणूं तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पताकांचे भार नामाचे गजर । देखिल्या संसार सफळ जाला ॥ ५ ॥ साधुसंतांचिया धन्य जाल्या भेटी । सांपडली लुटी मोक्षाची हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां हें चि पै [पं. मागेन.] मागणें । पुढती नाही येणें संसारासी ॥ ३ ॥

४३१०. ऐसे [पं. 'ऐसे कैसे' हे कडवें नाही.] कैसे जाले भोंदू । कर्म करोनि ह्मणती साधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगा लावूनियां राख । डोळे झांकुनी करिती पाप ॥ ५ ॥ दावुनि वैराग्याची कळा । भोगी विषयाचा सोहळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगीं किती । जळो तयांची संगती ॥ ३ ॥

४३११. कोणी निंदा कोणी वंदा । आह्मां स्वहिताचा धंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुह्मांसी गरज । आह्मी भजूं पंढरिराज ॥ ५ ॥ तुह्मांसारिखें चालावें । तेव्हां स्वहिता मुकावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हो कां कांहीं । गळ दिला विठ्ठल पार्यीं ॥ ३ ॥

४३१२. तुझे नामें दिनानाथा । आह्मी उघडा घातला माथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न धरावें दुरी । बोल येईल ब्रीदावरी ॥ ५ ॥ पतित होतो ऐसा ठावा । [पं. आधी च कां.] आधीं कां न विचारावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे पार्यीं । आह्मी मिरास केली पाहीं ॥ ३ ॥

४३१३. रक्त श्वेत कृष्ण पीत प्रभा भिन्न । चिन्मय अंजन सुदलें डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें अंजनगुणें दिव्यदृष्टि जाली । कल्पना निवाली द्वैतद्वैत ॥ ५ ॥ देशकालवस्तुभेद मावळला । आत्मा निर्वाळला विश्वाकार ॥ २ ॥ न जाला प्रपंच आहे परब्रह्म । अहंसोहं ब्रह्म [त. कवळलें.] आकळलें ॥ ३ ॥ तत्त्वमसि विद्या ब्रह्मानंद सांग । तें चि जाला अंगें तुका आतां ॥ ४ ॥

४३१४. नीत सांडोनि अवनीत चाले । भंडउभंड भलतें चि बोले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांत कोणाचें काय बा गेलें । ज्याचें तेणें अनहित केलें ॥ ५ ॥ ज्यासि वंदावें त्यासी निंदी । मैत्री सांडोनि होतसे दंदी ॥ २ ॥ आन यातीचे संगती लागे । संतसज्जनामध्ये ना वागे ॥ ३ ॥ केल्याविण पराक्रम सांगे । जेथें सांगे तेथें चि भीक मागे ॥ ४ ॥ करी आपुला चि संभ्रम । परि पुढें कठीण फार यम ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नित्यनेम । चित्तीं न धरी तो अधम ॥ ६ ॥

४३१५. मानूं कांहीं आह्मी आपुलिया [दे. त. स्वइच्छा.] इच्छा । नाही तरि सरिसा रंकरावो [त. रंकराव.] ॥ १ ॥ आपुल्या उदास [त. असों] आहों देहभावीं । मग लज्जाजीवीं चाड नाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खेळों आह्मी सहजलीळे । ह्मणोनी निराळे [दे. सुख दुःख. त. सुखदुःखें.] सुखदुःखा ॥ ३ ॥

४३१६. बोले तैसा चाले । त्याचीं वंदीन पाउलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगें झाडीन अंगण । त्याचें दासत्व करीन ॥ ५ ॥ त्याचा होईन किंकर । उभा ठाकेन जोडोनि कर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव । त्याचे चरणीं माझा भाव ॥ ३ ॥

४३१७. पाण्या निघाली गुजरी । मन ठेविलें दो घागरीं । चाले मोकळ्या पदरीं । परी लक्ष तेथें ॥ १ ॥
॥ ध्रु. ॥ वावडी उडाली अंबरीं । हातीं धरोनियां दोरी । दिसे दुरिच्या दुरी । परी लक्ष तेथें ॥ २ ॥ चोर चोरी
करी । ठेवी वनांतरीं । वर्ततसे चराचरीं । परी लक्ष तेथें ॥ ३ ॥ व्यभिचारिणी नारी । घराश्रम करी । परपुरुष
जिव्हारीं । परी लक्ष तेथें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे असों भलतिये व्यापारीं । लक्ष सर्वेश्वरीं । चुकों नेदी ॥ ४ ॥

४३१८. जनाचिया मना [त. संगें जावें कासियासी ।.] जावें कासियेसी । माझी वाराणसी पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु.
॥ तेथें भागीरथी येथें भीमरथी । अधिक ह्मणती चंद्रभागा ॥ २ ॥ तेथें माधवराव येथें यादवराव । [त. अधिक हा
भाव पुंडलीक । पं. अधिक तो भाव पुंडलीक ।.] जाणोनियां भाव पुंडलिकाचा ॥ ३ ॥ विष्णुपद गया ते चि येथें आहे ।
प्रत्यक्ष हें पाहे विटेवरी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हे चि प्रपंच उद्धरी । आतां [पं. पंढरपुर.] पंढरपुरी घडो बापा ॥ ४ ॥

४३१९. नको येऊं लाजे होय तूं परती । भजों दे श्रीपती सखा माझां ॥ १ ॥ तुझे संगतीनें मोटा जाला
घात । जालों मी अंकित दुर्जनाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांडे घेइन काठीवरी । धनी सहाकारी राम केला ॥ ३ ॥

४३२०. भक्तिऋण घेतलें माझें । चरण गाहाण आहेत तुझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम व्याज देई हरी । माझा
हिशेब लवकरी करीं ॥ २ ॥ माझें मी न सोडीं धन । नित्य करितों कीर्तन ॥ ३ ॥ तुझें [पं. नामीं.] नाम आहे खत ।
सुखें करीं पंचाईत ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गरुडध्वजा । यासी साक्ष श्रीगुरुराजा [त. सद्गुरुराजा. पं. गुरुराजा.] ॥ ४ ॥

४३२१. फिरविलें देऊळ जगामाजी ख्याति । नामदेवा हातीं दुध प्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरियेली हुंडी
नरसी [पं. महत्याची] महत्याची । धनाजीजाटाचीं सेतें पेरी ॥ २ ॥ मिराबाईसाटीं घेतो विष प्याला । दामाजीचा
जाला पाडेवार [दे. पाडेवार.] ॥ ३ ॥ कबीराचे मार्गी विणूं लागे सेले । उठविलें मूल कुंभाराचें ॥ ४ ॥ आतां तुझी
दया करा पंढरिराया । तुका विनवी पायां वेळोवेळां [दे. त. नमीतसे.] ॥ ४ ॥

४३२२. हे चि वेळ [पं. वेळा] देवा नका मार्गे घेऊं । तुझांविण जाऊं शरण कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणा
ये रे पाहें विचारून । तुजविण कोण आहे मज ॥ २ ॥ [दे. त. रात्रि दिवस.] रात्र दिवस तुज आठवूनि आहें ।
पाहातोसी काये सत्त्व माझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती येऊं काकुलती । कांहीं माया चित्ती येऊं द्यावी ॥ ४ ॥

४३२३. वृंदावना [दे. त. इंद्रावणा.] केलें साकरेचें आळें । न संडे [दे. त. सांडी.] वेगळें कडुपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
कावळ्याचें पिल्लें [त. पिल्लें.] कौतुकें पोशिलें । न राहे उगलें विष्टेविण ॥ २ ॥ क्षेम देतां अंगा गांधेलाची [त.
गांधणाची.] पोळी । करवी नादाळी [त. महाशब्द.] महाशब्द ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे न होती ते भले । घालिती ते घाले
साधुजना ॥ ४ ॥

४३२४. मुसळाचें धनु नव्हे ही सर्वथा । पाषाण पिळितां रस कैचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांझे बाळा जैसें दुध
नाहीं स्तनीं । गारा त्या अधणीं न सिजती ॥ २ ॥ नवखंड पृथ्वी पिके मृगजळें । डोंगर भेटे वळें [पं. आसमानीं.]
असमानासी ॥ ३ ॥ नैश्वर [दे. त. नैश्वर ब्रह्म तेव्हां.] देह तैसें तेव्हां होय ब्रह्म । तुका ह्मणे श्रम करुनी काय ॥ ४ ॥

४३२५. [त. धण्या.] धण्या आतां काय करूं । माझें तान्हुलें लेकरूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [धण्या.] धण्या अवचित
मरण आलें । मज कोणासी निरविलें ॥ २ ॥ माझें [दे. त. दारवंड.] दार नका पाडूं । त्याचे हात पाय तोडूं ॥ ३ ॥
[पं. 'एके हातीं' हें कडवें नाहीं. त. एके हाती घे कुन्हाडी । दुजे हाती धरली दाढी ।.] एके हाती धरली दाढी । घे कुन्हाडी दुजे

हार्ती ॥ ३ ॥ येरी घाव घालूं पाहे । तंव तो उठोनि उभा राहे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अवर्घी चोरें । सेखी [दे. सेकी.] रामनाम सोड्दरें ॥ ५ ॥

४३२६. निरंजनीं आह्मी बांधियेलें घर । निराकारीं निरंतर [पं. राहिलोंसें.] राहिलों आह्मी ॥ १ ॥ निराभासीं पूर्ण जालों समरस । अखंड ऐक्यास पावलों आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं अहंकार । [पं. जाला.] जालों तदाकार नित्य शुद्ध ॥ ३ ॥

४३२७. पांडुरंगें सत्य केला अनुग्रह । निरसोनि संदेह बुद्धिभेद ॥ १ ॥ जीवशिवा सेज रचिली आनंदें । [दे. औठावे. पं. औठावे.] आउठावे पदीं आरोहण ॥ २ ॥ निजीं निजरूपीं निजविला तुका । अनुहाते बाळका [त. हाळरुगाति.] हलरु गाती ॥ ३ ॥

४३२८. नाना मतांतरे शब्दाची [दे. पं. वित्पत्ति. त. वीत्पत्ती.] व्युत्पत्ति । पाठांतरे होती वाचाळ ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या विठोबाचें वर्म आहे दुरी । कैची तेथें उरी देहभावा ॥ ५५ ॥ यज्ञ याग जप तप अनुष्ठान । राहे ध्येय ध्यान आलीकडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होय उपरति चित्ता । अंगीं सप्रेमता येणें लागें ॥ ३ ॥

४३२९. नाहीं शब्दाधीन वर्म आहे दुरी । नव्हे तंत्रीं मंत्रीं अनुभव तो [पं. “तो” नाहीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हर्षामर्षे अंगीं आदळती लाटा । कामक्रोधें तटा सांडियेलें ॥ ५५ ॥ न सरे ते [पं. हे.] भक्ति विठोबाचे पार्थी । उपरति नाहीं जेथें चित्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख देहनिरसनें [त. देहे निरसनें.] । चिंतनें चिंतनें [दे. त. चितन.] तद्रूपता ॥ ३ ॥

४३३०. शोधूनि अन्वय वंश वंशावळी । परस्परा कुळीं उच्चारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणविलें मार्गें पुढें चाले कैसैं । केला सामरस्यें अभिषेक ॥ ५५ ॥ एकछत्र झळके उन्मनी निशाणी । अनुहात [दे. त. अनुहाताच्या ध्वनी.] ध्वनी गगन गर्जे ॥ २ ॥ तुक्या स्वामी स्थापी निजपदीं दासा । करुनि उल्हासा सप्रेमता ॥ ३ ॥

४३३१. प्रवृत्तिनिवृत्तीचे आटूनियां भाग । उतरिलें चांग रसायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्ञानाग्निहुताशीं कडशिले वोजा । आत्मसिद्धिकाजा लागूनियां ॥ ५५ ॥ ब्रह्मीं ब्रह्मरस शीघ्र [पं. सिद्ध.] जाला पाक । घेतला रुचक प्रतीतीमुखें ॥ २ ॥ स्वानुभवे अंगीं जाला समरस । साधनी निजध्यास ग्रासोग्रासीं ॥ ३ ॥ अरोग्यता तुका पावला अष्टांगीं । मिरविला रंगीं [त. निजात्मरंगीं.] निजात्मरंगें ॥ ४ ॥

४३३२. काय बा करिशी सोवळें ओवळें । मन नाहीं निर्मळ वाउगें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बा करीसी पुस्तकांची मोट । घोकितां हृदयस्फोट हाता नये ॥ ५५ ॥ काय बा करीसी टाळ आणि मृदंग । जेथें पांडुरंग रंगला नाहीं ॥ २ ॥ काय बा करीसी [पं. ज्ञान आणि गोष्टी.] ज्ञानाचिया गोष्टी । करणी नाहीं पोटी बोलण्याची ॥ ३ ॥ काय बा करीसी दंभलौकिकातें । हित नाहीं [दे. मातें. पं. मात.] माते तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४३३३. [पं. स्वप्नीं तोही.] स्वामी तूं ही कैसा न पडसी डोळां । सुंदर सांवळा घवघवीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुर्भुज माळा रुळे एकावळी । कस्तुरी निडळीं रेखिलीसे ॥ ५५ ॥ शंख चक्र [पं. गळा.] गदा रुळे वैजयंती । कुंडलें तळपती श्रवणीं दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वामी आतां दावीं पाय । पांडुरंग माय कृपावंते ॥ ३ ॥

४३३४. आणीक कोणापुढें वासूं मुख सांग । [त. दे. कीं माझें०.] माझें अंतरंग कोण जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें तुजकडे येऊनी जाऊनी । पांडुरंगा मनीं विचारारें ॥ ५ ॥ भय चिंता [दे. चित्ती.] अवघे उद्योग सांडिले । आठवुनी पाउलें [पं. आहे.] असें तुझीं ॥ २ ॥ नका विसरूं मज वैकुंठनायका । विनवितो [पं. विनवीतसे.] तुका बंदीजन ॥ ३ ॥

४३३५. सद्गुरूचे चरणीं ठेविला मस्तक । देउनियां हस्तक उठविलें ॥ १ ॥ उठविलें मज देऊनियां प्रेम । भावार्थ सप्रेम [दे. त. सप्रेमे.] नमस्कारीं ॥ २ ॥ नमस्कारीं त्याला सद्गुरुरायाला । तुका ह्मणे बोला नाम वाचे ॥ ३ ॥

४३३६. सद्गुरूनें मज आशीर्वाद दिला । हरुष भरला हृदयीं माझे ॥ १ ॥ हृदयींचा भाव कळला गुरूसी । आनंदउल्हासीं बोले मज ॥ २ ॥ बोले मज गुरु कृपा तो करुनि । तुका ह्मणे मनीं आनंदलों ॥ ३ ॥

४३३७. आनंदाचा कंद गाइयेला गीतीं । पाहियेला चित्तीं देवराव ॥ १ ॥ देवराव तो ही आहे निश्चयेसीं । अखंड नामासी बोलवितो ॥ २ ॥ बोलवितो मज कृपा तो करुनि । तुका ह्मणे मनीं धरा भाव ॥ १ ॥

४३३८. सातादिवसांचा जरी जाला उपवासी । तरीं कीर्तनासी टाकूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुटो हा मस्तक तुटो हें शरीर । नामाचा गजर सोडूं नये ॥ ५ ॥ शरीराचे होत दोनी ते ही भाग । परि कीर्तनाचा रंग सोडों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा नामीं ज्या निर्धार । तेथें निरंतर देव असे ॥ ३ ॥

४३३९. चला आळंदीला जाऊं । ज्ञानदेवा डोळ्यां पाहूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतिल संताचिया भेटी । सुखाचिया सांगों गोष्टी ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वर ज्ञानेश्वर । मुखीं ह्मणतां चुकती फेर ॥ २ ॥ तुझां जन्म नाही एक । तुका ह्मणे माझी भाक ॥ ३ ॥

४३४०. चरणीं नमन सद्गुरूच्या पूर्ण । नित्य हरिगुण गाऊं सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोवर्धन जेणें नखीं हो धरिला । काळया [दे. मथिला.] नाथिला महाबळी ॥ ५ ॥ ऐसे हरिगुण गातो वाचेवरि । पतितासी तारी जनार्दन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि सज्जना जीवन । वाचेसी स्मरण गोविंदाचें ॥ ३ ॥

४३४१. सद्गुरूवांचूनि प्रेतरूप वाणी । बोलती पुराणीं व्यासऋषि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तयाचें पाहूं नये तोंड । निगुरा अखंड सुतकाळा ॥ ५ ॥ कोणे परी तया नव्हे चि सुटका । देह त्याचा लटिका जाणा तुझी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं बोलती पुराणें । संतांचीं वचनें मागिलां हो [त. ही.] ॥ ३ ॥

४३४२. डिवेना डसेना बुजेना [दे. बुझेना.] निर्मळ । परि अमंगळ स्वीकारीना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परंतु गर्धब अपवित्र जाणा । पर्वकाळीं दाना देऊं नये ॥ ५ ॥ डिबी लात्री बुजे बहु नेदी दुध । मुखीं नाही शुद्ध विष्टा खाय [त. भक्षी.] ॥ २ ॥ परंतु ते गाय पवित्र हो जाणा । पर्वकाळीं दाना [त. देऊं जेंते.] देऊजेते ॥ ३ ॥ ब्राह्मणें ब्राह्मणा सद्गुरू करावा । परि न करावा शूद्रादिक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवें सांगितली सोय । ह्मणोनि त्याचे पाय धरिले जीवें ॥ ५ ॥

४३४३. संसारीचें [पं. संसाराचें.] ओझें वाहता वाहाविता । तुजविण अनंता नाही कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गीतेमाजी शब्द दुंदुभीचा गाजे । योगक्षेमकाज करणें त्याचें ॥ ५१ ॥ चतुर्भुजा करीं वारू शृंगारावे । सारथ्य करावें अर्जुनाचें ॥ २ ॥ [पं. स्वपच.] स्वपच अंत्यज भक्तिरत्नेहें जाला । अचळपदीं केला ध्रुव तुका ॥ ३ ॥

४३४४. कवणदिस येइल कैसा । न कळे संपत्तीचा भरंवसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चौदा चौकडिया लंकापति । त्याची कोण जाली गती ॥ ५२ ॥ लंकेसारखें भुवन । त्याचें त्यासी पारखें जाण ॥ २ ॥ तेहतीस कोटि बांदवडी । राज्य जातां न लगे घडी ॥ ३ ॥ ऐसे अहंतेनें नाडिले । तुका ह्मणे वांयां गेले ॥ ४ ॥

४३४५. लटिका प्रपंच [दे. त. वांजेची.] वांझेची संतति । तत्वज्ञा हे भ्रांति बाधूं नेणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सूर्यबिंबीं काय अंधार रिघेल । मृगजळें तिंबेल नभ काई ॥ ५३ ॥ तैसा दृश्यभास नाडले चि डोळां [पं. 'डोळा । प्रकाश० नाडले चि' इतकें नाही.] । प्रकाशसोहळा भोगीतसे ॥ २ ॥ भोग भोग्य भोक्ता नाडले चि कांहीं । चैतन्यविग्रहीं पूर्णकाम ॥ ३ ॥ तुका ब्रह्मानंदीं आहे तुकब्रह्म । प्रपंचाचें [पं. प्रपंच हें.] बंड न देखे डोळां ॥ ४ ॥

४३४६. न ह्मणे वो आह्मी आपुलेनि चितीं । निःशेष अतिप्रीति विषयीं [पं. विषयी.] तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटा तो विटाळ खोटा [दे. 'खोटा तो विटाळ' हे पुनः नाही.] तो विटाळ । ह्मणोनि गाबाळ सांडियेलें ॥ ५४ ॥ भांगतमाखूचा चिताचा आदर । कोरडें उत्तर चाटावें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी नव्हों फजितखोर । तुटीचा व्यापार करावया ॥ ३ ॥

४३४७. अनाथाचा नाथ पतितपावन । दीनाचें रक्षण करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जाणोनियां नामीं विश्वासलों । भीमातिरा आलों धांवत चि ॥ ५५ ॥ स्नान हें करितां त्रिताप निवाले । महाद्वारा आलें मन माझें ॥ २ ॥ तेथें [त. अनुमानु मात्र.] अनुमात्र रीग नव्हे याचा । परतलों साचा तेथूनियां ॥ ३ ॥ पुंडलिकापाशीं येऊनि पुसिलें । चिन्मय दाटलें जनार्दन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां दुजा देव नाही । बाप तरी आई तो चि विठो ॥ ५ ॥

४३४८. ढालतरवारे गुंतले हे कर । [दे. ह्मणे जुंझणार कैसा जुंझे.] ह्मणे [पं. मी.] तो जुंझार कैसा झुंजों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पेटी [पं. पोटी.] [त. पडदाळे.] पडंदळे सिले टोप ओझें । हें तों जालें दुजें मरणमूळ ॥ ५६ ॥ बैसविलें मला येणें अश्वावरी । धांवूं पळूं तरी कैसा आतां ॥ २ ॥ असोनि उपाय ह्मणे हे अपाय । ह्मणे हायहाय काय करूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हा तों स्वयें परब्रह्म । मूर्ख नेणे वर्म संतचरण ॥ ४ ॥

४३४९. किडा अन्नाचें [दे. मानुस. त. मनुष्य.] माणुस । त्याचा ह्मणविल्या दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें ही त्यासी उपेक्षीना । बोल आपुला सांडीना ॥ ५७ ॥ तो तूं नराचा नरेंद्र । तुजपासूनि इंद्र चंद्र ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभर । तुज वर्णो फणीवर ॥ ३ ॥

४३५०. कोटिजन्म पुण्यसाधन साधिलें । तेणें हाता आलें हरिदास्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रात्रीं दिवस ध्यान हरीचें भजन । कायावाचामन [दे. कायावाचामन.] भगवंतीं ॥ ५८ ॥ ऐसिया प्रेमळा ह्मणताती वेडा । संसार रोकडा बुडविला ॥ २ ॥ एकवीस कुळें जेणें उद्धरिलीं । हे तों न कळे खोली भाग्यमंदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याची पायधुळी मिळे । भवभय पळे वंदितां चि ॥ ४ ॥

४३५१. उपजला प्राणी न राहे संसारी । बैसला सेजारी काळ उसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा तो उंदीर
घेउनि जाय बोका । तैसा काळ लोका नेत असे ॥ ५१ ॥ खाटिकाचे घरीं अजापुत्र पाहें । कसाबाची गाय वांचे
कैसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं करा काढाकाढी । जाती ऐसी घडी पुन्हा नये ॥ ३ ॥

४३५२. पंढरीस जाऊं ह्मणती । यम थोर चिंता करि ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे नाचों ब्रह्मानंदें ।
विठ्ठलनामाचिया छेदें ॥ ५२ ॥ धरिली पंढरीची वाट । पापे रिगालीं कपाट ॥ १ ॥ केलें भीमरेचें स्नान । यमपुरी
पडिले खान ॥ ३ ॥ दुरोनि देखिली पंढरी । पापें गेलीं दुरच्यादुरी ॥ ४ ॥ दुरोनि देखिलें राउळ । हरुषें नाचती
गोपाळ ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जाणें । अखंड [दे. पंढरिराहणें.] पंढरिये राहाणें ॥ ६ ॥

४३५३. पय दधि घृत आणि नवनीत । तैसें दृश्यजात एकपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कनकाचे पाहीं अलंकार
केले । कनकत्वा आले एकपणें ॥ ५३ ॥ मृत्तिकेचे घट जाले नानापरी । मृत्तिका अवधारीं एकपणें ॥ २ ॥ तुका
ह्मणे एक एक ते अनेक । अनेकत्वीं [त. एकपणे.] एकपणा ॥ ३ ॥

४३५४. पंधरा दिवसांमाजी साक्षात्कार जाला । विठोबा भेटला निराकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥
भांबगिरिपाठारीं वस्ति जाण केली । वृत्ति थिरावली परब्रह्मीं ॥ ५४ ॥ निर्वाण जाणोनि आसन घातलें । ध्यान
आरंभिलें देवाजीचें ॥ २ ॥ सर्प विंचू व्याघ्र आंगासी झोंबले । पीडूं जे लागले सकळिक ॥ ३ ॥ दीपकीं कर्पूर
कैसा तो विराला । तैसा देह जाला तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४३५५. अज्ञान हा देह स्वरूपीं मीनला । सर्व वोसावला [पं. वोसरला.] देहपात ॥ १ ॥ ज्ञानस्वरूपाची
सांगड मिळाली । अंतरीं पाहिली ज्ञानज्योती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त स्वरूपीं राहिलें । देह विसावले तुझया
पार्यीं ॥ ३ ॥

४३५६. दामाजीपंताची रसद गुदरली । लज्जा सांभाळिली देवरायें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयाचें चरित्र परिसा
हो सादरें । करितों नमस्कार संतजना ॥ ५५ ॥ मंगळवेढा असे वस्ति कुटुंबेसी । व्यापारी सर्वासी मान्य सदा ॥
२ ॥ कर्म काय करी ठाणाचा हवाला । तों कांहीं पडला कठिण काळ ॥ ३ ॥ धान्याचीं भांडारें होतीं तीं
फोडिलीं । पंढरी रक्षिली दुष्काळांत ॥ ४ ॥ [दे. दुबळें अनाथ तें हि वांचविलें ।] दुबळीं अनाथ [त. ते.] तीं हीं वांचविलीं ।
राष्ट्रांत ते जाली कीर्ति मोठी ॥ ५ ॥ मुजुम करीत होता कानडा ब्राह्मण । फिर्याद लिहून पाठविली ॥ ६ ॥
अविदाचें राज्य बेदरीं असतां । कागद पाहतां तलब केली ॥ ७ ॥ दामाजीपंतासी धरोनि चालविलें । इकडे या
विठ्ठलें माव केली ॥ ८ ॥ विकते धारणे सवाईचें मोल [त. मोलें.] । धान्याचें सकळ द्रव्य केलें ॥ ९ ॥
दामाजीपंताच्या नांवें अर्जदास्त । लिहून [त. खलीतीस.] खलेती मुद्रा केली ॥ १० ॥ विठो पाडेवार भक्तां साह्य
जाला । बेदरासी गेला रायापासीं ॥ ११ ॥ जोहार मायबाप पुसती कोटील । तंव तो ह्मणे स्थळ मंगळवेढें ॥ १२
॥ दामाजीपंतांनीं रसद पाठविली । [त. खलीतीस.] खलेती ओतिली अर्जदास्त ॥ १३ ॥ देखोनियां राजा संतोष
पावला । ह्मणे व्यर्थ त्याला तलब केली ॥ १४ ॥ काय तुझें नांव पुसती यंत्रधारी । तो ह्मणे बेगारी विठा [दे. कां.]
कीं जी ॥ १५ ॥ पावल्याचा जाब द्यावा मायबाप । करोनि घेतों माप ह्मणती ते ॥ १६ ॥ पावल्याचा जाब दिधला
लिहून । तसरीफ देऊन पाठविला ॥ १७ ॥ छत्री घोडा शिबिका आभरणांसहित । दिला सर्वें दूत पाठवून ॥
१८ ॥ वटे चुकामुक जाली याची त्यांची । ते आले तैसे चि मंगळवेढा ॥ १९ ॥ दामाजीपंतासी बेदरासी नेलें ।
राजा ह्मणे जालें कवतुक ॥ २० ॥ काल गेला विठा बेगारी देऊन । तसरीफ देऊन जाब दिला ॥ २१ ॥ । काय
तुमचें काज सांगा [दे. बोला.] जी सत्वर । बोलाजी [त. बोलावा.] निर्धार वचनाचा ॥ २२ ॥ कैचा विठा कोण
पाठविला कधीं । काढोनियां आधीं जाब दिला ॥ २३ ॥ पहातां चि जाब हृदय फुटलें । नयन निडारले राजा

देखे ॥ २४ ॥ सावळें सकुमार रूप मनोहर । माथां तेणें भार वाहियेला ॥ २५ ॥ दामाजीपंतासी रायें सन्मानिलें । तो ह्मणे आपुलें कर्म नव्हे ॥ २६ ॥ आतां तुमची सेवा पुरे जी स्वामिया । शिणविलें सखया विठोबासी ॥ २७ ॥ निरोप घेऊनि आला स्वस्थळासी । उदास सर्वासीं होता जाला ॥ २८ ॥ दामाजीपंतांनीं सेविली पंढरी । ऐसा त्याचा हरि निकटवृत्ति ॥ २९ ॥ तुका ह्मणे विठो अनाथ कैवारी । नुपेक्षी हा [त. वो.] हरि दासालागीं ॥ ३० ॥

४३५७. पहिली माझी ओवी ओवीन जगत्र । गाईन पवित्र पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसरी माझी ओवी दुजें नाहीं कोठें । जनीं वर्नीं भेटे पांडुरंग ॥ २ ॥ [पं. 'वैरिलें दळणं पांडुरंग ।' हें पुढील कडव्यांतलें 'तिसरीं' या कडव्यांत असून या कडव्यांतील 'तिळा नाहीं' जनीं वर्नीं ।' हें पुढच्या कडव्यांत आहे.] नाहीं ठाव । अवघा चि देव जनीं वर्नीं ॥ २ ॥ चवथी माझी ओवी वैरिलें दळण । गाईन निधान पांडुरंग ॥ ३ ॥ पांचवी [दे. वोवी ते माझियां.] माझी ओवी माझिया माहेरा । [पं. गायीं.] गाईन निरंतरा पांडुरंगा ॥ ४ ॥ साहावी माझी ओवी [दे. सार्विअठेली. त. सावीआठेली.] साहा ही आटले । [दे. त. गुरुमूर्ति.] गुरुमूर्ति भेटले पांडुरंग ॥ ५ ॥ सातवी माझी ओवी आठवे वेळोवेळां । बैसलासे डोळां पांडुरंग ॥ ६ ॥ आठवी माझी ओवी आठावीस [दे. त. योग.] युगें । उभा चंद्रभागे पांडुरंग ॥ ७ ॥ नववी माझी ओवी सरलें दळण । चुकलें मरण संसारींचें ॥ ८ ॥ दाहावी माझी ओवी [त. दाही.] दाहा अवतारा । न यावें संसारा तुका ह्मणे ॥ ९ ॥

४३५८. धरोनियां फरश करी । भक्तजनाचीं विघ्नें वारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा गजानन महाराजा । त्याचें चरणीं हालो लागो माझा ॥ २ ॥ [पं. सेंदुर शमी बहुप्रिय ज्याला । तुरा दुर्वाचा शोभला ॥ २ ॥ उंदिर असे जयाचें वहन । माथां जडितमुगुट पूर्ण ॥ ३ ॥ नागयज्ञोपवीत रुळे । शुभ्र वस्त्र शोभित साजिरें ॥ ४ ॥ भावमोदक हराभरी । तुका भावें हे पूजा करी ॥ ५ ॥

४३५९. नाम आहे जयापार्शी । जेथें राहे तेथें चि [पं. "चि" नाहीं.] काशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा नामाचा महिमा । जाणे वाल्मीक शंकर उमा ॥ २ ॥ [पं. नाम प्रह्लादबाळ । जाणे पापी आजामेळ ॥ २ ॥ नाम जाणे तो नारद । नामें ध्रुवा अक्षय पद ॥ ३ ॥ नाम गणिकेतें तारी । पशु गजेंद्र [पं. त. उद्धरी.] उद्धारी ॥ ४ ॥ नाम जाणे हणुमंत । जाणताति महासंत ॥ ५ ॥ नाम जाणे शुकमूर्ति । जाणे राजा परिक्षिती ॥ ६ ॥ [पं. नाम जाणे तुका वाणी । दिलें संसाराला पाणी ॥ ६ ॥] नाम जाणे तुका । नाहीं संसाराचा धोका ॥ ७ ॥

४३६०. बहुतां जन्मां अंतीं जन्मलासी नरा । देव तूं सोडरा करीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं आतां बापा स्वहिताचा स्वार्थ । अनर्थाचा [त. अर्थ.] अर्थ सांडीं आतां ॥ २ ॥ [दे. सांडि.] सांडीं आतां कुडी कल्पनेची वाट । मार्ग आहे नीट पंढरीचा ॥ २ ॥ पंढरीस जावें सर्व सुख घ्यावें । रूप तें पाहावें विटेवरि ॥ ३ ॥ विटेवरि नीट आनंदाचा कंद ॥ तुका नाचे छंद नामघोषें ॥ ४ ॥

४३६१. किती सांगों तरि नाइकति बटकीचे । पुढें सिंदळीचे रडतील ॥ १ ॥ नका नका करूं रांडेची संगती । नेवोनी [पं. नेथील अधोगती घाली यम ।.] [दे. त. अधोपाती.] अधोगती घालिल यम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी देवीं नाहीं चाड । हाणोनि थोबाड फोडिल [पं. फोडी काळ.] यम ॥ ३ ॥

४३६२. उधानु काटीवरि चोपडुची आस । नवरा राजस मिरवतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिह्वाळ्याच्या [दे. जिह्वाळ्याचा.] काठी उबाळ्याच्या मोटा । नवरा चोहटा मिरवतसे तुळसीची माळ नवरीचे कंठीं । नोवरा वैकुंठीं वाट पाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी नोवऱ्याची कथा । परमार्थ वृथा बुडविला ॥ ३ ॥

४३६३. न कळे महिमा वेद मौनावले [दे. मोनावले.] । जेथें पांगुळले मनपवन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चंद्र सूर्य ज्याचें तेज वागविती । तेथें माझी मती कोणीकडे ॥ ५ ॥ काय म्यां वाणावें तुझ्या थोरपणा । सहस्रवदना वर्णवेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बाळ तूं माउली । कृपेची साउली करीं देवा ॥ ३ ॥

४३६४. संतचरणरज लागतां सहज । वासनेचें बीज जळोन जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग रामनामीं उपजे आवडी । सुख घडोघडी वाढीं लागे ॥ ५ ॥ कंठीं प्रेम दाटे नयनीं नीर लोटे । हृदयीं प्रगटे रामरूप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साधन सुलभ गोमटें । परि उपतिष्ठे पूर्वपुण्यें ॥ ३ ॥

४३६५. विधवेसि एक सुत । अहर्निशीं तेथें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा तूं मज एकला । नको मोकळूं विठ्ठला ॥ ५ ॥ सुपुत्रालागीं बाप । अवघे तेथें चि संकल्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चितीं । पतिव्रते जैसा पति ॥ ३ ॥

४३६६. ह्मणे विठ्ठल पाषाण । त्याच्या तोंडावरि वाहाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको नको दर्शन त्याचें । गलितकुष्ठ भरो [त. वाचें.] वाचे ॥ ५ ॥ शालिग्रामासि ह्मणे धोंडा । किडे [दे. कोड पडो त्याच्या तोंडा. पं. कीडे पडो त्याच्या तोंडा.] पडोत त्याच्या तोंडा ॥ २ ॥ भावी सद्गुरु मनुष्य । त्याचें खंडो का [दे. अयुष्य.] आयुष्य ॥ ३ ॥ हरिभक्ताच्या करी चेष्टा । त्याचे तोंडीं पडो विष्टा [त. वीष्टा. पं. ईष्टा.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती ऐकों । कोठवरी मर्यादा राखों ॥ ५ ॥

४३६७. स्वर्गीचे अमर इच्छिताति देवा । मृत्युलोकीं व्हावा जन्म आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणनामं होऊं जीवनमुक्त [दे. जिवनमुक्त.] । किर्तनीं अनंत गाऊं गीती ॥ ५ ॥ वैकुंठीचे जन सदा चिंतिताति । कइं येथें येती हरिचे दास ॥ २ ॥ यमधर्म वाट पाहे निरंतर । जोडोनियां कर तिष्ठतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पावावया पैल पार । नाममंत्र सार भाविकासि ॥ ४ ॥

४३६८. व्यापक हा विश्वंभर । चराचर [त. याचेनि. पं. ज्याचेनि.] याचेनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरिराव विटेवरि । [दे. त. त्याचींच धरीं०.] त्याचीं धरीं पाउलें ॥ ५ ॥ अवधियांचा हा चि ठाव । देवीदेवीं [त. देवोदेवी.] सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणें न-करीं सोस । भेदें दोष उफराटे ॥ ३ ॥

४३६९. पसरोनि मुखें । कैसे धालों बा हारीखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मादिका दुर्लभ वांटा । आह्मां फावला. राणटां ॥ ५ ॥ गोड लागे काय तरि । कृपावंत जाला हरि ॥ २ ॥ उडती थेंबुटें । अमृताहुनि गोमटें ॥ ३ ॥ गोडाहुनि गोड । जिह्वा नाचे वाटे कोड ॥ ४ ॥ खुणावुनि तुका । दावी वर्म बोलों नका ॥ ५ ॥

४३७०. आमुची मिरास पंढरी । आमुचें घर भीमातिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग आमुचा पिता । [त. “रकुमाबाई” याबद्दल “रखुमाई”.] रकुमाबाई आमुची माता ॥ ५ ॥ [दे. त. भाव.] भाऊ पुंडलीक मुनि । चंद्रभागा आमुची बहिणी ॥ २ ॥ तुका जुन्हाट मिराशी । ठाव दिला पायांपाशीं ॥ ३ ॥

४३७१. गंगा गेली सिंधुपाशीं । जरी तो ठाव नेदी तिशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तिणें [पं. “तिणें जावें०” या कडव्याबद्दल “तरि म्यां जावें कवण्या ठायां । सांगा वेगीं पंढरीराया ॥ ” असें आहे.] जावें कवण्या ठाया । मज सांगा पंढरिराया ॥ ५ ॥ जळ क्षोभलें जलचरां । [पं. माय.] माता बाळा नेदी थारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों शरण । देवा [पं. “देवा त्वां कां” याच्याबद्दल “कां गा विलो”.] त्वां कां धरिलें मौन्य ॥ ३ ॥

४३७२. बैसो आतां मनीं । [दे. आले.] आलें तैसैं चि वदनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग अवघें चि गोड । पुरे सकळ हि कोड ॥ ५१ ॥ बाहेरील भाव । तैसा अंतरीं हि वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मणि । शोभा दाखवी कोंदणीं ॥ ३ ॥

४३७३. वेठी ऐसा भाव । न करी अहाच उपाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप डसवी न जिवा । अवघा ये च ठायीं हेवा ॥ ५२ ॥ कृपणाचेपरि । लेखा [त. पळनिमिषेवरी.] पळनिमिषेवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. आस.] असा । संनिध चि जगदीशा ॥ ३ ॥

४३७४. सर्वसुखा अधिकारी । मुखें उच्चारी हरिनाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वांगें तो सर्वोत्तम । मुखीं नाम हरीचें ॥ ५३ ॥ ऐशी उभारिली बाहे । वेदीं पाहें पुराणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें कांहीं । संदेह नाहीं भरवसा ॥ ३ ॥

४३७५. जो का निर्गुण निराकार । तेणें [दे. तेथे.] धरियेले अवतार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्गुण होता तो सगुणासि आला । भक्तिसाटीं प्रगटला ॥ ५४ ॥ जो का त्रिभुवनचाळक । तो हा नंदाचा बाळक ॥ २ ॥ सोडविलें वसुदेवदेवकीसि । अवतार धरिला तिचे कुशी ॥ ३ ॥ मारियेला कंसराणा । राज्यीं स्थापिलें उग्रसेना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवादिदेव । तो हा उभा पंढरिराव ॥ ५ ॥

४३७६. जुनाट हें धन अंत नाहीं पार । खात आले फार सरलें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारद हा मुनि शुक् सनकादिक । उरलें आभुप तुह्मां आह्मां ॥ ५५ ॥ येथूनियां धना खाती [दे. बहु जतन.] बहुत जन । वाल गुंज उणें जालें नाहीं ॥ २ ॥ तुका झणे धना [दे. त. “नाहीं अंतपार” याबदल “अंत नाहीं पार”.] नाहीं अंतपार । कुंटित हे [दे. “हे” नाहीं.] चार वाचा तेथें [पं. जेथें.] ॥ ३ ॥

४३७७. कोडियाचें गोरेपण । तैसैं [दे. आहे करी ज्ञान. त. आहंकारी ज्ञान.] अहंकारीज्ञान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासि [पं. आतां.] अंतरीं रिझे कोण । जवळी जातां चिळसवाण ॥ ५६ ॥ प्रेतदेह [पं. प्रेतदेहा.] गौरविलें । तैसैं विटंबवाणें जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खाणें विष्टा । तैशा देहबुद्धिचेष्टा ॥ ३ ॥

४३७८. पाया जाला नारू । तेथें बांधला कापूरु । तेथें बिबव्याचें काम । अधमासि तों अधम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुसला गुलाम । धणी [त. करीते.] करीतो सलाम । तेथें चाकराचें काम । अधमासि तों अधम ॥ ५७ ॥ रुसली घरची दासी । धणी समजावी तिथेसि । तेथें बटकीचें काम । अधमासि तों अधम ॥ २ ॥ देव्यावरी विंचू आला । देवपूजा नावडे त्याला । तेथें पैजारेचें काम । अधमासि तों अधम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाती । जातीसाठीं खाती माती ॥ ४ ॥

४३७९. ब्राह्मणा न कळे आपुलें तें वर्म । गंवसे परब्रह्म नामें एका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लहानथोरासि करितों प्रार्थना । दृढ नारायणा मनीं धरा ॥ ५८ ॥ सर्वाप्रति माझी हे चि असे विनंती । आठवा श्रीपती मनामाजी ॥ २ ॥ केशव नारायण करितां आचमन । ते चि संध्या स्नान कमें क्रिया ॥ ३ ॥ नामें करा नित्य भजन भोजन । ब्रह्मकर्म ध्यान याचे पायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि निर्वाणीचें शस्त्र । ह्मणोनि सर्वत्र स्मरा वेगीं ॥ ५ ॥

४३८०. नरदेह वांयां जाय । सेवीं सद्गुरूचे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडोनियां अहंभाव । धरीं भक्ती पूर्वीं देव ॥ ५९ ॥ थोराचिये वाटे । जातां भवशोक आटे ॥ २ ॥ प्रल्हादातें तारी । तुका ह्मणे तो कंठीं [त. धरी.] धरीं ॥ ३ ॥

४३८१. संचित तैशी बुद्धि उपजे मनामधीं । सांगितलें सिद्धि नव जाय ॥ १ ॥ ज्याचा जैसा ठेवा तो त्यापार्शीं धांवें । न लगती करावे उपदेश ॥ २ ॥ घेऊन उठती आपुलाले गुण । भविष्याप्रमाणें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४३८२. कुरंगीपाडस चुकलेसे वर्नीं । फुटे दुःखेंकरोनि हृदय त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा परदेशी जालों तुजविण । नको हो निर्वाण पाहूं माझें ॥ २ ॥ अपराधाच्या कोटि घालीं सर्व पोटीं । नको या शेवटीं उपेक्षूं गा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असों द्यावी माझी चिंता । कृपाळु अनंता पांडुरंगा ॥ ४ ॥

४३८३. धन्य जालों ही संसारीं । आह्मी देखिली पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चंद्रभागे करूं स्नान । पुंडलीकाचें दर्शन ॥ २ ॥ करूं क्षेत्रप्रदक्षिणा । भेटूं संत या सज्जनां ॥ ३ ॥ उभे राहूं गरुडपारीं । डोळेंभरुनीं पाहों हरी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वाळवंटीं । महालाभ फुकासाठीं ॥ ५ ॥

४३८४. पंढरीचा वारकरी । खेपा वैकुंठबंदरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया नाहीं आणखी पेणें । सदा वैकुंठीं राहाणें ॥ २ ॥ आला गेला केल्या यात्रा । उद्धरिलें कुळा सर्वत्रा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । यासि संदेह कल्पांतीं ही ॥ ४ ॥

४३८५. सोडियेल्या गाई नवलक्ष गोपाळीं । सर्वें वनमाळी चालियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. सुदीन समय भाग्याचा उदय ।] सुदीनसुवेळीं भाग्याच्या उदयीं । चारावया गाई वनामाजी ॥ २ ॥ गाईगोपाळांच्या संगें [दे. चाली.] चाले हरि । क्रीडा नानापरि खेळताति ॥ ३ ॥ काठी कांबळीया मोहरीया पोंवा । सिदोरी गांजिवा खांद्यावरि ॥ ४ ॥ गोधनें संवगडे खेळे नानापरी । आले भीमातीरीं वेणुनादा ॥ ५ ॥ तेथें उभा ठेला गोपाळांसहित । सिदोरिया सोडीत बैसे तेथें ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे ज्यांनीं आणिल्या भाकरी । नेऊनियां हरीपुढें देती ॥ ७ ॥

४३८६. ज्यां जैसी आवडी त्यां तैसा विभाग । देत पांडुरंग तृप्ति जाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखींचें उच्छिष्ट हिरोनियां [दे. खात.] खातां । विस्मित विधाता देखोनियां ॥ २ ॥ दिलें जें गोपाळां तें नाहीं कोणासि । विस्मित मानसीं सुरवर ॥ ३ ॥ देव ऋषि मुनि सिद्ध हे चारण । शिव मरुद्वण चंद्र सूर्य ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आले सकळ हि सुरवर । आनंदे निर्भर पाहावया ॥ ५ ॥

४३८७. आले सुरवर नानापक्षी जाले । सकळ अवतरले [त. श्वापदवेसं.] श्वापदवेषें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ श्वानखररूपी होऊनियां आले । उच्छिष्ट कवळ वेचिताति ॥ २ ॥ होऊनियां दीन हात पसरिती । मागोनियां घेती उष्टावळी ॥ ३ ॥ अभिमान आड घालोनि बाहेरि । तयां ह्मणे हरि घ्या रे धणी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धणी लाधली अपार । तया सुखा पार काय सांगों ॥ ५ ॥

४३८८. एकमेकीं घेती थडका । पाडी धडका [त. धका.] देऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकमेका पाठीवरि । बैसोनि करिती ढवाळी ॥ २ ॥ हाता हात हाणे लाही । पळतां घाई चुकविती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लपणी चपणी । एका हाणी पाठीवरी ॥ ४ ॥

४३८९. चला वळूं गाई । दूर अंतरल्या भाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळ खेळतां जाला शीण । कोण करी वणवण ॥ २ ॥ गाई हकारी कान्हया । ह्मणोनि लागती ते पायां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे द्यावें । नाम संकीर्तन बरवें ॥ ४ ॥

४३९०. नाहीं संसाराची चाड । गाऊं हरिचें नाम गोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हो का प्राणाचा ही घात । परि हा न सोडीं [त. सोडी.] अनंत ॥ ५१ ॥ जन्मोजन्मीं हा चि धंदा । संतसंग राहो सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । तो हा जाणा पंढरिराव ॥ ३ ॥

४३९१. हरीविण जिणें व्यर्थ चि संसारीं । प्रेत अळंकारीं मिरवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाविण शब्द व्यर्थ चि कारण । भांड रंजवण समेसि गा ॥ ५१ ॥ आचार करणें देवाविण जो गा । सर्पाच्या अंगा मृदुपण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय बहु बोलों फार । भक्तीविण नर अभाग्य कीं ॥ ३ ॥

४३९२. जालासि पंडित पुराण सांगसी । परि तूं नेणसी मी हें कोण ॥ १ ॥ गाढवभरी पोथ्या उलथिशी पानें । परि गुरुगम्यखुणे नेणशी बापा ॥ २ ॥ तुका कुणबियाचा नेणे शास्त्रमत । एक पंढरीनाथ विसंबेना ॥ ३ ॥

४३९३. स्वर्गीच्या व्यवहारा काळांतर लेखा । जागृतीसि रुका [दे. गांठ.] गाठीं नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं शब्दज्ञानें करिती चावटी । ज्ञान पोटासाठीं विकों नये ॥ ५१ ॥ बोलाची च कढी बोलाचा ची भात । जेवूनियां तृप्त कोण जाला ॥ २ ॥ कागदीं लिहिली नांवाची साकर । चाटितां मधुर केवीं लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो जळो त्याचें ज्ञान । यमपुरी कोण दंड साहे ॥ ४ ॥

४३९४. भूत नावरे कोणासी । पुंडलीकें खिलिलें त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समचरण असे विटे । कटिकर उभें नीट ॥ ५१ ॥ वाळुवंटीं नाचती संत । प्रेमामृते डुल्लत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुंडलीका । [दे. भक्ताबळें.] भक्तिबळें तूं चि निका ॥ ३ ॥

४३९५. आपुले वरदळ नेदा । एवढी गोविंदा कृपणता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यावर बा तुमचा मोळा । हा गोपाळा कलेना ॥ ५१ ॥ सेवा तरी घेतां सांग । चोरिलें अंग सहावेना ॥ २ ॥ तुका जरी क्रियानष्ट । तरी कां कष्ट घेतसां ॥ ३ ॥

४३९६. भीमातिरींचा नाटक । यानें लावियेलें चेटक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन बुद्धि जाली ठक । नेणे संसाराची टुक ॥ ५१ ॥ कैशी प्रसंगीक वाणी । प्रत्यादर कडसणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोठा ठक । जेथें तेथें उभा ठाके ॥ ३ ॥

४३९७. कां रे दाटोन होतां [दे. होतों.] वेडे । देव आहे तुझांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यासि पाठ नाहीं पोट । करी त्रैलोक्याचा घोंट ॥ ५१ ॥ तुमची तुझां नाहीं सोय । कोणाचें [दे. “बा” नाहीं.] बा काय जाय ॥ २ ॥ तुका गातो नामीं । तेथें नाहीं आह्मी तुझी ॥ ३ ॥

४३९८. नव्हे हें कवित्व टांकसाळी नाणें । घेती भले जन भले लोक ॥ १ ॥ लागलासे झरा पूर्ण नवनीतें । सेविलियां हित फार होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा केला बलात्कार । अंगा आलें फार महंतपण ॥ ३ ॥

४३९९. सांवळें सुंदर पाहे दृष्टीभरि । ऐसें कांहीं करीं मन माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मना तुज ठाव दिला त्याचे पार्यीं । राहें विठाबाईसर्वें सदा ॥ ५१ ॥ मना नको धरूं आणिकांचा संग । नाहीं पांडुरंग जयां मनीं ॥ २ ॥ वरपंग भाव नको ह्मणे तुका । करीं प्राणसखा नारायण ॥ ३ ॥

४४००. एकली वना चालली राना । चोरुनि जना घराचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी नाही संगीसवें । देहभावे उदास ॥ ५१ ॥ जाउनि पडे दुर्घटवनीं । श्वापदांनीं वेढिली ॥ २ ॥ मार्ग न चले जातां पुढें । भय गाढें उदेलें ॥ ३ ॥ मागील मार्गे अंतरलीं । पुढील चाली खोळंबा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [दे. चितीं.] चितीं यासि । हृदयस्थासी आपुल्या ॥ ५ ॥

४४०१. पडली घोर रजनी । संगी कोणी नसे चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहा हो कैसें चालविलें । पिसें गोवलें लावूनि ॥ ५१ ॥ कोठें लपविलें तें अंग । होता संग दिला तो ॥ २ ॥ मज कधीं नव्हतें ठावें । दोही भावें वाटोळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केंची उरी । दोहीपरि नाडिलें ॥ २ ॥

४४०२. उदार कृपाळ पतितपावना [दे. पतितपावन.] । ब्रिदें नारायणा जाती वायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्णिलासि श्रुति नेणे तुझा पार । राहे मौनाकार नेति ऐसें ॥ ५१ ॥ तेथें माझा धांवा पावे कोणीकडे । अदृष्ट हें पुढें वोडवलें ॥ २ ॥ कोण ऐसा भक्त लाधला भाग्यासी । आठवण ऐसी द्यावी तुज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नको पाहों माझा अंत । जाणोनि हे मात उडी घालीं ॥ ४ ॥

४४०३. ज्याचें जैसें भावी मन । त्यासि देणें दुरुषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवूं जाणे मनिंची खूण । समाधान करोनि ॥ ५१ ॥ आपणियातें प्रगट करी । छाया वरी कृपेची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें [त. दे. केले.] दान । मन उन्मन हरिनामीं ॥ ३ ॥

४४०४. कां रे पुंड्या मातलासी । उभें केलें विठ्ठलासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वस्ति क्षीरसागरवासीं । आला उभा पंढरीसि ॥ ५१ ॥ भक्ती देखोनि निकट । देवें सोडिलें वैकुंठ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । तूं चि एक भूमंडळीं ॥ ३ ॥

४४०५. शेवटींची विनंती । ऐका ऐका कमळापती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काया वाचा मन । चरणीं असे समर्पण ॥ ५१ ॥ जीवपरमात्मा ऐक्यासि । सदा वसो हृदयेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । कंठीं वसावें केशवा ॥ ३ ॥

४४०६. माझें परिसावें गाऱ्हाणें । चित्त द्यावें नारायणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे हृदयीचें वर्म । देवा जाणशी तूं कर्म ॥ ५१ ॥ सबाह्यअंतरसाक्ष । ऐसा वेदी केला पक्ष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणां । काय सांगों नारायणा ॥ ३ ॥

४४०७. गुरुचिया मुखें होइल ब्रह्मज्ञान । न कळे प्रेमखुण विठोबाची ॥ १ ॥ वेदातें विचारा पुराणातें पुसा । विठोबाचा कैसा प्रेमभाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडा जाणिवेचा शीण । विठोबाची खूण जाणती संत ॥ ३ ॥

४४०८. देव आतां आर्ह्मी केला असे ऋणी । आणिका वांचूनि काय गुंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचें आर्जव करूं एकनिष्ठ । आणिकांचा बोभाट कामा नये ॥ ५१ ॥ बहुतांचें आर्जव केलिया खटपट । नाही हा शेवट शुद्ध होत ॥ २ ॥ पुरता विचार आणोनी मानसीं । अंतरलों सर्वासि पई देखा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा चरणीं असो भाव । तेणें माझा जीव संतोष [त. संतोश.] हा ॥ ४ ॥

४४०९. पापाची वासना नको दावूं डोळां । त्याहुनि अंधळा बराच मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंदेचें श्रवण नको माझे कानीं । बधिरं करोनि ठेवीं देवा ॥ ५१ ॥ अपवित्र वाणी नको माझ्या मुखा ॥ त्याजहुनि मुका बराच मी ॥ २ ॥

॥ नको मज कधीं परस्त्रीसंगति । जनांतुन मातीं उठतां भली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज अवघ्याचा कांटाळा । तूं एक गोपाळा आवडसी ॥ ४ ॥

४४१०. कीर्तनाचा विकरा मातेचें गमन । भाड खाई धन विटाळ तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिभक्ताची माता हे हरिगुणकीर्ति । इजवर पोट भरिती चांडाळ ते ॥ ५१ ॥ अंत्यज हा ऐसें कल्पांतीं करीना । भाड हे खाईना जननीची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें दर्शन ही खोटें । पूर्वजासि नेटें नरका धाडी ॥ ३ ॥

४४११. पंढरी पावन जालें माझें मन । आतां करूं ध्यान विठोबाचें [त. विठ्ठलाचें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां ऐसें करूं नाम गाऊं गीतीं । सुखाचा सांगाती विठो करूं ॥ ५२ ॥ संग करूं त्याचा तो सखा आमचा । अनंतां जन्मांचा मायबाप ॥ २ ॥ परतोनि सोई धरीं कां रे मना । विठ्ठलचरणा घालीं मिठी ॥ ३ ॥ घातलीसे मिठी नाही भक्तिभाव । उदार पंढरिराव तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४४१२. येईं गे विठ्ठले विश्वजीवनकले । सुंदर घननीळे पांडुरंगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येईं गे विठ्ठले करुणाकल्लोळे । जीव [त. कळवळें.] कळवळे भेटावया ॥ ५३ ॥ न लगती गोड आणीक उत्तरें । तुझें प्रेम झुरे भेटावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव घालीं कृष्णाबाई । क्षेम चहूंबाहीं देईं मज ॥ ३ ॥

४४१३. कटावरी कर कासया ठेविले । जननी [त. विठ्ठलें जीवलगें.] विठ्ठले जीवलगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शंखचक्रगदाकमळमंडित । आयुधें मंडित कृष्णाबाई ॥ ५४ ॥ क्षण एक धीर होत नाहीं चित्ता । केव्हां पंढरिनाथा भेटशील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि करीं देईं क्षेमा [दे. 'क्षेमा' नाही.] । तई च विश्रामा पावईन ॥ ३ ॥

४४१४. आतां मोकलावें नव्हे हें उचित । तरी कृपावंत ह्मणवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूर्वी भक्त जाले सर्व आपंगिले । नाहीं उपेक्षिले तुझीं कोणी ॥ ५५ ॥ माझिया वेळेसि कां गा लपालासि । विश्व पोसितोसि लपोनियां ॥ २ ॥ करावी ह्मणावी सर्वा भूतीं दया । तरी भेटावया येईं मी ॥ ३ ॥ तरी माझे हातीं देईं मनबुद्धि । जरि दयानिधि येशील तूं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं चि अवघा सूत्रधारी । माझी सत्ता हरी काय आहे ॥ ५ ॥

४४१५. माझें कोण आहे तुजविण देवा । मुकुंदा केशवा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहतसें कृपेच्या सागरा । गोपीमनोहरा पांडुरंग ॥ ५६ ॥ साच करीं हरी आपुली ब्रिदावळी । कृपेनें सांभाळीं महाराजा ॥ २ ॥ क्षमा करीं सर्व अपराध माझा । लडिवाळ मी तुझा पांडुरंगा ॥ ३ ॥ साह्य होसी तरी जाती साही वैरी । मग सुखें अंतरी ध्यान तुझें ॥ ४ ॥ कृपा करोनि देईं दया क्षमा शांती । तेणें तुझी भक्ति लाभईल ॥ ५ ॥ माझें हें सामर्थ्य नव्हे नारायणा । जरी कांहीं करुणा येईल तुज ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मज कैसें आपंगा जी । आपुलेंसें करा जी पांडुरंगा ॥ ७ ॥

४४१६. अपराध जाले जरी असंख्यात । तरी कृपावंत नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें लडिवाळ तुज कृपा यावी । म्यां वाट पाहावी कवणाची [त. मायबापा माझ्या.] मायबाप माझा रुक्मादेवीवर । हा दृढ निर्धार अंतरीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणे गोष्टीचें संकष्ट । न घालीं मज भेट नारायणा ॥ ३ ॥

४४१७. आधीं कां मज लावियेली सवे । आतां न राहावे तुजविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहिलें चि तोंडक कां गा नाहीं केलें । आतां उपेक्षिलें न सोडीं मी ॥ ५७ ॥ कृपेच्या सागरा न पाहें निर्वाण । जालों तुजवीण कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें गुंतलेति हरी । येईं झडकरी पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४१८. बा रे पांडुरंग केव्हां येशी भेटी । जाहालों हिंपुटी तुजवीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजवीण सखें न वटे मज कोणी । वाटतें चरणीं घालू मिठी ॥ ५१ ॥ ओवाळावी काया चरणांवरोनि । केव्हां चक्रपाणी भेटशील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवीं आवडी । वेगीं घालीं उडी नारायणा ॥ ३ ॥

४४१९. पंचाग्निसाधन करूं धूम्रपान । काय तीर्थाटण करूं सांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांग कोणे देशीं आहे तुझें गांव । घेरुनियां धांव येऊं तेथें ॥ ५२ ॥ [त. कोण करूं वृत्ती सांग कांहीं वृत्त.] सांग कांहीं वृत्त कोण करूं व्रत । जेणें कृपावंत होशील तूं ॥ २ ॥ वाटतें सेवटीं जालासि निष्ठुर । न देसी उत्तर तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४४२०. तुजवीण तीळभरी रिता ठाव । नाहीं ऐसें विश्व बोलतसे [त. बोलतसें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलिलेले योगी मुनी साधु संत । आहेसि या आंत सर्वाठायीं ॥ ५३ ॥ मी तया विश्वासें आलों शरणागत । पूर्वींचें अपत्य आहे तुझें ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडें भरोनि उरलासि । मजला जालासि कोठें नाहीं ॥ ३ ॥ अंतपार नाहीं माझिया रूपासि । काय सेवकास भेट देऊं ॥ ४ ॥ ऐसें विचारलें ह्मणोनि न येसी । सांग हृषीकेशी मायबापा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे काय करावा उपाय । जेणें तुझे पाय आतुडति ॥ ६ ॥

४४२१. काम क्रोध आड पडले पर्वत । राहिला अनंत पलीकडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नुलंघवे मज न सांपडे वाट । दुस्तर हा घाट वैरियांचा ॥ ५४ ॥ आतां कैचा मज सखा नारायण । गेला अंतरोन पांडुरंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्यर्थ मोलाचें शरीर । गेलें हा विचार कळों आला ॥ ३ ॥

४४२२. नव्हे निष्ठावंत तुज काय बोल । सेवेविण मोल मागतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न घडे भजन शुद्ध भावनिष्ठा । आपुल्या अदृष्टावरी बोल ॥ ५५ ॥ पूर्वीं जाले भक्त असंख्य विरक्त । काम क्रोध अहंते निर्दाल्लिलें ॥ २ ॥ ऐसी अंगवण नाहीं मज देवा । करीतसें हेवा भेटावयाचा ॥ ३ ॥ कृपा करोनियां पुरवीं असोसी । आपुल्या ब्रिदासी राखावयां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे एक बाळक अज्ञातें । त्यासि हे पोसित मायबापें ॥ ५ ॥

नाटाचे अभंग २.

४४२३. अगा ये मधुसूदना माधवा । अगा ये कमळापती यादवा । अगा श्रीधरा केशवा । अगा बांधवा द्रौपदीच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा विश्वव्यापका जनार्दना । गोकुळवासी गोपिकारमणा । अगा गुणनिधि गुणनिधाना । अगा मर्दना कंसाचिया ॥ ५६ ॥ अगा सर्वोत्तमा सर्वेश्वरा । गुणातीता विश्वंभरा । अगा निर्गुणा निराकारा । अगा आधारा दीनाचिया ॥ २ ॥ अगा उपमन्यसहाकारा । अगा शयना फणिवरा । अगा काळकृतांत असुरा । अगा अपारा अलक्षा ॥ ३ ॥ अगा वैकुंठनिवासा । अगा अयोध्यापति राजहंसा । अगा ये पंढरिनिवासा । अगा सर्वेशा सहजरूपा ॥ ४ ॥ अगा परमात्मा परमपुरुषा । अगा अव्यया जगदीशा । अगा कृपालुवा आपुल्या दासा । तोडीं भवपाशा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४४२४. कैसी करूं तुझी सेवा । ऐसें सांगावें जी देवा । कैसा आणूं अनुभवा । होशी ठावा कैशापरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्मभ्रष्ट माझे मन । नेणें जप तप अनुष्ठान । नाहीं इंद्रियांसि दमन । नव्हे मन एकविध ॥ ५७ ॥ नेणें यातीचा आचार । नेणें भक्तीचा विचार । मज नाहीं संतांचा आधार । नाहीं स्थिर बुद्धि माझी ॥ २ ॥ न सुटे मायाजाळ । नाहीं वैराग्याचें बळ । न जिकवती सबळ । काम क्रोध शरीरीं ॥ ३ ॥ आतां राख कैसें तरि । मज नुपेक्षावें हरी । तुझीं ब्रिदें चराचरीं । तैसीं साच करीं तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४४२५. भीमातीरवासी । तेथें निश्चयेंसी काशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्यमुक्तीचें माहेर । ऐसें जाणा पंढरपुर ॥ ५१ ॥ घडे भींवरेशीं स्नान । त्यासि पुन्हा नाहीं जन्म ॥ २ ॥ भाव धरोनि नेटका । मोक्ष जवळी ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

४४२६. जाली गाढवी दुधाळ । महिमा गाईची पावेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ श्वान जालेंसे चांगलें । तरी कां सांगातें जेवील ॥ ५१ ॥ जाली सिंदळा चांगली । तरि कां पतिव्रता जाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा जाति । काय उंचपण पावती ॥ ३ ॥

४४२७. काशीयात्रा पांच द्वारकेच्या तीन । पंढरीची जाण एक यात्रा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशी देह विटंबणें द्वारके जाळणें । पंढरीशी होणें ब्रह्मरूप ॥ ५१ ॥ अठरापगडयाती सकळ हि वैष्णव । दुजा नाहीं भाव पंढरीसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असो अथवा नसो भाव । दर्शनें पंढरिराव मोक्ष देतो ॥ ३ ॥

४४२८. हें चि मागणें विठाबाई । पार्यीं ठेवूनियां डोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शांति दया अंतःकरणीं । रंगो रामनामीं वाणी ॥ ५१ ॥ मूळ द्वंद्वाचें विघडो । निजानंदीं वृत्ति जडो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । आतां आपुलेंसें करीं ॥ ३ ॥

४४२९. करोनि स्नानविधि आणि देवधर्म । क्रिया नित्यनेम तुजसाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजलागीं दानें तुजलागीं तीर्थें । सकळ ही व्रतें तुजलागीं ॥ ५१ ॥ सकळ चित्तवृत्ति दिवस आणि राती । आवडशी प्रीती नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याहो पवित्राच्या राया । प्राणविसावया पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४३०. पहावा नयनीं विठ्ठल चि एक । कांहीं तरी सार्थक संसाराचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें पाहों तुज कां गा लपालासि । कांहीं बोल मशीं नारायणा ॥ ५१ ॥ वाटतें उदास मज दाही दिशा । तुजविण हृषीकेशा वांचोनियां ॥ २ ॥ नको ठेवूं मज आपणा वेगळें । बहुत कळघळें तुजलागीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेटी देई नारायणा । घडी कंठवेना तुजविण ॥ ४ ॥

४४३१. पूर्वीं बहुतांचे केले प्रतिपाळ । तें मज सकळ श्रुत आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अज अविनाश निर्गुण निरामय । विचारिलें काय त्यांचे वेळे ॥ ५१ ॥ तयांचियें वेळे होशी कृपावंत । माझा चि कां अंत पहातोसि ॥ २ ॥ नारद प्रन्हाद उपमन्यु धुरु । त्यांचा अंगीकारु कैसा केला ॥ ३ ॥ अंबऋषीसाठीं गर्भवास जाले । कां गा मोकलिलें कृपासिंधु ॥ ४ ॥ धर्माचें उच्छिष्ट अर्जुनांचीं घोडीं । आणीक सांकडीं कितीएक ॥ ५ ॥ जालासि लुगडीं तया द्रौपदीचीं । न ये कां आमुची कृपा कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे कां गा जालासि कटीण । माझा भाग सीण कोण जाणे ॥ ७ ॥

४४३२. कासयासि व्यर्थ घातलें संसारीं । होतें तैसें जरी तुझे चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझिये भेटीची थोर असे आस । दिसोनी निरास आली मज ॥ ५१ ॥ आतां काय जिणें जालें निरर्थक । वैकुंठनायक भेटे चि ना ॥ २ ॥ आडलासि काय कृपेच्या सागरा । रुकुमादेवीवरा सोडिरिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देई चरणाची सेवा । नुपेक्षीं केशवा मायबापा ॥ ४ ॥

४४३३. पक्षीयाचे घरीं नाहीं सामुगरी । त्यांची चिंता करी नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अजगर जनावर वारुळांत राहे । त्याजकडे पाहे पांडुरंग ॥ ५१ ॥ चातक हा पक्षी नेघे भूमिजळ । त्यासाठी घननीळ नित्य वर्षे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी पिप्पलिकांची जात । पुरवीं मनोरथ पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४३४. रामनाम हा चि मांडिला दुकान । आहे वानोवाण घ्यारे कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका करूं रे आळस । वांटितों तुझांस फुकाचें हें ॥ ५१ ॥ संचितासारिखें पडे त्याच्या हाता । फारसें मागतां तरी न ये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी सांठविलें सार । [त. उरलियाची.] उरलिया थार विचारितां ॥ ३ ॥

४४३५. बहुजन्मां शेवटीं स्वामी तुझी भेटी । बहु मोह पोटीं थोर जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु पुरें पाहिलीं बहु दिशा शोधिली । बहु चिंता वाहिली दुर्भराची ॥ ५१ ॥ बहु काळ गेले अनुचित केलें । बहु नाहीं गाइलें नाम तुझें ॥ २ ॥ ऐसा मी अपराधी अगा कृपानिधि । बहु संतां संनिधि ठेवीं तुका ॥ ३ ॥

४४३६. कोण तो [दे. “तो” नाही.] उपाव करूं भेटावया । जाळावी हे काया ऐसें वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडोनियां गांव जाऊं वनांतरा । रुकुमादेवीवरा पहावया ॥ ५१ ॥ करूं उपवास शोधूं हें शरीर । न धरवे धीर नारायणा ॥ २ ॥ जाती आयुष्याचे दिवस हे चारी । मग केव्हां हरी भेटशील ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं सांगा विचारोनि । विठो तुझे मनीं असेल तें ॥ ४ ॥

४४३७. माय बाप बंधु सोयरा सांगाती । तूं चि माझी प्रीति गण गोत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण आलीं त्यांचीं वारिलीं दुरितें । तारिले पतित असंख्यात ॥ ५१ ॥ इतर कोण जाणे पावलें विश्रान्ति । न येतां तुजप्रति शरणागत ॥ २ ॥ तयामध्यें मज ठेवीं नारायणा । लक्ष्मीरमणा सोडिरिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देई दर्शनाचा लाभ । जे पाय दुर्लभ ब्रह्मादिकां ॥ ४ ॥

४४३८. पाप ताप माझे गुणदोष निवारिं । कृष्णा विष्णु हरी नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध वैरी घालोनि बाहेरी । तूं राहें अंतरीं पांडुरंगा ॥ ५१ ॥ करिशील तरी नव्हे कांइ एक । निर्मिलें त्रैलोक्य हेळामात्रें ॥ २ ॥ समर्थासि काय आह्मी शिकवावें । तुका ह्मणे यावें पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४३९. ये गा महाविष्णु अनंतभुजाच्या । आह्मां अनाथांच्या माहेरा ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेटावया तुज ओढे माझा जीव । एकवेळा पाय दावीं डोळां ॥ ५१ ॥ आणीक हें आर्त नाहीं नारायणा । ओढे हे वासना भेटावया ॥ २ ॥ वाटे चित्तीं काय करावा विचार । चरण सुंदर पहावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझे पुरवीं मनोरथ । येई गा न संवरीत पांडुरंगा ॥ ४ ॥

४४४०. काय पाहतोसि कृपेच्या सागरा । नराच्या नरेंद्रा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामाचा प्रताप ब्रिदाचा बडिवार । करावा साचार नारायणा ॥ ५१ ॥ कलीमाजी देव बौध्यरूप जाला । जगाच्या बोला लागूं नका ॥ २ ॥ माय पुत्रा काय मारूं पाहे कळी । जगाची ढवाळी काय काज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या हो कृपेच्या सागरा । रुकुमादेवीवरा मायबापा ॥ ४ ॥

४४४१. रामनामाचे पवाडे । अखंड ज्याची वाचा पढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तो एक संसारी । रामनाम जो उच्चारि ॥ ५१ ॥ रामनाम गर्जे वाचा । काळ आज्ञाधारक त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रामनामीं । कृतकृत्य जालों आह्मी ॥ ३ ॥

४४४२. येइल घरा देव न धरीं संदेहा । फकिराचा यावा व्हावा जेव्हां ॥ १ ॥ होइल फकीर योगी महानुभाव । घडीघडी देव सांभाळील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें बोलती बहुत । येणें गुणें संत जाले राम ॥ ३ ॥

४४४३. भक्तीवीण जिणें जळो लाजिरवाणें । संसार भोगणें दुःखमूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीसलक्ष योनि वृक्षामाजी घ्याव्या । जलचरीं भोगाव्या नवलक्ष ॥ ५ ॥ अकरालक्ष योनि किड्यांमाजी घ्याव्या । दशलक्ष भोगाव्या पक्ष्यांमध्ये ॥ २ ॥ तीसलक्ष योनि पशूंचीये घरीं । मानवाभीतरीं चारलक्ष ॥ ३ ॥ एकएक योनि कोटिकोटि फेरा । मनुष्यदेहाचा वारा मग लागे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तेव्हां नरदेह नरा । तयाचा मातेरा केला मूढें ॥ ५ ॥

४४४४. तुजवांचून कोणा शरण । जाऊं आतां कर जोडून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण करील माझें साहे । चिर्ती विचारुनि पाहें ॥ ५ ॥ तूं तंव कृपेचा सागर । दीनबंधु जगदोद्धार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निका । भवसिंधु तारक नौका ॥ ३ ॥

४४४५. हातीं धरिलियाची लाज । देवा असोंदे गा तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहें अमंगळ दुर्बळ । होई दीन तूं दयाळ ॥ ५ ॥ बाळ सेंबडें मातेसि । काय नावडे तिथेसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणें । करीन देहाचें सांडणें ॥ ३ ॥

४४४६. जळोजळो तें गुरुपण । जळोजळो तें चेलेपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुरु आला वेशीद्वारीं । शिष्य पळतो खिंडोरीं ॥ ५ ॥ काशासाठीं जालें येणें । त्याचें आलें वर्षासन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चेला । गुरू दोघे हि नरकाला ॥ ३ ॥

४४४७. अगा पंढरीच्या राया । वेगीं येई तूं सावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दीनबंधु तुझे नाम । देई आपुलें आह्मां प्रेम ॥ ५ ॥ जीवनकळा तूं विश्वाची तूं चि माउली अनाथाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुंडलिका । ठेवीं मस्तकीं पादुका ॥ ३ ॥

४४४८. विटेवरी समचरण । तो हा रुक्मिणीरमण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेदशास्त्रा माहेर । केले दासा उपकार ॥ ५ ॥ नामापाशीं चारी मुक्ति । पहा हृदयीं प्रतीति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । अंगीं जयाच्या सकळा ॥ ३ ॥

४४४९. सकळ हे माया नागवे कवणा । भांबाविलें जना दाही दिशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आशा तृष्णा दंभ लागलीं हीं पाठी । नेदी बैसों हाटीं मोह ठायीं ॥ ५ ॥ काम क्रोध घरा लावितील आगी ॥ निंदा हिंसा दोघी पळतां खाती ॥ २ ॥ लाज पुढें उभी राहिली आडवी । ते करी गाढवी थोर घात ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चिंता घाली गर्भवासीं । ओढोनियां पाशीं चहूंकडे ॥ ४ ॥

४४५०. सकळतीर्थाहुनि । पंढरी हे मुगुटमणि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगों तेथिल शोभा । रमावल्लभ जेथें उभा ॥ ५ ॥ न लभे [त. तीर्थव्रतदांनीं.] व्रततीर्थदानीं । तें या विठ्ठलदर्शनीं ॥ २ ॥ साधु संत गाती नाम । सकळ भूतांचा विश्राम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्तुती । करूं काय सांगों किती ॥ ४ ॥

४४५१. गव्हांच्या घुगऱ्या । नाचण्यांच्या पुऱ्या । बऱ्या त्या चि बऱ्या । पाघाणी त्या पाघाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय थोरपण । वांयां जाळावा तो शीण । कारणापें भिन्न । निवडे तें निराळें ॥ ६५ ॥ रुचि वोजेपाशीं । गरज ते जैशीतैशी । करूं नका नाशी । खावें खाणें जालें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोठा । काय करावा तो ताठा । नाहीं वीण नीटा [दे. निटा.] । पाविजेत मारग ॥ ३ ॥

४४५२. आपुलिया ऐसें करी । संग धरी ज्याचा हो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि परपरते । वरवरते पळतसें ॥ ६५ ॥ लोभिक तें लोभा लावी । बांधल्या गोवी वांचूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नामगोटी । पुरे भेटी तुझी देवा ॥ ३ ॥

४४५३. बरें जालीयाचे अवघे सांगाती । वाडटाचे अंतीं कोणी नाहीं ॥ १ ॥ नोहे मातापिता नोहे कांतासुत । इतरांची मात काय सांगों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन दुतोंडी सावज । सांपडे सहज तिकडे धरी ॥ ३ ॥

४४५४. मिथ्या आहे सर्व अवघें हें मायिक । न कळे विवेक मज कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व बाजागिरी वाटती ही खरी । पहातां येथें उरी कांहीं नाहीं ॥ ६५ ॥ आतां मज दुःख वाटतें अंतरीं । उपाय झडकरी सांग कांहीं ॥ २ ॥ पुढें कोण गति न कळे सर्वथा । तुझे पार्यीं माथा ठेवियेला ॥ ३ ॥ करणें तें करीं सुखें आतां हरी । तुज म्यां निर्धारिं धरियेलें ॥ ४ ॥ स्वहित तें काय न सर्वथा । [दे. तरी तुज अनंता] तारीं तूं अनंता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४४५५. अवघ्या कोल्ह्यांचें वर्म अंडीं । धरितां तोंडीं खीळ पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भुंकूं नका भुंकूं नका । आला तुका विष्णुदास ॥ ६५ ॥ कवणे ठार्यीं सादर व्हावें । नाहीं ठावें गाढवा ॥ २ ॥ दुर्जनासि पंचानन । तुका रजरेणु संतांचा ॥ ३ ॥

४४५६. तुझे ह्मणों आह्मां । मग उणें पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा धर्म काय । अमृतानें मृत्यु होय ॥ ६५ ॥ कल्पवृक्षा तळीं । गांठी बांधलिया झोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे परीस । सांपडल्या उपवास ॥ ३ ॥

४४५७. कोरडिया गोष्टी नावडती मना । नाहीं ब्रह्मज्ञानाविण चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाखवीं आपुलें सगुण रूपडें । वंदीन मी कोडें पाय तुझे ॥ ६५ ॥ न लगे तो मोक्ष मज सायुज्यता । नावडे हे वार्ता शून्याकारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाड धरीन श्रीमुखें । येथिल कवतुकें जवळीक ॥ ३ ॥

४४५८. गणेश सारजा करिती गायना । आणि देवांगना रंभे ऐशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें आह्मीं मानवांहीं विनवावें तें काय । सुरवर पाय वंदिति जेथें ॥ ६५ ॥ ज्याच्या गायनासी तटस्थ शंकर । त्या हि परि पार न कळे तुझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी किंकर ते किती । इंद्राची हि [त. हे.] मति नागविशी ॥ ३ ॥

४४५९. डोळियांचें दैव आजि उभें ठेलें । निधान देखिलें पंढरीये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तें वानावें वाचेचे पालवें । वेदा न बोलवे रूप ज्याचें ॥ ६५ ॥ आनंदाच्या रसें ओंतीव चांगलें । देखतां रंगलें चित्त माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों सगळाच विरालों । विठ्ठल चि जालों दर्शनानें ॥ ३ ॥

४४६०. भोगियेल्या नारी । परि तो वाळब्रह्मचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ज्याचे अंगीं कळा । पार न कळे वेदाला ॥ ॥ वळीवळी थोरथोर । मोडोनियां केले चूर ॥ २ ॥ वांकडी कुवज्या । सरसी आणियेली वोजा ॥ ३ ॥ मल्ल रगडिला पार्यीं । गज झुगारिला वाहीं ॥ ४ ॥ जिवें मारियेला मामा । धांवें भक्ताचिया कामा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे पूर्ण । दावी भक्तीचीं विंदानें ॥ ६ ॥

४४६१. वृद्धपर्णी आली जरा । शरीर कांपे थरथरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आयुष्य गेलें हें कळेना । स्मरा वेगीं पंढरिराणा ॥ ॥ दांत दाढा पडिल्या ओस । हनुवटि भेटे नाकास ॥ २ ॥ हात पाय राहिले कान । नेत्रा पाझर हाले मान ॥ ३ ॥ अंगकांति परतली । चिरगुटा ऐसी जाली ॥ ४ ॥ आड पडे जिह्वा लोटे । शब्द नये मुखा वाटे ॥ ५ ॥ लांब लोंबताती अंड । भरभरा वाजे गांड ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां तरी । स्मरा वेगीं हरी हरी ॥ ७ ॥

४४६२. वृद्धपर्णी न पुसे कोणी । विटंबणी देहाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव द्वारें जाली मोकळीक । गांड सरली वाजती ॥ १ ॥ दंत दाडा गळे थुंका । लागे नाका हनुवटी ॥ २ ॥ शब्द नये मुखावाटा । करिती चेष्टा पोरें तीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अजून तरि । स्मरें श्रीहरी सोडवील ॥ ४ ॥

४४६३. अतित्याई देतां जीव । नये कींव देवासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोड्यासाठीं राग आला । जीव दिला गंगेंत ॥ १ ॥ त्यासि परलोकीं नाहीं मुक्ति । अधोगति चुकेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृष्णराम । स्मरतां श्रम वारती ॥ ३ ॥

४४६४. तुझे रूप पाहतां देवा । सुख जालें माझ्या जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों वाचे बोलवेना । काय सांगों नारायणा ॥ १ ॥ जन्मोजन्मीचें सुकृत । तुझे पायीं रमे चित्त ॥ २ ॥ जरी योगाचा अभ्यास । तेव्हां तुझा निजध्यास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भक्त । गोड गाळं हरिचें गीत ॥ ४ ॥

४४६५. तुजवीण मज कोण आहे देवा । मुकुंदा केशवा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां कर कृपेच्या सागरा । गोपीमनोहरा पांडुरंगा ॥ १ ॥ साच करीं हरी आपुली ब्रिदावळी । कृपेनें सांभाळीं मायबापा ॥ २ ॥ साह्य होसी जरी जाती सहा वैरी । मग ध्यान करीं आवडीनें ॥ ३ ॥ सर्व अपराध क्षमा करीं माझा । लडिवाळ तुझा पांडुरंगा ॥ ४ ॥ कृपा करोनियां द्यावी क्षमा शांति । तेणें तुझी भक्ति घडेल देवा ॥ ५ ॥ ऐसें तों सामर्थ्य नाहीं नारायणा । जरी तुज करुणा येइल कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां आपंगावें मज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥ ७ ॥

४४६६. नको विद्या वयसा आयुष्य फारसें । नाहीं मज पिसें मुक्तीचें ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रामकृष्ण ह्मणतां जावो माझा प्राण । हें चि कृपादान मागतसें ॥ १ ॥ नको धन मान न वाढो संतान । मुखीं नारायण प्राण जावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीन काकुलती येतों । तुज निरवितों पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४६७. शिष्या सांगे उपदेश । गुरुपूजा हे विशेष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दावी आचार सोवळे । दंड कमंडलु माळे ॥ १ ॥ छाटी भगवी मानसीं । व्यर्थ ह्मणवी संन्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोभ । न सुटे नाहीं लाभ ॥ ३ ॥

४४६८. जिकडे पाहें तिकडे उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळां बैसलें बैसलें । रूप राहोनि संचलें ॥ १ ॥ न वर्जितां दाही दिशा । जिकडे पाहें तिकडे सरिसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समपर्दी । उभा दिठीचिये आर्धी ॥ ३ ॥

४४६९. आपटा संवदड रानचारा । दसऱ्याचा होय तुरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा देवामुळें मान । नाहीं तरी पुसे कोण ॥ १ ॥ मृत्तिकेची ते घागरी । पाण्यासाठीं बैसे शिरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप जाण । दाण्यासवें घेणें देणें ॥ ३ ॥

४४७०. काळ सार्थक केला त्याणीं । धरिला मनीं विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम वाचे श्रवण कीर्त्ति । पाउलें चिर्त्ती समान ॥ ५१ ॥ कीर्त्तनाचा समारंभ । निर्दभ सर्वदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वरूपसिद्धि । नित्य समाधि हरिनामीं ॥ ३ ॥

४४७१. आह्मी जातों आपुल्या गांवा । आमुचा रामराम घ्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची आमची हे चि भेटें । येथुनियां जन्मतुटी ॥ ५१ ॥ आतां असों द्यावी दया । तुमच्या लागतसें पायां ॥ २ ॥ येतां निजधामीं कोणी । विठ्ठलविठ्ठल बोला वाणी ॥ ३ ॥ रामकृष्ण मुखीं बोला । तुका जातो वैकुंठाला ॥ ४ ॥

४४७२. कामधेनूचें वासरूं । खाया न मिळे काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आह्मां मांडियेलें । विठो त्वां कां सांडियेलें ॥ ५१ ॥ बैसोनि कल्पद्रुमातळीं । पोटासाठीं तळमळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । बरें लोकीं हें दीसेना ॥ ३ ॥

४४७३. तुझें नाम माझे मुखीं असो देवा । विनवितों राघवा दास तुझा ॥ १ ॥ तुझ्या नामबळें तरले पतित । ह्मणोनि माझें चित्त तुझे पार्यीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें नाम हें सादर । गातां निरंतर सुख वाटे ॥ ३ ॥

४४७४. उभय भाग्यवंत तरी च समान । स्थळीं समाधान तरी च राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ युक्तीचें गौरव नसतां जिव्हाळा । सांचवणी जळा परी नाश ॥ ५१ ॥ लोखंडा परीस ज्ञानिया तो शठ । नांवाचा पालट दगड खरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे विनोदाचे ठाव । एकात्मक भाव नाहीं तेथें ॥ ३ ॥

४४७५. दो दिवसांचा पाहुणा चालतो उताणा । कां रे नारायणा न भजसी ॥ १ ॥ तूं अखंड दुश्चिन्ता तुज नेती अवचिता । मग पंढरीनाथा भजसी केव्हां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे आहेत उदंड । तया केशव प्रचंड केवीं भेटे ॥ ३ ॥

४४७६. तुझे पाय माझें भाळ । एकत्रता सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि देईं विठाबाई । पांडुरंगे माझे आई ॥ ५१ ॥ नाहीं मोक्ष मुक्ति चाड । तुझी सेवा लागे गोड ॥ २ ॥ सदा संग सज्जनांचा । नको वियोग पंढरीचा ॥ ३ ॥ नित्य चंद्रभागे स्नान । करी क्षेत्रप्रदक्षण ॥ ४ ॥ पुंडलीक पाहोन दृष्टि । हर्षे नाचों वाळवंटीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । तुझें स्वरूप चंद्रभागा ॥ ६ ॥

४४७७. बाईल चालिली माहेरा । संगें दिधला ह्यातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिधा सामग्री पोटाची । सर्वें स्वारी बडलाची ॥ ५१ ॥ जातां पाडिली ढोरानें । सिव्या देती अन्योविन्ये ॥ २ ॥ न सावरी आपणातें । नग्न सावलें वरतें ॥ ३ ॥ फजित केलें जनलोकीं । मेला ह्मणे पडे नरकीं ॥ ४ ॥ गोहाची हे गेली लाज । गांजितां कां तुह्मी मज ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जनीं । [त. चीथु.] छी थू केली विटंबणी ॥ ६ ॥

४४७८. तुळसीवृंदावनीं उपजला कांदा । नावडे गोविंदा कांहीं केल्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे वंशामध्यें जाले जे मानव । जाणावे दानव अभक्त ते ॥ ५१ ॥ केवड्यामधील निर्गंध कणसें । तैशीं तीं [त. मानसें.] माणसें भक्तिहीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेवीं वंदनांतिल आळी । न चढे [त. चले.] निढळीं देवाचिया ॥ ३ ॥

४४७९. संचित तैशी बुद्धि उपजे मनामधीं । सांगितलें सिद्धी नव जाय ॥ १ ॥ ज्याचा जैसा ठेवा तो त्याप्रति धांवे । न लगती करावे उपदेश ॥ २ ॥ घेउनियां उठे आपुलाला गुण । भविष्य प्रमाण तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४४८०. शिव शक्ति आणि सूर्य गणपति । एक चि ह्यणती विष्णूस ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हिरा गार दोनी मानिती समान । राजस भजनें वांयां जाती ॥ ५ ॥ अन्य देवतांसि देव ह्यणऊन । तामस जीवन तमोयोग्या ॥ २ ॥ वांयां जायासाठीं केलासे हव्यास । अन्य देवतांस देवपण ॥ ३ ॥ आपुलिया मुखें सांगतसे धणी । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ ४ ॥ धन्य ते वैष्णव भजती केशव । सात्त्विक हे जीव मोक्षा योग्य ॥ ५ ॥ तुका ह्यणे मोक्ष नाही कोणापासीं । एका गोविंदासी शरण व्हा रे ॥ ६ ॥

४४८१. तुह्मी साधु संत कैवल्यसागर । मोक्षाचे आगर तुह्मां घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें मतिमंद काय बोलों वाणी । अमृताचे धणी पाणी कां घ्या ॥ ५ ॥ कोटी भानु तेजीं खद्योत बापुडें । तैसा तुह्मांपुढें काय बोलों ॥ २ ॥ तुह्मी अवघे चिंतामणि कल्पतरूचीं वनें । त्यापुढें धांवणें [दे. मषकांनीं] मशकांनीं ॥ ३ ॥ वाराणशीक्षेत्र गंगा वाहे कोड । काय तेथें पाड कोकणाचे ॥ ४ ॥ पल्लवाचा वारा हिमकरीं काय । गगनावरी छाय कोण करी ॥ ५ ॥ समुद्राची तृषा हरी ऐसा कोण । जगाची जी तान्ह निववीतो ॥ ६ ॥ मेरुचा पाठार अवघी ते क्षिति । [दे. मषकाचे.] मशकाचे हातीं मुष्टि फावे ॥ ७ ॥ सिंहापुढें काय जंबूक आरोळी । मोतियांचे वोळी कांच काय ॥ ८ ॥ कापुरासि काय लावूनि उटावें । काय ओवाळावें दीपकासि ॥ ९ ॥ तैसे [दे. तैशी.] तुह्मी निरे ज्ञानाचे भरीव । तेथें म्यां बोलावें पाड [त. कायी.] काय ॥ १० ॥ कृपानिधि तुह्मीं बोलविलें बोला । सुखें न्याय केला तुमचा मीं ॥ ११ ॥ अज्ञान मी वेडें ह्यणवितों बाळ । माझा प्रतिपाळ करणें तुह्मां ॥ १२ ॥ बोंबडें बोलणें न धरावा कोप । क्षमा करा बाप कृपासिंधु ॥ १३ ॥ तुका ह्यणे तुह्मी संत बापमाय । [दे. भवें.] भयें धरिले पाय कृपानिधि ॥ १४ ॥

४४८२. देहीं असोनियां देव । वृथा फिरतो निर्देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव आहे अंतर्दामीं । व्यर्थ हिंडे तीर्थग्रामीं ॥ ५ ॥ नाभी मृगाचे कस्तुरी । व्यर्थ हिंडे वनांतरीं ॥ २ ॥ साखरेचें मूळ ऊंस । तैसा देहीं देव दिसे ॥ ३ ॥ दुर्धी असतां नवनीत । नेणे तयाचें मथित ॥ ४ ॥ तुका सांगे मूढजना । देहीं देव कां प्राहाना ॥ ५ ॥

४४८३. जयजय ह्यणा राम । हातें टाळी वाचे नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आटाआटी नाही ज्यास । न वेचे मोल न पडे खांस ॥ ५ ॥ आपण ह्यणे आणिकां हातीं । यज्ञादिकीं [त. नयेतें.] नये ते गति ॥ २ ॥ आसन भोजन करितां काम । ध्यानसमाधि ह्यणतां राम ॥ ३ ॥ मंत्र जपा हा चि सार । वर्णा याती जयजयकार ॥ ४ ॥ ह्यणतां राम ह्यणे तुका । वेळोवेळां चुकों नका ॥ ५ ॥

४४८४. शिकवणेसाठीं वाटते तळमळ । पुढें येईल काळ फोडों डोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेव्हां त्यासि काय देशील उत्तर । मेळउनी अंतर ठेवितोसि ॥ ५ ॥ येथींचिया सोंगें भोरपियाचे [त. भोरपीयाची.] परि । होईल तें दुरि शृंगारिलें ॥ २ ॥ तुका ह्यणे कां रे राखिलें खरकटें । रागेल्याचे तंट रागेलें का ॥ ३ ॥

४४८५. होई आतां माझ्या भोगाचा भोगिता । सकळ अनंता शुभाशुभ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवुनी पाय राहिलों हृदयीं । निवारली तई सकळ चिंता ॥ ५ ॥ अचळ न चळे देहाचें चळण । आहे हें वळण प्रारब्धें चि ॥ २ ॥ तुका ह्यणे जालें एक चि वचन । केलिया कीर्तन आराणुक ॥ ३ ॥

४४८६. लेखीं दुखण्यासमान । वेचला नारायणीं क्षण । उद्यांचें आजि च मरण । आणोनि ह्यणे हरि भोक्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाही कांहीं पडों येत तुटी । जाणें तो आहे सेवटीं । लाभ विचारोनि पोटीं । होई सेवटीं जागृत ॥ ५ ॥ आहे ते उरे कटा । लांबुनि चळ आपुला फाटा । पुरे हें न पुरे सेवटा । तरण्या बळकटा सदा वास ॥ २ ॥ ह्यणोनि मोडावा कांटाळा । अविद्यात्मक कोंवळा । होतील प्रबळा । आशा तृष्णा माया ॥ ३ ॥ क्षण

या देहाच्या अंती । जड होउनि राहेल माती । परदेश ते परवर होती । चिळसविती नाकडोळे ॥ ४ ॥ जंव या नाही पातल्या विपत्ति । आयुष्य भविष्य आहे हातीं । लाभ विचारोनि गुंती । तुका ह्मणे अंतीं सर्व पिसुनें ॥ ५ ॥

४४८७. आसावलें मन जीवनाचे ओढी । नामरूपीं गोडी लावियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुझे पार्यीं नाही भांडवल । माझे मिथ्या बोल जाती ऐसे ॥ ५१ ॥ काय लोखंडाचे पाहे गुणदोष । सिवोन परीस सोनें करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे अवघें असों द्यावें । आपुलें करावें ब्रीद साच ॥ ३ ॥

४४८८. पंढरीची वारी जयांचिये घरीं । पायधुळी शिरीं वंदिन त्यांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासाचा मी दास पोसणा डोंगर । आतां बहु फार काय बोलों ॥ ५१ ॥ जातीचें मी हीन न कळे भजन । ह्मणोनि संतचरण इच्छीतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज ह्मणावें आपुलें । बहुतां तारिलें संतजनीं ॥ ३ ॥

४४८९. नाम पावन पावन । त्याहून पवित्र आहे कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिव [त. हळहाळे.] हालाहालें तापला । तो ही नामें शीतळ जाला ॥ ५१ ॥ शिवास नामाचा आधार । केला कळिकाळ किंकर ॥ २ ॥ मरण जालें काशीपुरी । तेथें नाम चि उद्धरी ॥ ३ ॥ [त. नामा ह्मणे०] तुका ह्मणे अवघीं चोरें । एक हरिनाम सोडरें [त. साडरें.] ॥ ४ ॥

४४९०. अल्प विद्या परि गर्वशिरोमणि । मजहूनि ज्ञानी कोण [दे. कोणी.] आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं भरे ताठा कोणासी मानीना । साधूची हेळणा स्वयें करी ॥ ५१ ॥ [त. सज्जनाचा.] सज्जनाच्या देहीं मानी जो विटाळ । त्रैलोकीं चांडाळ तो चि एक ॥ २ ॥ संतांची जो निंदा करी मुखीं जप । खतेलें तें पाप वज्रलेप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मडंद । त्यांपाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ४ ॥

४४९१. नाही संतांशीं शरण । काय वाचोनि पुराण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणे विठ्ठलाचा दास । देखोनी परनारीस हांसे ॥ ५१ ॥ करिती विठोबाची भक्ति । दयाधर्म नाहीं चित्तीं ॥ २ ॥ तेथें नाही माझा देव । व्यर्थ श्रमवी हा जीव ॥ ३ ॥ अंगीं नाही क्षमा दया । ह्मणती भेट पंढरिराया ॥ ४ ॥ नाही धर्माची वासना । काय करोनि प्रदक्षिणा ॥ ५ ॥ ऐसें नव्हे भक्तिवर्म । तेथें नाही माझा राम ॥ ६ ॥ नये कृपा कांहीं केल्या । नये घाम जीव गेल्या ॥ ७ ॥ जैसी खड्गाची धार । विठ्ठलचरणीं तुका शूर ॥ ८ ॥

४४९२. नाही रिकामीक परी वाहे मनीं । तया चक्रपाणि साह्य होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उद्वेग जीवासि पंढरीचें ध्यान । तया नारायण साह्य करी शरीरासि बळ नाही स्वता भाव । तया पंढरिराव साह्य करी ॥ २ ॥ असो नसो बळ [दे. बाळ] राहे पराधीन । तरी अनुमान करूं नका ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येणें करोनि चिंतन [दे. चिंतनी.] । तया नारायण जवळीक ॥ ४ ॥

४४९३. दारिद्रानें विप्र पीडिला अपार । तया पोटीं पोर एक असे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाहेरी मिष्टान्न मिळे एके दिशीं । घेऊनी छंदासि त्या चि बैसे ॥ ५१ ॥ क्षुधाकाळीं रडे देखिलें तें मागे । कांहीं केल्या नेघे दुजें कांहीं ॥ २ ॥ सहज कौतुकें बोले बापमाये । देवापाशीं आहे मागशी तें ॥ ३ ॥ तेव्हां तुजलागीं स्मरे नारायणा । जीवींच्या जीवना पांडुरंगा ॥ ४ ॥ लागली हे क्षुधा जात असे प्राण । काय हें निर्वाण पाहातोसि ॥ ५ ॥ ब्रह्मांडनायक विश्वाचा पाळक । वरी तिन्ही लोक पोसितोसि ॥ ६ ॥ प्राण हा उत्कर्ष जाहला विव्दळ । तेव्हां तो कृपाळ धांव घाली ॥ ७ ॥ सांडूनि वैकुंठ धांव घाली तई । आळंगिला बाहीं [त. कृपावंते.] कृपावंतें ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे दिला क्षीराचा सागर । राहे निरंतर तयापासीं ॥ ९ ॥

४४९४. अनाथाचा सखा ऐकिला प्रताप । होसि कृपावंत मजवरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिया गा चित्ता करिं शिकवण । जेणें तुझे चरण जोडतील ॥ ५ ॥ जोडोनियां कर येतों काकुलती । रकुमाईच्या पति कृपावंता ॥ २ ॥ हरुषें निर्भर करीं माझें मन । दाखवीं चरण पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुझे भेटीविण जन्म गेला वायां । भजन कराया शक्ति नाही ॥ ४ ॥ न घडे तुझी सेवा न घडे पूजन । जन्मोनि निष्कारण जाऊं पाहे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे हरि करावें या काय । भजनासि साह्य होई बापा ॥ ६ ॥

४४९५. हीनवर वीजवर दोघी त्या गडणी । अखंड कहाणी संसाराची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा [दे. माझे.] पति बहु लहान चि आहे । खेळावया जाय पोरांसवें माझें दुःख जरी ऐकशील सई । ह्मातारा तो बाई खोकतसे ॥ २ ॥ खेळे सांजवरी बाहेरी तो राहे । वाट मी वो [दे. 'वो'] पाहें सेजेवरी ॥ ३ ॥ पूर्व पुण्य माझें नाही [दे. वा.] बाई नीट । बहु होती कष्ट सांगों [दे. काहीं.] काई ॥ ४ ॥ जवळ मी जातें अंगा अंग लावूं । नेदी जवळ येऊं कांटाळतो ॥ ५ ॥ पूर्व सुकृताचा हा चि बाई ठेवा । तुका ह्मणे देवा काय बोल ॥ ६ ॥

४४९६. स्वामीच्या सामर्थ्ये । चाले बोलिला पुरुषार्थ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी देवाचें हें बळ । मग लाभे हातीं [त. फळ] काळ ॥ ५ ॥ देव ज्यासी साह्य । तेणें केलें सर्व होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वामीसत्ता । मग नाही भय चिंता [दे. चित्ता] ॥ ३ ॥

४४९७. नामांचा डांगोरा फिरवीं घरोघरीं । ह्मणा हरीहरी सर्वभावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामें हरती कर्म वैकुंठीची पै वस्ति । संनिध श्रीपति सदोदित ॥ ५ ॥ नामाचा महिमा बहुतां कळला । नामें उद्धरिला अजामेळ ॥ २ ॥ गजेंद्राची स्थिति पुराणीं बोलती । नामें चि श्रीपति पावलासे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाम [दे. 'नाम' नाही.] घेतां मुक्ति आहे । नामें सर्व पाहें आकळिलें ॥ ४ ॥

४४९७. यमाचे हे पाश नाटोपती कोणातें । आह्मां दिनानाथें रक्षियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यम नेतां तुह्मां रक्षील हें कोण । तुह्मां धन्यधन्य कोण ह्मणती ॥ ५ ॥ संतसज्जनमेळा पवित्र संतकीर्ति । त्यांनीं उत्तम स्थिति सांगितली ॥ २ ॥ तें चि धरोनि चितीं तुका हित करी । यमासि पांपरी हाणे आतां ॥ ३ ॥

४४९९. देवासीं पै भांडों एकचित्त करुनि । आह्मांसि सज्जनीं सांगितलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां काय आतां देवें आडो परी । भेटी नेदी तरी सुखें नेदो ॥ ५ ॥ तो चि नांदो सदा हरि पै वैकुंठी । आह्मां देशवटी देवो सुखें ॥ २ ॥ देवें अभिमान चित्तांत धरिला । तरी तो एकला राहो आतां ॥ ३ ॥ चितीं धरोनि नाम असों सुखें येथें । हर्षे गाऊं गीत गोविंदाचें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सर्व देवाची नष्टाई । आह्मी सुखें [दे. 'पाहीं' नाही.] पाहीं डुलतसों ॥ ५ ॥

४५००. भरणी आली मुक्त पेठा । करा लाटा व्यापार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उधार घ्या रे उधार घ्या रे । अवघे या रे जातीचे ॥ ५ ॥ येथें पंक्तिभेद नाही । मोठें काहीं लहान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ घ्यावा । मुदल भावा जतन ॥ ३ ॥

४५०१. ग्रासोग्रासीं भाव । तरी देहिं च जेवी देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरीं स्मरण तें सार । नाही दुरी तें अंतर ॥ ५ ॥ भोगितां तूं भावें । देव जेऊं बैसे सवें ॥ २ ॥ तुज पावो देवा । भावें अंतरीची सेवा ॥ ३ ॥ गुंतला साधनीं । देव नाही त्रिभुवनीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हातीं । न धरितां गमाविती ॥ ५ ॥

४५०२. कामिनीसी जैसा आवडे भ्रतार । इच्छित चकोर चंद्र जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी हे आवडी विठ्ठलाचे पायीं । लागलिया नाहीं गर्भवास ॥ ४५ ॥ दुष्काळें पीडिल्या आवडे भोजन । आणिक जीवन तृषाक्रांता ॥ २ ॥ कामातुर जैसा भय लज्जा सांडोनि । आवडे कामिनी सर्वभावे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसी राहिली आवडी । पांडुरंग थडी पाववील ॥ ४ ॥

४५०३. ॐ तत्सदिति सूत्राचें सार । कृपेचा सागर पांडुरंग ॥ १ ॥ हरिः ॐ सहित उदत [“उदत अनुदत । प्रचुरीश्वरासहित” हें “उदात्त अनुदात्त । प्रचयस्वरासहित” या अर्थी आहे असें दिसतें.] अनुदत । प्रचुरीश्वरासहित पांडुरंग ॥ २ ॥ गोब्राह्मणहिता होऊनि निराळे । वेदाचें तें मूळ तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४५०४. सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली । नाहीं सांभाळिली भूमि शुद्ध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उष्ण तान भूक एवढिये आकांतीं । ओसंगा लाविती काय ह्मणू ॥ ४५ ॥ खांद्यावरि शूळ मरणाचिये वाटे । अन्याय ही मोठे केले साच ॥ २ ॥ हातींचा हिरोनि घातला [दे. पोटासी.] पाठीसी । तुका ह्मणे ऐसी परी जाली ॥ ३ ॥

ऑव्या प्रारंभ [त. ११०० हा अंक आहे.] २३१ अभंग ३ [त. १०३ हा अंक आहे.] .

४५०५. पांडुरंगा करूं प्रथम नमना [दे. त. नमन.] । दुसरें चरणा संतांचिया ॥ १ ॥ [पं. त्याच्या] याच्या कृपादानें कथेचा विस्तारु [दे. त. विस्तार.] । बाबाजीसद्गुरुदास तुका ॥ २ ॥ काय माझी वाणी मानेल संतांसी । रंजवूं चित्तासी आपुलिया ॥ ३ ॥ या मनासी लागो हरिनामाचा छंद । आवडी गोविंद गावयासी ॥ ४ ॥ सीण जाला मज संसारसंभ्रमें [दे. संवसार०.] । सीतळ या नामें जाली काया ॥ ५ ॥ या सुखा उपमा नाहीं द्यावयासी । आलें आकारासी निर्विकार ॥ ६ ॥ नित्य धांवे तेथें नामाचा गजर । घोष जयजयकार आइकतां ॥ ७ ॥ तांतडी ते काय हरिगुण गाय । आणीक उपाय दुःखमूळ ॥ ८ ॥ मूळ नरकाचें राज्य [दे. राज्यमंदमाते.] मर्दे माते । अंतरे बहुत देव दुरी ॥ ९ ॥ दुरी अंतरला नामनिंदकासी । जैसें गोंचिडासी क्षीर राहे ॥ १० ॥ हे वाट गोमटी वैकुंठासी जातां । रामकृष्णकथा दिंडी ध्वजा ॥ ११ ॥ [दे. जाणतयांनीं.] जाणते [पं. तयासी.] तयांनीं सांगितलें करा । अंतरासी वारा आडूनियां ॥ १२ ॥ यांसी आहे ठावें परि अंध होती । विषयाची खंती वाटे जना ॥ १३ ॥ नाहीं त्या सुटलीं द्रव्य लोभ माया । भस्म दंड छाया तरुवराची ॥ १४ ॥ चित्त ज्याचें पुत्रपत्नीबंधूवरी । [दे. सुटल. त. सुटला.] सुटेल हा परि कैसें जाणा ॥ १५ ॥ [दे. जाणत नेणत.] जाणते नेणते करा हरिकथा । तरल सर्वथा भाक माझी ॥ १६ ॥ माझी मज असे घडली प्रचित । नसेल पतित ऐसा कोणी ॥ १७ ॥ कोणीं तरी कांहीं [पं. केलीं आचरणें.] केलें आचरण । मज या कीर्तनेविण नाहीं ॥ १८ ॥ नाहीं भय भक्ता तराया पोटाचें । देवासी तयाचें करणें लागें ॥ १९ ॥ लागे पाठोवाटी पाहे पायांकडे । [दे. पं. पीतांबर.] पीतांबरें खडे वाट [दे. सांडी.] झाडी ॥ २० ॥ डिकोनियां [पं. ‘कां रे’ यांबद्दल ‘काय’] कां रे राहिले हे लोक । हें चि कवतुक वाटे मज ॥ २१ ॥ जयानें तारिले पाषाण सागरीं । तो ध्या रे अंतरीं स्वामी माझा ॥ २२ ॥ माझिया जीवाची केली सोडवण । ऐसा नारायण कृपाळु हा ॥ २३ ॥ हा चि माझा नेम हा चि माझा धर्म । नित्य वाचे नाम विठोबाचें ॥ २४ ॥ चेतवला अग्नि तापत्रयज्वाळ [पं. जाळ.] । तो करी शीतळ रामनाम [त. पं. रामनामें.] ॥ २५ ॥ मना धीर करीं दृढ चित्तीं धरीं । तारील श्रीहरि मायबाप ॥ २६ ॥ बाप हा कृपाळु भक्तां भाविकांसी । घरीं होय दासी कामारी त्या ॥ २७ ॥ त्याचा भार माथां चालवी आपुला । जिहीं त्या दिधला सर्व भाव ॥ २८ ॥ भावेंविण [दे ‘जाणा नाहीं नाहीं.] जाणा नाहीं त्याची प्राप्ति । पुराणें बोलती ऐसी मात ॥ २९ ॥ मात त्याची [पं. सदा आवडे जयासी.] जया आवडे जीवासी । तया गर्भवासीं नाहीं येणें ॥ ३० ॥ [पं. यावे विष्णुदासी तरीच गर्भवासीं] यावें गर्भवासीं तरी च विष्णुदासीं । उद्धार

लोकांसी पूज्य होती ॥ ३१ ॥ होती [दे. आवडत.] आवडते जीवाचे ताडत । त्यां घडी अच्युत न विसंभे [पं. विसंभे.] ॥ ३२ ॥ भेदाभेद नाही चिंता दुःख कांहीं । वैकुंठ त्या ठायीं सदा वसे ॥ ३३ ॥ वसे तेथें देव सदा सर्वकाळ । करिती निर्मळ नामघोष ॥ ३४ ॥ संपदा तयांची न सरे कल्पांतीं । मेळविला भक्ती देवलाभ ॥ ३५ ॥ लाभ तयां जाला संसारा येऊनी । भगवंत ऋणी भक्ती केला ॥ ३६ ॥ लागलेंसे पिसें काय मूढजनां । [पं. कां रे.] काय नारायणा विसरलीं ॥ ३७ ॥ विसरलीं तयां थोर जाली हाणी । [पं. पचतील.] पचविल्या खाणी चौऱ्यासीच्या [दे. चौऱ्यासी.] ॥ ३८ ॥ शिकविलें तरी नाही कोणा लाज । लागलीसे भाज धन गोड ॥ ३९ ॥ गोड एक आहे अविट गोविंद । आणीक [पं. ते.] तो छंद नासिवंत ॥ ४० ॥ तळमळ त्याची कांहीं तरी करा । कां रे निदसुरा बुडावया ॥ ४१ ॥ या जनासी भय यमाचें [दे. 'कां' नाही.] कां नाही । [पं. सांडियेले तिही एक राज्य.] सांडियेलीं तिहीं एकराज्यें ॥ ४२ ॥ जेणें अग्निमाजी घातलासे पाव । नेणता तो राव जनक होता ॥ ४३ ॥ तान भूक जिहीं साहिले आघात । तया पाय हात काय नाही ॥ ४४ ॥ नाही ऐसा तिहीं केला संवसार । दुःखाचे डोंगर तोडावया ॥ ४५ ॥ याच जन्म घडे देवाचें भजन । आणीक हें ज्ञान नाही कोठें ॥ ४६ ॥ कोठें [पं. नाही कोठें पुढें.] पुढें नाही घ्यावया विसांवा । फिरोनि या गांवा आल्याविण ॥ ४७ ॥ विनवितां दिवस बहुत लागती । ह्मणउनि चित्तीं देव धरा ॥ ४८ ॥ धरा पाय तुह्मी संतांचे जीवासी [पं. जीवेसी.] । वियोग तयांसी देवा नाही ॥ ४९ ॥ नाही चाड देवा आणीक सुखाची । आवडी [पं. त्याची तैसी तथा.] नामाची त्याच्या तया ॥ ५० ॥ त्याची च उच्छिष्ट बोलतो उत्तरें । सांगितलें खरें व्यासादिकीं ॥ ५१ ॥ व्यासें सांगितलें भक्ति हें [दे. त. हे विचार] चि सार । [पं. तरावया पार भवसिंधु] भवसिंधु पार तरावया ॥ ५२ ॥ तरावया जना केलें भागवत । गोवळ गोपी भक्त माता पिता ॥ ५३ ॥ तारुनियां [पं. पुढें.] खरे नेली [पं. एक सरे.] एक्यासरें । निमित्तें उत्तरें ऋषीचिया [दे. रुसिया.] ॥ ५४ ॥ यासी वर्म ठावें भक्तां [पं. तारांविया.] तरावया । जननी बाळ माया [दे. त. राख.] राखे तान्हें ॥ ५५ ॥ तान्हेलें भुकेलें ह्मणे वेळोवेळां । न मगतां [पं. कळ.] लळा जाणोनियां ॥ ५६ ॥ जाणोनियां [पं. देठ वर्म.] वर्म देठ लाविलेला । द्रौपदीच्या बोलासवें धांवें ॥ ५७ ॥ [धांवें सवें तान्ही धेनु जैसी वत्सा] धांवें [दे. पं. सर्वता.] सरवता धेनु जैसी वत्सा । भक्तालागीं तैसा नारायण ॥ ५८ ॥ नारायण [दे. व्हावा. पं. व्हावा हे हांव.] व्हावा हांव ज्याच्या जीवा । धन्य त्याच्या दैवा पार नाही ॥ ५९ ॥ पार नाही सुखा तें दिलें तयासी । अखंड वाचेसी [पं. रामराम.] रामनाम ॥ ६० ॥ [पं. रामराम.] रामनाम दोनी उत्तम अक्षरें । [पं. भवानीशंकर उपदेशी.] भवानीशंकरें उपदेशिलीं ॥ ६१ ॥ उपदेश करी विश्वनाथ कानीं । वाराणसी प्राणी मध्यें मरे ॥ ६२ ॥ मरणाचे अंतीं राम ह्मणे जरी । न लगे यमपुरी [त. पं. जाणें.] जावें तया ॥ ६३ ॥ [पं. तयासी तो ठाव केलासे वैकुंठी] तयासी उत्तम [दे. ठाव वैकुंठी.] वास वयकुंठी । वसे नाम चित्तीं [पं. कंठी] सर्वकाळ ॥ ६४ ॥ सर्वकाळ वसे वैष्णवांच्या घरीं । नसे क्षणभरी स्थिर [दे. त. थिर] कोठें ॥ ६५ ॥ कोठें नका पाहों करा हरिकथा । तेथें अवचिता सांपडेल ॥ ६६ ॥ सांपडे हा देव भाविकांचे हातीं । शाहाणे मरती तरी नाही ॥ ६७ ॥ नाही [पं. भोळी.] भलें भक्ती केलियावांचूनि । अहंता पापिणी नागवण ॥ ६८ ॥ [त. नागवेल.] नागवलों ह्मणे देव मी आपणा । लाभ दिला जना [पं. ठकला.] ठकलों तो ॥ ६९ ॥ तो चि देव येर नव्हे ऐसें कांहीं । जनार्दन ठायीं चहूं खाणी ॥ ७० ॥ खाणी भरुनियां राहिलासे आंत । बोलावया मात ठाव नाही ॥ ७१ ॥ ठाव नाही रिता कोणी देवाविण । ऐसी ते सज्जन संतवाणी ॥ ७२ ॥ वाणी बोलूनियां गेलीं [पं. एक गेले पुढें.] एक पुढें । तयासी वांकुडें जातां [दे. त. ठक.] ठके ॥ ७३ ॥ [पं. ठकला] ठका नाही अर्थ ठाउका वेदांचा । होऊनि भेदाचा दास ठेला ॥ ७४ ॥ दास ठेला पोट [त. पाठ.] अर्थ दंभासार्ती । ह्मणउनि तुटी देवासवें ॥ ७५ ॥ सवें देव द्विजातीही दुराविला । आणिकांचा आला कोण पाड ॥ ७६ ॥ पाड करुनियां [पं. नागवले.] नागविलीं फार । पंडित वेव्हार खळवादी ॥ ७७ ॥ वादका निंदका देवाचें [दे. दुरुशन. त. दुरुषण.] दर्शन । नव्हे जाला पूर्ण [त. षड्कर्मी.] षड्कर्मी ॥ ७८ ॥ षड्कर्मी हीन रामनाम कंठीं । तयासवें भेटी [पं. सत्य.] सवें देवा ॥ ७९ ॥ देवासी [दे. आवड.] आवडे भाविक जो भोळा । शुद्ध त्या चांडाळा करुनि मानी ॥ ८० ॥ [दे. मानियेल्या.] मानियेला नाही विश्वास [पं. उधार.] या बोला । नाम घेतां मला [दे. युक्त] युक्ति थोडी ॥ ८१ ॥ [दे. युक्त] युक्ति थोडी मज दुर्बळाची वाचा । प्रताप नामाचा बोलावया ॥ ८२ ॥ बोलतां पांगल्या श्रुति नेति नेति । खुंटलिया युक्ति पुढें त्यांच्या [पं. त्यांची.] ॥ ८३ ॥ [पं. त्याचा पार पुढें न कळे.] पुढें पार त्याचा न कळे चि

जातां । पाउलें देखतां ब्रह्मादिकां ॥ ८४ ॥ काय [पं. भक्तपिसें.] भक्तीपिसें लागलें देवासी । इच्छा ज्याची जैसी तैसा होय ॥ ८५ ॥ होय हा सगुण निर्गुण आवडी । भक्तिप्रिय गोडी फेडावया ॥ ८६ ॥ [पं. मायबापासी बाळ बोले लाडें] या बापासी बाळ बोले लाडें कोडें । करुनि वांकुडें मुख तैसें ॥ ८७ ॥ तैसें याचकाचें समाधान दाता । होय हा राखता [पं. 'सत्त्वकाळीं' याबद्दल 'सर्वकाळीं' असे नवीन केलें आहे, ती चूक आहे.] सत्त्वकाळीं ॥ ८८ ॥ [पं. 'सत्त्वकाळीं' याबद्दल 'सर्वकाळीं' असे नवीन केलें आहे, ती चूक आहे.] सत्त्वकाळीं कामा न येती आयुधें । [पं. 'बळ' याबद्दल 'सोइरी'.] बळ हा संबंध सैन्यलोक ॥ ८९ ॥ सैन्यलोक तया दाखवी प्रताप । लोटला हा कोप कोपावरी ॥ ९० ॥ कोपा मरण नाही शांत होय त्यासी । प्रमाण भल्यासी [पं. सत्त्वगुण.] सत्त्वगुणीं ॥ ९१ ॥ [दे. सत्त्वरजतमा.] सत्त्वरजतम आपण नासती । करितां हे [पं. या.] भक्ति विठोबाची ॥ ९२ ॥ चित्त रंगलिया चैतन्य चि होय । तेथें उणें काय निजसुखा ॥ ९३ ॥ सुखाचा सागरु आहे विटेवरी । कृपादान करी तो चि एक ॥ ९४ ॥ एक चित्त धरूं विठोबाचे पार्यीं । तेथें उणें कांहीं एक आह्मां ॥ ९५ ॥ आह्मांसी विश्वास याचिया [पं. त्याचिया.] नामाचा । ह्मणउनि वाचा घोष करूं ॥ ९६ ॥ करूं हरिकथा सुखाची समाधि । आणिकाची बुद्धि दुष्ट [दे. नास.] नासे ॥ ९७ ॥ नासे संवसार लोकमोहो माया । शरण [पं. जातां या०.] जा रे तया विठोबासी ॥ ९८ ॥ सिकविलें मज मूढा संतजनीं । दृढ या वचनीं राहिलोंसें ॥ ९९ ॥ राहिलोंसें दृढ विठोबाचे पार्यीं । तुका ह्मणे कांहीं न लगे आतां ॥ १०० ॥

४५०६. गाईन ओंविया पंढरिचा देव । आमुचा तो जीव [पं. भाव.] पांडुरंग ॥ १ ॥ रंगलें हें चित्त माझें तया पार्यीं । [पं. ह्मणोनियां.] ह्मणउनि घेई हा चि लाहो ॥ २ ॥ लाहो करीन मी हा चि संवसारीं । राम कृष्ण हरि नारायण ॥ ३ ॥ नारायण नाम घालितां तुकासी । न येती या रासी तपतीर्थें ॥ ४ ॥ तीर्थें [पं. माथां रज.] रज माथां वंदिती संतांचे । जे गाती हरिचे गुणवाद ॥ ५ ॥ गुणवाद ज्याचे गातां पूज्य जाले । बडिवार [त. बडिभार.] बोले कोण त्यांचा ॥ ६ ॥ त्याचा नाही [त. अंत.] पार कळला वेदांसी । आणीक ही ऋषि विचारितां ॥ ७ ॥ विचारितां तैसा होय त्यांच्या भावें । निजसुख [पं. निजरूप.] ठावें नाही कोणा ॥ ८ ॥ कोणा कवतुक न कळे हे माव । निजलिया जीव [दे. जिवें.] करी धंदा ॥ ९ ॥ करुनि कवतुक खेळे हा चि लीळा । व्यापूनि वेगळा [दे. त. पाहातुसे.] पाहातसे ॥ १० ॥ सेवटीं आपण एकला [पं. वेगळा.] चि खरा । सोंग हा पसारा नट केला ॥ ११ ॥ [पं. लावियेला.] लावियेलें चाळा मीपणें हें जन । भोग [पं. तथाकुना.] तथा कोण भोगविशी ॥ १२ ॥ विषयीं गुंतलीं विसरलीं तुज । कन्या पुत्र भाज [दे. धनलोभा.] धनलोभें ॥ १३ ॥ लोभें गिळी फांसा आमिषाच्या [दे. त. आविमाच्या. पं. आविशाच्या.] आशा । [दे. पडोनि. त. पडोनियां.] सांपडोनि मासा तळमळी ॥ १४ ॥ तळमळ [पं. त्याची.] याची [पं. तरीच शभेल] तरी शम होईल । जरी हा विठ्ठल आठविती ॥ १५ ॥ [दे. आठव. पं. अठवे हा देव.] आठवे हा तरी संतांच्या सांगातें [पं. सांगात.] । किंवा हें संचित [दे. जन्मांतरें.] जन्मांतर ॥ १६ ॥ जन्मांतरें तीन भोगितां कळती । केलें तें पावती [पं. करी.] करितां पुढें ॥ १७ ॥ पुढें जाणोनियां करावें संचित । पुजावे अतीत देव द्विज ॥ १८ ॥ जन्म तुटे ऐसें नव्हे तुह्मां जना । पुढिल्या पावना धर्म करा ॥ १९ ॥ करा जप तप अनुष्ठान याग । संतीं [पं. हे मारग स्थापियेले.] हा मारग स्थापियेला ॥ २० ॥ लावियेलीं कर्म शुद्ध आचरणें । कोणा [पं. कोण्यायेक्या जन्म केलें पावो.] एका तेणें काळें पावे ॥ २१ ॥ [पं. पावेल.] पावला सत्वर निष्काम उदार । जिकिली अपार वासना हे ॥ २२ ॥ वासनेचें मूळ छेदिल्या वांचून । [दे. तरलेंसें.] तरलोंसें कोणी न ह्मणावें ॥ २३ ॥ न ह्मणावें जाला पंडित वाचक । [दे. करूं. पं. करुनि.] करो मंत्रघोष अक्षरांचा ॥ २४ ॥ चाळविलीं एकें ते चि आवडीनें । लोक दंभमानें देहसुखें ॥ २५ ॥ सुख तरी [पं. 'च' नाही.] च घडे भजनाचें सार । वाचे निरंतर रामनाम ॥ २६ ॥ राम हा उच्चार तरी च बैसे वाचे । अनंता जन्माचें [पं. होय पुण्य.] पुण्य होय ॥ २७ ॥ पुण्य ऐसें [पं. कोण.] काय रामनामापुढें । काय ते बापुडे यागयज्ञ ॥ २८ ॥ यागयज्ञ तप संसार दायकें । न तुटती एके नामेविण ॥ २९ ॥ नामेविण भवसिंधु पावे पार । [पं. ऐसा हा.] अइसा विचार नाही दुजा ॥ ३० ॥ जाणती हे भक्तराज महामुनि । नाम सुखधणी अमृताची ॥ ३१ ॥ अमृताचें सार निजतत्त्व बीज । गुह्याचें तें गुज रामनाम ॥ ३२ ॥ नामें असंख्यात तारिले अपार । पुराणीं हें सार प्रसिद्ध हे ॥ ३३ ॥ हें चि सुख आह्मी घेऊं सर्वकाळ [दे. सदाकाळ.] । करुनि निर्मळ हरिकथा ॥ ३४ ॥ कथाकाळीं लागे

सकळा समाधि । तात्काळ हे बुद्धि दुष्ट नासे ॥ ३५ ॥ नासे लोभ मोहो आशा तृष्णा माया । गातां गुण तया विठोबाचे ॥ ३६ ॥ विठोबाचे गुण मज आवडती । आणीक हे चितीं न लगे कांहीं ॥ ३७ ॥ कांहीं कोणी नका सांगों हे [पं. हा.] उपाव । [दे. त. माझा.] माझ्या मनीं भाव नाही दुजा ॥ ३८ ॥ जाणोनियां आह्मी दिला जीवभाव । दृढ याचे [दे. पाये.] पाव धरियेले ॥ ३९ ॥ धरियेले आतां न सोडीं जीवेंसी । केला [पं. केला हा सेवेसी निरधार.] ये च विशीं निरधार ॥ ४० ॥ निरधार [पं. आह्मी.] आतां राहिलों ये नेटीं । संवसारतुटी करूनियां ॥ ४१ ॥ येणें अंगीकार केला पाडुरंगें । रंगविलों [दे. रंगविला.] रंगें आपुलिया ॥ ४२ ॥ आपुली पाखर घालूनियां वरि । आह्मांसी तो करि यत्न देव ॥ ४३ ॥ देव राखे तया आणिकांचें काय । करितां उपाय चाले तेथें ॥ ४४ ॥ तेथें नाही रिघ कळिकाळासी [पं. येतां.] जातां । दास ह्मणवितां विठोबाचे ॥ ४५ ॥ विठोबाचे आह्मी लाडिके डिंगर । कांपती असुर काळ धाकें ॥ ४६ ॥ धाक तिहीं लोकीं जयाचा दरारा । स्मरण हें करा त्याचें तुह्मी ॥ ४७ ॥ तुह्मी निदसुर [पं. निदसुरे.] नका राहूं कोणी । [पं. चुकवा जाचणी गर्भवास ।] चुकावया खाणी गर्भवास ॥ ४८ ॥ गर्भवासदुःख [पं. गर्भवासीं.] यमाचें दंडण [दे. दंडणें.] । थोर होय शीण येतां जातां ॥ ४९ ॥ तान भूक पीडा जीतां ते आघात । मेल्या यमदूत जाच करिती ॥ ५० ॥ [दे. जाच करिती हे ह्मणसी कोणा । ०.] जाच करिती हें कोणा आहे ठावें । नरकीं कौरवें बुडी दिली ॥ ५१ ॥ बुडी दिली कुंभपाकीं दुर्योधनें । दाविना लाजेनें मुख धर्मा ॥ ५२ ॥ धर्म हा कृपाळू आलासे जवळी । बैसला पाताळीं वरि नये ॥ ५३ ॥ न ये वरि कांहीं करितां उपाव । भोगवितो देव [दे. त्याचें. पं. तो चि.] ज्याचें त्यासी ॥ ५४ ॥ त्यांसी अभिमान गर्व या देहाचा । नुच्चारिती वाचा नारायण ॥ ५५ ॥ नारायण विसरलीं [पं. जीवी विसरे संसारीं.] संवसारीं । [दे. त्या.] त्यांसी अघोरीं वास सत्य ॥ ५६ ॥ सत्य मानूनियां संतांच्या वचना । जा रे नारायणा शरण तुह्मी ॥ ५७ ॥ तुह्मी नका मानूं कोणी [पं. कोणाचा विश्वास.] विसवास । पुत्र पत्नी आस धन वित्त ॥ ५८ ॥ धन वित्त लोभ माया मोहपाश । मांडियले [दे. त. फासे.] फांसे यमदूतीं ॥ ५९ ॥ दूतीं याच्या मुखा केलेंस कुडण । वाचे नारायण येऊं नेदी ॥ ६० ॥ नेदी शुद्धबुद्धि आतळीं चित्तासी । नाना [दे. पं. कर्म.] कर्मे त्यासी दुरावती ॥ ६१ ॥ दुराविलीं [पं. एक.] एकें जाणतीं च फार । निंदा अहंकार वादभेद ॥ ६२ ॥ वाद भेद निंदा हे फंद [दे. त. काळाचें] काळाचे । गोवितील वाचे रिकामिकें [पं. रिकामिक.] ॥ ६३ ॥ रिकामिक देवा होय [पं. नाहे.] नव्हे मना । चिंतेचिये [पं. चिंतेचिया घाण्या जुषियेलें ।] घाणा जुंपिजेसी ॥ ६४ ॥ सेवटीं हे गळा लावूनियां दोरी । सांभाळ ये [दे. त. पं. करी.] करीं वासनेचा ॥ ६५ ॥ वासनेचा संग होय अंतकाळीं । तरी तपोबळी जन्म धरी ॥ ६६ ॥ धरूनियां देव राहतील चितीं । आधींचिया गती आठवाया [त. आठवाया. पं. अठवितां.] ॥ ६७ ॥ आठवावा देव मरणाचे काळीं । ह्मणउनि बळी जीव दिले [पं. दिल्ला.] ॥ ६८ ॥ दिले टाकूनियां भोग ऋषेश्वरीं । खाती वनांतरीं कंदमूळें ॥ ६९ ॥ मुळें सुखाचिया देव अंतरला । अल्पासाठीं नेला [पं. गेला.] अधोगती ॥ ७० ॥ गति हे उत्तम व्हावया उपाव । आहे धरा पाव विठोबाचे ॥ ७१ ॥ विठोबाचे पायीं राहिलिया भावें । न लगे कोठें जावें वनांतर ॥ ७२ ॥ तरती दुबळीं विठोबाच्या नांवें । संचित ज्या सवें नाही शुद्ध ॥ ७३ ॥ शुद्ध [दे. तरी याचे. पं. तरायाचें.] तरे याचें काय तें नवल । ह्मणतां विठ्ठल वेळोवेळां ॥ ७४ ॥ वेळा [पं. वेळकाळ नाही विठोबाचे हातीं ।] कांहीं नाही कवणाचे हातीं । न कळे हे [त. या.] गति भविष्याची ॥ ७५ ॥ भविष्य न सुटे भोगिल्यावांचूनि । संचित जाणोनि शुद्ध करा ॥ ७६ ॥ करावे सायास आपुल्या हिताचे । येथें आलियाचे [पं. नरपण.] मनुष्यपण ॥ ७७ ॥ मनुष्यपण [पं. नरपणें.] तरी [पं. साधे] साधी नारायण । नाही तरी हीन पशुहूनी ॥ ७८ ॥ पशु पाप पुण्य काय ते [त. तीं. पं. हे.] जाणती । मनुष्या या गति ठाउकिया ॥ ७९ ॥ ठाउकें हें [पं. आहे.] असे पाप पुण्य लोका । देखती [पं. देखतिल एका०.] ते एकां भोगितिया ॥ ८० ॥ भोगतील एक दुःख संवसारीं [पं. संसारीं.] । काय सांगों परी वेगळाल्या ॥ ८१ ॥ ल्यावें खावें बरें असावें सदैव । हे चि करी हांव संवसारीं [पं. संसाराची.] ॥ ८२ ॥ संवसारें [पं. संसारे.] जन गिलिले सकळ [त. सगळे.] । भोगवितो [पं. भोगतील.] फळ [त. पं. फळे.] गर्भवासा ॥ ८३ ॥ वासनेचें मूल छेदिल्यावांचून । [पं. नव्हे चि खंडण.] नव्हे या खंडण गर्भवासा ॥ ८४ ॥ सायास केलियावांचुनि तें [पं. नाही.] कांहीं । भोगावरी [पं. काई.] पाहीं घालूं नये ॥ ८५ ॥ नये बळें धड घालूं कांट्यावरि । जाये जीवें धरी सर्प हातीं ॥ ८६ ॥ हातीं [पं. हित आहे.] आहे हित करील तयासी । ह्मणउनि ऋषीं सांगितलें ॥ ८७ ॥ [पं. सांगितलें.]

सांगती या लोकां फजित करुनि । आपण जे कोणी [त. तरलें जें.] तरले ते ॥ ८८ ॥ तेणें [पं. जेणें.] वाळवंटीं उभारिले कर । कृपेचा सागर पांडुरंग ॥ ८९ ॥ गंगाचरणीं करी पातकांची धुनी । पाउलें तीं मनीं चितिलिया ॥ ९० ॥ चिंतनें जयाच्या [त. तरले. पं. तरती.] तारिले पाषाण । [पं. उद्धरिले.] उद्धरी चरण लावूनियां ॥ ९१ ॥ लावूनियां टाळी नलगे बैसावें । प्रेमसुख घ्यावें संतसंगें ॥ ९२ ॥ संतसंगें कथा करावें कीर्तन । सुखाचें साधन [पं. रामनाम.] रामराम ॥ ९३ ॥ [पं. मग देव कोठें.] मग कोठें देव जाऊं [पं. “न” नाही.] न सके दुरी । बैसोनि भीतरी राहे कंठीं ॥ ९४ ॥ राहे व्यापूनियां सकळ शरीर । आपुला विसर पडों नेदी ॥ ९५ ॥ नेदी दुःख देखों आपुलिया दासा । वारी गर्भवासा यमदूता ॥ ९६ ॥ तान भूक त्यासी वाहों नेदी चिंता । दुश्चित हे घेतां नाम होती ॥ ९७ ॥ होती जीव त्यांचे सकळ ही जंत । परि ते अंकित संचिताचे [त. संचिताचें.] ॥ ९८ ॥ चेवले जे कोणी देहअभिमानें । त्यांसी नारायणें कृपा केली ॥ ९९ ॥ कृपाळू हा देव अनाथा कोंवसा । आह्मी त्याच्या आशा लागलोंसों ॥ १०० ॥ लाविले [पं. आशे.] कासे येणें पांडुरंगें । तुका ह्मणे संगें संतांचिया ॥ १०१ ॥

४५०७. विचार करिती बैसोनि गौळणी । ज्या कृष्णकामिनी कामातुरा ॥ १ ॥ एकांत एकल्या [पं. एकाच्या सुखाच्या.] एका च सुखाच्या । आवडती त्यांच्या गोष्टी त्यांला ॥ २ ॥ तर्कवितर्किणी दुराविल्या दुरी । मौन त्या [त. मौन्यें त्यापरि चोरी.] परिचारी आरंभिलें ॥ ३ ॥ कुशळा कवित्या कथित्या लोभिका । त्या ही येथें नका आह्मांपाशीं ॥ ४ ॥ बोलक्या वाचाळा कृष्णरता नाही । [पं. त्या चोरोनियां.] यां चोरोनि तींहीं खेट केली ॥ ५ ॥ भेरूनियां जना एकी सवा जाल्या । वाती विझविल्या दाटोबळें ॥ ६ ॥ कृष्णसुख नाही कळलें मानसीं । निदिती त्या त्यासी कृष्णरता ॥ ७ ॥ तो नये जवळी देखोनि कोल्हाळ । ह्मणउनि समेळ मेळविला ॥ ८ ॥ अंतरीं कोमळा बाहेरी निर्मळा । तल्लीन त्या बाळा कृष्णध्यानीं ॥ ९ ॥ हरिरूपीं दृष्टि कानीं त्या च गोष्टी । आळंगिती कंठीं एका एकी ॥ १० ॥ न साहे वियोग करिती रोदना । भ्रमिष्ठ भावना देहाचिया ॥ ११ ॥ विसरल्या मार्गें गृह सुत पती । अवस्था याचिती गोविंदाची ॥ १२ ॥ अवस्था लागोनि निवळ चि ठेल्या । एका एकी जाल्या कृष्णरूपी [पं. कृष्णरूप.] ॥ १३ ॥ कृष्णा [पं. कृष्ण.] ह्मणोनियां देती आलिंगन । विरहताप तेणें निवारेंना ॥ १४ ॥ ताप कोण वारी गोविंदावांचूनि । साच तो नयनीं न देखतां ॥ १५ ॥ न देखतां त्यांचा प्राण रिघों पाहे । आजि कामास ये उसिर केलां [पं. जाला.] ॥ १६ ॥ रित्या ज्ञानगोष्टी तयां नावडती । आळिंगण प्रीती कृष्णाचिया ॥ १७ ॥ मार्गें कांहीं आह्मी चुकलों [त. याची.] त्याची सेवा । असेल या देवा राग आला ॥ १८ ॥ आठविती मार्गें पापपुण्यदोष । परिहार एकीस एक देती ॥ १९ ॥ अनुतापें जाल्या संतप्त त्या बाळा । [पं. टाकिते वेल्हाळा.] टाकुनि विव्हा धरणी अंग ॥ २० ॥ जाणोनि चरित्र जवळी च होता । आली त्या अनंता कृपा मग ॥ २१ ॥ होउनी प्रगट दाखविलें रूप । तापत्रय ताप निवविले ॥ २२ ॥ निवालेया [पं. ‘या’ नाही.] देखोनि कृष्णाचें श्रीमुख । शोक मोह दुःख दुरावला ॥ २३ ॥ साच भाव त्यांचा आणुनियां मना । आळंगितो राणा वैकुंठीचा ॥ २४ ॥ हरिअंगसंगें हरिरूप जाल्या । बोलों विसरल्या तया सुखा ॥ २५ ॥ व्यभिचारभावे भोगिलें अनंता । वर्तोंनि असतां घराचारी ॥ २६ ॥ सकळा चोरोनि हरि जयां चितीं । धन्य त्या नांदती तयामध्ये ॥ २७ ॥ उणें पुरें त्यांचें पडों नेंदी कांहीं । [पं. सखे.] राखे संर्वा ठायीं देव तयां ॥ २८ ॥ न कळे लाघव ब्रह्मादिकां भाव । भक्तिभावे देव केला तैसा ॥ २९ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा धन्य व्यभिचार । साधिलें अपार निजसुख ॥ ३० ॥

बाळक्रीडा प्रारंभ अभंग—१००.

४५०८. देवा आदिदेवा [त. जनत्रयजीवा. दे. जगत्रयजीवा.] जगत्रयजीवा । परियेसीं केशवा विनंती माझी ॥ १ ॥ माझी वाणी तुझे वर्णी गुण नाम । ऐसें [दे. ऐसी.] देई प्रेम कांहीं कळा ॥ २ ॥ कळा तुजपाशीं आमुचें जीवन । उचित करून देई आह्मां ॥ ३ ॥ आह्मां शरणागतां तुझा चि आधार । तूं तंव सागर कृपासिंधु ॥ ४ ॥ सिंधु पायवाट होय तुझ्या नामें । [पं. जळतील कर्म दुस्तर ते.] जाळीं महाकर्म दुस्तरें तीं ॥ ५ ॥ [पं. ते फळ उत्तम. त. तीं फळें]

उत्तम.] तीं फळें उत्तमें तुझा निजध्यास । नाहीं गर्भवास सेविलिया ॥ ६ ॥ सेविलिया राम कृष्ण नारायण । नाहीं त्या बंधन संसाराचें ॥ ७ ॥ संसार तें काय तृणवतमय । अग्नि त्यांसी खाय क्षणमात्रें ॥ ८ ॥ क्षणमात्रें जाळी दोषांचिया रासी । निंद्य उत्तमासी वंद्य करी ॥ ९ ॥ करीं ब्रिदें [पं. ब्रीद साच आपुलें.] साच आपलीं आपण । पतितपावन दिनानाथ ॥ १० ॥ नाथ अनाथाचा [त. गोपिकांचा पति.] पति गोपिकांचा । पुरवी चित्तींचा मनोरथ ॥ ११ ॥ चित्तीं जें धरावें तुका ह्मणे दासीं । पुरविता होसी मनोरथ ॥ १२ ॥

४५०९. मनोरथ जैसे गोकुळींच्या जना । पुरवावी वासना तयापरी ॥ १ ॥ रिण फेडावया अवतार केला । अविनाश आला आकारासी ॥ २ ॥ सीण जाला वसुदेवदेवकीस । वधी [त. पं. बाळ.] बाळें कंस दुराचारी ॥ ३ ॥ दुराचारियासी नाहीं भूतदया । आप पर तया पाप पुण्य ॥ ४ ॥ पुण्यकाळ त्याचा राहिलासे उभा । देवकीच्या गर्भा देव आले ॥ ५ ॥ गर्भासी तयांच्या आला नारायण । [पं. तुटलीं बंधनं.] तुटलें बंधन आपेंआप ॥ ६ ॥ आपेंआप बेड्या तुटल्या शृंखळा [दे. त. शंकळा.] । बंदाच्या आगळा [पं. आगळा किल्येकोंडे.] किलिया कोंडे ॥ ७ ॥ कोंडमार केला होता बहु [त. बहुत दिवस.] दिस । सोडवी निमिष्य नलगतां ॥ ८ ॥ न कळे तो [पं. त्या.] त्यासी सांगितला भाव । आपणासी ठाव नंदाघरीं ॥ ९ ॥ नंदाघरीं जातां येतां वसुदेवा । नाहीं जाला गोवा सवें देव ॥ १० ॥ सवें देव तया आड नये कांहीं । तुका ह्मणे नाहीं भय चिंता ॥ ११ ॥

४५१०. चिंता ते पळाली गोकुळाबाहेरी । प्रवेश भीतरी केला देवें ॥ १ ॥ देव आला घरा नंदाचिया गांवा । धन्य त्याच्या दैवा दैव आलें ॥ २ ॥ आलें अविनाश धस्नि आकार । दैत्याचा संहार करावया ॥ ३ ॥ करावया भक्तजनाचें पालण । आले रामकृष्ण गोकुळासी ॥ ४ ॥ गोकुळीं आनंद प्रगटलें सुख । निर्भर हे [पं. ते.] लोक घरोघरीं ॥ ५ ॥ घरोघरीं जाला [दे. लक्ष्मीचा.] लक्ष्मीचा वास । दैन्यदारिद्रास [दे. ० दाखिद्रास. पं. ० दारिद्र्यास.] त्रास आला ॥ ६ ॥ आला नारायण तयांच्या अंतरा । दया क्षमा नरा नारीलोकां ॥ ७ ॥ लोकां गोकुळींच्या जालें ब्रह्मज्ञान । केलियावांचून [त. जपतप.] जपतपें ॥ ८ ॥ [त. जपतप.] जपतपें काय करावीं साधनें । जंव [पं. जे त्या.] नारायणें कृपा केली ॥ ९ ॥ केलीं नारायणें आपुलीं अंकित । तो चि त्यांचें हित सर्व जाणे ॥ १० ॥ सर्व जाणे एक विष्णु साच खरा । आणीक दुसरा नाहींनाहीं ॥ ११ ॥ नाहीं भक्ता दुजें तिहीं त्रिभुवनीं । एका चक्रपाणीवांचूनियां ॥ १२ ॥ याच्या [पं. त्याच्या.] सुखसंगें घेती गर्भवास । तुका ह्मणे आस त्यजूनियां ॥ १३ ॥

४५११. [पं. त्यांच्या.] यांच्या पूर्वपुण्या कोण लेखा करी । जिहीं तो मुरारी खेळविला ॥ १ ॥ खेळविला जिहीं अंतर्बाह्यसुखें । मेळवूनि मुखें चुंबन दिलें. ॥ २ ॥ दिलें [पं. सुख त्यांसी.] त्यांसी सुख अंतरीचें देवें । जिहीं एका भावें जाणितला ॥ ३ ॥ जाणितला तिहीं कामातुर [पं. कामातुरा.] नारी । कृष्णभोगावरी चित्त ज्यांचें ॥ ४ ॥ ज्यांचें कृष्णीं तन मन जालें रत । गृह [दे. त. पं. ग्रह.] पति सुत विसरल्या ॥ ५ ॥ विष तयां जालें धन मान जन । वसविती वन [त. एकांत.] एकांतीं त्या ॥ ६ ॥ एकांतीं त्या जाती हरीसी घेउनि । भोगइच्छाधणी फेडावया ॥ ७ ॥ वयाच्या संपन्ना तैसा त्यांकारणें । अंतरींचा देणें इच्छाभोग ॥ ८ ॥ भोग त्याग [दोन्ही नाहीं.] नाहीं दोन्ही जयापासीं । तुका ह्मणे जैसी स्पटिकशिळा ॥ ९ ॥

४५१२. शिळा स्फटिकाची न पालटे भेदें [पं. भेद.] । दाउनियां छंदे [पं. छंद.] जैसी तैसी ॥ १ ॥ जैसा केला तैसा होय क्षणक्षणा । फेडावी वासना भक्तिभावं ॥ २ ॥ फेडावया आला अवधियांची धणी । गोपाळ गौळणी मायबापा ॥ ३ ॥ मायबापा सोडविलें बंदीहुनि । चाणूर मर्दुनी कंसादिक ॥ ४ ॥ दिक नाहीं देणें अरिमित्रा एक । पूतना कंटक मुक्त केली ॥ ५ ॥ मुक्त केला मामा कंस महादोषी । बाळहत्या रासी पातकांच्या ॥ ६ ॥ पाप कोठें राहे हरी आठवितां । भक्ती द्वेषें चिंता जैसा तैसा ॥ ७ ॥ साक्षी तयापाशीं

पूर्वीलकर्माच्या । बांधला सेवेच्या [दे. रुणी. त. पं. रुणें.] ऋणें देव ॥ ८ ॥ देव भोळा धांवे भक्ता पाठोपाठी । उच्चारितां कंठीं मार्गेमार्गे ॥ ९ ॥ मानाचा कंटाळा तुका ह्मणे त्यासी । [त. पं. धांवतो.] धांवे तो घरासी भाविकांच्या ॥ १० ॥

४५१३. चारी वेद ज्याची कीर्ती वाखणिती । बांधवी तो हातीं गौळणीच्या ॥ १ ॥ गौळणिया गळा बांधिती धारणीं । पायां चक्रपाणी लागे तया ॥ २ ॥ तयाघरीं रिघे चोरावया लोणी । रितें पाळतूनि शिरे माजी ॥ ३ ॥ माजी शिरोनियां नवनीत खाये । कवाड तें आहे जैसें तैसें ॥ ४ ॥ जैसा तैसा आहे अंतर्बाह्यात्कारी । ह्मणउनि चोरी नसंपडे ॥ ५ ॥ नसंपडे तयां करितां खटपट । वाउगे बोभाट वर्माविण ॥ ६ ॥ वर्म जाणती त्या एकल्या एकटा । बैसतील वाटा निरोधूनि ॥ ७ ॥ निवांत राहिल्या निःसंग होऊनि । निश्चळ [पं. त्या ध्यानीं.] ज्या ध्यानीं [त. कृष्णध्याने.] कृष्णध्यान ॥ ८ ॥ न ये क्षणभरी योगियांचे ध्यानीं । धरिती गौळणी भाविका त्या ॥ ९ ॥ भाविका तयांसी येतो काकुलती । शाहाण्या मरती नसंपडे ॥ १० ॥ नलगे वेचावी टोली [दे. टोळी.] धनानांवे । तुका ह्मणे भावें चाड एका ॥ ११ ॥

४५१४. चाड अनन्याची धरी नारायण । आपणासमान करी रंका ॥ १ ॥ रंक होती राजे यमाचिये घरीं । आचरणें बरीं नाहीं ह्मूण [दे. ह्मणवोनि. पं. ह्मणोनी.] ॥ २ ॥ नसंपडे इंद्रचंद्रबह्मादिकां । [पं. अभिमान.] अभिमानें एका तिळमात्रें ॥ ३ ॥ तिळमात्र जरी होय अभिमान । मेरु तो समान भार देवा ॥ ४ ॥ भार पृथिवीचा वाहिला सकळ । जड होती खळ दुष्ट लोक ॥ ५ ॥ दुष्ट अभक्त जे निष्ठुर मानसीं । केली हे तयांसी यमपुरी ॥ ६ ॥ [त. यमपुरी.] यमदूत त्यांसी करिती यातना । नाहीं नारायणा [त. जे भजले. पं. भजले जे.] भजिजेले ॥ ७ ॥ जे [पं. नाहीं जे] नाहीं भजले एका भावें हरी । तयां दंड करी यमधर्म ॥ ८ ॥ यमधर्म ह्मणे तयां दोषियांसी । कां रे केशवासी चुकलेती ॥ ९ ॥ चुकलेती कथा पुराणश्रवण । होते तुह्मां कान डोळे मुख ॥ १० ॥ कान डोळे मुख संतांची संगति । न धरा च चितीं सांगितले ॥ ११ ॥ सांगितले संतीं तुह्मां उगवूनि । [त. गर्भाद. दे. 'गर्भाद' असतां 'गर्भासी' केले आहे.] गर्भासी येऊनि यमदंड ॥ १२ ॥ दंडूं आह्मीं रागें ह्मणे यमधर्म । देवा होय श्रम दुर्जनाचा ॥ १३ ॥ दुर्जनाचा येणें [दे. याणें.] करुनि संहार । पूर्णअवतार रामकृष्ण ॥ १४ ॥ रामकृष्णनामें रंगले जे नर । तुका ह्मणे घर वैकुंठी त्यां ॥ १५ ॥

४५१५. वैकुंठीच्या लोकां दुर्लभ हरिजन । तया नारायण समागमें ॥ १ ॥ समागम त्यांचा धरिला अनंतें । जिहीं [त. जीं त्या.] चित्तवित्त [त. चित्तवित्तें.] समर्पिलें ॥ २ ॥ [पं. समर्थ ते.] समर्थ तीं गाती हरीचे पवाडे । येर ते बापुडे रावराणे ॥ ३ ॥ रामकृष्णें केले कौतुक [त. चरित्र.] गोकुळीं । गोपाळांचे मेळीं गाई चारी ॥ ४ ॥ गाई चारी मोहोरी पांवा [त. वाये.] वाहे पाठीं । धन्य [त. जाले.] जाळी काठी [त. 'कांबळीचे' दे. 'कांबळीचें' असतां 'कांबळीतें' केले आहे.] कांबळी ते ॥ ५ ॥ काय गौळियांच्या होत्या पुण्यरासी । आणीक त्या ह्रैसी गाई पशु ॥ ६ ॥ सुख तें अमुप लुटिलें सकळीं । गोपिका [दे. 'गोपिका गोपाळी' असतां 'गोपिका गौळणी' केले आहे.] गोपाळीं धणीवरि ॥ ७ ॥ धणीवरि त्यांसी सांगितली मात । [पं. ज्याचें जैसें आर्त०] ज्याचें जें आर्त तयापरी ॥ ८ ॥ परी [दे. याचि. त. याची.] याचें तुह्मी आइका नवळ । दुर्गम जो खोल साधनासि ॥ ९ ॥ शिक लावूनियां घालिती बाहेरी । पाहाती भीतरी सर्वे चि तो ॥ १० ॥ तोंडाकडे त्यांच्या पाहे कवतुकें । शिव्या देतां सुखें हांसतसे [दे. त. हासतुसे.] ॥ ११ ॥ हांसतसे [दे. त. हासतुसे.] शिव्या देतां त्या गौळणी । मरतां जपध्यानीं न बोले तो ॥ १२ ॥ तो जेंजें करिल तें दिसे उत्तम । तुका ह्मणे वर्म दावी सोपें ॥ १३ ॥

४५१६. [पं. वर्म दावी] दावी वर्म सोपें भाविकां गोपाळां । वाहे त्यांच्या गळां पाले माळा ॥ १ ॥ मान देती आधीं [पं. मागती ते डाव.] मागतील डाव । देवा तें [पं. तो.] गौरव माने सुख ॥ २ ॥ मानती ते मंत्र हमामा हुंबरी ।

सिंतोडिती वरि स्नान तेणें ॥ ३ ॥ वखें घोंगडिया घालुनियां तळीं । वरी वनमाळी बैसविती ॥ ४ ॥ तिहीं लोकांसी जो दुर्लभ चितना । तो धांवे गोधना वळतियां ॥ ५ ॥ यांच्या [पं. त्यांच्या.] वचनाचीं पुष्पें वाहे शिरीं । नैवेद्य त्यांकरीं कवळ मागे ॥ ६ ॥ त्यांचिये मुखींचें हिरोनियां घ्यावें । उच्छिष्ट तें खावें धणीवरी ॥ ७ ॥ वरी माथां गुंफे मोरपिसांवेटी [त. मोरपिसांवेटी.] । नाचे टाळी पिटी त्यांच्या छंदें ॥ ८ ॥ छंदें नाचतील जयासवें हरी । देहभाव वरी विसरलीं ॥ ९ ॥ विसरली वरी देहाची भावना । ते चि नारायणा सर्वपूजा ॥ १० ॥ पूजा भाविकांची न [पं. कळत.] कळतां घ्यावी । न मागतां दावी निज ठाव ॥ ११ ॥ ठाव [पं. पाहावया.] पावावया हिंडे मार्गे मार्गे । तुका ह्मणे संगें भक्तांचिया ॥ १२ ॥

४५१७. भक्तजनां दिलें निजसुख देवें । गोपिका त्या भावें आळंगिल्या ॥ १ ॥ आळंगिल्या गोपी गुणवंता नारी । त्यांच्या जन्मांतरीं हरि ऋणी ॥ २ ॥ रुसलिया त्यांचें करी समाधान । करविता [पं. आपण] आण क्रिया करी ॥ ३ ॥ क्रिया करी तुह्मां न वजे पासुनि । अवधियाजणी गोपिकांसी ॥ ४ ॥ गोपिकांसी ह्मणे वैकुंठीचा पति । तुह्मीं माझ्या चितीं सर्वभावें ॥ ५ ॥ भाव जैसा [पं. तुह्मी माझाठायीं.] माझ्याठायीं तुह्मी धरा । तैसा चि मी खरा तुह्मांलागीं ॥ ६ ॥ [पं. तुह्मांसी कळों द्या माझां.] तुह्मां कळों द्या हा माझा साच भाव । तुमचा चि जीव तुह्मां ग्वाही ॥ ७ ॥ ग्वाही तुह्मां आह्मां असे नारायण । आपली च आण वाहातसे ॥ ८ ॥ सत्य बोले देव भक्तिभाव जैसा । [पं. अनुभव] अनुभवं रसा आणूनियां ॥ ९ ॥ यांसी बुझावितो वेगळाल्या भावें । एकीचें हें [पं. तें.] ठावें नाहीं एकी ॥ १० ॥ एकी क्रिया नाहीं आवधियांचा भाव । पृथक हा देव घेतो [पं. देतो.] तैसें ॥ ११ ॥ तैसें कळों नेदी जो मी कोठें नाहीं । अवधियांचे ठायीं जैसा तैसा ॥ १२ ॥ जैसा मनोरथ जये चितीं काम । तैसा मेघश्याम [दे. त. श्याम.] पुरवितो ॥ १३ ॥ पुरविले मनोरथ गोपीकांचे । आणीक लोकांचे गोकुळींच्या ॥ १४ ॥ गोकुळींच्या लोकां लावियेला छंद । बैसला गोविंद [दे. त्याचा.] त्यांचे चितीं ॥ १५ ॥ [पं. चित्त चोरुनियां घेतलें.] चितें ही चोरुनि घेतलीं सकळा । आवडी गोपाळांवरी तयां ॥ १६ ॥ [पं. तयासी आवडे.] आवडे तयांसी वैकुंठनायक । गेलीं सकळिक विसरोनि ॥ १७ ॥ निंदा स्तुती कोणी न करी कोणाची । नाहीं या देहाची शुद्धि कोणा ॥ १८ ॥ कोणासी नाठवे कन्या पुत्र माया । देव [त. ह्मण. पं. ह्मणूनियां चुं.] ह्मणुनि तया चुंबन देती ॥ १९ ॥ देती [पं. देती टाकोनियां] या टाकून भ्रतारांसी घरीं । लाज तें [पं. त्या.] अंतरीं आथी च ना ॥ २० ॥ नाहीं कोणा [पं. धाक कोणी.] धाक कोणासी कोणाचा । तुका ह्मणे वाचा काया मनें ॥ २१ ॥

४५१८. मनें हरिरूपीं गुंतल्या वासना । उदास या [पं. त्या.] सुना गौळियांच्या ॥ १ ॥ यांच्या [पं. त्यांच्या.] भ्रतारांचीं धरुनियां रूपें । त्यांच्या घरीं त्यांपें भोग करी ॥ २ ॥ करी कवतुक त्याचे तयापरी । एकां दिसे हरि एकां लेंक ॥ ३ ॥ एक भाव नाहीं सकळांच्या चितीं । ह्मणऊनि प्रीति तैसें रूप ॥ ४ ॥ रूप याचें आहे अवघें चि एक । परि कवतुक दाखविलें ॥ ५ ॥ लेंकरुं न कळे स्थूल कीं लहान । खेळे नारायण कवतुकें ॥ ६ ॥ कवतुक केलें सोंग बहुरूप । तुका ह्मणे बाप जगाचा हा ॥ ७ ॥

४५१९. जगाचा हा बाप दाखविलें माये । माती खातां जाये मारावया ॥ १ ॥ मारावया तिणें उगारिली काठी । भुवनें त्या पोटीं चौदा देखे ॥ २ ॥ देखे भयानक झांकियेले डोळे । मागुता तो खेळे तियेपुढें [त. माये. दे. तये.] ॥ ३ ॥ पुढें रिघोनियां [पं. गळां घाली.] घाली गळां कव । कळों नेदी माव मायावंता ॥ ४ ॥ मायावंत विश्वरूप [पं. हरिरूप.] काय जाणे । माझें माझें ह्मणे बाळ देवा ॥ ५ ॥ बाळपणीं रीठा रगडिला दाढे । मारियेले गाढे कागबग ॥ ६ ॥ गळां बांधऊनि उखळासी दावें । उन्मळी त्या भावें विमळार्जुन ॥ ७ ॥ न कळे जुनाट जगाचा जीवन । घातलें मोहन गौळियांसी ॥ ८ ॥ सिंकीं उतरुनि खाय नवनीत । न कळे बहुत होय तरी ॥ ९ ॥ तरी [दे. दुधडेरे.] दुधें डेरे भरले रांजण । खाय ते भरून दावी दुणी ॥ १० ॥ दुणी जालें त्याचा मानिती संतोष । दुभत्याची आस धरुनियां ॥ ११ ॥ आशाबद्धा देव असोनि जवळी । नेणती ते काळीं स्वार्थामुळें ॥ १२ ॥ [पं.

मुळवाचा. **दे.** 'मुळें याच' असतां 'मुळें याचा' केलें आहे.] मुळें याच देव न कळे तयांसी । चित्त आशापाशीं गोवियेलें ॥ १३ ॥
लेंकरूं आमचें ह्मणे दसवंती । नंदाचिये चित्तीं तो चि भाव ॥ १४ ॥ भाव **[पं. दाबावया.]** जाणावया चरित्र दाखवी ।
घुसळितां रवी डेरियांत ॥ १५ ॥ डेरियांत लोणी खादलें रिघोनि । पाहे तों **[पं. गौळणी]** जननी हातीं लागे ॥ १६ ॥
हातीं धरुनियां **[पं. काढिती.]** काढिला बाहेरी । देखोनियां करी चोज त्यासी ॥ १७ ॥ सिकवी विचार नेणे
त्याची गती । होता कोणे रीती डेरियांत ॥ १८ ॥ यांसी पुत्रलोभें न कळे हा भाव । कळों नेदी भाव देव त्यांसी ॥
१९ ॥ त्यांसी मायामोहजाळ घाली फांस **[पं. फासा.]** । देव **[पं. आपणसा.]** आपणास कळों नेदी ॥ २० ॥ नेदी **[दे. राहों
भाव]** भाव राहों लोभिकांचे चित्तीं । जाणतां चि होती अंधळीं तीं ॥ २१ ॥ अंधळीं तीं तुका ह्मणे संवसारीं **[पं.
संसारिं.]** । जिहीं नाहीं हरि ओळखिला ॥ २२ ॥

४५२०. ओळखी **[पं. तयाची.]** तयांसी होय एका भावें । दुसरिया देवें न पविजे ॥ १ ॥ न पविजे कदा
उन्मत्त जालिया । डंबु **[पं. दंभ]** तो चि वांयां नागवण ॥ २ ॥ वनवास देवाकारणें एकांत । करावीं हीं **[त. वृत्तें तपें.]**
व्रततपें याग ॥ ३ ॥ व्रत याग यांसी **[दे. त. कळलीं.]** फळलीं बहुतें । होती या संचितें गौळियांची ॥ ४ ॥ यांसी देवें
तारियेलें न कळतां । मागील अनंता ठावें होतें ॥ ५ ॥ होतें तें द्यावया आला नारायण । मायबापां रीण
गौळियांचें ॥ ६ ॥ गौळियांचें सुख दुर्लभ आणिकां । नाहीं ब्रह्मादिकां तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५२१. नेणतियांसाठीं नेणता लाहान । थिंकोनि भोजन मागे माये ॥ १ ॥ माया दोनी यास बाप
नारायणा । **[पं. सारिकन्या.]** सारखी भावना तयांवरी ॥ २ ॥ तयांवरी त्याचा समचित्त भाव । देवकीवसुदेव नंद
दोघे ॥ ३ ॥ घेउनियां एके ठायीं अवतार । एकीं केला थोर वाढवूनि ॥ ४ ॥ उणा पुरा यासी नाहीं कोणी ठाव ।
सारखा चि देव अवधियांसी ॥ ५ ॥ यासी दोनी ठाव सारखे अनंता । आधील मागुता वाढला तो ॥ ६ ॥
वाढला तो सेवाभक्तिचिया गुणें । उपचारमिष्टान्नं करुनियां ॥ ७ ॥ **[दे. त. करोनियां.]** करुनि सायास मेळविलें
धन । तें ही कृष्णार्पण केलें तीहीं ॥ ८ ॥ कृष्णासी सकळ गाई घोडे ह्मैसी । समर्पिल्या दासी जीवें **[दे. भाव.]** भावें
॥ ९ ॥ जीवें भावें त्याची करितील सेवा । न विसंबतीं नांवा क्षणभरी ॥ १० ॥ क्षणभरी होतां वेगळा **[त. वेगळे.]** **[पं.
तयासी । होती कासावीसी०.]** तयांस । होती कासावीस प्राण त्यांचे ॥ ११ ॥ त्यांचे ध्यानीं मनीं सर्वभावें हरि । देह काम
करी चित्त त्यापें ॥ १२ ॥ त्याचें चि चिंतन कृष्ण कोठें गेला । कृष्ण हा जेविला नाहीं कृष्ण ॥ १३ ॥ कृष्ण आला
घरा कृष्ण गेला दारा । कृष्ण हा सोयिरा **[पं. सोयरा.]** भेटों कृष्णा **[पं. कृष्ण.]** ॥ १४ ॥ कृष्ण गातां ओंव्या दळणीं
कांडणीं । कृष्ण हा भोजनीं पाचारिती ॥ १५ ॥ कृष्ण तयां ध्यानीं आसनीं शयनीं । कृष्ण देखे स्वप्नीं कृष्णरूप ॥
१६ ॥ कृष्ण त्यांस दिसे आभास दुश्चितां । धन्य मातापिता तुका ह्मणे ॥ १७ ॥

४५२२. कृष्ण हा परिचारी कृष्ण हा वेव्हारी । कृष्ण घ्या वो नारी **[पं. आणिका.]** आणिकी ह्मणे ॥ १ ॥
ह्मणे कृष्णाविण कैसें **[पं. तुह्मां कैसें.]** तुह्मां गमे । विळ हा करमे वायांविण ॥ २ ॥ वायांविण तुह्मीं पिटितां **[त.
पीटीत्या. दे. पीटीत्या चाकटी.]** चावटी । घ्या गे जगजेठी क्षणभरी ॥ ३ ॥ क्षणभरी याच्या सुखाचा सोहळा । पहा
एकवेळा घेऊनियां ॥ ४ ॥ याचें सुख तुह्मां कळलियावरि । मग दारोदारीं न फिराल ॥ ५ ॥ लटिकें हें तुह्मां
वाटेल खेळणें । एका कृष्णाविणें आवर्घें चि ॥ ६ ॥ अवघ्यांचा तुह्मीं टाकाल सांगात । घेऊनि अनंत जाल राना
॥ ७ ॥ नावडे तुह्मांस आणीक बोलिलें । मग हें लागलें हरिध्यान **[पं. कृष्णध्यान.]** ॥ ८ ॥ न करा हा मग या जीवा
वेगळा । टोंकवाल बाळा **[पं. आणीक ही.]** आणिका ही ॥ ९ ॥ **[पं. आणीक ही.]** आणिका ही तुह्मा येती काकुलती ।
जवळी इच्छिती क्षण बैसों ॥ १० ॥ बैसों चला पाहों गोपाळाचें मुख । एकी एक सुख सांगतील ॥ ११ ॥ सांगे
जंव ऐसी **[पं. माता.]** मात दसवंती । तंव **[दे. धरिती चित्तीं बाळा । त. तंव घरी चि ती चित्तीं बाळा.]** त्या धरिती चित्तीं बाळा ॥
१२ ॥ बाळा एकी घरा घेउनियां जाती । नाहीं त्या परती तुका ह्मणे ॥ १३ ॥

४५२३. तुका ह्मणे पुन्हा न येती मागुत्या । कृष्णासीं खेळतां दिवस गमे ॥ १ ॥ दिवस राती कांहीं नाठवे तयांसी । पाहातां मुखासी कृष्णाचिया ॥ २ ॥ याच्या मुखें नये डोळ्यासी वीट । राहिले हे नीट [दे. त. ताटस्थ चि.] ताटस्त चि ॥ ३ ॥ ताटस्थ राहिलें सकळ शरीर । इंद्रियें व्यापार विसरलीं ॥ ४ ॥ विसरल्या [पं. विसरली.] तान भुक घर दार । नाही हा विचार [दे. त. आहों.] असों कोठें ॥ ५ ॥ कोठें असों कोण जाला वेळ [त. वेळाकाळ.] काळ । नाठवे सकळ विसरल्या ॥ ६ ॥ विसरल्या आह्मीं कोणीये जातीच्या । वर्णा ही चहुंच्या एक जाल्या ॥ ७ ॥ एक [त. एकी.] जाल्या तेव्हां कृष्णाचिया सुखें । निःशंक [त. निःशंख.] भातुकें खेळतील ॥ ८ ॥ खेळता भातुकें कृष्णाच्या [त. कृष्णा त्या सहित.] सहित । नाही आशंकित चित्त त्यांचें ॥ ९ ॥ चित्तीं तो गोविंद लटिकें दळण । [त. करीती हीं जन.] करिती हें जन [त. करिती.] करी तैसें ॥ १० ॥ जन करी तैसा खेळतील खेळ । अवघा गोपाळ करुनियां ॥ ११ ॥ [त. करुनि.] करिती आपला आवघा गोविंद । जना साच फंद लटिका [त. त्यां.] त्या ॥ १२ ॥ त्याणीं केला हरि सासुरें माहेर । बंधु हे कुमर दीर भावें ॥ १३ ॥ भावना राहिली एकाचिये ठायीं । तुका ह्मणे पायीं गोविंदाचे ॥ १४ ॥

४५२४. गोविंद भ्रतार गोविंद मुळहारी । नामें भेद परि एक चि तो ॥ १ ॥ एकाचीं च नामें ठेवियेलीं दोनी । [त. कळविती.] कल्पितील मनीं यावें जावें ॥ २ ॥ जावें यावें तिहीं घरींचिया घरीं । तेथिची सिदोरी तेथें न्यावी ॥ ३ ॥ विचारितां दिसे येणें जाणें खोटें । दाविती गोमटें लोका ऐसें ॥ ४ ॥ लोक करुनियां साच [त. वरतती.] वर्तताती । तैशा त्या खेळती लटिक्याची ॥ ५ ॥ लटिकीं करिती मंगळदायकें । लटिकीं च एकें एकां व्याही ॥ ६ ॥ व्याही भाई हरि सोयरा [त. सोइरा.] जावायी । [पं. अवघीयाठाई.] अवघियांच्या ठायीं केला एक ॥ ७ ॥ एकासि च पावे जें कांहीं करिती । उपचार संपत्ति नाना भोग ॥ ८ ॥ भोग देती सर्व एका नारायणा । लटिक्या भावना व्याही भाई ॥ ९ ॥ लटिका च त्याणीं केला संवसार । जाणती साचार वेगळा [त. वेगळे त्या.] त्या ॥ १० ॥ त्याणीं मृत्तिकेचें करुनि अवघें । खेळतील दोघें पुरुषनारी ॥ ११ ॥ पुरुषनारी त्याणीं ठेवियेलीं नावें । कवतुकभावें विचरती ॥ १२ ॥ विचरती जैसे साच भावें लोक । तैसें नाही सुख खेळतीया [पं. खेळतिल्या.] ॥ १३ ॥ यांणीं जाणितलें आपआपणया । लटिकें हें वांयां खेळतां तें [पं. तो.] ॥ १४ ॥ खेळतां ते आह्मी [पं. न हो.] नव्हों नारीनर । ह्मणोनि विकार नाहीं तयां ॥ १५ ॥ तया ठावें आहे आह्मी [पं. अवघे.] अवघीं एक । ह्मणोनि निःशंक खेळतील ॥ १६ ॥ तयां ठावें नाही हरिचिया गुणें । आह्मी कोणकोणें काय खेळों ॥ १७ ॥ काय खातों आह्मी कासया सांगातें । कैसें हें लागतें नेणों मुखीं ॥ १८ ॥ मुखीं चवी नाही वरी अंगीं लाज । [दे. वरणा०.] वर्ण याती काज न धरिती ॥ १९ ॥ [दे. त. धरितील.] न धरिती कांहीं संकोच त्या मना । हांसतां या जना नाइकती ॥ २० ॥ नाइकती बोल आणिकांचे कानीं । हरि चित्तीं [पं. ध्यानीं.] मनीं बैसलासे ॥ २१ ॥ बैसलासे हरि जयांचिये चित्तीं । तयां नावडती मायबापें ॥ २२ ॥ मायबापें त्यांचीं नेती पाचारुनि । बळें परि मनीं हरि वसे ॥ २३ ॥ वसतील बाळा आपलाले घरीं । ध्यान त्या अंतरीं गोविंदाचें ॥ २४ ॥ गोविंदाचें ध्यान निजलिया जाग्या । आणीक वाउग्या न बोलती ॥ २५ ॥ न बोलती निजलिया हरिविण । [पं. जागृती हे स्वप्न.] जागृति सपन एक जालें ॥ २६ ॥ एकविध सुख घेती नित्य [पं. नित्या.] बाळा । भ्रमर परिमळालागीं तैसा [दे. तैशा. पं. जैसा.] ॥ २७ ॥ तैसा [पं. त्या भाव घेतील.] त्यांचा भाव घेतला त्यांपरी । तुका ह्मणे हरि बाळलीला ॥ २८ ॥

४५२५. लीलाविग्रही तो लेववी खाववी । [त. एश्वदा.] यशोदा बैसवी मांडीवरी ॥ १ ॥ मांडीवरी भार पुष्पाचिये परी । बैसोनियां करी स्तनपान ॥ २ ॥ नभाचा ही साक्षी पाताळापरता । कुर्वाळिते माता हातें त्यासि ॥ ३ ॥ हातें कुर्वाळुनी मुंखीं घाली घांस । पुरे ह्मणे तीस पोट धालें ॥ ४ ॥ पोट धालें मग देतसे ढेंकर । भक्तीचें तें फार तुळसीदळ ॥ ५ ॥ तुळसीदळ भावें सहित देवापाणी । फार तें [दे. त. “तें” नाही.] त्याहुनि क्षीरसागरा [पं. त. क्षीरसागर.] ॥ ६ ॥ क्षीराचा कांटाळा असे एकवेळ । भक्तीचें तें जळ गोड देवा ॥ ७ ॥ देवा भक्त जिवाहुनि

आवडती । सकळ हि प्रीति त्यांच्याठायीं ॥ ८ ॥ [त. तयाचा अंकित. दे. त्यांचा अंकित.] त्यांचा हा अंकित सर्व भावें हरि । तुका ह्मणे करी सर्व काज ॥ ९ ॥

४५२६. [पं. जिये.] जयेवेळीं चोरुनियां नेलीं वत्सें । तयालागीं तैसें होणें लागे ॥ १ ॥ लागे दोहीं ठायीं करावें पाळण । जगाचा जीवन मायबाप ॥ २ ॥ माय [पं. त. जाला वरि.] जाल्यावरी अवघ्या वत्सांची । घरीं वत्सें जीचीं तैसा जाला ॥ ३ ॥ जाला तैसा [पं. जैसातसा.] जैसे घरिंचे गोपाळ । आणिक सकळ मोहरी पांवे ॥ ४ ॥ मोहरी पांवे सिंगें वाहिल्या काहाळा । देखिला सोहाळा ब्रह्मादिकीं ॥ ५ ॥ ब्रह्मादिकां सुख स्वपनीं ही नाही । तैसें दोहीं ठायीं वोसंडलें ॥ ६ ॥ वोसंडल्या क्षीर अमुप त्या गायी । जैसी ज्याची आई तैसा जाला ॥ ७ ॥ लाघव कळलें [पं. ब्रह्मादिका.] ब्रह्मयासी याचें । परब्रह्म साचें अवतरलें ॥ ८ ॥ तरले हे जन सकळ ही आतां । ऐसें तो विधाता बोलिलेला ॥ ९ ॥ लागला हे स्तुती करूं अनंताची । चतुर्मुख वाची भक्ती स्तोत्रें ॥ १० ॥ भक्तिकाजें [पं. भक्तिकाजा.] देवें केला अवतार । पृथ्वीचा भार फेडावया ॥ ११ ॥ पृथिवी दाटीली होती या असुरीं । नासाहावे वरी भार [पं. तया.] तये ॥ १२ ॥ तया काकुलती आपल्या दासांची । तयालागीं वेची सर्वस्व ही ॥ १३ ॥ स्वहित दासांचें करावयालागीं । अव्यक्त [पं. ही.] हें जगीं व्यक्ती आलें ॥ १४ ॥ लेखा कोण करी त्यांचिया [त. दे. यांचिया.] पुण्याचा । जयांसवें वाचा बोले हरी ॥ १५ ॥ हरी नाममात्रें पातकांच्या रासी । तो आला घरासि गौळियांच्या ॥ १६ ॥ गौळिये अवघीं जालीं कृष्णमय । नामें लोकत्रय तरतील ॥ १७ ॥ तरतील नामें कृष्णाचिया दोषी । बहुत ज्यांपाशीं होइल पाप ॥ १८ ॥ पाप ऐसें नाही कृष्णनामें राहे । धन्य तो चि पाहे कृष्णमुख ॥ १९ ॥ मुख माझें काय जो [पं. जें मी वर्णू पामर ।.] मी वर्णू पार । मग नमस्कार घाली ब्रह्मा ॥ २० ॥ ब्रह्मा नमस्कार घाली गोधनासी । कळला तयासि हा चि देव ॥ २१ ॥ देव चि अवघा जालासे सकळ । गाई हा गोपाळ वत्सें तेथें ॥ २२ ॥ तेथें [पं. जें पाहाणे.] पाहाणें जें आणीक दुसरें । [पं. मूर्ख तो चि खरें नाही दुजा.] मूर्ख त्या अंतरें दुजा नाही ॥ २३ ॥ दुजा भाव तुका ह्मणे जया चित्तीं । रवरव भोगिती कुंभपाक ॥ २४ ॥

४५२७. कुंभपाक लागे तयासि भोगणें । अवघा चि नेणे देव ऐसा ॥ १ ॥ देव ऐसा ठावा नाही जया जना । तयासि यातना यम करी ॥ २ ॥ कळला हा देव तया [पं. तयासीच खरा ।.] साच खरा । गाई [पं. वत्स.] वत्सें घरा धाडी ब्रह्मा ॥ ३ ॥ ब्रह्मादिकां ऐसा [पं. देव ऐसा.] देव अगोचर । कैसा त्याचा पार जाणवेल ॥ ४ ॥ जाणवेल देव गौळियांच्या भावें । तुका ह्मणे [दे. सेवे.] व्हावें संचित हें ॥ ५ ॥

४५२८. संचित उत्तम भूमि कसूनियां । जाळुं नेणे [पं. नये.] वायां परि त्याचें ॥ १ ॥ त्याचिया पिकासि आलिया घुमरी । आल्या गाईवरी आणिक गाई ॥ २ ॥ गाई दवडुनि [त. घालितील दुरी.] घालिती बाहेरी । तंव ह्मणे हरि बांधा [पं. त्यासी ।.] त्या ही ॥ ३ ॥ त्याही [पं. बांधा तुझी.] तुझी बांधा तुमच्या सारिख्या । भोवंडा पारिख्या वाड्यांतुनि ॥ ४ ॥ पारिख्या न येती कोणाचिया [पं. आणिकाच्या.] घरा । सूत्रधारी खरा नारायण ॥ ५ ॥ नारायण नांदे जयाचिये ठायीं । सहज तेथें नाही घालमेली ॥ ६ ॥ मेलीं हीं शाहाणीं करितां सायास । नाही सुखलेश तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५२९. तुका ह्मणे सुख घेतलें गोपाळीं । नाचती कांबळीं करुनि ध्वजा ॥ १ ॥ करुनियां टिरी [पं. आपले.] आपल्या मांदळ । वाजविती टाळ दगडाचे ॥ २ ॥ दगडाचे टाळ कोण त्यांचा नाद । गीत [पं. गीतें.] गातां छंद ताल नाही ॥ ३ ॥ ताल [दे. त. नाही ताल.] नाही गातां नाचतां गोपाळां । घननीळ सावळा [त. दे. मधीं.] तयामध्ये ॥ ४ ॥ [त. दे. मधीं.] मध्ये जयां हरि तें सुख आगळें । देहभाव काळें नाही तयां ॥ ५ ॥ तयांसि आळंगी आपुलिया करीं । जाती भूमीवरी लोटांगणी ॥ ६ ॥ निजभाव देखे जयांचिये अंगीं । तुका ह्मणे संगीं क्रीडे तयां ॥ ७ ॥

४५३०. तयांसवें करी काला दहीभात । सिदोऱ्या अनंत मेळवुनी ॥ १ ॥ मेळवुनी अवधियांचे एके ठायीं । मार्गे पुढें कांहीं उरों नेदी ॥ २ ॥ नेदी चोरी करूं [त. जाणे त्या अंतरीचें.] जाणे अंतरीचें । आपलें हीं सावें द्यावें तेथें ॥ ३ ॥ द्यावा दहीभात [पं. आपुला.] आपले प्रकार । तयांचा वेव्हार सांडवावा ॥ ४ ॥ वांटी सकळांसि हातें आपुलिया । जैसें मागे तया तैसें द्यावें ॥ ५ ॥ द्यावें सांभालुनी सम तुकभावें । आपण हि खावें त्यांचें [पं. तुकें.] तुक ॥ ६ ॥ तुक सकळांचें गोविंदाचे हातीं । कोण [पं. कोणा.] कोणे गति भला बुरा ॥ ७ ॥ [पं. राखी त्यास तैसें.] राखे त्यासि तैसें आपलात्या भावें । विचारुनि द्यावें जैसें तैसें ॥ ८ ॥ तैसें सुख नाहीं वैकुंठीच्या लोकां । तें दिलें भाविकां गोपाळांसि ॥ ९ ॥ गोपाळांचे मुखीं देउनी कवळ । घांस माखे लाळ खाय त्यांची ॥ १० ॥ त्यांचिचे मुखींचे काढूनियां [पं. हिरोनियां.] घांस । झोंबतां हातांस खाय बळें ॥ ११ ॥ बळें जयाचिया ठेंगणें सकळ । तयातें गोपाळ [पं. पाडिताती.] पाडतील ॥ १२ ॥ पाठी उचलूनि वाहातील खांदीं । नाचतील मांदीं मेळवुनी ॥ १३ ॥ मांदीं मेळवुनी धणी दिली आह्मां । तुका ह्मणे जमा केल्या गाई ॥ १४ ॥

४५३१. केला पुढें हरि अस्तमाना दिसा [पं. दिसे.] । मार्गे [दे. पं. त्यासरिसे.] त्यासरिसा थाट चाले ॥ १ ॥ थाट चाले गाई गोपाळाची धूम । पुढें [पं. रामकृष्ण.] कृष्ण राम तयां सोयी ॥ २ ॥ सोयी लागलिया [पं. देवाची आवृत्ति.] तयांची अनंतीं । न बोलावितां येती मार्गे तया ॥ ३ ॥ तयांचिये चित्तीं बैसला अनंत । घेती नित्यनित्य तें चि सुख ॥ ४ ॥ सुख नाहीं कोणा हरिच्या वियोगें । तुका ह्मणे जुगें घडी जाय ॥ ५ ॥

४५३२. जाय फाकोनियां । निवडोनि [दे. त. निवडितां.] गाई । [पं. आपलाली.] आपलाल्या सोयी घराचिये ॥ १ ॥ घराचिये सोयी अंतरला देव । गोपाळांचे [पं. गोपाळाचा.] जीव गोविंदापे ॥ २ ॥ गोविंदें वेधिलें तुका ह्मणे मन । वियोगें ही ध्यान संयोगाचें ॥ ३ ॥

४५३३. संयोग सकळां असे सर्वकाळ । दुश्चित्त [पं. दुखिता.] गोपाळ आला दिसे ॥ १ ॥ गोपाळ गुणाचा ह्मणे गुणमय । निंबलोण माये उतरिलें ॥ २ ॥ उतरुनि [पं. हाति.] हातें धरि हनूवठी । ओवाळुनि दिठी सांडियेली ॥ ३ ॥ दिठी घाली माता विश्वाच्या जनका । भक्तिचिया सुखा गोडावला ॥ ४ ॥ लहान हा थोर जीवजंतु [त. दे. जीवजंत.] भूतें । आपण दैवतें [पं. देवत.] जाला देवी ॥ ५ ॥ देवी ह्मैसासुर मुंजिया खेचर । लहान हि [त. ती. पं. हा.] थोर देव हरि ॥ ६ ॥ हरि तुका ह्मणे अवघा एकला । परि या [पं. हा.] धाकुला [त. दे. भक्तासाठीं.] भक्तीसाठीं ॥ ७ ॥

४५३४. भक्तीसाठीं केली यशोदेसी आळी । थिंकोनिया चोळी डोळे देव ॥ १ ॥ देव गिळुनियां धरिलें मोहन । माय ह्मणे कोण येथें दुजें ॥ २ ॥ दुजें येथें कोणी नाहीं कृष्णाविण । निरुते जाणोन पुसे देवा ॥ ३ ॥ देवापाशीं पुसे देव काय [पं. जाले.] जाला । हांसें आलें बोला याचें हरि ॥ ४ ॥ यांचे मी जवळी देव तो नेणती । लटिकें मानिती साच खरें ॥ ५ ॥ लटिकें तें साच साच तें लटिकें । नेणती लोभिकें [पं. आशाबद्धे.] आशाबद्ध ॥ ६ ॥ सांग [पं. सांगे.] ह्मणे माय येरु वासी तोंड । तंव तें ब्रह्मांड देखे माजी ॥ ७ ॥ माजी जया चंद्र सूर्य तारांगणें । तो भक्तांकारणें बाळलीळा ॥ ८ ॥ लीळा कोण जाणे याचें महिमान । [पं. जगाचा.] जगाचें जीवन देवादिदेव [पं. तं. देवा देव.] ॥ ९ ॥ देवें कवतुक दाखविलें तयां । [पं. लागती ते पाया मायबाप.] लागतील पायां मायबापें ॥ १० ॥ मायबाप ह्मणे हा चि देव स्वरा । आणीक पसारा लटिका तो ॥ ११ ॥ तो हि त्यांचा देव दिला नारायणें । माझें हें करणें तो हि मी च ॥ १२ ॥ मीं च ह्मणउनि जें जें जेथें ध्याती । तेथें मी श्रीपति भोगिता तें ॥ १३ ॥ तें मज वेगळें मी तया निराळा । नाहीं या सकळा ब्रह्मांडांत ॥ १४ ॥ [दे. त. ततभावना. पं. तद्भावना इच्छा भावि तैसें त्याचें ।.] तद्भावना तैसें भविष्य तयाचें । फळ देता साचें मी च एक ॥ १५ ॥ मी च एक खरा बोलें नारायण । दाविलें निर्वाण निजदासां ॥ १६ ॥ निजदासां खूण दाविली निरुती । तुका ह्मणे भूतीं नारायण ॥ १७ ॥

४५३५. नारायण भूतीं न कळे जयांसि । [दे. त. होय.] तयां गर्भवासीं येणें जाणें ॥ १ ॥ येणें जाणें होय भूतांच्या मत्सरें । न कळतां खरें देव ऐसा ॥ २ ॥ देव ऐसा जया कळला सकळ । गेली तळमळ द्वेषबुद्धि ॥ ३ ॥ बुद्धीचा पालट नव्हे कोणे [पं. कदा.] काळी । हरि जळीं स्थळीं [त. जया.] तयां चितीं ॥ ४ ॥ चित्त तें निर्मळ जैसें नवनीत । जाणिजे अनंत तयामाजी ॥ ५ ॥ तयामाजी हरि जाणिजे त्या भावें । आपलें परावें सारिखें चि ॥ ६ ॥ चिंतनें [पं. जयाच्या.] तयाच्या तरती आणीक । [पं. तो.] जो हें सकळिक देव देखे ॥ ७ ॥ देव देखे तो ही देव [त. दे. कसा देव.] कसा नव्हे । उरला संदेहे काय त्यासि ॥ ८ ॥ काया वाचा मनं पूजावे वैष्णव । [पं. मुळचें “ह्मणउनि” असें असतां तें खोडून “मनीं शुद्ध” असें केलें आहे.] ह्मणउनि भाव धरुनियां ॥ ९ ॥ यांसि कवतुक दाखविलें रानीं । वोणवा गिळूनि गोपाळांसि ॥ १० ॥ गोपाळांसि डोळे झांकविले हातें । धरिलें अनंतें विश्वरूप ॥ ११ ॥ पसरुनि [त. मुखें.] मुख गिळियेलें [पं. गिळियेली ज्वाळा । पाहाती गोपाळा.] ज्वाळ । पहाती गोपाळ बोटं सांदी ॥ १२ ॥ संधि सारुनियां पाहिलें अनंता । [पं. ह्मणीतलें आतां०.] ह्मणती ते आतां कळलासी ॥ १३ ॥ कळला हा तुझा देह नव्हे देवा । गिळिला वोणवा आणीक तो ॥ १४ ॥ तो तयां कळला [पं. अरुष.] आरुषां गोपाळां । दुर्गम सकळां साधनांसि ॥ १५ ॥ सीण ऊरे तुका ह्मणे साधनाचा । भाविकांसि साचा भाव दावी ॥ १६ ॥

४५३६. भाव दावी शुद्ध देखोनियां चित्त [पं. चित्ता । ०अकिता.] । आपल्या अंकित निजदासां ॥ १ ॥ सांगे गोपाळांसि काय पुण्य होतें । वांचलों [पं. जळत] जळते आगी हातीं ॥ २ ॥ आजि आह्मां येथें [पं. वांचविलें.] राखियेलें देवें । नाही तरी जीवें न वांचतो [त. दे. वंचतो.] ॥ ३ ॥ न वांचत्या [त. दे. वंचत्या.] गाई जळतो सकळें । पूर्वपुण्यबळें वांचविलें ॥ ४ ॥ पूर्वपुण्य होतें तुमचिये गांठी । बोलें जगजेठी गोपाळांसि ॥ ५ ॥ गोपाळांसि ह्मणे वैकुंठनायक । भले तुझी एक पुण्यवंत ॥ ६ ॥ करी तुका ह्मणे [पं. करविता.] करवी आपण । द्यावें थोरपण सेवकांसि ॥ ७ ॥

४५३७. काय आह्मां चाळविसी वायांविण । [त. दे. ह्मणसी.] ह्मणती दुखन देखिलासि ॥ १ ॥ लावूनियां डोळे नव्हतो दुश्चित । तुज परचित्त [त. मान.] भाव होती ॥ २ ॥ होती दृष्टि आंत [पं. आता.] उघडी आमची । बाहेरी ते [पं. तेव्हां साचि कुंची०. त. ते वांचि कुंची०.] वायां चि कुंची झाकूं ॥ ३ ॥ जालासि थोरला थोरल्या तोंडाचा । गिळियेला [पं. गिळियेली.] वाचा धूर आगी ॥ ४ ॥ आगी खातो ऐसा आमचा सांगाती । आनंदें नाचती भोंवताली ॥ ५ ॥ भोंवतीं आपणा मेळविलीं देवें । तुका ह्मणे ठावें नाही ज्ञान ॥ ६ ॥

४५३८. नाही [पं. शका त्यांची.] त्यांची शंका वैकुंठनायका । नेणती ते एकाविण दुजा ॥ १ ॥ जाणतियां सवें येळुं नेदी हरि । तर्कवादी दुरी दुराविले ॥ २ ॥ वादियासि भेद निंदा अहंकार । देऊनियां दूर दुराविले ॥ ३ ॥ दुरावले दूर आशाबद्ध देवा । [पं. करिती.] करितां या सवा कुटुंबाची ॥ ४ ॥ चितीं द्रव्यदारा पुत्रादिसंपत्ती । समान ते होती पशु नर ॥ ५ ॥ नरक [पं. साधिला.] साधिले विसरोनि देवा । [पं. “बुडाले ते” याबद्दल “बुडालेती.”] बुडाले ते भवा नदीमाजी ॥ ६ ॥ जीहीं हरिसंग केला संवसारि [पं. संसारी.] । तुका ह्मणे खरी खेप [पं. त्याची खेप.] त्यांची ॥ ७ ॥

४५३९. खेळींमेळीं [पं. घरा आले.] आले घरा गोपीनाथ । गोपाळांसहित मातेपाशीं ॥ १ ॥ मातेपाशीं एक नवल सांगती । जाली तैसी ख्याती वोणव्याची ॥ २ ॥ ओवाळिलें [त. ओवाळिला.] तिनें करुनि आरती । पुसे दसवंती गोपाळांसि ॥ ३ ॥ पुसे पडताळुनी मागुती मागुती । गोपाळ सांगती [त. कवतुक तें] कवतुक ॥ ४ ॥ कवतुक कार्नी [त. ऐकतां.] आइकतां त्याचें । बोलतां ये वाचे वीट नये ॥ ५ ॥ नयन गुंतले श्रीमुख पाहतां । न साहे लवतां आड पातें ॥ ६ ॥ तेव्हां कवतुक कळो आलें कांहीं । हळुहळु दोहीं मायबापां ॥ ७ ॥ हळुहळु [पं. त्यांच्या पुण्या जाली वाड । वारिलें.] त्यांचें पुण्य जालें वाड । वारलें हें जाड तिमिराचें [त. पं. तिमिराचें.] ॥ ८ ॥ तिमिर [त.

पं. त्रिमिर.] हें तेथें राहों शके कैसें । जालियां [पं. प्रवेशे.] प्रकाशें गोविंदाच्या ॥ ९ ॥ दावी तुका ह्मणे देव ज्या आपणा । पालटे तें क्षणामाजी एका ॥ १० ॥

४५४०. काय आतां यासि ह्मणावें लेंकरूं । जगाचा हा गुरु मायबाप ॥ १ ॥ माया याची यासि राहिली [पं. लपोन.] व्यापून । कळों नये क्षण एक होतां ॥ २ ॥ क्षण एक होतां विसरलीं त्यासि । माझेंमाझें ऐसें [त. ऐसी करी बाळ.] करी बाळा ॥ ३ ॥ [पं. करुनि.] करी कवतुक कळों नेदी कोणा । योजूनि कारणा तें चि खेळे ॥ ४ ॥ तें सुख [पं. लोटिलें.] लुटिलें घरिचिया घरीं । तुका ह्मणे परी आपुलाल्या ॥ ५ ॥

४५४१. आपुलाल्यापरी करितील सेवा । गीत [पं. गीति.] गाती देवा खेळवूनि ॥ १ ॥ खेळु [पं. खेळ.] मांडियेला यमुने पाबळीं । या रे चेंडुफळी खेळूं आतां ॥ २ ॥ आणविल्या डांगा चवगुणां काठी । बैसोनियां वांटी गडिया गडी ॥ ३ ॥ गडी जंव पाहे आपणासमान । नाहीं नारायण ह्मणे दुजा ॥ ४ ॥ जाणोनि गोविंदे सकळांचा भाव । तयांसि उपाव तो चि सांगे ॥ ५ ॥ सांगे सकळांसि व्हा रे [पं. एकेठायीं.] एकीकडे चेंडू राखा [पं. भाई.] गडे तुझी माझा [त. मज.] ॥ ६ ॥ [पं. मज.] मज हा न लगे आणीक सांगाती । राखावी बहुतीं हाल माझी ॥ ७ ॥ माझे हाके हाक मेळवा सकळ । नव जा बरळ [पं. एकेएक.] एकमेकां ॥ ८ ॥ एका समतुके अवघेचि राहा । जाईल तो पाहा धरा चेंडू ॥ ९ ॥ चिंतुनियां चेंडू हाणे ऊर्ध्वमुखें । ठेलीं [त. सकळिकें पाहाते चि.] सकळिक पाहात चि ॥ ११ ॥ [त. पाहाते चि.] पाहात चि ठेलीं न चलतां कांहीं । येरु लवलाहीं ह्मणे घरा ॥ १२ ॥ धरावा [पं. त्यांनीं.] तयानें त्याचें बळ [त. त्यासी.] ज्यासि । येरा आणिकांसि लाग नव्हे ॥ १३ ॥ नव्हे काम बळ बुद्धि [पं. नव्हे.] नाहीं त्याचें । न धरवे निचें उंचाविण [पं. उंचेविण.] ॥ १४ ॥ विचारीं पडिले देखिले [पं. देखोनि.] गोपाळ । या ह्मणे सकळ मजमार्गे ॥ १५ ॥ [त. मार्ग.] मार्ग देवाविण न दिसे आणिका । चतुर होत का बहुत जन ॥ १६ ॥ चतुर चिंतिती बहुत मारग । हरि जाय [पं. मार्ग.] लाग पाहोनियां ॥ १७ ॥ यामार्गे जे गेले [पं. आले.] गोविंदा [पं. गोविंद.] गोपाळ । ते नेले सीतळ पंथ ठायां ॥ १८ ॥ पंथ जे चुकले आपले मतीचे । तयांमार्गे त्यांचे ते चि हाल ॥ १९ ॥ हाल दोघां एक मोहरां [त. मोहरे.] मागिलां । चालतां चुकलां वाट पंथ ॥ २० ॥ पंथ पुढिलांसी चालतां न कळे । मागिलांनीं डोळे उघडावे ॥ २१ ॥ [पं. वयाच्या प्रबोधे.] वयाचा प्रबोध विचार ज्या नाहीं । समान तो देहीं बाळकांसी ॥ २२ ॥ सिकविलें हित नायिके जो [पं. कोणी.] कानीं । त्यामार्गे भल्यांनीं जाऊं नये ॥ २३ ॥ नये तें चि करी श्रेष्ठाचिया मना । मूर्ख एक जाणा तो चि खरा ॥ २४ ॥ रानभरी जालें न कळे मारग । मग तो श्रीरंग आठविला ॥ २५ ॥ लाज सांडूनियां मारितील हाका । कळलें नायका वैकुंठीच्या ॥ २६ ॥ चारी वेद ज्याची कीर्ती वाखाणीती । तया अति प्रीति गोपाळांची ॥ २७ ॥ गोपाळांचा धांवा आइकिला कानीं । सोयी चक्रपाणि पालविलें ॥ २८ ॥ साया धरुनियां आले हरिपासीं । लहान थोरांसी सांभाळिलें ॥ २९ ॥ सांभाळिलें तुका ह्मणे सकळ हि । सुखी जाले ते ही हरिमुखें ॥ ३० ॥

४५४२. मुखें सांगे त्यांसि पैल चेंडू पाहा । उदकांत डोहाचिये माथां ॥ १ ॥ माथां कळंबाचे अवघडा ठायीं । दावियेला डोहीं जळामाजी ॥ २ ॥ जळांत पाहातां [पं. आडतीये दृष्टि.] हाडति या दृष्टि । ह्मणे जगजेठी ऐसें नव्हे ॥ ३ ॥ [पं. खरे.] नव्हे साच चेंडू छाया दिसे आंत । खरा तेथें चित्त लावा वरी ॥ ४ ॥ वरी देखियेला अवघ्यांनीं डोळां । ह्मणती गोपाळा आतां कैसें ॥ ५ ॥ कैसें करुनियां उतरावा खालीं । देखोनियां भ्यालीं अवघीं डोहो ॥ ६ ॥ डोहो बहु खोल काळ्या भीतरी । सरलीं माघारीं अवघीं जणें ॥ ७ ॥ ज्याचें कारण तयासी च ठावें । पुसे त्याच्या भावें त्यास हरि ॥ ८ ॥ त्यासि नारायण ह्मणे राहा तळीं । चढे वनमाळी झाडावरी ॥ ९ ॥ वरि जातां [पं. हरि.] वरि पाहाती गोपाळ [पं. सकळ.] । ह्मणती सकळ [पं. गोपाळ.] आझी नेणों ॥ १० ॥ नेणों ह्मणती हें करितोसि काई । आह्मां तुझी आई देइल सिव्या ॥ ११ ॥ आपुलिया कानां ठेवुनियां [त. दे. देउनियां.] हात । सकळीं निमित्त टाळियेलें ॥ १२ ॥ निमित्त्याकारणें [दे. त. वेचिलें.] रचिलें कारण । गेला नारायण खांदीवरी ॥

१३ ॥ खांदीवरी पाव ठेवियेला देवें । पाडावा त्या भावें चेंडू तळीं ॥ १४ ॥ तळील नेणती तुका ह्मणे भाव । अंतरीचा [पं. अंतरीचें देव कळों नेदी ।.] देव जाणों नेदी ॥ १५ ॥

४५४३. नेदी कळों केल्याविण तें कारण । दाखवी आणून अनुभवा ॥ १ ॥ न पुरेसा हात घाली चेंडूकडे [दे. त. चेंडाकडे.] । [त. ह्मणतील.] ह्मणीतलें गडे सांभाळावें ॥ २ ॥ सांभाळ करितां सकळां जिवांचा । गोपाळांसि वाचा ह्मणे बरें ॥ ३ ॥ बरें विचारुनी करावें कारण । ह्मणे नारायण बऱ्या बरें ॥ ४ ॥ बरें ह्मणउनि त्यांकडे पाहे । सोडविला जाय चेंडू तळा ॥ ५ ॥ तयासवें [दे. दडी.] उडी घातली अनंतें । गोपाळ [पं. रडत.] रडते येती घरा ॥ ६ ॥ येतां [पं. लोकीं त्यांचा.] त्यांचा लोकीं देखिला कोल्हाळ । सामोरीं सकळ आलीं पुढें ॥ ७ ॥ पुसती ते [त. दे. पुसतील मात०.] मात [पं. तया गोपाळासी.] आपआपल्यासि । हरिदुःखें त्यांसी न बोलवे ॥ ८ ॥ न बोलवे हरि बुडालासें मुखें । कुटितील दुःखें उर माथे ॥ ९ ॥ [पं. मायबाप.] मायबापें तुका ह्मणे न देखती । ऐसें दुःख चित्ती गोपाळांच्या ॥ १० ॥

४५४४. गोपाळां उमडु नावरे दुःखाचा । कुंटित हे वाचा जाली त्यांची ॥ १ ॥ जालें काय ऐसें न कळे कोणासी । ह्मणती तुझांपासीं देव होता ॥ २ ॥ देवासवें दुःख न [पं. पवती.] पवते ऐसें । कांहीं अनारिसें दिसे आजी ॥ ३ ॥ आजि दिसे हरि फांकला यांपाशीं । ह्मणउनि ऐशी परि जाली ॥ ४ ॥ जाणविल्याविण कैसें कळे [त. यासी.] त्यांसि । [त. शाहाण्या.] शाहाणे त्यांसि कळों आले ॥ ५ ॥ कळों आलें तीहीं फुंद शांत केला । ठार्यींचा च त्यांला थोडा होता ॥ ६ ॥ होता तो विचार सांगितला जना । गोपाळ शाहाणा होता त्याणें ॥ ७ ॥ सामे आतां हरि तुझां आह्मां नाहीं । [पं. बुडालासे.] बुडाला तो डोहीं यमुनेच्या ॥ ८ ॥ [पं. त्यासि.] यासी अवकाश नव्हे चि पुसतां । जालिया अनंता कोण [त. काय.] परि ॥ ९ ॥ परि त्या दुःखाची काय सांगों आतां । तुका ह्मणे माता लोकपाळा [त. दे. लोकपाळ.] ॥ १० ॥

४५४५. पाषाण फुटती तें दुःख देखोनि । करितां गौळणी शोक लोकां ॥ १ ॥ काय ऐसें पाप होतें आह्मांपासीं । बोलती एकासी एक एका [त. एके.] ॥ २ ॥ एकांचिये डोळां असुं बाह्यात्कारी । नाहीं तीं अंतरीं जळतील ॥ ३ ॥ जळतील एकें अंतर्बाह्यात्कारें । टाकिलीं लेकुरें कडियेहूनि ॥ ४ ॥ निवांत चि एकें राहिलीं निश्चित [पं. निश्चितें.] । बाहेरी ना आंत जीव त्यांचे ॥ ५ ॥ त्यांचे जीव [पं. जीवावरी.] वरी आले त्या सकळां । एका त्या गोपाळांवांचूनियां ॥ ६ ॥ वांचणें तें आतां खोटें [कोठें.] संवसारीं । नव्हे भेटी जरी हरिसवें ॥ ७ ॥ सवें घेऊनियां चालली गोपाळां । अवधीं च बाळा नर नारी ॥ ८ ॥ नर नारी नाहीं मनुष्यांचें नांव [दे. नावें.] । गोकुळ हें गांव सांडियेलें ॥ ९ ॥ सांडियेलीं अत्रें संपदा सकळ । चित्ती तो गोपाळ धरुनि जाती ॥ १० ॥ तिरीं [पं. तीरी उभ्या माना घालूनियां गाई ।.] माना घालूनियां उभ्या गाई । तटस्थ या डोहीं यमुनेच्या ॥ ११ ॥ यमुनेच्या तिरीं झाडें वृक्ष वल्ली । दुःखें कोमाइलीं कृष्णाचिया ॥ १२ ॥ यांचें त्यांचें दुःख एक जालें तिरीं । मग शोक करी मायबाप ॥ १३ ॥ मायबाप तुका ह्मणे सहोदर । तोंवरी च तीर न पवतां ॥ १४ ॥

४५४६. तीर देखोनियां यमुनेचें जळ । कांठीं च कोल्हाळ करिताती ॥ १ ॥ कडवाड नव्हे घालावया उडी । आपणासि ओढी भय मार्गे ॥ २ ॥ मार्गे सरे माय पाउला पाउलीं । [त. दे. आपल्या.] आपलें च घाली धाकें अंग ॥ ३ ॥ अंग राखोनियां [पं. माया.] माय खेद करी । अंतरीचें हरी जाणवलें ॥ ४ ॥ जाणवलें मग देवें दिली बुडी । तुका ह्मणे कुडी भावना हे ॥ ५ ॥

४५४७. भावनेच्या मुळें अंतरला देव । शिरला संदेह भयें पोटीं ॥ १ ॥ पोटीं होतें मार्गे जीव द्यावा ऐसें । बोलिल्या सरिसें न करवे ॥ २ ॥ न करवे त्याग या [दे. त. जीवाचा या.] जीवाचा [पं. नाश.] नास । नारायण त्यास

अंतरला ॥ ३ ॥ अंतरला बहु बोलतां वाउगें । अंतरीच्या त्यागेंविण गोष्टी ॥ ४ ॥ गोष्टी सकळांच्या आइकिल्या देवें । कोण कोण्याभावे रडती तीं ॥ ५ ॥ तीं गेलीं घरास आपल्या सकळ । गोधनें गोपाळ लोक माय ॥ ६ ॥ मायबापांची तों ऐसी जाली गति । तुका ह्मणे अंतीं कळों आलें ॥ ७ ॥

४५४८. आला त्यांचा [दे. त. यांचा भाव. — पं. भाव त्यांचा.] भाव देवाच्या मना । अंतरीं कारणांसाठीं होता ॥ १ ॥ होता भाव त्यांचा पाहोनि निराळा । नव्हता पाताळा गेला आधीं ॥ २ ॥ आधीं पाठीमोरीं जालीं तीं सकळें । मग या गोपाळें बुडी दिली ॥ ३ ॥ दिली हाक [पं. तेणे.] त्यागें जाऊनि पाताळा । जागविलें काळा भुजंगासि ॥ ४ ॥ भुजंग हा होता निजला मंदिरीं । निर्भर अंतरीं गर्वनिधि ॥ ५ ॥ गर्व हरावया आला नारायण । मिस या करून चेंडुवाचें ॥ ६ ॥ चेंडुवाचे मिसें काळ्या नाथावा । तुका ह्मणे देवा कारण हें ॥ ७ ॥

४५४९. काळ्याचे मागे चेंडू पत्नीपारीं । तेजःपुंज राशी देखिलेला ॥ १ ॥ लावण्यपूतळा मुखप्रभाराशी । कोटि रवि शशी उगवले ॥ २ ॥ उगवला खांब [पं. खांबा.] कर्दळीचा गाभा । ब्रीदें वांकी नभा देखे पारीं ॥ ३ ॥ पाहिला सकळ तिनें न्याहाळूनि । कोण या जननी विसरली [दे. त. विसंबली.] ॥ ४ ॥ विसरु हा तीस कैसा याचा जाला । जीवाहुनि [दे. त. वाल्हा.] वाला दिसतसे ॥ ५ ॥ दिसतसे रूप गोजिरें लाहान । पाहातां लोचन सुखावले ॥ ६ ॥ पाहिलें पतीनि काळा दुष्टाकडे । मग ह्मणे कुडें जालें आतां ॥ ७ ॥ [पं. आतां उठोनियां खाईल.] आतां हा उठोनि खाईल या बाळा । देईल वेल्हाळा माय जीव ॥ ८ ॥ जीव याचा कैसा वांचे ह्मणे नारी । मोहिली अंतरीं हरिरूपें [पं. हरिरूपी.] ॥ ९ ॥ रूपें अनंतार्ची [पं. अनंत अपार.] अनंतप्रकार । न कळे साचार तुका ह्मणे ॥ १० ॥

४५५०. ह्मणे चेंडू कोणें आणिला या ठाया । आलों पुरवाया कोड त्याचें ॥ १ ॥ त्याचें आइकोन निष्ठुर वचन । भयाभीत मन जालें तीचें ॥ २ ॥ तिची चित्तवृत्ति होती देवावरी । आधीं ते माघारी फिरली वेगीं ॥ ३ ॥ वेगीं मन गेलें भ्रताराचे सोयी । विघ्न आलें कांहीं आह्मावरी ॥ ४ ॥ वरि उदकास अंत [पं. नाही अंतपार.] नाही पार । अक्षोभ सागर भरलासे ॥ ५ ॥ संचार करुनि कोण्या वाटे आला । ठायीं च देखिला अवचिता ॥ ६ ॥ अवचिता नेणों येथें उगवला । दिसे [पं. दिसतो.] तो धाकुला बोल मोठे ॥ ७ ॥ मोठ्यानें बोलतो भय नाही मनीं । केला उठवूनी काळ जागा ॥ ८ ॥ जागविला काळसर्प तये वेळीं । उठिला कल्लोळीं विषाचिये ॥ ९ ॥ यमुनेच्या डोहावरी आला ऊत । काळयाकृतांतधुधुकारें [दे. धुदकारें] ॥ १० ॥ कारणें ज्या येथें आला नारायण । जालें दुरुषण दोघांमध्ये [त. दे. मधीं.] ॥ ११ ॥ दोघांमध्ये [पं. बोल जाले.] जाले बोल परस्परें । [पं. प्रसंगें.] प्रसंग उत्तरें युद्धाच्या ॥ १२ ॥ चिंतावला चितीं तोंडें बोले काळ । करीन सकळ ग्रास तुझा ॥ १३ ॥ जाला सावकाश झेंप घाली वरी । तंव [पं. हाणी.] हाणे हरि मुष्टिघातें ॥ १४ ॥ तेणें काळें त्यासि दिसे काळ तैसा । हरावया जैसा जीव आला ॥ १५ ॥ आठवले काळा हाकारिलें गोत । मिळालीं [दे. बहुते.] बहुत नागकुळें ॥ १६ ॥ कल्हारीं संधानीं वेष्टिलेला [दे. त. धरिलेला.] हरि । [त. अवघ्या.] अवघा विखारीं व्यापिलेला ॥ १७ ॥ यांस तुका ह्मणे नाही भक्ताविण । गरुडाचें चिंतन केलें मनीं ॥ १८ ॥

४५५१. निजदास उभा तात्काळ पायापें । स्वामी देखे सर्पें वेष्टिलेला [पं. वेष्टिलेला.] ॥ १ ॥ लहानथोरें होती मिळालीं [त. अपार.] अपारें । त्याच्या [दे. धुदकारें.] धुधुकारें निवारलीं ॥ २ ॥ निघतां [दे. त. आफटी.] आपटी धरुनि धांवामधीं । [पं. एका ते वि वधी माथां पाये.] एकाचें चि वधी माथें पायें ॥ ३ ॥ एकीं जीव दिले येतां च त्या धाकें । येतील तीं एकें काकूलती ॥ ४ ॥ यथेष्ट [पं. भक्षिले.] भक्षिलीं पोट धाये वरी । तंव ह्मणे हरि पुरे आतां ॥ ५ ॥ आतां करूं काम आलों जयासाठीं । हरी घाली मिठी काळयासि ॥ ६ ॥ यासि नाथूनियां नाकीं दिली दोरी । चेंडू [पं. भारा.] भार शिरीं कमळांचा ॥ ७ ॥ चालविला वरी बैसे नारायण । गरुडा [अलिंगण.] आळंगुन बहुडविलें

॥ ८ ॥ विसरु न पडे संवगड्या गाई । यमुनेच्या डोहीं लक्ष त्यांचें ॥ ९ ॥ त्याच्या गोष्टी कांठीं बैसोनि सांगती ।
बुडाला दाविती येथें हरि ॥ १० ॥ हरीचें चिंतन करितां आठव । तुका ह्मणे देव आला वरी ॥ ११ ॥

४५५२. [पं. अवचिता.] अवचित त्याणीं देखिला भुजंग । पळतील मग हाउ आला ॥ १ ॥ आला धेरुनियां
यमुनेबाहेरी । पालवितो [पं. हरि.] करीं गडियांसि ॥ २ ॥ गडियांसि ह्मणे वैकुंठनायक । या रे सकळिक
मजपाशीं ॥ ३ ॥ मजपाशीं तुझां भय काय करी । जवळि या दुरी जाऊं नका ॥ ४ ॥ कानीं आइकिले गोविंदाचे
बोल । ह्मणती मवल चला पाहों ॥ ५ ॥ पाहों आले हरीजवळ सकळ । गोविंदें [पं. गोधनें.] गोपाळ आळिगिले ॥ ६
॥ आल्या गाई वरी घालितील माना । वोरसलें [पं. वोरसल्या.] स्तना [त. स्थना.] क्षीर लोटें ॥ ७ ॥ लोटती [पं.
सकळ.] सकळें एकावरी एक । होउनि पृथक कुर्वाळलीं [त. कृवाळिलीं. पं. कुरवाळिली.] ॥ ८ ॥ कुर्वाळलीं [त. कृवाळिलीं.
पं. कुरवाळिली.] आनंदें घेती चारापाणी । तिहीं चक्रपाणी देखियेला [त. देखिलिया.] ॥ ९ ॥ त्यां च पाशीं होता परि
केली माव । न कळे संदेह पडलिया ॥ १० ॥ याति वृक्ष वल्ली होत्या कोमेलिया । त्यांसि कृष्णें काया दिव्य
दिली ॥ ११ ॥ दिलें गोविंदें त्या पदा नाहीं नाश । तुका ह्मणे आस निरसली ॥ १२ ॥

४५५३. आस निरसली गोविंदाचे भेटी । संवसारा [त. संवसार तुटी०.] तुटी पुढिलिया ॥ १ ॥ पुढें [पं.
पाठविले गोविंदें गोपाळ । ०चपळहार्ती०.] पाठविलें गोविंदें गोपाळां । देउनि चपळां हार्ती गुढी ॥ २ ॥ हाका आरोळिया
देउनि नाचती । एक सादाविती हरि [त. दे. आले.] आला ॥ ३ ॥ आरंभीं पडिलीं होतीं तयां घरीं । संकीर्ण त्या
नारी नरलोक ॥ ४ ॥ लोका भूक तान नाहीं निद्रा डोळा । रूप वेळोवेळां आठविती ॥ ५ ॥ आहाकटा मग
करिती गेलिया । आधीं ठावा तयां नाहीं कोणा ॥ ६ ॥ आधीं चुकी मग घडे आठवण । तुका ह्मणे जन परिचयें ॥
७ ॥

४५५४. जननी हे ह्मणे आहा काय जालें । शरीर रक्षिलें काय काजें ॥ १ ॥ काय [त. काजे.] काज आतां
हरिविण जिणें । नित्य दुःख कोणें सोसावें हें ॥ २ ॥ हें दुःख न सरे हरि न भेटे तों । त्यामार्गे चि जातों एका वेळे
॥ ३ ॥ एकवेळ जरी देखतें मी आतां । तरी जीवापरता न करितें ॥ ४ ॥ करितां हे मात हरीचें चिंतन । शुभ तो
शकुन तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५५५. शुभ मात तिहीं आणिली गोपाळीं । चेंडू वनमाळी घेउनि आले ॥ १ ॥ आली दारा देखे
हरुषाची गुढी । सांगितली [त. सांगतील.] पुडी [पं. हरुष.] हरुषें मात ॥ २ ॥ हरुषलीं माता केलें निंबलोण ।
गोपाळांवरून कुरवंडी ॥ ३ ॥ गोपाळां भोवतें मिळालें गोकुळ । अवधीं सकळ लहान थोरें ॥ ४ ॥ थोर सुख
जालें ते काळीं आनंद । [त. सांगतां.] सांगती गोविंद वरि आला ॥ ५ ॥ आले वरि बैसोनियां नारायण । काळया
नाथून वहन केलें ॥ ६ ॥ नगराबाहेरी निघाले आनंदें । लावूनियां वाघें नाना घोष ॥ ७ ॥ नारायणापुढें गोपाळ
चालती । आनंदें नाचती गाती गीत ॥ ८ ॥ तंव तो देखिला वैकुंठीचा पती । लोटांगणीं [पं. येती.] जाती सकळ
ही ॥ ९ ॥ सकळ ही एका भावें आळिगिले । अवधियां जाले अवघे हरि ॥ १० ॥ हरि [पं. आळिगनीं.] आळिगनें
हरिरूप जालीं । आप विसरलीं आपणास ॥ ११ ॥ सकळांसी सुख एक दिलें देवें । [दे. त. मायबापां भावें.]
मायबापभावें लोकपाळां ॥ १२ ॥ मायबाप देवा नाहीं लोकपाळ । सारिखीं सकळ तुका ह्मणे ॥ १३ ॥

४५५६. नेणें [त. वर्णा.] वर्ण धर्म जीं आलीं सामोरीं । अवधीं च हरी आळिगिलीं [पं. आळिगिला.] ॥ १ ॥ हरि
लोकपाळ आले नगरांत । सकळांसहित [त. मायबापा.] मायबाप ॥ २ ॥ पारणें तयांचें जालें एका वेळे । देखिलें
सावळें परब्रह्म ॥ ३ ॥ ब्रह्मानंदें लोक सकळ नाचती । गुडिया उभविती घरोघरीं ॥ ४ ॥ घरोघरीं सुख आनंद
सोहळा । सडे रंग माळा चौकदारीं ॥ ५ ॥ दारीं वृंदावनें तुळसीचीं बनें । रामकृष्णगाणें नारायण ॥ ६ ॥

नारायण तिहीं पूजिला बहुती । नाना पुष्पयाती करुनियां ॥ ७ ॥ यांचें ऋण नाही फिटलें मागील । पुढें भांडवल जोडिती हीं ॥ ८ ॥ हीं नव्हतीं कधीं या देवा वेगळीं । केला वनमाळी सेवाऋणी ॥ ९ ॥ सेवाऋणें तुका ह्मणे रूपधारी । भक्तांचा कैवारी नारायण ॥ १० ॥

४५५७. नारायण आले निजमंदिरासि । जाले या लोकांसि बहुडविते ॥ १ ॥ बहुडविले बहु केलें समाधान । विसरु [पं. हा.] तो क्षण नका माझा ॥ २ ॥ मात सांगितली सकळ वृत्तांत । केलें दंडवत सकळांनीं ॥ ३ ॥ सकळां भातुकें वांटिल्या साखरा । [त. गेले आपलाल्या घरा लोक.] आपलाल्या घरा लोक गेले ॥ ४ ॥ लोक गेले कामा गाईपें गोपाळ । वारली सकळ लोभापाठी ॥ ५ ॥ लोभ दावुनियां आपला विसर । पाडितो कुमर धनआशा ॥ ६ ॥ आशेचे बांधले तुका ह्मणे जन । काय नारायण ऐसा [पं. जाणे ऐसा.] जाणे ॥ ७ ॥

४५५८. जाला कवतुक करितां रोकडें । आणीक ही पुढें नारायण ॥ १ ॥ येउनियां पुढें धरिला मारग । हरावया भाग इंद्रयार्जी [पं. दे. इंद्रपाशीं.] ॥ २ ॥ इंद्रा दहीं दुध तूप नेतां लोणी । घेतलें हिरोनि वाटे त्यांचें ॥ ३ ॥ हिरोनि घेतल्या कावडी सकळा । ह्मणती गोपाळा बरें नव्हे ॥ ४ ॥ नव्हे तें चि करी न भे कळिकाळा । तुका ह्मणे लीळा खेळे देव ॥ ५ ॥

४५५९. खेळ नव्हे बरा इंद्र कोपलिया । देव ह्मणे तयां भेऊं नका ॥ १ ॥ नका धरूं भय धाक कांहीं मनीं । बोले चक्रपाणि गौळियांसि ॥ २ ॥ गौळियांसि धीर नाही या वचनें । आशंकितमनें वेडावलीं ॥ ३ ॥ वेडावलीं त्यांसि न कळतां माव । देवाआदिदेव नोळखतां ॥ ४ ॥ नोळखतां दुःखें [पं. वाहातील शिरीं.] वाहाती शरीरीं । तुका ह्मणे वरी [त. भार पाठी.] भारवाही ॥ ५ ॥

४५६०. भारवाही नोळखती या अनंता । जवळी असतां अंगसंगें ॥ १ ॥ अंगसंगें तया न कळे हा देव । कळोनि संदेह [त. मागुताले.] मागुताला ॥ २ ॥ मागुती पडती चिंतेचिये डोहीं । जयाची हे नाही बुद्धि स्थिर ॥ ३ ॥ बुद्धि स्थिर होउं [पं. राहों.] नेदी नारायण । आशाबद्ध जन लोभिकांची [पं. लोभिकांसी.] ॥ ४ ॥ लोभिकां [त. लोकां हें न०.] न साहे देवाचें करणें । तुका ह्मणे तेणें दुःखी होती ॥ ५ ॥

४५६१. दुःखी होती लोभें करावें तें काई । उडतील गाई ह्येसी आतां ॥ १ ॥ आणीकही कांहीं होईल अरिष्ट । नायिके हा धीट सांगितलें ॥ २ ॥ सांगों चला याच्या मायबापांपाशीं । निघाले घरासि देवा रागें ॥ ३ ॥ रागें काला देतां न घेती कवळ । टोकवी गोपाळ क्रोधियांसि ॥ ४ ॥ क्रोध देवावरि धरियेला राग । तुका ह्मणे भाग न लभती ॥ ५ ॥

४५६२. भाग त्या सुखाचे वांकड्यां बोंबड्यां । आपलिया गड्यां भाविकांसि ॥ १ ॥ भारवाही गेले टाकुनि कावडी । नवनीतगोडी भाविकांसि ॥ २ ॥ काला करुनियां वांटिलां सकळां । आनंदें गोपाळांमाजी खेळे ॥ ३ ॥ खेळेंमेळें दहीं दुध [पं. लोणी.] तूप खाती । भय नाही चितीं कवणाचें ॥ ४ ॥ कवणाचें चाले तुका ह्मणे बळ । जयासी गोपाळ साह्य जाला ॥ ५ ॥

४५६३. जाणवलें इंद्रा चरित्र सकळ । [त. वांकल्या.] वांकल्या गोपाळ दाविताती ॥ १ ॥ तातडिया मेघां आज्ञा करी राव । गोकुळींचा ठाव उरों नेदा [त. नेदीं.] ॥ २ ॥ नेदाविया गाई ह्येसी वांचों लोक । पुरा सकळिक सिळाधारीं ॥ ३ ॥ धाक नाही माझा गोवळियां [पं. गोंळियांच्या पोरं.] पोरं । सकळिक मारा ह्मणे मेघां ॥ ४ ॥

ह्मणविती देव आपणां तोंवरी [पं. तंवरी । नाही जंवरी०.] । जंव नाही वरी कोपलों मी ॥ ५ ॥ मीपणें हा देव न कळे चि त्यांसी । अभिमानें रासि गर्वाचिया ॥ ६ ॥ अभिमानरासि जयाचिये ठायीं । तुका ह्मणे तई देव दुरी ॥ ७ ॥

४५६४. देव त्यां फावला भाविकां गोपाळां । नाही तेथें कळा अभिमान ॥ १ ॥ नाडलीं आपल्या आपण चि एकें । संदेहदायकें बहुफारें ॥ २ ॥ फारें चाळविलीं नेदी कळों माव । देवाआदिदेव विश्वंभर ॥ ३ ॥ विश्वासावांचुनि कळों नये खरा । अभक्तां [त. अंधारा.] अधीरा जैसा तैसा ॥ ४ ॥ जैसा भाव तैसा जवळि त्या दुरि । तुका ह्मणे हरि देतो [पं. घेतो देतो.] घेतो ॥ ५ ॥

४५६५. तो या साच भावें न कळे चि इंद्रा । ह्मणउनि धारा घाली सिळा [पं. मेघा.] ॥ १ ॥ [पं. घाली मेघ धारा.] घाली धारा मेघ कडाडिला माथा । वरि अवचिता देखियेला ॥ २ ॥ देखती पाऊस वोळला गोपाळ । भ्याले हे सकळ विचारिती ॥ ३ ॥ विचार पडला विसरले खेळ । अन्याय गोपाळ ह्मणती केला ॥ ४ ॥ लागलेंसे गोड न कळे ते काळीं । भेणें वनमाळी आठविती ॥ ५ ॥ आतां काय कैसा [त. ऐसा.] करावा विचार । गोधनासि थार आपणिया ॥ ६ ॥ यांचिया विचारें होणार तें काई । तुका ह्मणे ठायीं वेडावलीं ॥ ७ ॥

४५६६. वेडावलीं काय करावें या काळीं । ह्मणे वनमाळी गोपाळांसि ॥ १ ॥ शिरी [पं. शिरी गोवर्धन धरा उचलूनि ।] धरूं गोवर्धन उचलूनि । ह्मणे तुह्मी कोणी भिऊं नका ॥ २ ॥ नका सांडूं कोणी आपला आवांका । मारितां या हाका आरोळिया ॥ ३ ॥ अशंकित चित्तें न [पं. वाटे.] वटे त्यां खरें । धाकें च ते बरें ह्मणती चला ॥ ४ ॥ चित्तीं धाक परि जवळी अनंत । तुका ह्मणे घात होऊं नेदी ॥ ५ ॥

४५६७. नेदी दुःख देखों दासा नारायण । ठेवी निवास्तून आल्या आधीं ॥ १ ॥ आधीं [पं. शुद्ध पुढ.] पुढें शुद्ध करावा मारग । [पं. दासामार्गेंमार्गें.] दासांमार्गें मग सुखरूप ॥ २ ॥ पर्वतासि हात लाविला अनंतें । तो [त. तें] जाय वरतें आपेंआप ॥ ३ ॥ आपल्याआपण उचलिला गिरी । गोपाळ हे [त. फेरी.] करी निमित्त्यासि ॥ ४ ॥ निमित्त्य करुनि करावें कारण । करितां आपण कळों नेदी ॥ ५ ॥ दिनाचा कृपाळु पतितपावन । हें करी वचन सांच खरें ॥ ६ ॥ सांगणें न लगे सुखदुःख दासा । तुका ह्मणे ऐसा कृपावंत ॥ ७ ॥

४५६८. कृपावंतें हाक दिली सकळिकां । माजिया रे नका राहों कोणी ॥ १ ॥ निघाले या भेणें पाउसाच्या जन । देखे गोवर्धन उचलिला ॥ २ ॥ लाविले गोपाळ फेरीं चहूंकडे । हांसे फुंदे रडे कोणी धाकें ॥ ३ ॥ धाकें हीं सकळ निघालीं [पं. निघाले.] भीतरी । उचलिला गिरी तयाखालीं ॥ ४ ॥ तयाखालीं गाई वत्सें आलीं लोक । पक्षी सकळिक जीवजाति ॥ ५ ॥ जिहीं ह्मणविलें हरीचे अंकित । जातीचे ते होत कोणी तरी ॥ ६ ॥ जाति कुळ नाही तयासि प्रमाण । अनन्या अनन्य तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५६९. त्यांसि राखे खळें आपुले जे दास । कळिकाळासि वास पाहों नेदी ॥ १ ॥ पाउस न येतां केली यांची थार । लागला तुषार येऊं मग ॥ २ ॥ येउनि दगड बैसतील गिरी । वरुषला धारीं शिळांचिये ॥ ३ ॥ शिळांचिये धारीं वरुषला आकांत । होता दिवस सात एक सरें ॥ ४ ॥ एक सरें गिरि धरिला गोपाळीं । होतों [होता भावबळी. आह्मा ऐसा । त. होता भावबळी आह्मी ऐसा.] भाव बळी आह्मी ऐसे ॥ ५ ॥ ऐसें कळों आलें देवाचिया चित्ता । ह्मणे तुह्मीं आतां हात सोडा ॥ ६ ॥ हांसती गोपाळ करुनि नवल । आइकोनि बोल गोविंदाचे ॥ ७ ॥ दावितील डोया गुडघे कोपर । फुटले ते [पं. तो.] भार उचलितां ॥ ८ ॥ भार आह्मांवरि घालुनि निराळा । राहिलासि डोळा चुकवुनि ॥ ९ ॥ निमित्त्य अंगुळी लावियेली बरी । पाहों कैसा गिरी धरितोसि ॥ १० ॥ सिणले हे [पं. ही होते

ठायीं च त्या भारें ।.] होते ठायींच्या त्या भारें । लटिकें चि खरें मानुनियां ॥ ११ ॥ यांणीं अंत पाहों आदरिला याचा । तुका ह्मणे वाचा वाचाळ ते ॥ १२ ॥

४५७०. वाचाळ लटिके अभक्त जे खळ । आपुलें तें बळ [दे. वाखाणीती.] वाखाणावें ॥ १ ॥ बळें हुंवरती सत्य त्यां न कळे । नुघडती डोळे अंधळ्यांचे ॥ २ ॥ आसुडिल्या माना हात पाय नेटें । तंव भार बोटें उचलिला ॥ ३ ॥ लटिका चि आह्मीं सीण केला देवा । कळों आलें तेव्हां सकळांसि ॥ ४ ॥ आलें कळों तुका ह्मणे अनुभवं । मग अहंभावं सांडवले [दे. सांडवली.] ॥ ५ ॥

४५७१. सांडवले सकळांचे अभिमान । आणिले शरण लोटांगणीं ॥ १ ॥ लोटांगणीं आले होऊनियां दीन । मग नारायण ह्मणे भलें ॥ २ ॥ भला [पं. तुह्मी आजी.] आजि तुह्मी केला साच पण । गिरि गोवर्धन उचलिला ॥ ३ ॥ लागती चरणा सकळ ते कार्ळी । आह्मांमध्ये बळी तूं चि एक ॥ ४ ॥ एका तुजविण न यों आह्मी कामा । कळों कृष्णा रामा आलें आजी ॥ ५ ॥ आजिवरि आह्मां होता अभिमान । नेणतां चरणमहिमा तुझा ॥ ६ ॥ तुझा पार आह्मी नेणों नारायणा । नखीं गोवर्द्धना राखियेलें ॥ ७ ॥ राखियेलें गोकुळ आह्मां सकळांसि । [त. दगडाचे.] दगडाच्या राशी वरुषतां ॥ ८ ॥ वर्णावें तें काय तुझें महिमान । धरिती चरण [त. दे. सकळिक.] सकळ ही ॥ ९ ॥ सकळ ही तान विसरलीं भूक । सकळ ही सुख दिलें त्यांसि ॥ १० ॥ त्यासि कळों आला वैकुंठनायक । तुका ह्मणे लोक निर्भर ते ॥ ११ ॥

४५७२. लोकां कळों आला देव आह्मांमधीं । टाकिली उपाधि तिहीं शंका ॥ १ ॥ शंका नाही थोरां लाहानां जीवांसि । [पं. कळला हृषीकेशी तेव्हां मग ।.] कळला हा हृषीकेशी मग ॥ २ ॥ मग मनीं जाले निर्भर सकळ । संगें लोकपाळ कृष्णाचिया ॥ ३ ॥ कृष्णाचिया ओंव्या गाणें गाती गीत । कृष्णमय चित्त जालें त्यांचें ॥ ४ ॥ त्यांसि ठावा नाही बाहेरिल भाव । अंतरीं [पं. अंतरींचें वाव०.] च वाव सुख जालें ॥ ५ ॥ [पं. सुख तथा दीसे०.] सुखें तया दीस न कळे हे राती । अखंड या ज्योती गोविंदाची ॥ ६ ॥ चिंतनें चि धालीं न लगे अन्नपाणी । तुका ह्मणे मनीं समाधान ॥ ७ ॥

४५७३. समाधान त्यांचीं इंद्रियें सकळ । जयां तो [पं. ते.] गोपाळ समागमें ॥ १ ॥ गोविंदाचा जाला प्रकाश भीतरी । मग त्यां बाहेरी काय काज ॥ २ ॥ [पं. काम काज.] काज काम त्यांचे सरले व्यापार । नाही आप पर माझें तुझें ॥ ३ ॥ माया सकळांची सकळां ही वरी । विषय तें हरि दिसों नेदी ॥ ४ ॥ दिसे तया आप [पं. पराचे.] परावें सारिखें । तुका ह्मणे सुखें कृष्णाचिया ॥ ५ ॥

४५७४. कृष्णाचिया सुखें भुक नाही तान । सदा समाधान सकळांचें ॥ १ ॥ कळलें चि नाही [पं. किती जाले.] जालें किती दिस । बाहेरिल वास [पं. बास] विसरलीं ॥ २ ॥ विसरु [पं. विसर.] कामाचा तुका ह्मणे जाला । उद्वेग राहिला जावें यावें ॥ ३ ॥

४५७५. जावें बाहेरी हा नाठवे विचार । नाही समाचार ठावा कांहीं ॥ १ ॥ कांहीं न कळे तें कळों आलें देवा । मांडिला रिघावा कवतुक ॥ २ ॥ कवतुकासाठीं भक्त देहावरि । आणिताहे हरि बोलावया ॥ ३ ॥ यासि नांव रूप नाही हा आकार । कळला साचार [दे. त. भक्ती मुखें.] भक्ता मुखें ॥ ४ ॥ मुखें भक्तांचिया बोलतो आपण । अंगसंगें भिन्न नाही दोघे [त. दे. दोघां.] ॥ ५ ॥ दोघे वेगळाले लेखिल जो कोणी । तयाचा मेदिनी बहु भार ॥ ६ ॥ तयासी घडलीं सकळ ही पापें । भक्तांचिया कोपें निंदा द्वेषें ॥ ७ ॥ द्वेषियाचा संग न घडावा कोणा । विष जेंवी प्राणां नाश करी ॥ ८ ॥ करितां आइके निंदा या संतांची । तया होती ते चि अधःपात ॥ ९ ॥ पतन उद्धार

संगाचा महिमा । त्याजावें अधमा संत सेवी ॥ १० ॥ संतसेवी [त. सेवी संत.] जोडे महालाभरासी । तुका ह्मणे यासि नाश नाही ॥ ११ ॥

४५७६. नाही नाश हरि आठवितां मुखें । जोडतील सुखें सकळ ही ॥ १ ॥ सकळ ही सुखें वोळलीं अंतरीं । मग त्याबाहेरी काय काज ॥ २ ॥ येऊं विसरलीं [पं. विसरले बाहेरी गोपाळ । तल्लीन सकळ कृष्ण०.] बाहेरी गोपाळें । तल्लीन सकळें कृष्णसुखें ॥ ३ ॥ सुख तें योगियां नाहीं समाधीस । दिलें गाई वत्स पशु जीवां ॥ ४ ॥ वारला पाऊस केव्हां नाहीं ठावा । तुकां ह्मणे देवावांचूनियां ॥ ५ ॥

४५७७. यांसि समाचार सांगतो सकळा । चलावें गोकुळा [पं. गोपाळा.] ह्मणे देव ॥ १ ॥ देव राखे तया आडलिया काळें । देव सुखफळें देतो दासां ॥ २ ॥ दासां दुःख देखों नेदी आपुलिया । निवारी आलिया न कळतां ॥ ३ ॥ नाहीं मेघ येतां [पं. जातां येतां.] जातां देखियेला । धारीं वरुषला शिळांचिये [पं. शिळांचिया.] ॥ ४ ॥ एवढें [पं. सांकडें भक्ताचें.] भक्तांचें सांकडें अनंता । होय निवारिता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५७८. काकुलती [पं. एक.] एके पाहाती बाहेरी । तया ह्मणे हरि वोसरला ॥ १ ॥ वोसरला मेघ आला होता काळ । बाहेरी सकळ आले लोक ॥ २ ॥ कवतुक जालें ते काळीं आनंद । कळला गोविंद साच भावें ॥ ३ ॥ भावें तयापुढें नाचती [पं. सकळ.] सकळें । गातील मंगळें [पं. मंगळ.] ओव्या गीत ॥ ४ ॥ गीत गाती ओव्या रामकृष्णावरी । गोपाळ मोहोरी [पं. वाहाती.] वाती पांवे ॥ ५ ॥ [पं. वत्स.] वत्सें गाई पशू नाचती आनंदें । वेधलिया छंदें गोविंदाच्या ॥ ६ ॥ चित्त वेधियेलें गोविंदें जयाचें । कोण [त. कोण दइवाचें.] तें दैवाचें तयाहुनि ॥ ७ ॥ तयाहुनि कोणी नाहीं भाग्यवंत । अखंड सांगात गोविंदाचा ॥ ८ ॥ गोविंदाचा संग तुका ह्मणे ध्यान । गोविंद ते जन गोकुळीचे ॥ ९ ॥

४५७९. गोकुळीची गती कोण जाणे परि । पाहों आला वरी इंद्रराव [त. इंद्ररावो.] ॥ १ ॥ इंद्रापाशीं मेघ बोलती बडिवार । सकळ संहार करुनि आलों ॥ २ ॥ आतां जीव [पं. नाही जीव सांगावया राणीं ।] नाही सांगाया ते रानीं । पुरिलें पाषाणीं शिळाधारीं ॥ ३ ॥ रिता कोठें नाहीं [पं. उरें.] राहों दिला ठाव । जल्पती तो भाव न कळतां ॥ ४ ॥ न कळतां देव बळें हुंवरती । साच ते पावती अपमान ॥ ५ ॥ भाव न कळतां केली तोंडपिटी । इंद्र आला दृष्टी पाहावया ॥ ६ ॥ पाहतां तें आहे जैसें होतें तैसें । नाचती विशेषें तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५८०. नाचतां देखिलीम गाई वत्सें जन । विस्मित होऊन इंद्र ठेला ॥ १ ॥ लागला पाऊस शिळांचिये [पं. शिळांचिया.] धारीं । वांचलीं हीं [पं. हे.] परी कैसीं येथें ॥ २ ॥ येथें आहे नारायण संदेह नाही । विघ्न केलें ठायीं निर्विघ्न [त. निरविघ्न ।] तें ॥ ३ ॥ विचारितां उचलिला गोवर्द्धन । अवतार पूर्ण कळों आला ॥ ४ ॥ आला गौळियांच्या घरा नारायण । करितो स्तवन इंद्र [त. यांचें.] त्यांचें ॥ ५ ॥ [त. यांच्या.] त्यांच्या पुण्या पार कोण करी लेखा । न [पं. नव्हे चतु०.] कळे चतुर्मुखा ब्रह्मयासि ॥ ६ ॥ सीणतां जो ध्याना [पं. ध्यानीं.] न ये एकवेळा । तो तया गोपाळां समागमें ॥ ७ ॥ समागमें गाई वत्स पुण्यवंता । देह [त. कृवाळिता.] कुर्वाळितां अंगसंग ॥ ८ ॥ संग जाला मायबापां लोकपाळां । आळिंगिती गळा कंठाकंठ ॥ ९ ॥ [पं. करिता हे स्तुती जाली सकळिक.] करिते हे जाले स्तुती सकळिक । देव इंद्रादिक गोविंदाची ॥ १० ॥ करितील दृष्टी पुष्पवरुषाव । देवआदिदेव पूजियेला ॥ ११ ॥ पुष्पांजुळी मंत्र घोष जयजयकार । दुमदुमी अंबर तेणें नादें ॥ १२ ॥ [पं. नामाचा.] नामाचे गजर गंधर्वाचीं गाणीं । आनंद [पं. त्रिभुवनीं नसमाये.] भुवनीं न माये तो ॥ १३ ॥ तो सुखसोहळा अनुपम्य रासी । गोकुळीं देवासी दोही ठायीं ॥ १४ ॥ दोही ठायीं सुख दिलें नारायणें । गेला दुरुषणें वैरभाव ॥ १५ ॥ भावना भेदाची जाय उठाउठी । तुका ह्मणे भेटी गोविंदाचे [पं. गोविंदाची.] ॥ १६ ॥

४५८१. गोविंदाचें नाम गोड घेतां वाचे । तेथें [पं. तेथें राहे केंचे देहभाव ।.] हे कडचे वैरभाव ॥ १ ॥ भावें नमस्कार [पं. घातला.] घांतले सकळीं । लोटांगणें [पं. लोटांगण.] तळीं महीवरि ॥ २ ॥ वरि हातबाहे उभारिली देवें । कळलीया भावें सकळांच्या ॥ ३ ॥ [पं. सकळा.] सकळ ही वरि बहुडविले स्थळा । चलावें गोपाळा ह्मणे घरा ॥ ४ ॥ राहिलीं हीं [पं. हे.] नाचों गोविंदाच्या बोलें । पडिलीया डोलें [पं. डोलें छंद०] छंदें हो तीं ॥ ५ ॥ छंद तो नावरे आपणा आपला । आनंदाचा आला होता त्यांसि ॥ ६ ॥ त्यांच्या [पं. त्यासी] तुका ह्मणे [पं. आनंद सकळा ।.] आनंदें सकळ । ठेंगणें गोपाळ [पं. गोपाळा.] समागमें ॥ ७ ॥

४५८२. समागमें [पं. हरि असे.] असे हरि नेणतियां । नेदी जाऊं वायां अंकितांसि ॥ १ ॥ अंकितां सावध केलें नारायणें । गोपाळ गोधनें [पं. सकळही.] सकळिकां ॥ २ ॥ सकळही जन आले गोकुळासि । आनंद मानसीं सकळांच्या ॥ ३ ॥ सकळांचा केला अंगीकार देवें । न [त. कळे तें भावें०.] कळतां भावें वांचवी त्यां ॥ ४ ॥ [त. त्यांजला०.] त्यां जाला निर्धार हरि आह्मांपासीं । निवांत मानसीं निर्भर तीं [पं. ते.] ॥ ५ ॥ निर्भय हे जन गोकुळींचे लोक । केले सकळिक नारायणें ॥ ६ ॥ नारायण भय येऊं नेदी गांवा । तुका ह्मणे नांवा अनुसरे त्या ॥ ७ ॥

४५८३. ये [पं. बादृश्य चरित्र०.] दशे चरित्र केलें नारायणें । रांगतां गोधनें राखिताहे ॥ १ ॥ हें सोंग सारिलें या रूपें अनंतें । पुढें हि [पं. बहुत करणें०.] बहु तें करणें आहे ॥ २ ॥ आहे तुका ह्मणे धर्म संस्थापणें [पं. संस्थापन.] । केला [पं. नारायण.] नारायणें अवतार ॥ ३ ॥

४५८४. अवतार केला संहारावे [पं. संहाराया.] दुष्ट । करिती हे नष्ट परपीडा ॥ १ ॥ परपीडा करी दैत्य कंसराव । पुढें तो ही भाव आरंभिला ॥ २ ॥ लाविलें लाघव पाहोनियां संधी । [पं. सकळ.] सकळांही वधी [पं. दुष्टजन.] दुष्टजना ॥ ३ ॥ दुष्टजन परपीडक जे कोणी । ते [पं. त्यां०.] या चक्रपाणी न साहति ॥ ४ ॥ न [पं. साहे ते दुःख०.] साहवे दुःख भक्तांचें या देवा । अवतार घ्यावा लागे रूप ॥ ५ ॥ रूप हें चांगलें [त. नाम कृष्णराम ।.] रामकृष्ण नाम । हरे भवश्रम उच्चारितां ॥ ६ ॥ उच्चारितां नाम कंस [त. कौसं.] वैरभावं । हरोनियां जीवें [पं. जीव.] कृष्ण केला ॥ ७ ॥ कृष्णरूप त्यासि दिसे अवघें जन । पाहे तों आपण कृष्ण जाला ॥ ८ ॥ पाहिलें दर्पणीं [पं. आधिल्या.] आधील मुखासि । चतुर्भुज त्यासि तो चि जाला ॥ ९ ॥ जालीं कृष्णरूप कन्या पुत्र भाज । तुका ह्मणे राज्य सैन्य जन ॥ १० ॥

४५८५. सैन्य जन हांसे राया जालें काई । [पं. वोसणे.] वासपे तो ठायीं आपणासि ॥ १ ॥ आपणा आपण [पं. जाय सती तैसी ।.] जयास तीं तैसीं । वैरभाव ज्यांसि भक्ति नाही ॥ २ ॥ नाही याचा त्याचा भाव एकविध । ह्मणउनि छंद वेगळाले ॥ ३ ॥ वेगळाल्या भावें तीं [पं. ते.] तया हांसती । तयास दिसती अवघीं हरि ॥ ४ ॥ हरिला कंसाचा जीव भाव देवें । द्वेषाचिया भावें तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५८६. द्वेषाचिया [पं. भावें.] ध्यानें हरिरूप जाले । भाव हारपले देहादिक ॥ १ ॥ देहादिक कर्म अभिमान वाढे । तया कंसा जोडे नारायण ॥ २ ॥ नारायण जोडे एकविध भावें । तुका ह्मणे जीवें जाणें लागे ॥ ३ ॥

४५८७. जीवभाव त्याचा गेला अभिमान । ह्मणउनि जन हांसे कंसा ॥ १ ॥ सावध करितां नये देहावरि । देखोनियां दुरि पळे जन [त. जना.] ॥ २ ॥ जन वन हरि जालासे आपण । मग हे लोचन झांकियेले ॥ ३ ॥ झांकुनि लोचन मौन्यें चि राहिला । नाही आतां बोलायाचें काम ॥ ४ ॥ बोलायासि [त. बोलायास.] दुजें नाही

हैं [पं. राहिलें.] उरलें । जन कृष्ण जाले स्वयें रूप ॥ ५ ॥ रूप पालटलें गुण नाम याति । तुका ह्मणे भूर्ती देव जाला ॥ ६ ॥

४५८८. [त. जाला.] जालों स्वयें कृष्ण आठव हा चिर्ती । भेद [पं. भयभेदवृत्ति.] भयवृत्ति उरली आहे ॥ १ ॥ [पं. उरलें असे.] उरली आहे रूप नांव दिसे भिन्न । मी आणि हा कृष्ण आठवतो ॥ २ ॥ तोंवरि हा देव नाहीं तयापासीं । आला दिसे त्यासि तो चि देव ॥ ३ ॥ देवरूप [पं. त्यासी.] त्याची दिसे वरी काया । अंतरीं तो भयाभीत भेदें [पं. भवें.] ॥ ४ ॥ भेदें तुका ह्मणे अंतरे गोविंद । [पं. साचवीण.] साचें विण छंद वायां जाय ॥ ५ ॥

४५८९. वायां तैसे बोल हरिशीं अंतर । केले होती चार भयभेदें ॥ १ ॥ भेदभय गेलें नोळखे आपणा । भेटी नारायणा कंसा जाली ॥ २ ॥ जाली भेटी कंसा हरिशीं निकट । सन्मुख चि नीट येरयेरां ॥ ३ ॥ येरयेरां भेटी [त. योद्ध्याच्या.] युद्धाच्या [पं. प्रसंगे.] प्रसंगीं । त्याचें शस्त्र [त. आंगा हातिले त्या ।] अंगीं हाणितलें ॥ ४ ॥ त्याचें वर्म होतें ठावें या अनंता । तुका ह्मणे सत्तानायक हा ॥ ५ ॥

४५९०. नारायणें कंस चाणूर मर्दिला [पं. मर्दिले.] । राज्यीं बैसविला [पं. स्थापियेलें उग्रसेना.] उग्रसेन ॥ १ ॥ उग्रसेन स्थापियेला शरणागत । पुरविला अंत अभक्ताचा ॥ २ ॥ अवघें चि केलें कारण अनंतें । आपुलिया हातें सकळ ही ॥ ३ ॥ सकळ ही केली आपुलीं अंकित । राहे गोपीनाथ मथुरेसि ॥ ४ ॥ मथुरेसि आला वैकुंठनायक । जालें सकळिक एक राज्य ॥ ५ ॥ राज्य दिलें उग्रसेना शरणागता । सोडविलीं माता पिता दोन्ही ॥ ६ ॥ सोडवणे धांवें भक्ताच्या कैवारें । तुका ह्मणे करें शस्त्र धरी ॥ ७ ॥

४५९१. धरी दोही ठायीं सारखा चि भाव । देवकी वसुदेव नंद दोघे ॥ १ ॥ दोन्ही एके ठायीं केल्या [पं. केलीं.] नारायणें । वाढविला तिणें आणि व्याली ॥ २ ॥ व्याला धाडला हा आपल्या [पं. आपणा.] आपण । निमित्या कारणें मायबाप ॥ ३ ॥ माय हा जगाची बाप नारायण । दुजा करी कोण यत्नं यासि ॥ ४ ॥ कोण जाणे [पं. त्याच्या.] याचे अंतरींचा भाव । [पं. तुका ह्मणे माय कळों नेदी.] कळों नेदी माव तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५९२. दिनाचा कृपाळु दुष्टजना काळ । एकला सकळ व्यापक हा ॥ १ ॥ हांसे बोले तैसा नव्हे हा अनंत । नये पराकृत ह्मणों यासि ॥ २ ॥ यासि कळावया एक भक्तिभाव । दुजा नाहीं ठाव धांडोळितां ॥ ३ ॥ धांडोळितां श्रुति राहिल्या निश्चित । तो करी संकेत गोपीसवें ॥ ४ ॥ गोपिकांची वाट पाहे द्रुमातळीं । मागुता न्याहाळी न देखतां ॥ ५ ॥ न देखतां त्यांसि उठे बैसे पाहे । वेडावला राहे वेळोवेळां ॥ ६ ॥ वेळोवेळां पंथ पाहे गोपिकांचा । तुका ह्मणे वाचा नातुडे तो [पं. जो] ॥ ७ ॥

४५९३. तो बोले कोमळ निष्ठुर साहोनि । कोपतां गौळणी हास्य करी ॥ १ ॥ [त. करावें वा कामें भक्ताचे०.] करावया दास्य भक्तांचें निर्लज्ज । कवतुकें रज माथां बंदी ॥ २ ॥ दिलें उग्रसेना मथुरेचें राज्य । सांगितलें काज करी त्याचें ॥ ३ ॥ त्यासि होतां [पं. कांहीं होतां.] कांहीं अरिष्टनिर्माण । निवारी आपण शरणागता ॥ ४ ॥ शरणागतां राखे सर्व भावें हरि । अवतार धरी तयांसाठीं ॥ ५ ॥ तयांसाठीं वाहे सुदर्शन गदा । उभा [पं. असे.] आहे सदा सांभाळित ॥ ६ ॥ तळमळ नाहीं तुका ह्मणे चित्ता । भक्तांचा अनंता भार माथां ॥ ७ ॥

४५९४. मारिले असुर [पं. वाढल्या.] दाटले मेदिनी । होते कोणाकोणी पीडित ते ॥ १ ॥ ते [पं. तवां नारा०] हा नारायण पाठवी अधोरा । संतांच्या मत्सरा [पं. “घातावारी” असतां “घातावारा” असें केलें आहे.] घातावरी ॥ २ ॥ [पं. बारिके ते दुरीं.] धरिले ते दूर्ती यमाचिया दंडीं । नुच्चारितां तोंडीं नारायण [त. नारायणा.] ॥ ३ ॥ नारायण नाम नावडे

[त. तयासि.] जयासि । ते जाले मिरासी कुंभपाकीं ॥ ४ ॥ कुंभपाकीं सेल [पं. “शेळ” असतां “शेळे” असं केलें आहे.] मान तो तयांचा । तुका ह्मणे वाचा संतनिंदा [त. संत निंदी.] ॥ ५ ॥

४५९५. वास नारायणें केला मथुरेसि । वधूनि दुष्टांसि तये ठायीं ॥ १ ॥ ठायीं पितियाचे मानी उग्रसेना । प्रतिपाळी [दे. त. प्रतिपाळ.] जनांसहित लोकां ॥ २ ॥ लोकां दुःख नाही मागील आठव । देखियेला देव दृष्टी त्याणीं ॥ ३ ॥ देखोनियां देवा विसरलीं कंसा । ठावा नाही ऐसा होता येथें ॥ ४ ॥ येथें दुजा कोणी नाही कृष्णाविणें । ऐसें वाटे मनं काया वाचा ॥ ५ ॥ काया वाचा [पं. मने.] मन कृष्णीं रत जालें । सकळां लागलें कृष्णध्यान ॥ ६ ॥ ध्यान गोविंदाचें [पं. लागलेसे लोकां.] लागलें या लोकां । निर्भर हे तुका ह्मणे चित्तीं ॥ ७ ॥

४५९६. चिंतले [पं. चिंतिलीं पावलें.] पावलीं जयां कृष्णभेटी । एरवीं ते आटी वांयांविण ॥ १ ॥ वासना धरिती कृष्णाविणें कांहीं । सीण केला तिहीं साधनांचा ॥ २ ॥ [पं. चाळविलीं दंभें एका.] चाळविले डंबें एक अहंकारें । भोग जन्मांतरे न चुकती ॥ ३ ॥ न चुकती भोग तपें दानें व्रतें । एका त्या अनंतेंवांचूनियां ॥ ४ ॥ चुकवुनि जन्म देईल [पं. दाखवी.] आपणा । भजा नारायणा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५९७. भजल्या गोपिका सर्व भावें देवा । नाही चित्तीं हेवा दुजा कांहीं ॥ १ ॥ दुजा छंदु नाही तयांचिये मनीं । जागृति [पं. स्वप्नीं.] सपनीं कृष्णध्यान ॥ २ ॥ ध्यान ज्यां हरीचें हरीसि तयांचें । चित्त ग्वाही ज्यांचें तैशा भावें ॥ ३ ॥ [पं. भाग्य पूर्वपुण्य.] भाग्यें पूर्वपुण्यें आठविती लोक । अवघे सकळिक मथुरेचे ॥ ४ ॥ मथुरेचे लोक सुखी केले जन । तेथें नारायण राज्य करी ॥ ५ ॥ राज्य करी गोपीयादवांसहित । कर्मिलें बहुतकाळ तेथें ॥ ६ ॥ तेथें [त. दैतीं.] दैत्यीं [पं. केला उपसर्ग.] उपसर्ग केला लोकां । [त. रचली.] रचिली द्वारका तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५९८. रचियेला गांव सागराचे पोटीं । जडोनि गोमटीं नानारत्नें ॥ १ ॥ रत्न खणोखणी सोनियाच्या भिंती । लागलिया ज्योति रविकळा ॥ २ ॥ कळा सकळ ही गोविंदाचे हातीं । मंदिरें निगुतीं उभारिलीं ॥ ३ ॥ उभारिलीं दुर्गे [पं. दारवंट फांजी.] दारवंटे फांजी । कोटी [त. कोठ.] चर्या माजी शोभलिया [त. व्यां.] ॥ ४ ॥ शोभलें उत्तम गांव सागरांत । सकळांसहित आले हरी ॥ ५ ॥ आला नारायण द्वारका [द्वारके नगरा.] नगरा । उदार या [पं. सुरा.] शूरा मुगुटमणि ॥ ६ ॥ निवडीना याति समान चि केलीं । टणक धाकुलीं नारायणें ॥ ७ ॥ नारायणें दिलीं अक्षई मंदिरें । अभंग साचारें सकळांसि ॥ ८ ॥ सकळ ही वर्मशीळ पुण्यवंत । पवित्र विरक्त नारीनर ॥ ९ ॥ रचिलें तें देवें न मोडे कवणा ॥ बळियांचा राणा नारायण ॥ १० ॥ [पं. बळबुद्धीनीति देवाची सा.] बळबुद्धीनें ती देवा च सारिखीं । तुका ह्मणे मुखीं गाती ओंव्या ॥ ११ ॥

४५९९. गाती ओंव्या कामें करितां [पं. सकळ.] सकळें । हालवितां [पं. बाळ.] बाळें देवावरी ॥ १ ॥ ऋद्धिसिद्धी दासी दारीं ओळंगती । [पं. सफळ.] सकळ संपत्ति सर्वां घरीं ॥ २ ॥ घरीं बैसलिया जोडलें निधान । करिती कीर्तन [पं. नारीनर.] नरनारी ॥ ३ ॥ नारीनर लोक धन्य त्यांची याति । जयांसि संगति गोविंदाची ॥ ४ ॥ गोविंदें गोविंद केले लोकपाळ । चिंतनें सकळ तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४६००. कांहीं चिंता कोणा नाही कोणेविशीं । करी द्वारकेसि राज्य देव ॥ १ ॥ द्वारकेसि राज्य करी नारायण । दुष्ट संहारून धर्म पाळी ॥ २ ॥ पाळी वेदआज्ञा ब्राह्मणांचा मान । अतीतपूजन वैष्णवांचें ॥ ३ ॥ अतीत अलिप्त अवधियां वेगळा । नाही हा गोपाळा अभिमान ॥ ४ ॥ अभिमान [पं. अभिमान तुका ह्मणे नाही त्यांसी.] त. नाही मान तुका ह्मणे त्या देवासी । नाही तुका ह्मणे त्यासि । नेदी आणिकांसि धरूं देव ॥ ५ ॥

४६०१. धरियेलें रूप कृष्ण नाम बुंथी । परब्रह्म क्षिती उतरलें ॥ १ ॥ उत्तम हें नाम राम कृष्ण जर्गी । तरावयालागीं भवनदी ॥ २ ॥ दिनानाथब्रिदें रुळती चरणी । वंदितील मुनि देव ऋषि ॥ ३ ॥ ऋषीं मुनीं भेटी दिली नारायणें । आणीक कारणें बहु केलीं ॥ ४ ॥ बहु कासावीस जाला भक्तांसाठीं । तुका ह्मणे आटी सोसियेली ॥ ५ ॥

४६०२. सोसियेला आटी गर्भवास फेरे । आयुधांचे भारे वागवितां ॥ १ ॥ वाहोनि सकळ आपुलिये माथां । भार दासां चिंता वाहों नेदी ॥ २ ॥ नेदी काळाचिये हातीं सेवकांसि । तुका ह्मणे ऐसी ब्रिदावळी ॥ ३ ॥

४६०३. ब्रिदावळी [पं. ज्यातें रुळती.] ज्याचे रुळते चरणीं । पाउलें मेदिनी सुखावे त्या ॥ १ ॥ सुखावे मेदिनी कृष्णाचिये चालीं । कुंकुमें शोभलीं होय रेखा ॥ २ ॥ होउनि भ्रमर पाउलांचें सुख । देती भक्त मुख लावूनियां ॥ ३ ॥ याचसाठीं धरियेला अवतार । सुख दिलें फार निजदासां ॥ ४ ॥ निज सुख तुका ह्मणे भक्तां ठावें । तींहीं च जाणावें भोगूं त्यासि ॥ ५ ॥

४६०४. भोगिला [पं. भोगिल्या.] गोपिकां यादवां सकळां । गौळणीगोपाळां गाईवत्सां ॥ १ ॥ गाती धणीवरी केला अंगसंग । पहिला श्रीरंग डोळेभरि ॥ २ ॥ भक्ति नवविधा तयांसि घडली । अवधीं च केली कृष्णरूप ॥ ३ ॥ रूप दाखविलें [त. होतें भिन्नभावं । भक्ता आणि देवें भेदे नाहीं ।] होतां भिन्न भाव । भक्त आणि देव भिन्न नाहीं ॥ ४ ॥ नाहीं राहों दिलें जातां निजधामा । तुका ह्मणे आह्मांसहित गेला ॥ ५ ॥

४६०५. गेला कोठें [पं. होता कोठें.] होता कोटुनियां आला । सहज व्यापला आहे नाहीं ॥ १ ॥ आहे साच भावें [पं. सकळा व्यापक.] सकळव्यापक । नाहीं अभाविक लोकां कोठें ॥ २ ॥ कोठे नाहीं ऐसा नाहीं रिता ठाव । [पं. अनुभवं.] अनुभवी देव स्वयें [त. जालें.] जाले ॥ ३ ॥ जातों येतों आह्मी देवाचे सांगांत [त. सांगातें.] । तुका ह्मणे गात देवनाम ॥ ४ ॥

४६०६. मना वाटे तैसीं बोलिलों वचनें । केली धिटपणें सलगी देवा ॥ १ ॥ वाणी नाहीं शुद्ध याति एक ठाव । भक्ति नेणें भाव नाहीं मनीं ॥ २ ॥ नाहीं जालें ज्ञान पाहिलें अक्षर । [पं. मानीजेसे.] मानी जैसें थोर थोरी नाहीं ॥ ३ ॥ नाहीं मनीं लाज धरिली आशंका । नाहीं भ्यालों लोकां चतुरांसि ॥ ४ ॥ चतुरांच्या राया मी तुझें अंकित । जालों शरणागत देवदेवा ॥ ५ ॥ देवा आतां करीं सरतीं हीं [पं. “हीं” नाहीं.] वचनें । तुझ्या कृपादानें बोलिलों तीं ॥ ६ ॥ तुझें देणें तुझ्या [पं. तुज.] समपूर्नि पायीं । जालों उतरायी पांडुरंगा ॥ ७ ॥ रंकाहुनि रंक दास मी दासांचें । [पं. सामर्थ्य हें मज कैचें.] सामर्थ्य हें कैचें बोलावया ॥ ८ ॥ बोलावया पुरे [पं. माझी वाचा.] वाचा माझी कायी । तुका ह्मणे पायीं ठाव द्यावा ॥ ९ ॥

४६०७. [त. पं. या दोन्ही प्रतींत हा अभंग नाही, फक्त देहूच्या प्रतींत आहे.] चारी वेद ज्याची कीर्ती वाखणिती । प्रत्यक्ष ये मूर्ति विठोबाची ॥ १ ॥ चहुंयुगांचें हें साधन साधिलें । अनुभवा आलें आपुलिया ॥ २ ॥ एवढें करुनि आपण निराळा । प्रत्यक्ष हें डोळां दाखविलें ॥ ३ ॥ दावुनि सकळ प्रमाणाच्या युक्ति । जयजयकार करिती अवघे भक्त ॥ ४ ॥ भक्ति नवविधा पावली मुळची । जनार्दननामाची संख्या जाली ॥ ५ ॥ नवसें ओंव्या आदरें वाचितां । त्याच्या मनोरथा कार्यसिद्धि ॥ ६ ॥ सीमा न करवे आणीक ही सुखा । तुका ह्मणे देखा पांडुरंगा ॥ ७ ॥

॥ इति बालक्रीडा संपूर्णमस्तु ॥

विषयानुक्रम

देहू व तळेगांव या प्रतीत खालीं लिहिल्या प्रमाणें ज्यांचा आरंभ झालेला नाही असे पंढरपुरच्या प्रतीतले अभंग.

१. सिंदलीचें चित्त परपुरुषावरी । पति चरमुरी रात्रदिवस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ते वोंगळी जाय वो नरका । तिच्या दोषा देखा पति जाय ॥ ५१ ॥ आपण बुडती पती बुडविती । दोन्ही कुळें नेती अधःपाता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिची न करावी संगती । होईल फजिती मार्गे पुढें ॥ ३ ॥

२. हे चि व्हावी माझी आस । जन्मोजन्मीं तुझा दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचा वारकरी । वारी चुकों नेदीं हरी ॥ ५२ ॥ संतसंग सर्वकाळ । अखंड प्रेमाचा सुकाळ ॥ २ ॥ चंद्रभागे स्नान । तुका मागे हें चि दान ॥ ३ ॥

३. आन नेघों देसी तरी । रिद्धि सिद्धि मुक्ति चारी ॥ १ ॥ संतसंग सर्वकाळ । थोर प्रेमाचा सुकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । तेणें पुरे माझें काम ॥ ३ ॥

४. दिवाळखोर नारायण । यावरी बहुतांचें ऋण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठतां चि उभे द्वारीं । अवघे दे दे ह्मणती हरी ॥ ५३ ॥ माजघरीं दडे हरी । माया तडकी आड करी ॥ २ ॥ युगायुगींचें हें ऋण । ह्मणउनि धरिलेंसे मौन्य ॥ ३ ॥ रोखापत्र पाहीं । वेदशास्त्र देती ग्वाही ॥ ४ ॥ धनकोनाम तुका वाणी । रिणकोनाम विठ्ठल धणी ॥ ५ ॥

५. गरुडाचे पायीं । ठेकीं वेळोवेळां डोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेगीं आणावा तो हरी । मज दीनातें उद्धरी ॥ ५४ ॥ पाय लक्ष्मीच्या हातीं । तिसी यावें काकुलती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेषा । जागे करा हृषीकेशा ॥ ३ ॥

६. जाळी महाकर्म । दावी निजसुखवर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळलें आह्मां एक । जालों नामाचे धारक ॥ ५५ ॥ तपाचे सायास । नलगे घ्यावा वनवास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें । कळिकाळ हें टेंगणें ॥ ३ ॥

७. माझ्या वडिलांची मिराशी देवा । तुझी चरणसेवा पांडुरंगा ॥ १ ॥ उपास पारणीं राखिला दारवंटा । केला भोगवटा आह्मांलार्गी ॥ २ ॥ वंशपरंपरा दास मी अंकित । तुका मोकलितां लाज कोणा ॥ ३ ॥

८. आनंद अद्वय नित्य निरामय । जे कां नित्य ध्येय योगियांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते हे समचरण साजिरे विटेवरी । पाहा भीमातीरीं विठ्ठलरूप ॥ ५६ ॥ पुराणासी वाड श्रुति नेणती पार । तें जालें साकार पुंडलिका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यातें सनकादिक ध्यात । तें आमुचें कुळदैवत पांडुरंग ॥ ३ ॥

९. संतकृपा जाली । इमारत फळा आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्ञानदेवें रचिलें पाया । रचियेलें देवालया ॥ ५७ ॥ नामा तयाचा किंकर । तेणें केला हा विस्तार ॥ २ ॥ जानार्दन एकनाथ । ध्वज उभारिला भागवत ॥ ३ ॥ भजन करा सावकाश । तुका जालासे कळस ॥ ४ ॥

१०. त्याचिया चरणा माझें दंडवत । ज्याचें धन वित्त पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें माझा जीव पावला विसावा । ह्मणउनी हावा भरलोंसें ॥ ५८ ॥ चरणीचे रच लावीन कपाळा । जे पदें राउळा सोयी जाती ॥ २ ॥ आणीक तें भाग्य येथें कुरवंडी । करुनियां सांडी इंद्रा ऐसी ॥ ३ ॥ वैष्णवांच्या घरीं देवाची वसति । विश्वास हा चित्तीं सर्वभावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सखे हरिचे ते दास । आतां पुढें आस दुजी नाही ॥ ५ ॥

११. पाळुनियां गोमटे । त्याच्या बोलें वोळखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जवळुनी न वजे दुरी । लाडें करी कवतुक ॥ १ ॥ खुण उभा इटेवरी । कट करीं धरियेले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घातली वरी । झुली थोरी मोलाची ॥ ३ ॥

१२. आतां काय विठो पाहासील अंत । आलों शरणागत तुजलागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं अंगीकार राखें पायांपाशीं । झणी दिसों देशी कीविलवाणें ॥ १ ॥ नाहीं ऐकिली मागें ऐसी मात । जे त्वां शरणागत उपेक्षिले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा धरीं अभिमान । आहेसी तूं दानशूर दाता ॥ ३ ॥

१३. मीतूपण ऐसी परी । जैसें लवण सागरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीं माजी एक जाणा । विठ्ठल पंढरीचा राणा ॥ १ ॥ देव भक्त ऐसी बोली । जंव भ्रांति नाहीं गेली ॥ २ ॥ तंतुपट जेंवी एक । जैसा विश्वेशीं व्यापक ॥ ३ ॥ एका जनार्दनीं कृपा । जर्गी विश्रांतिं कैची बापा ॥ ४ ॥

१४. नेणें जप तप जीवासी आटणी । मनासी दाटणी नाहीं केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणुनियां समर्पिलें जळ । सेवा ते केवळ चिंतनाची ॥ १ ॥ बैसलिया ठायीं पोकारिला धांवा । सांकडें तें देवा निवारावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी वेचिलीं उत्तरें । घेतलीं उदारें साचभावें ॥ ३ ॥

१५. जेणें देवा तुह्मी करा अंगीकार । हा नाहीं विचार मजमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दोहीं पक्षीं लागलें लांछन । देवभक्तपण लाजविलें ॥ १ ॥ एकांत एकलें मन हें निश्चळ । न राहे चपळ एके ठायीं ॥ २ ॥ महत्वाची पायीं पडिली शृंखळा । बांधविला गळा स्नेहाहार्ती ॥ ३ ॥ शरीर सोकलें देखिलिया सुखा । कदान्न तें मुखा रुची नेदि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाला अवगुणांचा थारा । वाढविली निद्रा आळस बहु ॥ ५ ॥

१६. कीर्ति चराचरीं आहे तैसी आहे । भेटुनि त्वां काय द्यावें आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेउनि धरणें बैसति उपवासी । हा हाट आह्मांसी नाहीं तैसा ॥ १ ॥ तांतडी तयांनीं केली विटंबणा । आह्मां नारायणा काय उणें ॥ २ ॥ नाहीं मुक्ती चाड वास वैकुंठीचा । पिकलीसे वाचा रामनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय व्हावें उतराई । जीव ठेवूं पायीं संतांचिया ॥ ४ ॥

१७. आतां मज तरी सांगसील भावें । काय म्यां करावें ऐसें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म चुकलिया नव्हे तें कारण । केला होय शीण आवघा चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको पाहों हें निर्वाण । देई कृपादान याचकासी ॥ ३ ॥

१८. कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी । दुधा नाहीं भेटी अंगसंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये दाखवितां प्रेम बोलतां सांगतां । अनुभव चित्ता चित्त जाणे ॥ १ ॥ पोंटामध्यें कोणें सांगितलें सर्पा । उपजत लपा ह्मणऊनी ॥ २ ॥ सांगों नेणे परी जाणे गोड क्षार । अंतरी विचार त्यासी ठावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें तों विचारावें मनीं । आणीक भल्यांनीं पुसूं नये ॥ ४ ॥

१९. एक ह्मणती आह्मी देव चि पै जालों । ऐसें नका बोलों पडाल पतनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक ह्मणती आह्मी देवाचीं पै रूपें । तरी तुमचिया बापें न चुके जन्म ॥ १ ॥ देवें उचलिली स्वकरें मेदिनी । तुमचेनीं गोणी नुचलवे ॥ २ ॥ देवें मारियेले दैत्य दानव मोटे । तुमचेनीं न तुटे तृणमात्र ॥ ३ ॥ राया विठोबाचें पद जो अभिळाषी । पातकाची राशी तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

२०. जयासी नावडे संतांचा संग । जाणावा तो मांग जन्मांतरिंचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपवित्र वाचा जातीचा अधम । आचरण धर्म नाहीं तया ॥ ५ ॥ मंजुळ वचनीं बचनागाची कांडी । सेवटीची घडी जीव प्राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचा पिता नाहीं शुद्ध । तयासि गोविंद अंतरला ॥ ३ ॥

२१. आंगीं भरला ताठा । वळणी नये जैसा खुंटा ॥ १ ॥ किती सांगावें त्या डेंगा । हित आदळेना आंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अनु । मुसळाचें नव्हे धनु ॥ ३ ॥

२२. मागितल्याची परती करा । उरी धरा कांहीं बाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनी सरिली आस । होती यास मूळ ते ॥ ५ ॥ माझ्या मोहें तुज पान्हा । लोटे स्तना वोरसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळवणे । माझ्या देणें उत्तरा ॥ ३ ॥

२३. आंगीं लावुनियां राख । डोळे झाकुनी करिती पाप ॥ १ ॥ दाउनी वैराग्याची कळा । भोगिती विषयाचा सोहाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगों किती । जळो तयांची संगति ॥ ३ ॥

२४. पुराणीक ह्मणविती । जाणोनी कांदे भक्षिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगस्तीचें मूत्र मळ । लाउनी ह्मणति कृष्णावळ ॥ ५ ॥ श्रेष्ठ वर्ण ब्राह्मणाचा । संग न सुटे शूद्रीचा ॥ २ ॥ बदराहीच्या पाडी दाढा । लागे तुकयाचा हुंदाडा ॥ ३ ॥

२५. जयाची वदे पूर्ण वेदांतवाणी । ह्मणावें कसें हो तयालागि वाणी ॥ परब्रह्मरूपी असा जो तुकावा । तयाचे तुकीं असा कोण तुकावा ॥ १ ॥ जयादर्शनें स्पर्शनें मुक्त होती । तुका नाम वाचे आणिताती ॥ पुनर्जन्म त्या प्राणियालागिं कैचा । तुकाराम वाणी जया नाम वाचा ॥ २ ॥ परंधाम टाकून कैसा उडाला । जीवन्मुक्त होऊनी ब्रह्मीं बुडाला ॥ जयाची तनु ब्रह्मरूपीं बुडाली । भवभ्रांति हे जाण कैसी गळाली ॥ ३ ॥ तुका यासि कोठें तुकायासि दिसेना । जनीं हिंडतांना तुकावा दिसेना ॥ तुका वा तो कसा चतुर्भुज जाला । निराकार ब्रह्मीं स्वरूपीं निराळा ॥ ४ ॥ तुका ब्रह्मरूपी स्वरूपीं रहातो । जया दीपन्यायें जयासी पाहातो ॥ तुका बैसला ज्ञानवैराग्यधामी । वसे चित्कळा पूर्णब्रह्मीं आरामीं ॥ ५ ॥ जयाचे मुखीं भारती वेदमाता । तया प्राप्तिची कायसी जाण विंता ॥ निजानंदआनंद तो मग्न झाला । निराकार ब्रह्मस्वरूपीं मिळाला ॥ ६ ॥ कृपासागरें नाव निर्माण केली । असंख्यात बुद्धी तरोनी च गेली ॥ पुढें ही तरायासी उपाय केला । ह्मणोनी तुका मृत्युलोकासी आला ॥ ७ ॥ कसें भर्जिलें तें बीज उगवेना । तसें सर्व संपादिलें तें कळेना ॥ पाहा बोध त्या जाहला वामनाला । सुखाचा गमे पूर्ण ठेवा मनाला ॥ ८ ॥

२६. मना या साक्षीसी जाली सांगों मात । सकळ वृत्तांत आपुला तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझां परामृष घेतां सत्ताबळें । धरितां निराळे कैसीं वांचों ॥ ५ ॥ मी माझी सांडोनी यावया पसारा । आणीक दातारा काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तुज विणें एका । निढळ लौकिकामाजी असों ॥ ३ ॥

२७. उपजोनी मरों कीति वेळोवेळा । कोणा कळवळा येत माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी धांवा करी काकुलती । यावें वा श्रीपती सोडावया ॥ ५ ॥ बहुत या काळें केलों भयाभीत । येतों गिवसीत पाठीलागीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी दावितां स्वरूप । माझें कांहीं पाप निरसतें ॥ ३ ॥

२८. हाका मारी ज्याच्या नांवें । त्याचें गांव चि नाहीं ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय गातों हें कळेना । राग आळवितों नाना ॥ १ ॥ आशा धरूनियां मनीं । कांहीं देईल ह्मणउनी ॥ २ ॥ वितीभरी पोटासाठीं । तुका ह्मणे पडिली तुटी ॥ ३ ॥

२९. संतचरणीं नाहीं गोडी । ज्यासि विषयीं आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासि केंचा भेटे देव । संतचरणीं नाहीं भाव ॥ १ ॥ संतसेवेसि आंग चोरी । दृष्टी न पडो तयावरी ॥ २ ॥ पाहे गुणदोष संतांचे । जळो काळें तोंड त्याचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतसेवा । आमुच्या पूर्वजांचा ठेवा ॥ ४ ॥

३०. स्वप्नींचें धन चित्रींच्या ब्राह्मणा । जातकर्म जाणा वांटिती पै ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें शब्दज्ञान करिती चावटी । ज्ञान पोटासाठीं विकूनियां ॥ १ ॥ बोलाची च कढी बोलाचा चि भात । जेउनियां तृप्त कोण जाला ॥ २ ॥ कागदीं लिहीतां नामाची साकर । चाखतां मधुर केंवि लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो तैसें ज्ञानबंड । यमपुरी दंड कठिण आहे ॥ ४ ॥

३१. आतां बरें धरीं । आपली उरी आपणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाईट बरें न पडे दृष्टी । मग कष्टी होईजे ना ॥ १ ॥ बोलों जातां वाढे बोल । वायां फोल खटपट ॥ २ ॥ काकुलती यावें देवा । तों तो सेवा इच्छितो ॥ ३ ॥ हिशेबाचें खोटें साटें । खटपट तुटेना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । दुसरें भलें तें नव्हे ॥ ५ ॥

३२. कारणापें असतां दृष्टी । काम पोटीं नुपजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शूर मिरवे रणांगणीं । मरणीं च संतोषे ॥ १ ॥ पाहिजे तो कळवळा । मग बळा काय उणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उदारपणें । काय उणें मनासी ॥ ३ ॥

३३. कायेंकरुनि करी धंदा । चित्त गोविंदा तुझे पार्यीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा संकल्पाची संधी । माझे बुद्धी धीर देवा ॥ १ ॥ कुटुंबाचा तुझां भार । मज व्यवहारनिमित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करितां काम ॥ हृदयीं नाम धरीन ॥ ३ ॥

३४. आजि नव्हे कालिच्या ऐसें । अनारिसें पालटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां लागवेग करा । ज्याचें धरा टाके तें ॥ १ ॥ नका सांगों वाउग्या गोष्टी । चाहुल खोटी येठार्यीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोडा माग । आपल्या लागवस्वनी ॥ ३ ॥

३५. खाणोरियांचीं पुसों घरें । जीं हीं बरीं पाळती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगति त्या जावें वाटा । धरुनी पोतामध्ये गोष्टी ॥ १ ॥ आली गेली होती ठाया । सत्य छया कळली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपुलें बळ । युक्ति काळ कारण ॥ ३ ॥

३६. स्वगोत्रींचा पुत्र परगोत्रीं अर्पिला । विभागा मुकला पितृधना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें मजलागीं न धरावें दुरी । नव्हे परगोत्री पोटींचा चि ॥ १ ॥ सुतकासी त्याचे नाहीं प्रयोजन । जनिता ह्मणोनि तीन दिवस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठावें हें कोणासी । पुसावें वेदांसी देती ग्वाही ॥ ३ ॥

३७. एक ब्रह्मचारी गाढवा झोंबतां । हाणोनियां लाता पळालें तें ॥ १ ॥ गाढवही गेलें ब्रह्मचर्य गेलें । तोंड काळें झालें जगामाजी ॥ २ ॥ होणार तैसें जालें हें नातैसें केलें । तुका ह्मणे गेलें वायां चि तें ॥ ३ ॥

समाप्त.

विषयानुक्रम

तुकारामबावांच्या अभंगांतील
कठीण शब्दांचा कोश

तुकारामबावांच्या अभंगांतील कठीण शब्दांचा कोश.

अ

अकळ (अथवा आकळ)—न कळण्यासारखा.

अखम—अक्षम, पंगु.

अस्वय—अक्षय.

अगुणा—निर्गुण, गुणशून्य. २ द्वाड, खोडकर.

अंगुलें—अंगठी.

अंगेजणें—अंगीकारणें.

अघोरजप—पिशाचमंत्रजप.

अठरा—अठरा पुराणें.

अठोनी वेठोनी—अडवातिडवा, वेडावांकडा.

अडबद—करदोटा, कटदोरा.

अडांखा (अ. आडांखा)—धोरण, युक्ति. २ ताळा.

अत्यंत—प्रत्यक्ष अनुभव.

अधीलपणा—श्रेष्ठपणा, मुख्यपणा, पहिलेपणा.

अनर्गळ—निष्प्रतिबंध, स्वच्छंदी.

अनामिक—अंत्यज, महार इ०

अनारिसें (अ. आनारिसें)—वेगळें, अन्य.

अनु (अ. आणु)—अन्य, अणीक.

अनुहात (ध्वनि)—अविच्छिन्न योगादिधारणेनें जो दशनादांचा ध्वनि ऐकू येतो तो. ('अनुहत' हें शुद्ध).

अबाळ—हाल, विपत्ति.

अबोलणा—न बोलण्यासारखा.

अभंड—विपुल, पुष्कळ.

अभिन्नव—नवल, अभिनव.

अभिळास—अभिलाष.

अभुक—भूक नाही अशी स्थिति, तृप्ति.

अरोथा—अपूर्व इच्छा.

अवकळा—तेजोहानि, तेजोभंग, फजीती, स्वरूपनाश.

अवगणी—सोंग.

अवगणें (अ. आवगणें)—ओळखणें.

अवश्वरा—अवसरा.

अशुद्ध—रक्त.

अशोभी—अशुभी.

असट—पातळ, पाणचट.

असमाई—असह्य.

असुक—असुख.

असेरया—आश्रया.

असोशी—हांव, उत्कंठा.

अहिक्य (अ. आहिक्य)—ऐक्य.

आ

आइत (अ. आइती)—सामग्री, तयारी, सामान, साहित्य.

आउठावे (अ. औठावे)—(४३२७-२). = औटावे. 'औठडें' पहा.

आकळ—सत्यज्ञान, परब्रह्म. २. 'अकळ' पहा.

आगळा—अधिक, फार मोठा.

आगा—मोठा, श्रेष्ठ.

आगोज—अगाध, भयंकर, मोठें.

आचावाचे—बडबड.

आट—आड, हरकत.

आटी—प्रयत्न, खटपट, पराकाष्ठा.

आडांखा—'अडांखा' पहा.

आणी—टोंक, अग्र.

आणु— 'अनु' पहा.

आतळणें—जवळ येणें, शिवणें, स्पर्श करणें.

आतुडणें—सांपडणें, प्राप्त होणें.

आत्रीतत्या—(३६०४-ध्रु.).

आथिलें—असलेलें.

आढा—जमा, उत्पन्न.

आन—अन्य, दुसरा.

आनारिसें—'अनारिसें' पहा.

आपसया—आपोआप.

आपैतें—आपोआप, ऐतें.
आयणी—तत्त्वनिर्णयेच्छा.
आरणें—उत्सुक अ. अधीर होणें. २. ओरडणें.
आरथ (अ. आराथ किंवा आर्त)—(३८२३-३).
आरंधे—दुःखाचा कोलाहल.
आराइणें—अनुकूल असणें.
आराणूक—शांति, सौख्य, उस्तंत.
आराथ—‘आरथ’ पहा.
आराला—उत्सुक झालेला.
आरालिया—आराधिल्या ?
आरुष—आर्ष, अडाणी.
आरोगणें—भक्षणें.
आर्त—उत्कट इच्छा. २ ‘आरथ’ पहा.
आर्थ—मागणें.
आलगट—अल्लड, हूड, अडाणी.
आवगणें—‘अवगणें’ पहा.
आवर्त—भोंवरा.
आवारा—खटाटोप.
आविस—आमिष.
आसडा—अंगास एकाएकीं हिसका बसतो तो व त्यानंतर होणारें दुःख.
आहाकटा—गडबड, ओरड, आक्रोश.
आहाच—वरवर.
आहाचपण—वरवरची कृति.
आहाचवाहाच—सामान्य. २ वरवर.
आहिक्य—‘अहिक्य’ पहा.
आळ—(अ. आळी)—छंद, नाद, हट्ट.
आळवण—विनवणें.
आळी—‘आळ’ पहा.
आळीकर—छांदिष्ट.

उ

उखता—अवघा.

उखतों—‘उखितों’ पहा.

उखर—खडबडीत.

उखितों (अ. उखतों) — अवघे. २ उदासीन.

उगटिलें—वाईट.

उगलें—उगें, व्यर्थ. २ दुसरें. ३ शांत.

उगवणें—उकलणें, सोडवणें.

उगळणें—ओकणे. २ माघारा घेणें.

उगाणा—सर्व दोष व पापें आपणावर घेऊन केलेली सोडवणूक. २ गणना.

उगिया—रिकामा, फुकटचा.

उजगरा—जागरण. २ उशीर, विलंब.

उजरी—उदय, उत्कर्ष.

उदेशीं—उद्देशीं.

उदैजणें—उगवणें.

उद्वेग—उद्विग्नपणा, उदासीनपणा, अस्वस्थपणा.

उधानु—तीन. (नंदभाषा).

उन्मन—लीन.

उन्मनी—मनाची लीनता होते अशी पांचवी अवस्था. —१ जागृति, २ स्वप्न, ३ सुषुप्ति, ४ तुरीया, ५ उन्मनी—अशा एकंदर पांच अवस्था आहेत.

उन्मळित—उघडलेला.

उन्हवणी—ऊनपा णी.

उपणणें—झडपणें, पाखडणें; धान्यांतील भूस, कोंडा इ० वाऱ्याच्या योगानें निराळें करण्याकरितां धान्य पाटींतून उंचावरून खालीं ओतणें.

उपेग—उपयोग.

उबग—कंटाळा, त्रास.

उभारा—स्थिरता, स्तिमितपणा.

उमस—अवकाश, उसंत, २ विस्तार. ३ उद्धव.

उमानें—उमजणें.

उरी—बाकी. २ ठाव, स्थिति.

उल्लंघ—उल्लंघणें. २ उल्लंघणारा.

उसंतणें—शेवटास नेणें, आटोपणें.

उसाळणें—हर्षविणें.

उसाळी—हर्षवितें.

ऊ

ऊर्मी—मनाचे तरंग.

ऋ

ऋणिया—ऋणकरी, देणेदार.

ए

एकावली—एकेरा हार.

एकीसवा—एके ठिकाणी.

एक्याच—उग्याच, न बोलतां, स्तब्धपणें

औ

औट—साडेतीन (३॥.).

औठडें—औटपीठ—४ स्थान. (त्रिकूट, श्रियांट, गोलाट, औटपीठ) हीं महाकारणस्थानें.

औठावे—‘आउठावे’ पहा.

क

कंकर—खडा. २ निखारा.

कडविड—खिडुकमिडूक, रजगीबिजगी (सोन्याची, रुप्याची इ०).

कडसणी—विचार.

कणव—करुणा.

कंदु—कांदा.

कप—कापूस अथवा त्यासारखा जलद पेटणारा पदार्थ.

कपाट देणें—दार लावणें, बंद करणें.

करबाडें—कडबा.

करमर—शस्त्रविशेष.

करमुर—कळा.

करवडी (अ. करवंडी)—पोटाची खांच. अतिक्षुधा लागली असतां “करवड वाळली” असें म्हणतात.

कर्णधार—नावाडी.

कर्दळी—केळ.

कलवड (अ. कलवडु)—गोवऱ्यांचा ढीग रचून त्याजवर लिपण घालून ठेवतात तो. २ डेरे वगैरे मडक्यांचें

विषयानुक्रम

लिंपण.

कल्पणें—वाटणें.

कव—मिठी, वेंग.

कवळ—काविळीनें डोळ्यांवर पिवळेपणा येतो तो. २ ग्रास.

कवळणें—घास घालणें. २ कृपा करणे.

कळस—शेवट. २ कलश.

कळह—कलह, भांडण.

कळांतर—व्याज.

कळी—खडा.

कांचवटी—कांच.

काचाकुची—काचकूच.

काचें—कच्चें.

काट—मळ.

कांटवण—कांटेवन, कांटेरान.

काटी—वीस. (नंदभाषा).

कानकोंडें—चोरटें.

कानवडें—एका आंगावरलें, वांकडें.

कापडी—यात्रेकरू. निशाण घेऊन नेहमी वाऱ्या करणारा.

कामारी—सेवक, चाकर.

कामावणें—कमावणें.

कारियाची—कार्याची.

कालाबूल (अ. कालाबुली)—कासावीस.

काव्हविणें—त्रासविणें, चिडविणें.

काहाळा—वाद्यविशेष.

काहो—घोष.

काळोसा—काळोख.

कीर—खचीत, निश्चयात्मक.

कीरव्या—(३९७०-४).

कुंकड—‘कुंकड’ पहा.

कुकारा—मोठा हाक, हरळी.

कुंकुड (अ. कुंकड)—कोणीकडे.

कुंचा—मोरचल.

कुची—फुकट (गल्लीकुचीचें).
कुच्या—खांचा (भावच्यानें भोवच्यास पाडतात त्या), गुच्चे.
कुटीमेटी—घरदार.
कुठावा (अ. कुडावा, कुढावा)—रक्षण. २ भित्त.
कुठोरा—दुसरा.
कुठोरि—कोठवर.
कुडावा—‘कुठावा’ पहा.
कुडी—कपटी, वांकडी.
कुडें—वक्र, हेवेखोर, वाईट.
कुढणें—मनांतल्या मनांत जळणें.
कुढावा—‘कुठावा’ पहा.
कुलाकुड—वाईट लांकूड.
कुश्चळ (अ. कुश्चिळ)—कुत्सित, घाणेरें, मलीन.
कुसरी—कुशळता, कौशल्य.
कुळवणी—कोळवणी.
कुळीक—अजीर्ण.
कूट—निंदा. कूट खाणें—निंदा करणें.
केजें—धान्य. २ नारळ.
केवा—पाड, थोरी.
केळवणें—केळवण (लग्नाच्या पूर्वीची मेजवानी) घेणें, मिरवणें.
कैवाड (अ. कैवाडें)—कारस्थान, युक्ति, तजवीज. २ धीर, अवसान.
कोड—कौतुक, आवड.
कोडिसवाणें—मौजेचें, गोजिरवाणें.
कोप—झोंपडी.
कोंपट—घर, झोंपडी.
कोवसा—आश्रय, आधार.
क्याला (अ. क्याल्या)—कां.
क्रमणें—मरणें, जाणें.

ख

खंड—मक्ता, ठराव.
खत—व्रण, खवंद, क्षत.

विषयानुक्रम

खतेला—खचलेला, भरलेला.
खद्योत—काजवा.
खलेती—जीत अर्ज अथवा पत्र घालतात ती थैली.
खळ—छंद, नाद.
खाई—छाया.
खाण (अ. खाणें)—ठिकाण, स्थान. २ वस्ती, मुक्काम. ३ भक्ष्य, जेवणखाण.
खाणोरा—खादाड, खाणचोर.
खातड—खातेरांत राहणारा.
खान—खाणचोर, खणती लावून चोरी करणारा.
खालें—खालीं.
खीरम्या—(३९०७-२).
खुडा—अवयव आंखडलेला.
खेदी—दुःख देई.
खेवलें—जडलेलें.
खोंकर—मोडकळीस आलेलें, फुटकें.
खोडणें—वाईट चाल (खोडी) लागणें.
खोडावणें—खोडाबिडी होऊन पडणें, लुळा होऊन पडणें.
खोळ—गुह्य.
खौसा—खिसमतगार.

ग

गडसंद—अडचण, कचाटी, पेंच.
गदा—एक आयुध, हत्यार.
गदारोळ—मोठी गर्जना. २ पांडित्य, निरूपण.
गभस्ति—सूर्य.
गरुडटका—गरुड अग्रभागीं असलेला. २ पताका.
गवांदी—अन्नसत्र.
गव्हान—गव्हान. २ पांगळ्याच्या हातांतील टेंकण. ३ गावानें.
गहिला—वेडा.
गांजिबा—जाळें (पिशवीऐवजीं).
गाठ्याळ—आंतल्या गांठीचा, कपटी.
गांडमणी—गुह्य.

गांढा—दुर्बळ, नपुंसक, गांढू.
 गादणें—मळणें; पीडावणें.
 गांवढळ (अ. गांवढाळ)—अडाणी.
 गिऱ्हे—गरीब.
 गुज—गुह्य, गुप्तगोष्ट.
 गुंडगे—(३१७४-धु.)
 गुढार—लमाण, डोंबारी, वैदू, कोल्हांटी यांच्या चटयांच्या झोंपड्या. २ हौदा, अंबारी. ३ गूढ.
 गुढी—ध्वज, पताका.
 गुंत—गुंता, घोटाळा.
 गुंती—गुंता, घोटाळा.
 गुंपणें (अ. गुंफणें)—जुळणी करणें, रचणें. २ गुंतणें.
 गुमान—अभिमान, अहंकार. २ पर्वा.
 गेठा—गळ्यांतला एक दागिना.
 गोठी—गोष्टी.
 गोमटा—सुंदर, चांगला:
 गोरवें—गौरवानें.
 गोरंजन—नर किंवा नारी ईश्वरप्रीत्यर्थ आपणास जाळून घेतात त्या साधनाचें नांव.
 गोऱ्हावाडी—गुखाडी.
 गोवळा—गवळी. २ भूत.
 गोवा—गोंधळ, घोटाळा.
 गोवार—शेणखळा.
 गोही (अ. ग्वाही)—साक्षी, साक्षीची जबानी.
 ग्यानगड—ज्ञानाचे गड.
 ग्वाही—‘गोही’ पहा.

घ

घडी—(३१७४-धु.)
 घमंडी—पुष्कळपणा, वैपुल्य.
 घराचारी—गृहस्थाश्रमी, घरंदाज.
 घायवटा—जखम.
 घालन—धोका, संकट. घालणीचें रान ह्म. धोक्याचें—संकटाचें—चोराचें—रान.
 घुमरी—पुष्कळ, ओतप्रोत.

घुसमांडणें—श्वास कोंडणें, कोंडमारा करणें.

घुळी—पोळ, सांड.

घोगें—मोटें. २ घबाड.

घोंघाणिया—घामट बायको.

घोणे—(३८८-३).

च

चपणी—(२२९३-१).

चपे—सांदीस.

चपेट—झपाटा; सपाटा.

चपेटा—झपाटा.

चर्मक—चांभार.

चर्या—तऱ्हा, प्रकार.

चाकाटणें—चकित होणें.

चांग—चांगला.

चाच—चलाख, चपल, चंचल.

चाट—बडबड्या, बहुभाष.

चाटू—सैपाकाची पळी.

चाम—चामडें, चर्म.

चार—उपचार. २ चारी वेद.

चावटी—वाचाळपणा.

चिकरणें (अ. विकरणे)—विखरणें.

चिणचिणी—‘चिनचिनी’ पहा.

चिंतवणी—चिंतावनांत.

चितांक (अ. चितांग)—बायकांच्या गळ्यांतला एक दागिना.

चिंतावणें—चिंतेंत पडणें

चिनचिनी (अ. चिणचिणी)—रात्रीं चिनचिन असें ओरडणारा प्राणी, रात्र.

चिरा—धोंडा, दगड. उदा०., घालूं जीवपणा चिरा ह्म. जीवपणावर धोंडा घालूं, ह्मणजे तें नाहीसें करूं.

चुंभळ—चोंबडें. २ आशाळभूत.

चेइणें—चेतणें, चैतन्यरूपें व्यापार करणें. २ चेष्टा करणें.

चेडा—चेटक.

चेत—चित्त.

चेवणें—चालू होणें. २ चालू करणें.
चोखटा—चांगला.
चोखडा—चोख, चांगला.
चोजवणें—चकित करणें. २ मोठ्या उल्हासानें करणें इ.
चोपडू—लोणी वगैरे चोपडलेला पदार्थ.
चोहटा—चवाठा.
चौघाचार—चौघांत न्याय, पंचाईत.
चौबार—चवाठा.

ज

जति—यति, अवसान. २ बौद्धपंथी यति. ३ संन्यासी.
जती—शक्ति, अधिकार. २ जत्रा.
जनाचार—पंचाईत.
जमतीं (अ. जेमेतीं)—(२३७७-३). = जमाती (?)
जमान—जामीन.
जयेजत—जये (जेव्हां) जत (अद्वैत)!
जरजर—जीर्ण वस्त्र, फाटकें तुटकें वस्त्र.
जवळिके—जवळ, समीप.
जाडा—झाडा.
जार—गर्भवेष्टन.
जाहाती—जुलूम, जास्ती.
जाळी—(२०१-३).
जिव्हार—अंतःकरण. २ बीज. ३ मर्म.
जीणें—वांचणें.
जुग—युग.
जुंझार (अ. झुंजार)—योद्धा, पराक्रमी.
जुंतणें—जुंपणें.
जुंती—जुपणी.
जेंगट—वाद्यविशेष.
जेठी—पहिलवान, मल्ल.
जेमेतीं—‘जमतीं’ पहा.
जेवा—जेवण.

जोड (अ. जोडी)—संपादणी.
जोतिला—जोडला.
जोहर—अग्नि, आग.
जोहारणें—नमणें, जोहार करणें.
ज्यालेपण—जिवंतपण, जन्म.

झ

झकणें—चकित होणें, फसणें.
झड—झडप.
झणी—झटकन, लवकर. २ कदाचित्, नार्हीतर.
झळई—मृगजळ. २ उष्णता.
झळंबा—(१८६५-ध्रु.)
झांसा—दहशत, धास्ती.
झुंजार—‘जुंझार’ पहा.
झोंटि—केंश, शेंडी.

ट

टकणें—शकणें, करूं शकणें.
टकळा—घोष.
टका—अग्रभाग.
टणक—मोटें.
टाकणें—मिळणें, पावणें, घडणें.
टाकी—कृति. २ आवड.
टांचणी—टंचाई, उणीव.
टांचर—जोड्याची टांच.
टांचें—टंचाई, तोटा. २ उणें.
टाहो—घोष, टकळी.
टेवा—ढब, डौल.
टोका—माप. २ काटा, ताजवा.
टोके—(१४५१-१) = उत्सुकतेनें पाहातो (?)
टोंके—(१७६७-२).
टोप—युद्धाच्या वेळीं घालण्याचें शिरस्त्राण.

ठ

ठकणें—ठकवणें, फसवणें.

ठाकण (अ. ठाकणी)—ठिकाण.

ठाडा—उभा.

ठाणमान—बांधा—रचना (शरीराची). २ सुरेखपणा.

ठावें—जागा, ठिकाण.

ठेंगा (अ. ठेंग्या)—सोडगें, काठी.

ठेणें—राहणें.

ठोंबरा—करलासुद्धां धान्य.

ठोंबा—दांडू, टिकोरें.

ड

डवळा—(४०१७-१).

डसवणें—चिकटावणें, तादात्म्य करून टाकणें.

डाई—द्वेषीं, शहांत, गोत्यांत.

डांक—एकवाद्य. (खुनाचा पत्ता न लागेसा झाला ह्मणजे कुंभार ही डांक वाजिवतो. ह्मणजे खून आंगास येतो व खुनाची हकीकत सांगतो असा कोठें समज आहे.)

डांग—काठी.

डाय—द्वेष, अकस.

डाव—डाग (लोखंड तापवून दिलेला).

डाळे—(२२८५-२).

डिंगर—मूल, लेंकरूं.

डिवणें—उपद्रव—इजा—देणें, मारणें.

डिवी—मारकट.

डेंगा—ढ, जड.

डोबड—ह्मसरूं. २ (लाक्षणिक) खंदक, दिवा इ.

डोहणा—टोमणा, ठोसरा. २ विघ्न, आडकाठी.

डौरणें—सजणें, शोभणें.

ढ

ढवळार—हवेली, टोलेजंग इमारत.

ढाळ—रीति, चाल.

ढाळणें—झाडणें, हालवणें.

ढिसाळ—उंच.

ढुंग—ढुंगण.

त

तजणें—त्याग करणें.

तट—तफावत, अंतर; प्रतारणा. २ भांडण.

तंट—बोभाटा, हकाटा; प्रख्याति.

तडताथवड—ताबडतोब, तात्काळ.

तन—तृण, रानझाड, गवत.

ताकट—घामट, ओखट.

ताकपिरें—ताक पिणारीं, ताकट, घामट.

ताटस्थ—तटस्थ.

तानें—बच्चा, तान्हेंबाळ.

तापटणें—थापटणें.

तारातीर—ताडातोड, त्रिस्थळी.

ताळी—देहसत्यत्व.

तिमाणें—शेतांतील माणसाच्या आकृतीचें बुजगावणें.

तिळतादळा—सर्वांशीं मिळून चालणारा, मनमिळावू.

तुक—तोल, वजन, महत्त्व.

तुटी—तूट, तुटणूक.

तुरतुरा—झपाट्याचा.

तूर—वाजंत्रें.

तेग—(४६३-४).=तरवार.

तेजी—पाणीदार घोडा.

तोंडक—भांडण. २ भांडखोर.

तोडर—तोडा, वाळा.

तों ये—(६३०-५).=तुवां.

तोरड—साखळी-तोरडी घालणें ह्य. जिकून कबजांत-ताब्यांत ठेवणें.

त्राहाविलीं—त्रासविलेलीं.

त्रिपुटी—ज्ञेय, ज्ञाता, ज्ञान; ध्येय, ध्याता, ध्यान; इत्यादि त्रितय.

त्रिमिर—तिमिर, अंधार.

थ

थकित—थक झालेला.

थडवा—अल्पजलाशय.

थाटी—जमाव, मंडळी, थवा.

थार—आश्रय.

थिंकणें—खेद-दुःख करणें.

थिता (अ. थीता)—वायां.

थिल्लर—डबकें.

थीत—वायां.

थीता—‘थिता’ पहा.

थुलिया—(३३८४-१). = स्थूल, मोठा (?)

थेटें—शैत्य.

थोकडा—लहान, लघु.

थोंट—दांडगा, हरामी, गुलाम.

द

दंडणें—सजणें.

दंदी—वादी, द्वेषी.

दमामा—मोरचा.

दरकूट—(३९५४-१). = दरी+कूट (पर्वत-शिखर).

दर्दुर—बेडूक.

दसडी (अ. दसोडी)—दशी.

दाढीसी—(७९१-४).

दादुला—नवरा.

दारवंटा—उंबरठा.

दिठी—दृष्टि.

दिंडी—एक तंतुवाद्य.

दिवसें—कणकचा एक पदार्थविशेष.

दी—दिवस; उदा० सात दी=सात दिवस, दोन दी=दोन दिवस.

दुचाळा—कातरी, चिमटा, दोन टोंकाचें हत्यार.

दुडी—घागर.

विषयानुक्रम

दुणवणी—दुप्पट करणें.
दुधाणी—दुध तापवण्याचें भांडें. २ दुभत्याचें भांडें.
दुम—धुम.
दुमाला—पिछाडी. २ पाठ.
दुन्हें—दुप्पट.
दुलड—गळ्यांतला दागिना.
दुश्चित—दुःखी, खिन्न.
देखणा—पाहणारा.
देखी—देखणें, दृष्टि, अवलोकन.
देखीचा—ज्ञानाचा, विचाराचा.
देखोवेखी—पाहून.
देवलसी—देवपिसा.
देवाईल—देऊळ, देवालय.
देहाडा—देह.
दो—दोन. उदा० दो पाहारा—दोन प्रहरा.
दामदोम—भिक्षेच्या वगैरे वेळीं फकीर लोकांच्या म्हणण्यांत हा शब्द येत असतो.
दोरा—एक दागिना, सुताच्या वाकी कंगण्या वगैरे.
दोहींसवा—‘सोइसवा’ पहा.

ध

धगी—धग, आग, उष्णता.
धडफाडी—‘धडफुडी’ पहा.
धडफुडा—खरा. २ खरोखरी.
धडफुडी (अ. धडफाडी)—धड फाडणारी. २ खरोखरी.
धण (अ. धणी)—समाधान, तृप्ति, भर, पूर्ति.
धंदधंद—सोंगें, ढब, ढंग.
धसा—कुटाळ, मूर्ख.
धाटे—दाटे.
धाणें—तृप्त-संतुष्ट होणें.
धाय—हंबरडा.
धारण—घुसळखांबा, मुख्यखांब (जमिनीपासून आढ्यापर्यंत पोंचणारा).
धाव—बीळ, गुहा.

धिंङ—धूम, ओतप्रोत, गजरधूम.
धिंद—धिंडवडा.
धिंदधिंद—डांगोरा; जघन्य प्रसिद्धि.
धीर—अवकाश, विलंब.
धुडका—धडकी
धुडवणी—पोकळ, डौलाच्या, वायचळ.
धुनी—धुणारी, नदी.
धेंडें—पोकळ अवडंबर.

न

नंदुली—नणंद.
नल्हाचि (नलाहाची)—‘लाहाणें’ पाहा.
नळी—नरडी, मान.
नागर—रम्य, सुंदर.
नागवणें (अ. नांगवणें)—नाटोपणें, अनावर होणें.
नागीवा—नागवा, उघडा.
नाटक—नाटकी, खेळ करणारा.
नाड—विघ्न, अडचण, नड.
नाडियें—नक्रे.
नाड्या—नक्रास.
नाथणें—पीडा देणें, खोड मोडणें.
नांद्या—नंदीबैल, मूर्ख.
नाहो—नवरा.
निउल (अ. नेउले)—(५०५-ध्रु.)
निकी—नेटकी, चांगली, खरी.
निकुर—निश्चय.
निगुती—निभ्रांत, खास, निःसंशय.
निगुरा—ज्यानें गुरु केला नाही तो.
निघोंट—सघन, परिपूर्ण.
निडळ (अ. निढळ)—केवळ. २ कपाळ.
निडारणें—भरून येणें.
निढळ—‘निडळ’ पहा.

नित-नित्य.
निदसुरा-झोंपेच्या धुंदीत असलेला.
निधार्ई-धन्य, कृतकृत्य.
निपट-अगदीं.
निपराध-दुष्ट, नीच.
निपराधी-निरुपयोगी, अप्रयोजक.
निंब देणें-तुच्छ करणें, दोष देणें.
निरंजन-प्रकाशरूप.
निरय-नरक.
निरवणें-सोंपवणें, हवालणें.
निरसणें-नाहींसें करणें, निस्तारणें.
निरांजणें-त्रासणें, वैतागणें.
निरुतें-खरें, निश्चित.
निरें-निखालस, शुद्ध, निर्भळ.
निर्वाण-अंत.
निर्वाळा-निवाडा.
निष्टंक-खचीत, निःसंशय.
निसुग-निर्लज्ज, निलाजरा.
निसुर-निखालस, निश्चित.
निक्षेपणें-ठेव ठेवणें, पुरून ठेवणें (द्रव्य).
नीस-निवड, पृथक्करण.
नुधवा-न + उधवा-(उधवणें-वर करणें, उचलणें).
नेउले-'निउल' पहा.
नेट्यां-नेटानें?
नेपुर-नूपुर, पैजण, तोरड्या.
नेवरा-खूर, नखो.
नैश्वर्य-नाशवंत.
न्याहाल्या-गाद्या, गिरद्या इ.

प

पग-पाऊल, पाय. २ पावलाची खूण.
पच-पचन, संवय.

पटंगा—आस्त्रा.
पटे—पट, वस्त्र.
पडदळ—तरवार अडकावण्याचा पट्टा. २ सामान.
पडिपाडें—सारखेपणें.
पडिभर—मोठेपणा, डौल. २ आसक्ति.
पढियंता—आवडता.
पढिये—आवडीचा, आवडेलसा.
पतंग—तांबूस रंगाचें एक लांकूड. २ पाखरूं.
परताप—दक्षिणा. २ प्रकार.
परमाई—वीरसू, वीरजननी.
परवडी—चातुर्यानें. २ प्रकार.
परावा—परका.
परावी, पराविया—परकी, परक्या.
परावें—परकें.
पराश्रम—दुसऱ्याचा आश्रम.
परियेळ—परळ, ताटली, तबक.
पळे—पाणपोवई, पाणसत्र.
पहुडणें—पडणें, निजणें.
पाईक—सेवक (मोठ्या इदबाराचा), अत्यंत विश्वासू व हुशार चाकर.
पाइकी—सेवकपणा.
पांकुळणें—शिथिल होणें, विस्कळणें, सईल होणें, फुटणें.
पाख—शुद्ध, स्वच्छ.
पाखर—कृपा. २ गाय, ह्यैस यांचे दोन स्तन.
पांग—पराधीनपणा.
पांगणे—पराधीन होणें. २ पसरणें.
पागोरा—झाडाच्या मुळ्यांचीं बारीक मुळें.
पाठोवाठी—पाठोपाठ.
पाठ्येळ—ओझ्याचें जनावर, ओझील.
पाडेवार—महार.
पाणचोरा—भोंकाचा घट, मडकें.
पाणोवाणी—पाठोपाठ.
पातेजणें—विश्वासणें.

पातेरा—झाडाचा गळलेला व वाळलेला पाला.
पाधाणी—अडाणी बायका.
पानसरा—आडवा.
पानेडी—पाना + आड. २ फानदी.
पान्हेरी—पोवई.
पापरी—लात.
पाबळी—तिरी.
पायरिका—पायरीच्या.
पायवणी—पायाचें पाणी (तीर्थ).
पारुषणें—सोडणें, तुच्छ करणें.
पाहेरा—संगत.
पास—पसंत. २ स्वच्छ.
पाहुनर (अ. पाहुणेर)—पाहुणचार.
पिटणें (अ. पिडणें)—दुःख-त्रास देणें.
पिटपिट—चिरचिर, टुरटुर.
पिडणें—‘पिटणें’ पहा.
पिलंगणें—पुढें पुढें धांवणें. २ कोणतीही क्रिया हळूहळू करणें.
पिशवी—गोमुखी.
पिशुन—चाहड, दुष्ट.
पुंजाळणें—परिपक्वज्ञानभक्तीच्या योगानें नेत्र तेजावून गंभीर दिसणें.
पुट—प्रकार, रूपांतर.
पुंझ—नाम (कपाळीं लावलेला).
पुनस्कार—पुरस्कार
पुरलासार्ती—भोगासार्ती, चैनीसार्ती.
पुस—(अ. पुंस)—पुच्छ, शेपुट.
पेटे—(१२६५-२).
पेंठवणी—पाठवणी-बिदागी मागणें.
पेंडखान—(१२३६-२).
पेंढा—जोंधळे अ. भातेण यापासून काढलेली दारू.
पेणा (अ. पेणें)—मुक्काम, वस्ती.
पेणावणें—उठावणीस येणें.
पेणें—‘पेणा’ पहा.

पेसपाड—पेंचपांच. २ तिखटमीठ.
पैल—पलीकडें.
पोभाळणें—चोळणें, घासणें.
पोरवडा—अव्यवस्था, घोटाळा.
प्रजी—(१०७१—१). = परजी (तरवार परजतो).
प्रताप—दक्षिणा.

फ

फका—एखादा पदार्थ तोंडभर. —पिठाचे फके, पोह्यांचे फके (मारणें).
फटकाळ—वाईट, दुष्ट.
फटमर—गाढ्या, भित्रा, पळपुट्या.
फटमरें—गांढेपणाचें.
फडी—निकाल, उलगडा, फाड.
फलकट—फोलकट, पोकळ.
फांजी—आडफाटा, हरकत, अडचण.
फांदा—संकट, घोटाळा, गीता.
फावणें—साधणें, मिळणें, हातीं लागणें, चालणें.
फांसावणें—समजणें, उमजणें.
फिका—निस्तेज, बिनहशिली.
फिरंगी—तरवार, तिखें.
फुंज—अभिमान.
फुंदणें—डौल-गर्व करणें.
फुदी—स्त्रीचें जननेंद्रिय.
फुलवरा—माळ, गजरा.
फोडी—कौडी. २ खांड (सुपारीचें वगैरे).

ब

बंदखाणी—बंदीखाना.
बदराही—(२४-३. पंढरपुरच्या प्रतीतले शेवटचे ३७ अभंग आहेत त्यांपैकीं). = वाईट रस्ता, कुमार्ग.
बरग—एक प्रकारचे बीज.
बरवंट—चांगला, सुंदर.
बरवया—‘बरवा’ याचें रूप; सुंदर, सुख.

बराडी—आशाळभूत, दुकाळलेला.
बहिरवास—बाहेरवास.
बहुडविणें—मागें लावून देणें, जिकडच्या तिकडे धाडणें.
बहुडा—मोठा.
बळरया—बळाची योग्यता.
बळियाढा—बळकट निश्चयाचा, दृढनिश्चयी.
बाखर—पुरण (गुळखोबरें अथवा गूळ, साखर यांचें करंज्या वगैरेंत घालतात तें).
बाजागिरी (अ. वाजीगेरी)—गारूडविद्या, हातचलाखी, गौडबंगाली विद्या.
बांडा—कांहीं काळा व कांहीं पांढरा या दोन रंगांचा.
बांदवडी—बंदी.
बांदोडी—बंदी.
बाधिका—भ्रांति. २ बाधणारी.
बापुला—बाप.
बार—बारी, पाळी. २ घोष, हव्यास.
बारस—(२९२२-३).
बालिस्ट—लोड, उशी, तक्या.
बासणें—चालणें.
बासर—शिळें अन्न. २ रिकामटवळा, उनाड. ३ व्यर्थ.
बिडवई—श्रेष्ठ, हितकर्ता.
बिढार—बिन्हाड.
बिदी—गल्ली, रस्ता.
बुच्या—निर्लज्ज, मूर्ख.
बुझावणें—समजावणें.
बुंथी—घुंगट-बुरखा. २ घुंगट-बुरखा ज्याचा घेतात तें वस्त्र.
बुनादीचें—अनादिकाळचें, बहुतां दिवसांचें. बुनादी=बुन्याद (पाया).
बुर—भुस्सा (काढणें).
बेंबळ—ढिला.
बेरसा—विचारशून्य, दांडगा.
बोटवरी—बोटावर.
बोनें—नैवेद्य, बली.
बोभा—हाका, बोंबा.
बोहरी—राखरांगोळी, नाश, क्षय.

बोळावा—सोबती.

भ

भकांघ्या—कुचेष्टा, निंदा.

भंडभंड—निरर्थक वाग्जल्प, रिकामी बडबड.

भरोवरी—सामग्री, श्रम.

भवतारिया—भवतारक.

भाकणें—मागणें, दीनवाणीनें विनवणें.

भाज—भार्या, बायको.

भांजिलीखांजणी—क्षयवृद्धि.

भाटवोळीपणा—बडबड.

भांड—बहुभाष, भिक्षेनें पोट भरणारा.

भांडाई—भांडखोरपणा.

भाणें—ताट, पात्र.

भातुकें—खाजें, खाऊ.

भातें—मजुरी.

भार—समुदाय, जमाव.

भावणें—भावना करणें, कल्पिणें.

भांस (अ. भासी)—भाताचा कोंडा, करलें.

भिंणुळवाणें—भयानक, भयंकर, उदासवाणी

भेव—भय.

भोज—आवड.

भोत—सर्वांगाचें कातडें काढल्यावर राहते ती आकृति. २ वाईट भाग.

भोरडी—एक पक्षी, क्रौंचपक्षी, करकोचा.

भोवरी—बुगडी.

म

मठारे—ढोंगी साधु.

मंडण—भूषण.

मतोळा—हीण, घोटोळा; घाला.

मंदला—स्वस्त झाला, भाव उतरला.

मदार—मुसलमानाचें थडगें.

मनणें—मानणें.

मनेरा (अ. मनेरी)—‘ह्मनेरा’ पहा.
मरो—मरण.
मवणें—मोजण.
मविता—मोजणारा.
मवेश—मायेश.
महजर—हुकूम, सनद.
माखणें—(३२९९-ध्रु.)
माजिरा—माजोरी, उन्मत्त.
माजिरें—माज, धंदी.
माठ—मंद.
माती—देह (आलंकारिक).
मात्रा—वासनांचे विषय.
माथुलिया—मडकी.
मादळा—मृदुंग.
मांदें—समुदाय, मेळा.
मापणें—मोजणें, गणणें.
मारगेली—‘मार’ (वांयां) गेली.
माव—माया.
माविकणें—मोल पावणें.
मिनणें—मिळणें, एकत्व पावणें.
मीनती—वियोग.
मुडतर—दैन्य, दुःख, दास्य.
मुडताळणें—वळणें, लवलवणें.
मुडा—पंगु, कुब्ज.
मुऱ्हाळी (अ. मुळहारी)—बोलावणें, बोलावणारा.
मुसाफा—मुसलमानांचे धर्मग्रंथ.
मुसावणें—ओतप्रोत-पूर्णपणें भरणें.
मुळहारी—‘मुऱ्हाळी’ पहा.
मूळ—बोलावणें, आमंत्रण.
मूळडाळ—मूळपाळ. (?). = मूळ + डाळ (डाहळी).
मूळबंद—आरंभींचा बंद, पहिला बंद.
मोकट (अ. मोकटा) — मोकळा, अनर्गळ.

मोकळ—रिकामा, निरुद्योगी.

मोटचौफळ—(३७३८-२).

मोड (अ. मोडी) —आकार, पद्धत. २ गुंता, गोंधळ, घोटाळा.

मोहरी—वाद्य.

मोहोरणें—प्राप्त होणें, शिरणें.

मोळा—ओझें. २ रीत, रिवाज, चाल.

य

यांति—जाति, ज्ञात.

यारी—निकट मित्रता.

यावा—उदय, प्राप्ति.

येसणार—अगत्य.

येह—इह, ह्या.

र

रंग—वर्ण.

रजा—कामवासना. २ रजोगुणाची प्रेरणा.

रडारोवी—रडारड, आक्रोश.

रबडवणें—भरणें, बरबटणें. २ गुंतवून-जखडून घेणें (कामांत).

रया—किंमत योग्यता, पाड.

रस—भक्तिरस. इ.

रहणी—रीत, चाल. २ ठिकाण.

रळपळ (अ. रळफळ)—घोटाळा, अव्यवस्था.

रळी—विनोद, थट्टा.

राऊळ—देऊळ.

रांडवडा—शिव्यागाळी.

रातणें—रमणें, रिझणें.

राहडी—राड, चिखलाची थिरबिटी.

रींद—(३६६४-२). ठक, लबाड.

रीस—रोष, क्रोध.

रूपडें—सुंदर रूप, साजिरें तोंड.

रेमट—लांबट गोष्ट.

रोटा—(३७०२-२). रांडारोटा=विधवा जें दळणकांडण इ. काम करत्ये तें. (?)

ल

लचाळ—गचाळ, हेंदरा.

लवलाहो—त्वरा.

लवी—लवन.

लहणें—रोकड. २ प्रीति, प्रेम.

लाइ (अ. लै) बहुत, पुष्कळ.

लाखणीक—लाक्षणिक. २ दर्शनी.

लागपाठ—पाठलाग, त्वरा.

लागभाग—लागाबांधा.

लागवरी (? लागवडी)—गर्भधारणस्थिति.

लागवेग—अतित्वरा.

लागें—लागलेंच.

लाटें—मोटें.

लाडणें—लाडावणें.

लाणी—लावणी. २ मालमत्ता.

लादी—घडीव चीप.

लांस—डाग.

लासा—(३७७४-धु.)

लासें—डागानें, चिन्हानें.

लाहणें—पावणें, ०स होणें. उ० तो दंड लाहे=तो दंड पावतो किंवा त्यास दंड होतो.

लाहा—मोठा, लठ्ठ.

लाहाणें (अ. ल्हाणें)—पावणें.

लाहातें—चिरकाळचा लाभ.

लाहेंरास—(२९८९-धु.)

लाहो—छंद, धोस्रा.

लुगडें—वस्त्र (सामान्यतः).

लुडा—लुळा.

लै—‘लाइ’ पहा.

लोकभांड—लोकांत पुष्कळ बोलून भिकेवर पोट भरणारा.

लोलिंगत—आसक्त लंपट.

लोवाळ—पुष्कळ लोंकरीचा.
ल्हाणें—‘लाहाणें’ पहा.

व

वंचणें—वगळणें.
वजणें—जाणें.
वर—वार (प्रसवानंतर पडते ती)
वरदळ—बाह्यरंग, दाखवण्याचा डौल, आच्छादन. २ हिणकट.
वरदळा—बाह्यात्कारें.
वरपडला—स्वाधीन झालेला.
वरपडा—गुंतलेला, कूळ, स्वाधीन झालेला.
वरळा (अ. वरळें)—फोल व धान्य यांचे मिश्रण. २ फोल. ३ दाणा.
वरावरी—वारावारी.
वरो—वरव, पुष्कळ. २ वरी.
वहिली—चांगली.
वहिलें—लवकर.
वा—उवा. २ वाजविणें.
वाइला—वाजविला.
वाइलें—वाहिलें.
वाखणें—वांकणें, भित्रेपणानें स्वाधीन होणें.
वाखती—खोळ (घोंगडी वगैरेची). २ ओटी. ३ पोटाची बखळ.
वाखर—एक प्रकारचा लोखंडाचा पदार्थ.
वाखा—वार्ता. २ दुःखें.
वांगवरणें—वाणीनें बोलणें.
वाघुरा—वनांतले पशु धरण्याचा सांपळा.
वाज—वृथा, व्यर्थ.
वाजीगेरी—‘बाजागिरी’ पहा.
वाटुली—वाट.
वाड—वाट. २ थोर, मोठें.
वाडा—गुरांचा वाडा.
वाडेंकोडें—अत्यंत कौतुकानें.
वाण—वर्ण. २ माल, जिनसा. ‘वान’ पहा.

वाणी—तोटा, वाण.
वाथ्या—‘वाधा’ पहा.
वादिलार्गे—(१४३४-४).
वाधा (अ. वाथ्या)—गर्भाशय, पोट.
वान (अ. वाण)—जिन्नस, वस्तु.
वाय—वांयां, व्यर्थ.
वार—आवर.
वारणें—संपणें, आटोपणें.
वारिकें—वर बसणारें, स्वार.
वार्ता—खबर, ऐकीव वर्तमान.
वाला (अ. वाल्हा)—प्रिय, आवडता.
वाव—व्यर्थ, वांयां. २ थारा, आश्रय, रीग, मार्ग.
वावडणें—फडंकणें, फडफडणें.
वावरणें—फिरणें, भटकणें.
वावसें—व्यर्थसें.
वास—वाट, मार्गप्रतीक्षा.
वासपणें—बरळणें, बडबडणें.
वासलाती—निकाल, फडशा.
वाह (अ. वाहो)—प्रवाह, प्रचार.
वाहाळ—ओढा.
वाही—मार्ग, कृति. २ भरीस.
वाहो—‘वाह’ पहा.
वाळणें—वाळीत टाकणें.
विकरणें—‘चिकरणे’ पहा.
विखळ—दुष्ट, वावगा.
विटवणें—कंटाळवणें.
विताळ—बेताळ.
विंदान—कौशल्य, शिताफी.
विध—विद्ध, फोडलेलें. २ विधि.
विनटणें—रंगून जाणें, मग्न होणें.
विन्हडणें—विवळणें, विव्हल होणें.
विल्हाळ—दुःखाच्या गोष्टी सांगणारा.

विल्हाळक—व्यर्थ, निष्कारण.

विवसी—काळजी, चेटकी-विघ्न करणारी देवता.

विश्वामित्री—ह्यैस.

विषम—विरुद्ध, विलक्षण संकट.

विसंभणें—टाकून जाणें, सोडणें.

विळवणें—विवळणें.

वेटणें (अ. वेठणें)—वेढणें, वेष्टणें.

वेठी—(१३२३-१).

वेथा—व्यथा, दुःख.

वेरसा—(४०४५-२).

वेवसाय (अ. वेवसाव)—व्यवसाय, व्यापार, धंदा, उदीम.

वेशी—मार्ग, आस्त्रा.

वेसन—व्यसन, नाद.

वेळाईत—कैवारी, साह्यकर्ता.

वेखरी—वाणी, स्पष्ट वाणी. चार प्रकारच्या वाणी (परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी अशा) आहेत त्यांतील शेवटची

वैरागर—रत्नाकर, रत्नांची खाण.

वोगर—वाढपी.

वोगरणें—अन्न वाढणें, भोजन वाढणें.

वोज—स्वच्छता, चांगुलपण.

वोडवणें—प्राप्त होणें. २ प्राप्त करून घेणें.

वोढणें—नेसणें, पांघरणें.

वारेस—स्नेहभरित पान्हा. २ तसा पान्हा येणें.

वोल्हावणें—भिजणें. २ भारावणें.

वोसंग—मांडी.

वोसणणें—बरळणें, बडबडणें, स्वप्नांत बोलणें.

वोसपणें—कंटाळणें, त्रासणें, उबगणें.

वोळ—वळणें.

वोळगणा—सेवाधार.

वोळणें—वळणें.

वोळंब—खोटें, ढोंग. २ कौतुक.

वोळसा—नाद, चटक, व्यसन.

व्यंकट—वांकड्या (भुकुटी).

व्याली—आई. (वीते ती).

व्यासी—व्यासकृति.

श

शर्त—पाणी, पराक्रम, इभरत.

शादी—शाहीर, बहुरूपी.

शास्त—शासन.

शिराणी—उपभोग. 'सुराणी' पहा. २ अपूर्व नवल.

शीक—शिक्षा.

श्वपच—अंत्यज, चांडाळ.

स

संगणें—सांगणें.

सगर—अरुंद वाट.

संगीत—यथास्थित.

संडवणें—सोडवणें, सांडवणें.

सतंत—स्वतंत्र.

सती—संतसंबंधी.

संती—संतसंबंधी.

सत्रावी—ज्ञानशक्ति, अमृतवाहिनी, अमृतकळा, सुषुम्ना. (१६ चंद्राच्या कळा व १७ वी ज्ञानशक्ति.)

संदी—सांद, अडचण, कचाटी.

सपुरता—पूर्ण, समर्थ, पाहिजे तसा.

संबोखणें—'संमोखणें' पहा.

संभ्रम—व्यर्थ भ्रांति, डौल.

समश्रुळीत—सुंदर, चांगला.

संमोखणें (अ. संबोखणें) —समजावणें, सांत्वन करणें.

सर (अ. सरी)—बरोबरी.

सरण—चिंता.

सरणें—चालणें, लागणें, लागू पडणें.

सरता—अखेरचा, शेवटचा, पूर्ण.

सरवदा—डाकोचा.

सरा—मद्य, दारू, सुरा.
सरी—‘सर’ पहा.
सरोवरी—आदर.
संवदड—‘सौंदड’ पहा.
संवरित—वेष्टित, आच्छादित.
संवसाटी—बरोबरी.
सवा—कडे, कडून, पक्षी.
सवाद—स्वाद.
सळ—अभिमान, आग्रह. २ छळ.
सहा—‘सा’ पहा.
सा (अ. सहा, साही)—सहा शास्त्रे.
साईक—सरकती, वांटेली.
साउलें (अ. सावलें)—वस्त्र, लुगडें.
सांकडें—संकट.
सागळा—झारी धरणारा. २ झारी.
साच (अ. साचार)—खरें, शाश्वत.
साट—(९६७-९).
साटी—बदला; संगत, सोबत.
साटोवाटी—भरती, भर, भराभर.
सांडवर—(२३-२).=सांड+वर—जिनें नवरा सोडला आहे.
साडव्या—भुयाराचा रस्ता (पाणी वगैरेकरितां).
सांडीमांडी—खटपटी, उठाढेवी.
सांडोवा—कुरवंडी, त्याग.
सांत—सातत्य. एकामागून एक होण्याची स्थिति.
सादवणें (अ. सादावणें)—शब्द-नाद करणें.
सान—लहान.
साबडा—भोळा.
सामरस्य—समरसत्व, ब्रह्म.
सामा—सामान, माल.
सार—बल.
सारणें—करणें, आटोपणें, सिद्ध करणें.
सारसे—सरशी, बरोबरी.

सालझाड्या—सालअखेरचा झाडा—हिशेब. २ तो घेणारा अंमलदार.

सावचित्त—सावधचित्त.

सावया—धन्या अथवा साह्य करणारा.

सावल (अ. सावलें)—लुगडें. 'साउलें' पहा.

सावाधांवा—साह्य.

सावें—असावें.

साही—'सा' पहा.

साहे—साह्य.

सिक—शिक्षा.

सिंचणें—शिंपडणें.

सिंचवणी—शिंपडायाचा पदार्थ.

सिंतरणें—'सींतरणें' पहा.

सिलें—हत्यारें.

सींतरणें (अ. सिंतारणें)—झकविणें, फसविणें.

सीस—शीर, डोकें.

सुचा—(३५६६-३).

सुडका—चिंधी.

सुतकाचें—(१००३-३).

सुतणें—निजणें.

सुताळी—शोध, सुगावा.

सुती—विसार, प्रवेश.

सुतुतू—एक प्रकारचा खेळ.

सुदा—सरळ, सद्गुणी.

सुदें—चांगलें, बरें.

सुनाट—शून्य.

सुनें—कुत्रें.

सुपती—झोंप. २ गादी.

सुभट—सुरेख, चांगलें, विस्तीर्ण.

सुरकवडी—सुरकुंडीचा खेळ.

सुरंग—उत्तम रंग.

सुरवाडिकपणें—सुखदायकपणानें.

सुराणी (अ. शिराणी)—उपभोग, आवडी.

सेकीं (अ. सेखीं)—शेवटीं.
सेंद—एक कडू फळ. (याच्या काचऱ्या करून तळून खातात.)
सेल—खेळांतील एक पदार्थ.
सेर—स्वच्छंद, यथेष्ट.
सोइसवा (अ. दोहींसवा)—सोईकडे. २ दोहींकडे.
सोई—सोय, मार्ग.
सोकरणे—राखणे.
सोगया—सोग्यास.
सोपान—सोपें.
सोम—सौम्य.
सोमवल—सोमल.
सोर—सोयरा, जार.
सोवा—मनांतल्या गोष्टी.
सोस—अति उत्कंठा, हांवरेपणा.
सौंदड (अ. संवदड)—एक झाड.
सौंदणी—कुंडी, डोण (परीट, ढोर इत्यादिकांची).
सौरस—आसक्ति.
सौरी—चौचाल, निर्लज्ज अशी स्त्री, मुरळ्या, भावणी.

ह

हक—हक्क.
हत्यारा—हत्या करणारा.
हलरू—गीत, गाणें.
हरी (अ. हारी)—ओळ, रांग, हार.
हाऊ—बाऊ.
हाक—हक्क.
हाकलणे—हाकून देणें. २ ओरडणें, हाका मारणें.
हाट—बाजार.
हाडतिये—(३८८-३); (४५४२-३).
हांडोरिया—अज्ञान, अडाणी.
हाततुका—आटकळीचा.
हातसर—गजरा.

हातसोका—हातसंवईचा.
हातोफळी—हातोहातीं. तेव्हांच, झटकन.
हाबाहाबा—हायहाय.
हाय—अपेक्षा, हांव.
हारंबळणें—हरपणें, विसरणें, सांडणें.
हारास—ऱ्हास, हानि.
हारिख—हर्ष.
हारी—‘हरी’ पहा.
हारणाळा— (३०३६-१).
हालमाकलमें—एकमेकांचीं, परस्परांचीं. २ मागचींपुढचीं.
हालें—हांटलें, मारलें.
हालो—ध्यास, लाहो.
हिका—हेका, हट्ट.
हिंपुटी—कष्टी, दुःखी.
हिंपुष्टी—कष्टी, दुःखी.
हीर भाजणें—बीं न रुजे अशा रीतीनें नासणें.
हुंदकणें—झाडणें, हिसका देणें.
हेंकाड—एककल्ली, हट्टी, दुरग्रही.
हेंगे—हिकडे.
हेंड—पशूंचा समूह. २ पशु.
हेंडगा—चिपाडांचा-काडाचा-पेंढ्याचा इ० भारा.
हेंडि—(३५५३-१).
हेंदोवणें—हेलकावणें.
हेर—क्षुल्लक, अप्रयोजक, रिकामा.
हेवा—अतिशयित इच्छा. २ दुसऱ्याचें बरें न साहणें.
हेळा—लीला. २. क्षण. ३ सत्वर.
होड—पैज.
ह्मणियारा—सेवक, दूत.
ह्मणियें—काम, कार्य.
ह्मणीयें—काम, कार्य.
ह्मनेरा (अ. मनेरा, मनेरी)—मन (आलंकारिक). २ तगादा.
ह्मैसवेल—सुरकाडी—सुरकांडी.

हमैसा—रेडा.

क्ष

क्षणी—सुत्रे, नेम मारणारे.

क्षर—नाशवंत.

क्षरणें—पाझरणें, वाहणें.

क्षीदक्षीण—हाल, विपत्ति. २ खिन्न.

क्षेदक्षीण—खिन्न. २ दुःख.

क्षेम—आलिंगन.

अभंगांची अनुक्रमणिका.

अ	अभंगाचा अंक
अइकाल परी ऐसैं नव्हे बाई	२६
अखंडकर्मा कर्मप्रकाशका	६७४
अखंड तुझी जया प्रीति	१०७६
अखंड मुडतर	३१६८
अखंड संत निंदी	३९६०
अखंडक्षीराब्धी भरितें आलें	६७२
अगत्य ज्या नरका जाणें	३९८५
अगा ए सावळ्या सगुणा	६१६
अगा करुणाकरा करितसें	२८२५
अगा पंढरीच्या राया	४४४७
अंगा भरला ताठा	३६११
अगा ये उदारा अगा विश्वंभरा	२३१८
अगा ये मधुसूदना माधवा	४४२३
अगा ये वैकुंठनायक	६६५
अंगीकार ज्याचा केला नारायणें	२७९८
अंगीं घेऊनियां वारें	४२७६
अंगीं ज्वर तया नावडे साकर	३०५
अंगी देखोनियां सती	१८४७
अंगीं देवी खेळे	४२२
अंगीं ब्रह्मक्रिया खिस्तीचा	३९२२
अंगें अनुभव जाला मज	२०७६
अगोचरी बोलिलों आज्ञेविण	४९२
अग्न तापली या काया चि होमे	१२१०
अग्निकुंडामाजी घातला प्रल्हाद	३०९४
अग्निमाजी गेलें	२०५१
अग्नि हा पाचारी कोणासी	२९००
अग्नीमाजी पडे धातु	१४९२
अचळ न चळे ऐसैं जालें	२५४९

अझुनि कां थीर पोरा न ह्मणसी	१४०
अडचणीचें दार	२०९५
अणुरणीयां थोकडा	९९३
अंतरली कुटी मेटी	२१९
अंतराय पडे गोविंदीं अंतर	१४५०
अंतरींचा भाव जाणोनियां गुज	११३१
अंतरींची घेतो गोडी	३५
अंतरींची ज्योती प्रकाशली	२८४७
अंतरींचें गोड	२८२८
अंतरींचें जाणां	१६४८
अंतरींचें ध्यान	१२९८
अति जालें उत्तम वेश्येचें लावण्य	१७१९
अतित्याई देतां जीव	४४६३
अतित्याई बुडे गंगे	२७०४
अतिवाद लावी	५५२
अतिवादी नव्हे शुद्धया बीजाचा	११८
अद्वय चि द्वय जालें चि कारण	३७४९
अद्वैतीं तों माझें नाहीं समाधान	३७५४
अधमाची यारी	२७६
अधमाचें चित्त अहंकारी मन	४२७९
अंधळें तें सांगे सांगितल्या खुणा	३८०५
अंधळ्याची काठी	२८५९
अधिक कोंडितां चरफडी	१८३७
अधिकाचा मज कंटाळा	२१४
अधिकार तैसा करूं उपदेश	३३१५
अधिकार तैसा दावियेले मार्ग	५३८
अधीरा माझ्या मना ऐकें	२३०९
अनंतजन्में जरी केल्या तपराशी	३३५१
अनंत जुगाचा देव्हारा	४६६
अनंत ब्रह्मांडें उदरीं	१७२
अनंत ब्रह्मांडें एके रोमीं	२४८२
अनंत लक्षणें वाणितां अपार	४१०८

अनंताचे मुखीं होसील गाइला	३४४७
अनंताच्या ऐकों कीर्ती	३५४८
अनंतां जिवांचीं तोडिलीं बंधनें	३६४४
अनन्यासी ठाव एक सर्वकाजें	२२३७
अनाथ परदेशी हीन दीन	३८९८
अनाथाचा नाथ पतितपावन	४३४७
अनाथाचा सखा ऐकिला	४४९४
अनाथांची तुह्मां दया	८७७
अनाथां जीवन	३२९२
अनुतापयुक्त गेलिया अभिमान	३४९३
अनुतापें दोष	७३०
अनुभव ऐसा	३७३७
अनुभव तो नाही अमुचिया दर्शनें.	३७२०
अनुभवा आलें	२१६४
अनुभवाचे रस देऊं आर्तभूतां	३२३५
अनुभवावांचून सोंग संपादणें	३३५८
अनुभवे अनुभव अवघा चि	१३२४
अनुभवे आलें अंगा	२८४५
अनुभवे कळों येतें पांडुरंगा	१८४४
अनुभवे वदे वाणी	२७९१
अनुसरे तो अमर जाला	३२८३
अनुसरे त्यासी फिरों नेदी	४००८
अनुहात ध्वनि वाहे	१७८९
अनुहातीं गुंतली नेणे	१६३७
अनेक दोषांचे काट	३५५२
अन्नाच्या परिमळें जरि जाय भूक.	३४२
अन्यायासी राजा जरि न करी	३८१४
अपराध जाले जरी असंख्यात	४४१६
अपराधी ह्मणोनि येतों काकुलती	३६८५
अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचें तोंड	१३१९
अभक्ताचे गांवीं साधु ह्मणजे काय.	३५८५
अभय उत्तर संतीं केलें दान	४८१

अभयदान मज देई गा उदारा	३९००
अभयाचें स्थळ	९६४
अभिनव सुख तरि या	१३७३
अभिमानाची स्वामिनी शांति	१३५२
अभिमानाचें तोंड काळें	२७१०
अभिमानी पांडुरंग	२९६१
अमंगळ वाणी	३४९
अमच्या कपाळें तुज ऐसी बुद्धि	३३४१
अमर आहां अमर आहां	१४०१
अमर तूं खरा	२३०३
अमृत अक्षेरें उचळलें जातां	३२३४
अमृताचीं फळें अमृताची	३०४५
अरे कृष्णा आह्मी तुझे निज गडी.	४२३३
अरे कृष्णा तुवां काळया नाथिला.	४२३४
अरे गिलिलें हो संसारें	१२०९
अरे हें देह व्यर्थ जावें	३०७
अर्थेविण पाटांतर कासया	४२१२
अर्भकाचे साटीं	४०८२
अल्प भाव अल्प मती	६३४
अल्प माझी मती	८०६, १६३३
अल्प विद्या परी (पहा ४२१०)	४४९०
अल्ला करे सो होय बाबा	४४३
अल्ला देवे अल्ला दिलावे	४४४
अवगुण तों कोणीं नाहीं	८३२
अवगुणांचे हातीं	४१
अवघा च अन्यायी	३२६९
अवघा चि आकार ग्रासियेला	१४२१
अवघा तो शकुन	१५१७
अवघा भार वाटे देवा	३१६९
अवघा वेंचलों इंद्रियांचे ओढी	८२७
अ वधिया चाडा कुंटित करुनि	१७५७
अवधियांच्या आलों मुळें	१६०२

अवधिया दिला गोर	२२६
अवधीं च तीर्थें घडलीं	२७८८
अवधीं तुज बाळें सारिखीं	३००१
अवधीं भूतें साम्या आलीं	१५०८
अवधी मिथ्या आटी	१३६९
अवधीं मिळोनि कोल्हाळ केला	२३७
अवघें अवधीकडे	२२४
अवघे गोपाळ ह्मणती या रे	१४४
अवघें चि गोड जालें	२३१
अवघे चि निजों नका	१८४१
अवघे चुकविले सायास	२१०१
अवघें जेणें पाप नासे	२९६४
अवघे देव साध	५७९
अवघें ब्रह्मरूप रिता नाहीं ठाव	३०८
अवघ्या उपचारा	१२९१
अवघ्या कोल्ह्यांचें वर्म अंडीं	४४५५
अवघ्या जेष्ठादेवी कोण	४१८
अवघ्या दशा येणें साधती	६४५
अवघ्या पातकांची मी एक रासी	४००५
अवघ्या पापें घडला एक	७९४
अवघ्या भूतांचें केलें संतर्पण	१२८९
अवघ्या वाटा जाल्या क्षीण	२२९९
अवचित त्यांणीं देखिला	४५५२
अवचित या तुमच्या पायां	३७७९
अवचिता चि हातीं ठेवा	२५४६
अवतार केला संहारावे	४५८४
अवतार गोकुळीं हो जन	१५७६
अवतारनामभेद गणा	१५८०
अविट हें क्षीर हरिकथा माउली	१०३६
अविश्वासीयाचें शरीर सुतकी	२३३६
अवो कृपावंता	३२७३
अशक्य तों तुह्मां नाहीं नारायणा	२३१५

अशोकाच्या बर्नीं सीता शोक करी.	३३९
असंत लक्षण भूतांचा मत्सर	३८८०
असतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर	२७३५
असत्य वचन होतां सर्व	१६१८
असा जी सोंवळे	३१९२
असाल ते तुझी असा	३७९६
असे नांदतु हा हरी सर्वजीवीं	१११३
असें येथींचिया दीनें	१५१३
असो आतां ऐसा धंदा	८०१
असो आतां कांहीं करोनियां	२९९०
असो आतां किती	७७१
असो खटपट	३३२०
असो खळ ऐसे फार	१७२३
असोत लोकांचे बोल	२४८९
असोत हे तुझे प्रकार	२४३७
असोत हे बोल	२१६१
असो तुझें तुजपाशीं	२२३४
असोनि न कीजे अलिप्त	२७३७
असो मंत्रहीन क्रिया	४८२
असो मार्गे जालें	१८१९
अस्त नाही आतां एक चि मोहोरा.	१३९१
अहंकार तो नासा भेद	३१९३
अहल्या जेणें तारिली रामें	११०७
अहो कृपावंता	४२०८
अहो पुरुषोत्तमा	३७२२
अक्षई तें झालें	७३९
अक्षरांचा श्रम केला	९०५
अज्ञान हा देह स्वरूपीं	४३५५
अज्ञानाची भक्ति इच्छिती	४१०५

आ

आइक नारायणा वचन माझें खरें.	३८९७

आइका माझीं कवतुकउत्तरें	३७६२
आइकिली कीर्ति संतांच्या वदनीं	२७२४
आइकिली मात	२७४५
आइत्याची राशी	१३४९
आइत्या भाग्या धणी व्हावें	४०६६
आकारवंत मूर्ति	३३८८
आगी लागो तया सुखा	२२९६
आग्रहा नांवें पाप	३४११
आचरणा ठाव	३५१
आचरिती कर्म	१४५४
आचरे दोष न धरी धाक	४२५९
आजामीळ अंत मरणासी आला	३८९४
आजिं आनंदु रे एकी परमानंदु रे.	२५०३
आजि ओस अमरावती	२१०
आजि का वो तूं दिससी दुश्चिती	३७८
आजिचिया लाभें ब्रह्मांड ठेंगणें	१९६९
आजिचें हें मज तुझीं कृपादान	३१५०
आजि दिवस जाला	४६७
आजि दिवस धन्य	१९६६
आजि नवल मी आलें येणें राणें	३८०
आजि बरवें जालें	१९७०
आजिवरी तुझां आह्मां नेणपण	२२
आजिवरी होतों तुझे सत्ते खालीं	३४६७
आजिवरी होतों संसाराचे हातीं	३८७८
आजि शिवला मांग	४२४९
आठवे देव तो करावा उपाव	९४९
आठवों नेंदी आवडी आणीक	१७०३
आडकलें देवद्वार	५१५
आड पडे काडी	४०५०
आडलिया जना होसी सहाकारी	२७९५
आडवा तो उभा	२४४७
आण काय सादर	१८००

आणिक मात माझ्या नावडे	२११९
आणिकां उपदेशूं नेणें नाचों	४५६
आणिकांची सेवा करावी शरीरें	२६७८
आणिकांची स्तुति आह्मां ब्रह्महत्या.	२७७
आणिकांच्या कापिती माना	२५६
आणिकांच्या घातें । ज्यांचीं	२८२
आणिकांच्या घातें मानितां संतोष.	४१०४
आणिकां छळावया जालासी	१७५८
आणिकांसी तारी ऐसा नाही कोणी.	१४९५
आणितां त्या गती	२४५१
आणिलें सेवटा	२९१३
आणीक ऐसें कोठें सांगा	१३८५
आणीक काय थोडीं	४१०
आणीक कांहीं नेणें	२१९१
आणीक कांहीं मज नावडे मात	१४५७
आणीक कांहीं या उत्तराचें काज	९१५
आणीक काळें न चले उपाय	५४२
आणीक कोणाचा न करीं मी संग.	१४३५
आणीक कोणापुढें वासूं मुख	४३३४
आणीक दुसरें मज नाही आतां	७०२
आणीक नका करूं चेष्टा	४०२०
आणीक पाखांडें असती उदंडें	३५०८
आणीक म्यां कोणा यावें काकुळती.	३२४४
आणूनियां मना	१३८०
आंत हरि बाहेर हरि	१२५०
आतां असों मना अभक्तांची कथा	८१७
आतां आवश्यक करणें	२६३२
आतां आशीर्वाद	१९४२
आतां आहे नाही	२६१०
आतां आह्मां भय नाही	४१५३
आतां आह्मां हें चि काम न विसंभावें.	१०४९
आतां आह्मां हें चि काम वाचे स्मरों	४१६८

आतां उघडीं डोळे	१११
आतां एक योग साधावा	१८८९
आतां ऐसें करूं	१६७
आतां करावा कां सोंस	१९६३
आतां कळों आले गुण	३००५
आतां काढाकाढी करीं बा	१७८०
आतां काय खावें (पहा ६७६)	३८८१
आतां काशासाठीं दुरी	३४८८
आतां कांहीं सोस न करीं	९३८
आतां केशीराजा हे चि	३२८४
आतां कोठें धांवे मन	३७४६
आतां गाऊं तुज ओविया	८६१
आतां गुण दोष काय विचारिसी	२१४९
आतां घेईं माझें	२१६०
आतां चक्रधरा	१८७५
आतां चुकलें देशावर	३०२३
आतां चुकलें बंधन गेलें	२६४८
आतां जावें पंढरीसी	४१६९
आतां तरी पुढें हा चि उपदेश	१०१
आतां तरी मज सांगा साच भावें	३८२५
आतां तरी माझी परिसा	४२८४
आतां तळमळ	३४५५
आतां तुज कळेल तें करीं	६२६
आतां तुज मज नाहीं	४०१८
आतां तुझा भाव कळों आला	१८५९
आतां तुझें नाम गात	३४३९
आतां तुझी कृपावंत	३१७०
आतां तूं तयास होई वो	१९८४
आतां दुसरें नाहीं वनीं	२६२०
आतां देवा मोकळिलें	३७७०
आतां देह अवसान	२५७४
आतां दोघांमध्ये काय	३५३८

आतां द्यावें अभयदान	३४७८
आतां धरितों पदरीं	३८३२
आतां धर्माधर्मीं कांहीं उचित	६३२
आतां न करीं सोस	१६६४
आतां नको चुकों आपुल्या	१८२५
आतां नये बोलों अद्वेराची	२४३०
आतां न ये मागें	४०६
आतां न राहे क्षण एक	३०१४
आतां नव्हे गोड कांहीं	३४८७
आतां न ह्मणे मी माझें	२२९७
आतां नेम जाला	२२२८
आतां पंढरीराया	१८१७
आतां पहाशील काय माझा अंत	३८५०
आतां पाविजेल घरा	३७८०
आतां पावेन सकळ सुखें	६१४
आतां पाहों पंथ माहेराची	१९१३
आतां पुढें धरीं	७४४
आतां पुढें मना	२९३७
आतां पोरा काय खासी	५६९
आतां बरें घरिच्याघरीं	३५४०
आतां बरें जालें । माझें मज	३३३०
आतां बरें जालें । माझे माथांचें	१९०३
आतां बरें जालें । सकळीं च	४१८४
आतां भय नाहीं ऐसें वाटे	२६७५
आतां मज तारीं	२२६४
आतां मज देवा	२२०८
आतां मज धरवावी शुद्धि	६१७
आतां मागतों तें ऐक	३०३१
आतां माझा नेणो परतों भाव	६४१
आतां माझासर्वभावेंहानिर्धार	११३५
आतां माझे नका वाणूं गुण दोष	२८७९
आतां माझे सखे येती वारकरी	१९५८

आतां माझ्या दुःखा कोण	३९४६
आतां माझ्या भावा	२०८१
आतां माझ्या मना	२३४४
आतां माझ्या मायबापा	२८१३
आतां मी अनन्य (पहा ७०३)	३८६२
आतां मी देवा पांघरों काई	१०८८
आतां मी न पडें सायासीं	६२५
आतां मी पतित ऐसा	३५७३
आतां मी सर्वथा नव्हे गा	१६९२
आतां मोकलावें	४४१४
आतां येणें पडिपाडें	३७६५
आतां येणें बलें पंढरीनाथ	६४७
आतां येणेंविण नाही आह्मां	५३६
आतां येथें खरें	३६६०, ३९७२
आतां येथें जाली	३६४३
आतां येथें लाजे नाही	३४६६
आतां वांटों नेदीं आपुलें	४१६७
आतां सांडूं तरी हातीं ना	३६२६
आतां सोडवणें न या	३६७४
आतां हें उचित माझें जना हातीं.	३३४३
आतां हें चि जेऊं हें चि जेऊं	२३०
आतां हें चि सार	३२६०
आतां हें न सुटे न चुके	३०१७
आतां हे विनवणी प्रधानअष्टक	१८९०
आतां हें सेवटीं असो	३४०९
आतां हे सेवटीं । माझी	१९४३
आतां होईन धरणेकरी	२५३२
आतां होई माझे बुद्धीचा	२१४२
आत्मस्थिति मज नको हा विचार.	३५७७
आदि मध्य अंत दाखविला दीपें	८२९
आदि वर्तमान जाणसी भविष्य	१६८६
आंधळ्यापांगळ्यांचा एक	४२७

आंधळ्यासि जन अवघे चि आंधळे.	३०२
आधार तो व्हावा	९८२
आंधारावांचुनी	८७६
आधिल्या भ्रतारें काम नव्हे पुरा	८
आधीं कां मज लाविलेली	४४१७
आधीं च आळशी	७८६
आधीं देह पाहता वाव	४०२८
आधी नाहीं कळों आला हा	३३२९
आधीं सोज्जळ करावा मारग	३५४१
आनंदले लोक नरनारी परिवार	११०५
आनंदाचा कंद गाडयेला गीतीं	४३३७
आनंदाचा थारा	३५०६
आनंदाचे डोहीं आनंदतरंग	३२५१
आनंदाच्या कोटी	१९७८
आनंदें एकांतीं प्रेमें वोसंडत	१७१६
आनंदें कीर्तन कथा करीं घोष	३८४६
आपटा संवडद रानचारा	४४६९
आपण चाळक बुद्धीच्या	३६५८
आपण चि व्हाल साहे	३७८८
आपण तों असा	३६०६
आपणा लागे काम वाण्याघरीं	३८६९
आपला तो एक देव करुनि	३१४९
आपलाल्या तुझी रूपासी समजा	९३०
आपलें तों कांहीं	७५१
आपल्या च स्फुंदें	२५१६
आपुला तो देह आह्मां	२२१२
आपुलाला लाहो करूं	८४८
आपुलाल्या परी करितील	४५४१
आपुलिया आंगें तोडी मायाजाळ	२४६२
आपुलिया ऐसें करी	४४५२
आपुलिया काजा	२९०५
आपुलिया बलें नाहीं मी	२९५०

आपुलिया लाजा	१५५४
आपुलिया हिता जो असे जागता.	३४
आपुलिये टाकीं	३५१७
आपुली कसोटी शुद्ध राखी	४१०३
आपुली बुटबुट घ्यावी	४१२२
आपुलें आपण जाणावें	२७३६
आपुले गांवींचें न देखेसं जालें	१२७९
आपुलें मरण पाहिलें	२६६९
आपुलें मागतां	७७०
आपुले वरदळ नेदा	४३९५
आपुलें वेचूनि खोडा घाली	३१८३
आपुलेंसं करुनी घ्यावें	४०५७
आपुल्या आपण उगवा	२५४०
आपुल्या आह्मी पुसिलें	२३६२
आपुल्यांचा करीन मोळा	२६४४
आपुल्याचा भोत चाटी	२७३८
आपुल्या पोटासाठीं	४११४, ४२९७
आपुल्या महिमानें	१४८१
आपुल्या माहेरा जाईन	१५९२
आपुल्या विचार करीन जीवाशीं	९१६
आपे तरे त्याकी कोण बराई	११६१
आमचा तूं ऋणी	२२६७
आमचा विनोद तें जगा मरण	५६२
आमचा स्वदेश	१७१४
आमची कां नये तुह्मांसी करुणा.	१८६१
आमची जोडी ते देवाचे चरण	२८०६
आमचे गोसावी अयाचितवृत्ती	२९९
आमच्या हें आलें भागा	८८९
आमिषाचे आसे	६८८, ३९१२
आमुचिया भावें तुज देवपण	२९४६
आमुची कृपाळू तूं होसी माऊली.	९३६
आमुची मिरास पंढरी	४३७०

आमुची विश्रांति	३२१७
आमुचें उचित हे चि उपकार	३३७२
आमुचें जीवन हें कथाअमृत	२००७
आमुचे ठाउके तुझां गर्भवास	२५०९
आमुचें दंडवत पायांवरि डोई	४२७०
आमुप जोडल्या सुखाचिया रासी.	१९७३
आयुष्य गेलें वांयांविण	७६८
आयुष्य मोजावया बैसला मापारी.	२८९४
आयुष्य वेचून कुटुंब पोसिलें	४१०७
आरुष माझी वाणी बोबडीं उत्तरें.	२१९२
आरुष शब्द बोलों मनीं न धरावें	५१४
आरुषा वचनीं मातेची आवडी	३६९९
आरोनियां पाहे वाट	१५९४
आर्तभूतां द्यावें दान	३६५२
आर्तभूतांप्रति	१३५८
आर्त माझ्या बहु पोटीं	३२४६
आला त्यांचा भाव देवाचिया	४५४८
आला भागासी तो करीं वेवसाव	१४२५
आलिंगन कंठाकंठीं	२३६६
आलिंगनें घडे	५१
आलिया अतीता ह्यणतसां पुढारें	२४६३
आलिया भोगासी असावें सादर	२३९६
आलिया संसारा उठा वेग करा	३९४९
आलिया संसारीं देखिली पंढरी	४३०९
आलियें धांवति धांवति भेट होइल.	४०९
आली लळिताची वेळ	४८४
आली सलगी पायांपाशीं	१२९२
आली सिंहस्थ पर्वणी	२८७०
आलें तें आधीं खाईन भातुकें	१९७२
आलें देवाचिया मना	१६२८
आलें धरायेच पेंढे	२०१७
आलें फळ तेव्हां राहिलें पिकोन	१२२३

आलें भरा केणें	१०४१
आले संत पाय ठेविती मस्तकीं	२८२२
आले सुरवर नानापक्षी जाले	४३८७
आले हो संसारा तुह्मी एक करा	६२३
आलों उल्लंघुनि दुःखाचे पर्वत	३७७४
आवडी कां ठेवूं	३५३२
आवडीची न पुरे धणी	३७२५
आवडीची सलगी पूजा	३२१९
आवडीचें दान देतो नारायण	२०९४
आवडीचे भेटी निवे	३३५४
आवडीच्या ऐसें जालें	३३३७
आवडीच्या मतें करिती भजन	१२८५
आवडी धरुनि करुं गेलों	३७०४
आवडी धरोनी आलेती आकारा	३८६३
आवडी न पुरे मायबापापासीं	३७०८
आवडी न पुरे सेवितां न सरे	१७००
आवडीनें धरिलीं नांवें	३०४१
आवडीभोजन प्रकार परवडी	२६४२
आवडी येते कळों	३२७६
आवडीसारखें संपादिलें सोंग	१६९८
आवडे पंढरी भीमा पांडुरंग	४०९५
आवडेल तैसें तुज आळवीन	३९०३
आवडे सकळां मिष्टान्न	३९५९
आवडे हें रूप गोजिरें सगुण	४०४६
आवल नाम आल्ला बडा लेते	४४०
आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज.	१४४६
आशा ते करविते बुद्धीचा लोप	१४०७
आशाबद्ध आह्मी भाकितसों	३७७१
आशाबद्ध जन	६९
आशाबद्ध तो जगाचा दास	१४९४
आशाबद्ध बहु असें निलाजिरें	३५६२
आशाबद्ध वक्ता धाक श्रोतयाच्या.	६७९

आशाबद्ध वक्ता भय	१४८२
आशा हे समूळ खाणोनी काढावी.	१४३६
आशीर्वाद तया जाती	४७९
आश्चर्य तें एक जालें	९६१
आश्चर्य या वाटे नसत्या छंदाचे	१३९०
आश्वासावे दास	३७९०
आषाढी निकट	३८१७
आसन शयन भोजन गोविंदें	३२०६
आस निरसली गोविंदाचें	४५५३
आसावलें मन (पहा ३३०१)	४४८७
आसुरी स्वभाव निर्दय अंतर	३३७
आहा आहा रे भाई	४५१
आहाकटा त्याचे करिती पितर	७५
आहाच तो मोड वाळलियामधीं	२५९२
आहांच वाहांच आंत वरी दोन्ही	२७
आहारनिद्रे नलगे आदर	३१२१
आहा रे भाई । गंगा नव्हे जळ	४५४
आहा रे भाई । तयावरी	४५३
आहा रे भाई । नमो उदासीन	४५२
आहा रे भाई । प्रथम नमूं	४५०
आहे ऐसा देव वदवावी वाणी	४२२६
आहे तरिं सत्ता	९८५
आहे तें चि आह्मी मागों तुजपार्शी.	१२७२
आहे तें चि पुढें पाहों	२२३५
आहे तें सकळ कृष्णा चि अर्पण	५४
आहेतें सकळ प्रारब्धा हातीं	३५२८
आहें तैसा आतां आहें ठायीं बरा.	३७९८
आहे सकळां वेगळा	२९३६
आहो उभा विटेवरी	३३१९
आह्मां अराणूक संवसारा हातीं	१९६०
आह्मां अवघें भांडवल	१४२६
आह्मां अळंकार मुद्रांचे	१७०५

आह्मां आपुलें नावडे संचित	८५०
आह्मां आवडे नाम घेतां	२६३०
आह्मां आह्मी आतां वडील धाकुटीं.	१५
आह्मां एकविधा पुण्य	२६६३
आह्मां कथा आवश्यक	३५४३
आह्मां कांहीं आह्मां कांहीं	३२९४
आह्मां केलें गुणवंत	३९८४
आह्मां गांजी जन	१७४२
आह्मां घरीं एक गाय दुभता हे	१५६
आह्मां घरीं धन शब्दाचीं च रत्नें	३३९६
आह्मां देणें धरा सांगतों तें कार्नीं	३८६१
आह्मां निकट वासें	१४६
आह्मांपाशीं याचें बळ	१२७४
आह्मांपाशीं सरे एक शुद्ध	३३५२
आह्मां बोल लावा	३५३४
आह्मां भय धाक कोणाचा	४१००
आह्मां भाविकांची जाती	३२६४
आह्मां विष्णुदासां हें चि भांडवल	२८८७
आह्मां वैष्णवांचा कुळधर्म	४०४२
आह्मां वैष्णवांचा । नेम	२०६४
आह्मां शरणागतां	२६१५
आह्मां सर्वभावे हें चि काम	१८०५
आह्मांसाठीं अवतार	५७६
आह्मांसी तों नाहीं आणीक प्रमाण.	१४४३
आह्मांसी सकळ	३२४५
आह्मांसी सांगाती	३५०५
आह्मां सुकाळ सुखाचा	२७५६
आह्मां सोईरे हरिजन	३१३४
आह्मां हरिच्या दासां कांहीं	१६४०
आह्मां हें कौतुक जगा द्यावी नीत.	८३४
आह्मां हें चि काम	३९६७
आह्मां हें चि भांडवल	२०८०

आह्मां हें सकळ	४०९७
आह्मी असों निश्चितीनें	२७९०
आह्मी आइते जेवणार	४०३८
आह्मी आर्तभूत जिवीं	२४२६
आह्मी आळीकरें	१३४८
आह्मी उतराई	१११९
आह्मीं गावें तुह्मीं कोणीं कांहीं	१००८
आह्मीं गोवळीं रानटें	२२५
आह्मीं घ्यावें तुझें नाम	२०६१
आह्मीं जाणावें तें काई	२४८०
आह्मीं जाणों तुझा भाव । कैचा	१९९३
आह्मीं जाणों तुझा भाव । दृढ	१२२७
आह्मीं जातों आपुल्या गांवा	४४७१
आह्मी जातों तुह्मी कृपा असो	१६०६
आह्मीं जालों एकविध	२४२५
आह्मी जालों गांवगुंड	४३५
आह्मीं जालों बळिवंत	३४२९
आह्मी ज्याचे दास	३३८१
आह्मी तरी आस	४७
आह्मी तुझ्या दासीं	३११९
आह्मीं तेणें सुखी	१८९७
आह्मी देतों हाका	२७५९
आह्मी देव तुह्मी देव	२५८९
आह्मी न देखों अवगुणां	१६८८
आह्मी नरका जातां	४१७०
आह्मीं नाचों तेणें सुखें	२१०५
आह्मीं नामाचे धारक	२३००
आह्मी पतित ह्मणोनि तुज	१८०२
आह्मीं पतितांनीं घालावें सांकडें	१०७४
आह्मी पापी तूं पावन	३१९९
आह्मी पाहा कैसीं एकतत्व जालों	३६०५
आह्मी बळकट जालों फिराउनि	९६८

आह्मी बोलों तें तुज कळें	२०२१
आह्मी भाग्याचे भाग्याचे	२९५५
आह्मी भांडों तुजसवें	२२४९
आह्मी भाव जाणों देवा	२०७०
आह्मी भाविकें हे काय जाणों	३६१५
आह्मी मागों ऐसें नाहीं तुजपार्शीं	५३१
आह्मी मेलों तेव्हां देह दिला	२९४७
आह्मी याची केली सांडी	१२७३
आह्मी रामाचे राऊत	४२९८
आह्मी विठ्ठलाचे दास जालों	३८११
आह्मी वीर जुंझार	१४९३
आह्मी वैकुंठवासी	५२०
आह्मी शक्तिहीनें	९७२
आह्मी सदैव सुडके	६०
आह्मी सर्वकाळ	२७१८
आह्मी हरिचे सवंगडे	२३०१
आह्मी हरिचे हरिचे	३९८६
आह्मी ह्मणों कोणी नाहीं तुज	३५२७
आह्मी क्षेत्रींचे संन्यासी	१४८५
आळणीं ऐसें कळों आलें	३१८५
आळवितां कंठ शोकला	१८८३
आळवितां बालें	१४८९
आळवीन स्वरें	१५५०
आळस आला अंगा	४०२५
आळस पाडी विषयकामीं	२९३८
आळिकरा कोठें साहातें	३७८४
आळी करावी ते कळतें बाळका	२५९४
आज्ञा पाळूनियां असें एकसरें	२१९९

इ

इच्छा चाड नाहीं	१८८०
इच्छावें तें जवळी आलें	५७४

इच्छिती तयांसी व्हावें जी अरूप	३२६३
इच्छिलें तें शकुनवंती	३१९४
इच्छेचें पाहिलें	१७२५
इच्छेपार्शीं आलों	३६०२
इतुलें करीं देवा ऐकें हें वचन	१०१९
इतुलें करीं भलत्या परी	६६१
इंद्रियांचीं दिनें	२४९५
इंद्रियाचें पुरे कोड	३७६९
इंद्रियांसी नेम नाही	४१५५
इनामाची भरली पेठ	३१४
इहलोकीं आह्मां भूषण	२९५४
इहलोकीं आह्मां वस्तीचें पेणें	२४०८
इहलोकींचा हा देहे	२५४

उ

उकरडा आधीं अंगीं नरकाडी	२७३०
उखतें आयुष्य जायांचें कलिवर	२५९८
उगविल्या गुंती	१५४३
उगें चि हें मन राहातें निश्चळ	९६७
उंच निंच कांहीं नेणें हा भगवंत	२८२०
उंच निंच कैसी पाइकाची ओळी	१०६९
उचित जाणावें मुख्य धर्म आधीं	९०६
उचित तें काय जाणावें दुर्बळें	५३०
उचित न कळे इंद्रियाचे ओढी	८९३
उचिताचा काळ	३६८०
उचिताचा दाता	२१५८
उचिताचा भाग होतों राखोनियां	२७८६
उच्चारूं यासाठीं	३५६९
उजळलें भाग्य आतां	८४९
उजळावया आलों वाटा	३१८
उजळितां उजळे दीपकाची वाती.	४२४६
उठाउठीं अभिमान	१६३१

उठा भागलेती उजगरा	५०२
उठा सकळ जन उठिले नारायण.	४९४
उठोनियां तुका गेला निजस्थळा.	५०५
उतरलों पार	७६३
उत्तम घालावें आमुचिये मुखीं	१७०४
उत्तम त्या याती	२८९०
उदकीं कालवीं शेण मलमूत्र	२६९१
उदंड शाहाणे होत तर्कवंत	८७५
उदार कृपाळ अनाथांचा नाथ	११३२
उदार कृपाळ पतितपावना	४४०२
उदार कृपाळ सांगसी जना	३३६२
उदार चक्रवर्ती	३७५०
उदार तूं हरी ऐसी कीर्ति	२६४६
उदारा कृपाळा अगा देवांच्या	२५०१
उदारा कृपाळु पतितपावना	२३११
उदासीनाचा देह ब्रह्मरूप	२६५३
उदासीना पावल्यावेगीं	२३६४
उद्धत त्या जाती	३५४२
उद्धवअकूरासी	१७६५
उद्धाराचा संदेह नाही	८७०
उद्वेगाची धांव बैसली आसनीं	२५१७
उद्वेगासी बहु फाकती मारग	२६९९
उधानु काटीवरी चोपडुची आस	४३६२
उपकारासाठीं बोलों हे उपाय	९४८
उपकारी असे आरोगि उरला	१३७७
उपचारासी वाज जालों	२२०५
उपजला प्राणी न राहे संसारीं	४३५१
उपजलों मनीं	३९६२
उपजल्या काळें शुभ कां शकुन	३५९६
उपजोनियां पुढती येऊं	१६१
उपजोनियां मरे	३३३९
उपजों मरों हे तों आमुची मिरासी.	२५७९

उपदेश किती करावा खळासी	३८४४
उपदेश तो भलत्या हातीं	२४४
उपाधिवेगळे तुझी निर्विकार	२२९२
उपाधीचें बीज	२२०१
उपाधीच्या नांवें घेतला सितोडा	८०
उपास कराडी	२३४५
उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी	२६५६
उपेक्षिला येणें कोणी शरणागत	१६९७
उंबरांतील कीटका	२४७७
उभय भाग्यवंत तरी च समान	४४७४
उभा उभी फळ	२१३१
उभा ऐलथडी	३२२२
उभा देखिला भीमातीरीं	६६६
उभा भींवरेच्या तिरीं राहिलाहे	१११०
उभारिला हात	४७७
उभें चंद्रभागे तीरीं	२०७९
उभ्या बाजारांत कथा	२४८८
उमटती वाणी	२३५४
उमटे तें ठायीं	२०२२
उमा रमा एकी सरी	४२०५
उरलें तें भक्तिसुख	३६६९
उरा लावी उर आळंगितां कांता	३०६३
उलंघिली लाज	२०६५
उशीर कां केला	२८६८
उष्ट्या पत्रावळी कसूनियां गोळा	१२८४
उसंतिल्या कर्मवाटा	३४८०

ऊ

ऊंस वाढवितां वाढली गोडी	२२६९

ऋ

ऋण वैर हत्या	१२२८
ऋणाच्या परिहारा	२५३८

ए

एक आतां तुह्मी करा	३५५९
एक एका साह्य करूं	२७३२
एक करिती गुरु गुरु	१२३६
एक तटस्थ मानसीं	३०९
एक ते गाढव मनुष्याचे वेष	४२२०
एक धरिला चितीं	२७०८
एक नेणतां नाडलीं	३३३
एकपरि बहिर बरें	३६७८
एक पाहातसां एकांचीं दहनें	१५६२
एक प्रेमगुज ऐकें जगजेठी	६७८
एक भाव चितीं	७५९
एक मन तुझ्या अवघ्या भांडवला.	८९४
एक मागणें हृषीकेशी	६६७
एकमेकीं घेती थडका	४३८८
एकली राणागोविंदा सवें	३७५
एकली वना चालली राना	४४००
एकल्या नव्हे खेळ चांग	१७७२
एकविध आह्मी न धरूं पालट	३१४५
एकविध नारायण	३७३४
एकविध वृत्ति न राहे अंतरीं	३६७३
एकवेळ करीं या दुःखावेगळें	३२४३
एक वेळ प्रायश्चित्त	६०१
एक वेळे तरी जाईन माहेरा	४२०३
एक शेरा अन्ना चाड	२०१६
एक ह्मणती कृष्णा वासिलें त्वां मुख.	४२४१
एक ह्मणती मुख वासीं नारायणा	४२४०
एका एक वर्मे लावूनियां अंगीं	३६५९
एकाएकीं आतां असावेंसें वाटे	२१७१
एकाएकीं हातोफळी	९२७
एका ऐसें एक होतें कोणा काळें	२५२१

एका गा ए भाई	४३७
एका गावें आह्मीं विठोबाचें नाम	१७७८
एका च स्वामीचे पाईक सकळ	१०७०
एकाचिया घाट्या टोके	१४५१
एकाचिये वेठी	३४७६
एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे	३०३९
एकांचीं उत्तरें	७२५
एका जिवें आतां जिणें जालें दोहीं.	१७
एकांताचें सुख देई मज देवा	२७७१
एकांतीं लोकांतीं करूं गदारोळ	३२३९
एकादशीव्रत सोमवार न करिती	७२
एकादशीस अन्न पान	३१२
एका पुरुषा दोघी नारी	१२३७
एका बीजा केला नास	७६७
एका बोट्याची निशाणी	२४४८
एका वेळें केलें रितें कलिवर	३५०२
एका हातीं टाळ एका हातीं चिपळिया.	२६२७
एका ह्मणे भलें	२९१२
एकीं असे हेवा	३४३१
एके घाई खेळतां न पडसी डाई	१९०
एके ठायीं अन्नपाणी	३६८८
एवढा प्रभु भावें तेणें संपुष्टीं राहावें.	९४०
एवढा संकोच तरि कां व्यालासी	१९१७
एवढी अपकीर्ती	३१७५

ऐ

ऐकतों दाट	२६७७
ऐक पांडुरंगा एक मात	६५६
ऐक बाई तुज वो कांहीं सांगतें	४४९
ऐक हें सुख होईल दोघांसी	१९८८
ऐका ऐका भाविकजन	२४६१
ऐका कलीचें हें फळ	२९७२

ऐका गा ए अवघे जन	२८१०
ऐका जी देवा माझी विनवणी	३१५७
ऐका जी संतजन	२१९८
ऐका पंडितजन	१६२४
ऐका महिमा आवडीचीं	२९६
ऐका वचन हें संत	१३३४
ऐका संतजन उत्तरें माझे बोंबडे	२३१२
ऐका हें वचन माझें संतजन	२६८२
ऐकें पांडुरंगा वचन माझें एक	३६५४
ऐकें रे जना तुझ्या स्वहिताच्या खुणा.	११४२
ऐकें वचन कमळापती	४८३
एकोनियां कीर्ती	१९३९
ऐशा भाग्यें जालों	२०५२
ऐसा कर घर आवे राम	११५९
ऐसा कोणी नाही हें जया नावडे	२६८३
ऐसा घेई कां रे संन्यास	२९५२
ऐसा चि तो गोवा	३५३०
ऐसा तंव मोळा	३६६३
ऐसा दुस्तर भवसागर	४१८७
ऐसा माझा कोण आहे भीडभार	१०१४
ऐसा मी अपार पार नाही अंत	४२४३
ऐसा सर्व भाव तुज निरोपिला	४२९४
ऐसा हा लौकिक कदा राखवेना	२५९
ऐसिया संपत्ती आह्मां संवसारी	१३२५
ऐसीं एकां अटी	३४२२
ऐसी जिह्वा निकी	१३१०
ऐसी जोडी करा राम कंठीं धरा	१५३८
ऐसीं ठावीं वर्मे	३३४७
ऐसी ते सांडिली होईल पंढरी	१९४९
ऐसी माझी वाणी दीनरूप पाहे	१८८७
ऐसीं वर्मे आह्मां असोनियां	३८०२
ऐसी वाट पाहे कांहीं	१२५३

ऐसी हे गर्जवूं वैखरी	६३५
ऐसे ऐसियानें भेटती ते साधु	३४५
ऐसें कलियुगाच्या मुळें	७९३
ऐसें कां जालें तें मज ही न कळे	१५०५
ऐसें काय उणें जालें तुज देवा	४२७४
ऐसें कां हो न करा कांहीं	२६६७
ऐसे कुळीं पुत्र होती	१२६२
ऐसे कैसे जाले भोंदू	४३१०
ऐसें कोण पाप बळी	३५६६
ऐसें ठावें नाहीं मूढा	३५११
ऐसे नाना भेष घेउनी हिंडती	३९४१
ऐसे पुढती मिळतां आतां	९१३
ऐसें भाग्य कई लाहाता होईन	२४६८
ऐसे संत जाले कळीं	२८५७
ऐसें सत्य माझें येईल अंतरा	१६८५
ऐसे सांडुनियां धुरे	१३७६

ओ

ॐ तत्सदिति सूत्राचें सार	४५०३
ओनाम्याच्या काळें	७४३
ओले मातीचा भरवसा	४०३१
ओलें मूळ भेदी खडकाचें अंग	१४००
ओवाळूं आरती पंढरीराया	५०७
ओस जाल्या दिशा मज भिंगुळवाणें.	३३६१
ओळखी तयांसी होय एका भावें	४५२०

क

कई ऐसी दशा येईल माझ्या आंगा.	३२२८
कइंचें कारण	३७४१
कइं तो दिवस देखेन मी डोळां	३७५९
कई देखतां होईन डोळीं	६६८
कई मात माझे ऐकती कान	१२४७
कटावरी कर कासंया ठेविले	४४१३

कठिण नारळाचें अंग	३९७३
कंठीं कृष्णमणी	९७
कंठीं धरिला कृष्णमणी	१७९
कंठीं नामसिका	२९१९
कंठीं राहो नाम	३०४२
कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव.	२५१४
कण भुसाच्या आधारे	२३७५
कथनी पठणी कस्नि काय	२३५३
कथा करोनियां द्रव्य घेती देती	१४७०
कथा करोनियां मोल ज्यापें घेती	१४७८
कथाकाळींची मर्यादा सांगतों	२३५५
कथा त्रिवेणीसंगम देव भक्त	२३५७
कथा दुःख हरी कथा मुक्त करी	२१५४
कथा देवाचें ध्यान कथा साधना	२३५६
कथा पुराण ऐकतां	२०४१
कथा प्रावर्ण	१८३८
कथा हें भूषण जनामध्ये सार	२१११
कथे उभा अंग राखेल जो कोणी.	२०४३
कथेचा उलंघ तो अधमां अधम	१५२२
कथेची सामग्री	४७२
कथे बैसोनि सादरें	३४६४
कधीं कृपा करिसी नेणें	३५६८
कनकाच्या परियेळीं उजळूनि आरती.	१५८१
कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ	३००४
कनवाळू कृपाळू भक्तालागीं मोही.	१७८४
कन्या गो करी कथेचा विकरा	१२३
कन्या सासुच्यासि जाये	२६६
कपट कांहीं एक	२७२
कब मरूं पाऊं चरन तुझारे	११५७
कमोदिनी काय जाणे तो परिमळ.	५३३
कर कटावरी तुळसीच्या माळा	५
करणें तें देवा	२८०

करणें तें हें चि करा	४०१९
करणें न करणें वारलें जेथें	३७४०
करवितां व्रत अर्धे पुण्य लाभे	३१३
करविली तैसी केली कटकट	२३४६
करा करा लागपाट	३२९०
करा नारायणा	६०५
कराल तें करा	२६०८
कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला	३२४८
करावा उद्धार किंवा घ्यावी हारी	२३९५
करावा उद्धार हें तुह्मां उचित	२२८२
करावा कांटाळा नव्हे हें उचित	१६७५
करावा कैवाड	२३१३
करावा वर्षाव	३७३२
करावी ते पूजा मनें चि उत्तम	७१
करावें कीर्तन	४१३०
करावें गोमटें	२६५
करावें चिंतन	७२०
करावें तें काम	१६०५
करितां कोणाचें ही काज	२०७८
करितां तडातोडी	३१८७
करितां देवार्चन	५९४
करितां या सुखा	२०५३
करितां विचार अवघें एक राज्य	१९८२
करितां विचार तो हा दृढ संसार	२६२४
करितां विचार सांपडलें वर्म	२५७२
करितां वेरझारा	२०२६
करितां होया व्हावें चित्त चि नाही.	२२७६
करिती तया वेवसाव आहे	२३७०
करितों कवित्व ह्यणाल हें कोणी	१००७
करिसी कीं न करिसी माझा	१०१३
करिसी तें देवा करीं माझें सुखें	५५०
करिसी लाघवें	३१२६, ३४९९

करी आणिकांचा अपमान	३८०६
करीं ऐसी धांवा धांवी	३७३३
करीं ऐसैं जागें	१०४३
करीं धंदा परी आवडती पाय	२८२३
करीन कोल्हाळ	२१६२
करील आबाळी	१९४१
करी संध्या स्नान	७८०
करीं हें चि काम	१५५३
करुणा बहुत तुझिया अंतरा	३८९३
कसं कवित्व काय नाहीं आतां लाज.	२२२४
कसं जातां सन्निधान	२४१३
कसं तैसैं पाठांतर	२५४८
कस्नि आरती	५०८
कस्नि उचित (पहा ३५१२)	३३३२
कस्नि उचित प्रेम	४८७
कस्नि कडविड	३६१२
कस्नि चाहाडी	१९२९
कस्नि चिंतन (पहा ३३३२)	३५१२
कस्नि जतन	२७५८
कस्नियां शुद्ध मन	३३२५
कस्नि राहों जरी आत्मा चि प्रमाण.	२४३१
कस्नि विनवणी । माथा	३५७१
कस्न आइत सत्यभामा मंदिरीं रे.	४०१
कस्नी विनवणी पार्यीं ठेवीं माथा.	४९५
कसं याची कथा नामाचा गजर	२०२९
कसं स्तुती तरि ते निंदा	३४२७
करोत तपादि साधनें	३६७
करोनि स्नानविधि आणि देवधर्म.	४४२९
कर्कशसंगति	२०८५
कर्म धर्म नव्हती सांग	१३८७
कलयुगामाजी थोर जालें बंड	४१२१
कलिधर्म मागें सांगितलें संतीं	११२९

कलियुगीं कवित्व करिती पाषांड	८०४
कल्पतरु रुया नव्हती बाभुळा	९९०
कल्पतरुअंगी इच्छिलें तें फळ	२७२९
कल्पतरुखालीं	२०७२
कल्याण या आशीर्वादे	३२५३
कवण जन्मता कवण जन्मविता	१८२९
कवणदिस येइल कसा	४३४४
कवणा पाषाणासी धरुनि भाव	१७८५
कवणांशीं भांडों कोण माझें साहे	१८८२
कवतुकवाणी बोलतसें लाडें	३६५३
कवतुकवाणें	१८१८
कवळाचिया सुखें	१८०
कवीश्वरांचा तो आह्मांसी विटाळ	१३९५
कंसरायें गर्भ वधियेले सात	१५७३
कस्तुरीचे अंगीं मीनली मृत्तिका	२१८७
कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके	१७८८
कस्तुरीचें रूप अति हीनवर	२९८४
कहे तुका जग भुला रे	११८५
कहे तुका भला भया	१२०१
कहे तुका मैं सवदा बेचूं	११८२
कळल हे खुण	८९६
कळलें माझा तुज नव्हे रे आठव	३११७
कळस वाहियेला शिरीं	५१३
कळे न कळे त्या धर्म	३२११
कळे परि न सुटे गांठी	४०४४
कळेल हें तैसें गाईन मी तुज	२१२०
कळों आला भाव माझा मज	३८२४
कळों आलें ऐसें आतां	२६९५
कळों आलें तुझें जिणें	३४६५
कळों नये तों चि चुकावितां बरें	३४९८
कळों येतें तरि कां नव्हे	१००४
कळों येतें वर्म	३७६०

काकुलती एकें पाहाती बाहेरी	४५७८
काकुलती येतो हरी	२३५
काखे कडासन आड पडे	२५०
काग बग रिठा मारिले बाळपणीं	१८०३
कां गा किविलवाणा केलों दिनाचा.	१२५४
कांगा कोणी न ह्मणे पंढरीची	४०६८
कांगा धर्म केला	१२७०
कांजी आह्मां होतें दोषाचें दर्शन.	३६२८
कां जी तुह्मी ऐसे नव्हा कृपावंत	३६९७
कां जी धरिलें नाम	१४३०
कां जी माझे जीवीं	२४१९
कां जी वाढविलें	२१७३
कांद्यासाठीं जालें ज्ञान	७९८
कानडीनें केला मन्हाटा भ्रतार	८७
कान फाडूनियां मुद्रा ते घालिती	३९३६
कां न वजावें बैसोनि कथे	२८४४
कानीं धरी बोल बहुतांचीं मतें	१४६१
कान्हया रे जगजेठी	२३६१
कान्हो एकली रे एकली रे	४०४
कान्होबा आतां तुह्मी आह्मी च गडे.	१८१
कान्होबा तूं आलगत	१९७
कापो कोणी माझी मान सुखें	२२४३
काफर सोही आपण बुझे	११८९
काम क्रोध अहंकार नको	३०२५
काम क्रोध आड पडले	४४२१
काम क्रोध आह्मी वाहिले विठ्ठलीं	१६३०
काम क्रोध माझे जीताती शरीरीं	१०५९
कामक्रोध माझे लावियेले	३४४०
काम घातला बांदोडी	२८५
कामधेनूचें वासरुं	४४७२
काम नाहीं काम नाहीं	१४०२
काम सारुनि सकळ	१४७

कामाचा अंकित कांतेतें	४२४५
कां माझा विसर पडिला	१९१०
कां माझे पंढरी न देखती डोळे	१९२१
कामातुर चवी सांडी	८४०
कामातुरा भय लाज ना विचार	१८२७
कामामध्ये काम	३९९८
कामिनीसी जैसा आवडे भ्रतार	४५०२
कामें नेलें चित्त नेदी अवलोकूं	१२५६
कामें पीडिलों माया	१८८
काय आतां आह्मीं पोट चि भरावें	९७७
काय आतां यासि ह्मणावें	४५४०
काय आह्मां चाळविसी	४५३७
काय आह्मीं केलें ऐसें	४१९१
काय आह्मी भक्ति करणें कैसी	६५९
काय उणें आह्मां विठोबाचे पाई	३४३
काय उणें कां करितोसि चोरी	३८६
काय उणें जालें तुज समर्थासि	९२४
काय उणें मज पांडुरंगा पार्यीं	४०८०
काय उरली ते करूं विनवणी	३७०३
काय एकां जालें तें कां नाहीं ठावें	१४९७
काय ऐसा जन्म जावा वांयांविण	१६५०
काय ऐसा सांगा	२१५५
काय ऐसी वेळ	३२७७
काय करावें तें आतां	२७६२
काय करावें म्यां केले ते विचार	१९५९
काय करितील केलीं नित्य पापें	३४१५
काय करील तें नव्हे विश्वभंर	१६५२
काय करूं आतां धरुनियां भीड	४२२९
काय करूं आतां माझिया संचिता.	१९८५
काय करूं आतां या मना	४०५३
काय करूं आन दैवतें	९२५
काय करूं कर्माकर्म	९२६

काय करूं जी दातारा	२२१५
काय करूं जीव होतो कासावीस	२६०४
काय करूं पोरा लागली चट	३७१३
काय करूं मज (पहा ४०११)	३५८१
काय करूं सागतां ही न कळ	३२३३
काय कळे बाळा	३१०
काय काय करितों या मना	६७१
काय काशी करिती गंगा	१३७
काय कीर्ति करूं लोक दंभ मान	११३३
काय कृपेविण घालावें सांकडें	९७३
काय केलें जळचरीं	१७२१
काय खावें आतां (पहा ३८८१)	६७६
काय जाणें मी पामर पांडुरंगा	२२४४
काय जाणों वेद	२१३५
काय जालें नेणों माझिया कपाळा	१९१६
काय ढोरा पुढें घालूनि मिष्टान्न	१७२५
काय तीं करावीं मोलाचीं	३०७३
काय तुज कैसें जाणवेल देवा	३४३७
काय तुज मार्गे नाहीं जाणवलें	३५७४
काय तुझा महिमा वर्णू	१५७२
काय तुझी ऐसी वेचते	३८५३
काय तुझी थोरी वर्णू मी पामर	२५५०
काय तुझे उपकार पांडुरंगा	१८२२
काय तुझें वेचे मज भेटी देतां	१६२६
काय तुमचिया सेवे न वेचते	३५२०
काय तुम्ही जाणां	२३३५
काय तें सामर्थ्य न चले	१८७७
काय तो विवाद असो भेदाभेद	३१४२
काय त्या दिवस उचिताचा आला	३६१७
काय दरा करील वन	७०९
काय दिनकरा	१०४
काय दिला ठेवा	१८९३

काय दिवस गेले अवघे चि	३४६०
काय देवापार्शीं उणें	२०८२
काय देवें खातां घेतलें	२८८९
काय देह घालूं करवती कर्मरी	८५८
काय धर्म नीत	१५०३
काय धोविलें कातडें	२२७२
काय धोविलें बाहेरी मन	२२६८
काय नव्हे करितां तुज	७४५
काय नव्हे केलें	७७२
काय नव्हेसी तूं एक	२१७२
काय नाही माझे अंतरिं	३२३०
काय नाही माता गौरवीत	२८३४
काय नाही लवत झाडें	९००
काय नेणों होता दावेदार मेला	५६७
काय न्यून आहे सांगा	४१८१
काय पाठविलें	१९६८
काय पाहतोसी कृपेच्या सागरा	४४४०
काय पुण्य ऐसें आहे मजपार्शीं	२९४५
काय पुण्यराशी	१५१२
काय पोरें जालीं फार	१९२२
काय फार जरी जालों मी शाहाणा.	४०८५
काय बा करिशी सोंवळें	४३३२
काय बोलों सांगा	२५९१
काय मज एवढा भार	३२३६
काय मागावें कवणासी	३३८०
काय मागें आह्मी गुतलों	४२६६
काय माझा पण होईल लटिका	२५५८
काय माझी संत पाहाती जाणीव	१६९०
काय माझें नेती वाईट ह्मणोन	२८८०
काय माता विसरे बाळा	१६७३
काय मी अन्यायी तें घाला पालवीं.	२६८४
काय मी उद्धार पावेन	६१९

काय मी जाणता	२३२१
काय म्या मानावें हरिकथेचें फळ	५५८
काय या संतांचे मानूं उपकार	१७८
काय लवणकणिकेविण	२९२६
काय वांचोनियां जालों भूमिभार	३८२८
काय वाणूं आतां न पुरे हे वाणी	१५१०
काय विनवावें कोण तो निवाड	३५६०
काय विरक्ती कळे आह्मां	८७१
काय वृंदावन मोहियेलें	३२७०
काय शरीरापें काम	१४१५
काय सर्प खातो अन्न	२०३०
काय सांगों आतां संतांचे	३६५६
काय सांगों तुझ्या चरणांच्या सुखा.	५३४
काय सांगों हृषीकेशा	३००६
काय साधनाच्या कोटी	४१३२
काय साहतोसी फुका	२२५०
काय सुख आहे वाउगें बोलतां	३९१६
काय ह्यांचें घ्यावें	१३०८
काय ज्ञानेश्वरीं उणें	२३२२
कायावाचमन ठेविलें गाहाण	१०१२
कायावाचा मनें जाला विष्णुदास	२७५२
काया वाचा मनें श्रीमुखाची	२६३३
कारणापें असतां दृष्टी	३७१४
कां रे गमाविल्या गाई	१७७
कां रे तुह्मी ठेवा बहुतां	३२०५
कां रे तुह्मी निर्मळ हरिगुण गाना	३४६९
कां रे दाटोन होतां वेडे	४३९७
कां रे दास होसी संसाराचा खर	११४४
कां रे न पावसी धांवण्या	२८१४
कां रे न भजसी हरी	३५५६
कां रे नाठविसी कृपालु देवासी	२३१०
कां रे पुंड्या.....ऐसा कैसा	३८४२

कां रे पुंड्या.....वस्ति	४४०४
कां रे माझा तुज नये कळवळा	५४३
कां रे माझीं पोरें ह्मणसील ढोरें	२८२४
कार्तिकीचा सोहळा	३३१
कार्य चि कारण	३२२४
कालवूनि विष	२३७४
काल्याचिये आसे	२०८
कावळियासी नाही दया उपकार	२४०२
कावळ्याच्या गळां मुक्ताफळमाळा.	३८३१
काशासाठीं आह्मी जाळीला	३१९५
काशासाठीं बैसों करूनियां हाट	२२३१
काशीयात्रा पांच द्वारकेच्या	४४२७
कास घालोनी बळकट	५१९
कासया करावे तपाचे डोंगर	२४६९
कासया गा मज घातलें संसारीं	२८४८
कासया गुणदोष पाहों आणिकांचे	२०३६
कासया जी ऐसा माझे माथां	२८३०
कासया या लोभें केलें आर्तभूत	२५५७
कासया लागला यासी	३३९८
कासया वांचूनि जालों	३४४३
कासयासि व्यर्थ घातलें	४४३२
कासयासी व्हावें जीतांचि	४०९४
कासया हो माझा राखिला	३५६५
कासियानें पूजा करूं केशीराजा	१७२९
कासिया पाषाण पूजिती	२८२७
कांहीं एक तरी असावा आधार	३६६५
कांहीं च न लगे आदि अवसान	२२३९
कांहीं च मी नव्हें कोणीये गांवींचा	५५६
कांहीं चिंता कोणा नाही	४६००
कांहीं चितेविण	१९२३
कांहीं जडभारी	२१४०
कांहीं जाणों नये पांडुरंगाविण	१३४३

कांहीं दुसरा विचार	४०२२
कांहीं न मागती देवा	२१०३
कांहीं न मागे कोणांसी	२७९३
कांहीं नित्यनेमाविण	१२२
कांहीं बोलिलों बोबडें	१९९४
कांही मांगणें हें आह्मां अनुचित	२२३२
कांहीं माझे कळों आले गुणदोष	१९११
कांहीं विपत्ति अपत्यां	३०११
काहे भुला धनसंपत्तीघोर	११६६
काहे रोवे आगले मरना	११६७
काहे लकडा घांस कटावे	३५०७
कां हो आलें नेणों भागा	२७२१
कां हो एथें काळ आला आह्मां	८५७
कां होती कां होती	३५८
कां हो तुहमी माझी वदविली वाणी	१७७४
कां हो देवा कांहीं न बोला चि गोष्टी.	५२९
कां हो पांडुरंगा न करा धांवणें	३८३०
कां हो माझा मानियेला भार	६३८
कां हो वाढवितां देवा	३६६१
काळ जवळि च उभा नेणां	२०३७
काळतोंडा सुना	२१२४
काळयाचे मार्गें चेंडू	४५४९
काळ सारावा चिंतनें	९८६
काळ सार्थक केला त्यांणीं	४४७०
काळा च सारिखीं वाहाती	३५१३
काळाचिया सत्ता ते नाहीं घटिका	१४६७
काळाचे ही काळ	१७४४
काळावरि घालूं तरि तो सरिसा	२२८४
काळावरी सत्ता	३७२७
काळिया नाथूनी आला वरी	२३९
काळें खादला हा अवघा आकार	५४१
काळोखी खाऊन कैवाड केला धीर.	१८४२

किडा अन्नाचें माणुस	४३४९
किती उपदेश करावा खळासी	४२८०
किती एका दिवशीं	४१८३
किती करूं शोक	१९४०
किती चौघाचारें	३४८४
किती तुजपारीं देऊं परिहार	२१४६
किती या काळाचा सोसावा	१४४०
किती रांडवंडे	३२६६
किती लाजिरवाणा	३९७९
किती विवंचना करीतसें जीवीं	२५३०
किती वेळां खादला दगा	१७०८
कितीवेळां जन्मा यावें	३२७८
किती सांगों तरि नाइकति बटकीचे.	४३६१
किती सोसिती करंटीं	३७७५
कीर्तन ऐकावया भुलले श्रवण	२२५९
कीर्तन चांग कीर्तन चांग	१४०४
कीर्तनाची गोडी	१०११
कीर्तनाचा विकरा मातेचें गमन	४४१०
कीर्तनाच्या सुखें सुखी होय देव	३९१७
कींविलवाणा जाला आतां	४२६०
कुंकवाची ठेवाठेवी	४०३६
कुचराचे श्रवण	१३०२
कुटल्याविण नव्हे मांडा	१००३
कुटुंबाचा केला त्याग	२५१
कुतऱ्या ऐसें ज्याचें जिणें	२२०३
कुंभ अवघा एक आवा	२८७
कुंभपाक लागे तयासि भोगणें	४५२७
कुरंगीपाडस चुकलेंसे वर्नीं	४३८२
कुरुवंडी करीन काया	३९१८
कुशळ गुंतले निषेधा	९१८
कुशळ वक्ता नव्हे जाणीव श्रोता	१४६६
कुळधर्म ज्ञान कुळधर्म साधन	१०२६

कळींची हे कुळदेवी	२५७३
कुळींचें दैवत ज्याचें पंढरीनाथ	१७५६
कृपा करावी भगवंतें	५१७
कृपा करूनी देवा	३२२
कृपावंत किती	७५३
कृपावंता कोप न धरावा चिर्ती	१८५८
कृपावंता दुजें नाहीं तुह्मां पोटीं	२१५०
कृपावंतें हाक दिली सकळिकां	४५६८
कृपाळू भक्तांचा	४९०
कृपाळू सज्जन तुह्मी संतजन	२२५६
कृपाळू ह्मणोनि बोलती पुराणें	१२४५
कृपेचा ओलावा	१६७१
कृपेचें उत्तर देवाचा प्रसाद	१४७५
कृपेचे सागर हे वि साधुजन	४१३४
कृष्ण गातां गीतीं कृष्ण ध्यातां चिर्ती.	१८३५
कृष्ण गोकुळीं जन्मला	१७३
कृष्ण माझी माता कृष्ण माझा पिता.	५१६
कृष्णरामनाम मांडीं पांवोळी	१५३२
कृष्ण हा परिचारी कृष्ण हा	४५२२
कृष्णाचिया सुखें भुक नाहीं	४५७४
कृष्णांजनें जाले सोज्वळ लोचन	८४१
केला अंगीकार पंढरीच्या देवें	४९१
केला कईवाड संतांच्या आधारें	२५७०
केला तैसा अंगिकार	३२६१
केला पण सांडी	२०२३
केला पुढें हरी अस्तमाना दिसा	४५३१
केला मातीचा पशुपति	२६२
केला रावणाचा वध	११०३
केलियाचें दान	३३५५
केली कटकट गाऊं नाचों नेणतां	५१२
केली प्रतिज्ञा मनाशीं	३०५८
केली सलगी तोंडपिटी	२७६३

केली सीताशुद्धी	२८४
केली हार्णाळां अंघोळी	३०३६
केलें तरी आतां साच चि करावें	३७२१
केलें नाहीं मनीं तया घडे त्याग	१६९३
केलें पाप जेणें दिलें अनुमोदन	११२०
केलें शकुनें प्रयाण	३१८४
केल्यापुरती आळी	२२२७
केवढा तो अहंकार	३६८४
कैंचा मज धीर	१९३२
कैचें भांडवल खरा	३५२५
कैवल्याच्या तुह्मां घरीं	९२९
कैं वाहावें जीवन	२८१९
कैसा कृपाळु हें न कळसी देवा	१८५६
कैसा तीं देखिला होसील गोपाळीं	२५५६
कैसा सिंदलीचा	३५०
कैसा होतो कृपावंत	३३४५
कैसी करूं आतां सांग तुझी सेवा	३९३२
कैसी करूं तुझी सेवा	४४२४
कैसीं दिसों बरीं	३६२५
कैसें असोनि ठाउकें नेणां	१२६४
कैसें करूं ध्यान कैसा पाहों तुज	७०५
कैसें भलें देवा अनुभवा का नये	३६०९
कोटिजन्म पुण्यसाधन साधिलें	४३५०
कोठें आतां आह्मी वेचावी हे वाणी	३६०३
कोठें गुंतलासी कोणांच्या धांवया	१६१६
कोठें गुंतलासी द्वारकेच्या राया	१६१५
कोठें गुंतलासी योगीयांचे ध्यानीं	४०००
कोठें देवा आलें अंगा थोरपण	१०००
कोठें देवा बोलों	३६१६
कोठें नाहीं अधिकार	१४५२
कोठें भोग उरला आतां	१२७६
कोठें मी तुझा धरूं गेलें संग	३९७

कोड आवडीचें	४००२
कोडियाचे गोरेपण	४३७७
कोंडिला गे माज	२९८०
कोडें रे कोडें ऐका हें कोडें	१४१
कोण आतां कळिकाळा	२६२९
कोण आमचीं योगतपें	४०४०
कोण आह्मां पुसे सिणलें भागलें	१०३३
कोण घरा येतें आमुच्या काशाला	५७२
कोण जाणे कोणा घडे उपासना	५६१
कोणतें कारण राहिलें यामुळें	६८६, ४२८७
कोण तो उपाव करूं भेटावया	४४३६
कोण त्याचा पार पावला धुंडितां	६९७
कोण दुजें हरी सीण	२७५०
कोण पर्वकाळ पहासील तीथ	५२८
कोण पुण्य कोणा गार्ती	२५२८
कोण या पुरुषार्थाची गती	३०३४
कोण येथें रिता गेला	३७६८
कोण वेची वाणी	२९३९
कोण सांगायास	६९५
कोण सुख धरोनि संसारीं	६२८
कोण होईल आतां संसारपांगिलें	२६१४
कोणा एकाचिया (पहा ३८०९)	४२७७
कोणा चिंता आड	२९०४
कोणाचिया न पडों छंदा	३२४२
कोणाचें चिंतन करूं ऐशा काळें	३६९६
कोणाच्या आधारें करूं मी विचार	९२३
कोणापार्शीं आतां सांगों मी बोभाट.	२६६१
कोणापार्शीं द्यावें माप	२५८६
कोणा पुण्या फळ आलें	२७७७
कोणा पुण्यें यांचा होईन सेवक	१३७८
कोणा मुखें ऐसीं ऐकेन मी मात	१९०९
कोणाशीं विचार करावा सेवटीं	३१९१

कोणा ही केंडावें हा आह्मां	४०७८
कोणी एकाचिया (पहा ४२७७)	३८०९
कोणी एकी भुलली नारी	४००
कोणी निंदा कोणी वंदा	४३११
कोणी सुना कोणी लेंकी	२३६७
कोणे गांवीं आहे सांगा हा विठ्ठल	३०३८
कोणें तुझा सांग केला अंगीकार	२९७
कोणे साक्षीविण	३७५६
कोण्या काळें येईल मना	२६०२
कोपोनियां पिता बोले प्रल्हादासी	३०९५
कोरडिया ऐशा सारूनियां गोष्टी	३५१०
कोरडिया गोष्टी नावडती मना	४४५७
कोरड्या गोष्टी चटक्या बोल	१४१२
कौडीकौडीसार्ती फोडिताति	३९३७
कौतुकाची सृष्टी	१३६२
कौलें भरियेली पेंठ	२६२२
क्या कहूं नहीं बुझत लोका	११५६
क्या गाऊं कोई सुननवाला	११५१
क्या मेरे राम कवन सुख सारा	११६८
क्याला मज आयो वारितेसी घरा	४०५
क्रियामतिहीन	७६४

ख

खडा रवाळी साकर	१९९२
खद्योतें फुलविलें रविपुढें दुंग	३७७२
खरें नानवट निक्षेपीचें जुनें	८८३
खरें बोले तरी	१४३१
खरें भांडवल सांपडलें गांठी	८९०
खळा सदा क्षुर्त्री दृष्टी	२६१७
खादलें च खावें वाटे	३६३५
खावें ल्यावें द्यावें	१९०२
खिस्तीचा उदीम ब्राह्मण कलयुगीं	३९२१

खुटोनियां दोरी आपणियांपाशीं	२८०२
खेचर खडतर	४१९
खेळतां न भ्यावें समर्थाच्या बालें	३१६१
खेळतां मुरारी जाय सरोवरा तिरीं	३९४
खेळतो ते खेळ पायांच्या प्रसादें	३१६७
खेळ नव्हे बरा इंद्र कोपलिया	४५५९
खेळ मांडियेला वाळवंटीं घाई	१८९
खेळींमेळीं आले घरा गोपीनाथ	४५३९
खेळों मनासवें जीवाच्या संवादें	३६७९
खेळों लागलों सुरकवडी	१०८२
खोंकरी आधण होय पाकसिद्धि	४०५९
खोट्याचा विकरा	२१८०
खोल ओले पडे तें पीक उत्तम	३४९४

ग

गंगा आली आह्मांवरी	२७५४
गंगा गेली सिंधुपाशीं	४३७१
गंगाजळा पाहीं पाठी पोट नाहीं	१७९६
गंगा न देखे विटाळ	१३०५
गंगेचिया अंताविण काय चाड	८८४
गजइंद्र पशु आप्तें मोकलिला	२४५५
गजेंद्र तो हस्ती सहस्र वरुषें	३०८७
गडी गेले रडी	१६८
गणेश सारजा करिती गायना	४४५८
गति अधोगति मनाची युक्ति	११२३
गंधर्व अग्नि सोम भोगिती कुमारी	२५७
गंधर्वनगरीं क्षण एक राहावें	४२६४
गयाळाचें काम हिताचा आवारा	२२२०
गरुडाचें वारिकें कासे पीतांबर	६
गरुडावरि बैसोनि येतो जगजेठी	४०७२
गर्जत जावें नामावळी	३२८२
गर्भाचें धारण	३५२

गर्भी असतां बाळा	२०४९
गव्हांच्या घुगऱ्या	४४५१
गव्हाराचें ज्ञान अवघा रजोगुण	४२२३
गहूँ एकजाती	३२५
गळित जाली काया	४७३
गाई गोपाळ यमुनेचे तटीं	३९६
गाईन ओंविया पंढरिचा देव	४५०६
गाईन ते लीळा चरित्र पवाडे	४१२
गाऊं नेणें कळा कुसरी	२९५६
गाऊं नेणें परी मी कांहीं गाईन	२८५३
गाऊं वाऊं टाळी रंगीं नाचों उदास.	४८८
गाऊं वाणूं तुज विठो तुझा करूं	१५८४
गाजराची पुंगी	२८५४
गांठोळीस धन भाकावी करुणा	१२६३
गाढव शृंगारिलें कोडें	३९५७
गाढवाचे अंगीं चंदनाची उटी	१०५६
गाढवाचे घोडे	७७७
गाढवाचें तानें	९८८
गातां आइकतां कांटाळा जो करी	१७३०
गाती ओंव्या कामें करितां सकळें	४५९९
गातों नाचतों आनदें	३४०५
गातों भाव नाहीं अंगीं	५९८
गातों वासुदेव मीं ऐका	४३०
गाबाळाचे ग्रंथीं कां रे पडां सदा	४०१५
गायत्री विकोन पोट जे जाळिती	३०६५
गायनाचे रंगीं	६९३
गायें नाचें वायें टाळी	१५१४
गावलोकिकांहीं लावियेलें पिसें	४१७७
गावे ह्मणउनि गीत	८९५
गासी तरि एक विठ्ठल चि गाई	१४४१
गुणा आला विटेवरी	४१९३
गुणांचा चि सांटा	३७१७

गुणांची आवडी वाचेचा पसरु	३२९८
गुरुकृपे मज बोलविलें देवें	१९९१
गुरुचिया मुखें होईल ब्रह्मज्ञान	४४०७
गुरुपादाग्रींचें जळ	३१०५
गुरुमार्गामुलें भ्रष्ट सर्वकाळ	२९७३
गुरुशिष्यपण	२७९७
गुळ सांडुनि (पहा ४३०६)	४२६९
गुळें माखोनियां दगड ठेविला	४१०६
गेला कोठें होता कोटुनियां आला	४६०५
गेली वीरसरी	९५
गेले टळले पाहार तीन	४३१
गेले पळाले दिवस रोज	२८१२
गोकुळींची गती कोण जाणे परि	४५७९
गोकुळींच्या सुखा	२८३९
गोड जालें पोट धालें	१२४९
गोड नावें क्षीर	१४७९
गोड लागे परी सांगतां चि न ये	३९८
गोडीपणें जैसा गुळ	५८१
गोणी आली घरा	५६८
गोदे कांठीं होता आड	२५४३
गोपाळ प्रीतीनें कैसे विनविती	४२३७
गोपाळ ह्मणती कान्होबा या रे	२०९
गोपाळां उभडु नावरे दुःखाचा	४५४४
गोपाळांचें कैसें केलें समाधान	४२४२
गोपीचंदन मुद्रा धरणें	४२५५
गोमट्या बीजाचीं फळें ही गोमटीं	३४९५
गोरस घेउनी सातें निघाल्या गौळणी.	३८९
गोविंद गोविंद मना लागलिया	२३२७
गोविंद भ्रतार गोविंद मुळहारी	४५२४
गोविंदाचें नाम गोड घेतां वाचे	४५८१
गोविंदावांचोनि वदे ज्याची वाणी.	२२०२
गोहो यावा गांवा	३०८०

गौरव गौरवापुरतें	५८६
गौळणी आल्या वाज	४०८
गौळणी बांधिती धारणासि गळा	२२१
गौळीयाची ताकपिरें	१००
ग्रंथाचे अर्थ नेणती हे खळ	२७५१
ग्रासोग्रासीं भाव	४५०१

घ

घटीं अलिप्त असे रवि	१५२६
घडिया घालुनि तळीं चालती	४९६
घरीं रांडा पोरें मरती उपवासी	१२६
घरोघरीं अंवघें जालें ब्रह्मज्ञान	१२८८
घरोघरीं बहु जाले कवि	१४६८
घातला दुकान । देती	२६३८
घातला दुकान । पढीये	१७४७
घालिती पढ्या	३१२७
घाली कवाड टळली वाड राती	३८७
घालूनियां कास	३५८७
घालूनियां ज्योती	१९६५
घालूनियां भार राहिलों निश्चितीं	३७०
घालूनियां मध्यावर्ती	४१७२
घालूनियां मापीं	२४७६
घालुनि लोळणी पडिलों अंगणीं	३६६७
घेईन मी जन्म याजसाटीं देवा	१७९२
घेई माझे वाचे	७५६
घेऊं नये तैसें दान	४२६१
घेऊनियां चक्र गदा	११५
घेतो आणिकांचा जीव	३९८३
घेती पाण्यासी हुंबरी	१८४
घेसी तरी घेई संतांची हे भेटी	१२४०
घोंगडियांचा पालट केला	१०८१
घोंगडियांची एकी राशी	१०८३

घोंगडियास घातली मिठी	१०८७
घोंगडें नेलें सांगों मी कोणा	१०९०
घोंटवीन लाळ ब्रह्मज्ञान्या हातीं	१५८९
घ्या रे भाई घ्या रे भाई	३२९५
घ्या रे भोंकरें भाकरी	२०७
घ्या रे लुटी प्रेम सुख	३८२१
घ्यावी तरी घ्यावी उदंड चि सेवा.	२६०३

च

चक्रफेरीं गळीं गळा	३५९३
चंचळीं चंचळ निश्चळीं निश्चळ	३२७५
चतुर मी जालों आपुल्या भोंवता	१००१
चंदन तो चंदनपणें	२६६५
चंदनाचे गांवीं सर्पांची वसती	१७५९
चंदनाचे हात पाय ही चंदन	२९०
चंदनाच्या वासें धरितील नाक	९२०
चरणाचा महिमा	२८१७
चरणीं नमन सद्गुरूच्या पूर्ण	४३४०
चरफडें चरफड शोकें शोक होये	२९९१
चला आळंदीला जाऊं	४३३९
चला जाऊं रे सामोरे	१५९९
चला पंढरीसी जाऊं	१७०६
चला बाई पांडुरंग पाहूं वाळवंटीं	२११
चला वळूं गाई । दूर	४३८९
चला वळूं गाई । बैसों	१९९
चवदा भुवनें जयाचिये पोटीं	२६१
चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे	३०३३
चहूं आश्रमांचे धर्म	७३१
चहूंकडूनियां येती ते कल्लोळ	४२३५
चाकरीवांचून	२२१३
चांगला तरी पूर्णकाम	६५८
चांगलें नाम गोमटें रूप	६५७

चाड अनन्याची धरी नारायण	४५१४
चातुर्याच्या अनंतकळा	२१८२
चारी वेद जयासाठी	२४५६
चारी वेद ज्याची.....प्रत्यक्ष	४६०७
चारी वेद ज्याची.....बांधनी	४५१३
चाल केलासी मोकळा	१३४
चाल घरा उभा राहें नारायणा	३४४५
चाल माझ्या राघो	४६४
चालवणें काय	३३३६
चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया	८९९
चालिती आड वाटा	१७५५
चालिलें न वाटे	२६२३
चालिले सोबती	३४२३
चालें दंडवत घालीं नारायणा	३५७८
चाले हें शरीर कोणाचिये सत्ते	३९२९
चाळवलें काय न करी बडबड	२२११
चाहाडाची माता	१९७९
चिंतनाची जोडी	३७२४
चिंतनासी न लगे वेळ	१४४९
चिंतनें अचिंत राहिलों निश्चळ	९५४
चिंतनें सरे तो धन्य जाणा काळ	१४४७
चित मिले तो सव मिले	११९५
चितले पावलीं जयां कृष्णभेटी	४५९६
चितसुंचित जब मिले	११९४
चिंता ते पळाली गोकुळाबाहेरी	४५१०
चिंता नाही गांवीं विष्णुदासांचिये	२३६९
चिंतामणिदेवा गणपतीसी आणा	२८८३
चितिलें तें मनियें जाणे	८६९
चित्त गुंतलें प्रपंचें	४१८२
चित्त ग्वाही तेथें लौकिकाचें काई	९५१
चित्त घेऊनियां तूं काय देसी	२२६२
चित्त तुझ्या पायीं	१८०१

चित्त तें चिंतन कल्पनेची धांव	३२८५
चित्त शुद्ध तरी शत्रु मित्र होती	१७५१
चित्त समाधानें	६३
चित्ता ऐसी नको देऊं आठवण	२५२७
चित्ताचा चाळक	३१८६
चित्ताचें बांधलें जवळी तें वसे	३१३७
चित्ता मिळे त्याचा संग रुचिकर	४१०२
चिर्ती तुझे पाय डोळां रूपाचें ध्यान	४१४८
चिर्ती धरीन मी पाऊलें सुकुमार	१०२९
चिर्ती नाहीं आस	२०८४
चिर्ती नाहीं तें जवळीं असोनि काय.	१३६
चिर्ती बैसलें चिंतन	३३४८
चिन्हें उमटती अंगीं	१५९३
चिरगुटें घालूनि वाढविलें पोट	३०७१
चुकलिया आह्मां करितसां दंड	१८५७
चुकलिया ताळा	२७५७
चुकली ते वाट	३७५८
चुकलों या ऐशा वर्मा	३५४६
चुंबळीचा करी चुंबळीशीं संग	२४६
चुराचुराकर माखन खाया	११५४
चोर टेंकाचे निघाले चोरी	१०५४
चोरटें सुनें मारिलें टाळे	१०५०
चोराचिया धुडका मनी	२७२१
चोरासी चांदणें वेश्येसी सेजार	४१२४
चोरें चोरातें करावा उपदेश	१२०
चौक भरियेला आसनीं पाचारिली.	४१३

छ

छळी विष्णुदासा कोणी	३०३
छोडे धन मंदिर बन बसाया	११५२

ज

जग अमंगळ	३१९७

जग अवघें देव	१३३८
जग ऐसें बहुनांवें	२६१८
जग चले उस घाट कोन जाय	११६२
जग जोगी जग जोगी	४३६
जग तरि आह्मां देव	१३०३
जगदीश जगदीश तुज ह्मणंती	१५७०
जगा काळ खाय	२०७४
जगाचा हा बाप दाखविलें	४५१९
जर्गी ऐसा बाप व्हावा	३०७६
जर्गी कीर्ति व्हावी	४११६
जर्गी मान्य केलें हा तुझा देकार	२९७९
जडलों अंगाअंगी	९७१
जडलों तों आतां पायीं	३७२६
जतन करीन जीवें	९३९
जन तरी देखें गुंतलें प्रपंचें	१२८०
जन देव तरी पायां चि पडावें	१०७८
जननिया बाळका रे घातलें	२४८७
जननी हे जाणे बाळकाचें वर्म	८१९
जननी हे ह्मणे आहा काय जालें	४५५४
जन पूजी याचा मज कां आभार	१८६०
जन मानवलें वरी बाह्यात्कारीं	१०५८
जन विजन जालें आह्मां	४९
जन हें सुखाचें दिल्याघेतल्याचें	२९६६
जनाचिया मना जावें कासियेसी	४३१८
जनीं जनार्दन ऐकतो हे मात	११३६
जन्ममरणांची कायसी चिंता	३९९४
जन्ममरणांची विसरलों चिंता	२६४५
जन्म मृत्यु फार जाले माझ्या जीवा	३९४५
जन्मा आलिया गेलिया परी	४६५
जन्मा आलियाचा लाभ	३७६३
जन्मा आलों त्याच	१५११
जन्मांतरिंचा परिट न्हावी	२३८१

जन्मांतरीं शुद्ध नाहीं आचरण	३२०२
जन्मा येऊन उदार जाला	१७४५
जन्मा येऊनि काय केलें	२२५४
जन्मा येऊनि कां रे निदसुरा	२२७१
जन्मा येऊनि तया लाभ जाला	३४५९
जन्मा येणें घडे पातकाचे मूळें	२८७८
जन्मोजन्मींची संगत	४०८३
जन्मोजन्मीं दास	४०६७
जप करितां राग	५५५
जप तप ध्यान न लगे धारणा	२९२९
जपाचें निमित्त झोपेचा पसरु	३२०८
जयजय ह्यणा राम	४४८३
जयाचिये द्वारीं सोन्याचा पिंपळ	२३४०
जयाचिये वाचे नये हा विठ्ठल	१४४२
जया दोषां परिहार	३३२
जया नाहीं नेम एकादशीव्रत	५९
जयापासोनि सकळ	२९४३
जया शिरीं कारभार	२७३१
जयासी नावडे वैष्णवांचा संग	३८७०
जये ठायीं आवडी ठेली	३१६४
जयेवेळीं चोरुनियां नेलीं वत्सें	४५२६
जरा कर्णमूळीं सांगों आली गोष्टी	२६८६
जरि न भरे पोट	३९५४
जरी आलें राज्य मोळविक्या	२६१३
जरी तुझा मज नसता आधार	४२९०
जरी माझी कोणी कापितील मान	५४९
जरी मी नव्हतों पतित	७५८
जरी हा हो कृपा करिल नारायण	४०८९
जरी हे आड येती लाज	३२५६
जंववरी नाहीं देखिली पंढरी	८१२
जंव हें सकळ सिद्ध आहे	६५५
जवळी नाहीं चित्त	२०४५

जवळी मुखापाशीं	८४५
जळती कीर्तनें	२३५९
जळतें संचित	१२३८
जळालें तें बाह्य सोंग	३१३६
जळे माझी काया लागला वोणवा	१३१८
जळों अगी पडो खाण	२६८९
जळो आतां नांव रूप	१४०८
जळो जळो तें गुरुपण	४४४६
जळोत तीं येथें उपजविती अंतराय.	१२५७
जळो ते जाणीव जळो ते शाहणीव.	३८०७
जळो त्याचें तोंड	१६१९
जळो प्रेमा तैसा रंग	९९१
जळो माझी ऐसी बुद्धी	९९७
जळो माझें कर्म वायां केली कटकट.	१२५५
जाऊं देवाचिया गांवां	१८७१
जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें	१७३२
जागा घरटी फिरे तस्कराची	४१४६
जाणतें लेंकरूं	२४६६
जाणतों समये	३१५४
जाणपण बरें देवाचिये शिरीं	१३३१
जाणवलें इंद्रा चरित्र सकळ	४५६३
जाणसी उचित	२९४१
जाणावें तें काय नेणावें तें काय	१०२१
जाणावें तें सार	२०८७
जाणिवेच्या भारें चेंपला ऊर	३४९२
जाणे अंतरिंचा भाव	२१०४
जाणे त्याचें वर्म नेणे त्याचें कर्म	२९६०
जाणे भक्तीचा जिह्वाळा	७३६
जाणे वर्तमान	१७४६
जाणोनि अंतर	१८९१
जाणोनि नेणतें करीं माझें मन	२९६७
जाणों नेणों काय	३९६९

जातां पंढरीच्या मार्गे	४०८६
जातिविजातीची व्हावयासि भेटी	१३७१
जातीचा पाईक ओळखे पाइका	१०७२
जातीचा ब्राह्मण	३९६५
जातीची शिंदळी	२८५८
जातीचें तें चढे प्रेम	१५६५
जाती पंढरीस	१६१०
जातो न येतिया वाटा	८९७
जातो वाराणसी	५१८
जाय जाय तूं पंढरी	३०७५
जाय तिकडे लागे पाठीं	१६६०
जाय परतें काय आणिला	१८४३
जाय फाकोनियां निवडोनि गाई	४५३२
जायांचें अंगुलें लेतां नाहीं मान	१८५३
जायाचे अळंकार	२३७३
जायाचें शरीर जाईल क्षणांत	३९१३
जा रे तुह्मी पंढरपुरा	३२८१
जाला कवतुक करितां रोकडें	४५५८
जाला जीवासी उदार	३९६६
जाला प्रेतरूप शरीराचा भाव	२६६८
जालासि पंडित पुराण सांगसी	४३९२
जाला हा डांगोरा	३४८३
जालिया दर्शन (पहा ४४८७)	३३०१
जाली गाढवी दुधाळ	४४२६
जाली झडपणी खडतर देवता	४२१
जाली तडातोडी	९८१
जाली पाकसिद्धि वाट पाहे	४९३
जाली हरिकथा रंग वोरसला	४०७४
जाली होती काया	२५०२
जाले आतां सांटे	३४२५
जालें पीक आह्मां अवघा सुकाळ	२००१
जालें भांडवल	२८९८

जालें रामराज्य काय उणें आह्मांसी.	११०६
जालें समाधान	२५२२
जालों आतां एके ठायीं	२१५
जालों आतां दास । माझी	४१९६
जालों आतां दास । माझे	१६४७
जालों तंव साचें	२५१२
जालों द्वारपाळ	२०६७
जालों निर्भर मानसीं	२१०६
जालों बळिवंत	४२६७
जालों स्वयें कृष्ण आठव हा चित्तीं	४५८८
जालों ह्मणती त्याचें मज वाटे	२८७६
जावें बाहेरी हा नाठवे विचार	४५७५
जाळा तुह्मीं माझें जाणतें मीपण	१२१८
जालें घातलें सागरीं	३९७०
जिकडे जाय तिकडे सवें	३३२७
जिकडे पाहें तिकडे उभा	४४६८
जिकडे पाहे तिकडे देव	३३२६
जिकावा संसार	३१११
जिचें पीडे बाळ	१७३९
जिव्हा जाणे फिकें मधुर कीं क्षार	२९२३
जिव्हे जाला चळ	३०७९
जिहीं तुझी कास (पहा ४१११)	४२८६
जीव खादला दैवतें	१०४६
जीव जायवरी सांडी करी माता	९७५
जीव जीती जीवना संगें	२३७९
जीव तो चि देव भोजन ते भक्ति	१४४४
जीवन उपाय	२६८१
जीवन हे मुक्त नर जाले पावन	९०७
जीवनावांचूनि तळमळी मासा	१०३१
जीवभाव त्याचा गेला अभिमान	४५८७
जीवशिवाच्या मांडूनि हाला	१७१
जीवाचें जीवन अमृताची तनु	१६९१

जीविता तो माझा पिता	३६८२
जीवित्व तें किती	१३५१
जीवींचा जिवाळा	१०४७
जीवींचें कां नेणां	३३२२
जीवींचें जाणावें या नांवें आवडी	८३९
जीवें जीव नेणे पापी सारिका चि	४१७८
जीवेंसाठीं यत्नभाव.	४७८
जीवें व्हावें साटी	१८१६
जुंझायाच्या गोष्टी ऐकतां चि	३८७४
जुंझार ते एक विष्णुदास जर्गी	१४९८
जुनाट हें धन अंत नाही पार	४३७६
जें कां रंजलें गांजलें	३४७
जे केली आळी (पहा ३८९०)	३३६३
जे गाती अखंड विठ्ठलाचे गीत	३१४१
जेजे आळी केली (पहा ३३६३)	३८९०
जें जें कांहीं करितों देवा	६९८
जेजे कांहीं मज होईल वासना	३९३१
जें जें केलें तें तें साहे	३६४७
जें जें जेथें पावे	७२१
जें जें मना वाटे गोड	२०९८
जें जें व्हावें संकल्पें	४०३०
जें ज्याचें जेवण	३४५१
जेणें घडे नारायणीं अंतराय	१०८
जेणें तुज जालें रूप आणि नांव	३३८९
जेणें तुझी कास (पहा ४२८६)	४१११
जेणें नाही केलें आपुलें स्वहित	१४९९
जेणें माझें चित्त राहे तुझ्या पार्यी	३६५५
जेणें माझें हित होइल तो उपाव	३९२४
जेणें मुखें स्तवी	२७५
जेणें वाढे अपकीर्ति	२५६२
जेणें वेळ लागे	१६७०
जेणें हा जीव दिला दान	६१८

जेणें होय हित	३७९१
जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय	३०५३
जेथें कीर्तन करावें	३०८४
जेथें जातों तेथें तूं माझा सांगाती	२०००
जेथें जातों तेथें पडतो मतोळा	३६२७
जेथें जावें तेथें कपाळ सरिसें	९३७
जेथें जेथें जासी	१६६५
जेथें देखें तेथें उभा	१५२८
जेथें देखें तेथें तुझी च पाउलें	१८३०
जेथें पाहें तेथें कांडिती भूस	३४९१
जेथें माझी दृष्टि जाय	२०९९
जेथें माझी दृष्टि राहिली बैसोन	३६९१
जेथें लक्ष्मीचा वास	२४६४
जेथें वैष्णवांचा वास	८७२
जे दोष घडले न फिरे करितां	१८३१
जेवितां ही धरी	१०५
जेविले ते संत मार्गे उष्टावळी	३९
जेवीं नवज्वरें तापलें शरीर	८१६
जेशा तुझी दुरी आहां	२४४५
जेशासाठीं तैसें हावें	९५९
जैसा अधिकार	२१३२
जैसा तैसा आतां	३५४५
जैसा निर्मळ गंगाओघ	३५५४
जैसी तैसी तरि वाणी	३२९७
जैसीं तैसीं तरी । शरणागतें	१४८७
जैसें चित्त जयावरी	२११५
जैसें तैसें बाळ मातेसी आवडे	३०६१
जैसें तैसें राहे देवाचें हें देणें	१६३९
जैसें दावी तैसा राहे	१५१६
जो का निर्गुण निराकार	४३७५
जों जों घ्यावा सोस	३७१६
जोडिले अंजुळ	३४३६

जोडिलें तें आतां न सरे सारितां	२००८
जोडी कोणासाठीं	१९२८
जोडीच्या हव्यासें	१९२५
जोडोनियां कर	२०६०
जोडोनियां धन उत्तम वेव्हारें	२८६४
जो भक्तांचा विसावा	१०७५
जो मानी तो देईल काई	१२४३
जो या गेला पंढरपुरा	४२५२
ज्याचा ऐसा अनुभव	१५३४
ज्याची खरी सेवा	५९५
ज्याची जया आस	३९७६
ज्याचे गर्जतां पवाडे । कळिकाळ	१६१२
ज्याचे गर्जतां पवाडे । श्रुतिशास्त्रां	१६१३
ज्याचे गांवी केला वास	१९०५
ज्याचे जया ध्यान	२३२८
ज्याचें जैसें भावी मन	४४०३
ज्याचे माथां जो जो भार	३३३४
ज्यांच्या संगें होतों पडिलों भोवनीं.	२६४१
ज्यां जैसी आवडी त्यां तैसा विभाग.	४३८६
ज्या ज्या आह्मांपाशीं होतील ज्या	१३४७
ज्यानें आड यावें कांहीं	२५७५
ज्यानें ज्यानें जैसें घ्यावें	१४५३
ज्यावें हीनपणें	३२६५
ज्यासी आवडी हरिनामांची	१५५८
ज्यासी नावडे एकादशी	२८९१
ज्यासी विषयाचें ध्यान	२९६९
ज्वरल्यासी काढा औषध पाचन	३२०७

झ

झड मारूनियां बैसलों पंगती	२९८१
झरा लागला सुखाचा	२०२०
झंवविली महारें	४०२६

झांकूनियां नेत्र काय जपतोसी	३९०६
झाड कल्पतरु	५९१
झाडा वरपोनि खाऊनियां पाला	३८८५
झेला रे झेला वरचेवर झेला	१३९

ट

टंवकारुनि दृष्टी लावुनियां रंग	७९०
टाक रुका चाल रांडे कां गे केली.	४५७
टाळ घोळ सुख नामाचा गजर	२११२
टाळ दिंडी हातीं	१०४४
टिळा टोपी उंच दावी	२८५६
टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें	७८८

ठ

ठकिलें काळा मारिली दडी	१०८०
ठाकलोंसें द्वारीं	१५०२
ठायींची ओळखी	३२३
ठाव तुह्यांपाशीं	४२५०
ठाव देऊनियां राखें पायापाशीं	४१५२
ठाव नाहीं बुड	१८१३
ठेवा जाणीव गुंडून	१४५८
ठेविलें जतन	१३४१
ठेवूनि इमान राहिलों चरणीं	३४८६
ठेवूनियां डोई	२३२३

ड

डगमगी मन निराशेच्या गुणें	३६०४
डळमळिला मेरू आणि तो मांदार.	३०९६
डाई घालूनियां पोरें	२२९
डिवेना डसेना बुजेना निर्मळ	४३४२
डोई वाढवूनि केश	७७६
डोळां भरिलें रूप	२६०९
डोळियाचें दैव आजि उभें ठेलें	४४५९

डोळियां पाझर कंठ माझा दाटे	१८३६
डोळ्यांमध्ये जैसैं कणु	२२९४
डौरलों भक्तिसुखें	३२४९

ढ

ढालतरवारे गुंतले हे कर	४३४८
ढेंकणाचे संगें हिरा जो भंगला	३४०३
ढेंकणासी बाज गड	२४५२
ढेंकरें जेवण दिसे साचें	७०

त

तक्र शिष्यामान	१४८३
तटचि जातीला नाही भीड भार	३०२६
तडामोडी करा	१७४९
तन मन धन दिलें पंढरिराया	३९४८
तप तीर्थ दान व्रत आचरण	१४९०
तपाचे सायास	२८५१
तपासी तें मन करूं पाहे घात	२७९६
तम भज्याय ते बुरा जिकीर ते करे.	४४१
तया घडले सकळ नेम	२३८९
तयांसवें करी काला	४५३०
तया साटीं वेचूं वाणी	४८०
तयासी नेणतीं बहु आवडती	२१२१
तरले ते मार्गे आपुलिया सत्ता	१८८१
तरलों ह्मणुनि धरिला ताठा	३९७१
तरि कां नेणते होते मार्गे ऋषी	९२२
तरि कां पवाडे गर्जती पुराणें	१०३५
तरि च हा जीव संसारि उदास	२५२९
तरि म्यां आळवावें कोणा	६४९
तरीं आह्मी तुझी धरियेली कास	१६७४
तरी कां मार्गे वांयां कीर्ती	३११८
तरी कां वोळगणे	३२१२
तरी च जन्मा यावें	२४९८

तरीं च म्यां देवा	३५४९
तरी च हीं केलीं	३८०४
तरी च होय वेडी	३४१०
तरीं भले वांयां गेलों	३६६८
तरी सदा निर्भरं दास	२२८८
तरी हांव केली अमुपा व्यापारें	२७४९
तरुवर बीजा पोटीं	३०६९
तंव ते ह्मणे ऐका ह्मणिकेशी वो	४०३
तंव तो हरि ह्मणे वो निजांगने वो.	४०२
तळमळी चित्त दर्शनाची आशा	२१७७
ताकें कृपण तो जेवूं काय घाली	३५९८
तातडीची धांव अंगा आणि भाव	३८१९
तांतडीनें आह्मां धीर चि न कळे	२५९५
तान्हे तान्ह प्याली	१५२९
तान्हेल्याची धणी	२७८
तापल्यावांचून नव्हे अळंकार	२४००
ताप हें हरण श्रीमुख	६६४
तांबियाचें नाणें न चले	४१०१
तामसार्ची तपें पापाची सिंदोरी	२३३७
तारतिम वरी तोंडा च पुरतें	२५२
तारिलीं बहुतें चुकवूनि घात	२१२९
तारी ऐसे जड	१०९७
तारुण्याच्या मदें न मनी	३०८२
तारुं लागलें बंदरीं	१५४९
तिन्ही लोक ऋणें बांधिले जयानें	२११७
तिर्थी धोंडा पाणी	११४
तिहीं ताळी हेचि हाक	३०१८
तिहीं त्रिभुवनीं	१८९६
तिळ एक अर्ध राई	४०४७
तीर देखोनियां यमुनेचें जळ	४५४६
तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा	२६३६
तीर्थाचिये पंथें चाले तो निदैव	३१८९

तीर्थाचें जें मूळ व्रतांचें जें फळ	१४७३
तीर्थाटणें एके तपें हुंवरती	१५२०
तीर्थाची अपेक्षा स्थळीं वाढे धर्म	२४१६
तीर्थे केलीं कोटीवरी	६८५
तीर्थे फळती काळें जन्में	४२७२
तीळ जाळिले तांदुळ	९०
तुका इच्छा मीटइ तो	११९९
तुका उतरला तुकीं	१६०७
तुका और मिठाई क्या करूं रे	१२०२
तुका कुटुंब छोरे रे	११९८
तुका दास तिनका रे	११८३
तुका दास रामका	११९२
तुका पंखिबहिरन मानूं	११७६
तुका प्रभु बडो न मनूं	११७९
तुका प्रीत रामसुं	११८४
तुका बस्तर विचारा क्या करे रे	११७३
तुका मान्या पेटका	११८८
तुका मिलना तो भला	११९७
तुका राम बहुत मिठा रे	११७७
तुका रामसुं चित बांध राखूं	११९३
तुका वेडा अविचार	२८६९
तुका संगत तिन्हसैं कहिये	११९६
तुका सुरा नहि सबदका रे	११८६
तुका सुरा बहुत कहावे	११८७
तुका ह्मणे पुन्हा न येती मागुत्या	४५२३
तुका ह्मणे सुख घेतलें गोपाळीं	४५२९
तुज ऐसा कोण उदाराची रासी	९२१
तुज ऐसा कोणी न देखें उदार	१८२१
तुज करितां नव्हे ऐसैं कांहीं	२४८६
तुज करितां होती ऐसे	३१२४
तुजकरितां होतें आनाचें आन	१८४५
तुज काय करूं मज एक सार	४१३३

तुज केलिया नव्हे ऐसें कांई	४२९३
तुज घालोनीयां पूजितों संपुष्टीं	२८७१
तुज च पासाव जालोंसों निर्माण	९५६
तुज जाणें तान्हें नाहीं पांडुरंगा	३३९५
तुज ते सवे आहे ठावें	३०१५
तुज दिला देह	३९५२
तुज दिलें आतां करीं यत्न याचा	१७६०
तुज न करितां काय नव्हे एक	१९९७
तुज न भें मी कळिकाळा	३०५४
तुज नाहीं शक्ति	१६८०
तुज पाहातां समोरी	३८४३
तुज पाहावें हे धरितों वासना	२६७३
तुज मज ऐसी परी	३९९९
तुज मज नाहीं भेद	२९२७
तुज मागणें तें देवा	७६१
तुजलागीं माझा जीव जाला	३०३७
तुजवरी ज्याचें मन	६८९
तुज वर्णीं ऐसा तुज विण नाहीं	७००
तुजवांचुनी मागणें काय कोणा	११०९
तुजवांचून कोणा शरण	४४४४
तुजविण कांहीं	४०५८
तुजविण कोणा	२४६७
तुजविण चाड आणिकांची	४२९१
तुजवीण देवा	१८०४
तुजविण मज कोण आहे	४४६५
तुजविण मज कोण वो सोयरे	५२६
तुजविण वाणीं आणिकांची थोरी	५६५
तुजविण सत्ता	२३२०
तुजवीण तीळभरी रिता ठाव	४४२०
तुजशीं संबंध चि खोटा	१२२५
तुजसवें आह्मीं अनुसरलों अबळा	१२५९
तुजसवें येतों हरी	२३२

तुज ह्मणतील कृपेचा सागर	१५४०
तुझा दास ऐसा ह्मणती लोकपाळ	१०२०
तुझा दास मज ह्मणती अंकित	३३७९
तुझा भरवसा (पहा ४३००)	४१९५
तुझा विसर नको माझिया जीवा	१६८४
तुझा शरणागत जन्मोजन्मीचा	७६२
तुझा शरणागत जालों मी अंकित	१०२४
तुझा संग पुरे संग पुरे	२२६३
तुझा ह्मणऊनि जालों उतराई	१६४५
तुझा ह्मणविलों दास	४२६५
तुझा ह्मणवून तुज नेणें	१७६४
तुझा ह्मणोनियां दिसतों गा दीन	३९४४
तुझिया दासांचा हीन जालों दास	३८२२
तुझिया नामाचा विसर न पडावा	४००४
तुझिया पार नाहीं गुणां	६३७
तुझिया पाळणा ओढे माझें मन	३८७२
तुझिया विनोदें आह्मांसी मरण	३५१५
तुझिये संगति	१८७
तुझी कीर्ती सांगों तुजपुढें जरी	४१३१
तुझी माझी आहे जुनी सोयरीक	४०२३
तुझीं वर्म आह्मां ठावीं नारायणा	३०००
तुझें अंगभूत	३९५१
तुझे थोर थोर	७४०
तुझे दारींचा कुतरा	३५९०
तुझें दास्य करूं आणिका मागों	४७०
तुझें नाम गाऊं आतां	२९७६
तुझें नाम गाया न सोपें डवळा	४०१७
तुझें नाम गोड नाम गोड	१७७०
तुझें नाम पंढरिनाथा	४२१६
तुझें नाम माझे मुखीं असो	४४७३
तुझें नाम मुखी तयासी विपत्ति	३१५९
तुझें नाम मुखीं न घेतां आवडी	१७८२

तुझे नामें दिनानाथ	४३१२
तुझे पाय माझी काशी	४१६३
तुझे पाय माझें भाळ	४४७६
तुझे पाय माझे राहियेले चित्तीं	१९९९
तुझे पोटीं वाव	२०५७
तुझें प्रेम माझ्या हृदयीं आवडी	४०३७
तुझे मजपाशीं मन	३५२३
तुझें रूप पाहतां देवा	४४६४
तुझें वर्णू गुण ऐसी नाहीं मती	८०९
तुझें वर्म आह्मां कळों आलें	४१३८
तुझें वर्म ठावें	३२४
तुझें वर्म हातीं	२९६२
तुझें ह्मणवितां काय नास जाला	१७३१
तुझे ह्मणों आह्मां	४४५६
तुझ्याठायीं ओस	१६८१
तुझ्या नामाची आवडी	२९१५
तुझ्या रूपें माझी काया भरो	२६४९
तुटे भवरोग	७२८
तुटे मायाजाळ विघडे भवसिंधू	३११३
तुमचा तुह्मीं केला गोवा	९८३
तुमचिये दासींचा दास करुनि	१०५३
तुमची तों भेटी नव्हे ऐसी जाली	१२७१
तुमचे स्तुतियोग्य कोठें माझी वाणी.	२४३२
तुमच्या पाळणा ओढतसे मन	३६९३
तुशीं कोण घाली हुंबरी	१५३
तुह्मां आह्मां उरी तोंवरी	१०८५
तुह्मां आह्मां जंव जालिया समान	२५५९
तुह्मां आह्मां तुटी होईल यावरी	१८६२
तुह्मां आह्मां सरी	३५२४
तुह्मां आह्मांसर्वें न पडावी गांठी	२५८४
तुह्मांआह्मांसी दुरुषण	३३५०
तुह्मां उद्धरणें फार	३६७१

तुह्मां ठावा होता देवा	८५३
तुह्मां न पडे वेच	२९१०
तुह्मांपाशीं आह्मी येउनियां काय	१८८८
तुह्मां सांगतों कलयुगा फळ	४०३२
तुह्मांसाठीं आह्मां आपुला विसर	२२८१
तुह्मांसी न कळे सांगा काय एक	३७०७
तुह्मांसी हें अवघें ठावें	३४८१
तुह्मां होईल देवा पडिला विसर	९७०
तुह्मी आह्मी भले आतां	२५२६
तुह्मी कांटाळला तरी	२९४२
तुह्मी गोपा बाळा मज कैशा नेणा	१७६
तुह्मीं जावें निजमंदिरा	५१०
तुह्मी तरी सांगा कांहीं	४६८
तुह्मी तों सदैव	३६०८
तुह्मी पाय संतीं	१७४३
तुह्मी बैसलेती निर्गुणाचे खोळे	१५०६
तुह्मी माझा देवा करिजे अंगीकार.	३६४९
तुह्मी येथें पाठविला धरणेकरी	२३४७
तुह्मी विश्वनाथ	१६५७
तुह्मी संतजनीं	१९३६
तुह्मी संत मायबाप कृपावंत	३३०६
तुह्मी सनकादिक संत	१५९१
तुह्मी साच नुपेक्षाल हा भरवसा	९६९
तुह्मी साधु संत कैवल्यसागर	४४८१
तुळसीमाळा घालुनी कंठीं	६४२
तुळसीवृंदावनीं उमजला कांदा	४४७८
तूं आह्मां सोयरा सज्जन	३९०२
तूं कृपाळू माउली	२२४२
तूं च मायबाप बंधु सखा आमचा	४८६
तूंचि अनाथाचा दाता	६२०
तूंचि आत्माराम [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	
तूं पांढरा स्पटिक मणी	१२३०

तूं बळिया शिरोमणी	६६९
तूं माउलीहून मयाळ चंद्राहूनि	२२४६
तूं माझा कोवसा	३७९९
तूं माझा मायबाप सकळ वित्त गोत.	२४३५
तूं माझी माउली तूं माझी साउली.	२६०७
तूं श्रीयेचा पती	२०५५
तृषाकाळीं उदकें भेटी	१३०१
ते काय पवाडे नाहीं म्यां ऐकिले	४२३१
तें च किती वारवार	२६५५
ते चि करीं मात	३८२३
तेज्या इशारती	९०३
तेणें वेंशें माझीं चोरिलीं अंगें	२०४०
तेणें सुखें माझें निवालें हें अंग	३३६७
तेथें सुखाची वसति	२७६५
ते माझे सोयरे सज्जन सांगाती	२६३
तेरा दिवस जाले निश्चक्र करितां.	२४९३
तेलनीशीं रुसला वेडा	५६
तेव्हां धालें पोट बैसलों पंगती	१०३४
तेव्हां होतों भोगाधीन	२५६९
तें ही नव्हे जें करितां कांहीं	७१०
तैसें नव्हों आह्मी विठ्ठलाचे दास	३१४७
तों च हीं क्षुल्लकें सखीं सहोदरें	१३१५
तों चि प्रसंग आला सहज	३०१९
तो चि लटिक्यामाजी भला	२८४२
तोडुनि पुष्पवाटिका फळवृक्षयाती	१७९८
तोंडें खाये फार	१६२०
तोंडें बोलावें तें तरी वाटे खरें	१९०७
तो बोले कोमळ निष्ठुर साहोनी	४५९३
तो या साच भावें न कळे चि	४५६५
तोंवरी तोंवरी जंबुक करि गर्जना	२७८३
तोंवरी तोंवरी शोभतील गारा	२७८४
तोंवरी म्यां त्यास कैसें निषेधावें	१९५५

त्यजिलें भेटवी आणूनि वासना	२३२६
त्याग तरी ऐसा करी	२७७५
त्याग तंव मज न वजतां केला	८२२
त्यागें भोग माझ्या येतील अंतरा	३१७८
त्यांचिया चरणा माझें दंडवत	३३३८
त्याचें सुख नाहीं आलें अनुभवा	२९
त्यांनीं धणीवरी संग केला हरीसवें.	२०६
त्यांसि राखे बळें आपुले जे दास	४५६९
त्या हरिदासांची भेटी घेतां	४०३३
त्रासला हा जीव संसारींच्या सुखा	३९१४
त्राहे त्राहे त्राहे सोडवीं अनंता	३८३८
त्रिपुटींच्या योगें	१३२२
त्रिविधकर्माचे वेगळाले भाव	२४१०
त्रैलोक्याचा नाथ सकळांचा आधार	३१०१
त्रैलोक्य पाळितां उबगला नाहीं	६०२

थ

थडियेसी निघतां पाषाणांच्या सांगडी.	२५०७
थुंकोनियां मान	१३०७
थोडें आहे थोडें आहे	११०
थोडे तुझी मागें होती उद्धरिले	३५२६
थोडें परी निरें	५७८
थोर अन्याय केला तुझा अंत	२२४१
थोर ती गळाली पाहिजे अहंता	३०७४

द

दगडाच्या देवा बगाड नवस	३५७०
दड अन्यायाच्या माथां	३१९८
दधिमाझी लोणी जाणती सकळ	२८०७
दंभें कीर्ति पोट भरे मानी जन	८५९
दया तिचें नांव भूतांचें पाळण	२६४
दया क्षमा शांति	१४३२
दर्दुराचें पिलुं ह्मणे रामराम	३८९२

दर्पणासी नखटें लाजे	८३५
दर्पणासी बुजे	३८००
दर्शनाची आस	८५५
दर्शनाचें आर्त जीवा	२४२०
दसरा दिवाळी तो चि आह्मां	३९२०
दह्यांचिया अंगीं निघे ताक	२४९२
दाखवूनि आस	१८११
दाटे कंठ लागे डोळियां पाझर	२४२३
दाढी डोई मुंडी मुंडुनियां सर्व	३९३८
दाता तो एक जाणा	२३१६
दाता नारायण	३२१
दाता लक्ष्मीचा (पहा ४०८१)	३९८०
दानें कांपे हात	८४
दामाजीपंताची रसद गुदरली	४३५६
दारिद्रानें विप्र पीडिला अपार	४४९३
दारीं परोवरी	२०५८
दावी वर्म सोपें भाविकां गोपाळां	४५१६
दावूनियां कोण कांहीं	१६७२
दावूनियां बंड	३१७९
दास जालों हरिदासांचा	११२२
दासां सर्व काळ	१७१३
दासीचा जो संग करी	४२६८
दासों पाछें दौरे राम	११५८
दास्य करी दासांचें	६५२
दिक चि या नाहीं संसारसंबंधा	२५३१
दिनदिन शंका वाटे	१७६८
दिनरजनीं हा चि धंदा	८८२
दिनाचा कृपाळु दुष्टजना काळ	४५९२
दिला जीवभाव	३४७५
दिली चाले वाचा	२३९९
दिली मान तरी नेघावी शत्रूची	३१८१
दिली हाक मनें नव्हे ती जतन	३३७८

दिवळ्या छत्री घोडे	१८८४
दिवळ्या वाघें लावुनि खाणें	२६९
दिवसा व्यापार चावटी	४२०७
दीन आणि दुर्बळांसी	३६४०
दीनानाथा तुझीं ब्रिदें चराचर	५४४
दीप घेऊनियां धुंडिती अंधार	५६३
दीप न देखे अंधारा	८८०
दुखवलें चित्त आजिच्या प्रसंगें	३१३८
दुःख वांटे ऐसी ऐकों नये गोष्टी	८१३
दुःखाचिये साटिं तेथें मिळे सुख	२११८
दुःखाची संगति	२७००
दुःखाचे डोंगर लागती सोसावे	९११
दुःखी होती लोभें करावें तें काई	४५६१
दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट	२९८८
दुजा ऐसा कोण बळी आहे आतां	१३
दुजें खंडे तरी	४५
दुडीवरी दुडी	२८७३
दुध दहीं ताक पशूंचें पाळण	११४०
दुधाचे घागरी मद्याचा हा बुंद	१६५४
दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे	३०५०
दुबळें सदैवा	३४०१
दुर्जनाचा मान	२१३८
दुर्जनाची गंधी विष्ठेचिया परी	११७
दुर्जनाची जाती	२६७९
दुर्जनाची जोडी	२२१७
दुर्जनाचें अंग अवघें चि सरळ	२१९७
दुर्जनासि करी साहे	६६
दुर्बळ हें अवघें जन	५८९
दुर्बळाचें कोण	२०६९
दुर्बळाचे हातीं सांपडलें धन	२१४४
दुर्बळा वाणीच्या एक दोनि सिद्धि	२०४६
दुर्बुद्धि ते मना	३०६८

दुर्वासया स्वामी गुंतलों भाकेसी	३०९९
दुर्वासें निरोप आणिला ये रिती	३१०३
दुष्ट आचरण ग्वाही माझें मन	२६७४
दुष्ट भूषण सज्जनाचें	२०३८
दुष्टाचें चित्त न भीनें अंतरीं	१७२८
दूरि तों चि होतों आपुले आशंकें	३४९७
देईं डोळे भेटी न धरीं संकोच	१९१८
देईल तें उणें नाहीं	२५६८
देऊं कपाट	३३९१
देऊं तें उपमा	८५४
देऊनियां प्रेम मागितलें चित्त	३८१८
देखण्याच्या तीन जाती	१३२३
देखत आखों झुटा कोरा	११६९
देखत होतों आधीं मार्गे पुढें	४२५
देखिलासि माती खातां	२२२
देखिलें तें धरिन मनें	३६३३
देखीचा दिमाख शिकोनियां दावी	९०१
देखीचें तें ज्ञान करावें तें काई	४११२
देखोनि पुराणिकांची दाढी	११६
देखोनियां तुझ्या रूपाचा आकार	५३५
देखोनि हरखली अंड	७७
देखो वेखीं करिती गुरु	२११३
देती घेती परज गेली	१२९
देव अवघें प्रतिपादी	२९५८
देव आड जाला	३५४
देव आतां आह्मीं केला असे ऋणी	४४०८
देव आमचा आमचा जीव	१८७०
देव आहे सुकाळ देशीं	२८०१
देवकीनंदनें	३१४३
देव कैचा तया दुरी	४१४१
देव गावा ध्यावा ऐसें जालें	४०३४
देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी	१००९

देव जडला जाइना अंगा	४१८८
देव जाणता देव जाणता	३६५७
देव जाले अवघे जन	३१३२
देव तिहीं बळें धरिला सायासें	३९१०
देव तिळीं आला	४०७९
देव तीर्थ येर दिसे जया ओस	३२३२
देव ते संत देव ते संत	२४९९
देव त्यां फावला भाविकां गोपाळां	४५६४
देव दयाळ देव दयाळ	१८६४
देव धरी नाना सोंगें	४०६५
देव निढळ देव निढळ	१८६६
देव पाहावया करीं वो सायास	१९८९
देव पाहों देव पाहों	१८६९
देव बराडी देव बराडी	१८६७
देव बासर देव बासर	१८६५
देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार	३०५१
देव भला देव भला	१८६८
देव मजुर देव मजुर	१८६३
देव राखे तया मारील कोण	१६१४
देव बसे चित्तीं	२४७१
देव सखा आतां केलें नव्हे काई	२६२८
देव सखा जरी	३७२
देव होईजेत देवाचे संगती	३२७
देव होसी तरी आणिकातें करिसी	११२८
देवा आतां ऐसा करीं उपकार	१९९६
देवा आदिदेवा जगत्रयजीवा	४५०८
देवा ऐकें हे विनंती	१४६२
देवा ऐसा शिष्य देई	८११
देवाचा भक्त तो देवासी गोड	१७८७
देवाचिया वस्त्रा स्वर्णीं ही नाठवी	३०६२
देवाचिये चाडे प्रमाण उचित	२६१६
देवाचिये पार्यीं देई मना बुडी	३८१०

देवाचिये पार्यीं वेचों सर्व शक्ती	३९८७
देवाचिये माथां घालूनियां भार	१२९४
देवाची ते खूण आला ज्याच्या घरा.	३४४६
देवाची पूजा हें भूतांचें पाळण	३८५४
देवाची भांडारी	३२९९
देवाचे घरीं देवें केली चोरी	१८४०
देवाचें चरित्र नाठवे सर्वथा	३७५३
देवाचें निर्माल्य कोण शिवे हार्ती	३२३१
देवाचें भजन कां रे न करीसी	३३७०
देवाचे ह्मणोनि देवीं अनादर	२४३
देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव	२५१३
देवाच्या निरोपें पिटितों डांगोरा	३४६८
देवाच्या प्रसादें करा रे भोजन	४०
देवाच्या संबंधें विश्व चि सोयरे	८२६
देवांच्याही देवा गोपिकांच्या पति	१९१५
देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण	३०१२
देवा तुज मज पण	१७९३
देवा तूं आमचा कृपाळ	६३०
देवा तूं कृपाकरुणासिंधु	६२७
देवा बोलें आतां बोला	४१९९
देवा मी चांडाळ चांडाळ	६७०
देवावरिल भार	१३०६
देवावरी भार	३०५६
देवासाठीं जाणा तयाची	१४९१
देवासी अवतार भक्तांसी संसार	१०३८
देवासी तो पुरे एकभाव गांठी	२५७६
देवासीं पै भांडों एकचित्त करुनि	४४९९
देवासी लागे सकळांसी पोसावें	१७९१
देवीं आणि दैतीं सिंधु घुसळिला	३०८९
देवी देव जाला भोग सरला	४२०
देवें जीव धाला	५९६
देवें दिला देह भजना गोमटा	३७१२

देवें देऊळ सेविलें	२३१४
देवों कपाट	३५५७
देश वेष नव्हे माझा	४२४
देह आणि देहसंबंधें निंदावीं	१२९३
देह जाईल जाईल	३११५
देह तंव असे भोगाचे अधीन	२६३१
देह तंव आहे प्रारब्धा अधीन	३८५६
देह तुझ्या पार्यीं	२९६५
देह नव्हे मी हें सरे	१२९५
देह निरसे तरी	२१७९
देह प्रारब्धा शिरीं	३५४७
देहबुद्धि बसे जयाचिये अंगीं	३३९९
देहबुद्ध बसे लोभ जयां चित्तीं	५४०
देहभाव आह्मी रांहिलों ठेवूनि	१२२२
देह मृत्याचें भातुकें	३१७७
देह हा सादर पाहावा निश्चित	८०८
देहा लावी वात	२०९३
देहीं असोनियां देव	४४८२
दैत्यभारें पीडिली पृथ्वी बाळा	१५७१
दैत्य दुःख आह्मां न येती जवळी	२१२३
दो दिवसांचा पाहुणा	४४७५
दोन्हीं टिपरीं एक चि नाद	१९२
दोन्ही हात ठेवुनि कटीं.	१२४८
दोराच्या आधारें पर्वत चढला	३८८७
दोष करुनि आह्मी पतित सिद्ध	४०६३
दोष पळती कीर्तनें	६०४
दोहीं बाहीं आह्मां वास	३१५६
दोहींमध्ये एक घडेल विश्वासें	१९५२
द्या जी आह्मां कांहीं सांगा जी	४९८
द्या जी माझ्या विचारुनियां विभाग.	२५०८
द्याल ऐसें दिसे	३६०७
द्याल ठाव तरि राहेन संगती	१३२१

द्याल माळ जरी पडेन मी पायां	५०९
द्रव्य असतां धर्म न करी	५९९
द्रव्याचा तो आह्मी धरितों विटाळ.	९०८
द्रव्याचिया कोटी	२६६०
द्रव्याचिया मार्गे कळिकाळाचा	९०९
द्वारकेचें केणें आलें या चि ठाया.	११२५
द्वारपाळ विनंती करी	३१५५
द्वेषाचिया ध्यानें हरिरूप	४५८६

ध

धडकला अग्नि आह्मा येती वरी	४२३२
धणी न पुरे गुण गातां	७५७
धर्दिधर्दि तुझ्या करीन धर्दिल्या	२९९५
धन मेळवूनि कोटी	३८३६
धनवंत एक बहिर अंधळे	३१३९
धनवंता घरीं	२७९९
धनवंतालागीं	२९१७
धना गुंतलें चित्त माझें मुरारी	११११
धनासीं च धन	२१६३
धनी ज्या पाइका मानितो आपण.	१०६७
धनें वित्तें कुळें	३३१३
धन्य आजि दिन	९९४
धन्य काळ संतभेटी	८८१
धन्य जालों हो संसारीं	४३८३
धन्य तें गोधन कांबळी काष्ठिका	२२०
धन्य ते पंढरी धन्य भीमातीर	१७३५
धन्य ते संसारीं	१००२
धन्य तो ग्राम जेथें हरिदास	३७४२
धन्य त्या गौळणी इंद्राच्या पूजनीं.	१७५
धन्य दिवस आजि डोळियां लाधला.	३८६७
धन्य दिवस आजि दर्शन संताचें	१५८३
धन्य देहू गांव पुण्य भूमि ठाव	७८९

धन्यधन्य ज्यास पंढरीसी वास	३८७९
धन्य पुंडलिका बहु बरें केलें	१७३४
धन्य बा ह्या ऐशा नारी	२३६३
धन्य भावशीळ	७८५
धन्य मी मानीन आपुलें संचित	१६९९
धन्य शुद्ध जाती	१३५०
धन्या आतां काय करूं	४३२५
धरावा तो बरा	३४५२
धरावें तों भय	३५०४
धरितां इच्छा दुरी पळे	२१८५
धरितां ये पंढरीची वाट	१३८१
धरितों वासना परी न ये फळ	१९२०
धरियेलीं सोंगें	१६११
धरियेलें रूप कृष्णनाम बुंथी	४६०१
धरिला पालव न सोडी माझा येणें	३९५
धरिलीं जीं होतीं चित्तीं	३१७२
धरिल्या देहाचें सार्थक करीन	४००७
धरी दोही ठायीं सारखा चि भाव	४५९१
धरुनि पालव असुडीन करें	१६७६
धरुनियां चाली हांवा	२६५१
धरुनियां मनीं बोलिलों संकल्प	३८७७
धरुनियां सोई परतलें मन	२६२१
धरुनि हें आलों जीवीं	३६७०
धरोनि दोन्ही रूपें पाळणें संहार	२७८५
धरोनियां फरश करी	४३५८
धर्म तो न कळे	२२१६
धर्म रक्षावया अवतार घेशी	३८९५
धर्म रक्षावया साठीं	२६०
धर्माची तूं मूर्ती	४३
धर्माचें पाळण	२१३६
धवळलें जगदाकार	३४१९
धाई अंतरिंच्या सुखें	९१७

धाकुट्याचे मुखीं घास घाली माता	२४२
धालें मग पोट	१६५
धालों सुखें ढेकर देऊं	१७७१
धांव कान्होबा गेल्या गाई	२४१
धांव घालीं आई	८५२
धांव धांव गरुडध्वजा	२४५३
धांवा केला धांवा	३४३५
धांवा शीघ्रवत	२६९७
धांवे त्यासी फावे	१२८१
धांवे माते सोई	१८५०
धांवोनियां आलों पहावया मुख	४१७६
धिग जिणें त्याचा स्वामी हीन वर	८६०
धिग जीणें तो बाईले आधीन	३०६
धिग तो दुर्जन नाही भूतदया	४०७१
धीर तो कारण एकविधभाव	२०११
धीर तो कारण साह्य होतो नारायण.	११३८
धीर नव्हे मनें	२६५९
धेनु चरे वनांतरीं	१५५६
धोंड्यासवें आदळितां फुटे	३४५३
ध्याईन तुझें रूप गाईन तुझें नाम.	३३६९
ध्यानीं ध्यातां पंढरिराया	४०७७
ध्यानी योगीराज बैसले कपाटीं	३६१

न

न करवे धंदा	५७१
न करा टांचणी	२९१४
न करावी आतां पोटासाठीं चिंता.	८८८
न करावी चिंता	३४४८
न करावी स्तुती माझी संतजनीं	१०५२
न करि त्याचें गांढेपण	३१२९
न करीं उदास	२६८०
न करीं तळमळ राहें रे निश्चळ	११४३

न करीं तुमची सेवा	२७१३
न करीं पठण घोष अक्षरांचा	३४१२
न करीं रे मना कांहीं च कल्पना	३५८०
न करीं संग राहें रे निश्चळ	११२
न कळतां काय करावा उपाय	८६८
न कळतां कोणी मोडियेलें व्रत	२१२७
न कळसी ज्ञाना न कळसी ध्याना.	३८३३
न कळे जी भक्ती काय करूं सेवा.	३६७२
न कळे तत्त्वज्ञान मूढ माझी मती.	१०१८
न कळे तें कळों येईल उगलें	३०४७
न कळे ब्रह्मज्ञान आचार विचार	३८८८
न कळे महिमा वेद मौनावले	४३६३
न कळे भाव मुनि मागे एकी अंतुरी.	२५००
नका कांहीं उपचार माझ्या शरीरा	३८४
नका घालूं दुध जयामध्ये सार	११५०
नका दंतकथा येथें सांगों कोणी	३१२८
नका धरूं कोणी	२१३९
नका मजपार्शी	३४२४
नका वांटूं मन विधिनिषेधांसी	८२०
नको आतां पुसों कांहीं	२४०४
नको आह्मांसवें गोपाळा	२३३
नको ऐसें जालें अन्न	१६६१
नको कांहीं पडों ग्रंथाचिये भरीं	२३२४
नको घालूं झांसां	३७०१
नको दुष्ट संग	२१०७
नको देऊं देवा पोटीं हें संतान	२८६३
नको धरूं आस व्हावें या बाळांस.	१९८६
नको नको मना गुंतूं मायाजाळीं.	२८०८
नको बोलों भांडा	१७१८
नको ब्रह्मज्ञान आत्मस्थिति भाव	१०२२
नको मज ताठा नको अभिमान	३४४४
नको माझे मानूं आहाच ते शब्द.	२५६०

नको येऊं लाजे होय तूं परती	४३१९
नको विद्या वयसा आयुष्य	४४६६
नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन	१३६८
नको होऊं देऊं भावीं अभावना	८२१
न गमे न गमे न गमे हरिविण	३२३७
न गमेसी जाली दिवसरजनी	२१६९
न घडे मायबापें बाळकाचा घात	४१२९
न चलवे पंथ वेच नसतां पालवीं.	२५०६
नजर करे सो हि जिंके बाबा दुरथी.	४४२
नटनाट्य तुझी केलें याच साटीं.	१३७४
नटनाट्यें अवघें संपादिलें सोंग	५६४
न देखवे डोळां ऐसा हा आकांत.	५५७
न देखिजे ऐसें केलें	१६०८
न देखें न बोलें नाइकें आणीक	१२
न देखोन कांहीं	२४९
न धरी प्रतिष्ठा कोणाची ही यम	३४६२
न पडो आतां हाडीं घाव	३७९४
न पवीजे तया ठाया	३७६६
न पवे सन्निध वाटते चिंता	६३१
न पालटे एक	१९०८
न पालटे जाती जिवाचिये साटीं	३१८०
न पाहें माघारें आतां परतोनि	२५४४
न पूर्वीं आणिकां देवा न करीं त्यांची.	१४६३
न बैससी खालीं	१९२७
न बोलतां तुझां कळों न ये गुज	३१
न बोलसी तें ही कळलें देवा	६२४
न बोलावें परी पडिला प्रसंग	१८५४
न बोलेसी करा याचा	१४०५
नभोमय जालें जळ	२५८७
न मनावी चिंता कांहीं माझेविशीं	३१०९
न मनावी चिंता तुझीं संतजनीं	९३१
न मनावें तैसें गुरूचें वचन	१२०८

न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते	२८२६
नमस्कारी भूतें विसरोनि याती	३०३२
नमावे पाय हें माझें उचित	२८३३
नमितों या देवा	२३७८
न मिळती एका एक	४२५३
न मिळो खावया न वाढो संतान	५४७
नमोनमो तुज माझें हें कारण	३९३३
नमो विष्णुविश्वरूपा मायबापा	११३०
नम्र जाला भूतां	१४८०
नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची.	१२१२
नये ऐसें बोलों कठिण उत्तरें	३५७५
नये जरी कांहीं	७२३
नये जरी तुज मधुर उत्तर	३२
न ये नेत्रां जळ	८२
नये पाहों मुख मात्रागमन्याचें	१४६९
नये पुसों आज्ञा केली एकसरें	१७७६
नये माझा तुझां होऊं शब्दस्पर्श.	३८५८
नये वांटूं मन	२८६६
नये सोमसरी उपचाराची हरी	२९९८
नये स्तवूं काचें हातें क्रियानष्ट	२६०१
नयो वाचे अनुचित वाणी	२१८३
नरदेह वांयां जाय	४३८०
नर नारी बाळें अवघा नारायण	४११३
नरस्तुति आणि कथेचा विकरा	२६३९
न राहे रसना बोलतां आवडी	३०
न राहे क्षण एक वैकुंठीं	१९७६
न लगती मज शब्दब्रह्मज्ञान	३९४३
न लगावी दिठी	४०३९
न लगे चंदना सांगावा परिमळ	२८९
न लगे चिंता आतां अनुमोदन	२९९२
न लगे देवा तुझें आह्मांसी	४१५६
न लगे देशकाळ	१४१६

न लगे द्यावा जीव सहज चि	२९२४
न लगे पाहावें अबद्ध वांकडें	२९२२
न लगे मरावें	३३७६
न लगे मायेसी बाळें निरवावें	९३२३
न लगे हें मज तुझें ब्रह्मज्ञान	५३२
न लाहिजे जपें न लाहिजे तपें	३४२८
न वजतां घरा	२९३३
न वजावा तो काळ वांयां	२७२८
न वजे वांयां कांहीं ऐकतां	९०२८
नवां नवसांचीं	७६६
न विचारितां ठायाठाव	२९९८
नव्हतियाचा सोस होतां	९४९३
नव्हती आली सीसा सुरी अथवा	२२४५
नव्हती ते संत करितां कवित्व	२३०५
नव्हती भेटी तों चि बरें	३९६३
नव्हती माझे बोल । अवघें	९५२
नव्हती माझे बोल जाणां हा निर्धार.	२६८५
नव्हती हीं माझीं जायाचीं भूषणें	२४४२
नव्हती हे उसणे बोल	३७९५
नव्हतें तें कळों आलें	३५३७
नव्हतों सावचित	३४९
नव्हावा तो बरा मुळीं च संबंध	३५९९
न व्हावें तें जालें । तुह्मां	२०२४
न व्हावें तें जालें देखियेले पाय	३६२
नव्हे आराणूक परि मनीं बाहे	९९९
नव्हे आराणूक संवसारा हातीं	७३
नव्हे कांहीं कवणाचा	९८०६
नव्हे खळवादी मता च पुरता	९४६४
नव्हे गुरुदास्य संसारियां	९२९९
नव्हे जाखाई जोखाई	२३८४
नव्हे तुह्मां सरी	२२२६
नव्हे दास खरा	२३९९

नव्हे धीर कांहीं पाठवूं निरोप	१९१२
नव्हे नरनारी संवसारीं अंतरलों	४६२
नव्हे नव्हे निग्रह देहासी दंडण	२७२३
नव्हे निष्ठावंत तुज काय बोल	४४२२
नव्हे परि ह्मणवीं दास	३३१७
नव्हे ब्रह्मचर्य बाइलेच्या त्यागें	१३६७
नव्हे ब्रह्मज्ञान बोलतां सिद्ध	१७९५
नव्हे भिडा हें कारण	२७६०
नव्हे मतोळ्याचा वाण	२६३७
नव्हे मी आहाच आशेचें बाधलें	३५९७
नव्हे मी शाहाणा	३६१४
नव्हे मी स्वतंत्र अंगाचा पाईक	२९८५
नव्हे शब्द एक देशी	६९२
नव्हेसी तूं लांसी	३५३३
नव्हें हें कवित्व टांकसाळी नाणें	४३९८
नव्हें हें गुरुत्व मेघवृष्टि वाणी	१५२५
नव्हो आतां जीवीं कपटवसती	२४४१
नव्हों आह्मी आजिकालीचीं	१३६४
नव्हों गांढे आळसी	१६८३
नव्हों वैद्य आह्मी अर्थाचे भुकेले	३३१६
नव्हों सभाधीट	३६६२
न संगतां तुझ्यां कळों येतें अंतर	१२५८
न संगार्वें वर्म	१३७०
न संडवे अन्न	७२४
न संडावा आतां ऐसें वाटे ठाव	२५६६
न संडावा ठाव	२२००
न संडी अवगुण	५८७
नसतां अधिकार उपदेशासी	२४७५
नसता चि दाउनि भेव	२७१९
नसतों किविलवाणें	२५११
न सरे भांडार	२७४८
न सरे लुटितां मार्गें बहुतां जनीं	३८६५

नसावें ओशाळ	१७५०
नसे तरी मनीं नसो	७२२
न सोडीं न सोडीं न सोडीं	३५५
न ह्मणे कवणां सिद्ध साधक	२०५०
न ह्मणे वो आह्मी आपुलेनि	४३४६
न ह्मणे साना थोर	१८७९
नाइकावे कार्नीं तयाचे ते बोल	१४७१
नागर गोडें बाळरूप	२३८७
नागलें देखोनि चांगलें बोले	४०६०
नागवूनि एकें नागवीं च केलीं	१९८३
नाच गाणें माझा जवळील ठाव	५००
नाचतां देखिलीं गाई वत्सें जन	४५८०
नाचावेंसें वाटे मना	३१६६
नाचे टाळी पिटी	७८७
नातुडे जो कवणेपरी	२१००
नाना मतांतरे शब्दाची व्युत्पत्ति	४३२८
नाम आठवितां सद्गदित कंठीं	८१८
नाम आहे जयापाशीं	४३५९
नाम उच्चारितां कंठीं	२७९४
नाम घेतां उठाउठीं	२७८०
नाम घेतां कंठ शीतळ शरीर	२२६०
नाम घेतां न लगे मोल	२३९१
नाम घेतां मन निवे	१३८२
नाम घेतां वांयां गेला	२३९२
नाम तारक भवसिंधु	४०४१
नाम दूषी त्याचें नको दरषण	२३८२
नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागें	१३२०
नामधारकासी नाहीं वर्णावर्ण	३८२७
नाम न वदे ज्याची वाचा	२९८२
नामपाठ मुक्ताफळांच्या ओवणी	७१५
नाम पावन पावन	४४८९
नामसंकीर्तन साधन पै सोपें	२४५८

नाम साराचें ही सार	५९७
नाम ह्मणतां मोक्ष नाही	१४३९
नामाचा डांगोरा फिरवीं घरोघरीं	४४९७
नामाचा महिमा बोलिलों	३७७७
नामाची आवडी तो चि जाणा देव.	१२०६
नामाचें चिंतन प्रगट पसारा	१४३८
नामाचे पवाडे बोलती पुराणें	१४५५
नामाचें सामर्थ्य कां रे दवडिसी	३०९२
नामाविण काय वाउगी चावट	२८९६
नामासारिखी (पहा ४१९५)	४३००
नामें स्नानसंध्या केलें क्रियाकर्म	२०१२
नारायण आले निजमंदिरासि	४५५७
नारायण भूतीं न कळे जयांसि	४५३५
नारायणा ऐसा	३५५१
नारायणें कंस चाणूर मर्दिला	४५९०
नारे तरि काय नुजेडे कोंबडें	२२८७
नावडावें जन नावडावा मान	२२९१
नावडे जें चित्ता	१८८५
नावडे ज्या कथा उठोनियां जाती.	२०४४
नावडे तरि कां येतील हे भांड	८३६
नाशवंत देह नासेल हा जाणा	१४८८
नाहीं आइकत तुझी माझे बोल	२२२५
नाहीं आलें भक्तिसुख अनुभवा	१४१७
नाहीं आह्मां शत्रु सासुरें	२०४८
नाहीं आह्मी विष्णुदास	८०२
नाहीं उल्लंघिलें कोणाचें वचन	९७४
नाहीं कांटाळलों परि वाटे भय	१०१६
नाहीं काम माझें काज तुह्मांसवें	१०
नाहीं काष्ठाचा गुमान	१८९८
नाहीं कोणी दिस जात वांयांविण	१६५१
नाहीं खंड जाला	३६७६
नाहीं गुणदोष लिंपों देत अंगीं	३७६४

नाहीं घटिका ह्यणसी	३००३
नाहीं घाटावें लागत	२३७१
नाहीं जप तप जीवाची आटणी	३८५५
नाहीं जालें मोल कळे देतां काळीं.	१८५५
नाहीं जों वेचलों जिवाचिया त्यागें.	२२२३
नाहीं तरी आतां कैचा अनुभव	२७१७
नाहीं तुंज कांहीं मागत संपत्ती	२९३०
नाहीं तुझे उगा पडत गळां	१०८४
नाहीं तुझां कांहीं लाविलें मागणें	३१९६
नाहीं तुझी केला	१८७४
नाहीं त्याची शंका वैकुंठनायकां	४५३८
नाहीं त्रिभुवर्नी सुख या समान	१७०१
नाहीं दिलें कधीं कठिण उत्तर	१६६३
नाहीं दुकळलों अन्ना	६०८
नाहीं देणें घेणें	२०२७
नाहीं देवाचा विश्वास	३५८२
नाहीं देवापाशीं मोक्षाचें गांठोळें	२३२५
नाहीं नाश हरि आठवितां मुखें	४५७६
नाहीं निर्मळ जीवन	७६५
नाहीं पाइतन भूपतीशीं दावा	२११६
नाहीं पाक होत उफराटे चाली	४०७३
नाहीं बळ योग अभ्यास कराया	४२८५
नाहीं भ्यालों तरी पावलों या ठाया.	३४७१
नाहीं मज कृपा केली पांडुरंगें	३६४८
नाहीं मज कोणी उरला दुर्जन	३६९४
नाहीं मागितला	१२२९
नाहीं माथां भार	२५२४
नाहीं म्यां वंचिला मंत्र कोणापाशीं.	३२७४
नाहीं येथें वाणी	१३४०
नाहीं रिकामीक परी वाहे मनीं	४४९२
नाहीं रूप नाही नांव	२९३५
नाहीं लाग माग	३३७७

नाहीं लोपों येत गुण	२५९६
नाहीं वागवीत जाणिवेचें ओझें	३२२९
नाहीं विचारीत	१८९२
नाहीं शब्दाधीन वर्म आहे दुरी	४३२९
नाहीं संतपण मिळतें हें हाटीं	१२०५
नाहीं संतांशीं शरण	४४९१
नाहीं सरों येत कोरड्या उत्तरीं	३७७३
नाहीं सरों येत जोडिल्या वचनीं	२७०६
नाहीं संसाराची चाड	४३९०
नाहीं साजत हा मोठा	७१७
नाहीं सुख मज न लगे हा मान	५४६
नाहीं सुगंधाची लागत लावणी	१५१९
नाहीं हानि परी न राहावे निसुर	१९५४
नाहीं हित ठावें (पहा ३४९०)	३८४९
नाहीं होत भार घातल्या उदास	२५७८
निगमाचें वन	७०६
निघालें तें अगीहूनि	२६१९
निघालें दिवाळें	३१८८
निजदास उभा तात्काळ पायापें	४५५१
निजल्यानें गातां उभा नारायण	१६२९
निजसेजेची अंतुरी	३९९१
निजों नेदी सकाळ वेळीं	३२८७
नित्य उठोनियां खायाचीच चिंता.	३८८९
नित्य या मनासी करितों विचार	२१४३
निंदक तो परउपकारी	४२०९
निंदावें हें जग	३६२९
निंदा स्तुति करावी पोट	१४०९
निंदी कोणी मारी	४८
निनांव हें तुला	३००२
निंबाचिया झाडा साकरेचें आळें	३४००
निरंजनीं आह्मीं बांधियेलें	४३२६
निरंजनीं एकटवाणें	३१६२

निरोधती परि न मोडे विकार	३७४८
निरोधाचें मज न साहे वचन	१२२४
निरोप सांगतां	१७१०
निरोपासी वेचे	१९२४
निर्गुणाचे घ्यावें गुणासी दर्शन	९५५
निर्दयासी तुझी करितां दंडण	२५१०
निर्धाराचें अवघें गोड	९८०
निर्वाहापुरतें अन्न आच्छादन	१४८६
निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसवें	२३९८
निर्वैर होणें साधनाचें मूळ	१४२८
निवडावे खडे	२१३७
निवडुनि दिलें नवनीत	८९२
निवडे जेवण सेवटींच्या घांसें	३३७५
निवडोनि वाण काढिले निराळे	१३२७
निश्चितीनें होतों करूनियां सेवा	३७८९
निष्ठावंत भाव भक्ताचा स्वधर्म	१४३७
निष्ठुर तो दिसे निराकारपणें	२५३५
निष्ठुर मी जालों अतिवादागुणें	२५८१
निष्ठुर यासाठीं करितों भाषण	३५२१
निष्ठुरा उत्तरीं न धरावा राग	१६७७
निसुर संसार करून	३००९
नीचपणा बरवें देवा	१२८३
नीट पाट करुनि थाट	४६३
नीत सांडोनि अवनीत चाले	४३१४
नुगवे तें उगवून सांगितलें भाई	१४२
नेघें तुझें नाम	१८०८
नेणतियांसाठीं नेणता लहान	४५२१
नेणती तयांसि साच भाव दावी	२०५
नेणती वेद श्रुती कोणी	७५४
नेणपणें नाहीं केला हा बोभाट	३६४६
नेणें अर्थ कांहीं नव्हती माझे बोल.	१७९०
नेणें करूं सेवा	२९३३

नेणें गति काय कवण	१६४४
नेणें गाऊं कांहीं धड बोलतां	४८५
नेणें गाणें कंठ नाहीं हा सुस्वर	७८
नेणें जप तप अनुष्ठान याग	२६९४
नेणें फुंकों कान	२७७४
नेणें वर्म धर्म जीं आलीं सामोरीं	४५५६
नेणें सुनें चोर पाहुणा मागता	१०५७
नेणों काय नाड	२१९०
नेणों वेळा काळ	२००
नेत्र झांकोनियां काय जपतोसी	३०५९
नेत्राची वासना	३३८५
नेदावी सलगी न करावा संग	३७३०
नेदी कळों केल्याविण तें कारण	४५४३
नेदी दुःख देखों दासा नारायण	४५६७
नेलें सळेंबळें	३४८२
नेसणें आलें होतें गळ्या	२९२२
नो बोलावें ऐसें जनासी उत्तर	३३४२

प

पंचभूतांचा गोंधळ	१२१६
पंचभूतांचिये सांपडलों संदीं	३१३१
पंचाग्निसाधन करूं	४४१९
पटे ढाळूं आह्मी विष्णुदास	१५२१
पडतां जड भारी	२३८५
पडली घोर रजनी	४४०१
पडली भुली धांवतें सैराट	३८५
पंडित तो चि एक भला	१६२३
पंडित वाचक जरी जाला पुरता	२५५
पंडित वैदिक अथवा दशग्रंथी [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०८०
पंडित ह्मणतां थोर सुख	१६२२
पडियेलों वनीं थोर चिंतवनी	१२७८
पडिला प्रसंग कां मी ऐसा	३६१८

पडिलिया ताळा	३६८१
पडिली हे रूढी जगा परिचार	३४८९
पडिलों बाहेरि आपल्या कर्तव्यें	३५९१
पडिलों भोवनीं	८८६
पडेनियां राही	१८३९
पंढरपुरीचें दैवत भजावें	४२७८
पंढरिये माझें माहेर साजणी	१५६८
पंढरीचा महिमा	११३
पंढरीचा वारकरी	४३८४
पंढरीचा वास धन्य ते चि प्राणी	४११०
पंढरीची वाट पाहें निरंतर	१५३७
पंढरीची वारी आहे माझे घरीं	२३५१
पंढरीची वारी जयांचिये घरीं	४४८८
पंढरीचें बा भूत मोटें	४०५१
पंढरीचे वारकरी	३०४४
पंढरी चोहटा मांडियेला खेळ	१९५
पंढरी पंढरी ह्मणतां	१६३२
पंढरी पावन जालें माझें मन	४४११
पंढरी पुण्यभूमी भीमा	१५७५
पंढरीस घडे अतित्यायें मृत्य	२१८१
पंढरीस जाऊं ह्मणती	४३५२
पंढरीस जाते निरोप आइका	२२५५
पंढरीस जा रे आलेनो संसारा	३०४६
पंढरीस दुःख न मिळे ओखदा	११२४
पंढरीसी जाय	८६५
पंढरीसी जावें ऐसें माझे मनीं	३९४७
पढियंतें आह्मी तुजपाशीं	५२७
पढीयंतें मागा पांडुरंगापाशीं	३६१३
पतनासि जे नेती	३५३
पतित पतित	४७६
पतितपावना	१५५२
पतितमिरासी	२०२५

पतित मी पापी शरण आलों तुज	२९८३
पतिव्रता ऐसी जगामध्ये	३९२६
पतिव्रता नेणे आणिकांची स्तुती	१६२१
पतिव्रते आनंद मनीं	१७५४
पतिव्रतेची कीर्ती वाखाणितां	४२२५
पतिव्रते जैसा भ्रतार प्रमाण	९४२
पत्र उचटिलें प्रेत्नें	३०२१
पदोपदीं दिलें अंग	८९१
पदोंपदीं पायां पडणें	३४०८
पंधरा दिवसां एक एकादशी	२११०
पंधरा दिवसांमाजी साक्षात्कार	४३५४
पय दधि घृत आणि नवनीत	४३५३
परउपकारें कायावाचा मन	२२८५
परतें मी आहे सहज चि	२८८२
परद्रव्य परकांता	३२०९
परद्रव्य परनारी । अभिळासूनि	२८५५
परद्रव्य परनारीचा अभिळास	१६४१
परपीडक तो आह्मां	२७९२
परपुरुषाचें सुख भोगे तरी	२५
परमानंदा परमपुरुषोत्तमरामा	१५७४
परमार्थी तो न ह्मणावा आपुला	१५३३
परमेष्ठिपदा	५८२
परस्त्रीतें ह्मणतां माता	१६१७
पराधीन माझें करूनियां	३६४५
पराविया नारी माउलीसमान	६१
पराविया नारी रखुमाईसमान	५२४
परि तो आहे कृपेचा सागर	१९४६
परिमळ ह्मूण चोळूं नये फूल	६४
परिमळें काष्ठ ताजवां तुळविलें	२०४७
परिस आतां माझी परिसावी	४१८५
परिस काय धातु परिस काय	१७९७
परिसाचे अंगें सोनें जाला	३३३३

परिसैं गे सुनेबाई	४२१९
परिसैं वो माते माझी विनवणी	१६५६
परिसोनि उत्तर	१९३८
पर्जन्यें पडावें आपुल्या	२०१०
पर्वकाळीं धर्म (पहा ६८३,३८२९).	४२९६
पवित्र तें अन्न	२८१६
पवित्र तें कुळ पावन तो देश	४२९९
पवित्र तो देह वाणी पुण्यवंत	१५४५
पवित्र व्हावया घालीन लोळणी	१९७४
पवित्र सुदिन उत्तम दिवस	५०६
पवित्र सोंवळीं	६८
पवित्र होईन चरित्रउच्चारें	१६४९
पशु ऐसे होती ज्ञानी	१४२९
पसखनि राहिलों बाहो	२४२४
पसरोनि मुखें	४३६९
पहा ते पांडव अखंड वनवासी	३९९०
पहावया तुझा जरि बोलें अंत	४२८८
पहावा नयनीं विठ्ठल चि	४४३०
पहिली माझी ओवी ओवीन	४३५७
पळाले ते भ्याड	१६४
पक्षीयाचे घरीं नाहीं सामुगरी	४४३३
पाईक तो जाणे पाइकीचा भाव	१०६४
पाईक तो प्रजा राखोनियां कुळ	१०६६
पाइकपणें खरा मुशारा	१०६८
पाइकपणें जोतिला सिद्धांत	१०६२
पाइकांनीं पंथ चालविल्या वाटा	१०६५
पाइकीचें सुख पाइकासी ठावें	१०६३
पाखांड्यांनीं पाठी पुरविला दुमाला	८०३
पांगुळ जालों देवा नाहीं हात	४२३
पाचारितां धांवें	२४१८
पाटीं पोटीं देव	७३४
पाठवणें पडणें पायां	९६३

पाठवाल तेथें गर्जेन पवाडे	३५९५
पाठीलागा काय येतसे	३५९६
पाठी लागे तया दवडीं दुरी	३३०७
पाठीवरी भार	३७३८
पाठेळ करितां न साहावे वारा	२४०९
पाडावी ते बरी	३२००
पांडुरंगा आतां ऐका हे विनंती	३९८८
पांडुरंगा ऐसा सांडुनि वेव्हारा	३४८५
पांडुरंगा करूं प्रथम नमना	४५०५
पांडुरंगा कांहीं आइकावी मात	२९५२
पांडुरंगा कृपाळुवा दयावंता	४०९०
पांडुरंगा तुझे काय वाणूं गुण	३०९८
पांडुरंगे पांडुरंगे	२४५४
पांडुरंगे पाहा खादलीसे रडी	४९७९
पांडुरंगें सत्य केला अनुग्रह	४३२७
पाणिपात्र दिगंबर	९५३०
पाण्या निघाली गुजरी	४३९७
पात्र शुद्ध चित्त ग्वाही	३२५७
पानें जो खाईल बैसोनि कथेसी	३९९७
पाप ताप दैन्य जाय उठाउठीं	९५४६
पाप ताप माझे गुणदोष	४४३८
पाप पुण्य दोन्ही वाहाती मारग	२००४
पापपुण्यसुखदुःखार्ची मंडळें	९४७६
पापाचिया मुळें	४९८६
पापाची मी राशी	२८७२
पापाची वासना नको	४४०९
पापाचीं संचितें देहासी	४०५५
पापिया चांडाळा हरिकथा	३९०७
पापी तो नाठवी आपुल्या	४०२७
पापी ह्मणों तरी आठवितों पाय	९५४२
पायरवे अन्न	२०६३
पायांच्या प्रसादें	९८५२

पाया जांला नारू	४३७८
पायां पडावें हें माझें	२८३१
पायांपासीं चित्त	३५२२
पाया लावुनियां दोरी	३८३४
पावतों ताडन	३५०३
पावला प्रसाद आतां	५०३
पावलें पावलें तुझें आह्मां सर्व	३७
पावलों पंढरी वैकुंठभुवन	३८९९
पावलों पावलों	३५७
पावलों प्रसाद इच्छा केली तैसी	४१५७
पावलों हा देह कागतालिन्यायें	४०४३
पाववावें ठाया	१२६७
पाववील ठाया	७८४
पावावे संतोष	२२२९
पावे ऐसा नाश	५८८
पाषाण देव पाषाण पायरी	२२७०
पाषाण परिस भूमि जांबूनद	४०५४
पाषाण प्रतिमा सोन्याच्या पादुका	३८७५
पाषाण फुटती तें दुःख	४५४५
पाहतां तव एकला दिसे	२२८०
पाहा किती आले शरण	२६४७
पाहा कैसे कैसे	३७३६
पाहातां गोवळी	२०२
पाहातां ठायाठाव	२४५७
पाहातां रूप डोळां भरें	२९८७
पाहातां श्रीमुख सुखावलें सुख	९३४
पाहतां हें बरवें जालें	३५९२
पाहाती गौळणी	१६६
पाहातोसी काय	१३१३
पाहा रे तमासा तुमचा येथें	२२८
पाहा रे हें दैवत कैसें	१३८८
पाहावया माजी नभा	३९९

पाहा हो कलिवें महिमान	३०३५
पाहा हो देवा कैसे जन	३२४१
पाहुणे घरासी	१६००
पाहुनियां ग्रंथ करावें	२३२९
पाहें तिकडे दिशा ओस	३३३५
पाहें प्रसादाची वाट	५११
पाहें मजकडे भरोनियां दृष्टी	१५३९
पाहों ग्रंथ तरी आयुष्य नाही	२९८६
पालितों वचन	३५४४
पाळियेले लळे	४२५१
पाळिलों पोसिलों	२१५१
पिकलिये सेंदे कडुपण	४३०३
पिकल्या सेताचा आह्मां देतो	१९८१
पिकवावें धन	१८९४, ३१२५
पिंडदान पिंडें ठेविलें करून	२६७१
पिंड पदावरी	१६५८
पिंडपोषकाच्या जळो ज्ञानगोष्टी	४०६१
पिंड पोसावे हें अधमाचें ज्ञान	५४८
पुंडलिक भक्तराय	३१७६
पुंडलिकाचे निकटसेवे	३४१३
पुढिलाचें इच्छी फळ	९२८
पुढिलाचें सोई माझ्या मना	२६३४
पुढिलिया सुखें निंब देतां भले	२१४८
पुढें आतां कैचा जन्म	११३९
पुढें जेणें लाभ घडे	२८०९
पुढें तरी चित्ता	१९३१
पुढें येते देवी	४१७
पुण्य उभें राहो आतां	२७४४
पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा	१०२७
पुण्यपापा ठाव नाहीं सुखःदुखा	४१३९
पुण्य फळलें बहुतां दिवसां	४१५१
पुण्यवंत व्हावें	३२६

पुण्यविकरा तें मातेचें गमन	१२९७
पुत्र जाला चोर	३१७४
पुत्राची वारता	३६०
पुनीत केलें विष्णुदासीं	१०७७
पुरली धांव कडिये घेई	२०९७
पुरविली आळी	४७१
पुराणप्रसिद्ध सीमा	२३९०
पुराणींचा इतिहास	१३८६
पुरुषा हातीं कंकणचुडा	२१९३
पुष्ट कांति निवती डोळे	२२७८
पुसावें तें ठाई आपुल्या आपण	२४२७
पुसावेंसें हें चि वाटे	१२१७
पूजा पूज्यमान	७४७
पूजा समाधानें	३३५
पूजा एकासनीं आसनीं आसन	२७४
पूर आला आनंदाचा	७०१
पूर्वजांसी नर्का जाणें तें एक	२०९२
पूर्वी पूर्वजांची गती	३००८
पूर्वी बहुतांचे केले प्रतिपाळ	४४३१
पूर्वीहूनि बहु भक्त सांभाळिले	३८९१
पेणावलें ढोर मार खाय पाठी	३३००
पैल आला रामरावणासी	११०१
पैल आली आगी कान्हो काय रे	२०३
पैल आले हरी	१५९६
पैल घरीं जाली चोरी	१७०७
पैल दिसतील भार	१५९८
पैल सांवळें तेज पुंजाळ कैसें	१११२
पोट धालें आतां जीवनीं आवडी	२६२६
पोट धालें मग न लगे परती	३४७३
पोट लागलें पाठीशीं	१५६९
पोटाचे ते नट पाहों नये छंद	५५३
पोटापुरतें काम	१३५४

पोटासाठी खटपट करिसी	२७५५
पोटी जन्मती रोग	६९१
पोटी शूळ अंगी उटी चंदनाची	२१६५
पोरा लागलीसे चट	४१९८
पृथक मी सांगों किती	१२९६
प्रगटलें ज्ञान	३२५८
प्रगट व्हावें हे अज्ञानवासना	४२८९
प्रजी तो पाईक ओळीचा नाईक	१०७१
प्रथम नमन तुज एकदंता	६०९
प्रथम भेटी आळिंगन	३२०३
प्रथमारंभी लंबोदर	६१०
प्रपंच परमार्थ संपादोनी	४०९८
प्रपंच वासरो	२९७१
प्रपंचाची पीडा सोसिती	४२११
प्रमाण हें त्याच्या बोला	२१०२
प्रल्हादाकारणें नरसिंह	३०९१
प्रवृत्तिनिवृत्तीचे आटूनियां	४३३१
प्रसिद्ध हा असे जगा	२५६५
प्राक्तनाच्या योगें आळशावरी	४११७
प्राण समर्पिला आह्मी	२७८१
प्राणिया एक बीजमंत्र	२५०४
प्रायश्चित्तें देतो तुका	२१९६
प्रारब्ध क्रियमाण	२९४
प्रारब्धा हार्ती जन	१४०६
प्रारब्धें चि जोडे धन	२८४९
प्रीति करी सत्ता	३३५३
प्रीति नाही राया वर्जिली	२३९४
प्रीतिभंग माझा केला पांडुरंगा	९५७
प्रीतीचा कळहे पदरासी	२२५१
प्रीतीचा तो कळवळा	३७०५
प्रीतीचिया बोला नाही	२८६०
प्रीतीच्या भांडणा नाही	३७००

प्रेम अमृताची धार	२३४३
प्रेमे अमृतें रसना ओलावली	२०३५
प्रेम जडलें तुझे पायीं	४१६२
प्रेम तेथें वास करी	१८७२
प्रेम देवाचें देणें	२८४१
प्रेम नये सांगतां बोलतां	३५७२
प्रेमसूत्र दोरी	७८३

फ

फजितखोरा मना किती तुज सांगों.	९९६
फटकाळ देव्हारा फटकाळ अंगारा.	३३८३
फट्याचे बडबडे चवी ना सवाद	४२०६
फल पाया तो खुस भया	११९१
फळकट तो संसार	२७३३
फळ देठींहून झडे	१८४६
फळ पिके देंठीं	१८४८
फळाची तों पोटीं	२०६८
फावलें तुझां मार्गें	२४२९
फिरंगी बाखर लोखंडाचे विळे	५६०
फिरविलें देऊळ जगामाजी ख्याती.	४३२१
फिराविलीं दोनी	२८३६
फुकाचें तें लुटा सार	२३९३
फुगडी फू फुगडी घालितां	१५०
फुगडी फू सवती माझे तूं	१५१
फोडिलें भांडारें	३२५०
फोडुनी सांगडी बांधली माजासी.	९४७

ब

बंधनाचा तोडूं फांसा	२६५४
बरगासाठीं खादलें शेण	८५१
बरवयांबरवंट	२९०२
बरवा झाला वेवसाव	६१२
बरवा बरवा बरवा रे देवा तूं	६८२

बरवी नामावळी	१३००
बरवी हे वेळ सांपडली संधि	३८६८
बरवें ऐसें आलें मना	३२५५
बरवें जालें लागलों कारणीं	६४४
बरवें झालें आलों जन्मासी	६३३
बरवें दुकानीं बैसावें	४०५२
बरवें देशावर जालें	८४६
बरवें बरवें केलें विठोबा बरवें	३५६
बरवें माझ्या केलें मनें	३७८१
बरा कुणबी केलों.	३२०
बरा जाणतोसी धर्मनीती	३०१०
बराडियाची आवडी पुरे	३४७७
बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा	२९९४
बरें आह्मां कळों आलें देवपण	२२४८
बरें जालीयाचे अवघे सांगाता	४४५३
बरें जालें आजिवरी	६४०
बरें जालें आलीं ज्याचीं त्याच्या घरा.	८८७
बरें जालें गेलें	५७०
बरें जालें देवा निघालें दिवाळें	१३३५
बरें सावधन	२२१४
बसतां चोरापाशीं तैसी होय बुद्धि	४२१३
बहु उतावीळ भक्तीचिया काजा	१२२०
बहु कार्ळीं बहु कार्ळीं	१८२
बहु कृपावंतें माझीं मायबापें	३६२४
बहु क्लेशी जालों या हो नरदेहीं	४२०२
बहु जन्मांतरें फेरे	३२४७
बहुजन्मां शेवटीं स्वामी तुझी भेटी.	४४३५
बहुजन्में केला लाग	३०४८
बहुजन्में सोस केला	३४७९
बहु टाळाटाळी	३०७८
बहुडविले जन मन जालें निश्चळ	४९९
बहुत असती मार्गें सुखी केलीं	३८५९

बहुत कस्नि चाळवाचाळवी	२६३५
बहुत कृपाळु दीनाचा दयाळु	३०९७
बहुत जाचलों संसारीं	६५४
बहुत सोसिले मार्गे न कळतां	१३८९
बहुतांचे संगती	४११
बहुतांच्या आह्मी न मिळों मतासी.	२८
बहुतां छंदांचें बहु वसे जन	२३४१
बहुतां जन्मां अंतीं जन्मलासी नरा.	४३६०
बहुतां जन्मां अंतीं । जोडी लागली.	१३५५
बहुतां जन्मींचें संचित	१५४८
बहुतां जातीचा केला अंगीकार	२६२५
बहुतां दिसांची आजि जाली भेटी.	३१७३
बहुतां पुरे ऐसा वाण	२५१८
बहुतां रीती काकुलती	९६०
बहुतें गेलीं वायां	८००
बहु दिस नाही माहेरिंची भेटी	१९६१
बहु दूरवरी	१०६१
बहु देवा बरें जालें	२५३६
बहु धीर केला	३७२९
बहु नावें ठेविलीं स्तुतीचे आवडी.	२४०७
बहु प्रकार गव्हाचे	३१३३
बहु फिरलों ठायाठाव	३७६७
बहु बरा बहु बरा	१८३
बहु बरें एकाएकीं	२२२१
बहु बोलणें नये कामा	३०१६
बहु भितो जाणपणा	१९९५
बहु या प्रपंचें भोगविल्या खाणी	३८७६
बहु वाटे भये	२२०९
बहु होता भला	२७६१
बहुक्षीदक्षीण	१२६९
बळ बुद्धी वेंचुनियां शक्ती	१८७८
बळियाचे अंकित	५२१

बलिवंत आह्मी समर्थाचे दास	१७७७
बलिवंत कर्म	२८१८
बळ ह्मणे आजि दुर्वासया स्वामी.	३१००
बळें डाई न पडे हरी	१७०
बळें बाह्यात्कारें संपादिलें सोंग	८६६
बाइल तरी ऐसी व्हावी	२९७७
बाइल मेली मुक्त जाली	७७८
बाइले आधीन होय ज्याचें जिणें	२९७८
बाईल चालिली माहेरा	४४७७
बाईल सवासिण आई	८३
बांधे सोडी हें तों धन्याचिये हातीं.	१८२८
बाप करी जोडी लेंकराचे ओढी	३२६७
बाप माझा दिनानाथ	३८४०
बारबार काहे मरत अभागी	११७१
बारावर्षे बालपण	४२४७
बाराही सोळा गडियांचा मेळा	१९१
बा रे कृष्णा तुझें मुख कीं कोमळ.	४२३९
बा रे पांडुरंगा केव्हां येशी भेटी	४४१८
बाहिर पडिलों आपुल्या कर्तव्यें.	६८१
बाळ काय जाणे जीवनउपाय	३४१४
बाळपणीं हरि	३३८
बाळपणें ऐसीं वरुषें गेलीं बारा	३०८१
बाळ बापा ह्मणे काका	१३५
बाळ माते निष्ठुर होये	३९७७
बाळ मातेपार्शीं सांगे तानभूक	१०३०
बाळ माते लाते वरी	३२२०
बाळाचें जीवन	३१५३
बाळेंविण माय क्षणभरि न राहे	३९१८
बीज पेरे सेतीं	२०८६
बीज भाजुनि (पहा ४२६९)	४३०६
बीजापोटीं पाहे फळ	१३४४
बीजीं फळाचा भरवसा	३७०२

बुडतां आवरीं	७३८
बुद्धिमंदा शिरीं	२०९१
बुद्धिहीना उपदेश	२७१२
बुद्धिहीनां जडजीवां	२४०५
बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति	१२३२
बुद्धीचा पालट धरा रे कांहीं	१०७३
बेगडाचा रंग राहे कोण काळ	२१६६
बैसतां कोणापें नाहीं समाधान	१९५३
बैसलों तों कडियेवरी	३१५८
बैसलोंसे दारीं	२०६६
बैसवुनि फेरी	१४५
बैसो आतां मनीं	४३७२
बैसों खेळूं जेवूं	७३३
बैसोनि निवांत शुद्ध करीं चित्त	१७३३
बैसोनि निश्चळ करीं त्याचें ध्यान.	११४५
बैसोनियां खाऊं जोडी	३४७०
बैसों पाठमोरी	२४२१
बोलणें चि नाहीं	१४२२
बोलणें तें आह्मी बोलों उपयोगीं	३५१४
बोलतां वचन असा पाठमोरे	२२३०
बोलतां निकुरें	१२३१
बोल नाहीं तुझ्या दातृत्वपणासी	३८२६
बोल बोलतां वाटे सोपें	७११
बोल बोले अबोलणे	४३३
बोलविलें जेणें	१७७३
बोलविसी तरी	३४७४
बोलविसी तैसैं आणीं अनुभवां	३०४
बोलविसी माझें मुख	१७५३
बोलाचे गौरव	२९७४
बोलायाचा त्यासीं	८९
बोलाल या आतां आपुल्यापुरतें	२४४४
बोलावा विठ्ठल पाहावा विठ्ठल	१३३६

बोलावें तेंआतां आह्मी अबोलणे.	३३१४
बोलावें तें धर्मा मिळे	३१९
बोलावे ह्मूण हे बोलतो उपाय	२५९९
बोलिलिया गुणीं नाही पाविजेत	३६५०
बोलिलीं तीं काय	१९६७
बोलिलीं लेंकुरें	२३३४
बोलिलें चि बोलें पडपडताळूनि	१२७५
बोलिले ते देवऋषी दुर्वासया	३१०२
बोलिलों उत्कर्षे	४११८
बोलिलें जैसें बोलविलें देवें	२०१४
बोलिलों तें आतां कांहीं	१९४४
बोलिलों तें आतां पाळावें वचन	१६०४
बोलिलों तें कांहीं तुमचिया हिता	१३१
बोलिलों ते धर्म अनुभव अंगें	३३३१
बोली भेंदाची बरवी असे	६०३
बोले तैसा चाले	४३१६
बोलों अबोलणें मरोनियां जिणें	५३७
बोलोनि दाऊं कां तुह्मी नेणा जी देवा	१२५२
बोलोनियां काय दावूं	३२८६
बोळविला देह आपुलेनि हातें	२६७०
बौध्यअवतार माझिया	४१६०
ब्रह्मचारी धर्म घोकावें अक्षर	१४८४
ब्रह्म न लिपे त्या मेळें	७०८
ब्रह्मनिष्ठ काडी	२५३
ब्रह्मयाचे वेद शंखासुरें नेले	३०८८
ब्रह्मरसगोडी तयांसी फावली	१६३८
ब्रह्मरस घेई काढा	२०७५
ब्रह्मरूपार्चीं कर्म ब्रह्मरूप	१५१८
ब्रह्महत्या मारिल्या गाई	२७०
ब्रह्मज्ञान जरी एके दिवसीं कळे	२४७८
ब्रह्मज्ञान जरी कळे उठाउठी	३०६४
ब्रह्मज्ञान जेथें आहे घरोघरीं	३८४७

ब्रह्मज्ञान दारीं येतें काकुलती	३३९७
ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी	३५६७
ब्रह्मादिक जया लाभासि ठेंगणे	४४
ब्रह्मादिकां न कळे खोळ	१९६
ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी ज्याची	१२३४
ब्राह्मण तो याती अंत्यज असतां	१२३५
ब्राह्मणा न कळे आपुलें तें वर्म	४३७९
ब्रिदावळी ज्याचे रुळते चरणीं	४६०३
ब्रीद ज्याचें जगदानी	३६३७
ब्रीद मेरे साइंयाके	१२००

भ

भक्तऋणी देव बोलती पुराणें	९२
भक्त ऐसे जाणा जे देहीं उदास	१३१४
भक्तजनां दिलें निजसुख देवें	४५१७
भक्त देवाघरचा सुना	२९०१
भक्त भागवत जीवन्मुक्त संत [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०७९
भक्तवत्सल दीनानाथ	३३८२
भक्तांचा महिमा भक्त चि जाणती.	१४४५
भक्तांचीं सांकडीं स्वयें सोसी देव	४००३
भक्ताविण देवा	१०२
भक्तां समागमें सर्वभावें हरि	२०३४
भक्तांहूनि देवा आवडतें काई	४०१२
भक्ता ह्मणऊनि वंचावें जीवें	२२१९
भक्ति आह्मी केली सांडुनी उद्वेग	४१५४
भक्तिऋण घेतलें माझें	४३२०
भक्ति ज्याची थोडी	४१४२
भक्ति तें नमन वैराग्य तो त्याग	२१८८
भक्ति तों कठिण शुळावरील पोळी.	१५४१
भक्तिप्रतिपाळे दीन वो वत्सळे	५२५
भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां	३०४९
भक्तिभाव आह्मी बांधिलासे	२००९

भक्तिभावे करी बैसोनि निश्चित	३८८६
भक्तिसुखें जे मातले	२१०९
भक्तीचिया पोटीं बोध कांकडा	१५८२
भक्तीचिया पोटीं रत्नाचिया खाणी.	१३२९
भक्तीचें तें वर्म जयाचिये हातीं	४१३५
भक्तीवीण जिणें जळो	४४४३
भक्तीसाठीं केली यशोदेसी	४५३४
भगवंता तुजकारणें मेलों	४२८
भगवें तरी श्वान सहज	३८६६
भजन घाली भोगावरी	३११
भजन या नासिलें हेंडि	३५५३
भजनें चि जालें	३२०१
भजल्या गोपिका सर्व भावें	४५९७
भय नाहीं भेव	४०७६
भय वाटे पर	१११६
भय हरिजनीं	२८९३
भय होतें आह्मीपणें	३७४४
भयाची तों आह्मां चित्तीं	२४१७
भरणी आली मुक्त पेठा	४५००
भरला दिसे हाट	१४२४
भरिला उल्लंडूनि रिता करी घट	३७९
भलते जन्मीं मज घालिसील	३४०४
भला ह्मणे जन	२१५६
भले रे भाई जिन्हें किया चीज	११६३
भले लोक तुज बहु मानवती	१९८७
भले लोक नाहीं सांडीत ओळखी	३८१५
भले ह्मणवितां संतांचे सेवक	३७३
भलो नंदाजीको डिकरो	३८३
भल्याचें कारण सांगावें	२७४२
भल्याचें दर्शन	३०४०
भवसागर तरतां	३४६
भवसिंधूचें काय कोडें	७१६

भवसिंधूचें हें तारूं	९३३
भवाचिया संगें बहू च नाडिले	४१४४
भाग त्या सुखाचे वांकड्यां	४५६२
भागलेती देवा	१९६४
भागलों मी आतां आपुल्या	३८६४
भागल्यांचा तूं विसावा	३५८६
भागल्याचें तारूं शिणल्याची	४१८०
भाग सीण गेला	२४७२
भाग्यवंत आझी विष्णुदास	४२७१
भाग्यवंत ह्मणों तयां	२११४
भाग्यवंता ऐशी जोडी	२६१२
भाग्यवंतां हें चि काम	१३६०
भाग्यवंता हे परवडी	२३०७
भाग्याचा उदय	२७१६
भाग्यालागीं लांचावले	४२२४
भाग्यासाठीं गुरु केला	४१९२
भाग्यें ऐसी जाली जोडी	९४१
भांडवल माझें लटिक्याचे गांठी	३४४९
भांडवी माऊली कवतुकें बाळा	८४३
भांडावें तें गोड	१५०४
भांडावें तों हित	१६८२
भाते भरुनि हरिनामाचे	३९७५
भार घालीं देवा	१६३४
भार देखोनि वैष्णवांचे	२२५२
भारवाही नोळखती या	४५६०
भाव तैसें फळ	७४८
भाव दावी शुद्ध देखोनियां	४५३६
भाव देवाचें उचित	५८५
भाव धरिला चरणीं ह्मणवितों	४०१६
भाव धरी तया तारील पाषाण	५७३
भाव नाहीं काय मुद्रा वाणी	१७६७
भावनेच्या मुळें अंतरला	४५४७

भावबळें कैसा जालासी लाहान	१२४४
भावबळें विष्णुदास	१४११
भावभक्तिवादे करावें कीर्तन	४१२३
भावाचिया बळें	१९००
भावापुढें बळ	१८९९
भाविकांचें काज अंगें देव करी	२४५९
भाविकां हें वर्म सांपडलें	२०३३
भावें गावें गीत	२४३९
भिऊं नका बोले झाकुनियां	२०४
भिक्षापात्र अवलंबणें	१४१०
भीत नाहीं आतां आपुल्या मरणा.	५५९
भीतरी गेले हरी राहा क्षणभरी	४९७
भीमातिरींचा नाटक	४३९६
भीमातीरवासी	४४२५
भीमातीरीं एक वसलें नगर	१९४
भीस्त न पावे मालथी	११९०
भुंकती तीं घावीं भुंकों	५५४
भुंकुनियां सुनें लागे	३२८०
भुके नाहीं अन्न	२७१४
भुक्ति मुक्ति तुझें जळों ब्रह्मज्ञान	२९९६
भूक पोटपुरती	३२१०
भूतदयापरत्वे जया तया परी	१४५६
भूत नावरे कोणासी	४३९४
भूतबाधा आह्मां घरीं	२२२२
भूत भविष्य कळों यावें	१०७९
भूतांचिये नांदे जीवीं	३२१४
भूतों देव ह्मणोनि भेटतों	२९२०
भूर्ती भगवंत	८३३
भूर्ती भगवद्भाव	२७७३
भूमि अवघी शुद्ध जाणा	३१२२
भूमीवरि कोण ऐसा	३९६४
भेटीची आवडी उताविळ मन	३४१८

भेटीलागीं जीवा लागलीसे	२८२१
भेटीलागीं पंढरिनाथा	३५८८
भेटीवांचोनियां दुजें नाहीं	३९११
भेणें पळे डोळसा	२७०९
भेद तुटलियावरी	३२१६
भेदाभेदताळा न घडे	३१४०
भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति	२८८४
भोग तो न घडे संचितावांचूनि	२३९७
भोग द्यावे देवा	१८५१
भोग भोगावरी द्यावा	१६३५
भोगावरी आह्मीं घातला पाषाण	८५६
भोगियेल्या नारी	४४६०
भोगिला गोपिकां यादवां	४६०४
भोगी जाला त्याग	४०३५
भोगें घडे त्याग	९३
भोजन तें पाशांतीचें	१३५३
भोजनाच्या काळीं	१९८
भोंदावया मीस घेऊनि	४२७५
भोरप्यानं सोंगपालटिलें वरी	९४
भोवंडींसरिसें	१३६३
भोळे भक्त भाव धरिती	४०४९
भोळे भाविक हे जुनाट	४२८३
भ्यालीं जिवा चुकलीं देवा	२३८
भ्रतारअंगसंगें सुखाची	४१२०
भ्रतारेंसी भार्या बोले	४२४४
भ्रमणा तीं पाउलें वेचिलीं वाव	१३४२

म

मऊ मेणाहून आह्मी विष्णुदास	९८७
मंगळाचा मंगळ सांटा	३७७६
मज अंगाच्या अनुभवं	१२६६
मज अनाथाकारणें	३४४२

मज अभयदान देई तूं दातारा	३७३१
मज ऐसें कोण उद्धरिलें सांगा	१८७६
मज कांहीं सीण न व्हावा यासाठीं	३६९५
मज कोणी कांहीं करी	२०५९
मज चि भोंवता केला येणें जोग	५६६
मज ते हांसतील संत	६३९
मज त्याची भीड नुल्लंघवे देवा	१९९८
मज दास करी त्यांचा	५७
मज नष्टा माया मोह नाही लोभ	३३५९
मज नाही कोठें उरला दुर्जन	३८४८
मज नाही तुझ्या ज्ञानाची ते चाड	१६८९
मज नाही धीर	२१७६
मज पाहातां हें लटिकें सकळ	१२१५
मजपुढें नाही आणीक बोलता	२१६७
मज माझा उपदेश	२९५९
मजशीं पुरें न पडे वादें	१६७९
मज संतांचा आधार	७६०
मजसवें आतां येऊं नका कोणी	१९
मजसवें नको चेष्टा	५८४
मजुराचें पोट भरे	२८०४
मढें झांकूनियां करिती पेरणी	८२३
मणि पडिला दाढेसी मकरतोडीं	४२८२
मतिविण काय वर्णू तुझें ध्यान	३३६०
मंत्र चळें पिसें लागतें सत्वर	२३०४
मंत्रयंत्र नहि मानत साखी	११५३
मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार	३०२८
मथनासाठीं धर्माधर्म	४१२६
मथनीचें नवनीत	२५४५
मथनें भोगे सार	३७२३
मथुरेच्या राया	१६५९
मदें मातलें नागवें नाचे	२०३१
मधुरा उत्तरासवें नाही चाड	३८८४

मन उताविळ	३३८६
मन करा रे प्रसन्न	२९१
मन गुंतलें लुलयां	७५५
मन जालें भाट	३४९६
मन माझें चपळ न राहे निश्चल	१७३७
मनवाचातीत तुझें हें स्वरूप	८१०
मन वोळी मना	७०७
मना एक करीं	१९७५
मनाचिये साक्षी जाली सांगों	३६६६
मना वाटे तैसीं बोलिलों वचनें	४६०६
मना सांङि हे वासना दुष्ट खोडी	१११४
मनीं भाव असे कांहीं	४१७९
मनीं वसे त्याचें आवडे उत्तर	९९८
मनु राजा एक देहपुरी	४२९
मनें हरिस्वर्पी गुंतल्या वासना	४५१८
मनोमय पूजा	७३५
मनोरथ जैसे गोकुळींच्या जना	४५०९
मरण माझें मरोन गेलें	२३४८
मरणा हातीं सुटली काया	१३६६
मरणाही आधीं राहिला मरोनी	२४
मरोनि जाईन गुणानामावरुनि	३०३०
मरोनियां गेली माया	३५३५
मविले मविती	१९२६
मशीं पोरा घे रे बार	१५४
मस्तकीं सहावें ठांकियासी जाण	४२१४
महा जी महादेवा महाकाळमर्दना	१५७९
महारासि सिवे	५५
महुरा ऐसीं फळें नाहीं	१२९०
माउलीची चाली लेंकराचे ओढी	३६८३
माउलीसी सांगे कोण	४००१
माकडा दिसती कंवटी नारळा	३४१७
माकडें मुठीं धरिले फुटाणे	१३२

मागणें तें एक तुज । देई	२९४०
मागणें तें एक तुजप्रति आहे	१५८५
मागणें तें मागों देवा	२०८३
मागता भिकारी जालों तुझे द्वारी	१७६६
मागतां विभाग	१४१८
मागतियाचे दोनि च कर	१७३८
मागत्याची कोठें घडते निरास	३६९८
मागत्याची टाळाटाळी	४२२१
मागायाची नाही इच्छा	९६२
मागायास गेलों सिदोरी	२३४
मागितल्यास आस करा	३५३९
मागितल्यास कर पसरी	२२३३
मागील ते आटी येणें घडे सांग	२६८७
मागील विसर होईल सकळ	३६१९
मागुता हा चि जन्म पावसी	६५१
मागें असताशी कळला	३०१३
मागें चिंता होती आस	३३१८
मागें जैसा होता माझे अंगी भाव	२१४५
मागें नेणपणें घडलें तें क्षमा	२८१
मागें पुढे जालों लाटा	३७३९
मागें पुढें नाही	३७८२
मागे पुढें पाहें सांभाळूनि दोनी	२२७
मागें बहुत जाले खेळ	४०२४
मागें बहुतां जनां राखिलें आडणी.	३११६
मागें बहुतां जन्मीं हें चि	२३०२
मागें शरणागत तारिले बहुत	१०२३
मागें संतीं होतें जें जें सांगितलें	९०४
माझा घात पात अथवा हित फार	४१२७
माझा तंव खुंटला उपाव	६४८
माझा तुझी देवा केला अंगीकार	१९०६
माझा तों स्वभाव (पहा ३५१८)	३८५२
माझा देव्हारा साचा	४१६

माझा पाहा अनुभव	३११०
माझा मज नाही	२२३१—अ
माझा स्वामी तुझी वागवितो लात.	२८८५
माझिया जीवाचा मज निरधार	४०९३
माझिया जीवासी हे चि पै विभ्रान्ति	३१४४
माझिया तो जीवें घेतला हा सोस	४२३०
माझिया देहाची मज नाही चाड	२१८४
माझिया मनाची बैसली आवडी	३६३८
माझिया मीपणा । जाला	५२
माझिया मीपणावर पडो पाषाण	२८३५
माझिया संचिता	१७६२
माझिये जातीचें मज भेटो कोणी	२००६
माझिये बुद्धीचा खुंटला उपाव	३६३२
माझिये मनींचा जाणा हा निर्धार	३७१
माझिये मनींचा जाणोनियां भाव	३६९
माझी आतां लोक सुखें निंदा करू	३४०२
माझी आतां सत्ता आहे	२४२८
माझी पाठ करा कवी	७९
माझी भक्ती भोळी	९८४
माझी मज आली रोकडी प्रचित [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०८१
माझी मज जाती आवरली देवा	२५१९
माझीं मेलीं बहुवरि	१४३४
माझी विठ्ठल माउली	१११८
माझी सर्व चिंता आहे विठोबासी	३०७२
माझे अंतरीचें तो चि जाणे एक	२१५३
माझें आराधन	१०४८
माझें कोण आहे तुजविण देवा	४४१५
माझे गडी कोण कोण	२१२
माझें घोंगडें पडिलें ठायीं	१०९१
माझें चित्त तुझे पायीं	३३७१
माझें जड भारी	२५२९
माझें जीवन तुझे पाय	३८४१

माझे तों फुकाचे कायेचे चि कष्ट	३६८६
माझे तों स्वभाव (पहा ३८५२)	३५१८
माझें परिसावें गान्हाणें	४४०६
माझे पाय तुझी डोई	२८१५
माझें मज आतां न देखे निरसतां	१७६९
माझे मज कळों येती अवगुण	२८६१
माझें मज द्यावें	३४२६
माझें मन पाहे कसून	३९६३
माझे मनोरथ पावविले सिद्धी	१४७४
माझें मागणें (पहा ३९८०)	४०८१
माझें माझ्या हाता आलें	२५८२
माझे माथां तुझा हात	३६३०
माझें मुख नामीं रंगो सर्वकाळ	३९०४
माझे लेखीं देव मेला	२३४९
माझे विषयीं तुज पडतो विसर	३५८४
माझे हातीं आहे करावें	३३५६
माझें ह्मणतां याला कां रे नाहीं लाज	३०१
माझ्या इंद्रियांसी लागलें भांडण	३४५७
माझ्या कपाळाच्या गुणें	३६६४
माझ्या बापें मज दिधलें भातुकें	२३३२
माझ्या भावें केलीं जोडी	३०२२
माझ्या मना लागो चाळा	२९६३
माझ्या मुखावाटा नयो हें वचन	९५०
माझ्या मुखें मज बोलवितो हरि	३३९३
माझ्या विठोबाचा कैसा प्रेमभाव	८७३
मांडवाच्या दारा	१२१
मांडे पुऱ्या मुखें सांगों जाणें मात.	२८८
माता कापी गळा	२८५२
मातेचिये चित्तीं	२७७६
मातेची अवस्था काय जाणे बाळ	३४२०
मातेचीं जो थानें फाडी	१३४५
माते लेकरांत भिन्न	३९५३

मातेविण बाळा	१८२०
मान अपमान गोवे	१०९
मान इच्छी तो अपमान पावे	२७७८
मानामान किती	१३१२
मानावया जग व्हावी द्रव्यमाया	११३४
मानी भक्तांचे उपकार	१५००
मानूं कांहीं आह्मी आपुलिया इच्छा.	४३१५
माप ह्मणे मी मवितें	६९४
मायझवा खर गाढवाचें बीज	३०२७
मायबाप करिती चिंता	१७३६
मायबाप जोहार	१२७
मायबाप निमाल्यावरी	३००७
माय बाप बंधु सोयरा सांगाती	४४३७
मायबाप सेंव न ये धनवित्त	३२८८
मायबापाचिये भेटी	२६५२
मायबापापुढें लाडिकें लेंकरूं	१७०२
मायबापापुढें लेंकराची आळी	३३९२
मायबापें केवळ काशी	२९०६
मायबापें जरी सर्पीण बोका	२९२
मायबापें सांभाळिती	३८३५
मायलेकरांत भिन्न	३५३१
माय वनीं धाल्या धाये	३९५०
माया तें चि ब्रह्म ब्रह्म तेंचि माया.	६५
माया ब्रह्म ऐसें ह्मणती धर्मठक	९८
मायामोहजाळीं होतों सांपडला	१२२१
मायारूपें ऐसें मोहिलेंसे जन	३९३०
माया साक्षी आह्मी नेणों भीड भार.	१३९७
मायेचा मारिला अंगीं नाहीं घाव	४०७०
मायें मोकलिलें कोठें जावें बाळें	२३८६
मायेवरी सत्ता आवडीची बाळा	३३४४
मारगीं चालतां पाउलापाउलीं	१६४६
मारगीं बहुत	३३०

मारिले असुर दाटले मेदिनी	४५९४
मारुं नये सर्प संताचिये दृष्टी	३७४३
मार्ग चुकले विदेशीं एकले	३२९६
मांस खातां हाउस करी	३३९४
मांस चर्म हाडें	२९०३
माहार माते चपणीं भरे	२२९३
माहेरिंचा काय येईल निरोप	१९४५
माहेरींचें आलें तें मज माहेर	१९५६
मिटविण्याचे धनी	१४१९
मिथ्या आहे सर्व अवघें हें मायिक	४४५४
मिळे हरिदासांची दाटी	३९६८
मिळोनि गौळणी देती यशोदे	३८८
मी अवगुणी अन्यायी किती	२२४७
मी च विखळ मी च विखळ	२७४०
मीचि मज व्यालों	१३३७
मी तंव अनाथ अपराधी	६१३
मी तंव बैसलों धरुनियां ध्यास.	३४३८
मी तें मी तूं तें तूं	२२०६
मी तों अल्प मतिहीन	११०८
मी तों दीनाहूनि दीन	६०६
मी तों बहु सुखी आनंदभरिता	३८२०
मी तों सर्वभावें (पहा ३८६२)	७०३
मी त्यांसी अनन्य तीं कोणा असती.	३६२३
मी दास तयाचा	३३७३, ३८७३
मी माझें करित होतों जतन	१०८९
मी याचक तूं दाता	२०५६
मी हें ऐसें काय जाती	१३९४
मुकें होतां तुझ्या पदरीचें जातें	३८१६
मुक्त कासया ह्मणावें	७४२
मुक्त तो आशंका नाही जया अंगीं.	१४६०
मुक्त होता परी बलें जाला बद्ध	१५६७
मुक्तिपांग नाही विष्णुचिया दासा.	१६६७

मुख डोळां पाहे	२८३८
मुखाकडे वास	२५२३
मुखीं नाम हातीं मोक्ष	२२९५
मुखीं विठ्ठलाचें नाम	४१६१
मुखें बोलावें तें जीविचें जाणसी	१८२६
मुखें सती इंद्रियें जती	४१७५
मुखें सांगे त्यांसि पैल चेंडू पाहा	४५४२
मुखें सांगे ब्रह्मज्ञान	४०२१
मुख्य आधीं विषयत्याग	३२५९
मुख्य आहे आह्मां मातेचा पटंगा	२९९७
मुंगी आणि राव	१८९५
मुंगीचिया घरा कोण जाय मूळ	२३८०
मुंगी होऊनि साकर खावी	२८९२
मुदल जतन जालें	१२६५
मुदलामध्यें पडे तोटा	१७०९
मुनि मुक्त जाले भेणें गर्भवासा	१०५१
मुरुकुश दोन्ही मारिले असूर	३१०४
मुसळाचें धनु नव्हे हो सर्वथा	४३२४
मुसावलें अंग	७२९
मुळाचिया मुळें	१३५९
मुळींचा तुह्मां लागलां चाळा	१०८६
मुळीं नेणपण	२०८८
मूर्तिमंत देव नांदतो पंढरी	४००६
मूळ करणें संतां	१२९९
मूळस्थळ ज्याचें गोमतीचे तीरी.	२९९३
मृगजळ दिसे साचपणा ऐसें	९९
मृगजळा काय करावा उतार	३००
मृगाचिये अंगीं कस्तुरीचा वास	४३०८
मृत्युलोकीं आह्मां आवडती परी	५२२
मेघवृष्टीनें करावा उपदेश	२२९०
मेरे रामको नाम जो लेबे बारोंबार	११६०
मेला तरी जावो सुखें नरकासी	२७०१

मेलियांच्या रांडा इच्छितील करूं.	२५८०
मेल्यावरि मोक्ष संसारसंबंध	२१७०
मेळउनि सकळ गोपाळ	१७४
मैत्र केले महा बळी	८६
मैंद आला पंढरीस	८४२
मै भुली घरजानी बाट	३८१
मोकळी गुंते रिती कुंथे	४५८
मोकळें मन रसाळ वाणी	१००५
मोटळें हाटीं सोडिल्या गांठीं	३२८९
मोल घेऊनियां कथा जरी करीं	४०८८
मोल देऊनियां सांटवावे दोष	१२६८
मोल वेचूनियां धुंडिती सेवका	२९२५
मोलाचें आयुष्य वेचतसे सेवे	२७२५
मोलाचें आयुष्य वेचूनियां जाय	३९१५
मोलें घातलें रडाय	२४९७
मोहरोनि चित्ता	२१३४
मोहऱ्याच्या संगें	५८३
मोक्ष तुमचा देवा	७१४
मोक्ष देवापाशीं नाहीं	३१४८
मोक्षपदें तुच्छ केलीं याकारणें	१७१७
मोक्षाचें आह्मांसी नाहीं अवघड	१४४८
मौन कां धरिलें विश्वाच्या जीवना.	४२२८

य

यत्न आतां तुह्मी करा	३२९१
यथार्थ वाद सांडूनि उपचार	११३७
यथार्थवादे तुज न वर्णवे	१८३४
यथाविधी पूजा करी	९३२
यमधर्म आणि ब्रह्मादिक	४२००
यमपुरी त्याणीं वसविली	२१२६
यम सांगे दूतां तुह्मां नाहीं	२३६०
यमाचे हे पाश नाटोपती	४४९८

यमुनेतटीं मांडिला खेळ	१६९
यमुनें पाबळीं	१४८
यज्ञनिमित्त तें शरीरासी बंधन	१७२६
यज्ञ भूतांच्या पाळणा	१३१६
याचा कोणी करी पक्ष	२७१
याचा तंव हा चि मोळा	२५६४
या चि नावें दोष	१४६५
याचिया आधारें राहिलों	२१३०
याची कोठें लागली चट	३६३९
याची सवे लागली जीवा	२५६३
याचि हाका तुझे द्वारीं	१२२६
यांच्या पूर्वपुण्या कोण	४५११
याजसाठीं केला होता अटाहास	१३२८
याजसाठीं भक्ति	३४८
याजसाठीं वनांतरा	७३७
यातिगुणें रूपें काय ते	३९९६
यातिहीन मज काय तो अभिमान	१०९३
याती मतिहीन रूपें लीन दीन	१२१९
याती शूद्र वंश केला वेवसाव	१३३३
याती हीन मति हीन	२७५३
या रे करूं गाई	२१६
या रे गडे हो धरूं घाई	१९३
या रे नाचों अवघेजण	३९६१
या रे हरिदासानों जिंकों	३२६८
याल तर या रे लागें	१६२
यालागीं आवडी ह्मणा राम कृष्ण.	३९०५
यावरी न कळे संचित आपलें	१९४७
यावें माहेरास	१७४०
यासाठीं करितों निष्ठुर भाषण	४१९७
यांसि समाचार सांगतों	४५७७
यासी कोणी ह्मणे निंदेचीं	३३७४
या हो या चला जाऊं सकळा	१४९

युक्ताहार न लगे आणिक साधनें	९६
युक्ति तंव जाल्या	२५५४
येईं गे विठ्ठले	४४१२
येईल घरा देव	४४४२
येईल तुझ्या नामा	२६९३
येईल तें घेईन	२१८
येईं वो येईं वो येईं धांवोनियां	२२७३
येउनी जाउनी पाहें तुजकडे	३८९६
येऊंघा जी कांहीं वेसकरास	१२८
येऊनि नरदेहा झाकितील	२३८३
येऊनि नरदेहा विचारारें	४३०४
येऊनि संसारा काय हित	४३०१
येऊनि संसारीं	२९४३
ये गा महाविष्णु अनंतभुजाच्या	४४३९
येगा येगा पांडुरंगा	१११७
येणें जाणें तरी	२७४१
येणें जाला तुमचे पोतडीचा	३६९२
येणें पांगें पायांपाशीं	२५३९
येणें बोधें आह्मी असों सर्वकाळ	१५४७
येणें मार्गे आले	२७८२
येणें मुखें तुझे वर्णी गुण	२४३४
येतील अंतरा शिष्टाचे	३७८६
येती वारकरी	१९३४
येथीचिया अळकारें	३१७
येथील जे एक घडी	२३६८
येथील हा ठसा	५९३
येथीलिया अनुभवं	१५९५
येथूनियां ठाव	१४२३
येथे आड कांहीं न साहे	३३०२
येथें दुसरी न सरे आटी	१४५९
येथें नाहीं उरों आले अवतार	८७८
येथें बोलोनियां काय	१६३६

ये दशे चरित्र केलें	४५८३
ये रे कृष्णा खुणाविती खेळों भातुकें.	३९३
योग तप या चि नांवें	७७९
योगाचें तें भाग्य क्षमा	८१
योग्याची संपदा त्याग	१३६५

र

रक्त श्वेत कृष्ण पीत प्रभा	४३१३
रंगलें या रंगें पालट न धरीं	२०७३
रंगीं रंगे नारायण	४१९४
रंगीं रंगें रे श्रीरंगे	२२५३
रचियेला गांव सागराचे पोटीं	४५९८
रज्जु धरूनियां हातीं	१८०७
रज्जुसर्पाकार	१५८७
रडे अळंकार दैन्याचिये कांती	९१०
रडोनियां मान	२७३
रणीं निघतां शूर न पाहे	२६५७
रत्नजडित सिंहासन	४७४
रत्नाच्या वोवणी कांचे ऐशा	३८०३
रवि दीप हीरा दाविती देखणें	१२६०
रवि रश्मिकळा	५७७
रवीचा प्रकाश	१३७५
राउळासी जातां त्रास	३०६७
राजस सुकुमार मदनाचा पुतळा	४
राजस सुंदर बाळा	४४५
राजा करी तैसे दाम	२५८८
राजा चाले तेथें वैभव सांगातें	८२४
राजा प्रजा द्वाड देश	७९२
रात्री दिवस आह्मां	४०९१
राम कहे सो मुख भलारे । खाये	११८०
राम कहे सो मुख भला रे । बिन.	११८१
राम कहो जीवना फल सो ही	११६५

राम कृष्ण ऐसीं उच्चारितां	४०६४
राम कृष्ण गीती गात	४३४
राम कृष्ण गोविंद नारायण	४०१३
रामनाम हा चि मांडिला	४४३४
रामनामाचे पवाडे	४४४१
रामभजन सब सार मिठाई	११७०
राम राज्य राम प्रजा लोकपाळ	१३२६
रामराम उत्तम अक्षरें	१०९९
रामराम कहे रे मन	११७४
राम राम दोनी अक्षरें	४३२
रामरूप केली	११०४
राम ह्मणतां कामक्रोधांचें	३०२९
राम ह्मणतां तरे जाणतां नेणतां	११००
राम ह्मणतां राम चि होइजे	१०९८
राम ह्मणे प्रासोप्रासीं	१०९६
रामा अयोध्येच्या राया	६८७
रामा वनवास	१०९५
रायाचें सेवक	२४७३
रासभ धुतला महा तीर्थांमाजी	८१५
राहाणें तें पायांपाशीं	२६६४
राहिलों निराळा	२६६२
राहे उभा वादावादीं	३७९२
राहो आतां हें चि ध्यान	८२८
राहो ये चि ठायीं	३१४६
रिकामें तूं नको मना	३१३०
रिद्धिसिद्धि दासी कामधेनु घरीं	१२८७
रुची रुची घेऊं गोडी	१३८३
रुचे सकळा मिष्टान्न	४१४५
रुसलों आह्मीं आपुलिया	३४०६
रुसलों संसारा	३४३३
रुळे महाद्वारीं	१९३५
रूप नांवें माया बोलावया	१३५६

रुपीं जडले लोचन	२४६५
रुपें गोविलें चित्त	२२४०
रोगिया मिष्टान्न	४१२५
रोजकीर्दी जमा धरुनी सकळ	२४०९

ल

लंकेमाजी घरें किती तीं आइका	३०८५
लचाळाच्या कामा नाहीं	२७०७
लटकियाची आशा	८४४
लटिका ऐसा ह्मणतां देव	९५८
लटिका चि केला	१८१०
लटिका तो प्रपंच एक	२७६९
लटिका प्रपंच वांझेची	४३४५
लटिकी ग्वाही सभेआंत	४२५८
लटिकें तें रुचे	१३६१
लटिकें तें ज्ञान लटिकें तें ध्यान	२७७२
लटिकें हासें लटिकें रडें	२८७५
लटिक्याचें आंवतणें	४१९०
लटिक्याचे वाणी चवी ना सवाद	२६००
लडिवाळ ह्मणोनि निष्ठुर न	३५७६
लय लक्ष्मी मन न राहे निश्चळ	२६६६
लय लक्ष्मनियां जालों ह्मणती	२०९६
लये लये लखोटा	१५२
लवण मेळवितां जळें	२४८४
लवविलें तया सवें लवे जाती	२३५०
लक्ष्मनियां योगी पाहाती	७०४
लक्ष्मीवल्लभा	१०४२
लागपाठ केला	३४३०
लागलिया मुख स्तनां	८३१
लागलें भरतें	३३१२
लागो तुझी सोय ऐसे	३९०१
लागों दिलें अंगा	२६९६

लागोनियां पायां विनवितों	२८७४
लागों नेदीं बोल पायां तुझ्या	२९४८
लाघवी सूत्रधारी दोरी नाचवी	२२५८
लाजती पुराणें	३१२०
लाज ना विचार	१८१२
लाज वाटे पुढें तोंड दाखवितां	२१४७
लाज वाटे मज मानिती हे लोक	१७५२
लाजोनियां काळें राहिलें	३५६१
लाडाच्या उत्तरीं वाढविती	२२०७
लाडें भाकितों करुणा	४०९६
लापनिकशब्दें नातुडे हा देव	१७९४
लांब धांव पाय चोरी	३४५६
लांब लांब जटा काय	२७८७
लांबवूनि जटा नेसोनि	३९३५
लाभ खरा नये तुटी	२४०३
लाभ जाला बहुतां दिसीं	२०१८
लाभ पुढें करी	४०५६
लाल कमलि वोढे पेनाये	११६४
लालुचाईसाठीं बळकाविसी	२९९९
लावुनि काहाळा	७४१
लावुनियां गोठी	३३८४
लावूनि कोलित	३४२१
लावूनियां पुष्टी पोर	२७४३
लावूनियां मुद्रा	३९४०
लाहानपण दे गा देवा	१२८२
लीलाविग्रही तो लेववी	४५२५
लेकरा आईतें पित्याची जतन	८३७
लेकराची आळी न पुरवी	१३५७
लेंकराचें हित । वाहे माउलीचें	१७४१
लेंकरा लेववी माता अळंकार	२५५३
लेखिलें कवित्व माझे	३६९१
लेखी दुखण्यासमान	४४८६

लोक फार वाखा अमंगळ	२४९४
लोकमान देहसुख	१७६३
लोक ह्मणती मज देव	२९११
लोकां कळों आला देव	४५७२
लोखंडाचे न पाहे दोष	४२९५
लोभावरी ठेवुनि हेत	३११४
लोभीकें चित्त धन बैठे	११७५
लोह कफ गारा सिद्ध हे	३१५२
लोह चुंबकाच्या बळें	७७५
लौकिकापुरती नव्हे माझी	२६४०
लौकिकासाठी या पसाऱ्याचा	२५७७

व

वक्त्या आधीं मान	१२५
वचन तें नाहीं तोडीत शरीरा	२४४०
वचनाचा अनुभव हातीं	३२०४
वचनांचे मांडे दावावे प्रकार	१३३२
वचना फिरती अधम जन	१४७७
वचनें चि व्हावें आपण उदार	२५९७
वचनें ही नाड	७२६
वंचुनियां पिंड	२३०८
वटवट केली	१८१५
वडिलें दिलें भूमिदान	४२५७
वत्स पळे धेनु धांवे पाठीलागीं	८२५
वदवावी वाणी माझी कृपावंत	२८३२
वंदिलें वंदावें जीवाचिये साटीं	२८८६
वंदीन मी भूतें	७४६
वंदूं चरणरज सेवूं उष्टावळी	३८
वदे वाणी परी दुर्लभ अनुभव	९६६
वदे साक्षत्वेसी वाणी	१३०९
वरता वेंघोनि घातली उडी	२३६
वरतें करोनियां तोंड	२९७०

वरि बोला रस	७४९
वरिवरि बोले युद्धाचिया गोष्टी	४२६३
वर्णावी ते थोरी एका विठ्ठलाची	२८६२
वर्णावे ते किती	२७०२
वर्णाश्रम करिसी चोख	७८२
वर्णू महिमा ऐसी नाहीं मज वाचा.	५४५
वर्ततां बासर	३०५७
वर्म तरि आह्मां दावा	९७८
वसवावें घर	५९२
वसोनि थिल्लरीं	१५६६
वळितें जें गाई	८५
वळी गाई धांवे घरा	१८५
वाइटानें भलें	१७२२
वाखर घेउनि आलें	७८१
वाघाचा कालभूत दिसे वाघाऐसा	३३६५
वाघें उपदेशिला कोल्हा	३०५२
वाचाळ लटिके अभक्त जे खळ	४५७०
वाचेचिया आळा कवळिलें ब्रह्म	३३०४
वाचेच्या चापल्यें बहु जालों कुशळ.	१७७९
वाचे विठ्ठल नाहीं	२१२८
वाजतील तुरें	५९०
वांजा गाई दुभती	२८८१
वांझेनें दाविलें गन्हवार लक्षण	३८७१
वाट दावी त्याचें गेलें काय	३३५७
वाट पाहें बाहे निडळीं ठेवूनियां	४६९
वाट पाहें हरि कां नये आझूनि	१६६२
वाट वैकुंठीं पाहाती	९४५
वांटा घेई लवकरि	८९८
वाटीभर विष दिलें प्रल्हादासी	३०९३
वाटुली पाहातां सिणले डोळुले	८०७
वाटे या जनाचें थोर बा आश्चर्य	१४९६
वाढलियां मान न मनावी निश्चिती.	१३९६

वाढवावा पुढें आणिक प्रकार	३६२०
वाढविलें कांगा	३१०६
वांयां ऐसा जन्म गेला	३५६४
वांयां जातों देवा	१०४५
वांयां जाय ऐसा	३६३४
वांयां तैसे बोल हरिशीं अंतर	४५८९
वांयांविण वाढविला हा लौकिक	१०१७
वारकरी पायांपाशीं	३३२१
वारंवार तुज द्यावया आठव	२४३६
वारंवार हा चि न पडावा विसर	३७६१
वाराणसी गया पाहिली द्वारका	२४९०
वाराणसीपर्यंत असों सुखरूप	१६०९
वारितां बळें धरितां हातीं	७९५
वारिलें लिगाड	२०६२
वास नारायणें केला मथुरेसी	४५९५
वासनेच्या मुखीं अदळूनि भीतें	९५३
वासुदेवा दिनानाथा	६७५
वाहावतों पुरीं	२१५९
वाळूनियां जन सांडी मज दुरी	१८२३
वाळो जन मज ह्मणोत शिंदळी	७
विकल तेथें विका	२३७६
विचा केला ठोबा	४११९
विंचा पीडी नांगी	२४१५
विचार करिती बैसोनि गौळणी	४५०७
विचार नाहीं नर खर तो तैसा	११२७
विचारा वांचून	७२७
विचारिलें आधीं आपुल्या मानसीं	३१८२
विटंबिलें भट	२८४०
विटाळ तो परद्रव्य परनारी	९८९
विटेवरी समचरण	४४४८
विठोबाचें नाम ज्यांचे मुखीं नित्य.	४०४८
विठोबाचे पार्यीं जीव म्यां ठेविला	४२०१

विठो सांपडावया हातीं	९४४
विठ्ठल आमचें जीवन	३११
विठ्ठल आमुचा निजांचा	२२६५
विठ्ठल कीर्तनाचे अंतीं	२५०५
विठ्ठल गीतीं गावा विठ्ठल चितीं ध्यावा.	९४३
विठ्ठल गीतीं विठ्ठल चितीं	११२१
विठ्ठल टाळ विठ्ठल दिंडी	१६२५
विठ्ठलनामाचा नाहीं ज्या विश्वास	२३८८
विठ्ठल नावाडा फुकाचा	७५२
विठ्ठल भीमातीरवासी	६६३
विठ्ठल माझा जीव विठ्ठल माझा	३१०८
विठ्ठल माझी माय	२१०८
विठ्ठल मुक्तिदाता	२१२५
विठ्ठल विठ्ठल मंत्र सोपा	१५६०
विठ्ठल विठ्ठल येणें छंदें	३०४३
विठ्ठल सोयरा सज्जन विसांवा	३३६८
विठ्ठल सोयरा सज्जन सांगाती	८६३
विठ्ठल हा चितीं	१५५९
विठ्ठला रे तुझे वर्णितां गुणवाद	३२३८
विठ्ठला रे तूं उदाराचा राव	६८०
विठ्ठलावांचोनि ब्रह्म जे बोलती	३८८२
विठ्ठला विठ्ठला	२९६८
वितीयेवढेंसें पोट	२१९४
विद्या अल्प परी (पहा ४४९०)	४२१०
विधवेसी एक सुत	४३६५
विधीनें सेवन	३१६
विनति घातली अवधारीं	४१५
विनवितों चतुरा तुज विश्वंभरा	३८३७
विनवितों तरी आणितोसि परी	२५२०
विनवितों सेवटीं	३२१८
विनवीजे ऐसें कांहीं	३६४२
विनवीजें ऐसें भाग्य नाहीं देवा	१९१४

विभ्रंशिली बुद्धि देहांत जवळी	२७२७
वियोग न घडे सन्निध वसलें	१९५७
विरंचीनें केलें ब्रह्मांड सकळ	१८८६
विरहतापे फुंदे छंद करिते जाती	३९२
विश्वंभरा वोळे	२४२२
विश्वव्यापी माया	६९०
विश्वाचा जनिता	१०३
विश्वास तो देव	३५००
विश्वास धरूनि राहिलों निवांत	३८०८
विश्वासिया नाहीं लागत सायास	३२२६
विश्वीं विश्वंभर	३७४७
विष पोटीं सर्पा	२९५७
विषम वाटे दुरवरी	३७४५
विषमाची शंका वाटे	२३६५
विषयओढीं भुलले जीव	६२२
विषय तो मरणसंगीं	२७३९
विषयांचे लोलिंगत	४२५६
विषयाचें सुख एथें वाटे गोड	८०५
विषयीं अद्वये	२३७७
विषयीं विसर पडिला निःशेष	१५३१
विष्ठा भक्षी तया अमृत पारिखें	२२१०
विष्णुदासां भोग	२४३८
विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म	४६
विष्णुमय सर्व वैष्णवांसी ठावें	१०१०
विसरलें कुळ आपुला आचार	११
वीट नेघे ऐसें रांधा	३४०
वीर विठ्ठलाचे गाढे	११४१
वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य उपार्जिती	६७
वृत्तीवरि आह्मां येणें काशासार्ठी	३५९९
वृंदावना केलें साकरेचें आळें	४३२३
वृद्धपणीं आली जरा	४४६१
वृद्धपणीं न पुसे कोणी	४४६२

वृक्ष वल्ली आह्मां सोयरीं वनचरें	२४८१
वेंचावें तें जीवें	२१७५
वेठी ऐसा भाव	४३७३
वेडावलीं काय करावें या काळीं	४५६६
वेडिया उपचार करितां सोहळे	२२८९
वेडें वांकडें गाईन	२७६७
वेढा वेढा रे पंढरी	३९८९
वेद अनंत बोलिला	४०६९
वेद जया गाती	२०५४
वेद नेले शंखासुरें	३४१६
वेदपुरुष तरि नेती कां वचन	१३१७
वेदविहित तुझी आइका हो कर्म	१४७२
वेदशास्त्र नाहीं पुराण प्रमाण	२१८६
वेदाचा तो अर्थ आह्मांसीच	२२६६
वेदाचें गव्हर न कळे पाठकां	३१५
वेरझारीं जाला सीण	२०७१
वेश वंदाया पुरते	१३४६
वेशा नाहीं बोल अवगुण दूषीले	९९२
वेसन गेलें निष्काम जाले नर	४५५
वेळोवेळां हें चि सांगें	१३८४
वैकुंठा जावया तपाचे सायास	३६३
वैकुंठीचा देव आणिला भूतळा	४३०७
वैकुंठीचें सुख (पहा ३९५६)	३७५२
वैकुंठीच्या लोकां दुर्लभ हरिजन	४५१५
वैद्य एक पंढरिराव	२०७७
वैद्य वाचविती जीवा	३२९
वैभव तें राज्य संपत्ती टाकावी	४१७३
वैभवाचे धनी	३२२७, ३८६०
वैरागरापाशीं रत्नाचिया खाणी	३६८९
वैराग्याचा अंगीं जालासे संचार	३७८३
वैराग्याचें भाग्य	२९२८
वैष्णव तो जया	३६६

वैष्णवमुनिविप्रांचा सन्मान	२४७०
वैष्णवांची कीर्ती गाईली पुराणीं	२०१३
वैष्णवांची याती वाणी जो आपण [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०८२
वैष्णवां संगती सुख वाटे जीवा	२५५१
वैष्णवे चोरटीं	२६७६
वोखटा तरी मी विटलों देहासी	३७०९
वोडविलें अंग	३३२३
वोणव्या सोंकरी	११४८
वोरसोनि येती	१९७१
वोळलीचा दोहूं पान्हा	२१७
व्यभिचारिणी गणिका कुंटणी	३०८६
व्यवहार तो खोटा	१८०९
व्यापक ही विश्वंभर	४३६८
व्यापिलें सर्वत्र	३३४९
व्याल्याविण करीं शोभनतांतडी	१०७
व्हावया भिकारी हें आह्मां कारण	३५०९

श

शकुनानें लाभ हानि	२७२२
शक्ति द्याव्या देवा	३२२३
शंख करिशी ज्याच्या नांवें	४४८
शंखचक्रगदापद्म	१५९७
शब्दज्ञानी येऊं नेदीं दृष्टीपुढें	३८१३
शब्दांचीं रत्नें करूनी अळंकार	५०४
शब्दा नाही धीर	११९
शरण आलें त्यासी न दावीं	१०३२
शरण शरण जी हनुमंता	२८३
शरण शरण वाणी	२५५२
शरणागत जालों	३३०३
शरीर दुःखाचें कोठार	६६०
शाक्त गधडा जये देशीं	७९१
शाक्तांची शूकरी माय	७९६

शांतीपरतें नाहीं सुख	५८०
शादीचें तें सोंग	२२१८
शास्त्रज्ञ हो ज्ञाते असती बहुत	४१५४-अ
शास्त्राचें जें सार वेदांची जो मूर्ति.	२९५
शाहाणपणें वेद मुका	२८०३
शाहाणियां पुरे एक चि वचन	१३७२
शिकल्या बोलाचे सांगतील वाद	२९३
शिकल्या शब्दाचें उत्पादितों	३७१८
शिकवणें नाक झाडी	४२५४
शिकवणेसाठीं वाटते तळमळ	४४८४
शिकविलें तुझीं तें राहे तोंवरी	२०
शिकविले बोल	२१५७
शिकवूनि बोल	२७६४
शिकवूनि हित	२९०८
शिकें लाविलेलें दुरी	१६३
शिखा सूत्र तुझा गुंतला जमान	३९२५
शिजल्यावरी जाळ	३२२१
शिंदळा साल्याचा नाहीं हा विश्वास.	१३८
शिव शक्ति आणि सूर्य गणपति	४४८०
शिष्याची जो नेघे सेवा	१४३३
शिष्या सांगे उपदेश	४४६७
शिळा जया देव	२८२९
शिळा स्फटिकाची न पालटे भेदें.	४५१२
शीतळ तें शीतळाहुनी	२५४२
शीतळ साउली आमुची माउली	१०९४
शुकसनकादिकीं उभारिला बाहो	१३०
शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान	२८९९
शुद्ध चर्या हें चि संतांचें पूजन	८३८
शुद्ध दळणाचें सुख सांगों काई	१६०
शुद्धबीजा पोटीं	६२
शुद्धाशुद्ध निवड कैसें	३४६१
शुद्धीचें सारोनि भरिलेली पाळी	१५९

शुभ मात तिहीं आणिली गोपाळीं.	४५५५
शुभ जाल्या दिशा अवघा चि	२००३
शूकरासी विष्ठा माने सावकास	८१४
शूद्रवंशीं जन्मलों	२७६६
शूरत्वासी मोल	१७११
शूरां साजती हतियारें	१७२०
शृंगारिक माझीं नव्हती उत्तरें	२६०६
शेवटींची विनंती	४४०५
शेवटीची विनवणी	१००६
शोकवावा म्यां देहे	२६९२
शोकें शोक वाढे	३६४
शोधितां चि नये	१५८६
शोधिसील मूळें	३२८
शोधूनि अन्वय वंश	४३३०
श्रम परिहारा	३५९४
श्रीअनंता मधुसूदना	६४६
श्रीपंढरीशा पतितपावना	२३१७
श्रीमुख वोणवा गिलीत	४२३६
श्रीराम सखा ऐसा धरीं	४१६५
श्रीसंतांचिया माथां चरणांवरी	२१८९
श्वान शीघ्रकोपीं	७६
श्वानाचियापरी लोळें	३९९२
श्वाना दिली सवे	१८१४

ष

षड्सीं रांधिलें	४३०५

स

सकलगुणें संपन्न	३७५१
संकल्पासी अधिष्ठान	२६११
संकल्पिला तुज सकळ ही भाव	४०७५
सकळ चिंतामणी शरीर	५३
सकळतीर्थाहुनि । पंढरी हे	४४५०

सकळतीर्थाहूनि । पंढरीनाथ	३९७४
सकळ तुझे पायीं मानिला विश्वास.	३८५७
सकळ देवांचें दैवत	२८६७
सकळ धर्म मज विठोबाचें नाम	८७४
सकळ पूजा स्तुति	२६५८
सकळ सत्ताधारी	२५८५
सकळ ही माझी बोलवण करा	१६०३
सकळ हे माया नागवे कवणा	४४४९
सकळिकांचें समाधान	१५५१
सकळिकांच्या पायां माझी	६९६
सकुमार मुखकमळ निजसारनिर्मळ.	१५७८
संकोचतो जीव महत्वाच्या भारें	४१४०
संकोचोनि काय जालासी लहान	२३३१
सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी	२९८९
संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ	२५७१
संगें वाढे सीण न घडे भजन	४१३७
संचित उत्तम भूमि कसूनियां	४५२८
संचित चि खावें	१९०४
संचित तैशी बुद्धि उपजे	४३८१, ४४७९
संचित प्रारब्ध क्रियमाण	२९३२
संचितावांचून	२७०३
सज्जन तो शब्द सत्य जो मानी	१७८१
संत आले घरा	३२१५
संत गाती हरिकीर्तनीं	२८९७
संतचरणरज लागतां सहज	४३६४
संतचिन्हें लेउनि अंगीं	४०६२
संतजना माझी यावया करुणा	४२७३
संत देखोनियां स्वयें दृष्टी टाळी	४२८१
संत न पन्हयां लें खडा	११७८
संतनिंदा ज्याचे घरीं	१६२७
संत पंढरीस जाती	१७२४
संतपाउलें साजिरीं	४१२८

संत मागे पाणी नेदी एक चूळ	६७७
संत मानितील मज	१८७३
संत मारगीं चालती	३०६०
संतसंगती न करावा वास	३४५०
संतसंगें याचा वास सर्वकाळ	२२७७
संतसमागम एखादिया परी	३७४
संतसेवेसि अंग चोरी	२८११
सतां आवडे तो काळाचा ही काळ.	१३९८
संताचा अतिक्रम	२७९
संतांचा पढीया कैशापरि लाहो	४१०९
संतांचा महिमा तो बहु दुर्गम	१२०४
संतांचिया पायीं माझा विश्वास	२२५७
संतांचिये गांवीं प्रेमाचा सुकाळ	१२४१
संतांचीं उच्छिष्टें बोलतों उत्तरें	९१९
संतांची स्तुति ते दर्शनाच्या योगें.	२७४६
संताचे उपदेश आमुचे मस्तकीं	२२८३
संताचे गुण दोष आणितां	२४५
संतांचे घरींचा दास मी कामारी	२०१५
संतांचें सुख जालें या देवा	१२४२
संतांच्या धिक्कारें अमंगळ जिणें	१३९९
संतांच्या पादुका घेईन मोचे खांदीं.	४१४९
संतांच्या हेळणे बाटलें जें तोंड	३०७७
संतां नाहीं मान	३२७२
संतांनीं सरता केलों तैसेपरी	४१४७
संतांपायीं विन्मुख जाला	४२१७
संतांपाशीं बहु असावें मर्यादा	१२३९
संतांसी तों नाहीं सन्मानाची चाड.	१५६३
संतांसी क्षोभवी कोण्या ही प्रकारें.	२६९०
संतीं केला अंगीकार	१६०१
सतीचें तें घेतां वाण	२४४६
संतोषे माउली आरुषा वचनीं	३६४१
सत्ताबळें येतो मागतां विभाग	२२७५

सत्तावर्त्त मन	१९०१
सत्तेचें भोजन समयीं आतुडे	२५६७
सत्य आठवितां देव	३६३६
सत्य आह्मां मनीं	२९०७
सत्य तूं सत्य तूं सत्य तूं विठ्ठला	३३४०
सत्य तो आवडे	७१९
सत्य त्यागा चि समान	३६२१
सत्यत्वेशीं घेणें भक्तीचा अनुभव	२४४९
सत्यसंकल्पाचा दाता नारायण	१५०९
सत्य सत्यें देतें फळ	१२१३
सत्य साच खरें	७१८
सत्या माप वाढे	३६७५
सदा तळमळ	५८
सदा नामघोष करूं हरिकथा	४२६२
सदा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ती	३
सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटिल	२७८९
संदेह निरसे तरि रुचिकर	९६५
संदेह बाधक आपआपणयातें	२०४२
सदैव तुझां अवघें आहे	९१२
सदैव हे वारकरी	३३४६
सद्गदित कंठ दाटो	१५२७
सद्गुरुरायें कृपा मज केली	३६८
सद्गुरूचे चरणीं ठेविला मस्तक	४३३५
सद्गुरूनें मज आशीर्वाद दिला	४३३६
सद्गुरूवांचूनि प्रेतरूप वाणी	४३४१
संध्या करितोसी केशवाच्या नांवें.	१६५३
संध्या कर्म ध्यान जपतप अनुष्ठान.	१७२७
सन्मुख चि तुझीं सांगावी जी सेवा.	३४४१
संपदा सोहळा नावडे मनाला	२३५२
सब संबाल भ्याने लौंढे खडा	४३९
संबाल यारा उपर तले दोन्हो	४३८
संमचरण दृष्टि विटेवरी साजिरी	१

समरंगणा आला	११०२
समर्थपणें हे करा संपादणी	२५८३
समर्थ या नांवें दिनांचा कृपाळ	३६९०
समर्थाचा ठाव संचलासि असे	२६४३
समर्थाची धरिली कास	२५४७
समर्थाचें केलें	१६४२
समर्थाचे पोटी	१९३०
समर्थाचें बाळ केविलवाणें दिसे	१०५५
समर्थाचें बाळ पांघरे वाकळ	३५७९
समर्थाचे सेवे कोठें नाहीं घात	३७२८
समर्थाचे सेवे बहु असे हित	४३०२
समर्थासी नाहीं वर्णावर्णभेद	१०४०
समर्थासी लाज आपुल्या नामाची.	३८४५
समर्पक वाणी	१९३३
समर्पिली वाणी	१४२०
समश्रुलित असतां वाचा	३३६४
सम सपाट वेसनकाट	४६१
समागमें असे हरी नेणतियां	४५८२
समाधान त्यांचीं इंद्रियें सकळ	४५७३
समुद्रवळयांकित पृथ्वीचें दान	२२९८
समुद्र हा पिता बंधु हा चंद्रमा	४१४३
संयोग सकळां असे सर्वकाळ	४५३३
सरतें माझें तुझें	३१२३
सरलियाचा सोस मनीं	३१६५
सरलें आतां नाहीं	२६७२
सरळीं हीं नामें उच्चारवीं सदा	१५४४
सरे आह्मांपाशीं एक शुद्धभाव	३४५४
सरे ऐसें ज्याचें दान	३११२
सर्प भुलोन गुंतला नादा	१०९२
सर्प विंचू दिसे	२४८
सर्वकाळ डोळां बैसो नारायण	३८८३
सर्वकाळ माझे चित्तीं	१५१५

सर्वथा ही खोटा संग	२२०४
सर्वपक्षीं हरि साहेसखा जाला	२९४४
सर्व भाग्यहीन	२७१५
सर्वभावें आलों तुज चि शरण	१२४६
सर्वरसीं मीनलें चित्त	१३९३
सर्वविशीं आह्मीं हे चि जोडी केली.	२४३३
सर्वविशीं माझा त्रासलासे जीव	९१४
सर्व संगीं विट आला	२५४१
सर्व सुख आह्मी भोगूं सर्व काळ	१६
सर्वसुखा अधिकारी	४३७४
सर्वसुखाचिया आशा जन्म गेला	६१५
सर्वसुखें आजी एथें चि	८६२
सर्वस्वाचा त्याग तो सदा सोंवळा.	१०२५
सर्वस्वाची साटी	३९५५
सर्वस्वा मुकावें तेणें हरि जिंकावें	२७७०
सर्वात्मकपण	२४५०
सर्वापरी तुझे गुण गा उत्तम	४१६६
सर्वा भूतीं द्यावें अन्न	३०५५
सवंग जालें सवंग जालें	३३०५
संवसारतापें तापलों मी देवा	९१
संवसार तिहीं केला पाठमोरा	५३९
संवसारसांतें आले हो आइका	२०८९
संसार करिती मोठ्या महत्वांन	४२२२
संसार तो कोण देखे	१२७७
संसारसंगें परमार्थ जोडे	१५६४
संसारसिंधु हा दुस्तर	६६२
संसारसोहळे भोगितां सकळ	१०३७
संसारा आलिया एक	३९२८, ४०९९
संसाराचा माथां भार	९०२
संसाराची कोण गोडी	३५३६
संसाराचे अंगीं अवर्घीं च व्यसनें	१५९०
संसाराचे धांवे वेठी	३६२२

संसाराच्या नांवें घालूनियां शून्य	३२२५
संसाराच्या भेणें	१७९९
संसारापासूनी कैसें सोडविशी	२७७९
संसारीं असतां हरिनाम घेसी	४००९
संसारींचें ओझें वाहता वाहाविता	४३४३
सहज पावतां भगवंतीं परि हीं	२४७९
सहज मी आंधळा गा	४२६
सहज लीळा मी साक्षी याचा	२४४३
साकरेचें नाम घेतां कळे गोडी	२४११
साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी	३०७०
साकरेच्या योगें वर्ख	२९१६
सांखळिलों प्रीती गळां	३३०८
सांगता गोष्टी लागती गोडा	१६७८
सांगतां दुर्लभ ज्ञानाचिया गोष्टी	१३३०
सांगतां हें नये सुख	८४७
सांगतों तरि तुझी भजारे विठ्ठला	३८१२
सांगतों तें तुझीं अइकावें कानीं	२१
सांगतों या मना तें माझें नाइके	१८२४
सांग त्वां कोणासी तारिलें	४२०४
सांग पांडुरंगा मज हा उपाव	४०८४
सांगा दास नव्हें तुमचा मी कैसा.	२२३६
सांगावें तें बरें असतें	१६५५
सांगों काय नेणा देवा	९७९
सांगों जाणती शकुन	१५०१
साच मज काय कळों नये देवा	१०१५
साच माझा देव्हारा	४१४
साच हा विठ्ठल साच हें करणें	४१३६
साजे अळंकार	१३११
सांटविला हरी	७१३
सांटविले वाण	८३०
सांडवले सकळांचे अभिमान	४५७१
सांडावी हे भीड अधमाचे चाळे	४०४५

सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली.	४५०४
सांडियेली काया	३५८९
सांडियेलें रूप विक्राळ भ्यासुर	४२३८
सांडुनियां पंढरीराव	७९९
सांडुनियां सर्व लौकिकाची लाज	२४९१
सांडुनि सुखाचा वांटा	३४०७
सांडूनि कीर्तन न करीं आणीक काज.	२३५८
सांडूनि वैकुंठ	४८९
सांडोनियां दों अक्षरां	१५२३
सात पांच गौळणी आलिया मिळोनी.	३९१
सातादिवसांचा जरी जाला उपवासी.	४३३८
सातां पांचां तरीं वचनां सेवटीं	३५६३
सातें चला काजळ घाला	४५९
सादाविलें एका	१७४८
साधक जाले कळी	१२१४
साधकाची दशा उदास असावी	२८४६
साधन संपत्ति हें चि माझें धन	१८३३
साधनाचे कष्ट मोटे	३९८२
साधनांच्या कळा आकार	१३३९
साधनें आमुचीं आझेचीं धारकें	२००२
साधनें तरी हीं च दोन्ही	५७५
साधावया भक्तिकाज	१५५५
साधावा तो देव सर्वस्वाचे साटीं	२६८८
साधूच्या दर्शना लाजशी गव्हारा	३०६६
साधूनि बचनाग खाती तोळा तोळा.	२९८
सांपडला संदीं	२४७
सांपडला हातीं	१६६६
सांपडलें जुनें	३०२४
सापें ज्यासी खावें	१९८०
सामावे कारण	३७९५
सारा विट्टदांडू	२०१
सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ	२०९०

सारासार विचार करा उठाउठी	४०८७
सारीन ते आतां एकाचि भोजनें	३४७२
सालोमालो हरिचे दास	२३७२
सावडीं कांडण ओवी नारायण	१५८
सावध जालों सावध जालों	३३
सावधान ऐसें काय तें विचारा	२४८३
सांवळें रूपडें चोरटें चित्ताचें	२४६०
सांवळें सुंदर पाहें दृष्टीभरी	४३९९
सावळें सुंदर रूप मनोहर	४०१०
सावित्रीचें विटंबण	२१६८
सासुरियां वीट आला भरतारा	२३
साही शास्त्रां अतिदुरी	३१०७
साहोनियां टाकीघाये	२०३९
साहोनियां टोले उरवावें सार	१४२७
साळंकृत कन्यादान	२६८
सिकविला तैसा पढों जाणे पुसा	३७१९
सिंचन करितां मूळ	२०२८
सिणलेती सेवकां देउनि	५०१
सिणलों दातारा करितां	१७८६
सिंदळीचे सोर चोराची दया	३३६६
सिंदळीसी नाहीं पोराची पै आस	३९२७
सिद्ध करूनियां ठेविलें कांडण	१५७
सिद्धीचा दास नव्हे श्रुतीचा अंकिला.	३४५८
सिळें खातां आला वीट	३३११
सीण भाग हरे तेथींच्या निरोपें	१९१९
सुकलियां कोमा अत्यंत जळधर	२६०५
सुकाळ हा दिवसरजनी	२२७९
सुख नाहीं कोठें आलिया संसारीं	२४८५
सुख पंढरीसी (पहा ३७५२)	३९५६
सुख पाहतां जवापाडें	८८
सुख या संतसमागमें	६२९
सुखरूप ऐसें कोण दुजें सांगा	२४७४

सुखरूप चाली	३७५७
सुख वाटे तुझे वर्णितां पवाडे	६०७
सुख वाटे परि वर्म	३१७१
सुखवाटे ये चि ठायीं	३३९०
सुख सुखा भेटे	२९०९
सुख सुखा विरजण जालें	३५५५
सुख हें नावडे आह्मां कोणा बळें	१९९०
सुखाची वसति जाली माझे जीवीं	३२९३
सुखाचें आतलें	२०१९
सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ	२८८८
सुखें खावें अन्न	२३३०
सुखें घेऊं जन्मांतरें	२४१२
सुखें न मनीं अवगुण	१६८७
सुखें बोले ब्रह्मज्ञान	६००
सुखें वोळंब दावी गोहा	३६
सुखे होतों कोठें घेतली सुती	१२०७
सुगरणीबाई थिता नास केला	३८३९
सुटायाचा कांहीं पाहातों उपाय	१११५
सुंदर अंगकांती मुखभाळ	१५७७
सुंदर तें ध्यान उभें विटेवरी	२
सुंदर मुख साजिरें	४४७
सुदिन सुवेळ	४४६
सुधारसें ओलावली	२७३४
सुनियांचा हा चि भाव	३३०९
सुनियांची आवडी देवा	३३१०
सुरवर येती तीर्थे नित्यकाळ	११२६
सुराणींचीं जालों लाडिकीं एकलीं	३५०१
सुलभ कीर्तनें दिलें ठसावूनि	३६००
सेकीं हें ना तेंसें जालें	३९५८
सेजेचा एकांत अगीपाशीं कळे	२७४७
सेत आलें सुगी सांभाळावे	११४९
सेत करा रे फुकाचें	११४७

सेंदरीं हें देवी दैवतें	६२१
सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम	२६९८
सेवकासी आज्ञा स्वामीची	१७७५
सेवकें करावें सांगितलें काम	३१६०
सेवकें करावें स्वामीचें वचन	२३३९
सेवट तो भला	२९७५
सेवट तो होतो तुझियानें गोड	३५२९
सेवटासी जरी आलें	२१९५
सेवटींची हे विनंती	३३२४
सेवा तें आवडी उच्चारारवें नाम	१५३५
सेवितों रस तो वांटितों आणिकां	३४४
सेवीन उच्छिष्ट लोळेंन अंगणीं	१६६८
सैन्य जन हांसे राया जालें काई	४५८५
सोइरे धाइरे दिल्याघेतल्याचे	३९९३
सोइच्यासी (पहा ४२९६)	६८३, ३८२९
सोंगें छंदें कांहीं	१५०७
सोडवा सोडवा	३५९
सोडियेल्या गाई नवलक्ष गोपाळीं.	४३८५
सोडियेल्या गांठीं	२८३७
सोडिला संसार	७३२
सोनियांचा कळस	११४६
सोनियाचें ताट क्षीरीनें भरिलें	२५८
सोनें दावी वरी तांबें तयापोटीं	९४६
सोन्याचे पर्वत करवती पाषाण	२०३२
सोपें वर्म आह्यां सांगितलें संतीं	१३०४
सोलीव जें सुख अतिसुखाहुनि	६८४
सोंवळा तो जाला	४२४८
सोंवळा होऊं तों वोवळें जडळें	३७९७
सोसियेला आटी गर्भवास फेरे	४६०२
सोसें बहुगर्भवासीं	३२६२
सोसें वाढे दोष	१४१४
सोसें सोसें मारूं हाका	२६५०

सोसोनि विपत्ती	७६९
सोळा सहस्र होऊं येतें	२९५३
सौरी सुर जालें दुर डौल घेतला	४६०
स्तवूनियां नरा	३२७१
स्तुति करीं जैसा नाहीं अधिकार	१०६०
स्तुति करूं तरी नव्हे चि	६९९
स्तुती अथवा निंदा करावी देवाची.	३१५१
स्तुती तरि करूं काय कोणापार्सी.	२२३८
स्त्रियांचा तो संग नको नारायणा.	५२३
स्त्रिया धन बा हें खोटें	४०२९
स्त्रिया पुत्र कळत्र हें तंव मायावंत	३९४२
स्त्रीपुत्रादिकीं राहिला आदर	८८५
स्थिरावली वृत्ति पांगुळला प्राण	४१५९
स्मरणाचे वेळे	३२४०
स्मरतां कां घडे नास	३३२८
स्मशान ते भूमि प्रेतस्वरूप जन	७४
स्मशानीं आह्मां न्याहालीचें	२८०५
स्वर्णीचिया गोष्टी	३३६
स्वर्णीचें हें धन हातीं ना पदरीं	३७८५
स्वर्णीच्या व्यवहारा काळांतर लेखा.	४३९३
स्वयें आपण चि रिता	४११५
स्वयें पाक करी	१७६१
स्वयें सुखाचे जाले अनुभव	३७७
स्वर्गीचे अमर इच्छिताति देवा	४३६७
स्वल्प वाट चला जाऊं	१९७७
स्वामिकाज गुरुभक्ति	२२६१
स्वामित्वाचीं वर्म असोनि जवळी	२५३७
स्वामिसेवा गोड	४२१५
स्वामीचिया सत्ता	३६८७
स्वामीचें हें देणें	३४३२
स्वामीच्या सामर्थ्ये	४४९६
स्वामी तूं ही कैसा न पडसी	४३३३

स्वामीसी संकट पडे जे गोष्ठीचें

३९०९

ह

हनुमंत महाबळी

२८६

हम उदास तीन्हके सुनाहो

११७२

हमामा रे पोरा हमामा रे

१५५

हरिकथेची आवडी देवा

१८३२

हरिकथे नाही विश्वास

२३४२

हरिकथेवांचून इच्छिती

२३३८

हरि गोपाळांसवें सकळां

२४०

हरिचिया भक्ता नाही भयचिंता

३९१९

हरिची हरिकथा नावडे जया

१६९६

हरिच्या जागरणा

४२

हरिच्या दासां भयें

१७१२

हरिच्या दासां सोपें वर्म

३२१३

हरिजनांची कोणां न घडावी निंदा.

१५५७

हरिजनीं प्राण विकली हे काया

४१५०

हरि तुझी कांति रे सांवळी

३९०

हरि तूं निष्ठुर निर्गुण

१३३

हरि तैसे हरीचे दास

६५३

हरिदासाचिये घरीं

४१८९

हरिनामवेली पावली विस्तार

३२५४

हरिनामाचें करुनि तारुं

१५२४

हरिनें माझे हरिलें चित्त

१२५१

हरिबिन रहियां न जाये जिहिरा

३८२

हरिभक्त माझे जिवलग सोइरे

२७६८

हरिरता चपळा नारी

४०७

हरिसुं मिल दे एक हि बेर

११५५

हरिहर सांडुनि देव

७९७

हरिहरां भेद

१२४

हरि हरि तुझीं ह्मणारे सकळ

१२६१

हरि ह्मणतां गति पातकें नासती

२८६५

हरी तुझें नाम गाईन अखंड	४०१४
हरीविण जीणें व्यर्थ चि संसारीं	४३९१
हरुष आनंदाचा	१४३
हळूहळू जाड	३०२०
हाकेसरिसी उडी	७७४
हागतां ही खोडी	२१७८
हागिल्याचे सिंके वोणवाचि राहे	२२८६
हागे आलों कोणी ह्मणे बुडतिया	२५५५
हा गे माझा अनुभव	२८००
हा गे माझे हातीं	२२३
हा गे हा चि आतां लाहा	३७०६
हाचि नेम आतां न फिरें माघारी	९
हा चि परमानंद आळंगीन बाहीं	९३५
हा चि माझा नेम धरिला हो धंदा.	३९२३
हातपाय मिळोनि मेळा	४१७४
हातीं घेऊनियां काठी	१४०३
हातींचें न संडावें देवें	६४३
हातीं धरिलियाची लाज	४४४५
हातीं धरूं जावें	२४९६
हातीं होन दावी बेना	२६७
हा तों नव्हता दीन	३६५१
हा तों नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव.	२५३४
हारपल्याची नका चित्तीं	२९२१
हारपोनी गेली निशी	३७३५
हालवूनि खुंट	१८४९
हासों रुसों आतां वाढवूं आवडी	१८
हित जाणे चित्त	३७११
हित तें हें एक राम कंठीं राहे	२००५
हित नाहीं ठावें (पहा ३८४९)	३४९०
हित व्हावें तरी दंभ दुरी ठेवा	१६९४
हित सांगे तेणें दिलें जीवदान	२९५१
हितावरी यावें	२९३१

हिरण्याक्ष दैत्य मातला जे काळीं	३०९०
हिरा ठेवितां ऐरणीं	५०
हिरा ठेवितां काळें गाहाण	४२१८
हिरा शोभला कोंदणीं	४७५
हिरोनियां (पहा ३५८१)	४०११
हीं च त्यांचीं पंचभूतें	८७९
हीन माझी याति	२८५०
हीनवर बीजवर दोघी त्या गडणी.	४४९५
हीनसुरबुद्धीपासीं	२५९०
हुंदकी पिसवी हलवी दाढी	३६१०
हुंबरती गाये तयांकडे कान	१०३९
हें कां आह्मां सेवादान	२७२०
हे चि अनुवाद सदा सर्वकाळ	२१३
हें चि जतन करा दान	२५१५
हे चि तुझी पूजा	७५०
हे चि थोर भक्ति आवडती देवा	२८७७
हें चि दान देगा देवा	२३०६
हें चि भवरोगाचें औषध	६५०
हे चि भेटी साच रूपाचा आठव.	२९४९
हें चि मागणें विठाबाई	४४२८
हे चि माझे चित्तीं	४२२७
हे चि माझें तप हेंचि माझें दान.	३७५५
हें चि माझें धन	९९५
हे चि याच्या ऐसें मागावें दान	२२७४
हेचि वादकाची कळा	३६७७
हे चि वारंवार	३७७८
हे चि वेळ देवा नका मार्गे घेऊं	४३२२
हें चि सर्वसुख जपावा विठ्ठल	३५८३
हें चि सुख पुढें मागतों आगळें	४२९२
हें तों एक संतांठार्यीं	३५५०
हें तों टाळाटाळी	३९७८
हें तों वाटलें आश्चर्य	३४३४

हेंदऱ्याचें भरितां कान	२७०५
हे माझी मिराशी	१६४३
हें ही ऐसें तें ही ऐसें	३७१०
होई आतां माझ्या भोगाचा	४४८५
होइन खडे गोटे	४०९२
होइल कृपादान	१९३७
होइल माझी संतीं भाकिली करुणा.	१९५१
होईन भिकारी	७१२
होईल जाळा अंगे देव जो आपण.	२८४३
होईल तरी पुसापुसी	२५३३
होईल तो भोग भोगीन आपुला	३८५१
होईल निरोप घेतला यावरी	१९४८
होउनि कृपाळ	२१४१
होउनी जंगम विभूती लाविती	३९३९
होऊं नको कांहीं या मना आधीन.	२८९५
होऊनि संन्यासी भगवी लुगडीं	३९३४
होकां दुराचारी	७७३
हो कां नर अथवा नारी	१६९५
हो का पुत्र पत्नी बंधु	१०६
होतीं नेणां जालीं कठिणें कठीण	१९६२
होतें तैसें पार्यीं केलें निवेदन	४१५८
होतें बहुत हें दिवस मानसीं	३७६
होतो तें चिंतीत मानसीं	६३६
होतो सांपडलों वेठी	३२७९
होय वारकरी	८६४
ह्मणउनि काय जीऊं भक्तपणें	३७८७
ह्मणउनि खेळ मांडियेला ऐसा	३६५
ह्मणउनि जाली तुटी	३७९३
ह्मणउनि शरण जावें	३८०१
ह्मणउनी दास नव्हे ऐसा जालों	९७६
ह्मणऊनि काकुळती	२४०६
ह्मणऊनि जालों क्षेत्रींचे संन्यासी	२७२६

ह्मणऊनि धरिले पाय	३२५२
ह्मणऊनी लवलाहें	२५६१
ह्मणतां हरिदास कां रे नाहीं लाज.	१२८६
ह्मणती धालों धणीवरी	१८६
ह्मणवितां हरि न ह्मणे तयाला	३४६३
ह्मणविती ऐसे आइकतों संत	५५१
ह्मणवितों दास ते नाहीं करणी	८६७
ह्मणवितों दास न करितां सेवा	३१३५
ह्मणवितों दास । परि मी असें उदास.	१५८८
ह्मणवितों दास । मज	३३४
ह्मणसी दावीन अवस्था	३३८७
ह्मणसी नाहीं रे संचित	१२०३
ह्मणसी होऊनी निश्चिंता	१७८३
ह्मणे चेंडू कोणें आणिला	४५५०
ह्मणे विठ्ठल पाषाण	४३६६
ह्मणे विठ्ठल ब्रह्म नव्हे	१५६१
ह्मातारपणीं थेटे पडसें खोकला	३०८३

क्ष

क्षणभरी आह्मीं सोशिलें वाईट	१४
क्षणक्षणा जीवा वाटतसे खंती	२५९३
क्षणक्षणां सांभाळितों	१३७९
क्षणक्षणा हा चि करावा विचार	३१९०
क्षमाशस्त्र जया नराचिया हातीं	३९९५
क्षर अक्षर हे तुमचे विभाग	१३९२
क्षरला सागर गंगा ओर्घीं मिळे	३५५८
क्षीर मागे तया रायतें वाढी	२४१४
क्षीराब्धिवासा शेषशयना	६७३
क्षुधा तृषा कांहीं सर्वथा नावडे	४१६४
क्षुधार्थी अन्नं दुष्काळें पीडीलें	३९०८
क्षुधेलिया अन्न	२१७४
क्षेम देयाला हो	१६६९

क्षेम मायबाप पुसेन हें आधीं
क्षोभ आणि कृपा मातेची समान

१९५०
३६२१

ज्ञ

ज्ञानियांचा गुरु राजा महाराव
ज्ञानियांचे घरीं चोजवितां

२३३३
५३६

पंढरपुरच्या प्रतीतील [गाथेशीं ताडून पाहतां, यांपैकीं ११ अभंग खालीलप्रमाणें दुबार झालेले आढळून येतात :— २ = ४१९६; १० = ३३३८; १७ = ३८२५; २० = ३८७०; २१ = ३६११; २२ = ३५३९; २३ = ४३१०; २६ = ३६६६; ३० = ३८७१ = ४३९३; ३१ = ३५४०; ३२ = ३७१४.]

जास्ती ३७ अभंगांची अनुक्रमणिका

	अभंगाचा अंक
आंगीं भरला ताठा	२१
आंगीं लावुनियां राख	२३
आजि नव्हे कालिच्या ऐसैं	३४
आतां काय विठो पाहासील अंत	१२
आतां बरें धरीं	३१
आतां मज तरी सांगसील भावें	१७
आनंद अद्वय नित्य निरामय	८
आन नेघों देसी तरी	३
उपजोनी मरों कीति वेळोवेळा	२७
एक ब्रह्मचारी गाढवा झोंबतां	३७
एक ह्मणती आह्मी देव चि पैं जालों	१९
कार्येंकरुनि करी धंदा	३३
कारणापें असतां दृष्टी	३२
कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी	१८
कीर्ति चराचरीं आहे तैसी आहे	१६
खाणेऱियांचीं पुसों घरें	३५
गरुडाचे पार्यीं	५
जयाची वदे पूर्ण वेदांतवाणी	२५
जयासी नावडे संतांचा संग	२०
जाळी महाकर्मे	६
जेणें देवा तुह्मी करा अंगीकार	१५
त्याचिया चरणा माझें दंडवत	१०
दिवाळखोर नारायण	४
नेणें जप तप जीवासी आटणी	१४
पाळुनियां गोमटे	११
पुराणीक ह्मणविती	२४
मना या साक्षीसी जाली सांगों मात	२६
मागितल्याची परती करा	२२

माझ्या वडिलांची मिराशी देवा	७
मीतूंपण ऐसी परी	१३
संतकृपा जाली	९
संतचरणीं नाहीं गोडी	२९
सिंदलीचें चित्त परपुरुषावरी	१
स्वगोत्रींचा पुत्र परगोत्रीं अर्पिला	३६
स्वप्नींचें धन चित्रींच्या ब्राह्मणा	३०
हाका मारी ज्याच्या नांवें	२८
हे चि व्हावी माझी आस	२

परिशिष्ट.

*

(यांत मूळ आवृत्तीच्या दोनही भागांतील मुखपृष्ठे इत्यादि, तसेंच भाऊ रामचंद्र काटकर सोलापुरकर यांनी ग्रंथाच्या शुद्धतेबद्दल दिलेलं स्वदस्तुरचं मूळचं प्रमाणपत्र, ही प्रकाशलेखन पद्धतीने पुनर्मुद्रित केली आहेत.)

* *

A
COMPLETE COLLECTION
OF THE

POEMS OF TUKÁRÁMA,
(THE POET OF THE MAHÁRÁSHTRA.)

EDITED BY

VISHNU PARASHURÁM SHÁSTRÍ PANDIT,
UNDER THE SUPERVISION OF

ŚANKAR PÁNDURANG PANDIT, M.A.,
SECRETARY OF THE DAKSHINA PRIZE COMMITTEE;

IN TWO VOLUMES,

Vol. I.

TO WHICH IS PREFIXED

A LIFE OF THE POET IN ENGLISH

BY

JANÁRDAN SAKHÁRÁM GÁDGIL, B.A.

PRINTED AND PUBLISHED,
Under The Patronage of the Bombay Government,

BY

THE PROPRIETORS OF THE INDU-PRAKÁSH PRESS.

BOMBAY :
1873.

विषयानुक्रम

BOMBAY :

PRINTED AT THE “INDU-PRAKASH” PRESS.

(Registered under Act XXV. of 1867.)

तुकारामबावाच्या अभंगांची गाथा

विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित

यांनीं

शंकर पांडुरंग पंडित, एम. ए.

“दक्षिणाप्रैज” कमिटीचे चिटणीस

यांच्या साहाय्याने

शुद्ध करून

छापण्याकरितां तयार केली.

ती

दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केली.

भाग १ ला.

(यांत पहिल्या भागांत छापलेल्या अभंगांपुढील राहिलेले अभंग, सर्व अभंगांची अनुक्रमणिका व कठिण शब्दांचा कोश हीं आहेत.)

मुंबईत

इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं

नामदार मुंबई सरकारच्या आश्रयाने

छापून प्रसिद्ध केली.

(सन १८६७ च्या २५ व्या आक्टाप्रमाणें हक्क ठेवला आहे.)

शके १७९५ श्रीमुखनामसंवत्सरे.

सन १८७३ इसवी.

विषयानुक्रम

A
COMPLETE COLLECTION
OF THE
POEMS OF TUKÁRÁMA,
(THE POET OF THE MAHÁRÁSHTRA)

EDITED BY

VISHNU PARASHURÁM SHÁSTRÍ PANDIT,

UNDER THE SUPERVISION OF

ŚANKAR PÁNDURANG PANDIT, M. A.,

LATE SECRETARY OF THE DAKSHINA PRIZE COMMITTEE;
NOW DISTRICT DEPUTY COLLECTOR AND MAGISTRATE, KHANDESH.

IN TWO VOLUMES,

Vol. II

WITH A COMPLETE INDEX TO THE POEMS AND A GLOSSARY
OF DIFFICULT WORDS.

PRINTED AND PUBLISHED,

Under The Patronage of the Bombay Government,

BY

THE PROPRIETORS OF THE INDU-PRAKASH PRESS.

BOMBAY :
1873.

विषयानुक्रम

BOMBAY :

PRINTED AT THE “INDU-PRARASH” PRESS.

(*Registered under Act XXV. of 1867.*)

तुकारामबावाच्या अभंगांची गाथा

विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित

यांनीं

शंकर पांडुरंग पंडित, एम. ए.

“दक्षिणाप्रेज” कमिटीचे चिटणीस

यांच्या साहाय्याने
शुद्ध करून
छापण्याकरिता तयार केली.

ती

दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केली.

भाग २ रा.

(यांत पहिल्या भागांत छापलेल्या अभंगांपुढील राहिलेले अभंग, सर्व अभंगांची अनुक्रमणिका व कठिण शब्दांचा कोश ही आहेत.)

मुंबईत

इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं

नामदार मुंबई सरकारच्या आश्रयाने

छापून प्रसिद्ध केली.

(सन १८६७ च्या २५ व्या आक्टाप्रमाणे हक्क ठेवला आहे.)

शके १७९५ श्रीमुखनामसवत्सर.

सन १८७३ इसवी.

विषयानुक्रम

मुंबईत

“इंदुप्रकाश” छापखान्यांत छापिली.

विषयानुक्रम

TO
SIR H.B.E. FRERE, G.C.S.I., K.C.B.

LATE GOVERNOR OF BOMBAY,
MEMBER OF THE COUNCIL OF H. M.'S SECRETARY OF STATE FOR INDIA.

WHO, DURING A LONG INDIAN CAREER, PROVED
A WARM FRIEND AND PATRON

OF
ORIENTAL LITERATURE AND OF THE GENERAL
CAUSE OF EDUCATION AND SOCIAL
AND MORAL PROGRESS,

THIS WORK

IS
MOST RESPECTFULLY AND GRATEFULLY

DEDICATED BY THE

PROPRIETORS.

CRITICAL PREFACE.

The present edition of Tukáráma is based on the following manuscripts:—

1. The Dehú Ms., obtained from Tukáráma's own family and continuing in it as an heir-loom. It is said to be in the hand-writing of Mahádevabává, the eldest son of Tukáráma, and so appears to be more than two hundred years old.

2. The Talegáva Ms., written by a Kására (brazier) Várkari (Devotee of Vithobá), by name Trimbaka, who spent forty years of his life in collecting arranging, and writing down the Abhangas of Tukáráma and other devotees of Vithobá. The Ms. is more than eighty years old, the year of Sáliváhana 1709 being found written in the Ms. itself on folio 68.

3. The Pandharapúra Ms., corrected by Gangútyá, the head of one of the Mathas of Várkarís at Pendharapúra, and submitted for further correction to the heads of other Mathas also. This is a recent copy of the Gáthá or Collection at Pandharapura. It was obtained from Ráva Bahádura Gopálaráva Deśmukha, who most readily and philanthropically placed it at the disposal of the publishers.

A fourth Ms., from the Bráhmans family of the Maválas of Kadúsa and said to be written by the Mavála (Gangáji) who was one of the fourteen disciples of Tukáráma and always accompanied him, was also obtained but could not be retained long. Its order, orthography, &c., corresponded with those of Dehú. The same hand in which most of the Kadúsa Ms. is written is to be met with sometimes in the Dehú MS., whereas the hand in which most of the Dehú Ms. is written is sometimes to be met with in the Kadúsa Ms. This fact shows that the two writers lived at one time and confirms the tradition that the Dehú Ms. is written by Tukáráma's eldest son, Mahádevabává, and the Kadúsa one by Gangáji Mavála, Mahádevabává and Gangáji being contemporaries. Gangáji Mavála is known as the person who put down in writing what Tukáráma composed.

The Dehú and Talegáva Mss. may be regarded to belong to the same family, for, the order of Abhangas in both of them is the same, and in several places where it is different, corrections are found in the Dehú Ms. whereby its order becomes the same as that of the Talegáva Ms. Neither of the Mss. is however a copy of the other.

The Pandharapúra Ms. may be regarded to belong to a different family. The order of the Abhangas differs considerably from that of the Dehú and Talegáva Mss., and considerable

variations of reading are also to be met with. It is very recent and the original Abhangas are here and there found modernized in it. It is, in general, less accurate than the other two Mss.

The first question to be decided was the order of Abhangas to be followed in the present edition. That of the Talegáva Ms. seemed to be the most genuine and one to which even the Dehú Ms. by its subsequent corrections conformed. It was, therefore, adopted in the present edition. The collation of the three Mss., Dehú, Talegáva, and Pandharapúra, was then undertaken, the Kadúsa one being also used as long as it was available. As a rule, where the Majority of Mss. agreed in a reading, that was adopted as the reading of the text, the rejected one being put in a foot-note. In a few instances the reading of a single Ms. had to be preferred where it made good sense, whereas that of the others made no sense and seemed to be a mistake of the writers. Nevertheless the rejected reading has been given in a foot-note.

In disputed places, the Dehú Ms. had a preponderance of weight, as it is the most accurate Ms. in readings as well as orthography—far more accurate than one could have expected, judging from the general inaccurate way in which Maráthi Mss. are written. In many places where the Pandharapúra Ms. makes no sense or very bad sense, the Dehú Ms. makes the most perfect and happy one. Words have been separated by spaces and correct orthography according to the recognized rules followed. The Dehú Ms. and the form of reciting Abhangas recognized as proper by the Várkari heads—the Sanhita form—favour the correct orthography. Tukáráma's characteristic Prákrit words and corruptions of Sanskrit words have been, however, preserved.

It was decided, in consultation with the Director of Public Instruction, the Government referee, faithfully to reproduce the text of Tukáráma and not to leave out any word or verse, even where it appeared indecent.

॥ श्री ॥

श्री तुकाराम महाराज यांचे अभंग.

इंदुप्रकाश छापखान्याचे मालक यांणीं प्रती तळेगांव, देहू, पंढरपूर, कडुस येथील मिळवून शोध करून हल्लीं ग्रंथ छापला तो आह्मीं स्वतः देहू मुक्कामीं पाहिला तो शुद्ध आहे. सर्वांनीं घेण्यास योग्य आहे. मिति फाल्गुन वद्य ५ शके १७९० विभवनामसंवत्सरे.

सही भाऊरामचंद्र काटकर सोलापुरकर,
दस्तुरखुद्द.

Astro • Puja • Vastu

FALIT JYOTISH AND VASTU SHASTRA CONSULTANT

FOR ALL DHARMIK POOJA'S

SHRI GANESH PUJA

SHRI SATYANARAYAN PUJA

VASTU SHANTI

WEDDING | SAKHARPUDA | MUNJ

JANANA SHANTI | RUDRABHISHEK

SAPTASHATI PATH | HAVAN | ETC.

HARI OM DHARMIK PUJA VIDHI KENDRA

SANPADA OFFICE

Office No. 8, 1st Floor, Shiva Triveni
Galleria CHS., Plot No. 13, Sector 8,
Sanpada, Navi Mumbai - 400705.

GOVANDI OFFICE

Shri Swaybhu Hanuman Mandir,
Deonar Mahanagarपालिका Vasahat,
Govandi, Mumbai - 400043.

hariom astrologers

hariom astrologers

hariom_astrologers

hariomastrologers@gmail.com

www.hariomastrologers.com